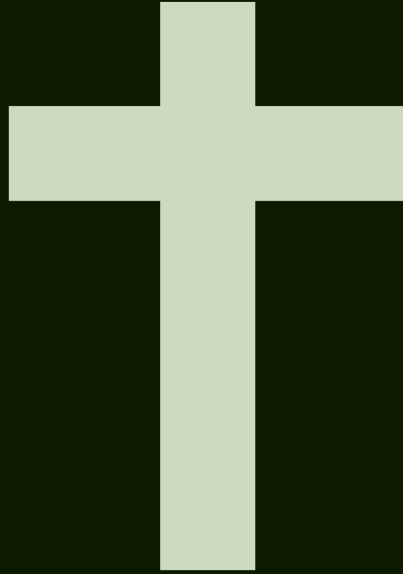


Ndose Kɔɔ Laka, Buku 'ba Tisaki ni Tɔɔ to Lɔmu

La'ja 'Ba Yɛsu Kurisitɔ Ɔere Ze



Jur Modo: Ndose Kɔɔ Laka, Buku 'ba Tisaki ni Tɔɔ to Lɔmu

La'ja 'Ba Yɛsu Kurisitɔ Ɔere Ze New Testament+

**Ndose Kɔɔ Laka, Buku 'ba Tisaki ni Tɔɔ to Lömu La'ja 'Ba Yësu  
Kurisitö Nere Ze**

**Jur Modo: Ndose Kɔɔ Laka, Buku 'ba Tisaki ni Tɔɔ to Lömu La'ja 'Ba Yësu  
Kurisitö Nere Ze New Testament+**

copyright © 1998 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: (Jur Modo)

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-18

---

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 29 Jan 2022  
4cdhc69b-5207-55d8-8df2-e743cha8dc07

## Contents

Tisaki . . . . .	1
Tɔdɔ . . . . .	67
Matayo . . . . .	118
Marako . . . . .	166
Luka . . . . .	196
Yowani . . . . .	244
Ndɔbɔ 'Ba Bɔ Laja . . . . .	287
Romo . . . . .	338
1 Korinito . . . . .	358
2 Korinito . . . . .	377
Galatiya . . . . .	390
Epeso . . . . .	398
Pilipöyï . . . . .	404
Kɔlɔse . . . . .	409
1 Tesalonika . . . . .	414
2 Tesalonika . . . . .	419
1 Timatiyo . . . . .	422
2 Timatiyo . . . . .	429
Tito . . . . .	434
Pilemona . . . . .	437
Ebere . . . . .	438
Yakoba . . . . .	453
1 Pitörö . . . . .	460
2 Pitörö . . . . .	467
1 Yowani . . . . .	472
2 Yowani . . . . .	478
3 Yowani . . . . .	479
Yuda . . . . .	480
Tileme . . . . .	482

## Buku 'Ba TISAKI

### *To'ba Doliṅo*

<sup>I</sup> Di bi tisaki mo Boko'ba o'ba mitoro ni ti doliṅo. <sup>II</sup> Tine doliṅo ngi du tara kinza bi to mo, mandölu ma do kiteli na kutu'bo do matiri 'ba mini. Kina Nyi Koto Laka 'ba Boko'ba na koloma ro tilingere kebe bi do mini. <sup>III</sup> Tine Boko'ba iya te, "I'di bi koporo kedii." Kina bi koporo kodoro ngi. <sup>IV</sup> Boko'ba ti mi keyi go ame bo kongoro 'deni kedii laka, na bo koza bi koporo yaga di ro mandölu. <sup>V</sup> Bo ideki bi koporo ro bi kezee kina bo ideki mandölu nima ngi ro korondo. Tine na dokopiyari kiteli donbo kuyi roni. Ama na ro to'do ma do dogba.

<sup>VI</sup> Tine Boko'ba iya te, "I'di a moto kedii mi zana mini 'do koza mi mini yaga bi riyö." <sup>VII</sup> Kina bo ko'do a moto koza mini ame beri di ro ma koloma toro 'do ka'di nima. Kina ko'do roni ngi tara. <sup>VIII</sup> Boko'ba ideki wa nima ro mitoro. Tine na dokopiyari kiteli donbo kuyi roni. Ama na ro to'do ma do riyö.

<sup>IX</sup> Tine Boko'ba iya te, "I'di mini ma beri nime kototo kpenni bi koto, kina i'di yayi ma sari kodoro." Kina ko'do roni ngi tara. <sup>X</sup> Bo ideki yayi ma sari ro doyayi, kina bo ideki mini ma kototo kpenni bi koto naga nima ro yopo. Boko'ba ti mi keyi go ame bo kongoro 'deni kedii laka. <sup>XI</sup> Tine Boko'ba iya te, "I'di doyayi koja dokomali wa ma kedii kotu naga, dokomali wa ma kedii kana ro 'jo ti ma kedii kana 'benni ro dongeri naga." Kina ko'do roni ngi tara. <sup>XII</sup> Doyayi oja dokomali wa ma kedii kotu naga, dokomali wa ma kedii kana ro 'jo ti ma kedii kana 'benni ro dongeri naga 'do lijee pili kana go kine lijee ga. Boko'ba ti mi keyi go ame bo kongoro 'deni kedii laka. <sup>XIII</sup> Tine na dokopiyari kiteli donbo kuyi roni. Ama na ro to'do ma do mota.

<sup>XIV</sup> Tine Boko'ba iya te, "I'di bi koporo kedii mitoro go koza bi kezee di ro korondo. I'di lijee kedii ro akileme bi kezee ti komo koo gbi ti to'do 'ba 'do karama pili kisaki ronna. <sup>XV</sup> I'di lijee toyi bi di mitoro kako doyayi." Kina ko'do roni ngi tara. <sup>XVI</sup> Boko'ba i'di bi koporo lobu kedii riyö. Bo i'di kada 'benni ro ma lobu ro nere 'ba do bi kezee, tine nyepe 'benni ro nere 'ba do korondo. Kina bo ki'di kulu ni gbi. <sup>XVII</sup> Bo i'di bi koporo naga nime mitoro 'do koyi bi doyayi <sup>XVIII</sup> 'do kedii ro nere 'ba do bi kezee ni ti korondo, go koza bi koporo yaga di ro bi kolu. Boko'ba ti mi keyi go ame bo kongoro 'deni kedii laka. <sup>XIX</sup> Tine na dokopiyari kiteli donbo kuyi roni. Ama na ro to'do ma do sowo.

<sup>XX</sup> Tine Boko'ba iya te, "I'di wa ame ga ti didi yimo ne konzi koso mi mini, kina i'di yali kopu ti kebe toro." <sup>XXI</sup> Kina Boko'ba ko'ba dokomali kuruku lobu 'ba mi mini ti wa moto ga ame ti didi yimo ne ame ga pili kedii kele kebe mi mini ti dokomali yali pili. Boko'ba ti mi keyi go ame bo kongoro 'deni kedii laka. <sup>XXII</sup> Kina bo ko'do yeyi zinni, iya te, "Arake konzi kogba mi mini, kina yali go kara konzi mi doyayi." <sup>XXIII</sup> Tine na dokopiyari kiteli donbo kuyi roni. Ama na ro to'do ma do muyi.

<sup>XXIV</sup> Tine Boko'ba iya te, "I'di doyayi koja dokomali yeri pili, yeri 'ba liṅo ti 'ba mokö, ti wa ma titi ma kedii kele kebe beri naga." Kina ko'do roni ngi tara. <sup>XXV</sup> Boko'ba o'ba dokomali yeri 'ba liṅo pili ti 'ba mokö, ti wa ma titi ame ga pili kedii kele kebe beri mi doyayi naga. Boko'ba ti mi keyi go ame bo kongoro 'deni kedii laka.

<sup>XXVI</sup> Tine Boko'ba iya te, "I'di do'ba bilaka lesi kozo ze te, 'do lijee kedii ti koo kakpa do kenze 'ba mi mini, do yali ma kedii kopu kebe toro, do yeri 'ba liṅo ti 'ba mokö, pili do wa ma kedii kele kebe beri mi doyayi naga." <sup>XXVII</sup> Kina bo ko'ba bilaka lesi go kine abo 'ba Boko'ba 'do lijee kedii kozo bo

tara. Bo o'ba lijë rɔ bɔtɔni ni ti 'ja. <sup>XXVIII</sup> Kina bo ko'do yëyi zinnì, iya te, "Arake konzi kogba mi dɔyayi pili, kinda'bake kòzi kakpa 'ba dɔmo. Mi'di ye tēdi ti kòzi kakpa dɔ kenze 'ba mi mini, dɔ yali ma kēdi kōpu kebe tɔrɔ, dɔ wa pili ma ti didi ame ga kēdi kilingere mi dɔyayi." <sup>XXIX</sup> Bo iya te, "Mi'di wa ame ga kēdi kana rɔ 'jɔ ne 'deni ziye mi dɔyayi pili gbì ti ma kēdi kana rɔ dōngērì naga ziye rɔ akonyo. <sup>XXX</sup> Tine zi yērì 'ba mi dɔyayi pili, ti yali ma kēdi kōpu kebe tɔrɔ, ti wa ma titi kēdi kele kebe bēri mi dɔyayi ame ga pili ti didi yimo ne, mi'di mbili wa ma kunzi 'deni zinnì rɔ akonyo." Kina ko'do rōnì ngì tara. <sup>XXXI</sup> Boko'ba ongo wa ame ga pili bo ko'ba ne, kina bo ti mi kēyi gɔmo. Tine na dɔkɔpiyari kiteli dɔnɔ kuyì rōnì. Ama na rɔ tō'do ma dɔ modɔɔkɔtɔ.

## II

<sup>I</sup> Tine ote to'ba mītɔrɔ ni ti dɔyayi 'deni pili ti wa mo ga ame bo kiyija ne. <sup>II</sup> Mi tō'do dɔ modɔmorìyò tine Boko'ba ote ndɔbɔ pili abo ga ma bo ko'do 'deni, na bo kindawo rɔ bo mi tō'do nima. <sup>III</sup> Gɔ kō'du mo na bo ko'do yëyi zi tō'do dɔ modɔmorìyò koweli yaga rɔ tō'do ma laka, rōmōyì mi kada nima na bo Boko'ba kindawo rɔ bo di pōtò ndɔbɔ pili abo ga ame bo ko'do 'ba to'ba wa pili ne. <sup>IV</sup> Tisaki ame 'dɔ ki'di mītɔrɔ ni ti dɔlɔnɔ ko'ba rōnì ne na kɔzɔ wa nima tara.

Mi kada ma nere Boko'ba ko'ba mītɔrɔ ni ti dɔlɔnɔ, <sup>V</sup> a mɔtɔ rɔ ngērì ni inza kina kupò òtu dē gbì rōmōyì bo i'di tɔrɔ dē gba ka'di, kina bɔtɔ mɔtɔ inza gbì ma 'dɔ korɔ'do yayi. <sup>VI</sup> Tine mini oloma tunzu'di kako di mi yayi bēri kiya'ji dɔyayi. <sup>VII</sup> Tine na nere Boko'ba kogba yayi di mi dɔyayi ko'ba rɔ bilaka, kina bo kome lili 'ba ti'di didi kano mo kina bilaka nima ngì ti didi yimo.

### *Nyaka 'Ba Edene*

<sup>VIII</sup> Tine na nere Boko'ba kidiyè nyaka mi Edene kapa kari yibi. Kina bo ki'di bilaka tōnè bo ko'ba ne koloma yimo yayi. <sup>IX</sup> Bo i'di dɔkomali ngērì ma kinè kele ame ga kēdi kana dōngērì ma kele rɔ akonyo ne kòtu di mi yayi mi gɔ bi nima yayi. Mi zana nyaka nima ngērì ēdi yayi rɔ ngērì 'ba ti'di didi tine mɔtɔ rɔ ngērì 'ba ti'di 'dɔ tikali wa ma laka ni ti wa ma kēnyè. <sup>X</sup> Yöpö oga rōnì kɔlɔ kebe mi Edene kiya'ji mi nyaka nima. Di gönyì Edene yayi na koza dōnì sowo. <sup>XI</sup> Yöpö ma dɔgba mo na rɔ ame kidēki rɔ Pisona ne, ɔlɔ 'bēnì kebe mi dɔyayi 'ba Awila. <sup>XII</sup> Gɔ bi nima na ti yamo ma kōbōkōbō ma laka kulōwō teyi gbì ti ama kato kele ti lele ma kinè kōbō naga. <sup>XIII</sup> Yöpö ma mi riyò mo na rɔ Giyona, ɔlɔ 'bēnì kebe mi dɔyayi 'ba Kusa pili. <sup>XIV</sup> Tine yöpö ma mi mota mo na rɔ Idekele, ɔlɔ 'bēnì kebe kapa Asura ma kari yibi. Yöpö ma mi sowo mo na rɔ Epurate.

<sup>XV</sup> Kina nere Boko'ba ki'di bilaka tōnè mi nyaka 'ba Edene yayi to'do ndɔbɔ yimo gbì tonngo gɔmo. <sup>XVI</sup> Nere Boko'ba ose gɔmo zi bo nima, iya te, "Dōngērì 'ba mi nyaka nime pili onyo rɔ dɔ ngölö, <sup>XVII</sup> tine ngērì 'ba 'dɔ ti'di tikali wa ma laka ni ti wa ma kēnyè nima kinza konyo dē, ɔdɔ konyo mi kada mo tɔ nima yɔ na kēddi kōlè ngì yaga."

<sup>XVIII</sup> Tine nere Boko'ba iya te, "Ele dē 'dɔ bo nime koloma nge kutu ni te, mēdi mo'do lēpì bo ma koriya ti bo 'dɔ ko'do ndɔbɔ ti bo." <sup>XIX</sup> Kina Boko'ba kogba yayi di mi dɔyayi ko'ba dɔkomali yērì pili rɔ gɔmo ti yali pili ko'de kako zi bilaka tōnè 'dɔ konngo ɔdɔ bo ti kidēki möyì mo ga rɔ wa'di. Gɔ kō'du mo na möyì ame ga pili bo kidēki wa naga nima timo ne na kɔrɔ ngì rɔ möyì mo ga. <sup>XX</sup> Kina bo nima koyi möyì ngì dɔ yali pili kpaki ti yērì pili. Tine ma kɔtɔ mɔtɔ mo te inza du rɔ lēpì ma laka ame ngì 'dɔ ko'do ndɔbɔ ti bo.

<sup>XXI</sup> Tine na nere Boko'ba ki'di

tö'dö ma kinza kiya kinda'ba bo tönë ngi. Kina odo bo nima kö'dö 'deni tara tine na bo kogba komo liye mo ma koto di kpa yoki mo kololi potö mo teyi. <sup>XXII</sup> Kina bo ko'ba liye tönë bo kogba ne ro 'ja ko'de kako zi bo nima. <sup>XXIII</sup> Bo tönë iya te, "Ee, ame na 'deni ro kilinba di mi kilinba ma, yida di mi yida roma, ti kidëki möyi ni ro 'ja, romöyi ogba loko di ro botoni."

<sup>XXIV</sup> Go kö'du mo na me 'do kö'bö 'deni zi botoni kedä kënyä di yoki 'bu ni ni ti möni, kari kodö'bo röni ti 'ja 'bëni kina lijë kpaki riyo 'deni ro a koto.

<sup>XXV</sup> Mi kada nima bo nima lijë ti 'ja mo nima kpaki ro go nbululu, tine rönni aya dë.

### III

#### *Tako 'Ba Lende Kënyë*

<sup>I</sup> Murë na ro yëri ma kënyë kandi kebe yëri ma laki moto ga ame pili nere Boko'ba ko'ba ne. Bo ititi 'ja nima, iya te, "Boko'ba iya ngi ziye ro ma laka tégë kinza konyoke döngëri 'ba mi nyaka nime dë?"

<sup>II</sup> 'Ja nima iya te, "Döngëri 'ba mi nyaka nime pili dedä donyo, <sup>III</sup> tine ngëri ma mi zana nyaka nime 'dë Boko'ba iya te kinza donyo dë, kina kinza dosa romo dë gbi. Odo donyo dedä dölë."

<sup>IV</sup> Murë iya zi 'ja nima, iya te, "Bëti na, öleke dë. <sup>V</sup> Boko'ba iya tara romöyi bo ikali odo konyoke komoye edä kopö keddiike gbi kozo bo Boko'ba tara tikali wa ma laka ni ti wa ma kënyë."

<sup>VI</sup> Kina odo 'ja nima kongö ngëri tönë ngi ro akonyo ma laka, kinë mo gbi ro ma keke, kina gbi ro ngëri ame kedä ki'di wa tikali lende tine, loko ite'de ma kana mo ngi konyo, kina loko ki'di moto gbi zi më'dë ni konyo. <sup>VII</sup> Kina odo lijë konyo 'deni tine komönni opo ngi lijë kikali ma lijë kedä ro go nbululu. Kina lijë kuru mbili këlu ngi kutu'bö gönni.

<sup>VIII</sup> Mi dokopiyari 'deni tine na lijë kuwö biro nere Boko'ba kedä kilingere kebe mi nyaka yayi. Kina lijë kusu dönni ngi yaga di zi bo mi löngö ngëri. <sup>IX</sup> Tine nere Boko'ba idëki bo nima, iya te, "Eddi yala?"

<sup>X</sup> Bo iya te, "Muwö biro yi di mi nyaka bine na ma ro tikere romöyi medä ro go nbululu kina me musu doma yaga di ziyi."

<sup>XI</sup> Boko'ba iya te, "Yë na kiya ziyi kiya te eddi ro go nbululu? Döngëri tönë mose gomo ziyi miya te kinza konyo dë ne na konyo 'deni?"

<sup>XII</sup> Bo nima iya te, "Ja nime ki'di loko tö bine ne loko i'di döngëri nima 'deni zö monyo."

<sup>XIII</sup> Kina nere Boko'ba kititi 'ja nima, iya te, "Wa'di na me ko'do te ne?"

'Ja nima iya te, "Murë na ku'bölu ma ki'di monyo."

#### *Sönö*

<sup>XIV</sup> Nere Boko'ba ilende zi murë, iya te, "Go kö'du nime ko'do ne ni 'deni ti sönö di mi löngö yëri ma laki naga nime pili. Ti keke 'bëyi ti do miyi. Ti konyo 'bëyi ro lupu mi kada 'ba loma 'bi pili. <sup>XV</sup> Medä mi'di ye ko'jike roye ti 'ja nime. Mi löngö kupö yi ti kö'bö ro ya ti 'bëni. Lijë ti kututu döyi kina ti kuyi kpëyi koga burutu lijë."

<sup>XVI</sup> Tine Boko'ba iya zi 'ja nima, iya te, "Medä mi'di gomo ma löbu kedä ziyi mi löyö, kina ti köyö kole ngi ro ma koto ti gomo. Tine pele tara ni gba 'biri to'doko më'dë yi. Kina bo ti kedä ro bo döyi."

<sup>XVII</sup> Tine zi botoni mo bo iya te, "Ebe kuwö do 'ja 'bi ki'di konyo döngëri nime mose gomo ziyi, miya te, kinza konyo dë ne. Go kö'du mo sönö edä 'deni mi yayi. Ti ko'do ndobo ti gomo ti'di yayi koja akonyo ziyi mi kada 'ba loma 'bi pili. <sup>XVIII</sup> Yayi ti koja kono ti wuru kina ti konyo doyi 'ba yi mökö. <sup>XIX</sup> Ti ko'do ndobo ti tende 'ba röyi ti'di yayi koja akonyo ziyi nbö kömö mi kada 'bi kileki mi yayi nime kogba yi

di yimo ne. Ni yayi na kina ti kileki gbi mi yayi.”

### *Möyì Awa*

<sup>XX</sup> Bilaka nima ro Adama ne idëki möyì 'ja abo nima ro Awa, 'jo 'ba lende mo tégè “Ma didi,” römöyì loko na ro ma 'ba bilaka lesi pili.

<sup>XXI</sup> Kina nere Boko'ba ko'do kilaka ro bonjo zi Adama ni ti 'ja abo kusu gönni.

### *Toga Adama Ni*

<sup>XXII</sup> Tine nere Boko'ba omeri iya te, “Bilaka nime 'deni kozo ze tikali wa ma laka ni ti ma kënyè. Ola bo dè kpe bine kinza bo kari koja közi bo kite'de döngèri ma 'ba ti'di didi nima ra gbi konyo kinza ki'di bo koloma kö'bö ro nburunburu.”

<sup>XXIII</sup> Kina bo koga Adama ni ngi yaga di mi nyaka 'ba Edene kari toro'do yayi ma tönè kogba bo di yimo ne. <sup>XXIV</sup> Bo oga bilaka nima yaga di mi nyaka nima yayi kina bo ki'di malayika 'ba toda bi kapa ma kari yibi gbi ti mbele ma köbö ro pa'do kö'bö tuyi kpèni kungungu do bi toko toda bi di ro ngèri 'ba ti'di didi nima.

## IV

### *Kayina Ni Ti Abele*

<sup>I</sup> Adama ni inda'ba dönni ti 'ja abo Awa kina loko komo köyö kole botoni. Loko iya te, “Mo'ja kole 'deni ti konyi 'ba Boko'ba.” Kina loko kidëki möyì mo ngi ro Kayina, ame kiya te “Mo'ja 'deni.” <sup>II</sup> Di potö mo 'böwu na loko köyö löndö mo Abele. Tine Abele ro bo koda kamölö, Kayina 'ba bo ro bo korodo nyaka.

<sup>III</sup> Mi kada moto tine na Kayina ko'de wa 'ba mi nyaka abo ro kpa közi zi Boko'ba. <sup>IV</sup> Abele o'de 'ba bo ro kole kamölö abo ame ga ro do tapi ne, kumu ko'de bi ma lakalaka mo ga ro kpa közi zi Boko'ba. Kina Boko'ba ti mi këyi ro Abele kuti go kpa közi ki'di mo, <sup>V</sup> tine ilagi yaga di ro Kayina ti kpa közi ki'di ma 'ba bo.

Go kö'du mo na Kayina kënyi ngi ro 'diri koworo roni.

<sup>VI</sup> Boko'ba iya te zi Kayina, “Wa'di na ni ro 'diri tara gomo? Wa'di na koworo röyi kulöwö tara gomo?”

<sup>VII</sup> Ma këdi ko'do ra laka dene inza kuti göyi? Kina me odo ko'do dè laka lende kënyè oro dönì 'deni noli kpadöri 'bi, o'doko 'do ka'da yi ne tine ti ka'da bo ngi.”

<sup>VIII</sup> Kayina iya te zi bo löndö bo Abele, “Ako dari mi nyaka.” Di mi nyaka yayi na Kayina kuyi kpèni ngi do löndö bo Abele kupö yaga.

<sup>X</sup> Boko'ba ititi bo, iya te, “Löndö yi Abele edi yala?”

Bo iya te, “Mikali dè. Ma na ro mambilengi 'ba löndö ma mo?”

<sup>X</sup> Boko'ba iya te, “Go wa'di na ko'do wa nime te? Birö 'ba roma löndö yi udu 'deni di mi yayi nbö komo mbili ma kozo birö ame këdi kudu 'do kopi dokolo mo ne.

<sup>XI</sup> Usönö yi 'deni di mi yayi nime kobe kpèni 'deni tuwè roma löndö yi di köziyi ne. <sup>XII</sup> Odo korodo pele inza koja wa kpe ziyi. Ti koloma ro bo kinza linjo tulè kebe mi doyayi.”

<sup>XIII</sup> Kayina iya zi Boko'ba, iya te, “Karama nime kodo doma ne 'deni ngi ro do kiteli moto dè 'do tombi mo. <sup>XIV</sup> Oga ma 'deni tone yaga di ro toro'do yayi, kina gbi 'deni yaga di komöyi. Ma 'deni ro bo kinza linjo tulè kebe mi doyayi, boto moto ame kondoso to ne ti kupö ma ngi.”

<sup>XV</sup> Boko'ba iya te, “Inza tara, odo boto mo kupö yi, medì modo karama ma do kiteli domo nbö mi modomoriyö kpa dokolo mo.”

Kina Boko'ba ko'do kinè ro Kayina 'do kota gomo di zi boto ame kondoso timo ne di bi tupö mo.

<sup>XVI</sup> Kina Kayina kënyi ngi kari yaga di komo Boko'ba kari koloma mi doyayi moto kidëki ro “Tulè” kapa Edene ma kari yibi.

### *Kupö Kayina*

<sup>XVII</sup> Kayina ni inda'ba dönni ti 'ja abo di yayi na loko komo köyö Enoka. Mi kada nima na Kayina kubö gawo koyi möyì kole abo



Enoka dōmo. XVIII Kina Enoka köyö Irada, Irada öyö Mëkuyëlë, Mëkuyëlë öyö Mëtusëla, Mëtusëla öyö Lemeke. XIX Tine Lemeke ogbe 'ja riyö rō Ada ni ti Zila. XX Ada öyö Yabala, bo na rō yī līngī 'ba ya ma kinda'ba kabi 'ba yēri kēdi koloma mī rō kilaka naga. XXI Möyī löndö bo rō Yubala, bo na rō yī līngī 'ba ya ame ga rō bō komba tōmo gbī rō bō tome more ne. XXII Zila öyö Tubalakayina, bo na rō bō kuku wa pili di mī 'bilēñi ni ti yamo. Lēmī bo möyī mo rō Nama.

XXIII Lemeke oba zi 'ja abo ga, iya te,

“Ada kpe ti Zila, uwōke dōma.

Ojeke mbili ye gō wa ma mēdi miya.

Mupō bilaka mōto 'deni gō to'dō wētō rōma.

Mupō yōbi 'deni rōmōyī bo omba ma.

XXIV Ne odo topi dōkolo Kayina kēdi ti karama mī modōmorīyō, dōkolo 'ba Lemeke ti kēdi ngī kulōwō mī konzi.”

XXV Di pötō tölē 'ba Abele nima Adama ni inda'ba dōnni 'deni 'böwu ti 'ja 'bēni, kina lōko köyō kole ki'di möyī mo rō Sete, ame tēgē “Oja gōmo,” rōmōyī lōko iya te, “Bōko'ba oja gō kole mōto 'deni zō pötō Abele ame Kayina kupō ne.” XXVI Kina Sete köyō kole ki'di möyī mo rō Enosa. Mī kada naga nima tine na 'jaa bilaka kisaki tidēki möyī kōto laka 'ba Bōko'ba mī mōtu ko'dō.

## V

### *Kupō Adama*

I Kupō Adama ga na kōzo a nime te.

Mī kada ma Bōko'ba ko'ba bilaka lesi, bo o'ba lijē kōzo bo tara. II Bo o'ba lijē rō bōtoni ni ma ti 'ja. Kina bo ko'dō yēyī zīnni kīdēki möyī dōnni rō bilaka lesi.

III Kina odo Adama koloma 'deni ko'dō kōmo kōo kuluku riyō kōdo dōmo 'butē mota (130) tine, bo öyō kole gbī kōzo kinē bo tara. Kina

bo ki'di möyī mo rō Sete. IV Di pötō tōyō Sete nime, Adama oloma ko'dō kōmo kōo 'böwu kuluku 'butē dōomu dōokōto (800) bo köyō kole bōtoni mōto ga gbī ti yītōti. V Mī kada ma bo kēdi kōlē tine kōmo kōo 'ba loma abo 'deni pili kuluku 'butē dōomu dōomota kōdo dōmo 'butē mota (930).

VI Kina odo Sete koloma 'deni ko'dō kōmo kōo kuluku riyō kōdo dōmo muyī (105) tine, na bo köyō Enosa. VII Di pötō tōyō Enosa nime Sete oloma ko'dō kōmo kōo 'böwu kuluku 'butē dōomu dōokōto kōdo dōmo modōmorīyō (807) bo köyō kole bōtoni mōto ga gbī ti yītōti. VIII Mī kada ma bo kēdi kōlē tine kōmo kōo 'ba loma abo 'deni pili kuluku 'butē dōomu dōomota kōdo dōmo 'butē dōmorīyō (912).

IX Kina odo Enosa koloma 'deni ko'dō kōmo kōo kuluku kōto kōdo dōmo 'butē sowō (90) tine, na bo köyō Kenana. X Di pötō tōyō Kenana nime Enosa oloma ko'dō kōmo kōo 'böwu kuluku 'butē dōomu dōokōto kōdo dōmo 'butē dōomu (815) bo köyō kole bōtoni mōto ga gbī ti yītōti. XI Mī kada ma bo kēdi kōlē tine kōmo kōo 'ba loma abo 'deni pili kuluku 'butē dōomu dōomota kōdo dōmo muyī (905).

XII Kina odo Kenana koloma 'deni ko'dō kōmo kōo kuluku kōto kōdo dōmo 'butē riyō (70) tine, na bo köyō Makalele. XIII Di pötō tōyō Makalele nime Kenana oloma 'böwu ko'dō kōmo kōo kuluku 'butē dōomu dōokōto kōdo dōmo 'butē sowō (840) bo köyō kole bōtoni mōto ga gbī ti yītōti. XIV Mī kada ma bo kēdi kōlē tine kōmo kōo 'ba loma abo 'deni pili kuluku 'butē dōomu dōomota kōdo dōmo 'butē (910).

XV Kina odo Makalele koloma 'deni ko'dō kōmo kōo kuluku kōto kōdo dōmo 'butē dōomu (65) tine, na bo köyō Yarada. XVI Di pötō tōyō Yarada nime Makalele oloma ko'dō kōmo kōo 'böwu kuluku 'butē dōomu dōokōto kōdo dōmo 'butē mota (830) bo köyō kole bōtoni mōto ga gbī ti yītōti. XVII Mī kada ma bo kēdi kōlē tine kōmo kōo 'ba loma abo 'deni pili



kuluku 'butë döomu dömoriyö kodo dömo 'butë sowo döomu (895).

**XVIII** Kina odo Yarada koloma 'deni ko'do koma koo kuluku mota kodo dömo 'butë dömoriyö (162) tine, na bo köyö Enoka. **XIX** Di pötö töyö Enoka nime Yarada oloma ko'do koma koo 'böwu kuluku 'butë döomu döokoto (800) bo köyö kole botoni mato ga gbi ti yitoti. **XX** Mi kada ma bo kedı köle tine koma koo 'ba loma abo 'deni pili kuluku 'butë döomu dömosowo kodo dömo 'butë dömoriyö (962).

**XXI** Kina odo Enoka koloma 'deni ko'do koma koo kuluku koto kodo dömo 'butë döomu (65) tine, na bo köyö Metosela. **XXII** Di pötö töyö Metosela nime Enoka ö'bö nduwë mi ro kodo'bo ti Boko'ba nbö koma koo kuluku modokoto (300), kina bo köyö kole botoni mato ga gbi ti yitoti. **XXIII** Kada 'ba loma 'ba Enoka pili koma koo kuluku modömoriyö kodo dömo 'butë döomu (365). **XXIV** Bo oloma kö'bö mi ro kodo'bo ti Boko'ba, kina tine bo ari kinda de kpe bo ölu ngi liwo römöyi Boko'ba ogra bo 'deni.

**XXV** Kina odo Metosela koloma 'deni ko'do koma koo kuluku mota kodo dömo 'butë mota döomu dömoriyö (187) tine, na bo köyö Lemeke. **XXVI** Di pötö töyö Lemeke nime Metosela oloma ko'do koma koo 'böwu kuluku 'butë döomu kodo dömo 'butë mota dömoriyö (782) bo köyö kole botoni mato ga gbi ti yitoti. **XXVII** Mi kada ma bo kedı köle tine koma koo 'ba loma abo 'deni pili kuluku 'butë döomu dömosowo kodo dömo 'butë döomu dömosowo (969).

**XXVIII** Kina odo Lemeke koloma 'deni ko'do koma koo kuluku mota kodo dömo 'butë mota dömoriyö (182) tine, na bo köyö kole. **XXIX** Kina bo ki'di möyi mo ro Nowa, ame kiya te "Konyi," römöyi bo iya te, "Kole nime ti ko'de konyi zize di mi gomö 'ba ndobo ze ga ame dedı do'do mi yayi nime Boko'ba kusöno 'deni ne." **XXX** Di pötö töyö Nowa nime Lemeke oloma ko'do koma koo 'böwu kuluku 'butë döokoto kodo

dömo 'butë sowo döomu (595) bo köyö kole botoni mato ga gbi ti yitoti. **XXXI** Mi kada ma bo kedı köle tine koma koo 'ba loma abo 'deni pili kuluku 'butë döomu kodo dömo 'butë riyö döomu dömoriyö (777).

**XXXII** Kina odo Nowa koloma 'deni ko'do koma koo kuluku 'butë (500) tine, na bo köyö kole mota ro Seme ni ti Ama ti Yepete.

## VI

### *Kada 'Ba Loma*

**I** Kina odo bilaka lesi kara 'deni mi döyayi köyö yitoti tine, **II** kole ame ga ro 'ba Boko'ba ne ongo yitoti 'ba bilaka lesi ele ngi ro mbembë, kina lijë kako kigeli ma kele mo ga ro 'ja zinni. **III** Go kö'du mo na Boko'ba kiya te, "Minza mola didi ma kpe koloma ro nburunburu mi bilaka, lijë yida ro 'ba döyayi na. Kada 'ba loma 'benni ti koro nge kuluku riyö kodo dömo 'butë riyö (120)."

**IV** Mi kada naga nima kina gbi di pötö mo kolowani 'ba bilaka mato ga oloma mi döyayi, lijë na ro kupö köyö 'ba kole 'ba Boko'ba ga ma ti yitoti 'ba bilaka lesi. Lijë na koloma ro gonga ma do kilëbi mi kada ma molo tonë ga.

**V** Kina odo Boko'ba kongö lende kënyë kirasi 'ba bilaka 'deni ngi ro mbembë mi döyayi tine, meri 'ba mi bilaka kö'bö ngi ro ma kölu kote kada pili, **VI** bo ti meri go ame bo ko'ba bilaka ka le ndeni ki'di mi döyayi ne. Kö'du mo o'o nbö kodo doki'di bo **VII** kina bo kiya te, "Medi mote do bilaka naga nime mo'ba ne yaga di mi döyayi nime, kpaki ti dokomali yeri ti wa ma titi ti ma kedı kele kebe mi döyayi beri naga ti yali pili. Ma ti meri go ame mo'ba lijë ka le ndeni."

**VIII** Tine Boko'ba ti mi keyi ro Nowa.

### *Nowa*

**IX-X** Ame na ro lende 'ba Nowa. Kole abo ga mota ro Seme ni ti Ama ti Yepete. Nowa na ro bo lende laka ame nge koto kpöki di mi löngö

bilaka 'ba mi kada naga nima kinza lende kirasi mɔɔ. Bo ɔ'bɔ nduwɛ mi rɔ kɔɔ'bo ti Boko'ba. <sup>XI</sup> Tine ya ma laki pili lende kɛnyɛ mo ga idari 'deni kɔmɔ Boko'ba, kɔzi kasi ko'dɔ 'bɛnni ogba mi ɔyayi 'deni ŋi kpaki ti rɔni. <sup>XII</sup> Boko'ba ɔŋɔ ɔyayi irasi rɔni 'deni ti lende kɛnyɛ, rɔmɔyi loma 'ba bilaka 'ba ɔyayi pili 'deni ŋi rɔ ma kɛnyɛ.

<sup>XIII</sup> Kina Boko'ba kilende zi Nowa, iya te, "Mo'dɔkɔ 'deni tote dɔ kupɔ bilaka lesi pili yaga, rɔmɔyi kɔzi kasi ko'dɔ 'bɛnni ogba mi ɔyayi 'deni. Gɔ kɔ'du mo mɛdi mote dɔnni kpaki yaga ti ɔyayi. <sup>XIV</sup> O'dɔ sorope ma lɔbu ziyi di mi ŋgɛri ma kandi. Oke mi rɔ mo ga kolo yimo ti zibiti gbi kebe gɔmo yaga. <sup>XV</sup> Sorope mo nima o'dɔ kɔzɔ a nime te. Gɔ ma kakpa mo i'di kɛdi dɔkɔmɔ kumɔgu kuluku riyo kɔɔɔ dɔmo 'butɛ mota dɔmota (133). Gɔmo ma kɔ'bɔ mo i'di kɛdi dɔkɔmɔ kumɔgu 'butɛ riyo dɔmoriyɔ. Tiyɔbu ma kari tɔrɔ mo i'di kɛdi dɔkɔmɔ kumɔgu 'butɛ dɔmota. <sup>XVI</sup> Ubɔ dɔmo kola bi gbɔŋɔ mbowa mi lɔŋgɔ dɔ ma tɔrɔ mo. O'dɔ kpadɔri mo kebe yɔki mo. Oke mi rɔ ma kalo mo bi mota rɔ dɔ kudɔ'du.

<sup>XVII</sup> Mɛdi mi'di mini koso ɔyayi kote dɔ wa ma ti didi yimo naga nime ɔyayi bɛri bine ne pili yaga. Wa 'ba mi ɔyayi nime pili ɛdi kolɛ yaga. <sup>XVIII</sup> Tine mɛdi mo'dɔ pɔri lɔŋgɔ ze tiyi. Ni 'dɔ kɛki mi sorope ti 'ja 'bi ti kole 'bi ga ti 'ja 'ba kole 'bi ga. <sup>XIX-XX</sup> Ogba dɔkomali wa ma ti didi yimo naga nime me rɔ riyo riyo tiyi mi sorope gɔ lijɛ kɔmɔ. Ogba dɔkomali yali pili ti yɛri mo ga ti wa ma titi ti ma kɛdi kele kebe bɛri mi ɔyayi naga. Ogba bɔtɔni mo kɔɔ ti 'ja mo teyi. Dɔkomali wa naga nime pili rɔ riyo riyo i'di kɛki kɔɔ tiyi mi sorope gɔ lijɛ kɔmɔ. <sup>XXI</sup> Ogba dɔkomali akonyo pili kikeki mi sorope ziyi gbi zinni."

<sup>XXII</sup> Kina Nowa ko'dɔ ŋi pili kɔzɔ wa ma Boko'ba kose gɔmo zi bo.

## VII

### Mini Koso

<sup>I</sup> Kina Boko'ba kilende zi Nowa, iya te, "ɛki mi sorope ti bilaka 'bi ga pili, rɔmɔyi mɔŋgɔ 'deni ni na ŋge kɔɔ kpɔki rɔ ma laka di mi lɔŋgɔ bilaka pili 'ba ɔyayi nime.

<sup>II</sup> Ogba di mi dɔkomali yɛri ma kɔɔ rɔ akumu naga nime modɔmoriyɔ pili rɔ riyo riyo, bɔtɔni mo kɔɔ ti 'ja mo teyi. Tine ma kinza rɔ ma kɔɔ rɔ akumu naga ogba bɔtɔni mo kɔɔ ti 'ja mo teyi pili di mi dɔkomali lijɛ nima rɔ gɔmo. <sup>III</sup> Kina ogba di mi dɔkomali yali pili gbi modɔmoriyɔ rɔ riyo riyo 'dɔ lijɛ nima pili kɔmɔ rɔ dɔ kupɔ mi ɔyayi. <sup>IV</sup> Di pɔtɔ tɔ'dɔ dɔ modɔmoriyɔ kisaki di mi kada nime tɔne mɛdi mi'di tɔrɔ ka'di mi ɔyayi kote kada kote korɔndɔ ŋbɔ tɔ'dɔ mo dɔ 'butɛ sowɔ. Wa ma ti didi yimo naga nime pili mo'ba mi ɔyayi nime bine ne mɛdi mote dɔmo yaga di mi ɔyayi." <sup>V</sup> Kina Nowa ko'dɔ ŋi pili kɔzɔ wa ma Boko'ba kose gɔmo zi bo.

<sup>VI</sup> Mi kada nima mini koso kako ɔyayi ne, kɔmɔ kɔɔ 'ba loma 'ba Nowa 'deni kuluku 'butɛ dɔmoriyɔ (600). <sup>VII</sup> Kina Nowa ni ti 'ja abo ti kole abo ga kpaki ti 'ja 'ba kole abo ga kɛki ŋi mi sorope tɔmɔ di zi mini koso nima. <sup>VIII-IX</sup> Tine dɔkomali yɛri ma kɔɔ rɔ akumu naga kpaki ti ma kinza rɔ ma kɔɔ naga ti yali ni pili, dɔkomali wa naga nime ɛki pili mi sorope rɔ riyo riyo, bɔtɔni mo kɔɔ ti 'ja mo teyi kɔzɔ wa ma Boko'ba kose gɔmo zi Nowa. <sup>X</sup> Di pɔtɔ tɔ'dɔ dɔ modɔmoriyɔ tine na mini koso kako ŋi ɔyayi.

<sup>XI</sup> Mi kɔmɔ kɔɔ kuluku 'butɛ dɔmoriyɔ (600) 'ba loma 'ba Nowa mi tɔ'dɔ dɔ 'butɛ dɔmumu dɔmoriyɔ 'ba nyepɛ ma mi riyo tine na kɔmɔ mini lɔbu amɛ ga pili bicɛ yayi bɛri ne kulɔmɔ ŋi yaga, bi gbɔŋɔ 'ba mitɔrɔ pili urɔgɔ rɔnni ŋi yaga, <sup>XII</sup> tɔrɔ kinda'ba ta'di mi ɔyayi kote kada kote korɔndɔ ŋbɔ tɔ'dɔ mo dɔ 'butɛ sowɔ. <sup>XIII</sup> Mi kada kɔɔ mo nima na Nowa ni kɛki ŋi mi sorope ti 'ja abo ti kole mota abo ga, Seme

ni ti Ama ti Yepete ti 'ja 'bënni ga kpaki mota. <sup>XIV</sup> Dɔkomali yëri 'ba liɲɔ pili ti 'ba mɔkɔ ti wa ma titi ti ma kedi kele kebe mi dɔyayi beri naga kpaki ti yali mo ga eki kɔtɔ tinni mi sorope. <sup>XV-XVI</sup> Wa ame ga pili ti didi yimo ne me rɔ riyoriyo, botoni mo kɔtɔ ti 'ja mo teyi di mi dɔkomali mo ga pili rɔ gɔmo ako zi Nowa kiki kɔtɔ mi sorope ti bo kɔzɔ wa ma Boko'ba kose gɔmo zi bo. Kina Boko'ba kurögö kpadöri 'ba sorope ngi teyi.

<sup>XVII</sup> Mini nima oso nbö tö'dö mo do 'butë sowɔ mi dɔyayi, kina koso ngi kombi sorope kiyökö tɔrɔ. <sup>XVIII</sup> Mini ozoli roni ngi kalo rɔ ma kënyë kina sorope kiyökö ngi koloma tilingere kebe do mini. <sup>XIX</sup> Tine na kozoli roni ngi rɔ mbembë do dɔyayi kalo kindiyɔ do doku ma löbu 'ba doliɲɔ naga nime pili. <sup>XX</sup> Kina koto ngi nduwë tozoli roni nbö kalo kindiyɔ do doku ma löbu naga dɔkɔmɔ kumögu modomoriyö. <sup>XXI-XXII</sup> Tine dɔkomali wa ame ga pili mi dɔyayi ti didi yimo ne öle 'deni kote, dɔkomali yali pili ti yëri mo ga kpaki ti bilaka lesi. Wa ame ga pili mi dɔyayi ti tawo yimo ne öle kote dönni me yaga. <sup>XXIII</sup> Nere Boko'ba ote do wa 'ba mi dɔyayi nime ame ga pili ti didi yimo ne me yaga, bilaka lesi kpaki ti dɔkomali yëri pili ti wa ma titi ma kedi kele kebe mi dɔyayi beri naga ti yali mo ga, bo ote dɔmo pili yaga di mi dɔyayi. Nowa na nge kɔmɔ ti ya ame ga ti bo mi sorope yayi ne.

<sup>XXIV</sup> Mini nima ö'bö rɔ ma koso do dɔyayi nbö tö'dö mo do kuluku mota (150).

## VIII

### *Tulöku 'Ba Mini Koso*

<sup>I</sup> Tine Boko'ba edi nduwë komeri Nowa ni ti dɔkomali yëri 'ba mɔkɔ kpaki ti 'ba liɲɔ ame ga ti bo mi sorope yayi ne. Kina Boko'ba ki'di lili ma kembe koloma tome mi dɔyayi, na mini ki'di ngi tulöku.

<sup>II</sup> Kɔmɔ mini löbu ame ga bici yayi

kpaki ti bi gböngö 'ba mitɔrɔ urögö rönni ngi teyi, kina tɔrɔ ma kedi ka'di koya ngi yaga. <sup>III</sup> Kina mini koloma ngi nduwë toto kari beri di mi dɔyayi. Di pötö tö'dö do kuluku mota (150) tine mini oto 'deni.

<sup>IV</sup> Mi tö'dö do 'butë döömu dɔmoriyö 'ba nyepe ma modomoriyö na sorope kari kiketi roni do doku löbu 'ba Ararata. <sup>V</sup> Kina mini koloma ngi nduwë rɔ toto nbö kömö mi nyepe ma 'butë. Mi tö'dö ma dɔndende 'ba nyepe 'butë tine na do doku ma löbu naga kindi yaga.

<sup>VI</sup> Di pötö tö'dö do 'butë sowɔ na Nowa kurögö bi gböngö 'ba sorope ma tönë bo ko'do ne <sup>VII</sup> kina bo koja gora kari yaga. Tine gora ari kö'bö ë'bëni ngi nduwë töpu kebe bi tɔ tɔne ga yayi nbö mini kulöku kote di dɔyayi. <sup>VIII</sup> Kina Nowa koja matukpuru 'böwu kari tongɔ mo do mini oto 'deni kote di dɔyayi. <sup>IX</sup> Tine matukpuru ari ko'ja bi mɔtɔ de ame gɔ ki'di ndini teyi. Kina matukpuru kileki ngi kari zi bo mi sorope römöyi mini edi gba mi dɔyayi pili. Nowa oja közi bo gɔ matukpuru koto kileki mi sorope göni yayi. <sup>X</sup> Bo oloma ko'do tö'dö 'böwu do modomoriyö na bo kileki koja matukpuru 'böwu kari yaga. <sup>XI</sup> Mi dɔkɔpiyari 'deni tine na matukpuru kuyi döni kileki kako zi bo mi sorope yayi ti mbili 'jowu ma kunzi kpëni. Gɔ kö'du mo na Nowa kikali ngi mini ulöku 'deni kote di do dɔyayi. <sup>XII</sup> Bo oloma ko'do tö'dö 'böwu do modomoriyö na bo koja matukpuru 'böwu kari yaga. Ama tine matukpuru uyi döni de kpe kileki kako zi bo mi sorope.

<sup>XIII</sup> Mi kɔmɔ kɔɔ kuluku 'butë dɔmoriyö kɔdɔ dɔmo kɔtɔ (601) 'ba loma 'ba Nowa, mi tö'dö ma dɔndende 'ba nyepe ma dɔgba tine mini ulöku 'deni yaga di do dɔyayi. Kina Nowa kunyë do sorope konɔ bi kari yaga tine, bo o'ja dɔyayi kële 'deni. <sup>XIV</sup> Mi tö'dö do 'butë riyö döömu dɔmoriyö 'ba nyepe ma mi riyö tine, dɔyayi ële 'deni kututu

yaga. <sup>XV</sup> Kina Boko'ba kilende zi Nowa, iya te, <sup>XVI</sup> “Ɔdo yaga di mi sorope ti 'ja 'bi ti kole 'bi ga ti 'ja 'ba kole 'bi ga. <sup>XVII</sup> Oja dokomali yali naga nima ti yeri mo ga pili ti wa ma titi ti ma kedı kele kebe mi doyayi beri naga nima tiyi mi sorope yayi ne kodo yaga 'do lijė kari kara konzi kogba mi doyayi.”

<sup>XVIII</sup> Kina Nowa kodo yaga di mi sorope ti 'ja abo ti kole abo ga ti 'ja 'ba kole abo ga. <sup>XIX</sup> Dokomali wa ame ga kedı kilingere kebe mi doyayi ne, yeri pili ro gomo kpaki ti wa ma titi ti ma kedı kele kebe mi doyayi beri naga ti yali pili olo pili yaga di mi sorope go kinė mo ga ma gege.

### *Akumu 'Ba Nowa*

<sup>XX</sup> Kina Nowa ko'ba bi 'ba akumu zi Boko'ba na bo kogba ro kotokoto di mi dokomali yeri ma koro ro akumu naga nima gbi ti yali mo ga konma ro akumu zi Boko'ba. <sup>XXI</sup> Kina odo Boko'ba kumė tato kele mo 'deni tine, bo iya ti mi bo, kiya te, “A moto minza musono yayi kpe go lende ko'do 'ba bilaka, romoyi meri 'ba mi bilaka lesi ro 'ba ko'du kenyė kisaki molo ro do kole titi. A moto minza mote do wa pili 'ba doyayi kpe kozo ame mo'do giri nime ne. <sup>XXII</sup> Doyayi ti koloma nduwė ko'boto ti kada 'ba tidıye wa gbi ti kada 'ba tumu mo, kada 'ba bi keyi gbi ti bi kututu, ye'bu gbi ti lowa kina kada gbi ti korondo.”

## **IX**

### *Lomu 'Ba Boko'ba*

<sup>I</sup> Kina Boko'ba ko'do yeyi zi Nowa ni ti kole abo ga, iya te, “Arake konzi kogba mi doyayi. <sup>II</sup> Dokomali yeri 'ba mi doyayi pili ti yali mo ga kpaki ti wa ma titi ti ma kedı kele kebe mi doyayi beri naga ti kenze 'ba mi mini ti ko'boto ro ma kere ye. Mi'di lijė pili 'deni komo kızıye. <sup>III</sup> Mi'di lijė 'deni kpaki ti mbili wa ma kunzi naga nime ziye ro akonyo tonyo mo. <sup>IV</sup> Wa ma nge 'do konyoke de na ro yida ame gba ti roma mo romo ne.

Mota gomo romoyi didi edi mi roma. <sup>V</sup> Ɔdo bilaka mo koja didi 'ba lepi ni, medı modoko karama mo do bo mo. Kuruku ame ga pili koja didi 'ba bilaka medı modoko karama mo domo ro tole. <sup>VI</sup> Boto ame kupo bilaka lesi lepi ni, ti bilaka moto kupo bo gbi tara. Ma Boko'ba mo'ba bilaka 'deni go kinė ma 'ba Boko'ba. <sup>VII</sup> Kina arake ti konzi kogba mi doyayi nime pili.”

<sup>VIII</sup> Boko'ba ilende gbi zi Nowa ni ti kole abo ga, iya te, <sup>IX</sup> “Medı 'deni mo'do lomu ma mi longo ze tiye kpaki ti kupo ye ga ma di potoye, <sup>X</sup> kina gbi ti dokomali wa ma ti didi yimo, dokomali yali pili ti yeri mo ga 'ba lijo ti 'ba moko pili ro gonni, dokomali wa konzi naga nime kodo yaga di mi sorope koto tiyi ne. <sup>XI</sup> Mo'do lomu 'deni mi longo ze tiye a moto minza mote do wa ma ti didi yimo naga nime kpe ti mini koso. A moto ro mini koso inza kako kpe kote do doyayi yaga. <sup>XII</sup> Medı mi'di akileme 'ba lomu ma nburunburu mo nime mo'do mi longo ze tiye kpaki ti dokomali wa ma ti didi yimo naga nime nduwė kala go kupo ma di yibowu naga, <sup>XIII</sup> ti muruwoto kanya ma azumuli mitoro ro kinė 'ba pari ma, ma ti doyayi. <sup>XIV</sup> Ɔdo kiya te mi'di poli kutu'bo do doyayi na kanya nime kileme roni 'deni yimo, <sup>XV</sup> medı momeri lomu ma nime mo'do 'deni tiye kpaki ti dokomali wa ma ti didi yimo naga nime ne ngi. Kina a moto ro mini koso inza kpe kako kote do wa ma ti didi yimo naga nime yaga. <sup>XVI</sup> Ɔdo azumuli ma kodo 'deni kileme roni mi poli medı momeri lomu ma nburunburu ma nime mo'do 'deni mi longo ze ma ti dokomali wa ma ti didi yimo naga nime mi doyayi pili ne ngi. <sup>XVII</sup> Ame na ro kinė lomu ma mo'do 'deni mi longo ze ma ti dokomali wa ma ti didi yimo pili.”

### *Nowa Ni Ti Kole Abo Ga*

<sup>XVIII</sup> Kole 'ba Nowa ame ga kodo ti bo yaga di mi sorope na ro Seme



ni ti Ama ti Yepete. Kole 'ba Ama na ro Kanana. <sup>XIX</sup> Kole mota 'ba Nowa naga nime lijē na ro yi līngi 'ba bilaka 'ba dōyayi nime pili.

<sup>XX</sup> Nowa ro bo korō'do nyaka, kina bo kidiyē mōwō kēdi ko'do ro layi naga. <sup>XXI</sup> Mi kada mōto na bo kuwē layi mo ngi kupō bo kō'do ro go ŋbululu mi rō kilaka abo. <sup>XXII</sup> Ama 'bu 'ba Kanana ako ko'ja 'bu ni ro go ŋbululu, kina bo kari kiyōyō gōmo zi löndō bo ma riyō naga nima. <sup>XXIII</sup> Kina Seme ni ti Yepete kogba bōngō ngi kuruwō dōpora lijē kari ti gönni kutu'bō do sari 'ba ro 'bu nni, ti kōmōnni ro ma kuyi mōkō kinza lijē ko'ja ra.

<sup>XXIV</sup> Kina odo Nowa kindiŋi 'deni di pōtō layi abo kikali wa ma kole abo ma titi ko'do zi bo tine, <sup>XXV</sup> bo iya te, "Sōnō kēdi do Kanana. Bo ti kō'bō ro atoli zi löndō bo ga."

<sup>XXVI</sup> Bo ileki gbī kiya te, "Akilēlu kēdi zi Boko'ba ma koŋgo go Seme. Kanana ti koloma ro atoli zi Seme. <sup>XXVII</sup> Boko'ba ki'di Yepete kara, kupō bo ga ti koloma ti bilaka 'ba Seme ga. Kanana ti koloma ro atoli zi bo."

<sup>XXVIII</sup> Di pōtō mini koso nima Nowa oloma ko'do kōmō kōo 'bōwu kuluku modōmoriyō (350). <sup>XXIX</sup> Mi kada ma bo kēdi kōlō tine kōmō kōo abo 'deni pili kuluku 'butē dōōmu dōmosowō (950).

## X

### *Kupō Nowa*

<sup>I</sup> Ame na ro kupō kole 'ba Nowa ga ma lijē Seme ni ti Ama ti Yepete kōyō di pōtō mini koso.

<sup>II</sup> Kole ma 'ba Yepete ga na ro Gomere ni ti Magogo ti Madayi ti Yawana ti Tubala ti Maseke ti Tirasa.

<sup>III</sup> Kole ma 'ba Gomere ga na ro Asekenaza ni ti Ripata ti Togaruma.

<sup>IV</sup> Kole ma 'ba Yawana ga na ro Elisa ni ti Sepaniya ti Kupuriyō ti Rodo.

<sup>V</sup> Ya naga nime lijē na ro yi līngi 'ba ya ma koloma do kpa yōpō gbī mi dōōtu naga. Ame na ro kupō Yepete ga mi kpa gōli mo ga ma koloma

mi dōliŋo 'bēnni ga ma gege kilende kpēnni ga pili ro 'beri'beri.

<sup>VI</sup> Kole ma 'ba Ama ga na ro Kusa ni ti Ezipeto ti Libiya ti Kanana.

<sup>VII</sup> Kole ma 'ba Kusa ga na ro Seyiba ni ti Awila ti Sabeta ti Rama ti Sabeteka. Kole ma 'ba Rama ga na

ro Seba ni ti Dedana. <sup>VIII</sup> Kusa ari kōyō Nimoroda, ame bo na koloma dōgba ro bo tigo ma ka'da yayi mi dōyayi nime.

<sup>IX</sup> Bo na koloma ro riri ma do kiteli kōmō Boko'ba tupō yēri. Go kō'du mo na 'do kēdi kiya te, "Kōzo Nimoroda ro riri ma do kiteli kōmō Boko'ba bi tupō yēri."

<sup>X</sup> Kpa yayi abo na kisaki di Babele kala Ereke keke Akada pili mi dōyayi 'ba Babele. <sup>XI</sup> Di mi dōyayi nima yayi na bo kari Asura kari kubō gawo 'ba Ninēwē ni ti Robotayira ti Kala <sup>XII</sup> ti Resene mi löngō Ninēwē ni ti gawo löbu 'ba Kala.

<sup>XIII</sup> Ezipeto na kōyō kupō bilaka naga nima kideki ro Ludiya ni ti Anama ti Laba ti Napetuma <sup>XIV</sup> ti Paterusa ti Kasulu ti Kurētē ame kupō bilaka 'ba Pilisitiya kōdo kako di teyi ne.

<sup>XV</sup> Kole ma dōndende 'ba Kanana ga na ro Sidona ni ti Ete. <sup>XVI</sup> Kanana na gbī kōyō kupō bilaka naga nima kideki ro Yebusa ni ti Amora ti Girigasa <sup>XVII</sup> ti Iwa ti Aruka ti Sina <sup>XVIII</sup> ti Aruwa ti Zemara ti Amata. Kupō Kanana naga nime pili iyēyi rōnni ro gege <sup>XIX</sup> kina do maga 'ba e'be Kanana kala ngi di Sidona ŋbō kōmō Gerara ŋgosi ŋgila Gaza di kapa ma kari do ro'o. Tine kapa ma kari yibi ala ŋbō keke Sodomoni ti Gomora ti Adoma ti Zeboyimo ŋbō kōmō ŋgosi ŋgila Lasa. <sup>XX</sup> Ame na ro kupō Ama ga mi kpa gōli mo ga ma koloma mi dōliŋo 'bēnni ga ma gege kilende kpēnni ga pili ro 'beri'beri.

<sup>XXI</sup> Seme bo löndō 'ba Yepete ni ma löbu na kōyō kupō bilaka pili ame kideki ro Ebere ne. <sup>XXII</sup> Kole ma 'ba Seme ga na ro Elama ni ti Asura ti Arupakasada ti Ludu ti Arama. <sup>XXIII</sup> Kole ma 'ba Arama ga na ro Uzu ni ti Ulu ti Getere ti

Mesa. <sup>XXIV</sup> Kole ma 'ba Arupakasada na rɔ Sela, kina Sela köyö Ebere. <sup>XXV</sup> Ebere öyö kole riyö, möyi ma koto rɔ Pelege, ame kiya te “Rɔ koza,” römöyî mî kada abo na bilaka 'ba dɔyayi koza minni. Möyi löndö bo na rɔ Yekotana. <sup>XXVI</sup> Kole 'ba Yekotana ga na rɔ Alimodada ni ti Selepa ti Azalamaweta ti Jera <sup>XXVII</sup> ti Adorama ti Uzala ti Dikala <sup>XXVIII</sup> ti Obala ti Abimayeale ti Seba <sup>XXIX</sup> ti Opira ti Awila ti Jobaba. Ya naga nime pili rɔ kupö Yekotana ga. <sup>XXX</sup> Dɔyayi ma lijê koloma teyi na kala nbö di Mesa kömö Separa mî dɔyayi kurungu ma kileki kapa kari yibi. <sup>XXXI</sup> Ame na rɔ kupö Seme ga mî kpa goli mo ga ma koloma mî doliŋɔ 'benni ga ma gege kilende kpenni ga pili rɔ 'beri'beri.

<sup>XXXII</sup> Ya naga nime na rɔ kupö kole 'ba Nowa ga mî kpa goli mo ga ma gege pili gɔ yi linggi mo ga. Kupö lijê na me kiyeyi roni mî dɔyayi di pötö mini koso rɔ bilaka 'ba doliŋɔ nime pili.

## XI

### *Babele*

<sup>I</sup> Ma dɔgba tönê bine bilaka 'ba doliŋɔ nime pili ilende kpa nge koto, mî 'bö 'ba lende mo ga inza rɔ 'beri'beri. <sup>II</sup> Kina ɔɔ bilaka lesi koloma 'deni rɔ tilaki kebe yibi tine, lijê ari kömö mî bi pepelê mî dɔyayi 'ba Babele kina lijê koloma ngi yayi. <sup>III</sup> Tine lijê ilende rɔ gɔ ronnî, iya te, “Ako do'bake tö'bu gɔ donmake kele kandi.”

Kina lijê ko'ba tö'bu ngi tine zibiti na rɔ wa 'ba 'dɔ tora kɔmɔ mo timo. <sup>IV</sup> Lijê iya te, “Ako do'bake gawo zize gbi ti teli ndende ma kakpa nbö kota mitoro 'dɔ ki'di möyi ze kilêbi kinza dita'bake ra kote mî dɔyayi pili.”

<sup>V</sup> Kina Boko'ba kako beri tonjo gawo ti teli ndende nima bilaka naga nima ko'ba ne. <sup>VI</sup> Na bo kiya ti mî bo, kiya te, “Ya naga nima lijê pili rɔ bilaka koto, kina lijê ilende kpa gbi nge koto. Ame na 'deni rɔ tisaki 'ba wa ma lijê kedî ko'dɔ kada mato.

A mato ame lijê ko'dɔkɔ to'dɔ mo inza konya dönni kpe. <sup>VII</sup> Ako dari beri tudölö mî kpenni yaga kinza lijê kuwö mî lende kiya 'benni ga ra kpe rɔ gɔ ronnî.”

<sup>VIII</sup> Kina Boko'ba kiyeyi lijê ngi di yayi kita'ba kote mî dɔyayi nime pili lijê kola to'ba gawo tönê. <sup>IX</sup> Go kö'du mo na kidêki möyi mo rɔ Babelê, ame kiya te “Kudölö,” römöyî di yayi na Boko'ba kudölö mî kpa bilaka 'ba dɔyayi nime pili, kina di yayi na gbi bo kiyeyi lijê kita'ba kote mî dɔyayi nime ne.

### *Kupö Seme*

<sup>X</sup> Ame na rɔ kupö Seme ga. Kina ɔɔ Seme koloma 'deni ko'dɔ kɔmɔ kɔɔ kuluku riyö (100) tine, na bo köyö Arupakasada. Ama na 'deni rɔ riyö 'ba kɔɔ ma di pötö mini koso. <sup>XI</sup> Di pötö töyö Arupakasada nime bo oloma 'böwu ko'dɔ kɔmɔ kɔɔ kuluku 'butê (500) bo köyö kole botoni mato ga gbi ti yitoti.

<sup>XII</sup> Kina ɔɔ Arupakasada koloma 'deni ko'dɔ kɔmɔ kɔɔ 'butê mota döomu tine, na bo köyö Sela. <sup>XIII</sup> Di pötö töyö Sela nime Arupakasada oloma 'böwu ko'dɔ kɔmɔ kɔɔ kuluku modɔmota kɔɔ dɔmo mota (403) bo köyö kole botoni mato ga gbi ti yitoti.

<sup>XIV</sup> Kina ɔɔ Sela koloma 'deni ko'dɔ kɔmɔ kɔɔ 'butê mota tine, na bo köyö Ebere. <sup>XV</sup> Di pötö töyö Ebere nime Sela oloma 'böwu ko'dɔ kɔmɔ kɔɔ kuluku modɔmota kɔɔ dɔmo mota (403) bo köyö kole botoni mato ga gbi ti yitoti.

<sup>XVI</sup> Kina ɔɔ Ebere koloma 'deni ko'dɔ kɔmɔ kɔɔ 'butê mota dɔmosowɔ tine, na bo köyö Pelege. <sup>XVII</sup> Di pötö töyö Pelege nime Ebere oloma 'böwu ko'dɔ kɔmɔ kɔɔ kuluku modɔmota kɔɔ dɔmo mota (430) bo köyö kole botoni mato ga gbi ti yitoti.

<sup>XVIII</sup> Kina ɔɔ Pelege koloma 'deni ko'dɔ kɔmɔ kɔɔ 'butê mota tine, na bo köyö Ru. <sup>XIX</sup> Di pötö töyö Ru nime Pelege oloma 'böwu ko'dɔ kɔmɔ kɔɔ kuluku sowɔ kɔɔ dɔmo



modɔmosowɔ (209) bo kɔyɔ kole botɔni mɔtɔ ga gbɪ ti yitɔti.

**XX** Kina ɔɔ Ru koloma 'deni ko'dɔ kɔmɔ kɔɔ 'butɛ mota dɔmoriyɔ tine, na bo kɔyɔ Seruga. **XXI** Di pɔtɔ tɔyɔ Seruga nime Ru oloma 'bɔwu ko'dɔ kɔmɔ kɔɔ kuluku sowɔ kɔɔ dɔmo modɔmoriyɔ (207) bo kɔyɔ kole botɔni mɔtɔ ga gbɪ ti yitɔti.

**XXII** Kina ɔɔ Seruga koloma 'deni ko'dɔ kɔmɔ kɔɔ 'butɛ mota tine, na bo kɔyɔ Nawura. **XXIII** Di pɔtɔ tɔyɔ Nawura nime Seruga oloma 'bɔwu ko'dɔ kɔmɔ kɔɔ kuluku sowɔ (200) bo kɔyɔ kole botɔni mɔtɔ ga gbɪ ti yitɔti.

**XXIV** Kina ɔɔ Nawura koloma 'deni ko'dɔ kɔmɔ kɔɔ 'butɛ riyɔ dɔomu dɔmosowɔ tine, na bo kɔyɔ Tera. **XXV** Di pɔtɔ tɔyɔ Tera nime Nawura oloma 'bɔwu ko'dɔ kɔmɔ kɔɔ kuluku riyɔ kɔɔ dɔmo 'butɛ dɔomu dɔmosowɔ (119) bo kɔyɔ kole botɔni mɔtɔ ga gbɪ ti yitɔti.

**XXVI** Kina ɔɔ Tera koloma 'deni ko'dɔ kɔmɔ kɔɔ kuluku kɔtɔ kɔɔ dɔmo 'butɛ riyɔ (70) tine, na bo kɔyɔ Abarama ni ti Nawura ti Arana.

### *Kupɔ Tera*

**XXVII** Ame na rɔ kupɔ Tera ga. Kole abo ga na rɔ Abarama ni ti Nawura ti Arana. Kole ma 'ba Arana na rɔ Lɔtɔ. **XXVIII** Arana ɔlɛ di mɪ gawo 'bɛnnɪ Ura mɪ dɔyayi 'ba Babele gba kota 'bu nnɪ kɛdɪ ti kɔmɔnɪ. **XXIX** Abarama ogbe Sarayi, tine Nawura ogbe 'ba bo rɔ Mileka nyiti 'ba Arana. Kole 'ba Arana mɔtɔ na gbɪ rɔ Yiseka. **XXX** Tine lɔyɔ i'di rɔnɪ dɛ zi Sarayi lɔko ɔrɔ gbɔ ngɪ rɔ kɔtɔ.

**XXXI** Tera ogba kole abo Abarama ni ti kole 'ba kole abo Lɔtɔ kole 'ba Arana ti Sarayi 'ja 'ba kole abo Abarama kɛnyɪ tɪnnɪ di Ura di mɪ dɔyayi 'ba Babele tari mɪ dɔyayi 'ba Kanana. Tine lijɛ ari kɔmɔ Arana na lijɛ koloma ngɪ kileke bina. **XXXII** Tera ari kɔlɛ di Arana yayi ko'ja kɔmɔ kɔɔ 'ba loma abo kɛdɪ 'deni pili kuluku sowɔ kɔɔ dɔmo muyi (205).

## **XII**

### *Dɛki 'Ba Abarama*

**I** Bɔko'ba ilende zi Abarama, iya te, "ɛnyɪ di mɪ dɔyayi 'be di mɪ lɔngɔ bilaka 'bɪ ga, di mɪ lijɔ 'ba 'bu yɪ kari mɪ dɔyayi ame mɛdɪ mileme zɪyɪ ne. **II** Ti mɪ'di kupɔ bilaka ma konzi kɔɔ di mɪyɪ. Ti mo'dɔ yɛyɪ ma laka zɪyɪ mɪ'di mɔyɪ yɪ kilɛbɪ, 'dɔ kɛddɪ rɔ yɛyɪ zi bilaka. **III** Ti mo'dɔ yɛyɪ ma laka zi bilaka ame ga kɛdɪ ko'dɔ yɛyɪ zɪyɪ. Tine ti mulɔmu bɔtɔ ma kulɔmu yi. Ti mo'dɔ yɛyɪ ma laka tiyɪ pili dɔ bilaka 'ba dɔyayi."

**IV** Kina Abarama kɛnyɪ ngɪ kari kɔzɔ ma Bɔko'ba kiya zi bo tara. Kina Lɔtɔ ɛnyɪ gbɪ kari kɔtɔ ti bo. Mɪ kada nima Abarama kɛnyɪ di Arana ne kɔmɔ kɔɔ abo ɛdɪ 'deni kuluku kɔtɔ kɔɔ dɔmo 'butɛ riyɔ dɔomu (75). **V** Abarama ogba 'ja abo Sarayi ni ti Lɔtɔ kole 'ba lɔndɔ bo ti wa ame ga pili lijɛ kɛdɪ timo kpaki ti atɔli ame ga lijɛ ko'ja di Arana yayi ne tari timo mɪ dɔyayi 'ba Kanana.

Kina ɔɔ lijɛ kɔmɔ 'deni mɪ dɔyayi 'ba Kanana yayi tine, **VI** bo ari nduwɛ kebe mɪ dɔyayi nima nɔbɔ bo kɔmɔ ngila ngɛrɪ koro 'ba Mɔre mɪ Sekeme. Mɪ kada mo nima e'be Kanana ɛdɪ gba koloma mɪ dɔyayi nima yayi. **VII** Kina Bɔko'ba kileme rɔnɪ zi Abarama, kiya te, "Yayi nime na mɛdɪ mɪ'di zi kupɔ yɪ ga." Kina Abarama ko'ba bi 'ba akumu yayi zi Bɔko'ba ame kileme rɔnɪ 'deni zi bo ne.

**VIII** Di pɔtɔ mo tine na bo kolɔlɔ nduwɛ kari kapa dɔ ro'ɔ kari dɔyayi kurungu ma kileki kapa Betele ma kari yɪbɪ. Kina bo kari koga taya abo yayi mɪ lɔngɔ Betele ni ti Ayi. Betele kebe kapa ma kari dɔ tɔrɔ tine Ayi kebe kapa mo ma kileki yɪbɪ. Di yayi bo o'ba bi 'ba akumu gbɪ bo koloma tumɔtu Bɔko'ba di teyi. **IX** Kina bo koloma tolɔlɔ ngɪ nduwɛ di yayi kari kapa dɔyayi 'ba Kanana ma kileki dɔ ro'ɔ.

### *Abarama Ari Ezipeto*

**X** Tine sɛyɪ ma kɛnyɛ ari kila'ba ngɪ mɪ dɔyayi nima yayi. Gɔ kɔ'du

mo na Abarama kari ɲbö Ezipeto 'do toloma titi mbowa yayi. <sup>XI</sup> Kina ɔdo bo kari kōmō 'deni do maga 'do tari ɲgī Ezipeto tine, bo iya zi 'ja abo Sarayi, bo iya te, “Nī na me kele kulōwō te, <sup>XII</sup> ɔdo Ezipeto ko'ja yi lijē ēdī kiya te nī 'ja ma na, kina lijē ti kupō ma ɲgī yaga kola yi koloma. <sup>XIII</sup> Iya zīnnī, iya te, nī lēmī ma na kina lijē ti kola ma moloma 'do ko'do ma laka go kō'du 'bī.”

<sup>XIV</sup> Kina ɔdo bo kumu do maga nima 'deni kodo Ezipeto tine, bilaka 'ba Ezipeto oɲgo 'ja nima ele ɲgī ro ma kēnyē. <sup>XV</sup> Kina ɔdo turu ma lōbu mɔto ga 'ba bo doliɲo ma lōbu 'ba Ezipeto nima ko'ja loko 'deni tara tine, lijē ari ɲgī kubī go tele mo zi bo. Kina koto loko ɲgī kari liɲo abo. <sup>XVI</sup> Go kō'du mo na bo nima koloma ɲgī ro to'do Abarama ro ma laka ki'di dotumu 'ba kamōlō ni ti banya teyi ti sa ni ti akaca gbī ti atoli ni ti gamele. <sup>XVII</sup> Tine go kō'du nima bo kogba Sarayi 'ja 'ba Abarama ne, na Boko'ba kodo roko'o ma kinza kiya naga ɲgī do bo kpaki ti bilaka 'ba mī liɲo abo ga. <sup>XVIII</sup> Kina bo koja laja go Abarama, kiya teyi, iya te, “Wa'di na me ko'do zō te ne? Go wa'di na kiya dē zō te, loko 'ja 'bī na? <sup>XIX</sup> Go wa'di na kiya te loko lēmī yī na ki'di mogba loko ro 'ja zō? 'Ja 'bī na me, ogba loko kēnyī kari yaga di bine.”

<sup>XX</sup> Bo doliɲo nima i'di lende mo zi bilaka abo ga kogba Abarama koja yaga di mī doyayi nima kari ti 'ja abo Sarayi kpaki ti wa ame ga 'deni ro 'ba bo ne.

## XIII

### *Abarama Ni Ti Lotɔ*

<sup>I</sup> Kina Abarama kodo yaga di mī doyayi 'ba Ezipeto ti 'ja abo kpaki ti wa ame ga pili ro 'ba bo ne. Lotɔ ari gbī koto ti bo, lijē kari mī doyayi 'ba Kanana ma kileki kapa do ro'o. <sup>II</sup> Tine Abarama 'deni ro bo wa ti dotumu 'ba yēri ame ga pili ro 'ba liɲo ne ro ma konzi gbī ti yamo ro mbēmbē. <sup>III</sup> Di yayi na bo kēnyī nduwē tololo kari yoki Betele, ɲbö

bo kari kōmō go bi ma tōnē mī lōngō Betele ni ti Ayi bo koga taya abo pa dopara teyi ne. <sup>IV</sup> Go bi nima na gbī tōnē bo ko'ba bi 'ba akumu zi Boko'ba teyi, na bo kari kumōtu Boko'ba yayi.

<sup>V</sup> Lotɔ ma tōnē kari ti Abarama ne ēdī 'deni gbī ti dotumu 'ba yēri ro ma konzi ti bilaka ma 'ba bo ga. <sup>VI</sup> Go kō'du mo na go bi inza kpe ɲgōlō rōnnī di mī doyayi nima yayi 'do toloma bi koto, rōmōyī yēri 'bēnnī ga onzi 'deni ɲgī ro mbēmbē, go bi 'ba moli o'bo dē kpe zīnnī todo'bo dōnnī teyi. <sup>VII</sup> Kina lamo ku'du rōnī ɲgī mī lōngō bo koda yēri 'ba Abarama ga ti bo koda yēri ma 'ba Lotɔ ga.

Mī kada nima e'be Kanana ti e'be Pereze ga ēdī gba koloma mī doyayi nima. <sup>VIII</sup> Kina Abarama kilende zi Lotɔ, iya te, “Ze ro lōndō, kinza di'di lamo dē kēdī mī lōngō ze ma ze tīyī ala gbī mī lōngō bo koda yēri 'bama ga ma ti 'bēyī. <sup>IX</sup> Doyayi na me pili kōmōyī, oza rōyī gbo yaga di roma. Oza kapa ma ko'doko, ɔdo ko'doko tari do kapa gali ti mileki 'bama te do kapa dōri. Ne ala ari te do kapa dōri ti mileki 'bama te do gali.”

<sup>X</sup> Lotɔ ombi kōmōnī konggo yayi ame pili mī bi kilēdē 'ba kpa yōpō Yaradene ɲbö kala Zora na ti mini teyi ro mbēmbē kozo nyaka 'ba Boko'ba tōnē mī Edene, gbī kozo doyayi 'ba Ezipeto. Wa nime molo gba kota kinza ma Boko'ba kote do Sodomoni ni ti Gomora dē. <sup>XI</sup> Kina Lotɔ koza 'ba bo ro yayi ame pili mī bi kilēdē 'ba yōpō Yaradene, na bo kēnyī kari ɲgī nduwē kapa ma kileki yībī. Toza ro ma ya riyō naga nime koza rōnnī na kozo wa nima tara. <sup>XII</sup> Abarama oloma 'ba bo mī doyayi 'ba Kanana, tine Lotɔ ari 'ba bo koloma mī lōngō gawo ma mī bi kilēdē naga nima, kina bo kari koga taya abo ɲgosi ɲgila Sodomoni. <sup>XIII</sup> Tine bilaka 'ba mī gawo nima lende kēnyē mo ɲgī ro do kiteli komo Boko'ba.

*Abarama Ēnyē Eborona*

XIV Di pötö Loto kari 'deni tine na Boko'ba kilende zi Abarama, iya te, "Di mi go bi nima keddı teyi ne, ombi kömöyi kongö bi toko do kapa 'ba bi pili. XV Yayi nime kongö ne medı mi'di pili ziyi ti kupö yi ga 'do kö'bö nburu ro e'bi. XVI Ti mi'di kupö yi ga konzi kozo lupu 'ba doyyai. Jdo bo mo kitete lupu 'ba mi doyyai nime 'deni kote tine na bo ti ko'bo 'jaa tıte kupö yi ga. XVII Enyi kilingere kote mi doyyai nime pili romöyi medı mi'di ziyi."

XVIII Kina Abarama kololo taya abo ngi kari ngila ngeri koro 'ba Mamore mi Eborona. Kina bo kari ko'ba bi 'ba akumu yayi zi Boko'ba.

## XIV

### *Aka'da 'Ba Abarama*

I Mi kada 'ba Amorapela nere 'ba Babele ni lije ti Ariyoko nere 'ba Elesara ti Kedarolamera nere 'ba Elama ti Tidala nere 'ba Goyima, nere sowo naga nime II alo ya do Bera nere 'ba Sodomoni ni lije ti Birasa nere 'ba Gomora ti Sinaba nere 'ba Adoma ti Semebere nere 'ba Zeboyimo ti nere 'ba Bela ame kideki moyi mo gbi ro Zora ne. III Nere muyi naga nime inda'ba minni kodo'bo ronni kpa ya mi bi kilede 'ba Sidimi ame 'deni le'jete ro Popo Melö ne. IV Komö koo mo 'deni 'buté domoriyo ame Kedarolamera na koloma ro bo donni pili. Tine mi komö koo ma 'buté doomota na lije kényi tonyo burutu bo.

V Mi komö koo 'buté domosowo na Kedarolamera ni ti nere ame ga ti bo ne kalo ti bo ya 'benni ga ka'da e'be Repa ga di Asetoro Karanayima, kina gbi ti e'be Zuza ga di Ama ti e'be Eme ga di mi bi pepelö 'ba Kiriayatayima VI ti e'be Ori ga di do kurungu 'ba Edome koga gomo nbö kala Eleparana kapa ma kari yi mökö. VII Kina lije kuyi kpenni 'bowu di yayi kileki kari te mi Kadesa ame kideki moyi mo pa ro Enemisapata ne. Di yayi na lije ka'da e'be Amaleke ga pili di

mi doyyai 'benni gbi ti e'be Amora ame ga koloma 'benni mi Azazona Tamara ne.

VIII Kina nere 'ba Sodomoni ni ti 'ba Gomora ti 'ba Adoma ti 'ba Zeboyimo ti 'ba Bela ame gbi kideki ro Zora ne kototo bo ya 'benni ga ngi kari kpa ya mi bi kilede 'ba Sidimi. IX Nere muyi naga nime alo ya do nere ma sowo ame ga ro Kedarolamera nere 'ba Elama ni lije ti Tidala nere 'ba Goyima ti Amorapela nere 'ba Babele ti Ariyoko nere 'ba Elesara. X Tine bi kilede 'ba Sidimi mo nima ngi lo ti gö 'ba zibiti. Kina odo nere 'ba Sodomoni ni ti 'ba Gomora kedı ko'do tiraña yaga di zi ya tine, lije ila'ba ngi mi gö tone ga. Nere ma mota na nge kololo komö kari do kurungu.

XI Kina nere sowo naga nima kolo wa ame ga pili mi Sodomoni ti Gomora ne ngi kpaki ti wa ma konyo kari timo. XII Lije inda'ba Loto kole 'ba löndö 'ba Abarama ma tone kedı koloma Sodomoni yayi ne ngi gbi kpaki ti wa mo ga kari timo. XIII Tine bo moto ame komö di mi ya nima na kako kiya lende mo zi Abarama bo Ebere tone kedı koloma ngila ngeri koro 'ba Mamore e'be Amora ne. Mamore ni ti löndö bo ga Esekole ni ti Anera na kinda'ba minni 'deni ti Abarama.

XIV Kina odo Abarama kuwö 'deni kiya te inda'ba kole 'ba löndö bo 'deni kozo a nima tara tine, na bo kototo bo to'do ya abo ga ame pili mi linjo abo yayi ne ngi. Lije edi pili kuluku modokoto kodo domo 'buté döomu doomota (318). Kina lije kari tozi go ya naga nima nbö komö Dana. XV Ro mi korondo 'deni tine na bo koza bilaka abo ga ro dotumu kuru do ya naga nima ko'do ya timo ka'da koga gomo nbö kala Oba kapa Damaseke ma kileki do tugbu toro. XVI Kina bo kototo wa ame ga pili ya naga nima kolo ne kileki timo gbi ti Loto kole 'ba löndö bo ti wa mo ga ti 'ja ma kinda'ba kpaki ti 'boki moto ga.

*Abarama Ni Ti Malekisedeke*

<sup>XVII</sup> Di pötö tileki 'ba Abarama di bi ta'da n̄ere Kedarolamera ni na n̄ere 'ba Sodomo kari turē d̄o bo m̄i bi kilēdē 'ba Sawe ame k̄idēk̄i möȳi mo gb̄i r̄o bi kilēdē 'ba n̄ere. <sup>XVIII</sup> Kina Malekisedeke n̄ere 'ba Salema ame bo gb̄i r̄o b̄o akumu 'ba Boko'ba ma m̄itor̄o ne kako ti maṅgol̄o'bo ni ti layi <sup>XIX</sup> ko'd̄o yēȳi d̄o Abarama, kiya te, "Boko'ba 'ba m̄itor̄o ame ko'ba m̄itor̄o ni ti d̄oyayi ne ko'd̄o yēȳi zi Abarama. <sup>XX</sup> Akilēlu kēd̄i zi bo Boko'ba 'ba m̄itor̄o ame ki'di yi ka'da b̄o ya 'bi ga ne."

Kina Abarama ki'di kapa ma 'butē 'ba wa pili zi Malekisedeke.

<sup>XXI</sup> N̄ere 'ba Sodomo nima ilende zi Abarama, iya te, "Ileki bilaka ma ga z̄o, tine wa naga nima pili ogba z̄iȳi."

<sup>XXII</sup> Tine Abarama ileki d̄omo zi n̄ere 'ba Sodomo nima, iya te, "Mulōmu r̄oma k̄om̄o n̄ere Boko'ba 'ba m̄itor̄o b̄o ko'ba m̄itor̄o ni ti d̄oyayi, <sup>XXIII</sup> a m̄oto minza mogba alato 'bi ala kabi 'ba wari 'bi ala ē'bi ma k̄oto m̄oto te, kinza kari kiya ra te, 'Ma na mi'di Abarama r̄o b̄o m̄ori.' <sup>XXIV</sup> Minza mogba ē'bi ma k̄oto m̄oto te, tine n̄ge r̄o wa ame ga bilaka ma ga konyo 'deni. Ne i'di b̄o p̄ori ma ga Anera ni ti Esekole ti Mamore kogba bi gom̄o 'ba r̄onni."

## XV

### *Lōmu Ti Abarama*

<sup>I</sup> Di pötö mo na lende 'ba Boko'ba kako zi Abarama ti nȳi ko'de d̄o bo, iya te, "Abarama, kinza kere dē. Ma na r̄o makēt̄i 'ba titata yi di zi wa ma k̄enyē. Mēd̄i mi'di kpa k̄oz̄i z̄iȳi r̄o mbēmbē."

<sup>II</sup> Tine Abarama ileki d̄omo, iya te, "Yō, n̄ere Boko'ba, lende laka wa'di na ti kpa k̄oz̄i 'bi mo nima ko'd̄o z̄o ko'ja m̄o'b̄o 'deni n̄ḡi kinza kole ɔ̄to ne ya? B̄o ma kēd̄i kari kinda'ba apötö ma na n̄ḡi ti kēd̄i r̄o Elizara 'ba Damaseke nime. <sup>III</sup> I'di kole ɔ̄to dē gb̄i z̄o ȳo, atoli nime köȳo m̄i liṅ̄o ma ne na n̄ḡi kēd̄i kari kinda'ba apötö ma."

<sup>IV</sup> Kina bo kuwō Boko'ba kilende 'böwu zi bo, iya te, "Atoli nima inza kinda'ba apötö ȳi. Kole 'ba gbagba ȳi na ko kēd̄i kinda'ba apötö ȳi."

<sup>V</sup> Kina Boko'ba koto bo kari yaga, iya te, "Ombi k̄om̄oȳi m̄itor̄o kiȳo z̄o t̄itētē k̄elu naga nime te, kupō ȳi ga na ti konzi tara."

<sup>VI</sup> Abarama i'di d̄o bo ḡo lende 'ba Boko'ba kina me ki'di Boko'ba k̄idēk̄i Abarama r̄o b̄o lende laka.

<sup>VII</sup> Boko'ba ilende zi bo, iya te, "Ma na r̄o Boko'ba ame ko'de yi di Ura di m̄i d̄oyayi 'ba Babele 'd̄o ti'di yayi nime z̄iȳi ḡo kēdd̄i r̄o b̄o d̄omo."

<sup>VIII</sup> Abarama iya te, "Yō, n̄ere Boko'ba, ti mikali tondo ma mēd̄i moloma r̄o b̄o d̄omo?"

<sup>IX</sup> Boko'ba iya te, "O'de roko sa ti roko banya ti kole kamölō, yēr̄i naga nime pili r̄o ma k̄om̄o k̄oo mo ga n̄ge gba mota ti matukpuru gb̄i ti kole matukpuru."

<sup>X</sup> Kina Abarama ko'de yēr̄i naga nime kumu kotopa ȳimo r̄iyō, bo kiyija kapa mo ga pili r̄o ma koriya mindalo r̄iyō r̄o lōmu lōṅṅō l̄ijē ti Boko'ba. Tine bo otopa m̄i yali mo ga dē. <sup>XI</sup> Ran̄ga ako ko'd̄oko togo yida naga nima, tine Abarama oga l̄ijē n̄ḡi yaga di teyi.

<sup>XII</sup> Kina ɔ̄d̄o kada kēd̄i k̄os̄o 'deni tine na t̄o'd̄o ma kinza kiya kinda'ba Abarama n̄ḡi. Mandōlu ma d̄o kiteli utu'b̄o bo n̄ḡi gb̄i ti tikere ma mbēmbē. <sup>XIII</sup> Kina Boko'ba kilende zi bo, iya te, "R̄o ma laka kupō ȳi ga ti koloma r̄o b̄o lōwō m̄i d̄oyayi lōwō. L̄ijē ti koloma r̄o atoli yayi ko'd̄o k̄p̄on̄i r̄onni n̄b̄o k̄om̄o k̄oo kuluku mod̄o m̄ota (400). <sup>XIV</sup> Tine ti mod̄o karama d̄o bilaka 'ba d̄oyayi mo naga nima ko'd̄o k̄p̄on̄i r̄onni ne. Kina ɔ̄d̄o l̄ijē kēd̄i k̄od̄o 'deni yaga di m̄i d̄oyayi lōwō nima, l̄ijē ti kogba wa n̄ḡi t̄inni r̄o mbēmbē. <sup>XV</sup> Ne 'bēȳi ti kari ē'bi 'jaa liya zi 'bu ȳi ga ti m̄i k̄eȳi. Ti kusu yi 'jaa nd̄o ko'ja k̄ondē ē'bi 'deni kote. <sup>XVI</sup> Kupō ȳi ga ti kileki 'jaa kako bine m̄i kada 'ba kupō ma m̄i sow̄o ma koloma m̄i d̄oyayi lōwō nima yayi r̄om̄oȳi minza moga e'be Amora ga titi yaga



di bine, tine 'jaa ṅbö ɔɔɔ lende kirasi 'bēnni 'deni rɔ mbēmbē 'dɔ kɔɔ karama mo dōnni."

<sup>XVII</sup> Kina ɔɔɔ kada kōsō 'deni gɔ bi kōlu tine, na Boko'ba kako ṅgi ti kete pa'do ti pa'do dɔ kali kako ṅgi kudō kebe mī lōṅgō yida naga nima. <sup>XVIII</sup> Mī kada nima na Boko'ba ko'do lōmu ti Abarama, iya te, "Mī'di yayi nime 'deni pili zi kupō yī ga, kisaki molo di kpa dɔ maga 'ba Ezipeto kala kpa yōpō 'ba Epurate, <sup>XIX</sup> ame rɔ dōyayi 'ba bilaka naga nima kīdēki rɔ Kene ti Keneze ti Kadamono <sup>XX</sup> ti Ete ti Pereze ti Repa <sup>XXI</sup> ti Amora ti Kanana ti Girigasa kina gbī ti Yebusa."

## XVI

### *Sarayi Ni Ti Agara*

<sup>I</sup> Sarayi 'ja 'ba Abarama öyö kole ma kɔɔ te dē du zi bo. Tine loko ēdi ti atoli 'bēni yayi rɔ yitō 'ba Ezipeto kīdēki möyi mo rɔ Agara. <sup>II</sup> Kina loko kilende zi mē'dē nī Abarama, iya te, "Boko'ba na me ko'jɔɔ ma 'deni kinza tōyō kole. Atoli ma nima ɔ'dō timo, mɔtɔga loko na ti kōyō kole zō."

Kina Abarama kuti ṅgi gɔ lende 'ba Sarayi nima. <sup>III</sup> Di pōtō ma Abarama koloma 'deni ko'do kɔmɔ kɔɔ 'butē mī dōyayi 'ba Kanana tine, na 'ja abo Sarayi ki'di atoli 'bēni Agara yitō 'ba Ezipeto nima ṅgi rɔ 'ja zi bo. <sup>IV</sup> Abarama ɔ'dō ti Agara kina kɔmɔ ṅgi.

Kina ɔɔɔ loko kɔṅgɔ 'deni loko kɔmɔ kɔɔ wa nima tara tine, loko ṅgi rɔ dɔ kombi kebe tɔṅgɔ Sarayi ṅgi kɔɔ wa ma yawa. <sup>V</sup> Sarayi iya zi Abarama, iya te, "Ee, lende kēnyē nime ko'do rɔma ne ti kileki dōyi. Ma na tōnē mī'di atoli ma nime zīyi, kina me loko ko'ja 'deni loko kɔmɔ, loko ɔṅgɔ ma 'deni ṅgi kɔɔ wa ma yawa. Boko'ba ko'do burē nime mī lōṅgō ze tīyi, ɔɔɔ 'ba yē na laka."

<sup>VI</sup> Tine Abarama ileki zi Sarayi, iya te, "Loko atoli 'bī na, nī ti kōzi kakpa dōni. O'do loko ṅgi kɔɔ wa ma ko'dɔkɔ to'do mo tara."

Kina Sarayi koloma ṅgi to'do Agara rɔ ma kēnyē, na Agara kēnyē kirija ṅgi di zīni.

### *Malayika Ni Ti Agara*

<sup>VII</sup> Malayika 'ba Boko'ba ari kondɔɔ ti Agara di kpa daa di mī mōkō gɔ kōri kari Surō, <sup>VIII</sup> kilende zīni, iya te, "Agara atoli 'ba Sarayi, ako di yala kina ēddi kari yala?"

Loko iya te, "Mēdi mirija di zi Sarayi bɔ dōma."

<sup>IX</sup> Malayika nima iya zīni, iya te, "Ileki kari zi Sarayi bɔ dōyi kuwō dōni."

<sup>X</sup> Kina malayika kileki gbī kiya te, "Mēdi mī'di kupō yī ga kara konzi rɔ mbēmbē bi 'ba titētē mo konya dɔ. <sup>XI</sup> Kole nima mīyi ne ēddi kōyō rɔ kole bɔtɔni kīdēki möyi mo rɔ Yisamele, ame kiya te 'Boko'ba uwō 'deni,' rōmōyi Boko'ba uwō lisa 'bī 'deni. <sup>XII</sup> Bo ti koloma rɔ kuruku kɔɔ akaca 'ba mōkō naga tara. Bo ti koloma kō'bō rɔ ya ti bilaka pili kina bilaka pili ti kō'bō gbī rɔ ya ti bo. Bo ti koloma 'beri yaga di mī lōṅgō wado abo ga pili."

<sup>XIII</sup> Agara ititi rōni, iya te, "Boko'ba na me ṅgi mo'ja rɔ ma laka? Mēdi moloma gba rɔ ma kīdidi di pōtō mo ne?"

Gɔ kō'du mo na loko kīdēki möyi Boko'ba ame kileme rōni zīni ne rɔ "Boko'ba ma kɔṅgɔ ma." <sup>XIV</sup> Kina ma 'dɔ ki'di bilaka kīdēki möyi daa nima mī lōṅgō Kadesa ni ti Berede ne rɔ "Daa 'ba bɔ didi ame kɔṅgɔ ma ne."

<sup>XV</sup> Agara öyö kole zi Abarama kina bo ki'di möyi mo rɔ Yisamele. <sup>XVI</sup> Mī kada mo nima kɔmɔ kɔɔ 'ba Abarama ēdi 'deni kuluku kɔɔ kɔɔ dɔmɔ 'butē mota dōomu dɔɔkɔɔ (86).

## XVII

### *Lōmu Ti Yēyi*

<sup>I</sup> Kina ɔɔɔ kɔmɔ kɔɔ 'ba Abarama kēdi 'deni kuluku kɔɔ kɔɔ dɔmɔ 'butē sowɔ dōomu dɔmosowɔ (99) tine, na Boko'ba kileme rōni zi bo, iya te, "Ma na rɔ Boko'ba bɔ tigo dɔ kiteli. Uwō dōma, kina ɔ'bō nduwē

to'do wa ma kodoro go koma ma.  
 II Medii mo'do lomu ma tiyi mi'di  
 kupo yi ga konzi ro mbembẽ."

III Kina Abarama kudẽ do bo beri  
 memẽ mo kosa yayi. Boko'ba iya te,  
 IV "Mo'do lomu ma 'deni tiyi, ti keddi  
 ro 'bu lobu 'ba bilaka 'ba do'be  
 ma konzi. V Moyi yi inza kpe ro  
 Abarama, tine 'deni ro Abarayama,  
 ame kiya te "Bu 'ba do'be,' romoyi  
 mo'do yi 'deni ro 'bu lobu 'ba bilaka  
 'ba do'be ma konzi. VI Ti mi'di  
 kupo ma konzi kodo di miyi moto  
 ga koloma ro bo dolijo ma lobu.  
 Medii mi'di kupo yi ga konzi koloma  
 ro bilaka 'ba do'be ma konzi. VII Ti  
 mi'di lomu ma ko'bo mi longo ze tiyi  
 ghi ti kupo yi ga nduwẽ kala go kupo  
 lije ga ma di yi'bowu yayi. Ti mi'di  
 lomu nime ko'bo ro nburunburu,  
 moloma ro Boko'ba ziiyi kina ghi zi  
 kupo yi ga. VIII Medii mi'di yayi nime  
 keddi koloma yimo ro bo lowo ne  
 ziiyi kina ghi zi kupo yi ga. Doyayi  
 'ba Kanana nime pili ti koloma ko'bo  
 nburu ro yayi 'ba kupo yi ga, kina ti  
 mo'bo ghi ro Boko'ba zinni."

IX Kina Boko'ba kilende ghi zi  
 Abarayama, iya te, "Ni ghi 'do kuti  
 toro lomu nime mi longo ze tiyi ne,  
 ni Abarayama kpaki ti kupo yi ga  
 nduwẽ kala go kupo lije ga ma di  
 yi'bowu yayi. X Lomu ame 'do koro  
 go ko'bo mi longo ze tiyi ghi ti kupo  
 yi ga ne, kina me. Botoni pili ame  
 ga ro kupo yi ne 'do ko'do dolleti 'ba  
 akilele. XI Ziye pili tilele do 'bana 'ba  
 roye 'do ko'bo ro kinẽ 'ba lomu nime  
 mi longo ze tiyi ne. XII-XIII Kisasi  
 di mi kada nime tone nduwẽ kari  
 dogba, ziye tilele kole botoni pili mi  
 to'do do modomota di potõ kada  
 'ba toyõ mo. Kole botoni ame ga  
 nduwẽ kala go kupo yi ga ma di  
 yi'bowu yayi kpaki ti atoli ma koyõ  
 mi lijo 'bi ala ma kugo ti yamo 'bi ga  
 ame lije ro bo lowo kinza ro kupo  
 'ba miyi ne pili 'do tilele mo. Ame  
 na ro kinẽ 'ba lomu ma mi yida  
 roye 'do kileme lomu nime mo'do  
 tiyi ne o'bo 'deni ro nburunburu.  
 XIV Botoni ame kilele de ne inza kpe

ro 'bama romoyi bo oro lomu ma  
 de."

XV Kina Boko'ba kilende 'bowu zi  
 Abarayama, iya te, "Kinza kideki  
 moyi 'ja 'bi Sarayi de kpe ro Sarayi,  
 tine moyi ni 'deni ro Sara. XVI Medii  
 mo'do yeyi ma laka zini loko koyõ  
 kole ziiyi. Medii mo'do yeyi zini loko  
 koloma ro ma 'ba bilaka 'ba do'be  
 ma konzi. Bo dolijo ma lobu ti kodo  
 di mi kupo ni ga."

XVII Kina Abarayama kudẽ do bo  
 beri memẽ mo kosa yayi. Tine bo  
 ogo kiya ti mi bo, iya te, "Botoni  
 ame koma koo mo 'deni kuluku riyõ  
 (100) ne, ti koyõ kole yo? Sara ame  
 koma koo mo 'deni kuluku koto kodo  
 domo 'butẽ sowo (90) ne ti koyõ kole  
 yo?"

XVIII Kina bo kiya zi Boko'ba, iya te,  
 "Dene 'do ki'di Yisamele ra gbo 'do  
 koloma ro bi doma."

XIX Boko'ba iya te, "Inza tara, 'ja  
 'bi Sara edi koyõ kole ziiyi ki'di  
 moyi mo ro Yisika. Kina ti mulõmu  
 lomu ma nime ko'bo ti bo nduwẽ ro  
 nburunburu kala go kupo bo ga ma  
 di yi'bowu. XX Ne muwõ akititi 'bi  
 ma go lende 'ba Yisamele 'deni, ti  
 mo'do yeyi zi bo mi'di kole konzi zi  
 bo, kupo bo kara ro mbembẽ. Bo ti  
 keddi ro 'bu 'ba nere 'butẽ domoriyo.  
 Kina ti mi'di kupo bo ngi kara ro  
 bilaka 'ba do'be ma lobu. XXI Tine  
 ti mulõmu lomu ma ko'bo ti Yisika  
 ame Sara keddi koyõ ziiyi ti koo kabate  
 ne."

XXII Kina odo Boko'ba kote tilende  
 'deni zi Abarayama kozo a nime te  
 tine, na bo kari e'bẽni ngi.

XXIII Mi kada koto mo nima na  
 Abarayama kuwõ do Boko'ba, bo  
 kogba kole abo Yisamele kilele kpaki  
 ti botoni ame ga pili mi lijo abo ne  
 ti atoli ma koyõ mi lijo abo ga pili  
 ti ma bo kugo ti yamo abo naga.  
 XXIV Mi kada nima kilele Abarayama  
 ne koma koo abo edi 'deni kuluku  
 koto kodo domo 'butẽ sowo doõmu  
 domosowo (99). XXV Tine koma koo  
 'ba kole abo Yisamele edi 'deni 'butẽ  
 domota. XXVI Mi kada koto nima  
 na kilele Abarayama ni kpaki ti kole  
 abo Yisamele pili XXVII ti atoli ma



köyö mī liṅṅ abo ga kpaki ti ame ga bo kugö ti yamo di zi bo löwö ne.

## XVIII

### *Boko'ba Ako Tori Abarayama*

<sup>I</sup> Boko'ba ileme rönī zi Abarayama di ṅgila ṅgērī koro 'ba Mamore ko'ja Abarayama kēdī koloma kpadörī 'ba rō kilaka abo 'deni mī zana kada ma kata. <sup>II</sup> Bo ombi kōmō bo ko'ja bilaka mota kēdī kōrō yayi. Kina ɔdɔ bo ko'ja lijē 'deni tara tine, na bo kirīṅa ṅgī kurē dōnnī, bo kudē dɔ bo bēri mēmē bo kosa yayi. <sup>III</sup> Bo iya te, “Nere ma ga, moma'jo rōma ziye kinza kitelike dē di dōliṅṅ ma. Ma na me bine toja laja ziye. <sup>IV</sup> I'dike mo'de mini kurōgōke ndiye timo, kindawoke rōye mbowa bīcī ṅgērī nime bine <sup>V</sup> 'dɔ moma akonyo ɔtɔ ga ziye konyoke. Di pōtō mo tine ti karike e'be 'jaa nduwē dɔ liṅgere 'be, kōzɔ ame kutike 'deni tako tōṅṅ ma bo laja 'be ne, i'dike moja laja ziye.”

Na ya naga nima kiya te, “Ele, o'dɔ kōzɔ ma kiya.”

<sup>VI</sup> Kina Abarayama kōpu welo kari rō zi Sara 'dē yayi, iya te, “Ogba sapiya welo kiyari ruzu ma kele koṅma rō maṅgolo'bo.”

<sup>VII</sup> Kina bo kirīṅa kari mī jɔlɔ kope kole sa ma kōnɔ laka, ki'di zi bo laja ko'dɔ welo. <sup>VIII</sup> Kina bo kogba wī ma kēri gbī ti ma kara ti yida mo tōnē ko'de kutē kōmō ya naga nima. Kina bo koloma ṅgī rō toja laja zinnī di bīcī ṅgērī nima yayi, lijē konyo kpēnnī.

<sup>IX</sup> Lijē ititi bo, iya te, “Ja 'bī Sara ēdī yala?”

Bo iya te, “Loko ēdī rō bine.”

<sup>X</sup> Bo ma kōtɔ di mī lōṅṅō ya naga nima, iya te, “Mēdī mileki mako kabate ti kōɔ, kina 'ja 'bī Sara ti köyö kole ṅgī.”

Sara ēdī kpadörī kebe gɔ bo yayi kēdī kuwō lende nime. <sup>XI</sup> Abarayama ni kpaki riyo ti Sara öndē 'deni gōmo kōwɔ. Kina Sara inza gbī kpe ti a dɔ 'ja. <sup>XII</sup> Gɔ kö'du

mo na loko kögö, kiya te, “Ze ame dōndē 'deni rō kōrɔ'bo kōzɔ a nime te kpaki riyo ti mē'dē ma ne, ti mebe 'böwu to'dokɔ tō'dō ti mē'dē?”

<sup>XIII</sup> Kina Boko'ba nima kititi Abarayama, iya te, “Gɔ wa'di na Sara kögö kiya te, ‘Ti möyö kole ṅgī ko'ja möndē ama 'deni?’ <sup>XIV</sup> A mōtɔ ēdī ma to'dɔ mo konya dɔ Boko'ba? Kōzɔ kada ame mose kö'du mo ne, mēdī mileki mī kpa dōkikēri, kina Sara ti kōmō kole ṅgī.”

<sup>XV</sup> Tine Sara 'deni rō tikere, na loko kandi gōmo, iya te, “Mögö dē.”

Bo iya te, “Inza tara, ögö ko rō ma laka.”

### *Akititi Gɔ Sodom*

<sup>XVI</sup> Ya naga nima ēnyī di yayi kuyi kōmōnnī kari dɔ Sodom. Kina Abarayama kari tinnī koto gönnī gɔ kōri. <sup>XVII</sup> Boko'ba iya ti mī bo, iya te, “Minza musu dɔ wa ma mēdī mari to'dɔ mo nime di zi Abarayama. <sup>XVIII</sup> Kupö bo ga na ti kēdī rō bo tigo gbī rō ma dɔ kiteli. Kina ti bo na ti ko'dɔ yēyī ma laka zi bilaka pili. <sup>XIX</sup> Bo na rō bo ame migeli 'deni 'dɔ bo ki'di kole abo ga kpaki ti kupö bo ga kuwō dōma gɔ lijē ko'dɔ wa ma kodōrɔ ame rō ma laka ne. Kina ɔdɔ lijē ko'dɔ 'deni tine ti mo'dɔ wa ame ga mulömu 'dɔ to'dɔ mo zi Abarayama ne ṅgī.”

<sup>XX</sup> Kina bo kiya zi Abarayama, iya te, “Lēbī 'ba lende kēnyē 'ba Sodom ni ma ti Gomora udu 'deni kōmō mbili ma. Lende kēnyē 'bēnnī 'deni ṅgī rō dɔ kiteli. <sup>XXI</sup> Mēdī mari tōṅṅ mo, ɔdɔ ēdī ṅgī kōzɔ lēbī mo ame muwō ne tara ya. Ne ɔdɔ kinza tara ti mikali gbī.”

<sup>XXII</sup> Kina ya ma riyo kēnyī ṅgī nduwē kari kapa yōki Sodom, tine Boko'ba ileke 'ba bo ti Abarayama yayi. <sup>XXIII</sup> Kina Abarayama kese ṅgōsi ṅgila Boko'ba kititi, kiya te, “Ti kote dɔ bo lende laka gbī yaga kōtɔ ti bo lende kēnyē? <sup>XXIV</sup> ɔdɔ bo lende laka kēdī kuluku kōtɔ mī gawo nima, ti kote dōmo gbī yaga? Ti kōmō gawo nima dē gɔ kö'du 'ba bilaka kuluku kōtɔ naga nima yimo yayi ne? <sup>XXV</sup> Rɔ ma laka mikali inza

kote do bo lende laka pili yaga koto ti bo lende kénye. To'do mo tara inza kari du te laka. Odo ko'do kozo a nima tara eddi kodo gomo do bo lende laka kpaki ti bo lende kénye. To'do mo tara inza du te ro ma laka. Ni bo ko'do bure 'ba doyayi pili na ro bo ko'do wa ma kodoro."

XXVI Boko'ba iya te, "Odo mo'ja bo lende laka keddi kuluku koto mi Sodomoma yayi, meddi momo gawo nima pili go ko'du 'benni."

XXVII Abarayama ileki 'bowu kiya zi Boko'ba, iya te, "Moma'jo roma ziyi Boko'ba ola ma go tilende ziyi ro do kitewu. Minza ro oto, ma ngi ro lupu ni ma ti buruku. XXVIII Ne odo ma muyi konye ronni yaga di koma bo lende laka naga nima, ti kote do gawo nima pili yaga go ko'du 'ba ya ma muyi naga nima kinza kpe teyi ne?"

Bo iya te, "Odo mo'ja bo lende laka yayi 'buté sowo doomu, minza mote domo."

XXIX Abarayama ititi 'bowu, iya te, "Ne odo ko'ja bo lende laka nge 'buté sowo yayi?"

Bo iya te, "Odo bo lende laka keddi yayi 'buté sowo, minza mote domo."

XXX Abarayama iya te, "Boko'ba, moma'jo roma ziyi, kinza kényi de ro 'diri to, i'di milende gbi. Ne odo ko'ja nge 'buté mota?"

Bo iya te, "Odo mo'ja bo lende laka 'buté mota yayi minza mo'do."

XXXI Abarayama iya te, "Boko'ba, moma'jo roma ziyi, ola ma go tilende ziyi ro do kitewu. Ne odo ko'ja keddi nge 'buté riyö yayi?"

Bo iya te, "Minza mote do gawo nima odo ma 'buté riyö keddi yayi."

XXXII Abarayama iya te, "Boko'ba, kinza kényi de ro 'diri to, i'di ma milende nge mi koto na ti. Ne odo ko'ja nge 'buté?"

Bo iya te, "Minza mote domo odo keddi nge 'buté."

XXXIII Di potö bo kote tilende 'deni ti Abarayama na Boko'ba kari abo ngi tine na Abarayama kileki ngi linjo.

## XIX

### *Loto Ni Ti Malayika*

I Malayika riyö naga nima ari komö Sodomoma ro mi dokopiyari, ko'ja Loto keddi koloma kpa reki yayi. Kina odo bo ko'ja lijé 'deni tara tine na bo kényi ngi kuré donni kudé do bo béri komönni. II Bo iya te, "Nere ma ga, ma na me bine 'do toja laja ziye. Moma'jo roma ziye akoke linjo ma go kurögöke ndiye kö'doke, molo nbo tine ti karike e'be 'jaa."

Lijé iya te, "Inza tara, deddi dö'dö eze yaga bi kopö nime bine."

III Tine bo oloma to'do atiri gönni ro gögö na lijé kari ngi gbo linjo abo. Bo i'di konma mangolo'bo ko'do akonyo ma konmi zi ya naga nima konyo kpenni.

IV Tine gba kota kinza lijé kö'dö béri na botoni 'ba mi gawo nima kototo ronni ngi pili yayi, yobi kpaki ti bulöbu mo ga ototo ronni ngi me kuru do rö nima toko teyi. V Kina lijé kidéki Loto kititi, iya te, "Bilaka naga nime kako mi dokopiyari nime linjo 'bi bine ne lijé eddi yala? Oja lijé yaga zize dayi go dö'dö tinni."

VI Loto odo kari zinni yaga yayi, kurögö kpadöri teyi ti gönii, VII kilende zinni, iya te, "Löndö ma ga, moma'jo roma ziye, kinza kö'doke lende ma kénye ma tara ga de. VIII Meddi ti yitöti riyö bine ame lijé gba kikali a moto ro botoni de, i'dike moja lijé ziye bine kö'doke oto nima miye ne zinni. Ne kinza kö'doke a moto de zi ya naga nime, romöyi lijé ako 'deni ro nba mi go bi 'ba loma ma." IX Tine lijé iya te, "Ese yaga di komoze, ni bo löwö nime, ni ye na 'do kebe ti'di lende zize? Dedi do'do wa kénye tane ziyi kebe ma do'doko 'do to'do mo zinni."

Kina lijé ki'di titinji Loto ngi ro ma kénye, lijé kese 'deni 'do todowe kpadöri.

X Tine na nba naga nima koja közinni ngi go Loto koto kileki rö, kurögö kpadöri teyi. XI Kina nba toné ga kiyölu koma bilaka naga

nima gɔ kpadōrī yayi ne ngī pili yaga kinza lijē ko'ja kpadōrī nima ra gbi.

<sup>XII</sup> N̄ba naga nima ititi Lɔtɔ, iya te, “Èddī ti bilaka 'bī mɔtɔ ga bine? Ɖɔɔ bɔ lango yī ga ti kole 'bī ga ti yītōtī 'bī ga ti ma wado 'bī ga kēdī mī gawo nime bine, ototɔ lijē koja yaga, <sup>XIII</sup> rōmōyī dēdī do'dɔkɔ tote ɔ gɔ bi nime yaga. Lēbī 'ba lende kēnyē mbēmbē 'ba bilaka 'ba gɔ bi nime ōmō 'deni zi Boko'ba, kina me koja ze 'deni tote ɔ gɔ bi nime.”

<sup>XIV</sup> Lɔtɔ ēnyī kari zi bɔ lango bo ga ame kēdī ko'dɔkɔ togbe yītōtī abo ga ne, iya te, “Ènyī kɔɔke yaga welo di mī gɔ bi nime, Boko'ba o'dɔkɔ 'deni tote ɔ gawo nime.”

Tine lijē iya te bo ēdī ka kīndēndē dōnnī.

### *'Ja 'Ba Lɔtɔ*

<sup>XV</sup> Mī kano bi 'deni tine malayika naga nima iya te, “Lɔtɔ, ēnyī welo kogba 'ja 'bī ni ti yītōtī rīyō 'bī naga nime kɔɔke yaga di bine, kinza kote ɔye ra kɔtɔ mī karama nime kēdī kɔɔ ɔ gawo nime ne.”

<sup>XVI</sup> Tine Lɔtɔ ēdī gba kicayi kina malayika naga nima kinda'ba kōzī bo ti 'ja abo kpaki ti yītōtī abo ga koja yaga di mī gawo nima, rōmōyī Boko'ba ti mī kēyī rɔ mbēmbē rɔ bo. <sup>XVII</sup> Kina ɔɔɔ malayika koja lijē 'deni gɔ kōri tine, bɔ ma kɔtɔ iya te, “Iriṅake tɔmɔ didī ye. Kinza kōṅgɔke bi dē kileki yī'bōwu kina kinza kōrɔke dē gbī mī bi kilēdē bine. Iriṅake ṅbō ɔ dōku tɔmɔ rɔye kinza kote ɔye.”

<sup>XVIII</sup> Lɔtɔ iya te, “Inza tara, ṅere ma ga, <sup>XIX</sup> o'dɔke ma 'deni kele kulōwō kɔmɔke didī ma. Ɖɔ dōku nima ɔwɔ kēnyē, tōlē lōbu nime ēdī kuru dɔma kupō ma gba kota kinza mōmō yayi. <sup>XX</sup> Ma laka mo gawo titi nime na ṅɔli 'ɔɔ tiriṅa teyi, i'di ma miriṅa yayi, kɔzɔ ame kōṅgɔ bo ka ṅgī rɔ gɔ bi ma titiyi kina ti mɔmɔ ṅgī yayi.”

<sup>XXI</sup> Malayika iya te, “Ele, muti 'deni gɔ lende kiya 'bī, minza mote

ɔɔ bi nima kpe yaga. <sup>XXII</sup> O'ɔɔ rōyī welo kiriṅa yayi, minza mo'ɔɔ a mɔtɔ titi gba kota kinza kōmō yayi.”

Gɔ kō'du nima Lɔtɔ kiya te bi nima ṅge titiyi ne, na ki'di kīdēkī mōyī mo ṅgī rɔ Zora, ame kiya te “Titi.” <sup>XXIII</sup> Lɔtɔ ari kōmō yayi 'deni ti kada kēdī ki'di kpēnī. <sup>XXIV</sup> Kina Boko'ba kɔɔ pa'do ṅgī ti kulugbī dōku ma kēdī kilaṅma kako di mītɔrɔ ɔ gawo 'ba Sodomoni ti Gomora. <sup>XXV</sup> Kina kote ɔ gawo naga ṅgī pili yaga kpaki ti bi kilēdē mo pili ti bilaka mo ga ti wa ame ga kōtu mī gɔ bi nima yayi. <sup>XXVI</sup> Tine 'ja 'ba Lɔtɔ uyī kōmōnī kileki yī'bōwu na loko kɔrɔ ṅgī kīyī yayi rɔ dōku 'ba mēlō.

<sup>XXVII</sup> Mōlo mī dɔṅbɔ mo nima na Abarayama kēnyī kari gɔ bi tōnē bo kɔrɔ pa kɔmɔ Boko'ba di teyi ne. <sup>XXVIII</sup> Bo ṅṅɔ bi kari ɔ Sodomoni ti Gomora ti ɔyayī pili ma mī bi kilēdē nima, tine bɔ o'ja kōtu na ṅgī kēdī kanyo guliyī di ɔyayī nima yayi kɔzɔ kōtu 'ba lindī tara. <sup>XXIX</sup> Mī kada nima Boko'ba kēdī kote ɔ gawo 'ba mī bi kilēdē naga nima Lɔtɔ koloma teyi ne, bo i'di akititi 'ba Abarayama tōnē dē du te kudōlu di ɔ bo. Bo oja Lɔtɔ ṅgī yaga di mī tōlē lōbu nima.

### *Kupō Lɔtɔ*

<sup>XXX</sup> Lɔtɔ rɔ tikere di bi toloma mī Zora, kina bo kēnyī ṅgī yaga di yayi ti yītōtī rīyō abo naga nima kari koloma mī ti'bōrō 'ba dōku. <sup>XXXI</sup> Tine na nyiti ma lōbu mo kēnyī kiya zi lēmī nī ma titi, iya te, “'Bu ze na me kōndē 'deni. Kina me bɔtɔni ɔtɔ inza gbī mī ɔyayī nime bine yo 'ɔɔ kogbe ze kɔzɔ dōlētī 'ba bilaka lesi pili. <sup>XXXII</sup> Ako di'di 'bu ze kuwē layi gɔ dō'dō tīnī 'ɔɔ dōyō kole ti bo.”

<sup>XXXIII</sup> Mī korɔndɔ nima na lijē ki'di bo kuwē layi, na nyiti ma lōbu mo kari kō'dō ti bo. Tine layi upō bo 'deni ṅgī i'di bo ikali gomo dē.

<sup>XXXIV</sup> Mī bi kēzē ma di gomo na, nyiti ma lōbu mo tōnē kako kiya zi lēmī nī ma titi, iya te, “Mō'dō ti 'bu ze ti korɔndɔ ene, ako di'di bo gbī

kuwë layi tōne gɔ kari kō'dō tīnī 'dō dōyō kole ti bo."

<sup>XXXV</sup> Kina lijë ki'di bo kuwë layi gbī mī korōndɔ ama, na nyiti ma titi mo kari kō'dō ngī ti bo, tine layi upō bo 'deni gbī i'di bo ikali gɔmo dē.

<sup>XXXVI</sup> Wa nime na ki'di yītōtī 'ba Loto ga kɔmɔ kpaki riyō köyō kole ti bo. <sup>XXXVII</sup> Nyiti ma löbu mo öyō kole bɔtɔni ki'di möyī mo rɔ Mowaba, bo na rɔ yī līngī 'ba bilaka naga nima kīdēki rɔ Mowaba ame ga le'jete ne. <sup>XXXVIII</sup> Nyiti ma titi mo öyō gbī rɔ kole bɔtɔni, na loko ki'di möyī mo rɔ Benami. Bo na rɔ yī līngī 'ba bilaka naga nima kīdēki rɔ Amona ame ga le'jete ne.

## XX

### *Abarayama Ni Ti Abimeleke*

<sup>I</sup> Abarayama ēnyī di Mamore yayi kolɔɔ kari kapa dɔ ro'ɔ. Kina bo kari koloma mī lōngō Kadesa ni ti Surō. Ko'ja bo koloma 'deni mī Gerara yayi tine <sup>II</sup> na bo kiya te 'ja abo Sara nima lēmī bo na. Gɔ kō'du mo na Abimeleke n̄ere 'ba Gerara koja laja gɔ Sara kogba koto kari līɔ abo rɔ 'ja zi bo.

<sup>III</sup> Mī korōndɔ ma dɔ kɔtɔ mɔtɔ na Boko'ba ki'di nyī ko'de dɔ Abimeleke, iya te, "Ēddī kōlē, 'ja nima kogba ne loko 'ja 'ba bɔ mɔtɔ na."

<sup>IV</sup> Tine Abimeleke osa rɔ Sara dē gba, na bo kileki kiya zi Boko'ba, iya te, "Boko'ba, ti kupō ma ngī ti bilaka ma ga kinza ma mirasi lende ɔtɔ? <sup>V</sup> Abarayama na kiya te 'ja nime lēmī bo na. Kina loko iya gbī te bɔ nima löndō nī na. Dōki'dī ma ti közō rɔ ma kɔpɔ di mī lende nime mo'dɔ ne. Inza du te rɔ lende kirasi zō."

<sup>VI</sup> Kina Boko'ba kilende zi bo di mī nyī nima, iya te, "Mikali 'deni dōki'dī yī rɔ ma kɔpɔ di mī lende nima. Gɔ kō'du mo na ma mota yī di bi tirasi lende zō ki'di kosa rɔ 'ja nima dē ne. <sup>VII</sup> Ileki loko kari zi mē'dē nī. Bo bɔ kumē lende ma na kina bo ti kititi ma ngī göyī 'dɔ kɔmɔ. Ne ɔdɔ kileki loko dē rɔ ma laka ēddī kōlē pili ti bilaka 'bī ga."

<sup>VIII</sup> Molo mī dɔɔbɔ mo na Abimeleke kīdēki bɔ laja abo ga kiyētī gɔ kō'du nime teyi. Kina lijë ngī pili rɔ tikere. <sup>IX</sup> Abimeleke idēki Abarayama kititi, iya te, "Wa'di na me ko'dɔ zize te ne? Wali kënyē wa'di na mo'dɔ zīyī ki'di ko'de tölē löbu nime dɔma kpaki ti bilaka 'ba dɔlīɔ ma nime? Wa nime ko'dɔ zō ne bɔtɔ mɔtɔ ame ngī gɔ ko'dɔ lende ma tara inza du te."

<sup>X</sup> Abimeleke ititi Abarayama, iya te, "Wa'di na komeri ki'di ko'dɔ lende nime zō te?"

<sup>XI</sup> Abarayama iya te, "Mo'dɔ tara römōyī momeri 'bama miya te bilaka 'ba mī dɔyayi nime ere Boko'ba dē kina mɔtɔga lijë ti kupō ma ngī 'dɔ lijë kogba 'ja ma. <sup>XII</sup> Ne rɔ ma laka loko ngī rɔ lēmī ma, nyiti 'ba baba tine mönī na 'beri kina me mogbe loko rɔ 'ja ma. <sup>XIII</sup> Gɔ kō'du mo na mī kada ma Boko'ba koja ma yaga di mī līɔ 'ba 'bu ma tari tulē mī dɔyayi löwō ne na miya zīnī, miya te, 'Akɔ'ɔ ma 'dɔ kileme zō na me. Mī gɔ bi pili ame ga dōmō teyi iya zi bilaka mo ga te ma löndō yī na.' "

<sup>XIV</sup> Kina Abimeleke kileki Sara ngī zi Abarayama kogba kamölō ni ti sa ti atoli ki'di zi bo. <sup>XV</sup> Abimeleke iya te, "Dɔyayi ma na me pili kōmōyī. Oloma kapa ma ko'dɔkɔ."

<sup>XVI</sup> Bo ileki kiya zi Sara, iya te, "On̄gɔ, mi'di yamo 'deni kuluku 'butē riyō (1,000) zi löndō yī 'dɔ kileme yī rɔ ma kɔpɔ kɔmɔ bilaka naga nime pili. Bilaka pili ti kikali ngī irasi lende ɔtɔ dē du te."

<sup>XVII</sup> Abarayama ititi Boko'ba gɔ Abimeleke na Boko'ba kileɔ Abimeleke ngī pili ti 'ja mo ga kpaki ti yītōtī ma rɔ atoli abo ga, <sup>XVIII</sup> römōyī Boko'ba ɔrɔ 'ja līɔ 'ba Abimeleke 'deni pa me kinza köyō kole gɔ kō'du nima bo kogba Sara 'ja 'ba Abarayama ne.

## XXI

### *Töyö Yisika*



<sup>I</sup> Boko'ba o'do yeyi zi Sara kozo ame bo ki'di ko'du mo tara. <sup>II</sup> Kina loko komo koyo kole zi Abarayama mi tondë abo nima mi kada ma Boko'ba kose gomo zi bo tonë. <sup>III</sup> Abarayama idëki möyi kole nima Sara koyo zi bo ne ro Yisika. <sup>IV</sup> Kina bo kilele kole abo Yisika mi tö'do do modomota kozo ma Boko'ba kose gomo zi bo tara. <sup>V</sup> Komo koo 'ba Abarayama 'deni kuluku riyö (100) mi kada nima koyo Yisika ne. <sup>VI</sup> Sara iya te, "Boko'ba i'di ma 'deni togö ro lonjo. Boto ame pili kuwö lende nime ti kogö gbi koto tö."

<sup>VII</sup> Loko iya te, "Yë na ti kiya 'böwu te zi Abarayama, Sara ti ki'di mba kpa kole yo? Kina me möyö kole 'deni zi bo mi tondë abo nime."

### *Toga Agara*

<sup>VIII</sup> Kina odo kole kiyöbu 'deni tine na Abarayama ko'do karama ma löbu ngi mi kada 'ba tola go mba 'ba kole.

<sup>IX-X</sup> Sara ari ko'ja Yisamele kole ame Agara yitö 'ba Ezipeto koyö zi Abarayama ne keddi ko'do dede ro kole 'beni Yisika. Kina loko kiya zi Abarayama, iya te, "Oga 'ja atöli nime yaga ti kole 'beni nime. Kole 'beni nime inza koloma ro bo do apötö yi koto ti kole ma Yisika."

<sup>XI</sup> Kina Abarayama ngi ro meri go lende 'ba kole abo Yisamele. <sup>XII</sup> Tine Boko'ba iya zi bo, iya te, "Kinza koloma de ro meri go lende 'ba kole 'bi ti 'ja atöli 'bi nime. O'do wa ame ga Sara kiya ziyi ne, romöyi Yisika na keddi koja do kupö yi. <sup>XIII</sup> Kina ti mi'di kupö kole 'ba 'ja atöli nima gbi kara ro do 'be ma löbu romöyi bo kole 'bi na gbi."

<sup>XIV</sup> Kina Abarayama kënyi molo mi donbo kogba kilaka 'ba mini ti mangolo'bo ki'di zi Agara kowe dokonyo mo koga kari bito ga yayi ti kole nima gomo. Kina loko kari ngi tilaki bebe mi mökö 'ba Berasaba.

<sup>XV</sup> Kina odo mini 'ba mi kilaka nima kote roni 'deni tine, na loko kola kole tonë ngi yi 'jowu moto yayi. <sup>XVI</sup> Kina loko kënyi di domo kari koloma caki ro ma kowo kozo

bi 'ba to'be komo naga tara, romöyi loko iya te, "Mo'doko de 'do monjo kole ma keddi kole di komo ma."

Ko'ja loko koloma 'deni caki yayi na loko bebe tudu.

<sup>XVII</sup> Boko'ba uwö kole nima keddi kudu na malayika 'ba Boko'ba kilende zi Agara di mitoro, iya te, "Agara, go wa'di? Kinza kere de. Boko'ba uwö do kole nima 'deni di go bi ma bo keddi teyi. <sup>XVIII</sup> Enyi kari kinda'ba kosi bo toro. Medii mi'di do 'be ma löbu koto di mi bo."

<sup>XIX</sup> Kina Boko'ba kiyoro komo Agara ki'di loko ko'ja daa 'ba mini, kina loko kari kunö mini mi kilaka tonë ki'di zi kole nima kuwë.

<sup>XX</sup> Boko'ba oloma laka ti kole tonë nbö kiyöbu. Bo oloma mi mökö kutu ro bo ro bo ko'be kanya kosi kikaka. Mi mökö 'ba Parana na bo koloma teyi. <sup>XXI</sup> Ma bo ari kogbe 'ja zi bo di mi yitöti 'ba Ezipeto.

### *Pori Mi Longö Abarayama Ni Ti Abimeleke*

<sup>XXII</sup> Mi kada nima na Abimeleke ni ti Pikolo bo do bo kanya abo kako kiya zi Abarayama, iya te, "Boko'ba edi nduwë tiyi mi wa ame ga pili keddi ko'do ne. <sup>XXIII</sup> Kina me ulömu röyi zo komo Boko'ba bine kinza ko'do 'bolu moto de zo ala zi kole ma ga. Moloma do mi koto tiyi kina me gbi 'do koloma do mi koto tö pili ti bilaka 'ba do yayi nime keddi koloma yimo ne."

<sup>XXIV</sup> Abarayama iya te, "Medii mulömu roma."

<sup>XXV</sup> Kina Abarayama kënyi konyo ko'du 'ba daa moto bo laja 'ba Abimeleke ga kolo 'deni di zi bo. <sup>XXVI</sup> Tine Abimeleke iya te, "Mikali bo ko'do wa naga nime de. Iya lende mo de gbi zo yo, tuwö mo na 'jaa me tone zo."

<sup>XXVII</sup> Kina Abarayama ki'di kamölo ni ti sa zi Abimeleke, kina lije kpaki riyö ko'do pori ngi.

<sup>XXVIII</sup> Abarayama oza roko kamölo modomoriyö 'beri yaga di mi dotumu yeri abo ga. <sup>XXIX</sup> Abimeleke iya te, "'Jo 'ba roko kamölo modomoriyö naga nime koza yaga ne ro wa'di?"

XXX Abarayama iya te, “Roko kamölö modomoriyö naga nime ako kogba di közö, 'do këddi ro bo kodoro yi lende ma, ame ma na mole daa nime.”

XXXI Kina kidëki möyi bi nima ngi ro Berasaba, ame kiya te “Daa 'ba lömu,” römöyi bi nima na lijë ko'do lömu di teyi. XXXII Kina Abimeleke ni ti Pikolo bo do bo kanya abo kënyi ngi kileki mi doyayi 'ba Pilisitiya.

XXXIII Abarayama ari kidiyë ngëri moto Berasaba yayi go lömu nima, bo koloma to'do motu zi Boko'ba ma nburunburu di ngila mo. XXXIV Abarayama oloma kada do konzi mi doyayi 'ba Pilisitiya.

## XXII

### *Tumu Yisika*

I Di pötö mo 'deni yayi na Boko'ba kiyozo meri 'ba Abarayama kidëki kiya te, “Abarayama.”

Tine Abarayama ileki domo, iya te, “Ma na me.”

II Boko'ba iya te, “Ogba kole koto 'bi nima ro Yisika ko'bo kulöwö ne kari timo do doku 'ba Moriya. Ari ti bo 'do kumu bo zo yayi ro akumu mi go bi ame medii mileme ziyi ne.”

III Molo nbo mi bi kezë ma di gomo na Abarayama koga ngëri 'ba tonma akumu kudödu go akaca. Bo ogba Yisika ni ti bo koja laja riyö ti bo. Kina lijë kënyi ngi domo tari go bi ame Boko'ba kiya 'deni zi bo ne. IV Mi tö'dö do mota 'deni tine na Abarayama kombi komo bo ko'ja do doku nima kinda ro ma kowo. V Bo iya zi bo laja abo naga nima, bo iya te, “Olomake töti ti akaca nime bine. Ze ti kole titi nime dedii dari dogba to'do motu zi Boko'ba ti dileki 'jaa dako ziye bine.”

VI Abarayama ogba ngëri 'ba tonma akumu nima ki'di do kole abo Yisika, tine bo inda'ba 'ba bo ro kulu ni ti kpa kololo pa'do 'ba 'do tulö'jö mo. Kina odo lijë kedii kari 'deni tara tine, VII Yisika iya te, “Baba.”

Abarayama iya te, “Tondo ya, kole ma?”

Yisika ititi, iya te, “Mo'ja pa'do edii bine ti ngëri, ne yida 'ba tumu mo edii yala?”

VIII Abarayama iya te, “Kole ma, Boko'ba ti koja gomo zize.”

Kina Abarayama ni kari ngi nduwë ti Yisika. IX Kina odo lijë kari kömô 'deni do go bi nima Boko'ba kiya zi bo ne tine na Abarayama ko'ba bi 'ba akumu kiyija kpa ngëri mo ga domo. Kina bo kudödu Yisika ngi ku'du do kpa ngëri 'ba akumu nima. X Abarayama ombi közi bo 'do tumu kole abo, XI tine na malayika 'ba Boko'ba kidëki bo di mitoro, iya te, “Abarayama, Abarayama.”

Bo iya te, “Ma na me.”

XII Malayika nima iya te, “Kinza kosa köziyi de ro kole titi nima. Kinza ko'do wa ma koto moto de zi bo, römöyi mikali 'deni ngi oro Boko'ba. Ame mo'ja 'deni kilagi de di bi tumu kole koto 'bi nime zo ne.” XIII Abarayama ongo bi kileki go bo na bo ko'ja kamölö 'deni kazo mo kilaka mi morogo yayi. Kina bo kari kogba kamölö nima ngi konma ro akumu go bi 'ba kole abo Yisika.

XIV Abarayama idëki möyi go bi nima ro “Boko'ba ti koja gomo.” Kina me nduwë kömô mi kada nime tone, bilaka kedii kiya te, “Di do doku 'ba Boko'ba bo ti koja gomo.”

XV Kina malayika 'ba Boko'ba kidëki Abarayama 'bowu di mitoro, XVI iya te, “Wa nime ko'do 'deni ame ko'joro kole koto 'bi nime de di zo ne, go kö'du mo mulömu roma ti möyi ma Boko'ba XVII medii mo'do yeyi ziyi kupö yi ga konzi kozo kèlu 'ba mitoro kina gbi kozo yayi lida 'ba kpa mini löbu. Kupö yi ga ti ka'da bo ya 'benni ga. XVIII Kina ti kupö yi ga na ti ko'do yeyi zi bilaka ma konzi 'ba doyayi nime pili, römöyi uwö doma 'deni.”

XIX Abarayama ileki kari zi bo laja abo naga nima, kina lijë kënyi di yayi bo kari koloma Berasaba.

### *Kupö Nawura*

XX Di pötö lende naga nime na Abarayama kuwö lende mo, iya te,



“Mileka öyö kole 'deni gbì ti löndö yì Nawura. <sup>XXI</sup> Lijè na rɔ Uzu kole ma dɔgba ti bɔ löndö bo Buzu, ti Kemuwele 'bu 'ba Arama <sup>XXII</sup> ti Kesede ti Azo ti Pilidasi ti Jidalapa ti Betowele.” <sup>XXIII</sup> Betowele na köyö Rebeka.

Kole modɔɔmota naga nime Mileka ni na köyö ti Nawura löndö 'ba Abarayama. <sup>XXIV</sup> Tine 'ja 'ba Nawura mɔtɔ ame kɪdèkɪ möyì mo rɔ Rewoma ne na köyö 'bèni Teba ni ti Gama ti Takasa ti Maka.

## XXIII

### *Tölè 'Ba Sara*

<sup>I</sup> Sara oloma ko'dɔ kɔmɔ kɔɔ kuluku riyö kɔdɔ dɔmo 'butè riyö döomu dɔmoriyö (127) tine <sup>II</sup> na lɔko kɔlè ngì di mi Eborona mi dɔyayi 'ba Kanana yayi. Abarayama ari tudu 'ja abo Sara, <sup>III</sup> kina bo kényi di dɔ ngila töku nima yayi kari zi Ete bɔ dɔyayi naga nima, kiya te, <sup>IV</sup> “Ma na me rɔ bɔ löwö mèdi moloma mi löngö ye bine, i'dike yayi mɔtɔ zö 'dɔ musu töku ma nime teyi.”

<sup>V</sup> Ete naga nima ileki dɔmo zi Abarayama, iya te, <sup>VI</sup> “Löbu ze, uwö dɔze, nì rɔ nɛre ma löbu mi löngö ze bine. Usu töku 'bì mi gö 'ba tusu töku ame ko'dɔkɔ ne bɔtɔ mɔtɔ inza ma 'dɔ kota gɔ gö 'ba tusu töku di ziyi.”

<sup>VII</sup> Kina Abarayama kényi kudè dɔ bo bəri kɔmɔ Ete naga nima, <sup>VIII</sup> kiya te, “Dɔ kutike ngì dɔmo zö 'dɔ musu töku ma nime bine, uwöke dɔma, ititike Eporona kole 'ba Zora <sup>IX</sup> 'dɔ bo kugö ti'börö 'ba Makapela ame rɔ abo dɔ kpa nyaka abo 'dè yayi ne zö. Ititike bo 'dɔ bo kugö zö gɔ ndögö mo ma gɔ kɔmɔ bo di kɔmɔye pili bine 'dɔ kö'bö rɔ ama tusu töku ma ga teyi.”

<sup>X</sup> Eporona gbagba bo èdi gbì koloma mi löngö Ete mɔtɔ naga nima kpa reki nima yayi. Kina bo kényi kilende kiya rɔ ma kembe mbili bilaka kuwö pili, iya te, <sup>XI</sup> “Uwö te, löbu ma, mèdi mi'di nyaka nime pili ziyi ti ti'börö mo.

Mèdi mi'di ziyi di kɔmɔ bilaka ma naga nime bine kusu töku 'bì yimo.”

<sup>XII</sup> Tine Abarayama ènyi kudè dɔ bo bəri kɔmɔ bilaka bɔ dɔyayi naga nima <sup>XIII</sup> kilende rɔ ma kembe bilaka kuwö pili, kiya zi Eporona, iya te, “Moma'jo rɔma ziyi, uwö dɔma. I'di ma mugö nyaka nime pili rɔ tugö. Utì dɔ ndögö mo 'dɔ musu töku ma nime yayi.”

<sup>XIV</sup> Eporona ileki dɔmo zi Abarayama, iya te, <sup>XV</sup> “Löbu ma, uwö te. Ndögö 'ba nyaka nge ti yamo kuluku sowɔ. Ama ti ko'dɔ wa'di mi löngö ze ziyi? Usu töku 'bì ngì yimo.”

<sup>XVI</sup> Abarayama utì dɔmo tara na bo kiyija yamo zi Eporona kɔzɔ ame bo kiya mbili Ete naga nima pili kuwö ne tara. Yamo nima pili rɔ kinè ame kiyari 'deni molo rɔ 'ba ndögö ne.

<sup>XVII</sup> Wa nime na 'dɔ ki'di nyaka 'ba Eporona ame mi Makapela kapa Mamore ma kari yibi ne kö'bö rɔ wa 'ba Abarayama. Nyaka nima ti ti'börö mo kpaki ti ngèri mo ga ma yimo yayi nbö kömò dɔ kpa nyaka. <sup>XVIII</sup> Ete naga nima pili kpa reki yayi ne ikali rɔ nyaka 'ba Abarayama. <sup>XIX</sup> Kina Abarayama kusu 'ja abo Sara mi ti'börö 'ba tusu töku nima yayi mi dɔyayi 'ba Kanana.

<sup>XX</sup> Gɔ kö'du nime na 'dɔ ki'di nyaka 'ba Ete naga nima ti ti'börö 'ba tusu töku mo koloma ngì kö'bö rɔ nyaka 'ba Abarayama tusu töku teyi.

## XXIV

### *Gbe 'Ba Yisika*

<sup>I</sup> Mi kada nime tine Abarayama öndè 'deni gɔmo kɔwɔ. Kina Bɔko'ba o'dɔ yèyi 'deni zi bo mi wa pili. <sup>II</sup> Kina bo kilende zi bɔ laja abo ma löbu mo ame rɔ bɔ dɔ wa 'ba mi linɔ abo ga ne, bo iya te, “Ulömu röyi ti mbola ma, usu köziyi teyi. <sup>III</sup> Mo'dɔkɔ 'dɔ kulömu röyi ti möyi nɛre Bɔko'ba 'ba mitoro ni ma ti dɔyayi kinza kogbe 'ja dè zi kole ma Yisika di mi yitoti 'ba Kanana dɔyayi

nime mēdi moloma teyi ne. <sup>IV</sup> Tine ileki kari mī dōyayi ma kōyō ma teyi zi wado ma ga 'dō kogbe 'ja zi kole ma di yayi."

<sup>V</sup> Bō laja nima ititi bō, iya te, "Ne ɔdɔ nyiti mo ko'dokɔ dē tako tō mī dōyayi nime bine, 'dō moja kole 'bī kileki kari mī dōyayi ma kako di teyi nima?"

<sup>VI</sup> Abarayama iya te, "Onɔ, kinza koja kole ma dē du te kileki yayi. <sup>VII</sup> Nere Boko'ba 'ba mitoro ame kogba ma di mī linɔ 'ba 'bu ma di mī dōyayi ma kōyō ma teyi ne, ilende ko'do lomu zō, iya te, 'Mēdi mi'di yayi nime zi kupō yī ga.' Kina bō ti koja malayika abo ngi dōgba kōmōyī, 'dō ko'ja 'ja zi kole ma di yayi. <sup>VIII</sup> Ne ɔdɔ nyiti mo na ko'dokɔ dē tako tiyī tine lomu nime inza kpe dōyī. Tine kinza ki'di kole ma dē du te kileki kari yayi."

<sup>IX</sup> Kina bō laja nima kusu kōzī bō mī mbola Abarayama kulōmu rō bō to'do wa ma Abarayama kose gōmo nima.

<sup>X</sup> Bō laja nima ogba gamele 'ba löbu abo Abarayama ga 'butē gbī ti kpa kōzī ma kele di zi bō, kina bō kēnyī di yayi kari mī gawo ame Nawura kēdī koloma teyi kapa Mesopotamiya ma kari dō tugbu tōrō. <sup>XI</sup> Kina ɔdɔ bō kōmō 'deni yayi tine na bō ki'di gamele abo ga kō'dō bēri kpa daa nima dō kpa gawo nima yayi ne.

Mī dōkōpiyari 'deni rō bi 'ba tako 'ba 'ja gō mini tine, <sup>XII</sup> na bō kebe to'do mōtu, kiya te, "Nere Boko'ba 'ba löbu ma Abarayama, i'di wa nime tōne ne ko'do rōnī laka zō. Mititi yi i'di wa ma laka ko'do rōnī zi löbu ma kōzō ame ki'di kō'du mo ne tara. <sup>XIII</sup> Ma na me 'deni kpa daa ame yītōtī 'ba bilaka 'ba mī gawo nime pili kēdī kako tunō mini di teyi. <sup>XIV</sup> ɔdɔ miya zi ma kōtō mōtō, miya te, 'Unō mini ki'di zō muwē,' kina ɔdɔ loko kiya te, 'Me uwē, kina mēdi mi'di gbī zi gamele 'bī ga,' loko na gō ki'di kēdī rō ame kigeli 'deni rō 'ja zi bō laja 'bī Yisika ne. ɔdɔ ko'do rōnī

te, na ti mikali ngi kō'du 'bī ma tōnē kose gōmo zi löbu ma ne uyī yīmo dē."

<sup>XV</sup> Tine gba kota kinza bō kote lende nime na Rebeka kōmō ngi. Loko na rō nyiti 'ba Betoweale ame Mileka kōyō zi Nawura löndō 'ba Abarayama ni ne. Kina loko kōmō ngi ti kete mini dōkōnyo nī. <sup>XVI</sup> Loko rō nyiti ma kele rō dō kiteli ame gbī gba kikali bōtōni dē. Loko ēki mī daa kunō mini 'bēnī loko kēki yaga. <sup>XVII</sup> Kina bō laja nima kirinɔ kurē dōnī, iya te, "I'di mini zō muwē di mī kete 'bī nima."

<sup>XVIII</sup> Loko iya te, "Löbu ma, me uwē."

Kina loko kombi welo di dōkōnyo nī ki'di kpa bō nima kuwē. <sup>XIX</sup> Kina ɔdɔ loko ki'di mini 'deni zi bō nima kuwē kō'bō bō tine, loko iya te, "Mēdi mi'di gbī zi gamele 'bī ga kuwē kō'bō lijē."

<sup>XX</sup> Kina loko kōpu welo kodō mini mī gō bi 'ba tuwē mini 'ba yēri, loko kileki 'bōwu welo kari mī daa n̄bō loko kunō mini kō'bō gamele 'ba bō nima. <sup>XXI</sup> Tine bō nima ēdī kōrō le yayi tōngō mo ɔdɔ Boko'ba o'do lende laka 'deni ngi mī lingere abo nima ya.

<sup>XXII</sup> Kina ɔdɔ gamele kote tuwē mini 'deni na bō nima kogba wa 'ba kano ma kele ame ndōgō mo kitigo kulōwō ne ki'di zi nyiti nima gbī ti n̄bēlē ma kele riyo 'dō, kolō kōnyo mo ga. <sup>XXIII</sup> Bō ititi loko, iya te, "Nī nyiti 'ba yē na? Ti do'ja bi 'ba tō'dō ngi di linɔ 'ba 'bu yi yayi?"

<sup>XXIV</sup> Loko iya te, "Ma nyiti 'ba Betoweale ame Mileka kōyō zi Nawura ne na. <sup>XXV</sup> Dēdī ti akonyo 'ba yēri gbī ti mōli zinnī 'dō tō'dō dōmo. Kina rō ēdī gbī ziyī tō'dō teyi."

<sup>XXVI</sup> Kina bō nima kolōdō bēri ko'do mōtu zi Boko'ba, iya te, <sup>XXVII</sup> "Yēē'dī kēdī ziyī Boko'ba 'ba löbu ma Abarayama gō ame kuyī mī kō'du ma kose zi löbu ma Abarayama dē ne. O'de ma 'deni te dō wado 'ba löbu ma Abarayama naga nime."

XXVIII Nyiti nima ɛnyī kirin̄a kileki kari lin̄o zi mōnī, loko kari kiyēti go kō'du naga nime ko'do rōnī ne pili zi ya 'bēnnī ga. XXX Loko ɛdī ti lōndō nī yayi mōyī mo rō Labana. Kina bo kēnyī ngī kirin̄a kari kpa daa tongo bo laja 'ba Abarayama nima. XXX Labana o'ja wa 'ba kano ni ti n̄bēlē naga nima konyo lēmī bo ne 'deni kina bo uwō lende ma bo nima kiya loko koloma rō t̄iyēti mo ne 'deni gbī. Bo ari ko'ja bo nima kēdī koro ngila gamele abo ga kpa daa yayi. XXXI Bo iya te, "Ako lin̄o, nī ame Boko'ba ko'do yēyī ma laka 'deni dōyī ne. Ɛddī koro mōkō bine go wa'di? Mēdī ti rō ndō z̄iyī mī lin̄o ma 'dē yayi kina go bi ɛdī gbī zi gamele 'bī ga."

XXXII Kina bo nima kari ngī lin̄o, na Labana kope akombi yaga di go gamele naga nima ki'di akonyo ti mōli 'ba tō'dō dōmo teyi. Kina bo ko'de mini zi bo nima lijē kurōgō ndinnī ti ya ame ga ti bo ne. XXXIII Kina ɔdo ko'de akonyo 'deni z̄innī tine bo nima iya te, "Minza monyo kpama titi, tine 'jaa n̄bō ɔdo miya lende ame mako timo ne 'deni."

Labana iya te, "Iya lende 'bī."

XXXIV Bo nima iya te, "Ma bo laja 'ba Abarayama na. XXXV Boko'ba o'do yēyī 'deni rō mbēmbē zi lōbu ma ko'do bo rō bo wa. Boko'ba i'di dōtumu ma konzi 'ba kamōlō ni ti banya ti sa ti yamo rō mbēmbē ti atoli ma konzi 'deni zi bo gbī ti gamele ni ti akaca. XXXVI Sara 'ja 'ba lōbu ma Abarayama ari kōyō kole zi bo ko'ja bo kōndē 'deni. Kina me bo ki'di wa ame ga pili bo kēdī timo ne 'deni teyi. XXXVII Bo i'di mulōmu rōma 'do muwō do kō'du ki'di abo. Bo iya te, 'Kinza kogbe 'ja dē zi kole ma di mī yitōti 'ba Kanana dōyayi nime mēdī moloma yīmo ne. XXXVIII Tine ileki kari lin̄o 'ba 'bu ma mī lōngō wado ma ga 'do kari kogbe 'ja zi kole ma di yayi.'

XXXIX Mititi bo, miya te, 'Ne ɔdo nyiti mo ko'doko dē tako tō?'

XL Bo ileki dōmo zō, bo iya te, 'Boko'ba ame mō'bō tuwō dōmo ne ti koja malayika abo kari t̄iyī ki'di wa ko'do rōnī pili z̄iyī rō ma laka. Ɛddī kari ko'ja 'ja zi kole ma di mī lōngō wado ma ga ame rō bilaka 'ba 'bu ma ga ne. XLI Tine ɔdo kari zi wado ma naga nima kina ɔdo kiya te lijē na kilagi tine, ti kēddī ɛ'bī rō ma kopō di mī lōmu nime.'

XLII Kina me mōmō kpa daa bine ti kada ne, na mititi n̄ere Boko'ba, miya te, 'Nere Boko'ba 'ba lōbu ma Abarayama, moma'jo rōma z̄iyī wa nime mēdī mo'do tōne ne i'di ko'do rōnī laka zō. XLIII Ma na me 'deni kpa daa bine. Ɔdo nyiti mōto kako tunō mini nime mēdī mīdēkī mini di z̄inī go loko ki'di zō muwē di mī kete 'bēnī. XLIV Ɔdo loko kuti dōmo kina loko ko'doko gbī ti'di mini zi gamele ma ga, loko na go ki'di kēdī rō nyiti ame kigeli 'deni rō 'ja zi kole 'ba lōbu ma ne.'

XLV Tine gba kota ma kinza mote mōtu nime di yīmō, na Rebeka kōmō ngī ti kete mini dōkonyo nī, loko kēkī kari mī daa tunō mini. Mīdēkī mini di z̄inī, miya te, 'I'di mini zō muwē.'

XLVI Kina loko kodi dōkonyo nī ngī welo ki'di mini zō, kiya te, 'Me uwē, kina ti mi'di mini gbī zi gamele 'bī ga.'

Kina muwē mini, loko ki'di gbī zi gamele ma ga kuwē. XLVII Kina mititi loko, miya te, 'Nī nyiti 'ba yē na?'

Loko iya te, loko nyiti 'ba Betowele kole 'ba Nawura ame Mileka kōyō ne na. Kina musu wa kano nī, molō n̄bēlē konyo nī. XLVIII Tine na molodo mo'do mōtu mīlēlu Boko'ba 'ba lōbu ma Abarayama, go ame bo ko'de ma 'deni kori ma laka ki'di mo'ja nyiti 'ba wado 'ba lōbu ma 'deni rō 'ja zi kole mo ne.

XLIX Kina me ɔdo ko'dokoke ngī to'do mo 'do kēdī laka zi lōbu ma, iyake zō, ne ɔdo dōmo kinza, iyake gbī zō 'do muyī kōmō ma mari te do dōrī ala mōto mileki te do gali."

L Labana ni ti Betowele ileki dōmo, iya te, "Kō'du nime ako di zi

Boko'ba dinza ti a mato 'do tiya mo. <sup>LI</sup> Rebeka na me komoyi, ogba loko kari tini. I'di loko ro 'ja zi kole 'ba lobu 'bi kozo ame Boko'ba kiya ne tara."

<sup>LII</sup> Kina odo bo laja 'ba Abarayama nima kuwo lende nima 'deni tara tine na bo kolodo ngi beri bo ko'do motu zi Boko'ba. <sup>LIII</sup> Kina bo koja bonggo ni ti siteri ti wa 'ba mbili ma kileo di mi yamo ma kobokobo naga, bo ki'di zi Rebeka. Bo i'di kpa kosi ma ndogo mo kitigo kulowo naga gbi zi londö 'ba Rebeka ni ti ma mo.

<sup>LIV</sup> Kina bo nima ti bilaka ame ga ti bo ne konyo kpenni kuwe wa lije kodö yayi. Mi donbo tine na bo kiya te, "I'dike ma mileki mari zi lobu ma."

<sup>LV</sup> Tine londö 'ba Rebeka ni ti ma mo iya te, "I'di nyiti nime koloma titi ko'do tö'do kozo do ndö tara, ala do 'buté tize bine. Di potö mo tine ti loko kari 'jaa."

<sup>LVI</sup> Tine bo nima ileki domo zinni, iya te, "Kinza ki'dike ze de digabi bine. Boko'ba i'di lingere ma 'deni kedí laka, i'dike mari zi lobu ma."

<sup>LVII</sup> Lije iya te, "I'di dideki nyiti go dititi loko."

<sup>LVIII</sup> Kina lije kideki Rebeka kititi, iya te, "Ti kari ti bo nime?"

Loko iya te, "Yeé, medí mari."

<sup>LIX</sup> Kina lije ki'di Rebeka ni ti nyiti ame molo ro bo laja 'beni ne kari koto ti bo nima kpaki ti bilaka abo ga. <sup>LX</sup> Kina lije ko'do lömu ma laka zi Rebeka, iya te, "Ni lami ze, ti koloma ro ma 'ba tindí 'ba bilaka ma konzi. Kupö yi ga ti kö'bö ta'da bo ya 'benni ga."

<sup>LXI</sup> Kina Rebeka ni ti yitoti bo laja 'beni naga nima kileo ronni ngi keki do gamele kari koto ti bo laja 'ba Abarayama nima. Kina lije kényi ngi domo di yayi.

### *Tömö Ti Rebeka*

<sup>LXII</sup> Yisika ako 'deni di kpa daa ame kideki ro, "Daa 'ba Boko'ba bo didi ame konggo ma ne." Bo edi koloma mi doyyai 'ba Kanana ma kapa kileki do ro'o. <sup>LXIII</sup> Bo enyi 'deni ro mi

dokopiyari kari bi lingere mi nyaka na bo ko'ja gamele ngi kedí ro tako.

<sup>LXIV</sup> Kina odo Rebeka ko'ja Yisika 'deni tara tine na loko keki ngi beri di do gamele, <sup>LXV</sup> loko ititi bo laja 'ba Abarayama nima, iya te, "Ye mo na me 'de kedí kako ro mi nyaka zize yoyi ne?"

Bo nima iya te, "Bo na ro lobu ma." Kina loko kogba bonggo 'ba doni ngi loko kolo komoni timo.

<sup>LXVI</sup> Bo laja nima iyeti go wa ame ga bo ko'do ne pili zi Yisika.

<sup>LXVII</sup> Kina Yisika kogbe Rebeka ro 'ja abo ko'de mi ro ma tone ma bo Sara koloma pa teyi ne. Yisika o'o Rebeka ro mbembé kina kiyeyi doki'di bo ngi di go meri 'ba tole 'ba ma bo.

## XXV

### *Tölö 'Ba Abarayama*

<sup>I</sup> Abarayama ogbe 'ja mato moyi mo ro Ketora. <sup>II</sup> Loko na koyö Zimarana ni ti Yokezana ti Medana ti Midiyana ti Yisebaka ti Suwa. <sup>III</sup> Yokezana na ro 'bu 'ba Seba ni ti Dedana. Kupö Dedana ga na ro bilaka naga nima kideki ro Asura ni ti Letosa ti Luma. <sup>IV</sup> Kole ma 'ba Midiyana ga na ro Epa ni ti Epera ti Anoko ti Abida ti Elida. Ya naga nime pili ro kupö ma kodo di zi Ketora ga.

<sup>V</sup> Yisika na Abarayama ki'di 'do kedí ro bo do apoto bo ga. <sup>VI</sup> Tine ko'ja bo kedí gba ti komo bo, bo i'di kpa kosi zi kole 'ba 'ja abo mato naga nima, kina bo koga lije ngi yaga di ngila kole abo Yisika yayi, lije kari mi doyyai ma kileki kapa kari yibi.

<sup>VII-VIII</sup> Abarayama ari kole 'jaa ko'ja bo kondé 'deni kote, komo koo abo kedí 'deni kuluku mota kodo domo 'buté riyö doomu (175). <sup>IX</sup> Kole abo ga Yisika ni ti Yisamele usu bo mi ti'börö 'ba Makapela kapa Mamore ma kari yibi mi nyaka 'ba Eporona kole 'ba Zora ame di e'be Ete ne. <sup>X</sup> Nyaka nime na tone Abarayama kugö di zi e'be Ete ga. Kina kusu



Abarayama gbì yayi ngila 'ja abo Sara.

<sup>XI</sup> Di pötö tölè 'ba Abarayama na Boko'ba ko'do yèyì zi kole abo Yisika ko'ja bo kèdì koloma ngila daa ame kideki ro "Daa 'ba Boko'ba bo didi ame konjo ma" ne.

### *Kupö Yisamele*

<sup>XII</sup> Yisamele ma tönè Agara yitö 'ba Ezipeto atoli 'ba Sara köyö zi Abarayama ne na köyö kole naga nime. <sup>XIII</sup> Ame na ro möyì kole mo ga ma kiyija pili go töyö mo. Nebayota na ro kole ma dogba 'ba Yisamele, kina Kedara ni ti Adabele ti Mibesama <sup>XIV</sup> ti Misama ti Duma ti Masa <sup>XV</sup> ti Adada ti Tema ti Yetora ti Napisa ti Kedema. <sup>XVI</sup> Kole 'ba Yisamele naga nime lijè na ro yì lĩngì 'ba kpa goli ma 'butè domoriyö ame möyì lijè na pili kilèbì do dolĩjo mo ga gbì ti bi 'ba toda yèrì mo ga ne.

<sup>XVII</sup> Komo koo 'ba loma 'ba Yisamele pili kuluku riyo kodo domo 'butè mota döomu domoriyö (137) kina bo kolè ngì. <sup>XVIII</sup> Kupö Yisamele ga oloma 'bènnì mĩ döyayi 'ba Awila ni ti Surö kapa Ezipeto ma kari yibi mĩ löngö mo ma ti Asura. Ya naga nime oloma 'bènnì kö'bö caki yaga di do ngila kupö Abarayama motö naga nima.

### *Töyö Esawu Ni Ti Yakoba*

<sup>XIX</sup> Ame na ro lende 'ba Yisika kole 'ba Abarayama. <sup>XX</sup> Komo koo 'ba Yisika èdì 'deni 'butè sowo mĩ kada ma bo kogbe Rebeka nyiti 'ba Betowele bo Arama tönè koloma Padanarama ne. Löndö 'ba Rebeka na ro Labana. <sup>XXI</sup> Tine Rebeka öyö kole de kina Yisika kititi Boko'ba go kö'du mo. Kina Boko'ba kileki do akittiti abo ngì ki'di Rebeka koma. <sup>XXII</sup> Kole roja na minì, tine gba kinza loko köyö de na kole naga nima koloma ngì tunyöpö di minì. Loko iya te, "Go wa'di na wa ma te ga ko'do roni zö?"

Loko ari kititi Boko'ba go kö'du mo. <sup>XXIII</sup> Kina Boko'ba kileki domo zini, iya te, "Do'be riyo na ma miyi. Eddi köyö bilaka riyo motö ga ma

kö'bö to'ji rönni. Bo ma kotö ti kèdì ti tigo kebe bo motö. Bo ma löbu mo ti koja laja zi ma titi mo."

<sup>XXIV</sup> Kina odo kada 'ba löyö komö 'deni zini tine, loko öyö ro kole roja. <sup>XXV</sup> Kole ma dogba mo ro ma kasi romo pili ro sunè kozo sunè 'ba ro yèrì tara. Kina lijè ki'di möyì mo ro Esawu, ame kiya te "Ro köyu." <sup>XXVI</sup> Tine na köyö kole ma mi riyo mo közimo kinda'ba burutu Esawu 'deni könyö teyi. Kina ki'di möyì bo ngì ro Yakoba, ame kiya te "Inda'ba." Mĩ kada nima köyö lijè ne koma koo 'ba Yisika 'deni kuluku kotö kodo domo 'butè (60).

### *Esawu Ro 'Bö*

<sup>XXVII</sup> Kina odo kole naga nima kiyöbu 'deni tine, Esawu 'ba bo ro bo ko'be kanya goti mo kö'bö ro laki mökö. Tine Yakoba 'ba bo le ro ma këyì goti mo ro loma lijö. <sup>XXVIII</sup> Esawu na Yisika koo laka romöyì bo ro lönjo go tonyo yida ame ga Esawu kèdì kupö ne. Tine Rebeka o'ö 'bènnì ro Yakoba.

<sup>XXIX</sup> Mĩ kada ma do kotö motö tine Esawu ömö di bi laki mökö kako ko'ja Yakoba kèdì tu'di monzo. 'Bö o'do bo 'deni ngì sowa <sup>XXX</sup> kina bo kiya zi Yakoba te, "Bö upö ma 'deni, wa kasi nima ku'di ne i'di zö."

Go kö'du nime na kideki möyì bo ro Edome, ame kiya te "Akasi."

<sup>XXXI</sup> Yakoba iya te, "Ti mi'di ziyi odo kiya te ki'di ro löbu 'bi 'ba tedi ro kole ma dogba nima zö."

<sup>XXXII</sup> Esawu iya te, "Bö na me kodo 'deni roma, ro löbu ma 'ba tedi ro kole ma dogba nime ti ko'do wa'di zö?"

<sup>XXXIII</sup> Yakoba iya te, "Ulömu röyì titi dogba zö."

Kina bo kulömu ro bo ngì kugö ro löbu abo 'ba tedi ro kole ma dogba nima zi Yakoba. <sup>XXXIV</sup> Kina Yakoba ki'di mangol'bo zi bo ti monzo nima bo konyo, bo kuwè wa, na bo kënyì ngì nduwè kari abo. Wa ma Esawu ki'di koo ro bo kulöwö di do ro löbu abo 'ba tedi ro kole ma dogba nima na nje nime.

## XXVI

### *Yisika Ĕnyī Gerara*

<sup>I</sup> 'Bō mōtō ari kila'ba 'bōwu mī dōyayi nima 'beri di gō ma tōnē pa mī kada 'ba Abarayama ne. Kina Yisika kēnyī ngī kari Gerara zi Abimeleke ɲere 'ba Pilisitiya. <sup>II</sup> Boko'ba ɔdō kileme rōnī zi Yisika, iya te, “Kinza kari dē ɲbō Ezipeto, oloma mī dōyayi nime miya zīyī toloma teyi ne. <sup>III</sup> Oloma mī dōyayi nime bine kina ti mō'bō nduwē tīyī. Ti mo'do yēyī zīyī rōmōyī yayi nime na mēdi mi'di pili zīyī ti kupō yī ga. Mēdi mo'do wa ma tōnē ga mulōmu mōlo zi 'bu yī Abarayama bine ne. <sup>IV</sup> Mēdi mi'di kupō yī ga kara konzi kōzō kēlu 'ba mītorō. Kina ti mi'di yayi nime pili zīnnī. Kina ti kupō yī ga na ti ko'do yēyī dō bilaka pili 'ba dōyayi nime. Mēdi mo'do yēyī zīyī <sup>V</sup> rōmōyī Abarayama uwō dōma koro kō'du ki'di ma ga pili rō gōmo.”

<sup>VI</sup> Mī kada ma Yisika kēdi koloma Gerara yayi na <sup>VII</sup> bilaka ma yayi kititi 'ja abo Rebeka di zi bo, tine bo iya te, “Loko lēmī ma na.” Bo ere tiya mo rō 'ja abo kinza bilaka naga nima kupō bo ra gō kō'du 'bēnī rōmōyī loko ele kulōwō.

<sup>VIII</sup> Kina ɔdō bo koloma 'deni gōmo kōwō yayi tine, mī kada mōtō na Abimeleke ɲere 'ba Pilisitiya kuyī kōmō bo kōngō bi di bi gbōɲō 'ba rō ko'ja Yisika ni kinda'ba kōzīnnī 'deni ti Rebeka. <sup>IX</sup> Kina Abimeleke kīdēkī Yisika kititi, iya te, “Dēmba loko 'ja 'bī na? Ne gō wa'di na kiya te loko lēmī yī na?”

Yisika iya te, “Rōmōyī momeri miya te mōtōga bilaka ti kupō ma ɔdō miya te loko 'ja ma na.”

<sup>X</sup> Abimeleke iya te, “Wa'di na me ko'do zize te ne? Mōtōga dēne bilaka ma naga nime ɔ'dō 'deni ti 'ja 'bī. Ma kēdi ra tara dēne nī na tī kōrō rō bo ki'di ze do'do lende kēnyē nime.”

<sup>XI</sup> Tine na Abimeleke kose gōmo zi bilaka pili, iya te, “Bōtō ame kosa kōzīnī rō bo nime ala rō 'ja mo ēdi kupō yaga.”

<sup>XII</sup> Yisika ɔrō'do nyaka mī dōyayi nima yayi. Kina mī kōmō kōo mo nima bo kumu ngī rō mbēmbē kebe dō kupō ma bo kīdiyē rōmōyī Boko'ba ɔ'do yēyī 'deni zi bo. <sup>XIII</sup> Kina mōri abo nima koto ngī nduwē tīyōbu ɲbō bo kari kēdi rō bo mōri. <sup>XIV</sup> Bo 'deni ti dōtumu 'ba kamōlō ni ti sa gbī ti atōli ma konzi. Gō kō'du mo na bilaka 'ba Pilisitiya naga nima kombi mīnnī ngī rō bo. <sup>XV</sup> Kina lījē kīdīrī daa ame ga bo laja 'ba 'bu bo Abarayama ga kole gba kota bo kēdi ti kōmōnī ne ngī me teyi.

<sup>XVI</sup> Abimeleke ilende zi Yisika, iya te, “Ĕnyī yaga di mī dōyayi ze nime. Nī 'deni rō bo tigo ma dō kiteli kebe ze pili.”

<sup>XVII</sup> Kina Yisika kēnyī ngī kari koga taya abo mī bi pēpēlē 'ba Gerara, bo koloma yayi. <sup>XVIII</sup> Bo ole daa ma tōnē ga kole pa mī kada 'ba 'bu bo Abarayama ne, ame bilaka 'ba Pilisitiya kīdīrī 'deni teyi di pōtō tōlē 'ba Abarayama. Mōyī ame ga mōlo 'bu bo ki'di dō daa naga nima na gbī bo kīdēkī timo.

<sup>XIX</sup> Bō laja 'ba Yisika ga ole daa mī bi pēpēlē nima yayi na lījē ko'ja mini di teyi. <sup>XX</sup> Tine bo koda kamōlō ma mī dōyayi 'ba Gerara yayi ako kamo tīnnī, iya te, “Mini ze na me.”

Gō kō'du mo na Yisika ki'di mōyī daa nima rō “Lamo.” <sup>XXI</sup> Bō laja 'ba Yisika ga ari kole daa mōtō 'bōwu, kina lamo ku'du rōnī gbī gō lende mo na bo kīdēkī mōyī mo rō “Ndo'ji.” <sup>XXII</sup> Bō olōlo di yayi kari kole daa mōtō. Ama tine na lamo kinza kpe teyi. Kina bo ki'di mōyī mo rō “Dō ngōlō.” Bo iya te, “Boko'ba i'di dō ngōlō 'deni zize toloma mī dōyayi nime bine gō do'jake wa laka nduwē di teyi.”

<sup>XXIII</sup> Di yayi na bo kēnyī kari Berasaba. <sup>XXIV</sup> Kina Boko'ba kōdō kileme rōnī zi bo mī korōndō mo nima, iya te, “Ma na rō Boko'ba 'ba 'bu yī Abarayama. Kinza kere dē, mēdi tīyī. Mēdi mo'do yēyī zīyī mi'di kupō yī kara konzi gō kō'du



ki'di ma ame mose zi bo laja ma Abarayama ne."

**XXV** Kina Yisika ko'ba bi 'ba akumu yayi ko'do motu zi Boko'ba di teyi. Bo oga taya abo yayi na bo laja abo ga kole daa motu gbi.

### *Yisika Ni Ti Abimeleke*

**XXVI** Nere Abimeleke ni enyi di Gerara lijè ti Awuzata bo ti'di lende zi bo ti Pikolo bo do bo kanya abo lijè kari tongo Yisika. **XXVII** Tine bo iya zinni, iya te, "Akoke tongo ma tone go wa'di? O'ja tone o'jike ma kogake ma yaga di mi doyayi 'be 'di."

**XXVIII** Lijè iya te, "Le'jete dikali 'deni ro ma laka Boko'ba edi tiyi. Kina me diya te go do'do pari tiyi. Do'doko yi go kulomu royi **XXIX** kinza ko'do wa ma kenye motu de zize, gbi kozo ame do'do wa ma kenye motu de ziyi ne tara. Doloma do'do komo kele doyi doja yi kari liya ti mi keyi. Kina me dikali 'deni ro ma laka Boko'ba o'do yei 'deni ziyi."

**XXX** Yisika o'do karama zinni lijè konyo kpenni kuwe wa. **XXXI** Molo mi bi kezè ma di gomo tine na lijè ko'do lomu mi longo lijè. Yisika o'do motu gbo zinni kina lijè kari ngi di ro bo liya ti mi keyi.

**XXXII** Mi kada mo nima na bo koja laja 'ba Yisika ga kako kiya lende 'ba daa ame lijè kole ne zi bo, iya te, "Do'ja mini 'deni."

**XXXIII** Kina bo ki'di moyi mo ro Saba, ame 'jo 'ba lende mo tegè, "Lomu." Wa nime na 'do ki'di kidèki moyi gawo nima ro Berasaba ne.

### *'Ja 'Ba Esawu Ga*

**XXXIV** Tine Esawu komo koo abo 'deni 'butè sowo na bo kogbe 'ja ngi riyò di mi yitoti 'ba e'be Ete, Yudita nyiti 'ba Beri ti Basemata nyiti 'ba Elone. **XXXV** Tine lende ko'do 'benni i'di Yisika ni ti Rebeka ngi ko'bo ro meri.

## **XXVII**

### *Yakoba Na Ti Yeyi*

**I** Kina doo Yisika kondè 'deni komo mo kolu tine, na bo kidèki

Esawu kole abo ma dondende mo kako zi bo. Bo idèki, iya te, "Kole ma."

Esawu iya te, "Ma na me."

**II** Bo iya te, "Ongoo ma na me mondè 'deni motoga ti môle giri naga nime. **III** Ogba kanya ti bolò 'bi kodo kari mokò to'be yida zo. **IV** Kina go ko'do akonyo konmi tone ga mo'doko ne ko'de kako zo monyo 'do mo'do yei ziyi gba kota kinza môle."

**V** Tine Rebeka edi kuwo lende nima Yisika kedì kiya zi Esawu ne. Kina doo Esawu kari 'deni toma yida to'be mo di yi mokò tine, **VI** na loko kiya zi Yakoba, iya te, "Muwo 'bu yi koloma tiya mo zi londò yi Esawu giri nime, iya te, **VII** 'O'de yida ko'do akonyo konmi tone ga ko'de zo monyo 'do mo'do yei ziyi komo Boko'ba gba kota kinza môle."

**VIII** Kina me kole ma, uwò doma ko'do wa ame ga miya ziyi ne. **IX** Ari mi jolo ko'de kole banya ma komo riyò 'do mo'do ro akonyo konmi ma 'bu yi ko'doko nima **X** 'do koto kari zi bo konyo go bo ko'do yei ziyi gba kinza bo kole."

**XI** Tine Yakoba ileki domo, iya te, "Londò ma Esawu romo ro sunè, ma 'bama roma kinza sunè, **XII** motoga 'bu ma ti komomo roma kikali medi mindèndè bo. Kina medi mo'de ngi ro sonò na za doma kola yei mo tone."

**XIII** Ma bo iya te, "Kole ma, sonò nima kileki doma. Lende ma nime na nge kuwo domo kari ko'de banya naga nima kako zo."

**XIV** Kina bo kari ngi gomo ko'de kako zi ma bo ko'do ro akonyo konmi ame 'bu bo ko'doko ne.

**XV** Kina loko kogba bongoo ma laka 'ba Esawu ame loko kedì kikeki ro goni yayi ne, kolo ro Yakoba.

**XVI** Kina loko kogba kilaka banya tone ga kolo konyo bo ga gbi kebe go bi 'ba mugu bo ma kinza sunè teyi.

**XVII** Kina loko ki'di akonyo konmi tone ti mangolo'bo mo ga ame loko ko'do ne kizi kole 'beni Yakoba kari timo.

**XVIII** Yakoba ari zi 'bu bo Yisika, kiya te, "Baba."

'Bu bo iya te, "Ma na me. Ni kole ma, ma ro ye mo na?"

**XIX** Yakoba iya te, "Ma Esawu kole dɔndende 'bi na. Mo'do 'deni kɔzo ma kiya zo. Enyi tɔro konyo yida ma mo'do 'deni ziyi nime 'do ko'do yei zo."

**XX** Tine Yisika ititi, iya te, "Ari ko'ja ngi welo te tondo ga ya, kole ma?"

Yakoba ileki domo, iya te, "Nere Boko'ba 'bi na ki'di ko'do roni ngi laka zo."

**XXI** Yisika iya zi Yakoba, iya te, "Ese ngosi ngila ma bine 'do momomo royi, go mikali odo ni kole ma Esawu na ngi."

**XXII** Yakoba ese ngosi zi 'bu bo. Yisika omomo ro bo, iya te, "Mugu yi udu ro mugu Yakoba, tine konyo yi ga ro konyo Esawu."

**XXIII** Yisika ikali de kpe ro Yakoba romoyi konyo bo ga 'deni ro suno kɔzo konyo londoo bo Esawu. Tine gba kinza bo ko'do yei nime zi Yakoba, **XXIV** bo ileki kititi, iya te, "Ni Esawu na ngi?"

Yakoba iya te, "Ma na ngi."

**XXV** Yisika iya te, "Kole ma, o'de yida nima zo monyo 'do mo'do yei ziyi."

Kina Yakoba ko'de yida tone ngi zi 'bu bo konyo, bo ko'de layi gbi zi 'bu bo kuwe. **XXVI** Yisika iya zi bo, iya te, "Kole ma, ese ngosi kome mbili ma."

**XXVII** Kina Yakoba kese ngosi kome mbili 'bu bo. Yisika umo tato 'ba bongo 'ba kole abo na bo kiya te, "Tato kele 'ba ro kole ma ngi kɔzo nyaka ame Boko'ba ko'do yei teyi ne. **XXVIII** Boko'ba koja soloro ziyi di mitoro ki'di nyaka 'bi koloboo. Bo koja go nyonyu ro mbembembi ziyi ti layi. **XXIX** Bilaka pili ti koja laja ziyi. Kina lijje pili ti kolodo beri komoyi. Ti keddi ti kooi kakpa do londoo yi ga pili. Kupoo e'be moyi ga ti kolodo beri komoyi. Lomu keddi do bilaka ame ga pili kulomu yi, tine yei keddi do bilaka ame ga pili ko'do yei ziyi."

*Monoo 'Ba Esawu*

**XXX** Yisika ote to'do yei nime. Kina mbowa di potoo Yakoba kenyi kari 'deni tine na londoo bo ma lobu Esawu komoo ngi di bi to'be yida.

**XXXI** Bo o'do akonyo ma konmi gbi ko'de kako zi 'bu bo Yisika. Bo iya zi 'bu bo, iya te, "Baba, enyi tɔro konyo yida nime mo'de ziyi ne go ko'do yei zo."

**XXXII** Yisika ititi, iya te, "Ni ye mo na?"

Bo iya te, "Ma Esawu, kole dɔndende 'bi na."

**XXXIII** Kina ro Yisika ki'di tile'di ngi pili ro ma kenye. Yisika iya te, "Ye mo na me pa kupoo yida ko'do ko'de zo bine monyo gba kinza kako de mo'do yei 'deni teyi ne? Yei nima oboo 'deni nburu ro abo."

**XXXIV** Lende nime Esawu kuwo te na bo kudu ngi ro ma kembe ro monoo ma kenye. Bo ileki kiya zi 'bu bo, iya te, "O'do yei gbi zo, baba."

**XXXV** Yisika iya te, "Londoo yi ako bine kindende ma 'deni kogba yei 'bi."

**XXXVI** Esawu iya te, "Wa nime na de ngi kideki moyi bo ro Yakoba gomo ne? Mi riyoo abo ma bo kubolu ma na 'deni me. Bo ogba ro lobu ma 'ba tedi ro kole ma dogba bine kina me bo kogba yei ma 'deni gbi. Yei moto inza kpe zo?"

**XXXVII** Yisika ileki domo zi Esawu, iya te, "Mo'do bo 'deni ro lobu 'ba doyi. Kina mi'di londoo bo ga 'deni pili ro bo laja zi bo. Mi'di nyonyu ni ti layi 'deni zi bo. Tine wa'di na go mo'do gbo ziyi ya, kole ma?"

**XXXVIII** Esawu iya te, "Baba, eddi nge ti yei koto kpoki? O'do yei gbi zo."

Kina Esawu koloma ngi tudu ro ma kembe. **XXXIX** Yisika ileki domo zi bo, iya te, "Nyaka 'bi inza koloboo. Soloro inza kako ziyi di mitoro. **XL** Tine ti koloma 'beyi go mbele 'ba kooi, ti keddi ro bo laja zi londoo yi. Ne odo konyo burutu bo, ti koloo royi ngi yaga di komoo kooi bo."

*Esawu Ro Tiyeli*

**XXI** Esawu o'ji Yakoba ngi ro ma kenye go ame 'bu bo ki'di ye'yi abo zi Yakoba ne. Bo omeri ti mi bo, iya te, "Kada 'ba tole 'ba 'bu ze owo de kpe, kina 'do mupo Yakoba yaga."

**XXII** Lende kiya 'ba Esawu nime ari komo zi Rebeka, kina loko koja laja go Yakoba kiya teyi, iya te, "Londoyi Esawu edi kiteri 'do tupo yi go wa nime ko'do zi bo ne. **XXIII** Kina me kole ma, o'do wa ame ga miya ne. Enyi welo kirina kari zi londoma Labana mi Arana **XXIV** koloma titi yayi nbö tiyeli 'ba londoyi kote roni. **XXV** Odo ya 'ba londoyi kote roni 'deni do bo kudolu di go wa ma ko'do zi bo nime tine, na ti moja laja 'jaa goyi. Go wa'di na 'do kpe kole ma ga koteke doye ngi kpaki riyö di zo mi kada koto teyi?"

### *Tari 'Ba Yakoba*

**XXVI** Rebeka iya zi Yisika, iya te, "Lende 'ba 'ja 'ba Esawu ro yitoti 'ba e'be Ete naga nime odo 'deni roma. Odo kiya te Yakoba kogbe yitoti 'ba Ete ya naga nime gbi ti mole gbo yaga."

## **XXVIII**

**I** Kina Yisika kideki Yakoba ko'do ye'yi teyi, iya te, "Kinza kogbe yitoti 'ba Kanana naga nime de. **II** Enyi kari Padanarama lino 'ba 'bu yi lobu Betowele 'do kogbe nyiti 'ba lano yi Labana ma koto. **III** Boko'ba bo tigo do kiteli ko'do ye'yi ziyi ki'di kole konzi ziyi go keddi ro yi lingo 'ba bilaka 'ba do'be ma konzi. **IV** Bo ko'do ye'yi ziyi ti kupo yi ga kozo ma bo ko'do ye'yi zi Abarayama. Yayi nime keddi koloma yimo ame Boko'ba ki'di 'deni zi Abarayama ne ti keddi ro bo domo."

**V** Yisika oja Yakoba kari Padanarama zi Labana kole 'ba Betowele bo Arama tone. Labana na ro londoyi 'ba Rebeka ma 'ba Yakoba ni ti Esawu.

### *Esawu Ogbe Nyiti 'Ba Yisamele*

**VI** Esawu ikali Yisika o'do ye'yi 'deni zi Yakoba koja kari Padanarama 'do kogbe 'ja di yayi. Kina

gbi di bi to'do ye'yi nima Yisika iya zi Yakoba kinza kogbe 'ja de di mi longo yitoti 'ba Kanana. **VII** Kina me Yakoba kuwo do 'bu bo ni ti ma bo 'deni kenyi kari Padanarama. **VIII** Go ko'du nime na Esawu kikali ngi 'bu bo Yisika o'doko wa moto ro yitoti 'ba Kanana naga nima de du te. **IX** Kina bo kari zi Yisamele kole 'ba Abarayama, bo kari kogbe nyiti mo Malata lami 'ba Nebayota 'bowu ro 'ja abo moto.

### *Nyi 'Ba Yakoba*

**X** Yakoba enyi di Berasaba kari nduwe kapa Arana. **XI** Kada ari koso do bo bi moto na bo kodö ngi yi moko yayi. Bo ogba kulugbi doku moto bo kitaka do bo timo. Kina odo bo kodö 'deni tine **XII** na nyi ko'de do bo tegé, bo o'ja bi teki kidéyi di do'yi dandende mo komo nbö mitoro. Kina malayika koloma tilélé ronni kebe gomo kako beri, kari toro. **XIII** Tine na bo ko'ja Boko'ba keddi koro ngila bo yayi, kina Boko'ba kilende zi bo, iya te, "Ma na ro nere Boko'ba ma konjo go 'bu yi lobu Abarayama ni ti 'bu yi Yisika. Do'yi nime keddi kodö teyi ne mede mi'di ziyi ti kupo yi ga. **XIV** Lije ti konzi kozo lupu kogba mi kapa 'ba do'yi pili. Kina ti kupo yi na ti ko'do ye'yi zi bilaka pili 'ba do'yi. **XV** Mede mö'bo tiyi monjo goyi di mi go bi ame ga pili keddi kari teyi ne, mo'de yi kileki mi do'yi nime bine. Minza mola yi du kinza ma mo'do wa ame mi'di kodu mo 'do to'do mo ne."

**XVI** Yakoba indini di bi to'do, kiya te, "Wu, Boko'ba edi ngi mi go bi nime, ma na mikali de."

**XVII** Bo ro tikere, na bo kiya te, "Go bi wa'di na koro te? Ala motoga lino 'ba Boko'ba na, ala kpadori 'ba mitoro na?"

**XVIII** Yakoba enyi molo mi donbo kogba kulugbi doku nima bo kitaka do bo pa timo ne kidéyi domo toro, kina bo kogba 'bu kodö domo. **XIX** Bo i'di moyi go bi nima ro Betele, tine gawo ma ngosi ngila go bi mo nima yayi, moyi mo ideki pa ro Luza.

**XX** Yakoba o'do lömu zi Boko'ba, iya te, "Odo ni Boko'ba koloma ngi to kongo goma di mi lingere ma nime medii mari teyi ne, koja go akonyo zo gbi ti bonggo tusu mo roma, **XXI** kileki ma nbö mi lijo 'ba 'bu ma ti mi keyi, ni na ti kö'bö ngi ro nere Boko'ba ma ro nburunburu. **XXII** Kina doku nime midäyi domo ne ti kedii ngi ro bi 'ba to'do motu ziyi di teyi. Wa ame ga pili ki'di zo ti mi'di kapa ma 'butë mo ziyi."

## XXIX

### *Yakoba Ömö Arana*

**I** Yakoba ari nduwë mi lingere abo nima kala mi dayayi ma kapa kari yibi. **II** Bo ari kömö mi löwu moto ti daa teyi dotumu 'ba kamölö mota kö'dö 'deni beri kpamo yayi. Daa nima na kedii ki'di mini zi kamölö naga nima di teyi. Tine doku ma kutu'bö kpa daa mo nima timo ro ma löbu, **III** odo bo koda kamölö naga nima kototo rönni 'deni pili tine, na 'jaa lijë koloma tululu doku nima yaga ki'di mini zi kamölö 'benni ga, kina lijë kululu 'jaa 'böwu kileki go bi mo.

**IV** Yakoba ititi bo koda kamölö naga nima, iya te, "Kpe di go bi ma yala ga ya, löndö?"

Lijë iya te, "Ze di Arana."

**V** Bo ileki kititi lijë, iya te, "Ika-like bo moto ro Labana kole 'ba Nawura?"

Lijë iya te, "Yëë, dikali bo."

**VI** Bo ititi lijë, iya te, "Bo edi le?"

Lijë iya te, "Bo edi le. Nyiti abo Rayile na me 'dë kedii ro tako ti kamölö abo ga."

**VII** Bo iya te, "Kada gba mbiri bi 'ba tototo do kamölö mi jolo na dë gba. I'dike mini zinni lijë kari tonyo kpenni."

**VIII** Lijë iya te, "Inza tara, dedii doda bo koda kamölö moto ga kototo rönni pili titi kako tine, na 'jaa go dululu doku yaga di'di mini zi kamölö."

**IX** Ko'ja Yakoba kedii gba tilende ti ya naga nima, na Rayile kömö ngi

ti kamölö 'ba 'bu ni römöyi loko na ro bo koda mo. **X** Kina odo Yakoba ko'ja Rayile kömö 'deni ti kamölö 'ba lano bo Labana ga tara tine, na bo kari ngi kululu doku tonë yaga di kpa daa nima ki'di mini zi kamölö naga nima. **XI** Kina bo kumötö Rayile bo kudu ro ma kembe. **XII** Bo iya te, "Ma lano 'ba 'bu yi na. Ma kole 'ba Rebeka na."

Kina Rayile kirina ngi kari kiya lende mo zi 'bu ni. **XIII** Kina odo Labana kuwö lende 'ba kole 'ba lëmi bo 'deni tara tine, na bo kirina kurë domo kiramo kome mbili mo, bo ko'de kako lijo.

Yakoba iyëti go lende naga nime pili zi Labana. **XIV** Tine Labana ileki domo, iya te, "Ro ma laka ni roma ma na."

### *Aranda Go Leya Ni Ti Rayile*

Yakoba oloma ko'do nyepe koto yayi, **XV** kina Labana kiya zi bo, iya te, "Eddi ko'do ndobo zo ro ma sari go ame ze ro wado ne, tine mo'doko dë 'do kö'bö to'do mo tara. Iya wa ame ko'doko ne go mopi ziyi."

**XVI** Labana edi ti yitoti riyö, möyi ma löbu mo ro Leya, tine ma titi mo möyi mo ro Rayile. **XVII** Leya ele nge di komo mo, tine Rayile ele 'beni ngi ro mbembë kpaki ti yida romo. **XVIII** Yakoba o'jo Rayile, go kö'du mo na bo kiya te, "Medii mo'do ndobo komo koo modomoriyö ziyi 'do ki'di Rayile zo mogbe."

**XIX** Labana ileki domo, iya te, "Ma laka mo na 'do mi'di loko ziyi di do ame 'do mi'di loko zi bilaka moto ne. Oloma tö bine."

**XX** Yakoba o'do ndobo komo koo modomoriyö go Rayile, tine inda ngi di zi bo kozo tö'dö do ndö tara römöyi bo o'jo loko ro mbembë. **XXI** Kina Yakoba kiya zi Labana, iya te, "Koo 'ba ndobo ma ote roni 'deni, i'di 'ja ma zo."

**XXII** Labana oja karama 'ba gbe kose bilaka 'ba mi go bi nima yayi pili kototo rönni kako yimo. **XXIII** Tine mi korondo mo nima, Leya na za Labana ko'de koja go Yakoba kö'do timo. **XXIV** Labana i'di nyiti



atoli abo mato möyi mo ro Zilepa zi nyiti abo Leya ro bo laja.

XXV Mi dɔɔɔ tine, na Yakoba koɔɔ za 'bɔwu ro Leya. Kina bo kɛnyɔ kari kititi Labana, iya te, "Wa'di na me ko'dɔ zɔ te ne? Mo'dɔ ndɔɔ nime zɔyɔ gɔ Rayile, gɔ wa'di na kebe kindɛndɛ ma?"

XXVI Labana iya te, "Mɔ dɔlɛti 'beze bine, ogbe nyiti ma titi dɛ dɔɔba kola nyiti ma lɔbu. XXVII Ne oda tɔ'dɔ dɔ modɔmorɔyɔ 'ba karama 'ba gbe nime kote rɔni titi 'dɔ mi'di Rayile gbɔ zɔyɔ, ɔdɔ ko'dɔkɔ to'dɔ ndɔɔ gbɔ zɔ kɔmɔ kɔɔ modɔmorɔyɔ mato."

XXVIII Yakoba uti gɔmo. Kina ɔdɔ tɔ'dɔ dɔ modɔmorɔyɔ 'ba karama 'ba gbe nima kote rɔni 'deni tine, na Labana kogba nyiti abo Rayile ki'di gbɔ ro 'ja zi Yakoba. XXIX Labana i'di nyiti atoli abo mato möyi mo ro Bila zi Rayile ro bo laja. XXX Yakoba ɔ'dɔ gbɔ ti Rayile, tine Rayile na bo ko'ɔ ro dɔ kiteli kebe Leya. Kina bo ko'dɔ ndɔɔ 'bɔwu zi Labana kɔmɔ kɔɔ modɔmorɔyɔ.

### *Tɔyɔ Kole 'Ba Yakoba Ga*

XXXI Kina ɔdɔ Bɔko'ba koɔɔ Yakoba ko'ɔ Leya dɛ laka kɔzɔ a nima tara tine, na Bɔko'ba koja gɔ lɔyɔ ɔɔ zɔni. Rayile ɔɔ 'bɛni ɔɔ ro kɔɔ. XXXII Leya ɔmɔ kɔyɔ ro kole bɔtɔni, kina loko ki'di möyi mo ro Rubɛni, ame kiya te "Oɔɔ lisa," rɔmɔyɔ loko iya te, "Bɔko'ba oɔɔ lisa ma 'deni, mɛ'dɛ ma ti ko'ɔ ma nati."

XXXIII Kina loko kɔmɔ 'bɔwu kɔyɔ kole mato. Loko iya te, "Bɔko'ba uwɔ 'deni ma ko'ɔ ma dɛ kina me bo ki'di kole nime 'deni gbɔ zɔ." Kina loko ki'di möyi mo ro Simona, ame kiya te "Uwɔ."

XXXIV Loko ɔmɔ 'bɔwu kɔyɔ kole mato. Kina loko kiya te, "Ame tine, mɛ'dɛ ma ɛdi kɔdɔ'bo rɔni kɔ'bo tɔ rɔmɔyɔ möyɔ kole 'deni mota zi bo." Na loko ki'di möyi mo ro Lɛwɛ, ame kiya te "Oɔɔ'bo."

XXXV Loko ɔmɔ 'bɔwu kɔyɔ kole mato. Kina loko kiya te, "Ame tine ti milɛlu Bɔko'ba." Na loko ki'di möyi

mo ro Yuda, ame kiya te "Lɛlu." Tine na loko kɔɔ ɔɔ, loko ɔyɔ kole mato dɛ kpe titi di gɔ ama.

## XXX

I Kina ɔdɔ Rayile koɔɔ 'deni loko kɔyɔ kole dɛ zi Yakoba kɔzɔ a nima tara tine, na loko kɔmɔ mɔni ɔɔ ro lɛmi ni. Gɔ ko'du mo na loko kiya zi Yakoba, iya te, "ɔdɔ ki'di kole dɛ zɔ ti mɔlɛ yaga."

II Yakoba ɛnyɔ ro 'diri tini, kiya te, "Ma na ro Bɔko'ba? O'ja Bɔko'ba na ki'di lɔyɔ dɛ zɔyɔ."

III Loko iya te, "Bila nyiti bo laja ma na me, ɔ'dɔ timo 'dɔ loko kɔyɔ kole zɔ. Tini na ti mɛdi ro ma 'ba kole."

IV Kina loko ki'di Bila ro 'ja zi mɛ'dɛ ni, kina bo ko'dɔ timo. V Bila ɔmɔ kɔyɔ kole zi Yakoba, VI kina Rayile kiya te, "Bɔko'ba o'dɔ burɛ ma 'deni laka. Bo uwɔ akititi ma 'deni bo ki'di kole zɔ." Kina loko ki'di möyi mo ro Dana, ame kiya te "Burɛ."

VII Bila ɔmɔ 'bɔwu kɔyɔ kole mato zi Yakoba. VIII Rayile iya te, "Mo'dɔ ya 'deni ti lɛmi ma ro ma kɛnyɔ ɔɔ ma'da." Kina loko ki'di möyi mo ro Napatali, ame kiya te "Ya."

IX Kina ɔdɔ Leya koɔɔ loko kɔɔ 'deni di bi tɔyɔ kole tara tine na loko kogba Zilepa bo laja 'bɛni ki'di zi Yakoba ro 'ja. X Kina Zilepa kɔyɔ kole zi Yakoba. XI Leya iya te, "Mɛdi ti gɔ kele." Kina loko ki'di möyi mo ro Gada, ame kiya te "Gɔ kele."

XII Zilepa ɔmɔ 'bɔwu kɔyɔ kole mato zi Yakoba. XIII Leya iya te, "Ma 'deni ro lɔɔ. 'Ja ma laki pili ti kidɛki ma ro bo lɔɔ." Kina loko ki'di möyi mo ro Asera, ame kiya te "Lɔɔ."

XIV Mi kada 'ba tumu nyɔnyu na Rubɛni kari ko'ja lɔɔ 'ba lɔyɔ di mi nyaka kogba kako timo lɔɔ ki'di zi ma bo Leya. Rayile iya zi Leya, iya te, "I'di lɔɔ nima kole 'bi ko'ja ne zɔ."

XV Tine Leya ileki dɔmo, iya te, "Mɛ'dɛ ma nima kolɔ ne ɔ'bo yi dɛ gba? Kina me kɛddi kiteri 'bɔwu 'dɔ togba lɔɔ nime kole ma ko'ja ne?"

Rayile iya te, “Ɔɔ ki'di lɪŋga nima zö, Yakoba ëdi kö'dö göyi mi koröndö nime töne.”

**XVI** Kina mi ðaköpiyari ko'ja Yakoba këdi kileki 'deni kako di mi nyaka tine na, Leya kurë ðo bo, kiya te, “Eddi kako kö'dö töne goma römöyi mugö yi 'deni di zi Rayile ti lɪŋga nime kole ma ko'ja ne.”

Kina Yakoba kö'dö tɪni mi koröndö nima. **XVII** Boko'ba ileki ðo akititi 'ba Leya ki'di loko koma köyö kole ma mi muyi 'bëni zi Yakoba. **XVIII** Loko iya te, “Boko'ba i'di kpa közi 'deni zö römöyi mi'di bo laja ma zi më'dë ma.” Kina loko ki'di möyi mo ro Yisakara, ame kiya te “Kpa közi.”

**XIX** Leya omo 'böwu köyö kole ma mi modököto zi Yakoba. **XX** Loko iya te, “Boko'ba i'di kpa közi ma ðo kiteli 'deni zö. Më'dë ma ëdi kö'döko ma, römöyi möyö kole 'deni modököto zi bo.” Kina loko ki'di möyi mo ro Zebolona, ame kiya te “To'döko.” **XXI** Di gomo na loko köyö nyiti ki'di möyi mo ro Dina.

**XXII** Boko'ba ongo Rayile koja go löyö teyi. **XXIII** Kina loko koma köyö kole. Loko iya te, “Boko'ba ogba ro kaya 'deni yaga di ðoma. **XXIV** Boko'ba koja go kole mato to kpe gbi zö.” Kina loko ki'di möyi mo ro Yesepa, ame kiya te “Mato gbi.”

### *Labana Ni Ti Yakoba*

**XXV** Di pötö töyö Yesepa na Yakoba kiya zi Labana, iya te, “I'di mileki mari mi ðoyayi ze. **XXVI** I'di 'ja ma ga ti kole ma ga ame mo'do ndobo gomo ziyi ne 'do mari. Ikali ndobo ame mo'do ziyi ne 'deni.”

**XXVII** Tine Labana iya te, “I'di miya lende nime. Mumë 'deni ti 'bösi ma, Boko'ba ëdi kö'do yëyi ðoma nime go kö'du 'bi. **XXVIII** Iya wa ma kö'doko 'do mopi ziyi. Kina mëdi mi'di ngi pili ziyi.”

**XXIX** Yakoba iya te, “Ikali ndobo laka ame mo'do ziyi ne 'deni kina ikali ma yeri 'bi ga kara 'deni gbi mi ndobo kö'do ma. **XXX** Mi kada ma tonë mako ne yeri 'bi ga ngi ndo te, ne ongo te kina me kara 'deni

ngi le'jete konzi ro mbëmbë. Kina Boko'ba o'do yëyi 'deni gbi nduwë ziyi di mi go bi ame ga moloma tari teyi. Kina me kada ma 'bama ömö 'deni 'do mongo go wa ma ro 'ba gbagba ma ga.”

**XXXI** Labana ititi, iya te, “Wa'di na go mopi ziyi?”

Yakoba iya te, “Mo'doko a mato ðe go kopi zö. Mëdi mö'bö nduwë tongo go yeri 'bi ga odo kuti go lende nime. **XXXII** I'di milaki kebe mi löngö yeri 'bi naga nima 'do migeli kole kamölö ma kölu naga ti kole banya ma kumöru naga. Wa naga nime na nge mo'doko. **XXXIII** Ti kikali laka ma 'jaa odo kako tongo yeri ame ga mogba 'deni ne kada mato. Ɔo ko'ja banya ame ga kinza ro ma kumöru ne ti kamölö ame ga kinza ro ma kölu ne mi löngö 'bama naga nime ti kikali ngi ro 'bögo.”

**XXXIV** Labana iya te, “Ele, do'do kozo ame kiya ne tara.”

**XXXV** Tine mi kada mo nima na Labana kigeli banya ma kumöru naga kpaki ti ame ga ti kinë ma kanmi romo ne ti kamölö ma kölu naga me yaga. Kina bo ki'di kole abo ga toda mo **XXXVI** tine na bo kënyi kari tinni kilingere nbö tö'dö do mota koto yaga ro ma kowo di ngila ama ga ti Yakoba ne. Yakoba oloma nduwë toda koso yeri 'ba Labana naga nima.

**XXXVII** Kinë ngëri mota mato ga yayi Yakoba ënyi koke ðongila ma ka'ji mo ga ro nyigbara kopepe yoko mo yaga kola romo ro ma kumöru. **XXXVIII** Bo ako timo kuruwö koma yeri naga nima kpa go bi ame lijë këdi kuwë mini di teyi. Bo uruwö yayi römöyi yeri naga nima bi 'ba tekë mo na di kpa mini. **XXXIX** Go kö'du mo na banya ame ga këki di yayi kuyi kömönni do ngëri naga nima ne köyö kole ngi me ro ma kumöru.

**XL** Yakoba oza kamölö mo ga yaga di ro banya kina bo ki'di lijë kuyi kömönni kari do yeri ma kumöru ti ma kölu ame ga mi löngö yeri 'ba

Labana ga yayi ne. Wa nime na ki'di Yakoba kēdi ti dɔtumu 'ba yēri koza 'beri yaga di rɔ 'ba Labana ga.

**XLI** ɔdɔ yēri ma kɔnɔ naga kēdi kēki na Yakoba kuruwō ngērī naga nima kɔmɔ mo di kpa gɔ bi 'ba tuwē mini yayi 'dɔ lijē kēki di mī lɔnggō mo. **XLII** Tine bo uruwō dē kɔmɔ yēri ma kilike naga. Gɔ kō'du mo na yēri ma kilike naga ngī me rɔ 'ba Labana, tine ma kɔnɔ naga ngī me rɔ 'ba Yakoba. **XLIII** Kina Yakoba koloma ngī rɔ bɔ mɔri ti dɔtumu 'ba kamōlō ni ti banya rɔ ma konzi, gbī ti atɔli ti gamele ti akaca.

## XXXI

### *Riɲa 'Ba Yakoba*

**I** Yakoba ari kuwō kō'du mo kole 'ba Labana ga kēdi rɔ tiya mo, iya te, "Yakoba otɔtɔ wa 'ba 'bu ze ga 'deni kote. Wa 'ba 'bu ze ga na me bo kō'dɔ mɔri 'deni timo."

**II** Bo onɔgɔ gbī Labana inza kpe rɔ ma laka ti bo kɔzɔ ma dɔgba. **III** Kina Boko'ba kilende zi Yakoba, iya te, "Ileki kari mī dɔyayi 'be mī lɔnggō e'be 'bu yī ga. Mēdi mō'bō tūyī."

**IV** Kina Yakoba koja laja gɔ Rayile ni ti Leya kako zi bo mī lōwu nima bo kēdi koda kamōlō abo ga yīmo yayi ne. **V** Kina bo kiya zinnī, iya te, "Monɔgɔ 'deni 'bu ye inza kpe rɔ ma laka tō kɔzɔ ma dɔgba. Ne Boko'ba 'ba 'bu ma ni ēdi tō. **VI** Ikalike 'deni ma mo'dɔ ndɔbɔ zi 'bu ye ti tigo ma pili. **VII** Tine pele tara bo ō'bō nduwē tuyi dɔngala zō. Kpa kōzi 'ba ndɔbɔ ame mēdi mo'dɔ ne bo uyī yīmo mī 'butē, tine Boko'ba na kēdi kitata ma di zi bo. **VIII** ɔdɔ bo kiya te, 'Banya ma kumōru naga nima kēdi pili rɔ kpa kōzi zīyī,' kina banya kōyō ngī me rɔ ma kumōru. Kina ɔdɔ bo kiya te, 'Banya ma ku'du kinē kaɲmi naga nima kēdi pili rɔ kpa kōzi zīyī,' kina banya kōyō ngī me rɔ ma ku'du kinē kaɲmi. **IX** Boko'ba ogba yēri 'deni me di zi 'bu ye ki'di zō.

**X** Mī kada ame rɔ bi 'ba tōyō ma laka 'ba yēri ne, nyī o'de dɔma mombi kɔmɔ ma mo'ja mo'de banya

ame ga kēdi kēki ne 'deni me rɔ ma kumōru ti ma ku'du kinē kaɲmi. **XI** Malayika 'ba Boko'ba idēki ma di mī nyī nima, iya te, 'Yakoba.' Miya te, 'Ma na me.' **XII** Malayika nima iya zō, iya te, 'Ombi kōmōyī kɔngɔ mo'de ame ga pili kēdi kēki ne 'deni me rɔ ma kumōru ti ma ku'du kinē kaɲmi, rōmōyī mo'ja wa ma Labana kēdi kō'dɔ zīyī 'deni. **XIII** Ma na rɔ Boko'ba ma tōnē kɔdɔ kileme rōni zīyī di Betele, tōnē 'dɔ kidēyī dōku yayi kōdɔ 'bu dɔmo kulōmu rōyī gbī zō ne. Ēnyī di mī dɔyayi nime kileki kari mī dɔyayi ma kōyō yī teyi.' "

**XIV** Rayile ni ti Leya ileki dɔmo zi Yakoba, iya te, "Wa mɔtɔ inza kpe zize ame gɔ dogba rɔ apōtō di zi 'bu ze. **XV** Bo o'dɔ ze kɔzɔ bɔ lōwō, bo kugō ze mōkō. Kina me bo kiyōlu yamo 'ba dɔze 'deni pili yaga. **XVI** Wa naga nime pili Boko'ba kogba yaga di zi 'bu ze ne, eze ga na zi kole ze ga. Wa ame Boko'ba kiya zīyī ne o'dɔ ngī."

**XVII** Yakoba i'di kole abo ga ti 'ja abo ga dɔ gamele **XVIII** bo kēnyī dɔmo di yayi ti wa ame ga pili bo kō'ja di Padanarama yayi ne, kina bo koga dɔtumu 'ba yēri abo ga pili kɔmɔ bo tari mī dɔyayi 'ba Kanana zi 'bu bo Yisika.

**XIX** Tine mī tēnyī 'bēnnī Labana ari 'deni mɔlo bi kɔwɔ tumu sunē kamōlō abo ga kina Rayile ku'bōgō akoro 'ba 'bu nī ngī kari timo. **XX** Yakoba indēndē Labana kēnyī ngī kinza ma bo kose gɔ bo kiya te bo ēdi 'deni kari. **XXI** Bo iriɲa di yayi ti wa ame ga pili rɔ 'ba bo ne bo kumu dɔ yōpō Epurate bo kuyī kɔmɔ bo kari yōki dɔyayi kurunɔgu 'ba Gilada.

### *Boko'ba Iyandi Labana*

**XXII** Di pōtō tō'dō dɔ mota tine na Labana kuwō kō'du mo 'jaa iya te, Yakoba iriɲa 'deni. **XXIII** Kina bo kotɔtɔ bilaka abo ga lijē kozi gɔ Yakoba n̄bō tō'dō dɔ modɔmoriyō kari kota gɔmo mī dɔyayi kurunɔgu 'ba Gilada. **XXIV** Mī korɔndɔ mo nima na Boko'ba kako kilende zi Labana ti nyī, iya te, "I'di kōmōyī kandi laka

kinza kiya wa ma kényë mɔɔ də zi Yakoba.”

**XXV** Yakoba oga taya abo 'deni do kurungu yayi tine na Labana ni ti bilaka ma 'ba bo ga koga taya gbï yayi. **XXVI** Labana iya zi Yakoba, iya te, “Wa'di na me ko'do te ku'bölu ma kogba yitöti ma ga kényi timo kɔɔ 'böki ma kinda'ba di mi ya? **XXVII** Gɔ wa'di na ku'bölu ma kusu röyi kinza kose göyi zö? Ma këdi kiya ra dëne 'do moja yi gɔ kori ti lɔɔ ti ngala ti biro 'ba tɔmo ni ti lëri. **XXVIII** Ne gɔ wa'di na kényi ngi kinza ma ki'di mome mbili yitöti ma ga ti kole 'bënni ga mo'do mötö zinni? Lende do rumö nime ko'do ne. **XXIX** Mëdi ti tigɔ 'ba 'do to'do yi ro ma kényë, ne Boko'ba 'ba 'bu yi ilende zö ti korɔndo ene, iya te, mi'di kɔmo ma kandi laka kinza miya wa ma kényë mɔɔ də ziyi. **XXX** Mikali 'deni lende 'ba liɔ 'be na kɔ'ɔ röyi ki'di yi këddi kari. Ne gɔ wa'di na ku'bögö akoro ma?”

**XXXI** Yakoba iya te, “Ma ro tikere römöyi miya te mɔɔga ti kolɔ yitöti 'bi ga yaga di zö. **XXXII** Ne ɔdo kiya te ko'ja akoro 'bi nima di zi bilaka mɔɔ bine, bo mo to nima ëdi kolë tɔne yaga. Bilaka ze ga na me, oma wa ame ga ro 'bëyi ne kigeli yaga 'do kömönni pili ko'ja.”

Yakoba ikali də ma Rayile na ku'bögö akoro 'ba Labana nima. **XXXIII** Labana ɔdo koma mi rö kilaka 'ba Yakoba, bo kolɔ kari koma mi 'ba Leya, bo kari 'böwu koma mi 'ba Bila ni ti Zilepa. Tine bo o'ja akoro abo naga nima də du te. Kina bo kari kɔdo mi rö 'ba Rayile toma yimo. **XXXIV** Rayile ogba akoro naga nima 'deni kusu dɔmo mi kilaka bi loma 'ba gɔ gamele ki'di 'deni rö yayi loko koloma dɔmo. Labana oma mi rö nima pili tine o'ja akoro abo də du te. **XXXV** Rayile iya zi 'bu ni, iya te, “Nere ma, kinza kényi də ro 'diri tö gɔ ame mënyi də tɔro ziyi ne, römöyi mëdi ti a do 'ja.”

Gɔ kö'du mo na Labana koma ngi le ko'ja akoro naga nima də. **XXXVI** Kina Yakoba kényi ngi ro 'diri

ti Labana kititi, iya te, “Lende kényë wa'di na mo'do? Wa ma mirasi ziyi ki'di koga goma kulöwö ro ma kututu gomo ne na ro wa'di? **XXXVII** Wa ma ga na me koma yimo 'deni me, ne ë'bi ma ko'ja di mi löngö mo ga bine ëdi yala? Ne ɔdo këdi, oja yaga bine kɔmo bilaka 'bi ga ti 'bama ga kɔngɔ gɔ lijë kiya lende ma laka mo mi löngö ze tiyi.

**XXXVIII** Mi kɔmo kɔo 'butë riyö naga nime mo'do tiyi ne kamölö ti banya 'bi ga ö'bö də kinza töyö, monyo muruku ma kɔto te də di mi löngö dɔtumu 'ba yëri 'bi ga. **XXXIX** Ame ga kuruku kinda'ba mopi gɔ bi mo ngi teyi mo'de lende mo də gbï yo kako ziyi. Ame ga ku'bögö ro mi korɔndo ala ro mi kada ne mopi gɔ bi mo teyi kɔɔ ma kiya zö to'do mo. **XL-XLI** Mi kɔmo kɔo 'butë riyö naga nime mo'do tiyi ne, kada onma ma ro gɔ bi kězë pili, bi këyi okpe yimö kote korɔndo a mɔto ro tö'do kinda'ba kɔmo ma də. Mo'do ndɔbo ziyi kɔmo kɔo 'butë dɔmosowo gɔ yitö riyö 'bi naga nime, kina me mo'do 'böwu kɔmo kɔo modɔokɔto gɔ ki'di dɔtumu 'ba yëri 'bi mɔto ga zö. Ne pele ö'bö tuyi mi kpa közi ma mi 'butë. **XLII** Ma kiya te Boko'ba 'ba 'bu ma Abarayama ame bo na gbï Yisika kere ne kinza goma dëne me oja ma 'deni mari ro közi sari. Boko'ba ongo gomo ma ti ndɔbo ame mo'do ziyi ne kina ma bo kamo döyi ti korɔndo ene.”

**XLIII** Labana ileki dɔmo zi Yakoba, iya te, “Yitöti ma ga na pili ma. Kole naga nima pili ro kole ma ga. Dɔtumu 'ba yëri naga nima pili ro ama ga. Wa naga nime pili këddi kɔngɔ ne me ro ama ga. Tine a mɔto inza ma 'do mo'do tota gɔ yitöti ma naga nime ti kole ma lijë köyö naga nime di ziyi. **XLIV** Ako do'do lömu tiyi. Ako dɔtoɔ kulugbi doku dula dɔmo bine 'do koloma ro kinë 'ba lömu nime do'do 'deni mi löngö ze tiyi ne.”

**XLV** Kina Yakoba kogba doku kidëyi dɔmo tɔro. **XLVI** Bo i'di bilaka



abo ga kototo kulugbi doku kulu domo. Kina lijē konyo kpenni di ngila doku nima kulu domo yayi ne. <sup>XLVII</sup> Labana idēki möyi go bi nima ro Yegara Saduta, tine Yakoba idēki ro Galede.

<sup>XLVIII</sup> Labana iya zi Yakoba, iya te, “Doku nime 'deni ro lende kileme mi lōngō ze tiyi.” Go kö'du mo na kidēki möyi go bi nima ngi ro Galede, ame kiya te “Doku 'ba akileme.” <sup>XLIX</sup> Labana ileki gbi, kiya te, “Boko'ba ki'di kōmōni nduwē kö'bō tongo ze mi ro koza ze nime.” Go kö'du nime na kidēki möyi go bi nima ngi ro Mizapa, ame kiya te “Kilanga koda wa.”

<sup>L</sup> Labana iya te, “Odo ko'do yitoti ma naga nime ro ma kēnyē ala ebe kogbe 'ja mōto ga ame muwō kö'du mo dē pele, ziyi tikali mo laka kōmō Boko'ba ēdi tongo ze. <sup>LI</sup> Doku nime mulu domo ti ma midēyi domo nime <sup>LII</sup> ti kö'bō ro lende kileme mi lōngō ze tiyi. A mōto minza miteli do doku nime mari mo'do ya tiyi kina a mōto inza kiteli do doku nime gbi ala ma midēyi domo nime kako ko'do ya tö. <sup>LIII</sup> Boko'ba 'ba Abarayama ti 'ba Nawura ti Boko'ba 'ba 'bu nni ga kongō lende nime mi lōngō ze tiyi.”

Yakoba ulōmu ro bo ti möyi Boko'ba ame 'bu bo Yisika kere ne <sup>LIV</sup> kina bo kumu roma zi Boko'ba do doku nima yayi. Bo idēki bilaka abo ga kako tonyo akonyo nima lijē kö'dō do kurungu nima yayi.

<sup>LV</sup> Molo mi donbo na Labana kome mbili yitō abo ga ti kole 'benni ga bo kumotō lijē gbo na bo kuyi do bo ngi kileki linjo.

## XXXII

### *Yakoba Ni Ti Esawu*

<sup>I</sup> Yakoba enyi di yayi kari nduwē mi lingere abo nima, kina malayika mōto ga 'ba Boko'ba kako kondoso ti bo. <sup>II</sup> Kina odo Yakoba ko'ja lijē 'deni tara tine, bo iya te, “Dotaya 'ba Boko'ba na me.” Kina bo kidēki möyi go bi nima ngi ro Manama, ame kiya te “Taya riyō.”

<sup>III</sup> Yakoba oja bo laja abo mōto ga kari dogba kōmō bo zi lōndō bo Esawu mi doyyayi 'ba Edome. <sup>IV</sup> Bo ose zinni 'do lijē kiyeti kpa bo zi Esawu, kiya te, “Ma Yakoba bo laja 'bi, moloma 'deni migabi ti Labana nbo kōmō mi kada nime tōne. <sup>V</sup> Ma 'deni ti sa ti akaca ti dotumu 'ba kamolō ni ti banya gbi ti atoli, kina me medi mose lende nime ziyi lobu ma 'do ki'di miyi keyi roma.”

<sup>VI</sup> Bo laja naga nima ileki kako zi Yakoba, kiya te, “Dari 'deni domo zi bo lōndō yi Esawu. Bo edi 'deni ndo go kori tako ture doyi. Bo edi ti bilaka abo ga kuluku modomota (400) ti bo.” <sup>VII</sup> Kina Yakoba ngi ro tikere ro mbembē, na bo koza bilaka abo ga ti kamolō abo ga ti banya ti sa ti gamele kpaki bi riyō. <sup>VIII</sup> Bo omeri odo kiya te Esawu kōmō dotumu ma koto kote domo ma koto nima ti kōmō kirinja yaga.

<sup>IX</sup> Yakoba ititi Boko'ba, iya te, “Boko'ba 'ba 'bu ma lobu Abarayama ti 'ba 'bu ma Yisika, uwō akititi ma. Iya 'deni tonē zō 'do mileki mari mi doyyayi ze zi e'be 'bu ma ga, kina go ko'do wa ma laka gbi zō. <sup>X</sup> Ma bo laja 'bi nime, ma ngi woti ro bo lende kēnyē, mi keyi 'bi ti kö'du laka 'bi ame kileme zō ne ma gbagba ma mō'bo dē. Mi kada ma tonē mumu do yöpō 'ba Yaradene medi mari ne, ma nge ti peri adokotoni kōzō. Ne kina me tōne medi mileki 'deni ti dotumu riyō naga nime. <sup>XI</sup> Moma'jo roma ziyi, okonyi ma di zi bo lōndō ma Esawu. Ma ro tikere ro mbembē mōtoga bo edi kako kote doze kpaki ti 'ja ti kole titi. <sup>XII</sup> Ne ni Boko'ba iya 'deni tonē bine, iya te, eddi ki'di wa ko'do rōni pili laka zō ki'di kupō ma konzi kōzo 'jo yayi lida 'ba kpa mini lobu ame boto ko'bo dē titētē mo ne.”

<sup>XIII</sup> Yakoba o'dō mi go bi nima yayi, na bo koza wa ame ga bo kedi timo ne ki'di ro kpa kōzi zi Esawu. <sup>XIV</sup> Bo oza ma banya kuluku sowo (200) ti mo'de 'butē riyō, ma kamolō kuluku sowo (200) ti mo'de 'butē riyō, <sup>XV</sup> ma

gamele 'butë mota ti kole mo ga, ma sa 'butë sowo ti ngulö 'butë, ma akaca 'butë riyö ti botoni mo ga 'butë. <sup>XVI</sup> Bo oza ro dotumu ki'di bo laja abo ga ro bo domo. Bo iya zinni, iya te, "Arike nduwë dogba komo ma. Olake löngö dotumu mo naga nime kedä ro ma kowo ti ma kedä kako di gomo."

<sup>XVII</sup> Bo ose zi bo laja ma dogba nima, iya te, "Odo bo löndö ma Esawu kondoso tiyi kititi yi, kiya te, 'Nere 'bi ro ye? Kina eddi kari yala? Yeri 'ba ye ga na me komoyi ne?"

<sup>XVIII</sup> Ieki domo zi bo, iya te, 'Wa 'ba bo laja 'bi Yakoba ga na, kina me bo koja ro kpa közi ki'di zi nere abo Esawu. Kina Yakoba gbagba bo mo edi yi'böwu.' "

<sup>XIX</sup> Bo ose kö'du nime gbi te zi bo laja ma mi riyö mo ti ma mi mota mo nduwë kala ro gönni nima pili kedä kona yeri naga nima ne, bo iya te, "Odo kondosoke ti Esawu, iyake tara zi bo. <sup>XX</sup> Kina iyake gbi te, Yakoba gbagba bo mo edi yi'böwu."

Bo omeri, bo iya te, "Motoga ti miyeyi doki'di Esawu ti wa naga nime 'do odo medä mömö pele zi bo yayi tine mi bo eyi 'deni."

<sup>XXI</sup> Bo oja kpa közi ki'di naga nima toti kari dogba komo bo, tine bo ileke 'ba bo titi tö'do mi taya yayi.

### *Nyöpö 'Ba Yakoba*

<sup>XXII</sup> Mi korondo koto mo nima na bo kényi domo kogba 'ja riyö abo ga ti 'ja ma riyö ame ga ro bo laja ne ti kole 'butë dokoto abo ga lijë kumu toro 'ba Yaboko.

<sup>XXIII</sup> Bo oja lijë pili kumu do toro nima ti wa ame ga pili bo kedä timo ne, <sup>XXIV</sup> tine bo na kileke 'ba bo kutu bo yi'böwu. Kina bilaka moto kako kunyöpö ti bo nbö komo mi kano bi kezë. <sup>XXV</sup> Kina odo bo nima konjo 'deni bo ka'da Yakoba de kpe tara tine na bo kokpe do'bötöru mo ngi, na kpa do'bötöru Yakoba kogba roni ngi. <sup>XXVI</sup> Bo iya te, "Ola ma mari, go bi edi 'deni kezë."

Yakoba iya te, "Minza mola yi titi. O'do yeyi zo."

<sup>XXVII</sup> Bo iya te, "Möyi yi ro ye?"

Yakoba iya te, "Möyi ma ro Yakoba."

<sup>XXVIII</sup> Bo iya te, "Möyi yi inza kpe ro Yakoba, tine 'deni ro Yisarele, ame kiya te 'Nyöpö ti Boko'ba,' römöyi unyöpö 'deni ti Boko'ba gbi ti bilaka lesi nbö ka'da."

<sup>XXIX</sup> Yakoba ititi bo, iya te, "Moma'jo roma ziyi, iya möyi yi zo."

Bo iya te, "Wa'di na ko'doko tikali möyi ma gomo?" Kina bo ko'do yeyi zi Yakoba.

<sup>XXX</sup> Yakoba iya te, "Boko'ba na me mo'ja medä moloma gba di potö mo ti komo ma?" Kina bo kideki möyi go bi nima ro Penowele, ame kiya te "Komo Boko'ba."

<sup>XXXI</sup> Yakoba enyi di Penowele yayi kedä kiteli pele tine kada edi 'deni ki'di kpeni. Tine bo edi 'deni kujë ka'bo römöyi do'bötöru bo. <sup>XXXII</sup> Go kö'du mo na me nduwë nbö ko'ja kabate kupö Yisarele konyo leri ame kpa domoso 'ba do'bötöru ne de, römöyi kpa domoso nima na kokpe Yakoba di teyi.

## **XXXIII**

### *Esawu Urë Do Yakoba*

<sup>I</sup> Yakoba ombi komo bo ko'ja Esawu kedä ro tako ti bilaka abo ga kuluku modomota (400). Kina Yakoba koza kole abo ga ngi zi 'ja abo ga Leya ni ti Rayile ti 'ja ma riyö ma ro bo koja laja mo naga nima. <sup>II</sup> Bo i'di bo laja naga nima na kosö dogba ti kole ma 'benni ga, tine na bo ki'di Leya ti kole ma 'beni ga Rayile na yi'böwu ti kole 'beni Yesepa. <sup>III</sup> Yakoba gbagba bo mo na kosö dogba zinni kari turë do bo löndö bo Esawu ti tudë do bo beri nbö mi modomoriyö.

<sup>IV</sup> Tine Esawu irija kurë do bo kiramö bo kome mbili mo. Kina lijë kpaki riyö koloma ngi tudu. <sup>V</sup> Kina odo Esawu kuyi komo bo ko'ja 'ja naga nima kedä kako ti kole titi tara tine, bo ititi, iya te, "Ye mo ga na me tiyi ne?"

Yakoba iya te, “Nere ma, ya naga nime kole ma Boko'ba ko'do mi keyi koja gomo zo na.”

<sup>VI</sup> Kina 'ja ma ro bo laja naga nima komo ngi ti kole ma 'benni ga kako kolodo beri. <sup>VII</sup> Na Leya komo ti kole ma 'benni ga, ro nburunburu mo na Rayile ni ti Yesepa komo lijē kolodo pili beri.

<sup>VIII</sup> Esawu ileki kititi, iya te, “Ne dotumu ame ga mondoso timo di dogba 'de yayi ne 'jo 'ba lende mo tegē ro wa'di?”

Yakoba iya te, “Nere ma, mo'do ama 'do tiyeyi doki'di yi timo.”

<sup>IX</sup> Esawu iya te, “Inza tara, londō ma, medi ti 'bama ga, i'di ame ga koloma ro 'beyi.”

<sup>X</sup> Yakoba iya te, “Inza tara, moma'jo roma ziyi, odo miyeyi doki'di yi 'deni ngi uti do kpa kōzi ki'di ma naga nime, kogba di kōzo. Ro ma laka to'ja kinē yi nime ngi zo kozo to'ja kinē Boko'ba romoyi inda'ba ma 'deni ti mi keyi. <sup>XI</sup> Moma'jo roma ziyi uti do kpa kōzi ki'di ma naga nime mo'de ziyi ne. Boko'ba o'do mi keyi 'deni ki'di wa ma medi ro leri mo naga pili zo.”

Yakoba oloma nduwē to'do atiri mo nbō Esawu kuti domo. <sup>XII</sup> Esawu iya te, “Dēnyī ti dari, medi mōsō dogba ziyi.”

<sup>XIII</sup> Yakoba iya te, “Ikali gbi kole titi ro ma kenme kina medi gbi momeri kamolō ti sa ame ga kole mo ga kedī gba kulu mba ne, odo debe toga lijē kulōwō ro ma kembe pele nge mi tō'dō do koto nime lijē pili edi kolē ngi kote. <sup>XIV</sup> Moma'jo roma ziyi, ari tōti ti mokoko roma 'jaa mozi ndo go lingere 'ba yeri naga nime gbi ti kole titi ti dari dota goyi Edome.”

<sup>XV</sup> Esawu iya te, “Ne odo kedī tara i'di mola bilaka ma moto ga kileke tiyi bine.”

Tine Yakoba iya te, “Do lijē kileke bine go wa'di? Mo'doko nge tiyeyi doki'di yi.”

<sup>XVI</sup> Kina Esawu kileki ngi mi kada nima kari Edome <sup>XVII</sup> tine Yakoba ari 'ba bo za Sukōta bo kubō rō zi bo

yayi, kina bo kubō jolo gbi zi yeri abo ga. Go kō'du mo na kidēki moyi bi nima ngi ro Sukōta, ame kiya te “Jolo.”

<sup>XVIII</sup> Di mi tileki 'ba Yakoba di Padanarama nima bo ako laka nbō komo Sekeme mi doyyayi 'ba Kanana na bo koga taya abo mi nyaka moto ngosi do ngila gawo nima yayi. <sup>XIX</sup> Bo ugō kapa 'ba nyaka nima bo koloma yimo ne di zi bo Amoro moto 'bu 'ba Sekeme. Ndōgō mo ti yamo kisi koto. <sup>XX</sup> Kina bo ko'ba bi 'ba akumu yayi kidēki moyi mo ro bi 'ba akumu 'ba Boko'ba 'ba Yisarele.

## XXXIV

### *Wali Go Dina*

<sup>I</sup> Mi kada ma do koto moto na Dina nyiti 'ba Yakoba ame Leya koyō ne kēnyī kari tongo 'ja moto ga 'ba mi doyyayi 'ba Kanana yayi. <sup>II</sup> Sekeme kole 'ba Amoro e'be Iwa o'ja loko di yayi. Amoro na ro nere 'ba doyyayi nima. Kina Sekeme kari ngi kinda'ba loko ro gbōrōkōtō kō'dō timo. <sup>III</sup> Dōki'di bo o'doko nyiti nima kina bo koloma ngi tilende teyi 'do tiyeyi doki'di mo. <sup>IV</sup> Bo iya zi 'bu bo Amoro, iya te, “Mo'doko 'do kogbe nyiti nime zo ro 'ja.”

<sup>V</sup> Yakoba ari kuwō kō'du mo odo laja 'deni ro nyiti abo. Tine kole abo ga edi toda yeri abo ga mi lowu, go kō'du mo na bo kogbo doki'di bo nbō koda lijē. <sup>VI-VII</sup> Kō'du mo ari komo zi kole 'ba Yakoba ga di mi lowu kina lijē kēnyī ngi kako. Lende mo ilē'di ngi rōnni mīnni kata ro ma kēnyē go ti'ja nima Sekeme ko'do rōnni lijē e'be Yisarele ti to'do kō'du ma yawa ma tara ga zi nyiti 'ba Yakoba ne.

Amoro ēnyī kari zi Yakoba 'do tiya lende nima, <sup>VIII</sup> bo iya zi Yakoba ni, iya te, “Kole ma Sekeme o'o nyiti 'be sowa. Moma'jo roma ziye, i'dike loko zi bo kogbe. <sup>IX</sup> Do'doke pari mi lōngō ze go dogbeke roze nduwē tiye. <sup>X</sup> Kina gbi 'do kolomake tize mi doyyayi nime bine. Ti kolomake mi go bi ame ga pili ko'doko kugōke

ndögö rɔ dɔ ɲgölö gɔ keddike gbì rɔ bɔ mɔri."

<sup>XI</sup> Sekeme ileki gbì kiya zi 'bu 'ba nyiti ti löndö mo ga, iya te, "I'dike miye këyi rɔma. Mëdi mopi wa ame ga pili ko'dɔkɔke ne ziye. <sup>XII</sup> Iyake wa ma ko'dɔkɔke 'dɔ mi'di zini kina odoweke gbe 'be gbì kɔzɔ ame miye ko'dɔkɔ ne tara. Wa ame ga pili kitètèke mëdi mopi ziye ɔdɔ kiya te ki'dike lɔko ɲgì zò mogbe."

<sup>XIII</sup> Kole 'ba Yakoba ga ileki dɔmo rɔ dɔngala zi Sekeme ni ti 'bu bo Amoro römöyì bo ɔdɔ laɲa 'deni rɔ lëmi nni Dina. Gɔ kö'du mo na lijè kiya te, <sup>XIV</sup> "Di'di lëmi ze dè zi bilaka ame kilele dè ne kogbe, kinza ko'de rɔ kaya rɔze. <sup>XV</sup> Ti dutì ɲge dɔmo ɔdɔ ko'dɔke gbì kɔzɔ 'beze kileleke bɔtɔni pili rɔ gomo. <sup>XVI</sup> ɔdɔ kèdì 'deni tara tine na ti dutì 'jaa togbe rɔze tiye. Ti doloma mi löngö ye bine dɔdɔ'bo rɔze rɔ bilaka kɔtɔ tiye. <sup>XVII</sup> Ne ɔdɔ kutike dè gɔ lende ze nime kileleke bɔtɔni 'be ga dèdì dogba nyiti ze dënyì yaga di bine."

<sup>XVIII</sup> Amoro ni ti kole abo Sekeme ɲgì ti mi këyi gɔ lende nima. <sup>XIX</sup> Gɔ ame Sekeme kɔ'ɔ Dina nyiti 'ba Yakoba kulöwö ne i'di bo dè kpe kicayi to'dɔ dölètì nima. Bo na gbì rɔ bɔ ame bilaka 'bèni ga pili koro rɔ dɔ kiteli. <sup>XX</sup> Kina lijè kako mi kpa reki 'ba gawo 'bènni kilende zi bilaka 'bènni ga, iya te, <sup>XXI</sup> "Ya naga nime rɔ ma laka tize. Di'dike lijè koloma mi dɔyayi nime bine kugö ndögö rɔ dɔ ɲgölö. Yayi nime iyöbu kënyè èdì kɔ'bo ze kpaki tinni. Dogbeke yitö 'bènni ga gɔ lijè kogbe yitö 'beze ga gbì. <sup>XXII</sup> Tine ya naga nime o'dɔkɔ toloma todɔ'bo rönni tize rɔ bilaka kɔtɔ ɔdɔ kiya te do'dɔke ɲgì gbì kɔzɔ 'bènni dileleke bɔtɔni pili rɔ gomo. <sup>XXIII</sup> Do'dɔke tara 'dɔ yèri 'bènni naga nima ti wa 'bènni ga kèdì pili rɔ eze ga. Dutike dɔmo zinni gɔ lijè koloma mi löngö ze bine."

<sup>XXIV</sup> Bilaka 'ba mi gawo nima pili uti ɲgì gɔ lende 'ba Amoro ni ti kole abo Sekeme, kina kilele bɔtɔni ma mi löngö lijè yayi ɲgì pili rɔ gomo.

<sup>XXV</sup> Mi tö'dö dɔ mota ko'ja ya naga nima kèdì gba dɔ wëtö 'ba akilele nima na kole 'ba Yakoba ga ma riyö, Simona ni ti Lëwè ame lijè na rɔ löndö 'ba Dina ne, kogba mbele 'bènni ga ɲgì lijè kusu rönni kari mi gawo nima kupö bɔtɔni mo ga me yaga. <sup>XXVI</sup> Lijè upö Amoro ni gbì ti kole abo Sekeme. Kina lijè kogba Dina di rɔ 'ba Sekeme yayi lijè kënyì kari è'bènni.

<sup>XXVII</sup> Di pötö löpö nima na kole 'ba Yakoba mɔtɔ ga kako kolɔ wa 'ba mi gawo nima ɲgì pili kpa dɔkolo laɲa nime kodɔ rɔ lëmi nni ne. <sup>XXVIII</sup> Lijè ototo kamölö mo ga ti sa ni ti akaca kpaki ti wa 'ba mi gawo nima pili ti 'ba mi nyaka. <sup>XXIX</sup> Lijè ogba wa ame ga rɔ 'ba mɔri 'ba ya naga nima ɲgì pili ti 'ja mo ga ti kole titi kpaki ti wa 'ba mi liɲɔ mo ga lijè kari timo.

<sup>XXX</sup> Yakoba iya zi Simona ni ti Lëwè, iya te, "O'deke wali 'deni dɔma, Kanana naga nime ti Pereze 'bèni kpaki ti bilaka ame ga pili kèdì koloma mi dɔyayi nime èdì kënyì to'ji ma. Bilaka ma ga na me konzi dè, ɔdɔ kiya te ya naga nima kototo rönni kalo ya dɔma, lijè èdì kote dɔze ɲgì pili ti bilaka ma ga."

<sup>XXXI</sup> Tine Simona ni ti Lëwè ileki dɔmo, iya te, "Do'dɔkɔ dè gɔ ko'dɔ lëmi ze kɔzɔ 'ja ame ga rɔ bɔ lende yawa ne tara."

## XXXV

### *Tusu Akoro*

<sup>I</sup> Boko'ba ilende zi Yakoba, iya te, "Ènyì kari Betele gɔ koloma yayi. O'ba bi 'ba akumu zò yayi, ma na rɔ Boko'ba ma tönè kileme rönì ziyì mi kada ma kèddì kirinɲa di zi löndö yì Esawu ne."

<sup>II</sup> Yakoba iya zi bilaka abo ga ti ya ame ga pili ti bo ne, iya te, "U'duke akoro 'ba bɔ löwö naga nime kogbake ne mökö. Urögöke rɔye kusuke bɔɲgɔ ma kɔpɔ rɔye. <sup>III</sup> Dèdì dënyike di bine darike Betele gɔ mari mo'ba bi 'ba akumu yayi zi Boko'ba ame kokɔnyì ma mi kada



'ba gomo ma bo kö'bö nduwë tö di mi go bi ame ga pili mari teyi ne."

<sup>IV</sup> Kina lijë kototo akoro ame ga pili lijë kedi timo ne ngi ko'de zi Yakoba kpaki ti kaga mo ga kina bo kusu ngi bici ngeri nima yayi ngosi ngila Sekeme.

<sup>V</sup> Mi tenyi 'benni na Boko'ba ki'di tikere ma löbu ngi kila'ba zi bilaka 'ba mi gawo ma ngosi yayi naga nima, go kö'du mo na lijë oga go e'be Yakoba ga de. <sup>VI</sup> Yakoba ako ti bilaka abo ga pili mi Luza ame 'deni le'jete ro Betele ne, mi doyyayi 'ba Kanana. <sup>VII</sup> Bo o'ba bi 'ba akumu zi Boko'ba yayi na bo ki'di möyi Boko'ba 'ba Betele domo romöyi Boko'ba odo pa kileme roni zi bo di yayi mi kada ma bo kedi kirina di zi löndö bo Esawu.

<sup>VIII</sup> Di yayi na Debora bo laja 'ba Rebeka köle kina kusu loko bici ngeri nima yayi kapa Betele ma kari do ro'o. Kina kideki möyi go bi nima ngi ro "Ngeri 'ba Mono."

<sup>IX</sup> Boko'ba odo kileme roni 'böwu zi Yakoba ko'ja bo kileki 'deni di Padanarama. Kina Boko'ba ko'do yei zi bo, <sup>X</sup> iya te, "Möyi yi ro Yakoba, tine kisasi di mi kada nime tone nduwë kari dogba ti kideki möyi yi ro Yisarele." Kina kideki möyi bo ngi ro Yisarele. <sup>XI</sup> Boko'ba iya zi bo, iya te, "Ma na ro Boko'ba bo tigo do kiteli. Öyo kole kara konzi ro mbembë. Kupö bilaka ma konzi ti kodö di miyi. Ti kedi ro yi lingi 'ba bo doligo ma konzi. <sup>XII</sup> Medii mi'di yayi nime mi'di zi Abarayama ni ti Yisika ne ziyi kina gbi zi kupö yi ga ma di yi'böwu."

<sup>XIII</sup> Kina Boko'ba kényi ngi kari e'bëni. <sup>XIV</sup> Go bi nima Boko'ba kilende ti bo di teyi ne na bo kogba doku kidëyi domo yayi, bo kodö layi gbi ti 'bu domo bo kulömu zi Boko'ba. <sup>XV</sup> Kina bo kidëki möyi go bi nima ngi ro Betele.

### *Tölë 'Ba Rayile*

<sup>XVI</sup> Yakoba ni enyi ti bilaka abo ga di Betele yayi tari, tine gba kota lijë kedi ro ma kowo di ngila Eporata na kada 'ba löyo kömö ngi zi Rayile,

tine 'deni ngi ro gomo ma löbu zini. <sup>XVII</sup> Kina odo gomo 'bëni 'deni ngi ro ma kënyë tine, 'ja bo buli mo iya te, "Rayile, kinza kere de kole botoni moto na."

<sup>XVIII</sup> Tine loko edi 'deni köle. Ko'ja loko kedi 'deni kulöku na loko ki'di möyi kole 'bëni nima ngi ro Benoni, tine 'bu mo i'di möyi mo ro Benyimona.

<sup>XIX</sup> Rayile öle na kusu loko kari kari Eporata yayi. Go bi mo nima na me 'deni le'jete ro Beteleme ne.

<sup>XX</sup> Kina Yakoba kogba doku kidëyi ro raba do dogo Rayile yayi ame kedi gba nduwë ko'ja kabate ne.

### *Kole 'Ba Yakoba Ga*

<sup>XXI</sup> Yakoba iteli nduwë nbö bo kari koga taya abo ngila Migidala Edere. <sup>XXII</sup> Mi kada nima Yakoba kedi koloma mi doyyayi nima yayi ne na Rubeni kari kö'dö ti Bila ame ro 'ja 'ba 'bu bo moto ne. Yakoba uwö lende mo kina bo ngi ro 'diri.

Yakoba edi 'deni ti kole 'butë domoriyo. <sup>XXIII</sup> Kole ma köyo 'ba Leya ga na ro Rubeni kole ma ro döndende 'ba Yakoba, kina ti Simona ni ti Lewë ti Yuda ti Yisakara ti Zebolona. <sup>XXIV</sup> Kole ma köyo 'ba Rayile ga na ro Yesepa ni ti Benyimona. <sup>XXV</sup> Kole ma köyo 'ba Bila nyiti bo laja 'ba Rayile ga na ro Dana ni ti Napatali. <sup>XXVI</sup> Kole ma köyo 'ba Zilepa nyiti bo laja 'ba Leya ga na ro Gada ni ti Asera. Kole naga nime öyo pili di Padanarama.

<sup>XXVII</sup> Yakoba ari zi 'bu bo Yisika mi Mamore ngosi ngila Eborona, go bi ma tonë pa Abarayama ni koloma teyi ti Yisika ne. <sup>XXVIII</sup> Komö köö 'ba loma 'ba Yisika 'deni kuluku mota kodö domo 'butë mota (180) mi kada ma bo kedi köle. <sup>XXIX</sup> Bo öle ko'ja bo köndë 'deni kote kina kole abo ga Esawu ni ti Yakoba kusu bo ngi.

## **XXXVI**

### *Kupö Esawu*

<sup>I</sup> Ame na ro möyi kupö Esawu ga ame kidëki bo gbi ro Edome ne. <sup>II</sup> Esawu ogbe 'ja di mi löngö yitöti 'ba Kanana. Lijë na ro Ada nyiti 'ba

Elone di e'be Ete ni ti Olibama nyiti 'ba Ana kole 'ba Zibeyona di e'be Iwa. <sup>III</sup> Esawu ogbe 'ja mɔto gbɪ rɔ Basemata nyiti 'ba Yisamele ame rɔ lɛmɪ 'ba Nebayota ni ne. <sup>IV</sup> Ada na kɔyɔ Elipaza. Basemata ɔyɔ Ruwɛlɛ, <sup>V</sup> tine Olibama na kɔyɔ 'bɛnɪ Yusa ni ti Yalama ti Kora. Kole 'ba Esawu naga nime ɔyɔ pili di mɪ dɔyayi 'ba Kanana.

<sup>VI</sup> Kina Esawu kototo 'ja abo ga ti kole abo ga ti yɪtɔtɪ abo ga kpaki ti bilaka ame ga pili mɪ lɪŋɔ abo ne ti yɛrɪ pili ti wa ame ga bo ko'ja di mɪ dɔyayi 'ba Kanana yayi ne, kina bo kɛnyɪ kari mɪ dɔyayi mɔto rɔ ma kɔwɔ di dɔ ŋgila lɔndɔ bo Yakoba. <sup>VII</sup> Bo ɛnyɪ di yayi rɔmɔyɪ dɔyayi nima lɪjɛ koloma teyi ti lɔndɔ bo Yakoba ne ɔ'bo lɪjɛ dɛ kpe, yɛrɪ 'bɛnɪ ga onzi 'deni ŋgɪ rɔ mbɛmbɛ gɔ bi ɔ'bo lɪjɛ dɛ kpe todɔ'bo dɔnnɪ. <sup>VIII</sup> Kina Esawu kari koloma mɪ dɔyayi kurunɔgu 'ba Seyira ame kɪdɛkɪ gbɪ rɔ Edome ne.

<sup>IX</sup> Ame na rɔ kupɔ Esawu yɪ lɪŋgɪ 'ba kupɔ bilaka naga nime kɪdɛkɪ lɪjɛ rɔ Edome ma kɛdɪ koloma mɪ dɔyayi kurunɔgu 'ba Seyira. <sup>X-XIII</sup> Ada 'ja 'ba Esawu ɔyɔ kole kɔto zi bo rɔ Elipaza. Elipaza ɔyɔ kole bɔtɔni muyɪ rɔ Temana ni ti Omara ti Zepo ti Gatama ti Kenaza. 'Ja abo mɔto ame rɔ Timina ne na kɔyɔ Amaleke. Basemata 'ja 'ba Esawu ɔyɔ kole kɔto zi bo rɔ Ruwɛlɛ. Ruwɛlɛ ɔyɔ kole sowɔ rɔ Nata ni ti Zera ti Sama ti Miza. <sup>XIV</sup> 'Ja 'ba Esawu ame rɔ Olibama nyiti 'ba Ana kole 'ba Zibeyona ne ɔyɔ kole mota zi bo rɔ Yusa ni ti Yalama ti Kora.

<sup>XV</sup> Dɔ'be ame ga pili kɔdɔ di zi Esawu ne na me ga. Elipaza kole dɔndende 'ba Esawu na rɔ yɪ lɪŋgɪ 'ba bilaka naga nime, Temana ni ti Omara ti Zepo ti Kenaza <sup>XVI</sup> ti Kora ti Gatama kina gbɪ ti Amaleke. Ya naga nime pili rɔ kupɔ bilaka ma kɔdɔ di zi Ada 'ja 'ba Esawu. <sup>XVII</sup> Ruwɛlɛ kole 'ba Esawu na rɔ yɪ lɪŋgɪ 'ba dɔ'be naga nime, Nata ni ti Zera ti Sama kina gbɪ ti Miza. Ya naga nime pili rɔ

kupɔ bilaka ma kɔdɔ di zi Basemata 'ja 'ba Esawu. <sup>XVIII</sup> Dɔ'be naga nime na rɔ ma kɔdɔ di zi 'ja 'ba Esawu ame rɔ Olibama nyiti 'ba Ana. Lɪjɛ na rɔ Yusa ni ti Yalama ti Kora.

<sup>XIX</sup> Ya naga nime pili rɔ kupɔ bilaka ma kɔdɔ di zi Esawu.

### *Kupɔ Seyira*

<sup>XX</sup> Ame na rɔ kupɔ Seyira e'be Ori ame lɪjɛ na rɔ bo dɔyayi nima ne. Lotana ni ti Sobala ti Zibeyona ti Ana <sup>XXI</sup> ti Disona ti Ezere ti Disana. Ya naga nime na rɔ yɪ lɪŋgɪ 'ba e'be Ori mɪ kpa gɔli mo ga ma gege ame koloma mɪ dɔyayi 'ba Edome. <sup>XXII</sup> Lotana na rɔ 'bu 'ba Ori ni ti Emana. Lɛmɪ 'ba Lotana na rɔ Timina. <sup>XXIII</sup> Sobala na rɔ 'bu 'ba Alawana ni ti Manata ti Ebalata ti Sepo ti Onama.

<sup>XXIV</sup> Kole ma 'ba Zibeyona ga rɪyɔ rɔ Aya ni ti Ana. Ana nime na tɔnɛ ko'ja mini kututu kɛdɪ kulɔwu di mɪ yayi mɪ kada ma bo kɛdɪ yɪ mɔkɔ toda akaca 'ba 'bu bo ga ne. <sup>XXV</sup> Kole 'ba Ana na rɔ Disona kina nyiti abo na gbɪ rɔ Olibama. <sup>XXVI</sup> Kole 'ba Disona ga na rɔ Amedana ni ti Ezebana ti Yiterana ti Korana.

<sup>XXVII</sup> Kole 'ba Ezere ga na rɔ Bilana ni ti Zawana ti Akana. <sup>XXVIII</sup> Disana na rɔ 'bu 'ba Uzu ni ti Arana. <sup>XXIX</sup> Kpa gɔli 'ba e'be Lotana ni ti Sobala ti Zibeyona ti Ana <sup>XXX</sup> ti Disona ti Ezere ti Disana na rɔ kupɔ e'be Ori ma koloma mɪ dɔyayi 'ba Edome.

### *Bɔ Dɔlɪŋɔ 'Ba Edome*

<sup>XXXI</sup> Mɔlo gba kinza bo dɔlɪŋɔ kɛdɪ mɪ dɔyayi 'ba Yisarele ya naga nime na koloma rɔ bo dɔlɪŋɔ 'ba Edome nduwɛ rɔ ma kolɔlɔ. <sup>XXXII</sup> Bela kole 'ba Bɔra di mɪ gawo 'ba Dinaba na koloma rɔ bo dɔlɪŋɔ 'ba Edome. <sup>XXXIII</sup> Di pɔtɔ tɔlɛ 'ba Bela na Jobaba kole 'ba Zera di mɪ gawo 'ba Bozara kinda'ba kɪtɪ 'ba bo dɔlɪŋɔ nima. <sup>XXXIV</sup> Di pɔtɔ tɔlɛ 'ba Jobaba na Usama di mɪ dɔyayi 'ba Temana kinda'ba kɪtɪ nima. <sup>XXXV</sup> Di pɔtɔ tɔlɛ 'ba Usama na Adada kole 'ba Bedada di mɪ gawo 'ba Awita kinda'ba kɪtɪ nima. Adada na ka'da bilaka 'ba

Midiyana mi ya ma di mi doƳayi 'ba Mowaba. <sup>XXXVI</sup> Di pötö tölè 'ba Adada na Samala di mi gawo 'ba Meseraka kinda'ba kiti nima. <sup>XXXVII</sup> Di pötö tölè 'ba Samala na Sawola di mi Robota di kpa yöpö Epurate kinda'ba kiti nima. <sup>XXXVIII</sup> Di pötö tölè 'ba Sawola na Bala Anana kole 'ba Akobora kinda'ba kiti nima. <sup>XXXIX</sup> Di pötö tölè 'ba Bala Anana na Adara di mi gawo 'ba Pawu kinda'ba kiti nima. Möyi 'ja abo na ro Metabele nyiti 'ba Matorede nyiti 'ba Mesaba.

### *Yi Lिंगi 'Ba Edome*

<sup>XL</sup> Esawu na ro yi lingi 'ba kupö bilaka naga nima kidèki lijè ro Edome ne. Möyi nni ga na me pili ti kpa göli 'benni ga ti go bi ma lijè koloma teyi. Lijè na ro e'be Timina ni ti Alawana ti Yetete <sup>XLI</sup> ti Olibama ti Ela ti Pinona <sup>XLII</sup> ti Kenaza ti Temana ti Mibizara <sup>XLIII</sup> ti Magadile ti Irama. Esawu na ro yi lingi 'ba bilaka 'ba Edome naga nime, go bi ma lijè koloma teyi di mi doƳayi nima yayi idèki pili ti möyi kpa göli 'benni ga ma gege.

## XXXVII

### *Yesepa*

<sup>I</sup> Di pötö tölè 'ba Yisika kole abo Yakoba oloma nduwè kö'bö mi Kanana doling ma 'bu bo koloma molo teyi. <sup>II-III</sup> Tine lende 'ba kole 'ba Yakoba ga na kozo a nime te.

Yesepa na ro kole ma Yakoba köyö ko'ja ro bo kandi 'deni. Kina bo ko'ö Yesepa ngi ro do kiteli pili di do kole abo moto naga nima. Kina odo Yesepa komo koo abo kedì 'deni 'butè döomu domoriyö tine bo oloma tilingere ti löndö bo ga ame Yakoba köyö ti 'ja abo ga Bila ni ti Zilepa ne. Lijè edi koda kamölö ni ti banya 'ba Yakoba, tine lende ko'do 'benni ele de. Kina Yesepa kö'bö nduwè to'de lende mo zi 'bu nni.

Go kö'du 'ba ako'ö ame bo ko'ö Yesepa kulöwö ne mi kada moto tine na bo ki'di bonjo kele kakpa kilala yayi ngi zi Yesepa. <sup>IV</sup> Kina odo ya

moto naga nima konjo 'bu nni ko'ö Yesepa 'deni ngi ro do kiteli tara tine lijè i'di ngi tombi minni ro Yesepa. Lijè ilende de kpe zi bo ro mugu keyi.

<sup>V</sup> Mi kada moto na nyi ko'de do Yesepa, kina odo bo kiyeti gomo zi löndö bo ga tine i'di lijè ko'ji bo ngi ro mbembè. <sup>VI</sup> Bo iya te zinni, "Uwöke to ma, nyi o'de doma ti korondo ene <sup>VII</sup> tegè dedike pili mi nyaka tudödu koloko. Kina do koloko ma 'bama kenyi korö ngi toro kozo bilaka lesi tara, kina do koloko ma 'beye ga kako ngi kuru do 'bama tonè lijè kolodo ngi pili beri kozo bilaka ame kolodo beri komo nere ne tara."

<sup>VIII</sup> Bo löndö bo ga iya te, "Mi nyi 'bi nima iya te o'doko to'do royi ro nere doze? Inza ko'do du te." Kina lijè ko'ji bo ngi ro ma kenyè go kö'du 'ba nyi nima kina gbi go ame bo kiya lende 'ba rönni ne.

<sup>IX</sup> Mi kada moto na nyi ko'de 'böwu do Yesepa. Kina bo kiyeti gomo gbi zi bo löndö bo ga. Bo iya te, "Nyi moto o'de doma gbi tegè kada ni ti nyepe ako ti kèlu 'butè dookoto kolodo beri komo ma."

<sup>X</sup> Bo ari kiyeti go lende nima gbi zi Yakoba. Odo Yakoba kuwö lende nima 'deni tara tine, bo iya te, "Kole ma, wa'di na tara? Mi nyi 'bi nima iya te ze ti möyi ti löndö yi ga ti dolodo beri komoyi?"

<sup>XI</sup> Kina löndö 'ba Yesepa ga kombi minni ngi ro bo ro ma kenyè. Tine Yakoba ö'bö 'ba bo nduwè tomeri go lende nima.

### *Tugö Yesepa*

<sup>XII</sup> Mi kada moto na löndö 'ba Yesepa ga kenyi kari yi mökö bi lingere toda yeri 'ba Yakoba ga. Lijè ari nbö mi doƳayi 'ba Sekeme. <sup>XIII</sup> Kina Yakoba kiya te zi Yesepa, "Löndö yi ga edi toda yeri ma ga mi doƳayi 'ba Sekeme. Medì moja yi kari tonjo lijè."

Yesepa iya te, "Ele, muwö 'deni."

**XIV** Yakoba iya te, “Ari konḡo löndö yī ga ti yēri ma ga 'dɔ kako kiyēti lende mo zō.”

Kina Yakoba koja bo ḡḡi di kpa tɔro 'ba Eborona yayi kari dɔyayi 'ba Sekeme.

**XV** Di mī tōmō abo Sekeme bo mɔtɔ o'ja bo kēdi kilḡgere ḡḡi sowa kebe yī mōkō. Bo nima iya te, “Wa'di na kēddi koma?”

**XVI** Bo iya te, “Mēdi moma ḡo löndö ma ga, lijē oloma toda yēri 'bēnni pa bine. Iya zō te 'di, baba, lijē ēdi yala?”

**XVII** Bo nima iya te, “Lijē ēnyī 'deni di bine. Muwō lijē koloma tiya mo tēgē lijē o'dɔkɔ tari Dotana.”

Kina Yesepa kari ḡḡi nduwē ḡo löndö bo ga, bo kari ko'ja lijē Dotana.

**XVIII** Kina ɔdɔ bo kōmō 'deni lijē o'ja bo molo di bi kɔwɔ na lijē kususu kpēnni ḡḡi rɔ bo 'dɔ tupō mo yaga. **XIX** Lijē iya te, “Bɔ tōnē ko'dɔ rɔ bo rɔ bo nyī ko'de dɔ bo ne, bo na me 'dē kēdi kako. **XX** Bi abo nati, dupōke bo yaga du'duke tōku bo mī daa bine, 'dɔ dari diyake te kuruku na kinda'ba bo 'deni konyo bo. Ti donḡoke ɔdɔ wa'di na ti ko'dɔ rōni ḡo nyī abo nima ya?”

**XXI** Kina ɔdɔ bo löndö bo Rubēni kuwō lende nima 'deni tara, bo o'dɔkɔ tokɔnyi Yesepa di zi lijē. Kina bo kiya te, “Kinza dupōke bo dē rɔ tupō, **XXII** du'duke bo mī daa kalo nime mī mōkō bine. Kinza dosake kōzize dē rɔ bo.”

Bo o'dɔkɔ tokɔnyi Yesepa di zi lijē 'dɔ bo koja kileki kari zi 'bu nni.

**XXIII** Kina ɔdɔ Yesepa kōmō 'deni zinni yayi tine lijē inda'ba bo ḡḡi kolo bḡḡo yaga di rɔ bo, bḡḡo keke kakpa kilala yayi tōnē. **XXIV** Kina lijē kogba bo ḡḡi ku'du mī daa nima mini mo kulōku 'deni yaga molo di yimo ne.

**XXV** Tine mbowa di pōtō mo kota bo löndö 'ba Yesepa naga nima kēdi gba tonyo akonyo na lijē ko'ja e'be Yisamele mɔtɔ ga ḡḡi kēdi kari dɔ lingere kebe yayi. Ya naga nima ēdi kilḡgere rɔ ma konzi kako di

Gilada kēdi kari Ezipeto ti gamele 'bēnni ga kombi a 'ba ndögö 'bēnni ga ame ti dɔkomali wɔwɔ ma kato keke kulōwō yimo. **XXVI** Kina Yuda kiya zi bo löndö bo ama ga, iya te, “Dɔ dupōke Yesepa pele dandike ḡomo, wa'di na ti dɔ'jake di ḡomo? **XXVII** Bo löndö ze na, kinza do'dɔke ɔtɔ dē zi bo, ze ame aa rɔ kole 'ba 'bu kɔtɔ ne. Zize ḡḡi togba bo tugō bo zi Yisamele naga nime.”

Kina löndö bo ama ga kuti ḡḡi pili ḡo lende nima.

**XXVIII** E'be Yisamele naga nima ömō yayi ti Midiyana mɔtɔ ga ame rɔ bo ndögö ne. Kina kole 'ba Yakoba ga kɔtɔ Yesepa ḡḡi yaga di mī daa kari kugō zi ya naga nima ti yamo 'butē riyō. Kina bilaka naga nima kogba Yesepa ḡḡi kari timo Ezipeto.

**XXIX** Kina ɔdɔ Rubēni kileki kari yayi tine bo o'ja Yesepa inza kpe mī daa. Kina bo ḡḡi ti meri rɔ ma kēnyē, bo kirica bḡḡo yaga di rɔ bo rōmōyī lende nima ata 'deni dōki'di bo sowa. **XXX** Kina bo kari zi löndö bo ga, bo iya te, “Bɔ titi nime inza kpe 'dē, ti mo'dɔ roma tōne tondo?”

**XXXI** Kina lijē kēnyī kupō banya kusu bḡḡo 'ba Yesepa mī roma mo. **XXXII** Kina lijē kari ti bḡḡo nima kileme zi 'bu nni Yakoba, iya te, “Do'ja a nime di mōkō, ɔdɔ tara ne bḡḡo 'ba kole 'bi Yesepa na dē ya?”

**XXXIII** Kina Yakoba kikali bḡḡo nima ḡḡi. Bo iya te, “Bu'bu, bḡḡo 'ba kole ma na. Kuruku tɔ ne ga upō bo 'deni ḡḡi kirica mī bo rɔ kɔtɔkɔtɔ.”

**XXXIV** Kina Yakoba kudu ḡḡi kirica bḡḡo ma laka yaga di rɔ bo kolo rɔ bḡḡo 'ba monɔ. Kina bo koloma ḡḡi tudu kole abo Yesepa rɔ ḡo kɔwɔ. **XXXV** Kole abo ga ako pili ti yitōti mo ga tuyē kɔmɔ bo. Tine bo o'dɔkɔ abo lende 'ba kɔmɔ kuyē 'bēnni dē. Bo iya te, “Inza tara, kole ma na me kolē 'deni, mo'dɔkɔ gbī 'dɔ mōlē yaga. Meri abo ēdi kupō ma.”

Kina bo koloma ḡḡi rɔ kɔmɔ tɔlo ḡo lende 'ba Yesepa.



XXXVI Dēmba mi kada mo nima ne bilaka 'ba Midiyana naga nima oto Yesepa 'deni ḡbō kari Ezipeto kugō zi Potiparo rō atoli. Potiparo nima na rō bō laja 'ba bō doliḡ ma löbu 'ba Ezipeto, bo na rō bō dō bō kanya 'ba bō doliḡ.

## XXXVIII

### *Yuda Ni Ti Tamara*

<sup>I</sup> Mi kōmō kōō mo nima na Yuda kēnyī di mi löḡgō löndō bo ga kari koloma ti bō mōtō möyī mo rō Ira bō Adolama mōtō. <sup>II</sup> Di liḡ 'ba bō nima yayi na bo kari ko'ja nyiti mōtō rō yitō 'ba Kanana. Möyī 'bu mo idēki rō Suwa. Bo ogbe nyiti nima <sup>III</sup> tine na lōko kōmō ḡḡi köyō kole bōtōni kina ki'di möyī mo rō Ere. <sup>IV</sup> Lōko ɔmō 'böwu ḡbi di ḡomo köyō rō kole bōtōni kina lōko ki'di möyī mo rō Onana. <sup>V</sup> Di ḡomo 'böwu lōko ari köyō kole ma mi mota ḡbi rō kole bōtōni kina lōko ki'di möyī mo rō Sela. Mi kada nima Yuda ēdi koloma Keziba.

<sup>VI</sup> Kina ɔdō Ere kole ma dōndende nima kiyōbu 'deni tine Yuda ogbe 'ja teyi möyī mo rō Tamara. <sup>VII</sup> Tine Ere o'dō lende kēnyē ḡḡi rō mbēmbē. Kina ɔdō Bōko'ba koḡḡo lende kēnyē 'ba Ere 'deni ḡḡi kulōwō tara yō na kupō bo ḡḡi yaga.

<sup>VIII</sup> Kina Yuda kilende zi kole abo ma mi riyō mo nima kidēki möyī mo rō Onana ne. Bo iya te, "Jōko yī nima ɔdō ḡomo kinda'ba kōzimo 'dō köyōke kole 'dō ki'di dō löndō yī ame kölē ne kudu timo."

<sup>IX</sup> Tine Onana ikali kole naga nima bo kēdi köyō ti 'ja 'ba löndō bo nima inza kilēbī dō bo kada mōtō. ḡo kö'du mo na ɔdō liḡ kēdi kö'dō ti Tamara bo ebe ti'di wa dō bōtōni abo kolōdō za bēri mi yayi, rōmōyī kinza bo köyō kole ra ti 'ja 'ba löndō bo nima. <sup>X</sup> Kina Bōko'ba kēnyī ḡḡi rō 'dirī ti Onana ḡo lende ko'dō abo nima kina kupō bo ḡḡi ḡbi yaga.

<sup>XI</sup> Yuda rō meri ḡo lende 'ba kole riyō abo naga nime. ḡo kö'du mo na ki'di bo kere ḡḡi kinza Sela kari kölē

ra ḡbi kōzō a nima tara. Kina bo kiya te zi Tamara, "Ileki kari liḡ 'ba 'bu yī koloma yayi rō makuru'bē ḡbō Sela kiyōbu." Kina Tamara kileki ḡḡi kari koloma liḡ 'ba 'bu ni.

<sup>XII</sup> Mi kōmō kōō mōtō 'böwu yayi na 'ja 'ba Yuda tōnē rō nyiti 'ba Suwa ne kölē ḡḡi. Kina ɔdō bo kote tudu 'ja abo 'deni tine liḡ ēnyī ti bō murē bo Ira tari Timana toḡḡo bilaka abo ga ame kēdi tumu sunē kamōlō abo ga yayi ne.

<sup>XIII</sup> Kina ɔdō Tamara kuwō lende mo kiya te lanzo ni Yuda ēdi ko'dōko tari Timana tumu sunē kamōlō abo ga tine, <sup>XIV</sup> lōko ikali Sela kole 'ba lanzo ni iyōbu 'deni kōmō mo kōpō, kina me lanzo ni o'dōko dē todo kpēni zi kole nime 'dō kōdō ḡōni. Tine na lōko kolō bōḡḡo 'ba mono ḡḡi yaga di rōni, lōko kisali rōni kolō bōḡḡo rōni kolō mōtō dōni kola ḡe rō kōmōni. Kina lōko kēnyī ḡḡi kari koloma kpa kōri ḡoli ḡgila gawo 'ba Enayima kpa ḡo kōri kari Timana.

<sup>XV</sup> Kina ɔdō Yuda kōmō 'deni ko'ja lōko kēdi koloma kpa kōri tine bo omeri 'ba bo, bo iya te bō rōnyō na, rōmōyī lōko olo kōmōni 'deni liyō teyi ti bōḡḡo. <sup>XVI</sup> Bo ikali dē kpe rō 'ja 'ba kole abo. Kina bo kilende zini, iya te, "Ako zō, mo'dōko yī."

Lōko iya te, "Wa'di na ti ki'di zō?"

<sup>XVII</sup> Bo iya te, "Ti moja kole banya kako ziyī."

Lōko iya te, "Wa'di na ti ki'di zō tōti 'dō mikali timo ēddi koja banya kako zō?"

<sup>XVIII</sup> Bo iya te, "Wa'di na ko'dōko?"

Lōko iya te, "T'di wa 'ba tugu möyī yī nima zō pili ti kabi mo. Kina i'di pēri adōkotōni 'bī nima ḡbi zō."

Kina ɔdō bo ki'di wa naga nime 'deni pili zini tine na bo kö'dō ḡḡi tini na lōko kombi mi ḡḡi. <sup>XIX</sup> Kina lōko kēnyī ḡḡi di ḡo bi nima yayi kari ē'bēni. Lōko ari kope bōḡḡo kolō 'bēni nima ḡḡi yaga, lōko kolō 'ba mono tōnē kileki rōni. <sup>XX</sup> Kina Yuda koja bō murē bo Ira kari ti banya 'dō tari ti'di mo zi bō rōnyō tōnē liḡ ko'ja di ḡo kōri ne 'dō bo kotōto

wa ma tönë ga bo ki'di tötü teyi ne kako timo. Tine Ira ari ko'ja loko kinza kpe yayi. **XXI** Bo ititi bilaka 'ba go bi nima yayi, bo iya te, "Ja bo ronyo nime koloma kpa kori noli ngila gawo 'ba Enayima bine ne, loko ari 'deni yala?"

Lijë iya te, "Ja bo ronyo oto inza go bi ze nime bine."

**XXII** Kina Ira kileki ngi kari zi Yuda. Bo iya te, "Mari mo'ja loko de. Bilaka ame ga yayi ne iya zo tegë, 'ja bo ronyo oto inza du te mi go bi 'benni nima."

**XXIII** Yuda iya te, "I'di loko kogba wa naga nima ka yayi. Doma goni de towa kinza ko'de ro kaya roze. Moja banya zini kina me kari ko'ja loko de, embe de gbi."

**XXIV** Mi mota 'ba nyepe ma di potö lende tönë na bo moto kako zi Yuda, kiya te, "Tamara 'ja 'ba kole 'bi o'do roni 'deni ngi ro bo ronyo kina me loko komo 'deni di mi kori 'ba yeri ko'do 'beni nima."

Yuda iya te, "Ari kinda'ba ni kupö yaga ku'du loko mi pa'do ma löbu kilanma yaga."

**XXV** Kina odo lijë kogba ni 'deni kedü kari 'do tupö mo tine, loko oja laja kari go Yuda. Loko iya te, "Ongo wa naga nime te, wa 'ba tugu möyi ti kabi mo ga pili ti peri adokotoni nime. Ikali bo domo? Bo do wa naga nime na me ki'di kole yimo."

**XXVI** Yuda ikali wa naga nima na bo kodö kpa bo ngi go lende mo. Bo iya te, "Lende 'beni ele 'deni kiteli 'bama. Dene 'do mi'di loko ra zi kole ma Sela, ne kina me mi'di loko de yo." Tine Yuda ileki de kpe kö'do ti Tamara.

**XXVII** Kina odo komö 'deni mi kada 'ba löyö 'beni tine ikali ngi kole roja na mini. **XXVIII** Tine ko'ja loko kedü ko'do töyö 'deni yo na kole ma kotö koja közini ngi yaga. Kina bo buli mo kudödu kabi kasi közimo. Loko iya te, "Kole nime na köyö dogba."

**XXIX** Tine kole mo tönë enyi koto e'beni konyo ni 'böwu kileki miyo, kole moto na za 'böwu köyö dogba.

Bo buli nima iya te, "Awo, o'do 'beyi ka ngi ti tigo na ma ki'di kitiri kpa kori ziyi."

Go kö'du mo na lijë ki'di möyi bo ro Pereze. Jo 'ba lende mo tegë, "Titiri kpa kori." **XXX** Tine mbowa di potö mo na köyö kole ma tönë kudödu kabi kasi közimo ne ngi. Kina lijë ki'di möyi mo ro Zera.

## XXXIX

### *Yesepa Ni Ti Potiparo*

**I** Yisamele tönë ga oto Yesepa nbo kari Ezipeto kari kugö zi bo moto ro Potiparo löbu 'ba turu ma kotö 'ba bo dolingö 'ba Ezipeto nima ro bo do bo kanya ne. **II** Tine Boko'ba edi nduwë ti Yesepa di yayi tokonyi mo 'do wa pili ame ga bo kedü ko'do ne kari nduwë ro ma kodoro. Kina Yesepa koloma ngi ro atoli 'ba mi lingö 'ba Potiparo. **III** Kina odo Potiparo kongö 'deni Boko'ba kedü kokonyi Yesepa mi ndobo ko'do abo ga pili ki'di ndobo abo kedü kari ro ma kodoro tine, **IV** lende mo onmi ngi doki'di Potiparo ro mbembë. Kina bo ki'di Yesepa ngi ro bo laja abo kose go lingö abo pili zi Yesepa 'do kongö go wa pili ame ga kedü mi lingö yayi ne. **V** Mi kada nima Potiparo ki'di Yesepa 'deni ro bo kongö go wa pili 'ba mi lingö abo ga ne, Boko'ba okonyi Potiparo gbi ki'di lende mo ga pili kari ro ma kodoro kpaki ti wa 'ba mi lingö pili ti 'ba mi nyaka. Bo okonyi Potiparo go kö'du 'ba Yesepa. **VI** Kina Potiparo ki'di abo ga ngi pili közi Yesepa 'do kongö gomo bo omeri a moto de kpe go lende 'ba wa 'ba mi lingö abo ga tine nge kotö ro akonyo ma bo ko'doko tonyo mo.

### *Yesepa Ni Ti 'Ja 'Ba Potiparo*

Yesepa ro kole ma kele ro ma kënyë, **VII** go kö'du mo na mbowa te yo 'ja 'ba Potiparo i'di komoni ngi do bo. Mi kada moto tine na loko kënyi kiya zi Yesepa, tegë, "Ako kö'do tö." **VIII** Tine Yesepa ilagi abo ngi. Bo iya te, "Bu'bu, ma ame aa mi lingö bine,

më'dë yì na gbì rɔ ɲere ma ame le'jete bo komeri a mɔto dë kpe gɔ wa 'ba mī liɲɔ abo. Bo kose gɔ abo ga 'deni pili zö, <sup>X</sup> bo ki'di ma 'deni ti közi kakpa mbiri dɔ liɲɔ abo nime gbì kɔzɔ 'ba bo. Bo o'jɔɲɔ gɔ wa ma kɔto mɔto te dë di zö tine ɲge kɔto rɔ nī 'ja abo. Lende ame 'deni te ne 'dɔ mari mo'dɔ kö'du ma yawa ma tara ga totondo? Ti kinza rɔ lende kënyë ma löbu kɔmɔ Boko'ba?"

<sup>X</sup> Bo ilagi abo ɲgì kɔzɔ a nima tara. Kina ɔdɔ 'ja nima kö'bö pele tokpasi bo kote kada pili 'dɔ tö'dö tīnī bo o'dɔkɔ abo dë.

<sup>XI</sup> Mī kada ma dɔ kɔto mɔto ko'ja Yesepa kɔdɔ 'deni rō mɔto bi ndɔbɔ, kina bɔ laja mɔto ga inza gbì ti bo yayi, <sup>XII</sup> na 'ja tönë kënyì kikapo bɔɲgɔ ma kakpa 'ba rɔ bo ɲgì, loko iya te, "Ako kö'dö tö."

Na bo kolɔ rɔ bo ɲgì kola bɔɲgɔ 'ba rɔ bo közi 'ja tönë bo kirinɔ abo kɔdɔ yaga.

<sup>XIII</sup> Kina ɔdɔ loko kɔɲgɔ Yesepa kirinɔ 'deni kari yaga kola bɔɲgɔ nima tara tine <sup>XIV</sup> na loko kulörì ɲgì rɔ ma kembe kidëki bɔ laja 'bëni ga. Loko iya te, "Wuwu, atɔli Ebere nima më'dë ma ko'de bine ne, bo ëdì 'deni le'jete kuyì dɔ giliti kuruku zize. Bo ɔdɔ gɔma bine gīrī nime tēgē 'dɔ bo kö'dö tö. Kina me mulörì rɔ ma kembe, <sup>XV</sup> bo kuwö mëdì mulörì yɔ na ma bo kirinɔ ɲgì kari yaga yayi kola bɔɲgɔ 'ba rɔ bo me bine."

<sup>XVI</sup> Loko ikeki bɔɲgɔ 'ba Yesepa nima ɲbö kidabi më'dë nī Potiparo kileki kako liɲɔ. <sup>XVII</sup> Kina loko kiyëti lende mo zi bo, iya te, "Atɔli Ebere 'bī nima ko'de bine ne, bo ënyì ɲgì tɔne kɔdɔ kari gɔma rō ma 'dë yayi to'dɔ lende yawa rɔma. <sup>XVIII</sup> Mulörì dönì rɔ ma kembe na bo kirinɔ ɲgì kɔdɔ yaga kola bɔɲgɔ abo tö bine."

<sup>XIX</sup> Lende nime i'di Potiparo ɲgì rɔ 'dirì <sup>XX</sup> ki'di bɔ kanya kinda'ba Yesepa koto kari mī maboso 'ba bɔ dɔliɲɔ. Kina Yesepa koloma ɲgì yayi tara.

<sup>XXI</sup> Tine pele di mī maboso yayi Boko'ba ëdì nduwë kokɔnyì bo. Kina ɔdɔ bɔ dɔ maboso nima kɔɲgɔ ndɔbɔ 'ba Yesepa ga 'deni ɲgì pili rɔ ma laka tara tine, <sup>XXII</sup> bo i'di Yesepa ɲgì mbiri dɔ bilaka ame ga këdì mī maboso yayi ne tɔɲgɔ gɔ ndɔbɔ ko'dɔ 'bënnì ga. <sup>XXIII</sup> Bɔ dɔ maboso nima omeri a mɔto dë kpe gɔ lende 'ba wa ame ga bo kose gɔmo 'deni pili zi Yesepa ne. Bo ikali ɲgì rɔ ma laka Boko'ba ëdì ti Yesepa tokɔnyì mo ki'di ndɔbɔ ko'dɔ mo ga këdì kari pili rɔ ma kodɔrɔ.

## XL

### *Nyì 'Ba Bɔ Maboso*

<sup>I-II</sup> Mī kada ma dɔ kɔto mɔto na bɔ dɔliɲɔ 'ba Ezipeto ame kidëki rɔ Paro 'bënnì mo ne kënyì ɲgì rɔ 'dirì ti bilaka löbu riyö mɔto ga ma këdì ko'dɔ ndɔbɔ zi bo. Bɔ ma kɔto rɔ bɔ dɔ bɔ koti layi zi bo, tine bɔ mɔto rɔ löbu 'ba dɔ ya ma këdì kɔɲma mangolɔ'bo zi bo. Bo ënyì tīnnì rɔ 'dirì gɔ lende ko'dɔ 'bënnì <sup>III</sup> kina bo ki'di lijë ɲgì mī maboso mī liɲɔ 'ba bɔ dɔ bɔ kanya abo. Maboso nima na gbì Yesepa këdì yīmo. <sup>IV</sup> Kina bɔ dɔ bɔ kanya nima ki'di Yesepa ɲgì 'dɔ koja laja zi bilaka löbu riyö naga nima di mī maboso yayi. Kina Yesepa koloma ɲgì rɔ toja laja zīnnì.

Kina ɔdɔ lijë koloma 'deni yayi tara tine, <sup>V</sup> mī kada ma dɔ kɔto mɔto rɔ mī korɔndɔ na nyì ko'de ɲgì dɔ bilaka löbu riyö tönë ga di mī maboso yayi. Nyì mo ga pili rɔ 'beri'beri, kina 'jɔ 'ba lende mo ga gbì pili rɔ 'beri'beri. <sup>VI</sup> Yesepa ako rɔ mī dɔɲbɔ ko'ja lijë koloma 'deni ɲgì rɔ dɔ lisa. <sup>VII</sup> Bo iya te, "Wa'di na këddì kɔɲgɔke bi 'bawo tɔne tara gɔmo?"

<sup>VIII</sup> Lijë iya te, "Nyì na ko'de dɔze ti korɔndɔ ene kina me bɔtɔ bɔ kikali tīyëti 'jɔ 'ba lende mo ga zize inza."

Bo iya te, "Rɔ ma laka Boko'ba na këdì ki'di bilaka kikali tīyëti 'jɔ 'ba nyì. İyëti ke gɔ nyì 'be mo naga nima te zö."

**IX** Kina bo ma tönë rɔ bo dɔ bo koti layi zi bo dɔliɲɔ ne kényi ngi tiyeti go nyi ma 'ba bo zi Yesepa, iya te, "Mo'ja mɔwɔ kedi ko'do rɔ layi, **X** dɔngila mo ga mota. Tine mari mo'ja kedi 'deni rɔ tomo. Tëgë me mbowa te yɔ kina kumöru ngi kana ngi kasi welo. **XI** Kösu 'ba bo dɔliɲɔ edi közö kina mite'de ma kana mo ngi muzi tɔlɔ mo kolodo mi kösu kina mari mi'di ngi zi bo dɔliɲɔ."

**XII** Yesepa iya te, "'Jɔ 'ba lende 'ba nyi 'bi nima kina me, dɔngila ngeri mota naga nima ko'ja ne, tö'dö dɔ mota na. **XIII** Tine di pötö tö'dö dɔ mota nime bo dɔliɲɔ edi koja yi yaga di mi maboso bine kileki yi mi ndobo 'bi ma molo kari toti layi zi bo kɔzɔ ma dɔgba tara. **XIV** Ne odo kope yi 'deni yaga di mi gomo mbembë 'ba maboso nime, moma'jo roma ziyi kinza ki'di lende ma de kudölu di döyï. Ari kokonyi ma ti tiyeti go lende ma zi bo dɔliɲɔ 'dɔ ki'di bo kope ma gbi yaga di mi maboso nime. **XV** Ma 'bama mo'do lende kënyë odo de yɔ, inda'ba ma di dɔyayi ze 'ba Ebere ko'de ma Ezipeto bine. Di bine gbi mo'do lende kënyë odo de gbi yɔ kina me ko'de ma ngi kako mi maboso bine."

**XVI** Kina bo ma löbu mato nima ame pa rɔ bo ko'do mangolo'bo zi bo dɔliɲɔ ne, odo bo konjo 'deni nyi nima 'jɔ 'ba lende mo kiyeti roni ngi rɔ ma kele tara tine, bo iya te zi Yesepa, "Nyi o'de gbi dɔma tęgë medï mombi gbërë 'ba mangolo'bo mota dɔma. **XVII** Tine mi gbërë ame do ama ga ne dokomali mangolo'bo edi yimo ame ko'de 'deni zi bo dɔliɲɔ ne. Kina yali kako ngi koloma togo mangolo'bo mo naga nima."

**XVIII** Yesepa iya te, "'Jɔ 'ba lende 'ba nyi 'bi nima kina kɔzɔ a nime te. Gbërë mota naga nima kombi ne tö'dö dɔ mota na. **XIX** Tine di pötö tö'dö dɔ mota bo dɔliɲɔ edi koja yi yaga di mi maboso nime kari kosi mugu yi do ngeri tɔrɔ köle yaga. Kina yali ti kako ngi kogo yida yi pili yaga."

**XX** Mi tö'dö dɔ mota na bo dɔliɲɔ koja nbele 'ba kada 'ba töyö bo ngi yaga, bo kidëki bilaka löbu abo ga pili kako yimo. Kina bo ki'di ko'de ya riyö tönë ga ngi di mi maboso kako kɔrɔ kɔmɔ nba abo naga nima. **XXI** Bo ma tönë rɔ bo koti layi ne bo ileki ngi mi ndobo mo ma molo kisaki toti layi mi kada nima. **XXII** Tine bo ma tönë rɔ bo konjo mangolo'bo ne bo i'di ngi kupö yaga ti tosi mugu mo do ngeri tɔrɔ.

Lende naga nime o'do rönni ngi zi ya riyö tönë ga te kɔzɔ lende tönë ga Yesepa kiya zinni ne. **XXIII** Tine bo ma tönë rɔ bo koti layi ne omeri a mato de kpe go lende 'ba Yesepa. Do bo udölu ngi di go lende 'ba Yesepa.

## XLI

### *Nyi 'Ba Bo Dɔliɲɔ*

**I** Mi riyö 'ba kɔzɔ ma di pötö mo na nyi ko'de ngi do bo dɔliɲɔ 'ba Ezipeto nima mi kada ma do koto mato. Nyi o'de do bo tęgë bo edi kɔrɔ kpa yöpö ame kidëki möyï mo rɔ Nayile ne. **II** Kina sa ma kono modomoriyö mato ga kodo ngi di mi yöpö kari tonyo moli. Sa naga nima ti yeyi rönni rɔ ma laka kono rɔ mbembë. **III** Tine na sa modomoriyö mato ga rɔ ma kilike go'dogo'do kodo ngi gbi di mi yöpö kari kɔrɔ ngila ma kono tönë ga. **IV** Kina sa ma kilike naga nima kindiyɔ sa ma kono tönë ga ngi pili yaga. Kina bo kindini ngi yaga di bi tö'dö.

**V** Bo ileki kö'dö kina nyi mato ko'de 'böwu do bo, tęgë bo o'ja do nyönyu modomoriyö köyö pili do kumögu koto. Do nyönyu mo ga rɔ ma löbu gbölögbölö. **VI** Tine na do nyönyu modomoriyö mato ga köyö ngi gbi yayi. Nyönyu mo naga nima lili ma kututu o'do 'deni kolomba yaga, lijë 'bënni titititi yiliyili. **VII** Kina do nyönyu ma yiliyili naga nima kënyï kindiyɔ do nyönyu ma löbu tönë ga ngi pili yaga.

Bo dɔliɲɔ indini di bi tö'dö kikali ngi rɔ nyi na ko'de do bo. **VIII** Mi



dɔŋbɔ mo na bo ŋgī ti meri rɔ mbɛmbɛ gɔ lende 'ba nyī nima ko'de dɔ bo ne. Kina bo kīdɛkī bɔ kikali lende abo ga pili kako zi bo ti bɔ 'bɔsi ma kata naga. Kina bo kiyɛtī gɔ nyī abo tɔnɛ ga ŋgī pili zīnnī. Tine bɔtɔ ma kɔtɔ mɔtɔ te di mī lɔŋgɔ lījɛ nima pili ikali 'jɔ 'ba lende mo dɛ du te.

**IX** Mī kada mo nima na bɔ ma tɔnɛ rɔ bɔ kotī layi zi bo ne kako kiya zi bo, iya te, “Nɛre, mī kada tɔnɛ mirasi lende zīyī **X** 'dɔ kɛnyī rɔ 'dīrī tize ze ti bɔ ma tɔnɛ rɔ lɔbu 'ba bɔ kɔŋma mɔŋgɔlɔ'bɔ kinda'ba ze ki'di mī maboso liŋɔ 'ba bɔ dɔ bɔ kanya ne, **XI** mī kada nima dɛdī yayi nyī o'de dɔze kpaki riyɔ mī korɔndɔ kɔtɔ. Nyī mo ga pili rɔ 'berī'berī kina 'jɔ 'ba lende mo ga gbī pili rɔ 'berī'berī. **XII** Tine bɔ Eberɛ mɔtɔ ɛdī tize mī maboso yayi rɔ bɔ laja 'ba bɔ dɔ bɔ kanya mo nima. Kina dīyɛtī gɔ nyī ze naga nima zi bo na bo kiya 'jɔ 'ba lende mo ga ŋgī pili zize. **XIII** Kina lende tɔnɛ ga ko'dɔ rɔnnī ŋgī pili kɔzɔ wa amɛ ga bo kiya zize ne tara. 'Bama ileki ma ŋgī mī ndɔbɔ ma, ma mɔlo kina 'ba bɔ ma tɔnɛ osi mugu mo ŋgī dɔ ŋgɛrī tɔrɔ kɔlɛ yaga.”

**XIV** Kina ɔdɔ bɔ dɔliŋɔ kuwɔ lende 'ba bɔ kotī layi abo nima 'deni tara tine, bo oja laja ŋgī kari gɔ Yesɛpa 'dɔ ko'de kako zi bo. Kina kari ŋgī wɛlo gɔ Yesɛpa koja yaga di mī maboso kumu sunɛ yaga di dɔmo ki'di kisali rɔ bo kolo bɔŋgɔ ma la'ja. Kina ko'de bo ŋgī kako kɔrɔ kɔmɔ bɔ dɔliŋɔ. **XV** Bɔ dɔliŋɔ iya te, “Nyī o'de dɔma kina me bɔ kiyɛtī 'jɔ 'ba lende mo zɔ inza. Kina me bilaka mɔtɔ kiya lende 'bī zɔ bine tɛgɛ ɔdɔ bilaka kiyɛtī gɔ nyī 'bɛnnī ga zīyī, iya 'jɔ 'ba lende mo ga ŋgī pili zīnnī.”

**XVI** Yesɛpa iya te, “Ti gbagba ma mikali dɛ, ne Bɔko'ba na kikali tīyɛtī 'jɔ 'ba lende rɔ ma laka.”

**XVII** Kina bɔ dɔliŋɔ kɛnyī ŋgī tīyɛtī gɔ nyī abo tɔnɛ ga zi Yesɛpa. Bo iya te, “Nyī nime o'de dɔma tɛgɛ mɛdī mɔrɔ kpa yɔpɔ Nayile. **XVIII** Kina sa modɔmoriyɔ kɔdɔ ŋgī di mī yɔpɔ

kari tonyo dɔ mɔli di kpa yɔpɔ yayi. Sa mo naga nima ti yɛyī rɔnnī rɔ ma kɔnɔ. **XIX** Kina sa ma modɔmoriyɔ mɔtɔ ga kɔdɔ gbī di mī yɔpɔ kozi kari gɔ ama ga yayi. Lījɛ 'bɛnnī rɔ ma kilike gɔ'dɔgɔ'dɔ kɔmɔ rɔgbɔ mo ga kinda ŋgī yaga saŋiyi. Kinɛ sa ma kilike kɔzɔ a nime te mo'ja dɛ gba mɔlo mī dɔyayi nime bine. **XX** Kina sa ma kilike tɔnɛ ga kindiyɔ sa ma kɔnɔ tɔnɛ ga ŋgī pili yaga. **XXI** Tine ikali dɛ gbī kɔzɔ iya te lījɛ indiyɔ ma kɔnɔ naga nima tara, lījɛ ɔ'bɔ ŋgī te rɔ ma kilike. Kina mindīni yaga di bi tɔ'dɔ.

**XXII** Nyī mɔtɔ o'de 'bɔwu dɔma tɛgɛ mo'ja dɔ nyɔnyu modɔmoriyɔ kɔyɔ 'deni dɔ kumɔgu kɔtɔ pili rɔ ma lɔbu gbɔlɔgbɔlɔ. **XXIII** Kina dɔ nyɔnyu modɔmoriyɔ mɔtɔ ga kɔyɔ 'bɔwu gbī yayi. Lījɛ 'bɛnnī titi yiliyili lili ma kututu o'dɔ 'deni kolombɔ yaga. **XXIV** Kina dɔ nyɔnyu ma titi tɔnɛ ga kɛnyī kindiyɔ dɔ nyɔnyu ma lɔbu tɔnɛ ga ŋgī pili yaga.

Nyī naga nime ko'de dɔma ne na kɔzɔ a nima tara. Kina me mīyɛtī gɔmo zi bɔ 'bɔsi ma kata naga tine lījɛ ikali 'jɔ 'ba lende mo dɛ du te.”

**XXV** Yesɛpa iya te, “Nyī riyɔ naga nima ko'de dɔyī ne 'jɔ 'ba lende mo ŋge kɔtɔ. Wa amɛ ga Bɔko'ba ko'dɔkɔ to'dɔ mo ne na ma kileme 'deni zīyī. **XXVI** Sa modɔmoriyɔ ma kɔnɔ naga nima ileme kɔmɔ kɔɔ modɔmoriyɔ. Kina dɔ nyɔnyu ma lɔbu gbɔlɔgbɔlɔ naga nima ileme kɔmɔ kɔɔ gbī modɔmoriyɔ. 'Jɔ 'ba lende mo ŋge kɔtɔ. **XXVII** Sa ma kilike naga nima kɔdɔ di mī yɔpɔ kozi gɔ ya ama ga ne ileme kɔmɔ kɔɔ gbī modɔmoriyɔ. Kina dɔ nyɔnyu ma titi rɔ ma kolombɔ di zi lili ma kututu naga nima ileme kɔmɔ kɔɔ gbī modɔmoriyɔ. Sɛyī ɛdī kako ko'dɔ ŋbɔ kɔmɔ kɔɔ modɔmoriyɔ.

**XXVIII** Lende nima na kɔzɔ wa nima miya zīyī ne tara, ŋere. Bɔko'ba ɛdī kileme wa amɛ ga bo ko'dɔkɔ to'dɔ mo ne zīyī. **XXIX** Dɔgba mo akonyo ɛdī kɔdɔ rɔ mbɛmbɛ ŋbɔ kɔmɔ kɔɔ modɔmoriyɔ mī dɔliŋɔ

pili 'ba Ezipeto. **XXX** Kina di pötö mo na sēyi ma löbu kēdi kila'ba ngi dōyayi. Mī kada mo nima dō bilaka ti kudölu me di gō bi konyo löbu, kina 'bö ti kirasi dōliṅṅo ngi mī kōtō. **XXXI** 'Bö ti ko'dō bilaka 'deni ngi rō mbēmbē, dōnni kudölu di gō kada ma tōnē ga akonyo kēdi rō ma konya ne. **XXXII** Nyi nima o'de dōyi mī riyō gō kileme ngi ziyi rō ma laka Boko'ba o'dōkō 'deni to'dō lende nima, bo uyi yimo dē kpe. Kina kada mo owo dē gbī.”

**XXXIII** Yesepa ileki gbī kiya zi bō dōliṅṅo, kiya te, “Kina ma 'deni kōzō wa nima tara, ṅere, ma laka mo na 'dō kōṅṅo bilaka mōtō ame kikali lende ne gō ki'di bo kēdi mbiri dō dōliṅṅo nime. **XXXIV** O'dōkō ziyi gbī tōṅṅo bilaka löbu mōtō ga gō kōṅṅo gō wa laka mī kōmō kōō modōmoriyō ame ga akonyo kēdi kōdō teyi rō mbēmbē ne. Mī kōmō kōō naga nima i'di bilaka koza kapa ma muyi 'ba ē'bēnni ga 'dō bilaka löbu naga nima kōtōtō **XXXV** kikeki mī mata kote mī gawo pili 'ba dōliṅṅo nime. Kina 'dō lijē kēdi ti kōzi kakpa 'ba toda bi rōmo laka mī kōmō kōō ame ga akonyo kēdi gba rō mbēmbē ne. **XXXVI** Tine odo sēyi nima kila'ba 'deni mī dōliṅṅo gō ko'dō kōmō kōō modōmoriyō, nyōnyu nima na ti kokōnyi bilaka 'ba dōyayi nime kinza 'bö kote dō dōliṅṅo nime ra.”

### *Yesepa Mī Turu*

**XXXVII** Kina bō dōliṅṅo ni kpaki ti bilaka ma löbu abo ga kuti ngi gō lende 'ba Yesepa nime. Lijē iya te, “Lende nima ēdi laka.”

**XXXVIII** Tine bō dōliṅṅo iya zi bilaka naga nima, iya te, “Bō nime Boko'ba ēdi ti bo. O'jake bōtō mōtō ra kōzō bo te?”

**XXXIX** Kina bo kileki zi Yesepa, bo iya te, “Dōṅṅo 'deni Boko'ba na me kileme lende nime ziyi ne tine bōtō mōtō ame gō kikali lende kulōwō rō dō kiteli di dōyi ne inza. **XL** Ni na mi'di yi 'deni gō kēddi mbiri dō dōliṅṅo ma nime. Bilaka pili 'ba

dōliṅṅo nime ti koro yi ngi. Bōtō mōtō inza mbiri di dōyi ṅge kōtō rō ma bō dōliṅṅo. **XLI** Tōne mi'di yi 'deni gō kēddi ti kōzi kakpa dō dōliṅṅo 'ba Ezipeto nime.”

**XLII** Kina bō dōliṅṅo kogba wa 'ba dōkole kōzi bo ngi kolō dōkole kōzi Yesepa. Wa nima na rō a 'ba tugu möyi 'ba ṅere abo timo. Bo ogba bōṅṅo ma kele rō dō kiteli kolō rō Yesepa gbī ti amugu ame kileṅṅo di mī yamo ma kōbō ne. **XLIII** Aribiya abo ame kosani na kēdi kōtō ne bo i'di ma kōtō gbī zi Yesepa. Kinē aribiya nima mōtō ma kele kiteli inza ṅge kōtō rō ame rō 'ba bo ne. Bo i'di zi Yesepa gō kilingere timo. Odo kiya te Yesepa kēdi kari bi mo nima bilaka mōtō ga kari tōti dōgba tuwōwō mo, kiya te, “Ileṅṅoke kori laka.”

Ti'di ma bō dōliṅṅo ki'di Yesepa rō turu ma löbu tōṅṅo gō dōyayi pili 'ba Ezipeto na kōzō a nima tara. **XLIV** Bo ileki kiya gbī zi Yesepa, iya te, “Ma bō dōliṅṅo miya 'deni zi bilaka pili 'ba Ezipeto nime, bōtō mōtō inza ko'dō wa ma titi mōtō te, pele ṅge rō tombi kōzi ala tombi ndi, tine ṅge kōtō odo ni na kiya zi bō mo tō nima 'dō ko'dō.”

**XLV** Kina bo ki'di möyi Yesepa ngi rō Zepenata Peneya rō kpēnni Ezipeto. Kina bo ki'di Asenata nyiti 'ba Potipera bō kata ame koloma mī gawo 'ba Ono ne ngi rō 'ja zi Yesepa.

Kina Yesepa koloma ngi tilingere kote mī dōyayi 'ba Ezipeto tōṅṅo gōmo.

**XLVI** Mī kada nima Yesepa kisaki to'dō ndōbō nime ti bō dōliṅṅo 'ba Ezipeto ne kōmō kōō abo ēdi 'deni 'butē mota. Bo ēnyi kilingere kote bi pili mī dōyayi nima tōṅṅo gōmo. **XLVII** Kina mī kada 'ba kōmō kōō modōmoriyō naga nima wa 'ba mī nyaka odo ngi rō mbēmbē. **XLVIII** Mī kada nima nyōnyu kēdi kōdō rō mbēmbē ne, Yesepa otōtō kikeki mī mata kote dō gawo pili. Mī gawo pili rō kōtōkōtō otōtō rō nyōnyu

ma mi nyaka ma nolinoli ngila mo. **XLIX** Kina nyönyu ame kulu mi mata ne ngi ro mbembë kozo yayi lida 'ba kpa mini löbu. Lijë ikali dë kpe tiyari mo.

**L** Mi kada naga nima gba kinza seyï kila'ba dë Yesepa öyö kole 'deni riyö ti 'ja abo Asenata. **LI** Bo iya te, "Boko'ba i'di doma 'deni kudölu di go gomö pili ame ga mo'ja ne. Bo i'di doma kudölu 'deni gbi di go lende 'ba liño 'ba 'bu ma." Go kö'du mo na 'do bo ki'di möyi kole abo ma dandende mo ro Manase, ame kiya te "Udölu." **LII** Bo iya gbi te, "Boko'ba i'di ma 'deni möyö kole mi doyayi nime mo'ja gomö kulöwö di teyi ne." Go kö'du mo na bo ki'di möyi kole abo ma mi riyö mo ro Eporima, ame kiya te "I'di löyö."

### Seyï

**LIII** Komö koo modomoriyö naga nima wa 'ba mi nyaka kedi kodö kulöwö teyi ne ari kote rönni gbo ngi. **LIV** Kina komö koo modomoriyö 'ba seyï tonë kisasi ngi to'do bilaka kozo lende tonë Yesepa kiya ne. Mi kada naga nima 'bö ila'ba 'deni mi dolinö motö ga pili, tine Ezipeto na nge gba akonyo kedi teyi. **LV** 'Bö isaki ngi gbi to'do bilaka 'ba Ezipeto tine na lijë kari zi bo dolinö tokpasi bo go bo ki'di akonyo zinni. Bo iya te, "Arike zi Yesepa, wa ame ga pili bo kiya ziye ne o'döke."

**LVI** Kina ödö seyï kila'ba 'deni mi doyayi pili tine na Yesepa kope kpa mata tonë ga pili bo kikeki nyönyu yimo ne ngi yaga tugö mo zi Ezipeto. Bo ugö zinni römöyi 'bö edi 'deni ko'do lijë ro ma kënyë. **LVII** Mi kada naga nima bilaka ako Ezipeto di dolinö motö ga pili tugö nyönyu di zi Yesepa römöyi seyï ila'ba 'deni gbi mi dolinö ma 'benni ga.

## XLII

### Tugö Nyönyu Di Ezipeto

**I** Yakoba 'bu 'ba Yesepa uwö läbi mo gbi di liño abo ma nyönyu kedi mi doyayi 'ba Ezipeto. Bo iya zi kole

abo ga, bo iya te, "Wa'di na keddi kolomake 'beye te gomo? **II** Muwö lende mo tegë nyönyu edi Ezipeto. Enyi kari kugöke nyönyu zize di yayi kinza 'bö kupö ze."

**III** Kina kole 'ba Yakoba ga ma 'butë kënyï ngi kari Ezipeto tugö nyönyu di yayi. **IV** Tine Yakoba ota go kole abo Benyimona bo löndö Yesepa di bi tari. Bo ere römöyi kinza wa ma kënyë motö kari kömö ra gbi domo di yayi. Go kö'du mo na bo ko'doko dë ti'di Benyimona kari ti löndö bo naga nima.

**V** Kole 'ba Yakoba ga ari ti bilaka 'ba dolinö motö ga tari tugö nyönyu di Ezipeto. Lijë ari römöyi seyï ame kila'ba 'deni doyayi 'benni 'ba Kanana ne.

### Tolodo Bëri 'Ba Kole 'Ba Yakoba Ga

**VI** Mi kada nima Yesepa na 'deni ro turu löbu mbiri do doyayi 'ba Ezipeto. Bo na ro bo kugö nyönyu zi bilaka pili. Kina bo löndö bo tonë ga kako kodö ngi mi go bi ame bo kedi teyi ne. Tine na lijë kako ngi kolodo bëri komö bo. **VII** Kina ödö Yesepa ko'ja lijë 'deni tine, bo ikali lijë ngi ro löndö bo ga. Tine bo o'do abo ro bo le kozo iya te bo ikali lijë dë tara. Bo ilende ro ma kisili gönni, bo iya te, "Akoke di yala?"

Lijë iya te, "Dako di Kanana 'do tugö nyönyu di bine."

**VIII** Kina Yesepa kikali ngi ro ma laka omba ya naga nima löndö bo ga na, tine lijë ikali bo dë kpe. **IX** Kina bo komeri go lende 'ba nyi ma tonë ga ko'de do bo molo go lende 'ba löndö bo ga ne ngi. Kina bo kiya te zinni, "Kpe bo kore na, akoke tongö dolinö ze nime go kikalike kori ame 'do kaloke ya doze timo ne."

**X** Lijë iya te, "Nere, inza tara. Ze 'beze ngi kozo kole 'bi ga tara. Dako eze nge go nyönyu 'do dugö di bine. **XI** Ze nime pili ro kole 'ba 'bu kotö, ro ma laka ze bo do kindëndë na dë. Dako dë bine kozo bo kore tara."

XII Bo iya te, “Inza tara, mikali ro ma laka akoke tonjo kori ame go kaloke ya timo doze ne.”

XIII Lijë iya te, “Nere, ze nime dëdi 'butë domoriyo pili ro kole 'ba 'bu koto. Ze kole 'ba bulöbu moto këdi koloma Kanana na. Löndö ze ma koto öle 'deni kina tundu mo na kileke linjo ti 'bu ze.”

XIV Bo iya te, “Mikali 'deni ro ma laka ëdi kozo lende nime miya bine ne kpe bo kore na 'biri. XV Ne ti miyozo lende 'be nima. Mulömu roma komoye pili ti möyi nere, odo kiya te ko'deke löndö ye ma titi to nima dë a moto inza kombike ndiye di go bi nime bine. XVI Kina ongoke bo moto le'jete di mi löngö ye bina go kileki kari ko'de bo löndö ye nima kako bine. Kpe ya moto mo naga nima ilekeke 'beye bine ro 'boki nbö bo kuyi do bo. Odo kiya te ko'doke dë te mëdi mikali ngi ro ma laka, omba kpe bo kore na.”

XVII Kina bo ki'di lijë ngi pili mi maboso koloma yayi nbö tö'dö do mota. XVIII Mi tö'dö do mota na bo kiya zinni, bo iya te, “Ma ro bo koro Boko'ba. Wa ame ga pili mëdi miya ziye ne o'doke kina ti komoke ngi. XIX Odo kiya te kinzake ngi ro ma laka ro bo do kindëndë i'dike bo ma koto kileke bine ro 'boki, kina go kpe ya moto mo naga nima kotoke nyönyu ame ga kugöke 'deni ne kari zi bilaka 'be ame ga ro 'bö di pötö ye 'dë ne. XX Kina go kari kakoke ti bo löndö ye ma titi nima ko'deke bo kako bine. Tine na ti mikali ngi ro ma laka omba lende 'be ëdi ro ma kodoro kina minza mupo ye kpe.”

Kina lijë kuti ngi go lende abo nima. XXI Lijë ebe tiya mo ro go rönni, tégë, “Ro ma laka Boko'ba ëdi 'deni ki'di gomö nime doze go kö'du 'ba lende kënyë tönë do'doke moto zi bo löndö ze Yesepa ne. Mi kada nima bo oloma toma'jo ro bo zize go dolake bo gbo. Ne duwöke lende 'ba ro koma'jo abo dë gbï yo, ma dongoke gomö 'ba ro bo pele ro mbëmbë dititike lende mo dë gbï

yo. Kina me le'jete do'jake gomö mo 'deni.”

XXII Rubëni iya te, “Miya dë su ziye mi kada tönë miya te kinza ko'doke oto dë zi bo titi nima? Ne o'ja uwöke lende ma dë 'di. Kina ma dokolo 'ba löpö tönë na me Boko'ba këdi 'deni ki'di gomö mo doze.”

XXIII Dëmba Yesepa uwö lende kiya 'bënni nima 'deni le, tine lijë ikali dë römöyi pa bo moto na koloma tiyari kpënni zi bo ro kpa Ezipeto. XXIV Kina odo bo kuwö lende 'bënni nima 'deni tara tine, bo ënyi ngi kodo yaga bi monö. Bo ileki kako kilende 'böwu zinni kina bo kigeli Simona ngi di mi löngö lijë, bo ki'di kudödu di komö lijë pili te.

XXV Kina Yesepa koja bo laja abo ga kari tiyari nyönyu mi sorowali 'ba löndö bo naga nima. Bo iya gbï zi bo laja naga nima go kogba yamo ame ga lijë kugö nyönyu timo ne kileki ki'di kpa sorowali mo ga. Kina bo koja bo laja abo ga ngi kari ki'di akonyo zinni go lijë konyo di go kori. Kina ko'do ngi pili kozo lende nima tara.

### *Yamo Mi Nyönyu*

XXVI Bo löndö Yesepa naga nima udödu sorowali 'bënni ga ngi go akaca 'bënni ga lijë koso domo. XXVII Lijë ilingere nbö kari komö go bi ame lijë ko'doko tö'dö teyi ne. Bo moto ope kpa sorowali 'ba bo togba nyönyu ti'di mo zi akaca abo. Tine bo ongo te, yamo abo ëdi kpa sorowali yayi. XXVIII Bo iya te zi bo löndö bo ga, “Yamo ma tönë mugö nyönyu timo ne lijë ileki 'deni 'böwu zö. Ongoke toma kina me kpa sorowali ma dayi.”

Kina odo lijë kongö wa nima 'deni tara lijë ënyi ngi pili ro tikere. Lijë iya te, “Wë, wa'di na Boko'ba këdi ko'do kulöwö zize te nime?”

XXIX Kina lijë kari ngi nduwë linjo zi 'bu nni Yakoba mi Kanana. Odo lijë komö 'deni yayi tine lijë iyëti go wa ame ga ko'do rönni zinni di Ezipeto ne pili zi bo. Lijë iya te, XXX “Bo ame ro löbu 'ba do Ezipeto



mo ne ilende ngi ro ma kisili goze, bo iya te tegē ze bo kore na do'doko tonjo kori ame go dalo ya timo do doiyayi 'benni ne. <sup>XXXI</sup> Kina dileki diya zi bo, diya te, ze bo kore na de, ze bilaka ma sari na. <sup>XXXII</sup> Diya te ze nime pili ro londō koto 'butē domoriyō ro kole 'ba 'bu koto, kina londō ze ma koto olē 'deni tundu mo na kileke lijo 'de yayi ti 'bu ze mi doiyayi 'ba Kanana. <sup>XXXIII</sup> Kina bo löbu mo nima omeri de du te mi lende kiya ze. Bo iya te, 'Ti miyozo lende 'be nima, odo keddike ro bilaka ma sari i'dike bo ma koto kileke to bine. Kpe ya moto mo naga nima ileki karike ti nyönyu tokonyi bilaka 'be ga timo kinza 'bö kupō lijē ra. <sup>XXXIV</sup> Kina ari ko'deke bo londō ye ma titi nima kakoke timo bine go mikali omba kpe e'be ro bilaka ma sari. Kina ti mileki bo londō ye ame kileke bine ro 'boki ne ngi ziye go kugōke ndögō nduwē di bine.' "

<sup>XXXV</sup> Lijē iyēti go lende nime pili te zi 'bu nni, kina lijē kope kpa sorowali 'benni ga ngi. Tine lijē o'ja yamo 'benni ga pili di kpa sorowali 'benni ga ro kotokoto. Kina odo lijē ko'ja yamo 'benni ga 'deni pili tara tine, lijē ngi ro tikere ro ma kënyē go lende mo. 'Bu nni gbi ngi ro tikere, <sup>XXXVI</sup> bo iya te zinni, "Wa'di na keddi kololoke kole ma naga nime kari mökö di roma teyi? Yesepa ölu 'deni gbi kina me Simona kölu 'deni gbi, kina me 'böwu ko'dokoke 'deni gbi go kogbake Benyimona gbi yaga di zö. Wa'di na keddi kodoke gomō roma kulöwō te gomō?"

<sup>XXXVII</sup> Rubeni iya te, "I'di Benyimona közō mari timo. Mēdi monjo go bo laka mileki ti bo ziyi bine. Minza mola a moto kömō ro bo. Kina odo kiya te mileki bo de kako ziyi bine ogba kole botoni riyō ma naga nime kupō yaga kpa dokolo mo."

<sup>XXXVIII</sup> Tine 'bu nni uti de go lende nima. Bo iya te, "Kole ma nime inza kari tiye. Londō bo olē 'deni gbi, bo na me kola nge koto. Odo a moto kari kömō do bo di bi lingere nima

yayi lisa ma kënyē na ko'deke 'deni zö. Mōndē ama 'deni, meri mo na ngi keddi kososo ma."

## XLIII

### *Toto Benyimona Ezipeto*

<sup>I</sup> Tine seyī nima kila'ba mi doiyayi 'ba Kanana ne 'deni ngi ro ma kënyē. <sup>II</sup> Kina odo e'be Yakoba ga konyo nyönyu ma tönē kugō kako timo di Ezipeto ne 'deni kote tine, bo iya zi kole abo ga, bo iya te, "Arike Ezipeto tugō nyönyu zize."

<sup>III</sup> Kole abo Yuda iya te, "Turu löbu 'ba Ezipeto mo nima tönē dari yayi ne bo ilende zize ro ma kisili. Bo iya te odo do'de bo londō ze ma titi nime de, a moto bo o'doko de kpe go bo ko'ja kinē ze komo bo. <sup>IV</sup> Kina me odo kiya te kodō kpa bo londō ze ma titi nima 'deni go kari tize, dedī dari ngi dugō nyönyu dako timo ziyi. <sup>V</sup> Ne odo kuti de go lende ze nime ti dari yayi ro ma totondo ga? Bo nima iya te a moto bo o'doko de go bo ko'ja kinē ze komo bo, odo kiya te do'de bo londō ze ma titi nime de."

<sup>VI</sup> Yakoba iya te, "Ne 'di, wa'di na kiyake zi bo kiyake te eddike ti londō ye moto gomō? Go wa'di na ko'doke lende tara, keddi ki'dike ma ngi milisa kulöwō te gomō?"

<sup>VII</sup> Lijē iya te, "Bo mo nima oloma ngi tititi ze ro aliri go lende 'ba bilaka ze ga pili. Bo ititi ze tegē odo 'bu ze edi. Kina bo kititi ze gbi tegē odo dedī ti londō ze moto. Go kö'du mo na me ki'di 'do diya lende 'ba Benyimona zi bo gomō ne, go akititi ame bo keddi kititi ze timo. Ne dikali tondo ma bo ko'doko go do'de bo londō ze kako zi bo?"

<sup>VIII</sup> Yuda iya te, "Baba, i'di bo titi nima közō go bo kari tize. Kina go dēnyī dari 'do dako domō bilaka ze ga di zi seyī löbu nime. Ne odo kinza tara 'bö edi kote doze kpaki ti kole titi ze ga. <sup>IX</sup> Mēdi monjo go kole 'bi Benyimona laka, mēdi mi'di didi ma gbi keddi kozo 'ba bo tara. Odo kiya te, mileki de mo'de bo kako ziyi

bine i'di lende mo koro doma nbo möle. <sup>X</sup> Onjo te, ma kiya te dako de ngi dumu doze bine koro a nime te, deno me dileki 'deni mi riyö na me."

<sup>XI</sup> Yakoba iya te, "Ele, ilenoke roye koro ame medii miya ziye ne. Ogbake wa ma laka 'ba doyai nime go ki'dike mi akombi 'be ga go kotoke kari zi turu löbu nima ro kpa közi ki'di. Ogbake tagi ti dokomali wowo ma kato kele moto ga ti döngeri ma kana moto ga koro pisitaki ni ti alomonda. <sup>XII</sup> Arike ti yamo ro mbembë kebe do ma dogba tonë 'do kilekike ma tonë ga ki'di kpa sorowali 'be ga ne. Motoga do bo moto na kudölu ki'di yayi kinza kikali gomo. <sup>XIII</sup> Kina arike ti löndö ye Benyimona laka zi turu löbu nima. <sup>XIV</sup> Mi Boko'ba tigo do kiteli keyi roye bo nima konjo ye ngi ro bo lisa. Kina go bo ki'di Benyimona kileki kako tiye ti Simona ame kileke yayi ne. Ne onjo 'bama, odo kiya te Boko'ba bo kogba kole pele di roma ama ndobo abo na."

#### *Mi Riyö 'Ba Tari Ezipeto*

<sup>XV</sup> Kina kole 'ba Yakoba ga kogba wa tonë ga ngi kari timo ro kpa közi ki'di zi turu ma löbu 'ba Ezipeto nima. Lije ogba yamo gbi mbiri kebe do ma dogba tonë. Kina lije kenyi ti Benyimona tari Ezipeto. Odo lije komo 'deni yayi tine lije ari ngi tonjo bo löbu mo tonë ame ro Yesepa ne.

<sup>XVI</sup> Kina odo Yesepa ko'ja Benyimona 'deni kedii tinni tine, bo iya zi bo laja ame kedii konjo go wa 'ba mi linjo abo ne, tegë, "Oto ya naga nime kari linjo ma. Omba kole yeri oto ga ko'do akonyo go dari donyo tone tinni mi zana kada."

<sup>XVII</sup> Kina bo laja nima ko'do ngi koro ma Yesepa kiya, koto ya naga nima ngi kari linjo 'ba Yesepa.

<sup>XVIII</sup> Kina odo lije konjo bo laja nima kedii koto lije 'deni kari linjo 'ba bo löbu tonë lije ngi ro tikere. Lije ebe tiya mo ro go rönni, iya te, "Edi ko'de ze 'deni bine go lende 'ba

yamo tonë ga kileki kpa sorowali ze ga ne. Bo löbu nima o'doko 'deni 'do kinda'ba ze ko'do ze ro bo ndobo 'ba mi linjo abo kpaki ti akaca ze ga."

<sup>XIX</sup> Kina odo lije komo 'deni kpa reki 'ba linjo nima lije iya zi bo laja nima, iya te, <sup>XX</sup> "Nere, tonë dako dogba bine tugö nyönyu ne ko'ja dedi dileki 'deni dari linjo, <sup>XXI</sup> dari domo go bi ame do'doko tö'do teyi na dope kpa sorowali ze ga do'ja yamo ma tonë ga dugö nyönyu timo ne 'bowu di kpa sorowali ze ga. Yamo ma dugö nyönyu timo ne pili ro gomo, kina me dileki 'deni timo. <sup>XXII</sup> Kina dako 'deni gbi ti yamo moto ame go dugö nyönyu moto gbi timo. Dikali de odo ye mo na kileki yamo ze naga nima kpa sorowali ze ga mi kada nima."

<sup>XXIII</sup> Bo laja nima iya te, "Olo-make ti mi keyi, kinza kereke de. Boko'ba ma kedii konjo goye ti 'bu ye na ma kileki yamo 'be ga pili kpa sorowali ne. Yamo ma tonë ga kugöke nyönyu timo ne mogba 'deni molo mi kada mo nima."

Kina bo kari ngi ko'de Simona kako zinni.

<sup>XXIV</sup> Bo laja tonë ogba löndö 'ba Yesepa naga nima koja ro 'ba Yesepa, bo ko'de mini zinni turögö ndinni timo go dölöti 'benni, bo ki'di akonyo gbi zi akaca 'benni ga. <sup>XXV</sup> Lije oloma yayi nbo komo mi zana kada tilejo rönni ti kpa közi 'benni ga romöyi lije uwö 'deni tegë bo löbu nima edi kako tonyo akonyo bi koto tinni.

<sup>XXVI</sup> Kina odo Yesepa kileki 'deni kako linjo tine, lije enyi ngi ti kpa közi ki'di 'benni ga kodo timo go bo ro ma bo kedii yimo kari ki'di zi bo. Kina lije kolodo ngi beri komo bo. <sup>XXVII</sup> Bo iya te, "Eddike tondo? Kina 'bu ye ma tonë 'deni ro bulöbu kondë kiyake lende mo zo bine ne, bo edi tondo? Bo edi gba ti komo bo?"

<sup>XXVIII</sup> Lije iya te, "Yee nere, 'bu ze edi laka gba ti komo bo." Kina lije kolodo 'bowu beri komo bo.

XXIX Yesepa ileki konḡo dönñi, kina ɔɔo bo ko'ja bo löndö bo Benyimona ame ro kole 'ba ma bo ko ne tine, bo iya te, "Bo nime na ro bo löndö ye ma titi mo tönë kiyake lende mo zö bine ne?"

Kina bo kiya te zi Benyimona, "Kole ma, Boko'ba koloma tiyi laka."

XXX Kina bo kënyï ngi welo kɔɔo kari yaga. Döki'di bo ata 'deni ro ma kënyë ḡo lende nima bo ko'ja kinë bo löndö bo ne. Bo i'di toma ḡo bi ame ḡo bo kari kudu di teyi, kina bo kɔɔo ngi rö 'ba tö'dö abo kari tudu yayi.

XXXI Bo urögö kɔmɔ bo kogbo döki'di bo, kina bo kɔɔo kako yaga. Bo iya zi bo laja abo, iya te, "O'de akonyo kako zize."

XXXII Bo oloma do ḡo bi loma ma 'ba bo ki'di löndö bo ga koloma do tarabiza mɔto kuyi kömönni kari do bo. Tine Ezipeto ame ga këdi konyo akonyo gbi tinni yayi ne oloma 'bënni gbi 'beri. Dölëti 'bënni 'ba Ezipeto na tara. Lijë oloma dë tonyo kpënni bi kɔto ti Ebere, ëdi ro lende ma koro zinni. XXXIII Kina Yesepa kiyija löndö bo ga ngi koloma bëri. Dɔgba bo i'di kole ma löbu mo kina bo ki'di bo ma köyö ḡomo nbö kari kömö zi kole ma ro tundu mo. Kina ɔɔo lijë konḡo Yesepa këdi kiyija lijë 'deni ngi koko tine lende mo igayi lijë ngi.

XXXIV Bo laja naga nima ombi akonyo di do tarabiza ma 'ba Yesepa ko'de kako zi löndö bo ga. Tine akonyo ma ki'di zi Benyimona ebe 'ba ya ama ga nbö mi muyi. Kina lijë koloma ngi yayi tonyo akonyo, tuwë layi ngi ro lonḡo.

## XLIV

### *Kösu 'Ba Yesepa*

I Yesepa i'di lende mo zi bo laja abo ma löbu mo, iya te, "Ari kunzö nyönyu mi sorowali 'ba ya naga nime, unzö koso yimo kɔɔo wa ame lijë ko'dɔko tombi mo ne tara. Ileki yamo ma lijë kugö nyönyu timo naga nima ki'di kpa sorowali 'bënni ga me ro kɔɔokɔto. II Kina ogba kösu

sitëri ki'di mi sorowali 'ba bo ma titi nima ti yamo abo ame bo kugö nyönyu timo ne."

Kina bo laja tönë ko'do ngi kɔɔo a nima tara.

III Kina ɔɔo bi këzë 'deni tine löndö 'ba Yesepa naga nima ösö ngi kori tari ti akaca 'bënni ga. IV Kina ɔɔo lijë kari 'deni gba mbowa yo na Yesepa kënyï kiya te zi bo laja abo, "Ënyï kozi ḡo ya naga nime 'dë, ari kiya zinni, iya te, 'Nere ma o'do lende laka ziye, wa'di na ko'doke lende kënyë zi bo ḡomo? V Wa'di na ku'bögöke kösu abo nima kileḡo di mi sitëri ne ḡomo? Kösu nima na nere ma këdi kuwë wa timo, kina gbi ro 'bösi abo. Lende ko'do 'be nima ele dë.' "

VI Bo laja nima ozi gönni kari kota gönni kiya lende tönë ga Yesepa kose ne ngi pili zinni. VII Lijë iya te, "Nere, wa'di na kiya lende tara ḡomo? Dulömu roze, a ma tara do'do dë du te. VIII Ikali dë me tönë dari do'ja yamo di kpa sorowali ze ga ne dako timo di döyayi 'ba Kanana dileki ziyi bine? Ne ḡo wa'di na kari kiya te du'bögö wa ma kileḡo di mi sitëri ma kele ḡomo di mi linḡo 'ba nere 'bi? IX ɔɔo kiya te ko'ja di zi bo mɔto di mi löngö ze bine, bo mo ti kölä kpamo. Kina ze mɔto mo ga ti dö'bö bine ro bo ndobo ziyi."

X Bo laja nima iya te, "Ti këdi ngi tara. Tine bo ame mo'ja kösu nima di zi bo ne, bo na nge ti kileki ro bo ndobo zö bine, kpe ya mɔto mo naga nima ti karike e'be, römöyi o'doke 'beye wa ma kënyë mɔto dë."

XI Kina lijë kënyï ngi welo kutë sorowali 'bënni ga pili bëri kope kpamo ga yaga. XII Kina bo laja nima ki'di ngi toma yimo. Bo isaki dɔgba di do sorowali 'ba bo ma löbu mo kari timo nbö kömö do 'ba bo ma titi mo, kina kari ko'ja kösu nima ngi di mi sorowali ma 'ba Benyimona. XIII Kina ɔɔo lijë konḡo 'deni tara tine, lijë ngi ro meri, kirica bonḡo yaga di rönni ḡo lende 'ba ḡomo

mbëmbë nime kēdī ko'do rōnī zīnnī ne. Kina lijē kudōdu sorowali 'bēnnī ga ngī go akaca, lijē kuyī dōnnī kileki mī gawo.

**XIV** Kina odo Yuda ni ti bo löndö bo ga kuyī dōnnī 'deni kako mī gawo, lijē ileki 'böwu kari liṅo 'ba Yesepa. Lijē ari ko'ja Yesepa kēdī gba liṅo. Kina lijē kari kolodo ngī bēri kōmo bo. **XV** Bo iya te, "Wa'di ga na me ko'doke bine te ne? Ma nime, ma bo kumē lende kozo 'bösi na, ikalike dē?"

**XVI** Yuda iya te, "Nere, tine go diya tondo? Dikali dē kpe tiya a moto. Dikali dē kpe ma 'do dileme laka ze zīyī. Lende kēnyē nime ze na dē do'do, Böko'ba na kēdī kodō karama doze go lende 'ba wa ma kēnyē ame ga do'do 'deni molo ne. Kina me 'deni do'doko ngī go dileke pili zīyī bine ro bo ndobo 'bi ga tine dē nge koto ro bo ame ko'ja kōsu nima di teyi ne."

**XVII** Yesepa iya te, "Inza tara, minza mo'do tara. Bo nima ko'ja kōsu di zi bo ne bo na kēdī kileke nge bine. Kpe ya moto naga nima inzake ti lende oto, ileki karike zi 'bu ye."

**XVIII** Kina Yuda kese ngī ṅoli do ṅgila bo, kiya te, "Nere, i'di milende to kpe mbowa tīyī 'di. Kinza kēnyī dē ro 'dirī tō. Moṅgo 'deni ngī nī na ro nere ma löbu mbiri kozo bo doliṅo 'ba Ezipeto nime. **XIX** Lende ma na kozo a nime te. Mī kada tōnē dogba bine ne go koloma tititi ze kiya te, odo 'bu ze ēdī kina dēdī ti löndö moto, **XX** diya te 'bu ze ēdī kina dēdī gbi ti löndö ze ame ro tundu mo ne ame 'bu ze köyö ko'ja ro bo kandi 'deni. Löndö 'ba kole nime öle 'deni, bo na nge ma kola koto zi ma bo. Kina 'bu ze ko'o bo ngī ro mbëmbë. **XXI** Kina me tōnē kiya te go do'de kole nima kako zīyī go koṅgo bo. **XXII** Dileki zīyī diya te, 'Bo inza kēnyī di do ṅgila 'bu ze. Odo bo kēnyī di do ṅgila 'bu ze, 'bu ze inza kōmo.' **XXIII** Ne iya zize mī kada nima yayi, iya te odo kiya te bo titi

nime kako dē tize a moto o'doko dē go ko'ja kinē ze doro kpe kōmōyī.

**XXIV** Kina dileki dari diyētī go lende kiya 'bi tōnē ga ngī pili zi 'bu ze. **XXV** Kina me 'böwu 'bu ze kiya te go dako tugō nyönyu di Ezipeto bine. **XXVI** Diya te zi bo odo kole titi nime kari dē tize a moto dinza dari. Inza ko'doko go doro kōmo turu löbu 'ba doliṅo nima odo kiya te kole nime kari dē tize. **XXVII** 'Bu ze iya te, 'Kozo ikali 'ja ma ama öyö kole nge riyö zō. **XXVIII** Kina me moto kari 'bēnī 'deni molo bito to ne ga mo'ja kōmo mo dē gbi yo molo nime. Motoga kuruku 'ba yī mökö ti konyo 'deni. **XXIX** Kina me ko'doko 'deni gbi togba ma titi nime yaga di zō. Odo a moto kōmō dōmo di yayi lisa ma löbu na ko'deke 'deni zō. Möndē ama 'deni meri abo na ngī kēdī kososo ma.' Lende ma 'bu ze kiya zize na kozo a nime te.

**XXX-XXXI** Kina me odo kiya te dari dileki ra ro ma sari kinza kole nime, kina odo 'bu ze ko'ja bo kinza tize bo ēdī köle ngī. E'di 'deni ngī kozo iya te dīdī abo ti 'ba kole nime 'deni ngī ro akoto. Odo bo ko'ja kole nime kinza tize yo na bo kēdī köle ngī. Lisa nime do'de 'deni do bo ne na kēdī kupö bo ngī. **XXXII** Nere, ma na mēdī moṅgo go kole nime, miya 'deni molo zi 'bu ma, miya te, 'Odo mileki dē ti bo, lende mo ti korō dōma ṅbö mölë.' **XXXIII** Kina me moma'jo roma zīyī i'di ma na mileke bine to'do ndobo zīyī pötö bo nime. I'di kole nime kileki kari liṅo ti löndö bo ga. **XXXIV** Ne ma 'bama go mileki tondo mari zi 'bu ze ro ma sari kinza kole nime? Roma aga 'deni di bi tari toṅgo lisa 'ba 'bu ze."

## XLV

### *Yesepa Ileme Ro Bo Zinnī*

**I** Kina odo Yesepa kuwö lende kiya 'ba Yuda nime 'deni te tine, bo ikali dē kpe togbo dōki'di bo di kōmo bo laja abo ga. Kina bo kapi ngī ro ma kembe dōnnī, tēgē, "Odoke yaga di goze bine."



Bilaka naga nima ɔɔɔ ngi pili yaga kola Yesepa ni nge yayi ti bo löndö bo ga. Kina bo kebe ngi tileme ro bo zinni, bo iya te, “Ma löndö ye na.”

II Kina bo ki'di ngi tudu ro ma kembe na Ezipeto naga nima kuwö monɔ 'ba do bo ngi nbö di yaga. Go kö'du mo na lende mo kari ngi nbö kömö liɔ 'ba bo doliɔ.

III Yesepa iya zi löndö bo naga nima, iya te, “Ma Yesepa na. 'Bu ze edi gba ti kömöni?”

Tine lijë ikali de kpe tileki do lende abo, rönni edi 'deni ngi kilë'di go kö'du ame lende mo kigayi lijë 'deni ne.

IV Kina ɔɔɔ Yesepa konɔ rönni kedï kilë'di 'deni kulöwö tara tine bo iya zinni go lijë kiyese ngosi do ngila bo. Bo iya te, “Ma Yesepa na, ma löndö ye ma tönë kugöke molo zi bo ndögö ne na. Kina me ko'de ma kako mi doyayi 'ba Ezipeto bine. V Ne kinza kereke de komerike kaga roye, kina kinza ki'dike döki'di ye de kata roye go lende kënyë tönë ko'doke zö mi kada nima yayi ne. Boko'ba na koja ma kako dogba komoye bine 'do tokonyi ye kozo a nime te kinza 'bö kupö ye ra. VI Komö koo mo 'deni riyö ame 'bö kila'ba 'deni mi doyayi nime. Kina ola koso mo ga 'deni gba muyi ame bilaka inza kikali gbi toro'do nyaka ala tumu nyönyu. VII Ro ma laka Boko'ba na me ko'do lende löbu abo nime, bo koja ma kako dogba komoye bine go ki'di ye ti bilaka pili 'be ga komoke di zi gomo nime 'do ki'di kupö ye kara gba nduwë.

VIII Kpe na de me kojake ma bine, tine Boko'ba na koja ma. Bo o'do ma ro löbu mi liɔ 'ba bo doliɔ, kina me bo ko'do ma 'deni ro turu löbu mbiri do doyayi 'ba Ezipeto nime.”

IX Bo ileki gbi kiya zinni, bo iya te, “Kina enyike ti, kilekike welo karike zi 'bu ze. Ari kiyake zi bo, iyake te ma kole abo Yesepa na. Kina me le'jete medï mose kpama kari zi bo, miya te, 'Boko'ba o'do ma 'deni ro löbu 'ba do doyayi 'ba Ezipeto. Ako

welo go koloma tö bine. X Ako ti kole 'bi ga pili ti kole 'ba kole 'bi ga, ti yeri 'ba mi liɔ 'bi ga pili ti wa ame ga keddi timo ne. Go bi edi ziyi bine toloma teyi kapa Gosene. Bi nime na ngosi ngila liɔ ma go kako kolomake teyi. XI Ti mö'bö nduwë ti'di wa ame ga keddi ro leri mo ne ziyi di yayi, römöyi seyï nime edi gba ko'do komö koo muyi. Dene motoga 'bö löbu nime ti kote doye pili ti bilaka 'bi ga, kpaki ti yeri 'ba mi liɔ 'bi ga.’

Ndose ma nime ari kiyake tara zi 'bu ze. XII Ro ma laka ikalike ma 'deni pili, kina ni bo löndö ma Benyimona ikali 'deni ma Yesepa bo löndö yi na. XIII Ari kiyake zi 'bu ze, iyake te medï 'deni ti közi kakpa mbiri do Ezipeto. A moto ga ame pili ko'jake bine ne iyake lende mo gbi zi bo. Ari ko'deke bo kako welo bine.”

XIV Tine na Yesepa kiramo Benyimona ngi bo kudu ro ma kënyë. Kina Benyimona kiramo bo gbi kebe tudu. XV Kina Yesepa kebe ngi tiramo löndö bo ama ga pili ro kotokoto nduwë ti monɔ. Kina lijë ki'di ngi tilende ti bo. XVI Lende nima ari kömö zi bo doliɔ tegë löndö 'ba Yesepa ga ako 'deni, kina bo doliɔ ni ngi pili ti mi këyi ti bo laja abo ga.

XVII Bo iya zi Yesepa, iya te, “Iya zi löndö yi naga nima go lijë kudödu akombi 'benni ga go akaca lijë kileki kari liɔ 'benni mi doyayi 'ba Kanana. XVIII Kina go lijë kari ko'de 'bu nni ti bilaka 'benni moto ga pili kileki timo bine. Ti mi'di kapa yayi 'ba Ezipeto ma laka ro do kiteli zinni go lijë koloma teyi. Kina ti mi'di akonyo ma laka gbi zinni ro mbembë. XIX Mi doyayi nime bine dedï ti aribiya ame ga sa na kedï koto ne, kina 'do lijë kogba kari timo go 'ja ti kole titi 'benni ga pili këki yimo kako bine, kina 'do 'bu yi kako gbi bine kozo a nima tara. XX Iya zinni kinza lijë ki'di minni kombi de go lende 'ba wa 'benni ga. ɔɔɔ kiya

te lijë kômö Ezipeto bine wa ma laka 'ba dɔyayi nime lijë ti kēdī pili timo."

**XXI** Kole 'ba Yakoba ga o'do pili kɔzɔ lende kiya 'ba bɔ dɔliŋɔ nima tara. Yesepa i'di aribiya nima zinnī kɔzɔ lende kiya 'ba bɔ dɔliŋɔ tara. Kina bo ki'di akonyo gbī zinnī gɔ lijë konyo di gɔ kɔri. **XXII** Bo i'di bɔŋgɔ ma kele me zinnī. Tine 'ba Benyimona bo i'di yamo kuluku modɔkɔtɔ ti bɔŋgɔ ma kele muyī. **XXIII** Kina bo kako gbī ti wa naga nime ko'de zi 'bu bo, ame akaca 'butē na kombi wa ma kele 'ba mī dɔyayi 'ba Ezipeto, kina akaca gbī 'butē ame ga kombi nyönyu zi bo ti a mɔtɔ ga ame gɔ bo konyo di gɔ kɔri ne.

**XXIV** Bo oja lijë gɔ kɔri, bo iya te, "Kinza kamoke dē rɔ gɔ rɔye di gɔ kɔri."

### *Lɔŋɔ 'Ba Yakoba*

**XXV** Bɔ löndö 'ba Yesepa naga nima änyī di Ezipeto yayi kileki kari Kanana. Lijë ari kômö liŋɔ zi 'bu nni **XXVI** na lijë kiya te, "Yesepa ēdī gba ti kômönī, bo na 'deni rɔ turu löbu mbiri dɔ Ezipeto."

Kina ɔdɔ Yakoba kuwö lende nime te tine bo otɔ ŋgī rɔ gɔ bo. Bo i'di dɔ bo dē gɔ lende kiya 'bënnī nima. **XXVII** Lijë iyētī gɔ lende ame ga pili Yesepa kose ne zi bo. Tine ŋbō bo kari ko'ja aribiya ame ga Yesepa koja gɔ bo tari timo Ezipeto ne, tine na 'jaa dōkī'dī bo këyī. **XXVIII** Bo iya te, "Ee, kina 'deni, rɔ ma laka kole ma Yesepa ēdī gba ŋgī ti kômönī. Mēdī mari tɔŋgɔ bo du titi ti kômɔ ma gba kinza mölë dē."

## **XLVI**

### *Tari 'Ba Yakoba Ezipeto*

**I** Yakoba otɔtɔ abo ga pili kënyī ŋgī di yayi kari ŋbō kômö Berasaba. Kina ɔdɔ bo kômö 'deni Berasaba tine na bo kumu roma ŋgī zi Boko'ba 'ba 'bu bo Yisika. **II** Kina Boko'ba kileme rönī ŋgī zi Yakoba rɔ mī korɔndɔ kidēkī bo, kiya te, "Yakoba, Yakoba."

Yakoba utī, iya te, "Ma na me bine."

**III** Boko'ba iya te, "Ma Boko'ba na, ma na moloma tɔŋgɔ gɔ 'bu yī Yisika bine. Kinza kere dē di bi tari Ezipeto. Gɔ bi nima na mēdī mari mī'di kupö yī kara di teyi rɔ mbëmbë. **IV** Kina ti moloma gbī tiyī yayi gɔ mileki kupö yī ga 'jaa kako mī yayi nime bine. Tine nī 'bëyī ɔdɔ kōlë kada mɔtɔ Yesepa na ti kokoko yi."

**V** Kina Yakoba kënyī ŋgī di Berasaba yayi. Kole abo ga i'di bo mī aribiya ma tönë bɔ dɔliŋɔ 'ba Ezipeto koja ne. Lijë i'di 'ja 'bënnī ga kpaki ti kole titi mī aribiya naga nima gɔ kilingere timo. **VI** Kina lijë kënyī ŋgī pili ti yērī 'ba mī liŋɔ 'bënnī ga ti wa ame ga pili lijë ko'ja di Kanana ne, lijë kari Ezipeto. Yakoba ari pili ti bilaka abo ga, **VII** kole abo ga ti kole 'ba kole abo ga ti yitötī abo ga pili ti yitötī 'ba kole abo ga. Lijë pili ösö gɔ bo kari Ezipeto.

**VIII** Yakoba nime na kidēkī möyī mo mɔtɔ gbī rɔ Yisarele. Möyī bilaka abo ga ame kari ti bo Ezipeto ne kina me ga. Rubënnī ame rɔ kole 'ba Yakoba ma dɔndende mo ne, **IX** ti kole abo ga Anoko ni ti Palo ti Ezerona ti Karomi. **X** Simona ti kole abo ga Yemowele ni ti Yamina ti Oda ti Yakina ti Zowara kina gbī ti Sawola ame yitö 'ba dɔyayi 'ba Kanana na köyö ne. **XI** Lëwë ti kole abo ga Gerosona ni ti Kowata ti Merari. **XII** Yuda ti kole abo ga Sela ni ti Pereze ti Zera. Kole abo mɔtɔ mo ga Ere ni ti Onana ölë 'deni mɔlo di dɔyayi 'ba Kanana yayi. Kina Pereze kari köyö kole riyö rɔ Ezerona ni ti Amola. **XIII** Yisakara ti kole abo ga Tola ni ti Puwa ti Yabo ti Simerona. **XIV** Zebolona ti kole abo ga Serede ni ti Elone ti Yalele. **XV** Kole 'ba Yakoba naga nime ma bo köyö ti Leya ko'ja bo kēdī koloma Padanarama na. Bo öyö nyiti gbī ti Leya möyī mo rɔ Dina. Kina kupö bilaka lesi ame ga pili kɔdɔ di zi Leya ne ēdī 'butē mota dɔɔmota.

**XVI** Kole 'ba Yakoba mɔtɔ ga ame kari ti bo Ezipeto ne kina me ga.

Gada ti kole abo ga Zipeyona ni ti Agi ti Suni ti Eziboni ti Eri ti Arodi ti Areli. <sup>XVII</sup> Asera ti kole abo ga Yimena ni ti Yisewa ti Yisewi ti Beriya ti nyiti abo Sera ti kole 'ba Beriya ga ame ga rɔ Eberi ni ti Malekele. <sup>XVIII</sup> Kole 'ba Yakoba naga nime ma bo kɔyɔ ti Zilepa ame Labana ki'di gɔ kari koja laja zi nyiti abo Leya na. Kina kupɔ bilaka lesi ame ga pili kɔɔ di zi Zilepa ne ɛdi 'butɛ dɔɔmu dɔɔkɔɔ.

<sup>XIX</sup> Yakoba ɔyɔ kole gbɛ rɔyɔ ti 'ja abo ame rɔ Rayile ne, mɔyɛ mo ga na rɔ Yesepa ni ma ti Benyimona. <sup>XX</sup> Tine Yesepa ɔyɔ kole 'deni rɔyɔ di Ezipeto rɔ Manase ni ti Eporima. Bo ɔyɔ lijɛ ti 'ja abo Asenata nyiti 'ba Potipera bɔ kata ame kɛdi koloma mi dɔyayi 'ba Ono ne. <sup>XXI</sup> Benyimona ɔyɔ kole gbɛ rɔ Bela ni ti Bekere ti Asebele ti Gera ti Namana ti Eyi ti Rose ti Mupima ti Wupima ti Arada. <sup>XXII</sup> Kina kupɔ bilaka lesi ame ga pili kɔɔ di zi Rayile ne ɛdi 'butɛ dɔɔmosowɔ.

<sup>XXIII</sup> Kole 'ba Yakoba mɔɔ ga ame kari ti bo Ezipeto ne kina me ga. Dana ti kole abo Wusima. <sup>XXIV</sup> Napatali ti kole abo ga Jazele ni ti Gunɛ ti Jereze ti Silema. <sup>XXV</sup> Kole 'ba Yakoba naga nime ma bo kɔyɔ ti Bila ame Labana ki'di gɔ kari toja laja zi nyiti abo Rayile na. Kina kupɔ bilaka lesi ame ga pili kɔɔ di zi Bila ne ɛdi modɔmorɔyɔ.

<sup>XXVI</sup> Kupɔ Yakoba ga ame kari ti bo Ezipeto ne ɛdi pili bi kɔɔ kuluku kɔɔ kɔɔ dɔmo 'butɛ dɔɔmu dɔɔkɔɔ (66) rɔ dɔnnɛ kinza 'ja 'ba kole abo ga teyi. <sup>XXVII</sup> Tine Yesepa ɔyɔ kole 'deni rɔyɔ di Ezipeto yayi kina ki'di bilaka 'ba Yakoba ga ame ga kari Ezipeto ne kɔɔ bɔ rɔnnɛ pili bi kɔɔ kuluku kɔɔ kɔɔ dɔmo 'butɛ rɔyɔ (70).

### *Loma 'Ba Yakoba Ezipeto*

<sup>XXVIII</sup> Yakoba oja Yuda kari dɔgba kiya zi Yesepa gɔ kurɛ dɔnnɛ Gosene. Kina ɔɔ lijɛ kɔmɔ 'deni Gosene tine <sup>XXIX</sup> Yesepa ɛnyɛ ngɛ kilenɔ aribiya abo ma tɔnɛ kosani na kɛdi kɔɔ

ne bo kari tileme rɔ bo zi 'bu bo di Gosene yayi. To'ja ma bo ko'ja 'bu bo na bo kiramɔ ngɛ bo kudu rɔ ma kɛnyɛ. <sup>XXX</sup> Yakoba iya zi bo, iya te, "Mo'ja kɔmɔyɛ 'deni kina mikali 'deni ngɛ rɔ ma laka ɛddi gba ti kɔmɔyɛ. Ne ɔɔ tɔlɛ kɔmɔ pele dɔma yimɔ ɛyɛ 'deni."

<sup>XXXI</sup> Kina Yesepa kebe ngɛ tilende zi lɔndɔ bo ga ti bilaka pili mɔɔ ga 'ba 'bu bo. Bo iya te, "Mɛdi mari miya zi bɔ dɔliɔ 'ba Ezipeto, miya te, 'Lɔndɔ ma ga ako 'deni zɔ ti bilaka pili 'ba 'bu ma ga ame kɛdi mɔlo mi dɔyayi 'ba Kanana ne.' <sup>XXXII</sup> Mɛdi mari miya zi bo, miya te, kpe bɔ koda kamɔlɔ ni ti sa na kina me kakoke 'deni ti sa 'be ga pili ti kamɔlɔ mo ga pili ti wa 'be ga. <sup>XXXIII</sup> Kina ɔɔ kiya te bɔ dɔliɔ kɛdɛki ye bo ɛdi kari kititi ye, kiya te, ɔɔ ndɔbɔ 'be ga rɔ wa'di? <sup>XXXIV</sup> Kina gɔ kiyake zi bo, iyake te, ndɔbɔ 'be mɔlo kɛddike gba rɔ ma titi nbɔ kɔmɔ mi kada nime tɔne na rɔ toda kamɔlɔ ni ma ti sa. Kina 'bu ye lɔbu ga o'dɔ ndɔbɔ nima gbɛ tara bine. Ari kiyake zi bo tara kina bo ti ki'di ye ngɛ kolomake mi yayi 'ba Gosene nime."

Yesepa iya tara rɔmɔyɛ Ezipeto lende 'bɛnnɛ lijɛ o'dɔkɔ dɛ toloma bi kɔɔ ti bɔ koda yɛri.

## **XLVII**

<sup>I-II</sup> Kina Yesepa kigeli lɔndɔ bo ga ma muyɛ kari tɔmo zi bɔ dɔliɔ. Bo iya zi bɔ dɔliɔ, iya te, "'Bu ma ni ti lɔndɔ ma ga ɛnyɛ 'deni di Kanana kako bine. Lijɛ ako 'deni ti yɛri 'bɛnnɛ ga kpaki ti wa 'bɛnnɛ ga kina me lijɛ kɔmɔ 'deni Gosene."

Kina bo kileme lɔndɔ bo ga ma muyɛ nima zi bɔ dɔliɔ. <sup>III</sup> Bɔ dɔliɔ ititi lijɛ, iya te, "Ndɔbɔ 'be rɔ wa'di?"

Lijɛ iya te, "Nɛre, ze rɔ bɔ koda yɛri, kina 'bu ze lɔbu ga ma mɔlo gbɛ tara. <sup>IV</sup> Dako 'deni gɔ doloma titi mbowa bine rɔmɔyɛ sɛyɛ ila 'ba 'deni rɔ ma kɛnyɛ mi dɔyayi 'ba Kanana, mɔli inza kpe yayi zi kamɔlɔ ze ga

gɔ konyo. Kina me dēne gɔ ki'di ze doloma Gosene bine."

<sup>V</sup> Bɔ dɔliŋɔ iya zi Yesepa, iya te, "Bu yī ni ti löndö yī ga na me kako 'deni ziyī bine, <sup>VI</sup> mo'dɔkɔ gɔ lijē koloma mī gɔ bi ame lijē ko'dɔkɔ toloma teyi di mī dɔyayi 'ba Ezipeto nime ne. Ne onɔgɔ, yayi ma laka di mī dɔyayi 'ba Ezipeto nime na rɔ Gosene, zīnnī 'dɔ toloma yayi. Kina ɔdɔ bɔ mɔtɔ kēdi mī löngö lijē ame kikali ndɔbɔ 'ba tonɔgɔ gɔ yēri rɔ ma laka i'di bo konɔgɔ gɔ yēri 'ba ma naga nime gbī."

<sup>VII</sup> Yesepa o'de 'bu bo Yakoba gbī kako kileme zi bɔ dɔliŋɔ. Kina Yakoba ko'dɔ yēyī zi bɔ dɔliŋɔ. <sup>VIII</sup> Bɔ dɔliŋɔ ititi bo, iya te, "Kɔmɔ kɔɔ 'bī ēdi 'deni ndö?"

<sup>IX</sup> Yakoba iya te, "Kɔmɔ kɔɔ ma onzi dē gba laka, ēdi 'deni nɔge kuluku riyö kɔdɔ dɔmo 'butē mota (130). Ne gomɔ na mo'ja 'deni nɔgī rɔ ma kēnyē. Kɔmɔ kɔɔ ma ame moloma dɔyayi bine ne onzi dē kɔzɔ 'ba 'bu ma löbu ni tara."

<sup>X</sup> Kina Yakoba ko'dɔ yēyī nɔgī gbī 'böwu zi bɔ dɔliŋɔ kina bo kɔdɔ nɔgī yaga.

<sup>XI</sup> Yesepa i'di 'bu bo ni ti löndö bo ga koloma Ezipeto yayi mī gɔ bi mɔtɔ nɔgɔsi nɔgila gawo 'ba Ramese. Bo i'di nyaka zīnnī di yayi gɔ koloma nɔburu rɔ ē'bēnnī kɔzɔ lende ame bɔ dɔliŋɔ kiya ne tara. Gɔ bi nima na yayi mo kele nɔgī rɔ dɔ kiteli pili kebe dɔyayi mɔtɔ ga 'ba Ezipeto nima. <sup>XII</sup> Bo i'di akonyo gbī zi 'bu bo ni ti löndö bo ga pili ti bilaka mɔtɔ ga ame 'ba 'bu bo ne rɔ mbēmbē kɔzɔ wa ame ga lijē ko'dɔkɔ ne tara.

### *Zana 'Bö Ma Kata*

<sup>XIII</sup> Sēyī nima 'deni nɔgī rɔ mbēmbē a mɔtɔ rɔ akonyo inza kpe mī dɔyayi pili. Kina bilaka ma Kanana ti ma mī Ezipeto 'bö ɔdɔ 'deni nɔgī rɔmo rɔ ma kēnyē. <sup>XIV</sup> Kina lijē koloma nɔgī nduwē tugö nyönyu di zi Yesepa rɔ mbēmbē, bo kototo yamo 'bēnnī ga nɔgī pili kikeki liŋɔ 'ba bɔ dɔliŋɔ. <sup>XV</sup> Tine na kari kōmō mī kada ame ga yamo kote rōnī 'deni di zi bilaka

pili, a mɔtɔ rɔ yamo inza kpe mī dɔyayi 'ba Ezipeto pili ti 'ba Kanana. Kina Ezipeto kototo rōnnī kako zi Yesepa tokpasi bo, iya te, "Yamo ze ga ote rōnī 'deni pili, i'di akonyo zize kinza kola ze dē dölē."

<sup>XVI</sup> Bo iya te, "Ɔdɔ yamo 'be ga kote rōnī 'deni o'deke yēri 'ba liŋɔ 'be ga gɔ kugöke akonyo timo ziye."

<sup>XVII</sup> Mī kɔmɔ kɔɔ nima na bilaka ko'de kosani 'bēnnī ga ti kamölö ni ti banya ti sa ti akaca zi Yesepa kutē di zīnnī ti akonyo.

<sup>XVIII</sup> Kina ɔdɔ kari kōmō 'deni mī kɔmɔ kɔɔ mɔtɔ 'böwu tine na bilaka tōnē ga kako gbī zi Yesepa. Lijē iya te, "Nere, onɔgɔ le'jete kɔzɔ ikali yamo ze ga ote rōnnī 'deni me. Kina me yēri ze ga di'di 'deni kpaki ziyī. Dinza kpe ti a mɔtɔ, ame kileke zize bine gɔ dugö akonyo timo di ziyī ola 'deni nɔge kɔtɔ rɔ yida rɔze ni ti nyaka ame ga dēdi timo ne.

<sup>XIX</sup> Kinza kola ze dē dölē, ɔdɔ kiya te 'bö kupö ze nyaka ze ga ēdi kulē nɔgī kada mɔtɔ rɔ wa ma yawa. Doma'jo rɔze ziyī i'di akonyo zize dugö ti yida rɔze ni ma ti nyaka ame ga dēdi timo ne. Kina ze mo ti doloma nɔgī rɔ bɔ ndɔbɔ zi bɔ dɔliŋɔ, tine nyaka ze ga ti koloma rɔ wa 'ba bɔ dɔliŋɔ. I'di nyönyu zize gɔ dɔmɔ rɔze timo kina gɔ dari dulī mɔtɔ ga gbī mī nyaka ze ga. Kina nyaka ze ga inza kikali kpe tulē rɔ wa ma yawa."

<sup>XX</sup> Kina Yesepa kugö nyaka 'ba Ezipeto naga nima nɔgī 'doyī rɔ gomo pili rɔ a 'ba bɔ dɔliŋɔ. Lijē ugö nyaka 'bēnnī ga mökö rōmöyī 'bö 'deni nɔgī rɔ ma kēnyē tīnnī. Kina nyaka nɔgī pili rɔ nyaka 'ba bɔ dɔliŋɔ. <sup>XXI</sup> Kina Yesepa kugö bilaka naga nima nɔgī pili di mī dɔyayi 'ba Ezipeto yayi rɔ bɔ ndɔbɔ zi bɔ dɔliŋɔ.

<sup>XXII</sup> Nyaka 'ba bɔ kata na nɔge Yesepa kugö dē rōmöyī bɔ dɔliŋɔ ēdi nduwē ki'di akonyo zīnnī. Gɔ kö'du mo na ma ki'di lijē kinza kugö nyaka ma 'bēnnī ga ne. <sup>XXIII</sup> Tine na Yesepa kiya zi bilaka naga nima, bo iya te, "Onɔgɔke te, le'jete mugö yida rɔye



'deni pili ti nyaka 'be ga rɔ wa 'ba bɔ dɔliŋɔ. Kupɔ na me mēdi mi'di ziye arike timo kulike mi nyaka 'be ga, **XXIV** kina ɔdɔ kiya te kpa dɔlili kɔmɔ 'deni ozake kapa ma muyi 'ba wa ame ga pili kɔdɔ ziye di mi nyaka 'be ga ne gɔ ki'dike zi bɔ dɔliŋɔ. Tine gɔ kɔsɔ mo ga koloma rɔ e'be 'dɔ kēdi rɔ kupɔ gbī rɔ akonyo ziye ti bilaka 'be ga ti kole titi 'be ga."

**XXV** Bilaka naga nima iya te, "Ni na me kɔmɔ ze 'deni di mi tɔlɛ 'ba 'bɔ lɔbu nime, ti doloma ŋgī rɔ bɔ ndɔbɔ zi bɔ dɔliŋɔ."

**XXVI** Wa nime na Yesepa ki'di kɔ'du zi bilaka pili gɔ koza kapa ma muyi 'ba wa ame ga lijɛ kotɔtɔ di mi nyaka ne ki'di zi bɔ dɔliŋɔ. Kɔ'du ki'di nime ɔ'bɔ nduwɛ te zi Ezipeto. Nyaka 'ba bɔ kata na ŋge kileke kinza rɔ 'ba bɔ dɔliŋɔ.

#### *Yakoba Iteri Bi 'Ba Tusu Bo*

**XXVII** Tine Yisarele oloma 'bēnni mi yayi 'ba Gosene di Ezipeto yayi. Lijɛ ari kɔ'dɔ rōnni ŋgī rɔ bɔ wa di yayi, lijɛ kōyɔ kole rɔ mbēmbē. **XXVIII** Yakoba oloma Ezipeto yayi ŋbɔ kɔmɔ kɔɔ 'butɛ dōomu dōmoriyɔ, ŋbɔ kɔmɔ kɔɔ abo kari kōmɔ kuluku riyyɔ kɔdɔ dōmo 'butɛ sowɔ dōomu dōmoriyɔ (147).

**XXIX** Kina ɔdɔ bo kɔ'bɔ tɔlɛ 'deni tine na bo kidēki kole abo Yesepa kako ŋgī zi bo. Kina bo kiya zi Yesepa, bo iya te, "Ɔdɔ kɔ'ɔ ma ŋgī ako kusu kōziyi mi mbola ma kulōmu rōyi timo. Ulōmu gɔ kɔ'dɔ wa ame ga pili mititi yi tɔ'dɔ mo ne. Ulōmu rōyi kiya te a mɔtɔ inza kusu ma Ezipeto bine, **XXX** tine gɔ kari kusu ma bi kɔtɔ ti baba lɔbu ni. Ɔdɔ mɔlɛ 'deni ombi tōku ma di Ezipeto bine kari kusu ma gɔ bi ame kusu 'bu ma lɔbu ga teyi ne."

Yesepa iya te, "Ti mo'dɔ ŋgī kɔzɔ lende kiya 'bi tara."

**XXXI** Yakoba iya te, "Ulōmu 'dɔ kɔ'dɔ kɔzɔ wa nima tara."

Tine na Yesepa kɔ'dɔ lōmu ŋgī. Kina Yakoba kɔ'dɔ yē'edi ŋgī zi Boko'ba di dɔ langiri yayi.

## XLVIII

### *Manase Ni Ti Eporima*

**I** Yesepa uwɔ lende mo tēgɛ 'bu bo Yakoba ēdi dɔ rɔkɔ'ɔ, kina bo kēnyi ŋgī kari ti kole abo ga Manase ni ti Eporima kari tonɔgɔ Yakoba. **II** Kina ɔdɔ Yakoba kuwɔ kiya te Yesepa ɔmɔ 'deni tine na bo kinzini rɔ bo ŋgī kēnyi koloma tɔrɔ dɔ langiri.

**III** Bo ilende zi Yesepa, iya te, "Mɔlo bine Boko'ba bɔ tigo dɔ kiteli ileme rōni zɔ. Mi kada nima mēdi Luza mi dɔyayi 'ba Kanana. Boko'ba ɔ'dɔ lōmu ma laka zɔ, **IV** iya te, 'Ti mi'di yi kōyɔ kole konzi gɔ kupɔ yi ga kara koloma rɔ kpa dɔ'be ma konzi. Ti mi'di yayi nime zi kupɔ yi ga kɔ'bɔ ŋburu rɔ ē'bēnni.' Lende ma Boko'ba kiya zɔ na tara. **V** Kina me mēdi miya zīyi kole riyyɔ 'bi naga nime, Eporima ni ti Manase, ti koloma rɔ kole ma ga. Ɔyɔ lijɛ Ezipeto bine gba kinza mako dɛ zīyi bine, ne lijɛ ti koloma rɔ kole ma ga rɔ ma koriya ti Rubēni ni ti Simona. **VI** Kina ɔdɔ kiya te kari kōyɔ kole mɔtɔ ga gbī 'bōwu tine, lijɛ ti koloma rɔ kole 'bi ga inza kpe rɔ 'bama. Lijɛ ti kɔ'ja apɔtɔ di zi Eporima ni ti Manase. **VII** Mēdi mo'dɔ lende nime gɔ kɔ'du 'ba mōyi Rayile ame kōlɛ mi dɔyayi 'ba Kanana 'dɛ yayi mi kada ma dēdi dako di Padanarama. Kɔ'ja dōmɔ 'deni ŋgɔsi ŋgila Eporata na loko kōlɛ ŋgī tine ma rɔ meri rɔ mbēmbē gɔ lende mo. Musu ni yayi kpa kōri kari Eporata."

Eporata nima, mōyi mo ma le'jete na 'deni rɔ Beteleme.

**VIII** Kina ɔdɔ Yakoba kɔ'ja kole riyyɔ 'ba Yesepa naga nima tine, bo ititi, iya te, "Yɛ mo ga na me ne?"

**IX** Yesepa iya te, "Kole ma ga na. Lijɛ ame Boko'ba ki'di zɔ di Ezipeto bine ne na."

Yakoba iya te, "O'de lijɛ kako ŋgɔsi zɔ bine gɔ mo'dɔ yēyi dōnni."

**X** Yakoba 'deni rɔ bulɔbu kōndɛ kɔmɔ mo ɔ'ja bi dɛ kpe laka. Kina Yesepa kɔ'dɛ kole riyyɔ abo naga nima ŋgī kako ŋɔli zi 'bu bo. Yakoba iramo lijɛ kome mbili mo. **XI** Bo iya

zi Yesepa, iya te, “Mɔlo momeri miya te minza mo'ja yi kpe. Ne kina me mo'ja yi 'deni ti kole 'bi ga, Boko'ba na ko'do lende laka nime 'deni zo.”

XII Kina Yesepa kiyese kole abo naga nima yaga di ro Yakoba na bo kerɛ berɛ komo 'bu bo. XIII Tine na bo ko'de kole abo ga kako 'bowu noli zi Yakoba, bo i'di Eporima do gali Yakoba, Manase na bo ki'di do dori. XIV Tine Yakoba oja kosi bo ma dori na ki'di do Eporima ame za ro kole ma titi ne. Kina bo ki'di kosi bo ma gali do Manase ma tone ro kole ma lobu mo ne. XV Kina bo koloma ngi kozo wa nima tara to'do yei zi Yesepa. Bo iya te, “Boko'ba ko'do lende laka zi kole naga nime. Bo ame 'bu ma lobu Abarayama ni ti Yisika koro bo ne. Bo na me koloma tongo goma nbokomo mi kada nime tone, bo ko'do lende laka abo gbi zi kole naga nime. XVI Malayika 'ba Boko'ba ko'do lende laka gbi zinni. Bo na komo ma kinza lende kenye oto komo doma. Kole naga nime na ti ki'di moyi ma ti moyi baba lobu Abarayama ni ti Yisika kilibi. Kupo lijɛ ti kara konzi ro mbembɛ.”

XVII Kina odo Yesepa kongo Yakoba ki'di kosi bo ma dori za do Eporima tine mi bo indili de kpe. Kina bo kombi kosi Yakoba ma dori yaga di do Eporima 'do ti'di mo do Manase. XVIII Bo iya te, “Baba, inza tara, ongo te kole ma dandende mo na me. Bo na go ki'di kosi ma dori do bo.”

XIX Tine Yakoba uti de go lende nima. Bo iya te, “Kole ma, mikali 'deni ngi Manase na ro kole ma dandende, bo ti koloma ro 'bu 'ba kpa roba ma lobu. Tine bo londɔ bo Eporima ame ro kole ma titi ne ti kedɛ ngi mbiri di do bo. Kupo Eporima ti kedɛ ro kpa roba ma konzi.”

XX Yakoba o'do yei 'bowu zi kole naga nima, iya te, “Kupo Yisarele pili ti ko'do yei kada moto ti moyi ye, kiya te, ‘Boko'ba ko'do lende laka zii kozo ma ko'do zi Eporima ni ti Manase.’ ”

Kori ma Yakoba ki'di Eporima kedɛ dogba zi Manase na me te.

XXI Yakoba iya zi Yesepa, iya te, “Le'jete mo'bo tole 'deni, ne Boko'ba ti koloma tiye. Bo ti kogba ye kileki ye yi'bowu kari doyai 'ba 'bu ye lobu ga. XXII Yayi 'ba Sekeme mi'di 'deni zii Yesepa, de zi londɔ yi ga. Go bi ko'do nima e'be Amora ga na pa ro bo domo, kina molɔ di zinni ti ya.”

## XLIX

### *Yakoba Ose Kpa Bo Zi Kole Abo Ga*

I Yakoba ideki kole abo ga pili kako zi bo, bo iya te, “Ototoke roye kakoke go miya wa ame ga pili kedɛ komo ziye kada moto ndo yayi ne ziye.” Kina bo koloma ngi toba ngala nime zinni.

II “Kole 'ba Yakoba ga ako kojeke mbili ye.  
Ako kuwoke lende kiya 'ba 'bu ye Yisarele.

III Rubeni kole dandende ma, ni na ro tigo ma.

Ni na moyo yi dogba gba ti tigo ma ame 'ba do yobi ma.

Ni na mbiri di do kole ma ama ga pili, tigo 'bi iteli 'beni.

IV Tigo 'bi kozo dololo 'ba mini koso tara.

Tine inza keddi kpe mbiri kiteli ya ama ga.

Romoyi ebe kodɔ ti 'ja 'ba 'bu yi kodɔ ro kaya ro 'bu yi.

V Simona kpe ti Lewe, kpe ro londɔ doki'di ye koto.

Inda'bake mbele 'be ga ngi ko'doke ya.

VI Minza modobɔ roma tiye mi kpa kususu 'be.

Minza moloma tiye odo kototoke kpeye.

E'be ro ya kupoke bilaka.

Okeke ndi ngulo sa ngi beri ro ma sari.

- VII Ya kënyë 'be nima ti dök'i'di kënyë 'be nima ti ko'do ye nduwë rɔ kpa sönö.  
Ti miyëyi ye rɔ kɔtɔkɔtɔ mi dɔyayi 'ba Yisarele.  
Ti moza mi kpa roba 'be ga titititi.
- VIII Yuda, löndö yï ga pili ti kilëlu yi.  
Ti ka'da bo ya 'bi ga.  
Löndö yï ga ti kolodo bërï zïyi.  
IX Ni kɔzɔ tabiyö 'bo'bi ame kinda'ba yida.  
Bo ileki kako timo liɲɔ na bo kö'dö ngï bërï.  
Yë na ti kilanɔ rönï kari konɓenɓe kpa bo?  
Yë na ti kilanɔ rönï kari konɓenɓe kpëyi?  
X Yuda, përi 'ba ɲere ti kö'bö köziyi.  
Kupö yï na ti kö'bö ɲburu rɔ ɲere ɲbö bo dɔ ɲere mo kako.  
Bilaka pili ti koro bo.  
XI Bo ti këdi rɔ bo mɔri ma löbu.  
Mɔwɔ këdi ko'do rɔ layi ti këdi zi bo rɔ mbëmbë.  
Bo ti kosi dɔ akaca abo yoki mɔtɔ ga.  
Layi mo ti këdi rɔ mbëmbë.  
Bo ti kurögö bɔngɔ abo ga timo.  
XII Kɔmɔ bo ö'bö ngï rɔ ma kasi di zi layi.  
Kilinɓa kpa bo aɲmi ngï ɲböwö di bi tuwë wï.
- XIII Zebolona, ti koloma kö'bö kpa mini löbu.  
Sorope ti kö'bö tusuru kpa götö abo.  
Dɔ maga abo ti këdi rɔ ma kɔwɔ ɲbö kömö Sidona.
- XIV Yisakara ngï kɔzɔ akaca ma kitigo ame kö'dö mi löngö akombi abo ga.  
XV Tine odo bo konɓɔ bi 'ba rɔ kindawo mo kele, dɔyayi mo kele na bo kodi gɔ bo tombi akombi.  
Ö'bö tutöri bo mi ndɔbo kɔzɔ atöli.
- XVI Dana ti këdi rɔ ɲere dɔ bilaka abo ga.  
Lijë roba kɔtɔ 'ba Yisarele naga na.  
XVII Bo kɔzɔ murë ame kö'dö kpa kori ne.  
Bo oga ndï kosani bo domo kila'ba bërï.
- XVIII Boko'ba, mëdi molobö 'bama ngï gɔ ni na kɔmɔ ma.
- XIX Gada, bo akolo ti kota kpëyi, tine ti kuyi kpëyi koga lijë.
- XX Asera, akonyo 'bi ti kö'bö rɔ a ma laka.  
Akonyo 'bi ti kö'bö rɔ ma konɓi kɔzɔ akonyo 'ba ɲere.
- XXI Napatali, ni 'bëyi kɔzɔ gole riɲa mbëmbë, ame köyö kole ma kele ne.
- XXII Yesepa, ni 'bëyi kɔzɔ ɲgëri ame kötu kpa daa ne.  
Dɔngila mo ga a'ba kari dɔ reki.  
Bo ana rɔ mbëmbë.  
XXIII Bo ya 'bi ga ti kota kpëyi.  
Lijë ti koga göyi ti kanya.  
XXIV Tine ti kinda'ba kanya 'bëyi kitigo.  
Köziyi inza kilë'di.  
Tigo abo 'ba Boko'ba ti ki'di konyo yï kö'bö rɔ ma kitigo.  
Bo na rɔ Boko'ba ame koloma tonɓɔ gɔ Yakoba bine ti tigo abo, kɔzɔ bo koda kamölö tara ne.  
Bo na rɔ döku 'ba konyi zi Yisarele.  
XXV Boko'ba 'ba 'bu yï na kokonyi yi.  
Bo na ti tigo dɔ kiteli.  
Bo ko'do yëyi zïyi.  
Bo ki'di torɔ ka'di zïyi.  
Bo ki'di mini kulöwu zïyi di mi yayi.  
Bo koja gɔ löyö zi 'ja 'bi ga.  
Bo ki'di mba mo ga kilëri.  
XXVI Yëyi ma 'ba 'bu yï ele kiteli yëyi 'ba mini këyi ma kolo di mi döku löbu.

Lijë dōku naga nime ēdī mōlo bine di bi tisaki 'ba dōliṅo nime.

Yēyi naga nime kotōṅi rōnni pili ti dō Yesepa.

Oza bo 'deni di mi lōṅgō lōndō bo ga.

XXVII Benyimona 'ba bo rō bilō wōliwōli ma kembe.

Bo o'bō 'ba bo tupō yida tonyo mo ṅgi rō kōmō kada pili."

XXVIII ṅgala ma Yakoba ko'dō lōmu timo dō kole 'butē dōmoriyō abo ga na me. Ya naga nime lijë na rō yi līṅgi 'ba kpa roba 'butē dōmoriyō 'ba Yisarele. Bo o'dō lōmu pili zīnni rō kotokoto gō wa ame ga koriya tīnni.

### *Tölë 'Ba Yakoba*

XXIX-XXX Kina Yakoba kose kpa bo ma ṅburunṅburu mo ṅgi zi kole abo ga, bo iya te, "Mēdi mozi 'deni gō tōku ne baba ni. Tine mo'dōkō 'dō kombike tōku ma kilekike timo mi dōyayi 'ba Kanana. Ari kusuke ma bi koto ti baba ni mi ti'börō ma tōnē mi nyaka 'ba Makapela ne. Ēdī kebe kapa Mamore ma kari yibi. Gō bi nima pa mōlo bine rō bi 'ba Eporona e'be Ete. Tine Abarayama ugō 'deni di zīni tusu bilaka abo ga yimo. XXXI Bi nima na kusu Abarayama ni ti 'ja abo Sara teyi, gbī ti Yisika ni ti 'ja abo Rebeka. Kina musu 'ja ma Leya gbī yayi. XXXII Nyaka nima 'bu ze löbu ugō 'deni di zi e'be Ete kpaki ti ti'börō mo."

XXXIII Kina odo Yakoba kote tose gō lende naga nime 'deni zi kole abo ga kōzo a nime te tine, bo o'dō ṅgi bēri yō na bo kulōku ṅgi.

## **L**

I Yesepa ulōru dō tōku 'bu nni kiramo koloma tudu. II Bo ēnyī ki'di lende mo zi bilaka ame ga kikali ndōbo 'ba wōwō ne 'dō kosa 'bu ti wōwō rō tōku 'bu bo gō koloma kinza kato. III Bilaka naga nima oloma to'dō mo nduwē ṅbō tō'dō dō 'butē sowō, rōmōyi kada 'ba to'dō

mo na tara. Ezipeto gbī udu Yakoba ṅbō tō'dō dō kuluku koto kōdō dōmo 'butē riyō (70).

IV Kina odo kada 'ba monō kote rōni 'deni tine, Yesepa iya zi bilaka löbu 'ba bo dōliṅo naga nima, iya te, "Ari kiyake lende ma zi bo dōliṅo. Ari kiyake te, V mi kada ma 'bu ma kēdi ko'dō 'deni tölë bo i'di ma mulōmu rōma gō mari musu bo ṅbō gō bi ame bo kileṅo 'deni mi dōyayi 'ba Kanana ne. Ititike bo dōliṅo gō bo kōdō kpama mari tusu 'bu ma, ti muyi dōma 'jaa mako bine."

VI Bo dōliṅo uti dōmo zi Yesepa, iya te, "Ari kusu 'bu yi kōzo ame kulōmu rōyi 'deni mōlo ne tara."

VII Kina Yesepa kēnyī ṅgi kari Kanana tusu 'bu bo. Bilaka löbu 'ba bo dōliṅo naga nima ari koto ti Yesepa gbī ti bilaka ma kōmō kōpō 'ba Ezipeto mōto ga, VIII gbī ti bilaka abo ga pili ti bo lōndō bo ga kpaki ti bilaka 'ba 'bu bo ga. Kole titi na ṅge kileke Gosene yayi ti yēri 'bēnni ga. IX Kina bilaka mōto ga ari gbī tīnni kēki 'bēnni dō kosani ti ya mōto ga ame kēki 'bēnni mi aribiya ma kosani kēdi koto naga. Lijë pili rō tīndi ma löbu.

X Lijë umu yōpō 'ba Yaradene kari kōmō bi 'ba tomba nyōnyu 'ba Atada. Lijë oloma bina tō'dō dō modōmoriyō tudu Yakoba ti monō rō mbēmbē. XI Kina odo Kanana ame mo ga kēdi koloma yayi ne ko'ja lijë kēdi kudu rō mbēmbē tine lijë iya te, "Wu, Ezipeto ēdī 'deni tudu rō ma kēnyē." Kina lijë kīdēki mōyi gō bi nima ṅgi rō Abele Misarima, ame 'jō 'ba lende mo tēgē "Monō 'ba Ezipeto." Bi mo nima owo dē di ṅgila yōpō 'ba Yaradene.

XII Kole 'ba Yakoba ga o'dō kōzo ame bo kose gōmo zīnni ne tara. XIII Lijë ombi tōku bo kari timo dōyayi 'ba Kanana kari kusu mi ti'börō mi nyaka 'ba Makapela, ame kebe kapa Mamore ma kari yibi ne. Nyaka nima ti ti'börō mo na rō ame Abarayama kugō di zi Eporona bo Ete tōnē tusu tōku abo ga yimo.



XIV Kina ɔɔɔ Yesepa kusu 'bu bo 'deni yayi tine, bo ileki kari Ezipeto ti löndö bo ga pili ti bilaka ame ga kari ti bo bi 'ba monɔ nima yayi ne.

### *Tere Dɔkolo*

XV Di pötö Yakoba kölë 'deni löndö 'ba Yesepa ga ngi rɔ tikere. Lijë oloma tiya mo rɔ gɔ rönni, iya te, "Mɔtɔga Yesepa ti kënyë komeri gɔ lende kënyë ma tönë ga do'dɔke zi bo ne, bo kileki ko'dɔ dɔkolo ma gbï zize."

XVI Kina lijë koja laja zi Yesepa, iya te, "Gba bine kinza 'bu ze kölë dë bo ose gɔ lende zize XVII tégë gɔ diya ziyi 'dɔ kola ze gɔ lende kënyë ame do'dɔ ziyi ne. Kina me le'jete doma'jo rɔze ziyi 'dɔ kola ze gɔ lende kënyë ze. Ze gbï dorɔ Boko'ba ma konɔ gɔ 'bu ze."

Kina ɔɔɔ Yesepa kuwö lende nime te tine na bo kudu ngi. XVIII Kina löndö bo ga kako zi bo kolɔɔɔ bëri kɔmɔ bo, kiya te, "Ni na rɔ bo dɔze."

XIX Bo iya te, "Kinza kereke dë. Ma Boko'ba na dë gɔ miya burë 'be. XX Rɔ ma laka kpe na ko'dɔke lende kënyë zö. Tine Boko'ba i'di lende laka 'deni kɔɔɔ di mi lende kënyë nima gɔ bilaka ma konzi kɔmɔ di mi tölë. XXI Kinza kereke dë, mëdi monɔ gɔye ti bilaka 'be ga pili."

Lende nime na Yesepa këyëyi dök'i'di löndö bo ga timo ki'di lijë koloma dë kpe rɔ tikere.

### *Tölë 'Ba Yesepa*

XXII Yesepa oloma ko'dɔ kɔmɔ kɔɔ konzi ti e'be 'bu bo ga mi Ezipeto yayi. Mi kada 'ba tölë abo tine kɔmɔ kɔɔ abo 'deni kuluku riyö kɔɔɔ dɔmɔ 'butë (110). XXIII Bo o'ja kole 'ba kole 'ba Eporima ga ti kɔmɔ bo. Kina gbï Makira kole 'ba Manase öyö kole tine Yesepa oga rɔ kole 'ba mi lijɔ abo ga.

XXIV Bo iya te zi löndö bo ga, "Mɔ'bo tölë 'deni, ne Boko'ba ti konɔ gɔye. Bo ti kako kogba ye 'jaa di dɔyayi nime bo kileki ye karike dɔyayi ma tönë bo kulömu

'dɔ ti'di mo zi Abarayama ni ti Yisika ti Yakoba ne."

XXV Kina bo ki'di ya ë'bënni ga kulömu rönni. Bo iya te, "Ulömuke rɔye ɔɔɔ Boko'ba kako kogba ye këdi kileki ye kari dɔyayi nima ombike töku ma karike timo."

XXVI Tine na bo kölë ngi. Kɔmɔ kɔɔ abo 'deni kuluku riyö kɔɔɔ dɔmɔ 'butë (110). Kina bilaka abo ga kosa 'bu ngi ti wɔwɔ rɔ töku bo gɔ koloma kinza kato. Kina lijë ki'di töku bo ngi mi sandu di Ezipeto yayi.

## Buku 'Ba Tɔɔɔ

### *Gomɔ 'Ba Yisarele Di Ezipeto*

I Kole 'ba Yakoba tönë ga kari ti bo Ezipeto, mɔɔɔ nɪ ti bɔ bɔyi 'bɪ ga ne möyɪ lijɛ na me. II Rubɛnɪ ti Simona ti Lɛwɛ ti Yuda III ti Yisakara ti Zebolona ti Benyimona ti IV Dana ti Napatali ti Gada ti Asera. V Kupö Yakoba ame ga kari ti bo kömö yayi ne ëdɪ pili kuluku kɔɔɔ kɔɔɔ dɔmo 'butɛ riyö. Tine Yesepa ëdɪ 'ba bo 'deni molo yayi.

VI Kina ɔɔɔ lijɛ koloma 'deni Ezipeto yayi kɔmɔ kɔɔ mo konzi tine tölɛ ari kupö Yesepa ni ti löndö bo naga nima ngɪ kpaki ti ya ma kako tɪnnɪ tönë ga. VII Tine kupö lijɛ ara 'deni ngɪ konzi kogba mɪ dɔyayi 'ba Ezipeto.

### *Tu'du Kole 'Ba Yisarele Gɔ Mini*

VIII Kina bɔ dɔliɲɔ mɔɔɔ 'ba Ezipeto ame 'beri kinza kikali Yesepa dɛ ne na 'deni dɔ kitɪ. IX Bɔ dɔliɲɔ mo nima kɪdɛkɪ gbɪ rɔ Paro 'bɛnnɪ mo ne ɛnyɪ kilende zi bilaka abo ga, iya te, "Oɲgɔke te, Yisarele naga nima lijɛ na ma kara 'deni ngɪ konzi rɔ ma kɛnyɛ rɔ lende rɔze. X O'dɔkɔ zize 'dɔ tɔɲɔ bi dɔnnɪ do'dɔke a mɔɔɔ zɪnnɪ rɔmɔyɪ lijɛ ëdɪ koto tara ngɪ nduwɛ rɔ mbɛmbɛ kina ɔɔɔ ya na kömö yɔ na lijɛ kɛdɪ kodɔ'bo rɔnnɪ ngɪ ti bɔ ya kileki 'böwu tupö ze go lijɛ kɛnyɪ kirɪɲa ɛ'bɛnnɪ ngɪ."

XI Kina Ezipeto naga nima ki'di turu 'ba tɔɲɔ gɔ Yisarele ngɪ kota kpamo ti ndɔɔɔ ma kɪrɪndɪ tɪdɪrɪ mo timo. I'di lijɛ ko'ba gawo 'ba Pitomo ni ti Ramese rɔ bi 'ba tikeki wa abo 'ba bɔ dɔliɲɔ 'ba Ezipeto mo nima. XII Tine gomɔ löbu nime kɛdɪ kodɔ pele rɔnnɪ rɔ mbɛmbɛ te nime na lijɛ kara ngɪ rɔ dɔ kiteli nati kogba mɪ dɔyayi 'ba Ezipeto nima ti rɔnnɪ ki'di Ezipeto ngɪ rɔ tikere. XIII Kina kodɔ ngɪ zi Ezipeto nati rɔ tupö Yisarele ti ndɔɔɔ ma kinza kiya

naga. XIV Ari kömö ngɪ mɪ lende ma kata kulöwö mo zi Yisarele ki'di ye 'beye ngɪ rɔ bɔ to'dɔ ndɔɔɔ 'ba to'ba rɔ 'bɛnnɪ ga ti nyaka 'bɛnnɪ ga ko'dɔ ye dɛ kpe ngɪ nati ko'de bilaka lesi.

XV Kina bɔ dɔliɲɔ mo nima ɛnyɪ kilende zi bɔ bulɪ ma löbu riyö mɔɔɔ ga 'ba Ebere kɪdɛkɪ möyɪ mo rɔ Sipora ni ti Powa, iya te, XVI "ɔɔɔ kɛddɪ kinda'bake kole 'ba Ebere naga nima, ɔɔɔ ko'jake köyö rɔ bɔtɔni upöke yaga tine ɔɔɔ kɛdɪ rɔ nyiti na kolake."

XVII Tine bɔ bulɪ naga nima ere ɛ'bɛnnɪ Boko'ba gbɪ lijɛ ari dɛ ngɪ ko'dɔ kɔzɔ lende nima bɔ dɔliɲɔ kiya zɪnnɪ ne. ɔɔɔ köyö pele rɔ kole bɔtɔni lijɛ ola ngɪ. XVIII Tine na bɔ dɔliɲɔ kɪdɛkɪ bɔ bulɪ riyö naga nima kititi, iya te, "Wa'di na kɛddɪ ko'dɔke tara kɛddɪ kolake kpa kole bɔtɔni 'ba Ebere naga nima kɛdɪ gba 'biri kunzi ne?"

XIX 'Ja tönë ga ileki kiya te, "Nere, 'ja 'ba Ebere naga nime inza kɔzɔ 'ja 'beye ga 'ba Ezipeto. Löyö 'bɛnnɪ idɛsɪ dɛ. ɔɔɔ dɛdɪ dɔmɔ pele dako do'ja köyö 'deni molo."

XX-XXI Boko'ba ti mɪ këyɪ rɔ bɔ bulɪ naga nima rɔmɔyɪ lijɛ ere bo. Kina bo ki'di kupö ngɪ gbɪ zɪnnɪ lijɛ kara konzi. Kina Yisarele koto tara ngɪ nduwɛ rɔ mbɛmbɛ. XXII Kina bɔ dɔliɲɔ ki'di kö'du mo ngɪ zi bilaka abo ga pili, iya te, "Kole 'ba Ebere ame ga ko'jake köyö rɔ kole bɔtɔni ne, ogbake ku'duke go yöpö. Tine ɔɔɔ kɛdɪ rɔ nyiti olake."

## II

### *Töyö Musa*

I Mɪ kada mo naga nima na bɔ mɔɔɔ di mɪ kupö e'be Lɛwɛ, 'ja abo gbɪ di mɪ kupö lijɛ kɔɔɔ nima II köyö ngɪ rɔ kole bɔtɔni. Kina ɔɔɔ lɔko kɔɲɔ kole 'bɛnɪ nima kele ngɪ kulöwö tara tine na lɔko kogba ngɪ koloma rɔ tusu dɔmo ɲbö nyepe mota. III Kina ɔɔɔ kole kari kandi 'deni lɔko kɔ'bo dɛ kpe tusu dɔmo tara tine na lɔko ko'de kee ma ku'jö di mɪ mɔli ritɪ ngɪ lɔko kora kɔmɔ

mo teyi ti zibiti. Na loko ko'ba kole tönē ngi yimo loko kari kutē mi liya mi yöpö. <sup>IV</sup> Tine lēmi mo ɔɔɔ caki yaga rɔ ma kɔwɔ tonɔɔ wa ma kēdi ko'do tömö dɔ kole nima.

<sup>V</sup> Kina nyiti 'ba bɔ dɔliɔɔ kari ngi kpa yöpö yayi turögö rōni. Kina ko'ja bɔ laja 'bēni ga kēdi kilingere kebe dɔ kpa götö yayi yɔ na kōmōni kila'ba ngi rɔ kee tönē. Na loko koja nyiti ma rɔ bɔ laja 'bēni mo ngi kari ko'de. <sup>VI</sup> Nyiti nima ari ko'de zini na loko kombi dōmo kina ko'ja ngi rɔ kole na yimo kēdi kudu ko'de lisa ngi kōmōni. Loko iya te, "Kole 'ba Ebere naga nime na."

<sup>VII</sup> Lēmi mo tönē ako kititi loko iya te, "Dɔ moma bɔ ki'di mba kpamo ziye di mi löngö 'ja 'ba Ebere ya?"

<sup>VIII</sup> Nyiti 'ba bɔ dɔliɔɔ mo tönē iya te, "Yēē, ari ko'de." Kina loko kari ngi ko'de ko rɔ ma mo.

<sup>IX</sup> Nyiti 'ba bɔ dɔliɔɔ iya zi 'ja nima te, "Ogba kole nime kulu ama zö. Mēdi mopi girisi ziyi gōmo." Kina 'ja nima kogba kole nima ngi kari timo kulu.

<sup>X</sup> Kina ɔɔɔ kole kilingere 'deni kandi tine na loko kogba ngi koto ki'di zi nyiti 'ba bɔ dɔliɔɔ rɔ kole 'bēni. Loko i'di möyi mo rɔ Musa. 'Jo 'ba lende mo tēgē, "Moto ama di yi mini."

### *Musa Iriɔa Midiyana*

<sup>XI</sup> Mi kada ma dɔ kɔtɔ mɔtɔ yayi ko'ja Musa kiyöbu 'deni na bo kēnyi kari tonɔɔ bilaka 'bēnni ga Yisarele. Bo ari ko'ja lijē kēdi mi ndɔbɔ kirindī. Tine na bo kari ko'ja bɔ Ezipeto mɔtɔ ngi kēdi rɔ tomba bɔ Yisarele mɔtɔ, bilaka 'bēnni ga.

<sup>XII</sup> Bo onɔɔ bɔtɔ inza ngɔsi yayi yɔ na bo kupö bɔ Ezipeto nima ngi bo kusu dɔ töku mo mi yayi lida.

<sup>XIII</sup> Mi bi kēzē ma di pötö mo na bo kari ko'ja Yisarele ma riyö mɔtɔ ga kēdi bi 'diri. Bo ēnyi kititi bo ma koma 'diri mo nima, bo iya te, "Eddi komba Yisarele lepī yi tara gɔ wa'di?"

<sup>XIV</sup> Bɔ nima ileki dōmo zi Musa, iya te, "Ni, yē na ko'do yi rɔ nɔɔɔ

dɔze to'do burē ze? Eddi ko'do 'do kupö ma gbī kɔzɔ ma tönē kupö bɔ Ezipeto nima bine ne?"

Kina Musa ngi rɔ tikere. Bo omeri iya te, "Wa nime mo'do ne ēdi kinda yaga."

<sup>XV</sup> Kina ɔɔɔ lende mo kōmō mbili bɔ dɔliɔɔ tine bo iteri ngi 'do tupö Musa yaga. Tine na Musa kēnyi kirija ngi kari Midiyana. Bo ari kōmō yayi bo koloma kpa daa. <sup>XVI</sup> Tine bɔ akumu mɔtɔ 'ba Midiyana yayi ēdi ti yitöti modɔmoriyö. Kina yitöti naga nima kōmō ngi tunö mini gbī tɔdɔ mini mi wöri zi kamölö 'ba 'bu nni ga tuwē mo. <sup>XVII</sup> Bɔ koda kamölö mɔtɔ ga ömö ngi gbī yayi koloma rɔ toga yitöti tönē ga yaga. Kina Musa kako ngi ko'do kpēri gönni kunö mini zi kamölö ma 'bēnni ga.

<sup>XVIII</sup> Kina ɔɔɔ yitöti naga nima kuyi dönni ngi kōmō welo liɔɔ zi 'bu nni Yetoro tine bo ēnyi kititi lijē iya te, "Ma tōne ömöke ngi molo te gɔ wa'di?"

<sup>XIX</sup> Lijē iya te, "Bɔ Ezipeto mɔtɔ na kokonyi ze bo kunö mini zize gbī zi kamölö ze ga."

<sup>XX</sup> Bo ileki kititi yitöti abo naga nima, bo iya te, "Ne bo ēdi yala? Olake bo mökö gɔ wa'di? O'deke bo kako liɔɔ gɔ bo konyo kpa bo."

<sup>XXI</sup> Musa uti ngi dōmo toloma ti bulöbu nima. Kina bo kogba nyiti abo mɔtɔ rɔ Zipora ngi ki'di rɔ 'ja zi Musa. <sup>XXII</sup> Zipora öyö rɔ kole bɔtoni zi Musa kina bo ki'di möyi mo ngi rɔ Geresomo, ame kiya te "Bɔ löwö", römöyi bo omeri bo iya te, "Ma 'deni rɔ bilaka mi döyayi löwö nime."

### *Monɔ 'Ba Yisarele*

<sup>XXIII</sup> Di pötö kɔmɔ kɔɔ konzi 'deni yayi tine na bɔ dɔliɔɔ 'ba Ezipeto mo tönē kari kolē ngi. Tine pele Yisarele gba nduwē mi ndɔbɔ kirindī nima tileri di kpamo topapa konyi. Kina monɔ 'bēnni di kpa közi lisa ma kēdi ko'do rōnni ne kōmō ngi mbili Boko'ba. <sup>XXIV</sup> Boko'ba uwö monɔ 'bēnni na bo komeri lömu abo ma tönē bo ko'do molo ti Abarayama ni

ti Yisika ti Yakoba ne ngi. <sup>XXV</sup> Bo ongo lisa 'ba bilaka abo ga Yisarele kina lende mo ko'c ngi ro bo.

### III

#### *Deki 'Ba Musa*

<sup>I</sup> Mi kada ma do koto moto ko'ja Musa keddi ro toda kamolo 'ba Yetoro bo lanzo bo bo akumu 'ba Midiyana nima tine, na bo kona kamolo ngi kari timo ro ma kowc nbö yi mökö ndi doku koro moto yayi kideki möyi mo ro Sinayi. <sup>II</sup> Di yayi na malayika 'ba Boko'ba kodo ngi zi bo ro pa'do kobö mi zana morogo. Musa ongo lende nima pa'do nima öbö pele tara tine morogo mo ilanma de gbi yo. <sup>III</sup> Bo omeri bo iya te, "Sège wa'di ga na te? Morogo mo ilanma de ro ma totondo mo ga tara? I'di mari te ngosi tongo mo."

<sup>IV</sup> Kina odo nere Boko'ba kongo bo kese 'deni ngosi tongo mo tara tine, na kideki bo ngi di mi morogo yayi iya te, "Musa, Musa."

Musa iya te, "Ma na me."

<sup>V</sup> Boko'ba iya te, "Kinza kese de kpe kulowo 'de. Oto wari yaga di ndiyi romöyi bi nima keddi korc teyi, yayi koro na." <sup>VI</sup> Boko'ba enyi kileki 'böwu gbi kiya te, "Ma na ro Boko'ba 'ba 'bu yi löbu Abarayama ni ti Yisika ti Yakoba." Kina Musa kusu komo bo ngi beri romöyi bo ere di bi tongo Boko'ba.

<sup>VII</sup> Nere Boko'ba iya te, "Ro ma laka mo'ja lisa 'ba bilaka ma ga 'deni di Ezipeto. Muwo 'deni ma lijé keddi kudu di kpa közi gomc 'ba turu bo kongo gönni ga. Kina lende 'benni c'c 'deni roma. <sup>VIII</sup> Kina me mako 'deni beri tomc lijé di közi Ezipeto naga nima 'do mo'de lijé kako yaga di mi doyayi nima kako mi yayi ma laka ame tagi ni ti wi sa kambi di teyi korc sège ne. Bi nima Kanana naga nima ti Ete ti Amora ti Pereze ti Iwa ti Yebusa keddi koloma teyi ne.

<sup>IX</sup> Monc 'ba bilaka ma ga Yisarele ömö 'deni mbili ma kina mo'ja kponi ame Ezipeto keddi ko'do ronni ne 'deni. <sup>X</sup> Kina me ari, medii moja yi

kari zi bo dolinjo 'benni 'ba Ezipeto mo nima 'do ko'de lijé bilaka ma ga yaga di mi doyayi abo nima."

<sup>XI</sup> Tine Musa enyi kileki domo zi Boko'ba iya te, "Ma ye na go mari zi bo dolinjo mo'de Yisarele yaga di Ezipeto?"

<sup>XII</sup> Boko'ba iya te, "Ti medii tiyi. Akileme 'ba ame ma na medii moja yi ne ti kedii korc a nime te, odo kari ko'de lijé 'deni ti kako kumotuke ma do doku nime bine."

<sup>XIII</sup> Musa iya te, "Ne odo mari zinni miya te, 'Boko'ba 'ba 'bu ye löbu ga ma molo na me koja ma ziye,' ne odo lijé kënyi kititi ma kiya te, 'Möyi bo ro ye?' go miya tondo ga zinni?"

<sup>XIV</sup> Boko'ba iya te, "Ma na ro bo ame ro ma mo ne. Kina 'do kiya zinni korc a nime te, 'Bo ame kideki ro ma mo ne, bo na me koja ma ziye.'

<sup>XV</sup> Kina 'do kiya gbi zinni Yisarele, 'Bo ma kideki ro ma mo toné, nere Boko'ba 'ba 'bu ye löbu Abarayama ni ti Yisika ti Yakoba na me koja ma ziye.' Möyi nime na 'do do kupö pili ame ga kedii köyö pele kowc yayi ne kideki ma nduwé timo ro nburunburu. <sup>XVI</sup> Ari kototo do löbu 'ba Yisarele kilende zinni kiya te, 'Nere Boko'ba 'ba 'bu ye löbu ga Abarayama ni ti Yisika ti Yakoba odo kileme ronni zo kiya te, "Mongc ye 'deni kina mo'ja wa ame Ezipeto kedii ko'do ziye ne 'deni. <sup>XVII</sup> Ne momeri 'deni go mo'de ye yaga di mi kponi nima Ezipeto kedii ko'do kulowo roye ne mo'de ye kako mi doyayi 'ba Kanana 'ba Ete 'ba Amora 'ba Pereze 'ba Iwa ti 'ba Yebusa ni. Yayi ma laka ame wi sa ni ti tagi kambi ngi di teyi korc sège ne."'

<sup>XVIII</sup> Löbu 'ba Yisarele ti kuwo döyi. Kina 'do karike tinni zi bo dolinjo 'ba Ezipeto mo nima kiyake zi bo te, 'Nere Boko'ba ze 'ba Ebere odo 'deni kileme ronni zize. I'di ze dari yi mökö ro lingere 'ba tö'do do mota tumu roma zi bo nere Boko'ba ze.'

<sup>XIX</sup> Ne ro ma laka mikali bo dolinjo nima inza kodc kpeye tari, tine 'jaa nbö odo kpa közö Boko'ba na kodo 'deni ro bo. <sup>XX</sup> Ti moja közo



ti tigo ma modɔ karama dɔ Ezipeto ti wa ame ga pili lende mo ga kigayi wa ne. Di pɔtɔ mo tine na bo ti kodɔ kpeye 'jaa karike.

<sup>XXI</sup> Mĩ kada mo nima ti mi'di Ezipeto koro ye 'dɔ ɔɔ kɛddi kodoke kinza bilaka ma ga kari ra rɔ kɔzi sari kinza a 'ba mɔri. <sup>XXII</sup> 'Ja 'ba Yisarele pili ti kari kokpasi yamo ma kɔbɔkɔbɔ ti sɔtɛri ni ti bɔngɔ di zi 'ja 'ba Ezipeto ame ga liɔ mo ngɔsi tɔnni ne ala ma kɛdi tɔnni liɔ kɔtɔ. Kina ti ki'di ngi zɔnni. Kina 'dɔ ki'dike dɔ kole 'be ga ti yitoti 'be ga kombi a 'ba mɔri 'ba Ezipeto naga nime konake karike timo."

## IV

### *Toja Musa*

<sup>I</sup> Musa ititi iya te, "Ne ɔɔɔ liɔ ki'di dɔnni dɛ go lende ma kuwɔ lende ma dɛ gbɛ go mo'dɔ tondo? ɔɔɔ liɔ kiya te, 'Bɛti 'bi na ka, Boko'ba ɔtɔ ɔɔɔ dɛ ziyi?"

<sup>II</sup> Nɛre Boko'ba iya te, "Wa'di na ma kinda'ba kɔziyi ne?"

Bo iya te, "Pɛri na."

<sup>III</sup> Boko'ba iya te, "U'du bɛri."

Bo ogba ku'du bɛri kina kuyi rɔni ngi rɔ murɛ na bo kirɔna ngi yaga di teyi. <sup>IV</sup> Boko'ba iya te, "Oja kɔziyi kinda'ba di dɔ giliti mo."

Kina bo koja kɔzi bo ngi gomo kinda'ba di dɔ giliti mo na kuyi rɔni ngi kileki yaga rɔ pɛri kɔzi bo. <sup>V</sup> Boko'ba iya zi bo te, "Na 'dɔ kari ko'dɔ te zɔnni go kileme zɔnni nɛre Boko'ba 'ba 'bu nni lɔbu ga Abarayama ni ti Yisika ti Yakoba ɔɔɔ 'deni ngi kileme rɔni ziyi."

<sup>VI</sup> Boko'ba iya 'bɔwu zi bo te, "Usu kɔziyi mi bɔngɔ 'bi."

Bo usu kɔzi bo tine ɔɔɔ bo kɔtɔ yaga dayi o'be'be 'deni ngi me yaga rɔ mɔnyu ma kinza kiya. <sup>VII</sup> Boko'ba iya te, "Usu kɔziyi kileki mi bɔngɔ 'ba rɔyi."

Bo usu tine ɔɔɔ bo kɔtɔ yaga dayi a tɔnɛ kora go kɔzi bo ne olɔ 'deni ngi pili yaga kɔzi bo kileki go bi mo kɔzɔ yida rɔ bo ma laki.

<sup>VIII</sup> Boko'ba iya zi Musa te, "ɔɔɔ kiya te liɔ ki'di dɔnni dɛ liɔ kuti dɛ pele go, go kɔtɔ ma dɔndɛnde nima ma mi riyo nime liɔ ti ki'di dɔnni gomo. <sup>IX</sup> Ne ɔɔɔ liɔ ki'di dɔnni dɛ gomo kpaki riyo liɔ kuwɔ lende 'bi dɛ, ogba mini di mi yɔpɔ nima yayi kodɔ bɛri dɔ yayi ma kɛlɛ. Kina ti mini nima kuyi rɔni ngi rɔ roma."

<sup>X</sup> Musa ɛnyi kileki zi Boko'ba, iya te, "Yɔ, nɛre, ma mɔ'bo dɛ tilende laka. Lende ma ndɔ. Kpama rɔ ma kilali. Mɔlo pele gba kinza kilende dɛ zɔ nɔbɔ kɔmɔ mi kada nima tɔne ma bɔ kpa kitigo ɔtɔ na dɛ."

<sup>XI</sup> Boko'ba iya zi bo te, "Yɛ na ki'di kpa dɔ bilaka lesi? Kina yɛ na kɛdi ku'bɛ mbili bilaka ala kudɔdu kpamo teyi? Yɛ na ki'di kɔmɔ dɔ bilaka lesi ala kiyɔlu yaga? Tara ne ma nɛre Boko'ba nime na dɛ? <sup>XII</sup> Ari ti mokɔnyi yi tilende kina ti miyandi yi ti wa ma 'dɔ kiya."

<sup>XIII</sup> Tine Musa iya te, "Yɔ, nɛre, moma'jo roma ziyi oja rɔ bilaka mɔtɔ na 'dɔ kari to'dɔ wa nime."

<sup>XIV</sup> Dɔki'di Boko'ba ɛnyi kata ngi rɔ Musa kiya te, "Ne bɔ lɔndɔ yi Arona kupɔ Lɛwɛ mo nima tondo? Mikali bo rɔ bɔ kpa kikali lende. Bo ɛdi 'deni rɔ tako turɛ dɔyi, bo ti kɛdi ti dɔki'di kɛyi ɔɔɔ bo ko'ja yi. <sup>XV</sup> Ti kilende zi bo ki'di lende kpa bo. Ti mokɔnyi ye kpaki riyo tilende kina ti miyandi ye gbɛ ti wa ma 'dɔ ko'dɔke. <sup>XVI</sup> Bo na ti kilende zi bilaka naga nima tine ti kɛdi kɔzɔ ni na kilende kina ti kɛddi 'bɛyi kɔzɔ Boko'ba tilende zi bo. <sup>XVII</sup> Ogba pɛri nime kɔziyi kari timo 'dɔ kɔtɔ to'dɔ go kɔtɔ nduwɛ timo."

### *Tileki 'Ba Musa Ezipeto*

<sup>XVIII</sup> Kina Musa kɛnyi ngi kileki kari zi Yetoro bɔ lango bo kari kiya teyi te, "I'di mari tɔngɔ ya e'be ze ga di Ezipeto, ɔɔɔ liɔ ɛdi ngi na ya."

Yetoro iya te, "Ari, kari ti kɔbɔ ziyi."

<sup>XIX</sup> Tine Boko'ba iya 'deni zi Musa di Midiyana yayi iya te, "ɛnyi kileki

kari Ezipeto. Bilaka tɔnɛ ga kiteri tupɔ yi ne lijɛ ɔlɛ 'deni pili."

**XX** Kina Musa kogba 'ja abo ni ngi ti kole abo ga ki'di dɔ akaca lijɛ kɛnyi dɔmo tari Ezipeto. Bo ogba pɛri 'ba Bɔko'ba tɔnɛ kɔzi bo.

**XXI** Bɔko'ba iya zi Musa te, "ɔɔɔ kileki 'deni kɔmɔ Ezipeto gɔ koto ame ga mi'di tigo mo 'deni ziiyi ne o'dɔ pili kɔmɔ bɔ dɔliɔɔ 'bɛnni mo nima. Ne ti mogbɔ dɔki'di bo 'dɔ bo kota gɔ bilaka ma ga Yisarele. **XXII** Ari kiya zi bo te, 'Yisarele na rɔ kole dɔndende ma 'ba Bɔko'ba. **XXIII** Kina me mɛdi miya ziiyi, "I'di kole ma nime kari 'dɔ bo kari kumɔtu ma." Ne ni ebe kota gɔ bo kina ti mupɔ kole dɔndende ma 'bɛyi.' "

#### *Arona Urɛ Dɔ Musa*

**XXIV** Di bi ma Musa ni kɔ'dɔ teyi di gɔ kari yayi na Bɔko'ba kalo ya ngi dɔ Musa kɔ'dɔ tupɔ mo. **XXV** Tine na 'ja abo Zipora kogba dɔku ma kapa ngi koke kpa 'bana 'ba kole abo timo lɔko kogba kosa ndi Musa timo. Lɔko iya te, "Rɔ ma laka ni ngi rɔ mɛ'dɛ 'ba roma zɔ."

**XXVI** Lɔko iya tara rɔmɔyi gɔ kɔ'du 'ba dɔlɛti 'bɛnni 'ba akilele. Kina Bɔko'ba kola Musa ngi.

**XXVII** Nɛre Bɔko'ba iya 'deni zi Arona te, "ɛnyi kari yi mɔkɔ turɛ dɔ Musa."

Kina bo kɛnyi ngi dɔnni kari kondɔɔ ti Musa dɔ dɔku koro mo tɔnɛ na lijɛ koloma ngi gbɔ rɔ tumɔtɔ rɔnni ti tiramo rɔnni. **XXVIII** Kina Musa kiyɛti gɔ wa ame ga pili Bɔko'ba kiya zi bo gɔ tileki abo Ezipeto 'dɔ bo kari kiya ne ngi pili zi Arona. Gɔ koto ame ga gbɛ Bɔko'ba kose gɔmo 'deni zi bo 'dɔ bo kari kɔ'dɔ ne bo iya gɔmo gbɛ pili zi Arona.

**XXIX** Kina Musa ni ti Arona kari kotɔɔ dɔ lɔbu 'ba Yisarele ngi pili bɛri. **XXX** Kina Arona kora gɔ wa ame ga nɛre Bɔko'ba kose zi Musa ne ngi pili zinni. Kina bo kɔ'dɔ gɔ koto mo tɔnɛ ga ngi kɔmɔ lijɛ Yisarele naga nima pili. **XXXI** Kina

lijɛ ki'di dɔnni ngi gɔmo. Kina ɔɔɔ lijɛ kuwɔ 'deni Bɔko'ba ngi ti lende 'bɛnni sowa kongɔ lisa 'bɛnni 'deni tara tine kina lijɛ kolɔɔɔ ngi bɛri tilɛlu Bɔko'ba.

## V

### *Minyi 'Ba Bɔ Dɔliɔɔ*

**I** Di pɔtɔ mo 'deni na Musa ni ti Arona kɛnyi ngi kari zi bɔ dɔliɔɔ 'ba Ezipeto mo nima, kiya te, "Ame na rɔ lende ma nɛre Bɔko'ba ze 'ba Yisarele kiya. 'Ola bilaka ma naga nime kari 'dɔ lijɛ kɔ'dɔ karama zɔ di yi mɔkɔ.' "

**II** Bɔ dɔliɔɔ iya zinni te, "Nɛre Bɔko'ba mo bo rɔ yɛ gɔ muwɔ dɔ bo mola Yisarele kari? Mikali a mɔtɔ rɔ nɛre Bɔko'ba dɛ kina a mɔtɔ ngi rɔ Yisarele 'dɔ kombi ndinni di bine kari bitɔ inza."

**III** Musa ni ti Arona ileki kiya te, "Bɔko'ba ze 'ba Ebere ɔɔɔ kileme rɔ bo 'deni zize. Kina me ola ze nge dari rɔ lingere 'ba tɔ'dɔ dɔ mota mi mɔkɔ tumu roma zi bo nɛre Bɔko'ba ze kinza bo kote dɔze ti rɔkɔ'ɔ mɔtɔga ti ya."

**IV** Bɔ dɔliɔɔ 'ba Ezipeto nima ileki zinni iya te, "Musa kpe ti Arona, o'dɔkɔke toto bilaka naga nime yaga di kpa ndɔbɔ 'bɛnni ga gɔ wa'di? Kpe, ilekike mi ndɔbɔ 'be ga. **V** Kpe nima kupɔ ye kara 'deni ngi mi dɔyayi 'ba Ezipeto nime kɔzɔ mɔli ne. Kina me kpe kɛddi kiterike 'bɔwu 'biri gɔ lijɛ kɔrɔ di mi ndɔbɔ."

**VI** Mi kada koto mo nima na bɔ dɔliɔɔ ki'di kɔ'du mo ngi zi turu 'ba gɔnni ga ti makunɔ mo ga, iya te, **VII** "Kinza ki'dike kɔ'de wuyɔ dɛ kpe zinni to'ba tɔ'bu timo. I'dike lijɛ na kari koma wuyɔ 'bɛnni ga zinni. **VIII** Tine i'dike bɔ koto kɔ'ba ko kɔzɔ ma mɔlo tɔnɛ lijɛ koloma pa rɔ to'ba mo kɔ'ja kɛdi kɔ'de wuyɔ zinni bine ne tara, kɔmɔ mo kileke dɛ rɔ cologaki. Ndɔbɔ ɔ'bo lijɛ dɛ rɔ to'bo na ma lijɛ kɛdi kititi ma tɛgɛ gɔ mi'di lijɛ kari tumu roma zi Bɔko'ba 'bɛnni to nima ne. **IX** I'dike ndɔbɔ ma kinza kiya na zinni kinza lijɛ

kebe ra ti'di dönni ɔɔ bɛti go'de'de mbɛmbɛ tɔ naga nima."

X Kina turu 'ba gönni mo naga nima ti makunɔ mo ga kari ngi kiya te, "Bo doliɔ iya te kinza di'di ko'de wuyö dɛ kpe ziye. XI Kpe na 'dɔ kari komake e'be di bi tɔ ame ga ko'jake di teyi. Tine ndɔɔ 'be nɔburu kɔɔ ma dɔgba kola dɛ rɔ cologaki."

XII Kina Yisarele naga tönɛ kita'ba ga ngi kpaya kote mi dɔyayi 'ba Ezipeto nima toma a ma 'dɔ ko'dɔ rɔ wuyö. XIII Turu 'ba gönni mo ga ö'bö ngi nɔburu rɔ tembe dönni ɔɔ lijɛ ko'ba tö'bu konzi mi kada kɔɔ kɔɔ ma tönɛ lijɛ koloma pa rɔ to'dɔ mo ko'ja kedi ko'de wuyö zinni rɔ to'de ne. XIV Makunɔ 'ba dɔ ndɔɔ ame ga ki'di di mi Yisarele ne ote dɛ kömö kɔɔ ma kiya rönɛ mo nima. Kina komba ya ga ngi rɔ ma kënyɛ kititi kpenni, iya te, "I'dike dɛ ko'ba tö'bu tipiyara ene kina gbɛ tɔne kömö ɔɔ ma molo ɔɔ wa'di?"

XV Makunɔ naga nima enyi kari kititi bɔ doliɔ, iya te, "O'dɔ ze atoli 'bi ga kulöwö te ɔɔ wa'di? XVI Bɔɔ o'de wuyö dɛ gbɛ yɔ zize, ze na dɛdi doma eze ɔɔ dɔze. Tine pele tara lijɛ iteri tɛgɛ ɔɔ do'ba tö'bu konzi kɔɔ ma dɔgba tönɛ ga. Onɔɔ lende nime te, kedi komba ze atoli 'bi ga dɛmba tine bilaka 'bi ga na dɔmo kele dɛ."

XVII Bo doliɔ enyi kiya zinni iya te, "Tikɛpi. A nima na tönɛ kako kititike ma bine tɛgɛ ɔɔ mi'di ye karike tumu roma zi nɛre Boko'ba 'be ne. XVIII Tikɛpi. Ilekike mi ndɔɔ. Bɔɔ ko'de wuyö dɛ ziye. Ne a mɔɔ rɔ kɔmɔ tö'bu ma kɔɔ kinza kö'bö dɛ rɔ cologaki."

XIX Makunɔ 'ba Yisarele naga nima ari konɔ ngi te wa enyɛ 'deni ame kiteri 'deni zinni di mi wuyö nime ko'de dɛ pele zinni ɔɔ kɔmɔ tö'bu 'ba mi kada dɔ kɔɔ mɔɔ ame kose zinni ne kö'bö dɛ rɔ cologaki ne. XX Kina ɔɔ lijɛ kɔɔ 'deni yaga di mi liɔ 'ba bɔ doliɔ yayi tine lijɛ o'ja Musa ni ti Arona ngi yayi kedi rɔ toda lijɛ. XXI Na lijɛ kiya

zi Musa ni te, "Kpe, lende 'be nima nɛre Boko'ba o'ja 'deni. Bo ti kodo karama mo 'basi dɔye. Ososoke bɔ doliɔ ni ti turu abo ga 'deni ngi ko'ji ze le'jete kɔɔ ɔɔ kedi kupö ze 'deni yaga nati."

XXII Musa enyi kileki zi nɛre Boko'ba, iya te, "Yö nɛre, o'de gomo kulöwö dɔ bilaka naga nime te ɔɔ wa'di? Ne oja ma ka le mako ɔɔ wa'di? XXIII Molo tönɛ ɔɔ mari milende zi bɔ doliɔ ti möyi yi ne kina me bo kedi kodo gomo 'deni ngi rɔ ma kënyɛ rɔ bilaka 'bi ga. Ne ni 'dɔ kokonyi lijɛ bilaka 'bi ga tɔ yɔ ne inza yɔ."

## VI

I Nɛre Boko'ba enyi kileki kilende zi Musa iya te, "Ti konɔ wa ma mɛdi mo'dɔ zi bɔ doliɔ 'ba Ezipeto nima 'deni. Ti tigo ma bo ti kope közi bo di gönni 'dɔ lijɛ kari. Ti tigo ma bo ti koga lijɛ yaga di mi dɔyayi abo nima."

### *Ndose Zi Musa*

II Boko'ba enyi 'böwu gbɛ kiya zi Musa te, "Ma na rɔ nɛre Boko'ba. III Mɔɔ 'deni tönɛ ga bine mileme roma zi Abarayama zi Yisika zi Yakoba rɔ Boko'ba tigo dɔ kiteli. Ne mi kada naga nima yayi mileme roma dɛ zinni ti möyi koro ma nime kidɛki rɔ 'Ma na rɔ bɔ ame rɔ ma mo ne.' IV Mo'dɔ lömu ma 'deni gbɛ tinni ɔɔ mi'di dɔyayi 'ba Kanana zinni ame lijɛ kedi koloma teyi kɔɔ bɔ löwö ne. V Kina me gbɛ tine tileri 'ba Yisarele di kpa közi gomo 'ba Ezipeto ömö 'deni mbili ma. Kina ma momeri ɔɔ lömu ma tönɛ 'deni.

VI Ne onɔɔ, ari kiya zinni Yisarele te, 'Ma na rɔ nɛre Boko'ba 'be ti moja ye yaga di mi akirindi nima Ezipeto kedi kidiri ye timo ne. Ti mope ye yaga rɔ dɔ ngölö di mi atoli nima keddike yimo zinni ne. Ti moja közö ti tigo ma molo karama ma kinza kiya dönni momo ye timo yaga. VII Ti mogba ye rɔ 'bama ga moloma rɔ Boko'ba 'be. Kina ti kikalike ma ngi ma na rɔ nɛre

Boko'ba 'be ame ko'de ye yaga di mi akirindi 'ba Ezipeto ame lijë koloma ro tidiri ye timo ne. VIII Ti mo'de ye mi yayi ma tonë mombi közö tɔɔ mulömu 'deni lipo ti'di mo zi Abarayama zi Yisika zi Yakoba ne. Ti mi'di ziye ro e'be. Ma na ro ɲere Boko'ba.' "

IX Musa ari kora go wa naga nime pili zi Yisarele tine lijë uwö do bo de kpe römöyï dök'i'di nni idaki 'deni ngi di zi közi kënyë ame Ezipeto kedi ko'do rönni ne. X Boko'ba iya zi Musa te, XI "Ari kiya zi bo doliŋo nima 'do bo ki'di Yisarele kënyï yaga di mi doliŋo abo."

XII Tine Musa ileki kiya zi Boko'ba, iya te, "Yisarele mo ga na me 'deni bine kuwö doma de, tine bo doliŋo na ti kari kuwö 'ba bo lende ma totondo ko'ja medï milende ro kpa kilali?"

### *Kpa Goli 'Ba Yisarele*

XIII Boko'ba ose 'deni zi Musa ni ti Arona te, "Ari kiyake zi Yisarele ti bo doliŋo 'ba Ezipeto nima te ma na mose ziye 'do kojake Yisarele yaga di mi dɔyayi 'ba Ezipeto."

### *Yi Lijë 'Ba Musa*

XIV Kpa goli 'benni mo ga na me.

Rubeni kole dandende 'ba Yisarele edi ti kole botoni sowo, Anoka, Palo, Ezerona kina ti Karomi. Lijë na ro kpa goli 'ba e'be Rubeni ga.

XV Simona edi ti kole botoni modokoto, Yemowe, Yamina, Oda, Yakina, Zowara kina ti Sawola ame yito 'ba Kanana na köyö ne. Lijë na ro kpa goli 'ba e'be Simona ga.

XVI Lewë edi ti kole botoni mota, Gerosona, Kowata kina ti Merari. Lijë na ro kpa goli 'ba e'be Lewë ga. Komoko 'ba loma 'ba Lewë pili kuluku riyo kodoko domo 'butë mota döomu domoriyo (137).

XVII Gerosona edi ti kole botoni riyo, Libini ni ti Simi, lijë gbi ti kpa goli 'benni ga. XVIII Kowata edi ti kole botoni sowo 'do, Amarama, Yisara, Eborona kina ti Uzïyëlë. Komoko 'ba loma 'ba Kowata pili kuluku

riyo kodoko domo 'butë mota döomota (133). XIX Merari edi ti kole botoni riyo, Mali ni ti Musi. Lijë ya naga nime na ro kpa goli 'ba e'be Lewë ga kari nduwë ro yi roba 'benni.

XX Amarama ari kogbe Yokobede lëmi 'ba 'bu nni ni kina ma 'do köyö Arona ni ti Musa ne. Komoko 'ba loma 'ba Amarama pili kuluku riyo kodoko domo 'butë mota döomu domoriyo (137). XXI Yisara edi ti kole botoni mota, Kora, Nepege kina ti Zikiri. XXII Uzïyëlë edi ti kole botoni mota, Misale, Elisapana kina ti Siteri.

XXIII Arona ari kogbe Eliseba nyiti 'ba Aminadaba lëmi 'ba Nasona ni. Loko na köyö Nadaba ni ti Abiwu ti Elizara gbi ti Itomara.

XXIV Kora edi ti kole botoni mota, Asira, Elikana ni ti Abisapa. Lijë na ro kpa goli 'ba e'be Kora ga.

XXV Elizara kole 'ba Arona ari kogbe nyiti 'ba Pitiyele ma koto moto kina ma 'do köyö Pinasa ne.

Kupö e'be Lewë naga nima 'bu nni löbu mo ga na kiyija roni kozo a nime te, moto ni ti kpa goli 'bi.

XXVI Arona ni lijë ti Musa koto nime na me 'do Boko'ba kiya zinni te, "Oja do kupö Yisarele yaga di mi dɔyayi 'ba Ezipeto ne." XXVII Arona ni lijë ti Musa koto mo nime lijë na tonë kari kiya lende 'ba toja Yisarele yaga di mi dɔyayi 'ba Ezipeto zi bo doliŋo mo ne.

### *Közi Kakpa 'Ba Arona*

XXVIII Mi kada nima ɲere Boko'ba kilende zi Musa di Ezipeto ne, iya te, XXIX "Ma na ro ɲere Boko'ba. Iyëti wa ame ga miya ziyi ne pili zi bo doliŋo 'ba Ezipeto nima."

XXX Tine Musa enyi kileki kiya te, "Ko'ja medï milende ro kpa kilali nime bo doliŋo mo ti kuwö domo totondo mo ga?"

## VII

I ɲere Boko'ba ilende zi Musa iya te, "Ongo, mo'do yi 'deni kozo Boko'ba tara zi bo doliŋo. Kina Arona bo löndö yi na ti kedi kozo



bo kumɛ lende tara tilende zi bo. <sup>II</sup> Iyɛti go wa ame ga mose ziyi ne pili zi Arona 'do bo kari kiya zi bo doliŋo 'do ki'di Yisarele kɔɔo yaga di mi dɔyayi abo nima. <sup>III</sup> Tine ti mi'di doki'di bo doliŋo kɛddi. Go koto mbɛmbɛ naga nime ɔɔo mo'do pele, <sup>IV</sup> bo inza konyo lende mo bo kuti go lende 'bi. Kina ti mutu'bo kɔzo do Ezipeto ti tigo ma moja bilaka ma ga Yisarele yaga ro dɔtumu mi kpa goli mo ga di mi dɔyayi 'benni nima. <sup>V</sup> Kina ti lijɛ Ezipeto kikali ngi ma na ro nɛre Boko'ba go ame mileme kpa kɔzo 'deni zinni moja bilaka ma ga Yisarele yaga di mi dɔyayi 'benni nime ne."

<sup>VI</sup> Musa ni ti Arona ari ko'do kɔzo ma Boko'ba kose gomo zinni tara.

<sup>VII</sup> Mi kada naga nima lijɛ kɛdi kilende zi bo doliŋo ne, kɔmo kɔo 'ba Musa ɛdi 'deni kuluku koto kɔdo dɔmo 'butɛ mota, 'ba Arona 'deni kuluku koto kɔdo dɔmo 'butɛ mota dɔmotata.

### *Pɛri 'Ba Arona*

<sup>VIII</sup> Boko'ba iya zi Musa ni ti Arona te, <sup>IX</sup> "ɔɔo bo doliŋo kiya ziye te, 'O'doke go koto te,' iya zi Arona kogba pɛri abo ku'du bɛri kɔmo bo doliŋo. Kina ti kuyi roni ngi ro murɛ."

<sup>X</sup> Kina Musa ni ti Arona kari ko'do ngi kɔzo ma Boko'ba kose zinni. Arona ogba pɛri abo ku'du bɛri kɔmo bo doliŋo ni lijɛ ti turu abo ga kina pɛri nima kuyi roni ngi ro murɛ. <sup>XI</sup> Bo doliŋo i'di kototo bo kata 'ba mi dɔyayi 'ba Ezipeto yayi ko'de kako kina lijɛ ko'do ngi gbɛ kɔzo 'ba Arona tara ti dɔngala ma 'benni ga. <sup>XII</sup> Lijɛ u'du pɛri ma 'benni ga bɛri na kuyi roni ngi gbɛ ro murɛ. Tine pɛri ma 'ba Arona tɔnɛ ɛnyi kindiyɔ ma 'benni naga nima ngi pili yaga. <sup>XIII</sup> Pele tara, doki'di bo doliŋo ɛddi ngi bo kuwɔ lende 'benni dɛ kɔzo kɔ'du tɔnɛ Boko'ba kiya molo zi Musa ne tara.

### *Roma*

<sup>XIV</sup> Boko'ba iya zi Musa te, "Bo doliŋo doki'di mo ɛddi kulowɔ bo

o'doko dɛ tope kɔzi bo di go Yisarele 'do kari. <sup>XV</sup> ɛnyi nbo kurɛ do bo kari mini. Ari koda bo kpa yɔpɔ yayi. Ogba pɛri kuyi roni ro murɛ tɔnɛ tiyi. <sup>XVI</sup> Kina 'do kiya zi bo te, 'Nɛre Boko'ba 'ba Yisarele na me koja ma tiya mo ziyi te, "Ola bilaka ma ga kari 'do lijɛ kari kumotu ma di yi moko. Ne molo nime ni, uwɔ dɔmo dɛ yo." <sup>XVII</sup> Ne ni, nɛre Boko'ba iya te ti kikali bo 'deni ngi ro nɛre Boko'ba mo go wa ma bo kɛdi ko'do ziyi. Kina me ongo mɛdi momba do mini ti pɛri nime. Ti mini pili 'ba mi yɔpɔ nime kuyi roni yaga ro roma. <sup>XVIII</sup> Ti kenze ni kolɛ, mini kato, Ezipeto inza kɔ'bo kpe tuwɛ mini 'ba yɔpɔ nime."

<sup>XIX</sup> Boko'ba iya zi Musa te, "Ilende zi Arona bo kombi pɛri nima tɔro do yɔpɔ kpaki ti gbɔgbɔ mo ga ti puti ni ro go mini ame ga pili mi dɔyayi 'ba Ezipeto ne. Kina ti mini kuyi roni me ro roma ma mi 'bɔro kpaki ti ma mi bi nɛraŋi 'ba doku."

<sup>XX</sup> Musa ni ti Arona ari ko'do ngi kɔzo ma Boko'ba kose zinni. Arona ombi pɛri tɔnɛ tɔro kombata do mini 'ba mi yɔpɔ nima timo di kɔmo bo doliŋo ni ti turu abo ga te kina mini kuyi roni ngi ro roma. <sup>XXI</sup> Kenze 'ba mi yɔpɔ kolɛ ngi pili mini kato kɛnyɛ boto kɔ'bo dɛ kpe tuwɛ mo. Roma ngi kote go bi pili mi dɔyayi 'ba Ezipeto yayi.

<sup>XXII</sup> Tine bo kata 'ba Ezipeto yayi ako ko'do gbɛ tara ti dɔngala ma 'benni ga. Kina doki'di bo doliŋo kɔ'bo ngi ro ma kɛddi. Bo uwɔ lende 'ba Musa ni ti Arona dɛ kpe nati kɔzo ma tɔnɛ Boko'ba kiya 'deni molo zi Musa ne tara. <sup>XXIII</sup> Bo ɛnyi abo za kusɛ kileki kari liŋo abo bo konyo lende mo dɛ. <sup>XXIV</sup> Kina Ezipeto kebe ngi ro tiyagba mini di mi yayi lida romoyi mini 'ba yɔpɔ ele dɛ kpe.

### *Nyo'do*

<sup>XXV</sup> Kina ɔɔo tɔ'do mo kiteli 'deni do modɔmoriyɔ di pɔtɔ a lobu nime Boko'ba ko'do mi yɔpɔ nima ne tine,

## VIII

I na Boko'ba kënyî kilende zi Musa iya te, "Ari zi bo doliŋo kiya zi bo te, 'Nere Boko'ba iya te, "Ola bilaka ma ga kari 'do lijë kumötu ma. II Odo kilagi mëdi modo karama do doliŋo 'bi nime pili ti nyo'do koso lo yimo. III Nyo'do ti koso lo mi yöpö kpaki kebe mi liŋo 'bi pili kebe rö 'bi kebe do a tö'dö 'bi ga kote mi liŋo 'ba turu 'bi naga nima ro go bilaka 'bi ga pili kpaki kebe mi akirisi wa 'ba 'ja 'bi kebe mi sele ni kpaki. IV Lijë ti kö'bö töpu röyi ro bilaka 'bi ga ti turu 'bi ga pili." ' ' "

V Kina Boko'ba kilende zi Musa iya te, "Iya zi Arona kombi përi abo toro do yöpö ni ti gbögbö ti puti mo ga pili koja nyo'do mi döyayi 'ba Ezipeto."

VI Kina Arona koja kënyo bo ngi kombi toro do mini pili 'ba mi Ezipeto. Kina nyo'do ngi setiyi kote mi döyayi nima. VII Tine bo kata ni ako gbi ko'do dongoala ma 'bënni ga lijë koja nyo'do gbi tara.

VIII Bo doliŋo idëki Musa ni ti Arona kilende teyi, iya te, "Ilendeke zi nere Boko'ba kogba nyo'do naga nime yaga di roma ti bilaka ma ga. Kina ti mola bilaka 'be ga ngi kari tumu roma zi bo Boko'ba."

IX Musa ileki zi bo doliŋo, iya te, "Ma ti mi këyi 'do tititi Boko'ba go lende 'bi gbi ti turu 'bi ga kpaki ti bilaka 'bi ga. Tine kada mo na koza zö. Nyo'do naga nima ti kölu ngi pili liwo yaga kola nge ro ma mi yöpö."

X Bo doliŋo ileki domo, iya te, "Ilende zi Boko'ba tilëndö."

Musa iya te, "Ti mo'do ngi tara kozo ame kititi ne kina ni ti kikali ngi ro ma laka Boko'ba 'beri moto inza kozo nere Boko'ba ze 'ba Yisarele. XI Ni, kpe ti turu 'bi ga ti bilaka 'bi ga pili inza ko'jake kinë a moto ro nyo'do kpe ngila ye, tine nge ro ame ga molo mi yöpö ne."

XII Kina Musa ni ti Arona kënyî ngi di yayi. Tine na Musa kari kilende ngi zi Boko'ba 'do kona nyo'do tonë ga bo ko'de do bo doliŋo ne yaga.

XIII Kina Boko'ba ko'do ngi kozo ame Musa kititi ne tara. Nyo'do tonë ga ma kebe rö ti ma kpa liŋo ni ti ma mi nyaka naga öle ngi me yaga. XIV Kina bilaka koloma ngi ro tulu domo kozo kurugumu tara kato kogba mi döyayi. XV Tine odo bo doliŋo kongo nyo'do tonë ga köle 'deni tara tine doki'di bo ileki këddi ngi 'böwu yaga kozo lende tonë Boko'ba kiya molo zi Musa ne tara.

### *Duru Go Banya*

XVI Nere Boko'ba iya zi Musa te, "Iya zi Arona kombi përi abo toro komba lupu timo. Kina lupu 'ba mi döyayi 'ba Ezipeto nime pili ti kuyi röni ngi ro duru go banya."

XVII Musa ni ti Arona o'do kozo a nime te. Arona ombi közi bo toro komba lupu ti përi kina duru go banya kodo ngi setiyi tonyo bilaka kpaki ti yëri mo ga. Lupu 'ba mi döyayi 'ba Ezipeto nima pili ënyi kuyi röni ngi yaga ro duru go banya. XVIII Tine odo bo kata ni kako gbi kiyozo to'do mo ti dongoala ma 'bënni ga tine pele lijë o'bo de. Kina duru go banya koloma ngi ro tonyo bilaka kpaki ti yëri mo ga.

XIX Bo kata naga nima ileki kiya zi bo doliŋo te, "Ako'do 'ba Boko'ba na." Tine bo doliŋo doki'di mo ëddi ngi kuwö do Musa ni de kozo lende tonë Boko'ba kiya molo zi Musa ne tara.

### *Koŋo*

XX Kina Boko'ba kënyî kilende zi Musa, iya te, "Ënyi molo mi dongo kurë do bo doliŋo kari mini kiya zi bo te, 'Boko'ba iya te, "Ola bilaka ma ga kari 'do lijë kumötu ma. XXI Odo kope köziyi de di gönni kola lijë kari mëdi moja koŋo döyi ni kpe ti turu 'bi naga nima ti bilaka 'bi ga pili. Mi liŋo 'be ga 'ba Ezipeto ti koso lo ro koŋo me'de kote döyayi. XXII Tine minza mi'di lijë kömö Gosene go bi 'ba bilaka ma ga Yisarele 'do kikali ngi omba ma nere Boko'ba mëdi ngi mi döyayi nime. XXIII Ti mo'do geli

lɔŋgɔ ye ti bilaka ma ga. Kɔŋɔ nime miya ne ɛdɛ kodowe bi tilɛndɔ." ' ' "

**XXIV** Kina Bɔko'ba koja sɛyɛ 'ba kɔŋɔ ma kinza kiya ŋɔ mɛ dɔyayi 'ba Ezipeto koso kebe mɛ liŋɔ 'ba bɔ dɔliŋɔ mo ti 'ba turu abo ga kɔŋɔ kirasi mɛ dɔyayi nima ŋɔ. **XXV** Kina bɔ dɔliŋɔ kɛdɛkɛ Musa ni ti Arona ŋɔ kilende teyi, iya te, "Ari kumuke roma zi Bɔko'ba 'be tɔ nima mɛ dɔyayi 'ba Ezipeto bine."

**XXVI** Tine Musa ileki zi bo, iya te, "Tara inza kako rɔmɔyɛ yɛrɛ ame dɛdɛ dumu rɔ roma zi Bɔko'ba ze ne inza ko'dɔ dɔkɛ'dɛ bilaka 'bɛ ga 'ba Ezipeto laka. ɔɔo lijɛ kari ko'ja ze dɛdɛ to'dɔ wa ame ko'dɔ dɔkɛ'dɛ nɛ dɛ laka kɔzɔ a nime te mɔtɔga lijɛ ti ku'du ze gɔmo ti dɔku kupɔ ze yaga. **XXVII** To'dɔ mo o'dɔkɔ gɔ dari ŋbɔ mɛ zana mɔkɔ rɔ liŋgere 'ba kada dɔ mota na gɔ dari dumu roma zi ŋere Bɔko'ba ze di yayi kɔzɔ ame mo bo kose zize ne tara."

**XXVIII** Bɔ dɔliŋɔ iya te, "Ti mɛ'di ye karike tumu roma zi Bɔko'ba 'be nima yɛ mɔkɔ yayi. Tine kinza karike dɛ kɔwɔ. Kina ititi Bɔko'ba ti gɔma."

**XXIX** Musa iya te, "Tari ma di bine na ti mititi ŋere Bɔko'ba gɔyɛ 'dɔ kɔŋɔ kita'ba yaga tilɛndɔ di rɔyɛ gbɛ di rɔ turu 'bɛ ga ti bilaka 'bɛ ga pili. Tine kinza kebe kɛndɛndɛ dɔze dɛ kpe gbɛ rɔ tɛndɛndɛ kebe 'bɔwu kota gɔ bilaka ze ga di bi tari tumu roma zi ŋere Bɔko'ba ze."

**XXX** Kina Musa kɛnyɛ ŋɔ di yayi kari kititi Bɔko'ba. **XXXI** Kina Bɔko'ba ko'dɔ ŋɔ zi bo kɔzɔ a ma bo kititi. Kɔŋɔ tɔnɛ ga ita'ba ŋɔ di rɔ bɔ dɔliŋɔ ni ti turu abo ga ti bilaka abo ga pili. Kɛnɛ kɔŋɔ ma gɔkɔ 'dɔ ko'ja te, ari kinza kpe. **XXXII** Tine bɔ dɔliŋɔ ebe kogbɔ dɔkɛ'dɛ bo 'bɔwu gbɛ kebe kilagi tola ya naga nima kari.

## IX

### *Tɔlɛ 'Ba Yɛrɛ*

**I** Kina Bɔko'ba kilende zi Musa iya te, "Ari kilende zi bɔ dɔliŋɔ, iya te, 'Ŋere Bɔko'ba 'ba Ebere iya te, "Ola

bilaka ma ga kari gɔ lijɛ kumɔtu ma. **II** ɔɔo kɔ'bɔ nduwɛ tota gɔnnɛ kope kɔziyɛ dɛ di gɔnnɛ, **III** ti tigo ma 'ba Bɔko'ba ti mo'de rɔkɔ'ɔ ame ŋɔ rɔ sɛyɛ ma kinza kiya ne dɔ yɛrɛ 'ba mɛ dɔyayi 'bɛ nime. Rɔkɔ'ɔ nima ti kila'ba dɔ kosani 'be ga ti akaca 'be ga ti gamele ti sa ti kamɔlɔ gbɛ ti banya 'be ga. **IV** Ti mo'dɔ geli mɛ lɔŋgɔ yɛrɛ ma 'ba Yisarele ti ma 'beye 'ba Ezipeto. Yɛrɛ 'ba Yisarele ma kɔtɔ mɔtɔ te inza kɔlɛ. **V** Ma ŋere Bɔko'ba mɛ'di kada mo 'deni 'dɔ kisaki rɔnɛ di mɛ tilɛndɔ." ' ' "

**VI** Kina mɛ bi kɛzɛ mo nima yɔ na Bɔko'ba ko'dɔ ŋɔ ko tara. Yɛrɛ 'ba Ezipeto pili ɔlɛ tine 'ba Yisarele ma kɔtɔ te ɔlɛ dɛ. **VII** Bɔ dɔliŋɔ oja bilaka kari liŋɔ 'ba Yisarele tɔŋgɔ lende nima, tine lijɛ ari ko'ja yɛrɛ 'ba Yisarele ma kɔtɔ te kɔlɛ dɛ. Pele tara dɔkɛ'dɛ bɔ dɔliŋɔ o'dɔ dɛ gbɛ yɔ ma kpiti bo kola ya naga nima kari.

### *Kurɛkurɛ*

**VIII** Kina Bɔko'ba kilende zi Musa ni ti Arona iya te, "Unzɔke kɔtu ma kɛdɛ kululu rɔnɛ kumu rɔ naga lɔ kɔziye 'dɔ Musa kulɛ tɔrɔ mɛ lili di kɔmɔ bɔ dɔliŋɔ te. **IX** Ti kanyo kɔzɔ lupu tara kote mɛ dɔyayi 'ba Ezipeto. Kina ti kuyɛ rɔnɛ ŋɔ rɔ kurɛkurɛ ame 'bɔŋɔ mo kunyɔlɔ kɔzɔ ɔtɔ ne rɔ bilaka lesi kpaki ti yɛrɛ mo ga."

**X** Kina lijɛ kunzɔ buruku ŋɔ di kɔmɔ pa'do lijɛ kɔrɔ tɔmo kɔmɔ bɔ dɔliŋɔ. Musa ulɛ tɔrɔ mɛ lili kina kurɛkurɛ kebe ŋɔ to'be bilaka lesi kpaki ti yɛrɛ mo ga. **XI** Bɔ kata mo ga tɔnɛ ɔmɔ dɛ kpe nati kɔmɔ Musa rɔmɔyɛ kurɛkurɛ naga nima ko'be bilaka 'ba Ezipeto pili ne o'be lijɛ 'deni gbɛ. **XII** Tine Bɔko'ba ogbɔ dɔkɛ'dɛ bɔ dɔliŋɔ kuwɔ dɔ Musa ni dɛ kɔzɔ a tɔnɛ Bɔko'ba kiya 'deni zi Musa ne tara.

### *'Dɛ'dɛ*

**XIII** Kina Bɔko'ba kilende zi Musa iya te, "ɛnyɛ mɔlo ŋbɔ kurɛ dɔ bɔ dɔliŋɔ 'dɔ kiya zi bo te, 'Lende ma ŋere Bɔko'ba 'ba Ebere kiya na kɔzɔ a nime te, "Ni, ola bilaka ma ga kari gɔ lijɛ kumɔtu ma. **XIV** Dɛne ame

mo tine ti modɔ karama ma kirindɔ dɔyɔ gbi dɔ turu 'bi naga nima rɔ gɔ bilaka 'bi ga pili ti tigo ma 'dɔ kikali ngi rɔ ma laka botɔ ma kɔzɔ ma te inza mi doliɔ nime. <sup>XV</sup> Dene ma medɔ mombi kɔzɔ ra mokɔsɔ ye kpe ti bilaka 'bi naga nima ti rɔkɔ'ɔ ma kinza kiya naga mona ye 'deni 'doyi yaga di mi doliɔ nime. <sup>XVI</sup> Ne mogbo yi 'deni tɔti gɔ mileme tigo ma ziyi 'dɔ moyi ma kilɛbi kote mi dɔyayi nime. <sup>XVII</sup> Ne ni eddi kogbo rɔyi gba dɔ bilaka ma ga ko'dɔkɔ dɛ tola lijɛ kari. <sup>XVIII</sup> Tilendɔ ngi kabate ti moja 'dɛ'di ti piwu ma kinza kiya ame ko'dɔ rɔni dɛ molo mi dɔyayi 'ba Ezipeto nime di bi tisaki mo ne. <sup>XIX</sup> Iya 'dɔ ko'de yeri ame ga yaga mi lowu ne ti wa pili ma yaga naga kako rɔ. Romoyi 'dɛ'di nime edi ko'be bilaka kpaki ti wa ame ga pili kola yaga ne kolɛ 'doyi.' ' ' "

<sup>XX</sup> Turu 'ba bɔ doliɔ mo nima mɔtɔ ga ma rɔ ma koro lende 'ba Boko'ba naga ari ngi welo ko'de yeri ti atoli 'benni ga ame ga kedɔ yaga ne kako rɔ. <sup>XXI</sup> Tine ya ma kudoli lende 'ba Boko'ba naga ola wa ma 'benni ga ngi yaga.

<sup>XXII</sup> Kina Boko'ba kiya zi Musa te, "Oja kɔziyi kari mitɔrɔ 'dɔ 'dɛ'di ka'di te mi dɔyayi 'ba Ezipeto nime dɔ bilaka lesi mo ga kpaki ti yeri mo ga ti a 'ba mi nyaka ni."

<sup>XXIII</sup> Kina ɔdɔ Musa kombi peri tonɛ koja tɔrɔ tine, na Boko'ba koja tɔrɔ kebɔ ngi ti 'dɛ'di tɔrɔ kunyi kapi ko'be mi yayi. <sup>XXIV</sup> Nere Boko'ba oja piwu ma kinza kiya ngi ti 'dɛ'di ti tɔrɔ kapi kunyi kilaka kote bi toko. Ame na rɔ piwu ma kinza kiya ma ko'dɔ rɔni mi dɔyayi 'ba Ezipeto. <sup>XXV</sup> Kote mi dɔyayi 'ba Ezipeto pili 'dɛ'di nima o'be wa ame ga kola yaga ne ngi 'doyi, bilaka lesi kpaki ti yeri mo ga. Omba nyonyu 'doyi beri di mi nyaka kurɔ ngeri me. <sup>XXVI</sup> Gosene ame Yisarele kedɔ koloma teyi ne na nge kɔtɔ piwu lobu nima komo dɛ teyi.

<sup>XXVII</sup> Kina bɔ doliɔ mo tonɛ koja laja gɔ Musa ni ti Arona, iya te, "Ame

mo tine ma na mo'dɔ lende kenyɛ 'deni. Lende 'ba Boko'ba na rɔ ma laka. Ma mo gbi ze ti bilaka ma ga dɔlu lende 'deni. <sup>XXVIII</sup> Ititi Boko'ba gɔze. Tɔrɔ kapi ti 'dɛ'di lobu nime ɔ'bo ze 'deni. Miya 'deni ngi medɔ mi'di ye karike. Olomake dɛ kpe bine."

<sup>XXIX</sup> Musa iya te, "ɔdɔ medɔ modɔ 'deni yaga kpa reki tine ti mombi kɔzɔ 'jaa milende zi Boko'ba. Kina ti tɔrɔ kapi nima ti 'dɛ'di mo kɔrɔ ngi 'dɔ ni kikali ngi doliɔ nime a 'ba Boko'ba na. <sup>XXX</sup> Ne rɔ ma laka mikali ngi ni kpe ti turu 'bi ga ereke nere Boko'ba dɛ gba."

<sup>XXXI</sup> Kirilewo ni ti mana 'dɛ'di nima irasi ngi mi kɔtɔ yaga. Romoyi ota mana koyɔ 'deni tine kirilewo kumoru 'beni 'deni. <sup>XXXII</sup> Tine tala ni ti dɛri na komɔ romoyi lijɛ edi 'benni gba kiyebu.

<sup>XXXIII</sup> Musa enyi di mi liɔ 'ba bɔ doliɔ yayi bo kɔdɔ 'deni yaga kpa reki na bo kombi kɔzi bo ngi tɔrɔ kititi Boko'ba. Kina tɔrɔ kapi tonɛ ti 'dɛ'di mo ti tɔrɔ ma kedɔ ka'di koya ngi wini yaga. <sup>XXXIV</sup> Tine ɔdɔ bɔ doliɔ konɔ tɔrɔ koya 'deni ɔtɔ kinza kpe tara tine, lijɛ ebe ko'dɔ lende kenyɛ 'bowu ti turu abo ga lijɛ kogbo dokɔ'di nni. <sup>XXXV</sup> Dokɔ'di bo ebe kitigɔ ngi 'bowu gɔ Yisarele bo kope kɔzi bo dɛ di gomo gɔ kari kɔzɔ lende tonɛ Boko'ba kiya 'deni molo zi Musa ne.

## X

### Mömi

<sup>I</sup> Nere Boko'ba enyi kilende zi Musa iya te, "Ari zi bɔ doliɔ. Mi'di dokɔ'di nni lijɛ ti turu abo naga nima 'deni keddi 'dɔ mo'dɔ gɔ kɔtɔ ma naga nime mi longo lijɛ <sup>II</sup> 'dɔ kiyeti rɔni 'jaa zi kole 'be ga gbi zi kole 'ba kole 'be ga ma, ma nere Boko'ba mileme wa zi Ezipeto mo'dɔ gɔ kɔtɔ ma mi longo lijɛ 'dɔ kikalike ngi ma na rɔ nere Boko'ba."

<sup>III</sup> Kina Musa ni ti Arona kenyɛ ngi kari zi bɔ doliɔ kiya te, "Ame na rɔ lende ma nere Boko'ba 'ba Ebere kiya, 'Ni, ti kɔ'bo nbɔ kinza



tileki rɔyɔ bɛrɔ zɔ nyanya ga? Ola bilaka ma ga kari gɔ lijɛ kumɔtu ma. <sup>IV</sup> Ɔɔɔ kota gɔnnɔ di bi tari mɛdɔ moja mɔmɔ kako mɔ dɔlɔɔ 'bɔ nime tilɛndɔ. <sup>V</sup> Ti mɔmɔ kora dɔyayi miyɔwɔ kinɛ yayi kinda dɛ. Ti lijɛ kitene kɔsɔ wa ame ga kɔmɔ di kpa 'dɛ'dɔ tɔnɛ ti ngɛrɔ ma kunzɔ mɔ nyaka 'be ga 'doyi yaga. <sup>VI</sup> Mɔmɔ ti koso lɔ mɔ rɔ 'bɔ ti rɔ 'ba turu 'bɔ naga nime rɔ gɔ rɔ 'ba bilaka 'bɔ ga 'ba Ezipeto pili. Wa ame mɔlo 'bu yɔ ni ti 'bu yɔ lɔbu ga ko'ja dɛ ti ko'ja mɔ kada ma tone.' " Kina Musa kɛnyɔ ngɛ di ngila bɔ dɔlɔɔ yayi kari abo.

<sup>VII</sup> Ya ma mɔ turu 'ba bɔ dɔlɔɔ mo nima ɛnyɔ kilende zi bo iya te, "Bɔ nima 'dɔ bo kɔ'bɔ togba dɔ bilaka nduwɛ tara nbɔ nyanya ga? I'di lijɛ kari tumɔtu nɛrɛ Bɔko'ba 'bɛnnɔ nima. Dɔyayi 'ba Ezipeto nime kirasi rɔnɔ 'deni ne ikali dɛ gba?"

<sup>VIII</sup> Kina ko'dɛ Musa ni ti Arona 'bɔwu kileki kako zi bɔ dɔlɔɔ. Na bo kiya zɔnnɔ te, "Ari kumɔtuke nɛrɛ Bɔko'ba 'be nima." Tine bo ileki kiya te, "I'di mititi ye titi, yɛ ga na kɛdɔ kari?"

<sup>IX</sup> Musa iya te, "Dɛdɔ dɔlo 'doyi ti bɔ bɔyɔ ze ga ti bulɔbu kpaki ti yɔbi mo ga ti yɔtɔti pili ti yɛrɔ ze ga rɔmɔyɔ 'dɔ dari dɔ'dɔ karama zi nɛrɛ Bɔko'ba."

<sup>X</sup> Bɔ dɔlɔɔ iya te, "Ee, ti mulɔmu ziye ti mɔyɔ Bɔko'ba, minza mola ye karike ti 'ja 'be ga ti bɔ bɔyɔ 'be ga. Mikali 'deni ɛddɔ ko'dɔke tɛnyɔ mɔkɔ to'dɔ ya. <sup>XI</sup> Ɔɔɔ ko'dɔkɔke, bɔtɔni na nɛge ti kari tumɔtu nɛrɛ Bɔko'ba."

Lende nime na lijɛ koga Musa ni ti Arona ngɛ timo yaga di kɔmɔ bɔ dɔlɔɔ. <sup>XII</sup> Kina Bɔko'ba kiya zi Musa te, "Ombi kɔzɔyɔ tɔrɔ dɔ dɔyayi 'ba Ezipeto 'dɔ mɔmɔ kokpayi rɔnɔ mɔ dɔyayi 'bɛnnɔ nima 'dɔ kitene kɔsɔ wa ame ga kɔmɔ di kpa 'dɛ'dɔ a ma kunzɔ naga nima me 'doyi yaga."

<sup>XIII</sup> Musa ombi kɔzɔ bo yɔ na Bɔko'ba ki'di lili ma kembe ngɛ kebe tome di yɔbɔ kako mɔ dɔyayi kote

kada nima kpaki ti korɔndɔ mo. Mɔ dɔnbɔ mo tine lili nima o'dɛ mɔmɔ 'deni ngɛ rɔ ma kɛnyɛ. <sup>XIV</sup> Ako ngɛ rɔ dɔtumɔ ma konzɔ rɔ tindɔ koso lɔ mɔ dɔyayi nima. Ame na rɔ dɔtumɔ 'ba mɔmɔ ame bɔtɔ ko'ja dɛ mɔlo kina inza ko'ja gbɔ kpe di gɔ ame. <sup>XV</sup> Ora dɔ yayi ngɛ mɔ kɔtɔ kɔyɔlu kinɛ yayi yaga. Kina lijɛ kitene kɔsɔ wa ame ga kɔmɔ di kpa 'dɛ'dɔ ne ngɛ 'doyi yaga kpaki ti dɔngɛrɔ ma kana ni. Kinɛ a mɔtɔ rɔ ma kunzɔ rɔ ma ka'ji te kari kinda dɛ kpe ma kɔtɔ te mɔ dɔyayi 'ba Ezipeto.

<sup>XVI</sup> Kina bɔ dɔlɔɔ kirɛngɛ ngɛ welo kidɛki Musa ni ti Arona kiya teyi te, "Mirasi lende 'deni kɛnyɛ zi nɛrɛ Bɔko'ba 'be gbɔ ziye. <sup>XVII</sup> Ne olake ma gɔ lende kɛnyɛ ma ame mɔ kɔtɔ 'bɔwu. Ititike nɛrɛ Bɔko'ba 'be gɔma 'dɔ bo kombɔ gomɔ lɔbu kirɛndɔ nime yaga di dɔma."

<sup>XVIII</sup> Musa ni ɛnyɔ di ngila bɔ dɔlɔɔ yayi na lijɛ kititi Bɔko'ba. <sup>XIX</sup> Kina Bɔko'ba ki'di lili tɔnɛ ngɛ kuyɔ tome 'bato rɔ ma kembe kako di dɔ tɔrɔ. Kina kome mɔmɔ tɔnɛ ga ngɛ kote kona koto kari mɔ mini lɔbu kola mɔ dɔyayi 'ba Ezipeto ngɛ nati rɔ ma sari kinɛ mɔmɔ ma kɔtɔ te kinda dɛ kpe. <sup>XX</sup> Tine Bɔko'ba i'di dɔki'dɔ bɔ dɔlɔɔ kɔ'bɔ rɔ ma kɛddɔ ko'dɔkɔ dɛ tope kɔzɔ bo di gɔ Yisarele 'dɔ kari.

### *Mandɔlu*

<sup>XXI</sup> Kina Bɔko'ba kilende zi Musa iya te, "Oja kɔzɔyɔ mɔtɔrɔ 'dɔ mandɔlu kako mɔ dɔyayi 'ba Ezipeto nime rɔ mandɔlu ame komomo te kikali ngɛ te."

<sup>XXII</sup> Musa ombi kɔzɔ bo tɔrɔ na mandɔlu ma kinza kiya kutu'bɔ dɔyayi 'ba Ezipeto ngɛ nbɔ tɔ'dɔ mo dɔ mota. <sup>XXIII</sup> Bɔtɔ ko'ja kinɛ lɛpɔ nɔ dɛ ala koja ndɔyɔ mbowa kari bi mɔtɔ nbɔ tɔ'dɔ mo dɔ mota. Tine bi ame Yisarele kɛdɔ teyi ne le rɔ ma kɔpɔ.

<sup>XXIV</sup> Kina bɔ dɔlɔɔ kidɛki Musa kilende teyi iya te, "Arike pili ti 'ja 'be ga ti bɔ bɔyɔ 'be ga tumɔtu

Boko'ba. Tine yëri 'be ga pili ro gomo olake kileke bine."

<sup>XXV</sup> Musa ileki domo iya te, "Ola ze dogba yëri tize go dari donma ro akumu zi Boko'ba ze. <sup>XXVI</sup> Yëri ze ga pili ro gomo kari tize ma koto mato kileke de bine. Romoyi mato mo ga na dede dari dumotu nere Boko'ba ze timo. Tine odo dari domo 'deni yayi tine, na 'jaa dede dikali ma yala ga na go dumotu nere Boko'ba timo."

<sup>XXVII</sup> Tine Boko'ba i'di doki'di bo dolingo ngi ko'bo ro ma keddi ko'doko de tola Yisarele kari. <sup>XXVIII</sup> Bo enyi kiya zi Musa te, "Enyi yaga di komo ma bine. Kine yi nima kinza ki'di mo'ja de kpe komo ma. Mi kada mo to nima keddi ko'ja komo ma tole 'bi na 'deni."

<sup>XXIX</sup> Musa iya te, "Ngi kozo lende kiya 'bi, minza mako kpe komoyi bine."

## XI

### *Ro Kileo 'Ba Yisarele*

<sup>I</sup> Nere Boko'ba iya 'deni zi Musa te, "Medi moja gomo nge mi koto nati do bo dolingo 'ba Ezipeto nima lijë ti bilaka abo ga. Di potö mo na ti bo kola ye ngi karike. Bo ti koga ye yaga di bine nburu mi koto. <sup>II</sup> Ari kiya zi Yisarele, botoni mo ga kpaki ti 'ja kokpasi wa ma kileo di mi sitëri ni ti yamo ma koboköbo naga di zi pori 'benni ga."

<sup>III</sup> Boko'ba i'di doki'di Ezipeto pili ngi ro ma konmi ro Yisarele. Turu 'ba Ezipeto ti bilaka ma sari mo ga pili ongo Musa ngi ro a löbu.

<sup>IV</sup> Kina Musa kiya zi bo dolingo te, "Ame na ro lende kiya 'ba nere Boko'ba, bo iya te, 'Mi zana korondo 'deni ti milaki kote mi Ezipeto toko. <sup>V</sup> Kole dandende pili ma mi Ezipeto ti kole yaga kisasi di do kole dandende 'bi 'ba bo dolingo ame 'do kinda'ba kiti 'ba bo dolingo ne nbö komö do kole dandende 'ba atöli bo lisa ame keddi kuwu ndöwu 'bëni ti közini ne gbi ti dandende kole 'ba yëri ni pili. <sup>VI</sup> Biro ti kuwu ma kinza kiya ti kogba mi Ezipeto,

kuwu ame kinza te molo di bi tisaki mo kina mato kinza kpe gbi te ne.

<sup>VII</sup> Tine ma mi löngö Yisarele bi pele inza kugbo ala lijë ti yëri 'benni ga kudu. Kina ti kikalike ngi omba ma nere Boko'ba mo'do geli löbu 'deni mi löngö Ezipeto di ro Yisarele.' "

<sup>VIII</sup> Musa ileki gbi kiya te, "Turu 'be naga nima pili ti kako kolodo bëri komo ma kiya te, 'Arike ti boto 'bi ame pili kosö göyi ne.' Kina ti menyï mari ngi."

Lende nima ata 'deni ngi doki'di Musa sowa na bo kënyi ngi di yayi kari abo. <sup>IX</sup> Boko'ba iya 'deni molo zi Musa te, "Bo dolingo nima ti ko'bo tilagi lende 'bi tara 'do mo'do go koto ma mi konzi mi doyyayi 'ba Ezipeto."

<sup>X</sup> Musa ni ti Arona o'do go koto naga nime pili komo bo dolingo, tine Boko'ba i'di doki'di bo ko'bo ro ma keddi. Bo o'doko de tope közi bo di go Yisarele kola kari yaga di mi doyyayi abo.

## XII

### *Pasaka*

<sup>I</sup> Boko'ba ose zi Musa ni ti Arona di Ezipeto yayi iya te, <sup>II</sup> "Nyepé nime na 'do keddi ro nyepé ma dandende mi komo koo ziye. <sup>III</sup> Ari kiyake ndose nime zi Yisarele pili. Mi tö'dö do 'butë 'ba nyepé nime ni mato ogba kamölö 'bo'bi ala banya ziye do kulumutu 'bi. <sup>IV</sup> Ne odo kiya te konzike de di kpa kulumutu 'be odo'böke roye ti ya ma ngosi ngila ye naga nima. Ame odo kongoke do 'bö mo koriya 'deni laka ziye 'do konyoke yëri nima pili ko'bo ye ne. <sup>V</sup> Yëri ma 'do kongoke mo ga ro ma komo koo mo 'deni koto naga romo piyopiyo kinza a mato romo. Tine 'do keddi nge ro banya ti kamölö. <sup>VI</sup> Ongoke gomo laka nbö komö mi tö'dö do 'butë domosowo mo. Kina go Yisarele pili kumu odo kada kosö 'deni kpaki bëri nima. <sup>VII</sup> Tine go lijë kogba roma mo kosa go kpadöri ti le'bëre 'benni ga ame lijë keddi konyo yida nima yimo ne.

VIII Mĩ korɔndɔ mo nima lijɛ konyo yida nima rɔ ma kilanma ti akanɔa gɔmo ti manɔolo'bo ame kinza lanɔa gɔmo ne. IX Kinza bɔto mɔto konyo yida nima dɛ rɔ ma kididi ala ku'di rɔ tu'di ti tɔlo gɔmo. Tine onma nge rɔ tonma dɔ pa'do, dɔmo ga ti kolonbo mo ga pili ti a 'ba yimo konma rɔ tonma. X Kinza kola kɔso mo dɛ bi kɛzɛ dɔmo. ɔdɔ kɔso mo kola gba omɔ pa'do dɔmo kilanma kulɔto yaga. XI ɔdɔ kɛddi konyoke 'deni nima mɔto ni ti bonɔo 'bi ga ndo royi kusu a ndiyi ga 'deni peri 'bi kɔziyi. Kina 'dɔ konyoke welowelo. Karama ma kideki rɔ Pasaka 'ba toro ma, ma nɛre Boko'ba timo na.

XII Mĩ korɔndɔ kɔto mo nima mɛdi milaki kebe mi Ezipeto pili tupo kole dɔndende 'benni ga ti 'ba bilaka lesi kpaki ti 'ba yeri mo ga. Kina ti modɔ karama dɔ akoro 'benni 'ba Ezipeto naga nima pili rɔ gɔmo. Ma na rɔ nɛre Boko'ba. XIII Roma nima na ti kedii rɔ akileme zo tikali ro 'be ga timo. ɔdɔ mo'ja roma yo na ti miteli ngi nduwɛ dɔgba. Gomo kɛnyɛ nime mɛdi modɔ dɔ Ezipeto ne inza kosa roye.

XIV Ame na ti kedii rɔ kada ma lobu ziye toro mo nduwɛ kala go kole 'be ga ma kɔwo yayi ko'doke karama mo nduwɛ rɔ nburunburu zo ma nɛre Boko'ba. XV Mĩ tɔ'do dɔ modomoriyo nima onyoke nge rɔ manɔolo'bo ame kinza lanɔa gɔmo ne. Mĩ dɔndende 'ba kada mo nima otɔtoke lanɔa pili yaga di mi ro 'be ga. Bɔto ame konyo a ma ti lanɔa gɔmo mi tɔ'do dɔ modomoriyo nime koga yaga di mi longo Yisarele bo kedii rɔ bo lowo. XVI Mĩ dɔndende 'ba kada mo nima akoke pili mi motu ma lobu kina gbi mi tɔ'do dɔ modomoriyo mo. Mĩ kada dɔ riyɔ naga nime kinza ko'doke a mɔto rɔ ndɔbo dɛ, tine nge rɔ ndɔbo 'ba akonyo 'ba kpeye.

XVII O'doke karama nime kedii konyo manɔolo'bo mo kinza lanɔa gɔmo ne nduwɛ romoyi bo na rɔ kada ame moja dɔ kupo ye yaga di mi Ezipeto yimo. O'doke karama

nime nduwɛ kala zi dɔ kupo ye ga ma kɔwo yayi nbɔ rɔ nburunburu.

XVIII Mĩ dɔndende 'ba nyepe mo nima onyoke nge rɔ manɔolo'bo ma kinza lanɔa gɔmo, kisasi di mi tɔ'do dɔ 'butɛ dɔmosowo nbɔ komo mi tɔ'do dɔ 'butɛ riyɔ dɔokoto mo. XIX Dɔ modomoriyo nime pili a mɔto rɔ lanɔa kudɔ dɛ mi ro 'be ga. Bɔto mɔto ame konyo a ma ti lanɔa gɔmo di miye ala rɔ bo loma 'be koga ngi yaga di mi kupo Yisarele nburu rɔ bo lowo. XX ɔdɔ kɛddi koloma pele nbɔ rɔ ma kɔwo bito to ne, a ma ti lanɔa gɔmo kinza konyo dɛ."

#### *Karama 'Ba Pasaka*

XXI Kina Musa kototo dɔ lobu 'ba Yisarele ngi pili kiya teyi te, "Ni mɔto ari konɔo kole yeri ziye kpa kulumutu 'bi 'dɔ kumuke karama 'ba Pasaka. XXII O'do roma mo mi lebe. Ogba kuyu kusu yimo 'dɔ kosa roma nima kpadori 'bi ti rɔ le'berɛ mo ga. Kina kinza bɔto mɔto kɔdo dɛ yaga mi korɔndɔ mo nima nbɔ bi kɛzɛ titi. XXIII Romoyi ɔdɔ nɛre Boko'ba kedii kozi tupo kole dɔndende 'ba Ezipeto, bo ko'ja roma kpadori 'be ga yo na bo ti kiteli ngi dɔgba. Bo inza ki'di malayika 'ba tole nima kpe kɔdo ro 'be ga kupo ye.

XXIV Ko'du ki'di nime ziye toro mo nduwɛ kala go kupo ye ga rɔ nburunburu. XXV Kina ɔdo kiya te kari komoke 'deni mi doyiye ame bo Boko'ba kulomu ti'di mo ziye ne, o'doke lende koro nime. XXVI Kina ɔdo kole 'be ga kititi ye kiya te, 'Lende 'ba wa'di na?' XXVII iyetike zinni te, 'Lende 'ba toro nɛre Boko'ba na. Romoyi mi kada nima bo kote dɔ kole dɔndende 'ba Ezipeto ne bo onye ze kiteli di dɔze.' "

Kina Yisarele naga nima kolodo ngi beri kilɛlu Boko'ba. XXVIII Kina lijɛ kari ko'do wa nima Boko'ba kose zi Musa ni ti Arona ne ngi.

#### *Tole 'Ba Kole Dɔndende*

XXIX Mĩ zana korɔndɔ mo nima na Boko'ba kote dɔ kole dɔndende 'ba

Ezipeto ngi pili yaga kisasi di do kole 'ba bo doliŋo ame mo ngi ko go na kinda'ba kiti di potö 'bu bo ne nbo kömö do kole 'ba ya ma kudödu 'deni ku'du mi maboso naga ti kole 'ba yeri 'benni ga pili. <sup>XXX</sup> Kina bo doliŋo ni ti turu abo ga ti bilaka 'ba mi Ezipeto pili kindiŋi ngi mi korondo mo nima kuwu kudu ngi kogba mi Ezipeto pili. Römöyö liŋo ma kotö te ileke de kinza töku teyi.

<sup>XXXI</sup> Mi korondo mo nima na bo doliŋo kideki Musa ni ti Arona ngi kilende teyi iya te, "Enyi ti Yisarele 'bi naga nima yaga di mi doyayi ma nime kari kumötuke Boko'ba 'be nima kozo ame kiteri ne. <sup>XXXII</sup> Ogbake yeri 'be ga pili tiye karike timo. Tine ititi Boko'ba ko'do yeyi zo."

<sup>XXXIII</sup> Ezipeto ututu ngi kpa bici ya naga nima 'do kenyi welo kodo yaga di mi doyayi 'benni. Lije iya te, "Arike, kinza dölö kote."

<sup>XXXIV</sup> Kina Yisarele ngi göligöli, motö otopo lagini 'bi ame kodo langa de gba gomo ne ngi mi kole sele kudödu mi bongo kukölö dokonyo yi. <sup>XXXV</sup> Yisarele o'do 'deni kozo ma toné Musa kiya zinni ne kideki yamo ma köbököbö ti siteri ni ti bongo di zi Ezipeto naga nima. <sup>XXXVI</sup> Boko'ba i'di mi bilaka naga nima ngi kedii ro ma konmi ro Yisarele. Kina ki'di wa ame ga lije kideki ne ngi pili zinni. A nime na 'do ki'di Yisarele kombi wa 'ba mari 'ba mi doyayi 'ba Ezipeto ngi kari timo ne.

### *Tenyi 'Ba Yisarele*

<sup>XXXVII</sup> Yisarele enyi ngi domo ti ndinni di Ramese tari Suköta. Botoni 'beri ro donni edi kozo kuluku kpa mota bi sowo kodo domo kuluku kpa riyö bi 'buté sowo (600,000) kola 'ja ni ma ti kole titi kitete de yimo. <sup>XXXVIII</sup> Bilaka ma konzi motö ga ame kinza ro kupö Yisarele ne ti yeri ma konzi kozo otö otö ngi kotö tinni. <sup>XXXIX</sup> Lagini kinza langa gomo toné ga na lije koloma ro to'bo mo ro mangolo'bo römöyö toga

lije di Ezipeto yayi nima ömö ngi tugu'du kinza ma lije kileŋo rönni togba akonyo ma laka zinni.

<sup>XL</sup> Loma 'ba Yisarele mi Ezipeto yayi nima nbo kömö köö kuluku modömotö kodo domo 'buté mota (430). <sup>XLI</sup> Di potö kömö köö nime kote roni 'deni mi kada mo nima na bilaka 'ba Boko'ba kenyi ngi domo di Ezipeto ro dotumu go kpa goli mo ga. <sup>XLII</sup> Korondo nima na ro ame Boko'ba koda lije yimo koja yaga di Ezipeto. Kina kulömu korondo nima ngi nburu zi Yisarele ro korondo 'ba bi koda.

### *Kö'du Ki'di 'Ba Pasaka*

<sup>XLIII</sup> Nere Boko'ba iya zi Musa ni ti Arona te, "Kö'du ki'di 'ba karama 'ba Pasaka nime na kozo a nime te. Bilaka ame ga ro bo löwö ne konyo akonyo mo de. <sup>XLIV</sup> Tine atöli ame ga odo kpe na kugöke e'be 'deni ne ti konyo odo kilele bo 'deni. <sup>XLV</sup> Bilaka ame kako ro nba ala mi ndobo ne konyo de.

<sup>XLVI</sup> Akonyo mo konyo aa mi rö mo ame ku'di yimo ne kombi de kari timo yaga bi motö. Yida mo to nima kinza kodowe mi kilinba mo ma kotö te de. <sup>XLVII</sup> Kupö Yisarele pili ro gomo ko'do karama nime. <sup>XLVIII</sup> Tine bilaka ame kilele de gba ne konyo akonyo mo de. Odo bo löwö ma koloma 'deni mi löngö ye naga nima kiteri to'do karama nime, ileleke botoni mo ga titi dogba yaga go lije kedii yaga ro kupö Yisarele go lije kako ti tonyo karama 'ba Pasaka. <sup>XLIX</sup> Lende nime ziye kupö Yisarele kpaki ti bo löwö ma koloma 'deni mi löngö ye naga."

<sup>I</sup> Yisarele pili ro gomo uwö do lende ame ga pili Boko'ba kose zi Musa ni ti Arona ne ngi koro ko'do ko tara. <sup>LI</sup> Mi kada nima na Boko'ba ko'de Yisarele ngi yaga di mi Ezipeto ro dotumu go kpa goli mo ga.

## **XIII**

### *Kole Botoni Ma Ro Dondende*

<sup>I</sup> Nere Boko'ba iya zi Musa te, <sup>II</sup> "Kole dondende ame ga ro botoni



ne pili kulömu zö. Kole dɔ tapi 'ba Yisarele pili ama ga na, di mi bilaka lesi kpaki ti yeri mo ga."

III Kina Musa kilende zi bilaka 'ba Yisarele iya te, "Kada 'ba tɔɔɔ di mi Ezipeto di mi loma rɔ atoli nime ziye ti'di mo kedı nburu dɔye. Römöyü Boko'ba na koja ye di yimo ti tigo dɔ kiteli abo. Wa ame ti lanɔa gomo ne kinza konyoke de mi kada mo nima. IV Tɔne mi nyepe ma dɔgba nime kideki möyi mo rɔ Abibi ne tenyi 'be na 'deni. V Boko'ba ti koto ye mi yayi 'ba Kanana ni ti Ete ti Amora ti Iwa ti Yebusa yayi ma tönö bo kulömu 'deni molo ti'di mo zi 'bu ye löbu ga 'dɔ ti'di mo ziye ne, yayi ma laka ame tagi ni ti wi sa kambidi teyi kɔzɔ sɛgɛ ne. Dɔ bo koto ye 'deni yayi ziye to'dɔ karama nime mi nyepe mo nima. VI Mi tö'dö dɔ modomoriyö mo naga nima onyoke nge rɔ mangolo'bo ame kinza lanɔa gomo ne. Mi kada ame mo 'deni rɔ dɔ modomoriyö mo na 'dɔ ko'doke karama mo zi Boko'ba. VII Mi tö'dö dɔ modomoriyö mo nima onyoke nge rɔ wa ma sari kinza lanɔa gomo naga. Wa ame ga ti lanɔa gomo ne kiné mo kinda de mi rö 'be ga ala mi dɔyayi 'be. VIII Mi kada mo nima iyake zi kole 'be ga te, 'Mo'dɔ a nime te gɔ wa ma nɛre Boko'ba ko'dɔ zö gɔ tɔɔɔ ma yaga di mi Ezipeto.' IX Lende koro nime i'dike kedı dɔye kɔzɔ mberö ame kore döyü ala köziyi kö'bö kinza kölu de ne tara. 'Dɔ kö'du ki'di abo kö'bö nburu dɔ kpeye. Römöyü nɛre Boko'ba na koja ye yaga di mi Ezipeto ti tigo dɔ kiteli abo. X Karama nime ziye nduwé to'dɔ mo rɔ kɔmɔ kɔɔ mi kada mo ame Boko'ba koza 'deni.

XI Di pötö ma Boko'ba ko'de ye 'deni mi dɔyayi 'ba Kanana ki'di ziye kɔzɔ ame bo kulömu 'deni ziye ti 'bu ye löbu ga ne, XII ziye ti'di kole dɔ tapi pili ame ga rɔ botoni ne zi bo. Dɔ tapi 'ba yeri 'be ga ame ga rɔ botoni ne gbı pili rɔ abo 'ba Boko'ba. XIII Dɔ tapi 'ba akaca ziyi tuté gomo ti kole kamölö. Ne dɔ kuté gomo de

upö yaga. Kole ma dɔndende 'be ga gbı tara tuté gomo rɔ tuté.

XIV Tine kɔwɔ kada mɔtɔ yayi dɔdɔ kole 'be ga kititi ye, kiya te, 'Wa'di mo ga na tara?' Iyake te, 'Nɛre Boko'ba na ko'de ze dɔdɔ yaga di mi Ezipeto ti tigo dɔ kiteli abo di mi loma rɔ atoli. XV Mi kada nima bo dɔlinɔ 'ba Ezipeto kota goze tégé kinza dari de ne na nɛre Boko'ba kupö kole dɔndende ngi 'doyi yaga di mi Ezipeto, 'ba bilaka lesi kpaki ti 'ba yeri mo ga. Gɔ kö'du mo na me 'dɔ ki'di dedı dumu kole dɔndende 'ba wa pili zi bo nɛre Boko'ba rɔ roma ne. Tine ma rɔ bilaka lesi mo ga duté gomo yaga.'

XVI Kina 'dɔ kö'bö kɔzɔ mberö köziye ala kpa dɔye naga tara ame lende mo kudölu de ne, Boko'ba na koja ze yaga di mi Ezipeto ti tigo dɔ kiteli abo."

#### *Pöli Pa'do*

XVII Mi kada mo nima bo dɔlinɔ 'ba Ezipeto kope közi bo di gɔ Yisarele kola kari ne, Boko'ba oto lijé de kudö kebe gɔ kori ma ngosi ame kebe mi dɔyayi 'ba Pilisitiya ne. Römöyü Boko'ba iya te, "Dɔ ya naga nime kari kɔngɔ ya kënyé 'deni tinni lijé ti kënyi kebe 'böwu kuyi dönni kileki Ezipeto."

XVIII Kina Boko'ba koto lijé ngi koga tinni za te rɔ mi mökö kari kpa Yöpö Kasi. Yisarele mi tenyi 'benni di Ezipeto lijé ndö ti jama 'ba közinni ga.

XIX Musa i'di kombi kilinba Yesepa teyi römöyü Yesepa i'di bilaka 'benni ga 'deni kulömu rönni molo gɔ lijé kombi kilinba bo kileki timo. Bo iya zinni te, "Rɔ ma laka nɛre Boko'ba ti kako kokonyi ye. Kina gɔ kombike kilinba ma di mi dɔyayi nime karike timo."

XX Tényi 'benni di Suköta lijé ari koga taya Etama ngosi dɔ kpa mökö.

XXI Rɔ mi kada Boko'ba ösö dɔgba zinni rɔ poli kakpa tokoko lijé mi lingere nima. Tine ma rɔ mi korondɔ bo ösö dɔgba zinni rɔ pa'do ma kakpa toyi bi zinni. O'dɔ tara

zinni römöyì gɔ lijè kilingere kote kada kpaki ti korɔndo mo gɔmo. <sup>XXII</sup> Pɔli kakpa rɔ mi kada ti pa'do mo ma rɔ mi korɔndo nima oloma ngi nduwè kò'bò nburu dɔgba kòmɔnni.

## XIV

### *Tumu Dɔ Yöpö Kasi*

<sup>I</sup> Kina Boko'ba kiya zi Musa te, <sup>II</sup> “Iya zi Yisarele kileki koga taya ngɔsi ngila Pirota mi lɔngö Mighedola ni ma ti Yöpö Kasi. Lijè koga taya 'bènni yayi rɔ ma koriya ti Bala Zepona. <sup>III</sup> Römöyì bɔ dɔliɔ 'ba Ezipeto ti komeri kiya te, 'Yisarele tònè ga èdì kilikò dònni 'deni konyɔpi rɔnni bina yayi lida ukpè kpènni 'deni.’ <sup>IV</sup> Kina ti mi'di mi bɔ dɔliɔ nima kèddi bo ki'di koga gɔye. Tine ma na ti mo'dɔ a löbu zi bo ti bɔ ya abo naga nima. Kina ti lijè Ezipeto kikali ngi ma na rɔ nɛre Boko'ba.” Kina Yisarele ko'dɔ ngi kɔzɔ a nime te.

<sup>V</sup> Tine ɔɔɔ kari kiya zi bɔ dɔliɔ 'ba Ezipeto mo nima kiya te Yisarele iriɔ 'deni tine na lijè ti turu abo ga kuyi meri mɔto ngi. Lijè iya te, “Wa'di ga na me do'dɔke te dolake Yisarele naga nime kari? Yè ga na ti ko'dɔ ndɔbɔ zize?”

<sup>VI</sup> Kina bo kiyija aribiya 'ba ya ngi ndò bo kogba bɔ ya abo ga ti bo. <sup>VII</sup> Bo igeli rɔ aribiya ma laka naga kuluku 'butè dɔmoriyö (600) gbì ti aribiya mɔto ga 'ba Ezipeto ti bɔ kèlu pili dɔmo. <sup>VIII</sup> Boko'ba i'di mi bo kèddi kebe toga gɔ Yisarele ko'ja ya naga nima kèdì kari è'bènni 'deni yaga rɔ dɔ mɔri. <sup>IX</sup> Bɔ kanya 'ba Ezipeto naga nima ma dɔ aribiya ti ma dɔ kosani gbì ti bɔ kanya ma ti ndinnì mo ga ari kota gɔ Yisarele ko'ja lijè koga taya 'deni Pirota kɔmo Bala Zepona ngɔsi kpa yöpö yayi.

<sup>X</sup> Tine ɔɔɔ bɔ dɔliɔ ni kòmò 'deni ngɔsi yayi tine na Yisarele ko'ja lijè ngi kèdì rɔ tozi gönni. Kina tikere kinda'ba Yisarele ngi kebe tudu zi Boko'ba. <sup>XI</sup> Lijè iya zi Musa te, “Dögö na kinza mi dɔyayi 'ba Ezipeto na

me ko'de ze tölè yì mökò bine? Gɔ wa'di na ko'dɔ lende nime te zize ko'de ze bine di Ezipeto? <sup>XII</sup> Diya dè du tònè mɔlo zìyì diya te ola ze do'dɔ ndɔbɔ ka zi Ezipeto? To'dɔ ndɔbɔ zinni ti ame 'dɔ dölè mökò bine ne, ma yala na laka?”

<sup>XIII</sup> Musa iya zinni te, “Kinza kereke dè. Ogbòke dökì'di ye. Ti kɔngòke tɔne ma Boko'ba kèdì kɔmo ye. Ezipeto naga nima inza ko'jake kinè mo kpe. <sup>XIV</sup> Boko'ba na kèdì ko'dɔ ya tinni gɔye. 'Beye ogbòke le rɔ dökì'di ye.”

<sup>XV</sup> Tine na Boko'ba kileki zi Musa iya te, “Èddì kuduke zò gɔ wa'di? Iya zi Yisarele lijè kari nduwè dɔgba. <sup>XVI</sup> Ombi pèri nima köziyì ne tɔrɔ koja kari dɔ yöpö nima 'dɔ mini koza mini yaga riyö gɔ Yisarele kumu kebe mi dɔyayi ma kèlè. <sup>XVII</sup> Mèdì mogbɔ dökì'di Ezipeto naga nima gɔ lijè kozi nduwè gɔye. Kina ti mileme tigo 'ba aka'da ma ti bɔ dɔliɔ ni ti bɔ kanya abo naga nima bo kona ti bo ne kpaki ti kosani mo ga. <sup>XVIII</sup> Kina ti lijè Ezipeto kikali ngi ma na rɔ nɛre Boko'ba ɔɔɔ kiya te mileme tigo ma 'deni ngi zinni ti bɔ dɔliɔ 'bènni mo kpaki ti aribiya 'ba ya abo naga nima ti worota ma dɔ kosani mo ga.”

### *Yisarele Ti Ezipeto*

<sup>XIX</sup> Kina malayika 'ba Boko'ba mo tònè kòsò dɔgba kɔmo Yisarele ne kuyi rɔnni ngi kileki kebe gönni yì'böwu. Pɔli kakpa mo tònè dɔgba ne ileki ngi gbì kebe gönni <sup>XX</sup> kuruwö rɔnni mi lɔngö lijè ti Ezipeto. Mi korɔndo nima pili pɔli nima o'dɔ mandölu kapa ma zi Ezipeto tine kiyɔpɔ bi zi Yisarele. Kina ki'di ngi bɔto bɔ ya mɔto kese dè ngɔsi rɔnni mi korɔndo nima.

<sup>XXI</sup> Musa ombi közi bo tɔrɔ dɔ yöpö kina mi korɔndo mo nima na Boko'ba ki'di lili ma kembe ngi kënyì tome kako di yìbì kulöku mini nima tö yaga kola dɔyayi rɔ ma kèlè. <sup>XXII</sup> Mini löbu nima oza mini ngi riyö Yisarele kumu kebe dɔyayi sari.

Kpa mini kɛdɛ ngɛnɛ te kapa dɔ gali gbɛ dɔ dɔrɛ. <sup>XXIII</sup> Ezipeto tɔnɛ ga oga gɔnnɛ ngɛ nduwɛ. Kina kosani 'ba bɔ dɔlɛɔ tɔnɛ ga ti aribiya mo ga kpaki ti worota mo ga kɔdɔ ngɛ gɔ Yisarele mɛ zana mini lɔbu nima yayi.

<sup>XXIV</sup> Mɔlo mɛ kano bi na Bɔko'ba kuyɛ kɔmɔ bo ngɛ dɔ bɔ kanya 'ba Ezipeto naga nima di mɛ pɔli pa'do tɔnɛ kilikɔ dɔmo yaga. <sup>XXV</sup> Bɔko'ba i'di ndɛ aribiya 'bɛnnɛ ga kingi'dɔ dɔ yayi tari koloma yaga zɛnnɛ ro gomɔ. Ezipeto naga nima iya te, "Dɛnyike yaga di ro Yisarele naga nime Bɔko'ba na kɛdɛ ko'dɔ ya 'deni tize gɔnnɛ."

<sup>XXVI</sup> Kina Bɔko'ba kiya zi Musa te, "Ombi kɔziyɛ tɔrɔ 'dɔ mini nima kileki kutu'bɔ rɔnɛ dɔ Ezipeto naga nima ti aribiya 'bɛnnɛ ga kpaki ti worota 'ba dɔ kosani mo naga nima."

<sup>XXVII</sup> Kina Musa kombi kɔzi bo ngɛ tɔrɔ dɔ mini nima. Kina ko'ja bi kɛzɛ 'deni yaga nima na mini kileki ngɛ pi'di bi 'bɛnɛ ma mɔlo. Ezipeto tɔnɛ ga 'deni ngɛ nzikɛ dɔ mini nɛre Bɔko'ba ona lijɛ 'deni pili gɔ mini lɔbu nima. <sup>XXVIII</sup> Mini ɔlɔ ngɛ ko'boli dɔ aribiya 'bɛnnɛ tɔnɛ ga kpaki ti worota mo ga. Ezipeto naga nima kɔzi gɔ Yisarele nɔbɔ mɛ zana mini yayi ne ma kɔtɔ mɔtɔ mo te ɔmɔ dɛ.

<sup>XXIX</sup> Tine Yisarele umu ma 'bɛnnɛ le kebe mɛ dɔyayi sari ko'ja mini kɛdɛ ngɛnɛ dɔ gali nni gbɛ kapa dɔ dɔrɛ.

<sup>XXX</sup> Mɛ kada nima na nɛre Bɔko'ba kɔmɔ Yisarele ngɛ di zi Ezipeto lijɛ ko'ja ti kɔmɔnnɛ te, ma Ezipeto kɔlɛ ngɛ kote dɔnnɛ mɛ mini kiyɔkɔ 'jaa kebe kpa gɔtɔ. <sup>XXXI</sup> Kina ɔdɔ Yisarele ko'ja tigo lɔbu nima nɛre Bɔko'ba ko'dɔ zi Ezipeto ne 'deni tara tine, lijɛ pili ngɛ ro ma kere Bɔko'ba ki'di dɔnnɛ gɔmo gbɛ ti Musa bɔ laja abo.

## XV

### Ngala 'Ba Musa

<sup>I</sup> Kina Musa ni ti Yisarele pili koloma ngɛ ro toba ngala nime zi nɛre Bɔko'ba, kiya te,

"Ti moba ngala zi Bɔko'ba gɔ aka'da ti tigo dɔ kiteli abo.

Kosani ni ti bɔ dɔmo ga bo ululu 'deni mɛ mini lɔbu.

<sup>II</sup> Bɔko'ba na ro tigo ma gbɛ ro ngala zɔ.

Bo ako 'deni bo kɔmɔ ma. Bo na ro nɛre Bɔko'ba ma.

Kina ti milɛlu bo.

Nɛre Bɔko'ba 'ba 'bu ma ti moba ro lɔbu dɔ kiteli abo.

<sup>III</sup> Bɔko'ba na ro bɔ ya.

Mɔyɛ bo na ro nɛre Bɔko'ba.

<sup>IV</sup> Bo ululu aribiya 'ba bɔ dɔlɛɔ 'deni ti bɔ kanya mo ga gɔ mini lɔbu.

Bɔ kɛlu ma lakalaka mo ga ari 'deni ngɛ pili gɔ mini.

<sup>V</sup> Mini kalo nima indiyɔ dɔnnɛ 'deni. Lijɛ ɔnzɔ ngɛ bicɛ mini bɛrɛ kɔzɔ kulugbi dɔku.

<sup>VI</sup> Yɔ, nɛre Bɔko'ba, dɔrɛ yɛ embe sowa.

Dɔrɛ yɛ iyɛyɛ mɛ bɔ ko'dɔ ya tiyɛ ga ngɛ kɔtɔkɔtɔ.

<sup>VII</sup> Ti tigo dɔ kiteli 'bɛ na kitɛnɛ bo nɔbɔrɛ 'bɛ ga 'deni bɛrɛ.

Okpekpe kpa ya 'bɛ 'deni rɔnnɛ kɔbɔ kɔnma lijɛ yaga kɔzɔ wuyɔ.

<sup>VIII</sup> Tawo 'bɛ i'di mini lɔbu ngɛ koro kulu dɔnɛ bi kɔtɔ kɔzɔ tɛli.

Mɛ zana mini ma kalo kulɔwɔ tɔnɛ ileki ngɛ kɛlɛ yaga.

<sup>IX</sup> Kuruku bɔ ya ze naga nima ɔgɔ iya te,

'Dɛdɛ dɔga gɔnnɛ dota kpɛnnɛ.

Ti doza mɛ a 'ba mɔri 'bɛnnɛ ga dogba kɔzɔ ma do'dɔko togba mo.

Ti dɔtɔ mbele ze ga dɔtɔtɔ ɛ'bɛnnɛ ga 'doyi.'

<sup>X</sup> Ne ɔngɔ Bɔko'ba, tawo 'bɛ ma mɛ kɔtɔ le te na kona Ezipeto ngɛ gɔ mini lɔbu.

Lijɛ ɔnzɔ ngɛ kɔzɔ yamo mɛ mini lɔbu.

<sup>XI</sup> Bɔko'ba ma yala na kɛdɛ kɔzɔ ni nɛre Bɔko'ba? Ni ma koro ro mbɛmbɛ nime.

- Yè na ti kɔ'bo to'do go koto kozo  
'bèyì?
- XII** Ombi kòzìyì tɔɔɔ  
na yayi kindiyɔ bo ya ze ga ngi.
- XIII** Ti akɔ'ɔ 'bì ame lipo mī kɔɔ ne  
ti kokɔko bilaka ame ga kutè  
gomo ne ngi.  
Ti kogbo lijè ngi ti tigo 'bì koto  
lijè mī dɔyayi ma laka 'bì.
- XIV** Laki tì kuwò kina ti rònñi kilè'di  
ngi  
tikere kinda'ba Pilisitiya ngi.
- XV** Nere 'ba Edome ti kèdi do tikere.  
Rɔ kilè'di ti kinda'ba nere 'ba  
Mowaba.  
Bilaka ame ga rɔ Kanana mo ga ne  
ti kolokpo ngi yaga.
- XVI** Tikere ni ti rɔ kilè'di ti  
kinda'ba lijè ngi.  
Ti tigo 'bì lijè ti kɔɔ ngi te kozo doku  
nbò bilaka 'bì ga kiteli,  
nbò bilaka 'bì ga ame kutè gomo  
'deni ne kiteli lijè.
- XVII** Kina ti ko'de lijè bilaka 'bì ga  
kako  
koloma do doku koro 'bì,  
go bi ame nī na kileŋo 'deni rɔ bi 'ba  
loma 'bì ne.  
Bi 'ba mōtu mo kòzìyì na kileŋo.
- XVIII** Rɔ löbu 'bì 'ba nere Boko'ba ti  
kò'bò rɔ nburunburu."

### *Ngala 'Ba Miriyama*

- XIX** Mī kada nima ko'ja kosani 'ba  
Ezipeto ti aribiya mo ga kɔɔ 'deni  
mī zana mini löbu yɔ na Boko'ba  
ki'di mini löbu kileki ngi ko'boli  
dönñi. Tine Yisarele umu 'bènni  
'deni kari kebe mī dɔyayi ma kèlè.
- XX** Kina Miriyama bo kumè lende  
'ba Boko'ba lèmi 'ba Arona ni kogba  
kaliseye ngi 'ja mɔɔ ga kulöli göni  
toba ngala tomba kaliseye tusi mo.
- XXI** Loko oba iya te,  
"Oba ngala zi Boko'ba go aka'da ti  
tigo do kiteli abo.  
Kosani ni ti bo domo ga bo ululu  
'deni mī mini löbu."

### *Mini Kata*

- XXII** Kina Musa kokɔko Yisarele ngi  
di kpa Yöpö Kasi yayi lijè kari mī  
mökö 'ba Surö. Lijè ilingere nbò  
kada do mota ko'ja a mɔɔ rɔ mini

dè. **XXIII** Lijè ari kómö Mara, tine  
mini mo rɔ ma kata botɔ kɔ'bo tuwè  
mo dè. Go kö'du mo na ma 'do ki'di  
kidèki möyì mo rɔ Mara ne ama  
kiya te "Ata". **XXIV** Kina bilaka naga  
nima kebe ngi tilende rɔ Musa, iya  
te, "Wa'di na go duwè?"

**XXV** Musa udu zi Boko'ba na  
Boko'ba kileme ngèri mɔɔ ngi zi bo.  
Bo ogba ngèri tönè ku'du mī mini  
nima na këyì ngi yaga.

Kina Boko'ba ki'di kö'du ki'di ngi  
zi Yisarele toloma gomo, bo kiyɔɔ  
lijè gbì di yayi. **XXVI** Nere Boko'ba  
ose zinni te, "Dɔ kuwòke doma laka  
ma nere Boko'ba 'be koroke kö'du  
ki'di ma ame ga mose ziye ne pili  
a mɔɔ rɔ rɔkɔ'ɔ ma tönè ga mo'de  
do Ezipeto ne minza modɔ dɔye.  
Römöyì ma na rɔ Boko'ba bo yèyì 'ba  
yida rɔye."

**XXVII** Di yayi na lijè kënyì kari  
Elima bi ma ti daa teyì 'butè  
domoriyö ngèri mbere kuluku kɔɔ  
kɔɔ domo 'butè riyö kɔɔ kpamo  
yayi. Kina lijè koga taya 'bènni ngi  
yayi ngosi kpa mini nima.

## **XVI**

### *Mani*

**I** Mī tō'dō do 'butè döömu 'ba  
nyepe ma mī riyö di pötö tɔɔ 'ba  
dɔtumu 'ba Yisarele naga nima yaga  
di mī Ezipeto na lijè kënyì ngi pili  
domo di Elima yayi kari mī mökö  
'ba Sini mī löngö Elima ni ma ti  
Sinayi. **II** Di yì mökö 'deni yayi na  
bilaka naga nima pili kebe ga tilende  
rɔ Musa ni ma ti Arona. **III** Lijè  
iya te, "Ma këddi kolake ze ra dölè  
eze di kpa közi Boko'ba mī Ezipeto  
dène èdi kele sowa. Doloma ngosi te  
dɔngila kete 'ba yida donyo akonyo  
ame ga pili do'dɔko ne. Ne kpe  
ari kugbè'duke goze ko'deke ze mī  
mökö bine zi 'bö tote dɔze."

**IV** Kina Boko'ba kiya zi Musa te,  
"Ti mi'di manɔlo'bo ka'di kako ziye  
di mī tɔɔ. Kina 'do bilaka pili kɔɔ  
kari kutö'du akonyo 'ba mī kada do  
kɔɔ nima nge zinni. Ti miyɔɔ lijè  
kɔɔ a nime te go mɔngɔ do lijè ti



kuwö dɔma na ŋɔi ya. <sup>V</sup> Mĩ tɔ'dö dɔ modɔɔkɔtɔ lijɛ ti kutö'du kebe ma mi kada ma laki naga nima pili ŋbɔ mi riyö."

<sup>VI</sup> Kina Musa ni ti Arona kari kiya ŋɔi zi Yisarele pili iya te, "Ti dɔkɔpiyari ti kikalike ŋɔi ŋere Boko'ba na ko'de ye di Ezipeto. <sup>VII</sup> Mĩ dɔŋbɔ dayi ti ko'jake tigo 'ba Boko'ba ŋɔi römöyĩ bo uwö lende 'be ame keddĩ kilendeke rɔ bo ne 'deni. Ze yɛ na 'dɔ kebeke tilende rɔze?"

<sup>VIII</sup> Musa ileki gbĩ zinnĩ iya te, "Ti kikalike ŋɔi rɔ ma laka ŋere Boko'ba ɛdĩ ki'di yida ziye mi dɔkɔpiyari tonyo mo. Kina bo ti ki'di maŋgolɔ'bo ziye mi dɔŋbɔ kɔzɔ ma ko'dɔkɔke. Römöyĩ bo uwö lende 'be ame keddĩ kilendeke rɔ bo ne 'deni. Ze yɛ na? Lende 'be nima inza kilendeke rɔze, tine ɛddĩ kilendeke rɔ bo ŋere Boko'ba."

<sup>IX</sup> Kina Musa kiya zi Arona te, "Iya zi Yisarele pili kako kɔmɔ ŋere Boko'ba römöyĩ bo uwö lende 'benni ma lijɛ kedi kilende rɔ bo 'deni."

<sup>X</sup> Ko'ja Arona kedi gba rɔ tilende zi Yisarele naga nima na lijɛ kombi kɔmɔnnĩ kari yɔki mɔkɔ te na lijɛ ko'ja bi nzari 'ba rɔ Boko'ba ŋɔi kiyɔpɔ mi pɔli 'deni. <sup>XI</sup> Boko'ba iya zi Musa te, <sup>XII</sup> "Muwö lende 'ba Yisarele ma lijɛ kedi kilende rɔma 'deni. Iya zinnĩ, mi bi pipiri lijɛ ti konyo yida. Tine rɔ mi dɔŋbɔ lijɛ ti kitɛkpɛ ti maŋgolɔ'bo. Kina ti lijɛ kikalĩ ŋɔi ma na rɔ ŋere Boko'ba 'benni."

<sup>XIII</sup> Mĩ dɔkɔpiyari mo nima na matikpiri kako ŋɔi kutu'bö taya ŋbuku. Tine mi dɔŋbɔ mo solɔrɔ na köyö 'deni ŋɔi kuru dɔ taya 'benni nima toko teyi. <sup>XIV</sup> Kina ɔdɔ solɔrɔ nima koya 'deni na kola ŋɔi rɔ a mɔtɔ kɔzɔ kulötu naga tara kora dɔ yayi 'deni. <sup>XV</sup> Tine ɔdɔ lijɛ ko'ja tara lijɛ ebe tititi rɔnnĩ iya te, "Wa'di ga na te?" Römöyĩ lijɛ ikali dɛ wa'di mo ga na tara.

Kina Musa kiya zinnĩ te, "Maŋgolɔ'bo mo tönɛ ŋere Boko'ba ki'di ziye tonyo mo ne na. <sup>XVI</sup> Lende

ma bo kose mo na te, 'Nĩ bɔ mɔtɔ utö'du kɔ'bo gɔ miyĩ. ɔdɔ keddike ndö kpa liŋɔ 'be utö'duke gbɛrɛ me rɔ kɔtɔkɔtɔ koriya ti gɔye.'"

<sup>XVII</sup> Yisarele o'dɔ ŋɔi kɔzɔ ma kiya rɔnnĩ zinnĩ nima tara. Mɔtɔ ga utö'du ŋbanji tine ya mɔtɔ ga utö'du 'benni ŋge mbowa. <sup>XVIII</sup> Tine ɔdɔ kebe 'bɔwu tiyari mo ti gbɛrɛ ni mɔtɔ ame 'bɛyĩ pele mbiri oriya aa ti 'ba bɔ ame kutö'du 'benni ŋge mbowa ne. Mɔtɔ utö'du ŋɔi kɔzɔ a ma miyĩ ko'dɔkɔ. <sup>XIX</sup> Kina Musa kose gɔmo zinnĩ pili iya te, "Kinza ni mɔtɔ kikeki kɔsɔ mo dɛ kö'dö ŋbɔ koda dɔŋbɔ."

<sup>XX</sup> Tine ya mɔtɔ ga uwö dɛ ikeki kɔsɔ mo ŋbɔ koda ŋbɔ. Kina ɔdɔ bi kɛzɛ ŋbɔ dayi öyö kuru 'deni kato dɛ kpe kele. Kina doki'di Musa kata ŋɔi rɔnnĩ kɔzɔ ɔtɔ.

<sup>XXI</sup> Rɔ kɔmɔ lëndö löbu nime pili, mɔtɔ ari kutö'du ɛ'bi ŋɔi ziyĩ kɔzɔ ma miyĩ ko'dɔkɔ. Tine ɔdɔ kada kata 'deni kɔsɔ ma kileke mɔkɔ naga ebe kara ŋɔi yaga. <sup>XXII</sup> Mĩ tɔ'dö dɔ modɔɔkɔtɔ tine na bɔ kɔtɔ kutö'du ŋɔi ŋbɔ gbɛrɛ riyö ziyĩ. Kina bo dönnĩ mo ga kako kiya lende mo zi Musa. <sup>XXIII</sup> Kina bo kileki zinnĩ, iya te, "Lende kiya 'ba ŋere Boko'ba na te, 'Tilëndö kada 'ba rɔ kindawo na, kada ma koro rɔ dɔ kiteli zö Boko'ba. Wa ame ga rɔ 'ba tilëndö ne u'dike mɔlo tɔne. Kɔsɔ mo ame ga kedi ne olake koda tilëndö.'"

<sup>XXIV</sup> Kina lijɛ kola ŋɔi kö'dö koda bi kɛzɛ mɔtɔ kɔzɔ ame Musa kiya zinnĩ ne tara. Tine ato dɛ gbĩ ala köyö kuru. <sup>XXV</sup> Mĩ dɔŋbɔ mo nima na Musa kiya zinnĩ te, "Onyoke ti yaga tɔne römöyĩ tɔne kada 'ba rɔ kindawo na zi Boko'ba inza ko'jake ɔtɔ kpe bɛri. <sup>XXVI</sup> Ziye tutö'du mo ŋge mi tɔ'dö dɔ modɔɔkɔtɔ. Tine mi tɔ'dö dɔ modɔmoriyö ame rɔ kada 'ba rɔ kindawo ne inza ko'jake ɔtɔ."

<sup>XXVII</sup> Tine pele ya mɔtɔ ga ɛnyĩ 'biri mi tɔ'dö dɔ modɔmoriyö mo nima kari tonɔgɔ bi mo. Tine lijɛ ari ko'ja ɔtɔ kinza. <sup>XXVIII</sup> Kina Boko'ba kiya zi Musa te, "Ti kö'böke tilagi

kò'du ki'di ma ti ndose ma ɲbò nyanya? <sup>XXIX</sup> I'dike kèdì dɔye ma Boko'ba moza kada 'ba rɔ kindawo 'deni yaga ziye na ma 'dɔ mī tō'dò dɔ modɔɔkoto mi'di ye kutò'duke akonyo 'ba kada dɔ riyò 'do ne. Mī kada 'ba rɔ kindawo nī mɔto ziyi toloma gɔ bi 'bī ma kèdì teyi. Bɔto kɔdɔ dè yaga."

<sup>XXX</sup> Mī tō'dò dɔ modɔmoriyò na bilaka kindawo rɔnni ɲgì.

<sup>XXXI</sup> Yisarele idèki möyi mangolɔ'bo 'bènni nima rɔ mani. Wa aɲmi ɲgì kɔzɔ kòlu kaɲmi naga tara tine rɔ ma kindili kɔzɔ lèmbèrè ma koɲma ti tagi gomo.

<sup>XXXII</sup> Musa iya te, "Ame na rɔ ndose 'ba Boko'ba, 'Ogba gbèrè kɔto 'ba mani 'dɔ kikeki zi dɔ kupò ye ma di yi'bòwu naga nima 'dɔ lijë ko'ja kinè mangolɔ'bo ma, ma Boko'ba moloma ti'di mo ziye di yi mōkò mī kada ma mo'de ye di Ezipeto.' "

<sup>XXXIII</sup> Kina Musa kilende zi Arona iya te, "Ogba kete kɔdɔ gbèrè 'ba mani yimo 'dɔ kutè gɔ bi 'ba tumòtu ɲere Boko'ba 'dɔ kikeki koda dɔ kupò ze ga ma di yi'bòwu."

<sup>XXXIV</sup> Kina kɔzɔ wa ame Boko'ba kose 'deni zi Musa ne tara, Arona ogba mani nima ɲgì kīdèyi kɔmɔ sandu koro 'ba kò'du ki'di yayi tikeki mo.

<sup>XXXV</sup> Yisarele onyo mani ɲbò kɔmɔ kɔzɔ 'butè sowo ɲbò lijë kari kōmò dɔyayi ma lijë kèdì kari koloma teyi mo tònè. Lijë ako ti tonyo mani ɲbò lijë kōmò timo kpa dɔ maga 'ba Kanana. <sup>XXXVI</sup> Gbèrè 'bènni mo naga nima 'butè na kèdì koso mī lō'di.

## XVII

### *Mini Di Mī Dòku*

<sup>I</sup> Kina Yisarele pili kényi ɲgì dɔmo di mōkò 'ba Sini yayi kari nduwè rɔ ma kolɔɔ kɔzɔ ma Boko'ba kose zinni. Lijë ari koga taya Rapidimi, tine mini ari kinza 'bòwu bi mo. <sup>II</sup> Kina lijë kebe ɲgì tamo ti Musa iya te, "I'di mini zize duwè."

Musa ileki dɔmo zinni iya te, "Èddi kamoke tò gɔ wa'di? Gɔ wa'di na kèdì kiyɔzɔke ɲere Boko'ba te?"

<sup>III</sup> Tine koda o'dɔ lijë 'deni ɲgì sowa na lijë koloma ɲgì rɔ tamo ti Musa, iya te, "Gɔ wa'di na kari kugbè'du gɔze ko'de ze di Ezipeto 'dɔ dèdì dōlè 'deni dote dɔze mī mōkò te ti boyi titi ze ga kpaki ti yèri ze ga?"

<sup>IV</sup> Kina Musa kudu zi Boko'ba, iya te, "'Dɔ mo'dɔ tondo zi bilaka naga nime? Lijë 'deni ɲgì ndò 'dɔ tu'du ma ti dòku."

<sup>V</sup> Boko'ba ènyi kileki dɔmo zi Musa iya te, "Ari dɔgba kɔmɔ Yisarele naga nima. Ogba bulòbu 'bènni mɔto mo ga tiiyi. Kina ogba pèri 'bī tònè komba dɔ yòpò timo ne tiiyi. <sup>VI</sup> Ari. Ti mɔrɔ dɔgba ziyi yayi ɲgila dòku mɔto di Sinayi. Omba yòki mo kina ti mini kɔdɔ ɲgì di yimo zi bilaka tuwè mo."

Kina Musa kari ko'dɔ ɲgì kɔzɔ a nime te di kɔmɔ lòbu 'ba Yisarele naga nima pili. <sup>VII</sup> Kina Musa koyi möyi bi nima ɲgì rɔ Masa ame kiya te "Iyɔzɔ" gbī rɔ Meriba ame kiya te "Lamo" rōmōyi bi nima na Yisarele kamo ti Musa di teyi kiyɔzɔ Boko'ba koloma tititi mo, iya te, "Boko'ba èdì ɲgì tize na ala bo inza?"

### *Ya 'Ba Yisarele Ti Amaleke*

<sup>VIII</sup> Ko'ja Yisarele kèdì koloma Rapidimi yayi na Amaleke kalo ya ɲgì dōnni. <sup>IX</sup> Musa iya zi Yèsuwa te, "Ogba bilaka tiiyi kari ko'dɔ ya ti Amaleke naga nime tilèndò. Mèdì mari ma 'bama mɔrɔ dɔ dòku tɔrɔ ti pèri tònè Boko'ba kose zò 'dɔ mombi ne."

<sup>X</sup> Yèsuwa o'dɔ ɲgì kɔzɔ ma Musa kiya zi bo kari to'dɔ ya ti Amaleke naga nima. Tine Musa ni ti Arona ti Uru ari kèki ga ma 'bènni tɔrɔ dɔ dòku. <sup>XI</sup> Dɔdɔ Musa kombi kōzi bo tɔrɔ na Yisarele ki'di ɲgì ta'da bo ya 'bènni Amaleke naga nima. Tine ɔdɔ bo kileki kōzi bo bèri na Amaleke naga nima kuyi ɲgì 'bòwu gburu tinni 'dɔ ta'da lijë. <sup>XII</sup> Kina ɔdɔ kɔnyɔ Musa kidaki 'deni Arona ni ti

Uru o'de dōku ngi ki'di bo koloma dōmo lijē koro 'bēnni ngila bo togbo konyo bo kō'bō toro ŋbō kada kōsō. XIII Kina Yēsuwa ka'da Amaleke naga nima ngi.

XIV Kina ŋere Boko'ba kiya zi Musa te, "Aka'da nime ugu bēri 'dō kō'bō kinza kudōlu. Iya gomo zi Yēsuwa. Ma Boko'ba mēdi mote dō Amaleke naga nima pili yaga."

XV Musa o'ba bi 'ba akumu yayi bo ki'di mōyi mo rō "Boko'ba na rō bero ma." XVI Bo iya te, "Ombike bero 'ba Boko'ba ŋbō toro. Bo ti kō'bō to'dō ya nduwē ti Amaleke rō ŋburuŋburu."

## XVIII

### *Tako 'Ba Yetoro*

I Yetoro bō akumu 'ba Midiyana bō lanzo Musa tōnē uwō lende 'ba wa ame ga Boko'ba ko'dō zi Musa gbī ti bilaka abo ga Yisarele ne 'deni. Kina bo uwō 'deni gbī ma Boko'ba koja Yisarele 'deni yaga di mī dōyayi 'ba Ezipeto. II Kina bo kako ngi ko'de go nyiti abo Zipora 'ja 'ba Musa mo tōnē bo koja 'deni pa kari zi bō lanzo bo yayi bine ne III-IV ti kole riyō mo tōnē ga Geresomo ni ti Elizara. Musa i'di mōyi kole abo mōto nima rō Geresomo ame kiya te "Bō lōwō" rōmōyi bo iya te, "Ma moloma 'deni rō bō lōwō mī dōyayi lōwō." Kina bo ki'di mōyi mōto mo nima rō Elizara ame kiya te "Boko'ba okonyi ma 'deni" rōmōyi bo omeri bo iya te, "Boko'ba 'ba 'bu ma ni na rō bō konyi ma. Bo omo ma 'deni di kpa kulu 'ba bō doliŋo 'ba Ezipeto."

V Yetoro ni ti nyiti abo ti kole mo naga nima ako kota Musa ni koga taya 'deni mī mōkō ŋgosi ngila dōku koro 'ba Boko'ba. VI Musa uwō go kose 'ba Yetoro ni ma lijē kēdi kako 'deni mōlo na bo kari VII ngi turē dōnni. Bo ari kudē dō bo bēri kōmō bō lanzo bo, bo kiramo na lijē koloma ngi rō tumōtō rōnni. Kina bo ko'de lijē ngi liŋo mī bi loma ma 'ba bo. VIII Kina Musa koloma ngi rō tiyēti go wa ame ga Boko'ba ko'dō zi

Ezipeto gbī ti bō doliŋo 'bēnni mo go lende 'ba bilaka abo ga Yisarele ne ngi zi bō lanzo bo Yetoro kina gbī ti gomo ame ga ko'ja lijē di go kori ti ma Boko'ba kokonyi lijē di yimo.

IX Yetoro ngi ti mī kēyi di bi tuwō lende laka nime Boko'ba ko'dō 'deni zi Yisarele kōmō, koja yaga di mī Ezipeto ne. X Yetoro iya te "Akilēlu kēdi zi bo Boko'ba bō kōmō ye di kpa kōzi Ezipeto ti bō doliŋo 'bēnni mo. Akilēlu kēdi zi bo Boko'ba ame bo kōmō bilaka abo ga Yisarele 'deni di mī loma rō atoli ne. XI Rō ma laka mikali 'deni bo ŋere Boko'ba na rō dō kiteli kebe akoro ni pili. Rōmōyi bo ileme wa 'deni zi Ezipeto bō ko'dō kponi rō bilaka abo tōnē ga."

XII Kina Yetoro ko'de akonma ngi gbī ti a mōto ga tumu mo zi Boko'ba. Kina Arona ni ti lōbu 'ba Yisarele mōto ga kari ngi tonyo akonyo koro nima koto ti bo kōmō Boko'ba.

### *Ti'di Bō Burē*

XIII Mī bi kēzē ma di gomo na Musa kutē kitī abo ngi to'dō burē 'ba bilaka ma kirasi lende naga. Kina bo koto ngi tara ŋbō kada kōsō dō bo. XIV Kina odo bō lanzo bo Yetoro kōngo lende nima 'deni tara tine, bo ititi Musa iya te, "Wa'di ga na kēddi ko'dō tara? Go wa'di na nī ŋge koto kutu yi bi to'dō burē ki'di bilaka konzi naga nime kēdi kolō'bō ŋbō kada kōsō dōmo?"

XV Musa ileki zi bo, iya te, "Rōmōyi bilaka naga nime lijē ako zō toma ako'doko 'ba Boko'ba. XVI Odo mōto ga kēdi ti lende mbowa mī lōngō nni na ma ga kēdi ko'de zō 'dō modoro ndimo zinnī miyēti go ndose ti kō'du ki'di 'ba Boko'ba zinnī."

XVII Bō lanzo bo Yetoro ileki dōmo zi bo, iya te, "Wa nima kēddi ko'dō ne ele dē. XVIII Loma nima ēdi kodo gomō roye kiyēndē ye. Ndobo nima irindi sowa. O'bo dē ŋge zi bō koto na 'dō ko'dō kutu nī. XIX Uwō lende 'bama ma mēdi miya ziyi. Boko'ba koloma koto tiyi, nī 'bēyi oloma ŋge rō bō kōmō bilaka naga nima mī lōngō lijē ti Boko'ba to'de lende 'bēnni kōmō bo. XX Iyandi bilaka

naga nima ti ndose ti kö'du ki'di 'ba Boko'ba kileme loma ma laka zinni ti a ma go lijë ko'do. <sup>XXI</sup> Tine igeli ya moto ga di minni ro ya ame ga bilaka ki'di donni go lende mo gbi ro bo koro Boko'ba ne ko'doko a moto ro komo kugö de gbi, go koza lijë kedî ro bo dotumu 'ba bilaka ma kuluku 'butë riyö ti ma kuluku riyö ti ma kuluku koto ti ma 'butë. <sup>XXII</sup> Lijë na go kedî ro bo ko'do burë 'ba bilaka, tine lende ma kirindî ka'da lijë naga na 'jaa 'do ko'de ziyi. Ma mbowa naga lijë kote yayi 'do ki'di royi kawo. Lijë kokonyi yi kombi akirindî nima mbowa yaga di döyi. <sup>XXIII</sup> Odo ko'do ngi te kina odo kedî ro ndose abo 'ba Boko'ba mo gomo inza kodo kulowö royi. Kina gbi bilaka pili ti kileki ngi lijo 'benni ga ti mi këyi."

<sup>XXIV</sup> Musa uwö lende kiya 'ba bo lanzo bo nime na bo ko'do ngi tara. <sup>XXV</sup> Bo ongo bilaka ma laka naga di mi löngö Yisarele koza ro bo dotumu 'ba bilaka ma kuluku 'butë riyö, ma kuluku riyö, ma kuluku koto ti ma 'butë. <sup>XXVI</sup> Lijë na koloma nati ro bo to'do burë 'ba bilaka. Lende ma kitigo naga na 'jaa koto kari dogba zi Musa, tine ma mbowa naga lijë ote ngi yayi.

<sup>XXVII</sup> Kina Musa koto go bo lanzo bo Yetoro ngi kari bo kileki kari mi do yayi 'benni.

## XIX

### Sinayi

<sup>I</sup> Mi mota 'ba nyepe 'benni 'ba Yisarele ma lijë kodo timo yaga di mi Ezipeto mi tö'do ma dandende 'ba nyepe mo nima na ro tömö 'benni Sinayi. <sup>II</sup> Di potö tenyi 'benni di Rapidimi kako mi mökö ngila do doku Sinayi na lijë koga taya ngi yayi.

<sup>III</sup> Kina Musa këki ngi kari toro do doku tilende ti Boko'ba. Kina Boko'ba kidëki bo di do doku toro yayi, iya te, "Ari kiya kozo a nime te zi Yisarele kupö e'be Yakoba naga nima, <sup>IV</sup> 'Kpe, o'jake wa ma mo'do

zi Ezipeto 'deni ti komoye. Kina o'jake 'deni gbi ma mombi ye kozo yagi tara do kakala ma mo'de ye zö. <sup>V</sup> Odo kiya te kuwöke doma ngi kinda'bake lömu ma nime tiye ne, kpe na ti keddike ro a löbu zö di mi löngö bilaka konzi 'ba dolijo nime. Dolijo nime pili a ma na. <sup>VI</sup> Tine kpe ti keddike zö ro 'bama ga ame moweli 'deni ro bo akumu ma.' Lende naga nime ari timo kiya zinni lijë Yisarele."

<sup>VII</sup> Kina Musa kileki ngi kako kototo do bulöbu 'ba Yisarele pili bëri kora go lende naga nime Boko'ba kose ne teyi. <sup>VIII</sup> Kina lijë pili kuti ngi gomo, iya te, "Wa ame ga pili nere Boko'ba kose ne ti do'do ngi tara." Kina Musa kuyi do bo ti kpenni nima kari kiyeti zi Boko'ba.

<sup>IX</sup> Boko'ba ileki zi Musa, iya te, "Medi mako ziye yayi mi zana poli ma keddi, 'do bilaka naga nima kuwö ma medi milende tiyi go lijë ki'di donni go lende 'bi."

Kina Musa kileki kiyeti go wa ame bilaka naga nima kiya ne ngi zi Boko'ba. <sup>X</sup> Kina Boko'ba kiya zi bo te, "Ari kilejo bilaka naga nima ndö ro ma kopo kisaki di mi tone gbi tilendö. I'di lijë kurögö böngö 'benni ga lijë kiyada rönni ndö <sup>XI</sup> koda tö'do do mota mo nima. Römo yi mi kada mo nima ma nere Boko'ba medi mako bëri do doku 'ba Sinayi komo Yisarele pili te. <sup>XII</sup> Tine iya gomo zinni ko'do maga zinni kinza boto kese de kulowö ngosi 'de ngila doku nime. Iya zinni, kinza lijë këki de domo ala kosa ndimo ma di bëri. Boto ame kosa ro doku nima, kupö ngi yaga. <sup>XIII</sup> U'du bo yaga ti doku motoga ko'be bo ti komo, kinza boto kosa ro bo de ti közini. Ro go wa ame ga pili kosa ro doku nima, ala bo ro yeri ala bilaka lesi, kupö ngi yaga. Tine odo kiya te kome mi tototi 'deni ro ma kembe na 'jaa 'do bilaka naga nima këki toro do doku bine."

<sup>XIV</sup> Kina Musa kileki kari ki'di bilaka tonë ga ngi kilejo rönni, lijë kurögö böngö 'benni ga. <sup>XV</sup> Bo iya



zinnĩ ɔɔ lĩjɛ kɛdĩ ndɔ ɔɔ ma kɔɔ mĩ tɔ'dɔ ma ɔɔ dɔ mota mo. Kinza bɔtɔ kɔ'dɔ dɛ ti 'ja.

### *Bɔko'ba Urɛ Dɔ Musa Dɔ Dɔku Sinayi*

<sup>XVI</sup> Mĩ dɔɔɔɔ 'ba tɔ'dɔ ma ɔɔ dɔ mota mo nima ɔɔ na birɔ tɔɔ kɛbĩ ti tɔɔ kapi kudu ɔɔ pɔli ma kɛddĩ ko'bolɔ dɔ dɔku tɔnɛ ɔɔ. Kina kome tɔtɔti ɔɔ ɔɔ ma kembe, bilaka ame ga pili mĩ taya yayi ne ɔɔmo kebe ɔɔ tĩlɛ'dĩ. <sup>XVII</sup> Kina Musa kɔsɔ ɔɔ dɔɔba zinnĩ tari turɛ dɔ Bɔko'ba lĩjɛ kari kɔɔ ndĩ dɔku bɛrĩ yayi. <sup>XVIII</sup> Dɔku kĩdɛkĩ ɔɔ Sinayi mo nima kɔtu utu'bɔ dɔmo 'deni ɔɔ ɔɔbuku rɔmɔyĩ Bɔko'ba ɛkĩ 'deni kako dɔmo yayi mĩ pa'do. Kɔtu anyo ɔɔ di dɔmo kɔɔ kɔtu 'ba lĩndĩ dɔku lɔbu nima kiyaya rɔnĩ ɔɔ pili ɔɔ ma kɛnyɛ. <sup>XIX</sup> Kina birɔ tɔtɔti mo tɔnɛ kɔɔbeki bi ɔɔ nati nduwɛ ɔɔ dɔ kiteli. Musa ilende, kina birɔ mugu Bɔko'ba kudu ɔɔ kileki dɔmo.

<sup>XX</sup> Bɔko'ba ɛkĩ kako dɔ dɔku 'ba Sinayi tɔɔ yayi na bo kĩdɛkĩ Musa ɔɔ kari zi bo. Musa ɛkĩ kari tɔɔ yayi <sup>XXI</sup> na Bɔko'ba kiya zi bo te, "ɛkĩ kileki bɛrĩ kiya zinnĩ lĩjɛ bilaka naga nima kinza bɔtɔ kese dɛ kako ɔɔɔsi ndĩ dɔku tɛgɛ tɔɔɔ ma Bɔko'ba. Ame kako ti kɔlɛ yaga. <sup>XXII</sup> Ya ame ga pele ɔɔ bɔ akumu kɛdĩ kese ɔɔɔsi ɔɔgila ma ne lĩjɛ kilɛɔ rɔnnĩ kɔɔ kinza modɔ karama dɔnnĩ."

<sup>XXIII</sup> Musa ileki zi Bɔko'ba, iya te, "Lĩjɛ inza kɛkĩ tɔɔ dɔ dɔku bine rɔmɔyĩ ose ɔɔmo 'deni mɔlo zinnĩ ko'dɔ maga 'deni mɔlo kpa bi 'bĩ ame koweli 'deni ɔɔ ma koro ne."

<sup>XXIV</sup> Bɔko'ba iya te, "ɛkĩ kileki bɛrĩ kari ko'de Arona tĩyĩ tɔɔ bine. Tine kinza bɔ akumu ni ti bilaka ma laki naga nima kumu dɔ maga nima dɛ tako zɔ bine kinza modɔ karama dɔnnĩ." <sup>XXV</sup> Kina Musa kɛkĩ ɔɔ kileki kari bɛrĩ zi bilaka naga nima kiyɛtĩ ɔɔ wa ame ɔɔ nɛre Bɔko'ba kiya zinnĩ ne.

## **XX**

### *Kɔ'du Kĩ'di Ma 'Butɛ*

<sup>I</sup> Kina Bɔko'ba koloma ɔɔ ɔɔ tiya lende naga nime zinnĩ te, <sup>II</sup> "Ma na ɔɔ ɔɔ nɛre Bɔko'ba 'be ame koja ye yaga di mĩ Ezipeto di mĩ loma ɔɔ atɔli. <sup>III</sup> Kinza ko'dɔke a mɔtɔ dɛ ɔɔ Bɔko'ba ziye 'berĩ di ɔɔma.

<sup>IV</sup> Kinza ko'dɔke a mɔtɔ dɛ ɔɔ akoro ziye kɔɔ kĩnɛ a mɔtɔ ame mĩtɔɔ ala mĩ dɔyayi bɛrĩ bine ala mĩ mini lɔbu tara. <sup>V</sup> Kina kinza kolɔdɔke dɛ bɛrĩ kulɔmuke kpeye zinnĩ. Rɔmɔyĩ ma ɔɔ nɛre Bɔko'ba 'be ma ti mĩ kombi ɔɔye. Ti modɔ karama 'ba lende kɛnyɛ dɔ 'bu ma ko'ji ma naga kala ɔɔ kole mo ga mĩ mota ɔɔbɔ kala ɔɔ ma mĩ sowɔ mo ga. <sup>VI</sup> Tine ti mileme akɔ'ɔ ma zi dɔ kupɔ ma konzi ame ga kɔ'ɔ ma koro kɔ'du kĩ'di ma gbĩ ne.

<sup>VII</sup> Kinza kirasi mɔyĩ ma ɔɔ nɛre Bɔko'ba 'bĩ dɛ ɔɔ ma sari mĩ lende kɛnyɛ. Rɔmɔyĩ bɔtɔ ame kirasi mɔyĩ ma ɔɔ nɛre Bɔko'ba mĩ lende kɛnyɛ ne minza mola du tara di bi tɔɔ karama dɔmo.

<sup>VIII</sup> Tɔ'dɔ 'ba kada 'ba ɔɔ kindawo i'di kɛdĩ dɔyĩ zĩyĩ ɔɔ tɔ'dɔ ma koro gbĩ kɔtɔ laka. <sup>IX</sup> O'dɔ ndɔbɔ 'bĩ ga ɔɔ nge mĩ tɔ'dɔ dɔ modɔkɔtɔ. <sup>X</sup> Tine tɔ'dɔ dɔ modɔmɔrĩyɔ mo nima kada 'ba ɔɔ kindawo na zɔ ma ɔɔ nɛre Bɔko'ba. Mĩ kada mo nima kinza kosa ndɔbɔ mɔtɔ dɛ. Nĩ gbagba yĩ mo ala kole 'bĩ ala nyiti 'bĩ ala atɔli 'bĩ ga ala yɛrĩ 'bĩ ga ala bɔtɔ ma ɔɔ bɔ lɔwɔ ame kɛdĩ tĩyĩ lĩɔ ne kinza kosa ndɔbɔ mɔtɔ dɛ. <sup>XI</sup> Rɔmɔyĩ mĩ tɔ'dɔ dɔ modɔkɔtɔ na ma Bɔko'ba mote tɔ'ba mĩtɔɔ ni yĩmo ti dɔyayi ti mini lɔbu ni pili ti wa mo ga ame yĩmo ne. Tine ma Bɔko'ba mindawo ɔɔma mĩ tɔ'dɔ ma ɔɔ dɔ modɔmɔrĩyɔ mo. Kina me mulɔmu tɔ'dɔ dɔ modɔmɔrĩyɔ 'deni mĩ'di kɛdĩ ɔɔ ma koro.

<sup>XII</sup> Oro 'bu yĩ ni ti mɔyĩ. Rɔmɔyĩ 'dɔ koloma ɔɔyĩ kɔwɔ mĩ dɔyayi nime ma ɔɔ nɛre Bɔko'ba 'bĩ mĩ'di zĩyĩ ne.

<sup>XIII</sup> Kinza ko'dɔ rɔyĩ dɛ ɔɔ bɔ kɔzĩ roma.

<sup>XIV</sup> Kinza ko'dɔ yɛrĩ dɛ.

<sup>XV</sup> Kinza ko'dɔ 'bɔgɔ dɛ.

**XVI** Kinza kunzö lende dë rɔ bēti kpa lēpī yī mɔtɔ.

**XVII** Kinza kombi miyi dë rɔ liŋɔ 'ba lēpī yī mɔtɔ. Kinza kombi miyi dë rɔ 'ja abo ala rɔ atoli abo ala rɔ ŋgulö sa abo ala rɔ akaca abo ala rɔ ɔtɔ ame ga pili rɔ abo ne."

### *Bɔko'ba Ilende Zi Yisarele*

**XVIII** Kina ɔɔ bilaka naga nima ko'ja tɔrɔ kēbi ti ma kapi mo nime 'deni lijē kuwö birɔ tototi kōtu kanyo kutu'bö dɔ dōku 'deni tara tine na rōnni kebe ŋgī tilē'di di zi tikere. Lijē ɔrɔ ŋbō rɔ ma kɔwɔ **XIX** kiya zi Musa te, "Ni mo na ŋge do'dɔkɔ gɔ kilende zize, Musa. Ti duwö döyī. Tine kinza ki'di Boko'ba na dë kpe kako kilende zize kinza dölē."

**XX** Musa ileki zinni te, "Kinza kereke dë. Boko'ba ako tiyɔzɔ ye gɔ tikere abo kēdi miye kitata ye di mi to'dɔ lende kēnyē."

**XXI** Bilaka naga nima ileke 'bēnni ŋbō rɔ ma kɔwɔ. Musa na ŋge kese kari ŋgila bi kōlu kɔzɔ pōli nima Boko'ba kēdi yimo ne. **XXII** Kina Boko'ba kilende zi Musa, iya te, "Ari kiya zinni Yisarele te, 'Kpe, o'jake 'deni ti kɔmɔye ma milende ziye di mitɔrɔ. **XXIII** Kinza ko'dɔke ɔtɔ mɔtɔ dë kpe rɔ Boko'ba ziye 'beri di goma di mi sitēri ala di mi yamo ma kōbökōbō.

**XXIV** Yayi na ko'bake rɔ bi 'ba tonma akumu zö 'dɔ koŋmake akumu 'be ga dɔmo zö. Yēri ma kēdi koŋma pili ko'do ti ma kēdi koŋma ŋge rɔ bi koro mo naga gɔ koŋmake zö dɔmo. Gɔ bi ame pili migeli 'deni ziye tidēki möyī ma di teyi ti mako ŋgī mo'dɔ yēyī dɔye. **XXV** ɔɔ kēddi ko'bake bi 'ba akumu zö ti dōku kinza ko'bake dë ti dōku ame ga kitē'di dɔ kpamo ne. Römöyī ɔɔ kosa rɔmo 'deni ti jama irasi 'deni yaga rɔ ti'da di zö. **XXVI** Tine kinza ko'bake bi 'ba akumu dë zö ti bi tēki teyi. Römöyī ɔɔ kēddi kombi ndiyi tēki dɔmo a titi 'ba rōyi ga ti kebe kinda za 'böwu yaga pili dɔmo.'

## **XXI**

### *Atoli Ebere*

**I** Ame na rɔ kö'du ki'di ma, ma Boko'ba, gɔ ni Musa ki'di zinni lijē Yisarele.

**II** ɔɔ ni mɔtɔ kugö Ebere rɔ atoli ziyi, i'di bo ko'dɔ ndɔbɔ ŋge ziyi kɔmɔ kɔɔ modɔkɔtɔ. Tine mi modɔmoriyö 'ba kɔɔ mo nima ope bo kari abo kinza topi ɔtɔ ziyi gɔmo.

**III** ɔɔ ko'de bo ŋge kɔtɔ kutu bo, i'di bo gbī kileki kari abo kutu bo. Ne ɔɔ bo kako mɔlo ti 'ja abo i'di bo kari timo. **IV** Ne ɔɔ kiya te ni na 'jaa kogbe 'ja zi bo, kole ti yitö ma bo köyö nima kpaki ti 'ja mo ē'bi na,

ogba yaga i'di bo kari abo ŋge kutu bo. **V** Ne ɔɔ bo kiya ti kpa bo te lende 'ba kole abo ga ti 'ja abo ɔ'ɔ rɔ bo, bo ko'dɔkɔ yi löbu abo nima gba nduwē, **VI** ni bɔ dɔ bo mo nima oto bo kari rō 'ba Boko'ba ki'di bo kɔrɔ gɔ kpadōri ala lē'bērē kumö mbili bo. Kina gɔ bo kö'bö ŋgī nati ŋburu rɔ atoli ziyi.

**VII** Ni mɔtɔ ɔɔ bɔ mo kugö nyiti abo ziyi rɔ atoli kinza kope dë kpe kola kari kɔzɔ 'ba bɔtɔni. **VIII** Tine ɔɔ lɔko na kari kele dë kōmōyī rɔ 'ja ni bɔ kugö ni mo nima i'di 'bu ni kutē göni yaga di ziyi rɔ tutē. Kinza kebe kugö ni dë zi bɔ löwö römōyī ɔɔ ko'dɔ tara irasi lende 'deni ti a nima ko'dɔ zini ne. **IX** Tine ɔɔ kiteri ni mɔlo rɔ 'ja zi kole 'bi, inda'ba ni laka kɔzɔ nyiti 'bi tara.

**X** Ni mɔtɔ ɔɔ kebe kogbe 'ja mɔtɔ 'böwu kinza ki'di 'ja 'bi ma dɔgba nima kileri ɔtɔ mɔtɔ dë pele rɔ akonyo ni ti bɔŋgɔ 'ba rōni gbī ti ako'dɔkɔ ame tōnē koloma pa to'dɔ mo zini ne. **XI** ɔɔ ko'dɔ a mota naga nime dë zini lɔko kēnyī ē'bēni yaga. Kina kinza kopi ɔtɔ dë gbī ziyi.

**XII** Ni mɔtɔ ɔɔ kebe kogbe 'ja mɔtɔ 'böwu kinza ki'di 'ja 'bi ma dɔgba nima kileri ɔtɔ mɔtɔ dë pele rɔ akonyo ni ti bɔŋgɔ 'ba rōni gbī ti ako'dɔkɔ ame tōnē koloma pa to'dɔ mo zini ne. **XI** ɔɔ ko'dɔ a mota naga nime dë zini lɔko kēnyī ē'bēni yaga. Kina kinza kopi ɔtɔ dë gbī ziyi.

**X** Ni mɔtɔ ɔɔ kebe kogbe 'ja mɔtɔ 'böwu kinza ki'di 'ja 'bi ma dɔgba nima kileri ɔtɔ mɔtɔ dë pele rɔ akonyo ni ti bɔŋgɔ 'ba rōni gbī ti ako'dɔkɔ ame tōnē koloma pa to'dɔ mo zini ne. **XI** ɔɔ ko'dɔ a mota naga nime dë zini lɔko kēnyī ē'bēni yaga. Kina kinza kopi ɔtɔ dë gbī ziyi.

### *Dɔkolo*

**XII** Bɔtɔ ame kupö bilaka ne, kupö bo gbī yaga. **XIII** Ne ɔɔ kiya te közi bo na kɔmɔ rɔ tɔmɔ rɔmo bo kirija abo kari mi bi ame ma Boko'ba na mileme ziye ne. **XIV** Ne bɔ ame kupö bilaka ŋgī ti lende 'ba mi bo kinza közi bo na dë kɔmɔ rɔmo ne,

otoke bo yaga ala pele di ngila bi 'ba akumu ma kupöke bo yaga.

**XV** Bɔɔɔ ame komba 'bu bo ni ti ma bo kupö bo yaga.

**XVI** Bɔɔɔ ame kinda'ba lëpī bo mɔɔɔ rɔ 'bɔki 'dɔ tugö mo mökö ala kogba rɔ atoli ne kupö bo yaga.

**XVII** Bɔɔɔ ame kulömu 'bu bo ni ti ma bo ne, kupö yaga.

**XVIII-XIX** Ɔɔɔ ya mɔɔɔ ga kamo lijë komba rönni koga dɔ bɔ ma kɔɔɔ ti közi ala ti döku bɔ mo kölä dë, bɔ lamba nima inza ti a mɔɔɔ 'dɔ ko'dɔ teyi. Tine bo konɔɔ nge rɔ gɔ bɔ ma bo koga dɔmo nima bo kopi dɔ tö'dö ame ga bɔ nime ko'dɔ bëri di kpa ndɔbɔ ne. Bo konɔɔ gɔ bɔ nima nɔbɔ rɔmo kele kokɔkɔ rönī.

**XX** Bɔɔɔ ame komba atoli abo ti ngëri kulöku ngi kölä közi bo ne, oɔɔ karama dɔmo. **XXI** Ne oɔɔ atoli mo nima kënyī di dɔ lamba nima mi tö'dö dɔ kɔɔɔ ala dɔ riyö kinza kodɔ karama dë dɔ bo römöyī atoli abo na.

**XXII** Ɔɔɔ ya mɔɔɔ ga ame këdi komba ga rönni ne közimo kɔmɔ rɔ 'ja kɔmɔ, na oɔɔ 'ja mo nima koja kole ngi yaga tine ɔɔɔ kosa rönī dë, lijë bɔɔɔ mo naga nima kopi wa ame më'dë 'ba 'ja nima kiteri di zinnī burë kuti 'deni gbī gɔmo ne. **XXIII** Ne oɔɔ kiya te wëtö këdi rɔ 'ja nima topi mo kɔɔɔ wa ame lijë ko'dɔ ne. Ala rɔ tölä dɔmo konyo gbī ti tölä.

**XXIV** Ɔɔɔ këdi rɔ kɔmɔ gbī ti kɔmɔ, kilinɔba kpa gbī ti kilinɔba kpa, konyo dɔmo konyo gbī ti konyo, ndi gbī ti ndi, **XXV** tilanɔma gbī ti tilanɔma, wëtö gbī ti wëtö, kina tibi gbī ti tibi.

**XXVI** Ɔɔɔ bɔ mo komba atoli abo kitiko kɔmɔ mo bo kope ngi kola kari kpa dɔkolo kɔmɔ mo nima bo kitiko 'deni ne. **XXVII** Kina oɔɔ bo kɔɔ rɔ kpa mo gbī tara bo kope ngi kola kari.

### Wali

**XXVIII** Ɔɔɔ ngulö sa 'bi 'ba mɔɔɔ koga bilaka kupö ku'du ti döku kölä yaga. Kina kinza bɔɔɔ konyo yida mo dë. Tine kinza ko'dɔ ɔɔɔ dë zi bo bɔ dɔmo. **XXIX** Ne oɔɔ ngulö mo nima këdi pa to'dɔ ya ti bilaka bɔ

dɔmo kuwö lende mo tine bo na ko'dɔkɔ dë tosi dɔmo bëri, na oɔɔ kari kupö bilaka tara u'du ngulö mo nima ti döku kupö yaga kina bo bɔ dɔmo mo nima kupö bo gbī yaga. **XXX** Ne oɔɔ kiteri zi bo topi mo rɔ yamo bo kopi gɔ bo kɔɔɔ ame kiteri di zi bo ne tara. **XXXI** Ɔɔɔ ngulö sa mo nima koga pele rɔ kole ma titiyi ala nyiti kina 'dɔ ko'dɔ pili tara. **XXXII** Ne oɔɔ kiya te ngulö mo nima kari koga rɔ atoli bɔ dɔmo kopi yamo 'butë mota zi bɔ dɔ atoli nima. Kina ngulö mo nima ku'du ti döku kupö yaga.

**XXXIII** Ɔɔɔ bɔɔɔ mɔɔɔ kari kombi toto yaga di dɔ gö kola rɔ gbönö ala bo na kole kola tara, oɔɔ sa ala akaca 'ba bɔɔɔ kila'ba yimo **XXXIV** bo kopi yamo zi bɔ dɔ yëri mo nima. Tine yida ma kölä mo nima bo bɔ gö mo nima kogba abo.

**XXXV** Ɔɔɔ ngulö 'bi 'ba mɔɔɔ kari koga 'ba lëpī yī kupö, ngulö ma koga wa mo nima ugöke mökö kozake mi yamo mo ti bɔ lëpī yī nima koga 'ba bo 'deni kölä ne. Kina yida ma kölä mo nima ozake yimo kpe ti bo. **XXXVI** Ne oɔɔ ngulö mo nima këdi 'deni mɔlo rɔ bɔ 'diri, tine ni bɔ dɔmo na ko'dɔkɔ dë tosi dɔmo bëri opi ngulö mɔɔɔ zi bɔ dɔmo kpa 'ba bo nima kogba yida ma kölä nima ziyi.

## XXII

### Akopi

**I** Ɔɔɔ bɔ mo kari ku'bögö sa 'ba bɔ mɔɔɔ kugö mökö ala kumu bëri bo kopi sa muyi kpamo. Ne oɔɔ bo ku'bögö rɔ kamölö bo kopi kamölö gbī sowɔ kpamo.

**II** Ɔɔɔ ko'ja bɔ 'bögö këdi kodowe kpadöri 'bi rɔ mi korɔndɔ na komba ngi kölä, roma bo inza kileki rɔ lende kënyë döyī. **III** Ne oɔɔ kiya te këdi rɔ mi kada ti këdi ngi rɔ lende kënyë ziyi.

Bo 'bögö kopi wa ame ga bo ku'bögö ne. Tine oɔɔ ɔɔɔ kinza zi bo, bo mo na ko kugö bo mökö 'dɔ kopi timo.

IV Ɔɔɔ bo ku'bɔgɔ rɔ yɛri na kari kota gba kɛdi rɔ ma kididi ɔɔɔ kɛdi rɔ sa ala akaca ala kamɔlɔ bo kopi bi mo teyi riyo.

V Ɔɔɔ bo mɔɔ kola yɛri abo ga kari konyo wa di mi nyaka 'ba bo mɔɔ bo kopi ti a ma laka 'ba mi nyaka ma 'ba bo.

VI Ɔɔɔ bo mɔɔ kusu pa'do na kolɔɔ kari konma nyonyu 'ba bo mɔɔ di bɛri ala gba di mi nyaka bɔɔ bo kusu pa'do mo nima kopi.

VII Ɔɔɔ bo mɔɔ ki'di yamo ala abo mɔɔ ga gɔ lɛpi bo mɔɔ tikeki mo na kari ku'bɔgɔ, ɔɔɔ kinda'ba bo 'bɔgɔ mo bo kopi mi riyo. VIII Ne ɔɔɔ kinda'ba bo 'bɔgɔ mo dɛ bo ma ku'bɔgɔ di zi bo mo nima kari rɔ 'ba Boko'ba kulomu rɔ bo a nima bo na dɛ konyo tine u'bɔgɔ ngi rɔ tu'bɔgɔ.

IX Wa ame ga pili kɔlu kɔɔ sa ala akaca ala kamɔlɔ ala bɔngɔ, bo ama kiya te, 'Ama na,' lijɛ nima kpaki riyo kari rɔ 'ba Boko'ba. Kina bo ame kari ko'ja kinza rɔ abo ne kopi mi riyo zi bo ma rɔ bo dɔmo mo nima.

X Ɔɔɔ bo mɔɔ ki'di yɛri abo tɔti zi bo mɔɔ tɔngɔ gɔmo, na kari kɔlu ala a mɔɔ ko'dɔ ala ku'bɔgɔ bɔɔ ko'ja gɔmo dɛ, XI lende mo kote rɔni lɔngɔ nni ti lomu kɔmɔ Boko'ba, kiya te, bo na dɛ kɔ'dɔ dɔ a 'ba lɛpi bo nima. Kina bo kopi ɔɔ dɛ teyi. Kina kinza bo dɔmo kititi dɛ gbɛ kpe. XII Ne ɔɔɔ kiya te ku'bɔgɔ rɔ tu'bɔgɔ bo kopi zi bo dɔmo. XIII Ne ɔɔɔ kuruku na konyo, sɔɔɔ mo bo ko'dɛ 'dɔ ko'ja. Kina bo inza kopi ɔɔ kpe gɔmo.

XIV Ne ɔɔɔ ni mɔɔ ko'dɛ yɛri 'ba lɛpi yi mɔɔ tɔti zi yi, ɔɔɔ ɔɔ mɔɔ ko'dɔ ala kɔlɛ kinza kɔmɔ bo ko'ja dɛ, zi yi topi mo zi bo bo dɔmo nima. XV Ne ɔɔɔ bo bo dɔmo mo kɛdi teyi, opi ɔɔ dɛ. Kina gbɛ tara ɔɔ ko'dɛ 'dɔ topi tɔ'dɔ mo naga nima ti girisi, ɔɔɔ ɔɔ mɔɔ kari kɔmɔ dɔmo girisi ma kopi nima na kote lende mo 'deni mɔlo.

*Akolɔ Ni Ti Tata*

XVI Ɔɔɔ bo mɔɔ kari kirasi nyiti ame gba kilibɔ dɛ ne kɔ'dɔ timo, i'di bo ko'dɔ gbe mo ngi bo kogbe abo rɔ 'ja. XVII Ne ɔɔɔ 'bu 'ba nyiti mo na ko'dɔkɔ dɛ bo kɔ'dɔ ti nyiti abo nima kopi yamo zi bo kɔɔ gbe 'ba dɔ nyiti tara.

XVIII 'Ja ame ko'dɔ rɔni rɔ bo kata ne, upɔke yaga.

XIX Bɔɔni ame kari kɔ'dɔ za ti yɛri ne, upɔke yaga.

XX Bɔɔ ame kari kumu roma za zi akoro kola ma nɛre Boko'ba ne, oɔke karama dɔmo kupɔke bo yaga.

XXI Kinza ko'dɔke kpɔni dɛ rɔ bo lɔwɔ. Rɔmɔyi kpe olomake gbɛ tɔnɛ bine rɔ bo lɔwɔ mi Ezipeto.

XXII Kinza ko'dɔke kpɔni dɛ rɔ makuru'bɛ ni ti kiri'bala mo ga.

XXIII Ɔɔɔ ko'dɔke na lijɛ kudu zɔ ma nɛre Boko'ba ti mileki dɔ mono 'bɛnni XXIV mupɔ ye yaga mi ya 'dɔ 'ja ma 'beye ga koloma gbɛ rɔ makuru'bɛ kole 'be ga kileki yaga rɔ kiri'bala.

XXV Ɔɔɔ ki'di yamo rɔ tɔti zi bo lisa ma mɔɔ kinza ki'di bo dɛ kopi zi yi ti a mɔɔ dɔmo. XXVI Ɔɔɔ kinda'ba bɔngɔ kolɔ rɔ bo mɔɔ kpa wali 'bi ileki zi bo gba kota kada kinza kɔsɔ dɛ. XXVII Rɔmɔyi gɔmo na ma nɛre kɔɔ zi bo tutu'bɔ mo dɔ bo. Kina ɔɔɔ kogba 'deni yaga bo ti kutu'bɔ wa'di dɔ bo? Ɔɔɔ bo kudu zɔ mɛdi muwɔ rɔmɔyi ma rɔ bo mi kɛyi.

XXVIII Kinza kiya kpa kɛnyɛ dɛ rɔ ma Boko'ba. Kina kinza kulomu bo ame rɔ lɔbu 'ba dɔye ne dɛ gbɛ.

XXIX I'di kpa kɔzi zɔ di mi wa ame ga pili kɛddi kumu di mi nyaka 'bi kɔɔ nyonyu ni ne. Kole bɔɔni 'bi ame rɔ dɔndende mo ne i'di zɔ. XXX Kina kole ma rɔ dɔndende 'ba yɛri 'bi ga gbɛ tara. Kole bɔɔni ame kɔyɔ rɔ dɔndende ne ko'dɔ tɔ'dɔ nɛre dɔ modɔmoriyɔ ti ma mo, tine mi tɔ'dɔ dɔ modɔmota mo nima ko'dɛ zɔ.

XXXI Kpe 'deni rɔ bilaka ma koro ma ga. Kina kinza konyoke yida kpa kuruku dɛ. U'duke zi bi.



## XXIII

### *Burë Kodɔɔ*

<sup>I</sup> Kinza kebe dë tilaki ti lende rɔ bëtì. Kina kinza kunzò bëtì dë gbì tandi gɔ lende ti bɔ lende kënyë.

<sup>II</sup> Kinza kebe dë tösò gɔ bilaka ma konzi ɔɔo lijë kèdì ko'dɔ lende kënyë ala kpënnì kèdì kandi di mî burë.

<sup>III</sup> Kinza ko'dɔ mî koŋmi dë nge rɔ bɔ lisa ni di kɔmɔ kiti 'ba burë.

<sup>IV</sup> Ɔɔo kari kômò dɔ sa ala akaca 'ba bɔ ya 'bì kôlu ra mökò ogba kileki zi bo. <sup>V</sup> Kina ɔɔo ko'ja akaca abo kidaki ra di bîcî akîrîndî okɔnyî kombi dɔmo tɔɔo. Kinza kebe kiteli dë ngî di dɔngila mo kari è'bî nduwë.

<sup>VI</sup> Kinza kandi dë gɔ lende laka 'ba bɔ lisa ɔɔo bo kako 'deni kɔmɔ kiti 'ba burë. <sup>VII</sup> Kinza kebe kusu bɔɔo dë rɔ bëtì. Kina kinza ki'di dë kupò bilaka ame abo ngî rɔ ma sari kinza lende ɔɔo ne. Römöyî ma nɛre Boko'ba ti modɔ karama dɔ bɔɔo ame pili kèdì ko'dɔ kinë lende kënyë ma kɔzɔ a naga nime te ne. <sup>VIII</sup> Kinza kuti dë dɔ kɔmɔ kugò. Römöyî kɔmɔ kugò ndɔbɔ abo rɔ tîyölu kômöyî ngî di dɔ lende laka kirasi kôri di zi ya ame ga rɔ bɔ lende laka ne.

<sup>IX</sup> Kinza kebeke dë to'dɔ kpɔŋi rɔ bɔ löwö. Römöyî kpe ikalike kpa loma rɔ bɔ löwö 'deni tönë bine di yida rɔye di mî Ezipeto.

### *Kɔɔ Ni Ti Tö'dö Dɔ Modɔmoriyö*

<sup>X</sup> Nyaka 'bî orɔ'dɔ nge kɔmɔ kɔɔ modɔkɔɔo kumu a mo ga. <sup>XI</sup> Tine mî modɔmoriyö 'ba kɔɔ mo nima ola kari mökò 'dɔ kindawo rönî. Kina kinza kebe kumu taŋga ame ga kôtu yîmo ne dë. Römöyî 'dɔ bɔ lisa ni kumu kɔɔo ma kileke mo ga koloma 'jaa zi yëri ni. Rɔ gɔ nyaka 'be ga pili na ko'dake lende mo ga te.

<sup>XII</sup> O'dɔ ndɔbɔ 'bî nge dɔ modɔkɔɔo mî tö'dö dɔ modɔmoriyö. Tine mî tö'dö ma rɔ dɔ modɔmoriyö mo nima kinza ko'dɔ ndɔbɔ ɔɔo dë. Römöyî 'dɔ atoli 'bî ga ti bɔ löwö 'bî ame ga kèdì ko'dɔ ndɔbɔ zîyî ne kpaki ti yëri 'bî ga kindawo rönî.

<sup>XIII</sup> Wa ame ga pili ma nɛre Boko'ba mèdî miya ziye ne, uwöke.

Kinza kebe kulömuke kpɛye dë zi akoro ni ala kidëkike möyî nni dɔ kpɛye.

### *Karama Löbu Ma Mota*

(TD 34:18-26)

<sup>XIV</sup> O'dake karama mî mota zö mî kɔmɔ kɔɔo kɔɔo toro ma nɛre Boko'ba timo. <sup>XV</sup> Mî nyɛpe ma dɔgba 'ba tɔɔo 'be di Ezipeto mo tönë kidëki möyî mo rɔ nyɛpe 'ba Abibi ne, o'dake karama 'ba maŋgolo'bo kinza laŋga gɔmo zö ti kôri mo tönë ga mose ziye ne. Kinza konyoke maŋgolo'bo ma ti laŋga gɔmo dë mî tö'dö dɔ modɔmoriyö mo nima. Kina kinza kako dë ngî rɔ ma sari zö tumötu ma nɛre Boko'ba 'bî. Ako ti kpa közi ki'di.

<sup>XVI</sup> O'dake karama 'ba kpa dölili ti wa la'ja ma kumuke di mî nyaka.

O'dake karama 'ba loma mî ngöngöbö zö di pötö totɔɔo wa 'deni kote yaga di mî nyaka. <sup>XVII</sup> Mî kada 'ba karama mota naga nime rɔ gɔ kɔmɔ kɔɔo pili kpe bɔɔoni koloke me tumötu ma, ma nɛre Boko'ba 'be.

<sup>XVIII</sup> Ɔɔo kumu roma zö kinza ko'de maŋgolo'bo mo dë ti laŋga gɔmo. Yëri ame ga kumu zö mî karama naga nime ne kinza kola 'bu mo ga dë kö'dö nbö bi kèzë dɔmo.

<sup>XIX</sup> Rɔ gɔ kɔɔo pili dɔndende 'ba nyönyu ma kumuke di mî nyaka o'deke kako mî rö ma 'ba Boko'ba.

Kinza ku'di kole banya ala kole kamölö dë ti mba 'ba ma mo.

### *Ndose 'Ba Boko'ba Zi Yisarele*

<sup>XX</sup> Onɔke, ti moja malayika ma dɔgba ziye kômoye tokoko ye nbö ko'de ye mî gɔ bi ma mileŋo 'deni ziye. <sup>XXI</sup> Ojeke mbili ye kuwöke dɔ bo. Kinza kamoke dë dɔ bo römöyî ma na moja bo kari ti möyî ma. Kina mî bo inza këyî rɔ bɔɔo ame kamo dɔ bo ne. <sup>XXII</sup> Ne ɔɔo kiya te kuwöke dɔ bo ko'dake wa ma mose naga, ma na ti mo'dɔ ya gɔye ti bɔ ya 'be ga pili. <sup>XXIII</sup> Bo na ti kösö dɔgba ziye ko'de ye mî dɔyayi 'ba Amora ni ti 'ba Ete ti 'ba Pereze ti 'ba Kanana ti 'ba Iwa gbî ti 'ba Yebusa. Ti mona lijë 'doyi yaga. <sup>XXIV</sup> Tine kpe kinza kolɔdake

dɛ bɛri kulɔmuke kpɛye zi akoro 'bɛnni ga. Kina kinza kinda'bake mɔtu ko'do 'bɛnni ga dɛ gbɛ. Tine icacake dɔmo kitikɔke mi toto koro 'bɛnni mo ga yaga.

<sup>XXV</sup> Ma ɛre Bɔko'ba 'be na nge kumɔtuke. Kina yɛyi ma ti kɛdi ngi ziye do akonyo ni ti mini. Ti mogba rɔko'o yaga di mi lɔngɔ ye. <sup>XXVI</sup> Kina 'ja ma kɔto mɔto te di mi lɔngɔ ye ti yɛri 'be ga roma inza kolodo di romo ala korɔ rɔ kɔto. Ti mi'di go loma 'be ga kowɔ. <sup>XXVII</sup> Ti modɔ tikere minni lijɛ bo kiteri ya tiye naga nima. Ti milikɔ dɔnni yaga rɔ go rɔnni. Ti mi'di lijɛ kuyi kpenni kirina yaga di ziye. <sup>XXVIII</sup> Ti moja makaligbɔgbɔ ma dɔgba komɔye mi Iwa naga nima ti Kanana 'beni pili ti Ete mo ga 'do koga lijɛ yaga di kori ziye. <sup>XXIX</sup> Tine minza moga lijɛ ngi yaga mi komɔ kɔo kɔto romoyi kinza dɔyayi nima kari koloma ra rɔ yi mɔko kuruku koyo koso yimo ziye. <sup>XXX</sup> Tine ti moga lijɛ yaga mbowambowa ziye nbɔ karake titi ko'bɔke tinda'ba dɔyayi nima pili.

<sup>XXXI</sup> Ti mi'di kpa do maga 'ba yayi 'be kɛdi nbɔ kebe kpa Yɔpɔ Kasi kala kpa mini lobu koga rɔ yi mɔko kudɔ te kala kpa yɔpɔ Epurate. Ti mi'di kɔzi kakpa ziye dɔnni lijɛ bilaka 'ba mi dɔyayi mo naga nima pili. Kina ti kogake lijɛ ngi yaga mi tari 'be nima. <sup>XXXII</sup> Kinza ko'dɔke lomu dɛ tinni ala ti akoro 'bɛnni mɔto ga. <sup>XXXIII</sup> Kinza ki'dike lijɛ bilaka naga nima dɛ koloma ga mi dɔyayi 'be. Do kolake lijɛ ti ki'di ye ko'dɔke lende kɛnyɛ zɔ ma ɛre Bɔko'ba. Do kebe kulɔmuke kpɛye zi akoro 'bɛnni ga ti kɛdi rɔ lanba ma lobu ziye."

## XXIV

### *Ndose 'Ba Kɔ'du Ki'di*

<sup>I</sup> ɛre Bɔko'ba iya zi Musa te, "Ni Musa kpe ti Arona ti Nadaba ti Abiwu ti lobu 'ba Yisarele ma kuluku kɔto kɔdo dɔmo 'butɛ riyɔ mɔto ga, akoke zɔ do dɔku torɔ bine. Lijɛ ama ga kumɔtu 'bɛnni nbɔ rɔ

ma kowɔ yayi. <sup>II</sup> Tine ni Musa na nge kɔto go kese ngɔsi zɔ. Kina kinza bɔto mɔto kɛki dɛ kako tiyi torɔ bine."

<sup>III</sup> Kina do Musa kileki kari kiya lende naga nime zinni Yisarele tine lijɛ pili uti ngi gɔmo, iya te, "Wa ame ga pili ɛre Bɔko'ba kose ne ti do'do ngi." <sup>IV</sup> Kina Musa kugu wa ame ga pili ɛre Bɔko'ba kiya ne ngi bɛri.

Mɔlo mi dɔnbɔ na bo kɛnyɛ ngi kari ko'ba bi 'ba akumu ndi dɔku yayi. Bo idɛyi do dɔku 'butɛ dɔmoriyɔ yayi kileme kpa goli 'ba Yisarele mo tɔnɛ ga. <sup>V</sup> Kina bo koja kole yɔbi ngi kari konma akumu ma ko'do gbɛ ti ma konma nge rɔ bi koro mo zi Bɔko'ba. <sup>VI</sup> Roma sa ma kumu mo nima Musa ogba mbowa mi gberi tine kɔso mo bo uli rɔ bi 'ba akumu mo nima. <sup>VII</sup> Kina bo kogba buku 'ba lomu mo tɔnɛ bo kebe tidɛki ko'du ki'di mo ga zi bilaka naga nima kina lijɛ pili kuti ngi kiya te, "Ti do'do wa pili ame ga ɛre Bɔko'ba kose ne ngi. Kina ti duwɔ dɔmo gbɛ."

<sup>VIII</sup> Roma mo tɔnɛ Musa ogba kuli rɔnni, kiya te, "Ame na rɔ roma 'ba lomu ma bo Bɔko'ba ko'do 'deni tiye kɔzo ame bo kiya bine ne."

<sup>IX</sup> Kina Musa ni ti Arona ti Nadaba ti Abiwu ti lobu 'ba Yisarele ma kuluku kɔto kɔdo dɔmo 'butɛ riyɔ mo tɔnɛ ga kari ngi <sup>X</sup> ko'ja kinɛ Bɔko'ba 'ba Yisarele ti komɔnni. Bi ndi bo bɛri ngi kɔzo olo 'deni ti a mɔto ga kɔzo kinɛ kilidɛ 'doyi naga tara kese kɔzo mitɔrɔ. <sup>XI</sup> Tine Bɔko'ba o'do do dɛ zi bilaka naga nima. Lijɛ o'ja kinɛ Bɔko'ba lijɛ koloma gba tonyo kpenni.

### *Lere 'Ba Kɔ'du Ki'di*

<sup>XII</sup> Bɔko'ba iya zi Musa te, "Ako zɔ torɔ do dɔku bine, koloma bine. Kina ti mi'di lere 'ba ndose ma ti ko'du ki'di ma dɔmo ngi ziyi, ame ma na mugu 'deni zinni to'do mo."

<sup>XIII</sup> Kina Musa ni kɛnyɛ ngi dɔmo lijɛ ti Yesuwa bo go bo. Kina Musa kɛki ngi tari torɔ do dɔku koro 'ba Bɔko'ba nima. <sup>XIV</sup> Bo iya zi lobu 'bɛnni mo ga te, "Otake ze bine nbɔ

dileki. Arona ni ti Uru na me tiye bine. Bɔɔ ame kɛdɛ ti lende kako zinni.”

<sup>XV</sup> Kina ɔɔɔ Musa kɛkɛ 'deni dɔ dɔku koro 'ba Sinayi mo nima tɔɔ yayi tine na pɔli kutu'bɔ dɔmo nɔi.

<sup>XVI</sup> Rɔ lɔbu 'ba Bɔko'ba oloma nɔi dɔ dɔku yayi. Pɔli utu'bɔ dɔ dɔku nima nɔbɔ tɔ'dɔ mo dɔ modɔɔkɔɔ. Mi dɔ modɔmoriyɔ mo tine na Bɔko'ba kidɛkɛ Musa nɔi di mi pɔli nima.

<sup>XVII</sup> Ma di zinni Yisarele ma laki 'dɛ rɔ lɔbu 'ba Bɔko'ba nima inda nɔi kɔɔ pa'do ma kɛdɛ kilanma naga tara dɔ dɔku tɔɔ yayi.

<sup>XVIII</sup> Kina Musa kɛkɛ nɔi kɔɔ mi pɔli nima tɔɔ dɔ dɔku yayi. Kina bo kari ko'dɔ nɔi yayi nɔbɔ tɔ'dɔ dɔ 'butɛ sowɔ, kpaki ti kada mo ti korɔndɔ 'bɛni.

## XXV

### *Kpa Kɔzi Ki'di 'Ba Yisarele* (TD 35:4-9)

<sup>I</sup> Nere Bɔko'ba ilende zi Musa iya te, <sup>II</sup> “Iya zi Yisarele, lijɛ ko'de kpa kɔzi ki'di zɔ. Wa ame ga pili lijɛ ko'de ne ogba kɔɔ ame mɔɔ mi bo ko'dɔkɔ ti'di mo tara. <sup>III</sup> Kpa kɔzi ki'di ame 'dɔ kogba di zinni ne na me ga, yamo ma kɔbɔkɔbɔ, sɛtɛri, 'bilɛnɛ, <sup>IV</sup> sunɛ kamɔlɔ ma kopiri 'deni ko'dɔ kinɛ mo ga rɔ ma kese, ma nɔbɔwɔ ti ma kasi ti alato kirilewo, ti sunɛ banya, <sup>V</sup> ti kilaka kamɔlɔ ma kinyanyi 'deni kasi liyi, ti kilaka ma kinyanyi 'deni kenme laka, ti nɔgɛri kono, <sup>VI</sup> ti 'bu 'ba toyi mo, agba'ji 'ba mi 'bu kondi rɔ gbɛ ti 'ba akato kele, <sup>VII</sup> gbɛyi ma nɔbɔwɔ ti lele ma kele mɔɔ ga ame 'dɔ kulɔli rɔ nyama 'ba bɔ akumu mo tɔnɛ gbɛ ti bɔnɔgɔ 'ba kpa dɔnɔgɔ'do bo.

<sup>VIII</sup> I'di lijɛ ko'dɔ rɔ kilaka ma koro zɔ ma nere Bɔko'ba 'dɔ moloma mi lɔnɔgɔ lijɛ. <sup>IX</sup> Rɔ nime ti jama 'ba yimo ga o'dɔ pili gɔ wa ame mɛdi mileme ziyi ne.

### *Sandu 'Ba Kɔ'du Ki'di* (TD 37:1-9)

<sup>X</sup> I'di lijɛ ko'dɔ sandu zɔ di mi nɔgɛri kono. Gɔmo ma kakpa

dɔkɔmɔ kolɔkɔ 'butɛ dɔɔkɔɔ. Tɔ'bɔ mo dɔkɔmɔ kolɔkɔ modɔmoriyɔ. Kina ma kakpa kari tɔɔ mo gbɛ tara.

<sup>XI</sup> Yimo ma di miyɔ ora ti yamo ma kɔbɔkɔbɔ nɔbɔ kala kebe gɔmo ma yaga. Kina gɔ kiyɔru dɔ kpamo ti yamo ma kɔbɔkɔbɔ.

<sup>XII</sup> Ongo yamo kɔbɔkɔbɔ rɔ kano mo kutɔti rɔ riyɔriyɔ gɔ ndimo naga nima kpaki sowɔ rɔ bi 'ba tombi mo timo.

<sup>XIII</sup> Nɔgɛri 'ba tombi mo o'dɔ di mi kono kina 'dɔ komba rɔmo ti yamo ma kɔbɔkɔbɔ.

<sup>XIV</sup> Kina 'dɔ kusu mi kano mo tɔnɛ ga gɔ kapa ndimo ga ne.

<sup>XV</sup> Nɔgɛri mo naga nime koloma 'bɛnni nɔburu kɔ'bɔ yimo bɔɔ kɔɔ dɛ yaga.

<sup>XVI</sup> Kina 'dɔ ki'di lere riyɔ mo tɔnɛ ga mugu kɔ'du ki'di ma 'deni dɔmo ne mi sandu nima.

<sup>XVII</sup> O'dɔ a dɔmo di mi yamo ma kɔbɔkɔbɔ. Gɔmo ma kakpa dɔkɔmɔ kolɔkɔ 'butɛ dɔɔkɔɔ. Kina ma kɔ'bɔ mo dɔkɔmɔ kolɔkɔ modɔmoriyɔ.

<sup>XVIII</sup> Uku bikoro sasa riyɔ ti kakala dɔmo di mi yamo ma kɔbɔkɔbɔ.

<sup>XIX</sup> Ma kɔɔ kebe kapa a 'ba dɔmo ma kileki te mɔɔ kebe kapa ma bine. O'dɔ lijɛ kambɛ kɔɔ ti a dɔmo.

<sup>XX</sup> Sasa mo naga nima o'dɔ mɔɔ kuyi kɔmɔni kari dɔ lɛpi ni tine kɔnɔgɔ bi bɛri. O'dɔ dɔ a dɔmo tɔɔ kakala lijɛ kutu'bɔ sandu nima.

<sup>XXI</sup> I'di lere riyɔ mo tɔnɛ ga mi sandu yayi kutu'bɔ dɔmo teyi ti a dɔmo.

<sup>XXII</sup> Kina ti mako mondɔɔ tiyi mi lɔnɔgɔ sasa naga nima mi'di kɔ'du ki'di ma pili ziyi zi Yisarele.

<sup>XXIII</sup> I'di lere riyɔ mo tɔnɛ ga mi sandu yayi kutu'bɔ dɔmo teyi ti a dɔmo.

<sup>XXIV</sup> Kina ti mako mondɔɔ tiyi mi lɔnɔgɔ sasa naga nima mi'di kɔ'du ki'di ma pili ziyi zi Yisarele.

<sup>XXV</sup> Dɔtara kpamo ma kɔ'dɔ kari tɔɔ o'dɔ koriya ti dɔkole kɔzi ma zana nime. Kina 'dɔ kiyɔru dɔ kpamo gbɛ ti yamo kɔbɔkɔbɔ.

### *Tarabiza 'Ba Bɔko'ba* (TD 37:10-16)

<sup>XXIII</sup> O'dɔ tarabiza zɔ di mi nɔgɛri kono. Gɔ ma kakpa mo dɔkɔmɔ kolɔkɔ modɔmosowɔ. Gɔ ma kɔ'bɔ mo dɔkɔmɔ kolɔkɔ muyi. Ma kakpa kari tɔɔ mo dɔkɔmɔ kolɔkɔ modɔmoriyɔ.

<sup>XXIV</sup> Ora rɔmo ti yamo ma kɔbɔkɔbɔ kiyɔru dɔ kpamo ti yamo ma kɔbɔkɔbɔ.

<sup>XXV</sup> Dɔtara kpamo ma kɔ'dɔ kari tɔɔ o'dɔ koriya ti dɔkole kɔzi ma zana nime. Kina 'dɔ kiyɔru dɔ kpamo gbɛ ti yamo kɔbɔkɔbɔ.

<sup>XXVI</sup> Dɔtara kpamo ma kɔ'dɔ kari tɔɔ o'dɔ koriya ti dɔkole kɔzi ma zana nime. Kina 'dɔ kiyɔru dɔ kpamo gbɛ ti yamo kɔbɔkɔbɔ.

<sup>XXVII</sup> Dɔtara kpamo ma kɔ'dɔ kari tɔɔ o'dɔ koriya ti dɔkole kɔzi ma zana nime. Kina 'dɔ kiyɔru dɔ kpamo gbɛ ti yamo kɔbɔkɔbɔ.

<sup>XXVIII</sup> Dɔtara kpamo ma kɔ'dɔ kari tɔɔ o'dɔ koriya ti dɔkole kɔzi ma zana nime. Kina 'dɔ kiyɔru dɔ kpamo gbɛ ti yamo kɔbɔkɔbɔ.

XXVI O'dɔ kano 'ba 'dɔ tombi mo timo kɛdɛ di mɛ yamo kɔbɔkɔbɔ. Utɔti kano mo naga nime gɔ ndɛmo ga ma sowɔ naga nima. XXVII O'dɔ bi mo ga ɳgɔsi ɳgila dɔtara 'ba kpamo tɔrɔ. XXVIII O'dɔ ɳgɛrɛ 'ba tombi mo di mɛ kono komba rɔmo teyi ti yamo kɔbɔkɔbɔ.

XXIX O'dɔ gata mo ga ti kɔsu mo ti gberi mo ti lebe 'ba tɔɔɔ layi mo. Wa naga nime pili o'dɔ di mɛ yamo ma kɔbɔkɔbɔ. XXX Kina maɳgolɔ'bo koro kɔ'bɔ ɳburu ti'di mo zɔ dɔ tarabiza mo nime.

*Akidɛyɛ Lamba*  
(TD 37:17-24)

XXXI O'dɔ a 'ba tidɛyɛ lamba di mɛ yamo ma kɔbɔkɔbɔ. Uku ndɛmo ti dɔdɔrɔ mo rɔ tuku. Dɔwɔru ma kiyada timo mo ga ti mbili ma kɛdɛ komo mo ga o'dɔ kambɛ kɔtɔ timo. XXXII Kapa mo ga kpaki riyyɔ o'dɔ ti dɔɳgila rɔ motamota teyi. XXXIII Dɔɳgila ma konza mo naga nima kɛdɛ ti dɔwɔru me rɔ motamota ti ma komo mo ga teyi. XXXIV Dɔdɔrɔ mo kɛdɛ ti dɔwɔru sowɔ teyi ti ma komo mo ga. XXXV Dɔɳgila ma konza mo naga nima kɛdɛ pili ti mbili ma komo kpa ɳgoriya mo ga. XXXVI Mbili mo ma komo nima ti dɔɳgila mo ga ti akidɛyɛ lamba mo nima kuku kambɛ kɔtɔ di mɛ yamo ma kɔbɔkɔbɔ.

XXXVII O'dɔ lamba modɔmoriyɔ dɔ akidɛyɛ mo nima 'dɔ lijɛ kiyɔpɔ bi ma dɔgba nima. XXXVIII O'dɔ makara mo ti akunzɔ buruku mo di mɛ yamo kɔbɔkɔbɔ.

XXXIX Kilɔ 'ba yamo kɔbɔkɔbɔ 'butɛ mota dɔɔmu na 'dɔ ko'dɔ pili rɔ wa naga nime. XL Oɳgɔ laka 'dɔ ko'dɔ rɔni kɔzɔ wa ame tɔnɛ mileme ziyi di dɔ dɔku bine ne.

## XXVI

*Rɔ Koro*  
(TD 36:8-38)

I O'dɔ rɔ kilaka zɔ, yɛmo ma miyyɔ di mɛ bɔɳgɔ ma keke kudɔ'bɔ 'butɛ ku'jɔ di mɛ sunɛ kamɔlɔ ma kopiri 'deni ko'dɔ kinɛ mo ga rɔ ma kese,

ma ɳbɔwɔ ti ma kasi ti alato kir-ilewo. Iyɔru ti kinɛ sasa tɔnɛ ga ti kakala dɔmo ne. II O'dɔ bɔɳgɔ mo naga nima takpa mo ga kɛdɛ pili rɔ ma koriya dɔkɔmɔ kumɔgu 'butɛ dɔmoriyɔ. Tɔ'bɔ mo dɔkɔmɔ kumɔgu riyyɔ. III Ma muyi iyoso kpamo pili bi kɔtɔ rɔ mindalo. Kina 'dɔ ko'dɔ kapa ma muyi mɔtɔ nima gbɛ tara. IV O'dɔ bɔɳgɔ kese rɔ kano teyi kora rɔ gɔ mindalo 'ba dɔ kpamo ma yaga nima. V O'dɔ rɔ ma dɔgba mo kuluku kɔtɔ. Kina 'dɔ ko'dɔ mɔtɔ ga gbɛ kuluku kɔtɔ rɔ mindalo ma mɛ riyyɔ mo, tulɔli mo timo. VI O'dɔ mɔɳgɔ kuluku kɔtɔ di mɛ yamo kɔbɔkɔbɔ tiyoso kpa ma dɔgba nima ti ma mɛ riyyɔ mo timo 'dɔ kɛdɛ rɔ akɔtɔ.

VII O'dɔ gɔmo ma yaga di mɛ bɔɳgɔ kudɔ'bɔ 'butɛ dɔɔkɔtɔ ma ku'jɔ di mɛ sunɛ banya. VIII O'dɔ lijɛ pili rɔ ma koriya. Takpa mo dɔkɔmɔ kumɔgu 'butɛ dɔɔmota tɔ'bɔ mo dɔkɔmɔ kumɔgu riyyɔ. IX Uru kpa ma muyi kiyoso bi kɔtɔ rɔ mindalo. Kina ma modɔkɔtɔ ama uru kiyoso kpamo 'beri rɔ mindalo mɔtɔ. Kapa ma rɔ modɔkɔtɔ mo nima ukɔku yɛmo teyi mɛ riyyɔ keke kapa kpadɔri mo. X Kapa ma rɔ mindalo ma yi'bɔwu mo nima o'dɔ kano rɔmo kuluku kɔtɔ. Kina 'dɔ ko'dɔ kano gbɛ kuluku kɔtɔ rɔ mindalo mɔtɔ mo nima. XI O'dɔ mɔɳgɔ kuluku kɔtɔ di mɛ 'bilɛɳi tiyoso kpamo timo rɔ akɔtɔ. XII Kɔsɔ kapa mo ma kola nima owe kileki keke kapa mo ma yikundɔ. XIII Kɔsɔ ma dɔkɔmɔ kolɔkɔ muyi mo naga nima o'dɔ kolɔkɔ kuru kapa mo ga toko gɔ kutu'bɔ dɔmo.

XIV O'dɔ akutu'bɔ dɔmo mɔtɔ ga gbɛ 'bɔwu riyyɔ teyi. Ma kɔtɔ di mɛ kilaka kamɔlɔ ame kinyanyi 'deni rɔmo kasi liyi ne. Kina mɔtɔ rɔ kilaka ma kinyanyi 'deni keɳme laka naga 'dɔ bo na kɛdɛ keke gɔmo ma yaga.

XV O'dɔ nzora 'ba rɔ kilaka nime ma rɔ dɔdɔrɔ mo di mɛ ɳgɛrɛ kono. XVI Takpa mo ga kɛdɛ pili



dɔkɔmɔ kumɔgu sowɔ. Ma kɔ'bɔ mo dɔkɔmɔ kolɔkɔ modɔmoriyɔ. XVII O'dɔ lɔsɔ riyɔ ndimo ga 'dɔ kɔdɛyɔ timo. Nzora naga nima pili rɔ gɔmo kɛdɔ ti lɔsɔ teyi.

XVIII O'dɔ nzora 'butɛ riyɔ kapa mo ma kari dɔ ro'ɔ. XIX Kina o'dɔ akɔdɛyɔ mo ga 'butɛ sowɔ tutɔti mo timo di mɔ sɔtɛrɔ. Nzora kɔtɔ kɛdɔ ti akɔdɛyɔ mo riyɔ ndimo. XX O'dɔ nzora 'butɛ riyɔ kapa mo ma kari dɔ tugbu. XXI Kina o'dɔ akɔdɛyɔ mo ga 'butɛ sowɔ tidɛyɔ mo timo. Nzora kɔtɔ kɛdɔ ti akɔdɛyɔ mo riyɔ ndimo. XXII Yikundɔ mo ame kileki te kapa dɔ tɔrɔ ne o'dɔ nzora teyi modɔkɔtɔ. XXIII Kina gɔ dɔ kumu mo ga o'dɔ nzora riyɔ teyi. XXIV Nzora 'ba gɔ dɔ kumu mo naga nima iyoso kpamo di bɛrɔ di zana mo kina gbɔ di dɔmo ma tɔrɔ. Nzora ma riyɔ 'ba toza mɔ dɔ kumu mo naga nime na ko'dɔ tara. XXV Nzora modɔmota ti akɔdɛyɔ mo di mɔ sɔtɛrɔ 'butɛ dɔɔmu dɔkɔtɔ ndimo ga pili rɔ riyɔriyɔ.

XXVI O'dɔ mo'ba teyi 'butɛ dɔɔmu di mɔ ngɛrɔ kono. Muyɔ kapa ma kɔtɔ, XXVII muyɔ kapa ama, kina ma muyɔ mɔtɔ kebe yikundɔ mo ame kileki te kapa dɔ tɔrɔ ne. XXVIII Mo'ba ma zana mo kɔsaki mɔlo di bine kungungu nbɔ kala kapa mo ma 'dɛ.

XXIX Nzora mo naga nima omba yɔki mo ti yamo kɔbɔkɔbɔ ko'dɔ kano yɔki mo tusu mo'ba mo ga kebe yɔmo. Mo'ba mo ga omba yɔki mo gbɔ ti yamo ma kɔbɔkɔbɔ.

XXX Rɔ kilaka nime ziyɔ to'dɔ mo gɔ kinɛ mo ame mileme ziyɔ di dɔ dɔku tɔrɔ bine ne.

XXXI O'dɔ bɔngɔ di mɔ sunɛ kamɔlɔ ma kopiri 'deni ko'dɔ kinɛ mo ga rɔ ma kese, ma nbɔwɔ ti ma kasi ti alato kirilewo rɔ bɔngɔ kurɔbɔ. Kina 'dɔ kiyɔru rɔmo ti kinɛ sasa naga tɔnɛ ti kakala dɔmo ne. XXXII Owe dɔ lɛ'bɛrɛ sowɔ ma mɔ zana mo yayi komba rɔmo teyi ti yamo ma kɔbɔkɔbɔ. Iyoso kpamo ti mɔngɔ kutɔti ndimo bɛrɔ ti akɔdɛyɔ mo sowɔ di mɔ sɔtɛrɔ. XXXIII Osi kpamo ma di tɔrɔ dɔ mindalo 'ba

mɔngɔ ma kiyɔja nima. Kina 'dɔ kutɛ sandu 'ba lɔmu ma mo tɔnɛ gɔnyɔ mo ma kari yikundɔ. Bɔngɔ kurɔbɔ nima na koza bi ma koro timo di rɔ bi ma koro rɔ dɔ kiteli mo.

XXXIV Sandu 'ba lɔmu nima utu'bɔ dɔmo teyi ti a dɔmo tɔnɛ. XXXV Kebe kɔmɔ bi koro rɔ dɔ kiteli mo nima ma kileki kapa yaga na 'dɔ kɔdɛyɔ tarabiza mo tɔnɛ teyi kapa mo ma kileki dɔ tugbu. A 'ba tidɛyɔ lamba mo na kɔdɛyɔ te kapa kileki dɔ ro'ɔ.

XXXVI Akpadɔrɔ mo o'dɔ rɔ bɔngɔ kurɔbɔ di mɔ sunɛ kamɔlɔ ma kopiri 'deni ko'dɔ kinɛ mo ga rɔ ma kese, ma nbɔwɔ ti ma kasi ti alato kirilewo kiyada kiyɔru laka. XXXVII Bɔngɔ kurɔbɔ ame o'dɔ lɛ'bɛrɛ muyɔ teyi di mɔ ngɛrɔ kono komba yamo kɔbɔkɔbɔ rɔmo kiyoso kpamo ti mɔngɔ yamo kɔbɔkɔbɔ. O'dɔ akɔdɛyɔ mo muyɔ di mɔ 'bilɛngɔ teyi.

## XXVII

### *Bi 'Ba Akumu* (TD 38:1-7)

I O'dɔ bi 'ba akumu di mɔ ngɛrɔ kono rɔ dɔ 'baga kapa mo ga kpaki rɔ ma koriya dɔkɔmɔ kumɔgu riyɔ. Tine takpa mo ma kari tɔrɔ kɛdɔ dɔkɔmɔ kumɔgu kɔtɔ. II O'dɔ dɔ dɔ kumu mo ga kpaki sowɔ rɔ ma kapa kɔzɔ biti. O'ba kambi kɔtɔ timo kora rɔmo ti 'bilɛngɔ.

III O'dɔ akunzɔ buruku mo ti kɔrɛ ti lebe ti jakira 'ba tuyɔ gɔ yida mo timo ti gata 'ba tombi pa'do mo. Jama naga nime pili o'dɔ di mɔ 'bilɛngɔ.

IV O'dɔ kayikayi kɔmɔ ngurɔgbɔ di mɔ 'bilɛngɔ ti kano 'ba tombi mo timo sowɔ teyi. V Kayikayi mo nima usu kebe bicɔ dɔmo ma ko'dɔ mo tɔnɛ nbɔ kɔmɔ zana mo.

VI O'dɔ ngɛrɔ kombi mo ga di mɔ kono komba 'bilɛngɔ rɔmo. VII Kina 'dɔ kusu mɔ kano mo tɔnɛ ga rɔ dɔ kumu sowɔ 'ba bi 'ba akumu mo nima yayi ne, 'dɔ tombi mo timo.

VIII O'dɔ bi 'ba akumu nime di mɔ ngɛrɔ kola yɔmo rɔ gbɔngɔ di mɔ zana

mo kɔzɔ ame tɔnɛ mileme ziiyi di dɔ dɔku bine ne.

*Kali 'Ba Rɔ Rɔ Koro*  
(TD 38:9-20)

<sup>IX</sup> Tine 'ba rɔ ma mo tɔnɛ o'dɔ kali 'ba rɔmo di mi bɔŋgɔ rɔ bɔŋgɔ kurɔbɔ ma kele. Kapa mo ma kari dɔ rɔ'ɔ o'dɔ kɛdi dɔkɔmɔ kumɔgu 'butɛ sowɔ dɔmosowɔ. <sup>X</sup> Kikɛti gɔmo ti dɔdɔrɔ 'bilɛŋi 'butɛ riyo ti akidɛyi mo ga gbɛ 'butɛ riyo ndimo. Monɔgɔ mo ga ti bi kiyɔru mo ko'dɔ di mi sitɛri. <sup>XI</sup> Kapa mo ma kari te dɔ tugbu 'dɛ kɛdi gbɛ tara. <sup>XII</sup> Kapa mo ma kileki te dɔ tɔrɔ kɛdi dɔkɔmɔ kumɔgu 'butɛ riyo dɔmoriyɔ ti dɔdɔrɔ mo ga 'butɛ gbɛ ti akidɛyi mo ga. <sup>XIII</sup> Kapa mo ame kileki te yibi ti kpadɔri mo teyi ne kɛdi gbɛ tara dɔkɔmɔ kumɔgu 'butɛ riyo dɔmoriyɔ. <sup>XIV-XV</sup> Kapa kpadɔri mo naga nima kpaki riyo kɛdi dɔkɔmɔ kumɔgu modɔmoriyɔ ti dɔdɔrɔ mota ti akidɛyi mo ga.

<sup>XVI</sup> Akpadɔri mo o'dɔ gɔ ma kakpa mo dɔkɔmɔ kumɔgu modɔmota di mi sunɛ kamɔlɔ ma kopiri 'deni ko'dɔ kinɛ mo ga rɔ ma kese, ma nɔwɔ ti ma kasi ti alato kirilewo kiyɔru rɔmo kumɔru. Kikɛti gɔmo ti dɔdɔrɔ sowɔ ti akidɛyi mo ga teyi.

<sup>XVII</sup> Dɔdɔrɔ 'ba kali mo ga ame kiyija toko ne iyɔru rɔmo pili ti sitɛri. Monɔgɔ mo ga kɛdi di mi sitɛri tine akidɛyi mo ga na di mi 'bilɛŋi. <sup>XVIII</sup> Gɔ ma kakpa mo kɛdi dɔkɔmɔ kumɔgu 'butɛ sowɔ dɔmosowɔ. Tɔ'bɔ mo kɛdi dɔkɔmɔ kumɔgu 'butɛ riyo dɔmoriyɔ. Ma kakpa kari tɔrɔ mo kɛdi dɔkɔmɔ kumɔgu riyo. Bɔŋgɔ kurɔbɔ nime ko'dɔ di mi bɔŋgɔ ma kele tine akidɛyi mo ga na di mi 'bilɛŋi. <sup>XIX</sup> Jama 'ba ndɔbɔ timo mi rɔ nime ti akutɔti mo ga ti 'ba kali 'ba rɔmo ga kɛdi di mi 'bilɛŋi.

*'Bu 'Ba Mi Lamba*

<sup>XX</sup> Ose zinni Yisarele lijɛ ko'dɛ 'bu ma laka ziiyi 'dɔ koyi nduwɛ rɔ kɔmɔ lɛndɔ ɔdɔ bi kɔlu 'deni. <sup>XXI</sup> Arona ni ti kole abo ga kidɛyi lamba nime mi rɔ ma yayi kebe kɔmɔ bɔŋgɔ kurɔbɔ

mo tɔnɛ ma yaga kɔmɔ sandu 'ba lɔmu. Lamba nima kɔ'bɔ nɔburu rɔ tɔbɔ tara kɔmɔ ma di mi rɔ ma yayi kɛzɛ dɔmo tayi. Kɔ'du ki'di nime Yisarele kɔ'bɔ nduwɛ toro mo tɔ'dɔ mo te rɔ gɔ dɔ kupɔ nni ga rɔ nɔburunɔburu.

## XXVIII

*Bɔ Akumu*  
(TD 39:1-7)

<sup>I</sup> Ogba bɔ lɔndɔ yi Arona ni ti kole abo ga Nadaba ni ti Abiwu ti Elezara ti Itomara koza lijɛ yaga di mi lɔŋgɔ Yisarele rɔ bɔ akumu toja laja zɔ ma nɛre Bɔko'ba.

<sup>II</sup> O'dɔ bɔŋgɔ 'ba bɔ akumu zi Arona gɔ ki'di bo koyo rɔ bo gɔmo gbɛ ti tele mo. <sup>III</sup> Ose bɔ miri ame ga pili mi'di akikali mo 'deni teyi ne. Kina 'dɔ kiya zinni lijɛ ko'dɔ bɔŋgɔ rɔ Arona nime gɔ kulɔmu bo rɔ bɔ akumu toja laja zɔ mi ndɔbɔ ma nime. <sup>IV</sup> Iya zinni gɔ lijɛ ko'dɔ bɔŋgɔ 'ba kpa dɔŋgɔ'dɔ ti nyama mo ti bebɛ ma lɔbu kakpa mo ti ma kɔlɔ rɔ kiyɔru rɔmo kele ti yima 'ba dɔ ti lapo mo ma 'dɔ bo koga gɔmo. Bɔŋgɔ 'ba bɔ akumu nime ko'dɔ zi bɔ lɔndɔ yi Arona ni ti kole abo ga gɔ lijɛ kɛdi rɔ bɔ akumu toja laja zɔ. <sup>V</sup> Bɔ ko'dɔ mo naga nima kogba sunɛ kamɔlɔ ma kopiri 'deni ko'dɔ kinɛ mo ga rɔ ma kese, ma nɔwɔ ti ma kasi ti alato kirilewo ti yamo kɔbɔkɔbɔ.

*Nyama*

<sup>VI</sup> O'dɔ nyama mo di mi sunɛ kamɔlɔ ma kopiri 'deni ko'dɔ kinɛ mo ga rɔ ma kese, ma nɔwɔ ti ma kasi ti alato kirilewo kiyɔru rɔmo laka. <sup>VII</sup> Kabi riyo 'ba dɔkɔnyɔ mo ga ma 'dɔ kosi kpamo timo bɛri kuru kpamo. <sup>VIII</sup> Gasi ma kele ku'jɔ di mi kinɛ kɔtɔ mo nima gbɛ kiyoso kpamo yɔki nyama mo 'dɔ kambɛ kɔtɔ timo.

<sup>IX</sup> Ogba lele ma nɔwɔ ne riyo ko'dɛ bɔ miri koga mɔyi kole 'ba Yakoba ga rɔmo, <sup>X</sup> rɔ ma kiyija gɔ tɔyɔ mo ga, modɔkɔtɔ rɔ ama kina gbɛ modɔkɔtɔ rɔ mɔtɔ. <sup>XI</sup> O'dɛ

bɔ miri koga möyɪ kole 'ba Yakoba ga rɔ lele naga nime ko'ba'ba ti yamo köbököbö. <sup>XII</sup> Kina 'dɔ kuru rɔ kapa kabi 'ba dɔkɔnyɔ mo naga nima kpa nyama ne gɔ kileme kpa goli 'butɛ dɔmoriyö 'ba Yisarele gɔ Arona kombi möyɪ lijɛ dɔkɔnyɔ bo 'dɔ dɔma ma ɲere Bɔko'ba kö'bö ɲburu gönni kinza kudölu lijɛ bilaka ma ga ra.

<sup>XIII</sup> O'dɔ yamo köbököbö rɔmo <sup>XIV</sup> kosi kpa nyɔri rɔmo kopi kɔzɔ ga'da naga tara.

*Bɔɲgɔ 'Ba Kpa Dɔɲgɔ'do*  
(TD 39:8-21)

<sup>XV</sup> O'dɔ bɔɲgɔ 'ba kpa dɔɲgɔ'do zi bɔ dɔ bɔ akumu rɔ akileme ako'dɔkɔ 'ba Bɔko'ba. Kinɛ mo kɛdi gbɪ di mi a kɔtɔ nima ko'dɔ rɔ nyama ne gbɪ kpaki ti tiyöru mo ga. <sup>XVI</sup> Gɔmo kɛdi rɔ ma kö'bö rɔ ma koriya dɔkɔmɔ kolɔkɔ riyo rɔ dɔ 'baga gɔ kuköku mini riyo.

<sup>XVII</sup> Döku ndögö kitigɔ kulöwu naga ulöli rɔ mindalo sowɔ dɔ kpamo. Mindalo ma dɔgba mo i'di mboro ni ti ma kinɛ dɔɲɔte ti ma kese teyi. <sup>XVIII</sup> Mindalo ma mi riyo mo i'di ma kinɛ biliwa ti ma rɔ yewɛ ti ma kilindekilinde teyi. <sup>XIX</sup> Mindalo ma mi mota mo i'di ma kese tiyötüyö ti ma kumöru ti ma liyi teyi. <sup>XX</sup> Mindalo ma mi sowɔ mo i'di ma kididi ti ma kinɛ wöliwöli ti ma kinɛ kilidi 'döyi teyi. Ko'ba'ba pili ti yamo köbököbö. <sup>XXI</sup> Lele 'butɛ dɔmoriyö naga nime pili rɔ gɔmo rɔ kɔtɔkɔtɔ koga möyɪ kole 'butɛ dɔmoriyö 'ba Yakoba ga rɔmo 'dɔ kileme kpa goli 'ba Yisarele.

<sup>XXII</sup> Bɔɲgɔ 'ba kpa dɔɲgɔ'do mo nima o'dɔ nyɔri yamo köbököbö rɔmo kɔzɔ ga'da naga tara. <sup>XXIII</sup> O'dɔ magbaya riyo kuru dɔ kpamo ma tɔrɔ nima, <sup>XXIV</sup> 'dɔ kosi kpa nyɔri riyo mo tönɛ ga rɔmo. <sup>XXV</sup> Kpamo ma kapa mɔtɔ osi rɔ yamo köbököbö mo tönɛ ga. Osi rɔ ma kileki te dɔ kapa mo ma kɔmɔ dɔkɔnyɔ kabi 'ba nyama mo nima. <sup>XXVI</sup> O'dɔ magbaya yamo köbököbö mɔtɔ ga gbɪ kuru kpa dɔgali bɔɲgɔ 'ba dɔɲgɔ'do mo

tönɛ ɲgɔsi kpa nyama ma kapa bəri kebe miyo. <sup>XXVII</sup> O'dɔ magbaya mɔtɔ ga gbɪ 'böwu riyo kuru kpa kabi 'ba dɔkɔnyɔ nyama mo nima ɲgɔsi kpa dɔmoso mo tine mbowa tɔrɔ bi dɔ gasi ku'jö kele mo tönɛ. <sup>XXVIII</sup> Magbaya 'ba kpa bɔɲgɔ 'ba dɔɲgɔ'do mo tönɛ osi kpamo rɔ 'ba nyama ti kabi kese 'dɔ ma 'ba dɔɲgɔ'do mo nima kɛdi kebe dɔ gasi mo, kinza koloma ra rɔ ma kuɲgölö.

<sup>XXIX</sup> ɔdɔ Arona kɛdi kɔdɔ kari mi bi ma koro mo nima bo kolo bɔɲgɔ 'ba kpa dɔɲgɔ'do mo nima ti möyɪ kpa goli 'ba Yisarele mo tönɛ ga rɔmo ne. Römöyɪ 'dɔ ma ɲere Bɔko'ba mö'bö nduwɛ kinza dɔma kudölu lijɛ bilaka ma ga ra. <sup>XXX</sup> Döku 'jɔ lɔzɔ mo tönɛ ga kidɛki rɔ Urimu ni ti Tumimi ne i'di mi bɔɲgɔ 'ba kpa dɔɲgɔ'do mo nima 'dɔ Arona kombi ti bo ɔdɔ bo kɛdi kako zö mi bi koro ma rɔ akileme ako'dɔkɔ ma zinni Yisarele.

*Bɛbɛ*  
(TD 39:22-31)

<sup>XXXI</sup> Bɛbɛ ma löbu mo nima na 'dɔ kusu titi gba bəri mi nyama mo yayi ame ko'dɔ di mi sunɛ ma kese. <sup>XXXII</sup> Tine kola bi gbɔɲö teyi 'ba dɔ, kolo dɔtara kpamo kitigɔ kinza kirica. <sup>XXXIII-XXXIV</sup> Dɔ kpamo ma kɔɲgɔ kebe kapa mo ma bəri nima iyija ɲgolɔgolo kese ti ma ɲbowɔ ti sunɛ kasi kujölu yimo ti lalaɲa yamo köbököbö. <sup>XXXV</sup> ɔdɔ Arona kɛdi kari mi ndɔbɔ 'ba akumu zö bo kolo bɔɲgɔ nime rɔ bo. ɔdɔ bo kɛdi kako zö mi bi ma koro ma ala ɔdɔ bo kɛdi kɔdɔ yaga gɔ kuwö biro bo, lalaɲa kɛdi kɔzɔ. Kina inza kupö bo kpe.

<sup>XXXVI</sup> O'dɔ dökulɛ yamo köbököbö kugu rɔmo te, 'Ulömu 'deni zi Bɔko'ba.' <sup>XXXVII</sup> Kina 'dɔ kudödu dɔ yima ma tönɛ kpa dɔ Arona ti kabi kese. <sup>XXXVIII</sup> Arona kolɔ wa naga nime kpa dɔ bo 'dɔ ma ɲere Bɔko'ba muti gɔ kpa közi ki'di ame ga pili Yisarele kɛdi ki'di zö ne. ɔdɔ lijɛ kɔzɔ ra pele zö di bi ti'di mo ti muti ɲgi dɔmo.

XXXIX U'jɔ bɔŋɔ kolɔ rɔ zi Arona di mi alato kirilewo ko'dɔ yima mo gbɪ di mi kinɛ kɔtɔ mo nima kina 'dɔ ko'dɔ lapo mo gbɪ teyi kiyada rɔmo kiyɔru kele.

XL O'dɔ bɔŋɔ ma kolɔ rɔ ti lapo mo ga ti adɔ zi kole 'ba Arona ga gɔ lijɛ koyo rɔnnɪ gɔmo gbɪ ti tele mo.

XLI Olɔ bɔŋɔ nime rɔ lɔndɔ yi Arona ni lijɛ ti kole abo ga. Kina 'dɔ kondi 'bu rɔnnɪ ko'dɔ lijɛ rɔ bɔ akumu toja laja zɔ.

XLII O'dɔ ridi zɪnnɪ di bi kabi ŋbɔ kɔmɔ gɔ gɔlɔ bɛrɪ kinza atiti 'ba rɔnnɪ ga kinda ra yaga. XLIII Bɔŋɔ naga nime Arona ni ti kole abo ga kɔ'bɔ tolɔ mo ɔɔɔ lijɛ kɛdɪ kari mi rɔ ma mo tɔnɛ ala kese ŋgila bi 'ba akumu to'dɔ mo mi bi koro mo nima. Rɔmɔyi kinza mupɔ lijɛ ra gɔ tola atiti 'ba rɔnnɪ ga kinda yaga. Kɔ'du ki'di nime kɔ'bɔ ŋburu tara zi Arona ni ti kole abo ga.

## XXIX

### *Ti'di Bɔ Akumu*

I A ma 'dɔ ko'dɔ ti'di lijɛ timo rɔ bɔ akumu zɔ na me. Ogba ŋgulɔ sa ame kɛdɪ gba kɛnyɪ ne ti mo'de kamɔlɔ riyɔ pili rɔ ame ga kinza bɔti mɔtɔ rɔmo ne. II Ogba ruzu ma kele tine kinza ki'di laŋga dɛ gɔmo. O'dɔ maŋgolɔ'bɔ ti 'bu gɔmo. Kina 'dɔ ko'dɔ mɔtɔ gbɪ kinza 'bu gɔmo. Tine mɔtɔ ga ko'dɔ kɔzɔ lɛmbɛrɛ naga tara kosa 'bu rɔmo. III I'di maŋgolɔ'bɔ naga nime mi kee koto zɔ ɔɔɔ kɛdɪ kumu ŋgulɔ mo tɔnɛ ti kamɔlɔ riyɔ mo naga nima 'deni.

IV O'de Arona ni ti kole abo ga kako kpadɔrɪ 'ba rɔ ma mo tɔnɛ. Kina 'dɔ kiya zɪnnɪ lijɛ kurɔgɔ rɔnnɪ yaga kɔpɔ. V Kina 'dɔ kolɔ bɔŋɔ 'ba bɔ akumu mo nima rɔ Arona, ma kolɔ rɔmo ti bɛbɛ ma lɔbu mo tɔnɛ kɛdɪ kolɔ kebe mi nyama mo titi dɔgba ne. Kina 'dɔ kolɔ nyama mo dɔmo ki'di gasi mo ti 'ba dɔŋgɔ'do mo gɔmo. VI I'di yima mo tɔnɛ dɔ bo kudɔdu dɔkulɛ koro mo nima kugu 'deni rɔmo te 'Ulɔmu 'deni zi Bɔko'ba' ne dɔmo. VII Kina 'dɔ kogba

'bu kondi mo tɔnɛ kodɔ dɔ bo kondi rɔ bo. VIII Kina 'dɔ ko'de kole abo mo ga kolɔ bɔŋɔ kolɔ rɔ rɔmo. IX Lapo mo tɔnɛ ga oga 'bɔmbɔ lijɛ kudɔdu adɔ dɔnnɪ. Ti'di Arona ni ti kole abo ga zɔ rɔ bɔ akumu na 'dɔ ko'dɔ te. Lijɛ nime nduwɛ rɔ kupɔ nnɪ ga kɔ'bɔ rɔ bɔ akumu zɔ toja laja ma.

X Kina 'dɔ ko'de ŋgulɔ sa mo tɔnɛ kako kpadɔrɪ ma yayi. Kina 'dɔ kiya zi Arona ni ti kole abo ga ki'di kɔzɪnnɪ dɔmo. XI Upɔ ŋgulɔ sa nima kɔmɔ ma yayi kpadɔrɪ 'ba rɔ ma. XII Ogba roma mo kusu dɔkole kɔziyi yimo kosa dɔ biti 'ba bi 'ba akumu. Kina 'dɔ kodɔ kɔsɔ roma mo bɛrɪ bi ndimo yayi. XIII Tine ogba 'bu mo ma kambɪ ame ga kora rɔnnɪ kebe rɔ a 'ba yimo ga ne ti kapa luru mo ma laka ti dɔ'jɔ mo ga kpaki riyɔ ti 'bu mo ga rɔmo koŋma zɔ dɔ bi 'ba akumu yayi. XIV Tine yida mo ga ti kilaka mo ti tokpe mo ga ari koŋma ŋbɔ yaga mɔkɔ di mi taya. Kina rɔ kpa kɔzi ki'di 'ba tombi lende kɛnyɛ 'ba bɔ akumu.

XV Ogba mo'de kamɔlɔ ma kɔtɔ kiya zi Arona ni ti kole abo ga ki'di kɔzɪnnɪ dɔmo. XVI Upɔ kogba roma mo kulɪ kapa bi 'ba akumu nima kpaki sowɔ. XVII Ilele yimo kurɔgɔ tokpe mo ga ti wato mo ga kodɔ'bɔ pili bi kɔtɔ ti dɔmo ni ti kapa mɔtɔ mo ga. XVIII Kina 'dɔ koŋma pili dɔ bi 'ba akumu yayi rɔ akoŋma zɔ ma ŋere Bɔko'ba. Tato kele mo ti kiyɛyi dɔki'di ma ŋgi.

XIX Ogba mo'de kamɔlɔ mɔtɔ mo nima kiya zi Arona ni ti kole abo ga ki'di kɔzɪnnɪ dɔmo. XX Upɔ kogba roma mo kosa monda mbili Arona ni ma kapa dɔrɪ lijɛ ti kole abo ga. Ondi rɔ dɔkole ndɪnnɪ ga ti dɔkole kɔzɪnnɪ ga ma lɔbu ma dɔ kapa dɔrɪ. Kɔsɔ roma mo nima ulɪ rɔ bi 'ba akumu kebe dɔ kapa mo ga pili sowɔ. XXI Ogba kɔsɔ roma mo ame dɔ bi 'ba akumu ne ti 'bu kondi rɔmo tɔnɛ kinzanza rɔ Arona kebe rɔ bɔŋɔ 'bɛnnɪ ga pili lijɛ ti kole abo ga. Kina 'dɔ kulɔmu bo pili ti kole abo ga ti bɔŋɔ abo zɔ.



XXII Bi kambi 'ba kamölö mo nima umu yaga, giliti ma kambi mo nima ti 'bu ma kora rɔ a 'ba yimo ga ti kapa luru mo ma laka mo ti dɔ'jo mo ga kpaki riyö ti 'bu mo ga rɔmo ti wato mo ma kapa döri. XXIII Kina 'dɔ kogba dɔkomali maŋgolo'bo mo tönë ga ki'di 'deni zö yayi ne di yimo rɔ kɔtɔkɔtɔ. Ma ko'dɔ ti 'bu gɔmo nima ogba kɔtɔ, ma kinza 'bu gɔmo mo nima ogba gbï kɔtɔ kina ma kɔzɔ lëmbërë mo tönë ogba gbï kɔtɔ. XXIV I'di akonyo naga nime közi Arona ni ti kole abo ga, kina 'dɔ kiya zinni lijë kulömu zö rɔ kpa közi ki'di zö ma nɛre Boko'ba. XXV Kina 'dɔ kogba di közinni koŋma dɔ bi 'ba akumu yayi kɔtɔ ti akoŋma mo tönë. Tato kele mo iyëyi dök'i'di ma, ma nɛre Boko'ba ngi. XXVI Ogba dɔŋgo'do kamölö mo nima kulömu zö rɔ kpa közi ki'di ma koro. Dɔŋgo'do mo nime ma 'bëyi na.

XXVII Dɔ kedi ki'di bo akumu, oweli dɔŋgo'do ti wato kamölö ma kulömu 'deni zö rɔ kpa közi ki'di ma koro mo tönë 'beri zi bo akumu. XXVIII Meri ma ame 'dɔ kö'bö nburu kinza kuyi yimo na me zinni lijë bilaka ma ga Yisarele. Dɔ lijë kumu akumu dɔŋgo'do mo ga ti wato mo ga 'ba bo akumu mo na. Ame na rɔ kpa közi ki'di 'bënni 'ba bilaka zö ma nɛre Boko'ba.

XXIX Bɔŋgo 'ba Arona nime di pötö tölë abo kolɔɔ 'jaa nduwë ki'di zi kole abo ga. Zinni tusu mo 'jaa dɔ ki'di lijë 'deni rɔ bo akumu. XXX Kole 'ba Arona mo ame kinda'ba pötö bo rɔ bo akumu tari mi rö koro ma 'ba nɛre Boko'ba toja laja zö mi bi koro ma mo nima ne kolɔ bɔŋgo nima titi nɔbo dɔ modɔmoriyö.

XXXI Ogba yida kamölö mo nima kumu rɔ Arona ni ti kole abo ga mi ti'di lijë rɔ bo akumu ne ki'di kilë'di mi bi koro mo yayi. XXXII Kina 'dɔ lijë konyo di kpadöri mo bine ti kɔzɔ maŋgolo'bo mo tönë ga mi kee yayi ne. XXXIII Lijë konyo wa ma kumu rönni tileŋo lijë kɔpɔ rɔ

bo akumu nima. Bɔ akumu ni na nge 'dɔ konyo römöyi bi ma koro mo na. XXXIV Dɔ kɔzɔ yida mo ti maŋgolo'bo mo ga kileke konyo rönni dë kote kinza kola dë kpe kö'dö 'dɔ konyo 'jaa nɔbo. Onma yaga römöyi a koro na.

XXXV Dölëti 'ba ti'di wa rɔ bo akumu nime o'dɔ rɔ Arona ni nɔbo dɔ modɔmoriyö ko'dɔ kɔzɔ ame mose ziyi ne. XXXVI Bi kèzë ma dɔ kɔtɔ kiteli dë kinza ma kumu nɔgulö yimo rɔ akumu. Römöyi 'dɔ kola lijë gɔ lende kënyë 'bënni ga. Kina gɔ kileŋo dɔ bi 'ba akumu gbï timo yaga rɔ ma kɔpɔ. Ondi 'bu rɔ bi 'ba akumu nima gɔ kedi yaga rɔ ma kɔpɔ. XXXVII Oto to'dɔ mo nduwë te nɔbo dɔ modɔmoriyö gɔ bi 'ba akumu kedi ngi rɔ ma koro. Kina dɔtɔ ame kako kosa rɔmo ti kedi rɔ ma koro.

#### *Toŋma Akumu*

XXXVIII Ziyë kpe dɔ kupö ame ga kedi kako ne, umuke kole kamölö ma kɔmɔ kɔzɔ mo ga 'deni kɔtɔ ne nduwë rɔ riyöriyö zö rɔ kɔmɔ lëndö dɔ bi 'ba akumu ma. XXXIX Kumu kɔtɔ rɔ mi dɔŋbo tine kɔtɔ rɔ mi dɔkɔpiyari. XL Kamölö ma dɔgba mo o'de ti kilo kɔtɔ 'ba ruzu ma kele kuturö ti 'bu kizaza riyö. Odo kizaza layi riyö bëri rɔ yëyi zi Boko'ba. XLI Kamölö mɔtɔ mo nima umu rɔ mi dɔkɔpiyari. Kina gɔ ko'de wa naga nime gbï ngila mo zö ma nɛre Boko'ba. Tato kele mo iyëyi dök'i'di ma, ma nɛre Boko'ba ngi.

XLII Kina 'dɔ kö'bö nduwë tara zi dɔ kupö ame ga kedi kako ne, akoŋma zö ma nɛre Boko'ba nime ko'dɔ zö kpadöri ma nime. Di bina na ti mondɔzɔ ti bilaka ma ga milende tiyi. XLIII Ti mondɔzɔ tinni lijë bilaka ma ga Yisarele bina. Bi nzari 'ba kɔmɔ ma ti ko'dɔ bi nima ngi yaga rɔ ma koro.

XLIV Ti mo'dɔ rö nima ti bi 'ba akumu mo yaga rɔ ma koro. Kina ti moweli Arona ni ti kole abo ga zö rɔ bo akumu toja laja zö. XLV Ti moloma mi löngö lijë Yisarele mëdi rɔ nɛre Boko'ba 'bënni. XLVI Kina lijë ti kikali ma ngi rɔ nɛre Boko'ba

'benni ame koja lije yaga di Ezipeto 'do moloma mi longo lije. Ma na ro nere Boko'ba 'benni.

### XXX

#### *Bi Konma Akato Kele* (TD 37:25-28)

<sup>I</sup> O'do bi 'ba akumu tonma akato kele domo di mi ngeri kono <sup>II</sup> ro do 'baga ro ma koriya dokomo koloko muyi. Takpa mo ma kari toro kedidokomo koloko modomosowo. Go do kumu mo ga kpaki sowo o'do ro ma kapa koro biti kambi koto timo. <sup>III</sup> Ora romo pili kebe domo ma di toro ti biti mo ga ti yamo kobokobo. Kina go kiyoru do kpamo ga gbi ti yamo kobokobo.

<sup>IV</sup> O'do kano riyoro romo di mi yamo kobokobo kebe kpa bici ma kiyoru mo nima kebe go do kapa mo ga kpaki riyoro tombi mo timo. <sup>V</sup> O'do ngeri kombi mo ga di mi kono komba romo ti yamo kobokobo.

<sup>VI</sup> Idiyi bi 'ba akumu ame yaga kebe komo bongo kurobo mo tone komo sandu 'ba lomu yayi ne. Bi nima na ti mako mondoso tyi teyi.

<sup>VII</sup> Ro go dongo 'ba komo lendo lobu nime pili Arona koboto tonma akato kele do bi 'ba akumu nime do bo kedidokomo kako tileto lamba naga nime. <sup>VIII</sup> Kina go bo ko'do gbi tara mi dokopiyari mo ga do bo kedidokomo pa'do do lamba mo naga nime. Tonma akato kele nime koboto nburu tara ro komo lendo lobu nime koro de. <sup>IX</sup> Kinza kebe konma kine agba'ji ame ma nere Boko'ba mo'doko de ne de do bi 'ba akumu nime. Kinza konma yida ma kumu ro kpa koto ala nyonyu mo ga de gbi domo. A moto ro layi kinza koro de gbi domo.

<sup>X</sup> Arona kondi roma kamolo ma kumu go tombi lende kenyeno naga ro biti mo naga nime nge mi koto mi komo koro koto. Kina 'do koboto to'do mo nduwe te ro go do kupo ma kedidokomo naga nime ro go komo koro lobu nime pili. Bi 'ba akumu nime kulomu yaga mi koto ro ma koro zo ma nere Boko'ba."

#### *Moyi Kugu*

<sup>XI</sup> Nere Boko'ba iya zi Musa te, <sup>XII</sup> "Odo keddi kugu moyi Yisarele titete mo, iya zinni moto kopi go didi ni di zo ti yamo kinza ko'de do kututu doni mi moyi kugu nime. <sup>XIII</sup> Boto ame koboto 'deni 'do kugu moyi mo ne kopi koro ma kiteri mo nima go ndogo mo ma koro 'deni domo. Lije pili kopi ro kpa koto ki'di zo ma nere Boko'ba. <sup>XIV</sup> Bilaka ame pili kitete 'deni mi moyi kugu nime kisasi di do ma komo koro mo 'buteriyoro nduwe kala dogba kopi yamo nime zo. <sup>XV</sup> Kinza ki'di de bo mori kopi kebe bo ma ro lisa tine lije pili kopi ro ma koriya.

<sup>XVI</sup> Ogba yamo nime lije Yisarele kedidokomo ne ko'do ndobo ma timo mi ro ma bine. Awada nime 'ba tute go didi nni timo na. Kina ti mi'di lende mo ngi kedidokomo do tamo lije."

#### *Doloti 'Ba Akurogo*

<sup>XVII</sup> Nere Boko'ba iya zi Musa te, <sup>XVIII</sup> "O'do wori 'bilengi ti bi kideyi mo teyi gbi di mi 'bilengi. Ute mi longoro ro ma nima ma ti bi 'ba akumu. Kina go kunoto mini yimo. <sup>XIX</sup> Arona ni ti kole abo ga kurogo koinni ti ndinni ti mini mo nime <sup>XX</sup> do lije kedidokomo tari mi ro ma ala ngila bi 'ba akumu mo tonma kpa koto ki'di mo ga zo. <sup>XXI</sup> Lije kurogo koinni ti ndinni kinza mupo lije ra. Ko'du ki'di nime lije kinda'ba nduwe koro koboto ro nburunburu ro go do kupo nni ga."

#### *'Bu Kondi*

<sup>XXII</sup> Nere Boko'ba iya zi Musa te, <sup>XXIII</sup> "Ogba agba'ji kato kele naga nime ko'do 'bu kondi ro. Ogba a kidaki ro muri ne kilo modokoto, yoko ngeri kidaki ro girifa ne ma kato konmi mo kilo mota, matunburu kilo mota, <sup>XXIV</sup> kono kilo modokoto kiyari go ndogo mo ma koro 'deni domo. Odo kizaza riyoro 'ba 'bu ma kele gomo <sup>XXV</sup> ko'do 'bu kato kele ro a 'ba tondi mo.

<sup>XXVI</sup> 'Bu kondi mo nime na 'do kondi ro ro ma, ro sandu 'ba lomu,

XXVII rɔ tarabiza mo pili ti jama mo ga, rɔ akidɛyɛ lamba ni pili ti jama mo ga, rɔ bi 'ba akumu ma 'ba tonɔma akato kele mo nima, XXVIII kina ma 'ba tonɔma yida mo nima gbɛ kpaki ti jama ma 'ba bo ga, rɔ wɔrɛ kurɔgɔ kɔzi mo tɔnɛ kpaki ti bi kidɛyɛ mo. XXIX Ulɔmu kɔzɔ a nime te zɔ kina ti lijɛ kɛdi ngɛ pili rɔ ma koro. Kina bɔtɔ ala ɔtɔ ame kako kosa rɔmo ti toro mo ko'be ngɛ. XXX Kina ondi 'bu mo nime gbɛ rɔ Arona ni ti kole abo ga 'dɔ lijɛ kɛdi rɔ bɔ akumu zɔ mi ndɔbɔ ma.

XXXI Iya zɛnnɛ lijɛ Yisarele, "Bu kondi koro ma nime kɔ'bɔ nduwɛ to'dɔ mo tara mi ndɔbɔ ma rɔ nɔburunɔburu. XXXII Tine kinza kinzanzake dɛ rɔ bilaka ma sari. Kina kinza ni mɔtɔ kotɔtɔ dɔ amo naga nime dɛ gbɛ ko'dɔ 'bɛyɛ zɛyɛ tara. 'Bu koro na. Kina i'dike kɔ'bɔ rɔ ma koro. XXXIII Bɔtɔ ame ko'dɔ kinɛ mo ala kosa rɔ bɔtɔ ame kinza rɔ bɔ akumu ne bo inza kpe rɔ bilaka ma.' "

### Akato Kele

XXXIV Nɛre Bɔko'ba iya zi Musa te, "Ogba dɔkomali agba'ji kato kele naga nime pili rɔ gɔmo rɔ ma koriya, tagi 'ba lokpɔ, yɔkɔ kilɛ'di, akilɛrɛ ti 'bonɔ ma kato kele naga, XXXV ko'dɔ akato kele kɔzɔ riya. Oɔ tikɔ'dɔ gɔmo 'dɔ kɔ'bɔ rɔ ma laka rɔ ma koro. XXXVI U'bɛ mɔtɔ yaga rɔ ruzu kari timo kinzanza mi rɔ ma yayi kɔmɔ sandu 'ba lɔmu mo nima. Bi nima na ti mako mondɔsɔ tiyɛ teyi. Akato kele nime kɛdi rɔ a koro ziye.

XXXVII Kinza ko'dɔke agba'ji mɔtɔ dɛ ziye kɔzɔ a nime te. I'dike nge kɛdi rɔ a ma koro ame kulɔmu 'deni zɔ ne. XXXVIII Bɔtɔ ame ko'dɔ kinɛ mo zi bo ala rɔ riya bo inza kpe rɔ bilaka ma."

## XXXI

### Bɔ Miri

(TD 35:30-36:1)

I Nɛre Bɔko'ba iya zi Musa te, II "Moza Bezalele kole 'ba Uri kole 'ba kole 'ba Uru 'deni di mi kupɔ e'be Yuda. III Mi'di Nyi Kɔtɔ Laka ma

'deni lɔ mi bo. Mi'di akikali ti miri 'ba to'dɔ wa pili 'deni zi bo, IV tose wa rɔ miri to'dɔ mo di mi yamo kɔbɔkɔbɔ ni ti sitɛrɛ gbɛ ti 'bilɛnɛ V kina mɔtɔ gbɛ toga lele ti tose ngɛrɛ ni pili rɔ gɔ ndɔbɔ 'ba kɔzi. VI Moza Oliba kole 'ba Asamaka di mi kupɔ e'be Dana 'deni 'dɔ kɛdi rɔ bɔ gɔ Bezalele to'dɔ ndɔbɔ nime ti bo. Kina mi'di akikali mo ti tigo 'deni gbɛ zi bo miri mɔtɔ naga nima 'dɔ lijɛ ko'dɔ wa ma tɔnɛ ga pili mose gɔmo zɛyɛ tiya mo zɛnnɛ 'dɔ to'dɔ mo ne, VII rɔ kilaka ma nime ti sandu mo ti a dɔmo ti jama mo ga pili, VIII ti tarabiza mo ti jama mo ga pili, ti akidɛyɛ lamba mo tɔnɛ di mi yamo kɔbɔkɔbɔ ne ti jama mo ga pili, ti bi 'ba akumu ma 'ba tonɔma akato kele mo tɔnɛ IX gbɛ ti ma 'ba tonɔma yida 'ba akumu mo dɔmo nima kpaki ti jama mo ga pili, ti wɔrɛ 'ba turɔgɔ kɔzi mo tɔnɛ ti bi 'ba tidɛyɛ mo, X ti bɔngɔ koro 'ba rɔ bɔ akumu zi Arona ni ti kole abo ga zɛnnɛ tolɔ mo ɔdɔ lijɛ kɛdi kari toja laja ma, XI ti 'bu kondi mo tɔnɛ ti agba'ji kato kele mo tɔnɛ gbɛ mi gɔ bi ma koro mo ne. Wa naga nime to'dɔ mo kɛdi pili kɔzɔ ma tɔnɛ miya zɛyɛ ne."

### Kada 'Ba Rɔ Kindawo

XII Bɔko'ba ose zi Musa XIII gɔ bo kiya zi Yisarele te, "Oroke kada 'ba rɔ kindawo ma. Rɔmɔyɛ na rɔ akileme mi lɔngɔ ye tɔ ma nɛre Bɔko'ba nduwɛ mi kada ma kɛdi kako naga nime 'dɛ gɔ kinda ngɛ omba moza ye 'deni rɔ 'bama ga. XIV Ziye toro kada 'ba rɔ kindawo rɔmɔyɛ kada ma koro kɔtɔ laka ma na. Bɔtɔ ame koro dɛ kebe ko'dɔ ndɔbɔ mi kada nime ne kupɔ ngɛ yaga. XV Tɔ'dɔ ɛdi 'dɔ zɛyɛ dɔ modɔɔkɔtɔ to'dɔ ndɔbɔ yɛmo. Tine tɔ'dɔ ma rɔ dɔ modɔmɔriyɔ mo nima 'ba rɔ kindawo na nge, ulɔmu 'deni zɔ. Bɔtɔ ame kosa ndɔbɔ kɔzi bo mi kada nime kupɔ yaga.

XVI Kpe Yisarele inda'bake lende 'ba kada nime rɔ akileme 'ba lɔmu ma, ma nɛre Bɔko'ba. XVII Akileme

ma ɲburunburu na mi lɔngɔ ze tiye kpe Yisarele. Rɔmɔyɔ ma ɲere Bɔko'ba mo'ba mitɔɔ ni ti dɔyayi 'deni pili mi tɔ'dɔ dɔ modɔɔkɔtɔ. Tine mi tɔ'dɔ ma rɔ dɔ modɔmoriyɔ mo mɔɔɔ ndɔɔɔ pili 'deni mindawo rɔma."

<sup>XVIII</sup> Kina ɔɔɔ Bɔko'ba kote tilende 'deni ti Musa di dɔ dɔku Sinayi yayi na bo ki'di lere riyɔ 'ba kɔ'du ki'di mo tɔnɛ ga bo kugu 'deni ti kɔzi bo ne ɲgi zi Musa.

## XXXII

### *Akoro Sa*

<sup>I</sup> Tine ɔɔɔ Yisarele naga nima lijɛ konɔɔ 'deni Musa kigabi ɲgi dɔ dɔku bitɔ tɔ ne ga yayi kileki dɛ kpe welo tine, na lijɛ kotɔtɔ rɔnni ɲgi kari zi Arona kiya te, "Ako ko'dɔ akoro zize 'dɔ kɔkɔkɔ ze. Musa bɔ ko'de ze yaga di mi Ezipeto mo nime dikali abo dɛ wa'di na kɔmɔ 'deni zi bo di bitɔ yayi."

<sup>II</sup> Arona ileki zɔnni te, "Ari kotɔtɔke yamo kɔbɔkɔbɔ di mbili 'ja 'be ga ti yitɔti 'be ga ti kole 'be ga ko'deke kako zɔ dayi."

<sup>III</sup> Kina lijɛ pili kari kotɔtɔ ambili ɲgi ko'de kako zi Arona. <sup>IV</sup> Kina bo kogba a tɔnɛ ga ɲgi ko'dɔ rɔ akoro zɔnni. Bo uku kɔzɔ kinɛ kole sa naga nima tara. Kina lijɛ kebe nati tiya mo rɔ gɔ rɔnni tɛgɛ, "Yisarele, mitɔɔ 'be mo tɔnɛ ko'de ye yaga di mi Ezipeto ne bo na me."

<sup>V</sup> Tine ɔɔɔ Arona konɔɔ 'deni tara bo o'ba bi 'ba akumu kebe kɔmɔ a nima yayi. Na bo kuwɔwɔ zɔnni te, "Tilɛndɔ, karama ma lɔbu ɛdi bine zi ɲere Bɔko'ba."

<sup>VI</sup> Kina ɲgi mɔlo mi bi kɛzɛ mo nima na bilaka naga nime ko'de akonɔma ɲgi kako gbɔ ti akumu. Kina lijɛ koloma ɲgi nati rɔ tonyo kpɛnni tuwɛ mo. Tine ari kuyi rɔni za 'bɔwu ɲgi yaga di dɔmo rɔ lende yawa.

<sup>VII</sup> Bɔko'ba iya zi Musa te, "ɛki kileki kari bɛri. Bilaka 'bi tɔnɛ ga ko'de lijɛ kako yaga di mi Ezipeto ne dɔnni ele dɛ kpe. <sup>VIII</sup> Lijɛ ebe 'deni ɲgi kuyi kpɛnni yaga welo di

zɔ lijɛ ko'dɔ akoro zɔnni kuku kɔzɔ kinɛ kole sa naga nima tara. Kina me lijɛ kɛdi 'deni rɔ tumɔtu mo lijɛ kumu roma teyi. Lijɛ ebe 'deni bi tiya mo te, 'Yisarele, mitɔɔ 'be mo tɔnɛ ko'de ye yaga di mi Ezipeto ne bo na me.' "

<sup>IX</sup> Bɔko'ba iya zi Musa te, "Bilaka naga nima mikali lende 'bɛnni 'deni. Lijɛ ɲgi rɔ a dɔ kitigo tɔ ne ga. <sup>X</sup> Kina me ni, kinza ko'dɔ kpɛri dɛ kpe zɔ. Ola lijɛ zɔ gɔ mileme wa zɔnni mote dɔnni yaga. Kina ti mi'di yi ɲgi kara rɔ kpa dɔ'be ma kinza kiya."

<sup>XI</sup> Tine Musa ebe toma'jo rɔ bo zi ɲere Bɔko'ba abo, iya te, "Yɔ ɲere Bɔko'ba, i'di miyi ɲgi kata kulɔwɔ te gɔ wa'di rɔnni lijɛ bilaka 'bi naga nime kɔmɔ lijɛ 'deni ti tigo 'bi koja lijɛ yaga di mi Ezipeto ne? <sup>XII</sup> Gɔ wa'di na 'dɔ ki'di Ezipeto kebe

'bɔwu togora gɔnni kiya te o'de lijɛ ka tote dɔnni yi mɔkɔ kɔmɔ dɔku bine? I'di miyi tɔ kpe kɛyi rɔnni. Kinza ko'de dɔ kote dɛ dɔnni lijɛ bilaka 'bi ga. <sup>XIII</sup> Lɔmu 'bi ma tɔnɛ ko'dɔ ti bɔ laja 'bi ga Abarayama ni ti Yisika ti Yakoba ne, omeri gɔmo te. Lɔmu 'bi ma tɔnɛ ko'dɔ 'deni zɔnni 'dɔ ki'di kupɔ lijɛ kara kɔzɔ kɛlu 'ba mitɔɔ ne, omeri gɔmo te. Kina gbɔ lɔmu 'bi ma tɔnɛ ko'dɔ gɔ yayi nime ti'di mo zi dɔ kupɔ lijɛ ga rɔ ɛ'bɛnni rɔ ɲburunburu ne, omeri gɔmo te."

<sup>XIV</sup> Kina Bɔko'ba kola a tɔnɛ ga bo komeri 'dɔ tote dɔ bilaka abo ga yaga timo ne ɲgi gbɔ.

### *Dɔ Kilikɔ 'Ba Yisarele*

<sup>XV-XVI</sup> Musa ɛnyi 'deni kɛdi rɔ tɛki tako bɛri di dɔ dɔku ti lere riyɔ mo tɔnɛ ga Bɔko'ba kugu kɔ'du ki'di abo ga 'deni dɔmo ne. Bɔko'ba na ko'dɔ lere nima kugu kɔ'du ki'di abo ga dɔmo ti kɔzi bo kebe kapa mo ga kpaki riyɔ.

<sup>XVII</sup> Yɛsuwa uwɔ birɔ dɔ kudu, na bo kiya zi Musa te, "Ya ɛdi mi taya."

<sup>XVIII</sup> Musa ileki zi bo te, "Biro ya inza tara. Rɔmɔyɔ udu dɛ kɔzɔ biro aka'da ala birɔ gɔ koga. Biro ɲgala ma kɛdi koba na za muwɔ 'bama."



**XIX** Kina ɔɔɔ Musa ni kako kɔmɔ 'deni ŋɔsɔ ŋgila taya bo ko'ja kinɛ kole sa nima ti ŋgala kusɔ tara tine na mɔ bo kata ŋgɔ bo ku'du lere tɔnɛ ga ŋgɔ bɛrɔ kila'ba kitikɔ yaga ndi dɔku yayi. **XX** Kina bo kako kogba kole sa 'bɛnnɔ mo tɔnɛ lijɛ kuku ne ŋgɔ ku'du dɔ pa'do kilanɔma yaga. Na bo kosono ŋgɔ kodɔ mɔ mini ki'di kpa Yisarele naga nima kuwɛ.

**XXI** Bo ititi Arona, iya te, "Wa'di na ya naga nime ko'dɔ zɔyɔ ki'di yi kusu kpɛnnɔ mɔ lende kɛnyɛ lɔbu dɔ kiteli nime?"

**XXII** Arona iya te, "Kinza kembe dɛ ka rɔ 'dirɔ tɔ. Bilaka naga nime ndɔrɔ 'bɛnnɔ ma gɔ lende kɛnyɛ ikali ɛ'bi 'deni gbɔ mɔlo. **XXIII** Lijɛ na kalo dɔma bine, kiya te, 'O'dɔ akoro zize gɔ kɔsɔ dɔgba zize. Musa bo ko'de ze yaga di Ezipeto nime dikali abo dɛ wa'di na kɔmɔ 'deni zi bo di bitɔ yayi.' **XXIV** Kina me mɛnyɔ miya zɔnnɔ te, 'Ni bɔ ame kɛddɔ ti ambili yamo kɔbɔkɔbɔ ogba yaga ko'de kako.' Kina ma lijɛ ko'de kako zɔ mogba mu'du mɔ pa'do na kodɔ ŋgɔ rɔ kole sa nima."

**XXV** Musa ŋgɔ Arona ola bilaka naga nima 'deni dɔmo kaya kebe tɔdɔ lanɔ rɔnnɔ kɔmɔ bɔ ya 'bɛnnɔ ga. **XXVI** Kina bo kɔrɔ ŋgɔ yaga kpa reki bo kuwɔwɔ dɔ bo rɔ ma kembe kiya te, "Lijɛ ame ga rɔ 'ba Bɔko'ba ne kako bine."

Kina kupɔ e'be Lɛwɛ ga kɔlɔ ŋgɔ kuru bo bɛrɔ. **XXVII** Kina bo kiya zɔnnɔ te, "Ni mɔtɔ ŋere Bɔko'ba 'ba Yisarele i'di kɔ'du mo 'deni zɔyɔ, inda'ba mbele 'bi kisaki di kapa taya ma bine ŋbɔ kala 'dɛ, upɔ lɔndɔ yɔ, bɔ murɛ yɔ ti bɔ pɔri yɔ."

**XXVIII** Kina e'be Lɛwɛ naga nima pili ko'dɔ ŋgɔ kɔzɔ ma Musa kiya zɔnnɔ. Bilaka ma kupɔ mɔ kada nima ɛdi pili kɔzɔ kuluku 'butɛ bi modɔkɔtɔ (3000) tara. **XXIX** Musa ileki zi e'be Lɛwɛ naga nima te, "Tɔne, ulɔmuke rɔye 'deni rɔ bɔ akumu zi ŋere Bɔko'ba ti lɔpɔ nime kupɔke kole 'be ga ti lɔndɔ ye ga ne. Bɔko'ba o'dɔ yɛyɔ 'deni dɔye."

**XXX** Mi bi kɛzɛ ma di pɔtɔ mo na Musa kiya zi bilaka naga nima te, "O'dɔke lende kɛnyɛ ma dɔ kiteli 'deni. Mɛdi mileki mari dɔ dɔku tɔrɔ zi ŋere Bɔko'ba. Mɔtɔga ti mi'di bo kola ye gɔ lende kɛnyɛ 'be nime."

**XXXI** Kina Musa kuyɔ dɔ bo kileki kari zi ŋere Bɔko'ba kiya te, "Bilaka tɔnɛ ga o'dɔ lende kɛnyɛ ma rɔ dɔ kiteli 'deni. Lijɛ uku akoro zɔnnɔ di mɔ yamo kɔbɔkɔbɔ lijɛ koloma rɔ tumɔtu mo. **XXXII** Moma'jo rɔma zɔyɔ ola lijɛ gɔmo. Ne ɔɔɔ kola lijɛ dɛ kpe gɔ lende kɛnyɛ nime, mɔyɔ ma mo na kore gbɔ yaga di mɔ buku 'bi ame kugu mɔyɔ bilaka 'bi ga yɔmo ne."

**XXXIII** Ŋere Bɔko'ba ileki dɔmo zi Musa te, "Lijɛ bɔtɔ bɔ kirasi lende mo naga nima na ti more mɔyɔ nnɔ yaga di mɔ buku ma. **XXXIV** Ne ari kokɔkɔ lijɛ koto bi mo tɔnɛ miya ne. Malayika ma ti koda bi di rɔye. Ne kada mo ti kɔmɔ 'deni ame 'dɔ modɔ karama dɔnnɔ lijɛ bilaka naga nima gɔ lende kɛnyɛ 'bɛnnɔ ga."

**XXXV** Kina Bɔko'ba koja rɔkɔ'ɔ ŋgɔ dɔ Yisarele rɔmɔyɔ lijɛ ebe ki'di Arona ko'dɔ akoro zɔnnɔ di mɔ yamo kɔbɔkɔbɔ kɔzɔ kinɛ kole sa naga tara.

## XXXIII

### *Tɛnyɔ 'Ba Yisarele Di Sinayi*

**I** Kina ŋere Bɔko'ba kilende zi Musa iya te, "ɛnyɔ di bine tɔnnɔ lijɛ bilaka naga nima ko'de lijɛ di Ezipeto ne karike mɔ dɔyayɔ ma mulɔmu ti'di mo ziye mo tɔnɛ, dɔyayɔ mo tɔnɛ mulɔmu ti'di mo zi Abarayama zi Yisika zi Yakoba gbɔ zi dɔ kupɔ lijɛ ga ne. **II** Ti moja malayika kari dɔgba kɔmɔye 'dɔ koga Kanana naga nima ti Amora ti Ete ti Pereze ti Iwa ti Yebusa mo ga pili yaga. **III** ɛddɔ karike nime mɔ yayi ma laka ame wɔ sa ni ti tagi kambɔ di teyi kɔzɔ sɛgɛ. Tine minza mari tiye rɔmɔyɔ kpe rɔ bilaka dɔ kitigɔ tɔ ne ga. ɔɔɔ mari tiye ti mote dɔye gɔ kɔri."

**IV** Kina ɔɔɔ bilaka naga nima kuwɔ 'deni te tine na lijɛ kudu ŋgɔ

kolali yamo ma kɔbɔkɔbɔ 'doyi yaga di rɔnni. <sup>V</sup> Rɔmɔyɔ ɲere Bɔko'ba i'di kɔ'du mo 'deni zi Musa kiya zinni te, "Kpe rɔ bilaka dɔ kitigɔ tɔ ne ga. Ma mɛdi mari ra tiye pele ɲɔsi te dɛne ti mote dɔye ɲgi yaga. Kina me ti olalike yamo kɔbɔkɔbɔ 'ba tiyada rɔye timo naga nime 'doyi yaga di rɔye gɔ momeri dɔma gɔ wa ma 'dɔ mo'dɔ ziye."

<sup>VI</sup> Kina Yisarele kolali yamo kɔbɔkɔbɔ ɲgi 'doyi yaga di rɔnni di ndi dɔku Sinayi yayi.

### *Rɔ Koro*

<sup>VII</sup> Tine Musa ɛdi nduwɛ rɔ tombi rɔ kilaka kilɲgere timo. Bi ame lijɛ koga taya teyi bo ogba rɔ kilaka nima kutɔti mbowa sege yaga di ɲgila mo. Bo idɛki mɔyi mo rɔ "Rɔ 'ba tondɔɔ." Bɔ ame ko'dɔkɔ tikali ako'dɔkɔ 'ba Bɔko'ba kako teyi bina.

<sup>VIII</sup> ɔɔɔ Musa kɛdi kari 'deni teyi yayi bilaka pili ɔɔɔ kɔrɔ yaga kpadɔri 'bɛnni ga tonɲɔ gɔ bo ɲbɔ bo kɔɔɔ yimo. <sup>IX</sup> ɔɔɔ bo kɔɔɔ 'deni yimo na pɔli kakpa mo tɔnɛ kako kutu'bɔ rɔni ɲgi kpadɔri mo. Kina ɲere Bɔko'ba ti kebe ɲgi rɔ toloma tilende ti bo di yimo yayi. <sup>X</sup> Tine ɔɔɔ lijɛ konɲɔ pɔli nima 'deni kutu'bɔ rɔni kpadɔri dɔ Musa tara na lijɛ kɛnyi kolɔɔɔ ɲgi bɛri. <sup>XI</sup> Kina ɲere Bɔko'ba koloma ɲgi rɔ tilende ti Musa di dɔ kɔmɔ dɔ kɔmɔ te, kɔzɔ ni bilaka ame kɛddi kilende ti lɛpi yi mɔtɔ ne. Di pɔtɔ mo tine Musa ileki 'jaa kako mi taya. Tine kole yɔbi ame rɔ bɔ gɔ bo mo kidɛki mɔyi mo rɔ Yɛsuwa, kole 'ba Nunu ne oloma ma 'ba bo ɲgi kɔ'bɔ ɲburu mi rɔ 'ba Bɔko'ba yayi.

### *Bɔko'ba Na Kokɔkɔ Yisarele*

<sup>XII</sup> Musa ɛnyi kileki zi Bɔko'ba iya te, "ɛdi ɲgi rɔ ma laka kɔzɔ lende kiya 'bi tara zɔ 'dɔ mokɔkɔ bilaka naga nime mi dɔyayi nima. Ne onɲɔ a mɔtɔ ɛdi gba kɔtɔ bine ame kola kinza kiya dɛ. Yɛ na kɛdi kari tize? Iya 'deni te ikali ma laka, ni Bɔko'ba ti mi kɛyi tɔ. <sup>XIII</sup> Ne ɔɔɔ kiya te kɛdi ɲgi tara iyɛti gɔ meri 'bi ga ma ko'dɔkɔ to'dɔ mo zɔ, rɔmɔyɔ gɔ

mɔ'bɔ toja laja zi yi tɛyɛyi dɔki'di yi. Kina omeri gbɛ te ni na koza dɔ kupɔ nime 'deni zi yi rɔ ɛ'bi ga."

<sup>XIV</sup> ɲere Bɔko'ba iya te, "Ti mari tiye mi'di ye ka'dake bɔ ya 'be ga."

<sup>XV</sup> Musa iya zi Bɔko'ba te, "ɔɔɔ tari 'bi tize kinza, kinza ki'di dombi ndize dɛ dari bitɔ di mi gɔ bi nime bine. <sup>XVI</sup> Ti kikali tondo ma kɛddi ti mi kɛyi rɔ bilaka 'bi ga gbɛ tɔ, ɔɔɔ kiya te kari dɛ tize? Kinɛ yi mo ɔɔɔ kɛdi tize na ti koza ze 'beri yaga di rɔ bilaka ma laki 'ba dɔyayi nime."

<sup>XVII</sup> Bɔko'ba iya zi Musa te, "Ti mo'dɔ ɲgi zi yi kɔzɔ ma kititi. Rɔmɔyɔ ni mikali yi 'deni laka ma ti mi kɛyi tiyi."

<sup>XVIII</sup> Musa iya te, "I'di ma monɲɔ bi nzari 'ba kɔmɔyi te."

<sup>XIX</sup> Bɔko'ba iya te, "Ti mi'di rɔ lɔbu ma kinda kɔmɔyi kidɛki mɔyi koro ma zi yi. Ma na rɔ ɲere Bɔko'ba. Ti mileme mi konɲi ma ti mi kɛyi ma zinni lijɛ ame ga migeli 'deni ne. <sup>XX</sup> Tine minza mi'di yi ko'ja kɔmɔ ma. Rɔmɔyɔ bɔtɔ ma kɔtɔ mɔtɔ te o'ja kɔmɔ ma dɛ kebe koloma gba 'bɔwu 'biri rɔ ma kididi."

<sup>XXI</sup> ɲere Bɔko'ba iya gbɛ zi Musa te, "Ne ame na rɔ bi ma ɲɔsi ɲgila ma, zi yi tɔrɔ dɔ dɔku nime. <sup>XXII</sup> ɔɔɔ tigo dɔ kiteli ma kudɔ kebe bina ti midɛyi yi mi bi ɲganɪ 'ba dɔku mutu'bɔ yi ti kɔzɔ ɲbɔ miteli di rɔyi."

<sup>XXIII</sup> Kina ɔɔɔ miteli yi 'deni tine na ti mombi kɔzɔ 'jaa yaga di dɔyi gɔ ko'ja ɲge rɔ gɔma tine kɔmɔ ma ko'ja dɛ."

## **XXXIV**

### *Lere 'Ba Kɔ'du Ki'di*

<sup>I</sup> ɲere Bɔko'ba iya zi Musa te, "Ose lere riyo kɔzɔ ma dɔgba tɔnɛ ga. Kina ti mugu lende tɔnɛ ga dɔ ma dɔgba kitiko tɔnɛ ga ne dɔmo.

<sup>II</sup> Ilenɔ rɔyi ndɔ mi dɔɲbɔ tilɛndɔ kako kota ma tɔrɔ dɔ dɔku Sinayi.

<sup>III</sup> Kinza bɔtɔ mɔtɔ kako dɛ tiyi. Kina a mɔtɔ rɔ kinɛ bɔtɔ kinda dɛ kapa dɔ dɔku nima yayi. Yɛri ma kɔzɔ kamɔlɔ ni ti banya ni konyo kpɛnni dɛ gbɛ ndi dɔku yayi."

IV Kina Musa kose lere ngi riyo kozo ma dogba tone ga na bo kari ngi timo toro do doku Sinayi yayi molo ro mi donbo kozo ma nere Boko'ba ki'di ko'du mo zi bo tara. V Kina Boko'ba kako ngi beri di mitoro ti poli koro ngila Musa yayi kideki moyi koro abo mo tone ro nere Boko'ba ne. VI Bo udö kebe komo Musa yayi bo iya te, "Ma nere Boko'ba ma na ro Boko'ba 'ba mi konmi bo tonjo lisa. Menyä de gbi welo ro 'diri. Mileme ako'o ma do kiteli ma ame kinza kote roni de ne 'deni. VII Ako'o ma na ko'bo 'deni nburu tara tola wa go lende kirasi ni ti lende kenyä. Tine minza mola karama 'ba lende kirasi 'ba 'bu löbu ni gbi di bi todo mo do kole 'ba kole mo ga ma mi mota nbö kala go ma mi sowo mo ga."

VIII Kina Musa kolodo ngi beri kumotu IX kiya te, "odo kiya te miyi keyi 'deni ngi roma moma'jo roma ziyi ari tize. Bilaka naga nime uwö mbili de. Tine ola ze go lende kirasi ti lende kenyä ze ga. Kina uti kogba ze ro ma 'beyi ga."

### *Boko'ba Nge Koto* (TD 23:14-19)

X Kina nere Boko'ba kileki zi Musa iya te, "Medi mo'do lömu ma tiye kpe bilaka ma ga Yisarele. Go koto ame ga ko'do ronni de molo mi löngö do kupö ma koto moto di mi dayayi nime ne ti mo'do ziye ko'jake ti komoye. Bilaka ame ga keddi kolomake mi löngö mo ne ti ko'ja tuwi 'ba ako'do ma 'ba Boko'ba ma medi mo'do goye 'deni.

XI Kö'du ki'di nime medi mi'di ziye tone ne uwöke domo. Ti moga lijé boto naga nima pili yaga di komoye, Amora ni ti Kanana mo ga ti Ete ti Pereze ti Iwa kpaki ti Yebusa 'beni ti moga yaga. XII Tine i'dike komoye kandi laka kinza ko'doke lömu de tinni lijé bilaka 'ba mi dayayi mo nima keddi karike teyi ne. Römöyi lende kenyä 'beni ti kari koloma yaga ziye ro abari. XIII Ma laka mo ziye titiko bi 'ba tonja akumu zi akoro 'beni ga yaga, kicacake

mi toto koro mo ga yaga kogake sari 'ba akoro Asera 'beni mo beri. XIV Kinza kebeke de tulömu kpeye zi a moto römöyi ma Boko'ba ame möyi ma ro Mi Kombi ne ma ti mi kombi goye.

XV I'dike komoye kandi laka kinza ko'doke lömu de tinni lijé bilaka 'ba mi dayayi nima. Römöyi odo kiya te lijé keddi tulömu kpenni zi akoro 'beni naga nima lijé kumu roma teyi, lijé ti kose ye gbi todo'bo roye tinni konyoke akonyo mo ga. XVI Kina ti kole 'be ga kogbe yitoti 'beni ga ngi gbi ki'di kole 'be ga pele koro ma, ma nere Boko'ba de kpe kebe za tulömu kpenni zi akoro 'ba ya naga nima. XVII Kinza ko'doke akoro yamo de ziye kumötukeye gbi.

XVIII Karama 'ba tonyo mangolo'bo kinza lanja gomo tone na 'do kinda'bake lende mo ki'dike keddi daye. Kozo ma mose ziye tone tara konyoke mangolo'bo ma kinza lanja gomo do modomoriyö mi nyepe 'ba Abibi. Römöyi nyepe nime na kenyike yimo di Ezipeto.

XIX Kole dandende 'be ga pili ti 'ba yeri 'be ga ma 'bama na. XX Tine ma ro akaca naga utéke gomo yaga ti kamölo. Ne odo kuté gomo de, upö yaga. Kole dandende 'be ga pili utéke gomo yaga. Kina kinza boto moto kako de komo ma ro ma sari kinza kpa közi ki'di.

XXI Tö'dö edi do modokoto ziyi to'do ndobo 'bi ga yimo. Tine tö'dö ame ro do modomoriyö mo ne kinza ko'do ndobo de yimo. Odo keddi pele ro bi do ro'do ala kpa dolili ziyi tindawo röyi mi kada nime.

XXII Karama 'ba kpa dolili ame keddi ko'do ti bi do tumu nyönyu ne i'dike lende mo ko'bo daye. Kina gbi karama ma tone ro 'ba loma bici ngöngöbö keddi ko'do di potö tototo wa 'deni kote yaga di mi nyaka ne kinza ki'dike lende mo de kudölu di daye.

XXIII Ro goye botoni pili, akoke tilölu ma, ma nere Boko'ba 'be 'ba Yisarele mi mota mi komo koo koto. XXIV Kina odo moga do kupö bilaka

naga nima 'deni yaga di kɔmɔye miyese gɔ dɔ maga 'be 'deni kɔwɔ, bɔtɔ mɔtɔ inza kɔ'bo kpe 'dɔ tiyɔzɔ talo ya dɔye 'dɔ ta'da ye mi kada 'ba karama mota naga nime.

**XXV** ɔɔɔ kumuke roma zɔ kinza ko'deke maŋgolo'bo ma ti laŋga gɔmo dɛ teyi. Kina kinza kola kɔsɔ akonyo 'ba karama 'ba Pasaka nime dɛ gbɪ kɔ'dɔ nɔbɔ bi kɛzɛ dɔmo.

**XXVI** Rɔ gɔ kɔmɔ kɔɔ pili ziyi to'de a la'ja 'ba mi nyaka 'bi kako mi rɔ koro 'ba nɛre Bɔko'ba 'bi.

Tine kinza kebe ku'di kole banya ala kole kamɔlɔ dɛ ti mba 'ba ma mo."

**XXVII** Kina Bɔko'ba kiya zi Musa te, "Lende naga nime ugu bɛri, rɔmɔyi na mo'dɔ lɔmu ma 'deni gɔmo tiyi gbɪ zinni lijɛ Yisarele pili."

**XXVIII** Musa oloma ko'dɔ tɔ'dɔ nɔbɔ dɔ 'butɛ sowɔ ti nɛre Bɔko'ba yayi kinza konyo a mɔtɔ rɔ akonyo ala kuwɛ mini. Kina Bɔko'ba kugu lɔmu abo mo nɔgi dɔ lere. ɪdɛki mɔyi mo 'deni rɔ kɔ'du ki'di 'butɛ.

### *Dɔ Kɔmɔ Musa*

**XXIX** Tine ɔɔɔ Musa kuyi dɔ bo 'deni kɔmɔ di dɔ dɔku Sinayi ti lere mo tɔnɛ ga kugu kɔ'du ki'di mo ga 'deni dɔmo ne bo ikali dɛ dɛmba dɔ kɔmɔ bo 'deni rɔ ma kɔbɔ rɔmɔyi bo oloma rɔ tilende ti Bɔko'ba. **XXX** Kina ɔɔɔ Arona ni ti Yisarele pili kɔŋgɔ te dɔ kɔmɔ bo 'deni nɔgi rɔ ma kɔbɔ, kina lijɛ kere nɔgi di bi tese nɔli rɔ bo. **XXXI** Tine bo ɪdɛki lijɛ na Arona ni ti lɔbu mo ga kuyi dɔnni kako zi bo, bo koloma rɔ tilende tinni. **XXXII** Di pɔtɔ mo tine na bilaka pili kako 'jaa nati zi bo, bo kebe tiya gɔ kɔ'du ki'di nima Bɔko'ba ki'di zi bo di dɔ dɔku Sinayi ne pili zinni.

**XXXIII** Kina ɔɔɔ Musa kote tilende 'deni pili tinni tara tine na bo kogba bɔŋgɔ kolo nɔgi kutu'bo dɔ kɔmɔ bo. **XXXIV** Tine ɔɔɔ bo kari 'deni kɔdɔ mi rɔ koro mo tɔnɛ tilende zi Bɔko'ba bo ogba bɔŋgɔ nima nɔgi yaga nɔbɔ ɔɔɔ bo kɛdi kileki 'deni tine na 'jaa bo kolo kileki teyi. ɔɔɔ bo kɔdɔ 'deni yaga na bo kebe gbɔ tiyɛti gɔ wa ame ga nɛre Bɔko'ba kose ne zinni

Yisarele. **XXXV** Kina lijɛ kɔŋgɔ dɔ kɔmɔ bo ma kɛdi kɔbɔ nɔgi. Musa ɔ'bɔ nɔburu ti bɔŋgɔ nima rɔ ma kutu'bo kpa dɔ bo nɔbɔ ɔɔɔ bo kɛdi kɔdɔ 'deni mi rɔ koro 'ba Bɔko'ba tine na 'jaa bo kogba yaga.

## **XXXV**

### *Kada 'Ba Rɔ Kindawo*

**I** Musa otɔtɔ dɔ Yisarele pili kiya teyi te, "Wa ma nɛre Bɔko'ba kose ziye to'dɔ mo na me. **II** Ni mɔtɔ ziyi to'dɔ ndɔbɔ 'bi ga nɔge mi tɔ'dɔ dɔ modɔkɔtɔ. Tine tɔ'dɔ ma rɔ dɔ modɔmoriyɔ mo nima i'di kɛdi rɔ kada ma koro ziyi, kada 'ba rɔ kindawo 'ba nɛre Bɔko'ba na. Bɔtɔ mɔtɔ ame kebe ko'dɔ ndɔbɔ mi kada nime kupɔ yaga. **III** Pele nɔge rɔ pa'do, kinza kulɔ'joke dɛ mi rɔ 'be ga mi kada nime."

### *Kpa Kɔzi Ki'di*

(TD 25:1-9)

**IV** Musa iya zi Yisarele te, "Wa ma 'dɔ ko'dɔke na me. **V** Ni mɔtɔ wa ame kɛddi timo ogba ki'di rɔ kpa kɔzi ki'di zi nɛre Bɔko'ba 'bi. Ni ame miyi ko'dɔkɔ ne o'de yamo kɔbɔkɔbɔ rɔ kpa kɔzi ki'di zi Bɔko'ba gbɪ ti wa ma kɔzɔ sitɛri ni ti 'bilɛni **VI** ti sunɛ kamɔlɔ ma kopiri 'deni ko'dɔ kinɛ mo ga rɔ ma kese, ma nɔbɔwɔ ti ma kasi ti alato kirilewo ti sunɛ banya, **VII** ti kilaka kamɔlɔ ma kinyanyi 'deni kasi liyi, ti kilaka ma kinyanyi 'deni kenme laka, ti nɔgɛri kono **VIII** ti 'bu 'ba toyi mo, agba'ji 'ba mi 'bu kondi rɔ ti 'ba akato kele, **IX** ti gbɛyi ma nɔbɔwɔ ti lele ma kele mɔtɔ ga ame gɔ kulɔli kpa nyama mo ne ti bɔŋgɔ 'ba kpa dɔŋgɔ'do mo tɔnɛ.

**X** Bilaka ame ga rɔ bo miri di mi lɔŋgɔ ye kako ko'dɔ wa naga nime pili Bɔko'ba kose ne, **XI** rɔ koro 'ba Bɔko'ba mo tɔnɛ ti a 'ba dɔmo ga gbɪ ti a 'ba gɔmo ma kebe yaga ti mɔŋgɔ mo ga gbɪ ti nzora mo ga ti mo'ba mo ga ti dɔdɔrɔ mo ga ti akidɛyi mo ga, **XII** sandu 'ba lɔmu mo tɔnɛ ti nɔgɛri 'ba tombi mo ga, a dɔmo ti bɔŋgɔ kurɔbɔ 'ba turɔbɔ mo koke



bi ma koro mo nima timo yaga mo tönë, <sup>XIII</sup> tarabiza mo ti ngëri mo ga kpaki rɔ ɔ jama mo ga, maŋɔlɔ'bo ma ki'di zi Boko'ba <sup>XIV</sup> ti akidëyi lamba 'ba toyi mī rō mo nima tönë kpaki ti jama mo ga, lamba mo ga ti 'bu mo, <sup>XV</sup> bi 'ba akumu 'ba 'dɔ toŋma akato kele dɔmo mo ti ngëri 'ba tombi mo ga, 'bu kondi mo ti agba'ji kato kele mo tönë ga ti bɔŋɔ kuröbö 'ba kpadöri mo, <sup>XVI</sup> bi 'ba akumu 'ba toŋma akumu dɔmo ti kayikayi 'bilëŋi mo tönë teyi, ti ngëri 'ba tombi mo kpaki rɔ ɔ jama mo ga, ti wöri kurögö közi mo tönë ti bi kidëyi mo, <sup>XVII</sup> ti bɔŋɔ kuröbö ma kuröbö rɔ kali 'ba rɔmo mo tönë ga kpaki ti dɔdɔrɔ mo ga pili ti akidëyi mo ga, gbī ti 'ba kpadöri mo, <sup>XVIII</sup> ti akutötī mo ga ti kabi 'ba rō koro nime ti 'ba kali 'ba rɔmo ga, <sup>XIX</sup> kina gbī ti bɔŋɔ koro ma 'dɔ bɔ akumu mo ga kolɔ rōnni ɔɔ lījē kēdi kari toja laja mī bi ma koro mo nima, ti bɔŋɔ koro rɔ Arona ni ti kole abo ga."

<sup>XX</sup> Kina ɔɔ Yisarele naga nime pili kita'ba 'deni kari di ngila Musa bina tine, <sup>XXI</sup> mɔɔ ame yimo ko'dɔkɔ ne ari ko'de wa ngi rɔ kpa közi ki'di to'dɔ ndɔbɔ 'ba rō koro 'ba Boko'ba 'bënni timo. Wa ame ga pili ko'dɔkɔ 'dɔ tumötu Boko'ba timo ti ma 'dɔ ko'dɔ rɔ bɔŋɔ koro 'ba rɔ bɔ akumu mo ga, lījē o'de ngi pili kako. <sup>XXII</sup> Bilaka ame ga pili dōki'di mo ko'dɔkɔ ne ala rɔ bɔtɔni ala rɔ 'ja o'de wa ma kɔzɔ yamo köbököbö ni ti a mbili ti a dɔkole közi ni ti a mugu ti dɔkomali wa ma kele naga ngi pili ki'di rɔ kpa közi zi Boko'ba. <sup>XXIII</sup> Bilaka ame ga pili kēdi ti sunë kamölö ma kopiri 'deni ko'dɔ kinë mo ga rɔ ma kese, ma ŋbɔwɔ ti ma kasi ti alato kirilewo ti sunë banya ti kilaka kamölö ma kinyanyi 'deni kasi liyi naga ti kilaka ma kinyanyi 'deni keŋme laka naga o'de ngi kako. <sup>XXIV</sup> Ya ame ga pili kɔ'bo tireke wa ma kɔzɔ sītëri ni ti 'bilëŋi ni ne o'de kpa közi ki'di ma

'bënni ga ngi gbī kako zi Boko'ba. Bilaka ame ga kēdi ti ngëri kono ma kele kɔ'bo 'dɔ to'dɔ ndɔbɔ nima timo ne o'de ngi gbī kako.

<sup>XXV</sup> 'Ja ame ga pili rɔ bɔ kopiri alato ne o'de dɔkomali sunë kamölö ma kopiri 'deni ko'dɔ kinë mo ga rɔ ma kese, ma ŋbɔwɔ ti ma kasi ti alato kirilewo ngi. <sup>XXVI</sup> Sunë banya ma kopiri naga lījē o'de gbī kako.

<sup>XXVII</sup> Löbu mo ga o'de lele ma ndögö kitigɔ naga ngi ma kinë mo ŋbɔwɔ ti ma kele mɔɔ ga gbī tulöli mo kpa nyama mo tönë ti bɔŋɔ ma 'ba kpa dɔŋɔ'do mo. <sup>XXVIII</sup> Lījē o'de agba'ji ngi ti 'bu 'ba mī lamba ti ma kondi mo tönë ti akato kele mo ga. <sup>XXIX</sup> Rɔ ɔ bilaka ame ga pili yimo ko'dɔkɔ ti'di kpa közi ki'di zi Boko'ba kɔzɔ ma Musa kose ne o'de ngi kako.

### *Bɔ Kubö Rō Koro (TD 31:1-11)*

<sup>XXX</sup> Kina Musa kileki kiya gbī zinnī te, "Boko'ba oweli Bezalele kole 'ba Uri kole 'ba kole 'ba Uru di mī kupö e'be Yuda 'deni. <sup>XXXI</sup> Boko'ba ɔɔ Nyi Kɔɔ Laka abo 'deni lo mī Bezalele ki'di miri 'ba to'dɔ wa naga nime ti akikali mo 'deni pili teyi. <sup>XXXII</sup> Kina ti bo ko'dɔ wa naga nime di mī yamo köbököbö ni ti sītëri ti 'bilëŋi <sup>XXXIII</sup> toga mī lele ti to'ba'ba wa ti tose ngëri ni pili rɔ ɔ ndɔbɔ 'ba közi. <sup>XXXIV</sup> Boko'ba i'di ndɔbɔ naga nime 'deni zi Bezalele ni ti Oliba kole 'ba Asamaka di mī kupö e'be Dana kina 'dɔ lījē kiyandi ya mɔɔ ga gbī to'dɔ mo tara. <sup>XXXV</sup> Akikali ti miri pili 'ba akose ti akokpiri ti lö'jö ame ɔ ku'jö bɔŋɔ ko'dɔ kele di mī sunë kamölö ma kopiri 'deni ko'dɔ kinë mo ga rɔ ma kese, ma ŋbɔwɔ ti ma kasi ti alato kirilewo pili rɔ ɔ kinë bɔŋɔ mɔɔ ga, Boko'ba i'di 'deni pili zinnī. Lījē ti kɔ'bo ngi to'dɔ ndɔbɔ 'ba közi pili rɔ ɔmo.

## **XXXVI**

<sup>I</sup> Kina Bezalele ni ti Oliba ti bɔ miri mɔɔ mo naga nima Boko'ba ki'di tigo 'ba akikali 'ba ndɔbɔ nime 'deni

teyi ne kako ngi. Kina go lijë ko'do wa ame pili ko'bo 'do to'do rö koro nima timo ne ngi ko kozo ndose mo ma Boko'ba kose tönë tara."

II Kina Musa kototo dönni lijë bo miri mo naga nima ngi, Bezalele ni ti Oliba gbi ti bo miri pili moto mo ga tönë, lijë ma Boko'ba ki'di akikali ti tigo 'ba ndobo nima 'deni zinni mo tönë ga lijë kuti 'deni 'do tako to'do mo ne. III Wa mo ga ame pili Yisarele kireke domo 'deni 'do to'do ndobo nima timo ne lijë ako ngi kogba di zi Musa kari timo. Tine Yisarele o'bo ngi to'de kpa közi ki'di ro komo kada löbu nime, IV nbö bo miri mo naga nima kënyi kako V kiya zi Musa te, "Bilaka o'de kpa közi 'deni kebe do ame do'doko go do'do ndobo nime timo kozo ma Boko'ba kose."

VI Kina Musa ki'di kari kuwöwö lende mo ngi kote mi taya pili kinza boto kireke wa de kpe dömo'yi ndobo 'ba rö koro nima. VII Wa ame ga pili kireke ne o'bo ndobo nima 'deni kebe gbi.

### *Kinë Rö Koro (TD 26:1-37)*

VIII Bo miri ma ro do kiteli di mi löngö lijë bo ndobo mo naga nima na ko'do rö koro mo tönë. Lijë o'do di mi böngö ma kudö'bo 'butë ku'jö di mi sunë kamölö ma kopiri 'deni ko'do kinë mo ga ro ma kese, ma nbowo ti ma kasi ti alato kirilewo kiyöru ti kinë sasa ti kakala domo tönë ga. IX Takpa mo ga pili ro ma koriya dokomo kumögu 'butë dömoriyö tö'bo mo dokomo kumögu riyö. X Ma muyi lijë uru kpamo kiyoso pili teyi ro mindalo koto. Kina lijë ko'do gbi tara ti kapa ma muyi moto nima. XI Lijë o'do kano romo di mi böngö kese kiyija kebe do kpa mindalo mo ga ma yaga. XII Lijë iyija kano mo ga kuluku koto go mindalo ma dogba kina gbi tara go mindalo ma ro mi riyö mo. XIII Lijë o'do möngö teyi kuluku koto di mi yamo köbököbö tosi kpamo timo bi koto.

XIV A domo ma kebe gomo ma yaga lijë o'do di mi böngö kudö'bo 'butë döckoto ma ku'jö di mi sunë banya. XV Lijë o'do pili ro ma koriya takpa mo dokomo kumögu 'butë döcmota, tö'bo mo dokomo kumögu riyö. XVI Ma muyi lijë uru kpamo kiyoso bi koto ro mindalo, kina ma modöckoto ama gbi 'beri ro mindalo moto. XVII Lijë o'do kano kuluku koto kiyija kpa mindalo ma dogba mo nima kebe kapa do kpamo ma kileki yi'böwu. Kina lijë ko'do kano moto ga gbi 'böwu kuluku koto kiyija kpa mindalo moto mo nima. XVIII Lijë o'do möngö kuluku koto di mi 'bilëni 'do kosi kpamo timo kiyoso bi koto. XIX Kina lijë ko'do a domo ma kebe yaga 'böwu gbi riyö teyi, ma koto di mi kilaka kamölö ame kinyanyi 'deni romo kasi liyi ne, kina moto gbi di mi kilaka ma kinyanyi 'deni kenme laka naga 'do bo na këdi kebe gomo ma yaga.

XX Nzora 'ba rö koro nima lijë o'do di mi ngëri kono. XXI Takpa mo ga pili dokomo kumögu sowo, tö'bo mo dokomo koloko modömoriyö. XXII Lösi këdi ro riyöriyö mi ndimo ga go këdëyi timo. Nzora naga nime pili ro gomo këdi ti lösi teyi. XXIII Lijë o'do nzora 'butë riyö zi kapa mo ma kileki te do ro'o XXIV ti akidëyi mo ga 'butë sowo di mi sitëri tutöti mo timo. Akidëyi mo ga këdi ro riyöriyö ndi ma koto. XXV Lijë o'do nzora 'butë riyö do kapa mo ma kileki te do tugbu XXVI ti akidëyi mo ga 'butë sowo di mi sitëri ro riyöriyö ndi nzora koto. XXVII Ma kebe yikundö mo kileki te kapa do toro lijë o'do nzora teyi modöckoto. XXVIII Tine go do kumu mo ga lijë o'do nzora teyi kpaki ro riyöriyö. XXIX Nzora ma riyö 'ba do kumu mo naga nima iyoso kpamo di bëri nbö kala toro. Ro go nzora 'ba do kumu mo naga nima kpaki ro gomo na lijë ko'do tara. XXX Nzora pili döcmota ti akidëyi mo ga di mi sitëri 'butë döomu döckoto ro riyöriyö ndimo ga.

XXXI Lijë o'dɔ mo'ba teyi 'butë döümü di mĩ ngëri kono, XXXII muyi gɔ nzora ma kapa ama, muyi gɔ ma kileki te kapa dɔ ro'ɔ kina gbĩ muyi gɔ kapa ma rɔ yikundö mo tönë kileki te kapa dɔ tɔrɔ ne. XXXIII Mo'ba ma zana mo ame kuruwö mĩ löngö nzora mo naga nime ne kuŋguŋgu di bine ŋbö kala gɔ kapa mo ma 'dë. XXXIV Lijë omba rɔ nzora mo ga teyi ti yamo köbököbö ti kano yoki mo tusu mo'ba mo ga kebe yimo ame komba rɔmo ra gbĩ ti yamo köbököbö ne.

XXXV Lijë o'dɔ bɔŋgɔ kuröbö mo tönë di mĩ sunë kamölö ma kopiri 'deni ko'dɔ kinë mo ga rɔ ma kese, ma ŋbowɔ ti ma kasi ti alato kirilewo kiyöru ti kinë sasa ti kakala dömo naga. XXXVI Lijë o'dɔ lë'bërë sowɔ di mĩ ngëri kono komba rɔmo teyi ti yamo köbököbö towe bɔŋgɔ kuröbö mo tönë dömo, kosi kpamo ga ti moŋgɔ yamo köbököbö. Kina lijë ko'dɔ akidëyi mo ga di mĩ sitëri sowɔ tutötĩ lë'bërë mo naga nima timo.

XXXVII Akpadöri 'ba rö koro nima lijë o'dɔ rɔ bɔŋgɔ kuröbö di mĩ sunë kamölö ma kopiri 'deni ko'dɔ kinë mo ga rɔ ma kese, ma ŋbowɔ ti ma kasi ti alato kirilewo kiyöru rɔmo kiyada. XXXVIII Lijë o'dɔ lë'bërë muyi zi bɔŋgɔ kuröbö ame kosi kpamo ti moŋgɔ. Dömo ma tɔrɔ ti ndimo ma di bërĩ komba yamo köbököbö teyi ti akidëyi mo ga muyi rɔ 'bilëŋi.

## XXXVII

### *Kinë Sandu Mo* (TD 25:10-22)

I Bezalele o'dɔ sandu 'ba lömu nima di mĩ ngëri kono. Gomo ma kakpa mo dɔkɔmɔ kolɔkɔ 'butë dɔɔkɔtɔ. Tö'bö mo dɔkɔmɔ kolɔkɔ modɔmoriyö. Takpa mo ma kari tɔrɔ gbĩ tara. II Yimo ti gomo ma yaga bo ora ti yamo köbököbö bo kiyöru dɔ kpamo.

III Bo o'dɔ kano 'ba tombi mo timo ga sowɔ teyi di mĩ yamo köbököbö kosi kapa gɔ ndimo ga kpaki sowɔ rɔ

riyöriyö. IV Bo o'dɔ ngëri 'ba tombi mo ga di mĩ kono bo komba yamo köbököbö rɔmo, V bo kusu kebe mĩ kano mo tönë ga kapa 'ba sandu mo nima kpaki riyö ne.

VI Bo o'dɔ a dömo di mĩ yamo ma köbököbö, takpa mo dɔkɔmɔ kolɔkɔ 'butë dɔɔkɔtɔ, tö'bö mo dɔkɔmɔ kolɔkɔ modɔmoriyö. VII Bo uku sasa ti kakala dömo naga riyö di mĩ yamo köbököbö, VIII kɔtɔ kapa ame kɔtɔ kapa ama. Bo uku kambĩ kɔtɔ ti a dömo nima. IX Sasa mo naga nime motɔ kuyi kömöni kari dɔ lëpi ni tine koŋgɔ bi bërĩ kakala mo ga kutu'bö dɔ sandu nima.

### *Kinë Tarabiza Mo* (TD 25:23-30)

X Bo o'dɔ tarabiza mo di mĩ ngëri kono, takpa mo dɔkɔmɔ kolɔkɔ modɔmosowɔ, tö'bö mo dɔkɔmɔ kolɔkɔ muyi, takpa mo ma kari tɔrɔ dɔkɔmɔ kolɔkɔ modɔmoriyö. XI Bo ora rɔmo ti yamo köbököbö bo kiyöru dɔ kpamo ga. XII Bo o'dɔ dɔtara kpamo ma ko'dɔ koriya ti dɔkole közi ma zana nime bo kiyöru dɔ kpamo ti yamo köbököbö.

XIII Bo o'dɔ kano 'ba tombi mo timo sowɔ teyi di mĩ yamo köbököbö bo kosi kebe gɔ ndimo naga nima kpaki sowɔ. XIV A 'ba tombi tarabiza nima bo o'dɔ ngosi kpa dɔtara mo tɔrɔ. XV Bo o'dɔ ngëri 'ba tombi mo timo di mĩ kono bo komba rɔmo ti yamo köbököbö.

XVI Bo o'dɔ lebe yamo köbököbö zi tarabiza nima, gata mo ga ti kösu mo ga ti gberi mo ga ti lebe 'ba todo layi mo ga timo.

### *Kinë Akidëyi Lamba Mo* (TD 25:31-40)

XVII Bo o'dɔ akidëyi lamba mo di mĩ yamo köbököbö. Bo uku ndimo ti dɔdɔrɔ mo di mĩ yamo köbököbö ti döwöru 'ba tiyada mo ga ti mbili ma kedi komo mo ga kambĩ kɔtɔ timo. XVIII Dɔŋgila konza pili rɔ motamota di gɔ dɔ kapa mo ga kpaki riyö. XIX Dɔŋgila mo naga nima pili rɔ gomo ma kɔtɔ ti döwöru ma kiyada timo mo tönë ga mota dömo

ti ma komo mo ga teyi. <sup>XX</sup> Dɔɔɔɔ mo ti dɔwɔru 'ba tiyada mo timo mo tɔnɛ sowɔ teyi ti ma komo mo ga. <sup>XXI</sup> Kpa dɔŋgoriya ma konza mo naga nima rɔ motamota ne kpaki ti ma komo mo teyi. <sup>XXII</sup> Ma komo mo nima ti dɔŋgila mo ga ti akidɛyi lamba mo nima ambi pili rɔ akɔɔ kuku 'deni di mi yamo kɔbɔkɔbɔ.

<sup>XXIII</sup> Bo o'dɔ lamba modɔmoriyɔ dɔ akidɛyi mo nima. Kina bo kuku makara mo ga ŋgi ti akunzɔ buruku mo ga di mi yamo kɔbɔkɔbɔ. <sup>XXIV</sup> Kilo 'butɛ mota dɔɔmu 'ba yamo kɔbɔkɔbɔ na ma bo kote dɔ ndɔɔɔ 'ba akidɛyi lamba nima ti jama mo ga.

#### *Kinɛ Bi 'Ba Toŋma Akato Kele (TD 30:1-5)*

<sup>XXV</sup> Bo o'dɔ bi 'ba toŋma akato kele dɔmo di mi ŋgɛri kono rɔ dɔ 'baga dɔ kapa mo ga pili rɔ ma koriya dɔkɔmɔ kolɔkɔ muyi. Tine takpa mo ma kari tɔrɔ dɔkɔmɔ kolɔkɔ modɔmosowɔ. Biti 'ba gɔ dɔ kumu sowɔ mo naga nima bo o'dɔ kambi kɔɔ timo. <sup>XXVI</sup> Dɔmo ma di tɔrɔ ti rɔmo ga kpaki ti biti mo ga bo ora rɔmo ti yamo kɔbɔkɔbɔ bo kiyɔru dɔ kpamo ga toko teyi.

<sup>XXVII</sup> Bo o'dɔ kano 'ba tombi mo riyɔ teyi di mi yamo kɔbɔkɔbɔ. Bo o'dɔ kano mo naga nima ŋgɔsi kpa bicɔ ma kiyɔru mo nima kebe gɔ dɔ kapa mo ga kpaki riyɔ tusu ŋgɛri 'ba tombi mo ga yimo. <sup>XXVIII</sup> Bo o'dɔ ŋgɛri 'ba tombi mo di mi kono bo komba rɔmo ti yamo kɔbɔkɔbɔ.

<sup>XXIX</sup> Kina bo ko'dɔ 'bu koro 'ba tondi mo rɔmo tɔnɛ ŋgi gbɔ ti akato kele mo ga kudɔlɔ yimo kɔzɔ riya tara.

## XXXVIII

#### *Kinɛ Bi 'Ba Akumu (TD 27:1-8)*

<sup>I</sup> Bo o'dɔ bi 'ba toŋma akumu mo di mi ŋgɛri kono rɔ dɔ 'baga, kapa mo ga dɔkɔmɔ kumɔgu riyɔ. Tine takpa mo ma kari tɔrɔ dɔkɔmɔ kumɔgu kɔɔ. <sup>II</sup> Bo o'dɔ bitɔ teyi kebe kapa gɔ dɔ kumu mo ga kpaki

sowɔ kambi kɔɔ timo. Bo ora rɔmo pili ti 'bilɛŋi. <sup>III</sup> Kina bo ko'dɔ jama mo ga gbɔ teyi. Bo o'dɔ akunzɔ buruku mo ga ti kɔrɛ mo ga ti lebe mo ga ti jakira mo ga ti gata 'ba pa'do mo ga. Jama naga nime pili bo o'dɔ di mi 'bilɛŋi. <sup>IV</sup> Bo o'dɔ kayikayi di mi 'bilɛŋi kusu kebe bicɔ dɔmo ma ko'dɔ mo nima ŋbɔ kɔmɔ mi zana mo.

<sup>V</sup> Bo o'dɔ kano 'ba tombi mo timo ga sowɔ ki'di kebe gɔ dɔgali mo ga. <sup>VI</sup> Bo o'dɔ ŋgɛri 'ba tombi mo timo ga gbɔ teyi bo komba rɔmo ti 'bilɛŋi. <sup>VII</sup> Kina bo kusu ŋgi mi kano mo naga nima. Bi 'ba toŋma akumu ame lijɛ o'dɔ di mi ŋgɛri kola yimo rɔ gbɔŋɔ.

<sup>VIII</sup> Bo o'dɔ wɔri kurɔgɔ kɔzi mo tɔnɛ ti akidɛyi mo di mi mandara 'ba 'ja ma kɛdi ko'dɔ ndɔɔɔ kpadɔri 'ba rɔ koro nima.

#### *Kinɛ Kali Mo (TD 27:9-19)*

<sup>IX</sup> Tine 'ba rɔ koro mo nima lijɛ ari ko'dɔ kali rɔmo di mi bɔŋgɔ ma kele naga. Kapa mo ma kari te dɔ ro'ɔ dɔkɔmɔ kumɔgu 'butɛ sowɔ dɔmosowɔ <sup>X</sup> kɔkɛti ti dɔɔɔɔ 'bilɛŋi 'butɛ riyɔ gbɔ ti akidɛyi mo ga. Moŋgɔ mo ga gbɔ teyi ti bi kiyɔru mo ga di mi sitɛri. <sup>XI</sup> Kali nima kapa mo ama gbɔ rɔ ma koriya ti ame kileki te kapa dɔ tugbu ne. <sup>XII</sup> Kapa mo ma kileki te dɔ tɔrɔ lijɛ o'dɔ dɔkɔmɔ kumɔgu 'butɛ riyɔ dɔmoriyɔ ti dɔɔɔɔ mo ga ti akidɛyi mo ga gbɔ teyi. Kina gbɔ ti moŋgɔ ti kabi mo ga teyi ko'dɔ di mi sitɛri. <sup>XIII</sup> Kapa ma kileki te yibi ti kpadɔri mo teyi ne gbɔ dɔkɔmɔ kumɔgu 'butɛ riyɔ dɔmoriyɔ. <sup>XIV</sup> Kapa kpadɔri mo ma kileki te lijɛ o'dɔ bɔŋgɔ kurɔbɔ mo ga teyi dɔkɔmɔ kumɔgu modɔmoriyɔ. Dɔɔɔɔ mo ga mota ti akidɛyi mo ga teyi. <sup>XV</sup> Kina lijɛ ko'dɔ kapa mo ma kari 'dɛ nima gbɔ tara ti dɔɔɔɔ ti akidɛyi mo ga teyi.

<sup>XVI</sup> Bɔŋgɔ kurɔbɔ mo naga nima lijɛ ko'dɔ toko rɔ kali nima ne pili di mi bɔŋgɔ ma kele. <sup>XVII</sup> Akidɛyi 'ba



ndi dɔɔɔɔ mo ga di mi 'bilɛɛɛ, tine monɔɔ mo ga ti bi kiyoru mo ga ti a ma komba dɔ dɔɔɔɔ mo ga di mi siteri. Dɔɔɔɔ mo naga nima pili rɔ gomo ti bi kiyoru rɔmo di mi siteri.

**XVIII** Bɔɔɔɔ kurɔbɔ ma rɔ akpadori mo di mi sunɛ kamolɔ ma kopiri 'deni ko'dɔ kinɛ mo ga rɔ ma kese, ma ɛbɔwɔ ti ma kasi ti alato kirilewo kiyada kiyoru rɔmo kele. Tɔ'bɔ mo dɔkɔmɔ kumɔgu modɔɔmota tine takpa mo dɔkɔmɔ kumɔgu riyɔ koriya ti dɔ bɔɔɔɔ kurɔbɔ ma laki mɔɔ ga 'ba kali mo nima. **XIX** Ikɛti ti dɔɔɔɔ sowɔ ti akidɛyi mo ga teyi pili di mi 'bilɛɛɛ. Tine monɔɔ mo ga ti a ma komba dɔ dɔɔɔɔ mo ga na di mi siteri. **XX** Akutoti rɔ koro nima ti 'ba kali mo ga pili o'dɔ di mi 'bilɛɛɛ.

### *Dɔkɔmali Wa Mo Ga*

**XXI** Akiyija 'ba wa ame ga ko'dɔ rɔ rɔ koro nima ki'di lere riyɔ 'ba kɔ'du ki'di 'butɛ mo tɔnɛ ga yimo ne na me ga. Musa na kose gɔ wa naga nime pili zi kupɔ e'be Lɛwɛ titɛtɛ mo kɔɔ a nime te. Itomara kole 'ba Arona na ki'di mbiri rɔ bɔ dɔnni titɛtɛ mo.

**XXII** Bezalele kole 'ba Uri kole 'ba kole 'ba Uru di mi kupɔ e'be Yuda na ko'dɔ wa naga nime pili Boko'ba kose zi Musa ne. **XXIII** Bɔ gɔ bo Oliba kole 'ba Asamaka di mi kupɔ e'be Dana na rɔ bɔ tose mo ga gbɛ rɔ bɔ toga yimo gbɛ rɔ bɔ tu'jɔ bɔɔɔɔ di mi sunɛ kamolɔ ma kopiri 'deni ko'dɔ kinɛ mo ga rɔ ma kese, ma ɛbɔwɔ ti ma kasi ti alato kirilewo.

**XXIV** Yamo kɔbɔkɔbɔ ame ga pili kireke kulomu zi Boko'ba ne edi kilɔ kuluku 'butɛ riyɔ gɔ akiyari mo. **XXV** Siteri edi pili kilɔ kuluku 'butɛ bi modɔɔkɔɔ kɔɔɔ dɔmo kuluku modɔɔmota kora dɔmo 'butɛ mota (3,430) gɔ akiyari mo ma bilaka ma kugu moyi mo naga nima kireke. **XXVI** Wa naga nime pili ma bilaka mo ga kireke na, mɔɔ opi kɔɔ ma ko'dɔkɔ ziyi tara gɔ akiyari mo. Botoni ame ga kɔmɔ kɔɔ mo kisasi 'deni di dɔ 'butɛ riyɔ kugu moyi mo ne edi pili kuluku kpa mota bi sowɔ kɔɔ dɔmo kuluku kpa riyɔ

bi 'butɛ sowɔ dɔɔkɔɔ kora dɔmo kuluku 'butɛ riyɔ dɔɔkɔɔ (603,550).

**XXVII** Di mi siteri mo nima ma kilɔ kuluku 'butɛ bi modɔɔkɔɔ kɔɔɔ dɔmo kuluku modɔɔmota (3,400) na ko'dɔ pili rɔ akidɛyi mo ma kuluku riyɔ 'ba rɔ rɔ koro mo nima ti 'ba bɔɔɔɔ kurɔbɔ mo ga, ma kɔɔ ombi ɛbɔ kilɔ 'butɛ mota dɔmosowɔ, pili rɔ gomo. **XXVIII** Kɔɔ mo ma kileke kilɔ 'butɛ mota nima na Bezalele ko'dɔ bi kiyoru ti monɔɔ 'ba gɔ dɔɔɔɔ mo ga di yimo. Kina gbɛ bo ko'dɔ rɔ a 'ba dɔ dɔɔɔɔ mo ga.

**XXIX** 'Bilɛɛɛ ma kireke kulomu zi Boko'ba edi pili kilɔ kuluku 'butɛ sowɔ dɔmo dɔɔmota kora dɔmo 'butɛ riyɔ dɔmo (2,425). **XXX** Kina Bezalele ko'dɔ akidɛyi 'ba kpadori 'ba rɔ koro mo nima gbɛ di yimo ti bi 'ba tonma akumu ma di mi 'bilɛɛɛ mo nima ti kayikayi 'bilɛɛɛ mo tɔnɛ ti jama pili 'ba bi 'ba akumu. **XXXI** Kina ma bo ko'dɔ akidɛyi kali mo tɔnɛ ga gbɛ di yimo ti 'ba kpadori mo ga ti akutoti rɔ koro nima pili ti 'ba kali mo.

## XXXIX

### *Kinɛ Bɔɔɔ 'Ba Bɔ Akumu*

(TD 28:1-14)

**I** Di mi sunɛ kamolɔ ma kopiri 'deni ko'dɔ kinɛ mo ga rɔ ma kese, ma ɛbɔwɔ ti ma kasi ti alato kirilewo mo tɔnɛ ga na lijɛ ko'dɔ bɔɔɔɔ 'ba rɔ bɔ akumu mo ga ɛgi ma 'dɔ lijɛ kolɔ ɔɔɔ lijɛ kedi kari toja laja mi bi ma koro mo. Lijɛ o'dɔ bɔɔɔɔ koro 'ba bɔ akumu rɔ Arona ni kɔɔ ma Boko'ba kose zi Musa tara.

**II** Lijɛ o'dɔ nyama mo di mi sunɛ kamolɔ ma kopiri 'deni ko'dɔ kinɛ mo ga rɔ ma kese, ma ɛbɔwɔ ti ma kasi ti alato kirilewo gbɛ ti yamo kɔbɔkɔbɔ. **III** Lijɛ uku yamo kɔbɔkɔbɔ kore yaga ndendendende ku'jɔ kɔɔ ti sunɛ kamolɔ ma kopiri 'deni ko'dɔ kinɛ mo ga rɔ ma kese, ma ɛbɔwɔ ti ma kasi ti alato kirilewo mo tɔnɛ. **IV** Lijɛ o'dɔ kabi 'ba dɔkɔnyɔ riyɔ kpa nyama mo nima kosi kɔmɔ dɔ kapa mo ga 'dɔ kuru kɔmɔ timo. **V** Gasi ku'jɔ kele mo

tɔnɛ ko'do ra gbɪ di mɪ kɪnɛ wa kɔto mo nima ne iyoso kpamo gbɪ yɔki nyama mo nima 'do kambɪ kɔto timo kɔzo ma Bɔko'ba kose zi Musa.

<sup>VI</sup> Lele kɪnɛ ɲɔwɔ mo tɔnɛ ga lijɛ ileɲo koga mɔyɪ kole 'butɛ dɔmorɪyɔ 'ba Yakoba ga rɔmo ko'ba'ba ti yamo kɔbɔkɔbɔ. <sup>VII</sup> Lijɛ uru rɔ kapa kabi 'ba dɔkɔnyɔ nyama mo nima gɔ kileme kpa gɔli 'butɛ dɔmorɪyɔ 'ba Yisarele, kɔzo ma Bɔko'ba kose zi Musa.

### *Kɪnɛ Bɔɲɔ 'Ba Dɔɲɔ'do Mo (TD 28:15-30)*

<sup>VIII</sup> Lijɛ o'do bɔɲɔ ma kpa dɔɲɔ'do mo gbɪ di mɪ kɪnɛ akɔto nima ko'do nyama mo di yɪmo ne gbɪ ti kɪnɛ akɪyɔru kɔto mo nima. <sup>IX</sup> O'do yaga rɔ ma kɔ'bɔ rɔ do 'baga kukɔku yɪmo rɪyɔ teyi. Takpa mo ti tɔ'bɔ mo pili dɔkɔmɔ kolɔkɔ rɪyɔ.

<sup>X</sup> Lijɛ ulɔli mindalo 'ba dɔku ndɔgɔ kitigɔ naga sowɔ rɔmo. Mindalo ma dɔgba mo lijɛ i'di mboro ni ti ma kɪnɛ dɔɲɔte ti ma kese na teyi. <sup>XI</sup> Mindalo ma rɪyɔ mo lijɛ i'di ma kɪnɛ biliwa ti ma yɛwɛ ti ma kilindekilinde teyi. <sup>XII</sup> Mindalo ma mota mo lijɛ i'di ma kese tɪyɔtɪyɔ ti ma kumɔru ti ma liyi teyi. <sup>XIII</sup> Mindalo ma rɔ mɪ sowɔ mo lijɛ i'di ma kɪdɪdɪ ti ma kɪnɛ wɔliwɔli ti ma kɪnɛ kilɪ'di 'dɔyɪ teyi. Lijɛ ko'ba'ba pili ti yamo kɔbɔkɔbɔ. <sup>XIV</sup> Di mɪ dɔku 'butɛ dɔmorɪyɔ naga nima pili oga mɔyɪ kole 'butɛ dɔmorɪyɔ 'ba Yakoba ga rɔmo rɔ kɔtɔkɔto 'do kileme kpa gɔli 'butɛ dɔmorɪyɔ 'ba Yisarele.

<sup>XV</sup> Lijɛ o'do nyɔri yamo kɔbɔkɔbɔ kpa bɔɲɔ 'ba dɔɲɔ'do mo nima ko'do kɔzo ga'da naga tara. <sup>XVI</sup> Lijɛ o'do yamo kɔbɔkɔbɔ ko'ba'ba mo ga rɪyɔ gbɪ ti magbaya rɪyɔ. Magbaya rɪyɔ mo naga nima lijɛ uru kpa bɔɲɔ 'ba dɔɲɔ'do mo ma tɔrɔ. <sup>XVII</sup> Kina lijɛ kosi kpa nyɔri yamo kɔbɔkɔbɔ mo tɔnɛ ga ɲɔli rɔmo. <sup>XVIII</sup> Tine kapa 'ba kpamo ama lijɛ osi rɔ yamo kɔbɔkɔbɔ ko'ba'ba mo tɔnɛ ga rɔ kabi 'ba dɔkɔnyɔ mo yayɪ kebe kɔmɔ ne. <sup>XIX</sup> Lijɛ o'do magbaya yamo kɔbɔkɔbɔ rɪyɔ kuru

kpa bɔɲɔ 'ba dɔɲɔ'do mo nima ma kapa bɛri kebe mɪyɔ ɲɔsi kpa nyama. <sup>XX</sup> Lijɛ o'do magbaya mɔto ga 'bɔwu gbɪ rɪyɔ kuru kpa kabi 'ba dɔkɔnyɔ nyama mo ma bɛri ɲɔsi kpa dɔgali mo tine mbowa tɔrɔ bi do gasi ku'jɔ kele mo tɔnɛ. <sup>XXI</sup> Kɔzo ame Bɔko'ba kose 'deni zi Musa ne tara na lijɛ kosi kpa magbaya 'ba bɔɲɔ 'ba dɔɲɔ'do mo ɲɔli ti ma 'ba nyama mo ti kabi kese 'do bɔɲɔ ma 'ba dɔɲɔ'do nima koloma tɔrɔ do gasi mo kinza kuɲɔlɔ ra.

### *Kɪnɛ Bɛbɛ Mo (TD 28:31-43)*

<sup>XXII</sup> Bɛbɛ ma lɔbu mo ame kebe mɪ nyama mo yayɪ ne o'do pili di mɪ sunɛ ma kese. <sup>XXIII</sup> Bi gbɔɲɔ 'ba dɔmo uru kpamo kitigɔ teyi kinza kirica ra. <sup>XXIV-XXV-XXVI</sup> Do kpamo ma kɔɲɔ kebe kapa mo ma bɛri lijɛ iyɪja ɲɔlonɲɔlo kese ti ma ɲɔwɔ ti ma kasi kuɲɔlu yɪmo ti lalaɲa yamo kɔbɔkɔbɔ kɔzo ame Bɔko'ba kose zi Musa ne.

<sup>XXVII</sup> Lijɛ o'do bɔɲɔ kolɔ rɔ zi Arona ni ti kole abo ga, <sup>XXVIII</sup> ti yima kolo dɔmo ga ti a dɔmo ga ti ridi mo ga <sup>XXIX</sup> gbɪ ti lapo di mɪ sunɛ kamɔlɔ ma kopiri 'deni ko'do kɪnɛ mo ga rɔ ma kese, ma ɲɔwɔ ti ma kasi ti alato kirilewo kɪyɔru rɔmo kele ne kɔzo ma Bɔko'ba kose zi Musa.

<sup>XXX</sup> Lijɛ o'do dɔkulɛ 'ba tileme tulɔmu wa zi Bɔko'ba di mɪ yamo kɔbɔkɔbɔ. Lijɛ kugu rɔmo te, "Ulɔmu 'deni zi Bɔko'ba." <sup>XXXI</sup> Lijɛ udɔdu kpa do yima mo nima ti kabi kese kɔzo ma Bɔko'ba kose zi Musa.

### *Jama 'Ba Rɔ Rɔ Koro (TD 35:10-19)*

<sup>XXXII</sup> Ndɔbɔ 'ba to'do rɔ koro 'ba Bɔko'ba ote rɔni ɲɔli pili kɔzo a nime te. Yisarele o'do wa pili ɲɔli ko kɔzo ma Bɔko'ba kose zi Musa. <sup>XXXIII</sup> Lijɛ o'do rɔ koro nima koto kari zi Musa ti jama mo ga pili, mɔɲɔ mo ga ti nzora mo ga ti mo'ba mo ga ti dɔdɔrɔ mo ga ti akɪdɛyɪ mo ga, <sup>XXXIV</sup> kilaka kamɔlɔ ma kutɪ rɔmo kasi liyi rɔ 'ba dɔmo mo tɔnɛ ga ti a 'ba dɔmo ma rɔ kilaka ma kɪnyanyi

keɲme laka mo tɔnɛ ga, ti bɔŋɔ kurɔbɔ mo ga <sup>XXXV</sup> ti sandu 'ba lɔmu mo tɔnɛ ti lere riyo 'ba kɔ'du ki'di mo tɔnɛ ga yimo, ngɛri kombi mo ga ti a dɔmo, <sup>XXXVI</sup> tarabiza mo ti jama mo ga pili ti maŋɔlɔ'bo ma ki'di zi Bɔko'ba mo, <sup>XXXVII</sup> akidɛyi lamba mo di mi yamo kɔbɔkɔbɔ ne ti lamba mo ga ti jama mo ga pili ti 'bu mo ga, <sup>XXXVIII</sup> bi 'ba akumu ma di mi yamo kɔbɔkɔbɔ ti 'bu kondi rɔmo tɔnɛ ti agba'ji kato kele mo ga ti bɔŋɔ kurɔbɔ 'ba kpadɔri mo, <sup>XXXIX</sup> bi 'ba akumu ma di mi 'bilɛŋi mo ti kayikayi mo ti ngɛri 'ba tombi mo ga ti jama mo ga pili, wɔri kurɔgɔ kɔzi mo ti akidɛyi mo, <sup>XL</sup> bɔŋɔ kurɔbɔ 'ba kali mo ti dɔɔɔɔ mo ga ti akidɛyi mo ga, bɔŋɔ kurɔbɔ ma 'ba kpadɔri 'ba kali mo ti kabi mo ga ti akutɔti mo ga pili, <sup>XLI</sup> gbɛ ti bɔŋɔ koro ma 'dɔ bo akumu mo ga kolɔ di mi bi ma koro mo nima, bɔŋɔ koro rɔ Arona bo akumu ni lijɛ ti kole abo ga.

<sup>XLII</sup> Yisarele o'dɔ wa naga nime 'deni pili kɔzɔ ma Bɔko'ba kose zi Musa. <sup>XLIII</sup> Musa ɔŋɔ gɔmo lijɛ o'dɔ 'deni ko kɔzɔ ma Bɔko'ba kose zi bo. Kina bo ko'dɔ yɛyi ngɛ zinni.

## XL

### *Tulɔmu Mo*

<sup>I</sup> Kina ɲere Bɔko'ba kiya zi Musa te, <sup>II</sup> "Mi tɔ'dɔ ma dɔndende 'ba nyepe ma dɔgba nime zi yi tutɔti rɔ 'ba tondɔɔ, rɔ koro ma 'ba Bɔko'ba nime. <sup>III</sup> Utɛ sandu 'ba lɔmu mo tɔnɛ ti kɔ'du ki'di 'butɛ yimo ne mi zana mo yayi. Kina 'dɔ kowe bɔŋɔ kurɔbɔ mo tɔnɛ kebe kɔmo mo. <sup>IV</sup> O'dɛ tarabiza mo tɔnɛ yimo kiyija jama mo ga dɔmo. O'dɛ akidɛyi lamba mo tɔnɛ yimo yayi kiyija lamba mo ga dɔmo. <sup>V</sup> Utɛ bi 'ba akumu ma di mi yamo kɔbɔkɔbɔ mo tɔnɛ kɔmo sandu 'ba lɔmu mo nima yayi. Kina 'dɔ kowe bɔŋɔ kurɔbɔ 'ba kpadɔri mo teyi. <sup>VI</sup> Utɛ bi 'ba akumu ma 'ba toŋma kpa kɔzi ki'di dɔmo nima kɔmo rɔ koro nima ma yaga. <sup>VII</sup> Utɛ wɔri kurɔgɔ kɔzi

mo tɔnɛ mi lɔŋgɔ bi 'ba akumu ni ti rɔ koro kunɔ mini lɔ yimo. <sup>VIII</sup> Utɔti kali 'ba rɔmo ga toko kowe bɔŋɔ kurɔbɔ 'ba kpadɔri mo teyi.

<sup>IX</sup> Kina 'dɔ kulɔmu rɔ koro nima kpaki ti jama mo ga ti tondi 'bu koro mo tɔnɛ rɔmo kina ti kɛdi ngɛ pili rɔ ma koro. <sup>X</sup> Kina 'dɔ kulɔmu bi 'ba akumu mo ga pili ti jama mo ga ti tondi 'bu rɔmo. Kina ti lijɛ kɛdi ngɛ rɔ ma koro. <sup>XI</sup> Kina 'dɔ kulɔmu wɔri kurɔgɔ kɔzi nima gbɛ tara ti akidɛyi mo.

<sup>XII</sup> O'dɛ Arona ni ti kole abo ga kpadɔri 'ba rɔ koro bina kina 'dɔ ki'di lijɛ kurɔgɔ rɔnni tileŋo rɔnni kɔɔɔ. <sup>XIII</sup> Olɔ bɔŋɔ 'ba bo akumu mo tɔnɛ rɔ Arona kondi 'bu mo rɔ bo. Kina 'dɔ ki'di bo kɔzɔ a nime te toja laja rɔ bo akumu ma zɔ. <sup>XIV</sup> O'dɛ kole abo mo ga kolɔ bɔŋɔ kolɔ rɔ rɔnni. <sup>XV</sup> Kina 'dɔ kondi 'bu gbɛ rɔnni kɔzɔ ma kondi rɔ 'bu nni, 'dɔ lijɛ koja laja zɔ rɔ bo akumu ma ga. 'Bu kondi nime ti ki'di kupɔ lijɛ kɔ'bo rɔ bo akumu zɔ nduwɛ mi kada ma kɛdi kako naga nime 'dɛ."

<sup>XVI</sup> Kina Musa ko'dɔ wa pili ngɛ kɔzɔ ma ɲere Bɔko'ba kose zi bo.

### *Akiyija Mo Ga*

<sup>XVII</sup> Mi tɔ'dɔ ma dɔndende mi nyepe ma dɔgba 'ba mi kɔmo kɔɔ ma rɔ riyo mo di pɔtɔ tɔɔɔ 'bɛnni yaga di mi Ezipeto na rɔ koro 'ba Bɔko'ba kutɔti rɔni ngɛ. <sup>XVIII</sup> Musa utɔti akidɛyi mo ga bɛri kiyija nzora mo ga kudɔdu mo'ba mo ga kidɛyi dɔɔɔɔ mo ga. <sup>XIX</sup> Bo urɔbɔ dɔ rɔ nima ti ma kebe gɔmo ma yaga kɔzɔ ma Bɔko'ba kose zi bo. <sup>XX</sup> Kina bo kogba lere riyo 'ba kɔ'du ki'di mo tɔnɛ ga ngɛ ki'di mi sandu mo. Bo usu ngɛri 'ba tombi mo mi kano mo tɔnɛ ga ko'dɔ yɔki sandu mo nima ne. Kina bo kogba a dɔmo kutu'bo teyi. <sup>XXI</sup> Kina bo kutɛ sandu 'ba kɔ'du ki'di nima mi rɔ koro yayi bo kowe bɔŋɔ kurɔbɔ mo koza bi ma 'ba sandu mo nima timo yaga kɔzɔ ma Bɔko'ba kose.

<sup>XXII</sup> Bo idɛyi tarabiza mo yimo yayi kebe kapa mo ma kileki te dɔ tugbu gɔnyi bɔŋɔ kurɔbɔ mo

tɔnɛ ma kako te yaga. <sup>XXIII</sup> Kina bo ki'di maɲgolo'bo mo ga ŋgɛ dɔmo yayi kɔmɔ Bɔko'ba, kɔzɔ ma Bɔko'ba kose zi bo.

<sup>XXIV</sup> Bo i'di akidɛyɛ lamba mo tɔnɛ kebe ŋgila tarabiza mo nima kapa ma kari te dɔ ro'ɔ. <sup>XXV</sup> Kina bo ki'di lamba mo ga ŋgɛ dɔmo yayi kɔmɔ Bɔko'ba, kɔzɔ ma Bɔko'ba kose zi bo.

<sup>XXVI</sup> Bo i'di bi 'ba akumu ma di mi yamo kɔbɔkɔbɔ tɔnɛ rɔ yayi kebe kɔmɔ bɔɲgɔ kurɔbɔ mo nima.

<sup>XXVII</sup> Kina bo koɲma agba'ji kato kele mo tɔnɛ ŋgɛ dɔmo kɔzɔ ma Bɔko'ba kose zi bo. <sup>XXVIII</sup> Kina bo kowe bɔɲgɔ kurɔbɔ 'ba kpadɔri mo ŋgɛ teyi.

<sup>XXIX</sup> Bo utɛ bi 'ba toɲma akumu ma 'ba kpa kɔzi ki'di nima yaga kebe gɔ bɔɲgɔ kurɔbɔ 'ba kpadɔri mo. Kina bo kumu kpa kɔzimo ga dɔmo yayi ti a ma kɔzɔ nyɔnyu ni kɔzɔ ma Bɔko'ba kose zi bo.

<sup>XXX</sup> Bo idɛyɛ wɔri 'ba turɔgɔ kɔzi mo tɔnɛ mi lɔngɔ bi 'ba akumu ni ti rɔ koro nima, ti mini lɔ yimo.

<sup>XXXI</sup> Musa ni ti Arona ti kole 'ba Arona ga urɔgɔ ga kɔzinni ti ndinni bina <sup>XXXII</sup> ɔɔɔ liɲɛ kɛdi ko'dɔ tɔɔɔ mi rɔ koro 'ba Bɔko'ba kɔzɔ ma Bɔko'ba kose.

<sup>XXXIII</sup> Musa utɔti kali toko rɔ rɔ koro nima ti bi 'ba akumu mo. Kina bo kowe bɔɲgɔ kurɔbɔ 'ba kpadɔri mo ŋgɛ teyi. Bo kote ndɔbɔ mo pili kɔzɔ a nime te.

### *Pɔli Utu'bo Dɔ Rɔ Koro*

<sup>XXXIV</sup> Kina pɔli kako kutu'bo dɔ rɔ koro nima ŋgɛ bi nzari 'ba bi kɔpɔ 'ba Bɔko'ba kogba yimo ŋgɛ ti rɔni.

<sup>XXXV</sup> Kina ki'di Musa ŋgɛ kɔɔɔ dɛ rɔ yayi.

<sup>XXXVI</sup> Yisarele ɔ'bo tunyɛ taya 'benni ŋge kolɔɔ dɔgba ɔɔɔ kiya te pɔli nima kɛnyɛ kokpe mini 'deni tɔrɔ di dɔ rɔ koro nima. <sup>XXXVII</sup> Ne ɔɔɔ koloma le liɲɛ ogbɔgbɔ rɔnni dɛ.

<sup>XXXVIII</sup> Mi kada 'ba lingere 'benni nima pili liɲɛ ɔ'bo to'ja pɔli 'ba Bɔko'ba dɔ rɔ koro nima rɔ mi kada. Tine ma rɔ mi korɔndɔ pa'do na kɔbɔ dɔmo mi pɔli mo nima.



## Laja Laka Ma MATAYO Kugu

*Yi Lिंगi 'Ba Yēsu Ga  
(LK 3:23-38)*

<sup>I</sup> Ame na rɔ möyī 'bu löbu 'ba Yēsu Kurisitö kupö Dawidi kupö Abarayama.

<sup>II</sup> Abarayama na köyö Yisika, Yisika na köyö Yakoba, Yakoba na köyö Yuda ni ti löndö bo ga. <sup>III</sup> Yuda na köyö Pereze ni ti Zera ame mönni na rɔ Tamara ne. Pereze na köyö Ezerona, Ezerona na köyö Rami. <sup>IV</sup> Rami na köyö Aminadaba, Aminadaba na köyö Nasona, Nasona na köyö Salomono. <sup>V</sup> Salomono na köyö Bowaza ame ma mo rɔ Raba ne. Bowaza na köyö Obede ame ma mo rɔ Ruta ne. Obede na köyö Yisayi. <sup>VI</sup> Yisayi na köyö Dawidi bo doliŋɔ.

Dawidi na köyö Solomo ame ma mo rɔ makuru'bē pötö Uriya ne. <sup>VII</sup> Solomo na köyö Rebama, Rebama na köyö Abiya, Abiya na köyö Asa. <sup>VIII</sup> Asa na köyö Yesopata, Yesopata na köyö Yorama, Yorama na köyö Uzīya. <sup>IX</sup> Uzīya na köyö Yotama, Yotama na köyö Aza, Aza na köyö Ezikiya. <sup>X</sup> Ezikiya na köyö Manase, Manase na köyö Amona, Amona na köyö Yosiya. <sup>XI</sup> Yosiya na köyö Yekoniya ni ti löndö bo ga mi kada 'ba tinda'ba bilaka kari Babele.

<sup>XII</sup> Di pötö tinda'ba bilaka kari Babele na Yekoniya köyö Salatele, Salatele na köyö Zerobabele, <sup>XIII</sup> Zerobabele na köyö Abiyuda, Abiyuda na köyö Elekima, Elekima na köyö Azora, <sup>XIV</sup> Azora na köyö Zadoka, Zadoka na köyö Akimi, Akimi na köyö Eliyuda, <sup>XV</sup> Eliyuda na köyö Elezara, Elezara na köyö Matana, Matana na köyö Yakoba, <sup>XVI</sup> Yakoba na köyö Yesepa ame bo na rɔ mē'dē 'ba Mariya ma 'ba Yēsu ma kideki rɔ Kurisitö ne.

<sup>XVII</sup> Tine 'bu löbu ma kisaki di zi Abarayama ŋbö kömō zi Dawidi ēdi

pili 'butē dōmosowɔ. Kina ma kisaki di zi Dawidi ŋbö kömō mi kada 'ba tinda'ba bilaka kari Babele ēdi pili 'butē dōmosowɔ. Kina ma kisaki di mi kada 'ba tinda'ba bilaka kari Babele ŋbö kömō zi Kurisitö ēdi gbi pili 'butē dōmosowɔ.

*Töyö Yēsu  
(LK 2:1-7)*

<sup>XVIII</sup> Tine töyö Yēsu Kurisitö na kɔzɔ a nime te. ɔdɔ kilibö ma bo Mariya 'deni 'dɔ togbe mo zi Yesepa tine gba kinza lijē kodɔ'bo dönni dē loko ari kikali rōni loko ɔmɔ 'deni ti tigo 'ba Nyi Kɔtɔ Laka. <sup>XIX</sup> Tine mē'dē ni Yesepa rɔ bo lende laka, kina bo o'dɔkɔ dē 'dɔ tuburu loko kɔmɔ bilaka ma konzi. Kina bo komeri ŋgi 'dɔ tope loko lowo. <sup>XX</sup> Kina ɔdɔ bo ko'dɔ meri mo 'deni tara tine, Boko'ba i'di nyi ko'de ŋgi dɔ bo kina malayika 'ba Boko'ba kilende zi bo, iya te, “Yesepa kupö Dawidi, kinza kere dē di bi togba Mariya ziyi liŋɔ rɔ 'ja 'bi. Römöyī kole nima mini ne Nyi Kɔtɔ Laka na ki'di loko kɔmɔ. <sup>XXI</sup> Loko ti köyö kole kina ti kideki möyī mo rɔ Yēsu. Römöyī bo na ti kɔmɔ bilaka abo ga yaga di mi lende kënyē 'benni ga.”

<sup>XXII</sup> Wa naga nime o'do rōnni 'deni 'dɔ kēdi kɔzɔ wa ma tōnē ga Boko'ba ki'di bo kumē lende abo ga kiya 'deni molo ne tara. Ame kiya te, <sup>XXIII</sup> “Nyiti mɔtɔ gba rɔ yitö ti kɔmɔ 'deni köyö kole. Kina ti kideki möyī mo rɔ Imanuwēlē.” Ame 'jo 'ba lende 'ba möyī nima iya te, “Boko'ba ēdi tize.”

<sup>XXIV</sup> Kina ɔdɔ Yesepa kɔŋɔ bi tine bo ogbe Mariya ŋgi kɔzɔ ma malayika 'ba Boko'ba kiya zi bo. <sup>XXV</sup> Tine Yesepa ni inda'ba dönni dē titi ti Mariya ŋbö loko köyö kole. Kina bo ki'di möyī mo ŋgi rɔ Yēsu.

## II

*Tako 'Ba Bɔ Lende Kikali*

<sup>I</sup> Öyö Yēsu 'deni Beteleme mi döyayi 'ba Yudayi mi kada 'ba Erode bo doliŋɔ. Kina bo lende kikali moto ga ako ra di bicī tɔrɔ ŋbö kömō

Yerosalema. <sup>II</sup> Lijë ititi, tégë, “Kole nime köyö bine ro ñere 'ba Yudayi ne, bo ëdi yala ga? Këlu abo do'ja 'deni di bicì toro, kina me dako tilëlu bo.”

<sup>III</sup> Kina odo Erode kuwö lende nime 'deni te tine, mi bo ënyì kombi ngi kina bilaka 'ba Yerosalema moto ga yimo ombi 'deni gbi. <sup>IV</sup> Kina bo kari kidëki löbu 'ba bo akumu ni ti bo komo kiyandi 'ba kö'du ki'di ni ngi pili go kako zi bo, kina bo kititi lijë, bo iya te, “Odo tara ne Kurisito ame Boko'ba kedì koja kako di mitoro ne ëdi köyö bo yala ga ya?”

<sup>V</sup> Lijë iya te, “Èdi köyö Kurisito mi Beteleme mi doyyayi 'ba Yudayi bine. Römöyì bo kumë lende 'ba Boko'ba moto ugu lende nime 'deni molo ame kiya te, <sup>VI</sup> 'Ni, Beteleme, doyyayi 'ba Yudayi nime, inza 'beyi kulöwö woti titiyi bëri di mi doyyayi 'ba Yudayi nime. Bilaka ma löbu ti kodo 'deni di miyì ame go kokoko bilaka ma ga 'ba Yisarele.’ ”

<sup>VII</sup> Kina Erode kidëki bo lende kikali tonë ga ngi lowo kako zi bo go lijë kiya kada 'ba tado 'ba këlu nima zi bo. <sup>VIII</sup> Kina bo kënyì koja lijë ngi kari, bo iya te, “Arike Beteleme toma go kole nima. Odo ko'jake bo 'deni ako kiyake lende mo zo go mari gbi tilëlu bo.”

<sup>IX-X</sup> Kina odo lijë kuwö lende kiya 'ba Erode nima 'deni tine lijë ënyì ngi tari. Kina lijë ko'ja këlu mo tonë lijë ko'ja molo di yibi ne ngi. Kina odo lijë ko'ja 'deni tara tine lijë ngi ti mi këyì ro mbëmbë.

Këlu nima osö nduwë dogba zinni nbö kari korö do bi ame kole Yësu kedì teyi ne. <sup>XI</sup> Kina lijë kodo ngi kari ko'ja kole ni kedì rö yayi ti ma mo. Kina lijë kolodo ngi bëri tilëlu bo. Kina lijë kunyë kpa sandu 'bënni ga ngi, lijë ki'di kpa közi ki'di 'bënni ga zi kole nima. Kpa közi ki'di mo ga ro yamo köbököbö, ti akato kele ti wowo kele moto kidëki möyì mo ro muri.

<sup>XII</sup> Tine na Boko'ba kiyandi lijë ngi ti nyi kinza lijë kileki dë kpe kebe

do Erode. Kina lijë kileki ngi kari doyyayi 'bënni ti kori ma löwö moto.

### *Tiriña Ti Yësu Ezipeto*

<sup>XIII</sup> Kina odo ya naga nima kari 'deni tine, Boko'ba i'di nyi ko'de ngi do Yesepa, kina malayika kiya zi bo, iya te, “Erode o'doko toma go kole nime 'do bo kupö yaga. Ènyì ti kole nime ti ma mo kirina kari Ezipeto. Oloma yayi nbö ma na 'jaa ti miya ziyi go kileki.”

<sup>XIV</sup> Kina Yesepa kënyì ngi mi korondo nima kirina kari Ezipeto ti kole tonë ti ma mo. <sup>XV</sup> Lijë ari 'do toloma Ezipeto yayi nbö komo mi kada 'ba tolë 'ba Erode.

Loma 'bënni yayi nima ëdi 'deni kozo lende 'ba Boko'ba ame tonë bo kiya 'deni molo ti bo kumë lende abo moto, kiya te, “Midëki kole ma 'deni kako di Ezipeto.”

### *Tupö Kole Botoni Di Mi Beteleme*

<sup>XVI</sup> Kina odo Erode kikali 'deni bo lende kikali naga nima indëndë do bo 'deni kozo a nima tara tine, mi bo ënyì kata ngi. Kina bo koja bo kanya abo ga ngi kari mi dolinjo pili 'ba Beteleme tupö kole titi ame ga pili ro botoni ne, ame komo koo mo ga kedì 'deni riyö nbö komo do ame ga köyö mi komo koo mo nima ne. Tisaki mo di do ame ga komo koo mo ga kedì 'deni riyö ne römöyì go lende 'ba kada 'ba tado 'ba këlu ame bo kuwö lende mo di zi bo lende kikali naga nima ne.

<sup>XVII</sup> Tupö kole titi 'ba Beteleme naga nime ëdi 'deni kozo lende 'ba Boko'ba ame bo kiya 'deni molo ne tara, ame Yeremaya kumë 'deni molo kiya te, <sup>XVIII</sup> “Biro ëdi kudu mi Rama, biro 'ba monö ni ti kuwu. Rayile na kedì kudu go kole 'ba kole 'bënni ga. Lijë ölä 'deni pili kina loko o'doko dë kpe go kuyë komöni.”

### *Loma Mi Nazareta*

<sup>XIX</sup> Tine Yesepa ni ëdi 'deni koloma mi Ezipeto. Kina odo Erode kolë 'deni tine, na Boko'ba ki'di nyi ko'de ngi do Yesepa, kina malayika kodo ngi zi bo, <sup>XX</sup> kiya te, “Ènyì di bine ti

kole titi nime ti ma mo kileki kari mi dɔyayi 'ba Yisarele. Bilaka ma tönë ga yayi ko'doko tupö kole nime ne lijë ölä 'deni."

**XXI** Kina bo kënyä ngi ti kole tönë ti ma mo, bo kileki kari mi dɔyayi 'ba Yisarele.

**XXII** Tine bo ari kuwö 'böwu tégë kole 'ba Erode, ame kideki möyi mo ro Arokawo ne, na 'deni ro nɛre 'ba Yudayi. Kina bo kere ngi di bi tari toloma mi Yudayi. Kina Boko'ba ki'di nyi motö ko'de gbï do bo, kiya zi bo go bo kari koloma Galilaya. **XXIII** Kina odo bo kömö 'deni yayi tine, bo ari koloma 'deni mi gawo motö kideki ro Nazareta. Loma mi Nazareta nima edi 'deni kozo lende 'ba Boko'ba ame bo kiya 'deni molo ne tara, ame bilaka motö ga kumë lende mo 'deni, kiya te, "Bo nima ti kideki bo 'deni ro bilaka 'ba Nazareta."

### III

#### *Yowani Bo Bapatisi*

*(MK 1:1-8; LK 3:1-18; YN 1:19-28)*

**I** Mi kada naga nima yayi Yowani bo bapatisi odo 'deni yi mökö mi dɔyayi 'ba Yudayi. Kina bo kisasi 'deni tuwöwö laja 'ba Boko'ba zi bilaka. **II** Iya te, "Otake dɔye di mi lende kënyë 'be ga römöyi nɛre löbu 'ba Boko'ba edi 'deni noli."

**III** Yowani nime na tönë Yesaya bo kumë lende 'ba Boko'ba kiya lende molo go kö'du mo, ame bo kiya te, "Bo motö edi kuwöwö do bo di yi mökö kiya te, 'Ilejoke kori zi nɛre. Odoroke go kori zi bo.' "

**IV** Bongo 'ba ro Yowani o'do di mi sunë gamele. Kina kilaka na bo kudödu 'bömbö bo ro gasi. Akonyo abo ga ro mömi ni ti tagi 'ba mi 'boro. **V** Bilaka olo 'deni kari zi bo di mi Yerosalema, di mi dolinjo 'ba Yudayi pili kina gbï di mi linjo ame ga pili ngosi kpa yöpö 'ba Yaradene ne. **VI** Lijë odo kpenni go lende kënyë 'benni ga kina bo kodö mini 'ba bapatisi ngi dönni mi yöpö 'ba Yaradene.

**VII** Tine odo bo kongö ya ma kideki ro Parosi ni ti Sadoke ma konzi 'deni kedï kako zi bo mi bapatisi tine, bo iya te, "Kpe kole 'ba murë naga nime, yë na ku'bölu ye tiraña di kpa ya nime kedï kako dɔye ne?"

**VIII** O'doke wa ame ga 'do kileme otake dɔye 'deni di mi lende kënyë 'be ga ne. **IX** Kinza kebeke de tomeri mo ti komoke di mi gomo nima go ame kiyake te kpe kupö Abarayama na ne. Ro ma laka miya ziye Boko'ba ti kikali ngi togba döku naga nime ko'do ro kupö zi Abarayama. **X** Goroña edi 'deni ndö ndi ngëri toga mo bëri ti ngira'da mo. Ngëri ame ga pili kana a ma laka de ne ti koga bëri ku'du mi pa'do. **XI** Mëdi mo'do 'bama bapatisi nge dɔye ti mini 'do kileme do kotö. Tine bo ma kedï kako di potö ma nime, bo na mbiri di doma, pele ro tombi wari abo mo'bo de. Bo ti ko'do 'ba bo bapatisi dɔye ti Nyi Koto Laka gbï ti pa'do. **XII** Bo edi ti kizëri abo 'do tubö nyönyu timo. Bo ti kotowa dokandilere abo, bo ki'di nyönyu abo ga mi mata tine turu mo bo ti konma yaga ti pa'do ame kinza kölu de ne."

#### *Bapatisi 'Ba Yësu*

*(MK 1:9-11; LK 3:21-22)*

**XIII** Kina Yësu kako di Galilaya kömö kpa yöpö 'ba Yaradene zi Yowani 'do ko'do bapatisi do bo.

**XIV** Tine Yowani oma tota bo, iya te, "Ako za 'böwu zö, o'ja ma na 'do mari ziyi 'do ko'do bapatisi doma 'di?"

**XV** Tine Yësu ileki domo iya te, "I'di kedï toti tara. Römöyi ti to'do mo te na ti do'do ngi kozo ako'doko abo 'ba Boko'ba tara." Kina Yowani kuti ngi gomo.

**XVI** Kina odo ko'do bapatisi 'deni do Yësu bo kedï kodo yaga di mi mini tine na mitoro kurögö roni ngi zi bo. Kina bo ko'ja Nyi Koto Laka 'ba Boko'ba kedï kako bëri do bo di mitoro kozo matukpuru tara.

**XVII** Kina biro kudu ngi di mitoro kiya te, "Ame na ro kole ma. Mo'ö

bo 'deni kulöwö. Ma ti mi këyi ro mbëmbë go lende abo."

## IV

### *Akiyozo Ma Kömö Zi Yësu* (MK 1:12-13; LK 4:1-13)

<sup>I</sup> Kina Nyi Koto Laka koto Yësu ngi kari yi mökö 'do Satani kiyozo bo.

<sup>II</sup> Kina odo bo ko'do tö'dö 'deni do 'butë sowo bo konyo oto de tine bo 'deni ro 'bö. <sup>III</sup> Kina Satani kako ngi zi bo kiya te, "Odo këddi ngi ro kole 'ba Boko'ba ilende zi kulugbi doku naga nime 'do kuyi rönni ro mangolo'bo ziyi."

<sup>IV</sup> Tine Yësu ileki domo, iya te, "Ugu 'deni mi buku 'ba Boko'ba iya te, 'Bilaka oloma de nge koto go akonyo tine ti lende ame ga pili keddi koddo di kpa Boko'ba ne.'"

<sup>V</sup> Kina Satani koto Yësu ngi kari Yerosalema gawo koto laka nima, kina ki'di bo nbö do kumu rö löbu 'ba Boko'ba, <sup>VI</sup> kina kiya zi bo, iya te, "Odo këddi ngi ro kole 'ba Boko'ba ola röyi beri. Römöyi ugu 'deni mi buku 'ba Boko'ba iya te, 'Bo ti ki'di lende zi malayika abo ga go kö'du 'bi 'do lijë kikapo yi kinza koga ndiyi ra yoki doku ma koto moto.'"

<sup>VII</sup> Tine Yësu ileki domo iya te, "Ugu 'deni gbi iya te, 'Kinza kiyozo nere Boko'ba 'bi de.'"

<sup>VIII</sup> Kina Satani koto bo 'böwu nbö do doku ma kakpa ro do kiteli kina kileme dolingo nime ti tele mo ga pili zi bo, <sup>IX</sup> iya te, "Wa naga nime pili ti mi'di ziyi odo kolodo beri zo kumotu ma."

<sup>X</sup> Yësu ileki domo zi bo, iya te, "Ese yaga di roma Satani. Römöyi ugu 'deni iya te, 'Nere Boko'ba 'bi na nge koto 'do kumotu kulömu kpëyi teyi.'"

<sup>XI</sup> Kina Satani kola bo ngi na malayika kako ngi tokonyi bo.

### *Tisaki Ndobbo 'Ba Yësu* (MK 1:14-15; LK 4:14-15)

<sup>XII</sup> Kina odo Yësu kuwö 'deni kiya te i'di Yowani 'deni mi maboso tine, na bo kënyi ngi kari Galilaya.

<sup>XIII</sup> Tine bo oloma de Nazareta bo

ari ngi nduwë Kaparanoma. Ame ro gawo ma kpa pöpö 'ba Galilaya mi doyyayi 'ba Zebolona ni ti Napatali.

<sup>XIV</sup> O'do rönni 'deni 'do keddi kozo ma tonë Yesaya bo kumë lende 'ba Boko'ba kiya ne tara. Ame kiya te, <sup>XV</sup> "Ya ma mi doyyayi 'ba Zebolona ni ti Napatali, ti ya ma kpa kori mini löbu ti ya ma gönyi yöpö 'ba Yaradene ti bilaka 'ba Galilaya doyyayi ma ti bo löwö yimo, <sup>XVI</sup> lijë ame ga pili keddi koloma mi bi kolu ne o'ja bi kopo ma löbu 'deni. Bi kopo oyi rönni 'deni do ya ma keddi koloma mi mandölu 'ba töle naga."

<sup>XVII</sup> Mi kada nima yayi Yësu isaki 'deni tuwöwö laja abo zi bilaka, iya te, "Otoke doye di mi lende kënyë 'be ga römöyi nere löbu 'ba Boko'ba eddi 'deni noli."

### *Tösö 'Ba Atoyi Go Yësu* (MK 1:16-20; LK 5:1-11)

<sup>XVIII</sup> Kina odo Yësu keddi 'deni kilingere kebe kpa pöpö 'ba Galilaya tine, na bo kari ko'ja atoyi riyö moto ga ngi, Simona ma kidëki ro Pitörö ni ti löndö bo Andareya keddi ga ro tugu kenze di mi pöpö ti duru.

<sup>XIX</sup> Kina Yësu kiya zinni, iya te, "Ösöke goma, ti mi'di ye ro atoyi 'ba to'de bilaka kako zi Boko'ba."

<sup>XX</sup> Kina lijë kola duru 'bënni ga ngi lijë kösö go bo. <sup>XXI</sup> Kina odo bo kari nduwë dogba di yayi tine bo ari ko'ja löndö ma riyö moto ga gbi, Yakoba ni ti Yowani kole 'ba Zebedayo ga keddi mi sorope ti 'bu nni tilenjo duru 'bënni. Kina odo Yësu kidëki lijë tine, <sup>XXII</sup> lijë ënyi ngi kola sorope ti 'bu nni yayi, lijë kösö go Yësu.

<sup>XXIII</sup> Yësu ilingere kote mi Galilaya toko tiyandi komo bilaka mi rö 'ba motu 'ba Yudayi, tuwöwö laja laka 'ba nere löbu 'ba Boko'ba, gbi tilenjo bilaka ame ga pili keddi ti dokomali rokoko'go moto ga ne. <sup>XXIV</sup> Lëbi abo ote mi doyyayi 'ba Suriya 'deni, kina bilaka koloma ngi ro to'de bo rokoko'go pili kako zi bo. Bilaka ame ga pili ti dokomali rokoko'go ma gege ti ya ma



ti abëri naga kpaki ti bɔ nöki ni ti ya ma kenme bëri naga o'de 'deni pili kako zi bo kina bo kileŋo lijë 'deni pili. <sup>XXV</sup> Tindî ma konzi 'ba bilaka ösö 'deni gɔ bo di Galilaya ni ti Gawo 'Butë, gbî di Yerosalema gbî di mi Yudayi, kina gbî di mi dɔyayi ma gönyî Yaradene.

## V

### *Akiyandi 'Ba Yësu*

<sup>I</sup> Kina ɔɔ Yësu konɔ tîndî 'deni tara tine bo ëkî ngî kari koloma dɔ doku tɔrɔ. Bɔ kôsö gɔ bo ga ako zi bo <sup>II</sup> na bo koloma ngî rɔ tiyandi lijë kpaki ti tîndî naga nima, kiya te,

<sup>III</sup> “Lijë ame ga rɔ rumö na laka römöyî nɛre löbu 'ba Boko'ba nime na rɔ 'bënnî. <sup>IV</sup> Lijë ame ga ti monɔ na laka römöyî ti kiyëyî lijë 'deni.

<sup>V</sup> Lijë ame ga ko'dɔ dɔ kombi dë na laka römöyî lijë ti ko'ja wa ma Boko'ba kulömu 'deni zi bilaka abo ga ne ngî. <sup>VI</sup> Lijë ame ga minni löbu gɔ to'dɔ ako'dɔkɔ 'ba Boko'ba na laka römöyî Boko'ba ti ki'di 'deni ngî ko'bo lijë. <sup>VII</sup> Lijë ame ga rɔ bɔ mi konmi na laka römöyî Boko'ba ti ko'dɔ mi konmi gbî zînnî. <sup>VIII</sup> Lijë ame ga dökî'dî nni nge kɔtɔ gɔ lende 'ba Boko'ba na laka römöyî lijë ti ko'ja Boko'ba ngî. <sup>IX</sup> Lijë ame ga rɔ bɔ lata to'dɔ lende këyî mi löngö bilaka na laka römöyî Boko'ba ti kidëki lijë 'deni rɔ kole abo ga. <sup>X</sup> Lijë ame ga bilaka këdi ko'dɔ közi kasi zînnî gɔ lende laka 'ba Boko'ba na laka römöyî nɛre löbu 'ba Boko'ba na rɔ 'bënnî.

<sup>XI</sup> Kpe ame bilaka këdi kiti'ja ye ko'dɔ közi kasi ziye kiya kpa kënyë rɔye rɔ mbëmbë römöyî kpe bɔ kôsö goma ga na ne, kpe na laka. <sup>XII</sup> Kina olomake rɔ lɔŋɔ ti mi këyî römöyî Boko'ba ulu kpa közi ma löbu 'deni koda ye mitorɔ. Bɔ kumë lende 'ba Boko'ba ma tönë ga koloma dɔgba bine bilaka o'dɔ közi kasi gbî teyi kɔzɔ 'beye te.”

*Tikɔ'dɔ Ni Ti Bi Kɔpɔ*  
(MK 9:50; LK 14:34-35)

<sup>XIII</sup> “Kpe 'beye ëddike kɔzɔ tikɔ'dɔ tara zi bilaka lesi 'ba mi dɔyayi nime. Ne tine ɔɔ tikɔ'dɔ kote tulöwu ma kiyokɔ 'bënnî 'deni ti ko'dɔ 'böwu kileki kiyokɔ totondo mo ga ya? Ele dë kpe nɛburu mi kɔtɔ, tine 'deni ngî 'dɔ tu'du mo mökɔ tututu dɔmo ti ndî. <sup>XIV</sup> Kina ëddike gbî kɔzɔ bi kɔpɔ 'ba dɔlɔŋɔ nime. Gawo ame kubö 'deni dɔ kurunɔ ne ikali dë kpe tusu dɔmo. <sup>XV</sup> Kina bilaka i'di pa'do dë gbî dɔ lamba kogba kutu'bö dɔmo ti kete. Tine ëdi ki'di lamba ngî dɔ a 'ba tidëyî mo 'dɔ kiyɔpɔ gɔ bi pili mi rö yayi. <sup>XVI</sup> Kina gbî tara 'dɔ bi kɔpɔ 'be kiyɔpɔ gɔ bi kɔmɔ bilaka gɔ lijë ko'ja wa ma laka ame ga këddî ko'doke ne. Römöyî 'dɔ lijë kilëlu 'bu ye ame mitorɔ ne gɔ kö'du mo.”

### *Kö'du Ki'di*

<sup>XVII</sup> “Kinza komerike dë te mako 'deni tuburu kö'du ki'di 'ba Musa ni ti akiyandi 'ba bɔ kumë lende 'ba Boko'ba. Mako dë tuburu mo tine mako 'dɔ to'dɔ mo këdi ngî kɔzɔ ame lijë kiya ne. <sup>XVIII</sup> I'dike lende nime këdi dɔye, kɔzɔ mitorɔ ni ma ti dɔyayi ame kö'bö 'deni nɛburu ne tara, gɔ bi ma titi 'deki mɔtɔ di mi kö'du ki'di nime inza kölu kɔtɔ te. Tine nɛbö ko'dɔ rönî ko kɔzɔ ame kiya rönî ne.

<sup>XIX</sup> Gɔ kö'du mo na bilaka ame kuwö dɔ kö'du ki'di nime dë ala pele nge rɔ kapa ma mbowa mo mɔtɔ, kina bo kutu ya mɔtɔ ga gbî to'dɔ mo tara ne ti kidëki bo ngî wötî titiyi di mi nɛre löbu 'ba Boko'ba. Kina gbî tara, bɔ ame kuwö dɔmo kina bo kutu ya mɔtɔ ga gbî to'dɔ mo tara ne bo ti këdi ngî rɔ löbu mi nɛre löbu 'ba Boko'ba. <sup>XX</sup> Kina me miya ziye inza ko'bɔke toɔ mi nɛre löbu 'ba Boko'ba ɔɔ kiya te kogbɔke rɔye dë ngî laka kebe bɔ kɔmɔ kiyandi 'ba kö'du ki'di ni ti Parosi ni bi to'dɔ wa ame ga pili Boko'ba ko'dɔkɔ ne.”

### *'Diri* (LK 12:57-59)

<sup>XXI</sup> “Uwöke 'deni tönë molo bine, iya te, 'Kinza ko'dɔ röyî dë rɔ bɔ közi

roma. Boto ame kupö bilaka ti koto ngi mi bi 'ba burë.' <sup>XXII</sup> Tine kina me miya ziye, boto ame ro 'diri ti löndö moto ti ko'de ngi mi go bi 'ba burë. Boto ame kiya zi löndö moto kiya te, 'Ni wa yawa nime,' ti ko'de ngi komo kiti 'ba burë ma löbu. Boto ame kiya zi löndö moto kiya te, 'Ni rumö yawa nime,' bo irasi lende 'deni 'do tu'du bo mi pa'do 'ba Gehena.

<sup>XXIII</sup> Go kö'du mo na ni bo moto odo keddä koto kpa közi 'bi 'deni ti'di mo do bi 'ba akumu zi Boko'ba kina lende mo köyö miyi lende moto kedä mbowa mi löngö ye ti löndö moto, <sup>XXIV</sup> ola kpa közi 'bi töti yayi kileki titi kari koteke lende nima yaga. Kina 'do kako 'jaa ki'di kpa közi 'bi zi Boko'ba. <sup>XXV</sup> Odo bo moto kinda'ba yi toto yi mi bi 'ba burë, ote lende nima welo yaga ti bo gba kota kinza kömö mi bi 'ba burë. Römöyi odo kiya te kömö 'deni yayi bo edi ki'di yi ngi közi bo burë kina lijë kedä ki'di yi ngi közi bo kanya kina kedä koto yi ngi mi maboso. <sup>XXVI</sup> Kina ti koloma ngi yayi nbö kopi taripa 'ba karama ma kodo döyi nima ngi titi du. Ro ma laka medä miya ziye."

### *Kinza Ko'do Yeri Dë*

<sup>XXVII</sup> "Uwöke 'deni iya te kinza ko'do yeri dë. <sup>XXVIII</sup> Tine kina me medä miya ziye, boto moto ame kongö 'ja moto pele nge ti komo bo kina meri 'ba mi bo kiteri 'ja nima 'deni, bo o'do yeri 'deni ti 'ja nima ti mi bo.

<sup>XXIX</sup> Go kö'du mo na, odo kömöyi ma dori na ki'di yi ko'do lende kënyë, iyagba bo yaga ku'du mökö. Tu'du nge ro kapa yi ma koto mökö edi laka ro do kiteli di do ame 'do ku'du yi pili mi pa'do 'ba Gehena ne. <sup>XXX</sup> Kina odo köziyi ma dori na ki'di yi ko'do lende kënyë, oke bo yaga ku'du mökö. Tu'du nge ro kapa yi ma koto mökö edi laka ro do kiteli di do ame 'do koto yi pili mi pa'do 'ba Gehena ne."

### *Toga 'Ja*

(*MT 19:9; MK 10:11-12; LK 16:18*)

<sup>XXXI</sup> "Iya 'deni gbi te odo bo moto koga 'ja abo 'do bo kugu waraga 'ba teyi ki'di teyi. <sup>XXXII</sup> Tine kina me miya ziye, odo boto moto koga 'ja abo go lende moto 'beri di go komo kololo 'ba tö'dö ti ro, bo irasi lende 'deni. Bo na ki'di 'ja nima 'deni 'do ko'do yeri odo loko kari kogbe më'dë moto 'böwu. Kina më'dë moto mo ame kari kogbe loko 'böwu ne o'do yeri 'deni gbi."

### *Kinza Kulömuke Røye Dë*

<sup>XXXIII</sup> "Uwöke 'deni tönë molo bine, iya te, 'Kinza kiyeyi mi lömu 'bi dë. Tine o'do wa ame kulömu röyi 'deni zi Boko'ba 'do to'do mo ne.' <sup>XXXIV</sup> Kina me medä miya ziye, odo ki'dike kö'du 'ba a moto kinza ko'doke lömu dë teyi. Kinza kulömuke røye dë ti mitoro römöyi kiti 'ba Boko'ba na. <sup>XXXV</sup> Kina kinza kulömuke røye dë ti döyayi römöyi bi tidëyi ndi bo na. Tine kinza kulömuke røye dë gbi ti Yerosalema römöyi gawo 'ba Boko'ba bo doling ma löbu na. <sup>XXXVI</sup> Kinza kulömuke røye dë gbi ti döye ga römöyi inza ko'böke tuyi sunë ma koto kanmi yaga ala kileki 'böwu kölu. <sup>XXXVII</sup> I'dike lende kiya 'be kö'bö nge ro, 'Yëë' ala 'Ee'. Wa moto ame 'beri di go ame ako di zi Satani."

### *Dokolo*

(*LK 6:29-30*)

<sup>XXXVIII</sup> "Uwöke 'deni, iya te, 'Odo kitiko komo bo moto 'do kitiko kömöyi gbi. Kina odo koto kpa bo moto 'do koto kpëyi gbi.' <sup>XXXIX</sup> Tine kina me medä miya ziye. Ni bo moto, odo boto moto kirasi lende moto ziyi kinza kopi dokolo mo dë. Odo boto moto kokoso lo'bo yi ma kapa dori uyi kapa ma gali gbi zi bo 'do bo kokoso. <sup>XL</sup> Odo boto moto koto yi zi bo burë 'do kogba bongö 'ba röyi i'di bo kogba ma kedä kolo domo gbi. <sup>XLI</sup> Odo bo kanya ki'di yi tombi wa tari timo mayile koto, tine ombi koto nbö mayile riyö. <sup>XLII</sup> I'di wa zi bilaka ame ko'doko wa di ziyi ne. Kina i'di gbi zi bo ma ko'doko togba mo töti 'do kileki 'jaa ne."

*Akɔ'ɔ**(LK 6:27-28, 32-36)*

XLIII “Uwöke 'deni iya te, ‘Ɔ’o lëpî yî ga kina o’ji bo ya ‘bî ga.’ XLIV Tine kina me mëdî miya ziye, ɔ’oke bo ya ‘be ga kina o’doke mötu go ya ma këdî ko’dɔ közi kasi ziye naga. XLV Ɔdɔ ko’doke te ti këddike ngî rɔ kole ‘ba ‘bu ye ame mitorɔ ne. Römöyî bo i’di kada abo ‘deni keze dɔ bo lende kënyë ni kpaki ti bo lende laka. Kina bo i’di tɔrɔ ka’di ‘deni zi bo ko’dɔ lende kënyë ni kpaki ti bo ko’dɔ lende laka. XLVI Ne ɔdɔ kɔ’oke nge rɔ ya ame ga kɔ’ɔ ye ne, ‘dɔ Boko’ba ki’di kpa közi ziye go wa’di? Bo kireke awada ni o’dɔ gbî tara. XLVII Ne ɔdɔ löndö ye ga na nge kumötöke rɔ ma laka, lende laka wa’di na ko’doke kulöwö bine di dɔ ‘ba ya ma laki? Ya ma kikali Boko’ba dë naga o’dɔ gbî tara.

XLVIII Kina me olomake ti mi kɔtɔ rɔ ma laka kɔzɔ ‘ba ‘bu ye ame mitorɔ ne tara.”

**VI***Aki'di*

I “Ziye tikali mo laka, kinza kebeke dë to’dɔ lende laka ‘be kɔmɔ bilaka ‘dɔ ko’ja. Ɔdɔ ko’doke tara inza ko’jake a mɔtɔ du te gɔmo di zi ‘bu ye ame mitorɔ ne.

II Tine ɔdɔ ni mɔtɔ këddî ki’di wa zi bo lisa kinza kome mëdî dɔmɔ kɔzɔ ‘ba bo kɔmɔ kandi naga nima këdî ko’dɔ mi rɔ ‘ba mötu ala go kɔri ‘dɔ bilaka koro lijë gomo ne tara. Rɔ ma laka miya ziye kpa közi ‘bënnî na ‘deni pili ma. III Tine ɔdɔ këddî ki’di wa zi bo lisa kinza ki’di bɔtɔ ame pele ngɔsi ngila yi ne kikali gomo dë. IV Ne ‘dɔ këdî ngî liwo. Kina ‘bu yî Boko’ba ame ko’ja wa ma ko’dɔ liwo nima ne ti ki’di kpa közimo ngî ziyî.”

*Mötu Ko'dɔ**(LK 11:2-4)*

V “Tine ɔdɔ këddî ko’doke mötu kinza këddike dë kɔzɔ bo kɔmɔ kandi naga nima. Römöyî ako’dokɔ ‘bënnî ma dɔ kiteli mo na rɔ tɔrɔ to’dɔ mötu mi rɔ ‘ba mötu ala kpa

dokoka kɔri ‘dɔ bilaka ko’ja lijë. Rɔ ma laka miya ziye kpa közi ‘bënnî na ‘deni pili ma. VI Ne ɔdɔ këddî ko’dɔ mötu ɔdɔ rɔ ‘bî kurögö kpadörî teyi ‘dɔ ko’dɔ mötu zi ‘bu yî Boko’ba ame bɔtɔ ko’ja dë ne. Kina ‘bu yî Boko’ba ame ko’ja wa ma ko’dɔ liwo nima ne ti ki’di kpa közimo ngî ziyî.

VII Kina ɔdɔ këddî ko’dɔ mötu kinza kebe dë tojolo lende ma kinza ‘jɔ mo naga rɔ go kɔwɔ kɔzɔ ‘ba ya ma kinza kikali Boko’ba dë naga. Römöyî lijë omeri ‘bënnî tégë ti kuwö lijë go lende konzi ‘bënnî naga nima. VIII Kinza këddike dë gbî kɔzɔ lijë römöyî ‘bu ye Boko’ba ikali wa ma ko’dokoke nima ‘deni mɔlo gba kinza kititike dë. IX Tine na ‘dɔ kumötuke kɔzɔ a nime te,

“Bu ze ni ame mitorɔ ne, möyî yî kö’bö rɔ ma koro. X I’di nje löbu ‘bî kako, ako’dokɔ ‘bî ko’dɔ rönî mi dɔlinɔ kɔzɔ ma këdî ko’dɔ rönî mitorɔ. XI Oja go akonyo ‘ba mi kada ma tɔne zize. XII Ola ze go lende kirasi ze ga kɔzɔ ma dëdî dola lëpî ze ga ma kirasi lende zize naga tara. XIII Kinza koto ze dë mi bi ‘ba akiyɔzɔ. Tine olo ze di zi bo bo ma kënyë nime.’

XIV Römöyî ɔdɔ kolake bilaka go lende ame lijë kirasi ziye, ‘bu ye ame mitorɔ ne ti kola ye gbî go lende kirasi ‘be ga. XV Ne ɔdɔ kolake bilaka dë go lende kënyë ‘bu ye ame mitorɔ ne inza kola ye gbî go lende kënyë ‘be ga.”

*Kpa Koro*

XVI “Ɔdɔ këddî koroke kpëye kinza kebeke dë tirasi kɔmɔye kɔzɔ ‘ba bo kɔmɔ kandi naga nima. Lijë upupu rönî tulëtulë ‘dɔ laki pili kikali lijë ëdî rɔ toro kpënnî. Rɔ ma laka miya ziye kpa közi ‘bënnî na ‘deni pili ma. XVII Tine ɔdɔ këddî koroke kpëye, urögöke kɔmɔye kosake ‘bu, kujëke dɔye, XVIII kinza ya ma laki kikali ra ma këddî koroke kpëye ‘dɔ ‘bu ye ame ko’ja kinë mo dë ne na nge kikali. Kina ‘bu ye ame ko’ja

wa ma ko'dake liwo nima ti ki'di kpa kōzimo ngi ziye."

*Ulu Kpa Wa Ziyi Mitoro*  
(LK 12:33-34)

**XIX** "Kinza kuluke kpa wa de ziye mi doliṅo nime bine, ame madobondi ni kedī kirasi wa di teyi, kina gbi ame a mo ga kedī koromaro ne, kina gbi ame bo 'bögö kedī ku'bögö wa di teyi ne. **XX** Tine ma laka mo 'do kuluke kpa wa ziye mitoro go bi ame madobondi kirasi wa de di teyi a mo ga koromaro de bo 'bögö ku'bögö de gbi ne. **XXI** Römöyī go bi ame kulu kpa wa 'deni teyi ne na dōki'di yi ti kō'bo ṅburu gomo."

**XXII** "Kömöyī na ro lamba 'ba röyī. Odo kömöyī kedī rekereke, yida röyī pili ti kedī ṅgi mi bi kopō ma löbu. **XXIII** Ne odo kömöyī keke de, yida röyī pili ti kedī ṅgi mi bi kōlu. Tine odo dōki'di ame ro bi kopō 'ba ro didi yi ne na kedī 'deni za ro bi kōlu ti kedī ṅgi ziyi ro mandōlu ma kinza kiya."

*Boko'ba Ni Ti Yamo*  
(LK 16:13; 12:22-31)

**XXIV** "Bilaka kotō ikali de 'do kedī ro bo laja zi ṅere riyō. Bo ti kō'c ṅge ro ma kotō tine bo ti kō'ji mōto. Bo ti kodō mi bo zi mōto tine ro yögō zi ma kotō. Kina gbi tara, inza kō'bo toja laja zi Boko'ba gbi zi a 'ba doliṅo nime.

**XXV** Go kō'du mo na me mēdi miya ziye, kinza kolomake de ti kōmo kilē'di go kō'du 'ba akonyo ni ti akuwē ame ro a 'ba tulu yida roye timo ne. Kina gbi kinza kolomake de ti kōmo kilē'di go kō'du 'ba bōṅgo tusu mo roye. Ma komerike 'beye, didi na de keke akonyo? Kina gbi yida ro na de keke bōṅgo? **XXVI** Oṅgōke yali ni te, lijē orō'do oto de gbi, kina lijē umu oto de gbi ki'di mi mata. Tine pele tara 'bu ye ame mitoro ne na kedī kulu lijē. Ma komerike, kpe na de kulōwō mbiri ro do kiteli di do yali? **XXVII** Boto mōto ikali de 'do tiyese go loma

abo kōwo mbowa mi doyyai nime ti kōmo kilē'di 'ba go wa.

**XXVIII** Tine ēddi kolomake ti kōmo kilē'di go kō'du 'ba bōṅgo go wa'di? Oṅgōke dōwōru ni te, lijē o'do ndobo de gbi toma bōṅgo rōnni. **XXIX** Tine ro ma laka miya ziye, bo doliṅo Solomo pele ti wa mbēmbē abo naga nima usu bōṅgo ma keke keke dōwōru ni de. **XXX** Ne odo Boko'ba na kedī kiyada mōli ni ame kedī kō'ja tone bine, tine tilēndō dayi kusu pa'do 'deni yimo kilaṅma yaga ne bo ti kola ye kinza tusu bōṅgo roye? Kpe bo kinza ki'dike doye laka go lende 'ba Boko'ba naga nime.

**XXXI** Kina me miya ziye, kinza kolomake de ti kōmo kilē'di tiya mo te, 'Ti monyo tone di yala?' ala, 'Ti muwē di yala? Kina gbi ti mo'ja bōṅgo di yala?' **XXXII** Wa naga nime na ya ma kinza kikali Boko'ba de naga kedī kulō dōnni ṅburu gomo. 'Bu ye Boko'ba ame mitoro ne ikali 'deni ma kō'dakōke wa naga nime pili. **XXXIII** Tine wa ma 'do kulō dōyī ro mbēmbē toma kori mo na ro ṅere löbu 'ba Boko'ba nime gbi ti wa ma bo kō'dakō di ziyi. Kina bo ti koja go wa mōto naga nima ṅgi pili ziyi. **XXXIV** Kina gbi kinza kolomake de ti kōmo kilē'di go wa 'ba tilēndō. Kōmo kilē'di ma tilēndō koloma ē'bēni gbi tōti koda bo yayi. Kinza kō'deke gomo 'ba kada mōto de korake do a ma kada nima kedī kō'de ne."

## VII

*Ni Gbi Tara*  
(LK 6:37-38, 41-42)

**I** "Kinza kō'do burē 'ba boto mōto de. Odo kō'do ti kō'do burē 'bi gbi.

**II** Römöyī kori ame kēddi kō'do burē 'ba bilaka timo ne na gbi Boko'ba ti kō'do burē 'bi timo. Ndi lende ame kēddi kodoro ro bilaka ne na ti kodoro 'beyi gbi timo tara.

**III** Ne go wa'di na keke tonṅo porī di kōmo lepī yi mōto konyo lende 'ba kpa kulugbu ma löbu nima kömöyī ne de? **IV** Ti kiya ro ma tondo zi löndō nima, kiya te, 'Tdi miyagba



pöri nima yaga di kömöyi,' ko'ja keddä 'bëyi ti kpa kulugbu kömöyi? V Ni bö kömō kandi nime, iyagba kpa kulugbu nima titi dögba yaga di kömöyi 'dō ko'ja bi laka tiyagba pöri nima yaga di kömō löndö yi mōto.

VI Kina kinza ki'di laja ma koto laka dē zi bi, römöyi lijē ti kileki kuyi kpenni kirica miyi yaga. Kinza ku'du wa ma kele 'bi dē bēri kömō ba'do, lijē ti kututu domo ti ndinni kirasi yaga."

*Ɔdō Koma Ti Ko'ja Ngī*  
(LK 11:9-13)

VII "Ititi kina ti ki'di ngī ziyi. Oma kina ti ko'ja ngī. Ukökō kina ti kurögō kpadōri ngī ziyi. VIII Römöyi lijē ame ga pili kititi ne, i'di ngī teyi. Kina lijē ame ga pili koma ne, o'ja ngī. Kina zi ame ga kukökō ne, urögō ngī.

IX Yē na Ɔdō kole abo kidēki mangolō'bo bo kënyi kogba za rō kulugbi dōku ki'di teyi? X Ala mōto Ɔdō kole abo kidēki kenze bo kogba za rō murē ki'di teyi? XI Ne Ɔdō kpe ame rō bö lende kënyē ne kikalike ti'di wa ma laka zi kole 'be ga tara, 'bu ye ame rō ma laka mitorō ne ti ki'di wa ma laka rō dō kiteli ngī zinni lijē ame ga kititi di zi bo ne.

XII Wa ame ga ko'doko 'dō lēpi yi ga ko'do ziyi ne o'do gbī zinni. Römöyi wa nime na kö'du ki'di ni kpaki ti bö kumē lende 'ba Boko'ba ni koro domo."

XIII "Arike tōdō kebe kpadōri ma titiyi römöyi ma löbu nima ari mi gō bi 'ba tölē dō kote. Kina kori mo gbī ngī rō ma kitēwu. Ya ma kēdi kari kebe gōmo lijē rō ma konzi. XIV Tine kpadōri ma kēdi kari mi gō bi 'ba didi ma nburunburu nge titiyi, kina kori mo gbī rō gōmō. Ya ma ko'ja mo ga nge mbowa."

*I'dike Kömōye Kandi Laka*  
(LK 6:43-44)

XV "I'dike kömōye kandi laka di zi bö kumē lende ma dō kindēndē naga nima. Römöyi lijē ēdi kako ziye kōzō kamölō di rōnni ma yaga, tine

di minni lijē rō kuruku wöliwöli ma kënyē. XVI Ti kikalike lijē di mi wa ma lijē kēdi ko'do. Römöyi kono ana maa dē, kina ngōpōlinga ana kēlu dē gbī. XVII Kina gbī tara, ngēri ma la'ja ana 'bēni gbī rō dönggēri ma laka. Kina ngēri ame rō gōtō ne ana 'bēni gbī rō dönggēri ma kënyē. XVIII Ngēri ma la'ja ikali dē tana dönggēri ma kënyē, kina ngēri ma gōtō ikali dē tana dönggēri ma laka. XIX Ngēri ame ga pili kana dönggēri ma laka Ɔto dē ne ti koga yaga ku'du mi pa'do. XX Kina me 'dō kikalike bö kumē lende ma dō kindēndē naga nima di mi wa ma lijē kēdi ko'do."

XXI "Bilaka ame ga kö'bō to'do kpa koŋmi tidēki ma rō nere nere ne inza kömō kōto te mi nere löbu 'ba Boko'ba. Tine ya ame ga nge kēdi ko'do wa ame 'bu ma, ma mitorō nime ko'doko ne na nge ti kömō yimo. XXII Mi kada 'ba burē nima bilaka ma konzi ti kiya 'deni zō te, 'Nere, nere, ze na dē tōnē doloma tiya laja 'ba Boko'ba ti möyi yi ne ya? Kina ti möyi yi na dē gbī tōnē doloma ti'di nöki ma konzi kita'ba yaga di dō bilaka, kina doloma gbī to'do gō koto ma löbu naga ya?"

XXIII Tine ti mileki miya zinni, miya te, 'Mikali ye dē kōto te, arike yaga di rōma, kpe bö ko'do lende kënyē naga nime.' "

*Rō Ko'ba Riyō*  
(LK 6:47-49)

XXIV "Kina me 'deni, bö ame kuwō lende ma nime kina ko'do ngī tara ti kēdi kōzō bö ma kandi ame ko'ba rō abo dō dōku ne. XXV Ame tōro ka'di mini koso, kina lili piwu kome kikēti rōni yōki rō nima, tine ulōru dē römöyi isaki to'ba gbōndō mo 'deni di dō dōku. XXVI Ne bö ame kuwō lende ma nime tine ko'do dē tara ne ēdi kōzō bö rumō ame ko'ba rō abo dō yayi lida ne. XXVII Ame tōro ka'di mini koso, kina lili piwu kome kikēti rōni yōki rō nima yō na kurō ngī. Tine tulōru mo ti kēdi ngī rō ma kënyē rō dō kiteli."

XXVIII Kina ɔɔo Y̅esu kote tiya lende naga nime 'deni tine tindi naga nima oto ngi ro gonn̄i ro mb̄emb̄e go k̄o'du 'ba akiyandi abo. XXIX R̄om̄oȳi bo iyandi wa 'deni ngi k̄ozo bo k̄oz̄i kakpa, tine inza k̄ozo 'ba bo k̄omo kiyandi ni tara.

## VIII

### *Y̅esu Ilenjo Bo M̄onyu (MK 1:40-45; LK 5:12-16)*

I Kina ɔɔo Y̅esu k̄eki 'deni b̄eri di do d̄oku tine tindi ma konzi ɔs̄o ngi go bo. II Kina bo m̄oto ame roma kila'ba 'deni r̄omo ne kako ngi kolodo b̄eri k̄omo Y̅esu, kiya te, "Nere, ɔɔo ko'doko ngi ti kilenjo ma ngi yaga ro ma k̄opo."

III Kina Y̅esu koja k̄oz̄i bo kosa ro bo nima, kiya te, "Mo'doko 'deni ngi, ilenjo yi 'deni."

Kina rok̄o'ɔ t̄on̄e kola bo nima ngi welo. IV Kina Y̅esu kose zi bo, iya te, "Uw̄o te, kinza kari kiya lende nime d̄e zi bot̄o m̄oto, tine ari zi bo akumu 'do bo kinyeli r̄oȳi. Kina 'do ki'di kpa k̄oz̄i 'ba akilenjo k̄ozo ame Musa ki'di k̄o'du mo m̄olo ne tara. Ame 'do kileme zi bilaka pili ilenjo yi 'deni."

### *Bo Laja 'Ba Bo Do Bo Kanya (LK 7:1-10)*

V Kina ɔɔo Y̅esu k̄odo 'deni m̄i Kaparanoma bo do bo kanya m̄oto 'ba Romo ako zi bo koma'jo ro bo zi Y̅esu, VI kiya te, "Nere, bo laja ma ɛdi ro rok̄o'ɔ do sora linjo ma 'd̄e yayi. ɛdi ngi kilisa sowa, uȳi r̄oni d̄e gb̄i."

VII Y̅esu iya te, "Ti mari tilenjo bo."

VIII Tine bo do bo kanya nime ileki domo, iya te, "Nere, mo'bo d̄e 'do ti'di yi kako m̄i go bi 'ba loma ma. Tine iya nge ti kp̄eȳi kina ti kilenjo bo laja ma nima ngi. IX R̄om̄oȳi mikali k̄oz̄i kakpa 'b̄i ɛdi gb̄i k̄ozo 'bama ame m̄edi b̄ici k̄oz̄i kakpa ti bo kanya nban̄i kpa b̄ico ne. ɔɔo milende zi m̄oto, miya te, 'Ari,' kina kari ngi. ɔɔo milende zi m̄oto, miya te, 'Ako,' kina kako ngi. Kina gb̄i ɔɔo

milende zi bo laja ma, miya te, 'O'do wa nime,' kina ko'do ngi."

X Kina ɔɔo Y̅esu kuw̄o lende 'ba bo nime 'deni te tine, lende mo igayi bo ngi. Kina bo kiya zi bo k̄os̄o go bo ga, iya te, "Ro ma laka miya ziye, mo'ja bot̄o d̄e di m̄i bilaka 'ba Yisarele ame ki'di d̄oni go lende ma k̄ozo bo nime te. XI Ro ma laka m̄edi miya ziye, ma konzi ti kako di m̄i d̄oyayi ma kapa ȳibi ti do t̄oro kodo'bo r̄onn̄i ti Abarayama ni ti Yisika ti Yakoba m̄i lonjo 'ba n̄bele 'ba n̄ere l̄obu 'ba Boko'ba. XII Tine ya ame ga m̄olo ro kole 'ba m̄i n̄ere l̄obu nima ne ti ku'du 'deni n̄bo yaga m̄i go bi k̄olu ame ro bi 'ba monjo ni ti kpa kunȳi."

XIII Kina Y̅esu kileki kiya zi bo do bo kanya t̄on̄e, iya te, "Ari linjo, wa ame komeri 'deni m̄iȳi go tigo ma ne ti ko'do r̄oni 'deni ngi tara z̄iȳi."

Kina kilenjo bo laja 'ba bo do bo kanya t̄on̄e ngi m̄i saa nima.

### *Y̅esu Ilenjo Bo Rok̄o'ɔ Ma Konzi (MK 1:29-34; LK 4:38-41)*

XIV Kina ɔɔo Y̅esu kari 'deni k̄odo ro 'ba Pit̄oro tine bo ari ko'ja mese 'ba Pit̄oro k̄edi k̄o'do do sora yayi ti z̄eȳi. XV Kina bo kosa k̄oz̄imo yo na z̄eȳi nima kola ngi, na loko k̄enȳi ngi kari toja laja zi bo.

XVI M̄i d̄ok̄opiyari tine na ko'de ya ma konzi ame ga k̄edi ti n̄oki ne ngi kako zi bo. Kina bo kamo ngi do n̄oki ni kita'ba yaga di domo. Kina bo kilenjo ya ame ga pili ro rok̄o'ɔ ne ngi gb̄i. XVII Bo o'do wa nime 'deni 'do k̄edi k̄ozo ma t̄on̄e Yesaya bo kum̄e lende 'ba Boko'ba kiya ne. Ame kiya te, "Bo gbagba bo na kombi rok̄o'ɔ ze ga 'deni kpaki yaga."

### *Gomo M̄i T̄os̄o Go Y̅esu (LK 9:57-62)*

XVIII Kina ɔɔo Y̅esu konjo tindi 'deni k̄edi kuru bo b̄eri tara tine na bo kilende ngi zi bo k̄os̄o go bo ga 'do kumu kari ḡonȳi p̄op̄o ma kapa m̄oto. XIX Kina bo k̄omo kiyandi m̄oto 'ba k̄o'du ki'di kako ngi zi bo, kiya te, "Bo k̄omo kiyandi, ti m̄os̄o

ngi nduwë göyi ñbö bi to ame kèddi kari pele teyi.”

**XX** Yësu ileki dōmo, iya te, “Kiraba ni pele ëdī ti gö 'bënni ga, kina yali ni gbī ëdī ti rō 'bënni ga. Tine kole 'ba bilaka lesi inza 'ba bo ti bi mōto ame gō bo ko'ba dō bo teyi tindawo rō bo.”

**XXI** Bō mōto ame rō bō kōsō gō bo ne ako kiya te, “Löbu ma, i'di mileki titi tusu 'bu ma.”

**XXII** Yësu iya te, “Ösō gōma, ola tōku ni kusu tōku lēpi nni ga.”

### *Yësu Oga Piwu*

*(MK 4:35-41; LK 8:22-25)*

**XXIII** Kina Yësu ni këki ngi mi sorope ti bō kōsō gō bo ga tari rō dō mini. **XXIV** Mbowā yō na piwu ki'di ngi tome kebe dō pōpō yayi. Lili piwu nima i'di ngi tonbenbe sorope ko'dō 'dō kōnzu bëri. Tine Yësu ëdī bi tō'dō. **XXV** Kina lijë kari ngi kindiñi bo, kiya te, “Ñere, okonyi ze, dēdī 'deni dölē.”

**XXVI** Tine bo iya te, “Èddi kereke gō wa'di? Kpe bō kinza ki'dike dōye laka gō lende ma naga nime.”

Kina bo kënyi tōrō kamo dō lili ni ti mini kikagba nima 'dō kōrō. Kina kōrō ngi liwo. **XXVII** Kina lijë pili koto ngi rō gönni, iya te, “Bō nime, bo wa'di ga na? Lili ni ti mini löbu ni kpaki rō wa kuwō dō bo.”

### *Nōki Ni Ti Ba'do*

*(MK 5:1-20; LK 8:26-39)*

**XXVIII** Kina dō Yësu kōmō 'deni kapa pōpō mōto mi dōyayi 'ba Gadara tine na ya mōto ga riyō rō bō nōki kondōso ngi ti bo di yayi. Ya riyō naga nima ëdī kako di kpa ti'börō 'ba tusu tōku. Ya naga nima nōki ila'ba 'deni dōmo koworo ngi rō ma kënyë. Gō kö'du mo na bōto ilaña rōni dē kpe tudō kebe yayi. **XXIX** Kina lijë kulōri ngi rō ma kembe, iya te, “Ni kole 'ba Boko'ba nime, wa'di na ko'dōko di zize? Ako 'deni tote dōze tōti gba kinza kada mo kōmō?”

**XXX** Tindī 'ba ba'do 'ba liño ëdī tonyo kpënni ñoli yayi, **XXXI** kina nōki naga nima koma'jo rōnni ngi

zi Yësu, iya te, “Dō kèddi koga ze yaga oja ze dari mi ba'do naga nime 'dē.”

**XXXII** Kina bo kiya zinni, iya te, “Arike.” Kina dō lijë kari kila'ba ngi dō ba'do tōnë ga yō, kina ba'do naga nima kënyi ngi pili kiriña kari bi kulunji 'ba pōpō kila'ba mi mini kote dōnni pili yaga.

**XXXIII** Bō koda ba'do naga nima iriña kari kiya kö'du mo mi gawo. Kina lijë kiyëti gō wa ma ko'dō rōni nima gbī pili ti lende 'ba bō nōki tōnë ga. **XXXIV** Kina bilaka 'ba mi gawo nima kolo ngi pili kako tongo Yësu. Kina dō lijë ko'ja bo 'deni tine lijë ititi bo 'dō bo kënyi kari yaga di mi dōyayi 'bënni.

## **IX**

### *Yësu Ilenjo Bō Keñme Bëri Mōto*

*(MK 2:1-12; LK 5:17-26)*

**I** Kina Yësu këki ngi mi sorope kumu dō pōpō kileki kari mi gawo 'bënni. **II** Di yayi na ya mōto ga ko'de bō mōto ame keñme 'deni bëri ne ngi kako zi bo. Bō nima rō ma kö'dō dō sora. Kina dō Yësu kōngō 'deni lijë kikali ngi bo ëdī ti tigo tilenjo bō nima tine, bo ilende zi bō nima, iya te, “Kole ma, ogbō dōki'di yi, ola yi 'deni gō lende kënyë 'bi ga.”

**III** Kina bō kōmō kiyandi mōto ga ame këdī yayi ne kënyi ngi tomeri mo ti minni, iya te, “Bō nime ëdī kudōli Boko'ba.”

**IV** Tine Yësu ikali meri 'bënni nima ngi na bo kiya te, “Èddi komerike lende ma kënyë ma tara ga miye gō wa'di? **V** Ma yala na kitëwu 'dō tiya mo? 'Ola yi 'deni gō lende kënyë 'bi,' ala 'dō kiya te, 'Ënyi kilingere'? **VI** Ne ziye tikali mo rō ma laka kole 'ba bilaka lesi ëdī ti tigo dōliño bine tola bilaka gō lende kënyë.”

Kina bo kiya zi bō keñme bëri nima, iya te, “Ënyi tōrō kombi sora 'bi kari liño.”

**VII** Kina bō tōnë kënyi ngi tōrō kari liño. **VIII** Tine dō tindī ko'ja bō nima 'deni tara tine lijë ngi rō tikere. Na

lijë kebe ngi tilëlu Boko'ba go ti'di kôzi kakpa ma kozo a nima tara zi bilaka lesi.

*Bô Roko'ô Na Nge Ko'doko Wowo*  
(MK 2:13-17; LK 5:27-32)

<sup>IX</sup> Kina odo Yësu kiteli 'deni di yayi na bo kari ko'ja Matayo bo kireke awada koloma 'deni mi go bi 'ba tireke awada. Kina Yësu kiya zi Matayo, iya te, "Ôsô goma." Kina Matayo kënyî ngi kôsô go Yësu.

<sup>X</sup> Tine odo Yësu ni ti bo kôsô go bo ga koloma 'deni tonyo akonyo di lijo 'ba Matayo yayi na bo kireke awada ma konzi ti bo lende kënyë mato ga kototo rônni ngi yayi kodô'bo rônni ti Yësu ni. <sup>XI</sup> Kina odo Parosi mato ga ko'ja 'deni tara tine lijë ititi bo kôsô go Yësu ga, iya te, "Bô kômo kiyandi 'be nima ëdi konyo wa bi koto ti bilaka ma tara ga go wa'di?"

<sup>XII</sup> Tine odo Yësu kuwô lende 'bënni nima 'deni tara, bo iya te, "Bô roko'ô na nge kari zi bo ki'di wowo. Ya ma kinza ti roko'ô naga ari ë'bënni dë. <sup>XIII</sup> Ari kongoke 'jo 'ba lende nime kugu mi buku 'ba Boko'ba kiya te, 'Mi këyi na mo'doko di zi bilaka, tine inza ro akumu.' Kina me ma mako dë tidëki bo lende laka, mako go bo lende kënyë."

*Lende 'Ba Kpa Koro*  
(MK 2:18-22; LK 5:33-39)

<sup>XIV</sup> Bô kôsô go Yowani bo bapatisi ga ako zi Yësu kititi, kiya te, "Ze 'beze ti Parosi ni dëdi dorô kpeze nduwë, ne go wa'di na bo kôsô göyi ga koro 'bënni kpënni dë?"

<sup>XV</sup> Yësu iya te, "Ma komerike 'beye, nba 'ba mi gbe ti koloma ro meri ko'ja më'dë 'ba nyiti këdi gba tinni? Tine inza tara, kada mo ti kômô 'deni ame 'do kogba më'dë 'ba nyiti yaga di mi lönjö lijë. Kina lijë ti koro kpënni 'jaa mi kada mo nima.

<sup>XVI</sup> Kina gbî boto mato uru bongo ma la'ja dë yoki bongo ma molo. Römöyî bongo ma la'ja ti kosoji rônî ngi kirica ma molo nima ko'do bi gbönö ma löbu. <sup>XVII</sup> Kina boto mato odo layi ma la'ja dë gbî mi kilaka

ma molo 'ba layi. Römöyî kilaka ti kotopa ngi yaga layi nima kolodo mökö. Kina kilaka mo këdi kirasi rônî ngi. Tine layi ma la'ja ëdi kodo gbî mi kilaka ma la'ja kina 'do lijë pili koloma laka."

*Nyiti Titi Ti 'Ja Kosa Ro Bongo 'Ba Yësu*  
(MK 5:21-43; LK 8:40-56)

<sup>XVIII</sup> Ko'ja Yësu këdi gba ro tiya lende nime na bo mato ro turu 'ba Yudayi kako ngi zi bo kila'ba bëri kômo bo kilëlu bo, iya te, "Nyiti ma öle 'deni giri nime tine ako ki'di köziyi rônî na loko ti kididi ngi 'böwu."

<sup>XIX</sup> Kina Yësu ni kënyî ngi ti bo kôsô go bo ga kari ti bo nima. <sup>XX</sup> Kina 'ja mato ame roma kö'bô tolodo ngi di romo kômo koo mo 'deni nbô 'butë domoriyö ne kako ngi kosa kpa bongo 'ba ro Yësu. <sup>XXI</sup> Römöyî loko omeri kiya ti minî te, "Odo mosa pele nge ro kpa bongo 'ba ro bo, ti kilejo ma ngi kopo."

<sup>XXII</sup> Kina Yësu kuyi kômo bo ko'ja 'ja nima. Na bo kiya te, "Nyiti ma, ogbo doki'di yi. Ti'di döyi go tigo ma na kilejo yi 'deni." Kina kilejo 'ja nima ngi mi saa nima.

<sup>XXIII</sup> Kina odo Yësu kari kômô mi lijo 'ba turu tönë, bo ari ko'ja bo kome more ni ti tindî ma këdi kome kuwu ni ti bo tonyo kökö ni pili yayi.

<sup>XXIV</sup> Kina bo kiya zinni, iya te, "Kpe nima pili odoke yaga, nyiti titi nime öle dë ro tolë tine loko ëdi bi tö'dö."

Tine lijë ögö bo ngi ro laja. <sup>XXV</sup> Kina odo koga tindî naga nima 'deni yaga tine, na Yësu kodô ngi ro go töku nima kinda'ba közimo. Kina loko kënyî ngi toro.

<sup>XXVI</sup> Kina lëbi 'ba lende nime kiyelë rônî ngi kote mi dolinjo nima toko.

*Yësu Iyopo Komo Kölu*

<sup>XXVII</sup> Kina odo Yësu kënyî 'deni di yayi na bo kômo kölu ma riyo mato ga kôsô ngi go bo ti tulöri kiya te, "Kole 'ba Dawidi bo dolinjo, i'di miyi kpe këyi roze."



XXVIII Kina ɔɔ bo kari kɔɔ 'deni rɔ tine na bo kɔmɔ kɔlu tɔnɛ ga kako ngi zi bo. Kina bo kititi lijɛ, bo iya te, "Ikaliƙe ngi rɔ ma laka ti mɔ'bo tileŋo ye?"

Lijɛ iya te, "Yɛɛ, nɛre."

XXIX Kina bo kosa kɔmɔnni, bo kiya te, "Ko'dɔ rɔni ziye kɔzɔ ame ki'dike dɔye 'deni gɔmo ne tara."

XXX Kina kɔmɔnni kɔpɔ ngi yaga. Tine Yɛsu ose gɔmo kitigo zinni, iya te, "Kinza kari kiyake lende nime dɛ zi bɔtɔ mɔtɔ."

XXXI Tine lijɛ ari kiyɛlɛ lɛbi 'ba Yɛsu ngi kote mi dɔliŋɔ nima toko.

### *Yɛsu Ileno Bo Kpa Kudɔdu*

XXXII Ko'ja ya tɔnɛ ga kɛdi kɛnyi 'deni tari tine na ya mɔtɔ ga ko'dɛ bo nɔki mɔtɔ ame kpamo kudɔdu rɔni 'deni teyi ne ngi kako zi Yɛsu.

XXXIII Tine ɔɔ koga nɔki nima 'deni yaga yɔ na bo tɔnɛ ki'di tilende ngi. Kina kɔ'du mo kigayi tindi naga nima ngi pili. Lijɛ iya te, "Do'ja a ma te dɛ molo mi dɔyayi 'ba Yisarele."

XXXIV Tine Parosi ni iya te, "Nɛre 'ba nɔki na ki'di kɔzi kakpa nima zi bo toga nɔki timo."

XXXV Yɛsu ɛnyi kilingere pili toko kote mi gawo ti dɔliŋɔ ma titi naga tiyandi kɔmɔ bilaka mi rɔ 'ba mɔtu, kina gbɛ tuwɔwɔ laja laka 'ba nɛre lɔbu 'ba Bɔko'ba. Bo ilenɔ ya ma kɛdi ti dɔkomali rɔkɔ'ɔ ma konzi naga 'deni pili. XXXVI Kina ɔɔ bo ko'ja tindi 'deni tine meri 'ba lisa 'benni ma bo konɔo oso ngi lɔ dɔki'di bo. Rɔmɔyi ilikɔ dɔnni 'deni ngi kinza bo kokɔkɔ lijɛ kɔzɔ kamɔlɔ ame bo koda mo kinza ne tara. XXXVII Kina bo kiya zi bo kɔsɔ go bo ga, bo iya te, "Wa 'ba kpa dɔlili nime ngi kpaya. Tine bo ndɔbo 'ba rɔmo ga onzi dɛ. XXXVIII Ititike bo nɛre bo dɔmo 'dɔ bo koja bo ndɔbo mi nyaka abo nime."

## **X**

*Bo Kɔsɔ Go Yɛsu Ga  
(MK 3:13-19; LK 6:12-16)*

I Yɛsu idɛki bo kɔsɔ go bo ga ma 'butɛ dɔmoriyɔ naga nima bi kɔtɔ. Kina bo ki'di kɔzi kakpa zinni 'dɔ toga nɔki kita'ba yaga timo di dɔ bilaka, kina gbɛ 'dɔ tileŋo rɔkɔ'ɔ ma konzi. II Bo laja ma 'butɛ dɔmoriyɔ naga nime mɔyi mo ga na me. Ma dɔgba mo Simona ame kidɛki mɔyi mo gbɛ rɔ Pitɔrɔ ne, kina ti lɔndɔ bo Andareya ti Yakoba kole 'ba Zebedayo ti lɔndɔ bo Yowani. III Pilipɔ ni ti Batolimayo ti Toma ti Matayo bo kireke awada ti Yakoba kole 'ba Alapayo ti Tadayo IV ti Simona bo ko'dɔ ya go dɔyayi 'benni ti Yuda Isikarita ame kususɔ Yɛsu ne.

### *Laja 'Ba Ya Ma 'Butɛ Dɔmoriyɔ (MK 6:7-13; LK 9:1-6)*

V Yɛsu oja ya 'butɛ dɔmoriyɔ naga nima kari ti ndose nime kiya te, "Kinza kɔdɔke dɛ mi dɔliŋɔ 'ba bo lɔwɔ ma kinza rɔ Yudayi naga. Kina kinza kɔdɔke dɛ gbɛ mi gawo 'ba Somorona ni. VI Tine arike nge zi kamɔlɔ 'ba Yisarele naga nime kɔlu 'deni ne. VII Kina 'dɔ kari kuwɔwɔke zinni, kiya te, 'Nɛre lɔbu 'ba Bɔko'ba ɛdi 'deni ngɔsi.' VIII Kina 'dɔ kilenɔke bo rɔkɔ'ɔ kindinike tɔku ni. Ilenɔke bo mɔnyu ni, kina 'dɔ kogake nɔki gbɛ kita'ba yaga di dɔ bilaka. Ogbake 'deni di zɔ rɔ ma sari kinza topi ɔtɔ teyi, kina 'dɔ kari ki'dike gbɛ rɔ ma sari kinza topi ɔtɔ gɔmo. IX Kinza kogbake girisi dɛ tiye. X Kina kinza kogbake mbo'da 'ba kpasi dɛ teyi. Kina kinza kogbake bonɔo mɔtɔ ala wari mɔtɔ ala pɛri adɔkotɔni mɔtɔ dɛ tiye. Rɔmɔyi bo ndɔbo pili ɛdi ti bi gomɔ 'ba rɔnni.

XI ɔɔ kɔmɔke mi gawo ala liŋɔ mɔtɔ omake rɔ bilaka ame laka ko'dɔkɔ tota ye rɔ nɛba ne. Kina 'dɔ kolomake liŋɔ abo nɛbɔ kɛnyike di go bi nima. XII Tine ɔɔ kɔmɔke mi liŋɔ iyake te, 'Lende kɛyi koloma tiye.' XIII ɔɔ bilaka 'ba liŋɔ mo nima kota ye rɔ nɛba olake lende kɛyi 'be nima koloma tinni. Ne ɔɔ lijɛ kota ye dɛ ogbake e'be yaga di zinni. XIV Kina ɔɔ kɔmɔke mi gawo ala

liṅṅ mṅṅ ga ame bilaka mo ga koga ye ko'doko dē tuwō lende 'be ēnyike di teyi. Kina 'do kombake lupu mo yaga di ndiye rō lōmu rōnni. <sup>XV</sup> Rō ma laka miya ziye mī kada 'ba burē mī Boko'ba ti kēyī rō mbēmbē rō bilaka 'ba Sodomō ni ti Gomora di dō bilaka 'ba gō bi mo tō nima."

*Gomō 'Ba Gō Laja 'Ba Boko'ba*  
(MK 13:9-13; LK 21:12-17)

<sup>XVI</sup> "Uwōke te, mēdi moja ye nime kōzō kamōlō tara mī lōngō wōliwōli ma konzi. Tine i'dike kōmōye kandi kōzō kōmō murē kina gbī liya rō rumō kōzō matukpuru. <sup>XVII</sup> Oṅṅoke rōye laka rōmōyī ya mṅṅ ga ēdi ame lijē ti kinda'ba ye koto ye mī gō bi 'ba burē. Kina lijē ti komba ye gbī di mī rō 'ba mōtu 'bēnni ga. <sup>XVIII</sup> Ti kususū ye ko'de ye kōmō kitī 'ba bō dōliṅṅ ni ti turu ma lōbu naga gō lende ma kina ti kiyētike laja kōzō laka ma nime zīnni kina gbī zi bō lōwō. <sup>XIX</sup> Tine odo ko'de ye mī gō bi 'ba burē kinza ki'dike kōmōye kilē'di dē gō wa ma 'dō kiyake ala kiyētike zīnni. Rōmōyī wa ame ga kēddi kiyake ne Boko'ba ti ki'di ṅṅi ziye mī saa mo nima. <sup>XX</sup> Rōmōyī kpe na dē kēddi kilendeke tine Nyi Koto Laka 'ba 'bu ye na kēdi ki'di lende ma kēddi kiyake mo ga kpeye.

<sup>XXI</sup> Mī kada mo nima bilaka ti kebe togba lōndō lijē ga ki'di mī tōlē. Kina 'bu ti ko'do gbī tara zi kole 'bēnni ga. Kina kole ti kebe gbī tuyi kpēnni dō 'bu nni ga ti mōnni ga ti'di mo mī tōlē. <sup>XXII</sup> Laki pili ti ko'ji ye gō kō'du ma. Ne bō ame ki'di mī bō kēddi teyi ṅbō kōmō mī kada 'ba tote mo ti kōmō ṅṅi di mī tōlē. <sup>XXIII</sup> Kina odo lijē kēdi ko'do kōzi kasi ziye di mī gawo mṅṅ olōlōke kirinake gbī karike mī gawo mṅṅ. Rōmōyī rō ma laka miya ziye inza koteke mī gawo 'ba Yisarele pili gba kota kinza kole 'ba bilaka lesi kileki kako dōliṅṅ nime.

<sup>XXIV</sup> Kina oṅṅoke, kole 'ba sukulu inza mbiri di dō bō kōmō kiyandi abo, kina bō laja inza gbī mbiri di dō bō ma rō bō dō bo. <sup>XXV</sup> Kina 'dō kole

'ba sukulu kēdi ti mī kēyī tēdi kōzō bō kōmō kiyandi abo, kina 'dō bō laja gbī kōzō bō ma rō bō dō bo nima. Kina me odo kiti'ja bō dōliṅṅ 'deni kīdēki rō Bezebola, tine bilaka 'ba liṅṅ abo ga ti kīdēki ṅṅi ti mōyī ma kēnyē rō dō kiteli."

*Ere Boko'ba*  
(LK 12:2-7)

<sup>XXVI</sup> "Kina kinza kereke bilaka dē. Wa ame ga pili rō ma kusu le'jete ne ti kiyagba 'deni ṅṅi yaga. Kina wa ame ga pili rō mulugu ne ti kumō yīmo 'deni kikali yaga. <sup>XXVII</sup> Wa ame ga mēdi miya liwo ziye ne ti kileki kiyake gomō 'deni yaga bi kōpō. Kina wa ame ga kuwōke liwo ne ti kuwōwōke 'deni ṅṅi di dō rō tōrō. <sup>XXVIII</sup> Kina me kinza kereke ya ma kēdi kupō ṅṅe rō yida rō kinza kupō didi naga nima dē. Tine Boko'ba ame kēdi kote 'ba bō dō yida rō ni kpaki ti didi mī pa'do 'ba Gehena ne na ṅṅe 'dō kereke.

<sup>XXIX</sup> Ne oṅṅoke, ndōgō 'ba silō riyo ṅṅe ti taripa kōzō. Tine pele silō ma kōzō mṅṅ ōlu dē lowo kinza ma 'bu ye kikali gomō. <sup>XXX</sup> Kina sunē 'ba dōye gbī bō ikali gomō me. <sup>XXXI</sup> Kinza kereke dē. Kpe na rō dō kiteli zi bō kebe silō ma konzi."

<sup>XXXII</sup> "Lijē ame ga kiya yaga bi kōpō, kiya te lijē 'bama na ne, ti mo'do gbī tara zīnni kōmō 'bu ma ame mitorō ne. <sup>XXXIII</sup> Ne lijē ame ga kilagi ma yaga bi kōpō ne ti milagi lijē gbī tara kōmō 'bu ma ame mitorō ne."

*Ya Na Yēsu Ko'de Mī Dōliṅṅ*  
(LK 12:51-53; 14:26-27)

<sup>XXXIV</sup> "Kinza komerike dē te mako to'do lende kēyī mī dōliṅṅ. Tine inza tara, mako dē to'de lende kēyī mī dōliṅṅ tine ya na mo'de. <sup>XXXV</sup> Mako tososo kpa kole tēnyī rō 'diri ti 'bu nni ga, kina yitōti gbī 'dō kēnyī rō 'diri ti mōnni ga. Kina 'ja 'ba kole ni 'dō kēnyī rō 'diri ti mese lijē ga. <sup>XXXVI</sup> Bō ya ma kēnyē 'bēyī 'ba bō mṅṅ ti kēdi aa rō bilaka 'ba mī liṅṅ 'bi. <sup>XXXVII</sup> Kina me bilaka ame kō'ō

'bu bo ni ti ma bo ro do kiteli di doma ne o'bo de tedi ro bo kosö goma. Kina gbi tara bo ame ko'c kole abo ala nyiti abo ro do kiteli di doma ne o'bo de tedi ro bo kosö goma. <sup>XXXVIII</sup> Bo ame ko'doko de tilejo ro bo tole go lende ma o'bo de tedi ro bo kosö goma. <sup>XXXIX</sup> Bo ame ko'doko tamo didi bo ti kiyölu domo ngi yaga. Tine bo ma kiyölu do didi bo go lende ma ti kamo ngi."

*Kpa Közi*  
(MK 9:41)

<sup>XL</sup> "Bo ame kota ye ro nba ota ma 'deni gbi. Kina bo ame kota ma ro nba bo ota bo ame koja ma ne 'deni gbi. <sup>XLI</sup> Bo ame kota bo laja 'ba Boko'ba ro nba ne ti ko'ja kpa közimo gbi kozo 'ba bo laja nima. Kina gbi bo ame kota bo lende laka romöyi bo nima edi ro ma laka ne ti ko'ja kpa közi mo gbi kozo 'ba bo lende laka. <sup>XLII</sup> Ti kikalike 'deni ngi ro ma laka boto ame ki'di pele nge ro mini kuwe zi bo kosö goma ma titi oto moto romöyi bo bo kosö goma na ne ti ko'ja kpa közimo ngi."

## XI

*Akititi 'Ba Yowani*  
(LK 7:18-23)

<sup>I</sup> Kina odo Yesu kote tose ndose naga nime 'deni zi bo kosö go bo ga tine, na bo kenyi ngi di yayi kari tiyandi kamo bilaka gbi ti tuwöwö laja laka abo mi dolijo ma ngosingosi yayi.

<sup>II</sup> Odo Yowani bo bapatisi kuwo wa ame ga Kurisitö keddi ko'do ne 'deni tara di mi maboso yayi tine na bo koja bo laja abo ga ngi kari zi Yesu.

<sup>III</sup> Kina lijé kititi Yesu, iya te, "Ni mo na ro bo ma tone keddi kako di potö ma ne? Ala 'do doje kamoze gba go bo moto?"

<sup>IV</sup> Yesu ileki domo zinni, iya te, "Ilekike zi Yowani kiyetike wa ame ga kuwoke kina ko'jake gbi ne zi bo kozo a nime te. <sup>V</sup> Iyopo kamo bo kamo kolu ni 'deni. Kina bo ka'bo ni ilingere 'deni. Ilenjo bo mönyu ni 'deni yaga ro ma kopo. Bo

mbili ku'be ni uwö bi 'deni. Töku ni indiji 'deni kina laja laka uwöwö roni 'deni zi bo lisa ni. <sup>VI</sup> Lije ame ga lende ma kiliko de donni ne na ti yeysi."

*Ye Na Mbiri?*  
(LK 7:24-35)

<sup>VII</sup> Di potö bo laja 'ba Yowani ga kari 'deni na Yesu koloma tiya lende 'ba Yowani zi tindi naga nima. Bo iya te, "Me karike yi mökö zi Yowani ne wa'di na karike tongo mo? Mbili moli ma keddi kudé doni di zi lili? <sup>VIII</sup> Wa'di na karike tongo mo? Bo kusu bonggo kele? Tine bo kusu bonggo kele ni edi koloma 'benni mi lino 'ba bo dolijo. <sup>IX</sup> Ne arike tongo wa'di? Bo kume lende 'ba Boko'ba? Yeé, ro ma laka o'jake bo ame kebe bo kume lende 'ba Boko'ba pili ne 'deni. <sup>X</sup> Romöyi Yowani na tone kugu lende mo mi buku 'ba Boko'ba kiya te, 'Boko'ba iya te, "Medi moja bo laja ma kari dogba komöyi tilejo kori ziyi." "

<sup>XI</sup> Ro ma laka miya ziye, kole köyö 'ba 'ja moto inza mbiri di do Yowani. Tine bo ame titiyi mi nere löbu 'ba Boko'ba ne na mbiri di do Yowani. <sup>XII</sup> Di mi kada ma Yowani kisasi tuwöwö lende 'ba Boko'ba nbo komo mi kada nime tone, ma konzi edi ko'do 'deni ngi ro ya 'do tado mi nere löbu 'ba Boko'ba. Lije edi ko'doko 'do tinda'ba mo 'deni ngi ro gbörökötö. <sup>XIII</sup> Kina molo nbo komo mi kada 'ba Yowani bo kume lende 'ba Boko'ba ga pili ti kö'du ki'di 'ba Musa ileme lende 'ba nere löbu 'ba Boko'ba nime 'deni. <sup>XIV</sup> Ma keddi ko'dokoke ra ngi ti'di doye go lende 'benni, Yowani na ro Eliya bo kume lende ame keddi kileki kako dogba ne. <sup>XV</sup> Bo ame keddi ti mbili ne i'dike bo kuwo lende nime.

<sup>XVI</sup> Ti miyari ye kpe bilaka ma le'jete naga nime ti wa'di? Kpe ngi kozo kole titi ame ga koloma mi go bi 'ba ndögö. Ame dotumu moto kulori zi moto kiya te, <sup>XVII</sup> 'Domba dokole mbili pele ziye, odoweke goye de gbi yo. Kina me duci leri 'ba tole pele ziye, uduke de gbi yo.' <sup>XVIII</sup> Romöyi

Yowani ako bine koro kpa bo, kuwë a ma kata naga dë, iyake te, 'Yowani bɔ nōkī na.' XIX Kina me kole 'ba bilaka lesi kako konyo kpa bo kuwë wa iyake te, 'Onḡoke yayi, bo ḡḡi rɔ bɔ kpa ḡbɔḡbɔ bɔ kuwë layi bɔ pɔri 'ba bɔ kireke awada ni ti bɔ lende kényë mɔtɔ ga.' Ne tine akikali 'ba Boko'ba ti kinda 'deni yaga di mī ndɔbɔ mo."

*Bu'bu*  
(LK 10:13-15)

XX Bilaka 'ba mī gawo naga nime Yësu ko'dɔ ḡɔ kɔtɔ kulōwō yīmo ne ɔtɔ dōnnī dë du te. Kina bo kényi tose kpa gawo naga nima, XXI kiya te, "Bu'bu ziyi Korazina, kina bu'bu ḡbi ziyi Betesayida. Römöyī ma kiya te kēdī ko'dɔ ḡɔ kɔtɔ naga nime ko'dɔ mīyī ne ra mī Tura ni ti Sidona dëne, bilaka mo ga ɔtɔ dōnnī 'deni mɔlo kolɔ bḡḡḡo 'ba monɔ rōnnī, kosa buruku rōnnī 'dɔ kileme ma lijë kɔtɔ dōnnī 'deni di mī lende kényë 'bēnnī ga. XXII Rɔ ma laka miya ziye mī kada 'ba burë kada mɔtɔ Boko'ba ti ki'di mī bo këyi rɔ mbëmbë rɔ Tura ni ti Sidona di dɔye.

XXIII Ne nī 'bëyi Kaparanoma o'dɔkɔ tombi rōyi 'deni ḡbɔ mītorɔ? Ne ti ku'du yi 'deni ḡḡi bēri mī pa'do 'ba Gehena. Römöyī ma kiya te ḡɔ kɔtɔ naga nime ko'dɔ mīyī ne na kēdī ko'dɔ ra mī Sodomo dëne Sodomo ēdī ḡba ko'ja kabate. XXIV Kina 'dɔ kikali rɔ ma laka mī kada 'ba burë Boko'ba ti ki'di mī bo këyi rɔ mbëmbë rɔ Sodomo di dōyi."

*Akoke, Kina Ti Mɔmɔ Ye ḡḡi*  
(LK 10:21-22)

XXV Mī kada nima yayi Yësu iya te, "Milëlu yi 'bu ma, ḡere 'ba dɔ mītorɔ ni ti dɔyayi römöyī wa ame kusu dɔmo di zi bɔ akikali ni ne ileme 'deni zi ma kinza kikali ɔtɔ dë naga. XXVI 'Bu ma, rɔ ma laka wa nime na ko'dɔkɔ 'dɔ ko'dɔ rōnī te."

XXVII Kina bo kiya te zi bilaka naga nima, "'Bu ma i'di wa pili 'deni zō tine bɔtɔ ikali ma kole dë, 'bu ma na ḡḡe kikali. Kina bɔtɔ ikali 'bu ma dë ḡbi tine ma kole ma na ḡḡe mikali ti

ya ame ga migeli 'deni 'dɔ tileme bo teyi ne.

XXVIII Kpe ame ga 'deni pili rɔ gomo di zi akirindī ne akoke zō. Kina ti mɔmɔ ye ḡḡi. XXIX Ombike kpa kulugbu ma mugu ye ame rɔ akiyandi ma ne. Römöyī dōkī'di ma na liya rɔ rumō kinza dɔ kombi. Kina ti ko'jake rɔ kindawo ḡḡi. XXX Römöyī kpa kulugbu ma nime mī'di ziye ne embe dë kina tombi mo ḡḡi kinza gomo."

## XII

*Kö'du Ki'di 'Ba Kada 'Ba Rɔ Kindawo*  
(MK 2:23-28; LK 6:1-5)

I Mbowa di pötö mo mī kada 'ba rɔ kindawo na Yësu ni kēdī kilingere kebe mī nyaka 'ba nyönyu. Bɔ kōsɔ ḡɔ bo ga 'deni rɔ 'bɔ kina lijë ki'di ḡḡi tomborozi dɔ nyönyu tonyo 'jo mo. II Kina ɔdɔ Parosi ni ko'ja 'deni tara tine na lijë kebe ḡḡi tititi Yësu, iya te, "Onḡo te, wa nima bɔ kōsɔ göyī ga kēdī ko'dɔ ne lijë ēdī rɔ tūyëyi mī kö'du ki'di 'ba kada 'ba rɔ kindawo."

III Bo ileki zinnī, iya te, "İdëkike wa ma tönë Dawidi ko'dɔ mī kada nima yayi ne dë? Ame lijë rɔ 'bɔ ti bilaka abo ga ne. IV Bo ari ḡḡi mī rɔ löbu 'ba Boko'ba kina lijë ti bilaka abo ga konyo mangolɔ'bo koro ame ki'di zi Boko'ba ne ḡḡi di yayi. Wa nima inza rɔ ma laka zinnī mī kö'du ki'di 'ba Boko'ba 'dɔ tonyo mo. Tine bɔ akumu ni na ḡḡe 'dɔ konyo. V Kina idëkike dë ḡbi di mī kö'du ki'di 'ba Musa? Ame kiya te mī kada 'ba rɔ kindawo pili bɔ akumu ame mī rɔ löbu 'ba Boko'ba ne iyëyi kö'du ki'di 'ba kada 'ba rɔ kindawo. Tine pele inza rɔ lende kényë zinnī. VI Kina me mēdī miya ziye wa mɔtɔ ma kebe rɔ löbu 'ba Boko'ba ēdī bine. VII Ugu 'deni mī buku 'ba Boko'ba iya te, 'Mī këyi na mo'dɔkɔ di zi bilaka tine inza rɔ akumu.' Ma kēddi kikalike 'jo 'ba lende nime ra, dëne inza kodoke karama dɔ bilaka ame kirasi ɔtɔ dë



ne. VIII Römöyī kole 'ba bilaka lesi na ro ɲere 'ba dɔ kada 'ba rɔ kindawo."

*Bɔ Kɔnyɔ Keɲme Rɔ Kilawo*  
(MK 3:1-6; LK 6:6-11)

IX Yēsu ēnyī 'deni di yayi kari mī rō 'ba mōtu mōtɔ. X Kina bo kari ko'ja bɔ mōtɔ kōzimo keɲme 'deni rɔ kilawo ɲgī di yayi. Tine ya mōtɔ ga ēdī yayi ame kēdī koma kōri 'ba 'dɔ tususu Yēsu gɔ tirasi wa mōtɔ. Kina lijē kititi bo, iya te, "Ēdī ɲgī rɔ ma laka mī kō'du ki'di ze 'dɔ tilenjo bilaka tone mī kada 'ba rɔ kindawo?"

XI Yēsu ileki dɔmo zinnī iya te, "Ɔdɔ kamölö 'bī 'ba bɔ mōtɔ kila'ba mī gō ma kalo mī kada 'ba rɔ kindawo, ti kari dē kinda'ba koto yaga di mī gō mī kada 'ba rɔ kindawo nima? XII Tine bilaka lesi ni ma ti kamölö, yē na mbiri? Ɔdɔ kēdī 'deni tara kō'du ki'di ze i'di ze 'deni tokonyi bilaka mī kada 'ba rɔ kindawo."

XIII Kina bo kiya zi bɔ kɔnyɔ keɲme rɔ kilawo nima, bo iya te, "Oja gɔ kōziyi."

Kina bɔ nima koja ɲgī na kileki ɲgī rɔ ma laka kɔzɔ ma kapa ama. XIV Tine Parosi ni ēnyī ɲgī di yayi kari tususu kpennī 'dɔ tupō Yēsu.

*Yēsu Na Bɔko'ba Koweli 'Deni*

XV Kina ɔdɔ Yēsu kuwō 'deni kēdī kususu kpa rɔ bo tara tine na bo kēnyī ɲgī kari abo yaga di yayi. Kina tindi ma konzi kōsō ɲgī gɔ bo. Tine bo ilenjo ya ame ga ti rɔkɔ'ɔ ne ɲgī pili. XVI Kina bo kose zinnī kinza lijē kiyelē lende abo dē zi ya mōtɔ ga. XVII Bo o'dɔ wa nime 'deni 'dɔ kēdī kɔzɔ wa ma tōnē Yesaya bɔ kumē lende 'ba Bɔko'ba kiya ne tara. XVIII Ame kiya te, "Bo na rɔ bɔ laja ma ame moweli 'deni ne. Bo na mɔ'ɔ 'deni kulōwō kina ma gbī ti mī kēyī rɔ mbembē gɔ kō'du abo. Ti mī'di Nyī Kɔtɔ Laka ma koloma dɔ bo kina bo ti kuwōwō burē ma mēdī mo'dɔ dɔ, dɔ kupō pili. XIX Bo inza ko'dɔ kowasa ala kulōri rɔ ma kembe. Bɔtɔ inza kuwō mugu bo kēdī kulōri kebe gɔ kōri.

XX Bo ti kiliya rɔ bo zi lijē ame ga pili rɔ rumō ne, mī kēyī abo ti kēdī zi lijē ame ga pili rɔ lisa ne. Bo ti kō'bō to'dɔ mo ɲbō bo ko'de ako'dɔkɔ kodɔrɔ 'ba Bɔko'ba nime ndimo kēddi. XXI Kina bilaka pili 'ba dɔlinjo nime ti ki'di kōmōnni ɲgī dɔ bo."

*Yēsu Ilenjo Bɔ Nōkī*

(MK 3:20-30; LK 11:14-23)

XXII Kina ya mōtɔ ga ko'de bɔ nōkī kɔmɔ kōlu mōtɔ ame kpamo kudōdu rōnī 'deni gbī teyi ne ɲgī zi Yēsu. Kina Yēsu kilenjo bɔ nima ɲgī kpamo kope rōnī yaga tilende. Kina kōmɔ mo kɔpɔ ɲgī gbī yaga. XXIII Kina tindi naga nima pili koto ɲgī rɔ gōnnī gɔ wa ame Yēsu ko'dɔ ne. Lijē ititi rōnnī rɔ gɔ rōnnī, iya te, "Bɔ nima bo na ti kēdī rɔ kupō Dawidi bɔ dɔlinjo mo tōnē?"

XXIV Tine ɔdɔ Parosi ni kuwō 'deni tara tine, lijē iya te, "Bo oga nōkī naga nima yaga rōmōyī ɲere 'bēnnī Bezebola na ki'di tigo mo zi bo to'dɔ mo."

XXV Yēsu ikali wa nima lijē kēdī komeri ne 'deni kina bo kiya te, "Dɔlinjo ame koza mīnī 'deni riyo to'dɔ ya rɔ gɔ rōnnī ne igabi dē kpe ēdī kiyeyī rōnī ɲgī. Kina gawo ala lijo mōtɔ ame koza mīnī 'deni to'dɔ ya rɔ gɔ rōnnī ne ēdī kita'ba ɲgī.

XXVI Kina me ɔdɔ Satani na 'deni koga bɔ laja abo ga yaga di dɔ bilaka bo oza rɔ bo 'deni to'dɔ ya ti gbagba bo kina lijē kēdī kita'ba ɲgī. XXVII Ne ɔdɔ mēdī 'deni moga nōkī ti kōzi kakpa 'ba Bezebola tine, lēpī ye naga nima ēdī koga 'bēnnī ti wa'di? Ndɔbɔ 'bēnnī nima na ti kodɔrɔ bīcī lende roye. XXVIII Tine ɔdɔ moga nōkī 'deni ti tigo 'ba Nyī Kɔtɔ Laka 'ba Bɔko'ba, rɔ ma laka ɲere lōbu abo ako 'deni mī dɔyayi.

XXIX Onɔke te, bɔ mōtɔ ti kari kɔdɔ tondo mī rō 'ba bɔ tigo mōtɔ kolɔ wa mo ga? Rɔ ma laka ɔdɔ bo kudōdu bɔ nima dē titi dɔgba bo inza kolɔ wa mo.

XXX Bɔ ame ko'dɔkɔ ma dē ēdī rɔ ndo'ji tō. Kina bɔ ame kototo kpamo dē tō ēdī 'ba bo tiyeyī yimo. XXXI Gɔ

kö'du nime na 'dɔ miya ziye, ti kola bilaka gɔ kö'du kënyë pili, kina gbi gɔ wa ma kënyë ame ga pili lijë kiya ne. Tine bɔ ame kiya kpa kënyë rɔ Nyi Kɔtɔ Laka ne, inza kola du te gɔ lende kënyë nime. XXXII Bɔ ame kiya kpa bɔ gɔ kole 'ba bilaka lesi ne ti kola gɔ lende kënyë, tine bɔ ame kiya kpëni gɔ Nyi Kɔtɔ Laka ne inza kola pele giri nime ala mi kada ma nburunburu.”

*Dɔngala 'Ba Dɔngëri*  
(LK 6:43-45)

XXXIII “Ongoke te, ngëri ma la'ja ëdi kana 'bëni rɔ dɔngëri ma laka, kina ngëri ma götö ëdi kana 'bëni rɔ dɔngëri ma kënyë. Ëdi kikali ngëri gɔ kinë ame bo këdi kana ne.

XXXIV Kpe kole 'ba murë naga nime, ti kɔ'boke tiya wa ma laka tondo kɔ'ja këddike rɔ wa kënyë? Römöyï kpa ëdi koja 'bëni wa ame koso 'deni mi dökï'di ne. XXXV Bɔ lende laka ëdi koja gbi rɔ wa ma laka di mi mata 'ba lende laka abo. Kina bɔ lende kënyë ëdi koja 'bëni gbi rɔ wa ma kënyë di mi mata 'ba lende kënyë abo.

XXXVI Rɔ ma laka miya ziye, mi kada 'ba burë ëdi kititi kpa bilaka pili 'dɔ kiyëti gɔ lende yawa ame ga pili lijë kiya ne. XXXVII Lende 'bi 'ba bɔ mɔtɔ na ti kileme yi di mi burë nima rɔ ma laka ala rɔ ma kënyë.”

*Bɔ Titi Ma Le'jete*  
(MK 8:11-12; LK 11:29-32)

XXXVIII Kina bɔ kɔmɔ kiyandi 'ba kö'du ki'di ni ti Parosi mɔtɔ ga kënyï kiya zi Yësu iya te, “Bɔ kɔmɔ kiyandi, do'dɔkɔ 'dɔ tonɔgɔ lende 'ba gɔ kɔtɔ ma këddi kɔ'dɔ.”

XXXIX Tine bo ileki dɔmo iya te, “Kpe bɔ titi ma le'jete nime kpe ngi rɔ ma kënyë, ereke Bɔko'ba dë. Gɔ wa'di na kiterike 'dɔ to'ja gɔ kɔtɔ? Ne inza kileme du te ziye. Tine gɔ kɔtɔ ma 'dɔ kileme ziye na nge tönë rɔ 'ba Yona bɔ kumë lende 'ba Bɔko'ba. XL Kɔzɔ ame Yona kɔ'dɔ tö'dö dɔ mota mi kenze löbu ne, ti kole 'ba bilaka lesi kɔ'dɔ tö'dö gbi

dɔ mota tara bicï yayi bërï. XLI Mi kada 'ba burë bilaka 'ba Ninëwë ti kënyï kɔrɔ kɔmɔ kitï 'ba burë tususu ye kpe bɔ titi ma le'jete naga nime. Römöyï mi kada ma Yona kuwöwö laja nima zinni lijë otɔ dönni ngi di mi lende kënyë 'bënni ga. Kina me rɔ ma laka mëdi miya ziye wa mɔtɔ ëdi bine ame kebe Yona.

XLII Mi kada 'ba burë 'ja bɔ dɔliɔ 'ba Şeba tönë ti kɔrɔ kɔmɔ kitï 'ba burë todɔrɔ bicï lende rɔye kpe bɔ titi ma le'jete naga nime. Römöyï loko ako tönë nbö rɔ ma kɔwɔ di dɔliɔ 'bëni tuwö akikali mbëmbë 'ba Solomo. Kina me rɔ ma laka mëdi miya ziye bɔ mɔtɔ ëdi bine ame kebe Solomo.”

*Tileki 'Ba Nöki*  
(LK 11:24-26)

XLIII “Dɔ nöki kita'ba 'deni di dɔ bilaka ënyï kari mi goki toma bi 'ba rɔ kindawo zi bo. Tine dɔ bo kɔ'ja dë yɔ, XLIV na bo kiya zi gbagba bo, iya te, ‘Ti mileki mari mi rɔ ma nime mënyï di yimo ne.’ Bo ileki kari kɔ'ja mi rɔ tönë 'deni rɔ ma sari kotowa yimo 'deni kɔpɔ kiyija wa mo ga pili rɔ ma laka. XLV Kina bo kileki ngi kari kɔ'de nöki ma modɔmoriyö mɔtɔ ga ame kënyë ngi rɔ dɔ kiteli kebe bo ne. Kina lijë kako koloma ngi yayi. Tine na kɔsɔ loma 'ba bɔ nima këdi kënyë ngi rɔ dɔ kiteli kebe ma dɔgba. Wa nime na këdi kɔ'dɔ rönï tara zi bilaka bɔ lende kënyë ma le'jete naga nime.”

*Yë Na Rɔ Iya?*  
(MK 3:31-35; LK 8:19-21)

XLVI Yësu ëdi gba kilende na ma bo ni ti löndö bo ga kömö ngi. Lijë ɔrɔ yaga koja laja gɔ bo 'dɔ bo kako kilende tinni. XLVII Kina bɔ mɔtɔ yayi kiya zi Yësu, iya te, “Ongɔ te, möyï ni ti löndö yi ga na me 'dë yaga lijë o'dɔkɔ tilende tiyi.”

XLVIII Yësu ileki dɔmo, iya te, “Yë na rɔ iya? Kina yë mo ga na rɔ löndö ma ga?”

XLIX Kina bo kileme bɔ kösö gɔ bo ga, na bo kiya te, “Iya ni ti löndö ma ga na rɔ ya naga nime. L Bɔ ame

ko'do wa ame 'bu ma, ma mitoro ko'doko 'do bo ko'do ne na ro londö ma ti lëmi ma ga gbi ro iya."

### XIII

#### *Dongala 'Ba Bo Kulü Kupö* (MK 4:1-9; LK 8:4-8)

<sup>I</sup> Mi kada koto mo nima na Yësu kënyi di linjo kari kpa pöpö, bo koloma tiyandi bilaka di yayi. <sup>II</sup> Kina bilaka kototo rönni ngi zi bo yayi ro tindi ma kinza kiya. Na bo kari këki abo ngi koloma mi sorope do mini. Tine na tindi naga nima koro 'bënni ngi yaga do kpa götö. <sup>III</sup> Kina bo koloma ngi tiya wa ma konzi zinni ro dongala.

Bo iya te, "Bo moto odo 'deni kari tuli kupö abo. <sup>IV</sup> Kina odo bo kedä koto 'deni tuli mo tine kupö moto ga ila'ba ngi do kpa kori. Kina yali kako kogo ngi yaga. <sup>V</sup> Motö ga ila'ba 'bënni do kirigoyo ame yayi mo kalo de ne. Kina kotu ngi welo römöyi yayi mo alo de. <sup>VI</sup> Tine odo kada keze mbowa yo na konma ngi kututu yaga römöyi ngira'da mo alo de. <sup>VII</sup> Kupö motö ga ila'ba 'bënni bicä kono. Kina odo kono kiyöbu yo na kuböwu ngi. <sup>VIII</sup> Tine kupö motö ga ila'ba 'bënni mi yayi ma laka, kina kiyöbu ngi kana. Motö ga ana nbanj, motö ga ana laka, motö ga ana mbowa.

<sup>IX</sup> Bo ame kedä ti mbili ne i'dike bo kuwö lende nime."

#### *'Jo 'Ba Dongala 'Ba Kupö* (MK 4:10-20; LK 8:9-15)

<sup>X</sup> Kina bo kösö go bo ga kako zi bo kititi bo, iya te, "Eddi kiya lende ro dongala zi bilaka naga nime go wa'di?"

<sup>XI</sup> Bo ileki domo zinni, iya te, "Beye Boko'ba i'di akikali 'ba nere löbu abo ame ro ma kusu ne 'deni ziye. Tine 'bënni i'di de zinni.

<sup>XII</sup> Römöyi bo ame kedä pele timo Boko'ba ti ki'di gbi domo, 'do bo kedä timo ro mbembë. Tine bo ame kinza timo ne ti kogba yaga di teyi. Odo ma titi motö kedä pele yayi ti kopepe yaga di zi bo.

<sup>XIII</sup> Wa nime 'do ki'di ma medä milende zinni ro dongala ne, römöyi lende 'ba Boko'ba nime lijë ongo pele tine lijë o'ja de, lijë uwö pele tine lijë uwö de laka kina odo de gbi dönni. <sup>XIV</sup> Eddi 'deni kozo lende tonë Yesaya kumë go kö'du 'bënni ne tara. Ame kiya te, 'Bilaka naga nima ti kuwö ngi ro tuwö tine inza kodo du te dönni. Lijë ti konjo ngi ro tonjo tine lijë inza ko'ja du te. <sup>XV</sup> Römöyi kpa kori 'ba döku dönni idiri 'deni teyi. Mbili lijë u'bë 'deni, kina lijë otomo kömönni 'deni gbi teyi. Ma kiya te kinza tara dene lijë edä ko'ja ti kömönni kuwö gbi ti mbili nni lende mo kodo dönni go lijë koto dönni kako zö 'do milenjo lijë.'

<sup>XVI</sup> Tine kpe 'beye na laka römöyi komoye o'ja 'deni kina mbili ye uwö 'deni gbi. <sup>XVII</sup> Ro ma laka miya ziye bo kumë lende 'ba Boko'ba ti bo lende laka ma konzi oloma 'deni ti komo ki'di 'do to'ja wa naga nime keddi ko'jake ne, tine lijë o'ja de du te. Kina lijë oloma 'deni gbi ti komo ki'di 'do tuwö mo kozo ame keddi kuwöke ne, tine lijë uwö de du te.

<sup>XVIII</sup> Kina me ojeke mbili ye ti kuwöke 'jo 'ba dongala 'ba bo kulü kupö nime. <sup>XIX</sup> Bo ame kuwö lende 'ba nere löbu 'ba Boko'ba pele tine kodo de domo ne, bo na kozo kupö ame kila'ba do kpa kori ne. Kina Satani kako ngi kolo lende nima yaga di mi döki'di bo. <sup>XX</sup> Kupö ma kila'ba do kirigoyo na ro ya ame ga kinda'ba lende 'ba Boko'ba ngi ti mi këyi di bi tuwö mo. <sup>XXI</sup> Tine ngira'da mo alo de minni. Kina ki'di ngi kigabi de. Kina odo gomo ala közi kasi ma ko'do zinni go laja nime komo yo, na lijë koga kpenni ngi gomo. <sup>XXII</sup> Kina kupö ma kila'ba bicä kono na ro ya ame ga kuwö laja laka nime pele tine komo kilë'di 'ba go wa 'ba dolinjo nime ti to'c mori ko'do uböwu ngi yaga di minni. Kina ki'di lijë ngi kana oto de kpe. <sup>XXIII</sup> Kupö ma kulü mi yayi ma laka na ro ya ame ga kuwö laja nime ki'di kodo

dönni. Kina lijë kana ngi mato ga ro mbembë, mato ga ana laka, mato ga ana mbowa.”

### *Dɔŋgala 'Ba Beli*

XXIV Yësu iya dɔŋgala mato zinni, iya te, “Nere löbu 'ba Boko'ba ëdi kozo wa nime te. Bo mato ari kuli kupö nyönyu ma laka mi nyaka abo.

XXV Mi korondo 'deni tine na bo ya kako ngi kuli 'jo beli mi löngö mo. Kina bo kari abo ngi. XXVI Kina odo nyönyu kiyöbu 'deni kedï köyö tine na beli kindä ngi ki'di gbï töyö mi löngö mo. XXVII Kina bo laja 'ba bo tönë kako kiya zi bo, iya te, 'Kupö ma laka na tönë kuli mi nyaka 'bi, ne beli naga nima ako di yala?’

XXVIII Bo ileki domo, iya te, 'Bo ya na ko'do lende nima.’

Lijë ititi bo, iya te, 'O'doko 'do dari dotö beli naga nima yaga?’

XXIX Bo iya te, 'Inza tara. Odo kari kotöke ëddi kotöke nyönyu ma laka gbï timo. XXX Tine olake nyönyu ni ti beli naga nima kana kpaki bi kotö nbö kömö mi kada 'ba tumu wa di mi nyaka. Kina ti miya 'jaa zi bo kumu nyönyu 'do lijë kotö kpa beli naga nima titi dogba kudödu bi kotö ro do konma yaga. Kina 'do lijë kumu nyönyu ma ki'di mi mata.’ ”

### *Dɔŋgala 'Ba 'Jo Titiyi*

(MK 4:30-32; LK 13:18-19)

XXXI Yësu iya dɔŋgala mato gbï zinni, iya te, “Nere löbu 'ba Boko'ba ëdi kozo 'jo 'ba ngëri mato ame wöti titiyi ne tara tine odo bilaka kogba kari kuli mi nyaka XXXII na kiyöbu ngi ro ngëri ma löbu ame yali ni kako kubö rö 'bënni ga ngi dɔŋgila mo.”

XXXIII Yësu iya dɔŋgala mato gbï zinni, iya te, “Nere löbu 'ba Boko'ba ëdi kozo langa ame 'ja kogba pele mbowa kuturö ti ruzu koso mi a ma mbiri ki'di ngi pili kö'bu ne.”

XXXIV Wa naga nime pili Yësu oloma 'deni ro tiya mo ro dɔŋgala zi tindï naga nima. Bo iya a mato de zinni du te kinza dɔŋgala teyi. XXXV Bo o'do 'deni tara 'do kedï

kozo wa ma tönë bo kumë lende 'ba Boko'ba kiya ne, “Ti milende zinni ro dɔŋgala. Wa ame ga kikali de molo di bi tisaki 'ba doliŋo nime ne ti miya zinni.”

### *'Jo 'Ba Dɔŋgala 'Ba Beli*

XXXVI Kina odo Yësu kënyï 'deni di mi löngö tindï naga nima bo kari 'deni liŋo tine na bo kösö go bo ga kako ngi zi bo kititi bo, iya te, “Iyëti 'jo 'ba dɔŋgala 'ba beli 'ba mi nyaka nime te zize.”

XXXVII Yësu ileki domo, iya te, “Bo kuli kupö nima na ro kole 'ba bilaka lesi. XXXVIII Tine nyaka mo nima na ro doliŋo, kina kupö nyönyu mo nima na ro bilaka 'ba nere löbu 'ba Boko'ba, kina beli mo nima na ro bilaka 'ba Satani. XXXIX Kina bo ya ma kako kuli kupö beli mo nima na ro Satani. Kada 'ba tumu wa di mi nyaka na ro nburunburu 'ba doliŋo. Kina bo kumu nyönyu mo ga na ro malayika. XL Kina gbï kozo ame kedï kotö kpa beli konma yaga ne tara, ti kedï gbï kozo wa nima tara mi nburunburu 'ba doliŋo. XLI Kole 'ba bilaka lesi ti koja malayika abo ga kari kutö'du bo do kirasi ni ti bo lende kënyë ni yaga di mi nere löbu abo. XLII Kina malayika ti ku'du lijë ngi mi pa'do 'ba tolë do kote 'do lijë kudu kunyï kpënni yayi. XLIII Tine bo lende laka ni ti kedï ro löbu ma do kiteli ame köbö kozo kada tara mi doliŋo 'ba 'bu nni. Bo ame kedï ti mbili ne i'dike bo kuwö lende nime.”

### *Dɔŋgala 'Ba Nere Löbu 'Ba Boko'ba*

XLIV “Nere löbu 'ba Boko'ba ëdi kozo wa nime te. Bo mato ari kömö ngi do yamo adalamini sökowö kusu domo 'deni mi nyaka. Kina bo kitiri domo ngi totï teyi. Bo 'deni ngi ro lonjo na bo kari kugö wa ame ga bo kedï timo ne ngi me mökö, kina bo kileki ngi kari kugö nyaka tönë ti yamo yimo ne ro abo.

XLV Kina nere löbu 'ba Boko'ba ëdi gbï kozo wa nime te. Bo ndögö mato i'di toma tiyi nyileki ma kele. XLVI Tine odo bo kari ko'ja ame kele



ngi ro do kiteli ne 'deni tine, bo ari ngi kugö abo ga me mökö na bo kileki ngi kari kugö tiyi nyileki tönë.

**XLVII** Kina nere löbu 'ba Boko'ba edi gbi kozo wa nime te. Atoyi moto ga u'du duru 'benni mi mini na kunzo kenze ngi ro ma kenyë.

**XLVIII** Kina odo koso 'deni yimo tine na lijë koto ngi yaga do kpa götö lijë koloma beri tigeli ma laka mo ga. Ma laka mo ga u'du mi kee tine ma kenyë mo ga u'du ngi mökö.

**XLIX** Kina ti kedï gbi tara mi kada 'ba nburunburu 'ba dolijo. Malayika ti kako kigeli bo lende kenyë yaga di mi löngö bo lende laka. <sup>L</sup> Kina lijë ti ku'du bo lende kenyë ngi mi pa'do 'ba tolë do kote 'do lijë kudu kunyi kpenni yayi."

<sup>LI</sup> Yësu ititi lijë, iya te, "Ikalike wa naga nima ra?"

Lijë iya te, "Yëë."

<sup>LII</sup> Kina bo kileki kiya zinni, bo iya te, "Bo komo kiyandi 'ba kö'du ki'di ame ga pili kuyi rönni 'deni ro bo laja mi nere löbu 'ba Boko'ba ne edi kozo bo mori ame koja wa ma molo ni ti ma la'ja yaga di mi mata abo ne tara."

*Yësu Iyandi Wa Mi Doyayi 'Benni*  
(*MK 6:1-6; LK 4:16-30*)

<sup>LIII</sup> Kina odo Yësu kote tiya donjala naga nime 'deni tine na bo kenyi ngi di go bi nima <sup>LIV</sup> bo kileki kari Nazareta mi doayayi 'benni. Bo oloma tiyandi komo bilaka mi ro 'ba motu kina bilaka pili koto ngi ro gönni. Lijë iya te, "Bo nima o'ja akikali ma te di yala? Kina bo ikali to'do go koto löbu naga nime di yala? <sup>LV</sup> Bo nime bo na de ro kole 'ba bo kose ngeri tönë? Ma bo na de ro Mariya? Löndö bo ga na de ro Yakoba ni ti Yesepa ti Simona ti Yuda? <sup>LVI</sup> Lemi bo ga na de me gbi kedï koloma tize bine ne? Ne bo o'ja wa naga nime te di yala?" <sup>LVII</sup> Kina lijë kilagi lende abo ngi.

Yësu ileki kiya zinni te, "Ro ma laka, bilaka 'ba mi go bi ma laki pili ro ma koro bo kumë lende. Tine

bilaka 'ba doayayi abo ga ti ma wado abo ga oro bo de."

<sup>LVIII</sup> Kina ngi bo o'do go koto ma konzi de kpe di yayi romöyi lijë i'di dönni de go lende abo.

## XIV

*Tupö Yowani Bo Bapatisi*  
(*MK 6:14-29; LK 9:7-9*)

<sup>I</sup> Mi kada nima yayi na Erode bo dolijo 'ba Galilaya kuwö lebi 'ba Yësu. <sup>II</sup> Kina bo kiya zi bo laja abo ga, iya te, "Yowani bo bapatisi na. Bo na kenyi 'deni 'bowu kodo yaga di mi tolë. Kina me ki'di bo kedï ko'do go koto naga nime ne."

<sup>III</sup> Romöyi Erode bo na kinda'ba Yowani tönë molo bine ki'di kudödu ku'du mi maboso. Bo o'do go kö'du 'ba Erodiya 'ja 'ba bo löndö bo Pilipö. <sup>IV</sup> Romöyi Yowani oloma tiya mo zi Erode, iya te, "Tuyi komo 'ja 'ba löndö ele de. Tiyeyi mi kö'du ki'di 'ba Boko'ba na."

<sup>V</sup> Bo o'doko tupö Yowani yaga tine bo ere bilaka 'benni ga 'ba Yudayi romöyi lijë iya Yowani ro bo kumë lende 'ba Boko'ba. <sup>VI</sup> Tine mi kada 'ba karama 'ba töyö Erode na nyiti 'ba Erodiya kari kusï ngala ngi komo nba 'ba mi karama naga nima pili. Kina tusi ngala 'beni ki'di Erode ngi kedï ti mi keyi ro mbembë. <sup>VII</sup> Go kö'du mo na bo kulömu ro bo zini, iya te, "Mulömu roma 'deni, wa moto ame kititi ne ti mi'di ngi ziyi."

<sup>VIII</sup> Kina möni kiya ngi zini 'do loko kari kititi Erode, kiya te, "Do Yowani bo bapatisi na ki'di zo giri nime mi kita'ba."

<sup>IX</sup> Lende nime i'di Erode ngi ro meri. Tine go lömu ame bo kulömu ro bo 'deni komo nba abo ga pili ne, na bo ki'di lende mo ngi 'do ko'do kozo wa ma loko ko'doko nima tara. <sup>X</sup> Kina bo ki'di ngi kari koke do Yowani di mi maboso, <sup>XI</sup> kina ko'de ngi mi kita'ba ki'di zi nyiti tönë koto kari zi möni.

<sup>XII</sup> Kina bo köso go bo ga kako kombi töku bo ngi kari kusu. Na lijë kari kiya lende mo ngi zi Yësu.

*Yēsu I'di Akonyo Ko'bo Bilaka Kuluku 'Butē Bi 'Butē*

(MK 6:30-44; LK 9:10-17; YN 6:1-14)

XIII Kina ɔɔo Yēsu kuwō meri 'ba Erode nima bo kiya ne 'deni tara tine na lijë kēnyī ngī di yayi kēki mī sorope kari rɔ dōnnī mī gɔ bi ame bɔɔo kinza teyi ne. Tine ɔɔo bilaka kuwō lende abo 'deni tara na lijë kēnyī ngī di mī liɲɔ kozi 'bēnnī ti ndinnī kebe dɔ kpa gōtō.

XIV Kina ɔɔo Yēsu kēki 'deni yaga di mī sorope tine bo oɲgɔ bilaka ēdī 'deni ngī kako rɔ tīndī. Kina ɔɔo bo koɲgɔ lisa 'bēnnī 'deni tara tine, na bo kileɲo ya ma rɔ rɔkɔ'ɔ naga ngī pili.

XV Ko'ja kada kēdī kōsō 'deni tine na bɔ kōsō gɔ bo ga kako zi bo kiya te, “Kada inza kpe, bi nime rɔ yī mōkō. Oja bilaka naga nime kari mī liɲɔ mɔɔo ga ma ngɔsi bine 'dɔ lijë kari kugō akonyo zīnnī di yayi.”

XVI Bo iya te, “Lijē kari dē bi tɔ, kpe na 'dɔ ki'dike akonyo zīnnī.”

XVII Lijē iya te, “Dinza ti ɔɔo bine tine nge rɔ maɲgolo'bo muyī ti kenze riyō.”

XVIII Bo iya te, “O'deke kako zō dayi.”

XIX Kina bo kiya ngī 'dɔ bilaka naga nima pili koloma bēri dɔ mɔli. Kina bo kogba maɲgolo'bo muyī tōnē ngī ti kenze riyō mo naga nima, na bo koɲgɔ bi kari mītorɔ, bo kileki yēē'dī mo zi Boko'ba. Na bo konye yīmo ki'di zi bɔ kōsō gɔ bo ga kari koza zi tīndī tōnē ga. XX Kina lijë pili konyo ngī kitēkpē lijë. Kina bɔ kōsō gɔ bo ga kari kutō'du kɔsɔ ma kileke bēri mo ga ngī koso mī kee 'butē dɔmoriyō. XXI Bilaka naga nima konyo ne bɔtɔni mo ga ēdī pili kuluku 'butē bi 'butē (5000). Kina 'ja ēdī gbī ti kole titi ame kitētē dē yīmo.

*Yēsu Iliɲgere Kebe Dɔ Mini*

(MK 6:45-52; YN 6:15-21)

XXII Yēsu i'di bɔ kōsō gɔ bo ga kēki mī sorope 'dɔ lijë kumu tōtī kari dɔgba gōnyī pōpō. Tine na bo kileke

'ba bo tōtī tūyēyī tīndī naga nima gɔ lijë kari ē'bēnnī ti. XXIII Di pōtō mo ko'ja bo kiyēyī tīndī naga nima 'deni kari tine na bo kēnyī ngī kari dɔ dōku rɔ dɔ kutu bo tilende ti Boko'ba. Mī kpalila 'deni tine bo ēdī 'deni ngī nge kutu bo yayi. XXIV Kina sorope ēdī ē'bēni 'deni gbī n̄bō rɔ ma kɔwɔ mī zana mini lili kēdī koɲbenbe rɔ ma kēnyē. Rōmōyī lili nima ēdī kome kako di kɔmɔ mo.

XXV Mī kano bi 'deni na Yēsu kari kōmō ngī zīnnī yayi bo kēdī kilɲgere kebe dɔ mini. XXVI Tine ɔɔo lijë ko'ja bo 'deni kēdī kilɲgere kebe dɔ mini tara tine na ko'de tikere ngī zīnnī. Kina lijë kulōri rɔ ma kembe rɔ kɔmɔ 'ba tikere, kiya te, “Sēgē na.”

XXVII Kina Yēsu kēnyī kilende zīnnī, iya te, “Ogboke dōki'dī ye. Ma na. Kinza kereke dē.”

XXVIII Kina Pitōrō kēnyī kiya zi bo, iya te, “Nere, ɔɔo kēdī ngī rɔ nī na, idēki ma te milɲgere kebe dɔ mini mari zīyī yayi.”

XXIX Yēsu iya te, “Ako.”

Kina Pitōrō kēki ngī di mī sorope ki'di tilingere kebe dɔ mini kari zi Yēsu. XXX Tine ɔɔo bo ko'ja lili 'deni tara na ko'de tikere ngī zi bo. Kina bo ki'di ngī tōnzū kari bēri mī mini, na bo kulōri kopapa kiya te, “Nere, okonyi ma.”

XXXI Kina Yēsu koja kōzī bo ngī welo kikapo bo, kiya te, “Go wa'di na ki'di dōyī dē gba laka gɔ lende ma? Ikali dē ma mēdī mɔmɔ yi?”

XXXII Kina ɔɔo lijë kēki 'deni mī sorope yɔ na lili tōnē kɔrɔ ngī. XXXIII Kina ya ma mī sorope yayi naga nima koloma ngī tilēlu bo, iya te, “Rɔ ma laka nī na ngī rɔ kole 'ba Boko'ba.”

XXXIV Lijē umu dɔ pōpō nima n̄bō lijë kōmō mī dɔyayi 'ba Genesareta.

XXXV Kina bilaka mo ga kikali Yēsu ngī, na lijë koja laja ngī gɔ bɔ rɔkɔ'ɔ ame ga pili toko mī dɔyayi nima yayi ne 'dɔ ko'de zi Yēsu. XXXVI Lijē oma'jo rōnnī zi bo 'dɔ ya ma rɔ rɔkɔ'ɔ naga kosa nge pele rɔ dɔ kpa

boŋgo abo. Kina bo roko'ɔ ma konzi ame ga kosa do kpa boŋgo 'ba ro bo nima ne kileŋo ŋgi pili di do roko'ɔ mo ga.

## XV

### *Dölėti 'Ba Yudayi* (MK 7:1-13)

I Parosi mato ga ti bo koma kiyandi 'ba ko'du ki'di ni ako di Yerosalema zi Yesu kititi, iya te, II "Go wa'di na bo kosö göyi ga koro akiyandi 'ba 'bu ze löbu ga de? Römöyi lijë edi 'deni konyo akonyo ŋgi tara kinza to'do dölėti 'ba közi kurögö."

III Yesu ileki domo zinni, iya te, "Ne go wa'di na kiyeyike mi ko'du ki'di 'ba Boko'ba 'do to'do akiyandi 'ba gbagba ye ga? IV Römöyi Boko'ba iya te, 'Oro 'bu yi ni ti möyi,' kina mato gbi, 'Boto ame kumu kpa bo go 'bu bo ni ti ma bo ne kole yaga.' V Tine ebe kiyake te, do bo mato kedı ti wa ame 'do bo kokonyi ma bo ni ti 'bu bo timo kina do bo kiya 'deni te, 'Wa nima mulömu 'deni 'do ti'di mo zi Boko'ba,' VI bine iyandike bo 'deni za 'böwu 'do bo koro 'bu bo ni ti ma bo de kpe tokonyi mo ti wa nima. A nime na kiyeyike mi ko'du ki'di 'ba Boko'ba 'deni 'do to'do ko'du ki'di 'ba gbagba ye ga.

VII Kpe bo koma kandi naga nime, Yesaya umë lende ŋgi ro ma laka go ko'du 'be ame kiya te, VIII 'Bilaka naga nime lijë oro ma nere Boko'ba ŋge ti kpenni tine minni nbö ro ma kowo di zö. IX Mötu 'benni ka ro a yawa, römöyi ko'du ki'di 'benni 'ba bilaka lesi na za lijë kebe tiyandi mo kiya ro lende ma 'ba Boko'ba.' "

### *A Ma Ro Ti'da* (MK 7:14-23)

X Kina Yesu kidëki tindı naga nima ŋgi kako zi bo kilende teyi, iya te, "Ojeke mbili ye kuwoke lende nime 'do kodo doye. XI Wa ma kedı kari mi bilaka i'di bilaka de kedı ro ma kenyë koma Boko'ba. Tine wa ma kedı kodo di kpa bilaka na kedı ki'di bilaka ro ma kenyë di koma bo."

XII Kina bo kosö go bo ga kako zi bo, iya te, "Ikali ra? Lende nima kiya ne ila'ba ŋgi ro ma kenyë mi Parosi ni."

XIII Bo ileki domo zinni, iya te, "Ngëri ame ga pili kinza ro ma kidiyë 'ba 'bu ma ame mitoro ne ti koto yaga. XIV Kinza kupöke roye de go lende 'benni. Lijë 'benni nima bo koma kolu ma kedı kiteri tokoko bo koma kolu lepı nni ga na. Ne do bo koma kolu kebe tokoko bo koma kolu mato, lijë nima kpaki riyö ti kila'ba ŋgi mi gö."

XV Kina Pitöro kenyi kititi bo, iya te, "Iyëti 'jo 'ba dɔngala nime kiya ne zize."

XVI Yesu ileki domo zinni, iya te, "Kpe gba gbi tara ikalike oto de? XVII Ikalike de wa ame kodo kari di kpa bilaka ne ari ŋgi mi tokpe kuwu roni di yayi kiteli e'benni kodo yaga di mi yida ro? XVIII Tine wa ame kedı kodo yaga di kpa bilaka ne do 'benni kako di mi doki'di. Lijë na ro wa ma kedı ki'di bilaka kedı ro ma kenyë koma Boko'ba. XIX Römöyi wa ma kedı kodo di mi doki'di na ro meri ma kenyë naga ti akupo ti yeri ti tö'do ti ro ame ro ma kenyë ne ti 'bögo ti susu beti ti 'ja. XX Wa naga nime na ro wa ma kedı ki'di bilaka kedı ro ma kenyë koma Boko'ba. Ne tonyo akonyo tara kinza turögö közi kozo ame lijë Parosi ni kiya ziye ne i'di bilaka de kedı koto te ro ma kenyë koma Boko'ba."

### *Nyiti 'Ba 'Ja Kanana Mato* (MK 7:24-30)

XXI Kina Yesu kenyi ŋgi di yayi kari mi go bi ma ngosi ngila gawo 'ba Tura ni ti Sidona. XXII Di yayi na 'ja mato ro bilaka 'ba Kanana ame kedı koloma mi doyayi nima yayi kako ŋgi zi bo ti tulöri, iya te, "Nere kole 'ba Dawidi, i'di miyi keyi roma. Nöki edi 'deni ŋgi konbenbe nyiti ma ro ma kenyë."

XXIII Tine Yesu ileki lende mato de kiya zini. Kina bo kosö go bo ga kako kilende zi bo, iya te, "Oja 'ja nime kari yaga di roze. Loko edi kozi nduwë goze ti tulöri."

XXIV Bo ileki dōmo, iya te, “Oja ma nge mako mi doliŋo nime go kamōlo 'ba Yisarele ma kōlu 'deni.”

XXV Kina odo 'ja tōnē kuwō 'deni tara na loko kako kila'ba ngi kolodo bēri kōmo Yēsu, kiya te, “Nere, okonyi ma.”

XXVI Bo ileki dōmo zini, iya te, “Tu'du akonyo 'ba kole ziye bi ele dē.”

XXVII 'Ja tōnē ileki dōmo, iya te, “Nere, ro ma laka, pele tara bi ēdi konyo ruruzu ma kēdi kilayi bēri di do tarabiza 'ba bo dōnni ga.”

XXVIII Kina Yēsu kileki dōmo zini, iya te, “Ja, i'di dōyi 'deni ro ma laka go lende ma, ne ko'do rōni ngi ziyi tara.”

Kina kileŋo nyiti 'bēni tōnē ngi mi saa nima.

*Yēsu I'di Akonyo Kō'bo Bilaka Kuluku 'Butē Bi Modōmota (MK 8:1-10)*

XXIX Yēsu ēnyi di yayi kari nduwē kebe kpa pōpō 'ba Galilaya. Kina bo kari kēki ngi do kurunḡu bo koloma bēri. XXX Kina tindi ma kinza kiya kolō ngi kako zi bo. Lijē o'de ya ma ro ka'bo naga ti bo kōmo kōlu ni ti ya ma keŋme bēri naga ti bo kpa kudōdu ni ti bo rokō'ō mōto ga. Lijē o'de pili ko'ba kōmo Yēsu. Kina bo kileŋo lijē ngi pili. XXXI Kina odo bilaka naga nima koŋgo bo kpa kudōdu ni kēdi kilende 'deni, ya ma keŋme bēri naga 'deni laka, bo ka'bo ni kēdi kilingere 'deni, bo kōmo kōlu ni kēdi ko'ja bi 'deni, lende mo igayi lijē ngi. Kina lijē kebe ngi tilēlu Boko'ba 'ba Yisarele.

XXXII Kina Yēsu kidēki bo kōsō go bo ga kako zi bo, iya te, “Moŋgo lisa 'ba ro bilaka naga nime 'deni, lijē o'do tō'dō 'deni do mota tō bine, akonyo 'bēnni ga ote rōni 'deni. Mo'doko dē toja lijē ngi kari tara ti 'bo kinza ma lijē konyo oto, rōmōyi kinza lijē kari kidaki go kori.”

XXXIII Bo kōsō go bo ga ititi bo, iya te, “Ti do'ja akonyo di yala di yi mōkō nime ma 'do ko'bo tindi 'ba bilaka naga nime?”

XXXIV Bo ileki kititi lijē, iya te, “Akonyo wa'di ga na kēddike timo bina?”

Lijē iya te, “Dēdi nge ti maŋgolō'bo modōmōriyō, ti kole kenze titi to ne ga.”

XXXV Kina Yēsu ki'di 'do tindi naga nima koloma bēri. XXXVI Kina bo kogba maŋgolō'bo modōmōriyō tōnē ga ngi ti kenze mo ga, bo kileki yēē'di mo zi Boko'ba. Kina bo konye yimo ngi ki'di zi bo kōsō go bo ga kari ki'di zi bilaka tōnē ga. XXXVII Kina lijē pili konyo ngi ko'bo lijē. Kina bo kōsō go bo ga kako ngi kototo kōso ma kileke mo ga koso mi kee modōmōriyō. XXXVIII Bilaka naga nima konyo ne botōni mo ga ēdi pili kuluku 'butē bi modōmota (4000). Kina 'ja ēdi gbī ti kole titi ame kitētē dē yimo.

XXXIX Kina odo Yēsu kiyēyi bilaka naga nima 'deni kari tine, na bo kēki ngi mi sorope kari mi dōyayi 'ba Magadana.

## XVI

*Bo Titi Ma Le'jete (MK 8:11-13; LK 12:54-56)*

I Parosi mōto ga ti Sadoke ako zi Yēsu 'do to'ba bo. Kina lijē kititi bo 'do bo ko'do go koto ame 'do kileme tigo 'ba Boko'ba di mitoro ne. II Tine Yēsu ileki dōmo zinni, iya te, “Kpe bilaka, odo kada kēdi kōsō ē'bēni 'deni iyake te, 'Ma tilēndō kada ēdi keze rōmōyi mitoro ro ma kasi.’ III Kina gbī molo mi dōŋbo iyake te, ‘Toro ēdi ka'di tone rōmōyi mitoro 'deni ro ma kasi gbī ti poli kōlu.’ Kina me 'deni ikalike tiyēti kōmo poli ma kēdi kuyi rōni tilēndō ro ma kasi ala ro ma kōlu. Tine inza ko'boke tiyēti wa ma kēdi ko'do rōni mi kada naga nime. IV Go wa'di na kpe bo titi ma le'jete nime ngi ro ma kēnyē kereke Boko'ba dē te? Ebeke tititi ma 'do to'do go koto ziye, tine minza mileme du te ziye. Go koto ma 'do kileme ziye na nge tōnē ro 'ba Yona bo kumē lende 'ba Boko'ba.”



Kina Yēsu kēnyī ngī kari abo di ngila lijē.

*Laŋga 'Ba Parosi Ni Ti Sadoke  
(MK 8:14-21)*

<sup>V</sup> Kina ɔɔ Yēsu ni kari 'deni kumu ɔɔ pɔpɔ kɔmɔ gönyī ma kapa mɔɔ tine, bɔ kɔsɔ gɔ bo ga ari kɔŋgɔ dɔnni udɔlu 'deni di bi togba maŋgolo'bo kako timo. <sup>VI</sup> Yēsu iya zinni, iya te, "I'dike kɔmɔye kandi laka di zi laŋga 'ba Parosi ni ti Sadoke ni."

<sup>VII</sup> Kina bɔ kɔsɔ gɔ bo tɔnɛ ga koloma ngī rɔ tiya mo rɔ gɔ rɔnni, lijē iya te, "Bo ɛdi kiya lende nima tara gɔ ame dakoke dɛ ti maŋgolo'bo ne ya?"

<sup>VIII</sup> Tine Yēsu ikali wa nima lijē kɛdi kiya ne 'deni mɔlo. Kina bo kiya zinni, iya te, "Kpe bɔ kinza ki'dike dɔye dɛ gba laka gɔ lende ma naga nime. Gɔ wa'di na kɛddi kiyake lende 'ba maŋgolo'bo ame kakoke dɛ timo ne rɔ gɔ rɔye gɔmo? <sup>IX</sup> Lende nime ɔɔ dɛ gba dɔye? Omerike lende 'ba maŋgolo'bo muyi tɔnɛ monye yimo ki'dike zi bilaka kuluku 'butɛ bi 'butɛ (5000) ne dɛ? Utɔ'duke kɔsɔ mo koso mi kee ndɔ? <sup>X</sup> Kina gbī maŋgolo'bo modɔmoriyɔ tɔnɛ ga mi'di zi bilaka kuluku 'butɛ bi modɔmota (4000) ne, utɔ'duke kɔsɔ mo koso mi kee ndɔ? <sup>XI</sup> Ne gɔ wa'di na ki'dike dɛ kɛdi dɔye, lende 'ba maŋgolo'bo na dɛ me mɛdi miya ziye bine ne? I'dike kɔmɔye kandi laka di zi laŋga 'ba Parosi ni ti Sadoke ni."

<sup>XII</sup> Kina lende mo kɔɔ 'jaa dɔnni Yēsu inza kiya zinni 'dɔ lijē ki'di kɔmɔnni kandi laka di zi laŋga 'ba gɔ maŋgolo'bo, tine 'dɔ lijē ki'di kɔmɔnni kandi laka di zi akiyandi 'ba Parosi ni ti Sadoke ni.

*Kole 'Ba Bilaka Lesi Yē Na?  
(MK 8:27-30; LK 9:18-21)*

<sup>XIII</sup> Kina ɔɔ Yēsu ni kari 'deni mi dɔyayi ma ngɔsi ngila gawo 'ba Kayisariya Pilipɔ, na bo kititi bɔ kɔsɔ gɔ bo ga, iya te, "Bilaka ɛdi kiya kole 'ba bilaka lesi rɔ yɛ?"

<sup>XIV</sup> Lijē ileki dɔmo, iya te, "Ya mɔɔ ga iya te ni Yowani bɔ bapatisi na. Ya mɔɔ ga iya te ni Eliya mo na, mɔɔ ga iya te ni Yeremaya ala bɔ kumɛ lende 'ba Boko'ba ma kɔɔ mɔɔ na."

<sup>XV</sup> Bo ileki kititi lijē, iya te, "Ne kpe 'beye iyake ma rɔ yɛ?"

<sup>XVI</sup> Simona Pitɔrɔ ileki dɔmo, iya te, "Ni na rɔ Kurisitɔ kole 'ba Boko'ba ame koja kako di mitɔrɔ ne."

<sup>XVII</sup> Yēsu ileki dɔmo, iya te, "Yɛɛ'di kɛdi ziyi Simona kole 'ba Yowani. Rɔmɔyi akikali kodɔrɔ nime bilaka lesi na dɛ ki'di ziyi, tine ako di zi 'bu ma ame mitɔrɔ ne. <sup>XVIII</sup> Pitɔrɔ, rɔ ma laka miya ziyi, ni na rɔ dɔku. Dɔku nime na ti mo'ba kanisa ma dɔmo ame pele rɔ tɔlɛ dɔ kote inza kikali ta'da mɔ. <sup>XIX</sup> Ti mi'di kpadɔri 'ba nɛre lɔbu 'ba Boko'ba ziyi. Lende ame kɛddi kudɔdu zi bilaka 'ba mi dɔyayi bine Boko'ba udɔdu 'deni gbī mɔlo di mitɔrɔ. Kina wa ame kodɔ kpamo di mi dɔyayi bine, Boko'ba ɔɔ kpamo 'deni gbī mɔlo di mitɔrɔ."

<sup>XX</sup> Tine Yēsu ose gɔmo zi bɔ kɔsɔ gɔ bo ga kinza lijē kari kiya dɛ zi bɔɔ ma kɔɔ mɔɔ kiya te, bo na rɔ Kurisitɔ ame Boko'ba koja kako di mitɔrɔ ne.

*Yēsu Iya Gɔ Lende 'Ba Tɔlɛ Abo  
(MK 8:31-9:1; LK 9:22-27)*

<sup>XXI</sup> Mi kada nima na Yēsu kisaki ngī tiya mo yaga bi kɔɔ zi bɔ kɔsɔ gɔ bo ga, kiya te, "Ti mari mi Yerosalema kina lɔbu 'ba bilaka ni ti 'ba bɔ akumu ni ti bɔ kɔmɔ kiyandi mo ga kpaki ti kodɔ gomɔ rɔma nɔbɔ lijē kupɔ ma. Tine mi tɔ'dɔ dɔ mota Boko'ba ti ki'di ma mɛnyī mɔɔ yaga di mi tɔlɛ."

<sup>XXII</sup> Kina Pitɔrɔ kogba Yēsu ngī kese timo sege yaga, bo kowasa lende nima yaga di kpa Yēsu, iya te, "Nɛre, Boko'ba kitata yaga di rɔyi, ko'dɔ rɔni dɛ ziyi."

<sup>XXIII</sup> Kina Yēsu kuyi kɔmɔ bo dɔ Pitɔrɔ, iya te, "Ni Satani nime, ese yaga di rɔma. Ni 'bɛyi wa 'ba turɔkpɔ rɔni gɔ kari ma na. Meri 'bi

nima 'ba bilaka lesi na, 'ba Boko'ba na dē.”

**XXIV** Kina Yēsu koloma ngi ro tiya mo zi bo kōsō go bo ga, iya te, “Boto ame ko'doko tōsō goma ne, i'dike bo komba go bo zi gbagba bo, bo kombi goma abo bo kōsō goma pele nbo mi tölē. **XXV** Römöyī bo ame kiteri tōmō didi bo ne ti kupō ngi. Tine ame kupō didi bo go lende ma ne ti kōmō ngi. **XXVI** Ddo bo mōto komōmi dōliṅo lōbu nime pele pili zi bo, tine bo kupō dō didi bo, wa'di na bo ti ko'ja gōmo? Bo inza ko'ja wa mōto gōmo. Ddo bo kōlē 'deni wa mōto inza kpe ame 'dō bo ki'di tutē go didi bo timo. **XXVII** Tine kole 'ba bilaka lesi ti kako ti malayika abo ga mi tigo 'ba 'bu bo. Kina bo ti kopi ngi ziyi ni bo mōto go ndobo 'bi ma ko'dō. **XXVIII** Ro ma laka miya ziye, ya mōto ga ēdi mi lōngō ye bine ame tako 'ba kole 'ba bilaka lesi ame bo kēdi kako ro nere 'ba dō wa pili ne, ti kako kota lijē gba kinza kinene wa mōto möyi mo ro tölē.”

## XVII

### *Kinē Yēsu Uyi Rōni* (MK 9:2-13; LK 9:28-36)

**I** Mi tō'dō dō modokoto di pōtō mo na Yēsu kēnyī ngi kogba Pītōrō ni ti Yakoba ti lōndō bo Yowani, bo koto lijē kari dō dōku ma lōbu ro dōnni. **II** Kina ngi ko'ja lijē kēdi koṅgo Yēsu tine kinē bo uyi rōni 'deni 'beri. Kōmō bo obō 'deni ngi kōzo kada. Kina boṅgo 'ba ro bo anmi 'deni ngi kōbō yaga kōzo mandara. **III** Kina lijē ko'ja Musa ni ti Eliya kōdō 'deni yayi kēdi kilende ti bo. **IV** Kina Pītōrō kēnyī kilende kiya zi Yēsu, iya te, “Nere, ele sowa ame dēdi 'deni bine. Ddo ko'doko ngi, ti mubō ngōngōbō mota bine, koto ziyi koto zi Musa kina ma koto 'dō kēdi zi Eliya.”

**V** Kota bo kēdi gba tilende na poli mōto ro ma kōbō kako ngi kutu'bō lijē. Kina biro kudu ngi di mi poli nima, iya te, “Bo na ro kole ma ame

mō'o kulōwō ne, ma ti mi kēyī go lende abo. Uwōke dō bo.”

**VI** Kina ddo bo kōsō go Yēsu naga nima kuwō biro nima 'deni tara odo tikere ngi minni lijē kēnyī kila'ba kutu'bō kōmōnni bēri. **VII** Yēsu ako kosa rōnni, kiya te, “Ēnyike tōro. Kinza kereke dē.”

**VIII** Kina lijē kombi kōmōnni tōro tine lijē o'ja boto dē kpe, Yēsu na 'deni nge kutu bo yayi.

**IX** Kina ddo lijē kēdi kēki 'deni kako bēri di dō dōku tine, Yēsu ose zinni, iya te, “Kinza kari kiyake lende 'ba wa naga nime ko'jake ne dē titi zi boto ma koto mōto. Tine 'dō kiyake 'jaa ddo Boko'ba ki'di kole 'ba bilaka lesi 'deni 'bōwu kēnyī kōdō yaga di mi tölē.”

**X** Lijē ititi bo, iya te, “Ne go wa'di na bo kōmō kiyandi 'ba kō'du ki'di ni kiya te, Eliya na kēdi kako titi dōgba kina 'jaa ti Kurisito kako?”

**XI** Yēsu ileki dōmo zinni, iya te, “Ro ma laka Eliya na kēdi kako titi dōgba 'dō bo kiyija wa pili ndō. **XII** Tine ro ma laka miya ziye, Eliya ako 'deni bine, tine bilaka ikali bo dē. Lijē o'dō bo ngi kōzo wa ma lijē ko'doko ē'bēnni to'dō mo tara. Kina lijē ti ko'dō kole 'ba bilaka lesi gbī kilisa di kōzinni tara.”

**XIII** Kina bo kōsō go bo tōnē ga kikali ngi Yowani bo bapatisi na bo kēdi kiya lende mo.

### *Kole Mōto Ti Abēri Dōmo* (MK 9:14-29; LK 9:37-43)

**XIV** Kina ddo lijē kileki 'deni kako kōmō zi tindi naga nima na bo mōto kako ngi kolodo bēri kōmō Yēsu, **XV** kiya te, “Nere, i'di miyi kēyī ro kole ma. Kole ma ēdi ti abēri kēdi koṅma ngi ro ma kēnyē kebe mi pa'do ni, kebe mi mini ni. **XVI** Kina me mō'de bo kako zi bo kōsō göyi naga nime tine lijē o'bo dē tilēno mo.”

**XVII** Yēsu ileki dōmo, iya te, “Kpe bilaka ma le'jete naga nime, kpe bo kinza ki'dike dōye dē go lende ma naga nime, kpe bo lende kēnyē naga nime. 'Dō mō'bō tiye bine nbo nyanya? Kina 'dō mogbo dōki'di ma

di zi gomo 'be nime n̄bō nyanya? O'deke kole nima kako zō dayi."

**XVIII** Kina Yēsu kamo n̄gī dō nōkī nima na kēnyī n̄gī di dō kole tōnē. Kina kileño kole tōnē n̄gī mī saa nima. **XIX** Kina bō kōsō gō Yēsu ga kako liya zi bo, kiya te, "Dō'bo 'beze dē toga mo yaga gō wa'di?"

**XX-XXI** Yēsu ileki dōmo, iya te, "Rōmōyī i'dike dōye dē gba laka gō lende ma. Rō ma laka miya ziye, odo ki'dike dōye 'deni pele n̄ge mbowa gō lende ma ti kiyake n̄gī zi dōku nime, kiyake te, 'Ese di bine kari 'dē.' Kina dōku nime ti kese n̄gī. Kina gbī wa mōto inza konya dōye kpe."

*Yēsu Iya Gō Lende 'Ba Tōdo Abo Di Mī Tōlē*

*(MK 9:30-32; LK 9:43-45)*

**XXII** Kina odo bō kōsō gō Yēsu ga kēdī 'deni pili bi kōto Galilaya tine na Yēsu kiya zinnī, iya te, "Ti kususu kole 'ba bilaka lesi ki'di zi bilaka, **XXIII** kina lijē ti kupō bo n̄gī. Tine mī tō'dō dō mota Boko'ba ti ki'di bo kēnyī kōdo yaga di mī tōlē."

Gō kō'du mo na bō kōsō gō bo ga n̄gī dō meri rō kōmō tōlo.

*Yēsu Opi Awada 'Ba Rō Löbu 'Ba Boko'ba*

**XXIV** Kina odo Yēsu ni kōmō 'deni Kaparanoma, bō kireke awada 'ba rō löbu 'ba Boko'ba ako kititi Pītōrō, iya te, "Bō dōye nima bō kopi awada 'ba rō löbu 'ba Boko'ba na?"

**XXV** Pītōrō iya te, "Kina n̄gī tara."

Kina odo Pītōrō kōdo 'deni rō, tine na Yēsu kititi bo dōgba, iya te, "Si-mona, meri 'bī tondo ga? Ēdī kireke awada 'ba bō dōliño 'ba dōyayi nime di zi yē mo ga? Di zi kole 'ba bō dōliño ala di zi bō löwō?"

**XXVI** Pītōrō iya te, "Ēdī kireke di zi bō löwō."

Yēsu iya te, "Tine kole 'ba bō dōliño ireke odo dē di teyi. **XXVII** Ne dō'dōko dē 'dō bilaka naga nime komeri lende kēnyē rōze. Ari kpa pōpō ku'du jibada yīmo. Oto kenze ma dōgba ame kinda'ba jibada ne yaga. Kina odo kobenye kpamo

ēddī ko'ja yamo di kpamo. Kina 'dō kogba yamo nima kari timo kopi zinnī rō awada ze 'ba rō löbu 'ba Boko'ba."

## XVIII

*Yē Na Rō Dō Kiteli?*

*(MK 9:33-37; LK 9:46-48)*

**I** Mī kada nima na bō kōsō gō Yēsu ga kako zi bo kititi bo, iya te, "Yē na rō dō kiteli mī n̄gere löbu 'ba Boko'ba?"

**II** Kina bo kīdēkī kole titi mōto n̄gī ki'di kōrō kōmōnnī. **III** Kina bo kiya te, "Rō ma laka miya ziye, odo kilekike rōye dē n̄gī kōzō kole titi nime tōdo ziye mī n̄gere löbu 'ba Boko'ba inza du te. **IV** Bō ame kileki rō bo 'deni titiyi kōzō kole titi nime ne na rō dō kiteli mī n̄gere löbu 'ba Boko'ba. **V** Bō ame kota kole titi ma kōzō a nime te rō n̄ba gō kō'du ma ne, ma na bo kota ma 'deni.

**VI** Ne bō ame kēdī ki'di kole titi ma kōzō a nime te ame ga ki'di dōnnī 'deni gō lende ma ne kebe kila'ba mī lende kēnyē, ma laka mo dēne o'bo 'dō kudōdu toto kuwu ndōwu ma löbu mugu bō tō nima 'dō kitijī bo timo mī mini löbu ma kalo. **VII** Bu'bu ziye kpe bilaka 'ba dōliño gō wa ma konzi ame ga kēdī ki'di bilaka kōco yaga di mī kori ma nime ne. Ēdī n̄gī tara 'dō lijē wa naga nima kēdī bine. Tine bu'bu zi bō ame ki'di bilaka tōco yaga ne. **VIII** Odo kōziyī ala ndiyī na ki'di yi ko'dō lende kēnyē, oke yaga ku'du mōkō. Ti kēdī rō ma laka ziyī 'dō kēddī ti dīdī ma n̄burun̄buru rō bō kōzī kōto ala rō bō ndī kōto di dō ame 'dō ku'du yi mī pa'do ma n̄burun̄buru kpaki ti kōziyī ga ti ndiyī ga ne. **IX** Kina odo kōmōyī na ki'di yi ko'dō lende kēnyē iyagba yaga ku'du mōkō. Ti kēdī rō ma laka ziyī 'dō kēddī ti dīdī ma n̄burun̄buru rō bō kōmō kōto di dō ame 'dō ku'du yi mī pa'do 'ba tōlē dō kote ti kōmōyī ga kpaki riyō ne."

*Kamölō Kōto Odo Kölu*

*(LK 15:3-7)*

**X-XI** "On̄goke laka kinza kudōlike lijē wa titi naga nime dē. Rō ma laka

miya ziye malayika 'bënni ga ö'bö ngi nburu kómo 'bu ma Boko'ba di mitoro. **XII** Ti komerike tondo? Odo bo mato kedí ti kamölö kuluku riyö, kina ma koto mato kölu yaga di kómo mo, tara ne bo ti kola ma konzi naga nima de ngi mökö mi löwu yayi bo kari toma ma koto nima kölu ne ya? **XIII** Ro ma laka miya ziye, odo bo kari ko'ja 'deni, bo ti kedí ngi ti lonjo ro mbembé ro do kiteli gomo di do lonjo ma bo kedí timo go ma konzi naga nima kölu de ne. **XIV** Kina gbi tara 'bu ye ame mitoro ne o'doko de 'do lijé wa titi naga nime ma koto mo kölu yaga."

### *Tote Lende Ti Löndö*

**XV** "Odo löndö yi mato kirasi lende ziyi ari kiyeti go lende kirasi abo liya zi bo. Tine iyake nge doye riyö ti bo. Kina odo bo kuwö dōyi 'deni omo bo 'deni di mi lende kirasi. **XVI** Ne odo bo kuwö dōyi de ogba bo mato ala bilaka ma riyö mato ga ngila yi romöyi 'do bo kodoro bici lende mo kedí riyö ala mota, kozo ma buku 'ba Boko'ba kiya tara. **XVII** Tine odo bo kuwö dönni de gbi ari kiyeti gomo pili mi kanisa. Kina odo bo kuwö do kanisa de gbi tine o'do bo ngi nati kozo bo löwö kozo bo lende kënyé naga tara.

**XVIII** Ro ma laka miya ziye lende ame keddi kudöduke di mi dōyayi bine Boko'ba udödu 'deni gbi molo di mitoro. Kina gbi lende ame kodoke kpamo di mi dōyayi bine Boko'ba odo kpamo 'deni gbi di mitoro. **XIX** Kina me medí miya gbi ziye, odo bilaka ma riyö di mi löngö ye bine kuti 'deni go wa mato ame 'do kititike 'bu ma ame mitoro ne gomo bo ti ko'do ngi. **XX** Romöyi odo bilaka riyö ala mota kototo kpenni domöyi ma, ti medí ngi mi löngö lijé."

### *Tola Löndö Go Lende Kirasi*

**XXI** Kina Pitörö kako zi Yésu kititi, iya te, "Nere, odo löndö mato kö'bo nduwé to'do lende kënyé zö, 'do mola bo gomo nbö mi ndö? Mi modomoriyö?"

**XXII** Yésu iya te, "Inza tara, ola de nge mi modomoriyö, tine ola bo nduwé gomo nbö mi kuluku ma kinza kiya. **XXIII** Romöyi nere löbu 'ba Boko'ba edí kozo lende 'ba bo dolinjo mato ame ko'doko tonjo go akikeki 'ba bo laja abo ga ne. **XXIV** Kina odo bo kisaki to'do mo 'deni tara tine na ko'de bo mato ame konyo yamo 'deni ngi ame titete mo ngi ro kuluku ma kinza kiya ne. **XXV** Bo laja nima inza ti wa mato ma 'do ko'bo topi wali nima timo. Kina bo dolinjo nima ki'di lende mo ngi 'do tugö bo nima pili mökö ti 'ja mo ga ti kole mo ga kpaki ti wa mo ga 'do kopi kpa wali nima. **XXVI** Tine bo laja toné ényi kolodo beri kómo bo dolinjo nima, kiya te, 'Nere, i'di miyi kedí liya ro ma keyi roma. Ti mopi wa 'bi naga nima 'deni ngi pili ziyi.'

**XXVII** Mi bo dolinjo eyi ngi ro bo laja nima kina kola bo ngi go wali toné kope bo kari abo. **XXVIII** Tine bo toné ari kondoso ti bo laja lepi bo mato ame wali abo kedí gomo nge kuluku ndö tara. Kina bo kinda'ba ngongoro bo nima ngi, iya te, 'Opi wali ma toné göyi ne.'

**XXIX** Tine bo laja lepi bo nima olodo beri koma'jo ro bo zi bo toné, iya te, 'T'di miyi kedí liya ro ma keyi roma. Ti mopi wa 'bi naga nime 'deni ngi pili ziyi.'

**XXX** Pele bo upupu mi bo ngi beri bo koto bo toné ku'du mi maboso, 'do koloma yayi nbö odo bo nima kopi wali nima pili.

**XXXI** Kina odo bo laja mato ga ko'ja 'deni tara lijé ngi ro meri ro mbembé, kina lijé kari kiyeti gomo ngi pili zi bo dolinjo toné. **XXXII** Kina bo dolinjo kidéki bo toné ngi, iya te, 'Ni bo laja kënyé kulöwö nime, mola yi bine go wali toné ga romöyi oma'jo röyi zö. **XXXIII** Ne go wa'di na ki'di miyi de keyi ro bo laja lepi yi nima kozo ame mi'di yimo keyi röyi ne tara?'

**XXXIV** Bo dolinjo ngi ro 'diri ti bo kina ki'di lende ngi zi bo kanya 'ba go maboso 'do ku'du bo nima mi



maboso komba ḡbö bo kopi wali nima kote.”

**XXXV** Kina Yēsu kileki zīnnī, iya te, “Wa nime na ti 'bu ma ame mītoro ne ko'do ḡbī tara ziye odo kolake lēpi ye ga dē di mī dōkī'di ye.”

## XIX

### *Akititi 'Ba Toga 'Ja* (MK 10:1-12)

**I** Kina odo Yēsu kote tiya wa naga nime 'deni tine, na bo kēnyī ḡḡi di Galilaya kari mī kapa doyyai 'ba Yuda yi ame ḡonyī yōpō 'ba Yaradene ne. **II** Kina tīndī 'ba bilaka kozi ḡḡi ḡo bo, na bo kileḡo ya ma ti rōko'o naga ḡḡi di yayi.

**III** Parosi mōto ga ako zi bo tiyozo bo ti akititi, iya te, “Tara ne kō'du ki'di odo kpamo ḡḡi 'do bo mōto koga 'ja 'bī ḡḡi ḡo lende mōto ga pili ya?”

**IV** Yēsu ileki dōmo zīnnī, iya te, “Idēkike dē du di mī buku 'ba Boko'ba? Ame kiya te, di bī tisaki mo bo ma ko'ba lijē i'di lijē ro bōtōni ni ma ti 'ja. **V** Kina bo kiya te ḡo kō'du nime, 'Bōtōni ti kololo di yōki 'bu bo ni ti ma bo, lijē kari kodō'bo rōnnī ti 'ja abo. Kina lijē kpaki riyō 'deni ro akoto.’ **VI** Lijē inza kpe riyō tine 'deni ro akoto. Kina wa ame Boko'ba kodō'bo 'deni ro akoto ne kinza bilaka kebe koza yimo dē kpe yaga.”

**VII** Parosi naga nima ēnyī kititi bo, iya te, “Ne ḡo wa'di na Musa ki'di kō'du mo kiya te odo bo mōto koga 'ja abo 'do bo kugu waraga 'ba tēyī ki'di teyī?”

**VIII** Yēsu iya te, “Musa odo kpamo ziye 'do kogake 'ja 'be ga yaga rōmōyī minyī 'be idari 'deni. Tine ma di bī tisaki mo inza tara. **IX** Ro ma laka miya ziye, bo ame koga 'ja abo ḡo lende mōto 'beri di ḡo kōmō kololo 'ba tō'dō ti ro ne o'do yēri 'deni odo bo kebe kari kogbe 'ja mōto ḡbī.”

**X** Kina bo kōsō ḡo bo ga kititi bo, iya te, “Ne odo kō'du 'ba mī lōḡḡo

'ja ni ti bōtōni na 'deni tara tine, 'do bilaka kogbe 'ja dē kpe ma?”

**XI** Yēsu ileki dōmo zīnnī, iya te, “Akiyandi 'ba tō'bō kinza togbe 'ja nime iya rōnī dē zi bilaka pili ro buru, tine ḡge zi lijē ame ga Boko'ba ki'di 'deni zīnnī ne. **XII** Rōmōyī kōri 'ba lende mo ga ēdī ḡbanjī ame ki'di bilaka kēdī koloma kinza togbe 'ja ne. 'Ba ya mōto ga oyo lijē molo tara. 'Ba ya mōto ga bilaka na ko'do lijē tara. Kina ya mōto ga o'doko 'bēnnī togbe 'ja dē ḡo kō'du 'ba ḡere lōbu 'ba Boko'ba. Kina i'dike lijē ame ga ko'bo tuti ḡo akiyandi nime ne, ko'do ḡḡi tara.”

### *Yēsu O'do Yēyī Do Kole Titi* (MK 10:13-16; LK 18:15-17)

**XIII** Bilaka mōto ga o'de kole titi kako zi Yēsu 'do bo ki'di kōzī bo dōnnī, bo ko'do mōtu ḡo lende 'bēnnī. Tine bo kōsō ḡo bo ga ota bilaka naga nima. **XIV** Kina Yēsu kiya te, “Kinza kotake kole titi naga nime dē, olake lijē kako zō. Rōmōyī lijē ame ga kozo a nime te ne ḡere lōbu 'ba Boko'ba na ro 'bēnnī.”

**XV** Kina bo ki'di kōzī bo ḡḡi dōnnī na bo kiteli ḡḡi nduwē di yayi.

### *Bo Mōri* (MK 10:17-31; LK 18:18-30)

**XVI** Kina bo mōto kako zi Yēsu kititi, iya te, “Bo kōmō kiyandi, wa ma laka wa'di na ḡo mo'do 'do mo'ja didi ma ḡburuḡburu?”

**XVII** Yēsu iya te, “Ititi ma ḡo wa ma laka ḡo wa'di? Boko'ba na ḡge koto ro ma laka. Odo ko'doko tēdī ti didi ma ḡburuḡburu oro kō'du ki'di abo.”

**XVIII** Bo nima iya te, “Kō'du ki'di ma tondo mo ga?”

Yēsu iya te, “Kinza ko'do rōyī dē ro bo kōzī roma. Kinza ko'do yēri dē. Kinza ko'do 'bōḡō dē. Kinza kususū bōto mōto dē ro bētī. **XIX** Kina oro 'bu yī ni ti mōyī. Kina ḡbī o'o bilaka lesi lēpi yī mōto kozo ame kō'o yida rōyī ne tara.”

**XX** Yōbi nima iya te, “Moro kō'du ki'di naga nima 'deni molo kpaki ro

gomo. Tine wa'di na kola gba zö 'do mo'do?"

**XXI** Yësu iya zi bo, iya te, "Ɔdo ko'doko ngi 'do keddı ro ma laka kinza a ma kënyë mato miyi ari kugö wa 'bi ga me yaga 'do koza girisi mo zi bo lisa. Kina ti keddı ngi ti wa ro mbëmbë mi doyayi 'ba mitoro. Kina ti 'do kako kosö goma."

**XXII** Kina odo yobi tonë kuwö lende nima 'deni tara tine, bo ënyi abo ngi kari ti meri, romöyi bo bo wa mbëmbë na.

**XXIII** Kina Yësu kebe tiya mo zi bo kosö go bo ga, bo iya te, "Ro ma laka miya ziye, ti kedı ro gomo zi bo wa go kodo mi nere löbu 'ba Boko'ba.

**XXIV** Kina me medı mileki gbi miya gomo ziye, tado mi nere löbu 'ba Boko'ba ti kedı ro ma kitigo zi bo wa ni kozo tado 'ba gamele di bi gböngö 'ba bicı libira tara."

**XXV** Kina odo bo kosö go bo ga kuwö lende nime 'deni te tine, lende mo igayi lijë ngi sowa. Kina lijë kebe tititi mo, iya te, "Tine ye na ti komo ti di mi tolë ya?"

**XXVI** Yësu ongo bi dönni, iya te, "Wa nime bilaka lesi o'bo de to'do mo, tine Boko'ba na ko'bo to'do wa pili."

**XXVII** Kina Pitöro kënyi kileki domo, iya te, "Ongo te, ne ze 'beze nime dola wa pili 'deni dosö göyi. Tine wa'di na ti do'ja di gomo?"

**XXVIII** Yësu ileki domo zinni, iya te, "Kina me ziye 'do kikalike laka, odo kole 'ba bilaka lesi kari koloma 'deni do kiti ma do kiteli abo mi dolıno ma kileno ro ma la'ja nime tine, kpe bo kosö goma ma 'butë domoriyo naga nime ti kolomake 'deni gbi do kiti ro löbu do kpa goli ma 'butë domoriyo 'ba Yisarele. **XXIX** Kina ti lijë ame ga pili kola linjo ala löndö ala lemı ala 'bu ni ti ma ala kole ala nyaka go lende ma ne, ti ko'ja 'deni ngi ro mbëmbë kebe do ame ga lijë kola ne. Kina lijë ti ko'ja kpa közimo 'deni ngi ro didı ma nburunburu.

**XXX** Tine ame ga ro löbu ne ti kileki 'deni titiyi. Kina ame ga titiyi ne ti kedı 'deni ngi ro löbu."

## XX

### *Dongala 'Ba Bo Ndobo Mi Nyaka*

**I** "Nere löbu 'ba Boko'ba edı kozo lende 'ba bo nyaka mato ame kënyi molo mi donbo kari toma bilaka 'ba 'do ko'do ndobo mi nyaka abo ne tara. **II** Kina odo lijë kuti do lende 'benni 'deni bi koto ti bo ndobo abo ga 'do bo kopi yamo kuluku kotokoto zinni mi kada koto tine, bo oja lijë ngi kari bi ndobo mi nyaka abo nima.

**III** Kina bo kënyi kari 'böwu mi go bi 'ba ndögö ko'ja ndı kada kedı 'deni modomosowo. Kina bo kari ko'ja ya mato ga ngi kedı koro le yayi ro ma sari kinza ndobo. **IV** Kina bo kënyi kilende zinni, bo iya te, 'Kpe nime gbi, arike to'do ndobo mi nyaka ma 'de yayi, ti mopi wa ma ko'bo go komoye ngi ziye.' **V** Kina lijë kari ngi.

Kina mi zana kada 'deni bo ari ko'do gbi tara. Mi komo kada 'deni bo ari ko'do gbi tara. **VI** Kina ko'ja ndı kada kedı 'deni kozo muyi tara tine, na bo kari ko'ja ya mato ga gbi kedı gba koro le ro ma sari mi go bi 'ba ndögö yayi. Kina bo kënyi kilende zinni, bo iya te, 'Eddı koroke kada kosö doye bine ro ma sari kinza ndobo mo go wa'di?'

**VII** Lijë iya te, 'Boto i'di ndobo de du te zize.'

Bo iya te, 'Laka, arike gbi to'do ndobo mi nyaka ma.'

**VIII** Kina odo kada kosö 'deni tine bo do nyaka tonë ilende zi makungu abo, iya te, 'Ari kideki bo ndobo naga nime 'de 'do kopi yamo 'benni zinni. Isaki di do ya ma ko'de di yi böwu naga nima nbö komo do ya ma ko'de dogba naga nima.'

**IX** Ya ma tonë ga kisasi ndobo ko'ja ndı kada kedı 'deni muyi ne, inda'ba yamo kuluku kotokoto kpaki ro gönni. **X** Kina odo ya ma ko'de dogba tonë ga komo 'deni tine, lijë omeri 'benni tegë lijë edı kunzo yamo tone ro ma kënyë. Tine lijë pili ro gönni inda'ba ga me kuluku kotokoto.

XI Kina ɔɔɔ lijɛ kinda'ba yamo 'deni pili tine lijɛ ebe ngi tonboro rɔnni zi bo do nyaka tɔnɛ. XII Lijɛ iya te, 'Ya ma ko'de 'jaa di yi'bɔwu naga nime o'do 'benni ndɔbo nge saa kɔto. Ne ze 'beze nime dupo rɔze timo loyi do kada kata nime ebe kopi yamo 'benni gbɛ aa koriya ti 'beze.'

XIII Bo do nyaka nima iya zi bo ma kɔto mɔto di mi lɔngɔ lijɛ yayi, iya te, 'Bo nba ma, uwɔ te. Mu'bɔlu ye dɛ rɔ tu'bɔlu. Kpe na kutike do lende nime kɔto tɔ 'do ko'dɔke ndɔbo kada kɔsɔ do yamo kuluku kɔto. XIV Kina me 'deni, ogbake yamo 'be ga ma kinda'bake, karike liɔ. Ma na mo'dɔko 'do topi mo zi ya ma ko'de di yi'bɔwu naga nima gbɛ kɔzo 'beye. XV Mɛdi ti kɔzi kakpa 'do to'do wa ame mo'dɔko to'do mo ne ti yamo ma. Mi konji ma nime mo'do ne na kɛnyɛ miye?' "

XVI Yɛsu iya te, "Kina gbɛ tara, ame ga le'jete yi'bɔwu ne ti kɛdi 'deni dɔgba. Kina ame ga le'jete dɔgba ne ti kileki 'deni yi'bɔwu."

*Yɛsu Iya Gɔ Lende 'Ba Tinda'ba Bo*

(MK 10:32-34; LK 18:31-34)

XVII Kina ɔɔɔ Yɛsu ni kɛdi kari 'deni Yerosalema tine, bo ogba bo kɔsɔ gɔ bo ga yaga 'beri rɔ dɔnni. Kina bo koloma rɔ tiya mo zinni di gɔ kori yayi, XVIII bo iya te, "Uwɔke te, dɛdi darike nime mi Yerosalema kina ti kinda'ba kole 'ba bilaka lesi ki'di zi lɔbu 'ba bo akumu ni ti bo kɔmo kiyandi 'ba kɔ'du ki'di ni. Kina lijɛ ti kɔdo karama ngi do bo rɔ tɔlɛ. XIX Kina lijɛ ti kogba bo ngi ki'di zi bo lɔwɔ todo laɔa rɔ bo komba bo kina ti kutɔti bo ngi. Tine mi tɔ'do do mota bo ti kɛnyɛ kɔdo 'deni ngi yaga di mi tɔlɛ."

*Tileki Rɔ Bɛri*  
(MK 10:35-45)

XX 'Ja 'ba Zebedayo ɛnyɛ kako ti kole riyo 'bɛni ga zi Yɛsu. Kina loko kolodo ngi bɛri koma'jo rɔni zi Yɛsu. XXI Yɛsu iya te, "Wa'di na ko'dɔko?"

Loko iya te, "Ro ma laka ɔɔɔ kari koloma 'deni rɔ bo dɔliɔ, i'di kole

riyo ma naga nime ma kɔto koloma do dori yi kina mɔto do gali yi."

XXII Yɛsu ileki dɔmo zinni, iya te, "Wa nima kititike ne ikalike dɛ. Ti ko'bɔke tuwɛ wa di mi kɔsu 'ba gomɔ ame mɛdi muwɛ wa di yimo ne?"

Lijɛ iya te, "Dɛdi do'bo."

XXIII Yɛsu iya te, "Ro ma laka ti kuwɛke wa ngi di mi kɔsu ma. Tine ti'di wa toloma do dori ma ti do gali ma nima ndɔbo ma na dɛ, 'bu ma na kɛdi ki'di ya ame ga bo kileɔo 'deni ne koloma teyi."

XXIV Kina ɔɔɔ bo kɔsɔ gɔ bo ma 'butɛ naga nima kuwɔ lende nime 'deni, lijɛ ɛnyɛ ngi rɔ 'diri ti lɔndɔ riyo naga nima. XXV Kina Yɛsu kidɛki lijɛ ngi pili bi kɔto, kina bo kiya te, "Ikalike 'deni laka lɔbu ma 'ba bo lɔwɔ ni o'do ga rɔnni ngi rɔ nɛre rɔ a lɔbu dɔnni. XXVI Ne ma 'beye inza tara. Boto ame ko'dɔko gɔ bo kɛdi rɔ lɔbu di mi lɔngɔ ye ne, bo kileki rɔ bo yaga rɔ bo laja ziye. XXVII Kina ɔɔɔ bo ma kɔto di mi lɔngɔ ye ko'dɔko 'do bo na kɛdi rɔ bo dɔye, ma laka na 'do bo kɛdi rɔ atoli ziye pili. XXVIII Kina 'do kɛdi gbɛ kɔzo tako nime kole 'ba bilaka lesi kako ne, bo ako dɛ 'do bilaka koja laja zi bo, tine bo ako toja laja zi bilaka kina gbɛ 'do ti'di didi bo 'do tutɛ gɔ bilaka ma konzi timo di mi tɔlɛ."

*Bo Kɔmo Kɔlu 'Ba Yereko*  
(MK 10:46-52; LK 18:35-43)

XXIX Kina ɔɔɔ Yɛsu ni kɛdi kɛnyɛ 'deni ti bo kɔsɔ gɔ bo ga di Yereko yayi tine, na tindɛ ma kinza kiya kɔsɔ ngi gɔnni. XXX Tine bo kɔmo kɔlu ma riyo mɔto ga ame kɛdi koloma kpa kori yayi ne uwɔ 'deni Yɛsu na ma kɛdi kari ne. Kina lijɛ ki'di ngi tulori rɔ ma kembe, kiya te, "Nɛre, kole 'ba Dawidi, i'di miyi kɛyi rɔze."

XXXI Tine tindɛ naga nima amo dɔnni gɔ lijɛ kudumɔ yaga. Tine pele na lijɛ kulori ngi rɔ ma kembe rɔ do kiteli, kiya te, "Nɛre, kole 'ba Dawidi, i'di miyi kɛyi rɔze."

XXXII Kina Yësu koroŋgi kideki lijë, bo iya te, "O'doko 'do mo'do wa'di ziye?"

XXXIII Lijë ileki domo zi bo iya te, "Nere, do'doko 'do kiyoro komoze yaga."

XXXIV Yësu ongo lisa 'ba ronna kina bo kosa komonna ngi, kina komonna koroŋgi yaga ko'ja bi. Kina lijë kosö ngi go bo.

## XXI

*Todo 'Ba Yësu Mi Yerosalema*  
(MK 11:1-11; LK 19:28-40; YN 12:12-19)

I Kina odo Yësu ni komo 'deni ngosi ngila Yerosalema tine, na lijë kari ngi Betepage ame ngila doku 'ba Bilaya ne. Di yayi na Yësu koja ya ma riyö moto ga di mi longo bo kosö go bo ga kari dogba II ti ndose nime, iya te, "Arike mi lino nime 'de dogba komoye ne, ti kari ko'jake akaca kosi domo 'deni beri yayi ti kole mo ngila mo. Kina 'do kopeke ko'deke kako zo bine. III Kina odo boto moto kiya a moto ziye gomo, iyake te, 'Nere na ko'doko lijë.' Kina bo ti kola ngi karike timo."

IV Wa nime o'do roni 'deni 'do kedï koro lende ma tone bo kumë lende kiya ne. V Ame kiya te, "Iya te zi bilaka 'ba Yerosalema, 'Ongoke te, bo dolino 'be na me 'de kedï ro tako ziye. Bo abo le liya, bo eki 'deni do akaca. Bo oloma 'deni do kole akaca.' "

VI Kina ya tone ga Yësu koja ne kari ko'do wa ame bo kiya zinni ne ngi. VII Lijë o'de akaca nima ti kole mo, lijë ko'ba bongo 'benni ga gomo. Kina Yësu keki ngi koloma domo tari timo. VIII Tindi ma konzi o'ba bongo kileo mi kori timo tine ya moto ga oga 'benni ro 'jowu ko'ba teyi. IX Kina tindi ame ga kosö kebe go Yësu ti ya ma dogba mo ga pili ulori kiya te, "Yë'di kedï ziyi kole 'ba Dawidi. Yeyi kedï do bo ame kako ti moyi nere Boko'ba ne. Akilelu kedï zi Boko'ba mitoro."

X Kina odo Yësu kedï koro 'deni mi Yerosalema tine, bilaka 'ba mi gawo

yayi pili enyi koro timo, iya te, "Yë mo na ya?"

XI Tine tindi naga nima ileki domo, iya te, "Ame na ro Yësu bo kumë lende di mi Nazareta 'ba Galilaya."

*Yësu Odo Mi Reki 'Ba Rö Löbu*  
(MK 11:15-19; LK 19:45-48; YN 2:13-22)

XII Kina Yësu koroŋgi mi reki 'ba rö löbu 'ba Boko'ba, na bo kenyi ngi toga bilaka ame ga kedï tugö wa yayi ne me yaga. Bo kitini do tarabiza 'ba bo kutë girisi ni beri, gbi ti gba'da 'ba bo kugö matukpuru ni. XIII Bo iya zinni, iya te, "Ugu 'deni mi buku 'ba Boko'ba iya te, 'Rö löbu ma nime ti kideki ro rö 'ba motu.' Ne kina kebe kuyike 'deni za ro bi 'ba bo 'bögo."

XIV Tine bo komo kolu ni ti bo ka'bo ni ako zi bo mi reki 'ba rö löbu 'ba Boko'ba yayi, kina bo kileo lijë ngi.

XV Kina odo löbu 'ba bo akumu ni ti bo komo kiyandi ni ko'ja go koto naga nima bo ko'do ne 'deni tara tine, kina gbi ti ame kole titi kedï kulori 'deni timo di yayi, kiya te, "Yë'di kedï ziyi kole 'ba Dawidi," ne tine lende mo enye ngi minni.

XVI Kina lijë kenyi kititi bo, iya te, "Uwo wa nima lijë kedï kiya ne ra?"

Yësu iya te, "Yëë, muwo ra. Ne lende nime kugu mi buku 'ba Boko'ba ne idekike de su? Ame kiya te, 'Ni Boko'ba i'di akilelu ma laka 'deni koro di kpa kole titi ni ti kole kuru ame ga gba do mba ne.' "

XVII Kina Yësu kenyi ngi di ngila lijë yayi kari abo yaga di mi gawo nima. Bo ari Betaniya, bo ko'do yayi.

*Yësu Ulömu Ngëri Këlu*  
(MK 11:12-14, 20-24)

XVIII Di bi tileki abo kako mi gawo ro mi donbo tine, bo 'deni ro 'bö.

XIX Kina bo ko'ja ngëri këlu do kpa kori yayi. Kina bo koroŋgi kari tongo mo. Tine bo o'ja oto de domo, nge ro mbili mo. Kina bo kilende zi ngëri nima, bo iya te, "Ni, inza kana a moto kpe doyi bina." Kina ngi ngala te yo na ngëri tone kole ngi.



XX Bo kösö gɔ bo ga o'ja lende nime kina lende mo kigayi lijë ngi. Lijë iya te, "Ngëri këlu nime ututu ngi ngala te totondo mo ga?"

XXI Bo ileki dɔmo zinni, iya te, "Ro ma laka miya ziye, ɔɔ ki'dike dɔye ngi ro ma laka gɔ lende ma kinza kilikoke dɔye dë, ti ko'bɔke ngi to'dɔ wa ame kebe ma ko'dɔ rɔni zi ngëri këlu nime. ɔɔ kiyake pele te zi doku nime, 'Ni, ënyi ku'du röyi mi mini löbu.' Ro ma laka, ti ko'dɔ rɔni ngi. XXII ɔɔ ki'dike dɔye 'deni ngi gɔ lende ma, wa ame ga pili këddi kititike ti mötu ti ko'jake ngi."

*Közi Kakpa 'Ba Yësu  
(MK 11:27-33; LK 20:1-8)*

XXIII Kina ɔɔ Yësu kɔɔ 'deni mi reki 'ba rö löbu 'ba Boko'ba këdi kiyandi komɔ bilaka tine, na löbu 'ba bɔ akumu ni ti löbu 'ba bilaka ni kako ngi zi bo. Lijë kititi bo iya te, "Közi kakpa 'ba yë na me këddi ko'dɔ wa naga nime timo ne? Yë mo na ki'di közi kakpa nime ziyi?"

XXIV Bo iya te, "Ti mititi ye gbï ti akititi mɔɔ kɔɔ bine, ɔɔ kilekike dɔmo 'deni zö ti miya gɔ közi kakpa 'ba bɔɔ nime mëdi mo'dɔ wa naga nime timo ne 'jaa ziye."

XXV Kina bo kititi lijë, bo iya te, "Közi kakpa 'ba toɔ mini 'ba bapatisi dɔ bilaka nime Yowani koloma to'dɔ mo ne ako di zi yë? Ako di zi Boko'ba ala di zi bilaka lesi?"

Kina lijë koloma ngi ro towasa mo ro gɔ rɔnni, lijë iya te, "ɔɔ diyake te ako di zi Boko'ba, bo ti kiya te, 'Ne i'dike dɔye dë gɔ lende abo gɔ wa'di?' XXVI Ne ɔɔ diyake te ako di zi bilaka lesi, ele dë gbï. Ze ro tikere di zi tindi konzi naga nime. Römöyi lijë pili omeri 'deni Yowani na ro bɔ kumë lende 'ba Boko'ba." XXVII Kina lijë kileki ngi kiya zi Yësu tégë, "Dikali dë."

Kina bo kileki zinni, bo iya te, "Ma gbï minza miya közi kakpa to nime mëdi mo'dɔ wa naga nime timo ne ziye."

*Kole Ma Ko'dɔ Ako'dɔko 'Ba 'Bu*

XXVIII "Kina me omerike dɔngala nime te. Bo mɔɔ ëdi ti kole abo ga riyö. Kina bo kënyi kari zi kole abo ma löbu mo bo kiya te, 'Kole ma, ari tone to'dɔ ndɔɔ mi nyaka ze.'

XXIX Tine kole nima iya te, 'Mo'dɔko ama dë.' Ne di pötö mo 'böwu bo ari komeri dɔ bo kina bo kënyi ngi kari.

XXX Kina 'bu nni tönë kënyi kari kiya lende nima gbï tara zi kole ma titi mo. Bo iya te, 'Yëë, baba, mëdi mari.' Tine bo ebe kari abo dë du te.

XXXI Ma komerike 'beye di mi löngö ya riyö naga nime kole ma yala na ko'dɔ ako'dɔko 'ba 'bu nni?"

Löbu tönë ga iya te, "Kole ma dɔgba nima."

Yësu iya te, "Ro ma laka miya ziye, bɔ kireke awada ni ti 'ja bɔ rɔnyɔ ni na ti kɔɔ dɔgba di ziye mi nere löbu 'ba Boko'ba. XXXII Römöyi Yowani bɔ bapatisi ako 'deni kileme kori ma laka ziye 'dɔ kösöke gɔmo. Tine i'dike e'be dɔye dë yɔ gɔ lende abo. Ne bɔ kireke awada ni ti 'ja bɔ rɔnyɔ ni i'di dönni 'deni gɔmo. Wa naga nime ko'jake pele tara otake dɔye dë yɔ ki'dike dɔye gɔ lende mo."

*Dɔngala 'Ba Bɔ Ndɔɔ  
(MK 12:1-12; LK 20:9-19)*

XXXIII Yësu iya te, "Uwöke dɔngala mɔɔ to ma. Bo mɔɔ idiyë mowɔ këdi ko'dɔ ro layi naga ngi ro nyaka. Kina bo kigaga reki kuru dɔmo toko, bo ko'dɔ bi 'ba tuzi layi mo yayi, bo kole kilanga 'ba toda mo, bo ki'di bɔ ndɔɔ to'dɔ ndɔɔ yimo yayi, bo kënyi abo kari mi dɔyayi mɔɔ.

XXXIV Kina ɔɔ kada 'ba tite'de mo kömö 'deni tine, bo oja bɔ laja abo ga kari 'dɔ ko'de dɔngëri ma 'ba bo.

XXXV Kina bɔ ndɔɔ tönë ga kinda 'ba bɔ laja abo naga nima ngi komba ma kɔɔ, kupö mɔɔ kina ku'du ma kɔɔ ti doku. XXXVI Kina bo kënyi koja bɔ laja mɔɔ ga 'böwu konzi kiteli ma dɔgba tönë. Kina bɔ ndɔɔ naga nima ko'dɔ lijë ngi gbï tara. XXXVII Ro nburunburu mo na bo koja kole abo

ngi kari zinni, bo iya te, 'Ame kole ma na lijë edi koro.'

XXXVIII Tine odo bo ndobo naga nima lijë ko'ja kole nima 'deni, lijë iya ro go rönni, iya te, 'Bo nime bo na kedï koloma ro bo do nyaka nime kada moto di potö 'bu bo. Ako dupöke bo yaga 'do nyaka nime kö'bö ngi nburu ro eze.' XXXIX Kina lijë kinda'ba bo ngi ku'du nbö yaga di mi nyaka nima na lijë kupö bo ngi.

XL Ma komerike 'beye odo bo do nyaka kako wa'di na ti bo ko'do zi ya naga nima?"

XLI Lijë iya te, "Bo edi kote do bilaka doki'di kënyë naga nima ngi pili yaga. Kina bo ti kari ko'de bilaka moto ga 'jaa 'do kako ko'do ndobo yimo. Ya ame ga 'do kuti ti'di döngëri ma 'ba bo ko mi kada mo ne."

XLII Yësu iya te, "Idëkike de su di mi buku 'ba Boko'ba? Ame kiya te, 'Döku tönë bo ko'ba rö ni kilagi pa di romo ne na kileki 'deni ro döku ma laka ro do kiteli mi gbondo 'ba rö. Ame wa ko'do 'ba Boko'ba na. Dotoke ngi ro goze.' "

XLIII-XLIV Kina Yësu kileki gbï kiya zinni, bo iya te, "Ro ma laka miya ziye, ti kogba nere löbu 'ba Boko'ba yaga di ziye ki'di zi bilaka ma laka ame ga kuti to'do ako'doko mo ne."

XLV Kina odo löbu 'ba bo akumu ni ti Parosi ni kuwö lende nime 'deni te tine, lijë ikali ngi Yësu edi ro tiya lijë. XLVI Kina lijë ko'doko ngi tinda'ba bo, tine lijë ere tindï naga nima römöyï tindï naga nima pili iya Yësu ro bo kumë lende 'ba Boko'ba.

## XXII

### *Döngala 'Ba Karama 'Ba Gbe* (LK 14:15-24)

I Yësu ebe ngi tilende zi bilaka naga nima ro döngala. II Bo iya te, "Nere löbu 'ba Boko'ba edi kozo a nime te. Mi kada ma do koto moto bo dölijo moto edi 'deni ko'do karama 'ba gbe 'ba kole abo. III Kina bo koja bo laja abo ga ngi kari tiya

mo zi nba ame ga pili 'do kako mi karama nima ne go lijë kako. Tine lijë ilagi ë'bënni ngi tako. IV Kina bo koja bo laja abo moto ga 'böwu ti ndose nime, kiya te, 'Ari kiyake zi nba naga nima, milejo roma 'deni ndö. Mumu ngulö 'deni gbï ti muruku ma kono naga. Wa pili edi 'deni ndö, lijë kako ti mi karama nime.'

V Tine nba mo naga nima onyo lende abo nima de koto te, lijë use ë'bënni za ti kori 'bënni ga. Moto ari abo za mi nyaka abo, moto ari abo za mi ndobo abo, VI kina yo ya moto mo ga inda'ba 'bënni bo laja naga nima ngi komba kupö yaga. VII Kina kata ngi mi bo dölijo bo koja bo kanya abo ga ngi kari kote do bo kupö wa naga nima konma gawo mo yaga. VIII Kina bo kidëki bo laja abo ga ngi, bo kiya zinni, bo iya te, 'Wa 'ba karama 'ba gbe ma edi 'deni ndö tine nba ma tönë ga kose ne o'bo de 'do kodo yimo. IX Arike kpa dokoka kori 'do kototoke ma konzi kako mi karama nime kozo ame ko'jake ne tara.'

X Kina bo laja naga nima kari ngi dokoka kori kototo bilaka ame ga pili lijë ko'ja ne, ma laka kpaki ti ma kënyë. Kina mi rö 'ba karama nima koso ngi lo ti nba.

XI Kina odo bo dölijo kari 'deni tongo nba abo naga nima tine bo ari ko'ja bo moto yayi ro ma sari kinza böngö 'ba gbe ro bo. XII Kina bo kititi bo nima iya te, 'Bo pari ma, ako 'beyi di yala kodo bine kinza böngö 'ba gbe röyï tara?'

Tine bo nima ileki domo de du te. XIII Kina bo dölijo kiya ngi zi bo laja abo ga, iya te, 'Inda'bake bo kudöduke közi bo ti ndi bo ku'duke bo yaga mi bi kölu 'do bo kari kudu kunyi kpa bo yayi.'

XIV Yësu iya te, "Ti kidëki 'deni ngi nbanji tine ma ndö na nge ti kigeli di yimo."

### *Lende 'Ba Awada Kopi* (MK 12:13-17; LK 20:20-26)

XV Parosi mɔto ga ari kususu kpɛnni 'do to'ba Yɛsu ti akititi mɔto ga. XVI Kina lijɛ koja bo kɔsɔ gɔnni mɔto ga ti bilaka 'ba Erode ga ngi kari zi bo. Kina lijɛ kari kiya te, "Bo kɔmɔ kiyandi, dikali ngi ni na ro bo kiya lende ma kodoro. Kina ni na ngi ro bo kiyandi kori 'ba lende 'ba Boko'ba nime ro ma kodoro zi bilaka, kugɔ kpɛyi dɛ gbi zi botɔ. Rɔmɔyi di ziyi bilaka pili ro ma koriya. XVII Kina me iya te zize, tara ne edi ngi ro ma laka mi kori 'ba kɔ'du ki'di 'ba Boko'ba 'do topi awada zi bo dɔliɔ ma lobu 'ba Romo, ala tondo?"

XVIII Tine Yɛsu ikali dɔngala 'benni nima 'deni mɔlo, kina bo kiya te, "Kpe bo kɔmɔ kandi naga nime, eddi kiyozoke ma go wa'di? XIX Ilemeke girisi 'ba topi awada nime te zɔ."

Kina lijɛ ko'de kinɛ girisi mo ngi zi bo. XX Kina bo kititi lijɛ, iya te, "Kinɛ yɛ mo ti mɔyi yɛ na me romo ne?"

XXI Lijɛ iya te, "Kinɛ ti mɔyi bo dɔliɔ 'ba Romo na."

Yɛsu iya te, "Kina me, wa ame ga ro 'ba bo dɔliɔ ne opike abo zi bo. Kina wa ame ga ro 'ba Boko'ba ne opike zi Boko'ba."

XXII Kina odo lijɛ kuwɔ 'deni tara tine lijɛ oto ngi ro gɔnni. Kina lijɛ kɛnyi ngi kari di ro bo.

### *Lende 'Ba Tɔdo 'Ba Tɔku Di Mi Tɔlɛ* (MK 12:18-27; LK 20:27-40)

XXIII Mi kada kotɔ mo nima na Sadoke mɔto ga kako kiya zi Yɛsu tɛgɛ a mɔto ro tɔdo 'ba tɔku di mi tɔlɛ inza. XXIV Kina lijɛ kititi bo, iya te, "Bo kɔmɔ kiyandi, Musa ugu lende iya te, odo bo mɔto kɔlɛ ngi kinza kɔyɔ kole dɛ, bo lɔndɔ mo kodɔ go 'ja mo nima 'do lijɛ kɔyɔ kole pɔtɔ bo ma kɔlɛ nima. XXV Ne ongo te, ya mɔto ga modɔmoriyɔ ro lɔndɔ kotɔ oloma pa bine. Kole ma dɔgba mo ogbe 'ja kina bo kɔlɛ ngi kola 'ja nima kinza kɔyɔ kole. Kina bo kola makuru'bɛ abo tɔnɛ ngi zi

lɔndɔ bo. XXVI Kina lende kotɔ nime ko'do rɔni ngi gbi tara zi lɔndɔ bo ma mi riyo mo nbɔ kɔmɔ zi ma mi modɔmoriyɔ mo. XXVII Kina di pɔtɔ lijɛ nima pili na 'ja tɔnɛ kɔlɛ ngi gbi. XXVIII Tine mi tɔdo 'ba tɔku di mi tɔlɛ loko ti kɛdi ro 'ja 'ba yɛ? Ame ya naga nime pili modɔmoriyɔ kogbe loko 'deni ne ya?"

XXIX Yɛsu ileki dɔmo zinni, iya te, "Kpe oluke lende 'deni sowa. Rɔmɔyi ikalike buku 'ba Boko'ba dɛ kina tigo abo 'ba Boko'ba ikalike dɛ gbi. XXX Mi kada ame odo tɔku ni kodɔ 'deni di mi tɔlɛ lijɛ ogbe 'ja dɛ kpe kina 'ja gbi ogbe mɛ'dɛ dɛ kpe. Lijɛ pili 'deni ngi kɔzo malayika 'ba mitoro. XXXI Idɛkike lende nime Boko'ba kiya ziye go lende 'ba tɔdo 'ba tɔku ne dɛ du? Ame bo kiya te, XXXII 'Ma na ro Boko'ba 'ba Abarayama, Boko'ba 'ba Yisika kina gbi ro Boko'ba 'ba Yakoba.' Go kɔ'du mo na dikali ngi lijɛ inza kpe ro tɔku Boko'ba ididi lijɛ 'deni."

XXXIII Kina odo tindɛ naga nima kuwɔ lende nime 'deni te tine lende 'ba akiyandi abo nima igayi lijɛ ngi.

### *Kɔ'du Ki'di Ma Ro Do Kiteli* (MK 12:28-34; LK 10:25-28)

XXXIV Kina odo Parosi ni kuwɔ 'deni Yɛsu ka'da Sadoke naga nima tara tine, na lijɛ kotɔto rɔnni ngi. XXXV Kina bo ma kotɔ di mi lɔngɔ lijɛ ame bo na ro bo kɔmɔ kiyandi 'ba kɔ'du ki'di ne kari ngi tiyozɔ Yɛsu ti akititi. XXXVI Bo iya te, "Bo kɔmɔ kiyandi, kɔ'du ki'di 'ba Boko'ba ma yala na kulowɔ ro do kiteli?"

XXXVII Yɛsu iya te, "'o nɛre Boko'ba 'bi ti miyi pili ti tigo 'bi pili kina gbi ti meri 'ba dɔyi pili.' XXXVIII Ame na ro kɔ'du ki'di ame kulowɔ ro do kiteli ne. XXXIX Kina kɔ'du ki'di mɔto ma kulowɔ ame ro ma mi riyo mo na me, 'o lɛpi yi mɔto kɔzo ame kɔ'o yida rɔyi ne tara.' XL Kɔ'du ki'di riyo naga nime na kɔ'du ki'di 'ba Musa ni pili ti akiyandi 'ba bo kumɛ lende ni koro dɔmo."

*Kurisitö Di Mi Kupö Dawidi*  
(MK 12:35-37; LK 20:41-44)

<sup>XLI</sup> Kina ɔɔo Parosi mɔto ga kototo rönni 'deni bi kototo tine, Yësu ititi lijë, <sup>XLII</sup> iya te, "Ma di mi meri 'be Kurisitö ame Boko'ba kedi koja ne bo di mi kupö yë mo ga?"

Lijë iya te, "Bo di mi kupö Dawidi."

<sup>XLIII</sup> Yësu ënyi kileki zinni, iya te, "Ne ɔɔo kedi tara go wa'di na Nyi Kototo Laka ki'di Dawidi 'böwu kidëki bo ro nere abo? Römöyï Dawidi iya te, <sup>XLIV</sup> 'Nere Boko'ba iya zi nere ma, iya te, "Oloma do dori ma bine nbö mi'di yi ka'da bo ya 'bi ga." ' <sup>XLV</sup> Ne ɔɔo Dawidi kebe kidëki bo 'deni 'böwu ro nere abo tine bo ti kileki 'böwu ro kole zi Dawidi totondo mo ga?"

<sup>XLVI</sup> Bototo mato ɔ'bo de kpe tileki do lende nime zi Yësu. Kina ngi di gomo pele bototo mato ilana roni de kpe tititi kpa Yësu.

## XXIII

*Kinza Kogbake Görö Do Parosi Ni Dë*  
(MK 12:38-39; LK 11:43, 46; 20:45-46)

<sup>I</sup> Kina Yësu kilende zi tindï naga nima gbi ti bo koso go bo ga. <sup>II</sup> Bo iya te, "Parosi ni ti bo komo kiyandi 'ba kö'du ki'di ni na 'deni ro bo do kö'du ki'di 'ba Musa. <sup>III</sup> Kina laka 'do kuwöke dönni ti, koso ke go wa ame ga pili lijë kedi kiya ziye ne. Tine kinza kogbake görö 'ba wa ma lijë kedi ko'do naga nima de. Römöyï lijë o'do wa ame ga lijë kedi kiyandi komo bilaka timo ne de kototo te.

<sup>IV</sup> Lijë i'di akirindi ame ga bototo ko'bo de tombi mo ne do bilaka. Pele tara 'do lijë koja dokole közinni ma kototo ra pele nge kokonyi tombi mo timo ne inza yo. <sup>V</sup> Lijë ö'bö to'do wa pili nge 'do bilaka konggo lijë gomo. Onngo ma lijë ko'do dokulë 'benni ga ame lijë kedi kulöli ro makpoto titi ame lende 'ba mi buku 'ba Boko'ba na kugu yimo ne kudö'bö te, gbi ti ma kudödu konyo mo ga. Kina onngo gbi bi nziya 'ba kpa bonggo 'benni ga

ma kidakpa te. <sup>VI</sup> Ako'doko 'benni mi kada 'ba karama ro tikiti rönni ngila bo do karama 'do bilaka koro lijë. Kina gbi di mi ro 'ba motu bi ko'doko 'benni ro kiti ma laka naga nima dogba ne. <sup>VII</sup> Kina ɔɔo lijë kedi kilingere kebe mi bi 'ba ndögö ako'doko 'benni 'do bilaka pili kumoto lijë kozo bo ro koro, kidëki lijë ro bo komo kiyandi.

<sup>VIII</sup> Kinza ki'dike de bilaka kebe tidëki ye ro bo komo kiyandi römöyï kpe pili ro löndö, kina bo komo kiyandi 'be edi nge kototo. <sup>IX</sup> Kina kinza kidëkike bototo mato de di doyyayi bine ro baba. Römöyï eddike nge ti 'bu kototo kpöki mitoro. <sup>X</sup> Kinza ki'dike bototo kidëki ye de gbi ro löbu. Römöyï löbu 'be na nge kototo kpöki ro Kurisitö ame Boko'ba kedi koja ne. <sup>XI</sup> Römöyï bo ame mbiri löbu di mi löngö ye ne bo na go kedi ro bo laja ziye. <sup>XII</sup> Kina bo ma kö'bö to'do ro bo ro wa löbu ti kileki 'deni beri, kina bo ma kileki ro bo beri ti kombi 'deni toro."

*Parosi Ni Ti Bo Komo Kiyandi*  
(MK 12:40; LK 11:39-42)

<sup>XIII-XIV</sup> "Bu'bu ziye kpe bo komo kiyandi ni ti Parosi ni, kpe bo komo kandi naga nime. U'beke kpadöri 'ba doyyayi 'ba mitoro ka le ro ma sari di zi bilaka kinza ma kodoke de teyi yo. Kina me olake ya ma ko'doko todo teyi naga de kpe gbi yo 'do kodoto.

<sup>XV</sup> Bu'bu ziye kpe bo komo kiyandi ni ti Parosi ni, kpe bo komo kandi naga nime. Ilakike kpaki kebe gönnyï mini löbu kebe mi doyyayi pili toma bilaka kototo nge ame 'do ki'di dönï go lende 'be. Kina ɔɔo ko'jake 'deni kina ki'dike bo ngi kila'ba mi lende kënyë ame ro do kiteli kebe 'beye ma 'do ku'du ye gomo mi pa'do 'ba Gehena ne.

<sup>XVI</sup> Bu'bu ziye kpe bo komo kölu kiterike tokoko lepï ye naga nime. Mi akiyandi 'be iyake te ɔɔo bo mato kulömu ro bo ti ro löbu 'ba Boko'ba lömu nima o'do ɔto de. Ne ɔɔo bo kulömu ro bo ti yamo köbököbö 'ba mi ro löbu 'ba Boko'ba nima, lömu



nima udödu bo 'deni. <sup>XVII</sup> Kpe bo kómó kölu rumö naga nime. Wa ma yala na kulöwö ró dó kiteli? Yamo köbököbö 'ba yímo ala rö löbu 'ba Boko'ba mo na ma ki'di yamo mo nima kedi kulöwö ró ma koro? <sup>XVIII</sup> Kina gbí iyake te ódó bo mo kulömu ró bo ti bi 'ba akumu lömu abo nima o'dó ótó dé. Ne ódó bo kulömu ró bo ti kpa közi ma ki'di dómo mo, lömu nima udödu bo 'deni. <sup>XIX</sup> Kpe bo kómó kölu naga nime, wa ma yala na kulöwö ró dó kiteli? Kpa közi ma ki'di dómo, ala bi 'ba akumu mo na ma ki'di kpa közi ki'di mo kedi ró ma koro? <sup>XX</sup> Römöyí bo ame kulömu ró bo 'deni ti bi 'ba akumu, bo ulömu ró bo 'deni timo kpaki ti kpa közi ki'di ma dómo. <sup>XXI</sup> Kina gbí ódó bo kulömu ró bo ti rö löbu 'ba Boko'ba, bo ulömu ró bo 'deni timo gbí ti Boko'ba ame bo na kedi koloma yímo yayi ne. <sup>XXII</sup> Kina gbí ódó bo mo kulömu ró bo ti mitoró bo ulömu ró bo 'deni ti kiti löbu 'ba Boko'ba gbí ti bo Boko'ba mo ma kedi koloma dómo.

<sup>XXIII</sup> Bu'bu ziye kpe bo kómó kiyandi ni ti Parosi ni, kpe bo kómó kandi naga nime, dódoro ame ga pele wóti ne i'dike kapa ma 'buté mo gbí zi Boko'ba. Tine akiyandi ma dó kiteli di mí kö'du ki'di ame ró to'dó buré ró ma kodó gbí ti mí konmi ti lende ko'dó laka ne na kolake za yaga. Wa naga nime na 'dó ko'dóke ra pili kinza tola móto mo. <sup>XXIV</sup> Kpe bo kómó kölu kiterike tokoko lépi ye naga nime. Kina ngí tara, ebeke toga konó na yaga di dó mini ziye tine gamele na kuwéke kindiyóke timo.

<sup>XXV</sup> Bu'bu ziye kpe bo kómó kiyandi ni ti Parosi ni, kpe bo kómó kandi naga nime. Gó kösu ti gó kita'ba 'be ga na nge kurögöke ró ma kópó, tine yímo lo ti wa ame ga ko'deke ti közi kasi ti mí kututu 'be ga ne. <sup>XXVI</sup> Kpe Parosi kómó kölu naga nime, mí kösu 'be ga na 'dó kurögöke titi dógba kina gómo ti kedi ngí gbí ró ma kópó.

<sup>XXVII</sup> Bu'bu ziye bo kómó kiyandi ni ti Parosi ni, kpe bo kómó kandi

naga nime. Kpe ngí kózo dögö ma ko'ba kanmi kele naga tara. Ame kinda ró ma kele di yaga tine yímo yayi lo ti kilinba töku ma kenme 'deni. <sup>XXVIII</sup> Kina gbí tara di róye yaga indake ró bilaka ma laka tine miye lo ti kómó kandi ni ti lende kényé.

<sup>XXIX</sup> Bu'bu ziye bo kómó kiyandi ni ti Parosi ni, kpe bo kómó kandi naga nime. Ilenoke dögö bo kumé lende 'ba Boko'ba kele ró dó kiteli, kina kiyöruke raba 'ba ya ma ró bo lende laka naga ngí ró mbembé. <sup>XXX</sup> Kina gbí iyake te ma keddike ra ti 'bu ye löbu ga mí kada nima yayi déne inza kodó'boke róye tinni to'dó wa naga nime lijé ko'dó ne. Ame lijé kupó bo kumé lende naga nime ne. <sup>XXXI</sup> Kina me kilemeke róye 'deni ró kole 'ba kole 'ba bo akupó töné ga. <sup>XXXII</sup> Kina ti oteke kózo e'be ame 'bu ye löbu ga kisasi bíci mo 'deni mólo ziye ne.

<sup>XXXIII</sup> Kpe kole 'ba muré naga nime, ró ma tondo mo na 'dó kómóke kinza ma kodó karama 'ba Gehena dóye? <sup>XXXIV</sup> Ne kina me médi miya ziye, ti moja bo kumé lende ti bo kikali lende ti bo kómó kiyandi móto ga kako ziye. Kina ti kupóke móto ga, kutótike móto ga gbí kina ti kombake móto ga di mí rö 'ba mótu kuwítike nduwé ró ma kolólo di mí gawo. <sup>XXXV</sup> Kina gó kö'du mo roma bo lende laka pili ti kileki dóye, kisasi mólo di ró roma Abele bo lende laka nbo kómó mí roma Zakariya kole 'ba Barakiya ame kupóke mí löngö rö löbu 'ba Boko'ba ma ti bi 'ba akumu ne. <sup>XXXVI</sup> Ró ma laka miya ziye roma bo lende laka naga nime ti kileki dóye kpe bilaka ma le'jete naga nime."

### *Ni Yerosalema (LK 13:34-35)*

<sup>XXXVII</sup> "Bu'bu ziyí ní Yerosalema, Yerosalema, ote dó bo kumé lende ni 'deni ku'du bo laja 'ba Boko'ba ma koja ziyí naga ti dóku. Ti mopi róma ngí nbo mí ndó göyí na 'jaa 'dó mokoko kole 'bí naga nima yí soromo ma kózo 'ba töru ame

kokoko kole 'bēni ga ne tara? Tine ö'bö tu'döñi döyi mökö. <sup>XXXVIII</sup> Kina me ti kola rö 'bi 'deni ziyi ro roba. <sup>XXXIX</sup> Ro ma laka miya ziyi, inza ko'ja ma kpe ñbö kiya te, 'Yēyi kēdi dö bo ame kako ti möyi ñere Boko'ba ne.' "

## XXIV

### *Loma Ti Bi Koda*

(MK 13:1-13; LK 21:5-19)

<sup>I</sup> Kina ödö Yēsu ködö 'deni yaga di mi reki 'ba rö löbu 'ba Boko'ba bo kēdi kari 'deni tine, na bo kösö gō bo ga kebe ñgi tubi gō rö ko'ba nima zi bo. <sup>II</sup> Tine bo iya te, "Onḡoke 'deni laka? Rö ma laka mēdi miya ziye, mi kada mo dayi döku ma köto inza kileke mi gō bi 'bēni. Bō ya ti kitinḡi 'doyi bēri."

<sup>III</sup> Kina ödö Yēsu kari 'deni dö döku 'ba Bilaya tine na bo kösö gō bo ga kako zi bo rö dönni tititi bo. Lijē iya te, "Iyēti te zize, wa naga nime ti ko'dö rönni nyanya ga? Kina wa'di mo ga na ti ko'dö rönni ame 'dö kēdi rö akileme 'ba tako 'bi ame rö ñburunḡburu 'ba döliḡo ne?"

<sup>IV</sup> Yēsu ileki dömo zinni, iya te, "Olomake ti bi koda kinza ki'dike boto ku'bölu ye dē. <sup>V</sup> Römöyi ma konzi ti kako ti möyi ma kiya te, 'Ma na rö Kurisitö.' Kina lijē ti ku'bölu ma konzi mōto ga ñgi. <sup>VI</sup> Ti kuwōke birō ya di ḡḡosi kina gbī ti lēbi mo ma di bi köwō. Tine kinza kereke dē römöyi wa naga nime pili ti ko'dö rönni titi, tine ñburunḡburu 'ba döliḡo na dē gba. <sup>VII</sup> Römöyi bilaka ame ga rö kupō köto ne ti kēnyi 'deni to'dö ya ti bilaka mōto. Kina döliḡo ti kēnyi gbī to'dö ya ti döliḡo mōto. Kina sēyi ti kizikizi ti kēdi 'deni ñgi mi gō bi pili. <sup>VIII</sup> Wa naga nime pili ti ko'dö rönni ñgi tara rö tisaki 'ba gomō közo tisaki 'ba tö'ö 'ba kole.

<sup>IX</sup> Kina lijē ti kebe tinda'ba ye koto zi bö burē ni 'dö ködö karama döye kupō ye yaga. Laki pili ti ko'ji ye gō lende ma. <sup>X</sup> Kina ma konzi mōto ga di miye ti koga kpēnni ḡoma kebe tususu lēpi nni ga ko'ji gbī. <sup>XI</sup> Kina

bo kumē lende dö kindēndē ma konzi ti kēnyi ḡgi ku'bölu ma konzi mōto ga. <sup>XII</sup> Lende kēnyē ti kita'ba 'deni kote gō bi kina ti akö'ö 'ba ya ma konzi kölu ḡgi yaga. <sup>XIII</sup> Tine bö ame ki'di mi bo kēddi teyi ñbö kömō mi kada 'ba tote mo ti kömō ḡgi di mi tölē. <sup>XIV</sup> Kina laja laka 'ba ñere löbu 'ba Boko'ba nime ti kiyelē rönni 'deni ḡgi toko mi döliḡo nime, römöyi 'dö boto ga pili kuwō, kina 'jaa ti ñburunḡburu 'ba döliḡo nime kömō."

### *Kuruku Kēnyē*

(MK 13:14-23; LK 21:20-24)

<sup>XV</sup> "Kina ti ko'jake kuruku kēnyē tönē Danyeke bö kumē lende 'ba Boko'ba kiya kö'du mo ne 'deni. Bo ti kari köro mi rö löbu 'ba Boko'ba kirasi yaga. (Ame ugu zi bö kideki mo ga 'dö kikali.) <sup>XVI</sup> Kina 'dö ya ame ga mi Yudayi ne kirinḡa ti kusu dönni mi döku. <sup>XVII</sup> Bö ame kēdi yaga tindawo rö bo ne kinza dö bo kilēyi dē kpe tödö titi rö togba wa abo ga. <sup>XVIII</sup> Kinza bö ame kēdi 'deni mi nyaka ne kileki dē kpe kari linḡo togba böḡḡo abo.

<sup>XIX</sup> Ti kēdi rö gomō ma löbu mi kada mo nima zi 'ja ame ga rö ma kömō ne. Kina ti kēdi gbī rö gomō ma löbu zi 'ja ame ga ti kole gba kēdi kulu mba ne. <sup>XX</sup> Tine ititike Boko'ba kinza bo ki'di kada 'ba rinḡa 'be nime dē kēdi mi kada 'ba bi kēyi ame rö aliri ne. Kina kinza ki'di dē gbī kēdi mi kada 'ba rö kindawo. <sup>XXI</sup> Römöyi gomō 'ba mi kada mo nima ti kēdi ḡgi rö dö kiteli di dö gomō mōto ga ame pele kēdi ko'dö rönni bine mōlo di bi tisaki mo ne tara ñbö kömō mi kada nime töne. Kina a mōto ma közo ame te inza kpe nati. <sup>XXII</sup> Tine Boko'ba ileki gō tö'dö mo 'deni ḡge mbowa. Ma kinza tara, dēne boto inza kömō. Tine Boko'ba ti kileki gō tö'dö mo 'deni ḡge tara gō kö'du 'ba ya ame ga bo kigeli 'deni ne.

<sup>XXIII</sup> Kina ödö boto kiya pele ziye, kiya te, 'Onḡo te, Kurisitö na me,' ala 'Kina me 'dē,' kinza ki'di döyi dē ḡomo köto te. <sup>XXIV</sup> Römöyi ya mōto

ga ti kebe 'deni tidewo rönni tēgē lijē na rō Kurisītō. Kina bō kumē lende dō kindēndē mōto ga ti kēnyī 'deni gbī, kina lijē ti ko'dō gō koto ma kinza kiya naga 'deni gbī ti wa ame ga kō'du mo ga kigayi bilaka ne, rōmōyī 'dō tiyōzō tu'bōlu ya ame ga pele rō ma Boko'ba kigeli 'deni ne timo. <sup>XXV</sup> Kina me uwōke laka mēdi miya ame 'deni ziye molo gba tōti te.

<sup>XXVI</sup> Kina 'dō ɔdɔ bilaka kēdi kiya pele te, 'Bo ēdi yī mōkō 'dē yayi,' kinza karike e'be dē. Ala kiya te, 'Bo ēdi rō bine,' kinza ki'dike e'be dōye dē gōmo. <sup>XXVII</sup> Rōmōyī tako 'ba kole 'ba bilaka lesi ēdi kako kōzō kpa tōrō kunyī ame kōbō di yībī n̄bō kala dō tōrō ne tara. <sup>XXVIII</sup> Bi ame ti tōku teyi ran̄ga ti kotōtō kpēnnī n̄gī teyi."

*Tako 'Ba Kole 'Ba Bilaka Lesi*  
(MK 13:24-27; LK 21:25-28)

<sup>XXIX</sup> "Tine welo di pōtō gōmō 'ba mī kada mo naga nima na kada ti kuyī rōnī n̄gī rō ma kōlu kina nyeye gbī an̄mi dē kpe. Kina ti kiyaya kēlu ni 'deni kilayi bēri di mītōrō. <sup>XXX</sup> Kina kinē akileme 'ba tako 'ba kole 'ba bilaka lesi ti kinda n̄gī mītōrō. Kina dō kupō pili 'ba dōlin̄ɔ nime ti ko'ja kinē kole 'ba bilaka lesi 'deni kēdi kako ti pōli 'ba mītōrō mī tigō 'ba lōbu dō kiteli abo kina ti lijē kudu n̄gī. <sup>XXXI</sup> Birō tōtōti ma kembe ti kudu. Kina bo ti koja malayika abo ga mī dō kumu sowō 'ba dōlin̄ɔ nime tutō'du ya ame ga bo kigeli 'deni ne. Kina lijē ti kutō'du n̄gī di mī kapa dōlin̄ɔ ma te n̄bō kōmō 'dē."

*Dɔngala 'Ba N̄gērī Kēlu*  
(MK 13:28-31; LK 21:29-33)

<sup>XXXII</sup> "I'dike n̄gērī kēlu kiyandi ye. ɔdɔ kōngō rō dɔngila mo ga kēdi kōyō solōrō 'deni mbili mo kēdi kunzī nima ikali n̄gī kpa dōkikērī ɔwō dē kpe. <sup>XXXIII</sup> Kina gbī tara ɔdɔ kōngōke wa naga nime 'deni kēdi ko'dō rōnnī nima ziye tikali mo n̄gī kada 'ba tako 'ba kole 'ba bilaka lesi ɔwō dē kpe.

<sup>XXXIV</sup> Rō ma laka mēdi miya ziye, wa naga nime ti ko'dō rōnnī gba

kota bilaka ma le'jete naga nime kote dōnnī dē. <sup>XXXV</sup> Mītōrō ni ti dōlin̄ɔ ti kiteli tine lende ma inza kote rōnī du koto te."

*Kada Mo Boto Ikali Dē*  
(MK 13:32-37; LK 17:26-30, 34-36)

<sup>XXXVI</sup> "Tako 'ba kada mo nima bōtō ma kōtō ikali dē. Malayika 'ba mītōrō pele ikali dē. Kina kole 'ba Boko'ba pele ikali dē gbī. Bo Boko'ba 'bu na n̄ge kikali abo. <sup>XXXVII</sup> Tako 'ba kole 'ba bilaka lesi ti kēdi n̄gī kōzō wa ma ko'dō rōnī mī kada 'ba Nowa. <sup>XXXVIII</sup> Rōmōyī gba kinza mini koso kako dē dōyayi, bilaka oloma 'deni rō tonyo kpēnnī tuwē wa gbī togbe rōnnī kala n̄bō kōmō mī kada nima Nowa kēki mī sorope ne. <sup>XXXIX</sup> Lijē ikali a mōto ma kēdi ko'dō rōnī dē n̄bō mini koso kudi lijē pili yaga. Kina ti kēdi n̄gī gbī tara mī kada 'ba tako 'ba kole 'ba bilaka lesi.

<sup>XL</sup> Mī kada mo nima bilaka riyō ti kēdi 'deni mī nyaka tine ti kogba mōto kola ma kōtō. <sup>XLI</sup> Kina gbī tara 'ja riyō ti kēdi 'deni dō toto, tine ti kogba mōto kola ma kōtō.

<sup>XLII</sup> Kina ti olomake ti bi koda rōmōyī ikalike kada ame n̄ere 'be kēdi kako yīmo ne dē. <sup>XLIII</sup> Kina kōzō ma kikalike, ma kiya te bō dō lin̄ɔ kēdi kikali kada ame bō 'bōgō kēdi kako yīmo ne ra, dēne bo inza kō'dō. Bo ti koloma rō ma kōngō bi ti bi koda kinza bō 'bōgō kodowe bi ra mī rō abo. <sup>XLIV</sup> Kina kpe gbī tara olomake ndō ti bi koda rōmōyī kole 'ba bilaka lesi ēdi kako mī kada ame komerike dē 'dō bo kako yīmo ne."

*Bō Laja Ma Rō Bō Lende Kikali*  
(LK 12:41-48)

<sup>XLV</sup> "Omerike lende 'ba bō laja ma laka rō bō lende kikali tō ma. Bo na rō bō ame bō dōnnī ki'di bo mbiri dō lēpī bo ga tōngō gōmo 'dō ti'di akonyo 'bēnnī zīnnī mī saa ma laka mo. <sup>XLVI</sup> Ti kēdi rō lōn̄ɔ ma lōbu zi bō laja nima ɔdɔ bō dōnnī kako ko'ja bo kēdi to'dō mo tara. <sup>XLVII</sup> Rō ma laka miya ziye, bo ti ki'di bō laja nima n̄gī 'dō kēdi mbiri dō wa

'ba mi liɲɔ abo ga pili. XLVIII Ne ɔɔɔ bo laja nima kedi ro bo laja ma kenye bo ti kiya zi gbagba bo, bo kiya te, 'Aa, lobu ma edi kigabi yayi, bo inza kako ca.' XLIX Kina bo kebe ngi tomba bo laja lepi bo naga nima, bo konyo kpa bo kari tuwe mo ti bo layi ni. L Kina lobu ti komo ngi mi kada ame bo komeri de do lobu abo nima komo yimo ne. LI Kina lobu abo nima ti komba bo ngi ku'du bo mi lonngo bo komo kandi ni mi bi 'ba mono ni ti kpa kunyi."

## XXV

### *Dɔngala 'Ba Yitoti 'Bute*

I Yesu iya te, "Mi kada mo nima nere lobu 'ba Boko'ba ti kedi kozo dɔngala 'ba yitoti 'bute moto ga tara, ame lijɛ kogba lamba 'beni ga lijɛ kari ture do 'joko ne. II Tine ma muyi ro rumo, ma muyi moto ga na ro bo lende kikali. III Ya ma ro rumo naga nime ogba lamba 'beni ga tine ogba 'bu moto de teyi. IV Tine ya ma ro bo lende kikali mo ga ogba 'bu 'beni ga teyi mi guru.

V Kina ɔɔɔ 'joko nima kigabi 'deni komo de titi welo tine, lijɛ pili i'di ga tinano ngi, kina ko'do ga ngi. VI Mi zana bi 'deni tine na biro kudu ngi, iya te, 'Joko omo 'deni. ɔɔɔke ture domo.'

VII Kina yitoti 'butɛ tonɛ ga kenyi ngi tileɲo lamba 'beni ga. VIII Kina ya ma ro rumo tonɛ ga kenyi kiya zi ya ma ro bo lende kikali naga nima, iya te, 'T'dike 'bu 'beye moto zize, romoyi lamba 'beze ga edi 'deni kolu.'

IX Tine ya ma ro bo lende kikali naga nima ileki domo, iya te, 'Ame ɔ'bo ze de kpaki tiye, ne laka arike zi bo ndogo 'do kugoke zi gbagba ye.'

X Kina yitoti ma rumo tonɛ ga kenyi ngi kari tugɔ 'bu. Tine di potɔ lijɛ kari 'deni yo na 'joko komo ngi. Kina yitoti ma muyi tonɛ ga kedi 'beni 'deni ndo ne kodo ngi koto ti bo mi karama 'ba gbe kina kurogo kpadori ngi teyi.

XI Mbowa 'deni tine na yitoti ma tone ga komo ngi kina lijɛ kideki, iya te, 'Nere, nere, urogo kpadori zize.'

XII 'Joko ileki domo, iya te, 'Mikali ye de koto te.' "

XIII Yesu ileki gomo, iya te, "Kina ti olomake ti bi koda romoyi kada 'ba tako 'ba nere 'be ikalike de."

### *Dɔngala 'Ba Bo Mɔri Mɔto* (LK 19:11-27)

XIV "Mi kada mo nima nere lobu 'ba Boko'ba ti kedi kozo bo mɔri mɔto ame kenyi kari do lingere ne tara. Di mi tenyi abo bo ideki bo laja abo ga kako zi bo. Kina bo kose go wa abo ga ngi pili zinni. XV Bo oza yamo me zinni ro gege kozo ame 'do lijɛ ko'bo tongo gomo ne tara. Bo i'di 'ba bo mɔto kisi 'butɛ, 'ba bo mɔto kisi sowo kina 'ba bo mɔto kisi riyɔ. Kina bo kenyi ngi kari do lingere abo nima.

XVI Kina bo ma tone kogba 'ba bo kisi 'butɛ ne koloma ngi to'do ndobo nduwe timo bo ki'di domo koyɔ teyi 'bowu kisi 'butɛ. XVII Kina bo ma kogba kisi sowo tone ko'do gbi tara, bo i'di domo koyɔ gbi teyi kisi sowo. XVIII Tine bo ma tone kogba 'ba bo kisi riyɔ ne, ari kole go ngi na bo kusu yamo 'ba nere abo nima koloma le te yimo yayi.

XIX Kina ko'ja gomo kigabi 'deni tara tine na bo donni tone kileki ngi kako tititi go yamo tone ga di zinni.

XX Kina bo laja ma tone kogba kisi 'butɛ ne kako ngi komo bo, kina bo ko'de kisi 'butɛ moto ngi gbi ki'di domo, iya te, 'Nere ma, i'di yamo tone zo kisi 'butɛ, ongo te kina me mi'di domo koyɔ 'deni teyi gbi kisi 'butɛ.'

XXI Nere abo iya te, 'Ele sowa, ni bo laja ndobo laka nime, oloma 'deni laka tongo go wa mbowa nime, na laka ti mi'di yi keddi ti kosi kakpa tongo go wa ma mbiri. Ako koloma koto to bine mi lonjo ma nime.'

XXII Kina bo laja ma tone kogba kisi sowo ne kako ngi komo bo, iya te, 'Nere ma, i'di yamo tone zo kisi



sowɔ, ɔŋɔ te kina me mi'di dɔmo kɔyɔ 'deni teyi gbɛ kɛsɛ sowɔ.'

XXIII Nɛre abo iya te, 'Ele sowa, nɛ bɔ laja ko'dɔ ndɔbɔ laka nime, oloma 'deni laka tɔŋɔ ɔ wa ma mbowa nime, ne laka ti mi'di yi kɛddɛ ti kɔzi kakpa tɔŋɔ ɔ wa ma mbiri. Ako koloma kɔtɔ tɔ bine mɛ lɔŋɔ ma nime.'

XXIV Kina bɔ laja ma tɔnɛ kogba kɛsɛ rɛyɔ ne kako ŋgɛ kɔmɔ bo, iya te, 'Nɛre ma, mikali yi nɛ rɔ bɔ mɛ kata, ɔ bi ame ga nɛ na dɛ pele kuli kupɔ teyi ne, umu amo ga ŋgɛ zɛyɛ. Wa ame ga nɛ na dɛ pele kubɔ yɛmo ne omɔmi ŋgɛ zɛyɛ. XXV Mere lende 'bɛ ga kina mari mole ɔ ŋgɛ mikeki yamo 'bɛ tɔnɛ yɛmo. Kina me, ɛ'bi na me ogba yayi.'

XXVI Tine nɛre abo ileki dɔmo, iya te, 'Nɛ bɔ laja dɔ kɛnyɛ bɔ tikɛpɛ nime. Ikali ma mumu wa di ɔ bi ame ga ma na dɛ mulɛ kupɔ mo ne? Kina ikali ma momɔmi wa ame ga ma na dɛ mubɔ ne? XXVII Ne ma kɛdɛ tara oto yamo ma nime dɛ ɔ wa'di zi bɔ ndɔgɔ 'dɔ bo kugɔ wa timo 'dɔ mako mo'ja dɔmo kɔyɔ 'deni mbowa teyi?' XXVIII Kina nɛre kilende ŋgɛ zi bɔ laja abo ga, iya te, 'Ogbake yamo nima yaga di zi bo 'dɔ ki'dike zi bɔ nime ti kɛsɛ 'butɛ rɛyɔ ne. XXIX Rɔmɔyɛ bɔ ame kɛdɛ pele timo rɔ mbɛmbɛ ti kogba gbɛ ki'di dorɔ'do dɔmo 'dɔ bo kɛdɛ timo rɔ dɔ kiteli. Ne bɔ ame kinza timo ma mbowa ame zi bo yayi ne ti kogba yaga. XXX Kina ogbake bɔ laja yawa nime ku'duke bo yaga mɛ bi kɔlu bi 'ba monɔ ni ti kpa kunyɛ.' "

### *Tako 'Ba Kole 'Ba Bilaka Lesi*

XXXI "Kina me miya ziye, ɔdɔ kole 'ba bilaka lesi kɛdɛ kako 'deni mɛ lɔbu abo ti malayika pili, bo ti koloma 'deni dɔ kitɛ dɔ kiteli abo. XXXII Kina ti kɔtɔtɔ bilaka 'ba dɔ kupɔ naga nime 'deni pili di mɛ dɔ kumu sowɔ 'ba dɔliŋɔ nime ko'de kako kɔmɔ bo. Kina bo ti koza liŋɛ 'deni di rɔ lɛpɛ nnɛ kɔzɔ bɔ koda wa ma kɛdɛ koza kamɔlɔ di rɔ banya tara.

XXXIII Bo ti ki'di bɔ lende laka dɔ dɔrɛ bo tine bo ti ki'di ama ga dɔ gali bo.

XXXIV Kina bo ti kilende zi liŋɛ ame ga dɔ dɔrɛ bo ne, iya te, 'Akoke kpe ame 'bu ma Bɔko'ba ko'dɔ yɛyɛ 'deni dɔye ne. Ako kinda'bake dɔliŋɔ ame kileŋɔ 'deni ziye mɔlo di bi tisaki 'ba dɔliŋɔ nime ne. XXXV Rɔmɔyɛ ma rɔ 'bɔ kpe na ki'dike akonyo zɔ. Ma ti koda mini kpe na ki'dike zɔ muwɛ. Ma rɔ bɔ lɔwɔ kpe na kotake ma rɔ ŋba. XXXVI Ma rɔ ma sari rɔ ɔ ŋbululu kpe na kusuke bɔŋɔ rɔma. Kina mɛdɛ dɔ rɔkɔ'ɔ kpe na kakoke tɔŋɔ ɔma, mɛ maboso kpe na kakoke tori ma.'

XXXVII Tine bɔ lende laka naga nima ti kɛnyɛ kititi bo, iya te, 'Wu nɛre, do'ja yi rɔ 'bɔ ala ti koda mini nyanya mo ga na di'di akonyo zɛyɛ ala mini zɛyɛ kuwɛ ya? XXXVIII Do'ja yi rɔ bɔ lɔwɔ nyanya mo ga na dota yi rɔ ŋba liŋɔ ze, ala rɔ ma sari rɔ ɔ ŋbululu na dusu bɔŋɔ rɔyɛ ya? XXXIX Do'ja yi dɔ rɔkɔ'ɔ nyanya mo ga ala mɛ maboso na dako tori yi ya?'

XL Tine nɛre ti kileki dɔmo, iya te, 'Rɔ ma laka miya ziye, wa naga nime kolomake to'dɔ mo pele zi lɔndɔ ma kɔtɔ mɔtɔ ame ga wɔtɛ rɔ lisa ne ma na ko'doke 'deni zɔ.'

XLI Kina bo ti kɛnyɛ kilende zi ya ama ga dɔ gali ne, iya te, 'ɛnyɛke karike yaga di rɔma, kpe ame kulɔmu ye 'deni tari mɛ pa'do ma ŋburuŋburu ame kileŋɔ 'deni zi Satani ni ti malayika ma 'ba bo ga ne. XLII Rɔmɔyɛ mɛdɛ pele rɔ 'bɔ i'dike ɔtɔ dɛ zɔ, ma ti koda mini i'dike dɛ zɔ muwɛ. XLIII Ma rɔ bɔ lɔwɔ kina otake ma dɛ yɔ rɔ ŋba, ma rɔ ma sari rɔ ɔ ŋbululu usuke bɔŋɔ dɛ rɔma. Ma dɔ rɔkɔ'ɔ kina gbɛ mɛ maboso orike ma dɛ.'

XLIV Tine liŋɛ ti kititi gbɛ, iya te, 'Wu nɛre, do'ja yi nyanya mo ga rɔ 'bɔ ala ti koda mini ala rɔ bɔ lɔwɔ ala rɔ ma sari rɔ ɔ ŋbululu ala dɔ rɔkɔ'ɔ ala mɛ maboso kina dokonyi yi dɛ ya?'

XLV Kina nɛre ti kileki dɔmo, iya te, 'Rɔ ma laka miya ziye, wa naga

nime o'doke dē du zi löndö ma koto mōto ga ame wōti ro lisa ne, ma na ma ko'doke dē 'deni gbi zö.'

**XLVI** Kina lijē ti kari 'bēnni ngi mi pa'do ma nburunburu, tine bo lende laka ni ti kari 'bēnni ngi mi didi ma nburunburu."

## XXVI

**I** Kina odo Yesu kote tiyandi wa naga nime 'deni pili tine na bo kiya zi bo koso go bo ga, iya te, **II** "Kozo ma kikalike to'do 'ba karama 'ba Pasaka ola 'deni nge do riyö. Kina ti ki'di kole 'ba bilaka lesi 'deni ngi közi ya mōto ga kutöti bo."

**III** Mi kada mo nima na löbu 'ba bo akumu ni ti löbu 'ba bilaka ni kototo kpenni ngi lijo 'ba Kayapa bo do bo akumu. **IV** Kina lijē kususu kpenni ngi 'do tinda'ba Yesu lowo kupö yaga. **V** Tine lijē iya te, "Kinza do'doke dē mi kada 'ba karama nime kinza bilaka ko'do ayayi."

*'Ja Mōto Inzanza 'Bu Do Yesu*  
(MK 14:3-9; YN 12:1-8)

**VI** Kina odo Yesu kedi 'deni Betaniya mi lijo 'ba bo mōto kidēki ro Simona Bo Mōnyu tine, **VII** na 'ja mōto kako ngi ti kizaza ma kele 'ba 'bu ame ndögö kitigo kulöwö naga. Kina loko kinzanza ngi do Yesu di kpa akonyo yayi. **VIII** Tine odo bo koso go bo ga ko'ja tara lijē enyi ngi ro 'diri. Lijē iya te, "Irasi wa nime te go wa'di? **IX** 'Bu nime o'ja dēne 'do kugö ra mökö go ko'ja yamo timo ro mbembē 'do kokonyi bo lisa timo."

**X** Tine Yesu ikali lende 'bēnni nima 'deni molo, kina bo kileki zinni, bo iya te, "Eddi konbenbeke 'ja nima go wa'di? Loko o'do wa ma kele ro mbembē 'deni zö. **XI** Römöyī bo lisa ni edi koloma nduwē tiye bine. Ne ma 'bama minza mö'bö tiye bine. **XII** Loko odo 'bu nime 'deni roma 'do kilejo roma ndö koda do tusu ma. **XIII** Ro ma laka medī miya ziye, go bi ame ga pili laja laka ma nime kedi kiyelē rōni teyi mi dolijo nime ne, wa nime loko ko'do ne ti kiya 'deni nduwē tomeri göni timo."

*Ti'di Közi Yesu*  
(MK 14:10-26; LK 22:3-23; YN 13:21-30)

**XIV** Kina bo ma koto di mi löngö ya ma 'butē domoriyö tonē ga ame mo kidēki möyi mo ro Yuda Isikarita ne kēnyi ngi kari zi löbu 'ba bo akumu ni. **XV** Bo iya te, "Wa'di ga na ti ki'dike zö odo mi'di közi Yesu ziye?"

Kina lijē kitētē girisi silinbi ngi 'butē mota ki'di zi bo. **XVI** Kina ngi mi saa mo nima na Yuda ki'di ngi toma kori ma laka ame 'do bo ki'di közi Yesu timo zinni ne.

*Yida Ro Ti Roma Yesu*  
(MK 14:12-26; LK 22:7-23; YN 13:21-30; 1KT 11:23-25)

**XVII** Kina mi kada ma dōndende 'ba karama ma kedi konyo mangolo'bo mo kinza lanja gomo nima na bo koso go Yesu ga kako zi bo kiya te, "O'doko 'do dilejo go bi 'ba tonyo karama nime ziyi yala?"

**XVIII** Bo iya te, "Arike mi gawo yayi zi bo tonē 'do kiyake zi bo te, 'Bo komo kiyandi iya te, kada abo 'deni njoli bo ti ko'do karama nime lijo 'bi ti bo koso go bo ga.' "

**XIX** Kina lijē kari ko'do ngi kozo lende ame bo kose gomo zinni ne tara. Lijē ilejo a 'ba karama ngi yayi.

**XX** Mi dokopiyari 'deni na Yesu ni koloma ngi bēri kpa akonyo lijē ti bo koso go bo ga ma 'butē domoriyö. **XXI** Kina odo lijē kedi 'deni kpa akonyo tine na bo kiya te, "Ro ma laka medī miya ziye, bo ma koto mōto di mi löngö ye nima bina na kedi kari kususu ma."

**XXII** Kina lijē ngi pili ro meri lijē kebe tititi bo me ro kotokoto, iya te, "Ma mo na dē ngi oto ya, nere?"

**XXIII** Yesu iya te, "Bo ame ngi kedi kusu közi bo aa mi lebe koto tö ne na ngi kedi kususu ma. **XXIV** Kole 'ba bilaka lesi edi köle ngi kozo lende ma tonē kugu mi buku 'ba Boko'ba go kö'du abo ne tara. Tine bu'bu zi bo ma kususu bo nima. Ma laka mo dēne 'do köyö bo dē ka ndeni."

XXV Kina Yuda bo ma kari kususu bo mo tönë kënyì kititi iya te, “Ma na dë ngi ɔto ya, nɛrɛ?”

Yësu iya te, “Ni na kiya è'bi tara.”

XXVI Kina ɔdo lijè kedi 'deni kpa akonyo yayi tine, na Yësu kogba mangolo'bo ngi kileki yëe'di mo zi Boko'ba na bo konye ngi ki'di zi bo kôsö gɔ bo ga. Bo iya te, “Me, ogba konyo. Ame na rɔ yida rɔma.”

XXVII Kina bo kogba kôsu bo kileki yëe'di mo. Kina bo ki'di zinni, bo iya te, “Rɔ gɔye pili uwëke di yimo.

XXVIII Römöyì ame na rɔ roma ma ame kulöwu 'deni gɔ ma konzi tola mo gɔ lende kënyë. Ame kina lömu 'ba Boko'ba korɔ 'deni dɔmo ne.

XXIX Minza muwë akuwë nime kpe, tine ti muwë ma la'ja 'jaa tiye mi kada mo di mi nɛrɛ löbu 'ba 'bu ma.”

*Yësu Iya Kpa Koga 'Ba Pitörö*

(MK 14:27-31; LK 22:31-34; YN 13:36-38)

XXX Kina ɔdo lijè koba ngala 'deni na lijè kari ngi dɔ döku 'ba Bilaya.

XXXI Kina Yësu kiya zinni, iya te, “Mi korɔndo nime tɔne ëddi kirinake me di rɔma. Römöyì ugu 'deni mɔlo mi buku 'ba Boko'ba iya te, “Ti mupö bo koda kamölö yaga, kina dɔtumu 'ba kamölö ti kita'ba ngi.”

XXXII Ne ɔdo mënyì mɔdo 'deni yaga di mi tölè ti mari dɔgba kɔmɔye mi Galilaya.”

XXXIII Pitörö ënyì kiya zi bo, iya te, “Ma 'bama minza mola göyì ɔdo ya ma laki pili kola göyì pele.”

XXXIV Yësu ileki dɔmo zi Pitörö, iya te, “Rɔ ma laka mëdi miya ziyì, mi korɔndo nime tɔne gba kinza gɔngɔ kidapa dë, ëddi koga kpëyì gɔ lende ma nbö mi mota, kiya te ikali ma dë.”

XXXV Pitörö iya te, “ɔdo ko'doko pele tupö ma koto tiyì minza moga kpama.”

Kina bo kôsö gɔ Yësu mɔto mo naga nima kiya gbì pili tara.

*Yësu Ititi Boko'ba Gɔ Gomɔ Ma Kedi Kômö Zi Bo*

(MK 14:32-42; LK 22:39-46)

XXXVI Kina Yësu kënyì kari ngi tinni mi gɔ bi mɔto kidëki rɔ Getesemane. Kina bo kiya zinni, bo iya te, “Olomake tötì bine, mëdi mari mbowa dɔgba tilende zi Boko'ba.”

XXXVII Bo ogba Pitörö ni ti kole riyo 'ba Zebedayo ga kari timo. Kina meri ki'di toso ngi mi bo kumiki bo.

XXXVIII Kina bo kiya ngi zinni, bo iya te, “Meri oso 'deni ngi yimö kɔzo ëdi kupö ma. Olomake bine ti bi koda koto tö.”

XXXIX Kina bo kari mbowa dɔgba na bo kolodo bëri kutu'bö kɔmo bo bëri tilende zi Boko'ba. Bo iya te, “Baba, ɔdo 'dɔ kɔ'bo ngi to'dɔ mo tara, iyese kôsu 'ba gomɔ nime yaga di kɔmo ma. Tine kinza ko'dɔ dë gɔ ako'doko ma tine o'dɔ nge gɔ ako'doko 'bi.”

XL Kina ɔdo bo kileki kako zi bo kôsö gɔ bo tönë ga tine bo ako ko'ja lijè kö'dö 'deni. Kina bo kiya zi Pitörö, bo iya te, “Kpe nime, gɔ wa'di na kɔ'bɔke dë toda bi tö pele nge mi saa koto ya? XLI Olomake ti bi koda ti mötu ko'dɔ kinza koto ye ra mi akiyɔzo. Rɔ ma laka mi o'doko ngi tine yida rɔ tigo mo inza.”

XLII Kina bo kari 'böwu 'deni rɔ mi riyo mo nati tilende zi Boko'ba. Bo iya te, “Baba, ɔdo kiya te tiyese kôsu nima yaga ko'dɔ roni rɔ a ma kinza ne 'dɔ muwë ngi titi du, i'di ako'doko 'bi ko'dɔ roni.”

XLIII Kina bo kileki 'böwu kako ko'ja bo kôsö gɔ bo tönë ga kedi gbì bi tö'dö. Römöyì lijè ëdi 'deni ngi kinano rɔ tinano. XLIV Kina bo kënyì 'böwu kari tilende zi Boko'ba 'deni rɔ mi mota mo nati, gbì tiya lende kotokoto tönë ga. XLV Kina bo kileki kako gbì zinni, bo kiya te, “Ëddike gba bi tö'dö tindawo rɔye? Saa mo ɔ'bo 'deni ame 'dɔ ki'di kole 'ba bilaka lesi közi bo lende kënyë.

XLVI Ënyike tɔrɔ darike. Onɔke te, bo ma kususu ma mo tönë bo ömö 'deni.”

*Tinda'ba Yësu*

(MK 14:43-50; LK 22:47-53; YN 18:3-12)

XLVII Kina ɔɔɔ Yɛsu kɛdɛ gba kilende te tine, na Yuda kɔmɔ ngɛ. Bo rɔ ma kɔtɔ mɔtɔ di mɛ lɔngɔ ya ma 'butɛ dɔmoriyɔ naga nima. Bo ako ti tɛndɛ 'ba bilaka ma konzi gɔ bo, ya mɔtɔ ga 'bɛnnɛ ti mbele mɔtɔ ga ti mɔbɔ. Ya naga nima lɔbu 'ba bɔ akumu ni ti lɔbu 'ba bilaka na koja lijɛ. XLVIII Yuda bo iya dɔngala mo ga 'deni mɔlo zɛnnɛ te, "Bɔ ame ɔɔɔ kɔngɔke mari mome mbili mo nima bo na. Kina 'dɔ kinda'bake bo ngɛ."

XLIX Kina bo kako zi Yɛsu, bo kiya te, "Nɛre ma, mɔtɔ zɛyɛ." Kina bo kome mbili Yɛsu ngɛ.

L Yɛsu iya te, "Bɔ pɔri ma, ako titi gɔ wa'di?"

Kina lijɛ kako kinda'ba Yɛsu ngɛ nyowi. LI Kina bɔ mɔtɔ ame kɛdɛ ti Yɛsu yayi ne kɛnyɛ ngɛ kɔtɔ mbele abo koga dɔ bɔ laja mɔtɔ 'ba bɔ dɔ bɔ akumu timo. Kina koke mbili mo ngɛ yaga. LII Tine Yɛsu iya te, "Ileki mbele 'bɛ gɔ bi mo. Rɔmɔyɛ lijɛ ame ga pili kinda'ba mbele ti kɔlɛ dɔ mbele. LIII Omeri 'bɛyɛ iya te, ɔɔɔ mititi 'bu ma bo ti kokɔnyɛ ma dɛ? ɔɔɔ mititi, bo ɛdɛ koja tɛndɛ 'ba malayika ma konzi ngɛ kako welo zɔ. LIV Ne ɔɔɔ kɛdɛ 'deni tara 'bɔwu dɛne ti ko'dɔ rɔnɛ tɔndo kɔzɔ lende ame kugu mɛ buku 'ba Bɔko'ba ame kiya te 'dɔ ko'dɔ rɔnɛ te ne?"

LV Kina Yɛsu kilende zi tɛndɛ tɔnɛ ga, iya te, "Akoke ti mbele ni ti mɔbɔ tɛnda'ba ma kɔzɔ bɔ 'bɔgɔ tara ya? Me moloma tiyandi bilaka rɔ kɔmɔ kada mɛ reki 'ba rɔ lɔbu 'ba Bɔko'ba ne inda'bake ma dɛ di yayi gɔ wa'di? LVI Ne ame o'dɔ rɔnɛ 'deni 'dɔ kɛdɛ kɔzɔ lende ma tɔnɛ bɔ kumɛ lende ni kugu mɛ buku 'ba Bɔko'ba ne."

Kina bɔ kɔsɔ gɔ bo ga kita'ba ɛ'bɛnnɛ ngɛ kirɛna kola bo.

*Oto Yɛsu Liɔɔ 'Ba Kayapa*

(MK 14:53-65; LK 22:54-55, 63-71; YN 18:13-14, 19-24)

LVII Bɔ kinda'ba Yɛsu naga nima oto bo kari liɔɔ 'ba Kayapa bɔ dɔ bɔ akumu. Gɔ bi nima na bɔ kɔmɔ kiyandi 'ba kɔ'du ki'di ni ti lɔbu 'ba bilaka ni kotɔtɔ dɔnnɛ 'deni teyi.

LVIII Tine Pitɔrɔ ozi nduwɛ gɔ Yɛsu rɔ

ma kɔwɔ ngɔ bo kɔdɔ mɛ liɔɔ 'ba bɔ dɔ bɔ akumu nima. Bo ɔɔɔ mɛ liɔɔ koloma ngɛla bɔ kanya naga nima yayi tɔngɔ ngburunburu 'ba lende nima.

LIX Kina lɔbu 'ba bɔ akumu ni ti turu naga nima pili kotɔɔ rɔnnɛ rɔ yayi ne koloma ngɛ toma lende bɛtɛ mɔtɔ ame 'dɔ kodɔrɔ bɛci lende timo rɔ Yɛsu ne, 'dɔ kupɔ bo gɔmo.

LX Tine bɔ kodɔrɔ bɛci lende ma bɛtɛ ma konzi mɔtɔ ga ako pele lijɛ o'ja lende ma kodɔrɔ ɔtɔ mo dɛ du te. Kina rɔ ngburunburu mo na ya ma riyo mɔtɔ ga kako LXI kiya te, "Bo nime iya te, bo ɛdɛ kɔ'bɔ tɛyɛyɛ rɔ lɔbu 'ba Bɔko'ba yaga kina bo ti ko'ba kileki teyi mɛ tɔ'dɔ dɔ mota."

LXII Kina bɔ dɔ bɔ akumu nima kɛnyɛ kititi bo, iya te, "Inza ti dɔ lende kileki mɔtɔ gɔ susu nime ya naga nime kɛdɛ ko'dɔ rɔyɛ ne?"

LXIII Tine Yɛsu utɛ abo dɛ. Kina bɔ dɔ bɔ akumu nima kileki kiya zi bo, iya te, "Ulɔmu rɔyɛ di kɔmɔ ma bine ti mɔyɛ Bɔko'ba bɔ dɔ dɛdɛ, kiya zize ɔɔɔ nɛ na ngɛ rɔ Kurisɛtɔ kole 'ba Bɔko'ba ame koja di mɛtɔrɔ ne."

LXIV Yɛsu iya te, "Nɛ na kiya ɛ'bɛ tara. Ne rɔ ma laka mɛdɛ miya ziye, ti ko'jake kole 'ba bilaka lesi 'deni koloma kada mɔtɔ dɔ dɔrɛ Bɔko'ba tigɔ dɔ kiteli kɛdɛ kako bɛrɛ di mɛtɔrɔ ti pɔli."

LXV Kina ɔɔɔ bɔ dɔ bɔ akumu nima kuwɔ lende nime te yɔ na bo kirica bɔngɔ ngɛ yaga di rɔ bo, bo iya te, "Uwɔke dɔlɛ abo nima 'deni? Dɔ'dɔkɔ a mɔtɔ rɔ bɔ kodɔrɔ bɛci lende rɔ bo dɛ kpe. Kpe nime pili uwɔke dɔlɛ abo nima 'deni. LXVI Tine wa'di na komerike 'beye gɔmo?"

Lijɛ iya te, "Bo irasi lende 'deni, bo kɔlɛ ngɛ yaga." LXVII Kina lijɛ koto'bi woro ngɛ kɔmɔ bo kina komba bo ngɛ. Ya ma kokɔsɔ bo naga nima ebe tiya mo tɛgɛ, LXVIII "Nɛ Kurisɛtɔ, umɛ te zize, yɛ na kokɔsɔ yi?"

*Kpa Koga 'Ba Pitɔrɔ*

(MK 14:66-72; LK 22:56-62; YN 18:15-18, 25-27)

LXIX Tine Pitɔrɔ ɛdɛ gba mɛ liɔɔ yayi. Kina nyiti mɔtɔ ame rɔ bɔ laja



'ba bɔ dɔ bɔ akumu ne kako kiya te, "O'ja nī gbī ti Yēsu 'ba Galilaya 'di?"

LXX Tine Pītōrō andi gɔmo di kɔmɔ lijē pili, iya te, "Mikali e'be tɔ nima kēddī kiyake ne dē."

LXXI Kina bo kēnyī kari yaga kpa reki. Kina nyiti mɔtɔ ame gbī rɔ bɔ laja yayi ne kako gbī ko'ja bo. Kina lɔko kiya zi ya ama ga yayi ne tēgē, "Bɔ nime bo gbī ti Yēsu 'ba Nazareta."

LXXII Kina bo kileki dɔmo gbī kandi gɔmo kiya te, "Mulōmu rɔma, rɔ ma laka mikali bɔ nima dē."

LXXIII Kina mbowa 'bōwu na ya ma kēdī kɔrɔ yayi naga nima kako zi bo, iya te, "Rɔ ma laka nī lēpī 'ba bɔ nima na gbī rōmōyī kpa nima kēddī kilende timo ne na kileme yi 'deni."

LXXIV Tine Pītōrō iya te, "Ece mitorɔ ne, mikali bɔ nima dē."

Kina gɔngɔ kidapa ngī. LXXV Kina Pītōrō komeri gɔ lende 'ba Yēsu tōnē ngī, ame bo kiya te, "Gba kinza gɔngɔ kidapa dē ti koga kpēyī goma mī mota." Kina bo kēnyī ngī kari kudu rɔ ma kēnyē.

## XXVII

I Mɔlo mī dɔnbɔ mo nima na löbu 'ba bɔ akumu ni ti löbu 'ba bilaka ni kususu kpēnnī ngī rɔ Yēsu 'dɔ kupō yaga. II Kina lijē kudōdu bo ngī koto kari zi Pilato turu bɔ dɔliɲɔ 'bēnnī.

### *Tölē 'Ba Yuda* (NDB 1:18-19)

III Kina ɔdɔ Yuda bɔ susu tōnē kuwō 'deni kodɔ kpa Yēsu 'deni tupō mo tara tine, bo ɔtɔ dɔ bo ngī di mī lende kēnyē abo nima. Kina bo kari ngī ti gīrisī 'butē mota tōnē kileki zi löbu 'ba bɔ akumu ni ti löbu 'ba bilaka ni. IV Bo iya te, "Mo'dɔ lende kēnyē 'deni sowa ti tususu bɔ kinza kirasi ɔtɔ nime 'dɔ kupō yaga."

Lijē iya te, "Ama ndɔbɔ ze na dē kpe, 'bēyī na 'deni yayi."

V Kina Yuda kuli gīrisī nima ngī bēri mī rō löbu 'ba Bɔko'ba yayi. Kina bo kodɔ ngī kari kosi mugu bo yaga.

VI Löbu 'ba bɔ akumu ni utō'du gīrisī nima, tine lijē iya te, "Gīrisī nime 'deni rɔ gīrisī 'ba roma. Inza kpe rɔ ma laka mī kōri 'ba kō'du ki'di ze 'dɔ ti'di mo mī yamo 'ba rō löbu 'ba Bɔko'ba."

VII Kina ɔdɔ lijē kote lende mo 'deni kɔrɔ dɔmo tine, lijē ari kugō nyaka kēnyē 'ba bɔ la'ba mɔtɔ ngī timo, 'dɔ kēdī rɔ bi 'ba tusu bɔ löwō teyi. VIII Gɔ kō'du mo na 'dɔ kīdēkī nyaka nima rɔ nyaka 'ba roma nduwē n̄bō ko'ja kabate ne. IX Kina me o'dɔ rōnī 'deni 'dɔ kēdī kɔzɔ wa ma tōnē Yeremaya bɔ kumē lende 'ba Bɔko'ba kiya ne tara, ame kiya te, "Lijē ogba gīrisī siliɲbi 'butē mota ko gɔ ndögō ame bilaka mo ga Yisarele ni kɔrɔ 'deni dɔmo 'dɔ kugō bo timo ne. X Kina lijē ki'di kugō nyaka 'ba bɔ la'ba ngī timo kɔzɔ ame ngī Bɔko'ba ki'di kō'du mo zō ne."

### *Yēsu ɔrɔ Kɔmɔ Pilato* (MK 15:2-5; LK 23:3-5; YN 18:33-38)

XI Tine Yēsu ɔrɔ 'deni kɔmɔ Pilato turu bɔ dɔliɲɔ yayi. Kina bo kēnyī kititi Yēsu, iya te, "Nī na rɔ n̄ere bɔ dɔliɲɔ 'ba Yudayi?"

Yēsu iya te, "Nī na kiya ē'bī tara."

XII Kina ɔdɔ löbu 'ba bɔ akumu ni ti löbu 'ba bilaka ni kebe pele tususu bo tine bo ileki dɔmo dē. XIII Kina Pilato kiya te, "Uwō lende naga nime kēdī kususu yi timo ne dē?"

XIV Tine Yēsu ileki dɔ lende nima dē kɔtɔ te. Gɔ kō'du mo na lende mo kigayi Pilato ngī.

XV Rōmōyī mī kada 'ba karama 'ba Pasaka pili turu bɔ dɔliɲɔ nima ö'bō nduwē tope bilaka kɔtɔ yaga di mī maboso rɔ bɔ ame bilaka kiteri 'dɔ koja ne. XVI Tine mī kada nima yayi bɔ maboso ma dɔ kilēbī mɔtɔ kīdēkī möyī mo rɔ Yēsu Baraba ēdī mī maboso yayi. XVII Kina ɔdɔ tīndī kotɔtɔ rōnnī 'deni yayi Pilato ititi lijē, iya te, "Bɔ ma yala na ko'dɔkɔke 'dɔ moja ziye? Yēsu Baraba, ala Yēsu ame kīdēkī rɔ Kurīsītō ne?" XVIII Rōmōyī bo ikali rɔ ma laka löbu

'ba Yudayi ni ombi minni ro Yesu na ma lijë ki'di közimo zi bo ne.

**XXIX** Kina kota Pilato kedi gba do kiti 'ba burë yayi tine na 'ja abo koja laja ngi zi bo, iya te, "Kinza ko'do a ma koto moto te de zi bo kinza kirasi oto nima, romöyi ti korondo ene nyi onbenbe ma sowa go kö'du abo."

**XX** Tine löbu 'ba bo akumu ni ti löbu 'ba bilaka ni oco ngi zi tindi naga nima 'do kititi Baraba na 'do kope, tine 'do kupö Yesu yaga. **XXI** Pilato enyi kititi tindi naga nima 'böwu gbi, iya te, "Di mi löngö ya riyö naga nime, bo ma yala na ko'dokoke 'do mope ziye?"

Lijë iya te, "Baraba."

**XXII** Pilato iya te, "Ne 'do mo'do wa'di zi Yesu ame kidëki ro Kurisito ne ya?"

Lijë pili iya te, "Utöti bo."

**XXIII** Tine Pilato ileki kititi, iya te, "Ne lende kënyë wa'di na bo kirasi ya?"

Tine lijë ulöri ngi ro ma kembe, iya te, "Utöti bo."

**XXIV** Kina do Pilato kongö lende nima 'deni ngi domo kinza tara tine, za 'do ko'de ayayi, kina bo kogba mini ngi kurögö közi bo timo di komo tindi naga nima. Bo iya te, "Közö ro ma kopö di mi roma bo nime. Omake e'be roye timo."

**XXV** Tindi naga nima pili ileki domo, iya te, "Roma bo korö ka ngi doze gbi do kole ze ga."

**XXVI** Kina Pilato kope Baraba ngi zinni. Tine bo i'di komba Yesu ngi ti nyo'bo, bo ki'di zi bo kanya 'do kari kutöti.

### *Tögö Yesu*

*(MK 15:16-20; YN 19:2-3)*

**XXVII** Kina bo kanya naga nima koto Yesu ngi kari mi liño 'ba turu bo dolinjo nima. Kina dotumu 'ba bo kanya kototo rönni ngi pili kuru do bo yayi. **XXVIII** Kina lijë kolö böngö 'ba ro bo ngi yaga lijë kolö böngö kasi 'ba nere ro bo. **XXIX** Kina lijë ko'do kono ngi közo a 'ba do nere tara kutu'bö do bo. Kina lijë ki'di kulöru közi bo ma döri. Kina lijë

kolödo bëri komo bo tögö bo ro laja, kiya te, "Mötö ziyi, bo dolinjo 'ba Yudayi."

**XXX** Lijë oto'bi woro ro bo lijë kogba kulöru nima komba do bo timo. **XXXI** Kina do lijë kote tögö bo 'deni ro laja tine, lijë olö böngö tönë ngi yaga di ro bo na lijë kileki kolö böngö ma molo 'ba bo tönë ngi ro bo. Kina lijë kari ngi ti bo tutöti bo.

### *Tutöti Yesu*

*(MK 15:21-32; LK 23:26-43; YN 19:17-27)*

**XXXII** Di go kori na dönni kondoso ngi ti bo moto di Kurënë möyi mo ro Simona. Kina bo kanya naga nima kutöri bo ngi tombi ngëri 'ba tari tutöti Yesu domo nima. **XXXIII** Kina lijë komo ngi go bi moto ame kidëki ro Golgota, 'jo 'ba lende mo tégë, "Kulöngbö do." **XXXIV** Kina lijë ki'di layi moto kudölö yimo ti wowo 'ba ro kidiki ngi kpa Yesu. Tine do bo kinene 'deni tara bo uwë de kpe. **XXXV** Kina lijë kutöti bo ngi, lijë koza böngö abo ga ro go rönni ti tu'du mo ti bödo. **XXXVI** Kina lijë koloma ngi yayi toda bo.

**XXXVII** Lijë i'di akugu ame ro susu 'ba ro bo ne bi do bo do ngëri toro yayi, ame kugu 'deni, kiya te, "Yesu Nere Bo Dolinjo 'Ba Yudayi." **XXXVIII** Ya moto ga riyö ro bo akolo utöti gbi ngila bo yayi. Moto do döri bo kina moto do gali bo.

**XXXIX** Bilaka ame ga pili kedi kudö kebe go kori nima ne ombamba dönni zi bo kiti'ja bo, **XL** iya te, "Ni bo kiteri titiko rö löbu 'ba Boko'ba 'do kubö kileki teyi mi tö'dö do mota nime, do keddi ngi ro kole 'ba Boko'ba olö röyi këki bëri di do ngëri nima."

**XLI** Kina löbu 'ba bo akumu ni ti bo komo kiyandi ni ti löbu 'ba bilaka ni koloma gbi tögö bo ro laja tara. **XLII** Lijë iya te, "Bo omo ya ma laki tine bo ikali de tamo gbagba bo. Bo na de ro bo dolinjo 'ba Yisarele mo tönë? Do bo këki 'deni bëri di do ngëri nima ti di'di doze ngi pili go lende abo. **XLIII** Bo i'di do bo 'deni

gɔ lende 'ba Boko'ba, bo kiya rɔ bo tɛgɛ bo kole 'ba Boko'ba na. Ne ti donɔɔke tɔne ɔɔ Boko'ba ti kɔmɔ bo ya."

**XLIV** Kina gbɛ tara bɔ akolɔ ame pele kutɔti nɔgila bo yayi ne ɛnyɛ gbɛ kiti'ja bo kɔzɔ a nima tara.

*Tɔlɛ 'Ba Yɛsu*

(MK 15:33-41; LK 23:44-49; YN 19:28-30)

**XLV** Mɛ zana kada kodɔrɔ 'deni tine na mandɔlu kutu'bɔ dɔliɔ nɔgɛ kɔmɔ nɔbɔ ndɛ kada mota. **XLVI** Kina ɔɔ ndɛ kada kɔmɔ 'deni mota rɔ mɛ dɔkɔpiyari tine, na Yɛsu kapi nɔgɛ rɔ ma kembe, tɛgɛ, "Eli, eli, lama sabakatani." Ame 'jɔ 'ba lende mo tɛgɛ, "Boko'ba ma, Boko'ba ma, ola ma 'deni gɔ wa'di ga?"

**XLVII** Ya mɔtɔ ga ame kɛdɛ kɔrɔ yayi ne uwɔ kɔ'du kɔ'dɔ nima, na liɛ kiya te, "Bo ɛdɛ kidɛki Eliya."

**XLVIII** Kina bɔ mɔtɔ kirina nɔgɛ kogba lipɔ kusu mɛ layi ma ko'ba'ba, kogba kiraki dɔ kolɔkɔ ki'di kpa bo tɛgɛ 'dɔ bo kunzulu. **XLIX** Tine ya mɔtɔ ga iya te, "Ɔrɔ te. Ti donɔɔke ɔɔ Eliya ti kako kɔmɔ bo ya."

**L** Kina Yɛsu kapi nɔgɛ gbɛ rɔ ma kembe kina bo kulɔku nɔgɛ. **LI** Kina bɔnɔgɔ ma koke mɛ rɔ lɔbu 'ba Boko'ba timo tɔnɛ kotopa nɔgɛ di tɔrɔ nɔbɔ kɔmɔ bɛrɛ. Dɔyayi iyaya rɔnɛ kina dɔku ma konzi kitikɔ nɔgɛ. **LII** Dɔgɔ ni unyɛ rɔnnɛ nɔgɛ rɔ gbɔnɔ kina tɔku bilaka ma konzi ame ga rɔ bɔ ki'di dɔnnɛ gɔ lende 'ba Boko'ba ne kɛnyɛ kɔɔ nɔgɛ kididɛ yaga. **LIII** Liɛ ɔɔ yaga di mɛ dɔgɔ 'bɛnnɛ ga. Kina ɔɔ Yɛsu kɔɔ 'deni di mɛ tɔlɛ tine na liɛ kari nɔgɛ mɛ Yerosalema gawo kɔtɔ laka tɔnɛ, ame bilaka ma konzi ko'ja liɛ 'deni di yayi.

**LIV** Tine ɔɔ bɔ dɔ bɔ kanya naga nima ti bɔ kanya abo ga ame kɛdɛ koda Yɛsu yayi ne ko'ja kizikizi nima 'deni tara ti wa ame ga pili ko'do rɔnɛ ne tine, lende mo o'de tikere nɔgɛ zinnɛ. Liɛ iya te, "Rɔ ma laka bo nime nɔgɛ rɔ kole 'ba Boko'ba."

**LV** 'Ja ma konzi mɔtɔ ga ɛdɛ gbɛ yayi tɔnɔgɔ Yɛsu di bi kɔwɔ. Liɛ nima na rɔ ame ga kɔsɔ gɔ bo di Galilaya koloma toja laja zi bo ne.

**LVI** 'Ja mɔtɔ mo ga na rɔ Mariya Magadala ti Mariya ma 'ba Yakoba ni ti Yesepa gbɛ ti 'ja mɔtɔ ame rɔ ma 'ba kole 'ba Zebedayo ga ne.

*Tusu Yɛsu*

(MK 15:42-47; LK 23:50-56; YN 19:38-42)

**LVII** Mɛ dɔkɔpiyari 'deni na bɔ mɔri mɔtɔ di Arimataya kɔmɔ nɔgɛ. Bo nima mɔyɛ bo rɔ Yesepa, bo gbɛ rɔ bɔ kɔsɔ gɔ Yɛsu. **LVIII** Kina bo kari nɔgɛ zi Pilato tititi tɔku Yɛsu. Kina Pilato ki'di kɔ'du mo nɔgɛ 'dɔ ki'di tɔku nima zi Yesepa kombi. **LIX** Kina bo kogba nɔgɛ kolo mɛ bɔnɔgɔ kanmi ame rɔ ma la'ja ne. **LX** Kina bo koto nɔgɛ kari kusu mɛ ti'bɔrɔ 'ba tusu tɔku abo ame bo koga 'deni rɔ ma la'ja yɔki dɔku ne. Kina bo kululu dɔku ma lɔbu nɔgɛ kpamo na bo kari abo nɔgɛ.

**LXI** Mariya Magadala ni ti Mariya mɔtɔ mo tɔnɛ ɛdɛ ga koloma rɔ ma koriya ti kpa ti'bɔrɔ nima yayi.

**LXII** Kina ɔɔ kɔmɔ 'deni mɛ bi kɛzɛ mɔtɔ ame rɔ kada 'ba rɔ kindawo ne tine lɔbu 'ba bɔ akumu ni ti Parosi ni otɔtɔ rɔnnɛ nɔgɛ zi Pilato. **LXIII** Liɛ iya te, "Nɛre, domeri tɔnɛ bine bo bɛti nima kɛdɛ gba ti kɔmɔ bo, bo iya te, 'Mɛ tɔ'dɔ dɔ mota ti mɛnyɛ mɔdɔ 'bɔwu di mɛ tɔlɛ.' **LXIV** Kina me ma laka mo zɛyɛ 'dɔ ki'di kɔ'du mo gɔ koda bi laka di rɔ dɔgɔ nima nɔbɔ kɔmɔ di pɔtɔ tɔ'dɔ dɔ mota, rɔmɔyɛ kinza bɔ kɔsɔ gɔ bo ga kari ku'bɔgɔ tɔku bo ra yaga liɛ kebe tiya mo zi bilaka tɛgɛ, 'Bo ɔɔ 'deni di mɛ tɔlɛ.' Kina ɔɔ ko'do rɔnɛ nɔgɛ tara bɛti ma di yɛ'bɔwu nime ɛdɛ kɛnyɛ nɔgɛ kebe ma dɔgba tɔnɛ."

**LXV** Pilato iya te, "Ogbake bɔ kanya kari ki'dike koda bi laka di rɔ dɔgɔ nima kɔzɔ ame kikalike tara."

**LXVI** Kina liɛ kari nɔgɛ toda dɔgɔ nima laka gbɛ ti tora gɔ dɔku 'ba

kpamo teyi. Kina lijë ki'di bo kanya ngi gbi yayi toda bi.

## XXVIII

*Tɔɔɔ 'Ba Yësu Di Mi Tölë*  
(MK 16:1-10; LK 24:1-12; YN 20:1-10)

<sup>I</sup> Kina molo mi kano bi 'ba tö'dö ma dɔndende 'ba di pötö kada 'ba ro kindawo nima na Mariya Magadala ni ti Mariya moto mo nima kari ga ngi tonɔɔ kpa ti'börö tönë. <sup>II</sup> Kina tégë me tondo te yɔ na kizikizi ma kinza kiya ki'di dönì ngi. Malayika 'ba Boko'ba ako bëri di mitoro, kina kululu doku tönë kpa ti'börö nima ne ngi yaga bo koloma domo. <sup>III</sup> Kinë bo ngi ro ma köbö kozo toro kunyi tara, kina bonɔɔ 'ba ro bo anmi ngi kozo paro. <sup>IV</sup> Tikere abo i'di bo kanya bo kedi koda bi naga nima ngi romo ga kilë'di kila'ba bëri kozo töku.

<sup>V</sup> Tine malayika nima ilende zi 'ja naga nima, iya te, "Kinza kereke de romoyi mikali eddike ro toma Yësu tönë kutöti ne. <sup>VI</sup> Bo inza kpe bine, bo enyi 'deni kodo yaga di mi tölë ko kozo ma tönë bo kiya 'deni molo ne tara. Ako konɔɔke go bi ame ko'ba töku bo pa teyi ne. <sup>VII</sup> Kina arike welo kiyake zi bo kösö go bo ga, iyake te, bo enyi 'deni kodo yaga di mi tölë. Kina me bo kedi kari 'deni töti dogba komonni mi Galilaya, ti lijë kari ko'ja bo 'jaa yayi. Ame na ro wa ma 'do miya ziye."

<sup>VIII</sup> Kina lijë kënyi ngi di kpa ti'börö yayi ro rikamba gbi ti tikere. Tine lijë lo ti lonɔ na lijë kirina ngi tiya mo zi bo kösö go bo ga. <sup>IX</sup> Kina tégë me tondo te yɔ na Yësu kondoso ngi tinni di go kori yayi. Bo iya te, "Mötö ziye."

Kina lijë kako kinda'ba ndi bo na lijë kilëlu bo ngi. <sup>X</sup> Tine bo iya te, "Kinza kereke de. Ari kiyake zi löndö ma ga 'do lijë kari Galilaya, kina lijë ti ko'ja ma ngi di yayi."

### *Tugö Komɔ Bo Kanya*

<sup>XI</sup> Kina odo 'ja naga nima kari ë'benni 'deni tine na bo kanya ma

tönë ga kedi koda bi yayi ne moto ga kënyi ngi kari mi gawo kiyeti go wa naga nima pili ko'do roni ne zi löbu 'ba bo akumu ni. <sup>XII</sup> Kina löbu 'ba bo akumu ni kototo ronni ngi ti löbu 'ba bilaka ni tususu kpenni. Lijë odo girisi ngi ro mbembë zi bo kanya naga nima <sup>XIII</sup> kina lijë kusus kpa bo kanya naga nima, iya te, "Arike, odo boto kititi ye iyake te, bo kösö go bo ga na kako ku'bögö töku bo ro mi korondo ko'ja tö'dö kinda'ba ye 'deni. <sup>XIV</sup> Kina odo kiya te lebì mo kömò kozo a nime te mbili Pilato, ti diyeyi kpa lende nima ngi ko'do oto de kpe ziye."

<sup>XV</sup> Kina bo kanya naga nima kogba girisi tönë ngi lijë kari ko'do kozo ame kiya 'deni zinni ne tara. Go kö'du mo na lende nime kedi gba nduwë kilëbi mi löngö Yudayi ko'ja kabate ne.

### *Yësu Ileme Ro Bo Zi Bo Kösö Go Bo Ga*

(MK 16:14-18; LK 24:36-49; YN 20:19-23; NDB 1:6-8)

<sup>XVI</sup> Kina bo kösö go Yësu ma 'butë dookoto naga nima kënyi ngi kari do doku tönë mi Galilaya go bi ma Yësu kiya zinni tari teyi. <sup>XVII</sup> Kina odo lijë ko'ja bo 'deni tine, lijë ilëlu bo ngi. Tine pele lende nima gba ro ma kilikö do ya moto ga. <sup>XVIII</sup> Kina Yësu kese ngosi kiya te, "Boko'ba i'di közi kakpa pili 'ba mitoro ti 'ba doyyayi 'deni zö. <sup>XIX</sup> Kina arike ti ki'dike do kupö bilaka 'ba dolinɔ nime pili kedi ro bo kösö goma. O'doke bapatisi donni mi möyi 'bu ma Boko'ba gbi ti kole ti Nyi Koto Laka. <sup>XX</sup> Iyandike lijë tuwö do wa ame ga pili mose gomo 'deni ziye ne. Kina ti mö'bö ngi tiye nbö mi kada ma nburunburu 'ba dolinɔ."



## Laja Laka Ma MARAKO Kugu

### *Yowani Bɔ Bapatisi*

(*MT 3:1-12; LK 3:1-18; YN 1:19-28*)

<sup>I</sup> Ame na rɔ tisaki 'ba laja laka 'ba Yēsu Kurisitō kole 'ba Boko'ba. <sup>II</sup> Kina kisaki kɔzɔ ma tōnē Yesaya bɔ kumē lende 'ba Boko'ba kugu ne tara. Ame tōnē Boko'ba kiya te, "Onɔɔ, ti moja bɔ laja ma kari dɔgba kōmōyī tileŋo gɔ kori zīyī. <sup>III</sup> Bo na kēdī kuwōwō dɔ bo di yī mōkō kiya te, 'Ileŋoke kori zi n̄ere. Odɔrɔke gɔ kori zi bo.' "

<sup>IV</sup> Kina Yowani kɔdɔ ngi yī mōkō tobapatisi bilaka, gbī tuwōwō mo zīnnī gɔ lijē koto dōnnī di mī lende kēnyē 'bēnnī ga kobapatisi lijē gɔ Boko'ba kola lijē gomo. <sup>V</sup> Kina bilaka kolo ngi di Yudayi, pili di mī Yerosalema kari zi bo. Lijē ari kodɔ kpēnnī ngi pili gɔ lende kēnyē 'bēnnī ga na bo kobapatisi lijē ngi mī yōpō Yaradene.

<sup>VI</sup> Yowani, bɔngɔ 'ba rɔ bo u'jō di mī sunē gamele, ti gasi 'bana bo koga 'bōmbō bo. Akonyo abo ga rɔ mōmī ni ti tagi 'ba mī 'bɔrɔ. <sup>VII</sup> Kina bo kiya zi bilaka naga nima te, "Bɔ mɔtɔ ēdī kozi kako di goma. Bo na mbiri lōbu di dɔma. Pele rɔ kabi 'ba wari ndī bo ma mɔ'bo dē tēdē bēri tope kpamo. <sup>VIII</sup> Mo'dɔ ma 'bama bapatisi 'deni dɔye ti mini. Tine ma 'ba bo, bo ti kobapatisi ye ti Nyi Koto Laka."

### *Bapatisi 'Ba Yēsu*

(*MT 3:13-4:11; LK 3:21-22; 4:1-13*)

<sup>IX</sup> Mī kada nima na Yēsu kako ngi di Nazareta di mī Galilaya zi Yowani, kina kobapatisi bo ngi mī yōpō Yaradene. <sup>X</sup> Tine ɔdɔ Yēsu kēdī kɔdɔ 'deni yaga di mī mini bo oja mitoro konye rōnī 'deni yaga rɔ gbōŋō, Nyi Koto Laka kēdī koko ngi kako dɔ bo kɔzɔ matukpuru tara. <sup>XI</sup> Kina birɔ kudu ngi kako di mitoro

kiya te, "Nī na rɔ kole ma. Mɔ'ɔ yī 'deni kulōwō. Ma ti mī kēyī rɔ mbēmbē gɔ lende 'bi."

<sup>XII</sup> Kina Nyi Koto Laka koto Yēsu ngi kari yī mōkō, <sup>XIII</sup> bo ko'dɔ tō'dō dɔ 'butē sowo yī mōkō yayi. Kina Satani koloma ngi rɔ tiyɔzɔ bo. Bo oloma ngi mī lōngō wa 'ba yī mōkō. Tine malayika na koloma rɔ toja laja zi bo tokonyi bo.

### *Tisaki Ndɔbo 'Ba Yēsu*

(*MT 4:12-22; LK 4:14-15; 5:1-11*)

<sup>XIV</sup> Kina di pōtō mo ko'ja ki'di Yowani 'deni mī maboso na Yēsu kako ngi mī Galilaya tuwōwō laja laka 'ba Boko'ba, <sup>XV</sup> kiya te, "Kada mo omō 'deni. Kina n̄ere lōbu 'ba Boko'ba ēdī 'deni n̄oli. Otōke dɔye di mī lende kēnyē 'be ga ki'dike dɔye gɔ laja laka 'ba Boko'ba."

<sup>XVI</sup> Mī tudō abo kebe kpa pōpō 'ba Galilaya na bo kari ko'ja Simona ni ngi yayi ti bɔ lōndō bo Andareya kēdī ga rɔ tu'du duru mī pōpō, rōmōyī lijē atoyi na. <sup>XVII</sup> Kina bo kilende zīnnī, iya te, "Osōke goma, ti mi'di ye rɔ atoyi 'ba to'de bilaka kako zi Boko'ba." <sup>XVIII</sup> Kina lijē kola duru 'bēnnī ga ngi yayi lijē kōsō gɔ bo.

<sup>XIX</sup> Mī tari abo mbowa dɔgba di bina na bo kari ko'ja kole 'ba Zebedayo ga ngi, Yakoba ni ti bɔ lōndō bo Yowani. Lijē oloma 'deni mī sorope kēdī ga rɔ tileŋo duru 'bēnnī. <sup>XX</sup> Bo idēki lijē, na lijē kēnyī kola 'bu nni Zebedayo ngi mī sorope yayi ti bɔ ndɔbo, lijē kōsō ngi gɔ bo.

### *Yēsu Ni Ti Bɔ Nōki Mɔtɔ*

(*LK 4:31-37*)

<sup>XXI</sup> Yēsu ni ari Kaparanoma. Mī kada 'ba rɔ kindawo na bo kari ngi kɔdɔ mī rō 'ba mōtu bo ki'di tiyandi kōmɔ bilaka. <sup>XXII</sup> Tine lijē otɔ ngi rɔ gōnnī. Rōmōyī akiyandi abo ngi kɔzɔ 'ba bɔ kōzi kakpa, inza kɔzɔ ma 'ba bɔ kōmɔ kiyandi ni tara.

<sup>XXIII</sup> Bɔ mɔtɔ rɔ bɔ nōki ēdī mī rō 'ba mōtu yayi. Kina bo kēnyī kulōri ngi rɔ ma kembe kiya te, <sup>XXIV</sup> "Wa'di 'bi tize, nī Yēsu 'ba Nazareta nime?"

Ako 'deni tote dɔze nati? Mikali yi 'deni. Ni na rɔ bɔ laja ma kɔto laka 'ba Bɔko'ba."

<sup>XXV</sup> Yɛsu amo dɔ nɔki nima, iya te, "Udumɔ yaga. Kina ita'ba yaga di dɔ bɔ nima." <sup>XXVI</sup> Kina nɔki mo nima koŋma bɔ nima ngi kulɔri rɔ ma kembe, kina kɔdɔ ngi yaga di dɔmo. <sup>XXVII</sup> Kina lende mo kigayi lijɛ ngi pili ki'di lijɛ ngi kebe tititi rɔnni rɔ gɔ rɔnni, kiya te, "Wa'di ga na te? Akiyandi la'ja nati? Bɔ nime ngi ti kɔzi kakpa bo kamo dɔ nɔki te yo kuwɔ dɔ bo ngi."

<sup>XXVIII</sup> Tine na lɛbi 'ba lende 'ba Yɛsu kita'ba ngi welo kote mi dɔyayi 'ba Galilaya yayi.

*Yɛsu Ilenɔ Bɔ Rɔkɔ'ɔ Ma Konzi*  
(MT 8:14-17; LK 4:38-41)

<sup>XXIX</sup> Yɛsu ni ɔdɔ di mi rɔ 'ba mɔtu yayi ti Yakoba ni ti Yowani kari liŋɔ 'ba Simona ni ti Andareya. <sup>XXX</sup> Tine lijɛ ɔmɔ yayi ko'ja mese 'ba Simona kɛdi ti zɛyi kɔ'dɔ 'deni bɛri dɔ sora. Iya lende mo zi Yɛsu, <sup>XXXI</sup> kina bo kari ngi kinda'ba kɔzimo kombi dɔmo tɔrɔ. Kina zɛyi nima kita'ba ngi yaga di rɔni lɔko kɛnyi toja laja zinni.

<sup>XXXII</sup> Mi dɔkɔpiyari mo nima ko'ja kada kɔsɔ 'deni na ko'de bɔ rɔkɔ'ɔ ngi pili kako zi bo kpaki ti bɔ nɔki ni. <sup>XXXIII</sup> Bilaka pili 'ba mi tiri ɔtɔtɔ rɔnni ngi liŋɔ 'ba Simona yayi. <sup>XXXIV</sup> Kina Yɛsu kilenɔ bilaka ame ga pili ti dɔkomali rɔkɔ'ɔ ma gege ne ngi, bo ki'di nɔki kita'ba ngi yaga di dɔ ma konzi ame ga rɔ bɔ nɔki ne. Tine bo ota gɔ lende di zi nɔki ni rɔmɔyi lijɛ ikali bo.

*Yɛsu Ilingere Kote Mi Galilaya*  
(LK 4:42-44)

<sup>XXXV</sup> Mi bi kɛzɛ ma di gɔmo mɔlo mi kano bi na bo kɛnyi ngi kari abo yi mɔkɔ rɔ dɔ kutu bo tumɔtu. <sup>XXXVI</sup> Kina Simona ni ti ya mɔto mo naga nima koloma ngi rɔ toma bo. <sup>XXXVII</sup> Lijɛ ari ko'ja bo na lijɛ kiya zi bo te, "Bilaka pili ɛdi rɔ toma gɔyi." <sup>XXXVIII</sup> Tine bo ileki dɔmo kiya zinni te, "Darike mi liŋɔ ma dɔgba naga 'dɔ mari muwɔwɔ laja nime

gbi yayi, rɔmɔyi kina rɔ ndɔbɔ ma mako dɔmɔyi mo."

<sup>XXXIX</sup> Kina bo kilingere ngi kote mi dɔyayi 'ba Galilaya nima toko ti tuwɔwɔ lende 'ba Bɔko'ba mi rɔ 'ba mɔtu 'benni ga pili, bo ki'di nɔki kita'ba ngi yaga di dɔ bɔ nɔki ma konzi.

*Yɛsu Ilenɔ Bɔ Mɔnyu*  
(MT 8:1-4; LK 5:12-16)

<sup>XL</sup> Kina bɔ mɔnyu mɔto kako ngi zi Yɛsu kolɔdɔ bɛri koma'jo rɔni zi bo, iya te, "ɔdɔ ko'dɔkɔ ngi ti kilenɔ ma ngi yaga rɔ ma kɔpɔ."

<sup>XLI</sup> Yɛsu ɔngɔ lisa 'ba rɔ bɔ nima, na bo koja kɔzi bo ngi kosa rɔmo, kiya te, "Mo'dɔkɔ 'deni ngi, ilenɔ yi 'deni."

<sup>XLII</sup> Kina mɔnyu kilayi ngi di rɔ bɔ nima rɔmo kɔpɔ ngi yaga. <sup>XLIII</sup> Tine Yɛsu ose gɔmo kitigo zi bɔ nima koja kari, kiya te, <sup>XLIV</sup> "Kinza kari kiya lende nime dɛ zi bɔtɔ, ari kileme rɔyi zi bɔ akumu 'ba Bɔko'ba ni. Kina 'dɔ ki'di a 'ba akilenɔ mo tɔnɛ Musa ki'di kɔ'du mo ne, 'dɔ kileme ilenɔ yi 'deni kɔpɔ."

<sup>XLV</sup> Tine pele bɔ nima ari ngi koloma rɔ tɔyɛti mo, tɔyɛlɛ lende 'ba Yɛsu. Kina ngi i'di bi 'ba tɔdɔ mi gawo kari kele dɛ kpe zi Yɛsu. Kina bo koloma abo ngi kɔ'bɔ yaga mɔkɔ di mi gawo. Na bilaka koloma ngi rɔ tolo kari zi bo di mi gɔ bi pili.

## II

*Yɛsu Ilenɔ Bɔ Keŋme Bɛri Mɔto*  
(MT 9:1-8; LK 5:17-26)

<sup>I</sup> Mi tɔ'dɔ dɔ ndɔ tara di pɔtɔ mo na bo kileki ngi kari Kaparanoma. Kina lɛbi mo kote gɔ bi nima ngi toko ma bo kɛdi 'deni liŋɔ mɔto yayi.

<sup>II</sup> Kina bilaka kolɔ ngi rɔ tindi kako zi bo koso lɔ mi rɔ nima bi gbɔŋɔ ma titi te kari kinza kpe rɔ bo. Kina bo koloma ngi rɔ tuwɔwɔ lende 'ba Bɔko'ba zinni. <sup>III</sup> Na ko'de bɔ mɔto ame keŋme 'deni mɔlo bɛri ne ngi kako zi bo, bilaka sowɔ na kombi.

<sup>IV</sup> Tine bilaka oso 'deni ngi bi gbɔŋɔ ma titi te inza kpe zinni 'dɔ tɔdɔ timo toto bɔ nima kari ngɔsi zi Yɛsu.

Kina lijë këki ngi do rö tɔɔ kiteje go bi koja bo nima kebe teyi kpaki ti lanba ma kö'dö domo mo ko'ba bëri te komo Yësu. <sup>V</sup> Kina ɔɔo Yësu konjo 'deni lijë ki'di dönni go lende abo tara tine, na bo kilende ngi zi bo keɲme bëri nima, kiya te, "Kole ma, ola yi 'deni go lende kënyë 'bi ga."

<sup>VI</sup> Dëmba tine bo komo kiyandi 'ba kö'du ki'di mɔto ga ëdi yayi, na lijë kebe ngi rɔ tomeri mo ti mïnni, kiya te, <sup>VII</sup> "Bo nime ilaɲa rɔ bo kiya lende tara go wa'di zi Boko'ba? O'ja doli na 'di. Boko'ba na nge kɔto rɔ bo tola wa go lende kënyë."

<sup>VIII</sup> Yësu ikali meri 'bënni nima ngi, na bo kiya zinni te, "Kpe, ëddi komerike lende nima tara miye go wa'di? <sup>IX</sup> Ma yala na kitëwu 'do tiya mo zi bo keɲme bëri nima? 'Ola yi 'deni go lende kënyë 'bi,' ala 'do kiya te, 'Ënyi kombi lanba 'bi kilingere.' <sup>X</sup> Ne ziye tikali mo rɔ ma laka kole 'ba bilaka lesi ëdi ngi ti tigo doliɲo bine tola bilaka go lende kënyë." Kina bo kiya ngi te zi bo keɲme bëri nima, <sup>XI</sup> "Ni, milende ziyi, ënyi kombi lanba 'bi kari liɲo."

<sup>XII</sup> Kina bo nima kënyi ngi di komönni pili te kombi lanba abo kari timo. Lende mo igayi lijë ngi pili na lijë kebe ngi rɔ tilëlu Boko'ba, kiya te, "Wa ma te do'ja dë gba molo."

*Bo Roko'o Na Nge Ko'doko Wowo*  
(MT 9:9-13; LK 5:27-32)

<sup>XIII</sup> Yësu ileki 'böwu kari kpa pöpö 'ba Galilaya, na tindi kototo rönni ngi zi bo yayi. Na bo koloma ngi rɔ tiyandi lijë. <sup>XIV</sup> Kina ɔɔo bo kënyi 'deni tilingere kebe yayi tine na bo kari ko'ja bo kireke awada mɔto kidëki rɔ Lëwë kole 'ba Alapayo, koloma 'deni mi bi 'ba tireke awada. Bo iya te, "Ösö goma." Kina Lëwë kënyi ngi kösö go bo.

<sup>XV</sup> Kina lijë kari ngi tonyo kpënni liɲo 'ba Lëwë. Bo kireke awada ma konzi ti bo lende kënyë mɔto ga ëdi gbi yayi tonyo wa bi kɔto ti Yësu ni ti bo kösö go bo ga. Römöyi ma konzi

'bënni ösö 'deni go bo. <sup>XVI</sup> Kina ɔɔo bo komo kiyandi 'ba kö'du ki'di mɔto ga ame lijë gbi rɔ Parosi ne ko'ja Yësu 'deni këdi rɔ tonyo wa bi kɔto ti bo lende kënyë ni ti bo kireke awada tara tine, lijë ënyi kititi bo kösö go bo ga, kiya te, "Yësu ëdi konyo wa bi kɔto ti bo lende kënyë ni ti bo kireke awada go wa'di?"

<sup>XVII</sup> Yësu uwö lende 'bënni nima 'deni, na bo kileki zinni, kiya te, "Bo roko'o na nge kari zi bo ki'di wowo. Ya ma kinza ti roko'o naga ari ë'bënni dë. Kina me ma mako dë tidëki bo lende laka, mako go bo lende kënyë."

*Lende 'Ba Kpa Koro*  
(MT 9:14-17; LK 5:33-39)

<sup>XVIII</sup> Bo kösö go Yowani bo bapatisi ga ti Parosi ni ëdi koro kpënni. Kina ya mɔto ga kako zi Yësu kititi bo, iya te, "Go wa'di na bo kösö go Yowani ga ti bo kösö go Parosi ni këdi koro kpënni, tine ma 'bëyi ga koro kpënni dë gomo?"

<sup>XIX</sup> Yësu ileki domo zinni, iya te, "Ma komerike 'beye nba 'ba mi karama 'ba gbe ti koro kpënni ko'ja më'dë 'ba nyiti këdi mi löngö lijë? Inza tara. <sup>XX</sup> Tine kada mo ti komö 'deni ame go kinda'ba më'dë 'ba nyiti yaga di mi löngö lijë, kina ti lijë koro kpënni 'jaa.

<sup>XXI</sup> Rɔ ma laka bɔto uru bɔɲgo ma la'ja dë yoki bɔɲgo ma molo. ɔɔo ko'do tara ma la'ja nima ti kosoɲi rönni kirica ma molo mo ngi yaga ko'do bi gböɲo ma löbu kulöwö. <sup>XXII</sup> Kina bɔto mɔto ɔɔo layi ma la'ja dë gbi mi kilaka 'ba layi ame köndë 'deni ne. ɔɔo ko'do tara layi ti kotopa kilaka köndë nima ngi, kina layi ni kpaki ti kilaka mo nima ti kirasi rönni ngi yaga. Tine ma laka mo todo layi ma la'ja gbi mi kilaka ma la'ja 'ba layi."

*Lende 'Ba Kada 'Ba Rɔ Kindawo*  
(MT 12:1-8; LK 6:1-5)

<sup>XXIII</sup> Mi kada 'ba rɔ kindawo ma do kɔto mɔto, Yësu ni këdi kudö ti bo kösö go bo ga kebe mi nyaka 'ba nyönyu, na bo kösö go bo ga

koloma ngi ro tomborozi do nyönyu ma kana kebe tonyo mo. <sup>XXIV</sup> Parosi ni enyi kiya zi Yesu te, “Ongo te, go wa'di na bo kosö göyi ga kedi ko'do wa ame kari de go kö'du ki'di 'ba kada 'ba ro kindawo ne tara gomo?”

<sup>XXV</sup> Yesu enyi kileki domo zinni iya te, “Kpe, wa toné 'bu ze löbu Dawidi ko'do mi kada ma lijé ti ya ma ti bo kedi ro 'bö ne, idékike de? <sup>XXVI</sup> Ame toné ko'do roni mi kada ma Abiyatara na kedi ro bo do bo akumu ne. Mangolo'bo koro mo toné ki'di 'deni zi Boko'ba, mi kö'du ki'di mo 'do bo akumu na nge konyo, bilaka ma sari konyo de ne, Dawidi odo ngi mi rö 'ba Boko'ba konyo, kogba moto ga ki'di gbi zi ya ma ti bo.”

<sup>XXVII</sup> Kina Yesu kileki gomo gbi kiya zinni te, “I'di kada 'ba ro kindawo ro a laka zi bilaka lesi. Tine i'di bilaka lesi de go kö'du 'ba kada 'ba ro kindawo. <sup>XXVIII</sup> Kina kole 'ba bilaka lesi na gbi ro nere 'ba do kada 'ba ro kindawo.”

### III

#### *Bö Konyo Kenje Rö Kilawo Moto (MT 12:9-14; LK 6:6-11)*

<sup>I</sup> Yesu ileki kari mi rö 'ba motu. Tine bo moto edi yayi kozimo kole 'deni ro kilawo. <sup>II</sup> Ya moto ga edi gbi yayi, lijé oloma 'deni ngi ro tongo mo odo Yesu kilejo bo nima mi kada 'ba ro kindawo nima go lijé kari kusus bo timo. <sup>III</sup> Yesu idéki bo közi köle ro kilawo nima kiya teyi te, “Ako korö komoze pili bine.”

<sup>IV</sup> Kina bo kényi kititi bilaka naga nima, bo iya te, “Ma yala na ro ma laka mi kö'du ki'di 'ba kada 'ba ro kindawo 'do to'do mo? To'do lende laka ala to'do a ma ro ma kénye na teyi? Tomo didi, ala tupö mo yaga?” Tine lijé udumö ngi pili liwo.

<sup>V</sup> Kina bo kuyi komo bo kongo dönni pili toko, doki'di bo ga ata 'deni rönni. Tine lende kinza kuwö 'benni nima i'di bo ngi kedi ro meri. Kina bo kilende ngi zi bo nima, iya te, “Oja go köziyi.” Bö nima oja yo na kileki ngi ro ma laka go bi mo.

<sup>VI</sup> Kina Parosi ni kodö ngi di mi rö 'ba motu yayi kari kototo ga kpenni ti bilaka 'ba Erode ga toma kori 'ba 'do tupö Yesu timo.

#### *Tindi Ako Zi Yesu*

<sup>VII</sup> Yesu enyi ngi ti bo kosö go bo ga kari kpa pöpö, na bilaka kolö ngi ro tindi kari zinni yayi. Lijé olo kako di Galilaya yayi, di Yudayi, <sup>VIII</sup> di Yerosalema, di Edome, di gönyö yöpö 'ba Yaradene, ya moto ga ako di mi dolijo 'ba Tura ni ti Sidona. Lijé olo kako zi bo go lebí 'ba wa ame lijé kuwö bo kedi ko'do ne.

<sup>IX</sup> Bilaka ngi ro tindi ma kinza kiya. Na Yesu kiya ngi zi bo kosö go bo ga 'do lijé ko'de sorope go bo kiki yimo kinza komoti bo ra. <sup>X</sup> Römyöi bo ilejo bo rokö'ö ma konzi ngi, kina ma konzi moto ga kedi gba nduwé komoti rönni tari tosa ro bo. <sup>XI</sup> Kina odo ya ma ro bo nöki ni ko'ja ma 'benni kiné bo te na kila'ba ngi beri komo bo ti tulöri, kiya te, “Ni na ro kole 'ba Boko'ba.” <sup>XII</sup> Tine bo amo ngi dönni kinza lijé kuwöwö go bo de yaga.

#### *Bö Kosö Gö Yesu Ga (MT 10:1-4; LK 6:12-16)*

<sup>XIII</sup> Yesu enyi ngi kiki kari do kurungu toro, na bo kidéki bilaka ma bo ko'doko naga ngi kako zi bo.

<sup>XIV</sup> Na bo koza ma 'buté domoriyö ngi di yimo ro ame mo ga bo kidéki ro bo laja abo ne. Kina bo kiya zi lijé te, “Kpe nime, moza ye 'deni 'do keddike tö, 'do moja ye gbi tari tuwöwö lende zi bilaka, <sup>XV</sup> mi'di közi kakpa ziye toga nöki timo yaga.”

<sup>XVI</sup> Lijé ma 'buté domoriyö ma bo koza mo ga na me, Simona ame Yesu ki'di möyi bo moto gbi ro Pitöro ne, <sup>XVII</sup> ti Yakoba ni ti löndö bo Yowani kole 'ba Zebedayo ga. Yesu i'di möyi dönni ro Bonerega, ame 'jo 'ba lende mo tegé, “Bö toro kapi.” <sup>XVIII</sup> Kina ti Andareya ni ti Pilipö ti Batolimayo ti Matayo ti Toma ti Yakoba kole 'ba Alapayo ti Tadayo ti Simona bo ko'do ya go doyayi 'benni. <sup>XIX</sup> Kina ti Yuda Isikarita ame kina kari kusus Yesu zi turu ne.



*Yësu Ni Ti Bezebola*  
(*MT 12:22-32; LK 11:14-23*)

**XX** Yësu ileki kari liŋɔ, na tindi ma kinza kiya kototo ronn̄i nḡi gb̄i kako zi bo kola bi 'ba tonyo akonyo pele kari kinza kpe zinni ti bo koso go bo ga. **XXI** Kina odo lebi mo kari komo 'deni kozo a nime te zi e'be ma bo ga tine, na lije kenyi nḡi kako go bo. Romoyi bilaka edi 'deni nḡi ro tiya mo te, "Rumo na kila'ba 'deni do bo."

**XXII** Bo komo kiyandi 'ba ko'du ki'di moto ga ame kako di Yerosalema ne oloma nḡi ro tiya mo te, "Bezebola nere 'ba noki na kila'ba 'deni do bo. Nere 'ba noki ni na ki'di kosi kakpa nima zi bo toga noki ma laki timo yaga."

**XXIII** Kina Yësu kideki bilaka naga nima nḡi kako zi bo, bo koloma ro tiya mo zinni ro dɔngala. Bo iya te, "Ti Satani kebe koga Satani lepi bo moto tondo ga? **XXIV** Odo dolingo koto kebe koza mini 'deni kebe to'do ya ro go ronn̄i dolingo nima edi kita'ba nḡi. **XXV** Odo kpa goli koto koza mini kebe to'do ya ro go ronn̄i, kpa goli nima edi kita'ba nḡi. **XXVI** Kina gb̄i tara odo Satani koza minni 'deni kebe to'do ya ro go ronn̄i, gomo inza kowo kpe dolingo 'benni nima edi kita'ba giri nime.

**XXVII** Boto moto ikali de ma 'do kari koddo mi ro 'ba bo tigo moto kolo amo ga. Tine nge odo kudodu bo tigo nima 'deni titi gba beri tine na 'jaa ti kolo amo ga.

**XXVIII** Kpe omerike lende nime laka. Dokomali lende kenyi ma laki naga nima pili ti kola bilaka nḡi gomo kpaki ti kpa kenyi ma lije ko'do. **XXIX** Ne boto ame kirasi lende kiya kpene ro ma kenyi go Nyi Koto Laka ne, inza kola nḡi du lipo. Lende kenyi ma nburunburu na bo ko'do 'deni."

**XXX** Yësu iya lende nime te romoyi lije iya te noki na ked̄i ko'do bo.

*Yë Na Ro Iya?*  
(*MT 12:46-50; LK 8:19-21*)

**XXXI** Kina ma 'ba Yësu ni ti londö bo ga komo nḡi. Lije oro yaga koja laja kari go bo. **XXXII** Tindi oloma 'deni kuru bo beri na kari kiya zi bo te, "Moyi ni ti londö yi ga edi yaga 'de yayi, lije o'doko yi 'do kari zinni."

**XXXIII** Yësu ileki domo zinni iya te, "Ye ga na ro iya ni ma ti londö ma mo ga?"

**XXXIV** Bo uyi komo bo kongo do bilaka naga nima koloma yayi ne, na bo kileki kiya te, "Lije nime na ro iya ni ma ti londö ma ga. **XXXV** Boto ame ko'do ako'doko 'ba Boko'ba ne na ro londö ma ga, ro lemi ma ga gb̄i ro iya ma."

## IV

*Dɔngala 'Ba Bo Kuli Kupö*  
(*MT 13:1-9; LK 8:4-8*)

**I** Yësu ako 'bowu gb̄i koloma ro tiyandi bilaka di kpa popo 'ba Galilaya. Bilaka ako nḡi zi bo ro tindi ma kinza kiya, kina bo kari keki koloma nḡi mi sorope mbowa mi zana mini. Tindi naga nima oro nḡi yaga kpa goto yayi, **II** kina bo koloma nḡi ro tiyandi lije ti dɔngala ma konzi.

Mi akiyandi abo, bo iya te, **III** "Uwoke, bo kuli kupö moto odo 'deni kari tuli kupö abo mi nyaka.

**IV** Di bi tuli mo moto ga ila'ba nḡi do kpa kori, kina yali kako nḡi kogo yaga. **V** Kupö moto ga ila'ba ma 'benni do kirigoyi ame yayi mo kalo de laka ne. Kina kotu nḡi welo romoyi yayi mo alo de. **VI** Tine odo kada keze yo na konma nḡi kututu yaga romoyi ngira'da mo alo de.

**VII** Kupö moto ga ila'ba ma 'benni nḡi mi longo kono. Tine odo kono kebe kiyöbu yo na kuböwu nḡi yaga ko'bo ro azurupu. **VIII** Kina kupö moto ga kila'ba ma 'benni nḡi mi yayi ma laka. Na kotu nḡi kiyöbu laka nbö kana. Moto mo ga ana nge mbowa, moto ga ana laka tine moto ga ana nḡi kulöwö."

**IX** Kina Yësu kileki gomo kiya zinni te, “Bo ame ti mbili ne i'dike bo kuwö lende nime.”

*'Jo 'Ba Dɔŋgala 'Ba Kupö  
(MT 13:10-23; LK 8:9-15)*

**X** Di pötö mo ko'ja Yësu kedi 'deni kutu bo tine, na ya mato ga ame kuwö lende nima ne ti bo koso go bo ga kako ngi zi bo. Lije ako kititi bo 'do bo kiyeti mi 'jo 'ba dɔŋgala naga nima zinni. **XI** Yësu ileki domo zinni iya te, “Kpe, akikali 'ba a ma ro ma kusu mi nere lobu 'ba Boko'ba nime i'di 'deni ziye. Tine ma 'benni 'ba ya mato ga naga nima ti milende zinni nduwë ro dɔŋgala. **XII** Römöyi kozo ma tonë kugu ne, ‘Go lije konjo pele, tine lije ko'ja de. Lije kuwö pele, tine lije kikali de. Römöyi kinza lije kebe koto donni ra lije kileki kako zo ma nere Boko'ba, kinza mola lije ra go lende kenyë 'benni ga.’ ”

**XIII** Kina Yësu kititi lije kiya te, “Kpe gbi ikalike mi 'jo 'ba dɔŋgala nime de? Tine go kikalike mi 'jo 'ba dɔŋgala mato mo ga 'jaa tondo mo ga? **XIV** Bo kuli kupö nima na ro bo kuwöwö lende 'ba Boko'ba. **XV** Kupö ma kila'ba do kpa kori na ro ya ame ga kuwö ngi tine, Satani ako ngi welo kogba yaga di mi doki'di mo ne. **XVI** Kupö ma kila'ba do kirigoyo na ro ame ga kuwö yo kinda'ba ngi ti mi keyi ne. **XVII** Tine ngira'da mo na kalo de minni kina ngi gomo igabi de. Do gomo ni ti kosi kasi 'ba gomo komo yo na lije koga kpenni ngi gomo. **XVIII** Kupö ma kila'ba mi lonjo kono na ro ame ga kuwö ngi kinda'ba laka, **XIX** tine komo kil'di 'ba go wa 'ba dolijo, mori ni ti mi lobu go ama konzi mato ga kuböwu ngi yaga kana oto de. **XX** Tine kupö ma kila'ba mi yayi ma laka na ro ame ga kuwö kuti ngi kinda'ba laka ne. Kina lije na ma kana ngi, mato ga mbowa, mato ga laka, tine mato mo ga kulöwö.”

*Lamba Bici Sora  
(LK 8:16-18)*

**XXI** Kina Yësu koloma ngi nduwë ro tiya mo zinni te, “Me boto moto ebe kogba lamba ra kutu'bö domo yaga teyi ti lö'di ala kusu bici sora? Ro ma laka lamba edi kutë do a 'ba tidëyi mo. **XXII** Kina me 'deni oto ame yaga ro ma kusu ne ti koja ngi yaga bi koro. Oto ame kutu'bö domo teyi ne ti kombi domo 'deni ngi yaga. **XXIII** Kina ti, bo ame ti mbili ne, i'dike bo kuwö lende nime.”

**XXIV** Bo ileki gbi kiya zinni te, “Wa ame kedi kiya ziye ne ojeke mbili ye laka gomo tuwö mo. Wa ma keddi kiyarike timo na ti Boko'ba kiyari gbi timo ziye. Kina ti bo ki'di domo 'deni ngi teyi ziye. **XXV** Römöyi bo ame kedi timo ne ti ki'di gbi teyi. Kina bo ame kinza timo ne ma titi to nima zi bo ne ti kopepe 'deni ngi yaga.”

*Dɔŋgala 'Ba Tiyöbu 'Ba Kupö*

**XXVI** Bo ileki gbi 'böwu kiya zinni te, “Nere lobu 'ba Boko'ba edi kozo lende 'ba bo mato ame kuli kupö mi nyaka bo kari koloma abo ngi kö'do nati ne. **XXVII** Tine kupö naga nima ötu e'benni ngi go donni kiyöbu kinza ma bo kikali gomo. **XXVIII** Yayi na ngi koja e'benni. Dogba mo ötu ro do biti kina kiyöbu ngi köyö kana domo. **XXIX** Tine oto bo konjo kandi 'deni yo na bo ki'di kulu ngi mugu mo römöyi bo ikali kada 'ba tumu mo na 'deni.”

*Dɔŋgala 'Ba 'Jo Titiyi  
(MT 13:31-32; LK 13:18-19)*

**XXX** Kina bo kileki kiya gbi te, “Nere lobu 'ba Boko'ba nime ti kiyari ngi ti wa'di ga? Dɔŋgala ma tondo mo ga na ngi go kiyari timo? **XXXI** Ti kedi ngi kozo 'jo 'ba a mato ame titiyi 'deki ne. Tine oto kogba kuli mi yayi, **XXXII** na kebe kiyöbu ngi yaga ro ngeri ma lobu. Kina dɔŋgala mo ga konza ngi yali ni kako kubö ro 'benni ga do mbeli mo.”

**XXXIII** Mi akiyandi 'ba Yësu ga pili bo ilende zinni ti dɔŋgala. Bo o'de dɔŋgala 'ba lende mo zinni ti wa ma lije kikali laka. **XXXIV** Zi ma laki

naga nima bo iya wa pili zinni ro dɔŋgala. Tine ɔdo lijɛ kɛdi 'deni ro dɔnni ti bo kɔsɔ go bo ga tine na bo kebe 'jaa tiyɛti mi 'jo 'ba lende mo ga pili zinni.

### *Yɛsu Oga Pɛwu*

(MT 8:23-27; LK 8:22-25)

XXXV Mi dɔkɔpiyari mo nima na Yɛsu kiya ngi te zi bo kɔsɔ go bo ga, “ɛnyike, dumuke darike gɔnyɛ pɔpɔ ma 'dɛ.”

XXXVI Kina lijɛ kɛnyɛ ngi kola tindi naga nima yayi lijɛ kɛki go bo mi sorope, tumu do mini nima kari gɔnyɛ pɔpɔ ma kapa mɔto. Sorope mɔto ga ari gbi tinni yayi. XXXVII Kina lili ma kembe ro piwu ki'di ngi tome, na mini ki'di ngi ro tikagba 'do koso gɔnni mi sorope. XXXVIII Yɛsu ɛdi kebe kapa sorope ma yi'bɔwu yayi kɔ'do 'deni kitaka do bo ti bɔŋgo. Kina bo kɔsɔ go bo ga kari kindiŋi bo ngi kiya zi bo te, “Bo kɔmo kiyandi, ma 'bɛyɛ omeri lende ze dɛ kpe ɔdo dɛdi pele dɔlɛke nati?”

XXXIX Kina bo kindiŋi ngi yaga, bo kamo do lili nima, bo kilende zi mini kikagba nima kiya te, “Ɔro yaga.” Kina lili ni ti mini kikagba nima koro ngi bi ko'do liwo. XL Bo ileki kiya zinni te, “Kpe, ɛddi kereke go wa'di? Kpe gba i'dike doye dɛ go lende ma?”

XLI Kina lijɛ ngi ro ma kere bo. Lijɛ ebe tititi rɔnni kiya te, “Bo nime bo wa'di ga na? Lili ni ti mini ni ngi kpaki ro akuwo do bo?”

## V

### *Nɔki Ni Ti Ba'do*

(MT 8:28-34; LK 8:26-39)

I Lijɛ umu ngi kari kɔmɔ gɔnyɛ pɔpɔ mi doyayi 'ba Gerasa. II Kina ko'ja Yɛsu kɛdi kɛki di mi sorope kako yaga yo na do bo kondɔso ngi ti bo nɔki mɔto kɛdi ro tako di mi lɔŋgɔ dɔgɔ yayi. III Bo nima nɔki ila'ba 'deni ngi mɔlo dɔmo ki'di kɛdi koloma 'deni ngi nburu kɔ'bɔ mi lɔŋgɔ dɔgɔ. Bɔto mɔto inza kpe ame 'do ko'bo togbo bo bɛri. Pele ro tudodu bo ti zingiri onya do 'deni.

IV Rɔmɔyɛ pa oloma ro tudodu kɔzi bo ga komba zingiri ndi bo. Tine bo ɔ'bɔ ngi tiyɛyɛ wa naga nima di ro bo, bo kodowe zingiri ni yaga di ndi bo. Kina ngi bɔto mɔto inza kpe ame 'do ko'bo togbo bo bɛri. V Kote kada lɔbu nime kpaki ti korɔndo mo ga bo ɔ'bɔ ngi mi lɔŋgɔ dɔgɔ do doku tulori, bo kore ro bo ga ti doku.

VI Tine ɔdo bo ko'ja Yɛsu ngi nbɔ di bi kɔwo yo na bo kirina ngi kurɛ dɔmo bo kari kolɔdo bɛri kɔmo Yɛsu. VII Kina bo kulori ngi ro ma kembe kiya te, “Wa'di 'bi na to, ni Yɛsu kole 'ba Boko'ba tigɔ do kiteli? Moma'jo rɔma zi yi ti mɔyɛ Boko'ba, kinza kodɔ gomɔ dɛ dɔma.” VIII Bo iya tara rɔmɔyɛ Yɛsu ilende zi nɔki nima iya te, “Ni nɔki nime ɔdo yaga di mi bo nime.”

IX Yɛsu ititi bo iya te, “Ni, mɔyɛ yi ro yɛ?” Bo iya te, “Mɔyɛ ma ro Tindi. Ze ro ma konzi.” X Kina nɔki naga nima kebe ngi toma'jo rɔnni zi Yɛsu kinza bo koga lijɛ dɛ yaga di mi dɔliŋo nima.

XI Tine tindi 'ba ba'do 'ba liŋo ɛdi ro tonyo kpenni ndi doku yayi. XII Kina nɔki naga nima koma'jo rɔnni ngi zi Yɛsu, iya te, “Oja ze dari dila'ba do ba'do naga nime 'dɛ.”

XIII Yɛsu uti dɔmo zinni, iya te, “Ɔdoke karike.” Kina nɔki naga nima kodɔ ngi lijɛ kari kila'ba do ba'do tɔnɛ ga. Tumu 'ba ba'do nima titɛtɛ mo ɛdi pili kɔzo kuluku 'butɛ sowo tara (2000). Kina kɛnyɛ kirina ngi di do kulɔŋgɔ ko'do nima kari kila'ba mi pɔpɔ kote dɔnni ngi pili yaga.

XIV Kina bo koda ba'do mo naga nima kirina ngi kari kiya lende mo mi gawo pili zi ya ma kebe go nyaka naga. Kina bilaka kolɔ ngi kako tɔŋgo wa ma ko'do rɔni nima. XV Lijɛ ako ngi ko'ja Yɛsu ni ti bo tɔnɛ pa ti tindi 'ba nɔki dɔmo ne koloma 'deni yayi ti bɔŋgo rɔni dɔmo kele 'deni. Kina lende mo ko'de tikere ngi za zinni. XVI Tine ya ame ga ko'ja ti kɔmɔnni ne na kebe 'jaa ro tiyɛti wa ma ko'do rɔni zi bo

nöki nima gb̄i ti t̄ind̄i 'ba ba'do naga nima z̄inn̄i. **XVII** Kina lij̄e koloma nḡi r̄o toma'jo r̄önn̄i zi Ȳesu 'do bo k̄enȳi kari yaga di m̄i d̄oyayi 'b̄enn̄i.

**XVIII** Kina ɔdo bo k̄edi ko'do 'deni tari t̄eki m̄i sorope tine na bo nöki t̄ön̄e kako nḡi koma'jo r̄öni zi bo 'do tari k̄oto t̄inn̄i. **XIX** Tine bo ileki kiya zi bo nima te, "Ari liɔ zi bilaka 'be ga, kina 'do k̄iȳeti go wa ame ga ɲere Boko'ba ko'do z̄iȳi ne z̄inn̄i, gb̄i ti m̄i k̄eȳi ame bo ko'do 'deni z̄iȳi ne."

**XX** Kina bo t̄ön̄e pa r̄o bo nöki ne kari nḡi koloma r̄o t̄iȳeti wa ame Ȳesu ko'do zi bo ne p̄ili kote m̄i d̄oyayi nima k̄id̄eki möȳi mo r̄o Gawo 'But̄e ne. Kina bilaka mo ga k̄oto nḡi r̄o gönn̄i.

*Nyiti Titi Ti 'Ja Kosa R̄o B̄on̄go 'Ba Ȳesu*

(*MT 9:18-26; LK 8:40-56*)

**XXI** Kina ɔdo Ȳesu kumu 'deni kileki kako gönȳi p̄öp̄o ama tine na t̄ind̄i k̄ot̄o r̄önn̄i nḡi zi bo kpa göt̄o yayi. **XXII** Kina ɔdo bo m̄oto möȳi mo r̄o Yayiro r̄o bo do r̄o 'ba mötu kako ko'ja Ȳesu tine na bo kila'ba nḡi b̄eri bi nd̄i Ȳesu, **XXIII** koma'jo r̄öni zi bo, kiya te, "Nyiti titi ma 'deni nḡi nḡosi t̄öl̄e, ako t̄o kpe ki'di k̄oz̄iȳi r̄omo 'do kileɲo n̄i, l̄oko k̄omo yaga di do r̄oko'ɔ nime."

**XXIV** Kina Ȳesu k̄enȳi nḡi tari k̄oto ti bo nima. Tine t̄ind̄i ma kinza kiya ari nḡi k̄oto t̄inn̄i k̄edi komoti bo. **XXV** 'Ja m̄oto ɛdi yayi roma k̄o'b̄o tol̄odo nḡi di r̄omo k̄omo k̄oo mo 'deni ɲb̄o 'but̄e d̄omor̄iȳo. **XXVI** L̄oko ilisa 'deni timo kul̄ow̄o kebe zi bo w̄owo ma konzi kote ḡiris̄i 'deni nḡi di k̄oz̄in̄i. Tine ma k̄oto m̄oto mo okonyi n̄i d̄e du te, kina ko'do nḡi konye. **XXVII** L̄oko uw̄o l̄ebi 'ba Ȳesu 'deni na l̄oko kako nḡi kebe go bo r̄o m̄i löngḡo bilaka konzi nima, na l̄oko kosa kpa b̄on̄go 'ba r̄o bo nḡi. **XXVIII** R̄öm̄oȳi l̄oko omeri 'deni kiya te, "ɔdo kiya te mosa pele ɲge r̄o kpa b̄on̄go 'ba r̄o bo ti kileɲo ma nḡi."

**XXIX** M̄i tosa nima l̄oko kosa kpa b̄on̄go nima ȳo na roma 'b̄eni t̄ön̄e koke kp̄eni nḡi, l̄oko kikali ḡomo di

m̄i yida r̄öni, ileɲo n̄i 'deni. **XXX** Tine Ȳesu ikali ḡomo nḡi ma tigo k̄odo di m̄i yida r̄o bo, kina bo kuȳi k̄omo bo nḡi kititi bilaka konzi naga nima, kiya te, "Ȳe na kosa r̄o b̄on̄go ma?"

**XXXI** Bo k̄os̄o go bo ileki d̄omo zi bo iya te, "T̄ind̄i nime kuru yi ne on̄go te, ne r̄o ma tondo mo ga na k̄ed̄di kititi ma 'b̄eȳi 'b̄owu kiya te, 'Ȳe na kosa r̄o b̄on̄go ma?"

**XXXII** Tine Ȳesu ɛdi nduw̄e gba r̄o ton̄go b̄oto nima kosa r̄o bo ne. **XXXIII** 'Ja t̄ön̄e ikali go wa ma ko'do r̄öni nime 'deni na l̄oko kako nḡi ti tikere ti r̄o kil̄e'di kila'ba b̄eri bi nd̄i Ȳesu, l̄oko k̄iȳeti go wa ma ko'do r̄öni z̄in̄i. **XXXIV** Ȳesu ileki z̄in̄i iya te, "Nyiti ma, ti'di d̄oȳi go tigo ma na kileɲo yi 'deni. Ari ti, ti m̄i k̄eȳi r̄oko'ɔ nima kola yi yaga."

**XXXV** Kota Ȳesu k̄edi gba r̄o tilende zi 'ja nima na bo laja k̄om̄o nḡi di liɔ 'ba bo t̄ön̄e r̄o Yayiro ne. Lij̄e iya zi bo te, "A 'ba nyiti 'bi t̄ön̄e, bilaka ɛnȳe 'deni kinza koma'jo bo k̄omo kiyandi d̄e ka kpe ndeni."

**XXXVI** Ȳesu uȳi mbili bo le mök̄o di zi lende 'b̄enn̄i nime. Bo ileki kiya zi Yayiro te, "Kinza kere d̄e, tigo ma na ki'di d̄oȳi ḡomo."

**XXXVII** Ȳesu ola bilaka ma konzi naga nima d̄e kpe kari t̄inn̄i, bo ogba ɲge r̄o P̄it̄or̄o ni ti Yakoba ni ti bo lönd̄o bo Yowani. **XXXVIII** Lij̄e ari nḡi k̄om̄o liɔ 'ba Yayiro bo do r̄o 'ba mötu nima yayi kari ko'ja bilaka nḡi k̄edi bi mon̄o, lende konya nḡi ɲb̄ani, k̄edi kome kuwu ni konyo k̄ök̄o. **XXXIX** Kina ɔdo Ȳesu k̄odo nḡi 'deni m̄i liɔ yayi tine, bo iya z̄inn̄i te, "Wa'di ga na lende konya nḡi ɲb̄ani te ḡomo? ɛddi kuduke go wa'di? Nyiti titi nime öle d̄e r̄o t̄öl̄e tine l̄oko ɛdi ɲge k̄o'd̄o."

**XL** Kina lij̄e k̄öḡo bo nḡi r̄o laɲa. Bo oga lij̄e nḡi p̄ili k̄odo yaga. Kina bo kogba 'bu mo ni ti ma mo ti bo k̄os̄o go bo ga ma mota mo t̄ön̄e ga nḡi lij̄e k̄odo r̄o go t̄oku nima yayi. **XLI** Bo inda'ba k̄oz̄imo kilende teyi te, "Talita kum̄i." Ame 'jo 'ba lende



mo tégè, “Nyiti titi, milende zīyī, ènyī toro.”

**XLII** Kina töku tönè kindinī ngī kënyī toro kebe tilingere. Komo koo 'bèni 'deni 'butè dömoriyö. Kina lende mo kigayi bilaka ngī. **XLIII** Tine Yësu ose gomo kitigo zinni kinza lijë kiya lende mo dè zi boto moto. Kina bo kiya zi ma mo ni te, “I'dike akonyo zini loko konyo.”

## VI

*Bilaka 'Ba Nazareta Ilagi Lende 'Ba Yësu*  
(*MT 13:53-58; LK 4:16-30*)

**I** Yësu ènyī di yayi kileki kari mi döyayi 'bènni. Tine bo köso go bo ga ozi ngī koto kari ti bo. **II** Mi kada 'ba ro kindawo na bo koloma ngī ro tiyandi wa mi rö 'ba motu yayi. Kina ma konzi ame ga pili kuwö ne koto ngī ro gönni. Lijë ebe ro tititi mo kiya te, “Bo nime bo o'ja a naga nime kulöwö te di yala? Bo o'ja akikali naga nime te di yala ga? Go koto löbu naga nime bo edi ko'do ngī te totondo ga? **III** Tara ne bo na dè ro bo kose ngèri tönè kole 'ba Mariya? Löndö bo moto mo ga na dè me ro Yakoba ni ti Yose ti Yuda ti Simona ne? Lèmi bo ga na dè me gbī tize bine ne?” Kina lijë kilagi lende abo ngī.

**IV** Yësu ènyī kileki kiya zinni te, “Ro ma laka, bilaka 'ba mi go bi ma laki pili ro ma koro bo kumè lende. Tine bilaka 'ba döyayi abo ga, ti ma wado abo ga oro bo dè.”

**V** Kina ngī bo o'do go koto ma löbu dè kpe kulöwö yayi, tine bo rok'o ma ndö te na nge bo ki'di közi bo romo kilejo. **VI** Lende 'bènni lijë ame ga ro 'ba bo ne ki'di dönni dè go lende abo ne ebe kigayi bo ngī yaga.

*Laja 'Ba Ya ma 'Butè Dömoriyö*  
(*MT 10:5-15; LK 9:1-6*)

Bo ènyī ngī kari mi tiri moto ga yayi koloma ro tiyandi komo bilaka. **VII** Kina bo kidèki lijë ma 'butè dömoriyö mo tönè ga ngī bi koto

koja lijë kari ro riyöriyö tuwöwö lende 'ba Boko'ba. Bo i'di tigo ngī zinni ta'da nöki ni timo. **VIII** Tine bo ose zinni kinza lijë kogba a moto dè kari timo mi lingere 'bènni nima. Tine lijë kogba nge ro pèri. Kinza lijë kogba mangolo'bo dè tinni ala mbo'da 'ba kpati ala yamo kingali domo kpa bonjo. **IX** Lijë kusu wari nge ndinni, kogba moto dè ro toti teyi.

**X** Bo ose zinni te, “Lijo ame kolomake 'deni teyi, olomake yimo nbo kënyike di mi gawo nima. **XI** Tine go bi ame ga ko'doko dè tuwö lende 'be kilagi ye koga ye ne, ènyike ombake lupu mo yaga di ndiye ro lömu rönni.”

**XII** Kina lijë kari ngī koloma ro tuwöwö mo zi bilaka 'do koto dönni di mi lende kënyè. **XIII** Lijë i'di nöki ngī kita'ba yaga di do ma konzi. Kina lijë kondi 'bu ngī kilejo bo rok'o ma konzi timo.

*Tupö Yowani Bo Bapatisi*  
(*MT 14:1-12; LK 9:7-9*)

**XIV** Kina bo dolijo Erode kuwö lende mo ngī gbī römöyi lèbi 'ba Yësu ogba mi döyayi nima 'deni. Ya moto ga iya te, “Yowani bo bapatisi na kodö 'deni yaga di mi tolè, kina ma ki'di bo ngī kedi ti tigo kulöwö tara ne.”

**XV** Tine ya moto ga iya ma 'bènni te, “Eliya na.” Kina ya moto ga iya ma 'bènni te, “Bo kumè lende 'ba Boko'ba ma kozo ma dogba tönè ga molo bine ne na.”

**XVI** Kina do Erode kuwö lende mo 'deni tara tine, bo iya te, “Yowani ma tönè mi'di koke domo yaga ne bo na me kodö 'deni gbī.”

**XVII** Erode bo na tönè ki'di kinda'ba Yowani kudödu ku'du mi maboso ne. Erode bo o'do lende nima tara go kö'du 'ba Erodiya 'ja 'ba bo löndö bo Pilipo ame bo Erode kebe kuyi komo mo 'deni yaga ne. **XVIII** Römöyi Yowani oloma ro tiya mo nduwè zi bo te, “Tuyi komo 'ja 'ba löndö ele dè. Tiyeyi mi kö'du ki'di 'ba Boko'ba na.”

**XIX** Kina Erodiya mo tönë kinda'ba tiyeli ngi ro Yowani kiteri tupö mo yaga. Tine kori 'ba tupö bo loko o'ja dë, **XX** römöyï Erode gbi ro ma kere Yowani. Bo ikali ngi Yowani bo lende laka 'ba Boko'ba na. Kina bo kogba Yowani ngi nge ku'du tara mi maboso. Tine lende kiya 'ba Yowani ga kedi ki'di bo pele ngi ro meri, bo o'doko tuwö mo nduwë.

**XXI** Tine kina kari ko'do rönï ngi yaga ro go kele zi Erodiya. Mi kada mo nima Erode oja karama 'ba kada 'ba töyö bo ngi kose bilaka ma ro löbu mi turu abo nima ngi pili ti bo do bo kanya ni ti bo mori ma mi Galilaya. **XXII** Kina nyiti 'ba Erodiya kako kusï ngala ngi komo nba naga nima. Kina lende mo konmi ngi sowa doki'di Erode ni pili ti nba abo naga nima. Kina bo dolinjo Erode kënyï ngi kiya zi nyiti nima te, "oto ame ko'doko ne, idëki di zö, kina ti mi'di ngi ziyi." **XXIII** Bo o'do lömu ngi yimo zini kiya te, "oto ame kidëki di zö ti mi'di ngi ziyi. Ala edi pele ro kapa 'ba dolinjo ma nime na kidëki, ti mi'di ngi ziyi."

**XXIV** Kina loko kari ngi kititi möni kiya te, "Do wa'di na midëki?"

Möni iya te, "Do Yowani bo bapatisi na kari kidëki."

**XXV** Kina loko kirinja ngi welo kari kiya zi bo dolinjo Erode te, "Do Yowani bo bapatisi na ki'di zö giri nime bine mi kita'ba."

**XXVI** Erode ngi ro meri go lende mo, tine go lömu ame bo ko'do 'deni komo nba abo ga ne bo o'bo dë kpe tuyi yimo. **XXVII** Kina bo koja bo kanya ngi kari ko'de do Yowani. Bo kanya nima ari ngi mi maboso yayi koke do Yowani **XXVIII** ko'de mi kita'ba ki'di zi nyiti nima. Kina loko koto ngi kari zi möni.

**XXIX** Tine odo bo koso go Yowani ga kuwö lende mo 'deni tara yo na lijë kako ngi go töku bo kombi kari kusu.

*Yësu I'di Akonyo Ko'bo Bilaka Kuluku 'Butë Bi 'Butë*

(*MT 14:13-21; LK 9:10-17; YN 6:1-14*)

**XXX** Bo laja tönë ga ileki ngi kako kiyeti go wa ame ga pili lijë ko'do kiyandi gbi ne ngi zi Yësu. **XXXI** Tine tindï ö'bö ngi nburu nbanï tinni këdi kari moto ga këdi kako nduwë yimo, kola bi 'ba tonyo oto ga dë kpe zi Yësu ni ti bo koso go bo ga. Kina bo kiya ngi zi bo koso go bo ga te, "Ënyike, darike titi mbowa yaga bi moto ro doze go kindawoke roye."

**XXXII** Kina lijë kënyï ngi këki mi sorope tari titi mbowa yaga ro dönni. **XXXIII** Tine ma konzi o'ja lijë ngi këdi ro tari na kikali lijë ngi. Kina bilaka kënyï ngi pili di mi gawo ma yayi naga nima kirinja kurë dönni komo ngi gba go bi ma lijë këdi kari teyi mo tönë. **XXXIV** Kina odo Yësu këki di mi sorope tine bo o'ja bilaka 'deni ngi yayi ro tindï ma kinza kiya. Lende 'benni o'de lisa ngi komo bo römöyï lijë ngi kozo kamölö ame ga bo koda mo kinza ne tara. Na bo koloma ngi ro tiyandi lijë ti lende ma konzi.

**XXXV** Kina odo kada këdi ko'do 'deni tösö tine na bo koso go bo ga kako ngi zi bo kiya te, "Ongo te, go bi nime bine ro yi mökö, kada inza kpe. **XXXVI** Oja bilaka naga nima lijë kari mi linjo ti mi tiri ma ngosi bine go lijë kari kugö oto ga zinni tonyo mo."

**XXXVII** Bo ënyï kileki domo zinni te, "Kpe na ki'dike zinni lijë konyo."

Lijë ititi bo iya te, "O'doko go dari dugö akonyo ti kisi riyö ti'di mo zinni?"

**XXXVIII** Bo ititi lijë iya te, "Eddike ti mangolo'bo ndö bina? Ari kongoke te."

Kina odo lijë kari kongö 'deni tine lijë ako kiya te, "Dedi timo muyi, ti kenze mo ga riyö teyi."

**XXXIX** Bo iya zinni lijë kiyija bilaka naga nima koloma beri ro dotumu do molï ma kunzi. **XL** Bilaka naga nima oloma ngi ro dotumu, moto

ga kuluku riyö mōto ga kuluku kōto. <sup>XL1</sup> Kina bo kogba maṅgolo'bo muyi tōnē ga ṅgī ti kenze riyö mo tōnē ga, bo koṅṅo bi mitoro kileki yēē'di zi Boko'ba. Kina bo konye yimo ṅgī bo ki'di zi bo kōsō ḡo bo ga lijē kari koza zi bilaka naga nima. Kina bo koza kenze riyö mo tōnē ga ṅgī gbī pili ḡomo. <sup>XL2</sup> Kina bilaka naga nima pili ro ḡomo konyo ṅgī kütēkpē lijē. <sup>XL3</sup> Bo kōsō ḡo bo ga ari kutō'du kōso ma kileke bēri mo ga ṅgī koso mi kee 'butē dōmoriyö. <sup>XL4</sup> Bilaka naga nima konyo a nima ne titētē mo bōtōni mo ga ṅbō kuluku 'butē bi 'butē (5000).

*Yēsu Ilingere Kebe Dō Mini*  
(MT 14:22-33; YN 6:15-21)

<sup>XL5</sup> Kina bo ki'di bo kōsō ḡo bo ga ṅgī kēki mi sorope 'dō lijē kari tōti dōḡba ḡōnyī pōpō mi Betesayida. Bo ileke ma 'ba bo ṅgī titi ti'di bilaka naga nima ḡo kori. <sup>XL6</sup> Di pōtō lijē kari 'deni na bo kari ṅgī dō dōku tumōtu.

<sup>XL7</sup> Mi dōkōpiyari mo tine sorope 'deni ṅgī ṅbō mi zana mini, bo kēdi ma 'ba bo ḡba kutu bo yī mōkō. <sup>XL8</sup> Bo oṅḡo lijē ēdi ṅgī ro tilisa ti tugē sorope, rōmōyī lili ēdi kome za kako di kōmōnni. Mi kano bi 'deni tine na bo ki'di tako ṅgī zinni bo kēdi kilingere kebe dō mini. Bo iteri 'dō bo kiteli kebe ṅgila lijē. <sup>XL9</sup> Tine lijē o'ja bo ṅgī na lijē kembe ṅgī ro tulōri, kiya te, "Sēgē na." <sup>L</sup> Rōmōyī lijē nima pili o'ja bo na ko'de tikere ṅgī sowa zinni. Tine bo ēnyī kileki zinni te, "Oḡbōke dōki'di ye. Ma na. Kinza kereke dē."

<sup>L1</sup> Bo ēki ṅgī mi sorope ḡōnni yayi na lili tōnē korō ṅgī. Kina lende mo kebe kigayi lijē ṅgī, <sup>L2</sup> rōmōyī minyi 'bēnni lende 'ba maṅgolo'bo nima pele odo dē dōnni.

*Yēsu Ileno Bō Rōko'ō Di Gene-sareta*  
(MT 14:34-36)

<sup>L3</sup> Di yayi na lijē kako kōmō ṅgī kpa ḡōtō mi dōyayi 'ba Genesareta kudōdu sorope yayi. <sup>L4</sup> Ko'ja lijē kēdi kēki ḡba ro tēki yaga di mi

sorope te, na bilaka kikali Yēsu ṅgī. <sup>L5</sup> Kina lēbi abo kita'ba ṅgī kote mi ḡo bi nima, na koloma ṅgī ro tombi bo rōko'ō ni ti lanba kōlo kari timo bi ame kuwō 'deni bo kēdi teyi ne. <sup>L6</sup> Mi liṅṅo ti ḡawo ame ga pili bo kudō kebe teyi ne, o'de bo rōko'ō ṅgī ko'ba nduwē ro kpa kori. Lijē oma'jo rōnni ṅgī zi bo 'dō bo ki'di lijē tō kpe kosa kpa bōṅḡo 'ba ro bo. Kina ame ga pili kosa kpa bōṅḡo 'ba ro bo ne, ilenḡo ṅgī di dō rōko'ō mo ga.

## VII

*Dōlētī 'Ba Yudayi*  
(MT 15:1-9)

<sup>I</sup> Kina Parosi ni ti bo kōmō kiyandi mōto ga ame kako di Yerosalema ne kototo ga rōnni ṅgī ṅgila Yēsu. <sup>II</sup> Lijē o'ja 'deni bo kōsō ḡo bo mōto ga kēdi konyo wa ṅgī tara kinza ma lijē ko'dō dōlētī 'ba kōzi kurōḡō dē. <sup>III</sup> Rōmōyī Parosi ni ti Yudayi pili onyo wa dē tara kinza ma kurōḡō kōzi titi dōḡba ḡo dōlētī mo ma mōlo tōnē. <sup>IV</sup> Wa ame ga pele kugō di mi bi 'ba ndōḡō ne, urōḡō titi dōḡba na 'jaa konyo. Dōlētī ma konzi mōto ga ēdi gbī zinni ṅbaṅi toro mo, kōzo 'ba turōḡō ro kōsu ni ti kete ni ti gata.

<sup>V</sup> Kina Parosi ni ti bo kōmō kiyandi naga nima kēnyī kititi Yēsu, kiya te, "ḡo wa'di na bo kōsō ḡōyī ga koro dōlētī ma mōlo 'ba 'bu ze lōbu ga dē, lijē kēdi konyo wa ṅgī tara kinza ma lijē kurōḡō kōzinni dē?"

<sup>VI</sup> Yēsu ileki dōmo zinni, iya te, "Kpe bilaka bo kōmō kandi naga nime, Yesaya na ṅgī kikali tumē lende ḡo kō'du 'be. Ame tōnē bo kugu kiya te, 'Bilaka naga nime lijē oro ma ṅere Boko'ba ṅge ti kpēnni, tine minni ṅbō ro ma kōwo di zō. <sup>VII</sup> Mōtu 'bēnni ka ro a yawa, rōmōyī kō'du ki'di 'bēnni 'ba bilaka lesi na za lijē kebe tiyandi mo kiya ro lende ma 'ba Boko'ba na.' <sup>VIII</sup> Kpe ebe kolake kō'du ki'di 'ba Boko'ba za yaga kōsōke ḡo dōlētī 'ba bilaka lesi.

<sup>IX</sup> Kōmō kandi nima ziye ne, ebeke tilagi lende 'ba Boko'ba le yaga ro

ma këyi, tine dölëti 'be ga na kubike gomo liki. <sup>X</sup> Römöyï Musa ugu 'deni mi kö'du ki'di iya te, 'Oro 'bu yi ni ti möyï. Boto ame kumu kpa bo go 'bu bo ni ti ma bo ne kölë yaga.' <sup>XI</sup> Ne ma 'beye ebe kiyake te, odo ni moto këddi pele ti wa 'do kokonyi 'bu yi ni ti möyï timo, odo kiya 'deni te ëdi ro Korobano, ame 'jo 'ba lende mo tégë 'deni ro 'ba Boko'ba ne, <sup>XII</sup> i'di bo ngi de kpe tokonyi lijë. <sup>XIII</sup> Kina ki'di ye ngi kirasike mi lende 'ba Boko'ba go kö'du 'ba dölëti 'be ga ti wa ma konya moto ga ame këddi ko'doke ne."

*A Ma Ro Ti'da*  
(MT 15:10-20)

<sup>XIV</sup> Kina Yësu kidëki bilaka ma konzi ngi kako zi bo, bo kiya zinni te, "Kpe pili ojeke mbili ye kuwöke doma laka. <sup>XV-XVI</sup> Wa ame ga pili këdi kari di yaga mi bilaka ne i'di boto de këdi ro ti'da di komo Boko'ba. Tine wa ame ga këdi kodo kako yaga di mi bilaka ne na këdi ki'di bilaka ro ti'da."

<sup>XVII</sup> Kina odo bo kënyi 'deni di mi löngö tindï naga nima bo kari kodo 'deni rö tine, na bo koso go bo ga kako ngi zi bo tititi bo go 'jo 'ba dangala nima. <sup>XVIII</sup> Bo ileki zinni iya te, "Kpe gbi gba tara ikalike lende de kebe lijë ma laki mo naga nima? Ikalike de su, wa ame këdi kodo di yaga kari mi bilaka ne i'di boto de ro ti'da di komo Boko'ba. <sup>XIX</sup> Römöyï ari de mi doki'di, tine ari nge mi tokpe na koja ngi kodo yaga di mi yida ro."

Mi lende kiya nime bine, Yësu odorö gomo 'deni akonyo pili ro gomo ro ma kele zi bilaka tonyo mo.

<sup>XX</sup> Kina bo koto nati ngi nduwë tiya mo zinni te, "Wa ame ga këdi kodo kako yaga di mi bilaka ne na këdi ki'di bilaka ro ti'da di komo Boko'ba. <sup>XXI</sup> Römöyï di mi doki'di bilaka na meri kënyë 'ba to'do 'bögo ni ti löpö <sup>XXII</sup> ti yëri ti mi kombi ti dokomali wa ma ro ti'da naga pili këdi kodo ti 'bölu ni ti lende kinza ro kaya ti mi kututu ti kore ti do kombi

ni ti lende ko'do do rumö. <sup>XXIII</sup> Wa kënyë naga nime pili ëdi kodo di mi bilaka lesi, kina lijë na këdi ki'di bilaka ro ti'da di komo Boko'ba."

*Nyiti 'Ba 'Ja Kanana Moto*  
(MT 15:21-28)

<sup>XXIV</sup> Kina Yësu kënyi ngi di yayi kari mi doyyai 'ba Tura. Bo ari koloma linjo moto, tine bo o'doko de go bilaka ma konzi kikali ma bo këdi yayi. Pele na lebi abo kita'ba ngi welo.

<sup>XXV</sup> 'Ja moto yayi nyiti mo ro nöki uwö lende 'ba Yësu na loko kako ngi kila'ba bëri bi ndi Yësu. <sup>XXVI</sup> Loko inza ro Yudayi, öyö ni mi Pönikë mi doyyai 'ba Suriya. Loko ako koma'jo roni zi Yësu 'do koga nöki yaga di do nyiti 'beni. <sup>XXVII</sup> Tine Yësu ileki domo zini iya te, "Ma laka mo zize ti'di akonyo gba zi kole titi. Inza ro ma laka togba akonyo 'ba kole titi tu'du mo zi bi."

<sup>XXVIII</sup> Loko ileki domo te, "Nere, pele ro ruruzu ame ga këdi kilayi bëri di kpa kole titi ne ola ngi zi bi."

<sup>XXIX</sup> Kina Yësu kileki domo ngi zini iya te, "Ro ma laka go do lende kileki 'bi nima, ari ti linjo, nöki ita'ba 'deni di do nyiti 'bi."

<sup>XXX</sup> Loko ari ko'ja nyiti 'beni tonë kö'dö 'deni do bi 'ba tö'dö. Ro ma laka nöki mo tonë ola 'deni.

*Yësu Ilenjo Bo Mbili Ku'bë*

<sup>XXXI</sup> Yësu ënyi ngi di mi doyyai 'ba Tura yayi kumu kebe mi Sidona kari nduwë kpa pöpö 'ba Galilaya. Bo ari ti kori ame kudö te kebe mi doyyai ma kidëki ro Gawo 'Butë ne. <sup>XXXII</sup> Ya moto ga o'de bo moto mbili mo ku'bë ë'beni 'deni molo teyi kpamo kudödu ngi kako zi Yësu. Lijë oma'jo ronnï zi bo 'do bo ki'di közi bo romo bo kilenjo. <sup>XXXIII</sup> Kina Yësu kogba bo nima ngi kari timo mbowa yaga di mi löngö tindï, bo ki'di dokole közi bo mbili mo. Bo oto'bi woro kosa ro dande'de bo nima. <sup>XXXIV</sup> Kina bo kombi komo bo ngi mitoro bo kawo ro ma kembe, bo kiya te, "Epata." Ame 'jo 'ba lende mo tégë, "Urögö röyï yaga ro gböngö." <sup>XXXV</sup> Kina mbili bo tonë



kapi ngi kpamo kope roni yaga, kebe ngi tilende ro ma laka.

**XXXVI** Tine Yesu ose gomo zinni kinza lijē kari kiya lende mo dē zi bōto mōto. Bo ose gomo pele kitigo te nime, lijē ari kiyēlē lende abo ngi kulōwō ro dō kiteli. **XXXVII** Kina lende mo kigayi lijē ame ga pili kuwō ne ngi ro mbēmbē. Kina lijē kebe ngi ro tiya mo te, “Yesu o'do lende kele sowa, bo i'di bō mbili ku'bē ni kuwō bi yaga, bō kpa kudōdu ni kilende.”

## VIII

*Yesu I'di Akonyo Kō'bo Bilaka Kuluku 'Butē Bi Modōmota (MT 15:32-39)*

**I** Mi kada naga nima yayi 'bōwu gbī na tindi ma kinza kiya kototo rōnni ngi kako zi Yesu. Kina odo oto kinza kpe zinni tonyo mo tine na Yesu kidēki bō kōsō gō bo ga ngi kako zi bo. Na bo kiya zinni te, **II** “Ma ro meri gō lende 'ba bilaka naga nime rōmōyī lijē o'do tō'dō 'deni nbō dō mota tō bine, oto inza kpe zinni tonyo mo. **III** Odo kiya te moja lijē ngi kari tara ti 'bō mōto ga ēdi kidaki gō kori. Ya mōto ga di mi lōngō lijē nima bina ako nbō di bi kōwō.”

**IV** Bō kōsō gō bo ga ileki zi bo iya te, “Bi na me ro yī mōkō, ti ko'ja akonyo di yala 'dō kō'bo bilaka konzi naga nime?”

**V** Bo ileki kititi lijē, iya te, “Ēddike ti maṅgolo'bo ndō bina?”

Lijē iya te, “Modōmoriyō.”

**VI** Kina bo kiya ngi zi bilaka naga nima 'dō koloma bēri. Kina bo kogba maṅgolo'bo modōmoriyō mo tōnē ga ngi, bo kileki yēē'di mo zi Boko'ba, na bo konye yimo ngi ki'di zi bō kōsō gō bo ga, lijē kari koza zi bilaka naga nima. Kina lijē kari koza ngi. **VII** Lijē ēdi gbī ti kole kenze mbowa yayi. Kina bo kogba ngi gbī kileki yēē'di mo, na bo kiya gbī zi bō kōsō gō bo ga 'dō lijē kari gbī timo koza zi bilaka naga nima.

**VIII-IX** Bilaka naga nima pili ro gomo onyo ngi kitēkpē. Tītētē mo ēdi pili kōzo kuluku 'butē bi

modōmota (4000) tara. Kina bō kōsō gō bo ga kari kutō'du kōso ma kileke bēri mo ga ngi koso mi kee modōmoriyō. Yesu i'di bilaka naga nima ngi gō kori, **X** kina lijē ti bō kōsō gō bo ga kēki ngi mi sorope tumu tari mi dōyayi 'ba Dalamanta.

*Bō Titi Ma Le'jete (MT 16:1-4)*

**XI** Kina Parosi ni kako ngi koloma ro to'do kowasa ti Yesu, to'ba bo timo. Lijē iteri bo gō bo ko'do gō koto ame gō kileme tigo 'ba Boko'ba di mitoro ne. **XII** Tine bo awo ngi ro ma kembe, bo kiya zinni te, “Gō wa'di na dō kupō ma le'jete nime kēdi kiteri ma 'bēnni gō koto di mi dōyayi 'ba mitoro? Ro ma laka mēdi miya ziye, inza kileme du te zinni, lijē bilaka naga nima.” **XIII** Kina bo kēnyī ngi kēki mi sorope lijē kileki gōnyī pōpō ma kapa mōto.

**XIV** Dō bō kōsō gō bo ga udōlu 'deni di bi togba maṅgolo'bo zinni. Kōso mo ola 'deni nge koto mi sorope yayi. **XV** Bo iya zinni te, “Kpe, i'dike kōmōye kandi laka di zi laṅga 'ba Parosi ni ti 'ba Erode.”

**XVI** Kina lijē kebe ngi ro tiya mo ro gō rōnni te, “Bo ēdi kiya tara gō ame dinzake ti maṅgolo'bo ne?”

**XVII** Tine Yesu ikali meri 'bēnni nima ngi. Na bo kiya zinni te, “Kpe nime, gō wa'di na kēddi kiyake lende 'ba maṅgolo'bo ma kinza gōmo? Kpe gba ikalike tigo ma dē ki'dike dōye gōmo? Kpe ngi ro wa dō kirindi to ne ga? **XVIII** Ēddike ngi ti kōmō, tine o'jake dē? Ēddike ngi ti mbili, tine uwōke dē? **XIX** Me tōnē monye mi maṅgolo'bo muyi zi bilaka kuluku 'butē bi 'butē (5000) konyo ne lende mo udōlu 'deni di dōye? Utō'duke kōso ma kileke mo ga koso mi kee ndō?”

Lijē iya te, “Kee 'butē dōmoriyō.”

**XX** Bo iya te, “Kina me ma tōnē gbī monye mi maṅgolo'bo modōmoriyō zi ma kuluku 'butē bi modōmota (4000) tōnē ga ne, utō'duke kōso mo koso mi kee ndō?”

Lijē iya te, “Kee modōmoriyō.”

XXI Kina bo kileki zinni te, "Pele te nime gba kpe i'dike dɔye dɛ go tigo ma?"

### *Bɔ Kɔmɔ Kɔlu 'Ba Betesayida*

XXII Lijɛ ari kɔmɔ Betesayida na ya mɔtɔ ga yayi ko'de bɔ kɔmɔ kɔlu mɔtɔ ngi kako zi Yɛsu. Lijɛ oma'jo rɔnni zi bo 'dɔ bo kosa rɔ bo nima kileɲo. XXXIII Tine bo inda'ba kɔzi bɔ kɔmɔ kɔlu nima ngi kokɔkɔ kari timo mbowa yaga di mi gawo. Bo oto'bi woro kɔmɔ mo bo ki'di kɔzi bo dɔmo, na bo kititi kiya te, "O'ja ɔtɔ?"

XXIV Bɔ nima urɛ kɔmɔ bo kɔngɔ, na kiya te, "Yɛɛ, mo'ja bilaka tine lijɛ inda ngi kɔzɔ ngɛri naga tara kɛdi kilingere."

XXV Yɛsu ileki 'bɔwu ki'di kɔzi bo kɔmɔ bɔ nima. Bɔ nima ulɔ kɔmɔ bo ngi kɔngɔ go bi na kɔmɔ mo kɔpɔ ngi yaga. XXXVI Yɛsu oja bo kileki kari liɲɔ kose gɔmo zi bo te, "Ni, kinza kileki dɛ kari mi gawo nime."

### *Kole 'Ba Bilaka Lesi Yɛ Na? (MT 16:13-20; LK 9:18-21)*

XXVII Yɛsu ni ti bɔ kɔsɔ go bo ga ɛnyi ngi tari mi dɔyayi 'ba Kayisariya Pilipɔ. Di go kɔri na bo koloma ngi rɔ tititi lijɛ kiya te, "Iyake zɔ te. Bilaka ɛdi kiya ma rɔ yɛ?"

XXVIII Lijɛ iya te, "Ya mɔtɔ ga iya te ni Yowani bɔ bapatisi na. Ya mɔtɔ ga iya te ni Eliya na. Tine ya mɔtɔ ga iya ma 'benni te ni bɔ kumɛ lende ma kɔtɔ mɔtɔ na."

XXIX Kina bo kileki kititi lijɛ kiya te, "Ne kpe ma 'beye iyake ma rɔ yɛ?"

Pitɔrɔ ɛnyi kileki dɔmo ngi iya te, "Ni na rɔ Kurisito mo tɔnɛ Boko'ba kɛdi koja ne."

XXX Tine bo ɛnyi kose gɔmo ngi kitigo zinni kinza lijɛ kari kiya lende mo dɛ zi bɔtɔ.

### *Yɛsu Iya Gɔ Lende 'Ba Tɔlɛ Abo (MT 16:21-28; LK 9:22-27)*

XXXI Yɛsu ebe ngi rɔ tiyandi bɔ kɔsɔ go bo ga. Mi akiyandi abo, bo iya te, "Rɔ ma laka, kole 'ba bilaka lesi ti kombi gɔmɔ 'deni ngi rɔ mbɛmbɛ. Lɔbu 'ba bilaka ni ti bɔ dɔ bɔ akumu ni ti bɔ kɔmɔ kiyandi

'ba kɔ'du ki'di ni ti kilagi 'deni ngi yaga di rɔ bo. Kina ti kupɔ bo ngi. Tine mi tɔ'dɔ dɔ mota bo ti kɔdɔ 'deni ngi yaga di mi tɔlɛ."

XXXII Lende nima bo iya ngi zinni yaga bi kɔpɔ kɔzɔ a nime te. Kina Pitɔrɔ kako kogba bo ngi kese ti bo mbowa yaga tileki lende zi bo.

XXXIII Tine na bo kɛnyi kuyi kɔmɔ bo ngi bo kɔngɔ dɔ bɔ kɔsɔ go bo ga toko, na bo kamo ngi dɔ Pitɔrɔ, kiya te, "Ese yaga di rɔma, ni Satani. Meri 'bi nima 'ba bilaka lesi na, 'ba Boko'ba na dɛ."

XXXIV Bo idɛki bɔ kɔsɔ go bo ga ngi kako kɔtɔ zi bo kpaki ti tindi naga nima, na bo koloma ngi rɔ tiya mo zinni te, "Bɔtɔ ame ko'dɔkɔ tɔsɔ gɔma ne, i'dike bo komba go bo zi gbagba bo, bo kombi gɔmo abo bo kɔsɔ gɔma pele nɔbɔ mi tɔlɛ.

XXXV Rɔmɔyi bɔ ame kiteri tɔmɔ didi bo ne ti kupɔ ngi. Tine ame kupɔ didi bo go lende ma gbɛ ti laja laka nime ne ti kɔmɔ ngi. XXXVI Wa'di na ti ni mɔtɔ ko'ja di gɔmo ɔdɔ kiya te komɔmi dɔliɲɔ lɔbu nime pele 'doyi tine kupɔ dɔ didi yi? XXXVII A mɔtɔ inza ame 'dɔ ni mɔtɔ ki'di topi go didi yi timo.

XXXVIII Bɔtɔ ame rɔmo kaya ma mi kada 'ba bɔ lende kɛnyɛ kinza koro Boko'ba naga nime ne, ti rɔ kole 'ba bilaka lesi kaya gbɛ 'deni tara di rɔmo mi kada ma bo kɛdi kako 'deni mi rɔ lɔbu 'ba 'bu bo ti malayika kɔtɔ laka abo ga."

## **IX**

I Kina bo kileki kiya zinni te, "Rɔ ma laka mɛdi miya ziye, ya mɔtɔ ga di mi lɔngɔ ye nima inza kinene a mɔtɔ rɔ tɔlɛ titi du gba kota kinza ma nɛre lɔbu 'ba Boko'ba kako ra ti tigo mo."

### *Kinɛ Yɛsu Uyi Rɔni*

*(MT 17:1-13; LK 9:28-36)*

II Di pɔtɔ tɔ'dɔ dɔ modɔkɔtɔ na Yɛsu kɛnyi kogba Pitɔrɔ ni ti Yakoba ti Yowani, lijɛ kɛki nge rɔ dɔnni nime kari dɔ dɔku tɔrɔ. Tine di yayi na ɔdɔ lijɛ kɔngɔ Yɛsu tine, kinɛ bo

uyi rōni 'deni ngi 'beri, <sup>III</sup> bōngō 'ba rō bo kaŋmi ngi kōbō kebe akurōgō 'ba bilaka 'ba dōliŋō nime pili. <sup>IV</sup> Ya mota ma rō bō kōsō gō bo naga nima o'ja Eliya ni ngi ti Musa kēdi 'deni rō tilende ti Yēsu. <sup>V</sup> Kina Pītōrō kēnyī kiya zi Yēsu te, “Bō kōmō kiyandi, ele sowa ame dēdi bine ne. I'di do'do ngōngōbō mota, kōtō zīyī, kōtō zi Musa kina kōtō zi Eliya.” <sup>VI</sup> Lijē pili 'deni ngi rō tikere, lende naga nima bo kēdi kiya pele ne bo ikali gōmo dē.

<sup>VII</sup> Kina pōli kako kutu'bō lijē ngi ŋbuku. Kina birō kudu ngi di mī pōli nima, kiya te, “Ame na rō kole ma. Mō'ō bo kulōwō, uwōke dō bo.”

<sup>VIII</sup> Tine odo lijē kēnyī kuyi kōmōnni koŋgō bi toko 'bōwu yayi, bōtō inza kpe, Yēsu na 'deni ŋge kola kōtō tinni yayi.

<sup>IX</sup> Kina odo lijē kēdi kēki 'deni kako bēri di dō dōku yayi, Yēsu ose gōmo kitigō zinni kinza lijē kari kiya lende nime lijē ko'ja ne dē zi bōtō ma kōtō mōtō. Tine gō lijē kiya 'jaa ŋbō odo kole 'ba bilaka lesi kōdō 'deni yaga di mī tōlē. <sup>X</sup> Kina lijē ki'di lende nime ngi kō'bō ŋge mī lōngō lijē. Tine lijē oloma rō tititi mo rō gō rōnni, kiya te, “Wa'di ga na rō tōdō di mī tōlē?”

<sup>XI</sup> Lijē ititi Yēsu, kiya te, “Gō wa'di na bō kōmō kiyandi 'ba kō'du ki'di ni kiya te Eliya na kēdi kako titi dōgba di zi Kurisītō ma Boko'ba kēdi ko'ja?”

<sup>XII</sup> Yēsu ileki dōmo zinni te, “Rō ma laka Eliya ako 'deni titi dōgba tilenō wa pili ndō. Kina me buku 'ba Boko'ba kiya te, 'Kole 'ba bilaka lesi ti kombi gōmō rō mbēmbē bilaka kilagi di rōmo.’ <sup>XIII</sup> Ne rō ma laka ti miya ziye, Eliya ako 'deni tine bilaka o'do wa 'deni ngi zi bo kōzō ma lijē ko'dōkō to'do mo, kōzō ma tōnē mo kugu ne tara.”

***Kole Mōtō Ti Abēri Dōmo***  
(*MT 17:14-21; LK 9:37-43*)

<sup>XIV</sup> Kina odo Yēsu ni kēki 'deni bēri kako kōmō zi bō kōsō gō bo ma laki naga nima tine, lijē ako ko'ja tindi ma kinza kiya koso 'deni

ngi yayi ti bō kōmō kiyandi ni kēdi ko'do kowasa tinni. <sup>XV</sup> Bilaka naga nima lijē o'ja Yēsu kēdi kako na lijē kōtō ngi rō gōnni kirinā kurē dō bo tumōtō bo. <sup>XVI</sup> Yēsu ititi bō kōsō gō bo ga iya te, “Wa'di na kēddi ko'doke kowasa mo tinni?”

<sup>XVII</sup> Bō mōtō di mī lōngō tindi naga nima ēnyī kileki kiya te, “Bō kōmō kiyandi, kole ma nime nōki udōdu kpamo 'deni ngi teyi, kina me mo'de kako zīyī. <sup>XVIII</sup> Nōki nime odo kebe to'do bo, oŋma bo ngi bēri ko'ja surupu di kpa bo, bo konyo dō tungu bo ngi teyi ndiŋindiŋi, rō bo kitigō ngi yaga gbōrōkōtō. Kina me mititi bō kōsō gōyī naga nime 'dō lijē koga nōki nime yaga tine lijē o'bo dē.”

<sup>XIX</sup> Yēsu ileki kiya zinni te, “Kpe bilaka ma le'jete naga nime bō kinza kikali ti'di dōye gō lende ma nime. Gō moloma ngi ŋbō nyanya ga tiye na? 'Dō mogbō dōki'di ma ngi ŋbō nyanya ga di ziye na? O'deke kole nima kako zō dayi.”

<sup>XX</sup> Lijē o'de kole nima kako zi bo. Kina nōki ko'ja kinē Yēsu te, na koŋma kole nima ngi bēri, kululu, surupu kō'bu di kpamo. <sup>XXI</sup> Yēsu ititi 'bu 'ba kole nima, iya te, “Nōki nime isaki bo nyanya ga?”

Bo ileki dōmo tēgē, “Mōlo gba rō dō kole titi. <sup>XXII</sup> Mī kada mōtō ga ebe tu'du bo mī pa'do, mōtō ga oŋma bo ngi mī mini, 'dō kupō bo ngi yaga. Ne odo ko'bo ngi to'do mo, oŋgō lisa 'ba rōze kokonyi ze.”

<sup>XXIII</sup> Yēsu ileki kiya zi bo te, “Gō wa'di na kiya te odo mō'bo ngi? A mōtō inza ame 'dō konya dō bilaka ame ga pili ki'di dōnni 'deni gō tigo 'ba Boko'ba ne.”

<sup>XXIV</sup> Kina 'bu 'ba kole nima kēnyī ngi kulōri rō ma kembe kiya te, “Ma mi'di dōma 'deni ngi gōmo, tine okonyi ma kogbō ma laka yimo.”

<sup>XXV</sup> Yēsu oŋgō bilaka ēdi 'deni ngi kosonji kulōwō kako ŋgila lijē. Kina bo kamo ngi dō nōki nima kiya te, “Ni nōki ku'bē mbili kudōdu kpa nima, moga yi, odo yaga ŋburu mī kōtō kinza kileki dē kpe dō bō nime.”

XXVI Kina nöki kënyī kapi ngī rō ma kembe koŋma bō nima ngī rō ma kënyē, kina kita'ba ngī yaga di dōmo. Bō nima ö'dō ngī yayi kōzō tōku. Kina bilaka ama ga yayi ne kebe ngī rō tiya mo tēgē, “Bo ölä 'deni.” XXVII Tine Yēsu inda'ba kōzi bō, na bo kënyī ngī tōrō.

XXVIII Kina ɔdō Yēsu ni kēdi 'deni rō dönni rō ti bō kōsō gō bo ga tine, na lijē kebe tititi bo iya te, “Gō wa'di na dō'bō ma 'beze dē toga nöki yaga?”

XXIX Yēsu ileki dōmo zīnni iya te, “A mōto inza ame 'dō kō'bō toga mo timo, tine nge kōto ti mōtu.”

*Yēsu Iya Lende 'Ba Tōdō Abo Di Mī Tölē*

(MT 17:22-23; LK 9:43-45)

XXX Lijē ënyī ngī di bi nima yayi kudō te kebe mī Galilaya. Yēsu o'dōkō dē 'dō bilaka kikali gō bi ma lijē kēdi teyi, XXXI rōmōyī bo o'dōkō tiyandi bō kōsō gō bo ga. Mī akiyandi abo zīnni bo iya te, “Ti ki'di kōzi kole 'ba bilaka lesi 'deni ngī zi bilaka mōto ga, kupō bo yaga. Tine mī tō'dō dō mota bo ti kōdō ngī yaga di mī tölē.”

XXXII Akiyandi abo nima bō kōsō gō bo ga ikali mī 'jō 'ba lende mo dē. Tine lijē ere 'deni di bi tititi bo.

XXXIII Lijē ako kōmō Kaparanoma, kina ɔdō lijē kēdi 'deni liŋō tine, Yēsu ititi bō kōsō gō bo ga iya te, “Wa'di na kolomake rō tō'dō kowasa mo di gō kori yayi ne?”

XXXIV Lijē ileki dōmo dē rōmōyī pa di gō kori yayi lijē oloma rō towasa mo yē na rō löbu di mī löngō lijē nima bina.

XXXV Yēsu oloma bēri kidēki ma 'butē dōmoriyō naga nima kako zi bo. Kina bo kiya zīnni te, “Bōto ame kō'dōkō tēdi rō löbu ne, i'dike bo kileki rō bo bēri yaga rō bō laja zi ya ma laki.”

XXXVI Bo ogba kole titi mōto ki'di kōrō kōmōnni yayi, bo kinda'ba rōmo na bo kiya zīnni te, XXXVII “Bōto ame koja laja zi kole ma te dōmōyī

ma ne, ma na bo koja laja 'deni zō. Kina bōto ame koja laja zō, bō ame koja ma ne na ma 'deni gbī bo koja laja teyi.”

XXXVIII Yowani ënyī kiya zi bo te, “Dō'ja bō mōto kēdi koga nöki ti mōyī yī, kina dota gōmo 'deni di zi bo diya te kinza bo kō'dō dē rōmōyī bo inza rō ma kōto 'beze mōto.”

XXXIX Yēsu iya te, “Kinza kotake gōmo dē di zi bo. Rōmōyī bōto ame kēdi kō'dō gō kōto 'deni ti mōyī ma ne inza kileki 'böwu kiya ma rō ma kënyē. XL Bōto ame kō'ji ze dē ne kina rō 'beze. XLI Omerike gō lende nime laka. Bōto ame ki'di pele nge rō mini kuwē ziye rōmōyī kpe 'ba Kurisitō na ne ti kō'ja kpa kōzi 'ba gōmo ngī.

XLII Bōto ame kebe ki'di a titi ma kōzō a naga nime te ame ki'di dönni 'deni gō lende ma ne kebe kila'ba mī lende kënyē, ma laka mo dēne gō kudōdu rō toto kuwu ndōwu ma löbu mugu bō mo gō kītīŋi bo timo mī mini löbu.

XLIII-XLIV ɔdō kōziyī na ki'di yi kō'dō lende kënyē, oke yaga. Ti kēdi rō ma laka rō dō kiteli ziyī tōdō mī didi ma nburunburu ti kōzi kōto, di dō ame 'dō kari ku'du yi mī Gehena pa'do kinza kōlu nima ti kōziyī kēdi riyō ne. XLV-XLVI ɔdō ndiyī na ki'di yi kō'dō lende kënyē, oke yaga. Ti kēdi rō ma laka ziyī 'dō tōdō mī didi ma nburunburu rō bō ndi kōto di dō ame 'dō kari ku'du yi mī Gehena ti ndiyī kēdi riyō ne. XLVII ɔdō kōmōyī na ki'di yi kō'dō lende kënyē, iyagba yaga. Ti kēdi rō ma laka ziyī tōdō mī nje löbu 'ba Boko'ba rō bō kōmo kōto di dō ame 'dō kari ku'du yi mī Gehena ti kōmōyī kēdi riyō ne. XLVIII Gō bi nime rō Gehena ne kuru ma kēdi konyo bilaka mo ga ölä dē kina pa'do mo ö'bō nburu tara kōlu dē.”

XLIX Kina bo kiya gbī te, “Ti kileŋo bilaka pili 'deni ngī ti pa'do gō kēdi laka kōzō tikō'dō ame kēdi kileŋo wa ne tara.



<sup>L</sup> Tikɔ'do ele ma. Ne odo tikɔ'do kote tulowu ma kiyoko mo 'deni ti ko'bo 'bowu ti'di mo kileki ro ma kiyoko tondo ga? Ni moto i'di gbagba yi kedɔ ro tikɔ'do. Olomake ti mi keyi ro go roye."

## X

### *Lende 'Ba Toga 'Ja*

(*MT 19:1-12; LK 16:18*)

<sup>I</sup> Di yayi na bo keyi ngi kari mi doyayi 'ba Yudayi. Bo umu kari gonyi yopo 'ba Yaradene, na bilaka kolo ngi ro tindi kako zi bo. Kina bo koloma ngi ro tiyandi lijɛ kozo ma molo tara. <sup>II</sup> Kina Parosi ni kako ma 'benni ngi tititi bo to'ba bo timo. Lijɛ ititi bo, iya te, "Tara ne edi ngi ro ma laka mi ko'du ki'di na 'do toga 'ja?"

<sup>III</sup> Bo ileki kititi lijɛ te, "Wa'di na Musa kiya mi ko'du ki'di?"

<sup>IV</sup> Lijɛ iya te, "Musa odo kpamo zi botoni 'do kugu waraga 'ba teyi ki'di zi 'ja ame bo kedɔ koga ne."

<sup>V</sup> Yesu ileki domo zinni te, "Musa ugu ko'du ki'di nima tara ziye, romoyi minyi 'be idari 'deni. <sup>VI</sup> Tine ma di bi tisaki mo inza tara. Ugu 'deni, iya te, 'Boko'ba o'ba lijɛ ro botoni ni ma ti 'ja. <sup>VII</sup> Go ko'du mo na ki'di botoni kedɔ keyi kololo di yoki 'bu bo ni ti ma bo, lijɛ kari kodobɔ ga ronni ti 'ja abo. <sup>VIII</sup> Kina lijɛ kpaki riyɔ 'deni ro akoto.' Lijɛ inza kpe riyɔ, tine 'deni yaga ngi ro akoto. <sup>IX</sup> Kina wa ame Boko'ba kodobɔ 'deni ro a koto ne kinza botɔ moto kebe koza yimo de kpe yaga."

<sup>X</sup> Kina ko'ja lijɛ kileki 'deni kari lino tine, na bo kosɔ go bo ga keyi kititi bo go lende nima. <sup>XI</sup> Bo iya zinni te, "Ni moto ame koga 'ja 'bi kebe kari kogbe moto ne, o'do yeri 'deni. <sup>XII</sup> Kina gbi 'ja ame keyi di go me'de ni kari kogbe me'de moto ne, yeri na loko ko'do 'deni."

### *Yesu O'do Yeyi Do Kole Titi*

(*MT 19:13-15; LK 18:15-17*)

<sup>XIII</sup> Ya moto ga o'de kole titi kako zi bo 'do bo ki'di kosi bo domo. Tine bo kosɔ go bo ga ota gomo kinza ki'di lijɛ de kako zi bo. <sup>XIV</sup> Kina odo

Yesu ko'ja lende nima tara tine, bo enyi ngi ro 'diri. Bo iya zi bo kosɔ go bo ga te, "Olake kole titi kako zo kinza kotake lijɛ de, romoyi lijɛ ame ga te ne nere lobu 'ba Boko'ba na ro 'benni. <sup>XV</sup> Ro ma laka miya ziye, botɔ ame kinda'ba nere lobu 'ba Boko'ba de kozo kole titi ne inza kodɔ du te yimo."

<sup>XVI</sup> Kina bo kogba kole titi naga nima ngi bo ki'di kosi bo domo ko'do yeyi zinni.

### *Bo Mɔri Moto*

(*MT 19:16-30; LK 18:18-30*)

<sup>XVII</sup> Tine ko'ja Yesu ni kedɔ ko'do 'deni tosɔ domo tari yo, na bo moto kako ngi ro rina kolodo beri komo bo te, koma'jo roni zi bo, kiya te, "Bo komo kiyandi ma laka, wa'di na go mo'do 'do mo'ja didi ma nburunburu?"

<sup>XVIII</sup> Yesu ileki kiya zi bo te, "Go wa'di na kideki ma ro ma laka? Boto moto inza laka, tine Boko'ba na nge koto kpoki laka. <sup>XIX</sup> Ikali ko'du ki'di 'deni, ame kiya te, 'Kinza ko'do royi de ro bo kosi roma. Kinza ko'do yeri de. Kinza ko'do 'bogo de. Kinza kususu botɔ de ro beti. Kinza ko'do 'bolu de. Oro 'bu yi ni ti moyi.'"

<sup>XX</sup> Bo nima ileki domo, iya te, "Bo komo kiyandi, wa naga nima pili mo'do 'deni molo do yobi ma."

<sup>XXI</sup> Yesu ongo do bo nima, bo o'o bo nima. Na bo kileki kiya teyi te, "A moto edi koto ame komo gba di ziyi 'do to'do mo. Ari kugɔ akonzi 'bi naga nima moko koza girisi mo ga zi bo lisa. Kina ti kulu kpamo 'deni ngi ziyi mitoro. Kina 'do kako ti kosɔ goma."

<sup>XXII</sup> Lende nime bo nima kuwo kozo a nime te yo, na bo kuyi komo ma lowo ngi bo kari abo. Romoyi bo nima bo ro bo mɔri ti wa nbanjɔ.

<sup>XXIII</sup> Yesu uyi komo bo kongɔ do bo kosɔ go bo ga, na bo kiya zinni te, "Ti kedɔ ro ma kitigo zi bo wa ni 'do kodɔ mi nere lobu 'ba Boko'ba."

<sup>XXIV</sup> Lende nime igayi bo kosɔ go bo ga ngi. Tine Yesu oto nduwe tiya mo zinni te, "Kole ma ga, tado mi

ɲere löbu 'ba Boko'ba ti kēdi rɔ ma kitigo. <sup>XXV</sup> Tɔɔ mī ɲere löbu 'ba Boko'ba ti kēdi rɔ ma kitigo zi bo wa ni kebe tɔɔ 'ba gamele kebe mī bi gbōŋō 'ba bīci libira."

<sup>XXVI</sup> Lende nime igayi lijē ŋgī mī kɔtɔ, kina lijē kileki gɔmo kiya zi bo te, "Ne ma 'deni tara tine ne, yē ga na ti kɔmɔ di mī tölē?"

<sup>XXVII</sup> Yēsu ŋgɔ dönni kina bo kileki kiya zinni te, "Wa naga nime ma di zi bilaka lesi na ŋge kinda rɔ a ma 'dɔ ko'dɔ rōni dē. Tine ma di zi Boko'ba embe dē rōmōyi bo na kɔ'bo to'dɔ wa pili."

<sup>XXVIII</sup> Pitörö ēnyi kiya zi bo te, "Ōngɔ te, ze 'beze nime dola wa pili 'deni me dösö göyi."

<sup>XXIX</sup> Yēsu iya te, "Yēē, rɔ ma laka miya ziye, bɔtɔ ame kola liŋɔ, kola löndö, kola lēmi, kola ma bo ni ti 'bu bo, kola kole, kola nyaka dōmōyi ma gbī gɔ laja kɔtɔ laka nime ne, <sup>XXX</sup> ti ko'ja ŋgī mī kada ma giri naga nime rɔ dɔ kiteli. Bo ti ko'ja wa naga nime pili rɔ mbēmbē kebe dɔ ame gbī ti kōzi kasi 'ba gɔmo. Kina mī kada ma kēdi kako nime 'dē bo ti kēdi ŋgī ti didi ma ŋburuŋburu. <sup>XXXI</sup> Tine ma konzi ame ga pa dɔgba ne ti kileki 'deni yi'bōwu, kina ma yi'bōwu na ti kēdi 'deni dɔgba."

*Yēsu Iya Gɔ Lende 'Ba Tinda'ba Bo*

*(MT 20:17-19; LK 18:31-34)*

<sup>XXXII</sup> Di gɔ kori lijē kēdi 'deni rɔ tari Yerosalema, Yēsu na kōsö ŋgī dɔgba. Kina lende mo kigayi bɔ kōsö gɔ bo ga ŋgī, ko'de tikere ŋgī pili zi bilaka ame ga kēdi kōzi gɔ bo ne. Tine bo ari kogba lijē ma 'butē dōmōriyö mo naga nima ŋgī 'beri yaga rɔ dönni, bo koloma rɔ tiya gɔ wa ma kēdi kari ko'dɔ rōni zi bo zinni, <sup>XXXIII</sup> bo iya zinni te, "Kpe, uwōke tɔma. Dēdi darike nima ŋbō mī Yerosalema. Kina di yayi na ti ki'di kōzi kole 'ba bilaka lesi ŋgī zi bo dɔ bo akumu ni ti bo kɔmɔ kiyandi 'ba kō'du ki'di ni. Tine na ti lijē kɔdɔ karama mo ŋgī dɔ bo rɔ tölē. Lijē ti ki'di bo zi ma rɔ bo löwö

mo ga <sup>XXXIV</sup> kɔdɔ laja rɔ bo, koto'bi woro rɔ bo, komba bo kupö bo yaga. Tine mī tō'dö dɔ mota bo ti kēnyi kɔdɔ 'deni ŋgī yaga di mī tölē."

<sup>XXXV</sup> Yakoba ni ti Yowani, kole 'ba Zebedayo ga ako zi Yēsu kiya te, "Bɔ kɔmɔ kiyandi, a mɔtɔ ēdi bine do'dɔkɔ yi 'dɔ ko'dɔ zize."

<sup>XXXVI</sup> Yēsu iya te, "Wa'di na ko'dɔkɔke gɔ mo'dɔ ziye?"

<sup>XXXVII</sup> Lijē iya te, "Ōdɔ kari koloma 'deni dɔ kiti mī ɲere löbu 'bī, do'dɔkɔ 'dɔ ki'di ze doloma tiyi, ma kɔtɔ dɔ dōri yi, ma kɔtɔ dɔ gali yi."

<sup>XXXVIII</sup> Yēsu ileki zinni te. "Wa nima kititike ne ikalike dē. Kpe, ti kɔ'boke tuwē wa di mī kōsu 'ba gɔmɔ nime mēdi mari muwē ne? Ti kɔ'boke gɔ kobapatisi ye ti kori nime kobapatisi ma timo ne?"

<sup>XXXIX</sup> Lijē iya te, "Ti dɔ'bo ŋgī."

Yēsu iya te, "Rɔ ma laka kpe ti kuwēke ŋgī di mī kōsu mo ma mēdi muwē di yimo, kina ti kobapatisi ye ŋgī kɔzɔ ma 'bama. <sup>XL</sup> Tine lende 'ba ti'di wa toloma dɔ dōri ma ala dɔ gali ma nima, ndɔbɔ ma na dē. Boko'ba na kēdi ki'di gɔ bi nima zi bilaka mo ga ame bo kileŋɔ 'deni dōmōyi mo ne."

<sup>XLI</sup> Kina ɔdɔ kɔsɔ ya ma 'butē naga nima kuwö lende nima 'deni tara tine, lijē ēnyi ŋgī rɔ 'diri ti Yakoba ni ti Yowani. <sup>XLII</sup> Kina Yēsu kidēki lijē ŋgī pili kako bi kɔtɔ zi bo. Bo iya zinni te, "Ikalike 'deni laka, löbu ma 'ba bo löwö ni o'dɔ ga rōnni ŋgī rɔ ɲere rɔ a löbu dönni. <sup>XLIII</sup> Tine ma 'beye inza tara. Bɔtɔ ame ko'dɔkɔ gɔ bo kēdi rɔ löbu di mī löngö ye ne, bo kileki rɔ bo yaga rɔ bo laja ziye. <sup>XLIV</sup> Kina bo ame kiteri 'dɔ bo na kēdi rɔ bo dɔye ne, bo kileki rɔ bo yaga rɔ atoli ziye pili. <sup>XLV</sup> Rōmōyi kole 'ba bilaka lesi pele ako dē 'dɔ koja laja teyi, tine bo na 'dɔ koja laja zi bilaka, kina gbī ti'di didi bo tutē gɔ ma konzi timo di mī tölē."

<sup>XLVI</sup> Lijē ako kōmō Yereko. Tine ko'ja Yēsu ni ti bo kōsö gɔ bo ga ti tindi ma kēdi kari tinni naga

nima kēdi kiteli 'deni kebe yayi tine, bo kōmō kōlu mōto yayi mōyī mo ro Batimayo kole 'ba Timayo, ēdi kolō'bo kpa gō kōri yayi tokpasi wa. **XLVII** Kina ɔɔ bo kuwō 'deni kiya te, Yēsu 'ba Nazareta na, kina bo kulōri ngi ro ma kembe, kiya te, "Yēsu kole 'ba Dawidi, i'di miyi kēyi rōma."

**XLVIII** Bilaka ma konzi i'di tamo do bo gō bo kudumō yaga. Tine na bo kulōri ngi kulōwō ro ma kembe, kiya te, "Yēsu kole 'ba Dawidi, i'di miyi kēyi rōma."

**XLIX** Kina Yēsu kōro ngi kiya te, "I'dike bo kako dayi."

Kina lijē kīdēki bo kōmō kōlu tōnē ngi, iya te, "Ōgō ti, ēnyi tōro, bo ēdi kīdēki yi."

**L** Kina bo nima kogbagba ngi kuli bōngō yaga di do bo, kēnyi kari zi Yēsu. **LI** Yēsu ititi bo iya te, "Wa'di na ko'doko gō mo'do zi yi?"

Bo kōmō kōlu nima iya te, "Bo kōmō kiyandi, ma mo'doko to'ja gō bi."

**LII** Yēsu iya te, "Laka, ari ti, ti'di dōyi gō tigo ma ileŋo yi 'deni." Kina kōmō bo nima kōro ngi yaga, bo kōsō gō Yēsu di gō kōri yayi.

## XI

*Tɔɔ 'Ba Yēsu Mi Yerosalema*  
(*MT 21:1-11; LK 19:28-40; YN 12:12-19*)

**I** Kina ɔɔ lijē kari 'deni kōmō ngosi ngila Yerosalema mi gawo 'ba Betepage ni ti Betaniya tine, na lijē kari ngi do dōku 'ba Bilaya. Yēsu oja bo kōsō gō bo ga ma riyō **II** kari dōgba ti ndose nime, kiya te, "Kpe arike mi gawo nima dōgba kōmōye ne. Di bi tōmō 'be yayi ti kari ko'jake kole akaca kosi dōmo 'deni bēri, ro ame gba bōto kēki dē dōmo ne. Opeke ko'deke kako bine. **III** ɔɔ bōto kititi ye kiya te, 'Eddi kopeke gō wa'di? Iyake te, 'Nere na ko'doko, bo ēdi kileki giri naga nime.' "

**IV** Lijē ari ngi ko'ja kole akaca kosi dōmo 'deni yaga kpa reki yayi. Kina ɔɔ lijē kēdi ko'do tope mo tine, **V** ya mōto ga ame kēdi kōro yayi ne ititi

lijē iya te, "Wa'di na kēddi ko'doke tara, kēdi kopeke akaca nima?"

**VI** Lijē ileki dōmo ngi kōzo ma tōnē Yēsu kose zinni ne tara. Kina bilaka naga nima kola ngi lijē kari timo.

**VII** Lijē o'de akaca nima kako zi Yēsu na lijē ko'ba bōngō 'bēnni ga ngi gōmo. Kina Yēsu kēki ngi koloma dōmo. **VIII** Tine bilaka ma konzi mōto ga o'ba bōngō ma 'bēnni ga mi gō kōri, ya mōto ga oga ma 'bēnni ro mbili mbirō ni di mi nyaka ko'ba gō kōri. **IX** Kina bilaka konzi naga nima mōto ga kōsō 'deni dōgba mōto ga kebe gō bo yi'bōwu ne ki'di ngi tulōri timo ro ma kembe, kiya te, "Akilēlu kēdi zi Boko'ba. Yēyi kēdi do bo ame kako ti mōyi bo nere Boko'ba ne. **X** Yēyi 'ba Boko'ba kēdi do nere lōbu ame kēdi kako ne kōzo 'ba 'bu ze lōbu Dawidi. Akilēlu kēdi zi bo Boko'ba."

**XI** Yēsu ɔɔ Yerosalema na bo kiteli ngi kari mi reki 'ba rō lōbu 'ba Boko'ba. Kina ɔɔ bo kōngō wa mo naga nima 'deni pili tine, na bo kari ngi ti bo kōsō gō bo ga ma 'butē dōmoriyō naga nima mi Betaniya, rōmōyi kada inza kpe.

*Yēsu Ulōmu Ngērī Kēlu*  
(*MT 21:18-19*)

**XII** Mi bi kēzē ma di gōmo ko'ja lijē kēdi kileki 'deni kako di Betaniya tine 'bō o'do Yēsu 'deni. **XIII** Bo o'ja ngērī kēlu kinda di bi kōwo ti mbili dōmo. Kina bo kōro ngi kari tōngō mo, bo iya te mōto ga bo ti ko'ja ma kana mo. Tine bo ari ko'ja nge ro mbili na kutu ē'bēnni rōmōyi kada 'ba tana 'ba kēlu na dē gba. **XIV** Kina bo kiya ngi zi ngērī kēlu nima te, "Ni, bōto inza konyo ɔto mōto kpe di dōyi." Lende nima bo iya pili mbili bo kōsō gō bo ga kuwō.

**XV** Lijē ako kōmō Yerosalema na bo kari ngi kōro mi reki 'ba rō lōbu 'ba Boko'ba. Bo ari ko'ja bo ndōgō koso 'deni yayi na bo koloma ngi ro toga lijē yaga, bo kitinī do tarabiza 'ba bo kutē girisi ni ti gba'da 'ba bo kugō matukpuru ni bēri. **XVI** Bo

embe ngi kola boto de kpe kombi wa donni kudö timo kebe yayi. <sup>XVII</sup> Kina bo koloma ngi ro tiyandi lijë kiya zinni te, "Uwöke de me tonë kugu ne? Iya te, 'Rö löbu ma nime ti kidëki ro rö 'ba mötu zi do kupö pili.' Ne kina me 'böwu kpe kebe kuyike yaga ro ti'börö 'ba bo 'bögo."

<sup>XVIII</sup> Bo do bo akumu ni ti bo koma kiyandi ni uwö lende mo na lijë ki'di ngi toma kori 'ba 'do tupö Yësu timo. Tine lijë ere di ro bo römöyï akiyandi abo igayi ma konzi 'deni ngi pili.

<sup>XIX</sup> Mi doköpiyari 'deni na Yësu ni kënyï ngi di mi gawo yayi ti bo köso go bo ga lijë kileki kari.

### *Andi Di Gó Ngëri Këlu* (MT 21:20-22)

<sup>XX</sup> Molo mi dönbö ma di pötö mo ko'ja lijë këdi kudö ro go kori nima, lijë o'ja ngëri këlu tonë köle 'deni. <sup>XXI</sup> Pitörö omeri go lende tonë ngi, na bo kiya zi Yësu te, "Bo koma kiyandi, ongo te. Ngëri këlu tonë kulömu ne öle 'deni."

<sup>XXII</sup> Yësu ileki dömo zinni iya te, "Ro ma laka miya ziye, i'dike döye go lende 'ba Böko'ba. <sup>XXIII</sup> Boto ame kiya zi döku nime te, 'Ni, ënyï kari ku'du röyï mi mini löbu,' ödo kiya te döki'di bo kidaki de bo ki'di do bo ngi gömo, ro ma laka ti ko'do röni ngi tara. <sup>XXIV</sup> Kina me mëdi miya ziye, wa ame ödo kititike ti mötu ziye ti'di döye gömo, o'jake 'deni, kina ëdi 'deni ro e'be. <sup>XXV-XXVI</sup> Kina ödo koro'ke 'deni këddi kumötuke, olake lépi ye ga ame kirasi lende 'deni ziye, römöyï 'do 'bu ye ame mitoro ne kola ye gbï go lende kirasi 'be ga."

<sup>XXVII</sup> Lijë ako kömö mi Yerosalema, kina ko'ja Yësu këdi kilingere 'deni kebe mi reki 'ba rö löbu 'ba Böko'ba yayi, na bo do bo akumu ni ti bo koma kiyandi ni ti löbu 'ba bilaka ni <sup>XXVIII</sup> kako kititi bo kiya te, "Közi kakpa 'ba yë na me këddi ko'do wa naga nime timo ne? Yë na ki'di közi

kakpa 'ba to'do wa naga nime te ziyi?"

<sup>XXIX</sup> Yësu iya te, "I'dike mititi ye nge koto, ödo kilekike dömo 'deni zö na 'jaa ti mileki do akititi 'be nima. <sup>XXX</sup> Iyake zö te, közi kakpa 'ba bapatisi nime Yowani koloma tonë ro to'do mo ne ako di yala? Yë na ki'di zi bo, Böko'ba na ki'di ala bilaka lesi na ki'di?"

<sup>XXXI</sup> Kina lijë koloma ngi ro towasa mo ro go rönni. Lijë iya te, "Ödo diyake te ako di zi Böko'ba bo ti kiya te, 'Ne go wa'di na kpe ki'dike döye de go lende 'ba Yowani?' <sup>XXXII</sup> Ödo diyake te ako di zi bilaka lesi ele de gbï."

Lijë ëdi kere di zi bilaka konzi naga nima römöyï lijë pili omeri ngi ro ma laka Yowani ro bo kumë lende 'ba Böko'ba. <sup>XXXIII</sup> Kina lijë kileki dömo ngi zi Yësu te, "Dikali de."

Yësu iya zinni te, "Kina gbï ma minza miya ziye közi kakpa 'ba yë na me mëdi mo'do wa naga nime timo."

## **XII**

### *Döngala 'Ba Bo Ndöbo* (MT 21:33-46; LK 20:9-19)

<sup>I</sup> Kina Yësu koloma ngi ro tilende zinni ro döngala, bo iya te, "Bo möto idiyë möwo këdi ko'do ro layi naga ngi ro nyaka, bo kigaga reki kuru dömo, bo kole gö 'ba tuzi layi mo, bo kole kilanga 'ba toda mo. Kina bo ko'de bo ndöbo ngi ki'di yimo bo kënyï kari do gawo ma köwo. <sup>II</sup> Kina ödo kada 'ba tite'de mo kömö 'deni tine, na bo koja bo laja abo möto ngi kari 'do ko'de ma 'ba bo. <sup>III</sup> Tine bo ndöbo naga nima omba bo laja nima ngi koga kileki ro közi sari. <sup>IV</sup> Bo oja bo laja möto gbï kari. Kina bo ndöbo naga nima komba ngi koga dömo ko'do kënyë koma. <sup>V</sup> Bo oja möto gbï kari. A ma tine lijë omba ngi kupö yaga. Kina lijë koloma ngi nduwë ro to'do bo laja ma konzi möto ga nduwë tara, möto ga lijë omba ro tomba, möto ga lijë upö ngi yaga.



<sup>VI</sup> Rɔ ɲburuɲburu mo tine bɔto mɔto ari kinza kpe zi bo 'deni ɲge rɔ kole kɔto abo ame bo kɔ'ɔ kulɔwɔ ne, na bo koja ɲgɪ. Bo omeri, bo iya te, 'Ame rɔ kole ma ne liɲɛ ɛdɪ koro.' <sup>VII</sup> Tine bɔ ndɔbɔ naga nima iya ɲgɪ rɔ gɔ rɔnnɪ te, 'Bɔ kɛdɪ kari koloma rɔ bɔ dɔ nyaka nime kada mɔto di pɔtɔ 'bu bo mo tɔnɛ ne bo na me, ako dupɔke bo yaga 'dɔ nyaka nime koloma ɲgɪ ɲburu rɔ eze.' <sup>VIII</sup> Kina liɲɛ kinda'ba bo ɲgɪ kupɔ bo ku'du tɔku mo yaga di mi nyaka nima."

<sup>IX</sup> Yɛsu ileki kititi bilaka naga nima yayi ne kiya te, "Ma komerike 'beye, wa'di na ti bɔ dɔ nyaka nima kari ko'dɔ? Rɔ ma laka bo ti kari ɲgɪ kote dɔ bɔ ndɔbɔ naga nima pili yaga, bo ko'de rɔ bilaka ma lɔwɔ na kako tɔdɔ ndɔbɔ yimo."

<sup>X</sup> Idɛkike dɛ su me tɔnɛ kugu mi buku 'ba Bɔko'ba kiya te, 'Dɔku tɔnɛ bɔ ko'ba rɔ ni kilagi pa di rɔmo ne na kileki 'deni rɔ dɔku ma laka rɔ dɔ kiteli mi gbɔndɔ 'ba rɔ.' <sup>XI</sup> Ame wa ko'dɔ 'ba ɲere Bɔko'ba na. Dotɔke ɲgɪ rɔ gɔze."

<sup>XII</sup> Kina lɔbu 'ba Yudayi ni koloma ɲgɪ rɔ toma kɔri 'ba 'dɔ tupɔ bo timo. Rɔmɔyɪ liɲɛ iyɛnɪ rɔnnɪ tɛgɛ Yɛsu ɛdɪ rɔ tiya dɔɲgala nima rɔnnɪ. Tine liɲɛ ere tɪndɪ naga nima yayi ne. Kina liɲɛ kita'ba ɲgɪ yaga di ɲgila bo.

<sup>XIII</sup> Kina liɲɛ kari koja Parosi mɔto ga ɲgɪ ti bilaka mɔto ga 'ba Erode ɲgɪ kako zi bo tokɔ kpa bo. <sup>XIV</sup> Liɲɛ ako kititi bo kiya te, "Bɔ kɔmɔ kiyandi, dikali ɲgɪ nɪ lende 'bɪ ga na rɔ ma kodɔrɔ. Mi lende kiya 'bɪ zi bilaka ere bɔto dɛ, lende 'bɪ ga pili rɔ ma koriya zi ma titi kpaki ti ma lɔbu mo ga. Kɔ'du 'ba Bɔko'ba na kɛddɪ kiyandi bilaka timo rɔ ma kodɔrɔ. Iya zize te, tara ne ɛdɪ ɲgɪ rɔ ma laka mi kɔ'du ki'di 'ba Bɔko'ba 'dɔ topi awada zi bɔ dɔliɲɔ ma lɔbu 'ba Romo? Ala tondo?"

<sup>XV</sup> Yɛsu ikali dɔɲgala 'bɛnnɪ nima 'deni mɔlo na bo kileki kiya zɪnnɪ te, "Kpe, ɛddɪ ko'bake ma gɔ wa'di? O'deke girisi siliɲbi mo te dayi moɲgɔ te."

<sup>XVI</sup> Liɲɛ o'de zi bo na bo kititi liɲɛ iya te, "Kinɛ yɛ ti mɔyɪ yɛ na me kugu rɔmo ne?"

Liɲɛ iya te, "Bɔ dɔliɲɔ 'ba Romo na."

<sup>XVII</sup> Bo iya zɪnnɪ te, "Laka, wa ame rɔ 'ba bɔ dɔliɲɔ ne opike zi bɔ dɔliɲɔ. Tine ame rɔ 'ba Bɔko'ba ne opike zi Bɔko'ba." Kina lende abo kigayi liɲɛ ɲgɪ.

*Lende 'Ba Tɔdɔ 'Ba Tɔku*  
(MT 22:23-33; LK 20:27-40)

<sup>XVIII</sup> Kina ya ma rɔ Sadoke ni liɲɛ ma komerike 'bɛnnɪ kiya te a mɔto inza rɔ tɔdɔ 'ba tɔku di mi tɔlɛ naga kako ɲgɪ zi Yɛsu. Liɲɛ ititi bo iya te, <sup>XIX</sup> "Bɔ kɔmɔ kiyandi, Musa ugu iya te ɔdɔ lɔndɔ yɪ mɔto kɔlɛ kola 'ja abo kinza ti kole, inda'ba kɔzɪmo 'dɔ kɔyɔke bi dɔ lɔndɔ yɪ nima. <sup>XX</sup> Tine ya mɔto ga pa bine rɔ lɔndɔ kɔto modɔmorɪyɔ. Bɔ ma lɔbu mo ogbe 'ja kina kɔlɛ ɲgɪ kola kinza ti kole. <sup>XXI</sup> Kole ma mi rɪyɔ mo inda'ba kɔzɪmo kina bo kɔlɛ ɲgɪ gbɪ kola nɪ kinza ti kole. Bɔ ma rɔ mi mota mo inda'ba kɔzɪmo, <sup>XXII</sup> kina ɲgɪ gbɪ tara nduwɛ rɔ gɔnnɪ nima pili kpaki modɔmorɪyɔ kinza ma kɔyɔ kole. Rɔ ɲburuɲburu mo na 'ja mo tɔnɛ kari kɔlɛ ɲgɪ gbɪ. <sup>XXIII</sup> Tine mi kada 'ba tɔdɔ 'ba tɔku di mi tɔlɛ ti lɔko kɛdɪ rɔ 'ja 'ba yɛ, ya modɔmorɪyɔ naga nima na ma 'deni pili rɔ mɛ'dɛ nɪ?"

<sup>XXIV</sup> Yɛsu ileki dɔmo zɪnnɪ iya te, "Kpe, ɔluke lende 'deni ɲgɪ sowa. Buku 'ba Bɔko'ba ikalike dɛ. Ika-like a mɔto rɔ tigɔ abo dɛ gbɪ yɔ. <sup>XXV</sup> Bilaka ame ga kɛdɪ kɔdɔ di mi tɔlɛ ne a mɔto inza kpe zɪnnɪ rɔ, rɔ kogbe. Liɲɛ 'deni ɲgɪ kɔzɔ malayika 'ba mi dɔyayi 'ba mɪtɔrɔ naga tara. <sup>XXVI</sup> Kina ma gɔ lende 'ba tɔdɔ 'ba tɔku di mi tɔlɛ, kpe idɛkike dɛ su di mi akugu 'ba Musa ma tɔnɛ pa'do kɔbɔ zi bo dɔ morogo Bɔko'ba kiya zi bo te, 'Ma na rɔ Bɔko'ba 'ba Abarayama, Bɔko'ba 'ba Yisika, Bɔko'ba 'ba Yakoba.' <sup>XXVII</sup> Ne kina me dikali ɲgɪ liɲɛ inza kpe rɔ tɔku, Bɔko'ba idɪdɪ liɲɛ 'deni. Kpe ɔluke lende 'deni sowa."

*Kö'du Ki'di Ma Rö Dö Kiteli*  
(*MT 22:34-40; LK 10:25-28*)

XXVIII Bó kómó kiyandi mótó ame kēdi yayi ró tuwó kowasa 'bēnni nima ne, ēnyī ngī kako ngósi. Kina ódó bo konḡo Yēsu ngī kileki dó lende ró ma kodóró zi ya naga nima kózo a nima tara tine, bo ēnyī kititi Yēsu iya te, "Kö'du ki'di 'ba Bóko'ba ma yala na kulówó ró dó kiteli?"

XXIX Yēsu ileki dómo te, "Kö'du ki'di ma kulówó ró dó kiteli mó na tōnē kiya te, 'Kpe Yisarele, uwóke. Nere Bóko'ba ze na nḡe kótó ró Bóko'ba.

XXX Ziyē tó'ó nere Bóko'ba 'be ti dóki'di ye pili ti didi ye pili ti meri 'ba dóye pili ti tigo 'be ga pili.'

XXXI Ma ró mī riyó mó na me, 'Ziyē tó'ó lēpi ye ga gbī kózo ma kó'oke yida róye ga tara.' Kö'du ki'di mótó ma kulówó ró dó kiteli di dó ame inza."

XXXII Bó kómó kiyandi 'ba kö'du ki'di nima ēnyī kileki dómo ngī zi Yēsu iya te, "Bó kómó kiyandi, ele sowa. Ró ma laka kózo a kiya 'bī, nere Bóko'ba nḡe kótó, Bóko'ba 'beri mótó inza. XXXIII Kina ḡo ze bilaka lesi dó'oke Bóko'ba ti dóki'di ze pili, ti meri 'ba dóze pili, ti tigo 'ba mīze ga pili. Kina ḡo nī mótó kó'ó lēpi yī gbī kózo ma kó'ó yida róyi tara. Kö'du ki'di riyó naga nime na ró dó kiteli kebe tumu roma ni pili zi Bóko'ba."

XXXIV Yēsu onḡo dó lende kileki 'ba bó nima ngī ti lende kikali mó kulówó. Na bo kēnyī kiya zi bó nima te, "Nī, inza kpe gba nbó ró ma kówo di ró nere löbu 'ba Bóko'ba." Di pótó lende nime bóto mótó ilaḡa rōni dē kpe tititi Yēsu.

*Lende 'Ba Kurisitö*  
(*MT 22:41-46; LK 20:41-44*)

XXXV Kina ódó Yēsu kēdi 'deni ró tiyandi wa di mī reki 'ba ró löbu 'ba Bóko'ba tine, bo iya te, "Ró ma tondo mó ga na bó kómó kiyandi ni kēdi kiya te Kurisitö ame Bóko'ba kēdi koja ne di mī kupó Dawidi?"

XXXVI Dawidi na tōnē kiya ti Nyi Kótó Laka teyi te, 'Nere Bóko'ba iya zi nere ma te, "Oloma dó dōri ma bine

nbó mi'di yi ka'da bó ya 'bī ga." 'XXXVII Dawidi mó na me kīdēki bó 'deni ró nere. Ne ró ma tondo mó na 'dó nere 'ba Dawidi mó tōnē kileki 'böwu ró kole zi bó?"

XXXVIII Mī akiyandi abo zinni bó iya te, "Kpe i'dike kómoye kandi laka di zi bó kómó kiyandi 'ba kö'du ki'di ni. Ako'dóko 'bēnni ró tilingere ti bōḡo kidakpa 'bēnni naga nima rōnni. Tumótó lijē kózo bó ró koro naga tara di mī bi 'ba ndögó na lende mó kó'ó rōnni. XXXIX Akiteri 'bēnni ró kiti ma löbu naga di mī ró 'ba mótu ti bi ma laka di mī nḡbele. XL Lijē bó kēdi kodó ḡomó ró makuru'bē tote dó amo naga nima. Mótu kó'dó 'bēnni ró ḡögó tileme rōnni timo. Lijē nime, kada mótó karama ma kēdi kodó dōnni na ró dó kiteli."

XLI Yēsu ari koloma ngósi ngila sandu 'ba tu'du kpa kōzi ki'di di mī reki 'ba ró löbu 'ba Bóko'ba yayi. Tīndi kēdi kólo ró tu'du kpa kōzi ki'di 'bēnni ga ne bo ēdi le ró tonḡo mó. Ma ró bó mōri ma konzi ni ako ku'du yamo ngi nḡbani. XLII Tine 'ja ma ró makuru'bē bó lisa mótó ako ku'du ma 'bēni ró taripa riyó. XLIII Bo idēki bó kōsó ḡo bo ga kako zi bó, na bo kiya zinni te, "Ró ma laka miya ziye, makuru'bē, 'ja bó lisa nime, loko na ku'du kpa kōzi ki'di kebe bilaka naga nime pili. XLIV Rómöyi lijē ma laki naga nima onye nḡe mbowa di ró wa mbēmbē 'bēnni ga. Ne ma 'bēni inza tara, ḡo rómo na ma 'deni pili loko ku'du ne, mótó inza kpe."

## XIII

*Loma Ti Bi Koda*  
(*MT 24:1-14; LK 21:5-19*)

I Kina ódó Yēsu ni kēdi kódo 'deni yaga di mī reki 'ba ró löbu 'ba Bóko'ba yayi tine, bó kōsó ḡo bo ga ma kótó ako kiya zi bó te, "Bó kómó kiyandi, onḡo te. Onḡo dóku naga nime ma kiyija kó'ba kele te."

II Yësu ileki dɔmo zinnī iya te, “Rō löbu naga nima kēdi koŋgɔke ko'ba tara ne, kada mo ɔɔɔ kōmō 'deni dayi dōku ma koto mɔto mo te inza kileke rɔ ma kudō'du dɔ lēpi nī. Bɔ ya ēdi kitiŋi 'doyi bēri.”

III Kina ɔɔɔ bo kari koloma 'deni bēri dɔ dōku 'ba Bilaya ame kuyi kōmōni kari te dɔ rō löbu 'ba Boko'ba ne tine, na Pītōrō ni ti Yakoba ti Yowani ti Andareya kako rɔ dōnni kititi bo kiya te, IV “Iya zize. Kada nima ti kēdi nyanya ga? Kina akileme mo ame gɔ kinda timo kada mo ēdi 'deni ŋgosi na rɔ wa'di?”

V Yësu oloma rɔ tiya mo zinnī te, “I'dike kōmoye kandi laka kinza bɔto mɔto ku'bōlu ye ra. VI Ma konzi mɔto ga ti kako ti möyi ma kiya te, 'Ma na rɔ Kurisitō.’ Kina ti lijē ku'bōlu ma konzi ŋgi. VII Tine ɔɔɔ kuwōke biro ya di ŋgosi ti lēbi mo ma di bi kowɔ kinza kereke dē. Wa naga nima pili ēdi ko'do rōnni tine ŋburuŋburu 'ba doliŋɔ na dē gba. VIII Rōmōyi dɔyayi ti kēnyi 'deni to'do ya rɔ gɔ rōnni, kina doliŋɔ ti kēnyi 'deni to'do ya rɔ gɔ rōnni. Kizikizi ti kēdi 'deni mi gɔ bi ma konzi. Kina 'bō ni ti sēyi ti kēdi 'deni. Wa naga nime pili te gba tisaki mo na kɔzɔ mi kɔ'ɔ 'ba löyö naga tara.

IX Ne kpe i'dike kōmoye kandi laka. Ti kinda'ba ye 'deni koto ye kōmɔ kitī 'ba burē. Ti komba ye 'deni di mi rō 'ba mötu. Kina ti lijē koto ye 'deni ki'di ye kɔrɔke kōmɔ ŋere ni ti bɔ doliŋɔ ni gɔ kö'du ma, todɔɔ bīci lende 'ba laja laka nime. X Tine dɔgba mo laja laka na ti kuwōwō rōni titi toko. XI Kina ɔɔɔ lijē kinda'ba ye koto ye kōmɔ kitī 'ba burē, kinza ki'dike kōmoye kilē'di dē gɔ wa ma 'dɔ kari kiyake. Wa ame ki'di rōni ziye 'dɔ tiya mo mi kada nima ne na kiyake. Rōmōyi wa ame kēdi kari kiyake ne ti kēdi pili rɔ ma kako di zi Nyi Koto Laka.

XII Bilaka ti ki'di löndö nni ga 'deni tupö mo yaga. Kina ti 'bu ni ko'do 'deni gbī tara zi kole 'bēnni ga. Kina ti kole kebe kuyi kpēnni 'deni gbī

rɔ ma köyö lijē ga tupö mo yaga. XIII Laki pili ti ko'ji ye gɔ lende ma. Tine bɔ ame ki'di mi bo kēddi teyi ŋbō kōmō mi kada 'ba tote mo ti kōmɔ ŋgi di mi tölē.”

### *Kuruku Kēnyē*

(MT 24:15-28; LK 21:20-24)

XIV “Kina ɔɔɔ kiya te koŋgɔke kuruku kēnyē tōnē kɔɔɔ 'deni mi gɔ bi ame molo kinza rɔ bi abo ne tine, (ame ugu zi bɔ kidēki mo ga 'dɔ kikali) i'dike lijē ame ga mi Yudayi ne kirija ti kusu dōnni mi dōku. XV Kinza bɔ ame kēdi yaga tindawo rɔ bo ne kilēyi dɔ bo dē kpe kɔɔɔ titi rō togba abo ga. XVI Kinza bɔ ame kēdi 'deni mi nyaka ne kileki dē kpe kari liŋɔ togba bɔŋgɔ abo. XVII Mi kada mo nima gomɔ 'ba 'ja ame ga rɔ ma kōmɔ ti ma kēdi ti kole dɔ kōzinnī naga na ti kēnyē ma 'bēnni ŋgi kulōwō. XVIII Umōtuke zi Boko'ba kinza bo ki'di ko'do rōni dē mi kada 'ba bi kēyi ame rɔ aliri ne. XIX Rōmōyi gomɔ 'ba mi kada nima ti kēnyē 'bēni 'deni ŋgi rɔ dɔ kiteli kebe gomɔ mɔto ga ame pele kēdi ko'do rōnni mi doliŋɔ nime bine molo kako di bi tisaki mo ŋbō kōmō mi kada nime tōne. Kina gomɔ mɔto ma 'dɔ kēdi kɔzɔ ame te inza kpe nati. XX Tine Boko'ba ileki gɔ kada mo 'deni ŋge mbowa. Ma kiya te kinza tara dēne bɔto mɔto inza kōmɔ. Bo ileki gɔ kada mo ŋge 'deni mbowa tara gɔ kö'du 'ba bilaka abo ga ame bo koweli 'deni ne.

XXI Kina ɔɔɔ kiya te bɔto mɔto kako kiya pele ziye te, ‘Ōŋgɔ te, Kurisitō na me bine,’ ala ‘Kina ma 'dē,’ kinza ki'dike dɔye dē gomɔ. XXII Rōmōyi ya mɔto ga ma kidewo rōnni tēgē lijē rɔ Kurisitō ti bɔ kumē lende ma dɔ kindēndē mɔto ga ti kɔɔɔ 'deni. Kina ti lijē ko'do gɔ koto ma kinza kiya naga ŋgi tiyɔzɔ tu'bōlu ame ga pele Boko'ba koweli 'deni ne timo. XXIII Kpe, i'dike kōmoye kandi laka. Wa pili na me ga miyēti gomɔ 'deni molo ndö te ziye.”

XXIV “Di pötö kada 'ba gomö naga nima, kiné kada ti kuyi röní 'deni ngí yaga ró ma kölu, kina nyepe gbi inza kanjmi kpe. XXV Kina ti kiyaya këlu ni 'deni kilayi kako bëri di mitorö. XXVI Kina ti kole 'ba bilaka lesi ti ködo ngí tako ti poli mi tigo 'ba löbu dö kiteli abo. XXVII Kina ti bo koja malayika ngí kari mi dö kumu sowö 'ba döliño nime tutö'du bilaka ame ga pili ró 'ba Boko'ba ne. Kina ti lijé kutö'du ngí yaga 'doyi di mi döliño nime.

XXVIII I'dike ngëri këlu kiyandi ye. Dödo kongö ró döngila mo ga këdi köyö soloro 'deni, mbili mo këdi kunzi nima ikali ngí kpa dökikëri owö dë kpe. XXIX Kina gbi tara ödö kongöke wa naga nime 'deni këdi kö'do rönni nima, ziye tikali mo ngí kada 'ba tako 'ba kole 'ba bilaka lesi owö dë kpe. XXX Omerike lende nime laka. Wa naga nime ti kö'do rönni kota bilaka ma le'jete naga nime möto ga kölé dë gba. XXXI Mitorö ni ti döliño ti kiteli 'deni. Tine lende ma inza kiteli du ma köto te.

XXXII Tako 'ba kada mo nima böto ma köto möto ikali dë. Pele ró malayika 'ba mi döyayi 'ba mitorö ikali dë. Kina kole 'ba Boko'ba pele ikali dë gbi. Bo Boko'ba 'bu na nge kikali abo. XXXIII Kina i'dike komoye kandi laka kolomake ti bi koda römöyí kada mo ikalike dë. XXXIV Ti këdi közo lende 'ba bö möto ame kënyí ngí kari dö nba ne tara. Mi tari abo bo ose gö liño zi bö laja abo ga. Bo oza ndöbö pili ró köto köto zinni to'do mo, bo ki'di bö ma 'do koda gö bi ngí toda bi laka di ró liño. XXXV Kina ti, odake bi laka römöyí kada 'ba tako abo 'ba nere 'be ikalike dë. Dödo ti bo kömö mi dököpiyari ala mi zana koröndo, ala mi kano bi, ala ró mi döngö, kpe ikalike dë. XXXVI Odake bi laka kinza bo kako kömö ra ngí tugu'du kota ye këddike bi tö'dö. XXXVII Tine a ma mose ziye pili na me, olomake ti bi koda.”

## XIV

*'Ja Mötö Inzanza 'Bu Dö Yësu*  
(MT 26:1-16; LK 22:1-6; YN 11:45-12:8)

I Ame tine kada 'ba karama 'ba Pasaka mo tönë ola tö'dö mo 'deni nge dö riyö nati. Karama 'ba tonyo mangolo'bö kinza lanja gömo mo tönë. Tine bö dö bö akumu ni ti bö kömö kiyandi 'ba kö'du ki'di ni ëdi ró toma kori 'ba 'do tinda'ba Yësu ngí liwo kupö yaga. II Römöyí lijé omeri iya te, “Do'doke dë mi kada 'ba karama kinza tindi kënyí ra kö'do ayayi.”

III Kina ödö bö këdi 'deni Betaniya liño 'ba bö möto kidëki ró Simona Bö Mönnyu tine, lijé këdi 'deni kpa akonyo na 'ja möto kako ngí ti kizaza ma kele 'ba 'bu kato ndögö kitigo kulöwö naga. Loko itiko kpamo ngí yaga loko koloma ró tinzanza mo dö Yësu. IV Tine ënyë ngí mi ya möto ga yayi kebe tomeri mo te, “Loko ëdi kirasi 'bu nima gö wa'di? V Ma loko këdi kugö ra mökö o'ja dëne ëdi kö'de yamo nbo kuluku modökoto gbi ti dömo teyi 'di gö loko kökönyí bö lisa ni timo.” Kina lijé koloma ngí ró togba döki'di 'ja nima timo.

VI Kina Yësu kileki zinni te, “Kpe, ëddi kogbake döki'di 'ja nima gö wa'di? Olake ni. A ma laka kulöwö na me loko kö'do 'deni zö. VII Bö lisa ni ëdi koloma nduwë tiye bine, ödö kö'dököke ti kö'doke lende laka 'deni ngí zinni. Ne ma 'bama minza mö'bö tiye bine. VIII Wa ame ngí loko kö'bö to'do mo ne na ma loko kö'do 'deni zö. Loko ilenjo yida róma 'deni mölo ndö koda dö tusu ma. IX Ne ró ma laka miya ziye, wa nime loko kö'do ne ti këyélé röní 'deni ngí kote mi gö bi ame ga pili laja laka ma nime këdi kuwöwö röní teyi ne tomeri göni timo.”

X Kina Yuda Isikarita ma köto di mi löngö ya ma 'butë dömoriyö mo naga nima ne kënyí ngí kari zi bö dö bö akumu ni tususu Yësu zinni. XI Kina ödö lijé kuwö lende ma bö kiya zinni tara tine na minni konji ngí lijé kose 'do topi yamo zi bö. Kina Yuda koloma ngí nati ró toma



kõri ma laka ame gɔ bo ki'di kõzi Yẽsu timo zinni ne.

*Yẽsu O'do Karama Ti Bo Kõsõ Gɔ Bo Ga*  
(MT 26:17-19; LK 22:7-14)

XII Mĩ kada ma dɔndende 'ba karama ma kedi konyo mangolo'bo mo kinza lanɔa gɔmo nima tine, mĩ kada ame 'deni rɔ 'ba tumu kamolõ mo ne, na bo kõsõ gɔ bo ga kako kititi bo, iya te, "O'doko gɔ dari dilenɔ gɔ bi 'ba tonyo karama ziyi yala?"

XIII Kina bo koja ya ma riyõ di mĩ lɔngõ lijẽ ngi kari ti ndose nime, bo iya te, "Arike mĩ gawo yayi, di bi tõmõ 'be dɔye ti kondoso ti bo mɔto ti kete mini dõni. Ozike gɔ bo. XIV Linɔ ame bo kɔdo teyi ne ari kiyake zi bo do linɔ mo te, 'Bo kɔmo kiyandi iya te, "Rõ ma yala na 'do dako donyo karama 'ba Pasaka nime yimo ti bo kõsõ gɔma ga?" ' XV Kina ti bo kileme rõ tɔrɔ lõbu ngi ziye ti jama mo ga kiyija 'deni ndõ ziye kina gɔ kilenoke gɔ bi zize yayi." XVI Kina bo kõsõ gɔ bo naga nima kari ngi mĩ gawo yayi ko'ja wa pili ngi kɔzo ma bo kose zinni. Kina lijẽ kilenɔ bi 'ba tonyo karama ngi zinni yayi.

*Akonyo 'Ba Nere*  
(MT 26:20-29; LK 22:14-20; YN 13:21-30; 1KT 11:23-25)

XVII Mĩ dokopiyari 'deni na Yẽsu ni ti bo kõsõ gɔ bo ga ma 'butẽ domoriyõ kako ngi yayi. XVIII Kina odo lijẽ kedi 'deni kpa akonyo tine, bo iya zinni te, "Rõ ma laka mēdi miya ziye, bo ma kɔto mɔto di mĩ lɔngõ ye nima bina na kedi kari kususu ma. Bo ma kɔto ame ngi kedi konyo wa bi kɔto tõ ne."

XIX Kina lijẽ ngi rɔ meri lijẽ kebe rɔ tititi bo pili rɔ gõnni nima kiya te, "Ma mo na dẽ ngi odo ya?"

XX Bo ileki domo te, "Bo ma kɔto mɔto ngi di mĩ lɔngõ ye kpe ma 'butẽ domoriyõ naga nime. Bo ma kɔto mɔto ame ngi kedi kusu kōzini mĩ lebe kɔto tõ ne. XXI Kole 'ba bilaka lesi edi kolẽ ngi kɔzo lende ma tõnẽ

kugu mĩ buku 'ba Boko'ba gɔ kōdu abo ne tara. Tine bu'bu zi bo ma kususu bo nima. Ma laka mo dēne 'do kõyõ bo dẽ ka ndeni."

XXII Kina odo lijẽ kedi 'deni kpa akonyo yayi tine, na Yẽsu kogba mangolo'bo ngi bo kileki yēe'di mo zi Boko'ba bo konye yimo ki'di zi bo kōsõ gɔ bo ga. Bo iya te, "Me, ogba konyo. Ame na rɔ yida roma."

XXIII Kina bo kogba kōsu gbĩ kileki yēe'di mo bo ki'di ngi zinni lijẽ pili kuwẽ di yimo. XXIV Bo ileki kiya zinni te, "Ame na rɔ roma ma ame kulõwu 'deni gɔ ma konzi, lõmu 'ba Boko'ba kɔrɔ 'deni domo ne. XXV Rõ ma laka miya ziye akuwẽ nime minza muwẽ kpe titi tine 'jaa nɔbõ rɔ ma la'ja di mĩ nere lõbu 'ba Boko'ba."

*Yẽsu Iya Kpa Koga 'Ba Pitõrõ*  
(MT 26:30-35; LK 22:31-34; YN 13:36-38)

XXVI Kina odo lijẽ koba ngala 'deni tine na lijẽ kari ngi do dõku 'ba Bilaya. XXVII Yẽsu iya zinni te, "Kpe pili ti kirinake 'deni ngi kolake ma. Rõmõyi buku 'ba Boko'ba iya 'deni tõnẽ molo bine te, 'Ti mupõ bo koda kamolõ mo yaga kina ti kamolõ kita'ba ngi.' XXVIII Tine odo mɔdo 'deni yaga di mĩ tõlẽ mēdi mari nduwẽ tõti dogba kɔmoye mĩ Galilaya."

XXIX Pitõrõ iya te, "Odo kiya te ya ma laki kirinɔ pele pili, ma 'bama minza mola göyi."

XXX Yẽsu ileki zi bo iya te, "Rõ ma laka mēdi miya ziyi, ni mĩ korõndo nime tõne, gba kota gɔngɔ kidapa dẽ mĩ riyõ eddi koga kpēyi gɔma mĩ mota kiya te ikali ma dẽ."

XXXI Pitõrõ ileki gɔmo kiya rɔ ma kitigo te, "Odo kedi pele rɔ tõlẽ ti mōlẽ kɔto t̄yi. Minza moga kpama göyi." Kina lijẽ kiya ngi pili kɔzo a nima tara.

*Yẽsu Ititi Boko'ba Gɔ Gomo Ma Kedi Kõmõ Zi Bo*  
(MT 26:36-46; LK 22:39-46)

XXXII Kina lijë kako ngi kômö gò bi môtô kîdêkî möyî mo rò Getese-mané. Yésu iya zi bò kôsö gò bo ga te, “Kpe, olomake tötî bine mëdi mari to'dò mötu.”

XXXIII Bo ogba Pîtörö ni ti Yakoba ti Yowani kari ti bo. Meri oso ngi mi bo kumîkî bo. XXXIV Kina bo kiya zînnî te, “Meri oso 'deni ngi ló mi dôkî'dî ma kòzò ëdî ko'dò 'deni ngi tupö ma yaga. Olomake tötî mbowa bine rò ma kòngò bi ti bi koda.”

XXXV Bo ari mbowa dögba na bo kolodò ngi bëri tumötu, dène 'dò kiyese gomò nima ra yaga di zi bo. XXXVI Bo umötu kiya te, “Baba, 'bu ma, nî na kò'bo wa pili. Kòsu nima ogba yaga di kòmò ma. Tine i'di kò'dò rönî gò ako'dòkò 'bî, kinza gò ako'dòkò ma.”

XXXVII Bo ileki kako ko'ja bò kôsö gò bo ga ma mota mo tönè ga kò'dò 'deni. Bo iya zi Pîtörö te, “Simona, ëddî bi tò'dò? Ò'bo dè toda bi pele nge saa kòzò? XXXVIII Olomake ti bi koda ti mötu ko'dò kinza koto ye ra mi akiyòzò. Rò ma laka mi o'dòkò ngi tine yida rò tigo mo inza.”

XXXIX Kina bo kileki ngi kari 'böwu gbî tumötu gò lende kòtòkòtò naga nima. XL Bo ileki kako ko'ja lijë kò'dò 'deni gbî römöyî lijë ëdî 'deni ngi kinano. Kina ngi lijë ikali dè kpe tileki dò lende zi bo. XLI Mi mota mo tine na bo kako kiya zînnî te, “Kpe, ëddîke e'be gba bi tò'dò tindawo ròye? Ò'bo 'deni, kada mo ömò 'deni. Ususu kole 'ba bilaka lesi 'deni ki'di kòzî bò lende kënyè ni. XLII Ënyike, darike. Ongoke bò kususu ma mo tönè ömò 'deni ngòsi.”

*Tinda'ba Yésu*  
(MT 26:47-56; LK 22:47-53; YN 18:3-12)

XLIII Gba kota Yésu kèdî kilende te yò na Yuda kômö ngi. Bo rò ma kòzò di mi löngö ya ma 'butè dómoriyö naga nima. Bo ako ti bilaka rò ma konzi gò bo, ya môtô ga ti mbele, môtô ga ti móbò. Bò dò bò akumu ni ti bò kòmò kiyandi ni ti löbu 'ba

bilaka ni na koja lijë. XLIV Bò susu mo nima iya dòngala 'ba tinda'ba Yésu timo 'deni molo zînnî te, “Bò ame ódò kòngòke mari mome mbili mo nima bo na. Kina 'dò kinda'bake bo ngi karike ti bo yaga.”

XLV Kina ódò bo kômö tînnî yò na bo kilapo Yésu ngi, bo kiya te, “Nere ma.” Kina bo kome mbili Yésu ngi. XLVI Kina bilaka abo naga nima kolodò ngi dò Yésu kinda'ba ngi. XLVII Tine bò ma kòzò di mi löngö ya ama ga ti Yésu yayi ne oto mbele abo ngi koga dò bò laja môtô 'ba bò dò bò akumu timo koke mbili mo ngi'bo yaga. XLVIII Yésu iya zînnî te, “Kpe, gò wa'di na kakoke tinda'ba ma kòzò tinda'ba bò 'bögö tara gòmo, ti mbele ni ti móbò?

XLIX Rò kòmò kada löbu nime pili mëdi moloma tiye mi reki 'ba rò löbu 'ba Bòko'ba yayi tiyandi kòmò bilaka ne, inda'bake ma dè molo di yayi gò wa'di? Ne o'dò rönî 'deni 'dò kèdî kòzò ma tönè kugu molo mi buku 'ba Bòko'ba ne tara.”

L Kina bò kôsö gò bo ga kita'ba ngi pili di rò bo kirinja ga ë'bënnî.

LI Bò môtô gba rò yòbi ti bòngò kinaki rò bo na nge kôsö gò Yésu yayi. Lijë o'dòkò tinda'ba bo, LII na bo kolò rò bo ngi kirinja rò gò nbululu kola bòngò nima zînnî yayi.

*Oto Yésu Liño 'Ba Kayapa*  
(MT 26:57-68; LK 22:54-55; YN 18:13-14)

LIII Kina koto Yésu ngi kari liño 'ba bò dò bò akumu. Na löbu 'ba bò akumu ni ti löbu 'ba bilaka ni ti bò kòmò kiyandi 'ba kò'du ki'di ni kotòtò rönî ngi yayi. LIV Tine Pîtörö ozi 'deni rò ma kòwò nduwè nbo kari kòdò gönnî liño 'ba bò dò bò akumu nima yayi. Bo ari koloma 'deni kèdî rò tubî rò bo kòmò pa'dò ngila bò kanya mo naga nima yayi.

LV Bò dò bò akumu ni ti dò tumu 'bënnî nima pili oloma ga ngi rò toma kòri 'ba wa ame gò kodòrò bëci lende timo rò Yésu gò kupö bo yaga gòmo ne. Tine lijë o'ja lende oto dè di rò bo. LVI Ya ma konzi môtô ga ako pele ti susu bëti môtô ga, tine

lende 'bënni pili oriya dë. <sup>LVII</sup> Kina ya mɔto ga kënyì tɔro tususu bo ro bëti kiya te, <sup>LVIII</sup> "Duwö bo koloma ro tiya mo te, 'Rö löbu 'ba Boko'ba nime ro ako'ba 'ba bilaka lesi ne ti mitiko yaga. Kina mi tö'dö do mota ti mo'ba ngi kileki go bi mo ro ame közi bilaka lesi na dë ko'do." <sup>LIX</sup> Pele tara susu 'bënni naga nima oriya dë.

<sup>LX</sup> Kina bo do bo akumu mo nima kënyì ngi tɔro mi löngö lijë yayi, bo ititi Yësu kiya te, "Ni inza ti lende mɔto tileki mo go susu nime këdi ko'do kulöwö röyi ne?"

<sup>LXI</sup> Tine Yësu udumö ngi le kileki do lende nima dë. Bo do bo akumu nima ileki kititi bo 'böwu te, "Ni na ro Kurisito kole 'ba Boko'ba bo yëyi mo tönë ne?"

<sup>LXII</sup> Yësu ileki domo te, "Ma na. Kina ti kari ko'jake kole 'ba bilaka lesi 'deni koloma do döri Boko'ba tigo do kiteli. Ti ko'jake 'deni ma bo këdi kako bëri ti poli di mitoro."

<sup>LXIII</sup> Kina bo do bo akumu nima kirica bonjo ngi yaga di roni, kiya te, "Kperi wa'di mɔto na 'do koma kpe 'böwu di kpa bilaka mɔto todoro bici lende timo ro bo? <sup>LXIV</sup> Kpe pili uwöke lende döli abo nima 'deni. Meri 'be tondo?" Kina lijë pili kodo karama ngi do Yësu go kupö yaga.

<sup>LXV</sup> Kina ya mɔto mo ga kebe ngi toto'bi woro ro Yësu, lijë kudödu komo bo teyi, lijë komba bo, kititi kiya te, "Umë zize te, yë na komba yi?" Kina bo kanya mo ga kogba bo ngi koloma ro tokoso bo.

*Kpa Koga 'Ba Pitörö*  
(*MT 26:69-75; LK 22:56-62; YN 18:15-18*)

<sup>LXVI</sup> Pitörö edi gba mi linjo nima yayi. Nyiti bo laja 'ba bo do bo akumu mo nima ako ko'ja Pitörö këdi ro tubi ro bo yayi. <sup>LXVII</sup> Loko onjo do Pitörö, na loko kiya te, "O'ja kozo ni nime gbi ro bo kosö go Yësu 'ba Nazareta nime 'di?"

<sup>LXVIII</sup> Pitörö andi gomo kiya te, "Lende 'bi to nima këddi kiya ne mikali dë." Na bo kënyì ngi kari yaga kpa reki.

<sup>LXIX</sup> Nyiti mo tönë ako ko'ja bo kina loko kebe gbi ro tiya mo zi bo kanya ma këdi koro yayi nima te, "Bo nime bo gbi ro ma koto 'bënni mɔto."

<sup>LXX</sup> Kina Pitörö kandi ngi gbi gomo. Mbowa 'böwu ya ma këdi koro yayi mo nima, iya te, "Ro ma laka ni gbi ro ma koto mɔto 'bënni römyö ni di Galilaya."

<sup>LXXI</sup> Kina Pitörö kënyì ngi kulömu ro bo, kileki kiya te, "Ece mitoro ne, boto 'bi to nima këddi kiya lende mo ne mikali dë."

<sup>LXXII</sup> Kina gonjo kidapa ngi ro mi riyo mo nati. Kina Pitörö komeri go lende kiya 'ba Yësu tönë ngi. Ame bo kiya te, "Gba kota gonjo kidapa dë mi riyo ti koga kpeyi goma mi mota." Kina Pitörö koga monjo ngi bëri.

## XV

*Yësu Oro Komo Pilato*  
(*MT 27:1-2; LK 23:1-5; YN 18:28-38*)

<sup>I</sup> Molo mi donjo mo nima na löbu 'ba bo akumu ni ti löbu 'ba bilaka ni ti bo komo kiyandi 'ba kö'du ki'di ni ti tumu 'bënni nima pili kototo ga rönni ngi yayi tudödu ndi lende bi koto. Kina lijë ki'di kudödu Yësu ngi kogba koto zi Pilato turu bo dolinjo.

<sup>II</sup> Pilato ititi iya te, "Ni na ro nere bo dolinjo 'ba Yudayi nime ne?"

Tine Yësu ileki domo te, "Ni na kiya e'bi tara."

<sup>III</sup> Kina bo do bo akumu ni kako ngi koloma ro tususu Yësu go lende ma konzi. <sup>IV</sup> Pilato enyi 'böwu kititi bo, iya te, "Inza ti lende mɔto tileki mo? Onjo susu 'ba röyi ma konya te."

<sup>V</sup> Tine Yësu udumö ngi kileki domo dë. Kina lende mo kigayi Pilato ngi.

<sup>VI</sup> Mi kada 'ba karama 'ba Pasaka 'bënni nima nduwë ro komo koo Pilato oloma nduwë ro toja bilaka yaga koto di mi maboso ro ame lijë kiteri 'do bo kope ne. <sup>VII</sup> Mi kada nima bo mɔto ro Baraba edi mi

maboso yayi. Lijë na koboso gɔ to'do ayayi tupö bilaka. <sup>VIII</sup> Kina ɔdo tindi kako 'deni kititi Pilato tope bo mɔto zinni di mi maboso tara <sup>IX</sup> bo ititi lijë iya te, “Nere bo doliŋɔ 'ba Yudayi nime na ko'dokoke gɔ mope ziye?” <sup>X</sup> Pilato ikali rɔ ma laka bo do bo akumu ni i'di Yësu zi bo tupö mo yaga römöyï minni ombi rɔ Yësu.

<sup>XI</sup> Tine bo do bo akumu ni ososo kpa ya ma konzi 'deni 'do kititi Baraba na gɔ kope yaga di mi maboso zinni. <sup>XII</sup> Pilato ileki 'böwu kititi tindi naga nima te, “Wa'di na ko'dokoke gɔ mo'do zi bo ame kidëki rɔ nere bo do liŋɔ 'ba Yudayi ne?”

<sup>XIII</sup> Kina lijë pili kulöri ngi timo rɔ ma kembe kiya te, “Utöti bo yaga.” <sup>XIV</sup> Pilato iya te, “Gɔ wa'di? Lende kënyë wa'di na bo kirasi?”

Tine lijë ulöri ngi kozo timo rɔ ma kembe kiya te, “Utöti bo yaga.”

<sup>XV</sup> Pilato o'doko 'do minni konmi rɔ bo, na bo kope Baraba ngi yaga zinni di mi maboso. Kina bo ki'di bo kanya ngi komba Yësu gɔ lijë kari ti kutöti bo.

*Tögö Yësu*  
(*MT 27:27-31; YN 19:2-3*)

<sup>XVI</sup> Bo kanya naga nima ogba Yësu ngi kari timo mi liŋɔ 'ba turu bo doliŋɔ nima yayi. Kina lijë kidëki dotumu 'ba bo kanya 'benni nima ngi pili kako. <sup>XVII</sup> Lijë ogba bɔngɔ kasi kolo rɔ bo, lijë ko'do kono ngi kozo a 'ba do nere tara kutu'bö do bo. <sup>XVIII</sup> Kina lijë koloma ngi nati tumötö bo kiya te, “Mötö ziyi nere bo doliŋɔ 'ba Yudayi.”

<sup>XIX</sup> Lijë omba do bo ngi ti koloko lijë koto'bi woro rɔ bo. Lijë olodo bëri kɔmɔ bo tilëlu bo rɔ laŋa. <sup>XX</sup> Kina ɔdo lijë kote tögö bo 'deni rɔ laŋa tara tine, na lijë kolo bɔngɔ kasi nima ngi yaga di rɔ bo, kolo ma 'ba bo ma molo mo kileki rɔ bo. Kina lijë kogba bo ngi tari ti bo tutöti bo.

<sup>XXI</sup> Di gɔ kori yayi na dönni kondɔso ngi ti bo mɔto möyï mo rɔ Simona di Kurënë, këdi kako abo mi gawo di mi nyaka. Kina lijë ki'di

bo ngi tombi ngëri 'ba tutöti Yësu. Bo na rɔ 'bu 'ba Alesandoro ni ti Rupusa. <sup>XXII</sup> Kina lijë kari ngi ti Yësu kömö timo gɔ bi kidëki rɔ Golgota mo tönë ame 'jo 'ba lende mo tégë, “Kulöŋbö do” ne. <sup>XXIII</sup> Lijë ogba layi kudölö yimo ti wowo mɔto kidëki rɔ muri ki'di kpa bo tuwë mo, tine bo uwë dë. <sup>XXIV</sup> Kina lijë kutöti bo ngi lijë koza bɔngɔ abo ga rɔ gɔ rönni. Lijë oloma ngi rɔ tu'du mo ti bödo gɔ kikali ɔdo yë na ti kidili ama ya.

<sup>XXV</sup> Ote tutöti bo ko'ja ndi kada kömö 'deni modɔmosowo. <sup>XXVI</sup> Ugu susu 'ba rɔ bo ki'di tɔrɔ yayi kozo a nime te, “Nere Bo Doliŋɔ 'Ba Yudayi.” <sup>XXVII-XXVIII</sup> Utöti bo akolo mɔto ga gbï riyö 'do ngila bo yayi. Koto do döri bo tine ma koto do gali bo.

<sup>XXIX</sup> Bilaka ame ga pili këdi kudö kebe yayi ne ombamba do zi bo kose do bo kiya te, “Ni bo kiteri titiko rö löbu 'ba Boko'ba gɔ kubö kileki gɔ bi mo mi tö'dö do mota tönë, ni na? <sup>XXX</sup> Ee, olo röyï këki bëri di do ngëri nima te.”

<sup>XXXI</sup> Bo do bo akumu ni ti bo koma kiyandi ni oloma gbï rɔ tose do bo, kiya te, “Bo ɔmo ya ma laki di mi tolë tine bo ikali dë tɔmɔ rɔ bo. <sup>XXXII</sup> I'dike Kurisitö nere bo doliŋɔ 'ba Yudayi këki ti bëri giri nime di do ngëri nima, do'ja ti kɔmɔze gɔ di'di doze ti nati gɔ lende abo.” Ya ma kutöti ngila bo yayi naga nima ebe gbï kiti'ja bo.

*Tölë 'Ba Yësu*  
(*MT 27:45-56; LK 23:44-49; YN 19:28-30*)

<sup>XXXIII</sup> Mi zana kada kodɔrɔ 'deni tine na mandölu kutu'bö gɔ bi ngi nbö kömö kozo saa mota tara. <sup>XXXIV</sup> Kina ɔdo ndi kada kömö 'deni mota tine na Yësu kapi ngi rɔ ma kembe, tégë, “Eloyi, Eloyi, lama sabakatani.” Ame 'jo 'ba lende mo tégë, “Boko'ba ma, Boko'ba ma, ola ma 'deni ngi gɔ wa'di ga?”

<sup>XXXV</sup> Ya ma këdi kɔrɔ yayi mo naga nima uwö, lijë iya te, “Bo ëdi kidëki Eliya.”



XXXVI Kina bo mɔto kinaŋa ŋɔi kogba lipɔ kusu mi layi ko'ba'ba, kiraki do koloko ki'di kpa bo tuwe mo, kiya te, "Ti dongoke do Eliya ti kako kombi bo beri di bina ya?"

XXXVII Yesu api ŋɔi ro ma kembe, kina bo kuloku ŋɔi. XXXVIII Kina bongo ma koke mi ro lobu 'ba Boko'ba timo tone kotopa ŋɔi di tɔro nbö komö beri.

XXXIX Kina do do do kanya ma kedä koro yayi mo nima konggo tuloku 'ba Yesu ŋɔi tara tine, bo iya te, "Ro ma laka bo nime ŋɔi ro kole 'ba Boko'ba."

XL 'Ja mɔto ga edi gbi koro ro ma koro mbowa yayi kedä ro tongo mo. 'Ja mɔto mo ga lijä na ro Mariya Magadala ni ti Salome ti Mariya ma 'ba Yakoba ma titi ni ti Yose. XLI Lijä ma tone ga kosö go bo di Galilaya koloma ro toja laja zi bo ne. 'Ja ma konzi mɔto ga ame kako ti bo Yeroselema ne edi gbi yayi.

*Tusu Yesu*  
(MT 27:57-61; LK 23:50-56; YN 19:38-42)

XLII Mi dokopiyari mo nima ame kina ro kada 'ba ro kilejo koda kada 'ba ro kindawo ne, XLIII Yesepa di Arimataya turu ma lobu mɔto, ame bo kedä gbi ti komo ki'di go nere lobu 'ba Boko'ba ne, bo enyi ŋɔi ti mi kedä kari zi Pilato kititi 'do kodo kpa toku Yesu zi bo tari tusu mo. XLIV Tine do Pilato kuwo kiya te Yesu ole 'deni ŋɔi welo tara tine, lende mo igayi bo ŋɔi. Kina bo kidäki bo do do kanya mo nima kititi, ma Yesu kole 'deni ŋɔi ro ma laka. XLV Kina do bo kuwo 'deni di zi do do do kanya nima, Yesu kole 'deni kina bo kodo kpa toku mo ŋɔi zi Yesepa 'do kombi kari kusu. XLVI Yesepa ari ŋɔi kugö bongo kanmi. Kina bo kombi toku Yesu ŋɔi beri di do ngeri ko'ba mi bongo kanmi nima kolo yimo, bo kari kusu mi ti'börö ame koga 'deni yoki doku yayi tusu toku teyi ne. Kina bo kululu doku mo ŋɔi ki'di kpamo. XLVII Tine Mariya Magadala

ni ti Mariya ma 'ba Yose ni lijä o'ja go bi nima kusu Yesu teyi ne 'deni.

## XVI

*Todo 'Ba Yesu Di Mi Tölö*  
(MT 28:1-8; LK 24:1-12; YN 20:1-10)

I Di potö kada 'ba ro kindawo nima, na Mariya Magadala ni ti Salome ti Mariya ma 'ba Yakoba ni kugö akato kele ŋɔi tari tosa mo ro toku. II Kina lijä kenyi ŋɔi molo mi dongo mo nima kari ndi dogo yayi. Lijä ari komö yayi gba ti kada kedä ki'di kpenni. III Di go kori lijä oloma ro tiya mo ro go ronni te, "Ye na ti kululu doku mo tone yaga di kpamo zize?"

IV Tine do lijä kombi komönni konggo tine, ululu doku lobu mo tone 'deni yaga di kpamo. V Kina do lijä kari kodo yayi lijä ari ŋɔi ko'ja kole yobi mɔto koloma 'deni do kapa dori yayi ti bongo kanmi ro bo. Kina tikere kinda'ba lijä ŋɔi. VI Bo iya zinni te, "Kinza kereke de. Yesu 'ba Nazareta nime kutoti ne na kedä komake? Bo do 'deni di mi töle. Bo inza kpe bine. Ongoke bi ma lijä ko'ba bo pa teyi na me. VII Ari kiyake zi bo kosö go bo ga zi Pitöro ni te, bo ari 'deni toti dogba komönni mi Galilaya. Kina ti lijä kari ko'ja bo yayi kozo ma tone bo kiya zinni ne."

VIII Kina 'ja naga nima kodo ŋɔi di mi ti'börö yayi, lijä kinaŋa ŋɔi nduwé kari. Römyi ronni edi 'deni ŋɔi kilé'di di zi tikere. Lijä iya lende mo de kpe zi boto mɔto di zi tikere.

*Yesu Ileme Ro Bo Zi Mariya Magadala*

(MT 28:9-10; YN 20:11-18)

IX Mi todo 'ba Yesu di mi töle mi tö'dö ma dogba mo nima, bo ileme ro bo titi dogba zi Mariya Magadala. Loko na tone bo koga nöki modomoriyö kita'ba yaga di domo ne. X Kina loko kari kiya ŋɔi zi ya ma ro bo kosö go bo mo ga, ame lijä kedä 'deni ŋɔi bi mono ne. XI Lijä uwö loko kiya pele te bo do

'deni loko ko'ja ti kōmōnī nima, lijē  
i'di dōnnī dē gōmo.

<sup>XII</sup> Di pōtō mo 'bōwu na bo kōdō  
ngī kileme rō bo 'bōwu ti kinē ma  
'beri mōtō zi ya ma riyō mōtō ga di  
gō kōri. <sup>XIII</sup> Ya naga nima ileki kiya  
zinnī lijē mōtō mo naga nima, pele  
lijē i'di dōnnī dē gōmo.

<sup>XIV</sup> Rō ḡburuḡburu mo tine na bo  
kōdō ngī kileme rō bo zinnī lijē ma  
'butē dōkōtō naga nima pili bi kōtō,  
ko'ja lijē kēdī rō tonyo kpēnnī. Bo  
amo dōnnī gō ame lijē ki'di dōnnī  
dē gō lende 'ba bilaka ame ga ko'ja  
bo kōdō 'deni di mī tōlē pele kiya  
lende mo zinnī ne. <sup>XV</sup> Bo iya zinnī te,  
“Kpe arike mī dōliḡ pili kuwōwōke  
laja laka 'ba Boko'ba zi dō kupō  
pili. <sup>XVI</sup> Kina bōtō ame ga ki'di  
dōnnī gōmo kobapatisi ne ti kōmō  
ngī. Tine ame ga ki'di dōnnī dē  
gōmo ne ti kōdō karama ngī dōmo.  
<sup>XVII</sup> Ma ki'di dōnnī 'deni gōmo mo  
naga ti kēdī 'deni ngī ti tigo. Lijē  
ti koga nōkī ngī yaga ti mōyī ma.  
Lijē ti kilende rō kpa lōwō. <sup>XVIII</sup> Lijē  
inda'ba murē pele, kono lijē pele,  
inza ko'dō o'tō zinnī. O'dō lijē ki'di  
kōzinnī rō bō rōkō'ō ti kilenḡ ngī.”

<sup>XIX</sup> Kina o'dō ḡere Yēsu kote tilende  
'deni pili tinnī kōzō a nime te tine,  
na kogba bo ngī kari mitorō, kari  
koloma dō dōrī Boko'ba.

<sup>XX</sup> Kina bō kōsō gō bo ga kari ngī  
kuwōwō laja nime kote mī gō bi pili.  
Kina ḡere Yēsu kō'bō ngī tinnī ki'di  
tigo zinnī gō bilaka kikali ngī lijē ēdī  
kiya lende ma laka.

## Laja Laka Ma LUKA Kugu

<sup>I</sup> Kina kɔzɔ ame ya ma konzi mɔtɔ ga kiyɔzɔ 'deni tugu wa ame ga ko'dɔ rɔnni mi lɔngɔ ze bine ne tara <sup>II</sup> ame ngi 'deni kɔzɔ ma lijɛ bɔ ko'ja mo ti kɔmɔnni di bi tisaki mo ga kari kuwɔwɔ 'deni kiyɛti zize ne. <sup>III</sup> Kina kɔzɔ ame moloma 'deni mɔlo rɔ tinyeli mo pili rɔ gɔmo ne, moŋgɔ ma laka mo na 'deni gbɛ zɔ 'dɔ tugu mo miyija gɔmo ziyi, Tewopilo turu lɔbu, <sup>IV</sup> 'dɔ ki'di kikali wa naga nima kiyandi yi timo ne na rɔ ma laka.

### *Lende 'Ba Tɔyɔ Yowani Bɔ Bap- atisi*

<sup>V</sup> Mi kada nima Erode kɛdi rɔ bɔ dɔliŋɔ 'ba Yudayi ne, bɔ mɔtɔ, mɔyi mo rɔ Zakariya, rɔ bɔ akumu 'ba Bɔko'ba ɛdi yayi. Bo di mi lɔngɔ bɔ akumu ame ga rɔ dɔtumu 'ba Abiya ne. Kina 'ja abo Alizebete gbɛ di mi kupɔ Arona. <sup>VI</sup> Lijɛ kpaki riyo rɔ bɔ lende laka kɔmɔ Bɔko'ba. Kɔ'du ki'di 'ba Bɔko'ba pili lijɛ o'dɔ 'deni ko'ba'ba dɔ 'bɔ mo. <sup>VII</sup> Tine lijɛ inza ti kole, rɔmɔyi Alizebete ɔrɔ 'deni rɔ kɔtɔ. Kina lijɛ kpaki riyo ɔndɛ ga 'deni ngi sowa.

<sup>VIII</sup> Kina ɔdɔ kɔmɔ 'deni mi kada ame ndɔbɔ 'ba toŋma akumu kila'ba zi tumu ma 'ba Zakariya ni ne tine <sup>IX</sup> bo na koza bo ngi gɔ dɔlɛti 'bɛnni 'ba bɔ akumu tari mi rɔ lɔbu 'ba Bɔko'ba toŋma akato kele.

<sup>X</sup> Tine ɔdɔ kada 'ba toŋma mo kɔmɔ 'deni bɔ mɔtu ma laki pili otɔŋi 'bɛnni rɔnni ngi yaga yayi bi mɔtu. <sup>XI</sup> Kina malayika 'ba Bɔko'ba kɔdɔ ngi zi bo di rɔ yayi kɔrɔ ngila bi 'ba toŋma akato kele nima dɔ kapa mo ma dɔri. <sup>XII</sup> Kina ɔdɔ bo ko'ja malayika nima 'deni tara tine ɛnyi ko'de tikere ngi mi bo. <sup>XIII</sup> Tine malayika nima ɛnyi kiya zi bo, iya te, "Zakariya, kinza kere dɛ, akititi 'bi Bɔko'ba uwɔ 'deni. 'Ja 'bi Alizebete ti kɔyɔ kole ziyi, 'dɔ

ki'di mɔyi mo rɔ Yowani. <sup>XIV</sup> Ti kɛddi ngi 'deni ti mi kɛyi ti lɔŋɔ ma mbɛmbɛ. Kina ma konzi mɔtɔ ga ti kɛdi 'deni gbɛ rɔ lɔŋɔ gɔ tɔyɔ bo. <sup>XV</sup> Bo ti kɛdi rɔ lɔbu ma dɔ kiteli di kɔmɔ Bɔko'ba. A mɔtɔ rɔ layi ala a ma kata naga inza kudɔ kpa bo. Bo ti kɛdi lɔ ti Nyi Kɔtɔ Laka mɔlo di bi tɔyɔ bo. <sup>XVI</sup> Bo ti ko'de bilaka 'ba Yisarele ma konzi 'deni ngi kileki kako zi nɛre Bɔko'ba 'bɛnni. <sup>XVII</sup> Bo ti kari dɔgba kɔmɔ nɛre ti tigɔ 'ba Nyi Kɔtɔ Laka kɔzɔ 'ba Eliya, tileki dɔki'di 'bu ni todɔ'bo mo kɔtɔ ti kole, ma kinza kuwɔ dɔ Bɔko'ba naga tuyi dɔki'di mo kɛdi rɔ bɔ lende laka, tileŋɔ lijɛ ame ga rɔ 'ba nɛre ne ndɔ koda dɔ bo."

<sup>XVIII</sup> Tine Zakariya ɛnyi kileki zi malayika nima, iya te, "Ti mikali tondo? Ma na me 'deni rɔ ma kɔndɛ kina 'ja ma gbɛ ɔndɛ 'deni sowa."

<sup>XIX</sup> Malayika nima iya te, "Ma na rɔ Gabɛrɛlɛ. Ma na rɔ bɔ tɔrɔ kɔmɔ Bɔko'ba, kina me koja ma ziyi ti laja laka nime. <sup>XX</sup> Lende nime ti ko'dɔ rɔnni ngi ko tara mi kada mo yayi, ne kina me kilagi ti'di dɔyi gɔmo, kpɛyi ti kudɔdu rɔnni teyi koloma tara kinza kilende dɛ nɔbɔ kɔmɔ mi kada mo ame kɛdi ko'dɔ rɔnni yimo ne."

<sup>XXI</sup> Tine bɔ mɔtu ma laki ɛdi 'bɛnni kolɔ'bo yaga yayi toda Zakariya ti meri, iya te, "Wa'di ga na ko'dɔ rɔnni 'deni zi bo di rɔ yayi ki'di bo kigabi kulɔwɔ te?"

<sup>XXII</sup> Kina ɔdɔ bo kɔdɔ yaga tine bo ilende dɛ kpe gɔnni. Kina lijɛ kikali ngi bo o'ja bikoro tɔ ne 'deni di mi rɔ lɔbu 'ba Bɔko'ba yayi. Rɔmɔyi bo oloma ngi rɔ tilende zinni ti kɔzi bo, kpa bo ilende dɛ kpe.

<sup>XXIII</sup> Kina ɔdɔ dɔ tɔ'dɔ 'ba ndɔbɔ abo kote rɔnni 'deni tine bo ileki ngi kari liŋɔ abo. <sup>XXIV</sup> Di pɔtɔ mo yɔ na 'ja abo Alizebete kɔmɔ ngi. Tine lɔko ɔ'bɔ tusu dɔnni rɔ nɔbɔ nyɛpe muyi. Lɔko oloma tiya mo te, <sup>XXV</sup> "Bɔko'ba na ko'dɔ wa nime 'deni zɔ. Le'jete bo ileme mi koŋmi abo 'deni zɔ bo kombi rɔ kaya tɔnɛ 'deni yaga di dɔma gɔ dɔma kɛdi ti rɔ ma kitɛwu mi lɔngɔ lɛpi ma ga."

*Lende 'Ba Töyö Yësu*

**XXVI** Mi modɔɔkoto 'ba nyepe ma di pötö tɔmɔ 'ba Alizebete na Boko'ba koja malayika Gabërëlé ngi kari Nazareta gawo mɔtɔ 'ba mi Galilaya. **XXVII** Oja bo kari zi nyiti mɔtɔ yayi möyi mo rɔ Mariya. Nyiti nime bɔ mɔtɔ rɔ Yesepa di mi kupö Dawidi na kilibö 'deni 'dɔ togbe mo rɔ 'ja. **XXVIII** Malayika nima ari kömö kiya zini, iya te, "Mötö ziyi ni ame 'deni ti lende këyi ne. Boko'ba edi tiyi."

**XXIX** Lende nime o'de tikere ngi zi Mariya, loko iya te, "Lende wa'di ga na te?"

**XXX** Tine malayika ilende zini, iya te, "Mariya, kinza kere de. Mi Boko'ba onmi 'deni royi. **XXXI** Ti komo köyö kole botoni, kina ti ki'di möyi mo rɔ Yësu. **XXXII** Bo ti kedii rɔ löbu kina ti kidëki bo rɔ kole 'ba Boko'ba tigo dɔ kiteli. Nere Boko'ba ti ki'di közi kakpa 'ba 'bu bo löbu Dawidi 'deni ngi zi bo. **XXXIII** Kina bo ti kö'bö rɔ bɔ dɔ kupö Yakoba rɔ nburunburu. Nere löbu abo ote roni de."

**XXXIV** Mariya enyi kileki zi malayika nima, iya te, "A mo nime 'dɔ kedii tondo, ma ama ga mikali botoni de ne?"

**XXXV** Malayika nima iya te, "Nyii Koto Laka ti kako döyi kina tigo 'ba Boko'ba ame rɔ dɔ kiteli ne ti kutu'bö yi 'deni ngi. Kina kole koto laka nime kedii köyö ne ti kidëki ngi rɔ kole 'ba Boko'ba. **XXXVI** Ongo Alizebete 'ja löbu kondë wado 'bi tonë bilaka kiya loko rɔ koto ne te, edi 'deni ti nyepe modɔɔkoto rɔ ma komo 'dɔ köyö kole. **XXXVII** Römöyi a mɔtɔ inza ame to'dɔ mo konya dɔ Boko'ba."

**XXXVIII** Mariya ileki domo, iya te, "Ma a 'ba közi Boko'ba na. Ko'do roni ngi zö kozo a nima kiya ne."

Kina malayika nima kënyi ngi kari di ngila ni yayi.

*Mariya Ari Zi Alizebete*

**XXXIX** Welo di pötö mo na Mariya kënyi ngi kari mi gawo mɔtɔ mi

doyayi kurungu 'ba Yudayi. **XL** Loko ari kömö liŋɔ 'ba Zakariya yayi kumötö Alizebete. **XLI** Kina dɔ Alizebete kuwö akumötö 'ba Mariya tine kole okpe roni ngi di mini. Alizebete ngi lɔ ti Nyii Koto Laka, **XLII** kina loko kapi ngi rɔ ma kembe, iya te, "Ni na rɔ 'ja ame ti yeyi laka 'ba Boko'ba di mi lönggö 'ja ma laki pili. Kina kole nima kedii köyö ne ti kedii ngi ti yeyi laka. **XLIII** Ne oma'jo ma ka le go wa'di ki'di ma 'ba nere ma kako tongo ma? **XLIV** Römöyi tuwö ame muwö mötö ko'dɔ 'bi yo na kole kokpe roni ngi di yimö rɔ lonjo. **XLV** Ni ame ki'di döyi go lende ma Boko'ba kiya ziyi ko'dɔ roni ngi tara ne, ni na ti yeyi."

*Ngala 'Ba Mariya*

**XLVI** Mariya iya te,

"Döki'di ma ilëlu nere Boko'ba,

**XLVII** kina didi ma iliya ngi römöyi Boko'ba omo ma 'deni.

**XLVIII** Bo o'ba nalo ma,

ma bɔ laja woti rɔ lisa abo nime 'deni.

Di mi tone nduwë kari dogba

bilaka pili ti kidëki ma rɔ loko ame ti yeyi ne.

**XLIX** Römöyi Boko'ba tigo dɔ kiteli o'dɔ lende löbu 'deni zö.

Möyi bo na koto laka.

**L** Mi konmi abo ita'ba 'deni

koloma ti dɔ kupö ame ga pili kere bo ne nduwë rɔ ma kololo.

**LI** Ti tigo abo na me bo kileme ndobo dɔ kiteli abo nime 'deni.

Bo iyeyi mi bɔ dɔ kombi ni 'deni kita'ba rɔ kotokoto.

**LII** Bo ogba nere ni 'deni yaga di dɔ kiti,

tine bo ombi ya ma woti rɔ lisa naga 'deni toro.

**LIII** Bo i'di tekpë ma laka 'deni zi bo 'bö ni,

tine bo oga bɔ wa ni 'deni kari rɔ közi sari.

**LIV-LV** Bo okonyi bilaka 'ba Yisarele bɔ laja abo ga 'deni.

Mi konmi abo bo ileme 'deni zi Abarayama



ti dɔ kupö mo ga rɔ ɲburuɲburu  
kɔzɔ ame bo kiya 'deni mɔlo  
zi 'bu ze löbu mo ga ne tara."

LVI Mariya oloma ko'dɔ kɔzɔ  
nyepe mota tara titi ti Alizebete yayi  
tine na loko kënyĩ kileki 'jaa ti kari  
liɲɔ 'bënni.

### *Töyö Yowani Bɔ Bapatisi*

LVII Kina ɔdɔ kômö 'deni mi kada  
'ba löyö 'ba Alizebete tine na loko  
köyö ɲgi rɔ kole bɔtɔni. LVIII Ya  
ma mi tirĩ ti ma wado 'bëni ga pili  
uwö lëbi 'ba mi koɲmi nima Boko'ba  
ko'dɔ zini ne, kina lijë ɲgi gbĩ pili rɔ  
lɔɲɔ gɔmo.

LIX Mi tö'dö dɔ modɔɔmota 'deni  
na lijë kako ɲgi to'dɔ dölëti 'ba  
akilele rɔ kole nima. Lijë iteri 'bënni  
'dɔ möyi 'bu mo Zakariya na koyi  
ɔmo. LX Tine ma bo ënyi kiya te,  
"Inza tara, i'di möyi bo rɔ Yowani."

LXI Lijë ënyi kileki kiya zini, iya te,  
"Möyi ma tara inza mɔlo mi kupö  
ye."

LXII Kina lijë kilende zi 'bu mo ti  
közinni kititi bo gɔ lende 'ba möyi  
kole nima, ɔdɔ bo ti ko'dɔkɔ 'ba bo  
'dɔ kidëki rɔ yë. LXIII Bo ileme 'dɔ  
ko'de akugu wa zi bo, kina bo kugu  
ɲgi kiya te, "Möyi bo rɔ Yowani."

Kina lende mo kigayi bilaka naga  
nima ɲgi pili. LXIV Kina ɲgi yɔ na  
kpa bo kope rɔni ɲgi dɔnde'de bo  
kebe tilende tilëlu Boko'ba.

LXV Kina tikere kinda'ba bilaka  
ame ga 'ba mi tirĩ ne ɲgi pili  
lende mo kiyëlë rɔni ɲgi kote mi  
ɔyayi kuruɲgu 'ba Yudayi nima  
toko. LXVI Bɔtɔ ame kuwö lende löbu  
nime ko'dɔ rɔni ne ɲgi ti meri mo  
iya te, "Kole nime ti këdi tondo ga  
kada mɔtɔ?" Römöyi ileme 'deni ɲgi  
rɔ ma laka tigɔ löbu 'ba Boko'ba ëdi  
dɔ kole nime.

### *Ngala 'Ba Zakariya*

LXVII 'Bu bo Zakariya ɲgi lɔ ti Nyi  
Kɔtɔ Laka kina bo koloma ɲgi tumë  
lende 'ba Boko'ba kiya te,

LXVIII "Akilëlu këdi zi ɲere Boko'ba  
'ba Yisarele  
römöyi bo ako 'deni kɔmɔ bi-  
laka abo ga yaga.

LXXIX Bo i'di bɔ kɔnyi ma dɔ kiteli  
'deni zize

di mi kupö bɔ laja abo Dawidi,

LXXX kɔzɔ ame bo kiya 'deni mɔlo  
tönë bine

ti bɔ kumë lende abo ga ne.

LXXXI Ame 'dɔ bo kɔmɔ ze di közi bo  
ya ze ga

gbĩ di zi bɔ ndo'ji ze ga ne.

LXXXII Bo iya te bo ti kileme mi koɲmi  
ɲgi

zi 'bu ze löbu ga,

dɔ bo inza kudölu di gɔ lömu koro  
abo nime

LXXXIII bo kulömu 'deni zi 'bu ze  
Abarayama ne.

LXXXIV Bo ulömu 'deni 'dɔ bo kɔmɔ ze  
di zi bɔ ya ze ga

'dɔ ki'di dojake laja zi bo

rɔ dɔ ɲgölö kinza tikere,

LXXXV rɔ bɔ lende laka rɔ ma kɔpɔ di  
kɔmɔ bo

mi kada 'ba loma ze ga pili.

LXXXVI Tine ni 'bëyi kole ma, ti kidëki  
yi

rɔ bɔ kumë lende 'ba Boko'ba  
tigɔ dɔ kiteli.

Römöyi ti kari 'bëyi dɔgba

kɔmɔ ɲere tilëno kori teyi,

LXXXVII tiya mo zi ya ame ga rɔ 'ba bo  
ne

ma këdi kɔmɔ lijë di mi tölë

kola lijë gɔ lende kënyë 'bënni  
ga.

LXXXVIII Nere Boko'ba ze ti ko'dɔ ɲgi  
ti mi këyi abo.

Bo ori ze 'deni ti bi kɔpɔ abo ame  
kiyɔpɔ bi 'deni zize

kɔzɔ kada ame këdi kɔdɔ rɔ mi  
dɔɲbɔ ne tara,

LXXXIX 'dɔ kiyɔpɔ bi zi lijë ame ga mi  
bi kölu 'ba tölë ne,

kina gbĩ 'dɔ kokɔkɔ ndize mi  
kɔri 'ba lende këyi."

LXXX Kina kole nima kiyöbu ɲgi  
kɔmɔ mo kandi 'deni. Tine na bo  
kari koloma ɲgi kö'bö yi mökö ɲbɔ  
bo kɔdɔ 'jaa yaga bi kɔpɔ zi bilaka  
'ba Yisarele

## II

*Töyö Yësu*  
(MT 1:18-25)

<sup>I</sup> Mi kada mo naga nima yayi na Kayisara Agusitö, bɔ dɔliŋɔ ma löbu 'ba Romo, ki'di lende ŋgɔ 'dɔ tugu möyɔ bilaka 'ba mi dɔyayi abo ga pili. <sup>II</sup> Ame na rɔ möyɔ kugu ma dɔgba ame ko'dɔ rɔni mi kada nima Kurinö kedi rɔ turu bɔ dɔliŋɔ 'ba Suriya ne. <sup>III</sup> Kina bilaka pili mɔtɔ ari ŋgɔ mi gawo 'be tugu möyɔ yi.

<sup>IV</sup> Kina Yesepa kenyi ŋgɔ gbɔ di Nazareta di mi Galilaya kari Beteleme gawo 'ba 'bu bo löbu Dawidi bɔ dɔliŋɔ mi dɔyayi 'ba Yudayi römöyɔ bo di mi kupö Dawidi. <sup>V</sup> Lijë ari ti Mariya mo tönë kilibö 'deni zi bo rɔ 'ja ne. Tine loko 'deni rɔ ma kindasi. <sup>VI</sup> Ko'ja lijë kedi 'deni yayi yɔ na kada 'ba löyö 'bëni kömö ŋgɔ zini. <sup>VII</sup> Kina loko köyö kole dɔndende 'bëni ŋgɔ rɔ bɔtɔni. Kina loko kolo ŋgɔ mi bɔŋgɔ loko ko'ba mi bi 'ba tonyo akonyo 'ba yeri römöyɔ gɔ bi inza kpe zinni mi rɔ 'ba ŋba.

### *Malayika Ni Ti Bɔ Koda Kamölö*

<sup>VIII</sup> Mi dɔyayi nima yayi bɔ koda kamölö mɔtɔ ga edi 'bënni yi mökö tonɔ gɔ kamölö 'bënni ga rɔ mi korɔndɔ. <sup>IX</sup> Malayika 'ba Boko'ba ako kodɔ zinni na bi kɔpɔ 'ba Boko'ba kiyɔpɔ bi ŋgɔ lëwu yaga di rɔnni. Kina lijë ŋgɔ rɔ tikere rɔ ma kenyë. <sup>X</sup> Tine malayika nima ënyɔ kilende zinni, iya te, "Kinza kereke dë. Laja laka 'ba lɔŋɔ löbu nime kedi kako zi bilaka pili ne na mo'de ziye. <sup>XI</sup> Mi kada nime tɔne öyö bɔ konyi 'deni ziye mi gawo 'ba Dawidi. Bo na rɔ Kurisitö ŋere ze bɔ konyi mo tönë kedi koja kako di mitɔrɔ ne. <sup>XII</sup> Ame na rɔ akileme mo 'dɔ kikalike ŋgɔ lende ma nime edi rɔ ma laka. Ti kari ko'jake kole kuru kolo 'deni mi bɔŋgɔ ko'ba 'deni mi bi 'ba akonyo 'ba yeri."

<sup>XIII</sup> Kina ŋgɔ yɔ na tindi 'ba malayika ma konzi 'ba mitɔrɔ kodɔ ŋgɔ ŋgila malayika ma tönë yayi tilëlu Boko'ba, iya te,

<sup>XIV</sup> "Rɔ löbu kedi  
ŋbö zi Boko'ba mitɔrɔ.

Mi dɔyayi bëri bine lende këyi edi  
'deni  
zi lijë ame ga mi bo konmi rɔmo  
ne."

<sup>XV</sup> Kina ɔdɔ malayika naga nima kenyi 'deni di rɔnni yayi kileki kari mitɔrɔ tine bɔ koda kamölö naga nima ënyɔ kiya rɔ gɔ rɔnni, iya te, "Darike te Beteleme tonɔ ɔtɔ nime ko'dɔ rɔni ŋere Boko'ba kiya lende mo zize ne."

<sup>XVI</sup> Kina lijë kenyi ŋgɔ dɔmo rɔ rikamba tari Beteleme. Tine lijë ari ko'ja Mariya ni ti Yesepa ŋgɔ yayi ti kole kuru kö'dö 'deni mi bi 'ba tonyo akonyo 'ba yeri. <sup>XVII</sup> Kina ɔdɔ lijë ko'ja bo 'deni tara tine na lijë kebe ŋgɔ nati tiyëti gɔ lende ame ga malayika kiya zinni gɔ kö'du 'ba kole nima ne. <sup>XVIII</sup> Kina ya ame ga pili kuwö lende kiya 'ba bɔ koda kamölö naga nima ne kotɔ ŋgɔ rɔ gönni. <sup>XIX</sup> Tine Mariya inda'ba 'bëni lende naga nima ŋgɔ kikeki kö'bö mini.

<sup>XX</sup> Bɔ koda kamölö tönë ga uyi dönni ŋgɔ rɔ lɔŋɔ ti tilëlu Boko'ba gɔ wa ame ga pili lijë kuwö ko'ja gbɔ ŋgɔ te kɔzɔ ma kiya rɔni zinni tara ne.

### *To'dɔ Dölëti Mi Rɔ Löbu 'Ba Boko'ba*

<sup>XXI</sup> Kina ɔdɔ kömö 'deni mi tö'dö dɔ modɔmota 'ba kole nime 'dɔ to'dɔ dölëti 'ba akilele rɔmo tine oyi möyɔ mo ŋgɔ rɔ Yësu, möyɔ mɔlo tönë malayika ki'di dɔ bo gba kinza kɔmɔ bo dë ne.

<sup>XXII</sup> Kina ɔdɔ kada 'ba to'dɔ dölëti 'bënni mi rɔ löbu 'ba Boko'ba kɔzɔ gɔ kö'du ki'di mo ame Musa kugu ne kömö 'deni tine Yesepa ni ti Mariya oto kole nima ŋgɔ kari Yerosalema 'dɔ kulömu zi Boko'ba. <sup>XXIII</sup> Lijë ɔ'dɔ kɔzɔ ame kugu 'deni mɔlo mi kö'du ki'di 'ba Boko'ba, kiya te, "Kole bɔtɔni ame ga pili rɔ dɔndende ne kulömu zi Boko'ba." <sup>XXIV</sup> Kina gbɔ lijë ari ti kole matukpuru riyo 'dɔ tonɔma mo rɔ akumu zi Boko'ba kɔzɔ ame kö'du ki'di mo kiya ne.

<sup>XXV</sup> Tine bɔ mɔtɔ kidëki möyɔ mo rɔ Simona edi Yerosalema yayi rɔ bo lende laka bɔ koro kö'du ki'di 'ba

Boko'ba pili. Nyi Koto Laka edi do bo, bo ko'bo ti komo ki'di go konyi 'ba Boko'ba zi Yisarele. **XXVI** Kina Nyi Koto Laka ileme 'deni molo zi bo, bo inza kinene a mato ro tole titi du tine 'jaa nbö odo bo ko'ja Kurisitö mo nime Boko'ba kedii koja zinni ne 'deni ngi du titi. **XXVII** Mi kada mo nima na Nyi Koto Laka ki'di bo ngi kari mi reki 'ba rö löbu 'ba Boko'ba. Kina odo 'bu 'ba Yesu ni ti ma bo Mariya ko'de bo 'deni kako mi rö löbu 'ba Boko'ba 'do to'do wa ame ga ko'du ki'di ko'doko ne ro bo tine **XXVIII** Simona ombi bo ngi kazi bo kilölu Boko'ba, iya te,

**XXIX** "Nere ma, i'di bo laja 'bi 'deni 'do kari abo nati liya ti mi keyi kozo ko'du 'bi tara.

**XXX** Romöyi konyi 'bi mo'ja 'deni ti komo ma

**XXXI** ame kileño 'deni 'do komo bilaka 'ba dolinjo pili ko'ja ne,

**XXXII** bi kopo ma 'do kileme lende 'bi zi bo löwö gbi ti ro löbu 'ba bilaka 'bi ga Yisarele."

**XXXIII** Tine 'bu 'ba kole nima ti ma mo oto ngi ro gönni go lende nima kiya roni tara ro kole nima ne.

**XXXIV** Simona o'do yeyi ngi dönni. Tine bo ileki kiya zi Mariya, bo iya te, "Kole nime i'di 'deni 'do ma konzi di mi Yisarele kolokpo yaga timo kina 'do ma konzi mato ga kaya yaga timo. Bo na ti kedii ro akileme ma kako di zi Boko'ba go bilaka kiya kpenni romo. **XXXV** Meri ame ga ro ma kusu mi doki'di ma konzi ne ti kileme 'deni yaga. Ne ni, doki'di yi ti kuloro 'deni ti meri."

**XXXVI** 'Ja mato moyi mo ro Ana nyiti 'ba Panuwela di mi kupö Asera ro bo kume lende 'ba Boko'ba edi gbi yayi. Loko onde 'deni. Pa molo do yito 'beni ogbe loko ko'do nge komo koo modomoriyö ti me'de ni yo na me'de ni kole ngi. **XXXVII** Kina me loko o'do 'deni nbö komo koo kuluku koto kodo domo 'buté mota domosowo (84) ro makuru'be. Tine na loko ko'bo 'beni ngi nburu mi rö löbu 'ba Boko'ba. Loko obö ngi yayi kote kada kote korondo toja laja

zi Boko'ba toro kpenni gbi tumötu. **XXXVIII** Loko omö do Yesepa ni mi saa nima na loko ko'do yee ma ngi zi Boko'ba. Kina loko koloma ngi tiya lende 'ba kole nima zi lijé ame ga pili kedii ti komo ki'di mo ma go Boko'ba komo bilaka 'ba Yisarele di mi tole ne.

**XXXIX** Kina odo Mariya ni ti Yesepa kote to'do doléti 'ba ro kole nima 'deni go ko'du ki'di 'ba Boko'ba mo tine na lijé kileki ngi kari Galilaya mi gawo 'beni Nazareta. **XL** Kina kole tone kiyöbu ngi di yayi komo mo kandi yaga. Tine bo ngi lo ti akikali, yeyi 'ba Boko'ba edi do bo.

### *Yesu Ileke Mi Reki 'Ba Rö Löbu*

**XLI** Ro go komo koo pili 'bu bo ni obö nduwé tari Yerosalema mi karama 'ba Pasaka. **XLII** Kina odo komo koo abo kedii 'deni 'buté domoriyö tine na lijé kényi ngi gbi kari mi karama nima kozo ma molo tara. **XLIII** Tine ko'ja karama kote roni 'deni 'bu bo ni ti ma bo kedii kileki kari linjo na kole mo tone ro Yesu ne kileke ngi mi Yerosalema yayi. Tine 'bu bo ni ti ma bo ikali ga gomo de. **XLIV** Lijé omeri 'beni tégé motoga bo ti kedii mi löngö bilaka konzi naga nima kedii kari koto tinni ne. Lijé ilingere 'deni nbö kada kosö, na lijé ki'di ngi nati toma go bo kebe zi ma wado 'beni ga ti bo pori nni ga. **XLV** Kina odo lijé ko'ja bo de tine lijé uyü dönni ngi kileki toma bo di Yerosalema.

**XLVI** Mi to'do do mota 'deni tine na lijé kari ko'ja bo mi reki 'ba rö löbu 'ba Boko'ba bo koloma 'deni mi löngö bo komo kiyandi ni tuwö lende 'beni ga gbi tititi lijé. **XLVII** Akikali abo ti do lende kileki abo igayi ya ame ga pili koloma ro tuwö mo ne ngi. **XLVIII** Kina odo 'bu bo ni ti ma bo ko'ja bo 'deni tara tine lijé oto ngi ro gönni. Kina ma bo kényi kilende zi bo, iya te, "Kole ma, o'do ze te go wa'di? Ze ngi ro meri sowa ti 'bu yi, dedii toma göyi."

**XLIX** Bo ileki domo zinni, iya te, "Eddi komake ma ro toma go wa'di? Ikalike de ma 'do medii mi rö 'ba 'bu

ma?" <sup>L</sup> Tine lende nima bo kēdi kiya zinnī ne lijē ikali 'jo mo dē.

<sup>LI</sup> Kina bo kēnyī ngī kari tinnī Nazareta, bo koloma kuwō dōnnī. Tine ma bo ikeki 'bēnī wa tōnē ga ngī kō'bō minī. <sup>LII</sup> Kina Yēsu kiyōbu ngī ti akikali kpaki ti mī kēyī 'ba Boko'ba gbī ti 'ba bilaka lesi.

### III

#### *Yowani Bō Bapatisi*

(*MT 3:1-12; MK 1:1-8; YN 1:19-28*)

<sup>I</sup> Mī kada ma Tiberiya ko'do 'deni kōmō kōō 'butē dōōmu dō kitī rō bō dōlinjō ma lōbu 'ba Romo, Pōnitiyo Pilato na rō turu 'ba dō Yudayi. Erode na 'ba bo rō nere 'ba Galilaya kina bō löndō bo Pīlipō na rō nere 'ba Ituriya ni ti Turakoniti, kina Lusaniya na rō nere 'ba Abilene, <sup>II</sup> tine Ana ni ti Kayapa na rō bō dō bō akumu. Mī kada mo naga nima na Boko'ba ki'di lende abo ngī zi Yowani kole 'ba Zakariya di yī mōkō. <sup>III</sup> Na bo kilaki ngī pili kote mī dōyayi ame ga kpa yōpō 'ba Yaradene yayi ne toko tuwōwō laja 'ba bapatisi 'ba dō koto gō Boko'ba kola wa gō lende kēnyē.

<sup>IV</sup> Ēdī 'deni kōzō lende ma tōnē kugu mī buku 'ba Yesaya bō kumē lende 'ba Boko'ba ne tara, ame kiya te, "Bō mōtō ēdī kuwōwō dō bo di yī mōkō kiya te, 'Ilejoke kōri zi nere. Odōrōke gō kōri zi bo. <sup>V</sup> Gbōgbō pili kīdirī teyi. Kurunḡu ni ti dōku ni koga dōmo me koriya yaga. Kōri ma kaḡgo naga kodōrō gōmo yaga. Kōri ma kinyawo naga ko'do gōmo kopiyari yaga. <sup>VI</sup> Kina bilaka lesi pili ti ko'ja kōnyī 'deni ngī di zi Boko'ba.' "

<sup>VII</sup> Yowani oloma rō tilende zi tīndī naga nima kēdi kako zi bo mī bapatisi ne, bo iya te, "Kpe kole 'ba murē naga nime, yē na ku'bōlu ye tirinḡa di kpa ya lōbu 'ba Boko'ba nime kēdi kako dōye ne? <sup>VIII</sup> O'dōke wa ame rō 'ba dō koto di mī lende kēnyē ne. Kinza kebeke dē tiya mo te, 'Abarayama na rō 'bu ze.' O'dō oḡo dē rōmōyī rō ma laka miya ziye,

Boko'ba ti kikali to'do kulugbī dōku naga nime rō kole zi Abarayama. <sup>IX</sup> Oḡgōke, goronḡa ēdī 'deni ndō ndī ngēri. Ngēri ame ga kana a ma laka dē ne ti koga bēri ku'du mī pa'do."

<sup>X</sup> Bilaka naga nima ēnyī kititi bo, iya te, "Ne wa'di na gō do'do nati?"

<sup>XI</sup> Yowani ileki dōmo zinnī, iya te, "Bō ame kēdi ti bōḡgō kolō rō riyō kogba mōtō kōtō kokōnyī bō ame kinza du ti oḡo ne timo. Kina 'dō bō ame kēdi ti akonyo ne ko'do gbī tara."

<sup>XII</sup> Ya mōtō ga ame rō bō kireke awada ni ako gbī zi bo mī bapatisi. Kina lijē kititi bo gbī, iya te, "Bō kōmō kiyandi, wa'di ga na gō do'do?"

<sup>XIII</sup> Bo iya te, "Kinza kogba dē kebe dō ame kose ziyī ne."

<sup>XIV</sup> Bō kanya mōtō ga ako kititi bo, iya te, "Ne wa'di ga na gō do'do 'beze?"

Bo iya te, "Kinza kolō a 'ba bōtō dē. Kina kinza kunzō bēti dē kpa bōtō gō kopi wa ziyī. Bi gomō 'ba rōyī ma kēdi kopi ziyī i'di lende mo ko'bo yi."

<sup>XV</sup> Bilaka ngī mī kada naga nima yayi pili ti kōmō ki'di gbī ti meri mo iya te mōtoga Yowani na ti kēdi rō Kurisītō mo tōnē Boko'ba kēdi koja ne oḡo. <sup>XVI</sup> Tine Yowani ēnyī kileki dōmo zinnī pili rō gōnnī, iya te, "Mēdi mo'do 'bama bapatisi nge dōye ti mini. Tine bō mōtō ma ti tigo dō kiteli kebe ma ti kako 'deni. Ma pele mō'bo dē tope kpa kabi 'ba wari abo. Bo ti ko'do bapatisi dōye ti Nyī Kōtō Laka gbī ti pa'do. <sup>XVII</sup> Kizēri abo ēdī kōzi bo. Bo ti kona di mī dōkandilere abo bo kubō nyōnyu ma laka mo ki'di mī mata. Tine turu mo bo ti koḡma yaga ti pa'do ame kō'bō ngī kinza kōlu dē ne."

<sup>XVIII</sup> Yowani uwōwō laja laka zi bilaka naga nima ti kōri 'ba lende ma konzi. <sup>XIX-XX</sup> Tine 'deni kōwō yayi oḡo Yowani kebe tileki lende zi nere Erode gō lende 'ba Erodiya 'ja 'ba löndō bo, gbī gō lende kēnyē ma konzi mōtō ga ame bo kēdi ko'do ne tine, bo oḡo'bo ndimo ngī ti lende



kënyë abo nima na bo ku'du Yowani ngi mi maboso.

*Bapatisi 'Ba Yësu*  
(MT 3:13-17; MK 1:9-11)

<sup>XXI</sup> Mi kada 'ba bapatisi nima Yowani koloma ro to'do mo do bilaka konzi naga nima ne na kobapatisi Yësu ngi gbi. Kina ko'ja Yësu keddi kumötu yo na mitoro kurögö roni ngi yaga ro gböngö. <sup>XXII</sup> Kina Nyi Koto Laka koto ngi kako do bo kinë mo kozo kinë matukpuru tara. Kina biro kudu ngi di mitoro, iya te, "Ni na ro kole ma. Mo'yo yi 'deni kulöwö. Ma ti mi këyi ro mbëmbë go lende 'bi."

*Yi Lijë 'Ba Yësu*  
(MT 1:1-17)

<sup>XXIII</sup> Mi kada nima Yësu kisaki ndobo 'ba laja laka ne komo koo abo edi 'deni 'butë mota. Kozo ma bilaka komeri bo ro kole 'ba Yesepa kole 'ba Eli <sup>XXIV</sup> kole 'ba Matata kole 'ba Lewë kole 'ba Maleki kole 'ba Yanayi kole 'ba Yesepa <sup>XXV</sup> kole 'ba Matatiyo kole 'ba Amosa kole 'ba Numa kole 'ba Esili kole 'ba Nagayi <sup>XXVI</sup> kole 'ba Mata kole 'ba Matatiyo kole 'ba Semayini kole 'ba Yoseke kole 'ba Yoda <sup>XXVII</sup> kole 'ba Yowanana kole 'ba Resa kole 'ba Zerobabele kole 'ba Salatele kole 'ba Neri <sup>XXVIII</sup> kole 'ba Maleki kole 'ba Adi kole 'ba Kosama kole 'ba Elimada kole 'ba Ere <sup>XXIX</sup> kole 'ba Yësuwa kole 'ba Elizara kole 'ba Yorima kole 'ba Matata kole 'ba Lewë <sup>XXX</sup> kole 'ba Simona kole 'ba Yuda kole 'ba Yesepa kole 'ba Yonama kole 'ba Elekima <sup>XXXI</sup> kole 'ba Meliya kole 'ba Mena kole 'ba Matata kole 'ba Natana kole 'ba Dawidi <sup>XXXII</sup> kole 'ba Yisayi kole 'ba Obede kole 'ba Bowaza kole 'ba Salamo kole 'ba Nasona <sup>XXXIII</sup> kole 'ba Aminadaba kole 'ba Rami kole 'ba Ezerona kole 'ba Pereze kole 'ba Yuda <sup>XXXIV</sup> kole 'ba Yakoba kole 'ba Yisika kole 'ba Abarayama kole 'ba Tera kole 'ba Nawura <sup>XXXV</sup> kole 'ba Seruga kole 'ba Ru kole 'ba Pelege kole 'ba Ebere kole 'ba Sela <sup>XXXVI</sup> kole 'ba Kayinana kole 'ba Arupakasada kole 'ba Seme kole 'ba Nowa kole 'ba Lemeke <sup>XXXVII</sup> kole 'ba Metosela kole 'ba Enoke kole 'ba

Yarada kole 'ba Makalele kole 'ba Kayinana <sup>XXXVIII</sup> kole 'ba Enosa kole 'ba Sete kole 'ba Adama ma ro kole 'ba Boko'ba.

## IV

*Akiyozo Ma Kömö Zi Yësu*  
(MT 4:1-11; MK 1:12-13)

<sup>I</sup> Mi kada nima Yësu kileki kako di kpa Yaradene ne bo ngi lo ti Nyi Koto Laka. Kina Nyi Koto Laka koto bo ngi kari yi mökö <sup>II</sup> na Satani koloma ngi ro tiyozo bo tö'do mo nbö do 'butë sowo. Bo koloma ngi tara kinza tonyo oto. Kina ro nburunburu mo tine bo 'deni ro 'bö. <sup>III</sup> Kina Satani kako ngi kilende zi bo, iya te, "Odo keddi ngi ro kole 'ba Boko'ba ilende zi kulugbi doku nime kuyi roni ro mangolo'bo."

<sup>IV</sup> Tine bo ileki domo, iya te, "Ugu 'deni mi buku 'ba Boko'ba iya te, 'Bilaka oloma de nge koto go akonyo.'" "

<sup>V</sup> Satani oto bo kari kileme dolijo nime pili toko zi bo <sup>VI</sup> kilende zi bo, iya te, "Ti mi'di kosi kakpa mo ti amo ga ngi ziyi romöyi ama ga na. I'di 'deni zo kina ti mi'di zi botto ame mo'doko ti'di mo teyi ne. <sup>VII</sup> Kina me odo kumötu ma wa naga nime pili ti keddi ro e'bi."

<sup>VIII</sup> Bo ileki domo iya te, "Ugu 'deni mi buku 'ba Boko'ba iya te, 'Nere Boko'ba 'bi na nge koto 'do kumötu kulömu kpëyi teyi.'" "

<sup>IX</sup> Kina Satani koto bo 'böwu kari Yerosalema ki'di bo koro nbö toro do kumu rö löbu 'ba Boko'ba, kina kilende zi bo iya te, "Odo keddi ngi ro kole 'ba Boko'ba ola röyi beri di bine. <sup>X</sup> Romöyi ugu 'deni mi buku 'ba Boko'ba iya te, 'Bo ti ki'di kö'du 'bi zi malayika abo ga 'do koda bilaka di röyi.'" <sup>XI</sup> Kina ugu 'deni gbi iya te, 'Lijë ti kako kikapo yi ngi toro do közinni kinza koga ndiyi ra yoki doku.'" "

<sup>XII</sup> Bo ileki domo iya te, "Iya 'deni te, 'Kinza kiyozo nere Boko'ba 'bi de.'" "

<sup>XIII</sup> Tine odo Satani kote tiyozo Yësu 'deni kozo a nime te tine bo ola Yësu ngi toti tara nati.

*Tisaki Ndɔɔ 'Ba Yēsu*  
(*MT 4:12-17; 13:53-58; MK 1:14-15; 6:1-6*)

**XIV** Kina Yēsu kileki ngi kari Galilaya lo ti Nyi Koto Laka na lēbi abo kiyelē rōni ngi kote mi dōyayi nima toko. **XV** Bo oloma tiyandi wa di mi rō 'ba mōtu 'bēnni ga kina ma konzi kilēlu bo ngi.

**XVI** Na bo kari ngi Nazareta gawo ma tōnē kulu bo yimo ne. Mi kada 'ba rō kindawo na bo kari ngi mi rō 'ba mōtu kɔɔ ndɔɔ abo ga nduwē tara. Bo ēnyi tōrō tidēki wa **XVII** na kogba buku 'ba Yesaya bō kumē lende ngi ki'di zi bo. Na bo kitenye ngi ko'ja bi ma tōnē kugu kiya te, **XVIII** "Nyi Koto Laka 'ba Boko'ba ēdi dōma rōmōyi bo ondi 'deni zō tuwōwō laja koto laka zi bō lisa ni. Bo oja ma 'deni ti'di dō ngōlō zi bō mi maboso ni, kina gbī tiyɔɔ kɔɔ bō kɔɔ kōlu ni tope ya ma kēdi kōkō rōnni di zi kɔɔ naga yaga rō dō ngōlō **XIX** kina gbī tuwōwō kɔɔ 'ba mi koŋmi 'ba ŋere Boko'ba."

**XX** Kina bo kukōku mi buku mo nima ngi teyi bo kileki ki'di zi lēwi mo na bo koloma ngi bēri tiyandi wa. Kina bilaka pili 'ba mi rō 'ba mōtu yayi kōdō kōmōnni ngi dō bo. **XXI** Kina bo kileki kiya zinnī, iya te, "Wa nime kugu bine ne na me ko'do rōni 'deni tōne kuwōke."

**XXII** Lijē pili oloma ngi rō tiya lende abo rō ma laka, lende koŋmi ame ga kēdi kōdō di kpa bo ne i'di lijē ngi koto rō gōnni. Lijē ebe tititi rōnni, iya te, "Tara ne, ɔdō bo na dē rō kole 'ba Yesepa mo tōnē ya?"

**XXIII** Yēsu ileki dōmo zinnī, iya te, "Rō ma laka ti ko'deke lende 'ba mumē nime rōma, ame kiya te, 'Bō wɔwɔ, ilenjo gbagba yi. Wa ame ga duwō koloma rō to'do mo Kaparanoma ne o'do gbī mi dōyayi ma 'bēyi bine.' "

**XXIV** Bo ileki gbī kiya zinnī te, "Rō ma laka miya ziye, bilaka ame rō bō kumē lende ne ya ē'bēnni ga oloma dē toro mo. **XXV** Rō ma laka miya

ziye, mi kada 'ba Eliya makuru'bē ēdi ngi ŋbanī mi Yisarele. Ne mi kada ame kora kōmō pōli teyi ko'do ŋbō kōmō kōɔ mota kōdō dōmo nyepe modɔkoto kinza tōrō ka'di dē sēyi 'ba 'bō kila'ba mi dōyayi nima pili ne, **XXVI** pele tara oja Eliya dē kari zi makuru'bē 'ba Yisarele tine ŋge zi makuru'bē mōto ame rō bō lōwō kēdi koloma Zarepata mi dōyayi 'ba Sidona ne. **XXVII** Kina gbī tara mi kada 'ba Elisa bō kumē lende bō mōnyu ēdi ngi ŋbanī mi dōyayi 'bēnni 'ba Yisarele tine pele tara ilenjo ma koto mōto te dē di mi lōngō mo. Namana ŋbō rō bō lōwō di Suriya na ŋge Elisa kilenjo."

**XXVIII** Kina ɔdō bilaka naga nima mi rō 'ba mōtu yayi ne kuwō lende naga nime bo kiya ne 'deni tine, minni ēnyi ngi pili kata rō bo. **XXIX** Kina lijē kēnyi ngi titiŋi bo yaga di mi gawo. Lijē koto bo ngi kari bi kulijē 'ba dōku nima ti gawo nima dōmo ne 'dō titiŋi bo bēri di bi kulijē nima. **XXX** Tine bo olo abo rō bo ngi di mi lōngō tindi naga nima bo kari abo ngi nduwē yaga.

*Bō Nōki*  
(*MK 1:21-28*)

**XXXI** Na bo kari ngi Kaparanoma gawo mōto gbī mi Galilaya yayi. Mi kada 'ba rō kindawo na bo ki'di ngi tiyandi bilaka **XXXII** tine lijē oto ngi rō gōnni gō akiyandi abo rōmōyi bo iyandi wa ngi kɔɔ bō kōzi kakpa tara. **XXXIII** Bō nōki mōto ēdi mi rō 'ba mōtu yayi. Kina nōki nima kēnyi ngi kulōri rō ma kembe, iya te, **XXXIV** "Wa'di 'bi tize, ni Yēsu 'ba Nazareta nime? Ako 'deni tote dōze nati? Mikali yi 'deni. Ni na rō bō laja ma koto laka 'ba Boko'ba."

**XXXV** Tine Yēsu ēnyi kamo dō nōki nima, iya te, "Udumō yaga. Kina ita'ba yaga di dō bō nima."

Nōki tōnē ēnyi ngi koŋma bō nima bēri kōmōnni pili te kina kita'ba ngi yaga di dōmo ko'do ɔtō dē teyi. **XXXVI** Kina lende mo kigayi bilaka naga nima ngi pili lijē kebe tiya mo rō gō rōnni, iya te, "Akiyandi ma

tondo mo ga na te? Bo amo le do nöki ni ti közi kakpa ti tigo te na lijë kita'ba ngi yaga."

**XXXVII** Kina lëbi 'ba Yësu kiyëlë rönï ngi kote mi döyayi nima toko.

*Yësu Ilenjo Bo Röko'ö Ma Konzi*  
(*MT 8:14-17; MK 1:29-39*)

**XXXVIII** Yësu ënyi di mi rö 'ba mötu yayi kari lijö 'ba Simona. Tine mese 'ba Simona ëdi yayi ti zëyi ngi timo rö ma kututu. Kina lijë kiya lende mo zi Yësu 'do kokonyi. **XXXIX** Kina bo kari ngi koro kpa langiri 'ba 'ja nima bo kilende zi zëyi nima 'do kola loko yaga. Kina zëyi nima kola loko ngi, loko kënyi toro koloma toja laja zinni.

**XL** Kina ödo kada këdi köso 'deni tine na bilaka ko'de bo röko'ö ma konzi möto ga ame ti dokomali röko'ö ma gege ne ngi kako zi Yësu. Kina bo koloma ngi ti'di közi bo rönni tilenjo lijë pili rö kotokoto. **XLI** Tine nöki ni ebe 'bënni tita'ba yaga di do bilaka ti tulöri, kiya te, "Ni na rö kole 'ba Böko'ba."

Tine bo amo dönni kola lijë de kilende römöyi lijë ikali bo rö Kurisito ame kako di mitoro ne.

**XLII** Ko'ja bi këdi këzë 'deni na Yësu kënyi ngi kari abo kutu bo yi mökö. Bilaka ebe toma go bo, tine ödo lijë kari ko'ja bo 'deni lijë oloma tota bo 'do bo kari de kpe bito di zinni bina. **XLIII** Ne tine bo iya te, "Mëdi mari tiya laja laka 'ba nere löbu 'ba Böko'ba nime gbï mi gawo möto ga römöyi lende mo na me koja ma gömo."

**XLIV** Kina bo kö'bö ngi nduwë rö tiyandi bilaka di mi rö 'ba mötu 'ba Yudayi ni.

## V

*Tösö 'Ba Simona Ni Gö Yësu*  
(*MT 4:18-22; MK 1:16-20*)

**I** Mi kada ma Yësu këdi koro kpa pöpö 'ba Genesareta tindï kuru bo 'deni toko bëri tuwö lende 'ba Böko'ba, **II** bo o'ba komo bo ngi bo ko'ja sorope riyö möto ga këdi 'deni kpa götö yayi, atoyi mo ga ari 'deni

turögö rö duru 'bënni ga. **III** Kina bo kari këki ngi mi ma koto ame rö 'ba Simona ne, bo iya zi Simona 'do koto sorope nima kari dogba mbowa yaga di do kpa götö. Kina bo koloma ngi bëri mi sorope yayi tiyandi bilaka.

**IV** Kina ödo bo kote tilende 'deni tine bo ënyi kiya zi Simona, bo iya te, "Oto sorope kari mi zana mini ma kalo 'do ku'duke duru 'be tugu kenze."

**V** Tine Simona ileki dömo, iya te, "Nere, dopi röze 'deni tu'du mo ti korondo ene nbö bi këzë döze rö yawa kinza ma do'ja ma koto te. Ne go lende kiya 'bi ti mu'du duru nima ngi."

**VI** Kina ödo lijë ku'du yo na kilaka kenze ngi nbanj, duru koma tirica.

**VII** Kina lijë ko'do közinni ngi zi lepï nni ama ga mi sorope möto yayi ne go kako tokonyi lijë. Kina lijë kope kenze ngi koza koso mi sorope naga nima kpaki riyö ki'di sorope pili koma za 'böwu tönzu bëri.

**VIII** Tine ödo Simona Pitörö konjo 'deni te bo ako ngi kolodo bëri komo Yësu. Bo iya te, "Nere, ese yaga di roma. Ma bo lende kënye na."

**IX** Römöyi kenze nima kilaka zinni ne na lende mo kigayi lijë 'deni ngi pili. **X** Lende mo igayi lepï bo ama ga Yakoba ni ti Yowani kole 'ba Zebedayo ga 'deni gbï.

Kina Yësu kënyi kileki kiya zi Simona, iya te, "Kinza kere de. Kisaki di mi kada nime töne ti këddi rö atoyi 'ba to'de bilaka zi Böko'ba."

**XI** Kina lijë kilala sorope 'bënni ga ngi yaga do kpa götö, lijë kola wa pili yayi lijë köso ngi nati go Yësu.

*Yësu Ilenjo Bo Mönyu*  
(*MT 8:1-4; MK 1:40-45*)

**XII** Kina ödo Yësu këdi 'deni mi gawo möto yayi tine na bo möto mönyu konyo romo ga 'deni ngi pili röwë ki'di döni ngi. Bo ako kila'ba rö kpa kutu'bö komo Yësu bëri bo koma'jo rö bo, iya te, "Nere, ödo ko'doko ngi ti kilenjo ma ngi yaga rö ma koro."

XIII Yësu oja közi bo kosa ro bo nima, kiya te, "Mo'doko 'deni ngi, ileño yi 'deni."

Kina mönyu tönë kola bo nima ngi. XIV Tine Yësu ose gomo zi bo, iya te, "Kinza kari kiya lende mo de titi zi boto tine ari kileme röyi zi bo akumu 'do bo kinyeli röyi go kileme ngi ileño yi 'deni ro ma kopu. Kina go ko'de akumu kozo ame Musa ki'di kö'du mo 'deni ne tara."

XV Ne pele lëbi 'ba Yësu iyëlë rönï ngi nduwë ro mbëmbë. Kina bilaka koloma ngi ro tala ro tindi kako tuwö akiyandi abo gbi 'do bo kileño lijë di do rokoc'o 'bënni ga. XVI Tine Yësu ö'bö tusu ro bo kari titi mbowa yi mökö ro do kutu bo to'do mötu.

*Yësu Ileno Bo Kenme Bëri Moto  
(MT 9:1-8; MK 2:1-12)*

XVII Mi kada ma do koto moto ko'ja bo kedï ro tiyandi bilaka Parosi ni ti bo komo kiyandi moto ga ame kako di mi gawo 'ba mi doyayi 'ba Galilaya ni ti Yudayi gbi di Yerosalema edi yayi. Tigö 'ba Boko'ba edi ti Yësu tilenö bo rokoc'o timo. XVIII Kina ya moto ga ko'de bo kenme bëri moto kedï kombi ti sora ngi. Lijë o'doko toto bo nima kari ko'ba bëri komo Yësu rö yayi. XIX Tine odo lijë ko'ja kori 'ba 'do to'do mo tara de kpe romöyi tindi oso 'deni ngi kola kori de kpe zinni, na lijë kuyi rönni ngi këki toro do rö lijë kumö bi koja bo nima di teyi kako bëri mi zana tindi naga nima ko'ba komo Yësu.

XX Kina odo Yësu konjo ya naga nima ki'di dönni 'deni go tigo abo tara tine bo ilende ngi zi bo nima, bo iya te, "Bo pori ma, ola yi 'deni go lende kënyë 'bi ga."

XXI Kina Parosi ni ti bo komo kiyandi mo tönë ga koloma ngi ro tomeri mo ti minni, iya te, "Bo nime bo ye na bo kedï ko'do doli kiyari ro bo ti Boko'ba te? Boko'ba na nge koto ro bo tola bilaka go lende kënyë."

XXII Meri 'bënni ti akititi 'bënni nima, Yësu ikali 'deni. Kina bo kileki kititi lijë, bo iya te, "Eddi komerike

wa naga nima tara mi doki'di ye go wa'di? XXIII Ma yala na kitewu 'do tiya mo? 'Ola yi 'deni go lende kënyë 'bi,' ala 'do kiya te, 'Enyi toro kilingere.' XXIV Ne ziye tikali mo ro ma laka kole 'ba bilaka lesi edi ti tigo mi dolinjo nime bine tola bilaka go lende kënyë."

Kina bo kënyë kiya zi bo kenme bëri tönë, bo iya te, "Milende ziyi, enyi toro kombi sora 'bi kari linjo."

XXV Kina bo tönë kënyë ngi koro toro di komonni pili te, bo kombi sora abo tönë bo koloma ro to'do domo ne bo kari ngi nduwë linjo ti tilëlu Boko'ba. XXVI Kina lende mo kigayi bilaka pili ngi ki'di yi ni bo moto kebe ngi tilëlu Boko'ba. Lijë ngi pili ro tikere na lijë kebe ngi tiya mo te, "Do'ja a löbu 'deni töne."

*Bo Rokoc'o Na Nge Ko'doko Wowa  
(MT 9:9-13; MK 2:13-17)*

XXVII Di gomo na Yësu kari ko'ja bo kireke awada moto kidëki möyi mo ro Lëwë koloma 'deni mi bi 'ba tireke awada. Kina Yësu kiya zi bo te, "Osö goma." XXVIII Kina Lëwë kënyë kola wa pili ngi bo kösö go Yësu.

XXIX Lëwë o'do nbele ma löbu linjo abo zi Yësu. Na bo kireke awada ma konzi ti ya moto ga koloma ngi ro tonyo kpenni ti Yësu ni yayi. XXX Tine na Parosi ni ti bo komo kiyandi 'bënni ga koloma ngi ro tiya mo zi bo kösö go bo ga, iya te, "Eddi konyoke kpeye kuwëke wa bi koto ti bo kireke awada ni ti bo lende kënyë naga nima go wa'di?"

XXXI Tine Yësu ileki domo zinni, iya te, "Bo rokoc'o na nge kari zi bo ki'di wowa. Ya ma kinza ti rokoc'o naga ari ë'bënni de. XXXII Mako de tidëki bo lende laka, mako go bo lende kënyë 'do koto dönni."

*Lende 'Ba Kpa Koro  
(MT 9:14-17; MK 2:18-22)*

XXXIII Ya moto ga enyi kititi bo, iya te, "Bo kösö go Yowani ga ti 'ba Parosi ni ö'bö ro toro kpenni to'do mötu, ne ma 'beyi ga oro 'bënni kpenni de go wa'di?"



XXXIV Yēsu ileki dōmo zīnni iya te, “Ma komerike 'beye n̄ba ame kako mi karama 'ba gbe ne ti koro kpēnni ko'ja mē'dē 'ba nyiti kēdi tinni? Inza tara, XXXV tine kada mo ti kōmō 'jaa ame 'dō kogba mē'dē 'ba nyiti yaga di mi lōngō lijē kina lijē ti koro kpēnni 'jaa mi kada mo nima.”

XXXVI Kina bo koloma ngi rō tiya dōngala nime zīnni, iya te, “Boto irica kapa bōngō ma la'ja dē kuru ma kōndē timo. Odo bo mo ko'do tara, ti kirasi ma la'ja nima, tine akuru ma di yōki ma la'ja inza koriya ti ma molo nima. XXXVII Kina gbī tara, boto odo layi ma la'ja dē mi kilaka layi ma kōndē. Odo ko'do tara layi la'ja ti kotopa kilaka layi kōndē nima ngi yaga, kina layi ni kpaki ti kilaka mo nima kēdi kirasi rōnni ngi. XXXVIII Tine layi ma la'ja todo mo mi kilaka ma la'ja. XXXIX Kina gbī boto inza ko'doko layi ma la'ja kpe odo bo kuwē ma molo 'deni, rōmōyi bo ti kiya te, ‘Ma molo nime na kele.’ ”

## VI

### *Lende 'Ba Kada 'Ba Rō Kindawo* (MT 12:1-14; MK 2:23-3:6)

I Mi kada 'ba rō kindawo ma dō koto mōto Yēsu ni ēdi kudō kebe mi nyaka 'ba nyōnyu kina bō kōsō gō bo ga kebe ngi tomborozi dō nyōnyu kinyanyi kōzīnni lijē koloma rō tonyo mo. II Kina Parosi mōto ga kēnyi kititi, iya te, “Eddi kiyēyike mi kō'du ki'di 'ba kada 'ba rō kindawo gō wa'di?”

III Tine Yēsu ileki dōmo zīnni, iya te, “Idēkike wa tōnē Dawidi ko'do mi kada ma lijē kēdi rō 'bō ti bilaka abo ga ne dē? IV Mi kada nima Dawidi odo ngi mi rō lōbu 'ba Boko'ba kogba maṅgolo'bo koro ame kō'du ki'di kota gōmo di zi bilaka ma sari tine nge zi bō akumu ni na 'dō konyo ne. Dawidi onyo ki'di gbī zi bilaka abo ga.”

V Kina Yēsu kileki kiya 'bōwu zīnni, iya te, “Kole 'ba bilaka lesi na rō nere 'ba dō kada 'ba rō kindawo.”

VI Mi kada 'ba rō kindawo mōto na bo kari ngi kōdō mi rō 'ba mōtu koloma tiyandi wa. Tine bō mōto ēdi yayi kōzimo ma dōri olē 'deni rō kilawo. VII Kina Parosi ni ti bō kōmō kiyandi ni ēdi rō toma kori 'ba 'dō tususu Yēsu. Gō lende mo na lijē kēdi koje kōmōnni kōngō odo Yēsu ti kileṅo bō nima mi kada 'ba rō kindawo nima ya. VIII Tine Yēsu ikali meri 'bēnni nima 'deni na bo kiya zi bō kōzi kolē rō kilawo tōnē, bo iya te, “Enyi tōrō kōrō kōmōze pili bine.” Kina bō nima kēnyi ngi kōrō.

IX Kina Yēsu kiya zīnni te, “Mititi ye, ma yala na kuti dōni ti kō'du ki'di 'ba kada 'ba rō kindawo, to'do lende laka zi bilaka ala to'do lende kēnyē na teyi, tōmō didi ala tupō mo yaga?”

X Bo uyi kōmō bo kōngō dōnni pili na bo kilende zi bō nima, bo iya te, “Oja gō kōziyi.”

Bo oja yō na kōzi bo tōnē kileṅo rōni ngi rō ma laka. XI Tine lende mo ata ngi minni sowa na lijē koloma ngi rō tiya mo rō gō rōnni, wa'di na gō lijē ko'do ngi zi Yēsu.

### *Bō Kōsō Gō Yēsu Ga* (MT 10:1-4; MK 3:13-19)

XII Mi kada ma dō koto mōto na Yēsu kēnyi ngi kari dō dōku tilende ti Boko'ba kēzē dō bo. XIII Mi dōngbo mo 'deni tine na bo kīdēki bō kōsō gō bo ga ngi bo koza ya ma 'butē dōmōriyō di mi lōngō mo bo kīdēki lijē rō bō laja. XIV Lijē na rō Simona ame bo kīdēki rō Pitōrō ne ti lōndō bo Andareya ti Yakoba ti Yowani ti Pilipō ti Batolimayo XV ti Matayo ti Tōma ti Yakoba kole 'ba Alapayo ti Simona ame kīdēki rō Zelote (bō ko'do ya gō dōyayi 'bēnni) XVI ti Yuda kole 'ba Yakoba ti Yuda Isikarita ame kebe kusus Yēsu ne.

### *Akiyandi 'Ba Yēsu* (MT 4:23-5:12; 5:38-48)

XVII Bo ēki kari tinni bēri mi dōyayi ma koriya na bo kōrō ngi. Tindi ame ga rō bō kōsō gō bo ne ti bilaka ma konzi ame ga di mi dōyayi 'ba Yudayi pili ti Yerosalema gbī di mi gawo 'ba Tura ni ti Sidona ame ga

kpa mini löbu ne ëdi kpaki yayi. <sup>XVIII</sup> Lijë ako tuwö lende abo gbï ti roko'ò 'dò tileño mo. Kina ngi ya ame ga nöki këdi kodo gomo romo kulöwö naga ileño ngi gbï. <sup>XIX</sup> Bilaka naga nima pili o'doko tosa rò bo römöyï tigo ëdi kodo di rò bo kileño lijë.

<sup>XX</sup> Bo ongo dö bo kösö go bo naga nima na bo kiya te, "Kpe ame ga rò lisa ne na laka römöyï nere löbu 'ba Boko'ba na rò 'beye. <sup>XXI</sup> Kpe ame ga giri nime rò 'bö ne na laka römöyï ti kò'bo ye 'deni. Kpe ame ga rò mono giri nime ne na laka römöyï ti kögöke 'deni. <sup>XXII</sup> Kpe ame ga dö bilaka kò'ji ye kiti'ja ye kilagi ye kiya ye rò a ma kënyë go lende 'ba kole 'ba bilaka lesi ne na laka. <sup>XXIII</sup> Iliyake mi kada mo nima köpuke rò lonjo römöyï kpa közi ma löbu ëdi ziye mitoro. Ya naga nima 'bu nni löbu ga oloma gbï rò to'do bo kumë lende 'ba Boko'ba tönë ga bine tara.

<sup>XXIV</sup> Tine bu'bu ziye kpe bo wa ni, römöyï oteke rò kindawo ti lonjo ma 'beye 'deni molo giri nime. <sup>XXV</sup> Bu'bu ziye kpe ame ga rò tèkpë giri nime ne, ti këddike 'deni 'basi rò 'bö. Bu'bu ziye kpe ame ga rò tögö giri nime ne, ti kuduke 'deni. <sup>XXVI</sup> Bu'bu ziye kpe ame ga bilaka pili këdi kiya lende 'be rò ma laka ne römöyï kina 'bu nni löbu ga kò'do bo kumë lende dö kindëndë ni gbï tara bine.

<sup>XXVII</sup> Kina me mëdi miya ziye kpe ame ga këddi kuwöke lende naga nime mëdi miya ne. O'ò bo ya 'bi ga kina o'do lende laka zi lijë ame ga kò'ji yi ne. <sup>XXVIII</sup> O'do yëyï dö lijë ame ga kulömu yi ne kina umötu go lijë ame ga këdi kò'do yi rò ma kënyë ne. <sup>XXIX</sup> Dö bo mato kokoso lò'bo yi, uyï kapa mato gbï zi bo, bo kokoso. Dö bo mato kogba gamisi 'bi, i'di bo kogba pandila 'ba yimo gbï. <sup>XXX</sup> I'di zinni lijë ame ga këdeki wa di ziyi ne. Tine kinza ki'di de kpe kopi ziyi. <sup>XXXI</sup> O'do zi ya mato ga gbï kozo ame kò'doko 'dò kò'do ziyi ne tara.

<sup>XXXII</sup> Ne dö kò'ò nge rò ya ame ga kò'ò yi ne 'dò mi Boko'ba këyï ka røyi gomo go wa'di? Bo lende kënyë ni pele o'ò ya ame ga kò'ò lijë ne gbï. <sup>XXXIII</sup> Ne dö kò'do laka nge zi ya ame ga kò'do laka ziyi ne, 'dò mi Boko'ba këyï ka røyi gomo go wa'di? Bo lende kënyë ni pele o'do gbï tara. <sup>XXXIV</sup> Ne dö ki'di nge zi ya ame ga kiteri 'dò kileki bi mo teyi ziyi ne, 'dò mi Boko'ba këyï ka røyi gomo go wa'di? Bo lende kënyë ni i'di gbï zi bo lende kënyë lëpi nni ga tara 'dò kopi te kileki teyi.

<sup>XXXV</sup> Tine ma laka mo, o'ò bo ya 'bi ga, o'do laka zinni, kina i'di zinni kinza titeri topi oto teyi. Kina ti kpa közi 'bi 'ba gomo këdi ngi rò mbëmbë, ti këddi rò kole 'ba Boko'ba tigo dö kiteli, römöyï bo na ti mi këyï rò bo mi kata ni ti bo döki'di kënyë ni. <sup>XXXVI</sup> Oloma ti mi konmi zi bilaka kozo 'ba 'bu yi Boko'ba tara.

<sup>XXXVII</sup> Kinza kò'do burë 'ba boto dö, dö kò'do ti kò'do 'bëyï gbï. Kinza kodo karama dö dö boto, dö kò'do ti kodo gbï döyï. Ola bilaka go lende kirasi, kina ti kola yi gbï. <sup>XXXVIII</sup> I'di, kina ti ki'di gbï ziyi. Akiyari kele 'bi ame këdi kò'do zi bilaka, kiyari kitanji gomo kiyaya koso kilayi bëri ne, ti komomi gbï tara dongo'do yi, römöyï wa ame kiyari ki'di ne na ti ki'di gbï ziyi."

### *Ni Gbi Tara*

*(MT 7:3-5, 24-27)*

<sup>XXXIX</sup> Kina Yësu kiya donjala nime gbï zinni, iya te, "Bo komo kölu ti kokoko bo komo kölu lëpi bo mato yo? Lijë ti kila'ba de kpaki riyö mi gö? <sup>XL</sup> Kole 'ba sukulu inza mbiri di dö bo komo kiyandi abo. Ne bo ame kote akiyandi abo pili laka ne ti këdi gbï kozo bo komo kiyandi abo.

<sup>XLI</sup> Go wa'di na kebe tonjo pori di komo lëpi yi mato konyo lende 'ba kpa kulugbu ma löbu nima komoyi ne de? <sup>XLII</sup> Ti kiya rò ma tondo mo zi löndö nima kiya te, 'Bo löndö, i'di miyagba pori nima yaga di komoyi, 'ko'ja to'ja kpa kulugbu ame komoyi

ne konya döyü? Ni bə kəmə kandi nime, ogba kpa kulugbu nima titi dɔgba yaga di kɵmɵyɨ 'dɔ ko'ja bi laka togba pɵri yaga di kɵmɵ lɵndɵ yɨ.

**XLIII** Onɔke te, nɔgəri ma laka ana dɵngəri ma kɵnyɵ dɵ, kina nɔgəri ma kɵnyɵ ana dɵngəri ma laka dɵ. **XLIV** Ədi kikali nɔgəri pili ɔ ma kana mo ga. Bɵtɔ ite'de kɵlu dɵ di dɔ nɔɔpɔliŋga, kina bɵtɔ ite'de mɵwɔ dɵ gbɨ di dɔ rɵkɵ. **XLV** Bɵ lende laka ɵdi koja 'ba bo rɔ wa ma laka ame kulu dɵni 'deni mi dɵki'di bo ne. Kina bɵ lende kɵnyɵ oja 'ba bo gbɨ rɔ wa ma kɵnyɵ ame kulu dɵni 'deni mi dɵki'di bo ne. Rɵmɵyɨ wa ame koso mi dɵki'di ne na kpa kedi koja yaga.

**XLVI** Əddi kidəkike ma rɔ nɔre, rɔ nɔre, ɔ wa'di kinza ma ko'dɔke wa ma miya mo ga dɵ yɔ? **XLVII** Ti mileme ziye, lije ame ga pili kako kuwɵ lende ma ko'dɔ nɔgi tara ne **XLVIII** ɵdi kɵzɔ bɵ ko'ba rɵ ame kole ɔ 'ba gbɵndɔ rɵ abo kalo kugɵ gbɵndɔ rɵ abo di dɔ dɵku ne tara. Kina mini koso kako kiketi rɵni rɔ rɵ nima, tine iyaya rɵni dɵ, rɵmɵyɨ o'ba rɵni 'deni laka. **XLIX** Ne lije ame ga kuwɵ lende ma ko'dɔ dɵ ne, ɵdi kɵzɔ bɵ ame ko'ba rɵ ma 'ba bo nɔgi tara kinza kole gbɵndɔ mo dɵ bəri ne. Kina ɔdɔ mini kɵsɔ kiketi rɵni rɔ rɵ nima yɔ na kulɵru nɔgi. Tine la'ba mo nɔgi rɔ ma kɵnyɵ."

## VII

### *Bɔ Laja 'Ba Bɔ Dɔ Bɔ Kanya* (MT 8:5-13)

**I** Kina ɔdɔ Yɵsu kote tiya wa naga nime 'deni pili zi bilaka naga nima tine na bo kɵnyɨ nɔgi kari Kapararoma. **II** Di yayi bɵ kɵlu 'ba bɵ kanya 'ba Romo mɵtɔ ɵdi ti bɵ laja abo ame bo kɵ'ɔ kulɵwɵ ne. Tine bɵ laja nima ɵdi dɔ rɵkɵ'ɔ 'deni nɔɔsi 'dɔ kɵlɵ. **III** Kina ɔdɔ bɵ kɵlu nima bo kuwɵ lende 'ba Yɵsu 'deni tine bo oja lɵbu 'ba Yudayi mɵtɔ ga nɔgi kari 'dɔ kititi Yɵsu ɔ kako kɵmɵ bɵ laja abo nima yaga. **IV** Ya naga nima ari kolo'ba rɵnni rɔ gɵgɵ zi Yɵsu, iya te, "Bɵ

nime bo ɔ'bo nɔgi 'dɔ ko'dɔ kɵnyɨ teyɨ **V** rɵmɵyɨ bo ɔ'ɔ ze Yudayi kulɵwɵ bo ko'ba rɵ 'ba mɵtu zize." **VI** Kina Yɵsu kɵnyɨ nɔgi kari tinni.

Tine ɔdɔ Yɵsu kɵmɵ 'deni nɔɔsi nɔgila liŋɔ nima kola dɵ kpe kɵwɔ yɔ, na bɵ kɵlu mo tɵnɵ koja bilaka 'dɔ kari kiya zi Yɵsu te, "Nere, kinza kupɵ rɵyɨ dɵ. Mɵ'bo dɵ 'dɔ ti'di yi kɵdɔ liŋɔ ma. **VII** Ma gbagba ma mɵnɔɔ rɵma bine mɵ'bo dɵ 'dɔ tako ziye. Tine iya nɔge ti kpɵyɨ kina ti kileŋɔ bɵ laja ma nime nɔgi. **VIII** Rɵmɵyɨ mikali kɵzi kakpa 'bi ɵdi gbɨ kɵzɔ 'bama ame mɵdi bicɨ kɵzi kakpa ti bɵ kanya nɔbanɨ kpa bicɵ ne. ɔdɔ milende zi ame, miya te, 'Ari,' kina kari nɔgi. Kina ɔdɔ milende zi ame 'dɵ, miya te, 'Ako,' kina kako nɔgi. ɔdɔ milende zi bɵ laja ma, miya te, 'O'dɔ wa nime,' kina ko'dɔ nɔgi."

**IX** Kina ɔdɔ Yɵsu kuwɵ lende kiya 'ba bɵ nime 'deni te tine lende mo igayi bo nɔgi. Kina bo kuyɨ kɵmɵ bo dɔ tindi ama ga kedi kozi ɔ bo ne, bo iya te, "Rɔ ma laka miya ziye, mo'ja bɵtɔ mɵtɔ ame ki'di dɵni nɔgi ɔ lende ma kɵzɔ a nime te dɵ kɵtɔ te pele di miye kpe Yisarele."

**X** Kina ya tɵnɵ ga koja ne kileki nɔgi kari ko'ja bɵ laja tɵnɵ kileŋɔ 'deni.

### *Yɵsu Indinɨ Tɵku*

**XI** Kina di pɵtɵ mo na Yɵsu kɵnyɨ nɔgi kari gawo mɵtɔ kidəkɨ mɵyɨ mo rɔ Nayini. Bɵ kɵsɵ ɔ bo ga ti tindi ma konzi mɵtɔ ga ari gbɨ kɵtɔ ti bo. **XII** Tine ko'ja lije kɵmɵ 'deni nɔɔsi kpa reki 'ba gawo nima tine na dɵnni kondɔsɔ nɔgi ti tɵku kedi kombi kako timo. Kole kɵtɔ kpɵki 'ba 'ja makuru'bɵ mɵtɔ na ma kɵlɵ 'deni. Kina bilaka 'ba mi gawo kotɔtɔ rɵnni 'deni nɔgi rɔ tindi ti 'ja nima. **XIII** Tine ɔdɔ Yɵsu ko'ja 'ja nima 'deni tara tine lende mo ɔ'ɔ nɔgi nɔbɵ kɵdɔ mi dɵki'di bo. Kina bo kiya zini te, "Kinza kudu dɵ."

**XIV** Kina bo kari nɔgi kinda'ba kpa lanba nima di dɔ bɵ kombi tɵku naga nima na lije kɵrɔ nɔgi. Kina bo kilende, iya te, "Ni kole, milende ziye ɵnyɨ tɵrɔ."

XV Kina töku tönë kënyī ngī koloma tɔɔ kebe tilende. Kina Yēsu kileki bo ngī zi ma mo. XVI Kina lijē ngī pili rɔ tikere rɔ mbëmbë lijē ki'di tilëlu Boko'ba, kiya te, "Bɔ kumë lende ma löbu ɔɔɔ 'deni mi löngö ze."

Lijē iya gbī te, "Boko'ba na kako 'deni tokɔnyi bilaka abo ga."

XVII Kina lëbī 'ba wa nime Yēsu ko'dɔ ne kogba mi dɔyayi 'ba Yudayi ngī pili ti rönī kala mi dɔliɔ ame ga dɔngila Yudayi yayi ne toko.

### *Akititi 'Ba Yowani (MT 11:2-19)*

XVIII Bɔ kösö gɔ Yowani ga ari kiyētī lende naga nime pili te zi Yowani. XIX Kina bo kīdēkī ma riyō ngī bo koja kari zi Yēsu ti akititi nime, kiya te, "Nī mo na rɔ bo mo tönë kēdī kako ne, ala 'dɔ doje kɔmɔze gba gɔ bo mɔɔ 'beri?"

XX Kina ya riyō tönë ga kako ngī zi Yēsu kiya te, "Yowani bɔ bapatisi na koja ze ziyī tiya mo te, 'Nī mo na rɔ bo mo tönë kēdī kako ne, ala 'dɔ doje kɔmɔze gba gɔ bo mɔɔ 'beri?' "

XXI Mī kada mo nima Yēsu ileɔ ma konzi ame ga ti dɔkomali rɔkɔ'ɔ ma gege ti nöki ni kiyɔɔ kɔmɔ bo kɔmɔ kölu ni 'deni gbī. XXII Kina bo kileki kiya zi bɔ laja naga nime, bo iya te, "Ilekike kari kiyētike wa naga nime ko'jake kuwöke gbī ne zi Yowani. Iyɔɔ kɔmɔ bo kɔmɔ kölu ni 'deni. Bɔ ka'bo ni ilingere 'deni. Ileɔ bɔ mönyu ni 'deni yaga rɔ ma kɔɔ. Bɔ mbili ku'bë ni uwö bi 'deni. Töku ni indiɔi 'deni kina laja laka uwöwö rönī 'deni zi bɔ lisa ni. XXIII Lijē ame ga lende ma kilikö dë dönnī ne na ti yëyī."

XXIV Di pötö bɔ laja 'ba Yowani naga nima kari 'deni na Yēsu koloma rɔ tiya lende 'ba Yowani zi tīndī naga nima. Bo iya te, "Me karike yī mökö zi Yowani ne wa'di na karike tɔngɔ mo? Mbili mɔli ma kēdī kudē döni di zi lili? XXV Ne ma kinza tara arike tɔngɔ wa'di? Bɔ kusu bɔngɔ kele? Inza tara, lijē ame ga kēdī kusu bɔngɔ ma ndögö

kitigɔ kulöwö naga nima dönnī kola nge 'joyi di mi mɔri ne, bi 'bënnī liɔ 'ba nɔre. XXVI Ne arike tɔngɔ wa'di? Bɔ kumë lende 'ba Boko'ba? Yëë, rɔ ma laka o'jake bɔ ame kebe bɔ kumë lende 'ba Boko'ba pili ne 'deni. XXVII Bo na me kugu lende abo mi buku 'ba Boko'ba kiya te, 'Mēdī moja bɔ laja ma kari dɔgba kômöyī tileɔ kori ziyī.' XXVIII Rɔ ma laka miya ziye, kole köyö 'ba 'ja mɔɔ inza mbiri di dɔ Yowani, tine bɔ ame titiyi mi nɔre löbu 'ba Boko'ba ne na mbiri di dɔ Yowani."

XXIX Bilaka ma laki naga nima ti bɔ kireke awada ni kpaki ɔɔɔ lijē kuwö lende nime Yēsu kiya ne 'deni tine ileme ngī zīnnī burë ko'dɔ 'ba Boko'ba rɔ ma kodɔɔ römöyī Yowani na ko'dɔ bapatisi 'deni dönnī. XXX Tine Parosi ni ti bɔ kɔmɔ kiyandi 'ba kö'du ki'di ni ilagi ako'dɔkɔ 'ba Boko'ba ngī gɔ dönnī, lijē kilagi di zi Yowani di bi to'dɔ bapatisi dönnī.

XXXI Yēsu ileki kiya te, "Ti miyari ye kpe bɔ titi ma le'jete nime ti wa'di? Kpe ngī kɔzɔ wa'di ga? XXXII Kpe ngī kɔzɔ kole titi ame kotɔɔi dönnī mi bi 'ba ndögö tara, ame dɔtumu mɔɔ kulöri kiya zi ama ga, iya te, 'Domba dɔkole mbili pele ziye, odoweke gɔye dë yɔ. Kina me duci lëri 'ba tölë pele ziye, uduke dë yɔ.' XXXIII Yowani ako bine koro kpa bo kuwë a ma kata naga dë, iyake te, 'Bo bɔ nöki na.' XXXIV Kina me kole 'ba bilaka lesi kako konyo kpa bo kuwë wa, iyake te, 'Ongöke yayi, bo ngī rɔ bɔ kpa nɔbönbö bɔ layi bɔ pɔri 'ba bɔ kireke awada ni ti bɔ lende kënyë mɔɔ ga.' XXXV Ne tine akikali 'ba Boko'ba ti kinda 'deni yaga di mi ndɔbɔ 'ba kole mo ga."

### *Yēsu Ni Ti Simona Ma Rɔ Parosi*

XXXVI Parosi mɔɔ ose Yēsu 'dɔ kari rɔ nɔba liɔ abo. Kina Yēsu kari ngī lijē koloma tonyo akonyo bi kɔɔ ti Parosi nima. XXXVII Tine 'ja bɔ lende kënyë mɔɔ di mi gawo nima uwö 'deni Yēsu ëdī liɔ 'ba Parosi nima. Kina löko kako ngī ti kizaza 'ba 'bu



ma kato kele. <sup>XXXVIII</sup> Loko ɔɔo ngi kebe go Yesu di kpa akonyo yayi tudu, tolo komoni kiya'ji ndi Yesu. Kina loko kebe ngi tididi ndi Yesu ti sunē doni loko kunzulu kinzanza 'bu kato kele tonē teyi.

<sup>XXXIX</sup> Kina ɔɔo Parosi mo nima ko'ja 'deni tara tine, bo ebe tiya mo ti mi bo te, “Bo nime ma bo kedi ra ngi ro bo kumē lende 'ba Boko'ba dene bo edi kikali ngi 'ja nime kedi kosa ndi bo ne bo lende kenyē ma do kiteli na.”

<sup>XL</sup> Yesu enyi kilende zi Parosi nima, moyi mo ro Simona ne, iya te, “Simona, medi ti lende moto tiya mo ziyi.”

Simona ileki domo iya te, “Laka, bo komo kiyandi, iya zo.”

<sup>XLI</sup> Yesu isaki kiya te, “Ya moto ga riyō ogba yamo toti di zi bo moto 'do lijē kopi 'jaa. Bo moto ogba 'ba bo kuluku 'butē, bo ama ogba 'ba bo kuluku koto. <sup>XLII</sup> Ya naga nime kpaki riyō inza ga ti a moto 'do topi wali nima timo. Na bo mo tonē kola yamo naga nima ngi gbo pili zinni. Di mi ya riyō naga nime bo ma yala na ti ko'ɔ bo kulowō?”

<sup>XLIII</sup> Simona iya te, “Momeri 'bama bo ama wali mo mbiri ne na ti ko'ɔ bo kulowō.”

Yesu iya te, “Iya 'deni ko domo.”

<sup>XLIV</sup> Kina bo kuyi komo bo kileme 'ja nima zi Simona, iya te, “O'ja 'ja nime ra? Ma mako lijo 'bi i'di mini de yo zo turōgō ndo timo. Ne 'ja nime loko urōgō ndo ti tolo 'ba komoni loko kididi ti sunē doni. <sup>XLV</sup> Me mado bine ne iramo ma de yo. Ne 'ja nime molo go tado ma bine ɔɔo de di bi tunzulu ndo. <sup>XLVI</sup> Inzanza 'bu de yo doma. Ne loko inzanza 'bu kato kele ndo. <sup>XLVII</sup> Kina me miya ziyi lende kenyē konzi 'beni naga nima ola loko 'deni gbi gomo kozo ako'ɔ mbembē 'beni nime. Bo ame kola nge mbowa ne ɔ'ɔ gbi nge mbowa.”

<sup>XLVIII</sup> Kina Yesu kileki kiya zi 'ja nima, iya te, “Ola yi 'deni go lende kenyē 'bi ga.”

<sup>XLIX</sup> Kina nba moto ga ama ti bo yayi ne kebe ngi tiya mo ro go ronni,

iya te, “Bo nime bo ye na go bo kola wa go lende kenyē?”

<sup>L</sup> Yesu ileki kiya zi 'ja nima, iya te, “Ti'di doyi go lende ma na komo yi 'deni, ari ti, ti mi keyi.”

## VIII

### *Lingere Tuwōwō Laja Laka*

<sup>I</sup> Di potō mo 'deni yayi tine na Yesu koloma ngi ro tilingere kebe mi gawo ni ti dolijo ma titi naga ti tuwōwō laja laka 'ba nere lobu 'ba Boko'ba. Bo kosō go bo ga ma 'butē domoriyō mo tonē ga ari ti bo mi lingere nima <sup>II</sup> gbi ti 'ja moto ga ame kilejo 'deni di do rokō'ɔ ni ti noki ni ne. 'Ja moto mo naga nima lijē na ro Mariya ma kidēki moyi mo gbi ro Magadala ma tonē noki modomoriyō kita'ba yaga di domo ne <sup>III</sup> kina gbi ti Zowana 'ja 'ba Kuza makungu 'ba nere Erode kina Sosana ni ti 'ja ma konzi moto ga. 'Ja naga nime na koloma ro tokonyi Yesu ni ti bo laja abo ga ti yamo 'ba gbagba lijē ga.

### *Dɔngala 'Ba Bo Kuli Kupō* (*MT 13:1-23; MK 4:1-25*)

<sup>IV</sup> Kina tindi ma kinza kiya ki'di tototo ronni ngi zi Yesu. Bilaka oloma ngi ro tako di mi dolijo ma konzi moto ga. Kina bo koloma ngi ro tiya dɔngala nime zinni, iya te, <sup>V</sup> “Bo moto ɔɔo 'deni kari tuli kupō. Kina ɔɔo bo kedi kuli 'deni tine moto ga ila'ba ngi do kpa kori. Ututu domo ngi ti ndi na yali kako kogo ngi. <sup>VI</sup> Moto ga ila'ba 'beni do kirigoyo. Kina ɔɔo kotu 'deni tine ututu ngi romoyi yayi mo eyi de. <sup>VII</sup> Kupō moto ga ila'ba 'beni bici kono. Kina ɔɔo kono kiyōbu 'deni koto timo tine ubowu ngi yaga. <sup>VIII</sup> Tine kupō moto ga ila'ba 'beni mi yayi ma laka. Kina kotu ngi kiyōbu kana konzi kebe ma tonē kuli ne.”

ɔɔo bo kiya 'deni kozo a nime te tine, bo enyi kuwōwō, kiya te, “Bo ame kedi ti mbili tuwō lende ne i'dike bo kuwō lende nime.”

IX Bɔ kɔsɔ ɔɔ bo ga ebe tititi bo ɔɔ 'jɔ 'ba dɔŋgala nima. X Tine bo ileki zinni, bo iya te, "Beye Boko'ba i'di akikali 'ba nɛre lɔbu abo ame rɔ ma kusu ne 'deni ziye. Ne 'benni lijɛ ya ma laki naga nima ti milende zinni rɔ dɔŋgala rɔmɔyɛ 'dɔ ɔɔɔ lijɛ kɔŋɔ pele lijɛ ko'ja dɛ, lijɛ kuwɔ pele lijɛ kikali mi 'jɔ 'ba lende mo dɛ. XI 'Jɔ 'ba dɔŋgala nima na te, kupɔ na rɔ lende 'ba Boko'ba. XII Ma kila'ba dɔ kpa kɔri naga nima na rɔ ya ame ga kuwɔ laka tine Satani ako ŋɔi kolo yaga di mi dɔki'di mo ne kinza lijɛ ki'di dɔnni ra ɔmo kɔmɔ lijɛ di mi tɔlɛ. XIII Ma kila'ba dɔ kirigɔɔ na rɔ ya ma kinda'ba lende 'ba Boko'ba ŋɔi ti mi kɛyi di bi tuwɔ mo. Tine ŋgira'da mo alo dɛ minni. Lijɛ i'di dɔnni ŋge mbowa ɔmo tine ɔɔ akiyari kɔmɔ yɔ na lijɛ kila'ba ŋɔi. XIV Kupɔ ma kila'ba bicɛ kono na rɔ ya ame ga kuwɔ ŋɔi tine 'deni yayi kɔmɔ kilɛ'di 'ba ɔɔ wa 'ba dɔliŋɔ nime, mɔri ni ti lɔŋɔ mo ubɔwu ŋɔi yaga di minni. Kina ŋɔi lijɛ iyɔbu dɛ kpe. XV Tine kupɔ ma kila'ba mi yayi ma laka na rɔ ya ame ga kuwɔ lende nime kinda'ba ŋɔi mi dɔki'di nni ti lende koro mo. Kina lijɛ kogbɔ ŋɔi ŋbɔ lijɛ kana.

*Dɔŋgala 'Ba Lamba*  
(MK 4:21-25)

XVI Kɔɔɔ ma kɔŋɔke bɔtɔ i'di pa'do dɛ dɔ lamba kogba kutu'bɔ dɔmo ti kete ala kusu bicɛ sora. Tine ɛdi ki'di lamba dɔ a 'ba tidɛyi mo 'dɔ kiyɔɔ bi zinni lijɛ ame ga pili kɛdi kɔɔɔ rɔ yayi ne. XVII Kina me wa ame ga rɔ ma kusu ne ti koja yaga bi kɔɔ. Kina lende ame ga kutu'bɔ kpamo bɛri ne ti kugbɛ'du ɔmo yaga. XVIII Ojeke mbili ye laka ɔɔ lende nime tuwɔ mo. Bɔ ame kɛdi timo ti ki'di gbɛ dorɔ'do dɔmo. Tine bɔ ame kinza timo ne ma mbowa mo ame bo komeri bo kɛdi timo ne ti kogba yaga di zi bo."

*Yɛ Na Rɔ Iya?*

(MT 12:46-50; MK 3:31-35)

XIX Ma 'ba Yɛsu ni ti lɔndɔ bo ga ako tɔŋɔ bo. Tine lijɛ ɔ'bo dɛ 'dɔ

tɔmɔ ŋɔsi ŋgila bo rɔmɔyɛ tindɛ uru bo 'deni. XX Kina bɔ mɔtɔ kari kiya zi bo, iya te, "Mɔyi ni ti lɔndɔ yi ga na me 'dɛ kɛdi kɔɔ yaga, lijɛ o'dɔkɔ tilende tiyi."

XXI Tine bo ɛnyi kileki dɔmo, iya te, "Iya ni ti lɔndɔ ma ga na rɔ ya naga nime lijɛ ame ga kuwɔ lende 'ba Boko'ba kinda'ba ndɔbɔ mo ne."

*Yɛsu Oga Pɛwu*

(MT 8:23-27; MK 4:35-41)

XXII Mi kada ma dɔ kɔtɔ mɔtɔ na Yɛsu kɛnyi kiya zi bɔ kɔsɔ ɔɔ bo ga, bo iya te, "ɛnyi ke dumuke ɔnyɛi pɔpɔ ma 'dɛ." Kina lijɛ kɛki ŋɔi mi sorope tari.

XXIII Di mi sorope 'deni yayi na tɔ'dɔ kinda'ba bo ŋɔi. Tine na lili pɛwu ki'di dɔni ŋɔi mini ki'di toso ɔnni mi sorope kinda ŋɔi rɔ tɔlɛ zinni. XXIV Kina bɔ kɔsɔ ɔɔ bo ga kari kindiŋi bo, iya te, "Nɛre, nɛre, dɛdi 'deni dɔlɛ."

Kina bo kɛnyi ŋɔi tɔrɔ bo kamo dɔ lili ni ti mini kikagba nima. Kina pɛwu tɔnɛ kɔlu ŋɔi me'de, bi ko'dɔ ŋɔi liwo. XXV Kina bo kɛnyi kititi bɔ kɔsɔ ɔɔ bo ga, bo iya te, "Kpe nime ɔɔ wa'di na ki'dike dɔye dɛ ɔɔ tigo ma?"

Tine lijɛ ŋɔi pili rɔ tikere wa nima igayi lijɛ 'deni, na lijɛ kebe tititi rɔnni, iya te, "Bɔ nime wa'di ga na? Bo embe pele ŋge dɔ lili ni ti mini, uwɔ dɔ bo ŋɔi."

*Nɔki Ni Ti Ba'do*

(MT 8:28-34; MK 5:1-20)

XXVI Lijɛ umu ŋɔi kɔmɔ mi dɔyayi 'ba bɔ lɔwɔ mi Gerasa ame kebe ɔnyɛi pɔpɔ nima rɔ ma koriya ti Galilaya ne. XXVII Kina ɔɔ Yɛsu kɛki ŋɔi di mi sorope yɔ na dɔ bo kondɔɔ ŋɔi ti bɔ nɔki mɔtɔ 'ba mi gawo nima. Bɔ nima oloma 'deni kɔmɔ kɔɔ konzi kinza kusu a mɔtɔ rɔ bɔŋɔ, kɔ'dɔ dɛ gbɛ rɔ. Bi loma mo ŋburu mi lɔŋgɔ dɔgɔ. XXVIII Kina ɔɔ bo ko'ja Yɛsu 'deni tine bo ako ŋɔi kila'ba bɛri ndi Yɛsu bo kulɔri rɔ ma kembe, kiya te, "Wa'di 'bi tɔ ni Yɛsu kole 'ba Boko'ba tigo dɔ kiteli

nime? Moma'jo rɔma ziiyi, kinza kodo gomɔ dɛ rɔma."

**XXIX** Bo iya tara rɔmɔyi Yɛsu ilende 'deni zi nɔki nima 'dɔ kita'ba yaga di dɔ bo. Pa mɔlo nɔki nima ɛdi nduwɛ rɔ tonɓenɓe bo. Omba zingiri pele ndi bo ga ti kɔzi bo 'dɔ kogbo bo bɛri bo ɔ'bɔ ngi tiyeyi wa naga nime yaga di rɔ bo. Kina nɔki nima koto bo ngi toloma yi mɔkɔ.

**XXX** Yɛsu ititi bo, iya te, "Moyi yi rɔ yɛ?"

Bo iya te, "Moyi ma rɔ tindi." Bo iya tara rɔmɔyi nɔki nima kila'ba dɔ bo ne rɔ laki.

**XXXI** Kina nɔki naga nima kɛnyi koma'jo rɔnni ngi zi Yɛsu kinza bo koga lijɛ dɛ koto mi gɔ kalo kinza kota bici mo dɛ tɔnɛ. **XXXII** Tindi 'ba ba'do 'ba liɓɔ ma konzi ɛdi tonyo kpɛnni ndi dɔku yayi. Kina nɔki koma'jo rɔnni ngi zi Yɛsu 'dɔ koja lijɛ kari kila'ba dɔ ba'do naga nima. Kina bo kodo kpamo ngi zinni. **XXXIII** Kina ɔdɔ nɔki tɔnɛ ga lijɛ kita'ba 'deni di dɔ bo nima tine lijɛ ari kila'ba ngi dɔ ba'do tɔnɛ ga. Na dɔtumu tɔnɛ kembe ngi pili dɔ riɓa kulɔru di bi kuliɓi 'ba dɔku nima kila'ba kote dɔnni mi pɔpɔ.

**XXXIV** Kina ɔdɔ bo koda ba'do naga nima konɓɔ 'deni tara tine lijɛ iriɓa ngi ti lende mo kari kiyɛlɛ mi gawo kpaki kebe gɔ nyaka. **XXXV** Kina bilaka kɔlɔ ngi kari tonɓɔ ɔtɔ nima ko'do rɔni ne. Kina ɔdɔ lijɛ kari kɔmɔ 'deni zi Yɛsu yayi tine lijɛ ari ko'ja bo tɔnɛ nɔki kita'ba 'deni yaga di dɔmo koloma 'deni bi ndi Yɛsu yayi kusu bɔngɔ 'deni rɔni dɔmo kele 'deni. Kina lijɛ ngi rɔ tikere. **XXXVI** Lijɛ ame ga ko'ja tilɛɓɔ bo nɔki nima ne na kebe bi tiyɛti gɔmo zinni. **XXXVII** Kina lijɛ bilaka 'ba Gerasa mo naga nima kilende ngi zi Yɛsu 'dɔ kɛnyi kari yaga di mi dɔyayi 'bɛnni rɔmɔyi tikere abo a'da lijɛ 'deni. Kina Yɛsu kɛnyi ngi kɛki mi sorope kari abo.

**XXXVIII** Bo tɔnɛ nɔki kita'ba di dɔmo ne oma'jo rɔni zi Yɛsu tɛgɛ 'dɔ Yɛsu ki'di bo kari tinni. Tine Yɛsu

ileki bo, iya te, **XXXIX** "Ileki kari liɓɔ 'be 'dɔ kiyɛti wa ame Boko'ba ko'do kulɔwɔ ziiyi ne."

Kina bo tɔnɛ kari ngi koloma rɔ tiyɛlɛ wa ame Yɛsu ko'do kulɔwɔ zi bo ne kote mi gawo nima.

*Nyiti Titi Ti 'Ja Kosa Rɔ Bɔngɔ 'Ba Yɛsu*  
(**MT 9:18-26; MK 5:21-43**)

**XL** Kina ɔdɔ Yɛsu kileki 'deni kɔmɔ kapa pɔpɔ ma tɔnɛ tine tindi ama ga yayi ne ngi pili ti mi kɛyi turɛ dɔ bo rɔmɔyi lijɛ ɛdi mɔlo rɔ toda bo. **XLI** Kina bo mɔto rɔ Yayiro rɔ bo dɔ rɔ 'ba mɔtu kako ngi kila'ba bɛri bi ndi Yɛsu, koma'jo rɔ bo zi Yɛsu 'dɔ kari ti bo liɓɔ abo. **XLII** Rɔmɔyi nyiti kɔtɔ kpɔki abo 'deni mbiri rɔ dɔti kɔmɔ kɔɔ mo 'deni kɔzɔ 'butɛ dɔmoriyɔ tara dɔki'di mo ɛdi ko'do 'deni ngi togba rɔni.

Di gɔ kari 'deni yayi na tindi komɔmi rɔni ngi aa za 'dɔ tidiri Yɛsu. **XLIII** Tine 'ja mɔto yayi roma ɔ'bɔ ngi nburu tɔlɔ di rɔmo kɔmɔ kɔɔ mo 'deni 'butɛ dɔmoriyɔ. Lɔko ote dɔ yamo 'bɛni ga 'deni zi bo wɔwɔ ni tine ma kɔtɔ mɔto mo ilɛɓɔ ni dɛ du te. **XLIV** Kina lɔko kako ngi kebe gɔ Yɛsu lɔko kosa kpa bɔngɔ 'ba rɔ bo. Kina roma 'bɛni tɔnɛ kɔ'bɔ ngi nburu tɔlɔ di rɔni ne koke kpɛni ngi. **XLV** Yɛsu ititi, iya te, "Yɛ na kosa rɔma?"

Lijɛ pili andi gɔmo. Kina Pitɔrɔ kɛnyi kileki kiya zi Yɛsu, iya te, "Nere, bilaka na me komɔmi rɔnni kɛdi kitiri pili kari rɔyi yayi, tine ti kititi 'bɔwu tara rɔ ma totondo mo ga?"

**XLVI** Tine Yɛsu ileki dɔmo iya te, "Bɔto tɔ ne osa rɔma 'deni rɔmɔyi mikali gɔ tigo ma kodo di mi yida rɔma."

**XLVII** Kina ɔdɔ 'ja tɔnɛ konɓɔ 'deni lɔko inza kari ngi liwo tine na lɔko kako ngi ti rɔ kilɛ'di lɔko kila'ba bɛri bi ndi Yɛsu. Kina lɔko kiyɛti gɔ ame lɔko kosa rɔ bɔngɔ 'ba Yɛsu na kilɛɓɔ ni ne ngi pili zi bilaka konzi naga nima. **XLVIII** Kina Yɛsu kileki kiya zini, iya te, "Nyiti ma, ti'di dɔyi

gɔ tigo ma na kileŋo yi 'deni. Ari ti, ti mi këyi.”

**XLIX** Kota Yësu këdi gba tilende te tine na bo mɔto kômö ngi di liŋɔ 'ba Yayiro bo do rö 'ba mötu tönë, iya te, “A 'ba nyiti 'bi tönë ënyë 'deni. Kinza koma'jo bo komo kiyandi nime dë kpe.”

**L** Kina ɔdo Yësu kuwö tara tine bo iya zi Yayiro, bo iya te, “Kinza kere dë, i'di döyi gɔ tigo ma kina ti kindiŋi ni ngi.”

**LI** Kina ɔdo bo kari kômö 'deni liŋɔ 'ba Yayiro yayi tine bo ola bɔto dë kodo ti bo gɔ töku nima, tine nge ro Pitörö ni ti Yowani ti Yakoba ti 'bu 'ba nyiti mo nima ti ma mo. **LII** Bilaka ama ga pili yayi ne ëdi bi monɔ do töku tome kuwu ti kökö. Yësu ilende zinni iya te, “Udumöke, loko öle dë ro töle, tö'dö na.”

**LIII** Kina lijë kögö bo ngi ro laŋa römöyi lijë ikali loko öle 'deni ro töle. **LIV** Kina Yësu kinda'ba közi töku tönë ngi kidëki, kiya te, “Nyiti ma, ënyi tɔro.” **LV** Kina didi ni kileki ngi loko kënyi tɔro.

Yësu iya zinni 'do ki'di akonyo zi nyiti nima. **LVI** Tine 'bu mo ni ti ma mo ɔto ngi ro gönni. Kina Yësu kose gomo ngi zinni kinza lijë kiya lende 'ba wa nime ko'do röni ne dë zi bɔto mɔto.

## IX

*Laja 'Ba Ya Ma 'Butë Dɔmoriyö*  
(*MT 10:5-15; 14:1-12; MK 6:7-29*)

**I** Yësu idëki bo kösö gɔ bo ga ma 'butë dɔmoriyö pili bi kɔto kina bo ki'di közi kakpa 'ba toga nöki ti tileŋo rɔko'ɔ ngi zinni. **II** Kina bo koja lijë ngi kari tuwöwö laja laka 'ba Boko'ba gbï tileŋo rɔko'ɔ. **III** Bo ose zinni te, “Kinza kogbake ɔto dë tiye mi lingere nime. Ala bo ro përi ala mbo'da 'ba kpasi ala akonyo, ala girisi ala bɔngɔ kolo mɔto kinza kogbake dë tiye. **IV** Liŋɔ mɔto ame kodoke 'deni teyi olomake nge bina nbö kënyike di mi gawo mo to nima. **V** Gawo ame ga bilaka mo ga kilagi ye ne ɔdoke yaga kpa

reki mo kombake lupu 'ba bi 'bënni nima yaga di ndiye ro lömu rönni.”

**VI** Kina bo kösö gɔ bo naga nima kënyi ngi dɔmo tilingere ro gɔ liŋɔ tuwöwö laja laka gbï tileŋo rɔko'ɔ.

**VII** Kina ɔdo nere Erode kuwö lende nima këdi ko'do röni ne 'deni tara tine lende mo ilikö ngi do bo römöyi ya mɔto ga iya te Yowani na koja 'deni di mi töle. **VIII** Ya mɔto ga iya 'bënni te Eliya na kodo 'deni. Kina gbï ma konzi mɔto ga iya te bo kumë lende 'ba Boko'ba ma molo tönë ga ma kɔto mɔto na ma kodo 'deni 'böwu di mi töle. **IX** Tine Erode iya te, “Ma na mi'di koke do Yowani, ne bo ma yala mo na me 'böwu mëdi muwö lende mo ne?”

Tine bo ö'bö nduwë titeri 'do to'ja kinë Yësu.

*Yësu I'di Akonyo Kɔ'bo Bilaka Kuluku 'Butë Bi 'Butë*  
(*MT 14:13-21; MK 6:30-44; YN 6:1-14*)

**X** Kina ɔdo bo kösö gɔ Yësu ga kuyi dönni 'deni di mi lingere 'bënni nima tine lijë oloma ngi ro tora gɔ wa ame ga lijë ko'do ne zi bo. Kina bo kototo lijë nge ro dönni kari ti bo mi dɔyayi mɔto kidëki ro Betesayida. **XI** Tine tindï naga nima ikali gomo ngi na lijë kënyi kozi ngi kari gönni yayi. Bo urë dönni ti mi këyi kina bo koloma ngi ro tiya lende 'ba nere löbu 'ba Boko'ba zinni. Kina bo kileŋo ya ame ga 'do kileŋo ne ngi.

**XII** Mi dɔkɔpiyari 'deni na ya ma 'butë dɔmoriyö ma 'ba bo mo tönë ga kako zi bo kiya te, “Oja bilaka naga nime kari 'do lijë kari koma akonyo gbï ti bi 'ba tö'dö zinni di mi liŋɔ mɔto ga ma ngɔsiŋgosi bine römöyi ze dëdike yi mökö.”

**XIII** Bo ileki dɔmo zinni, bo iya te, “Kpe na 'do ki'dike ɔto ga zinni.”

Lijë ileki dɔmo zi bo, iya te, “Dëdi nge ti maŋolo'bo muyi bine ti kenze riyö. O'doko gɔ dari dugö akonyo zi tindï konzi naga nime?” **XIV** Bilaka naga nima yayi bɔtoni



'beri rɔ dɔnni ɛdi ɲbɔ kɔzɔ kuluku 'butɛ bi 'butɛ (5,000) tara.

Tine bo ɛnyi kileki zi bɔ kɔsɔ gɔ bo naga nima, bo iya te, "I'dike lijɛ pili rɔ gɔnni koloma bɛri rɔ dɔtumu, rɔ kuluku rɔ kuluku."

<sup>XV</sup> Bɔ kɔsɔ gɔ bo ga o'dɔ ɲgi tara na bilaka tɔnɛ ga koloma ɲgi pili bɛri. <sup>XVI</sup> Kina bo kogba maɲgolo'bo muyi ti kenze riyo mo tɔnɛ ga ɲgi bo kombi kɔmɔ bo mitɔrɔ, bo ko'dɔ yɛɛ'di mo bo konye yi mo ɲgi ki'di zinni 'dɔ lijɛ kari koza zi bilaka naga nima. <sup>XVII</sup> Kina bilaka naga nima pili konyo ɲgi kitɛkpɛ lijɛ. Kina bɔ kɔsɔ gɔ bo ga kari kutɔ'du kɔsɔ ma kileke bɛri mo ga ɲgi koso mi kee 'butɛ dɔmoriyo.

*Kole 'Ba Bilaka Lesi Yɛ Na?*  
(*MT 16:13-28; MK 8:27-9:1*)

<sup>XVIII</sup> Mi kada ma dɔ kɔtɔ mɔtɔ ko'ja Yɛsu ni kɛdi to'dɔ mɔtu rɔ dɔnni ti bɔ kɔsɔ gɔ bo ga na bo kɛnyi kititi lijɛ, iya te, "Bilaka iya ma rɔ yɛ?"

<sup>XIX</sup> Lijɛ iya te, "Ya mɔtɔ ga iya yi rɔ Yowani bɔ bapatisi, mɔtɔ ga iya yi rɔ Eliya, tine ma konzi mɔtɔ ga iya te bɔ kumɛ lende 'ba Bɔko'ba ma mɔlo tɔnɛ ma kɔtɔ mɔtɔ na kɛnyi kɔdɔ 'deni di mi tɔlɛ."

<sup>XX</sup> Bo iya te, "Ne kpe ma 'beye iyake ma rɔ yɛ?"

Pitɔrɔ ileki dɔmo iya te, "Ni na rɔ Kurisito mo tɔnɛ Bɔko'ba kɛdi koja ne."

<sup>XXI</sup> Tine bo ɛnyi kose gɔmo kitigo zinni kinza lijɛ kiya dɛ zi bɔtɔ ma kɔtɔ mɔtɔ. <sup>XXII</sup> Bo iya te, "Kole 'ba bilaka lesi ti kombi gɔmɔ rɔ mbɛmbɛ, lɔbu ni ti bɔ akumu ni ti bɔ kɔmɔ kiyandi 'ba kɔ'du ki'di ni ti kilagi di rɔ bo kupɔ bo. Tine mi tɔ'dɔ dɔ mota bo ti kɛnyi 'deni kɔdɔ yaga di mi tɔlɛ."

<sup>XXIII</sup> Kina bo kɛnyi kiya zi bilaka naga nima pili rɔ gɔmo, bo iya te, "Bɔtɔ ame ko'dɔkɔ tɔsɔ gɔma ne, i'dike bo komba gɔ bo zi gbagba bo, bo kombi gɔmɔ abo, bo kɔsɔ gɔma pele ɲbɔ mi tɔlɛ. <sup>XXIV</sup> Rɔmoyi ame kiteri tɔmɔ didi bo ne ti kupɔ ɲgi. Tine ame kupɔ didi bo gɔ lende ma

ne ti kɔmɔ ɲgi. <sup>XXV</sup> Wa'di na ti ni mɔtɔ ko'ja di gɔmo ɔdɔ kɔmɔmi dɔliɲɔ lɔbu nime pele pili ziyi tine kupɔ didi yi? <sup>XXVI</sup> Bɔ ame koga kpɛni gɔma gbɛ ti lende ma nime ne kole 'ba bilaka lesi ti koga kpa bo gbɛ tara gɔmo mi kada 'ba tako abo ame bo kɛdi kako 'deni ti tigo dɔ kiteli 'ba 'bu bo gbɛ ti 'ba malayika 'ba Bɔko'ba ne. <sup>XXVII</sup> Rɔ ma laka miya ziye, mɔtɔ ga di mi lɔngɔ ma kɛdi kɔrɔ naga nime inza kinene tɔlɛ titi gba kota kinza ma lijɛ ko'ja ɲere lɔbu 'ba Bɔko'ba nime dɛ ɲgi titi du ti kɔmɔnni."

*Kinɛ Yɛsu Uyi Rɔni*  
(*MT 17:1-8; MK 9:2-8*)

<sup>XXVIII</sup> Kɔzɔ tɔ'dɔ dɔ modɔmota 'deni tara di pɔtɔ lende nime bo kiya ne tine na bo kogba Pitɔrɔ ni ti Yowani ti Yakoba kari ti bo dɔ dɔku tɔrɔ tilende ti Bɔko'ba. <sup>XXIX</sup> Ko'ja bo kɛdi 'deni yayi na kɔmɔ bo kuyi rɔni ɲgi bɔɲgɔ 'ba rɔ bo kaɲmi kɔbɔ yaga kɔzɔ tɔrɔ kunyi. <sup>XXX-XXXI</sup> Kina bilaka riyo mɔtɔ ga Musa ni ti Eliya kɔdɔ ɲgi ti bi kɔpɔ 'ba mitɔrɔ koloma rɔ tilende ti bo gɔ ako'dɔkɔ 'ba Bɔko'ba ame bo kɛdi kote 'deni ɲgi ko dɔ 'bɔ mo ti tɔlɛ abo mi Yerosalema.

<sup>XXXII</sup> Pitɔrɔ ni ti lɛpi bo ama ga ɛdi 'deni bi tɔ'dɔ. Kina ɔdɔ lijɛ kɔngɔ bi tine lijɛ o'ja bo ɲgi kɛdi 'deni mi bi kɔpɔ abo ti bilaka riyo kɛdi kɔrɔ ɲgila bo. <sup>XXXIII</sup> Kina ɔdɔ ya naga nime kɛdi ko'dɔ 'deni tari kola ɲge rɔ Yɛsu na Pitɔrɔ kɛnyi kiya zi Yɛsu, iya te, "Nere, ele sowa ame dɛdi 'deni bine ne. I'di dubɔ ɲgɔngɔbɔ mota, kɔtɔ ziyi kɔtɔ zi Musa kɔtɔ zi Eliya." Tine wa nime bo kɛdi kiya ne bo ikali dɛ.

<sup>XXXIV</sup> Kota bo kɛdi gba kilende yo na poli kutu'bɔ lijɛ ɲgi tine Pitɔrɔ ni ɲgi rɔ tikere. <sup>XXXV</sup> Birɔ udu di mi poli nima, iya te, "Ame na rɔ kole ma ame migeli 'deni, uwɔke dɔ bo."

<sup>XXXVI</sup> Di pɔtɔ lende nime lijɛ o'ja Yɛsu na 'deni ɲge kola kutu bo yayi. Lijɛ ya mota naga nima usu dɔ lende nime kɔ'bɔ ɲge rɔ gɔ rɔnni. Lijɛ

iyēti gɔ wa nime lijē ko'ja ne dē zi bɔtɔ ma kɔtɔ mɔtɔ mi kada naga nima yayi.

*Kole Mɔtɔ Ti Nōkī Domo*  
(MT 17:14-23; MK 9:14-32)

XXXVII Mī bi kēzē ma di gɔmo lijē kēkī 'deni bēri di dɔ dōku nima na tindi ma konzi kako ngi zi bo. XXXVIII Kina bɔ mɔtɔ di mi lōngō tindi naga nima kuwōwō dɔ bo, kiya te, “Nere, moma'jo rɔma ziyi, ongo kole ma nime rōmōyi bo na nge kɔtɔ kpōkī rɔ kole zō. XXXIX Nōkī ō'bō tonma bo ki'di bo kulōri ku'du bo bēri kɔtɔ bo, surupu kō'bu di kpa bo. Kina kō'bō 'deni ngi nburu ti bo kola bo dē yɔ kēdi ko'dɔ 'deni ngi 'dɔ tiyōlu bo. XL Kina me pa bine mititi bɔ kōsō gōyi ga 'dɔ koga yaga di dōmo tine lijē ō'bɔ dē.”

XLI Yēsu iya te, “Kpe bɔ titi ma le'jete nime, kpe wa kinza ki'di dōnni dē laka gɔ lende ma, bɔ lende kēnyē naga nime, 'dɔ mō'bō n̄bō tiye nyanya ga togbɔ dōkī'di ma di zi gomɔ 'be? O'de kole 'bi nima dayi te.”

XLII Tine ko'ja kole mo nima kēdi kako na nōkī mo ku'du ngi bēri kɔtɔ. Kina Yēsu kamo ngi dɔ nōkī nima kileŋo kole tōnē ngi ki'di zi 'bu mo. XLIII Kina lijē pili kɔtɔ ngi rɔ gōnni di zi tigo lōbu 'ba Boko'ba.

Ko'ja wa ame ga Yēsu ko'dɔ ne lende mo kigayi bilaka naga nima 'deni gba tara tine, na bo kileki kiya zi bɔ kōsō gɔ bo ga, bo iya te, XLIV “Lende nime mēdi mo'dɔ tiya mo ziye ne uwōke laka. Ti ki'di kole 'ba bilaka lesi kōzi bilaka.”

XLV Tine bɔ kōsō gɔ bo ga ikali mi 'jo 'ba lende nime dē. Usu dōmo 'deni di zinni kinza lijē kikali ra. Kina lijē kere ngi tititi bo gɔ lende mo.

*Yē Na Rɔ Dɔ Kiteli?*  
(MT 18:1-5; MK 9:33-40)

XLVI Kowasa u'du rōni ngi mi lōngō bɔ kōsō gɔ Yēsu ga gɔ lende 'ba yē na rɔ lōbu di mi lōngō lijē. XLVII Yēsu ikali meri 'bēnni nima na bo kogba kole titi mɔtɔ ngi ki'di kɔrɔ

ngila bo, XLVIII na bo kiya zinni, bo iya te, “Bɔ ame kota kole ma titiyi kɔzɔ a nime te rɔ n̄ba dōmōyi ma, ma na bo kota 'deni. Kina bɔ ame kota ma rɔ n̄ba bɔ ma koja ma nime na ma 'deni gbī bo kota. Bɔ ame wōti titiyi di mi lōngō ye ne bo na rɔ lōbu ma dɔ kiteli.”

XLIX Yowani iya te, “Nere, do'ja bɔ mɔtɔ koloma toga nōkī ti mōyi yi kina diya zi bo kinza bo ko'dɔ dē kpe rōmōyi bo inza rɔ ma kɔtɔ mɔtɔ di mi tumu ze nime.”

L Yēsu ileki dōmo, iya te, “Kinza kotake gɔ to'dɔ mo dē di zi bo rōmōyi bɔ ame ko'ji ye dē ne bo na rɔ 'beye.”

*Somorona Ilagi Yēsu*

LI Kina ōdɔ kada 'ba togba Yēsu kari mitorɔ kēdi 'deni ngosi tine na bo kinda'ba kōri Yerosalema ngi. LII Bo oja bɔ laja kari dɔgba kōmɔ bo mi dōliŋɔ mɔtɔ 'ba Somorona tileŋo bi ndō koda bo. LIII Tine bilaka mo ga o'dɔkɔ lende abo dē rōmōyi bo ēdi kari Yerosalema. LIV Kina ōdɔ bɔ kōsō gɔ bo ga Yakoba ni ti Yowani ko'ja lende nime te na lijē kititi bo, iya te, “Nere, o'dɔkɔ zize gɔ didēki pa'do di mitorɔ kote dōnni yaga?”

LV Tine Yēsu uyī kōmɔ bo kamo dōnni, LVI kina Yēsu ni kari ngi nduwē mi dōliŋɔ mɔtɔ.

LVII Ko'ja lijē kēdi kilingere rɔ gɔ kōri na bɔ mɔtɔ kako kiya zi Yēsu, iya te, “Ti mōsō ngi nduwē gōyi n̄bō bi tɔ ame kēddi kari pele teyi.”

LVIII Yēsu ileki dōmo iya te, “Kiraba ni pele ēdi ti gō 'bēnni ga, kina yali ni gbī ēdi ti rō 'bēnni ga. Tine kole 'ba bilaka lesi inza 'ba bo ti bi mɔtɔ ame gɔ bo ko'ba dɔ bo teyi tindawo rɔ bo.”

LIX Bo iya zi bɔ mɔtɔ te, “Ōsō goma.”

Tine bɔ nima ileki dōmo, iya te, “I'di mari musu 'bu ma titi.”

LX Yēsu iya te, “Ola tōku ni kusu tōku lēpi nni ga, tine ni 'bēyi ari tuwōwō laja 'ba n̄ere lōbu 'ba Boko'ba.”

LXI Kina gbī bo mɔto ako kiya te, “Ti mɔsɔ gɔyī ɲere. Ne dɔgba mo i'di ma titi mileki tumötö ya e'be ze ga.”

LXII Yësu ileki dɔmo zi bo, iya te, “Bo ame ki'di kɔzi bo 'deni kumu kara kényi kebe 'böwu kuyi kɔmo bo yi'böwu ne ɔ'bo laja 'ba mi ɲere löbu 'ba Boko'ba nime dë.”

## X

### *Laja Koja 'Ba Bo Laja*

I Di pötö mo na ɲere Yësu kigeli ya mɔto ga kuluku kɔto kɔdo dɔmo 'butë riyö. Kina bo koza lijë ngi koja kari ro riyöriyö dɔgba kɔmo bo mi gawo ti go bi ame ga pili bo kedi ko'do tari teyi ne. II Bo iya te, “Wa 'ba kpa dolili nime ngi kpaya tine bo ndɔbo 'ba rɔmo ga onzi dë. Ititike bo ɲere bo dɔmo 'do bo koja bo ndɔbo mi nyaka abo nime. III Arike, mēdi moja ye 'deni ngi tara kɔzo kamölö mi löngö wöliwöli. IV Kinza kogbake makpoto ala mbo'da 'ba kpassi ala wari dë teyi. Kina kinza koroke dë dɔye kilēyi tumötö bɔto di go kori.

V Liŋɔ ame kēddi kɔdoke teyi, dɔgba mo iyake te, ‘Lende këyi kēdi mi liŋɔ nime.’ VI Kina ɔdo bo lende këyi kēdi yayi lende këyi 'be nima ti koloma dɔmo. Ne ɔdo kinza e'be ti kileki ziye. VII Liŋɔ ma kɔto to mo nima kɔdoke 'deni teyi ne na ɲge kolomake teyi, konyoke kuwēke ɔto ame ga lijë ki'di ziye. Römöyī bo ndɔbo ɔ'bo ngi to'ja bi gomɔ 'ba ro bo. Ne kinza kebeke dë bi tololo ro go liŋɔ.

VIII Gawo ame ga kɔdoke yimo ko'do ye laka ne, onyoke a ma lijë ko'de kɔmoye. IX Kina ilenoke bo rɔkɔ'ɔ ame ga kēdi yayi ne. Iyake te zinni, ‘Nere löbu 'ba Boko'ba ēdi 'deni ɲgosi tiye.’ X Ne gawo ame ga kɔdoke yimo kilagi lende 'be, oroke mi zana mo yayi kiyake te, XI ‘Lupu 'ba mi gawo 'be nime ame pele kunzö rōni ndize ne ti domba yaga ro lömu rɔye. Tine omerike, ɲere löbu 'ba Boko'ba ēdi 'deni ɲgosi.’ XII Ro ma laka miya ziye, mi kada 'ba

burë mi Boko'ba ti këyi ro mbëmbë ro Sodomu di do 'ba gawo mo to nima.

### *Bu'bu (MT 11:20-24)*

XIII Bu'bu ziyi Korazina, kina bu'bu gbī ziyi Betesayida. Ma kiya te go koto naga nime ko'do miye ne na kēdi ko'do ra mi Tura ni ti Sidona dēne bilaka mo ga oto dönni 'deni di mi lende kënyë kolɔ bɔngɔ 'ba mono kosa buruku rōnni ro akileme 'ba do koto. XIV Mi kada 'ba burë kada mɔto Tura ni ti Sidona na ti mi Boko'ba këyi rɔmo ro mbëmbë di dɔye. XV Ne ni 'bëyi Kaparanoma, o'doko 'deni tombi rōyi ɲbö mitoro? Inza du tara ti ku'du yi kileki bëri mi Gehena.”

XVI Yësu ënyi 'böwu gbī kiya zi bo kōsɔ go bo ga, iya te, “Bo ame kuwö dɔye, uwö dɔma 'deni gbī. Bo ame kilagi lende 'be ilagi ma 'deni gbī. Kina bo ame kilagi ma ne ilagi bo ma koja ma nime 'deni gbī.”

### *Tileki 'Ba Bo Laja*

XVII Ya kuluku kɔto kɔdo dɔmo 'butë riyö tönë ga ileki ngi ti tiliya, iya te, “Nere, ti möyi yi nöki ni kpaki uwö dɔze ngi.”

XVIII Yësu ileki dɔmo zinni iya te, “Mo'ja Satani 'deni kēdi kila'ba kako bëri di mitoro kɔzo toro kunyi. XIX Mi'di kōzi kakpa 'deni ziye tututu do murë ni ti nyi, ta'da Satani bo ya kembe tönë. A mɔto inza ko'do ye. XX Ne kinza kolomake dë ro lɔngɔ go ame nöki kuwö dɔye 'deni ne. Tine olomake ro lɔngɔ go ame kugu möyi ye 'deni mi dɔyayi 'ba mitoro ne.”

XXI Mi kada mo nima Yësu ngi lo ro lɔngɔ ti Nyi Koto Laka kina bo kënyi kiya te, “Milëlu yi 'bu ma, ɲere 'ba do mitoro ni ti dɔyayi römöyī wa ame kusu dɔmo di zi bo akikali ni ne ileme 'deni zi ma kinza kikali ɔto dë naga. Yëë, ɲere, o'do ë'bi 'deni tara go mi këyi 'bi.”

XXII Bo ileki zinni iya te, “Bu ma i'di a pili 'deni zö, tine bɔto ikali ma kole dë, 'bu na ɲge koto kikali abo. Kina bɔto ikali 'bu dë gbī tine kole

na nge kikali abo ti ya ame ga bo kigeli 'deni tileme 'bu bo teyi ne."

**XXIII** Kina Yësu kuyi kɔmɔ bo kiya nge zi bɔ kɔsɔ gɔ bo ga, bo iya te, "Kpe ame ga ko'jake wa naga nime kɛddi koŋgoke ne kpe na ti yëyi.

**XXIV** Rɔ ma laka miya ziye, bɔ kumɛ lende ma mɔlo tɔnɛ ga ti bɔ dɔliŋɔ ma konzi iteri 'dɔ to'ja wa naga nime kɛddi koŋgoke ne tine lijɛ o'ja dɛ. Lijɛ iteri 'dɔ tuwɔ wa naga nime kɛddi kuwɔke ne, tine lijɛ uwɔ dɛ."

### *Akokɔnyi 'Ba Somorona*

**XXV** Bɔ kɔmɔ kiyandi 'ba kɔ'du ki'di ako ti akititi tokɔ kpa Yësu timo, iya te, "Bɔ kɔmɔ kiyandi, wa'di na gɔ mo'dɔ 'dɔ mɛdi ti didi ma nburunburu?"

**XXVI** Yësu ileki dɔmo iya te, "Wa'di na kugu mi kɔ'du ki'di 'ba Bɔko'ba, kina idɛki tondo?"

**XXVII** Bo iya te, "Ɔ'ɔ nɛre Bɔko'ba 'bi ti dɔki'di yi pili ti didi yi pili ti tigo 'bi pili ti meri 'ba dɔyi pili. Kina ɔ'ɔ lɛpi yi mɔto gbɛ kɔzɔ ame kɔ'ɔ yida rɔyi ne tara."

**XXVIII** Yësu iya te, "Ileki dɔmo 'deni laka rɔ ma kodɔɔ. O'dɔ kɔzɔ a nime te kina ti kididi nɛ rɔ nburunburu."

**XXIX** Tine bɔ nima o'dɔkɔ tileme rɔ bo rɔ bɔ lende laka, kina bo kɛnyi kititi Yësu 'bɔwu kiya te, "Yɛ na rɔ lɛpi ma?"

**XXX** Kina Yësu kɛnyi kileki dɔmo ti dɔngala nime, iya te, "Bɔ mɔto ɛnyi di Yerosalema kɛdi kari Yereko. Kina bɔ akolɔ mɔto ga kota kpa bo nɛgi komba bo kolɔ bɔngɔ abo ga kola bo rɔ korɔ'bo bɛri bina. **XXXI** Tine bɔ akumu mɔto ɛdi kari gbɛ kebe gɔ kari mo nima. Bo o'ja bɔ tɔnɛ yayi na bo koga abo nɛgi di rɔmo kebe mɔkɔ. **XXXII** Kina lɛwi mɔto kako gbɛ kɔmɔ bi nima ko'ja bɔ tɔnɛ, kina bo koga abo nɛgi gbɛ kebe mɔkɔ. **XXXIII** Tine bɔ Somorona mɔto ame kɛdi kudɔ kebe gɔ kari nima na kako kɔmɔ dɔ bɔ tɔnɛ. Kina ɔdɔ bo ko'ja bɔ nima 'deni tara tine o'dɛ lisa nɛgi kɔmɔ bo. **XXXIV** Kina bo kari nɛgi kodɔ 'bu ti wɔwɔ kɔmɔ 'bɔnɔ bɔ nima bo kolo kɔmɔ mo teyi. Bo ogba bɔ

nima ki'di dɔ akaca abo bo koto kari ki'di mi rɔ 'ba nba mɔto ma kpa kari nima yayi bo koŋgo gɔmo. **XXXV** Mi dɔnɔbo mo 'deni bo ɛnyi kogba girisi kopi zi bɔ dɔ rɔ 'ba nba nima. Bo iya te, 'Onɔgo gɔ bɔ nime laka, ɔdɔ mɛdi mileki kebe bine ti mopi wa mɔto ame ga ko'dɔ zi bo ne nɛgi pili zi'yi.' "

**XXXVI** Kina Yësu kileki kiya zi bɔ kɔmɔ kiyandi nima, iya te, "Ma komeri 'bɛyi di mi lɔngɔ ya mota naga nime, bɔ ma yala na rɔ lɛpi zi bɔ nima bɔ akolɔ komba ne?"

**XXXVII** Bo iya te, "Bɔ ama yimo kɛyi rɔ bo ne."

Yësu ileki zi bo, iya te, "Ari ko'dɔ gbɛ tara."

### *Yësu Rɔ Nba Liŋɔ 'Ba Marata Ni Ti Mariya*

**XXXVIII** Kina ɔdɔ Yësu ni kɛdi kari 'deni mi liŋgere 'bɛnni ti bɔ kɔsɔ gɔ bo ga tine lijɛ ari kɔmɔ nɛgi liŋɔ mɔto na 'ja mɔto yayi mɔyi mo rɔ Marata kota lijɛ nɛgi rɔ nba. **XXXIX** 'Ja mo nima ɛdi ti lɛmi ni mɔyi mo rɔ Mariya. Kina Mariya koloma 'bɛni nɛgi kɔ'bo bi ndi Yësu tuwɔ wa ame ga bo kɛdi kiya ne. **XL** Tine Marata gɔ dɔ kulɔ 'bɛni ame ndɔbo nbanɛ dɔni ne na lɔko kari nɛgi kiya zi Yësu, iya te, "Nɛre, lende ko'dɔ 'ba lɛmi ma nime lɔko kola ma kutu ma bi ndɔbo ne o'dɔ ɔtɔ dɛ zi'yi? Oja lɔko dɛ kako tokɔnyi ma?"

**XLI** Nɛre Yësu ileki zini iya te, "Marata, Marata, ni 'bɛyi nɛgi ti dɔki'di kombi rɔ meri gɔ wa ma konzi, **XLII** ne onɔgo wa kɔto na nge ko'dɔkɔ di zi'yi. Mariya na kigeli 'bɛni 'deni rɔ ma laka mo kina inza kogba kpe yaga di zini."

## **XI**

### *Mötu Ko'dɔ (MT 6:9-13; 7:7-11)*

**I** Mi kada ma dɔ koto mɔto Yësu kɛdi rɔ to'dɔ mötu di bi mɔto yayi. Kina ɔdɔ bo kote 'deni tine bɔ kɔsɔ gɔ bo ma koto mɔto ako kiya zi bo, iya te, "Nɛre, iyandi ze ti to'dɔ



mötu kɔzo 'ba Yowani ame kiyandi bo kösö go bo ga ti mötu ne."

II Bo ënyi kileki kiya zinni, bo iya te, "Ɔdo keddı kumötuke iyake te, "Bu ze möyi yi kö'bö ro ma koro. I'di nere löbu 'bı kako. III Oja go akonyo 'ba mi kada ma do koto nduwë zize. IV Ola ze go lende kënyë ze ga römöyï dola ya ma pili kirasi lende zize naga. Tine kinza koto ze de mi bi 'ba akiyozo.' "

V Kina bo kënyï kiya dangala nime zinni, bo iya te, "Ɔdo bo mato kedı ti bo pori bo kina bo kënyï kari teyi mi zana korondo kidëki kiya te, 'Bo pori ma, i'di mangolo'bo mota zo, VI nba ma mato ömö 'deni roma 'de yayi. Kina me minza ti oto ti'di mo zi bo tonyo mo.' VII Kina bo ma tönë 'deni rö ne kënyï kileki domo, iya te, 'Kinza kogba doma de, ulöli kpadöri 'deni teyi dö'dö 'deni beri ti boyi ma ga. Mënyï de kpe toro 'do ti'di oto ziyi.'

VIII Ro ma laka miya ziye, odo bo kënyï de pele toro ti'di mangolo'bo go lende 'ba pori 'benni ma mi löngö lijë, ne go ame bo nima kedı kidëki ngi nduwë ro atiri ne bo ti kënyï ngi toro kogba ki'di zi bo ro mbembë kozo ma bo ko'doko tara.

IX Kina me medı miya ziye, ititi kina ti ki'di ngi ziyi. Oma kina ti ko'ja ngi. Ukökö kina ti kurögö kpadöri ngi ziyi. X Römöyï lijë ame ga pili kititi ne i'di ngi teyi. Lijë ame ga pili koma ne o'ja ngi. Kina zi ame ga kukökö ne urögö ngi.

XI Ni 'bu ma yala na odo kole 'bi kidëki kenze kënyï kogba za ro murë na ki'di teyi? XII Ala odo kole kidëki 'bö toru kënyï kogba za ro nyi na ki'di teyi? XIII Ne odo kpe ame ro bo lende kënyë ne kikalike ti'di a ma laka zi kole 'be ga kozo a nime te tine ro ma laka 'bu ye ame mitoro ne ti ki'di 'ba bo Nyi Koto Laka ngi zinni lijë ame ga kititi di zi bo ne."

*Yësu Ni Ti Belezebola*  
(MT 12:22-30, 43-45; MK 3:20-27)

XIV Yësu edı toga nöki mato ame kudödu kpa bo mo 'deni teyi ne.

Kina odo kita'ba 'deni yaga di domo tine na bo mo tönë kpamo kudödu pa teyi ne kënyï ngi tilende. Kina lende mo kigayi tindi naga nima ngi. XV Tine ya mato ga di mi löngö tindi nima iya te, "Bo edı koga nöki naga nima ti közi kakpa 'ba Belezebola nere 'ba nöki ni."

XVI Tine ya mato ga iyozo bo kititi bo to'do go koto ame 'do kileme Boko'ba na koja bo ne. XVII Yësu ikali meri 'benni nima 'deni molo na bo kiya te, "Dolijo ame koza mini 'deni to'do ya ro go röni ne ti kiyeyi röni ngi. Kina kpa goli ame koza mini to'do ya ro go röni ne edı kita'ba ngi. XVIII Kina me odo Satani koza mini 'deni to'do ya ti gbagba ni dolijo 'benni ti koro tondo? Medı miya te römöyï iyake te moga nöki ti közi kakpa 'ba Belezebola. XIX Ne odo medı moga 'bama ti közi kakpa 'ba Belezebola tine, lepı ye naga nima edı koga 'benni ti wa'di? Ndo bo 'benni nima na ti kodoro bicı lende roye. XX Kina me odo medı moga nöki ti közi kakpa 'ba Boko'ba ro ma laka nere löbu abo ako 'deni mi doyayi.

XXI Kozo ma kikalike bo tigo ame ti jama 'ba ya abo ga ndö toda bi timo di ro lijo abo ne, abo ga oloma kö'bö te go bi mo. XXII Ne odo bo mato ame kembe kebe bo ne na kalo do bo ka'da bo kina ti kolo jama 'ba ya abo tönë ga bo kedı koloma ro komo ne ngi koza abo tönë ga pili.

XXIII Bo ame ko'doko ma de edı ro ndo'ji tö. Kina bo ame kototo kpamo de tö edı 'ba bo tiyeyi yimo.

XXIV Odo nöki kita'ba 'deni di do bilaka ënyi kari mi gaki toma bi 'ba ro kindawo zi bo. Kina odo bo ko'ja de tine na bo kënyï kiya zi gbagba bo, bo iya te, 'Ti mileki mari mi rö ma nime mënyï di yimo ne.' XXV Kina odo bo kako ko'ja kona yimo 'deni kiyija a mo ga laka XXVI tine na bo kileki ngi kari ko'de nöki ma modomorıyo mato ga ame kënyë ngi ro do kiteli kebe bo ne. Kina lijë kako koloma ngi yayi. Tine

na kɔsɔ loma 'ba bɔ nima kɛdɛ kɛnyɛ ngɛ kulɔwɔ kiteli ma dɔgba.”

**XXVII** Kina ɔdɔ Yɛsu kiya lende nime 'deni te tine na 'ja mɔtɔ kɛnyɛ kilende di mɛ lɔngɔ tɛndɛ naga nima, iya te, “Ma tɔ nime kɔyɔ yi ki'di mba kpɛyɛ ne na ti yɛyɛ.”

**XXVIII** Bo ileki dɔmo iya te, “Ma rɔ dɔ kiteli mo lijɛ ame ga kuwɔ lende 'ba Bɔko'ba lijɛ ko'dɔ ngɛ tara ne na ti yɛyɛ.”

*Bɔ Titi Ma Le'jete*  
(MT 12:38-42)

**XXXIX** Kina ɔdɔ tɛndɛ naga nima kɛdɛ kozoli rɔnnɛ 'deni nduwɛ teyi tine na Yɛsu kɛnyɛ kiya zɛnnɛ, iya te “Kpe bɔ titi ma le'jete naga nime ngɛ rɔ akɛnyɛ. Ebeke tititi akileme tine inza kileme du te ziye, ne nge kɔtɔ rɔ ma tɔnɛ 'ba Yona. **XXX** Kɔzɔ ame Yona rɔ akileme ma lɔbu zi bilaka 'ba Ninɛwɛ ne, kole 'ba bilaka lesi ti kɛdɛ gbɛ tara ziye kpe bɔ titi ma le'jete naga nime.

**XXXI** Mɛ kada 'ba burɛ 'ja bɔ dɔlinɔ 'ba Seba tɔnɛ ti kɔrɔ kɔmɔ kitɛ 'ba burɛ todɔrɔ bɛci lende rɔye kpe bɔ titi ma le'jete nime. Rɔmɔyɛ loko ako tɔnɛ nɔbɔ rɔ ma kɔwɔ di mɛ dɔlinɔ 'bɛnɛ tuwɔ akikali mbɛmbɛ 'ba Solomo. Kina me rɔ ma laka mɛdi miya ziye bɔ mɔtɔ ɛdi bine ame kebe Solomo. **XXXII** Kina bilaka 'ba Ninɛwɛ ti kɛnyɛ gbɛ kɔrɔ todɔrɔ bɛci lende rɔye bɔ titi ma le'jete naga nime rɔmɔyɛ lijɛ uwɔ dɔ Yona lijɛ kɔtɔ dɔnnɛ. Kina me bɔ mɔtɔ ame kebe Yona ne ɛdi 'deni bine.

**XXXIII** Bɔtɔ mɔtɔ i'di pa'do dɛ dɔ lamba kɛnyɛ kogba ki'di mɛ gɔ bi ame rɔ ma kusu ne ala kutu'bɔ dɔmo teyi ti kete. Tine ɛdi kidɛyɛ lamba ngɛ dɔ a 'ba tidɛyɛ mo 'dɔ kiyɔpɔ bi zi bilaka ame ga kɛdɛ kako yayɛ ne. **XXXIV** Kɔmɔyɛ na rɔ lamba 'ba rɔyɛ. ɔdɔ kɔmɔyɛ kɛdɛ laka yida rɔyɛ pili ti kɛdɛ mɛ bi kɔpɔ. Ne ɔdɔ kɔmɔyɛ keke dɛ yida rɔyɛ pili ti kɛdɛ mɛ mandɔlu. **XXXV** Kina ɔngɔ laka kinza dɔki'di yɛ ame rɔ bi kɔpɔ 'ba didi yɛ ne kɛdɛ ra rɔ bi kɔlu. **XXXVI** ɔdɔ yida rɔyɛ kɛdɛ 'deni pili mɛ bi kɔpɔ kapa mɔtɔ kinza kpe mɛ

mandɔlu ti kɛdɛ 'deni ngɛ rɔ ma laka kɔzɔ bi ame lamba kiyɔpɔ ne tara.”

*Ako'dɔko 'Ba Parosi Ni*  
(MT 23:1-36; MK 12:38-40)

**XXXVII** Di pɔtɔ mo Yɛsu kote tiya lende nime 'deni na Parosi mɔtɔ kɔsɛ Yɛsu tari rɔ nɔba linɔ abo. Kina bo kari ngɛ lijɛ koloma kpa tara-biza. **XXXVIII** Kina ɔdɔ Parosi nima bo kɔngɔ Yɛsu ngɛ ko'dɔ dɔlɛti 'ba kɔzi kurɔgɔ dɛ titi dɔgba 'dɔ konyo akonyo 'jaa tine lende mo igayi bo ngɛ. **XXXIX** Kina nɛre Yɛsu kileki kiya zi Parosi nima, iya te, “Kpe Parosi ni ti dɔlɛti 'be nima urɔgɔke gɔ kɔsu ti gɔ gata na kɔpɔkɔpɔ tine miye lɔ ti mɛ kututu ni ti lende kɛnyɛ. **XL** Kpe a rumɔ naga nime, bo bɔ kɔtɔ ko'ba gɔ ma yaga nima na dɛ gbɛ ko'ba yɛmo ma miyɔ? **XLI** I'dike di yɛmo ti mɛ kɛyɛ zi bɔ lisa. Kina ti wa pili kɛdɛ ngɛ rɔ ma kɔpɔ ziye.

**XLII** Bu'bu ziye kpe Parosi ni, dɔdoro 'ba wa 'ba mɛ nyaka 'be ga ame pele wɔti ne kapa ma 'butɛ mo ɔ'bɔke dɛ di bi ti'di mo zi Bɔko'ba. Tine burɛ ma kodɔrɔ ti akɔ'o 'ba Bɔko'ba mo ebe kolake za yaga. Wa naga nime dɛne na 'dɔ ko'dɔke ra kpaki rɔ gomo kinza tola mɔtɔ mo.

**XLIII** Bu'bu ziye kpe Parosi ni, akiteri 'be rɔ kitɛ ma lɔbu dɔgba naga di mɛ rɔ 'ba mɔtu. Kina gbɛ 'dɔ kumɔtɔ ye kɔzɔ bɔ rɔ koro tara di mɛ bi 'ba ndɔgɔ. **XLIV** Bu'bu ziye, kpe ngɛ kɔzɔ dɔgɔ ame kinza kitaka dɛ bilaka kɛdɛ kilɔngere ngɛ kebe dɔmo kinza kikalɛ dɛ tine kebe tirasi bilaka ne.”

**XLV** Bɔ kɔmɔ kiyandi mɔtɔ 'ba kɔ'du ki'di iya zi bo te, “Bɔ kɔmɔ kiyandi, wa naga nima kiya ne ɛddi 'deni gbɛ tiya ze.”

**XLVI** Yɛsu ileki dɔmo, iya te, “Bu'bu ziye kpe bɔ kɔmɔ kiyandi 'ba kɔ'du ki'di ni. I'dike akirɛndi ame bɔtɔ kɔ'bɔ tombi mo dɛ ne dɔ bilaka tine 'dɔ kojake dɔkole kɔziye tɔ nge tokɔnyi lijɛ ne inza yɔ. **XLVII** Bu'bu ziye, kpe ebeke to'ba dɔgɔ bɔ kumɛ lende tɔnɛ ga 'bu ye lɔbu ga kupɔ ne. **XLVIII** Ilemeke rɔye 'deni ma kikalike

gɔ kɔkɔ 'ba 'bu ye löbu ga kutike 'deni gomo. Lijë upö bɔ kumë lende ni 'deni kina me kebeke 'deni to'ba dögö mo ga. <sup>XLIX</sup> Gɔ kö'du mo na 'dɔ Boko'ba kiya ti akikali abo, kiya te, 'Ti moja bɔ kumë lende ni ti bɔ laja ma ga kari zinni. Mɔtɔ mo ga lijë ti kupö yaga tine mɔtɔ ga lijë ti kodɔ rɔ gomɔ rɔmo.' <sup>L-LI</sup> Kina ti roma bɔ kumë lende naga nime kupö molo bine kisasi di bi to'ba doliŋɔ nime, di zi roma Abele ŋbö kömö zi roma Zakariya ame kupö mi löngö bi 'ba akumu ni ti rö löbu 'ba Boko'ba ne ti kileki dɔye kpe bɔ titi ma le'jete naga nime. Rɔ ma laka miya ziye, roma naga nime ti kileki dɔye bɔ titi ma le'jete naga nime.

<sup>LII</sup> Bu'bu ziye kpe bɔ kɔmɔ kiyandi 'ba kö'du ki'di ni, ulölike kpadöri 'ba akikali teyi kinza ma kpe mo kodoke dë teyi yɔ kirakpake kpa ya ame ga kedi kodɔ ne."

<sup>LIII</sup> Kina ɔdɔ Yësu kënyï 'deni di yayi tine bɔ kɔmɔ kiyandi ni ti Parosi ni ebe ŋgi tiya kpa kënyë rɔ bo, gbï tititi kpa bo gɔ lende ma konzi. <sup>LIV</sup> Römöyï lijë ëdi to'ba bo gɔ lijë kinda'ba bo ɔdɔ bo kiya a mɔtɔ rɔ ma kënyë.

## XII

### *Ere Boko'ba (MT 10:26-33)*

<sup>I</sup> Kina ɔdɔ tindi 'ba bilaka ame ŋgi rɔ kuluku ma kinza kiya ne komomi rönni 'deni yayi kedi kidiri rɔ ŋgi rɔ ma kënyë tine, na Yësu kënyï titi dogba kiya zi bɔ kösö gɔ bo ga, iya te, "I'dike komoye kandi laka di zi kɔmɔ kandi 'ba Parosi ni lanɔa 'ba 'bölu 'benni nima. <sup>II</sup> Wa pili ma kusu dɔmo naga ti koja yaga. Kina gbï ame ga pili rɔ ma kusu ne ti kumö yimo yaga. <sup>III</sup> Wa ame kiya mi bi kölu ti kiyëti gomo yaga mi bi kɔpɔ. Wa ame kiya rɔ kore di rö ti kuwöwö 'deni yaga mi zana lala.

<sup>IV</sup> Kina me medï miya ziye bɔ pɔri ma ga kinza kereke dë di zinni lijë ame ga kedi kupö ŋge rɔ yida rɔ kɔ'bo to'dɔ a mɔtɔ dë kpe di pötö mo

ne. <sup>V</sup> Ti mileme bɔ ame 'dɔ kereke ne ziye. Boko'ba ame di pötö tupö yida rɔ kedi gbï ti közi kakpa tu'du yi mi pa'do 'ba Gehena ne na rɔ ma laka miya ziye bo na 'dɔ kereke.

<sup>VI</sup> Onɔoke te tara ne ndögö 'ba silo muyi dë ŋge ti taripa riyö? Tine rɔ ma laka dɔ Boko'ba udölu dë di gɔ ma kɔtɔ mɔtɔ mo. <sup>VII</sup> Ne kpe sunë 'ba dɔye bo itëtë gomo kikali gomo me rɔ kɔtɔkɔtɔ. Kinza kereke dë. Kpe na rɔ dɔ kiteli zi bo kebe silo ma konzi.

<sup>VIII</sup> Rɔ ma laka miya ziye, bɔ ame kiya yaga bi kɔpɔ, kiya te bo 'ba ma na ne kole 'ba bilaka lesi ti ko'do gbï tara zi bo di kɔmɔ malayika 'ba Boko'ba. <sup>IX</sup> Ne bɔ ame kilagi ma yaga kɔmɔ bilaka ne ti milagi gbï di rɔ bo tara di kɔmɔ malayika 'ba Boko'ba. <sup>X</sup> Bɔtɔ ame kiya kpa bo gɔ kole 'ba bilaka lesi ne ti kola gɔ lende kënyë nima. Ne bɔtɔ ame kiti'ja Nyi Koto Laka inza kola du te gɔ lende kënyë nima.

<sup>XI</sup> ɔdɔ koto ye kɔmɔ bɔ dɔ rö 'ba mötu ni ti turu kinza ki'dike komoye kilë'di dë gɔ wa ame 'dɔ kiyake ne <sup>XII</sup> römöyï Nyi Koto Laka na ti kiyandi ye mi kada mo nima ti wa ma 'dɔ kiyake."

### *Dɔngala 'Ba Bɔ Wa*

<sup>XIII</sup> Bɔ mɔtɔ di mi löngö tindi naga nima ënyï kilende zi Yësu, iya te, "Bɔ kɔmɔ kiyandi, ilende zi bɔ löndö ma 'dɔ doza mi wa pötö 'bu ze rɔ ma koriya ti bo."

<sup>XIV</sup> Yësu ileki dɔmo zi bo, iya te, "Bɔne, yë na ko'do ma rɔ ŋere tote burë 'ba mi löngö ye?"

<sup>XV</sup> Kina bo kebe ŋgi nati nduwë tiya mo zinni, bo iya te, "I'dike komoye kandi laka, olomake ti bi koda di zi kupö 'ba mi löbu gɔ wa. Didï 'ba bilaka lesi inza gɔ lende 'ba akonya ma ni mɔtɔ keddi timo."

<sup>XVI</sup> Kina bo koloma ŋgi rɔ tiya dɔngala nime zinni, iya te, "Yayi 'ba bo wa ma kɔtɔ mɔtɔ oja wa 'deni konzi. <sup>XVII</sup> Kina bo komeri rɔ bo, bo iya te, 'Ti mo'do tondo? Minza kpe ti bi mɔtɔ ti'di a ma naga nime

teyi.' <sup>XXVIII</sup> Tine bo iya te, 'Ne ti mo'do te, ti miyeyi mata ma nime yaga 'do mubö löbu. Kina go mikeki nyönyu ma ti jama ma ga pili yimo. <sup>XIX</sup> Kina 'do miya zi yida roma, miya te, "Yida ro, ni 'deni ti wa ma laka ro mbembé ulu 'deni 'do ko'do komo koo konzi. Kinza kupö röyi de kpe. Onyo, kuwé kina oloma ti lo ti lonjo." ' <sup>XX</sup> Tine Boko'ba ilende zi bo nima, iya te, 'Ni rumö nime, mi korondo nime tone edi ko'doko didi nima yaga di ziyi. Ne e'bi naga nima kulu ziyi ne ti kola zi ye?' "

<sup>XXI</sup> Kina Yesu kileki kiya zinni, iya te, "Kina ti kedí te zi lijé ame ga kulu kpa wa zinni lijé ro bo mori tine kinza ti oto zi Boko'ba ne."

*Komo Kilé'di Go Wa  
(MT 6:25-34)*

<sup>XXII</sup> Kina Yesu kényi kiya zi bo kosö go bo ga, bo iya te, "Ro ma laka miya ziye, kinza kolomake de ti komo kilé'di go akonyo 'ba 'do tulu yida roye timo, ala gbi go bonjo ma 'do koloke roye. <sup>XXIII</sup> Didi na ro do kiteli di do akonyo. Kina yida ro na ro do kiteli di do bonjo. <sup>XXIV</sup> Onjoke gora ni te, lijé oro'do oto de gbi yo ala kumu oto. Mata 'ba tikeki wa inza gbi yo zinni. Tine pele tara Boko'ba na kedí kulu lijé. Tara ne kpe na de kulowo mbiri ro do kiteli di do yali?"

<sup>XXV</sup> Ye na ti ko'bo tiyese go loma abo kowo mbowa mi dayayi nime ti komo kilé'di 'ba go wa? <sup>XXVI</sup> A ma mbowa ma kozo a nime te o'boke de yo to'do mo, ne eddi kupoke roye ti komo kilé'di go a moto ga go wa'di?"

<sup>XXVII</sup> Onjoke doworu ni te, lijé o'do ndobo de gbi toma bonjo ronni. Ne ro ma laka miya ziye, bo dolinjo Solomo pele ti wa mbembé abo naga nima usu bonjo ma kele kebe doworu ni de. <sup>XXVIII</sup> Ne odo Boko'ba na kedí kiyada moli ni ame kedí ko'ja tone bine tine tilendö dayi kusu pa'do 'deni yimo kilanma yaga ne, bo ti kola ye kinza tusu bonjo roye? Kpe wa kinza ki'di donni laka go lende 'ba Boko'ba naga nime.

<sup>XXXIX</sup> Kinza kombike doki'di ye de go wa ma 'do konyoke ala kuwéke. Kinza kolomake de ti komo kilé'di gomo. <sup>XXX</sup> Wa naga nime na ya ma kinza kikali Boko'ba de naga kedí kulö 'benni donni gomo di mi dolinjo bine. Ne 'bu ye Boko'ba ikali 'deni ma ko'dokoke wa naga nima. <sup>XXXI</sup> Tine kpe kori 'ba nere löbu abo na 'do kulöke doye gomo toma mo kina ti ki'di wa naga nime 'deni gbi ziye.

<sup>XXXII</sup> Kinza kereke de, kpe kamölö mbowa naga nime, romöyi mi 'bu ye Boko'ba onmi 'deni roye ti'di nere löbu abo ziye. <sup>XXXIII</sup> Ugöke wa 'ba gbagba ye ga mökö kozake girisi mo zi bo lisa ni. Kina 'do makpoto ame ro nburunburu kinza kikali tirica de ne na ko'deke ziye. Uluke kpa mori ziye mitoro ame go a mo ga koloma ngi kinza kindirimu de bo 'bögo komo de gbi teyi madobondi ni konyo de gbi kirasi yaga ne. <sup>XXXIV</sup> Romöyi bi ame kulu kpa e'bi ga teyi ne na doki'di yi ko'bo nburu gomo.

*Bo Laja Ma Ro Bo Lende Kikali  
(MT 24:45-51; 10:34-36)*

<sup>XXXV</sup> Obilike kpa bonjo 'be ga ndö bi kabi ye toda do ndobo. I'dike lamba 'be ga ko'bo ro ma kobö <sup>XXXVI</sup> kozo bo laja ame kedí koda nere 'benni ma kedí kileki kako di mi nbele 'ba gbe. Odo bo komo kukoko yo na ti lijé kirina ngi welo kurögo kpadöri zi bo. <sup>XXXVII</sup> Bo laja ame ga nere 'benni komo ko'ja lijé kedí ndö toda bi ne na ti ko'ja yei. Ro ma laka miya ziye, bo ti kolo bonjo abo yaga bo kidéki lijé kako ro akonyo bo nere 'benni kényi koja laja koza zinni. <sup>XXXVIII</sup> Odo bo komo pele mi zana korondo ala mi kano bi yei nima ti kedí ngi tinni odo bo kako ko'ja lijé kedí ro ma konjo bi ti bi koda.

<sup>XXXIX</sup> Kina uwöke lende nime laka. Ma kiya te bo do linjo kedí kikali kada ame bo 'bögo kedí kako yimo ne ra dene bo inza kényi kola linjo



abo ku'böğö. <sup>XL</sup> Kina kpe gbī olo-make ti bi koda römöyī kole 'ba bilaka lesi ēdī kōmō mī kada ame komerike dē 'dō bo kōmō yīmo ne."

<sup>XLI</sup> Pītörö ēnyī kititi bo, iya te, "Nere, dōngala nime ēddī kiya nge zize ala zi bilaka pili rō buru?"

<sup>XLII</sup> Nere Yēsu ileki dōmo, iya te, "Bō laja ame kiliya rōnī ti mī kēddī rō bō akikali ne bo na rō bō ame nere 'bēnnī ki'di bo rō bō dō lēpī bo ga tōngō gōnnī toza akonyo 'bēnnī zinnī mī saa mo kina bo ko'dō ngī ko tara ne. <sup>XLIII</sup> Ti kēdī rō ma laka zi bō laja nime dō kiya te nere 'bēnnī kako ko'ja bo ngī kēdī rō to'dō mo kōzō a nime te. <sup>XLIV</sup> Rō ma laka miya ziye, nere nima ti ki'di bō laja mo nima ngī rō bō dō abo ga pili. <sup>XLV</sup> Ne dō bō laja nima kiya zi gbagba bo te, 'Nere ze ēdī kigabi yayi, inza kako ca,' kina bo kodowe ngī tomba bō laja ama ga, bo konyo kpa bo, bo kuwē n̄bō layi kupō bo, <sup>XLVI</sup> kina bō dōnnī nima ti kōmō ngī tugu'du mī kada mo ame bo komeri dē 'dō kōmō yīmo ne. Kina ti nere komba bo ngī ku'du bo yaga mī lōngō bō lende kēnyē ni.

<sup>XLVII</sup> Bō laja ame kikali ako'dōkō 'ba nere abo tine bo kileño rō bo dē ndō to'dō mo ne ti kodō karama ma kīrīndī dōmo ti nyō'bō. <sup>XLVIII</sup> Ne bō ame kikali dē mōlo dō ko'dō pele kōzō ti komba nge mbowa. Bō ame ki'di mbiri teyi ti ko'dōkō gbī mbiri di teyi. Bō ame ki'di teyi kulōwō ti ko'dōkō gbī kulōwō di teyi.

<sup>XLIX</sup> Pa'do na mako 'deni tusu mo dōlin̄ō. Kina ame mo'dōkō ne ōbō 'deni mōlo. <sup>L</sup> Mako 'deni tombi gomō 'dō tōlē. Dōki'di ma rō ma kombi gō lende mo n̄bō dō kote rōnī 'deni tine na 'jaa. <sup>LI</sup> Ma komerike 'beye tēgē lende kēyī na mako to'de mo mī dōlin̄ō? Rō ma laka miya ziye, inza tara, rō koza na mo'de. <sup>LII</sup> Kisaki di mī kada nime tōne kpa gōli ame ti bilaka mo ga muyi ne ti koza mīnnī, ma mota kēnyī to'ji ya ma riyō kina ma riyō mo naga nima ti kēnyī to'ji lijē ma mota naga nima. <sup>LIII</sup> 'Bu ti ko'ji kole

kina kole ti ko'ji 'bu. Ma ti ko'ji nyiti kina nyiti ti ko'ji ma. Mese ti ko'ji 'ja 'ba kole kina 'ja 'ba kole ti ko'ji mese."

### *Akikali 'Ba Doyayi* (MT 16:2-3; 5:25-26)

<sup>LIV</sup> Kina Yēsu kileki 'böwu kiya zi bilaka naga nima, iya te, "Dō ko'jake pōli kombi 'deni di dō tōrō iyake te tōrō ēdī kagba. Kina ka'di ngī ko rō ma laka. <sup>LV</sup> Dō lili kēdī kome kako di dō rō'ō, iyake te bi ēdī kututu. Kina bi kututu ngī ko rō ma laka. <sup>LVI</sup> Kpe bō kōmō kandi naga nime, dō kōngōke mī dōyayi ni ti kōmō pōli iyēnike ma kēdī kuyi rōnī mo ga ngī te dōmo. Ne gō wa'di na kikalike dē tiyēni wa ma le'jete naga nime?"

<sup>LVII</sup> Gō wa'di na kikalike dē toza wa ma laka? <sup>LVIII</sup> Dō bō mōto kinda'ba yi toto yi kōmō bō burē ote lende nima yaga ti bo gba kota kinza kōmō kōmō burē. Dō kote dē ti bo, bo ti kotō yi ngī kōmō bō burē ki'di yi zi bō kanya mo ga koto yi ngī mī maboso. <sup>LIX</sup> Rō ma laka miya ziyi, ti koloma yayi n̄bō kopi taripa 'ba karama nima kodō dōyī ne pili."

## XIII

### *Ndose 'Ba Dō Koto*

<sup>I</sup> Mī kada mo nima bilaka mōto ga ēdī yayi lijē kēdī rō tiya lende 'ba ya mōto ga di Galilaya ame Pilato turu bō dōnnī ki'di kupō di bi 'ba to'dō akumu 'bēnnī ga zi Bōko'ba ne.

<sup>II</sup> Kina Yēsu kileki dōmo zinnī iya te, "Bilaka 'ba Galilaya naga nima kupō tara ne, ma komerike 'beye lende kēnyē ma 'bēnnī na kebe 'ba bilaka 'ba Galilaya ma laki 'deni pili?"

<sup>III</sup> Rō ma laka miya ziye, inza tara. Kpe gbī dō kotōke dōye dē ēddī koteke dōye pili tara. <sup>IV</sup> Kōzō bilaka 'butē dōōmu dōmota tōnē ga rō tōrō kulōru dōmo kupō di Siloma ne, ma komerike 'beye iyake te lijē na lende kēnyē 'bēnnī kidari 'deni di dō 'ba bilaka 'ba Yerosalema ma laki? <sup>V</sup> Rō ma laka miya ziye, inza

tara. Kpe gbì ɔɔ kɔtɔke dɔye dē ēddī kɔtɔke dɔye pili tara.”

VI Kina Yēsu kiya dɔŋgala nime zīnnī, iya te, “Bɔ mɔtɔ ēdī ti ngērī kēlu abo, bo iḍiyē 'deni mī nyaka. Kina ɔɔ bo kari toma ma kana mo tine bo o'ja ɔtɔ dē. VII Kina bo kiya ngī zi bɔ kɔŋgɔ gɔ nyaka nima, bo iya te, 'Kɔmɔ kɔɔ mo 'deni mota ame mō'bō nduwē tako tɔŋgɔ kēlu nime toma ma kana mo, tine mo'ja ɔtɔ dē du te. Oga bo bēri, ēddī kola bo kirasi yayi nime ka le rɔ ma sari gɔ wa'di? VIII Bɔ kɔŋgɔ gɔ nyaka nima iya te, 'Nere, ola bo ko'do kɔmɔ kɔɔ titi 'böwu kɔtɔ 'do mole ndī bo nima toko mulu yōri teyi 'do kolɔ'bo. IX Kina tine ti kɔɔ ɔɔ bo kana ele, ne ɔɔ bo kana dē oga bo ngī nati bēri.’ ”

#### *Akileŋo Mi Kada 'Ba Rɔ Kindawo*

X Mī kada 'ba rɔ kindawo mɔtɔ ko'ja Yēsu kēdī tiyandi wa mī rɔ 'ba mōtu tine XI 'ja mɔtɔ ame nōkī mo kɔŋgɔ gɔmɔ kɔzɔ geli naga tara ne ēdī yayi. Wa nima ēdī 'deni tīnī kɔmɔ kɔɔ 'butē dōomu dɔɔmota. XII Kina ɔɔ Yēsu ko'ja nī tara yɔ na kīdēkī nī ngī kako, kiya zīnī te, “Ja, ope yi 'deni di dɔ rɔkɔ'ɔ 'bī nime.”

XIII Bo i'di kōzī bo rōnī kina gōnī tōnē kodɔrɔ ngī lɔko kilēlu Bɔko'ba. XIV Kina bo dɔ rɔ 'ba mōtu nima ngī rɔ 'dirī gɔ lende nima Yēsu kilēno 'ja nima mī kada 'ba rɔ kindawo ne. Bo ilende zi bilaka naga nima yayi ne, bo iya te, “Tō'dō ēdī 'do ziye dɔ modɔkɔtɔ to'do ndɔbo yīmo. Akoke mī kada naga nima 'do kilēno ye tine inza dē mī kada 'ba rɔ kindawo.”

XV Yēsu ileki dɔmo zi bo, iya te, “Kpe bɔ kɔmɔ kandi naga nime, nī mɔtɔ ebe tope ngulō ala akaca 'bī di dɔ lōsī mo koto kari tuwē mini mī kada 'ba rɔ kindawo. XVI Ne 'ja nime rɔ kupō Abarayama Satani kudōdu 'deni bēri ŋbō kɔmɔ kɔɔ 'butē dōomu dɔɔmota ne, gɔ wa'di na 'do kope nī dē yaga gomo di dɔ gomo nime mī kada 'ba rɔ kindawo?”

XVII Lende 'ba Yēsu nime ɔɔ rɔ kaya ngī rɔ bɔ kēdī kilende rɔ bo naga nima. Tine ya ame ga yayi ne ngī pili rɔ lɔŋgɔ gɔ wa löbu naga nima bo kēdī ko'do ne.

#### *Dɔŋgala 'Ba 'Jo Titiyi*

(MT 13:31-33; MK 4:30-32)

XVIII Yēsu ēnyī kiya te, “Nere löbu 'ba Bɔko'ba ti miyari ngī ti wa'di? XIX Èdī kɔzɔ 'jo 'ba a mɔtɔ titiyi 'deki ame ɔɔ bilaka kogba kīdiyē kina kōtu ngī kiyōbu rɔ ngērī ma löbu yali ni kako kubō rɔ 'bēnnī ga dɔŋgala mo.”

XX Bo ileki gbì kiya te, “Ti miyari nere löbu 'ba Bɔko'ba nime ngī gbì ti wa'di? XXI Èdī kɔzɔ lanɔa ame 'ja kogba pele mbowa kuturō ti ruzu koso mī a ma mbiri ki'di ngī pili kō'bu ne.”

#### *Kpadōri Titiyi*

(MT 7:13-14, 21-23)

XXII Yēsu ēnyī kudō nduwē kebe mī gawo ni ti dɔlɔŋgɔ ma titi naga ti akiyandi di kōri 'ba tari abo Yerosalema. XXIII Kina bo mɔtɔ kēnyī kititi bo iya te, “Nere, tara ne bilaka ma ndō te na nge ti kɔmɔ di mī tölē ya?”

Yēsu iya te, XXIV “Ogbɔ rōyī tɔdɔ kebe kpadōri titiyi nime. Rɔ ma laka miya zīyī, ma konzi ti kiteri ngī tɔdɔ kebe teyi, tine inza kō'bo tɔdɔ. XXV ɔɔ bɔ dɔ rɔ na kēnyī 'deni tɔrɔ kulölī kpadōri teyi, ti kɔrɔke yaga kukōkōke koma'joke rɔye kiyake te, 'Nere, urögō kpadōri zize.’

Tine bo ti kileki dɔmo kiya te, 'Mikali ye dē kɔtɔ te, ala akoke di yala?’

XXVI Kina ti kiyake te, ‘Ze na tōnē donyoke akonyo duwēke mini kɔtɔ tiye koloma rɔ tiyandi wa di mī gawo ze.’

XXVII Tine bo ti kileki 'böwu kiya te, 'Mikali ye dē kɔtɔ te, ala akoke di yala? ɔlɔke yaga di rɔma, kpe bo lende kēnyē naga nime.’

XXVIII Kina ti monɔ ni ti kpa kunyī kēdī ngī ziye yayi ɔɔ ko'jake Abarayama ni ti Yisika ti Yakoba

ti bɔ kumɛ lende ni pili 'deni kɛdɪ mɪ ɲere lɔbu 'ba Bɔko'ba, tine kpe 'beye ku'du ye 'deni yaga. **XXIX** Bilaka ti kɔlɔ kako di mɪ dɔ kumu sowɔ 'ba dɔlɪɲɔ nime tonyo ɲbele mɪ ɲere lɔbu 'ba Bɔko'ba. **XXX** Rɔ ma laka lɪjɛ mɔtɔ ga ame le'jete yɪ'bɔwu ne ti kɛdɪ 'deni dɔgba, kina ma dɔgba ti kileki 'deni nyati yɪ'bɔwu."

### *Ni Yerosalema (MT 23:37-39)*

**XXXI** Mi kada mo nima na Parosi mɔtɔ ga kako zi Yɛsu kiya te, "ɛnyɪ ɛ'bi yaga di bine kari bi mɔtɔ rɔmɔyɪ ɲere Erode ɛdɪ ko'dɔkɔ tupɔ yi."

**XXXII** Yɛsu ileki dɔmo iya te, "Ari kiyake zi kiraba nima, mɛdɪ moga nɔki mileɲo bilaka ɲge tɔne tilɛndɔ, tilɛndɔ mɔtɔ dayi te mote ndɔbɔ ma 'deni. **XXXIII** Tine ako'dɔkɔ 'ba Bɔko'ba na 'dɔ moto tari nduwɛ timo ɲbɔ mɔmɔ Yerosalema, rɔmɔyɪ tara ne Yerosalema na dɛ rɔ bi 'ba tupɔ bɔ kumɛ lende ni teyi?"

**XXXIV** Bu'bu zɪyɪ nɪ Yerosalema, Yerosalema, ote dɔ bɔ kumɛ lende ni 'deni ku'du bɔ laja 'ba Bɔko'ba ma koja zɪyɪ naga ti dɔku. Ti mopi rɔma ɲgɪ ɲbɔ nyanya mo ga gɔyɪ na 'jaa 'dɔ mokoko kole 'bi naga nima yɪ soromo ma kɔzɔ 'ba tɔru ame kokoko kole 'bɛnɪ ga ne? Tine ɔ'bɔ tu'dɔɲɪ dɔyɪ mɔkɔ. **XXXV** Ti kola rɔ 'bi zɪyɪ rɔ roba. Rɔ ma laka miya zɪyɪ, inza ko'ja ma kpe ɲbɔ kiya te, 'Yɛyɪ kɛdɪ dɔ bɔ ame kako ti mɔyɪ ɲere Bɔko'ba ne.' "

## **XIV**

### *Yɛsu Ilenɔ Bɔ Rɔkɔ'ɔ*

**I** Mi kada 'ba rɔ kindawo ma dɔ kɔtɔ mɔtɔ na ɔdɔ Yɛsu kari 'deni tonyo akonyo lɪɲɔ 'ba Parosi ma lɔbu mɔtɔ tine, kɔmɔnnɪ ɲgɪ pili dɔ Yɛsu tonɲɔ bo ɔdɔ wa'di na ti bo ko'dɔ. **II** Bɔ mɔtɔ ti rɔkɔ'ɔ ma kirɪɲa rɔ kpɔrɔkpɔrɔ naga ɛdɪ yayi. **III** Kina Yɛsu kɛnyɪ kititi Parosi naga nima ti bɔ kɔmɔ kiyandi 'ba kɔ'du ki'di mo ga, iya te, "Tara ne ɛdɪ ɲgɪ rɔ ma laka mɪ kɔ'du ki'di 'dɔ tilɛɲo bilaka

mɪ kada 'ba rɔ kindawo ya? Ala tondo?"

**IV** Tine lɪjɛ udumɔ ɲgɪ pili timo. Kina Yɛsu kinda'ba bɔ tɔnɛ ɲgɪ kileɲo koja kari. **V** Kina bo kɛnyɪ kititi lɪjɛ, bo iya te, "ɔdɔ nɪ mɔtɔ kole 'bi ala ɲgulɔ sa 'bi kila'ba mɪ gɔ mɪ kada 'ba rɔ kindawo ti kɛnyɪ dɛ ɲgɪ kɔtɔ yaga?" **VI** Tine lɪjɛ ileki ɔtɔ dɛ gbɪ gɔmo.

**VII** Kina ɔdɔ Yɛsu bo kɔɲɔ 'deni ɲba mɔtɔ naga nima kiteri 'bɛnnɪ ɲburu rɔ kitɪ ma lɔbu naga tine, na bo kɛnyɪ ɲgɪ tiya dɔɲgala nime zɪnnɪ. **VIII** Bo iya te, "ɔdɔ nɪ mɔtɔ kose yi mɪ karama 'ba gbe kinza kari dɛ ɲgɪ koloma dɔ kitɪ ma lɔbu. Rɔmɔyɪ mɔtɔga bɔ mɔtɔ ame mbiri kebe yi ne ti kose 'deni gbɪ 'dɔ kako mɪ karama nima. **IX** Ne ɔdɔ kɛdɪ tara yɔ na ti bɔ dɔ karama nima kako ɲgɪ zɪyɪ, kiya te, 'ɛnyɪ di dɔ kitɪ nime kola zi bɔ nime 'dɛ.' Na ti kari koloma ɲgɪ za 'bɔwu dɔ gba'da ma titiyi rɔyɪ kaya nime. **X** Tine ɔdɔ kose yi tara ari koloma ɛ'bi dɔ a loma ma mbowa 'dɔ bo bɔ kose yi mo nima na 'jaa kako kiya zɪyɪ te, 'Bɔ pɔri ma, ɛnyɪ kako koloma dɔ aloma ma laka nime bine.' Kina ti koyo rɔyɪ ɲgɪ gɔmo di kɔmɔ ɲba ma laki. **XI** Rɔmɔyɪ ame kombi rɔ bo lɔbu ti kileki 'deni ɲgɪ bɛrɪ. Tine ma kileki rɔnɪ bɛrɪ Bɔko'ba ti kombi tɔrɔ."

**XII** Kina Yɛsu kiya zi Parosi nima, iya te, "ɔdɔ nɪ mɔtɔ ko'dɔ karama kinza kose dɛ rɔ lɔndɔ yɪ ni ala bo pɔri yɪ ala ma wado 'bi ga ala bo mɔri lɛpɪ yɪ ga, rɔmɔyɪ lɪjɛ ti kose yi gbɪ kada mɔtɔ yayi mɪ karama ma 'bɛnnɪ ga. Dɛmba wa tɔnɛ ga ko'dɔ zɪnnɪ ne na ma kopi 'deni pili zɪyɪ. **XIII** Tine ɔdɔ koja ɲbele 'bi bɔ lisa ni ti bɔ korɔ'bo ni ti bɔ kɔmɔ kɔlu ni na kose kako yɪmo, **XIV** kina ti Bɔko'ba ko'dɔ yɛyɪ ɲgɪ dɔyɪ. Rɔmɔyɪ kɔzɔ ame lɪjɛ kɔ'bo topɪ ɔtɔ dɛ pele zɪyɪ ne tine ti Bɔko'ba kopi ɲgɪ 'deni zɪyɪ mɪ kada 'ba tɔdɔ 'ba bɔ lende laka ni yaga di mɪ tɔlɛ."

### *Dɔɲgala 'Ba Karama 'Ba Gbe (MT 22:1-10)*

**XV** Kina ɔɔɔ bo mɔtɔ di mi lɔngɔ ya ama ga ti bo kpa akonyo yayi ne kuwɔ 'deni te tine, bo iya te zi Yēsu, “Bo ame kēdi kari tonyo nbele mi nɛre lɔbu 'ba Boko'ba ne na ti yēyi.”

**XVI** Yēsu ileki dɔmo iya te, “Bo mɔtɔ ilenɔ rɔ bo to'dɔ nbele ma lɔbu kose bilaka nbaɲi yimo. **XVII** Mi kada mo 'deni na bo koja bo laja abo kari gɔ bilaka ma tɔnɛ ga kose 'deni ne 'dɔ kiya teyi te, ‘Ako, wa pili ēdi 'deni ndɔ.’

**XVIII** Tine lijjɛ pili rɔ kɔtɔkɔtɔ ebe tupɛ rɔnni. Bo ma dɔgba mo iya te, ‘Mugɔ nyaka 'deni zɔ giri naga nime mo'dɔkɔ tari tonɔ mo. Moma'jo rɔma ziyyi, ola ma gbo.’

**XIX** Mɔtɔ mo iya 'ba bo te, ‘Mugɔ sa 'ba rɔ'dɔ 'deni 'butɛ, mēdi mo'dɔkɔ tari tiyɔzɔ mo. Moma'jo rɔma ziyyi, ola ma gbo.’

**XX** Bo mɔtɔ iya 'ba bo te, ‘Mogbe 'ja la'ja ma 'deni giri nime, mɔ'bo dɛ kpe tɔmɔ ziye yayi.’

**XXI** Kina bo laja nima kileki ngi kiyɛti gɔ wa tɔnɛ ga pili zi nɛre abo. Lende mo onma mi nɛre ngi sowa na bo kɛnyi kiya zi bo laja abo, bo iya te, ‘Ari welo kpa dɔkoka kɔri 'ba mi gawo 'dɔ ko'de bo lisa ni ti bo kɔrɔ'bo ni ti bo kɔmɔ kɔlu ni.’

**XXII** Bo laja nima ileki kako kiya te, ‘Nɛre, wa tɔnɛ kiya ne o'dɔ 'deni tine bi ēdi gba.’

**XXIII** Nɛre iya te, ‘Arike kpa kɔri dɔnɔbɔnɔbɔ ko'deke bilaka di yayi 'dɔ rɔ ma koso. **XXIV** Rɔ ma laka miya ziye, bɔtɔ ma kɔtɔ mɔtɔ di mi lɔngɔ ya ma dɔgba tɔnɛ ga mose lijjɛ ne inza kinene akonyo 'ba nbele ma nime.’ ”

### *Gomɔ 'Ba Bo Laja* (MT 10:37-38)

**XXV** Mi kada mo nima yayi tindi ma kinza kiya na kēdi kozi gɔ Yēsu. Kina bo kuyi kɔmɔ bo dɔnni bo kiya zinni, iya te, **XXVI** “Bɔtɔ ame kako zɔ ne ɔɔɔ ma na dɛ ngi bo kɔ'ɔ rɔ dɔ kiteli di dɔ 'bu bo ni ti ma bo ti 'ja abo ti kole abo ga ti lɔndɔ bo ga ti lɛmi bo ga gbi rɔ dɔ kiteli di dɔ gbagba bo, inza du te rɔ bo kɔsɔ

gɔma. **XXVII** Bɔtɔ ame ko'dɔkɔ dɛ ngi tilaɲa rɔ bo tɔlɛ gɔ tɔsɔ gɔma ne ɔ'bo dɛ tēdi rɔ 'bama.

**XXVIII** Me ɔɔɔ ni mɔtɔ ko'dɔkɔ to'ba rɔ ma lɔbu, ti koloma dɛ titi bēri kɔngɔ yamo ma kēddi timo, 'dɔ kikali tara ne ti kɔ'bo to'ba rɔ nima ziyyi ya? **XXIX** ɔɔɔ ko'dɔ dɛ te inza kikali tote rɔ 'bi nima rɔ kpa koriya. Mɔtɔga ti kisasi gbɔndɔ mo yɔ na yamo ti kote rɔni ngi tɔti kola rɔ gba rɔ cologaki. Kina bilaka ame ga pili ko'ja ne ti kebe ngi tɔgɔ yi, **XXX** kiya te, ‘Nani nime isaki to'ba rɔ abo, tine 'bɔwu bo ɔ'bo dɛ tote mo.’

**XXXI** Me ɔɔɔ kiya te nɛre mɔtɔ kēdi kari kpa ya bo kanya ma 'ba bo ga kēdi nge kuluku 'butɛ bi 'butɛ riyɔ (10,000) tara ne bo ti koloma dɛ titi bēri bo komeri dɔ bo gɔ ya nime bo kēdi kari to'dɔ mo ti nɛre mɔtɔ ame bo kanya mo ga kēdi nɔbɔ kuluku 'butɛ bi 'butɛ sowɔ (20,000) ne ya? **XXXII** ɔɔɔ bo kɔ'bo dɛ bo ēdi koja bo kpɛri ngi kari tiyēyi kpa lende nima kola ya ma laki kēdi gba nɔbɔ rɔ ma kɔwɔ. **XXXIII** Kina gbi tara bɔtɔ ame komba gɔ bo dɛ zi abo ga ne ɔ'bo dɛ tēdi rɔ bo kɔsɔ gɔma.

**XXXIV** Tikɔ'dɔ ele ma. Ne ɔɔɔ tikɔ'dɔ kote tulɔwu ma kiyɔkɔ 'bēni 'deni ikali dɛ kpe tileki mo rɔ ma kiyɔkɔ. **XXXV** Ele dɛ kpe lipo nati zi a mɔtɔ ala mi nyaka ala mi dɔtu'du rɔ bi kolɔ'bo. Tine ngi tu'du mo mɔkɔ.

Bo ame kēdi ti mbili ne i'dike bo kuwɔ lende nime.”

## **XV**

### *Kamɔlɔ Kɔtɔ ɔɔɔ Kɔlu* (MT 18:12-14)

**I** Mi kada ma dɔ kɔtɔ mɔtɔ bo kireke awada ni ti bo lende kɛnyɛ ma konzi mɔtɔ ga otɔtɔ rɔnni ngila Yēsu bi tuwɔ lende. **II** Tine na Parosi ni ti bo kɔmɔ kiyandi ni kebe ngi tiya mo te, “Bo nime ēdi konyo kpa bo bi kɔtɔ ti bo lende kɛnyɛ ni go wa'di?”

**III** Kina Yēsu koloma ngi rɔ tiya dɔngala nime zinni, iya te, **IV** “ɔɔɔ ni mɔtɔ kēddi ti kamɔlɔ 'bi kuluku riyɔ kina ma kɔtɔ kɔlu ngi, tara ne ti kola ma konzi naga nima dɛ ngi



yayi kari toma ma koto nima kolu ne ya? <sup>V-VI</sup> Kina odo bo ko'ja 'deni tine bo ti kombi ngi do mugu bo, bo kiliya kari lijo ro lono. Kina ti bo kideki lepi bo ga ti bilaka ma mi tiri kako bo kiya teyi te, 'Iliyake ti koto to romoyi kamolo ma tone kolu ne mo'ja 'deni.' <sup>VII</sup> Kina me ro ma laka miya ziye, lono ma lobu ro do kiteli ti kedii tara mitoro go bo lende kenyé ma koto ame koto doni ne kebe lono 'ba go bo lende laka ma konzi ame ga lije kinza kpe ti lende kenyé moto 'do toto donni di yimo ne.

<sup>VIII</sup> Odo 'ja moto kedii ti girisi silinbi 'buté kina ma koto kolu loko ti ko'do tondo? Tara ne loko ti ki'di pa'do de ngi do lamba loko koma mi ro nima rokpe loko kona nbó loko ko'ja? <sup>IX</sup> Kina odo ko'ja 'deni tine loko ti kideki lepi ni ga ngi ti bilaka ma mi tiri kiya teyi te, 'Iliyake ti koto to romoyi mo'ja girisi ma tone kolu ne 'deni.' <sup>X</sup> Kina me ro ma laka miya ziye, lono ma lobu ti kedii gbi tara zi malayika 'ba Boko'ba go bo lende kenyé ma koto ame koto doni ne."

### *Kole Kenyi Moko*

<sup>XI</sup> Kina Yesu kenyi kileki gbi kiya te, "Bo moto edi ti kole riyó 'deni ro yobi. <sup>XII</sup> Kina kole ma titi mo kenyi kiya zi 'bu nni, iya te, 'Baba, apoto yi ame ga 'do kedii ro 'bama ne i'di zo.' Kina bo nima koza mi abo ga ngi zi kole riyó abo naga nima.

<sup>XIII</sup> Mbowa di potó mo yo na kole ma titi mo tone kototo wa ma 'ba bo ga ngi bo kenyi kari koloma timo nbó mi dayayi ma kowo bo kote do wa tone ga ngi yayi mi lende yawa.

<sup>XIV</sup> Tine di potó abo naga nima kote ronni 'deni na syi ma kinza kiya kila'ba ngi mi dayayi nima. Tine ola bo 'deni ngi ro lisa. <sup>XV</sup> Kina bo kenyi ngi kari toma ndobo di zi bo dayayi mo naga nima. Kina bo moto ki'di bo ngi toda ba'do 'ba lijo. <sup>XVI</sup> Bo omeri 'do bo kokonyi ro bo ti kano monzo ame ga kedii ki'di zi ba'do ne, tine boto i'di oto de du te zi bo.

<sup>XVII</sup> Kina odo bo kenyi komeri do bo 'deni tine, bo iya te, 'Bo ndobo

'ba 'bu ma ga 'de ngi ti akonyo ro mbembé, ne ma na me ngi medii mole 'deni bine ti 'bo? <sup>XVIII</sup> Ti menyii mari zi 'bu ma, miya te, "Baba, mirasi lende 'deni zi Boko'ba gbi ziyi <sup>XIX</sup> mo'bo de kpe 'do kideki ma ro kole 'bi. I'di ma gbo medii kozo bo ndobo 'bi ma koto moto tara." <sup>XX</sup> Kina bo kenyi ngi kileki kari zi 'bu bo.

Kota bo kedii gba mbowa ro ma kowo di ngila lijo na 'bu bo ko'ja bo ngi. Kina 'bu ngi lo ti mi keyi na kirija ngi kiramo kole abo kome mbili mo. <sup>XXI</sup> Tine kole iya te, 'Baba, mirasi lende 'deni zi Boko'ba gbi ziyi, mo'bo de kpe 'do kideki ma ro kole 'bi.'

<sup>XXII</sup> Tine 'bu enyi ngi kideki bo laja abo ga kiya teyi, iya te, 'Iriyake welo ti bonjo ma kele koloke romo usuke wa dokole kozimo kusuke wari ndimo. <sup>XXIII</sup> Ari kujéke kole sa ma kono beri go do'doke karama. <sup>XXIV</sup> Romoyi kole ma nime ole pa kina me kididi 'deni, olu pa kina me ko'ja 'deni.' Kina lije ko'do karama mo ngi.

<sup>XXV</sup> Tine kole ma lobu mo tone edi gba moko mi nyaka. Kina odo bo kako 'deni komo ngosi ngila lijo tine na bo kuwo leri ngi ti ngala. <sup>XXVI</sup> Kina bo kideki bo laja ma koto bo kititi tara ne wa'di na komo zinni. <sup>XXVII</sup> Tine bo laja nima iya zi bo te, 'Londó yi tone na komo 'deni kina me 'bu yi kujé kole sa ma kono 'deni beri ro karama 'ba romo. Romoyi bo ileki 'deni komo laka kinza a ma kenyé moto.'

<sup>XXVIII</sup> Kina kole ma lobu nima ngi ro 'diri ko'doko de kpe toto lijo. Kina 'bu bo kari ngi tilende zi bo tiyeyi dokii'di bo. <sup>XXIX</sup> Tine bo enyi kileki domo zi 'bu bo, bo iya te, 'Onjo te, mi komo koo konzi naga nime pili mo'bo kozo atoli toja laja ziyi muwo doyi. Tine pele 'do kogba to nge ro kole banya oto ga ki'di zo 'do momba beri mo'do karama mbowa timo ti lepi ma ga ne inza yo. <sup>XXX</sup> Tine kole ayuru 'bi nime komo

kirasi ë'bī ga 'deni me zi bɔ rɔnyɔ ne na kënyī kujë kole sa ma kɔnɔ teyi.'

**XXXI** 'Bu bo iya te, 'Kole ma, nī 'bëyi ëddī nduwë tō bine. A ma naga nima pili ë'bī ga na. **XXXII** Ne ele do'do karama rɔ ma laka ti lɔnɔ ma löbu römöyī löndö yī nime öle pa kina me kīdīdī 'deni, ölu pa kina me ko'ja 'deni.' "

## XVI

### *Bɔ Laja Dökī'dī Këyi*

**I** Yësu ënyī kiya zi bɔ kösö gɔ bo ga, iya te, "Bɔ wa mɔtɔ ëdī ti makunɔ abo. Tine ari kiya rönī zi bɔ wa nima tégë bɔ makunɔ abo nima ëdī mɔlo rɔ tirasi gīrisī abo.

**II** Kina bo kīdēkī bɔ nima nɔgī kititi, iya te, 'Wa'di na me muwö kiya rönī ti möyī yī ne ya? Wa ame ga pili tiyī ne itētë gɔmo yaga römöyī inza kpe zö rɔ makunɔ ma.'

**III** Bɔ nima omeri iya te, 'Ti mo'do tondo? Kina me kēdī koga ma 'deni yaga di mī ndɔbɔ. Mitigö dë gbī bi tɔ'bɔ torɔ'do nyaka, rɔma rɔ ma kaya di bi tokpasi wa. **IV** Ne wa ma 'do mo'do mikali 'deni römöyī ɔdɔ koga ma pele yaga di mī ndɔbɔ ma nime gɔ mēdī ti bilaka ma 'do kinda'ba ma laka.'

**V** Kina bo kīdēkī bilaka ame ga wali 'ba nɔre abo kēdī gɔmo ne nɔgī pili kako zi bo. Kina bo kënyī kititi ma dɔgba mo, bo iya te, 'Wali 'ba nɔre ma ëdī ndö göyī?'

Bɔ nima iya te, **VI** 'Wali abo ëdī gɔma 'bulu 'ba 'bu 'butë sowɔ.'

Bo iya te, 'Ele, wali 'bī ma kugu na te. Oloma welo bēri kugu nɔge 'butë riyö.'

**VII** Kina bo kënyī kititi bɔ mɔtɔ gbī iya te, 'Wali 'ba nɔre ma ëdī ndö göyī?'

Bɔ nima iya te, 'Ëdī gɔma luyu 'ba nyönyu kuluku riyö.'

Bo iya te, 'Ele, wali 'bī ma kugu na te. Oloma welo bēri kugu nɔge kuluku kɔtɔ kodɔ dɔmo 'butë mota.'

**VIII** Gɔ kö'du mo na nɔre nima kubī gɔ makunɔ kënyë abo nima nɔgī

gɔ akikali laka abo nima bo ko'do ne. Römöyī bilaka 'ba dɔlinɔ nime akikali 'bënnī rɔ mbëmbë mī to'do ë'bënnī ga kebe 'ba bɔ lende laka.

**IX** Rɔ ma laka miya ziye, o'doke pɔri ziye ti a 'ba dɔlinɔ nime mī kɔri ma laka mo. Römöyī ɔdɔ kote rönī 'deni 'do bo Bɔko'ba kinda'ba ye ti mī dīdī ma nɔburunɔburu.

**X** Bɔ ame koloma laka tonɔgɔ gɔ a ma titi laka ne ti kɔnɔgɔ gɔ ma mbiri gbī tara. Kina bɔ ame koloma dë laka mī a ma titi ti ko'do gbī tara mī a ma löbu. **XI** Ne ɔdɔ kikali yi dë rɔ bɔ tonɔgɔ gɔ a 'ba dɔlinɔ nime laka yë na ti ki'di mɔri ma laka nime zīyī tonɔgɔ gɔmo? **XII** ɔdɔ kɔnɔgɔ gɔ a 'ba lëpī yī mɔtɔ dë laka yë na ti ki'di ma 'bëyi mo zīyī?'

**XIII** Bilaka kɔtɔ ikali dë 'do kēdī rɔ bɔ laja zi nɔre riyö. Bo ti kɔ'ɔ nɔge rɔ ma kɔtɔ tine bo ti ko'ji mɔtɔ. Bo ti kodɔ mī bo zi mɔtɔ tine rɔ yögö zi ma kɔtɔ. Kina gbī tara inza kɔ'bo toja laja zi Bɔko'ba gbī zi a 'ba dɔlinɔ nime.'

### *Akiyandi Mɔtɔ Ga 'Ba Yësu*

(*MT 11:12-13; 5:31-32; MK 10:11-12*)

**XIV** Kina ɔdɔ Parosi ni kuwö lende nime 'deni te tine lijë ebe nɔgī bi tögö Yësu rɔ laja römöyī lijë Parosi ni rɔ bɔ tɔ'ɔ gīrisī. **XV** Kina Yësu kënyī kiya zinnī, iya te, "Kpe, o'doke rɔye kindake laka di kɔmɔ bilaka ma laki, tine mī dökī'dī ye Bɔko'ba na kikali. Römöyī wa ame ga bilaka kēdī kubī gɔmo kulöwö tégë rɔ a laka ne ma di kɔmɔ Bɔko'ba ënyë nɔgī kɔzɔ ɔtɔ.

**XVI** Kö'du ki'di ni ti bɔ kumë lende ni na koloma 'deni rɔ to'do ndɔbɔ bine nɔbö kômö mī kada 'ba Yowani. Tine mī kada mo nima na laja laka 'ba nɔre löbu 'ba Bɔko'ba kisaki tuwöwö rönī, na me ma konzi kēdī ko'do 'deni nɔgī rɔ ya tɔdɔ yīmo. **XVII** Ne mitorɔ ni ti dɔyayi ti kiteli, tine bi titi mɔtɔ di mī kö'du ki'di nime inza kölu du te.

**XVIII** Kina bɔtɔ ame koga 'ja abo kënyī 'böwu kogbe 'ja mɔtɔ ne o'do yëri 'deni. Kina mē'dë tɔ mo nima

kogbe 'ja këyi nima ne o'do yëri 'deni gbì.

### *Bɔ Mɔri Ni Ti Lazara*

**XIX** Uwöke, bɔ mɔto rɔ bɔ mɔri bɔngɔ kusu abo nburu rɔ bɔngɔ ma ndögö kitigö kulöwö naga dɔ bo kola 'joyi di mi mɔri. **XX** Tine bɔ lisa mɔto ëdi gbì yayi möyi mo rɔ Lazara rɔmo ga me rɔ 'böngö. Ëdi ko'de nduwë tolo'bo kpadöri 'ba bɔ mɔri nima **XXI** 'dɔ bo kutö'du kpa bo ti wa ma këdi kilayi bëri bëci tarabiza 'ba bɔ mɔri nima. Tine bi ni ako 'böwu kebe titene kɔmɔ 'böngö mo.

**XXII** Kina ɔdɔ kada mo kari kômö tine bɔ lisa tönë ölä ngi kina malayika kombi ngi mitorɔ koto ngila Abarayama. Di pötö mo na bɔ mɔri tönë kölä ngi gbì kusu bo, **XXIII** na bo kari ngi mi Gehena mi gomɔ ma löbu. Kina ɔdɔ bo kongɔ bi tine bo o'ja Abarayama ngi nbö rɔ ma kɔwɔ ti Lazara dɔngila bo yayi. **XXIV** Kina bo kulöri, iya te, 'Baba Abarayama, i'di miyi këyi rɔma. Oja Lazara kusu dɔkole közi bo mi mini 'dɔ kako kiyëyi dɔnde'de ma tɔ kpe timo. Mëdi 'deni mi gomɔ ma kinza kiya mi pa'do nime bine.'

**XXV** Tine Abarayama ileki dɔmo iya te, 'Kole, omeri tɔ ma, tönë bine mi kada 'ba loma 'bi o'ja a ma laka 'bëyi ga 'deni pili, tine Lazara këdi 'ba bo mi gomɔ. Kina me bo na 'deni 'bato mi löngɔ bine ni 'bëyi mi gomɔ. **XXVI** Kina gbì gö löbu ëdi mi löngö nime bɔto mɔto umu dë di yayi kako zize bine ala di zize bine kari ziye yayi.'

**XXVII-XXVIII** Bɔ nima iya te, 'Baba Abarayama, moma'jo rɔma ziyi oja Lazara kari dɔliɔ zi kɔsɔ löndö ma ga ma muyi ame ga gba liɔ ze 'dë yayi ne 'dɔ bo kari kiyandi lijë kinza lijë kako ra gbì mi gomɔ mbëmbë nime.'

**XXIX** Abarayama ileki dɔmo iya te, 'Lende 'ba kpa Musa ni ti bɔ kumë lende ni ëdi yayi, löndö yi mo naga nima kuwö dɔmo.'

**XXX** Bɔ nima iya te, 'Inza tara, baba Abarayama. O'dɔko ngi rɔ bilaka

ame kɔdɔ di mi tölë ne na 'dɔ kari zinni gɔ lijë koto dönni.'

**XXXI** Abarayama iya te, 'ɔdɔ lijë kuwö dɔ Musa ni ti bɔ kumë lende ni dë bɔto ame kɔdɔ pele di mi tölë ne lijë inza kuwö dɔmo gbì.' "

## **XVII**

### *Lende Kënyë*

(*MT 18:6-7, 21-22; MK 9:42*)

**I** Yësu ënyi kiya zi bɔ kôsö gɔ bo ga iya te, "Akiyɔzɔ 'ba ti'di bilaka kila'ba mi lende kënyë ëdi 'deni ngi nburu mi dɔyayi. Ne bu'bu zi bo bɔ ame ki'di 'dɔ wa naga nima ko'do rönni ne. **II** Ma laka mo dëne ɔ'bo 'dɔ kudödu toto ndöwu ma löbu ra mugu bo gɔ kitiji bo timo mi mini löbu di dɔ ame 'dɔ bo ki'di wa titi naga nime kila'ba mi lende kënyë ne. **III** Ne i'dike kɔmɔye kandi laka.

ɔdɔ löndö yi mɔto kirasi lende amo dɔmo. Kina ɔdɔ bo kuwö döyi ola bo gɔ lende kënyë nima. **IV** ɔdɔ bo koto pele tirasi lende ziyi nbö mi modɔmoriyö mi kada kɔto tine bo kö'bö nduwë tako tiya mo ziyi te, 'Moto dɔma 'deni,' ola bo gomɔ."

**V** Bɔ laja abo ga iya te, "Nere, ulu ze mi ti'di dɔze gɔ tigo 'bi."

**VI** Bo ileki dɔmo zinni, bo iya te, "ɔdɔ këddike pele nge ti ti'di dɔye gomɔ titiyi 'deki miye na kiyake pele nge rɔ tiya zi ngëri kpëri nime te, 'Ni, unyë röyi kari kidëyi röyi mi mini löbu,' kina ti kuwö dɔye ngi.

**VII** Me ɔdɔ ni mɔto këddi ti bo laja 'bi bo këdi ko'do ndɔbo mi nyaka ala toda kamölö, ɔdɔ bo kômö liɔ ti kiya zi bo te, 'Ako titi welo konyo kpëyi'? **VIII** Inza tara, ëddi kiya za te, 'Ileɔ akonyo zö ndö koja laja zö monyo kpama muwë titi tine 'dɔ kari konyo 'bëyi 'jaa.' **IX** Gɔ ame bo laja nima kuwö dɔ nɔre abo pele ne tine inza rɔ lende kembe zi nɔre abo 'dɔ kileki yë'di gomɔ zi bo. **X** Kina kpe na gbì tara, ɔdɔ ko'dɔke wa ame Bɔko'ba kiya 'deni ziye to'do mo ne, iyake e'be te, 'Ze eze nge rɔ bo laja ame wötü ne, do'do eze nge rɔ ndɔbo.' "

*Bo Mönyu 'Butë*

XI Di go kəri kari Yerosalema na Yësu kënyï kudö kebe dö maga 'ba Somorona ni ti Galilaya. XII Ko'ja bo këdi ko'do 'deni tado tari mi lijo tine na do bo kondoso ngi ti ya ma 'butë moto ga roma kila'ba 'deni romo. Kina lijë koro ngi nbö ro ma kowo XIII kulöri ro ma kembe, kiya te, "Nere Yësu, ongo lisa 'ba roze."

XIV Kina do bo ko'ja lijë 'deni tara tine, bo iya te, "Arike kilemeke roye ma koro 'deni zi bo akumu ni."

Di bi tari 'benni tine rönni 'deni ngi ro ma koro. XV-XVI Kina do bo ma koto moto ame bo ro Somorona ne bo konggo kilejo bo 'deni tara tine bo ileki ngi ti tilëlu Boko'ba ro ma kembe bo kako kila'ba beri bi ndi Yësu tileki yee'di zi bo.

XVII Yësu enyi kititi iya te, "Ma modomosowo moto ga ame kilejo gbi ne edi yala? Tara ne ilejo de su 'butë ya? XVIII Bo löwö nime na nge koto kpöki kileki kako to'do yee'di zi Boko'ba?" XIX Kina Yësu kileki kiya zi bo nima, iya te, "Enyi toro kari e'bi ti, ti'di döyi go tigo ma na kilejo yi 'deni."

*Nere Löbu 'Ba Boko'ba  
(MT 24:23-28, 37-41)*

XX Parosi moto ga enyi kititi Yësu go tako 'ba nere löbu 'ba Boko'ba. Kina bo kileki domo zinni iya te, "Nere löbu 'ba Boko'ba inza kako ngi te ko'ja kinë mo ti komo. XXI Inza gbi ro wa ame 'do boto kiya te kina me bine, ala kina me 'de. Tine nere löbu 'ba Boko'ba edi 'deni miye."

XXII Kina bo kënyï kiya zi bo köso go bo ga, bo iya te, "Kada mo ti kömö 'deni ame 'do kiterike to'ja kada 'ba tileki 'ba kole 'ba bilaka lesi. Tine inza ko'jake. XXIII Kina bilaka ti kiya ziye te, 'Bo na me 'de,' ala 'Bo na me.' Tine kinza kirijake de gönni. XXIV Kada ame mo ro 'ba tileki 'ba kole 'ba bilaka lesi ne ti këdi kozo kpa toro kunyi ame kunyi di yibi kiyopo bi nbö do toro ne. XXV Tine ma dogba mo bo ti kombi gomo titi

ro mbembë bilaka naga nime pili kilagi bo.

XXVI Kada 'ba tako 'ba kole 'ba bilaka lesi ti këdi gbi kozo kada 'ba Nowa XXVII ame bilaka koloma ngi ro tonyo kpenni tuwe mo togbe rönni nbö kömö mi kada ma Nowa këdi këki mi sorope. Tine yo na mini koso kako ngi kote dönni pili yaga.

XXVIII Kina ti këdi gbi kozo ma tönë mi kada 'ba Loto ne tara. Bilaka oto nduwë tonyo kpenni tuwe mo tugö ndögö tidiyë wa to'ba rö. XXIX Tine mi kada ma Loto kodo di Sodomona kodo pa'do ti kulugbi doku ma këdi kilanma ngi kako di mitoro kote dönni pili yaga. XXX Kina ti kada 'ba tileki 'ba kole 'ba bilaka lesi këdi gbi tara.

XXXI Mi kada mo nima ni bo ame këddi tilere yaga kpadöri 'bi ne kinza döyi kilëyi de kpe tado ro go jama 'bi ga. Kina gbi tara ni bo ame 'deni mi nyaka kinza kileki de kpe kari lijo. XXXII Omerike 'ja 'ba Loto te. XXXIII Bo ame kiteri tomo didi bo ti kupö ngi. Tine bo ame kupö didi bo ne ti komo ngi. XXXIV Ro ma laka miya ziye, mi korondo mo nima bilaka riyö ti këdi 'deni do sora koto, tine ti kogba moto kola ma koto. XXXV 'Ja riyö ti këdi 'deni do toto bi koto, tine ti kogba moto kola ma koto."

XXXVI-XXXVII Bo köso go bo ga enyi kititi bo iya te, "Yala ga ya, nere?"

Yësu ileki domo iya te, "Bi ame ti toku teyi ranja ti kototo kpenni teyi."

**XVIII***Mi Këddi*

I Yësu enyi kiya dangala moto zi bo köso go bo ga 'do kileme zinni kinza lijë kola go tititi konyi de di zi Boko'ba lijë kö'bö nduwë to'do mo. II Bo iya te, "Nere bo tongo burë moto oloma pa do gawo moto yayi kere Boko'ba de gbi ala komeri lende 'ba boto. III Tine makuru'bë moto edi gbi mi gawo nima yayi. Kina loko kö'bö ngi nduwë ro tari zi bo nima toma'jo rönni teyi, iya



te, 'Onḡḡ ndi lende ma laka zö rɔ bɔ ndo'ji ma.' <sup>IV</sup> Nere nima oloma titi pa rɔ tilagi lende 'ba 'ja nima. Tine rɔ nburunburu mo bo enyi komeri, kiya te, 'Ne kɔzɔ ame ma mere Boko'ba dɛ momeri lende 'ba bɔtɔ dɛ pele <sup>V</sup> ne kina me 'ja nime kö'bö 'deni nḡi nburu togba dɔma, ti monḡḡ lende 'bɛni nime mileḡo ndimo kinza tako lulu 'bɛni nime kɔdɔ rɔma.' "

<sup>VI</sup> Yɛsu iya te, "Uwöke a ma nɛre dök'i'di kɛnyɛ nima kiya tɔ ma. <sup>VII</sup> Ne tara bo Boko'ba ti ko'de lende kɛyi dɛ zinni lijɛ ame ga rɔ 'ba bo ne ya? Lijɛ ame ga kɛdi kudu zi bo kote kada kote korɔndɔ ne, bo ti kö'bö toga lijɛ yaga ya? <sup>VIII</sup> Rɔ ma laka miya ziye, bo ti ko'de lende kɛyi nḡi welo zinni. Tara ne ti kole 'ba bilaka lesi kako ko'ja lijɛ nḡi kɛdi rɔ ti'di dönni ḡomo mi kada 'ba tako abo na ya?"

#### *Parosi Ni Ti Bɔ Kireke Awada*

<sup>IX</sup> Kina Yɛsu kɛnyɛ gbɛ tiya dɔḡgala nime zinni lijɛ ame ga kilɛbɛ rönni rɔ bɔ lende laka, lijɛ kindiri ya ma laki ne. Bo iya te, <sup>X</sup> "Bilaka riyo mɔtɔ ga enyi kari mi rö löbu 'ba Boko'ba bi to'dɔ mötu. Bɔ ma kɔtɔ rɔ Parosi tine mɔtɔ rɔ bɔ kireke awada. <sup>XI</sup> Bɔ ma rɔ Parosi mo nima ɔrɔ nḡbɔ caki kumötu, kiya te, 'Boko'ba, mileki yɛ'di ziye 'bama minza kɔzɔ 'ba laki rɔ bɔ akolo rɔ bɔ lende kɛnyɛ rɔ bɔ yɛri ala gbɛ kɔzɔ 'ba bɔ kireke awada nime. <sup>XII</sup> Moro kpama mi riyo 'do mi tö'dö dɔ modɔmoriyo, a ma ga pili rɔ ḡomo kapa ma 'butɛ mo mi'di ziye.' <sup>XIII</sup> Tine bɔ ma rɔ bɔ kireke awada mo nima ɔrɔ 'ba bo rɔ ma kɔwɔ yi'böwu kusu kɔmɔ bo bɛri komba dɔḡḡo'do bo iya te, 'Boko'ba, i'di miyi kɛyi rɔma ma bɔ lende kɛnyɛ nime.' <sup>XIV</sup> Rɔ ma laka miya ziye, bɔ kireke awada nime na ti kileki rɔ ma laka kɔmɔ Boko'ba inza rɔ Parosi nima. Römoyi bɔ ame ko'dɔ rɔ bo rɔ löbu ne ti kileki 'deni bɛri. Tine bɔ ma kileki rɔ bo bɛri na ti Boko'ba kombi tɔrɔ."

<sup>XV</sup> Bilaka mɔtɔ ga oloma to'de kole titi kako zi Yɛsu 'dɔ bo ki'di közi bo

dɔmo rɔ yɛyi. Kina ɔdɔ bɔ kösö ḡo bo ga ko'ja tara tine lijɛ ebe nḡi tota kole titi naga nima kinza kari dɛ zi Yɛsu.

<sup>XVI</sup> Tine Yɛsu enyi kidɛki kole titi naga nima kako zi bo, iya te, "Olake kole titi kako zö kinza kotake lijɛ dɛ römoyi lijɛ ame ga te ne nɛre löbu 'ba Boko'ba na rɔ 'bɛnni. <sup>XVII</sup> Rɔ ma laka miya ziye, bɔtɔ ame kinda'ba nɛre löbu 'ba Boko'ba dɛ kɔzɔ 'ba kole titi ne inza kɔdɔ du te yimo."

#### *Bɔ Mɔri*

*(MT 19:16-30; MK 10:17-31)*

<sup>XVIII</sup> Turu 'ba Yudayi mɔtɔ ako kititi Yɛsu, iya te, "Bɔ kɔmɔ kiyandi ma laka, wa'di na ḡo mo'dɔ ḡo mo'ja didi ma nburunburu?"

<sup>XIX</sup> Yɛsu iya te, "Idɛki ma rɔ ma laka ḡo wa'di? Omeri 'deni nḡi tara? Bɔtɔ mɔtɔ inza laka tine nḡe kɔtɔ kpöki rɔ Boko'ba. <sup>XX</sup> Ikali 'deni kö'du ki'di iya te, 'Kinza ko'dɔ yɛri dɛ, ko'dɔ röyi dɛ rɔ bɔ közi roma, ko'dɔ 'böḡö dɛ, kusus bɔtɔ dɛ gbɛ rɔ bɛti. Oro 'bu yi ni ti möyi.' "

<sup>XXI</sup> Bɔ nima iya te, "Wa naga nime mo'dɔ 'deni mɔlo dɔ yɔbi ma bine."

<sup>XXII</sup> Kina ɔdɔ Yɛsu kuwö bɔ nima 'deni kiya tara tine, bo ileki dɔmo iya te, "A mɔtɔ ola gba kɔtɔ ziye to'dɔ mo. Ari kugö 'bɛ ga me mökö koza ḡirisɛ mo zi bo lisa. Kina ti kɛddi nḡi ti wa rɔ mbɛmbɛ mi dɔyayi 'ba mitɔrɔ. Kina 'dɔ kako ti kösö ḡoma."

<sup>XXIII</sup> Kina ɔdɔ bɔ nima kuwö lende nime 'deni te tine bo nḡi rɔ meri römoyi bo bɔ mɔri na. <sup>XXIV-XXV</sup> Yɛsu onḡḡ dɔ bo na kiya te, "Tɔdɔ mi nɛre löbu 'ba Boko'ba zi bɔ mɔri ni ti kɛdi rɔ ma kitigɔ kebe tɔdɔ zi gamele di bi gböḡö 'ba bicɛ libira."

<sup>XXVI</sup> Ya ame ga pili kuwö ne enyi kititi, kiya te, "Ne ɔdɔ kɛdi 'deni te tine yɛ na 'jaa ti kɔmɔ di mi tölɛ ti?"

<sup>XXVII</sup> Yɛsu ileki dɔmo, iya te, "Wa ame to'dɔ mo konya dɔ bilaka lesi ne ma di zi Boko'ba embe dɛ."

<sup>XXVIII</sup> Pitörö iya te, "Nere, dola wa pili 'deni ḡo töso göyi."

<sup>XXIX</sup> Yɛsu iya te, "Rɔ ma laka miya ziye, bɔtɔ ame kola 'ja ala linḡo ala

löndö ala 'bu ni ti ma ala kole dömöyî nêre löbu 'ba Boko'ba ne XXX ti ko'ja ngî rɔ mbembê rɔ dɔ kiteli gîri nime kina gbî mî kada ma kedi kako 'deni rɔ didi ma nburunburu."

*Yësu Iya Gɔ Lende 'Ba Tölê Abo  
(MT 20:17-19; MK 10:32-34)*

XXXI Yësu ogba bɔ kôsɔ gɔ bo ga rɔ dönni kilende teyi iya te, "Dedi darike nime nbô Yerosalema. Kina wa tönê ga bɔ kumê lende ni kiya gɔ kö'du 'ba kole 'ba bilaka lesi ne ti kö'do rönni ngî 'deni ko tara. XXXII Ti kogba bo ki'di zi bɔ löwö. Kina ti lijê kôgö bo ngî rɔ laña kiti'ja bo koto'bi woro rɔ bo. XXXIII Kina ti lijê komba bo kupö bo. Tine mî tö'dö dɔ mota bo ti kënyî 'deni kɔdɔ yaga di mî tölê."

XXXIV Tine bɔ kôsɔ gɔ bo ga ikali mî 'jɔ 'ba lende nime dê du te. Römöyî usu dɔ 'jɔ 'ba lende pili 'deni di zinni. Kina ngî ki'di lijê kikali wa nima Yësu kedi rɔ tiya mo ne dê.

*Bɔ Kɔmɔ Kôlu 'Ba Yereko  
(MT 20:29-34; MK 10:46-52)*

XXXV Ko'ja Yësu ni kômö 'deni ngɔsi ngila Yereko tine bɔ kɔmɔ kôlu mɔtɔ edi dɔ kpa kori yayi bi kpasi. XXXVI Kina ɔdɔ bo kuwö 'deni bilaka kedi kɔlɔ 'deni ngî kebe yayi rɔ tindi tine na bo kënyî kititi, iya te, "Wa'di ga na?"

XXXVII Lijê iya te, "Yësu 'ba Nazareta na kedi rɔ tari."

XXXVIII Kina bɔ kɔmɔ kôlu tönê kënyî kulöri kiya te, "Yësu kole 'ba Dawidi, ongo lisa 'ba rɔma."

XXXIX Tine bilaka ma dɔgba naga nima amo dɔ bo 'dɔ bo kudumö yaga. Ne pele na bo kulöri ngî kulöwö rɔ ma kembe, kiya te, "Kole 'ba Dawidi, i'di miyî këyî rɔma."

XL Kina Yësu kɔrɔ ngî kidêki bɔ kɔmɔ kôlu nima 'dɔ kö'de kako zi bo. Kina ɔdɔ bo kômö 'deni ngɔsi tine Yësu ënyî kititi bo, iya te, XLI "Wa'di na kö'dɔkɔ gɔ mo'dɔ ziyî?"

Bo iya te, "Mo'dɔkɔ to'ja gɔ bi."

XLII Yësu iya te, "Kömöyî kɔrɔ yaga, ti'di döyî gɔ tigo ma ileño yi 'deni."

XLIII Kina kɔmɔ bɔ tönê kɔrɔ ngî bo kënyî kôsɔ gɔ Yësu ti tilêlu Boko'ba. Kina ɔdɔ bilaka ma laki naga nima ko'ja 'deni tara tine, na lijê pili kebe ngî rɔ tilêlu Boko'ba.

## XIX

*Yësu Ni Ti Zakayo*

I Kina ɔdɔ Yësu kari 'deni kômö Yereko kedi kö'do titeli tine, II bɔ dɔ bɔ kireke awada mɔtɔ edi yayi rɔ bɔ mɔri möyî mo rɔ Zakayo. III Bo ɔ'dɔkɔ gɔ bo ko'ja kinê Yësu tine bo ngî rɔ nyigbara, bo ɔ'bɔ dê 'dɔ to'ja Yësu di mî löngö tindi konzi naga nima. IV Kina bo kirina ngî dɔgba kari këki dɔ ngêri këlu 'dɔ bo ko'ja kinê Yësu römöyî bo edi rɔ tako kebe gɔ kori mo nima.

V Kina ɔdɔ Yësu kako 'deni kômö yayi tine na bo kombi kɔmɔ bo ngî tɔrɔ kidêki kiya te, "Zakayo, êki welo bëri, laka tône mēdi mari moloma liño 'bi."

VI Kina bo këki ngî bëri kari ti Yësu rɔ nba liño abo ti mî këyî. VII Kina bilaka ama ga pili ko'ja ne kebe ngî rɔ tokore mo iya te, "Bo ari ngî rɔ nba liño 'ba bɔ lende kënyê nima?"

VIII Tine di yayi na Zakayo kënyî tɔrɔ kilende zi nêre Yësu, iya te, "Ongo nêre, tône ti mi'di kapa 'ba a ma ga zi bɔ lisa ni. Kina ɔdɔ mu'bölu bɔtɔ mɔtɔ ra ti mopi kileki teyi mî sowɔ."

IX Yësu iya te, "Ma tône kënyî ömö 'deni mî liño nime römöyî bɔ nime gbî rɔ kupö Abarayama X kina kole 'ba bilaka lesi ako toma ma kôlu 'deni yaga naga nime tɔmɔ mo."

*Dɔngala 'Ba Bɔ Mɔri Mɔtɔ  
(MT 25:14-30)*

XI Ko'ja bilaka naga nima kedi gba rɔ tuwö lende nima na Yësu kënyî ngî tiya dɔngala nime zinni römöyî bo 'deni ngɔsi ngila Yerosalema tine lijê omeri 'bënni tégê nêre löbu 'ba Boko'ba ömö 'deni nati. XII Bo iya te, "Turu löbu mɔtɔ ënyî kari nbô

ro ma kowɔ mi doliŋɔ mɔtɔ 'do kari ko'do bo ro ɲere bo doliŋɔ di yayi go bo kileki 'jaa kako. <sup>XIII</sup> Kina bo kidēki bo laja abo ga ma 'butē ngi pili kako zi bo go koza yamo zinni kɔzɔ a nime bo kose gomo zinni, iya te, 'Girisī naga nime mēdi mola ziye ne i'dike dɔmo kōyō teyi ɲbō mako.'

<sup>XIV</sup> Tine bilaka 'ba doliŋɔ 'bēnni ro ma ko'ji bo kina koja bilaka ngi ti lende 'ba kpēnni kari kiya te, 'Do'dokɔ dē go bo nima kēdi ro bo doliŋɔ zize.'

<sup>XV</sup> Tine ari ko'do bo tōnē ngi ro bo doliŋɔ na bo kuyi dɔ bo ngi kako. Kina ɔdɔ bo kōmō 'deni tine na bo koja laja ngi go bo laja abo tōnē ga bo koza girisī teyi ne, tonɔgo mo ɔdɔ lijē i'di dɔmo ga 'deni kōyō ndō.

<sup>XVI</sup> Kina bo ma dɔgba mo kako kiya te, 'Nere, kisi kɔtɔ 'bī tōnē, dɔmo ɔyō 'deni teyi 'butē.'

<sup>XVII</sup> Nere iya te, 'Laka bo laja ma, o'do 'deni laka koloma tonɔgo go a ma titi nime liya ti mi kēddi kina ti mo'do yi ti ro bo dɔ gawo 'butē 'do.'

<sup>XVIII</sup> Bo laja ma mi riyo mo ako kiya te, 'Nere, kisi kɔtɔ 'bī tōnē kola zō bine dɔmo ɔyō 'deni teyi muyi.'

<sup>XIX</sup> Nere ileki dɔmo iya te, 'Ti mi'di yi koloma ro bo dɔ gawo muyi.'

<sup>XX</sup> Tine bo laja mɔtɔ ako ma 'ba bo kiya te, 'Nere, girisī 'bī tōnē na me. Mudōdu ē'bī te kpa bɔŋɔ musu mikeki tɔrɔ <sup>XXI</sup> rōmōyi mere lende 'bī ga nī ro bo mi kata. Iteri 'bēyi togba mo kebe dɔ ma ki'di ngi ro mbēmbē kina ame ga pele nī na dē kulī kupō mo ne omomi ngi ziyi ro ē'bī.'

<sup>XXII</sup> Kina ɲere kēnyi ngi kileki zi bo, iya te, 'Lende 'bī naga nime na ti mo'do burē 'bī timo. Nī bo laja kuruku nime, ikali ma ro bo mi kata mogba wa ma kinza ro ama naga ti ma kinza ma na muli kupō mo naga momomi ro ama? <sup>XXIII</sup> Ne ma kikali molo tara oto yamo ma nime dē molo zi bo ndōgō go wa'di 'do mako mo'ja dɔmo kōyō 'deni teyi?'

<sup>XXIV</sup> Kina bo kēnyi ngi kiya zi ya ama ga kēdi kɔrɔ yayi ne, iya te,

'Ogbake yaga di zi bo ki'dike zi bo ma ti kisi 'butē nime.'

<sup>XXV</sup> Lijē iya te, 'Nere, bo ēdi 'deni timo molo kisi 'butē.'

<sup>XXVI</sup> Tine bo ɛnyi kileki dɔmo zinni, iya te, 'Ro ma laka miya ziye, bo ame kēdi timo ti ki'di gbī doro'do dɔmo. Ne bo ame kinza timo, ame mo pele mbowa yayi ti kopepe yaga di teyi. <sup>XXVII</sup> Ne 'bēnni lijē bo ko'dokɔ dē tēgē go mēdi ro bo dōnni naga nima, o'deke lijē kako dayi kupō lijē pili yaga di komo ma bine.' "

*Tɔdɔ 'Ba Yēsu Mi Yerosalema*  
(*MT 21:1-11; MK 11:1-11; YN 12:12-19*)

<sup>XXVIII</sup> Di pōtō lende nime na Yēsu kiteli ngi nduwē dɔmo 'do tari Yerosalema. <sup>XXIX</sup> Kina ko'ja bo kōmō 'deni ɲɔsi ɲgila Betaniya ni ti Betepage dɔ dōku 'ba Bilaya tine na bo koja bo laja abo ga ma riyo ngi kari <sup>XXX</sup> ti ndose nime kiya te, "Arike mi liŋɔ nima kōmoye. Kina ɔdɔ kēddi kōdɔke 'deni yimo ti ko'jake kole akaca kosi dɔmo 'deni bēri yayi ame bɔtɔ kēki dē gba mi koto dɔmo. Kina go kopeke ko'deke bine. <sup>XXXI</sup> Tine ɔdɔ bɔtɔ kititi ye kiya te, 'Ēddi kopeke go wa'di?' iyake te, 'Nere na ko'dokɔ.' "

<sup>XXXII</sup> Kina ya tōnē ga koja ne kari ko'ja wa pili ngi kɔzɔ ame Yēsu kiya zinni ne tara. <sup>XXXIII</sup> Kina ɔdɔ lijē kēdi ko'do 'deni tope kole akaca nima tine na bo dɔmo ga kititi lijē iya te, "Ēddi kopeke akaca nima go wa'di?"

<sup>XXXIV</sup> Lijē ileki dɔmo iya te, "Nere na ko'dokɔ."

<sup>XXXV</sup> Kina lijē ko'de ngi kako zi Yēsu lijē ko'ba bɔŋɔ 'bēnni ga gomo lijē ki'di Yēsu kēki koloma dɔmo tari timo.

<sup>XXXVI</sup> Kina ɔdɔ bo kēdi kari 'deni tine bilaka ebe ngi to'ba bɔŋɔ 'bēnni ga zi bo bēri mi go kori. <sup>XXXVII</sup> Ko'ja bo kōmō 'deni go kori ame kēdi kulunji 'deni kari bēri di dɔ dōku 'ba Bilaya ne tine na tindi ma kōsō go bo kēnyi ngi pili tilēlu Boko'ba ro ma kembe go, go koto ame ga pili lijē ko'ja 'deni ne, iya te,

XXXVIII “Yëyi kēdi dɔ ɲere ame kako ti möyi bo ɲere Boko'ba ne. Lende këyi ti rɔ löbu kēdi ɲbö mitorɔ.”

XXXIX Tine ya mɔtɔ ga di mi löngö tindi naga nima ame mo ga rɔ Parosi ni ne ënyi kiya te, “Bɔ kɔmɔ kiyandi, amo dɔ bɔ kɔsɔ göyi naga nime.”

XL Tine Yësu ënyi kileki dɔmo zinni, iya te, “Ɔdɔ lijë kudumö pele, doku ni pili ti kebe tulöri.”

XLI Kina ɔdɔ bo kɔmɔ 'deni ɲɔsɔ ɲgila Yerosalema dɔ gawo mo kinda 'deni tine na bo kudu ɲgi. XLII Bo iya te, “Ni, ma këddi kikali a ma ko'dɔkɔ gɔ lende këyi ra kina me ɲgi tɔne. Ne usu dɔmo 'deni yaga di kɔmöyi. XLIII Kada mo ti kɔmɔ 'deni ame 'dɔ bɔ ya 'bi ga kalo kidiri yayi kuru döyi kosɔni yi di dɔ kumu pili. XLIV Kina lijë ti kupupu yi ti bɔ böyi ma mi reki 'bi ga pili ro'boro'bo mi lupu. Lijë inza kola doku 'bi ma kɔtɔ te kileke mi gɔ bi mo ma ko'ba teyi. Ti ko'dɔ röni tara ziyi römöyi ni ikali kada 'ba tako 'ba Boko'ba döyi dë.”

*Tɔdɔ 'Ba Yësu Mi Reki 'Ba Rö Löbu*  
(MT 21:12-17; MK 11:15-19; YN 2:13-22)

XLV Kina ɔdɔ Yësu kari kɔdɔ 'deni mi reki 'ba rö löbu 'ba Boko'ba tine, na bo koloma ɲgi rɔ toga ya ame ga kēdi rɔ tugö ndögö yayi ne. XLVI Bo iya zinni te, “Ugu 'deni mi buku 'ba Boko'ba iya te, ‘Rö löbu ma nime rɔ rö 'ba mötu,’ ne kpe ebe kuyike 'deni za yaga rɔ bi 'ba bɔ 'bögö.”

XLVII Mi kada pili ma Yësu kēdi tiyandi wa mi reki 'ba rö löbu 'ba Boko'ba, löbu 'ba bɔ akumu ni ti bɔ kɔmɔ kiyandi ni ti löbu 'ba bilaka ni ëdi koma kɔri 'ba 'dɔ tupö bo, XLVIII tine pele tara lijë o'ja kɔri mo dë römöyi bilaka ëdi komoti rönni nduwë tari tuwö lende abo.

## XX

*Közi Kakpa 'Ba Yësu*  
(MT 21:23-27; MK 11:27-33)

I Mi kada ma dɔ kɔtɔ mɔtɔ ko'ja Yësu kēdi mi reki 'ba rö löbu 'ba Boko'ba tiyandi bilaka gbɔ tuwöwö

laja laka abo tine na bɔ dɔ bɔ akumu ni ti bɔ kɔmɔ kiyandi 'ba kö'du ki'di ni ti löbu 'ba bilaka ni kako zi bo, II kiya te, “Ni, iya zize, közi kakpa 'ba yë na me këddi ko'dɔ wa naga nime timo ne? Yë na ki'di közi kakpa tɔ nime ziyi?”

III Yësu ënyi kileki dɔmo zinni, iya te, “Akititi 'bama ëdi gbɔ koto bine tititi ye timo. Kpe, iyake te zö, IV közi kakpa 'ba bapatisi tönë Yowani koloma rɔ to'dɔ mo ne ako di zi yë? Di zi bilaka lesi ala di zi Boko'ba?”

V Kina lijë koloma ɲgi rɔ towasa mo rɔ gɔ rönni. Lijë iya te, “Gɔ diyake tondo? Ɔdɔ diyake te ako di zi Boko'ba bo ti kiya te, ‘Ne i'dike dɔye dë gɔ lende abo gɔ wa'di?’

VI Ne ɔdɔ diyake te ako di zi bilaka lesi bilaka naga nime pili ti kënyi ɲgi tu'du ze ti doku römöyi lijë pili omeri 'deni Yowani rɔ bɔ kumë lende 'ba Boko'ba.”

VII Kina lijë kileki dɔmo iya te, “Dikali bi ma kako di teyi dë.”

VIII Kina Yësu kileki gbɔ zinni iya te, “Ma gbɔ minza miya gɔ közi kakpa tɔ nime mëdi mo'dɔ wa naga nime timo ne ziye.”

*Dɔngala 'Ba Bɔ Ndɔbɔ*  
(MT 21:33-46; MK 12:1-12)

IX Kina bo kebe ɲgi nduwë nati tiya dɔngala nime zi tindi naga nima, iya te, “Bɔ mɔtɔ idiyë mɔwɔ kēdi ko'dɔ rɔ layi naga ɲgi rɔ nyaka kina bo kogba bɔ ndɔbɔ ɲgi ki'di yimo bo kënyi abo kari koloma tara mi dɔyayi ma kɔwɔ. X Kina ɔdɔ kada 'ba tite'de mo kɔmɔ 'deni tine na bo kënyi koja bɔ laja abo ɲgi kari 'dɔ ko'de dɔngëri ma 'ba bo di zi bɔ ndɔbɔ tönë ga. Tine bɔ ndɔbɔ naga nima inda'ba bɔ laja nima ɲgi komba koga kileki rɔ közi sari. XI Kina bo kënyi koja mɔtɔ gbɔ 'böwu kari. Ama mo tine lijë omba ɲgi ko'dɔ rɔ ma kënyë koga kileki rɔ ma sari. XII Kina bo kënyi gbɔ koja ma rɔ mi mota mo kari. Kina lijë komba ɲgi ko'dɔ wëtö rɔmo ku'du ɲbö yaga.



XIII Kina bo do nyaka tönë kënyì komeri, iya te, 'Ti mo'do tondo? Kole koto ma nime mo'ò kulöwö ne ti moja kari zinnì motoga lijè ti koro bo.'

XIV Ne odo bo ndobo tönë ga ko'ja 'deni ngi ro kole 'ba bo tönë tara tine, lijè iya te, 'Bo nime bo na ti kedi ro bo do nyaka nime kada moto di potö 'bu bo. Dupöke bo yaga 'do nyaka nime kö'bö ngi nburu ro eze.'

XV Kina lijè kinda'ba bo ngi ku'du yaga di mi nyaka nima kupö bo ngi.

Ma komerike 'beye wa'di na ti bo do nyaka nima kako ko'do zi bo ndobo naga nima? XVI Bo ti kako kote dönni pili yaga 'do bo ko'de bo ndobo ma la'ja 'jaa 'do kako to'do ndobo mi nyaka abo nima."

Kina odo bilaka naga nima kuwö 'deni tara tine, lijè iya te, "Ee, o'bo ko'do röni de to kpe tara."

XVII Yësu ongo dönni kina bo kënyì kititi lijè, iya te, "Ne 'jo 'ba lende nime kugu mi buku 'ba Boko'ba ne tégë tondo? Ame kugu yayi kiya te, 'Döku tönë bo ko'ba rö ni kilagi pa di romo ne na kileki 'deni ro döku ma laka ro do kiteli mi gbondo 'ba rö.' XVIII Lijè ame ga pili kila'ba do döku nime ne ti kodowe ngi ro'boro'bo yaga. Kina lijè ame ga döku nime kila'ba dönni ne ti kiyami lijè yaga ro lupu."

#### *Awada Kopi*

(MT 22:15-22; MK 12:13-17)

XIX Kina bo komo kiyandi ni ti löbu 'ba bo akumu ni ki'di ngi toma kari 'ba 'do tinda'ba Yësu. Römöyì lijè ikali 'deni bo edi ro tiya dangala nima rönni. Tine lijè ro tikere di zi bilaka konzi naga nima yayi XX na lijè ki'di kömönni ngi kilegbe go Yësu. Lijè oja bo kore 'bënni moto ga kari ko'do ga rönni kozo bo lende laka 'ba Boko'ba naga tara. Lijè omeri 'do tinda'ba Yësu go wa ame ga bo kedi kiya ne, 'do lijè ki'di bo zi turu bo dönni. XXI Kina lijè bo kore mo naga nima kënyì kititi Yësu, iya te, "Bo komo kiyandi, dikali ngi ro ma laka akiyandi 'bi ti lende kiya 'bi

ga na ro ma kodoro. Dikali yi ugö kpëyi de zi boto, kö'du 'ba Boko'ba na keddi kiyandi bilaka timo ro ma kodoro. XXII Ne iya zize te 'di, tara ne edi ngi zize ro ma laka mi kö'du ki'di 'ba Boko'ba 'do topi awada zi bo dolingo ma löbu 'ba Romo?"

XXIII Tine Yësu ikali dangala 'bënni nima 'deni molo na bo kileki kiya zinnì, bo iya te, XXIV "Ilemeke kinë girisi mo te zö. Kinë ye ti möyi ye na me romo ne?"

Lijè iya te, "Kinë ti möyi bo dolingo 'ba Romo na."

XXV Yësu iya te, "Laka. Wa ame ga ro 'ba bo dolingo ne opike abo zi bo. Kina wa ame ga ro 'ba Boko'ba ne opike zi Boko'ba."

XXVI Kina ngi lijè o'bo de kpe 'do toko kpa bo di komo bilaka konzi naga nima. Do lende kileki abo na kigayi lijè 'deni kina lijè kudumö ngi.

#### *Todo 'Ba Töku Di Mi Tölë*

(MT 22:23-23:36; MK 12:18-40)

XXVII Sadoke moto ga lijè bo komeri 'bënni kiya te a moto ro todo 'ba töku di mi tölë inza naga ako zi Yësu XXVIII ti akititi, iya te, "Bo komo kiyandi, tönë bine Musa ugu zize iya te odo ni moto köle kola 'ja 'bi kinza ti kole 'do löndö yi moto kinda'ba közi makuru'bë potö yi nima 'do köyö timo ro bi döyi ni ma köle nima. XXIX Ne ongo ya moto ga lijè ro löndö koto modomoriyö. Bo ma dogba mo ogbe 'ja kina bo köle ngi kola 'ja abo nima kinza ti kole. XXX Bo ma mi riyö mo inda'ba közi makuru'bë nima kina ko'do röni gbi tara zi bo. XXXI Bo ma mi mota mo inda'ba gbi kina kari ngi zinnì pili tara ro gönni. XXXII Ro nburunburu mo tine na 'ja mo tönë köle ngi. XXXIII Tine odo kömö mi kada 'ba todo 'ba töku ni di mi tölë kada moto dayi nati loko ti kedi ro 'ja 'ba ye? Ya naga nima pili modomoriyö ogbe loko 'deni tönë bine."

XXXIV Tine Yësu ileki domo zinnì iya te, "Bilaka ame ga mi dolingo bine ne lijè na kedi kogbe rönni.

XXXV Ne lijë ame ga Boko'ba kedi ki'di kodo di mi tole 'do toloma 'jaa mi dolinjo ma kedi kako nime 'de ne ogbe ronni de XXXVI romoyi lijë ole de gbi kpe, lijë 'deni kozo malayika. Lijë 'deni ro kole 'ba Boko'ba romoyi lijë odo 'deni di mi tole. XXXVII Tine Musa odoro gomo 'deni molo bine ma a nima ro tado 'ba toku di mi tole ne kedi. Mi akugu abo go pa'do kobö di do morogo ne, bo ideki Boko'ba 'deni ro Boko'ba 'ba Abarayama, Boko'ba 'ba Yisika, Boko'ba 'ba Yakoba. XXXVIII Go kö'du mo na dikali ngi lijë inza kpe ro toku, Boko'ba ididi lijë 'deni romoyi bo na ro bo ki'di didi zi wa pili."

XXXIX Kina bo komo kiyandi 'ba kö'du ki'di moto ga kenyi kiya te, "Ele sowa nere." XL Kina ngi lijë ilanja ronni de kpe tititi kpa bo.

XLI Yesu ileki 'bowu kititi lijë iya te, "Ro ma tondo mo na kiya te Kurisitö ame Boko'ba kedi koja ne di mi kupö Dawidi? XLII Ko'ja Dawidi kiya bine mi buku 'ba Akilelu te, 'Nere Boko'ba iya zi nere ma, iya te, "Oloma do dori ma bine XLIII nbö mi'di yi ka'da bo ya 'bi ga." ' XLIV Dawidi ideki bo 'deni tone bine ro nere abo, ne ro ma tondo mo na 'do bo kileki 'bowu ro kole zi Dawidi?"

XLV Ko'ja bilaka naga nima pili kedi ro tuwö lende abo 'deni na bo kenyi kiya zi bo kosö go bo ga, bo iya te, XLVI "T'dike komoye kandi laka di zi bo komo kiyandi 'ba kö'du ki'di ni. Ako'doko 'beni ro tilingere ti bonggo kidakpa 'beni naga nima ronni. Tumötö lijë kozo bo ro koro naga tara di mi bi 'ba ndögö na lende mo kozo ronni. Akiteri 'beni ro kiti ma löbu naga di mi rö 'ba motu ti bi ma laka naga di mi nbele. XLVII Lijë bo kedi kodo gomo ro makuru'bë tote do a mo naga nima. Motu ko'do 'beni ro gögö tileme ronni timo. Lijë nime, kada moto karama ma kedi kodo donni na ro do kiteli."

## XXI

### *Kpa Közi Ki'di 'Ba Bo Lisa* (MK 12:41-44)

I Yesu ongo bilaka naga nima kedi kolo tu'du kpa közi ki'di 'beni ga mi sandu 'ba rö löbu 'ba Boko'ba yayi ne. Bo mori ni ako ku'du yimo yayi. II Tine na makuru'bë bo lisa moto kako 'beni ku'du nge ro taripa riyö yimo yayi. III Kina Yesu kiya te, "Ro ma laka miya ziye, 'ja makuru'bë bo lisa nime loko na ku'du kpa közi 'deni kebe bilaka naga nime pili. IV Ya ma laki naga nima i'di 'beni nge mbowa di mi wa mbembë 'beni ga ma lijë kedi timo. Ne 'beni 'ba 'ja nime gomo na ma 'deni pili loko ku'du moto inza kpe."

### *Loma Ti Bi Koda* (MT 24:1-31; MK 13:1-27)

V Bo kosö go bo moto ga ebe tiya tele 'ba dajjala 'ba rö ko'ba nima kiyija doku mo ga kiyöru rö löbu 'ba Boko'ba timo ne gbi ti kpa közi ki'di mo ga ma romo yayi domoyi Boko'ba. VI Tine Yesu iya zinni iya te, "Wa naga nime pili keddi kongoke ne kada mo ti komö 'deni ame 'do doku naga nima pili ma koto moto mo te kileke de kpe mi go bi mo. Bo ya ti kitinji 'doyi beri."

VII Kina lijë kenyi kititi bo, iya te, "Bo komo kiyandi, kada mo ti komö nyanya ga? Kina akileme mo ti kedi ro wa'di ame go dikali timo kada mo edi 'deni ngosi?"

VIII Bo iya te, "T'dike komoye kandi laka kinza boto moto ku'bölu ye ra. Romoyi ma konzi ti kako ti moyi ma kiya te, 'Ma na ro Kurisitö,' kina, 'Kada mo owo de kpe.' Tine kinza kosöke de gönni. IX Odo kuwoke birö ya, go bi kedi ko'do pele kinzikinzi, kinza kereke de. Wa naga nima pili edi ko'do ga ronni toti dogba tine nburunburu mo inza komö ngi nati titi. X Bilaka ti kenyi to'do ya ti bilaka moto kina dolinjo gbi ti dolinjo moto, XI kizikizi ti kedi, seyi gbi ti tononji mi go bi pili, segé ma kinza kiya ti kodo mitoro."

XII Tine dɔgba mo gba kinza wa naga nime ko'do rɔnni dɛ, ti kodo gomo rɔye ko'do kɔzi kasi ziye koto ye mi rɔ 'ba mɔtu 'do kodɔɔ bici lende rɔye ku'du ye mi maboso ti ko'de ye kɔmɔ nɛre ni ti turu pili go lende ma. XIII Ama tine laja laka ma na 'do kiyake zinni. XIV Ne kinza ki'dike kɔmɔye kilɛ'di dɛ go wa ame ga 'do kiyake zinni ne XV rɔmɔyi ti mi'di lende kpeye ti akikali ma 'do lijɛ bɔtɔ bo ya 'be naga nima kɔ'bo dɛ tomba yimo mɔkɔ. XVI 'Bu ye ga ti mɔye ga ti lɔndɔ ye ga ti ma wado 'be ga ti lɛpi ye ga na ti kebe ti'di kɔziye zi turu. Kina ti ki'di ya mɔtɔ ga di mi lɔngɔ ye nima kupɔ yaga. XVII Laki pili ti ko'ji ye go lende ma. XVIII Ne kpe ɔtɔ inza kosa rɔye sunɛ dɔye ma kɔtɔ pele te ɔtɔ inza kosa. XIX ɔɔke kitigo kina ti ko'jake didi ma laka ngi.

XX ɔɔo kɔngɔke bo ya kuru do Yerosalema 'deni toko nima kina go kikalike ngi ɛdi kote doni giri naga nime. XXI Kina 'do lijɛ ame ga Yudayi ne kirina ti mɔkɔ kari mi doku, lijɛ ame ga mi gawo ne kodo yaga kina kinza lijɛ ame ga 'deni yaga ne kileki dɛ kpe kari mi gawo. XXII Rɔmɔyi kada 'ba Boko'ba 'do todo karama donni yimo na 'deni 'do a tonɛ ga kugu mi buku abo ne ko'do rɔnni ngi ko tara.

XXIII Ti kedɛ ro gomo ma lobu zinni lijɛ 'ja ame ga ro ma kɔmɔ ne ti ma ti kole kedɛ gba kulu mba naga. Gomo ma lobu ti kedɛ mi dɔyayi nime ya 'ba Boko'ba ti kako donni lijɛ bilaka naga nima. XXIV Ti kupɔ mɔtɔ ga ti mbele tine mɔtɔ ga ti kinda'ba kari timo ro 'boki mi dɔyayi pili ame ga ro 'ba bo lowo. Kina ma kinza koro Boko'ba dɛ naga nima ti kokpe moroki ngi mi Yerosalema nbɔ kada 'benni kɔ'bo.

XXV Sɛgɛ ti ko'do rɔni kɔmɔ kada ni ti nyepe ni ti kɛlu ni. Tine mi dɔliɔ bine bilaka ti kedɛ ro tikere ti kɔmɔ kilɛ'di di zi birɔ 'ba mini lobu ni. XXVI Do bilaka ti kebe bi tulɛ di zi tikere 'ba wa ame ga lijɛ kedɛ ro

toda dɔmo 'do kako mi dɔliɔ nime pili ne rɔmɔyi kɛlu 'ba mitɔɔ ni ti kiyaya 'deni. XXVII Mi kada mo nima na ti lijɛ ko'ja kole 'ba bilaka lesi ngi kedɛ kako ti poli ti tigo 'ba lobu do kiteli abo. XXVIII Kina ɔdo kɔngɔke wa naga nime 'deni kedɛ ko'do rɔnni te tine ɔɔke ti kombike kɔmɔye tɔro rɔmɔyi bo konyi 'be 'deni ngosi."

### *Dɔngala 'Ba Ngɛri Kɛlu* (MT 24:32-35; MK 13:28-31)

XXIX Kina Yɛsu koloma ro tiya dɔngala nime zinni, iya te, "Onɔke ngɛri kɛlu ni ti ngɛri mɔtɔ ga te, XXX ɔdo kɔngɔ mbili mo 'deni kedɛ komo nima, ikali ngi kpa dokikɛri ɔwo dɛ kpe. XXXI Kina gbɛ tara ɔdo kɔngɔke wa naga nime 'deni kedɛ ko'do rɔnni nima 'do kikalike ngi nɛre lobu 'ba Boko'ba ɔwo dɛ kpe.

XXXII Ziyɛ tikali mo laka wa naga nime ɛdi ko'do rɔnni gba kota bilaka ma le'jete naga nime mɔtɔ ga kedɛ gba ti kɔmɔnni. XXXIII Mitɔɔ ni ti dɔyayi ti kiteli tine lende ma inza kote rɔni du kɔtɔ te.

XXXIV Kina i'dike kɔmɔye ti kandi laka kinza kodɔke miye dɛ ngi kulowɔ go nbele mbɛmbɛ ti layi kuwɛ ti kɔmɔ kilɛ'di 'ba go wa 'ba dɔliɔ nime kinza kada mo nima kinda'ba ye ra ngi tugu'du kɔzo ngɔwo ma kilaka. XXXV Rɔmɔyi kada nima ti kɔmɔ do bilaka pili 'ba dɔyayi nime. XXXVI Kina olomake ti bi koda ti tititi bo Boko'ba go tigo ziye todo lowe di mi lɔngɔ wa naga nime pili kedɛ ko'do rɔnni ne 'do kɔɔke kɔmɔ kole 'ba bilaka lesi."

XXXVII Ro kɔmɔ lɛndɔ pili na Yɛsu koloma ngi ro tiyandi bilaka di mi reki 'ba ro lobu 'ba Boko'ba, tine ro mi dokɔpiyari pili bo ɔ'bo abo nduwɛ tari tɔ'do do doku 'ba Bilaya. XXXVIII Kina ro mi dɔngɔ mo ga nduwɛ bilaka ɔ'bo tɔlo kako zi bo mi reki 'ba ro lobu 'ba Boko'ba tuwɔ lende abo.

## XXII

*Ti'di Közi Yësu*  
(*MT 26:1-16; MK 14:1-11; YN 11:45-53*)

I Kina ɔɔɔ kada 'ba karama ma kedi konyo mangolo'bo mo kinza langa gomo toné kola 'deni ngosi tine ame kidéki möyi mo ro karama 'ba Pasaka ne, II bo do bo akumu ni ti bo komo kiyandi 'ba kö'du ki'di ni edi 'deni molo ro toma kori moto 'ba 'do tupo Yësu timo romöyi lijé ro tikere di zi bilaka ma ti bo naga nima. III Kina Satani kodɔ ngi mi Yuda ma toné kidéki ro Isikarita ma koto moto di mi longo ya ma 'buté domoriyo naga nima. IV Kina Yuda kenyi ngi kari zi lobu 'ba bo akumu ni ti lobu 'ba bo kanya 'ba ro lobu 'ba Boko'ba tiyoro kpa lende 'benni go wa ame 'do bo kusus Yësu timo zinni ne. V Kina lijé ngi ti mi keyi gomo lijé kose 'do topi yamo 'jaa zi bo. VI Kina bo kuti ngi gomo na bo koloma ngi nati ro toma kada ame go bo ki'di Yësu timo lowo zi ya naga nima kinza ma tindi naga nima kedi teyi.

*Yësu Ari Mi Karama Ti Bo Köso*  
*Go Bo Ga*  
(*MT 26:17-25; MK 14:12-21; YN 13:21-30*)

VII Kina ɔɔɔ kömö 'deni mi kada 'ba karama nima ame mo 'deni ro kada 'ba tumu kamolo mo ga ne VIII tine na Yësu koja Pitoro ni ti Yowani ngi kari ti ndose nime, iya te, "Ari kilejoke akonyo 'ba karama ndo zize."

IX Tine lijé enyi kititi bo, iya te, "O'doko go dari dilejo yala?"

X Bo iya te, "Odo kari komoke 'deni keddi kodoke mi gawo doye ti kondoso ti bo moto ti kete mini do bo. Kina 'do kosoke ngi nduwé go bo nbö kari komoke ti bo lijo to nima bo keddi kodoke teyi ne. XI Kina 'do kiyake te zi bo do lijo mo nima, 'Bo komo kiyandi ze iya te, "Ro ma yala na go dako donyo karama 'beze yimo ti bo kosö goma ga?" XII Kina ti bo kileme ro toro lobu moto ngi

ziye ti jama mo ga ndo yimo. Kina go kilejoke go bi ngi zize yayi."

XIII Kina lijé kari ko'ja wa pili ngi te kozo ame Yësu kiya zinni ne tara. Kina lijé kilejo wa 'ba karama ngi zinni yayi.

*Akonyo 'Ba Nere*  
(*MT 26:26-35; MK 14:22-31; 1KT 11:23-25*)

XIV Kina ɔɔɔ kada mo kömö 'deni tine Yësu ni ti bo laja abo ga oloma ngi kiyija ga ronni kpa akonyo. XV Kina bo kenyi kiya zinni, bo iya te, "Ma ti mi kombi go 'do tonyo karama nime titi tiye gba kinza mombi gomo ma de. XVI Ro ma laka miya ziye, minza monyo karama nime kpe titi di go ame tine 'jaa nbö ɔɔɔ 'jo mo kileme roni 'deni pili yaga di mi nere lobu 'ba Boko'ba."

XVII Kina bo kogba kosu ngi bo kileki yeedi mo na bo kiya te, "Me ogbake kuweke pili ro go roye. XVIII Ro ma laka miya ziye, minza muwe akuwe nime kpe titi di go ame, tine 'jaa nbö ɔɔɔ nere lobu 'ba Boko'ba kömö 'deni."

XIX Kina bo kogba mangolo'bo bo kileki yeedi mo na bo konye yimo ki'di zinni, bo iya te, "Ame na ro yida roma ame ki'di 'deni goye. Kina ti o'doke nduwé te tomeri ma timo."

XX Kina gbi 'bowu di potö akonyo 'deni na bo kogba kosu ngi, bo iya te, "Akuwe nime na ro lömu ma la'ja 'ba Boko'ba ma koro do roma ma ame kulowu 'deni goye. XXI Ne bo ame keddi kari kusus ma ne közi bo edi aa mi lebe koto to. XXII Kole 'ba bilaka lesi edi kole ngi kozo ame bo Boko'ba ki'di abo 'deni molo 'do keddi tara ne. Ne bu'bu zi bo ma kusus bo mo nima."

XXIII Kina lijé pili koloma ga ngi ro tititi ronni ro go ronni tara ne ye na ti ko'do wa nima.

XXIV Kina kowasa kenyi ngi gbi mi longo lijé go lende 'ba ɔɔɔ ye na ti keddi ro lobu mbiri donni di mi longo lijé nima. XXV Kina Yësu kileki kilende zinni, iya te, "Ba bo lowo ni nere 'benni mo ga o'do ga ronni ro a lobu donni. Tine lijé ma ro lobu



mo ga ebe ga tubi rōnni ti möyi mōto kideki tēgē, 'Bo ko'do lende laka zi bilaka.' <sup>XXVI</sup> Ne ma 'beye inza tara. Ma 'beye bo ma mbiri ro do kiteli di mi lōngō ye nima bo mo na ko go kileki yaga ro ma titiyi mo. Bo ame bo ro lōbu 'ba dōye ro bo kōzi kakpa ne, bo na go kēdi kōzo bo laja tara. <sup>XXVII</sup> Yē na mbiri, bo ma koloma do kitī tonyo kpa bo ala bo kombi lebe? Bo ma koloma do kitī na mbiri. Ne ma mēdi 'bama mi lōngō ye bine kōzo bo kombi lebe tara.

<sup>XXVIII</sup> Kpe na ro ame ga kō'bōke tō mi kada 'ba gomō ma kōmō zō. <sup>XXIX</sup> Kina kōzo ame 'bu ma ki'di kōzi kakpa 'ba nēre lōbu abo zō ne tara ti mi'di gbī ziye <sup>XXX</sup> 'do konyoke kuwēke wa di do tarabiza ma di mi nēre lōbu ma kolomake do kitī to'do burē 'ba do kupō Yisarele kpa goli 'butē dōmoriyō tōnē ga.

<sup>XXXI</sup> Simona, Simona, Satani ititi Boko'ba 'deni goye 'do bo kubō ye kōzo nyōnyu ame kēdi kubō ne tara. <sup>XXXII</sup> Ne mititi Boko'ba 'deni göyi nī Simona 'do kō'bō ti'di dōyi go lende ma. Kina odo nī kileki kako zō, iyēddi mi lōndō yi ga."

<sup>XXXIII</sup> Tine Simona ēnyi kileki dōmo, iya te, "Nere, ma 'deni ndō tari koto tiyi odo kēdi pele ro maboso ala tolē."

<sup>XXXIV</sup> Yēsu iya te, "Pitōrō, miya ziyi mi korōndo nime tōne gba kinza gōngō kidapa dē ti koga kpēyi gōma mi mota kiya te ikali ma dē."

<sup>XXXV</sup> Kina bo kēnyi kititi bo kōsō go bo ga, bo iya te, "Me tōnē moja ye karike tilingere kinza makpoto kinza mbo'da ala wari ne, a mōto ileri ye ya?"

Lijē iya te, "Dileri oto dē."

<sup>XXXVI</sup> Bo iya te, "Ne ma giri nime odo nī mōto kēddi ti makpoto 'bi ala mbo'da ogba tiyi. Bo ame kinza ti mbele ugō bōngō 'ba rōyi mōkō 'do kugō mbele timo ziyi. <sup>XXXVII</sup> Ro ma laka miya ziye, a nime na tōnē kugu mi buku 'ba Boko'ba kiya te, 'O'do bo 'deni ngi kōzo bo lende kirasi tōnē ga.' Ro ma laka mēdi miya ziye kina ti ko'do rōni ngi ko tara zō. Wa

tōnē ga kugu go lende ma ne ti kōmō ngi ko dōma."

<sup>XXXVIII</sup> Bo kōsō go bo ga iya zi bo te, "Nere, oṅgo to ma, mbele na me riyo 'do."

Bo iya te, "O'bo 'deni tara."

*Yēsu Ititi Boko'ba Go Gomō Ma Kēdi Kōmō Zi Bo*

(*MT 26:36-46; MK 14:32-42*)

<sup>XXXIX</sup> Yēsu ēnyi kari kōzo ma mōlo naga tara do dōku 'ba Bilaya kina bo kōsō go bo ga kozi ngi kari go bo yayi. <sup>XL</sup> Kina odo lijē kari kōmō 'deni go bi mo nima tine, bo iya te, "Umōtuke kinza akiyozo kōmō ziye."

<sup>XLI</sup> Kina bo kēnyi kese mbowa yaga di rōnni kōzo bi ame odo kogba dōku ku'du go kileke nge teyi ne. Kina bo kolodo ngi bēri to'do mōtu, kiya te, <sup>XLII</sup> "Bu ma, odo ko'doko ngi ogba kōsu 'ba gomō nime yaga di kōmō ma. Ne dē go ako'doko ma tine ako'doko 'bi na go ko'do rōni."

<sup>XLIII</sup> Malayika 'ba mitoro odo ngi zi bo di yayi ki'di tigo zi bo. <sup>XLIV</sup> Go ame to'c mo kumō dōki'di bo 'deni ne na bo kumōtu ngi ro mbēmbē tende 'ba ro bo kulōwu bēri kōzo roma tara.

<sup>XLV</sup> Kina odo bo kēnyi di bi mōtu bo kari tongo bo kōsō go bo ga tine bo ari ko'ja lijē pili kō'dō ga ē'bēnni 'deni, meri iyenme lijē 'deni.

<sup>XLVI</sup> Bo iya te, "Ēddi kō'dōke go wa'di? Ēnyike toro kumōtuke kinza akiyozo kōmō ziye."

*Tinda'ba Yēsu*

(*MT 26:47-56; MK 14:43-50; YN 18:3-11*)

<sup>XLVII</sup> Kota Yēsu kēdi gba ro tilende yo na Yuda ma tōnē mo ro ma koto di mi lōngō ya ma 'butē dōmoriyō tōnē ga kōmō ngi ti tindī go bo. Bo ako kese ngosi ro Yēsu 'do tome mbili mo. <sup>XLVIII</sup> Tine Yēsu ēnyi kilende zi bo, iya te, "Yuda, ususu kole 'ba bilaka lesi ti mbili kome?"

<sup>XLIX</sup> Kina odo bo kōsō go Yēsu ga kongō wa nima 'deni kēdi ko'do rōni tara tine, lijē iya te, "Nere, 'do mbele ze ga ko'do ndobo ya?"

L Kina bo ma kotɔ kɛnyɛ ngɛ koga do bo laja mɔto 'ba bo do bo akumu koke mbili mo ma dɔri ngɛ ngi'bo yaga.

LI Tine Yɛsu iya te, "Inza kpe tara." Bo osa mbili bo nima yo na kileɲo rɔni ngɛ kileki teyi.

LII Kina Yɛsu kɛnyɛ kiya zi bo do bo akumu ni ti bo do bo kanya 'ba rɔ lɔbu 'ba Bɔko'ba ni ti lɔbu 'ba bilaka ame ga kako go bo ne, bo iya te, "Ma bo 'bɔgɔ na 'do kakoke goma ti mbele ni ti mɔbo? LIII Mɔ'bo nburu tɔnɛ tiye rɔ kɔmɔ lɛndɔ mi reki 'ba rɔ lɔbu 'ba Bɔko'ba, ne tondo kosake kɔziye dɛ rɔma di yayi? Ne ame na 'deni rɔ kada 'be to'do ndɔbo mi nɛre abo 'ba bo do bi kɔlu."

LIV Kina kinda'ba bo ngɛ koto kari liɲɔ 'ba bo do bo akumu. Tine Pitɔrɔ ozi nduwɛ kari kebe yi'bɔwu rɔ ma kɔwɔ.

#### *Kpa Koga 'Ba Pitɔrɔ*

(MT 26:69-75; MK 14:66-72; YN 18:15-18, 25-27)

LV Kina ɔdo ya mo naga nima kari kulɔ'jɔ pa'do 'deni mi zana liɲɔ yayi kɛdi tubi rɔnni kɔmɔ mo tine, na Pitɔrɔ kako ngɛ koloma ngila lijɛ.

LVI Nyiti bo laja mɔto o'ja Pitɔrɔ di go pa'do nima lɔko kinyeli laka na lɔko kɛnyɛ kiya te, "Bo nime bo gbɛ ti Yɛsu."

LVII Tine Pitɔrɔ ɛnyɛ ngɛ kandi gɔmo, iya te, "'Ja a bɔto, mikali bo dɛ."

LVIII Mbowa 'bɔwu bo mɔto ari ko'ja bo gbɛ na kiya te, "Ni nime, ni gbɛ rɔ ma kotɔ mɔto di mi ya naga nime."

Pitɔrɔ iya te, "Bɔne, minza tinni."

LIX Kɔzo saa kotɔ 'deni tara di pɔtɔ mo na bo mɔto kako koloma rɔ tutɔri lende nima rɔ ma kitigo kpa Pitɔrɔ, iya te, "Rɔ ma laka bo nime bo gbɛ ti Yɛsu rɔmɔyi bo di mi Galilaya."

LX Tine Pitɔrɔ ileki dɔmo, iya te, "Bɔne, ɔto 'bi nima kɛddi kiya ne mikali dɛ."

Kina ko'ja bo kɛdi kilende gba te yo na gɔngɔ kidapa ngɛ. LXI Nɛre Yɛsu uyi kɔmɔ bo kɔngɔ do Pitɔrɔ.

Kina bo komeri go lende tɔnɛ Yɛsu koloma rɔ tiya mo zi bo ne ngɛ, ame kiya te, "Tɔne gba kinza gɔngɔ kidapa dɛ ti koga kpɛyi goma mi mota kiya te ikali ma dɛ." LXII Kina bo kɛnyɛ ngɛ kɔdo yaga kari kudu rɔ ma kɛnyɛ.

LXIII Ya ma kɛdi koda bi rɔ Yɛsu mo naga nime ebe tose do bo komba bo LXIV lijɛ kutu'bo kɔmɔ bo teyi, kiya te, "Umɛ te zize, yɛ na kokɔso yi?"

LXV Kina lijɛ koloma ngɛ nduwɛ rɔ titi'ja bo ti lende ma konya mɔto ga.

*To'de Yɛsu Zi Bo Akumu Ni*  
(MT 26:59-66; MK 14:55-64; YN 18:19-38)

LXVI Mi bi kɛzɛ 'deni tine na lɔbu 'ba bilaka ni ti bo do bo akumu ni ti bo kɔmɔ kiyandi ni kotɔto kpɛnni ngɛ, na koto Yɛsu ngɛ kari ki'di kɔro kɔmɔnni. LXVII Kina lijɛ kititi Yɛsu, iya te, "Iya zize te, ni na rɔ Kurisito mo tɔnɛ Bɔko'ba kɛdi koja ne?"

Yɛsu iya te, "ɔdo miya pele ziye inza ki'dike dɔye go lende ma. LXVIII Kina ɔdo mititi ye 'bɔwu gomo inza kilekike dɔmo gbɛ. LXIX Ne kisaki di mi kada nime tɔne kole 'ba bilaka lesi ti koloma do dɔri Bɔko'ba tigo do kiteli."

LXX Kina lijɛ pili kɛnyɛ ngɛ tititi bo, iya te, "Dɛmba ni rɔ kole 'ba Bɔko'ba?"

Bo iya te, "Kpe na kiyake e'be tara."

LXXI Lijɛ iya te, "Ne dɛdi domake bo kodɔro bici lende rɔ bo mɔto ka le go wa'di ko'ja duwɔke 'deni di kpa bo?"

## **XXIII**

I Kina lijɛ pili kɛnyɛ ngɛ koto Yɛsu kari zi Pilato. II Na lijɛ pili kebe ngɛ tususu bo, iya te, "Do'ja bo kɛdi rɔ tirasi do bilaka ze ga. Bo iya te kopi awada dɛ zi bo dɔliɲɔ ma lɔbu 'ba Romo, bo kiya rɔ bo rɔ Kurisito bo dɔliɲɔ."

III Kina Pilato kɛnyɛ kititi bo, iya te, "Ni na rɔ nɛre bo dɔliɲɔ 'ba Yudayi?"

Yɛsu ileki dɔmo, iya te, "Ni na kiya ɛ'bi tara." IV Kina Pilato kilende

zi bo do bo akumu ni ti tindī naga nima iya te, “Mo'ja ɔto ma 'do kodo karama do bo nime gomo dē.”

V Tine lijē oco ngi nduwē iya te, “Bo nime i'di bilaka pili 'deni kēdi ko'do ayayi kote mi doayayi nime ti akiyandi abo to nima. Bo isaki molo di Galilaya bo kōmō 'deni timo me nbō bine.”

VI Kina ɔdo Pilato kuwō 'deni tara tine bo ititi, iya te, “Bo di Galilaya?”

VII Kina ɔdo bo kari kikali 'deni Yēsu di mi doayayi ma 'ba nere Erode tine, na bo koja Yēsu ngi kari zi Erode rōmōyi mi kada mo nima gbī Erode ēdi Yerosalema yayi.

VIII Kina ɔdo Erode ko'ja 'deni ro Yēsu tara tine bo ngi ti mi kēyi rōmōyi bo ēdi molo ti kōmō ki'di 'do to'ja Yēsu. Go lēbi 'ba wa ame ga bo kēdi kuwō ne bo o'doko 'do bo koŋgo go koto ma Yēsu kēdi ko'do.

IX Bo oloma ro tititi Yēsu go lende konzi tine Yēsu ileki dōmo dē zi bo.

X Bo do bo akumu ni ti bo kōmō kiyandi ni o'bō ngi tususu Yēsu ro ma kitigo zi Erode. XI Kina Erode ni ti bo kanya abo ga kebe ngi ro topoto Yēsu kose dōmo. Lijē ogba boŋgo ma keke kolō ro bo na lijē koja bo ngi kileki kari zi Pilato. XII Mi kada nima na Pilato ni ti Erode kinda'ba pōri ngi ko'ja molo pa lijē koloma ro bo ndo'ji.

### *Titeri Tupō Yēsu*

(MT 27:15-26; MK 15:6-15; YN 18:39-19:16)

XIII Kina Pilato kīdēki bo do bo akumu ni ti lōbu 'ba bilaka ni pili ti bilaka ma laki 'do kototo rōnni.

XIV Kina bo kēnyi ngi kilende zīnni, bo iya te, “Bo nime o'deke ngi zō kozo bo do kirasi ame kēdi kirasi do bilaka ne tara, ne kina me moŋgo ndi lende abo 'deni di kōmōye pili bine, tine lende kirasi ɔto ma kozo ame ga kususuke bo timo ne mo'ja dē koto te di ro bo. XV Kina Erode gbī tara o'ja lende kēnyē ɔto dē di ro bo na me koja bo kileki kako zō bine. Bo o'do a mōto dē du te ame ko'bo tōlē. XVI-XVII Ne ti modō nge

ro karama do bo ti nyo'bo 'do mope bo.”

XVIII Tine bilaka naga nime ēnyi kulōri ngi pili kozo timo ro ma kembe iya te, “Upō bo yaga, Baraba na kope zize.” XIX Bo mo nima ro Baraba ne i'di bo 'deni mi maboso yayi go ayayi ame kōmō pa mi gawo yayi gbī ti akupō ne.

XX Go ame Pilato bo ko'doko 'deni 'do kope Yēsu ne na bo kēnyi ngi 'bōwu kileki kititi bilaka naga nima, XXI tine lijē pili o'bō ngi ro tulōri timo, iya te, “Utōti bo, utōti bo.”

XXII Pilato ēnyi 'bōwu kilende zīnni 'deni ro mi mota mo, iya te, “Go wa'di? Lende kēnyē wa'di na bo ko'do? A mōto ame ngi 'do kupō bo gomo ne mo'ja dē di ro bo. Ti mi'di nge kodo karama do bo ti nyo'bo go kope bo yaga.”

XXIII Tine lijē ulōri ngi kulōwō nati ro ma kembe iya te, “Utōti bo yaga.”

Na tulōri 'bēnni ka'da Pilato ngi XXIV kina bo kodo kpa Yēsu ngi 'do ko'do kozo akititi 'bēnni nima tara. XXV Bo ma tōnē koboso go lende 'ba ayayi ti lōpō ne na za Pilato kope ngi zīnni kozo ma lijē kititi tine Yēsu na bo ki'di ko'do zīnni kozo ma lijē ko'doko.

### *Tutōti Yēsu*

(MT 27:32-44; MK 15:21-32; YN 19:17-27)

XXVI Kina ɔdo bo kanya naga nima kēdi 'deni ro tari ti Yēsu tine bo mōto ro Simona di Kurēnē ēdi abo ro tako di mōkō 'do tari mi gawo yayi na lijē kinda'ba bo ngi ki'di bo tombi ngērī tōnē kari kutōti Yēsu dōmo ne kozi timo.

XXVII Tindī ma kinza kiya osō 'deni gōnni ti 'ja mōto ga gbī kēdi kome kuwu. XXVIII Kina Yēsu kuyi kōmō bo kiya zīnni, iya te, “Yitōti 'ba Yerosalema, uduke ma dē. Gbagba ye na 'do kuduke ti kole 'be ga

XXIX rōmōyi kada mo ti kōmō 'deni ame 'do kiyake te, “Ja ame ga ro koto ne, kōmbō ma kinza kōyō ti mba ma kinza kole kulu dē naga na laka.”

XXX Kina ti bilaka kiya zi dōku ni te, ‘Ila'ba dōze,’ kina gbī zi kurungu ni

tëgë, 'Utu'bö ze.' XXXI Ne kina me ɔɔ kedi ko'do roni 'deni toti kozo a nime te kota mbili ngeri ni kedi gba ro ma ka'ji, ne ɔɔ mbili ngeri ni kututu 'deni dayi ti kedi 'jaa tondo?"

XXXII Ya moto ga riyö ro bo akolo oto 'deni gbi koto ti Yesu yayi tutoti mo. XXXIII Kina ɔɔ lijë kari 'deni komo go bi mo ame kidëki ro "Kulöngbö do" ne tine, na lijë kutoti bo ngi yayi bi koto ti bo akolo mo tonë ga, ma koto do dori bo tine moto do gali bo.

XXXIV Yesu iya te, "Bu ma, ola lijë go wa nime lijë ko'do zo ne romoyi lijë ikali de."

Kina lijë koza bonggo abo ngi gbi ti bödo ku'du.

XXXV Tindi 'ba bilaka ɔro yayi tonggo bo, tine löbu 'ba Yudayi ni ebe tose do bo, iya te, "Bo oloma tonë bine tomo ya moto ga di mi töle ne i'dike bo komo ro bo di bina te ɔɔ bo kedi ngi ro Kurisito mo tonë Boko'ba kigeli 'deni koja kako mi dolingo ne."

XXXVI-XXXVII Bo kanya mo ga ako gbi kose do bo, iya te, "ɔɔo keddi ngi ro bo dolingo 'ba Yudayi ɔmo royi te di bina." Kina lijë kogba layi ko'ba'ba ngi ti'di mo kpa bo.

XXXVIII Akugu edi bi do bo toro yayi iya te, "Nere Bo Dolingo 'Ba Yudayi."

XXXIX Bo akolo moto ame kutoti 'deni gbi yayi ne enyi gbi kiti'ja Yesu kozo 'benni, kiya te, "Ni Kurisito na de? ɔmo royi 'do komo ze gbi."

XL Tine bo moto mo enyi kembe do bo, iya te, "Ni, ere Boko'ba de? Gomo koto nime keddi yimo ne na me gbi bo kedi yimo. XLI 'Beze dedi dombi gomo nime go kpa kozize ma do'do, ne 'ba bo, bo o'do ɔto de gbi yo ro ma kenyë."

XLII Kina bo kileki kiya zi Yesu te, "Yesu, kinza ki'di lende ma de kudolu di doyi ɔɔo keddi 'deni ro bo dolingo kada moto."

XLIII Yesu ileki domo zi bo, iya te, "Ro ma laka miya ziyi, mi kada nime tone ti keddi koto to mitoro."

*Tölë 'Ba Yësu*  
(MT 27:45-56; MK 15:33-41; YN 19:28-30)

XLIV Ame tine 'deni mi zana kada ma kodoro na mandolu kutu'bö bi ngi nbö kada kilege, XLV kinë kada kinda de. Kina bonggo ma koke mi rö löbu 'ba Boko'ba timo tonë kotopa ngi koza mini riyö. XLVI Kina Yesu kapi ngi ro ma kembe, iya te, "Bu ma, didi ma mi'di 'deni komo koziyi." Kina ɔɔo bo kilende 'deni te yo na bo kuloku ngi.

XLVII Bo do bo kanya ame yayi ne o'ja lende nima na bo kilëlu Boko'ba ngi, iya te, "Ro ma laka bo nime bo lende laka na."

XLVIII Kina ɔɔo lijë bilaka ame ga pili kototo ronni yayi tonggo mo ne ko'ja wa nima 'deni ko'do roni tara tine na lijë pili kita'ba ga ngi di yayi ti tomba donggo'do nni. XLIX Tine ya moto ga ame kikali bo ne ti 'ja moto ga ma tonë ga kosö go bo di Galilaya ne ɔro ga 'benni sege yaga tonggo wa nima.

*Tusu Yësu*  
(MT 27:57-61; MK 15:42-47; YN 19:38-42)

L Tine mi kada nima yayi bo moto moyi mo ro Yesepa na kari zi Pilato kititi töku Yesu 'do kodu kpamo zi bo tusu mo. Bo ro ma koto moto di mi longgo löbu 'ba Yudayi ni. LI-LII Tine bo 'ba bo uti de go ako'doko ma 'benni ti kpa lende kiyari mo ga. Bo ro bilaka ma laka ti lende koro ti bi koda go tako 'ba nere löbu 'ba Boko'ba. Bo di mi gawo 'ba Yudayi ame kidëki moyi mo ro Arimataya ne. LIII Kina bo kombi töku Yesu ngi beri kolo mi bonggo kanmi kari kusu mi ti'börö la'ja ame koga 'deni yoki doku kusu boto de gba yimo ne. LIV Mi kada mo nima tine tö'do do muyi na 'deni 'do kezë ngi di gomo ro kada 'ba ro kindawo.

LV 'Ja mo tonë ga kako molo ti bo di Galilaya ne ozi nduwë go Yesepa nbö lijë kari ko'ja dogo nima ti ma kedi ko'ba töku bo beri yimo yayi. LVI Kina lijë kileki ngi lingo kilego ga ronni ngi tari ti 'bu ni ti a ma kato kele naga. Tine lijë oloma titi



kindawo rōnni dɔ kɔtɔ mi kada 'ba rɔ kindawo gɔ dōlētī 'ba lende koro mo.

## XXIV

*Tɔdɔ 'Ba Yēsu Di Mī Tōlē*  
(MT 28:1-10; MK 16:1-8; YN 20:1-10)

<sup>I</sup> Mi kada ma dɔndende di pōtō kada 'ba rɔ kindawo nima na 'ja tōnē ga kēnyī ngī mɔlo mi kano bi ti akato kele mo tōnē ga kari timo ndī dōgō. <sup>II</sup> Tine lijē ari ko'ja dōku 'ba kpamo kululu 'deni yaga. <sup>III</sup> Kina ɔdɔ lijē kɔdɔ yayi tine lijē ari ko'ja tōku nɛre Yēsu inza kpe yayi.

<sup>IV</sup> Tine ko'ja lijē kēdī gba tɔrɔ jōrī yayi yɔ na bilaka riyō mɔtɔ ga bɔngɔ 'ba rɔmo kōbō kilaka kɔzɔ tɔrɔ kunyī tara kɔdɔ ngī kɔrɔ ngila lijē yayi. <sup>V</sup> Kina 'ja tōnē ga ngī rɔ tikere kusu ga kōmōnnī bēri. Ya naga nima ēnyī kilende zīnnī, iya te, "Gɔ wa'di na kēddī komake bɔ ame rɔ ma kīdīdī ne di mī lōngō tōku gɔmo? <sup>VI</sup> Bo inza kpe bine bo ēnyī 'deni kɔdɔ di mī tōlē. Omerike gɔ lende tōnē bo kiya ko'ja bo kēdī gba tiye di Galilaya ne, ame bo kiya te, <sup>VII</sup> 'Ti ki'di kole 'ba bilaka lesi 'deni ngī kōzī bɔ lende kēnyē ni kutōtī. Tine mī tō'dō dɔ mota bo ti kēnyī kɔdɔ 'deni 'bōwu.'" <sup>VIII</sup> Kina lijē komeri gɔ lende abo nima ngī.

<sup>IX</sup> Kina ɔdɔ lijē kileki 'deni kako di ndī dōgō yayi tine, na lijē kebe ngī tīyētī gɔ wa naga nime pili zi ya ma 'butē dɔkɔtɔ mo tōnē ga gbī ti ya mɔtɔ ga. <sup>X</sup> Mariya Magadala ni ti Zowana ti Mariya ma 'ba Yakoba ni gbī ti 'ja mɔtɔ ga lijē na kiya lende nime zi bɔ laja. <sup>XI</sup> Tine lijē i'di dōnnī dē gɔ lende 'ba 'ja naga nima rōmōyī inda ngī di zīnnī kɔzɔ lende sari. <sup>XII</sup> Kina Pitōrō kēnyī ngī kirīɲa kari dɔ dōgō kēdē kīngēngē yīmo. Tine bo o'ja bɔngɔ mo tōnē kusu tōku timo ne na 'deni nge yayi. Kina bo kēnyī ngī kileki ti meri ɔdɔ wa'di na kōmō 'deni.

*Tari Emawo*  
(MK 16:12-13)

<sup>XIII</sup> Tine mi kada kɔtɔ mo nima bɔ kōsō gɔ Yēsu ma riyō mɔtɔ ga ēnyī 'deni kēdī kari mi dōlīɲɔ ma mbowa mɔtɔ kīdēkī mōyī mo rɔ Emawo di ngila Yerosalema kɔzɔ mayile modɔmoriyō tara. <sup>XIV</sup> Lijē ēdī rɔ tiya lende 'ba wa ame ga ko'do rōnī ne. <sup>XV</sup> Kina ko'ja lijē kēdī rɔ tiya mo na Yēsu kɔdɔ ngī ki'di tari kɔtɔ tīnnī. <sup>XVI</sup> Tine amo i'di dē lijē kikali bo. <sup>XVII</sup> Kina bo kēnyī kititi lijē, iya te, "Wa'di ma 'beye na kēddīke rɔ tiya mo di gɔ kōri?"

Kina lijē kɔrɔ ngī kusu kōmōnnī bēri rɔ meri. <sup>XVIII</sup> Kina bɔ mɔtɔ mo ame mōyī mo rɔ Kilepa ne kileki kiya te, "Nī na 'bēyī nge kɔtɔ di mī Yerosalema bine kuwō wa nime ko'do rōnī yayi mī tō'dō dɔ ndō nime ne dē?"

<sup>XIX</sup> Bo iya te, "Wa'di mo ga?"

Lijē iya te, "Wa nime ko'do rōnī zi Yēsu 'ba Nazareta bɔ kumē lende ame Boko'ba gbī ti bilaka pili kikali bo rɔ bɔ tīgɔ dɔ kiteli mī wa pili ma bo kēdī kiya gbī ti ma bo kēdī ko'do ne. <sup>XX</sup> Kina me bɔ dɔ bɔ akumu ze ga ti lōbu ni ki'di kɔdɔ karama dɔ bo kupō bo yaga, kutōtī bo ngī. <sup>XXI</sup> Ze pili domeri 'deni bo na rɔ bo kōnyī 'ba Yisarele mo tōnē. Ne ma rɔ dɔ kiteli mo tō'dō dɔ mota mo na me 'deni tone. <sup>XXII</sup> Kina gbī 'ja mɔtɔ ga di mī lōngō ze bine ako kiya lende mo zize ki'di doto ngī rɔ gɔze. Lijē ēnyī mɔlo ti dɔnɔbɔ ene kari ndī dōgō <sup>XXIII</sup> tine lijē ari ko'ja tōku bo kinza kpe. Kina lijē kileki kako kiya zize tēgē lijē o'ja malayika kina malayika kiya zīnnī tēgē bo īdīdī 'deni. <sup>XXIV</sup> Kina lēpī ze mɔtɔ ga kēnyī kari dɔ dōgō yayi kari ko'ja lende nima gbī kɔzɔ ma 'ja naga nime kiya. Tine bo mo na lijē ko'ja kinē bo dē."

<sup>XXV</sup> Bo iya te, "Kpe ngī rɔ rumō bɔ dɔ kīrīndī kinza kikali wa ame ga bɔ kumē lende kiya ne. <sup>XXVI</sup> Ikalike dē ma Boko'ba kēdī ki'di Kurīsītō kombi gomo gɔ bo kɔdɔ mī lōbu dɔ kiteli abo?"

<sup>XXVII</sup> Kina bo kisaki ngī tīyētī gɔ wa ma kugu mī buku 'ba Boko'ba gɔ

lende abo molo kisaki di zi Musa ɲbō kōmō zi bō kumē lende mōto ga.

**XXVIII** Kina ɔdɔ lijē kari kōmō 'deni ɲɔsi ɲgila gawo mo nima lijē kēdi kari teyi ne tine Yēsu o'dɔ rɔ bo kɔzɔ bo ēdi kiteli nduwē kari dɔgba. **XXIX** Tine na lijē koloma ɲgī rɔ tota bo, iya te, “Kada inza kpe, ɔ'dō zize bine.” Kina bo koloma ɲgī tinnī yayi.

**XXX** Di kpa akonyo 'deni na bo kogba maɲgolɔ'bo ɲgī ko'dɔ yē'ēdi domo bo konye ki'di zinnī. **XXXI** Kina kōmōnni kɔpɔ ɲgī lijē ki'di tikali bo tine na bo kōlu ɲgī liwo di kōmōnni.

**XXXII** Kina lijē kebe nati tititi rōnni iya te, “Dēmba kina me di gɔ kɔri yayi bo kēdi kiyētī lende mī buku 'ba Boko'ba zize dōki'di ze kēnyī kilaka ɲgī ne.”

**XXXIII** Kina lijē kēnyī ɲgī domo kileki kari Yerosalema. Lijē ari ko'ja ya ma 'butē dɔkɔtɔ tōnē ga kotɔtɔ dōnni 'deni bi kɔtɔ ti ya mōto ga, **XXXIV** kēdi kiya teyi, iya te, “Nere Yēsu ɔdɔ 'deni ɲgī rɔ ma laka di mī tōlē. Bo ileme rɔ bo 'deni zi Simona.”

**XXXV** Kina lijē ya ma riyō mo tōnē ga kebe ɲgī tiyētī gɔ wa ame ga ko'dɔ rōni zinnī di gɔ kɔri ti ma lijē kari kikali Yēsu 'jaa ko'ja bo kēdi konye mī maɲgolɔ'bo ne.

*Yēsu Ileme Rɔ Bo Zi Bɔ Kōsɔ Gɔ Bo Ga*

(*MT 28:16-20; MK 16:14-18; YN 20:19-23; NDB 1:6-8*)

**XXXVI** Ko'ja lijē kēdi gba rɔ tiya lende mo yɔ na Yēsu kɔdɔ ɲgī kɔrɔ mī lōngō lijē yayi, kiya te, “Lende kēyi koloma tiye.”

**XXXVII** Tine o'de tikere ɲgī zinnī, lijē iya te mōtoga sēgē na ti lijē ko'ja 'deni. **XXXVIII** Bo iya te, “Eddi kupōke rɔye gɔ wa'di? Lende mo ilikō dɔye tondo? **XXXIX** Onɔke kōzō ti ndō. Ma na. Osake rɔma kɔɲɔke. Rɔ sēgē ēdi te ti yida rɔ gbī ti kilɲba kɔzɔ ame kēddi kɔɲɔke ma ne?”

**XL** Kina ɔdɔ bo kiya wa naga nime 'deni te tine na bo kileme kōzi bo ti ndi bo ga ɲgī zinnī. **XLI** Kina ko'ja

dōnni kēdi gba rɔ ma kilikō ti tiliya ti lɔɲɔ tara tine na bo kēnyī kititi lijē, iya te, “Eddike ɲgī ti ɔtɔ ga bine tonyo mo na?”

**XLII** Na lijē ki'di kenze kilanma ɲgī zi bo, **XLIII** na bo kogba konyo ɲgī di kōmōnni pili te.

**XLIV** Bo iya te, “Wa tōnē ga moloma pa rɔ tiya mo ziye ko'ja mēdi gba tiye ne na 'deni me. Wa ame ga pili akugu 'ba Musa ni ti bō kumē lende ni ti Akilēlu kiya dōmōyi ma ne ti ko'dɔ rōnni ɲgī ko tara.”

**XLV** Kina bo kidinga dōnni ɲgī tikali lende 'ba mī buku 'ba Boko'ba.

**XLVI** Bo iya zinnī te, “Ugu 'deni iya te, Kurisitō ti kombi gomɔ tine bo ti kɔdɔ yaga di mī tōlē mī tō'dō dɔ mota. **XLVII** Kina ti laja 'ba dɔ koto ni ti akola gɔ lende kēnyē kuwōwō rōni ɲgī ti mōyi bo zi dɔ kupō pili 'ba dɔlɲɔ nime kisaki di Yerosalema. **XLVIII** Kpe na rɔ bo ko'ja wa naga nime 'dɔ kiyētike gomɔ. **XLIX** Mēdi moja a tōnē 'bu ma ki'di kō'du mo 'deni ti'di mo ziye ne. Ne olomake titi Yerosalema bine ɲbō tigo kako ziye di mitorɔ.”

*Tileki 'Ba Yēsu Mitorɔ*

(*MK 16:19-20; NDB 1:9-11*)

**L** Kina bo kēnyī ɲgī kari tinnī yaga di mī gawo ɲbō Betaniya. Di yayi na bo kombi kōzi bo tɔrɔ bo ko'dɔ yēyi dōnni. **LI** Tine ko'ja bo kēdi 'deni rɔ to'dɔ yēyi dōnni yɔ na bo kēnyī ɲgī di ɲgila lijē yayi na kogba bo ɲgī kari mitorɔ.

**LII** Kina lijē kileki ɲgī kari Yerosalema ti tumōtu bo ti tiliya rɔ mbēmbē. **LIII** Kina lijē kō'bō ɲgī ɲburu mī reki 'ba rō lōbu 'ba Boko'ba tilēlu Boko'ba.

## Laja Laka Ma YOWANI Kugu

### *Lende 'Ba Boko'ba*

<sup>I</sup> Molo gba kinza ko'ba doliṅo nime dē lende 'ba Boko'ba ēdī 'deni molo. Bo ēdī bi koto ti Boko'ba kina bo gbi ro Boko'ba. <sup>II</sup> Bo ēdī molo ti Boko'ba di bi 'ba tisaki bicī doliṅo nime. <sup>III</sup> Bo na me Boko'ba ko'ba wa pili 'ba doliṅo naga nime ti bo. O'ba wa ma koto moto te dē du kinza bo teyi. <sup>IV-V</sup> Bo na ro ṅgira'da 'ba didi ma laka. Didi nima na 'deni ro bi kopo zi bilaka lesi ame kedī koyi bi 'deni mi go bi kolu. Kina bi kolu ikali dē kpe tiyolu mo yaga.

<sup>VI-VII</sup> Boko'ba oja bo moto kidēki moyi mo ro Yowani kako tiya lende 'ba bi kopo nima zi bilaka 'do lijē pili ki'di donni gomo. <sup>VIII</sup> Yowani na dē ro bi kopo mo nima. Tine ndobo abo ṅge ro tiya lende mo zi bilaka. <sup>IX</sup> Omba bi kopo nima na ro bi kopo ma laka. Bi kopo nima ēdī kako mi doliṅo nime 'do kiyopo bi zi bilaka pili.

<sup>X</sup> Tine lende 'ba Boko'ba ēdī 'ba bo 'deni molo mi doliṅo nime, ame Boko'ba ko'ba doliṅo 'deni pele ti bo tine bilaka mo ga oro bo dē. <sup>XI</sup> Bo ari mi doyayi abo tine bilaka abo ga o'doko bo dē. <sup>XII</sup> Kina me bilaka ame ga ko'doko bo ki'di donni go lende abo ne, bo i'di lijē 'deni ro kole 'ba Boko'ba. <sup>XIII</sup> Bilaka na dē koyō lijē molo tara ro kole 'ba Boko'ba. Tine bo Boko'ba na ki'di lijē ro kole abo ga. <sup>XIV</sup> Lende mo tōnē bo na ma kako 'deni ro bilaka lesi koloma mi longo ze. Kina me do'jake bo 'deni ti lobu abo 'ba kole koto 'ba Boko'ba ame kako di zi 'bu bo tileme mi keyi ti lende ma kodoro mo.

<sup>XV</sup> Bo na Yowani kiya lende abo te, "Bo tōnē moloma tiya lende abo miya te bo ēdī kozi kako di goma ne, bo na me ame miya te bo mbiri lobu di doma ne. Rōmōyi molo gba

kinza koyō ma dē bo ēdī 'ba bo 'deni molo."

<sup>XVI</sup> Bo na me kō'bō 'deni nduwē ti'di yēyi 'ba Boko'ba zize ti mi keyi abo. <sup>XVII</sup> Boko'ba i'di kō'du ki'di abo ti Musa. Tine mi keyi abo ti lende laka abo bo ileme ti Yēsu Kurisitō. <sup>XVIII</sup> Boto moto inza ame ko'ja Boko'ba. Yēsu bo na ṅge ro kole koto 'ba Boko'ba ame bo kō'bō ṅburu bi koto ti Boko'ba. Kina me bo ki'di ze 'deni dikalike Boko'ba.

### *Yowani Bo Bapatisi*

*(MT 3:1-12; MK 1:1-8; LK 3:1-18)*

<sup>XIX</sup> Lende ame ga Yowani kiya go lende 'ba Yēsu ne kina me. Mi kada ma do koto moto na turu 'ba Yerosalema koja bo akumu ni ti lēwi moto ga kari kititi Yowani odo tara ne bo yē mo na. <sup>XX</sup> Kina odo lijē kari 'deni kititi bo, tine bo andi dē go ro bo di zinni, bo iya te, "Ma Kurisitō ame Boko'ba kedī koja kako doliṅo nime bine ne na dē."

<sup>XXI</sup> Kina lijē kēnyi kititi bo, iya te, "Ni Eliya na?"

Bo iya te, "Ma Eliya na dē."

Lijē iya te, "Ni na ro bo kumē lende 'ba Boko'ba mo tōnē?"

Bo iya te, "Ee."

<sup>XXII</sup> Kina lijē kēnyi kititi bo, iya te, "Ne tine ni yē mo na? Iya rōyi zize 'do dari diya zi ya ame ga koja ze ne."

<sup>XXIII</sup> Yowani ēnyi kileki domo zinni, iya te, "Edi kozo akugu 'ba Yesaya ma tōnē kiya te, 'Bo moto ēdī kuwōwō do bo di yi mōkō kiya te, "Ilejoke kori zi nere," ' ne."

<sup>XXIV</sup> Kina ya moto ga ame Parosi ni koja ne kititi Yowani, <sup>XXV</sup> iya te, "Ne me kiya te ni Kurisitō ame Boko'ba kedī koja kako doliṅo nime ne na dē, ni Eliya na dē gbi kina ni bo kumē lende 'ba Boko'ba tōnē na dē gbi, ne ēddi kodo mini 'ba bapatisi do bilaka go wa'di?"

<sup>XXVI</sup> Bo iya te, "Ndobo ma na ro to'do bapatisi do bilaka ti mini. Ne bo moto ēdī le'jete tiye bine. Kpe ikalike bo dē. <sup>XXVII</sup> Bo ēdī kako to'do ndobo di potō ma bine. Bo mbiri

kebe ma. Ma 'bama mēdi titiyi. Wari abo pele mɔ'bo dē tope mo."

**XXVIII** Wa nime o'do rōni di Betaniya kapa yōpō 'ba Yaradene ma kari yībi. Kina Yowani koloma ro todo mini 'ba bapatisi do bilaka di yayi.

### *Kamölö 'Bo'bi 'Ba Boko'ba*

**XXIX** Mi bi kēzē mɔto na bo ko'ja Yēsu kēdi kako zi bo. Kina bo kēnyi kiya zi bilaka naga nima, bo iya te, "Onḡoke ti, kamölö 'bo'bi 'ba Boko'ba tōnē kēdi kumu 'do kombi lanḡa 'ba lende kēnyē 'ba bilaka pili ne bo na me 'dē. **XXX** Bo na tōnē moloma tiya lende abo, miya te bo ēdi kozi kako di ḡoma ne, bo na mbiri löbu ro do kiteli di doma. Römöyī molo gba kinza köyö ma dē bo ēdi 'deni molo. **XXXI** Ma gbī mikali bo dē molo do bo yē ga na. Kina me mako 'deni mo'do bapatisi do bilaka ti mini 'do mileme bo zi bilaka ze ga 'ba Yisarele."

**XXXII-XXXIII** Kina Yowani kēnyi ḡi tīyētī ḡo wa ame ga ko'do rōnni ne kozo a nime te. Bo iya te, "Molo mikali bo dē do bo yē na. Tine Boko'ba bo koja ma tako to'do bapatisi do bilaka ti mini nime na kiya zō tēgē, 'Ti ko'ja Nyi Koto Laka 'deni ḡi kēdi kako bēri di mitoro koloma do bo. Bo nima bo na ro bo ame kēdi kako 'do ko'do bapatisi do bilaka ti Nyi Koto Laka ne.' Kina me mo'ja Nyi Koto Laka 'deni kēdi kako bēri di mitoro kozo matukpuru tara kako kö'bō ḡi do bo nime bine. **XXXIV** Mo'ja 'deni ti komo ma. Kina me mēdi miya ziye bo nime bo na ro kole 'ba Boko'ba."

### *Tisaki Tösö ḡo Yēsu*

**XXXV** Mi bi kēzē mɔto 'böwu gbī ko'ja bo kēdi ti bo kōsō ḡo bo ga ma riyō mɔto ga, **XXXVI** na bo ko'ja Yēsu ḡi kēdi kilingere kebe yayi. Kina bo kiya zi bo kōsō ḡo bo naga nima, bo iya te, "Onḡoke to ma. Kamölö 'bo'bi tōnē Boko'ba kēdi kumu 'do kombi lanḡa 'ba lende kēnyē 'ba bilaka pili ne, bo na me 'dē."

**XXXVII** Kina do ya riyō tōnē ga kuwō lende nime te yo, na lijē kēnyi ḡi kōsō ḡo Yēsu.

**XXXVIII** Kina do Yēsu kuyi komo bo yi'böwu tine, bo o'ja ya riyō naga nima ḡi kēdi kozi ḡo bo. Kina bo kititi lijē, bo iya te, "Tondo?"

Lijē ēnyi kileki kiya zi bo tēgē, "Rabi," ame 'jo 'ba lende mo tēgē bo komo kiyandi, "Ēddi koloma yala?"

**XXXIX** Bo iya te, "Ako konḡoke."

Bo iya tara römöyī ḡo bi ēdi 'deni ro mi dokopiyari. Kina lijē kari ḡi ko'ja bi ame bo kēdi koloma teyi ne. Kina lijē kö'dō ḡi yayi mi korondo mo nima.

**XL** Bo ma koto di mi löngö ya riyō naga nima, möyī mo ro Andareya löndö 'ba Simona Pitörö ni. **XLI** Kina bo kēnyi ḡi kari zi bo löndö bo Simona, bo iya te, "Bo tōnē Boko'ba koja 'do kako tokonyi ze bilaka abo ga ne, do'ja bo 'deni. Bo tōnē 'bu ze löbu ga kideki möyī bo ro Masiya ne." (Möyī koto nime kina ma gbī kideki ro Kurisitö ne.)

**XLII** Kina Andareya ko'de Simona ḡi kako zi Yēsu. Bo onḡo do Simona. Kina bo kiya te, "Möyī yi ro Simona 'ba Yowani, ne ti mi'di möyī yi ro Kepa." (Möyī koto nime kina ma gbī kideki ro Pitörö ne ame 'jo 'ba lende mo tēgē doku.)

### *Pilipö Ni Ti Natinäle*

**XLIII** Mi bi kēzē mɔto na Yēsu kēnyi ḡi kari Galilaya. Kina bo kari ko'ja Pilipö ḡi di yayi. Bo iya te, "Ako kōsō ḡoma."

**XLIV** Pilipö di mi bilaka 'ba Betsayida doyayi 'ba Andareya ni ti Pitörö. **XLV** Kina Pilipö kari ko'ja Natinäle ḡi, bo iya te, "Bo tōnē Musa ni ti bo kumē lende 'ba Boko'ba mɔto ga ma doḡba naga kiya lende abo ne, do'ja bo 'deni. Ugu lende 'deni molo mi buku 'ba Boko'ba ḡo kö'du abo, kina me le'jete bo ēdi 'deni mi löngö ze. Bo na ro Yēsu kole 'ba Yesepa di mi gawo 'ba Nazareta."



XLVI Natīnēlē iya te, “Nazareta ni naga nima, lende laka wa'di ga na ti kodo di teyi?”

Pīlīpō ileki gomo, iya te, “Ee, ako koṅṅo titi ti kōmōyī.”

XLVII Kina odo Yēsu bo koṅṅo Natīnēlē 'deni kēdī kako zi bo, bo iya te, “Oṅṅoke, bo nime bo na ro kupō ma laka 'ba Yisarele. A mōto ro bēti inza ro bo.”

XLVIII Natīnēlē ititi bo, iya te, “Ikali ma tondo ga?”

Bo iya te, “Molo gba kinza Pīlīpō kīdēkī yi dē, mo'ja yi 'deni molo kēddī koloma bīcī ṅḡērī kēlu nima yayi.”

XLIX Bo iya te, “Bo kōmo kiyandi, nī na ṅḡī ro kole 'ba Boko'ba. Nī na ro ṅere ze 'ba Yisarele.”

L Bo iya te, “Wa'di mo ga na te? Lende nime miya zīyī bine, miya te, mo'ja yi 'deni molo kēddī koloma bīcī ṅḡērī kēlu ne, kina me kikali ma 'deni gomo ro kole 'ba Boko'ba? Lende 'bī ele sowa. Ne lende nime ko'ja tōne ne, ma titi mo na gba. Ma löbu mo ga ēdī gba ame odo ko'ja, lende mo ēdī kigayi yi. LI Kina me mēdī miya ziye, kada mōto ti ko'jake mītoro kurōḡō rōnī 'deni yaga ro gbōṅō. Kina ti koṅṅoke malayika 'ba Boko'ba 'deni kēdī kīlēlē rōnnī kari toro kako bēri zi kole 'ba bilaka lesi. Lende ma naga nime mēdī miya ne me ro lende ma laka.”

## II

### *Karama 'Ba Gbe Mī Kana*

I Di pōtō tō'dō do rīyō tine karama 'ba gbe ēdī Kana mī doyyayi 'ba Galilaya. Ma 'ba Yēsu ni ēdī bi 'ba gbe nima yayi. II Kina Yēsu ni ēdī gbī yayi ti bo kōsō ḡo bo ga. III Kina layi kote rōnī ṅḡī, tine na ma 'ba Yēsu ni kēnyī kari kiya zi bo, iya te, “Oṅṅo te, layi inza kpe.”

IV Bo iya te, “Iya, nī na dē 'do kiya ndobo zō. Kada 'ba tileme ma omō dē gba.”

V Ma bo iya zi ya ame ga kēdī koja laja mī ḡo bi 'ba karama yayi ne, iya

te, “O'doke wa pili ame ga bo kēdī kiya ziye ne.”

VI Dōmīrī 'ba kete mini ma löbulöbu ēdī modōkoto yayi ame kose 'deni di mī dōku ne. Dōmīrī naga nima ma koto ēdī koto sapiya ṅbō muyī. Kete naga nima na ḡo dōlētī 'ba Yudayi ni ro a 'ba turōḡō ro wa. VII Kina Yēsu kiya zi bo koja laja naga nima, iya te, “O'deke mini koso mī wa naga nime.”

Kina lījē ko'de mini ṅḡī mī kete tōnē ga koso koriya ti kpamo. VIII Kina bo kiya zīnnī, bo iya te, “Unōke di mī kete naga nima kotoke kari zi bo do gbe nime 'dē.”

Kina lījē kunō ṅḡī koto kari. IX Bo do gbe nima inene mini tōnē Yēsu kuyī 'deni ro layi ne ṅḡī, tine bo ikali dē unō di yala. Bo koja laja naga nima na ṅge kikali. Kina bo do gbe nima kēnyī kiya zi mē'dē 'ba nyiti, X iya te, “Bilaka pili ēdī koja layi ma kata na titi doḡba zi ṅba 'bēnnī ga. Kina odo layi ka'da ṅba 'deni tine na 'jaa kēdī koja ṅḡa ma kēpī mo. Ne 'beye to nime layi ma laka na za kusuke doḡmo ṅbō ko'ja kabate.”

XI Yēsu o'do ḡo koto ma doḡba abo nime 'deni di Kana. Kina bo kōsō ḡo bo ga kikali bo ṅḡī gomo ro kole 'ba Boko'ba.

### *Todo 'Ba Yēsu Mī Reki 'Ba Rö Löbu*

(MT 21:12-13; MK 11:15-17; LK 19:45-46)

XII Di pōtō lende nima na Yēsu ni kēnyī ṅḡī ti ma bo ni ti löndō bo ga ti bo kōsō ḡo bo ga kari Kaparanoma. Lījē kari koloma mbowa yayi.

XIII Kina odo kada 'ba karama ma löbu 'ba Yudayi ni ame kīdēkī möyī mo ro Pasaka ne kola 'deni ṅḡosi tine, Yēsu ni ēnyī ṅḡī kari Yerosalema. XIV Tine odo bo kōmō 'deni yayi, bo iteli ṅḡī kari mī reki 'ba rö löbu 'ba Boko'ba. Bo ari ko'ja bo ndōḡō ni kototo rōnnī 'deni yayi kēdī ga ro tugō sa ni ti kamölō ni ti matukpuru ni. Ya mōto ga kēdī 'bēnnī tutē ḡīrisī. XV Kina bo kogba kabi ṅḡī koli ro nyō'bo bo kari koga

lijë timo yaga di yayi ti kamölö ni ti sa 'bënni naga nima. Kina bo kitinji do tarabiza 'ba bo kutë girisi ni ngi bëri. Girisi mo ga kolodo kiyëyi roni mi yayi. <sup>XVI</sup> Bo iya zi ya ma kedi 'bënni ro tugö matukpuru naga nima, bo iya te, "Ënyike yaga ti e'be naga nima di bine. Rö 'ba 'bu ma nime kinza ko'doke de kpe ro bi 'ba ndögö."

<sup>XVII</sup> Lende nime i'di bo kösö go bo ga ngi komeri lende ma tonë kugu 'deni molo mi buku 'ba Boko'ba ne, ame kiya te, "Lende 'ba go rö 'bi nime Boko'ba onma doki'di ma ngi kozo pa'do tara."

<sup>XVIII</sup> Kina turu 'ba Yudayi ni kënyi kititi bo, lijë iya te, "Ni, lende 'bi naga nime ko'do ne, wa'di ga na ti ko'do tone ame 'do dikali yi timo ro ma laka omba Boko'ba na ngi koja yi tako toga bilaka naga nime yaga?"

<sup>XIX</sup> Bo ënyi kileki kiya zinni, bo iya te, "Rö 'ba Boko'ba nime, odo kitikoke yaga, ti mo'do kileki teyi ro ma la'ja mi tö'do do mota."

<sup>XX</sup> Lijë iya te, "Rö nime to'ba mo oto bilaka nbö komo koo 'butë sowo döomu dokoto. Ti ko'bo to'ba mo kileki teyi ro ma la'ja nge mi tö'do do mota?"

<sup>XXI</sup> Dëmba lijë ikali 'jo 'ba lende abo nima de. Bo edi za kiya yida ro bo. <sup>XXII</sup> Kina odo bo kënyi kodo 'deni yaga di mi tolë tine, kina 'jaa bo kösö go bo ga kënyi tomeri go lende tonë ga. Kina lijë kikali 'jaa omba lende nime edi 'deni ngi ro ma laka kozo lende ma tonë kugu mi buku 'ba Boko'ba ne.

<sup>XXIII</sup> Ko'ja bo kedi Yerosalema yayi mi kada 'ba karama 'ba Pasaka nima, bo oloma 'deni to'do lende moto ga ame lende mo kigayi bilaka ne, kina lijë kikali ngi bo ako di zi Boko'ba. <sup>XXIV</sup> Tine bo ikali lende 'bënni ga me ro kotokoto. Kina bo o'doko de tiya lende abo ga pili zinni. <sup>XXV</sup> Bo ikali lende 'ba doki'di bilaka me ro kotokoto kinza ma boto kiya zi bo.

### III

#### *Yësu Ni Ti Nikuduma*

<sup>I</sup> Bo Parosi moto kideki moyi mo ro Nikuduma ro ma koto moto di mi longo turu 'ba Yudayi ënyi kako zi Yësu ro mi korondo. <sup>II</sup> Bo ilende zi Yësu, iya te, "Bo komo kiyandi, dikali ngi ro ma laka Boko'ba na me koja yi kako tiyandi komoze. Römöyi ma kiya te Boko'ba kinza tiyi dëne inza kikali to'do lende naga nime."

<sup>III</sup> Yësu iya te, "Ro ma laka miya ziyi, odo kiya te kileki köyö bilaka mo de 'böwu ro ma la'ja to'ja nere löbu 'ba Boko'ba nime zi bo mo inza du te."

<sup>IV</sup> Nikuduma iya te, "Bilaka ame 'deni mbiri ro bulöbu te ne ti kileki köyö 'böwu ro ma la'ja totondo mo ga? Bo ti kileki 'böwu tondo kodo mi ma bo 'do kënyi köyö bo 'böwu ro ma lölöwö? A moto inza kikali to'do roni tara."

<sup>V</sup> Yësu iya te, "Ro ma laka miya ziyi, boto moto inza kikali todo mi nere löbu 'ba Boko'ba odo kiya te köyö bo mo de 'böwu titi ti mini 'ba bapatisi gbi ti Nyi Koto Laka. <sup>VI</sup> Löyö 'ba bilaka lesi ro 'ba dolinjo nime, ne löyö ame ro 'ba Nyi Koto Laka 'ba Boko'ba i'di bilaka ro 'ba Boko'ba. <sup>VII</sup> Kina me medi miya 'deni ziye, kpe pili o'doko 'do ki'dike köyö ye ro ma la'ja. Lende nime igayi yi totondo? <sup>VIII</sup> Lende 'ba töyö wa ro ma la'ja ti Nyi Koto Laka nime edi kozo lende 'ba lili ame kedi kome ne tara. Uwö biro mo ngi laka, ne go bi ame kisasi tome di teyi ne, ikali de. Ikali de gbi odo ako di yala kina edi kari yala."

<sup>IX</sup> Nikuduma iya te, "Töyö bilaka ro ma la'ja nime, 'do ko'do lende mo tondo?"

<sup>X</sup> Yësu ileki kiya zi bo, iya te, "Lende nime dëne 'do kikali 'deni molo. Ne o'ja ni ngi ro bo komo kiyandi ma löbu 'ba bilaka 'ba Yis-arele 'di? <sup>XI</sup> Ro ma laka miya ziyi, wa ame ga do'ja ti komoze dikali 'deni gbi laka ne, na me dedi diya ziye. Ne kpe ebeke kilagike 'böwu yaga di romo. <sup>XII</sup> Wa ame ga ro 'ba

doliŋo nime, odo miya lende mo pele ziye, ilagike aa yaga di romo. Ne odo menyi miya lende 'ba wa 'ba doyi 'ba mitoro ziye inza kilagike gbi di romo? **XIII** Boto ma koto moto ari de mitoro ame 'do ko'de lende mo kako bine. Kole 'ba bilaka lesi na nge koto kako di mitoro.

**XIV** Ongoke, kozo mi kada ma molo tone ga ame 'bu ze lobu ga kedii mi moko ne, Musa o'bo'bi 'bilengi ro mure kowe do ngeri toro 'do odo bilaka ame kedii kole ne kongo kine mo 'deni, 'do komo ngi yaga. Kole 'ba bilaka lesi edi gbi tara. Ti kutoti bo 'deni do ngeri toro **XV** 'do ya ame ga pili ki'di donni 'deni go lende abo ne kedii ti didi ma nburunburu.

**XVI** Ongoke ako'o 'ba Boko'ba te, romoyi Boko'ba o'o bilaka ro mbembé. Kina me bo koja kole koto abo 'deni kako kole bine, 'do lijé ame ga pili ki'di donni 'deni go lende abo ne kole de kpe tine go kedii ti didi ma nburunburu. **XVII** Boko'ba oja kole abo nime de kako doliŋo bine todo karama do bilaka 'ba doliŋo. Tine bo oja kako tamo bilaka di mi tole. **XVIII** Bilaka ame ga ki'di donni 'deni ngi ro ma laka go lende abo, odo karama de kpe domo. Ne ya ame ga ko'doko de ti'di donni go lende abo ne, odo karama 'deni molo domo go ame lijé kilagi lende 'ba kole koto abo nime ne.

**XIX** Boko'ba odo karama 'deni do bilaka kozo a nime te. Bo i'di bi kopo abo 'deni 'do koyi bi doliŋo nime. Ne bilaka ebe e'benni za to'do lende kenyé, ko'doko bi kopo nime de. Bi kolu na za lijé ko'doko. **XX** Bilaka ame ga ro bo ko'do lende kenyé ne o'doko de 'do kileme lende kenyé 'benni ga yaga go bi kopo. Kina ki'di lijé ko'ji bi kopo ngi sowa. Lijé o'doko de tako go bi ame bi kopo kedii koyi roni teyi ne. **XXI** Bilaka ame ga ro bo ko'do lende laka 'ba Boko'ba ne, lijé na kako 'benni 'deni go bi kopo 'do kileme omba ama lijé kedii ko'do naga nima lende laka 'ba Boko'ba na."

### *Yesu Ni Ti Yowani*

**XXII** Yesu ni enyi ti bo kosó go bo ga kari mi kapa doyi 'ba Yudayi. Na bo kari koloma mbowa tinni yayi to'do bapatisi.

**XXIII-XXIV** Mi kada mo nima Yowani edi gbi ro to'do bapatisi do bilaka di Ayinona ame ngosi dngila Salima ne, romoyi bi mo nima na ti mini teyi ro mbembé. (Ko'ja turu ki'di Yowani de gba mi maboso.) Na bilaka koloma ngi ro tolo kari zi bo yayi mi bapatisi.

**XXV** Turu moto 'ba Yudayi enyi to'do kowasa ti bo kosó go Yowani ga go lende 'ba doliŋo 'ba akurogo ame 'do ki'di bilaka kedii ro ma kopo komo Boko'ba ne. **XXVI** Kina lijé kenyi ngi kari zi Yowani, lijé iya te, "Bo komo kiyandi ze, ne ro ma tondo na bo nime 'de gonyi popo ma kapa ma 'de yayi ne tone koloma ro tiya lende abo zize ne, bo kenyi 'deni to'do bapatisi? Kina me bilaka kenyi 'deni pili kedii kole kari zi bo."

**XXVII** Yowani ileki zinni, iya te, "Boto ma koto moto ikali de to'do ndobo moto odo kiya te Boko'ba na de ngi ki'di zi bo. **XXVIII** Uwoke lende ma tone moloma tiya mo ziye ne, miya te ma Kurisitó ame Boko'ba kedii koja ne na de. Kina miya 'deni tone gbi ziye bine, miya te Boko'ba oja ma toti dogba 'do bo nima kozi 'jaa kebe goma. **XXIX** Ndobo ma edi kozo gbe tara. Me'de 'ba nyiti na nge kedii kogbe nyiti tine 'joko edi gbi ti mi keyi di bi tongo loko 'ba bo londó bo. Mi keyi ma edi gbi tara go wa nime Kurisitó kedii ko'do ne. **XXX** Kurisitó bo na ti kedii mbiri di doma tine ti medi 'bama nge mbowa. **XXXI** Romoyi bo ame kako di mitoro ne, bo na mbiri di do bilaka pili. Ne bo ame ro kole koyó 'ba doliŋo nime kako de di mitoro ne, ikali 'ba bo nge tiya lende 'ba wa 'ba doliŋo nime. Bo ame kako di mitoro ro lobu 'ba do bilaka ne, **XXXII** bo iya 'ba bo ro lende ame ga bo ko'ja kina bo kuwo gbi di mitoro ne. Tine bilaka enyi ngi kilagi lende

abo. <sup>XXXIII</sup> Lende kodɔɔ 'ba Boko'ba ileme rōni 'deni ti ya ame ga kuti dōmo ne.

<sup>XXXIV</sup> Bɔ nime Boko'ba koja kako dɔliŋɔ bine ne, Boko'ba i'di Nyi Kɔɔ Laka abo 'deni pili zi bo. Lende 'ba Boko'ba na me ŋgi bo kēdi kiya.

<sup>XXXV</sup> Boko'ba ɔ'ɔ kole abo nima rɔ mbēmbē. Kina me bo ki'di kōzi kakpa 'ba dɔ wa pili 'deni teyi.

<sup>XXXVI</sup> Bilaka ame ga ki'di dōnni gɔ lende abo ne, lijë ti kēdi ŋgi ti didi ma ŋburuŋburu. Ne ya ame ga koro lende abo dē ne, lijë inza ko'ja didi ma ŋburuŋburu. Ya löbu 'ba Boko'ba nime ēdi kako dōnni."

## IV

### *Yēsu, Mini 'Ba Didi*

<sup>I-II</sup> Parosi ni uwō lende mo tēgē bilaka ma kēdi kari mī bapatisi zi Yēsu na konzi 'deni ŋgi rɔ mbēmbē kebe ma kēdi kari zi Yowani. Dēmba tine Yēsu o'dɔ bapatisi ɔɔ dē du te dɔ bɔɔ ma kɔɔ mɔɔ. Tine bɔ kōsɔ gɔ bo ga na ŋge kēdi ko'dɔ.

Kina ɔdɔ Yēsu bo kikali 'deni Parosi ni uwō lende nime 'deni te tine, <sup>III</sup> bo ēnyi ŋgi di Yudayi yayi tileki tari Galilaya. <sup>IV</sup> Bo ari kebe gɔ kōri ma kudō kebe mī dɔyayi 'ba Somorona. <sup>V</sup> Bo ari kōmō mī dɔliŋɔ mɔɔ 'ba Somorona kīdēki mōyi mo rɔ Sukara ŋoli ŋgila nyaka ma tōnē Yakoba ki'di mɔlo zi kole abo Yesepa ne. <sup>VI</sup> Daa 'ba Yakoba ēdi yayi.

Kina ɔdɔ lijë kōmō 'deni kpa daa nima yayi Yēsu 'deni rɔ gomɔ di zi liŋgere. Kina bo koloma ŋgi bēri kpa daa yayi. <sup>VII-VIII</sup> Mī zana kada ko'ja bɔ kōsɔ gɔ bo ga kari 'deni mī gawo tugō akonyo zīnni, na 'ja mɔɔ rɔ Somorona kōmō ŋgi yayi tunō mini. Kina bo kiya zi 'ja nima tēgē, "I'di mini zō."

<sup>IX</sup> 'Ja nima ēnyi kiya zi bo, iya te, "Owa, ma rɔ Somorona. Nī Yudayi nime ebe kīdēki mini di zō rɔ ma totondo?" Loko iya tara rōmōyi Yudayi o'dɔ bɔ rōnni dē gɔ kpa kilali kɔɔ ti Somorona.

<sup>X</sup> Kina bo kileki kiya zi 'ja nima, bo iya te, "Ikali wa ame Boko'ba

ko'dɔkɔ ti'di mo zīyi ne dē. Kina ma gbī ikali ma dē, ma bɔ midēki mini di zīyi nime. Dēne 'dɔ kēddi kititi ma ra gɔ mi'di mini 'ba didi ma laka zīyi."

<sup>XI</sup> Loko iya te, "Daa kalo nime, kina inza gbī ti a 'ba tunō mini yɔ. Ti kunō mini mo totondo? <sup>XII</sup> O'dɔkɔ to'dɔ rōyi, iya te nī na kebe 'bu ze löbu Yakoba ame kole daa nime zize ne? Lijē oloma tuwē mini di teyi bine ti kole abo ga kpaki ti kamölō abo ga."

<sup>XIII</sup> Bo iya te, "Bɔ ame kuwē mini daa nime koda mini ēdi gba ko'dɔ kada mɔɔ. <sup>XIV</sup> Ne bɔ ame kēdi kuwē mini mɔɔ ame mēdi mi'di ne, koda mini inza kikali kpe to'dɔ mo. Mini nima ti koloma kō'bō mīnni kɔɔ daa ame kēdi kulōwu ne tara, 'dɔ ki'di didi ma ŋburuŋburu zīnni."

<sup>XV</sup> Loko iya te, "Baba, i'di mini 'bi tɔ nima tɔ kpe zō 'di kinza koda mini ko'dɔ ma ra 'dɔ mindawo rɔma di bi 'ba tako gɔ mini nime bine?"

<sup>XVI</sup> Bo iya te, "Ari gɔ mē'dē yi 'dɔ kakoke kpe ti bo zō bine."

<sup>XVII</sup> Loko iya te, "Minza ti mē'dē."

Bo iya te, "Lende 'bi rɔ ma laka, <sup>XVIII</sup> rōmōyi ogbe mē'dē 'deni ŋbō muyi. Kina bɔ ame kēddi koloma timo le'jete nime inza gbī rɔ mē'dē yi. Lende 'bi nima kiya ne bēti na dē."

<sup>XIX</sup> Loko iya te, "Ee baba, mikali yi 'deni rɔ ma laka nī bɔ kumē lende 'ba Boko'ba na. <sup>XX</sup> Oŋgɔ, 'bu ze löbu ga 'ba Somorona oloma tumōtu Boko'ba di dɔ dōku nime bine. Ne kpe Yudayi iyake 'beye te Yerosalema na ŋge kɔɔ rɔ bi 'ba to'dɔ mōtu di teyi zi Boko'ba. ɔdɔ gɔ lende wa'di ga ya?"

<sup>XXI</sup> Bo iya te, "Lende nime na ki'di dōyi gomɔ, kada mo ɔwɔ dē kpe ame 'dɔ dōku nima ti Yerosalema kinza kpe rɔ bi 'ba to'dɔ mōtu di teyi zi Boko'ba 'bu ze. <sup>XXII</sup> Kpe Somorona, ēddi ko'dɔke 'beye mōtu ŋgi zi Boko'ba kinza ma kikalike bo dē yɔ. Ne 'beze 'ba Yudayi dēdi do'dɔ mōtu zi bo dikali bo gbī laka, rōmōyi lende 'ba tɔmɔ wa di mī tölē



nime, Boko'ba iya zize. **XXIII** Kada mo ɔwɔ də kpe kina me 'deni tɔne, ame 'dɔ Nyi Kɔtɔ Laka ki'di bilaka kumɔtu Boko'ba rɔ ma laka. Ame na rɔ mɔtu ame Boko'ba ko'dɔko ne. **XXIV** Boko'ba bo ɛdi rɔ akɔtɔ ti Nyi Kɔtɔ Laka abo. Kina bɔtɔ inza kikali to'dɔ mɔtu zi bo rɔ ma kodɔrɔ ɔdɔ kiya te Nyi Kɔtɔ Laka na də ngi kokɔnyi lijɛ."

**XXV** 'Ja nima iya te, "Mikali tɛgɛ bilaka mɔtɔ ɛdi kako 'dɔ kiya lende 'ba Boko'ba zize pili. Mɔyi mo rɔ Masiya ame kidɛki bo gbɛ rɔ Kurisitɔ ne."

**XXVI** Yɛsu iya te, "Ma mo na ngi me mɛdi milende tiyi ne."

**XXVII** Kina mbowa te yɔ na bɔ kɔsɔ gɔ bo ga kɔmɔ ngi di mi gawo. Kina ɔdɔ lijɛ kɔmɔ ko'ja bo 'deni kɛdi kilende za ti 'ja tine, lende mo igayi lijɛ ngi. Tine lijɛ ititi 'ja nima də kpe ɔdɔ wa'di na loko ko'dɔko di zi Yɛsu. Kina lijɛ ititi bo də kpe gbɛ ɔdɔ bo ɛdi kilende zi 'ja nima gɔ wa'di.

**XXVIII** Kina 'ja tɔnɛ kɛnyi ngi kola kete mini 'bɛni yayi. Loko kileki kari mi gawo kari kiya zi bilaka tɛgɛ, **XXIX** "Akoke yoyi. Bilaka mɔtɔ ɛdi 'dɛ yayi. Wa ame ga mo'dɔ mɔlo ne, bo iyɛti gɔmo ngi pili zɔ. Mikali də ɔdɔ bo na rɔ Kurisitɔ mo tɔnɛ Boko'ba kɛdi koja ne ya?"

**XXX** Kina bilaka kɛnyi ngi di mi gawo kɔlɔ kari zi Yɛsu.

**XXXI** Kina ɔdɔ bilaka kɛdi 'deni kɔlɔ kari zi bo tara tine, bɔ kɔsɔ gɔ bo ga iya zi bo tɛgɛ, "Bɔ kɔmɔ kiyandi, ako tonyo akonyo."

**XXXII** Tine bo iya te, "Mɛdi ti akonyo ma, ne kpe ikalike kɔri mo dɛ."

**XXXIII** Lijɛ ɛnyi tiya mo rɔ gɔ rɔnni, lijɛ iya te, "Yɛ na ko'de akonyo kako zi bo di pɔtɔ ze bine?"

**XXXIV** Yɛsu iya te, "Akonyo ma na rɔ ndɔbɔ ame Boko'ba koja ma rɔ dɔ mɔyi mo ne, 'dɔ mo'dɔ kɔzɔ ako'dɔko abo tara nbɔ mote. **XXXV** Ne ɔngɔ, bilaka iya te, 'Nyepɛ 'ba tumu nyɔnyu di mi nyaka ola 'deni sowɔ.' Kina me mɛdi miya ziye, ɔngɔke nyaka mo naga nima laka, rɔmɔyi le'jete nyɔnyu andi

'deni, ɛdi 'deni ndɔ koda dɔ tumu mo 'dɔ kɔtɔtɔ tɔne ko'de pili kako liɔ. **XXXVI** Bɔ ame kɔtɔtɔ kpamo ko'de kako mi didi ma nburunburu ne ti kɛdi ngi ti bi gomɔ 'ba rɔni. Kina bɔ ma kuli mo ti bɔ ma kɔtɔtɔ kpamo ti kɛdi 'deni ngi kpaki ti mi kɛyi. **XXXVII** ɔngɔke lende kiya 'ba bilaka ɛdi ngi rɔ ma laka, ame kiya te, 'Bɔ mɔtɔ uli 'bɛni nge rɔ tuli kina bɔ mɔtɔ kari 'ba bo 'jaa kumu, kɔtɔtɔ nyɔnyu mo ga ko'de kako liɔ.' **XXXVIII** Kina me moja ye 'deni 'dɔ karike totɔtɔ wa 'ba mi nyaka nima. Mɔlo o'dɔke ndɔbɔ də yayi, ya mɔtɔ ga na koloma 'deni to'dɔ mo. Kina 'dɔ kari ko'jake kpa kɔzimo kɔtɔ tinni." Yɛsu iya lende 'deni zi bɔ kɔsɔ gɔ bo ga kɔzɔ a nime te.

**XXXIX** Tine gɔ lende 'ba 'ja tɔnɛ, kiya te, "Bɔ nime 'dɛ iyɛti gɔ lende 'ba wa ame ga mo'dɔ mɔlo ne ngi me zɔ," ne na Somorona ma konzi ki'di dɔnni ngi gɔ lende 'ba Yɛsu. **XL** Lijɛ ako kiya zi bo 'dɔ bo koloma titi mbowa tinni yayi. Kina bo ko'dɔ tɔ'dɔ ngi dɔ riyo tinni yayi.

**XLI** Kina bilaka ma konzi ame ga kuwɔ lende kiya abo ne ki'di dɔnni ngi gɔ lende abo. **XLII** Bilaka naga nima iya zi 'ja nima, iya te, "Di'di dɔze 'deni gɔmo. Ne tine inza nge gɔ lende kiya 'bi rɔmɔyi duwɔ lende kiya abo 'deni ti mbili ze. Kina me dikali 'deni ngi omba bo na rɔ bɔ ame kɛdi kako tɔmɔ bilaka pili di mi tɔlɛ ne."

**XLIII** Kina ɔdɔ bo ko'dɔ tɔ'dɔ 'deni dɔ riyo yayi tine, na bo kiteli ngi kari Galilaya. **XLIV** Rɔmɔyi bo iya 'deni mɔlo, bo iya te, "Bilaka ame rɔ bɔ kumɛ lende 'ba Boko'ba ne, bilaka 'ba dɔliɔ 'bɛnni ga oro bo dɛ." **XLV** Kina ɔdɔ bo kɔmɔ 'deni Galilaya yayi tine, bilaka mo ga ari ra pa mi karama Yerosalema. Kina lijɛ o'ja wa ame ga pili bo ko'dɔ ne 'deni di yayi. Kina di bi tɔmɔ abo bilaka pili ɛnyi ngi kurɛ dɔ bo ti mi kɛyi.

*Akileŋo Di Kaparanoma*

XLVI Yësu ari Kana, bi tönë bo kuyi mini pa rɔ layi di teyi ne. Tine bo mɔtɔ rɔ bilaka 'ba kpa bīci ɲere ëdī yayi. Bo ëdī ti kole abo mī Kaparanoma rɔ rɔkɔ'ɔ 'deni ɲɔsi 'dɔ kɔlë. XLVII Kina ɔdɔ bo nima kuwö 'deni tégë Yësu ako 'deni di Yudayi kômö Galilaya yayi tine, bo ënyī ɲgī kari kititi Yësu 'dɔ kako kileɲo kole abo di dɔ rɔkɔ'ɔ nima. XLVIII Yësu iya te, “Kpe bilaka, ɔdɔ mo'dɔ gɔ kɔtɔ dë inza ki'dike dɔye gɔ lende ma.”

XLIX Bo nima iya te, “Baba, ako titi kɔɲgɔ kole ma nime gba kinza kɔlë dë.”

L Yësu iya te, “Ari ë'bī. Kole 'bī, rɔkɔ'ɔ mo ola 'deni.”

Bo nima i'di dɔ bo ɲgī gɔ lende nima Yësu kiya ne. Kina bo kënyī ɲgī kari. LI Tine dɔ bo onɔɔɔ ɲgī ti bo laja abo ga gɔ kɔri. Lijë iya te, “Rɔkɔ'ɔ 'ba kole 'bī ola 'deni.”

LII Bo iya te, “Ola nyanya ga?” Lijë iya te, “Zëyī nima ola bo tipiyara ene mī zana kada ma kata.”

LIII Kina bo nima komeri ɲgī di gɔ lende tönë Yësu kiya zi bo ne, ame kiya te, “Rɔkɔ'ɔ 'ba kole 'bī ola 'deni,” ne. Lende nima Yësu iya zi bo mī zana kada ma kata. Kina bo nima ti bilaka 'ba liɲɔ abo ga pili ki'di dönñi ɲgī gɔ lende 'ba Yësu.

LIV Ame na rɔ gɔ kɔtɔ ma mī riyö ma Yësu ko'dɔ mī Galilaya gbī kɔzɔ ma tönë bo ko'dɔ di pötö tileki abo di Yudayi ne.

## V

### *Yësu Ilenjo Bo Lisa Di Betezata*

I Di pötö mo 'deni yayi tine na Yësu kënyī ɲgī kari Yerosalema mī karama 'ba Yudayi.

II Daa ma löbu mɔtɔ ëdī yayi kidëki möyī mo rɔ kpa Yudayi rɔ Betezata ɲɔsi kpa reki 'ba Yerosalema ame kidëki möyī mo rɔ Kpa Kamölö ne. Dëdë ëdī muyī yayi III-IV ame bo rɔkɔ'ɔ këdī kö'dö yimo. Bo kɔmɔ kɔlu ni ti bo ka'bo ni ti ya ame ga keɲme bëri ne otɔtɔ rönñi 'deni yayi.

V Tine bo mɔtɔ ëdī yayi rɔkɔ'ɔ mo oto 'deni ɲbö kɔmɔ kɔɔ 'butë mota döömu dɔmota. VI Yësu ömö yayi ko'ja bo nima këdī kö'dö bëri. Na bo kikali ɲgī bo nima rɔkɔ'ɔ mo igabi 'deni sowa. Bo ititi bo nima, bo iya te, “O'dɔkɔ 'dɔ kileɲo yi?”

VII Bo rɔkɔ'ɔ tönë iya te, “Baba, bɔtɔ mɔtɔ ame 'dɔ kokɔnyī ma kululu ma mī mini nime ne inza. ɔdɔ kiya te mini kënyī kikagba rönñi bo mɔtɔ na kënyī ku'du rönñi ɲgī dɔgba yimo di zö.”

VIII Yësu iya te, “Ënyī tɔrɔ kombi sora 'bī kari ë'bī.”

IX Kina rɔkɔ'ɔ kola bo nima ɲgī, kina bo kombi sora abo ɲgī kënyī kari. Kada nima ëdī rɔ kada 'ba rɔ kindawo 'ba Yudayi.

X Kina löbu 'ba Yudayi ni kënyī kititi bo nima, iya te, “Ëdđi kombi sora 'bëyī mī kada 'ba rɔ kindawo nime tɔne gɔ wa'di? I'di kö'du mo 'deni mɔlo, iya te kinza bilaka kombi wa dë mī kada 'ba rɔ kindawo.”

XI Bo nima iya te, “Bo nime kileɲo ma ne, bo na kiya te 'dɔ mombi sora ma mari ama.”

XII Lijë iya te, “Yë mo tɔ ne na kiya lende nima ziyī tara?”

XIII Bo nima ikali möyī Yësu dë. Yësu ölu 'deni di kɔmɔ bo mī löngö tindī 'ba bilaka ame ga këdī yayi ne.

XIV Kina ɔdɔ Yësu kari 'deni mī reki 'ba rö löbu 'ba Boko'ba tine, bo ari ko'ja bo tönë ɲgī di yayi. Kina bo kiya te, “Uwö lende ma nime laka, kina ma kileɲo yi 'deni kinza kari ko'dɔ lende kënyë mɔtɔ dë kpe. ɔdɔ kö'bö nduwë rɔ bo ko'dɔ lende kënyë, ëdđi kari ko'ja gomɔ ame rɔ dɔ kiteli di dɔ ame ne.”

XV Bo tönë ari kileki dɔmo zi turu naga nima, iya te, “Yësu na kileɲo ma.”

### *Yësu Kole 'Ba Boko'ba*

XVI Kina löbu 'ba Yudayi naga nima koloma ɲgī rɔ todɔ gomɔ rɔ Yësu gɔ lende 'ba wa nima bo ko'dɔ mī kada 'ba rɔ kindawo ne. XVII Bo ënyī kiya zi löbu naga nima, bo iya te, “Bu ma ëdī nduwë to'dɔ ndɔbo

abo kina me ma gbī mēdī mo'do ndoɔo nduwē mī kada nime tōne.”

**XVIII** Kina löbu 'ba Yudayi naga nima kututu ngī tususu kpēnnī rɔ Yēsu 'do tupō mo yaga gɔ lende 'ba wa nima bo ko'do mī kada 'ba rɔ kindawo ne, kina gbī gɔ ame bo kiya te Boko'ba na rɔ 'bu bo ne. Römöyī di mī lende kiya abo nima, bo iyari rɔ bo 'deni ti Boko'ba.

**XIX** Tine bo ēnyī kiya zīnnī, bo iya te, “Lende ame ma kole 'ba Boko'ba mēdī miya ziye ne kina me. Mo'do a mɔɔ dē gɔ dɔma. Wa ame ga mo'ja 'bu ma kēdī ko'do ne kina nge mēdī mo'do. Wa ame ga pili 'bu ma kēdī ko'do ne kina me mēdī mo'do gbī kɔɔ 'ba 'bu ma tara. **XX** Römöyī 'bu ma ɔ'ɔ ma rɔ mbēmbē kina me bo kileme wa ame ga bo kēdī ko'do ne 'deni pili zō to'do mo. Bo ti kileme wa mɔɔ ga ame rɔ dɔ kiteli di dɔ ame ga kēddī kɔngɔke ne 'deni zō, ame ɔɔ ko'jake kīnē mo ga lende mo ēdī kigayi ye. **XXI** Gbī kɔɔ ame 'bu ma kēdī kīdīdī tōku ni kindīnī yaga ne tara ma kole abo ti mīdīdī ya ame ga mo'dɔko ne gbī. **XXII** 'Bu ma o'do burē 'ba bilaka dē. Ma na bo ki'di ma 'deni rɔ bo to'do burē 'ba bilaka pili. **XXIII** Kina 'do lijē koro ma gbī kɔɔ ame lijē koro 'bu ma ne tara. Bilaka ame koro ma dē oro 'bu ma ame koja ma ne dē gbī.

**XXIV** Rɔ ma laka miya ziye, bilaka ame ga kuwō lende ma nime ki'di dōnnī ngī rɔ ma laka gɔ lende 'ba Boko'ba ame koja ma kako ti lende nime ne, lijē ti kēdī ngī ti dīdī ma nburunburu. Minza mo'do burē 'bēnnī kpe, römöyī lijē ɔɔ 'deni yaga di mī tölē. Kina lijē idīdī 'deni gbī rɔ ma lölöwō. **XXV** Rɔ ma laka miya ziye, kada mo ɔwɔ dē kpe kina me 'deni tōne, ame ɔɔ ya ma kinza ti dīdī ma nburunburu mīnnī naga kuwō birɔ kole 'ba Boko'ba 'deni, 'do kēnyī ngī kīdīdī rɔ ma lölöwō. **XXVI** 'Bu ma na ki'di dīdī mī bilaka. Kina me bo ki'di ma 'deni gbī 'do mīdīdī bilaka. **XXVII** Bo i'di kōzī kakpa 'deni gbī zō, ma kole abo, 'do mo'do burē 'ba bilaka,

römöyī ma kole 'ba bilaka lesi na. **XXVIII-XXIX** Kada mo ti kōmō 'deni ame 'do tōku ni ame ga kōlē 'deni molo ne kuwō birɔ ma, kina gɔ lijē kēnyī kɔɔ yaga di mī gō. Lende nime igayi ye totondo? Omerike gomo laka. Tōku bo lende laka ti kēnyī kɔɔ 'deni kari koloma rɔ nburunburu. Tine tōku ame ga rɔ 'ba bo lende kēnyē ni ne ti kɔɔ karama 'deni dɔmo.

**XXX** Lende naga nime mēdī mo'do ne, minza mo'do gɔ dɔma. Burē 'ba bilaka naga nime mēdī mo'do ne, 'bu ma na kiya zō 'do mo'do. Minza mo'do wa naga nima gɔ ako'dɔko ma, ne mēdī mo'do gɔ ako'dɔko 'ba 'bu ma ame koja ma kako bine ne. Kina burē 'ba bilaka naga nima mēdī mo'do ne pili rɔ ma kɔɔrɔ.

**XXXI** Ma kiya te ma na nge mēdī miya lende ma nime dēne ti kēdī ka ngī rɔ lende sari. **XXXII** Ne bo mɔɔ ēdī gbī ame bo kiya lende 'deni molo gɔ lende ma, bo mo na rɔ Boko'ba. Kina mikali 'deni ngī lende kiya abo ēdī rɔ ma laka. **XXXIII** Kɔɔ ma tōnē kojake bilaka 'be mɔɔ ga kari zi Yowani ne, bo iya lende 'deni gbī kɔɔrɔ ziye gɔ kō'du ma. **XXXIV** Ne ma di zō bine, lende 'ba Yowani nima inda dē rɔ a ma kembe. Lende 'ba bilaka lesi na. Kina me miyētī gomo 'deni ziye 'do ki'di kikalike tɔmɔ rɔye di mī tölē. **XXXV** Yowani ēdī kɔɔ pa'do ame kēdī kōbō kiyɔɔ gɔ bi ne tara. Tine kpe na nge ti mī kēyī mbowa gɔ lende 'ba bī kɔɔ nima.

**XXXVI** Ne ongo mēdī ti lende mɔɔ bine ame rɔ dɔ kiteli di dɔ lende kiya 'ba Yowani. Ndose ame ga 'bu ma kose zō ne na me ga pili mēdī mo'do, kina me le'jete ileme ma 'deni rɔ ma laka, omba 'bu ma na ngī koja ma. **XXXVII** Kina 'bu ma ame koja ma ne iya lende 'deni gbī gɔ lende ma. Uwōke mugu bo dē. Kina o'jake kīnē bo dē gbī. **XXXVIII** Kina lende abo inza gbī miye römöyī i'dike dɔye dē gɔ lende ma ame bo koja ma ne. **XXXIX** Ö'bōke nduwē tidēki buku ma molo 'ba Boko'ba. Omerike, iyake

te ti ko'jake didi ma nburunburu go akideki 'be naga nima? Lende ma na ma ga 'do kugu pili mi buku naga nima. <sup>XL</sup> Ne wa'di na ko'dokoke de tako tosogoma 'do mi'di didi nima ziye gomo?

<sup>XLI</sup> 'Bama odo kiya te bilaka lesi na kiya te ma na mbiri, o'do oto de zo. <sup>XLII</sup> Ne kpe 'beye mikali ye o'oke Boko'ba de du te. <sup>XLIII</sup> Boko'ba bo na ro 'bu ma. Bo na me koja ma kako dolingo nime ti kosi kakpa abo. Kina me 'bowu ilagike lende ma za yaga. Kina me le'jete, odo kiya te ko'jake e'be bilaka moto kako abo za ti lende 'ba kosi kakpa 'ba bilaka lesi kina kebe kutike go lende mo. <sup>XLIV</sup> Kpe 'beye o'dokoke 'do lepi ye ga ko'bo tiya mo, kiya te nani nime bo na mbiri. Kina kele ziye. Ne o'dokoke de yo to'do wa ame ga 'do Boko'ba ame nge koto mitoro ne kubi goye timo. Tine ti ki'dike doye go lende ma totondo?

<sup>XLV</sup> Omerike, iyake te ti mari mususu ye zi 'bu ma Boko'ba? Inza du tara. 'Bu ye lobu Musa nima komerike kiyake te bo na ti kokonyi ye ne, bo na kedi kari kusususu ye zi Boko'ba. <sup>XLVI</sup> Ma kiya te keddi ki'dike doye ra go lende kiya 'ba Musa ga, dene eddi ki'dike doye gbi go lende ma. Lende ma ga na ma pili bo kugu mi buku abo naga nima. <sup>XLVII</sup> Ne kina me ki'dike doye de go akugu abo ga ne, ti ki'dike doye go lende ma totondo?"

## VI

### *Yesu I'di Akonyo Ko'bo Bilaka Konzi*

(*MT 14:13-21; MK 6:30-44; LK 9:10-17*)

<sup>I</sup> Di pototo mo 'deni yayi di Galilaya na Yesu ni kenyi ngi kumu kari gonyi popo 'ba Galilaya ame kideki moyi mo gbi ro popo 'ba Tiberiya ne. <sup>II</sup> Bilaka ma konzi odo kari go bo yayi tongo go koto ma bo kedi ko'do ti tilenjo bo roko'o ame 'do kileme bo ro kole 'ba Boko'ba ne. <sup>III-IV</sup> Tine mi kada mo nima yayi, kada 'ba karama

'ba Yudayi ni ame kideki ro Pasaka ne, owo de kpe.

Yesu ni ari 'deni toloma do kurungu ti bo kosogoboga. <sup>V</sup> Tine bo ongo bilaka odo 'deni ngi kako zi bo ro tindi. Na bo kenyi kititi Pilipo, bo iya te, "Ti do'jake akonyo tone di yala 'do ko'bo bilaka konzi naga nime?"

<sup>VI</sup> Demba Yesu bo ikali wa ame bo kedi ko'do ne 'deni. Kina ma bo kedi kiyozo meri 'ba Pilipo odo bo ikali tigo abo 'ba kole 'ba Boko'ba ra ngi na ya. <sup>VII</sup> Pilipo iya te, "Ugo mangolo'bo pele ti kisi riyodo koza zinni mbowambowa, inza gbi ko'bo."

<sup>VIII</sup> Kina bo kosogoboga bo moto ame moyi mo ro Andareya londodo 'ba Simona Pitoro ni ne kako ngi kiya zi bo tegede, <sup>IX</sup> "Kole moto edi bine ti mangolo'bo kenyeto ne ga muyi ti kole kenze kututu titititi to ne ga riyodo ngila mo. Tine odo di'dike pele zi bilaka konzi naga nima, inza ko'do oto gbi zinni."

<sup>X</sup> Bo iya te, "I'dike lije koloma beri." Go bi mo nima ro lowu. Kina bilaka konzi tone ga koloma ngi beri. Botoni mo ga 'beri ro donni edi nbo kozo kuluku 'butebi 'bute (5,000) tara. <sup>XI</sup> Kina bo kogba mangolo'bo tone ngi, bo ki'di yeedi mo ngi zi Boko'ba. Kina bo ki'di ngi kari koza zinni. Kina bo kogba kenze mo tone ga, bo ko'do gbi tara. Kina bilaka konzi naga nima me ro gomo konyo ngi kitekpe.

<sup>XII</sup> Kina odo bilaka naga nima konyo kpenni 'deni pili kitekpe tine, na bo kiya zi bo kosogoboga, bo iya te, "Ari kutoduke koso mo ga ma kileke yaga kinza kirasi roni."

<sup>XIII</sup> Kina lije kari kutodu koso mangolo'bo muyi tone ga ma kola beri ngi koso nbo mi kee 'bute domoriyo.

<sup>XIV</sup> Odo bilaka naga nima ko'ja lende nime Yesu ko'do ne 'deni tine, lije iya te, "Ro ma laka bo kume lende tone Boko'ba kiya te bo edi koja kako dolingo nime ne tine, bo na me."



XV Yësu ikali ya naga nima ëdi ko'doko 'do tinda'ba bo ki'di ro ñere ro gbörökötö. Kina bo kënyî abo ngî kutu bo kari do kurunngu.

*Yësu Ilingere Kebe Do Mini*  
(MT 14:22-33; MK 6:45-52)

XVI Kina odo komö 'deni ro mi dokopiyari tine, na bo kösö go Yësu ga kënyî ngî kari kpa pöpö. XVII Kina lijë këki ngî mi sorope tumu do pöpö tari Kaparanoma. Kina odo go bi kölu 'deni, gba kinza Yësu komö de zinni, XVIII na lili ki'di ngî tome ro ma kembe kebe do mini. Kina ki'di mini kënyî ngî tikagba ro ma kënyë.

XIX Kina odo lijë kujë sorope 'deni kari ñbö kozo mayile mota ala sowo tara tine, lijë o'ja Yësu 'deni këdi kilingere kebe do mini këdi kako zinni. Kina lijë kënyî ngî ro tikere. XX Tine bo iya te, "Ma na. Kinza kereke de."

XXI Na doki'di lijë kolodo ngî bëri. Lijë ki'di bo ngî këki mi sorope. Kina lijë komö ngî welo do kpa götö go bi mo tönë lijë këdi ko'doko tari teyi ne.

*Yësu, Akonyo 'Ba Didì*

XXII Kina odo bi kězë 'deni tine bilaka ma konzi ma tönë ga kileke gönyî pöpö ma kapa motö ne, ënyî tititi rönni ro go rönni, iya te, "Yësu ëdi yala?" Römöyî lijë ikali sorope oloma nge koto yayi, kina me bo kösö go Yësu ga këki 'deni yimo kumu kari timo gönyî pöpö ma kapa motö, tine Yësu ëki de su kari tinni. XXIII Sorope motö ga ako di Tiberiya komö ñoli ngila bi tönë pa Yësu ko'do yëë'di zi Boko'ba do mangolo'bo tönë ga bo ki'di zi bilaka konyo ne. XXIV Bilaka naga nima lijë ikali Yësu ni inza kpe yayi. Kina lijë këki ngî mi sorope naga nima. Lijë kari Kaparanoma tari toma bo di yayi.

XXV Kina odo lijë kumu do pöpö 'deni komö yayi tine, lijë ari ko'ja Yësu 'deni këdi molo yayi. Lijë ititi bo, iya te, "Bo komo kiyandi, ömö nyanya bine?"

XXVI Bo iya te, "Eddi komake ma go wa'di? Ro ma laka miya ziye, ëddi komake goma ka go lende 'ba mangolo'bo nime konyoke kitëkpë ye ne. Inza du go lende 'ba tikali 'jo 'ba lende 'ba go koto naga nime mo'do ne. XXVII Kinza kö'böke de to'do ndobo nge go akonyo ame këdi kenme ë'bënni yaga ne. Akonyo ma laka ame 'do ko'doke ndobo gomo ne na ro ame këdi ki'di didi ma ñburunburu ne. Kina kole 'ba bilaka lesi ti ki'di akonyo nima ngî ziye. Kole 'ba bilaka lesi na tönë Boko'ba ki'di közi kakpa 'deni teyi ne."

XXVIII Bilaka naga nima ënyî kititi bo, iya te, "Boko'ba o'doko ze tégë go do'do wa'di?"

XXIX Bo iya te, "Boko'ba o'doko ziye go kikalike bo ame bo koja 'deni kako dolinjo nime bine ne."

XXX Lijë iya te, "Kina tine, wa'di na ti ko'do ame go kileme zize omba lende 'bi naga nima ëdi ngî ro ma laka? Ndobo wa'di na koloma to'do mo? XXXI Molo tönë mi kada 'ba Musa, ko'ja 'bu ze löbu ga këdi mi mökö, lijë oloma tonyo akonyo ame kako di mitoro ne kozo ame kugu lende mo mi buku ne tara, ame kiya te, 'Bo i'di mangolo'bo kako zinni di mitoro go lijë konyo.' "

XXXII Yësu iya te, "Ro ma laka miya ziye, mangolo'bo nima koloma tako di mitoro ne, Musa na de ki'di. Mangolo'bo ame ro ma laka ne, 'bu ma na këdi ki'di kako ziye di mitoro. XXXIII Mangolo'bo ame Boko'ba ki'di ne kina ro bo ame kako bëri di mitoro ne, go bo kididi bilaka 'ba dolinjo nime yaga ro ma lölöwö."

XXXIV Bilaka tönë ga iya te, "Ñere, i'di kinë mangolo'bo nima nduwë zize."

XXXV Yësu iya te, "Ma na ro mangolo'bo 'ba didi. Lijë ame ga pili ki'di dönni go lende ma ne, 'bö ni ti koda mini inza kupö lijë kpe. XXXVI Ne ongo kina kozo ma tönë miya ziye ne, o'jake ma pele kina ikalike ma de gbî yo. XXXVII Bilaka ame ga 'bu ma ki'di 'deni zö ne ti

kēdī ngī pili rō 'ba ma ga. Kina minza milagi gbī di bi tuti dō mōto ga ame ko'dōko tako zō gō lijē kēdī rō 'bama ne. **XXXVIII** Rōmōyī ndōbo nime mako bēri bine di mītōrō to'dō mo ne inza rō to'dō ako'dōko 'ba gbagba ma. Ne rō to'dō ako'dōko 'ba bō ame koja ma kako bēri bine ne. **XXXIX** Ako'dōko 'ba 'bu ma ame koja ma ne kina me, tēgē kinza mola ma kōto mōto kōlu dē di mī lōngō bilaka naga nime bo ki'di 'deni zō ne. Tine 'dō mi'di lijē pili kēnyī kōdō yaga di mī tōlē mī kada ame 'deni rō nburunburu 'ba dōliṅo nime ne. **XL** Rōmōyī bo o'dōko bilaka ame ga pili ko'ja ma kole 'deni kina ki'di dōnnī 'deni gbī gō lende ma ne, gō kēdī ti didi ma nburunburu. Kina ti mi'di lijē 'deni ngī kēnyī kōdō yaga di mī tōlē mī kada ame 'deni rō nburunburu 'ba dōliṅo nime ne."

**XLI** Kina bilaka naga nima kēnyī ngī tilende rō bo ngurunuru gō a nime bo kiya te, "Ma na rō maṅgolo'bo ame kako di mītōrō ne." **XLII** Lijē iya te, "Bō nime, bo rō Yēsu kole 'ba Yesepa. Ame dikali 'bu bo ni pili ti ma bo ni. Rō ma totondo mo ga na bo kebe kiya tēgē bo ako di mītōrō?"

**XLIII** Kina bo kēnyī kilende zīnnī, bo iya te, "Oroke titi mbowa te di mī lende 'be nima. **XLIV** Bōto mōto inza kikali tako zō, odo kiya te 'bu ma mo nime koja ma kako di mītōrō ne na dē ngī ko'de bo mo zō. Kina ti mi'di bo mo ngī kōdō yaga di mī tōlē mī kada ame rō nburunburu 'ba dōliṅo nime ne. **XLV** Lende nime ēdī 'deni rō ma koriya ti ma tōnē ga bō kumē lende 'ba Boko'ba ma molo naga kugu mī buku 'bēnnī ga ne tara, ame kiya te, 'Boko'ba ti kiyandi lijē 'deni pili.' Kina me 'deni tōne, ya ame ga lijē kuwō lende 'ba 'bu ma 'deni lijē kikali 'deni gbī laka ne, lijē ti kēdī ngī rō 'ba ma ga. **XLVI** Bōto mōto o'ja 'bu ma Boko'ba dē. Ma ame mako di zi bo ne, ma na nge kōto mo'ja bo.

**XLVII** Kina lende ma laka na me mēdi miya ziye, bilaka ame ga ki'di

dōnnī 'deni ngī gō lende ma lijē ēdī 'deni ngī ti didi ma nburunburu. **XLVIII** Ma na rō maṅgolo'bo 'ba didi. **XLIX** Akonyo ma tōnē pa koloma rō tako zi 'bu ye lōbu ga di mītōrō mī kada ma lijē kēdī mī mōkō ne, lijē onyo pele tine lijē ēdī gba kōlē kada mōto. **L** Ne maṅgolo'bo ame mēdi miya lende mo tōne ziye ame kako di mītōrō ne, ya ame ga pili konyo ne inza kōlē kpe. **LI** Ma na rō maṅgolo'bo ame kako bēri di mītōrō ame gō kīdīdī bilaka yaga rō ma lōlōwō. Bilaka ame ga konyo maṅgolo'bo nime ti kīdīdī 'deni koloma rō nburunburu. Maṅgolo'bo ame mēdi mi'di ne na rō yida rōma. Mēdi mi'di 'dō bilaka 'ba dōliṅo nime kīdīdī yaga rō ma lōlōwō."

**LII** Kina bilaka naga nima kēnyī ngī rō 'dirī. Lijē ebe tiya mo rō gō rōnnī, lijē iya te, "Bō nima, yida rō bo mo gō bo ki'di zize donyoke rō ma totondo mo ga?"

**LIII** Bo iya te, "Rō ma laka miya ziye, odo kiya te konyoke yida rō kole 'ba bilaka lesi dē ngī, kina kuwēke roma mo dē gbī, inza kīdīdīke yaga rō ma lōlōwō. **LIV** Bo ame konyo yida rōma, kina kuwē roma ma gbī ne, bo ti kēdī ngī ti didi ma nburunburu. Kina ti mi'di bo ngī kēnyī kōdō yaga di mī tōlē mī kada ame 'deni rō nburunburu 'ba dōliṅo nime ne. **LV** Yida rōma ti roma ma ēdī kōzo akonyo ni ma ti wa kuwē ame kēdī kogbo bilaka koloma rō ma kīdīdī dōliṅo nime bine ne, kina yida rōma ti roma ma ti ki'di bilaka kīdīdī 'deni gbī rō ma lōlōwō. **LVI** Ya ame ga konyo yida rōma 'deni kina kuwē roma ma 'deni gbī ne, ti mēdi ngī rō akoto tīnnī. Kina lijē ti kēdī gbī rō akoto tō. **LVII** 'Bu ma Boko'ba na me kēdī kīdīdī bilaka kina me bo koja ma mako dōliṅo bine. Bo na me gbī kēdī kīdīdī ma. Kina gbī tara bilaka ame ga konyo yida rōma 'deni, ti mīdīdī lijē gbī.

**LVIII** Lende kiya ma na me,

manḡolo'bo ame kako bēri di mītoro ne kina ro yida roma. Inza kozo manḡolo'bo ma tōnē pa 'bu ye löbu ga koloma tonyo mo ne. Manḡolo'bo nima lijē onyo pele tine lijē ēdi gba kölē kada mōto. Ne bo ame konyo manḡolo'bo ame ne ti kīdīdi ḡḡi koloma ro ḡburuḡburu."

**LIX** Lende nime Yēsu iya di Kaparahoma ko'ja bo kēdi ro tiyandi kōmo bilaka di mī rō 'ba mōtu.

### *Laja 'Ba Dīdi*

**LX** Bilaka ma konzi ame ga kēdi kōsō go Yēsu ne, odo lijē kuwō lende nime 'deni te tine ma konzi mōto ga ēnyī kiya te, "Lende nime itigo 'deni sowa. Yē na ti kuti dōmo?"

**LXI** Yēsu ikali lende ḡguruḡguru 'bēnni nima 'deni mōlo ti mī bo. Kina bo kiya zinni, bo iya te, "Lende nime na ko'dōkōke 'deni ḡḡi toga kpeye gōma teyi? **LXII** Omerike gōmo to ma, odo kiya te kēddi kōḡōke kole 'ba bilaka lesi 'deni kēdi kileki kari toro go bi abo ma mōlo ame bo koloma pa teyi ne kada mōto ti ko'dōke roye 'jaa tondo? **LXIII** Nyi Koto Laka 'ba Boko'ba na kēdi ki'di bilaka kīdīdi ro ma lōlōwō. Yida ro bilaka ikali dē 'do ki'di bilaka kīdīdi ro ma lōlōwō. Nyi Koto Laka 'ba Boko'ba ame kēdi ki'di bilaka kīdīdi ro ma lōlōwō ne, kina me mo'de 'deni kako ziye ti lende nima miya ziye ne. **LXIV** Ne oḡḡo, kina ma pele 'deni tara ya 'beye mōto ga o'dōko dē gbī ti'di dōnni go lende ma."

Yēsu iya lende nime te rōmōyi bo ikali 'deni mōlo bilaka ma yala ga na ki'di dōnni dē go lende abo nime. Kina bo ikali bilaka ame kēdi ko'dōko tari tususu bo zi turu ne 'deni gbī mōlo. **LXV** Kina bo kiya te, "Kō'du go lende naga nime kina ma ki'di go miya te, bilaka ma koto mōto inza kikali go kako zō. 'Bu ma na ḡḡe ti ko'de bilaka mo go kako zō."

**LXVI** Bilaka ma konzi ēnyī ḡḡi toga kpēnni go Yēsu rōmōyi lende abo itigo 'deni sowa. Lijē o'dōko dē kpe tōsō go bo.

**LXVII** Kina bo kēnyī kiya zi bo laja abo ga ma 'butē dōmoriyō naga

nima, bo iya te, "Kpe gbī o'dōkōke toga kpeye gōma yo?"

**LXVIII** Simona Pitōrō iya te, "Nere, ze 'beze nime, bilaka mōto inza ame go dari teyi. Lende 'bi na me kēdi ki'di dīdi ma ḡburuḡburu zize le'jete. **LXIX** Kina di'di dōze 'deni ḡḡi göyi dikali 'deni ro ma laka ni na ḡḡe koto ro ma laka ro bo ame kako di zi Boko'ba ne."

**LXX** Yēsu iya te, "Kpe ya ma 'butē dōmoriyō naga nime, ma na migeli ye ne tine pele bo ma koto mōto di mī lōḡḡo ye nima bina ēdi 'ba bo ro 'ba Satani."

**LXXI** Lende kiya 'ba Yēsu nime, bo ēdi ro tiya Yuda kole 'ba Simona Isikarita ame bo pele di mī lōḡḡo ya ma 'butē dōmoriyō naga nima bo na kēdi kari kususu Yēsu zi turu ne.

## VII

### *Yēsu Ni Ti Löndō Bo Ga*

**I** Di pōtō mo na Yēsu kēnyī kari tilingere kebe mī Galilaya. Bo o'dōko dē kpe tari tilingere kebe mī liḡo ame ga ḡḡila Yerosalema ne, rōmōyi turu mo ga ēdi ko'dōko 'deni 'do tupō bo.

**II** Tine mī kada mo nima yayi tō'dō 'ba karama mōto 'ba Yudayi ame ro karama 'ba loma bicī ḡḡōḡōbō ne owo dē kpe. **III** Kina löndō 'ba Yēsu ga kako ḡḡi kiya zi bo, iya te, "Ari to'do karama Yudayi 'do ki'di ya ame ga yayi kēdi kōsō göyi ne ko'ja lende ame ga kēddi ko'do ne. **IV** Rōmōyi bo ame ko'dōko ḡḡi 'do bilaka pili kikali bo ne, bo o'do lende abo ga dē ro kusu. Ne oḡḡo, kina kozo 'bēyi nime, lende löbu naga nime kēddi ko'do ne o'dōko zīyi go kari kileme rōyi zi bilaka pili."

**V** Ya naga nima lijē pele ro löndō 'ba Yēsu ga tine lijē i'di dōnni dē go lende abo. Kina ma ki'di lijē kiya lende nima tara ne.

**VI** Bo iya te, "Kada 'ba tari ma yayi ne dē gba. 'Beye kada pili ēdi ro ma laka ziye. **VII** Bilaka 'ba dōliḡo nime inza ko'ji ye. Ne 'bama nime mō'bō nduwē tileme go lende kirasi 'bēnni

ga zinni ne, kina me lijë kedi ko'ji ma gomo. <sup>VIII</sup> Arike mi karama nima. Ne ma 'bama mari de, romoyi kada 'ba tari ma yayi na de gba."

<sup>IX</sup> Yesu iya lende nime te zi londö bo ga. Kina bo kileke abo ngi toti mbowa Galilaya.

<sup>X</sup> Kina do londö bo ga kenyi kari 'deni to'do karama nima Yudayi tine, bo enyi gbi kozi kari yayi. Tine bo ari de kileme ro bo yaga bi kopö. Bo ari abo ngi lowo. <sup>XI</sup> Turu 'ba Yudayi ni edi ro toma go bo di mi longö bilaka konzi 'ba karama naga nima. Lijë kedi ro tititi bo di zi bilaka, iya te, "Bo nime bo edi yala?"

<sup>XII</sup> Go kö'du mo na bilaka pili kedi 'deni ngi ro tiya lende abo ro kore. Ya moto ga iya te, "Bo nime bilaka laka na."

Ya moto ga iya te, "Aa, bo edi ka kindendë bilaka ti lende abo naga nima ro tindendë."

<sup>XIII</sup> Tine bilaka naga nima iya lende nima de yaga bi kopö, romoyi lijë ere turu 'benni ga.

### *Yesu Iyandi Wa Mi Reki 'Ba Rö Löbu*

<sup>XIV</sup> Kina do komo 'deni mi zana 'ba karama nima tine, na Yesu kenyi ngi kari mi reki 'ba rö löbu 'ba Boko'ba. Kina bo ki'di ngi tiyandi komo bilaka di yayi. <sup>XV</sup> Lende ame ga bo kiya ne igayi turu 'ba Yudayi ni 'deni. Kina lijë kiya te, "Bo nime bo ikali lende naga nime totondo ga? Ne bo komo kiyandi ze naga nime iyandi bo de yo 'di?"

<sup>XVI</sup> Kina bo kenyi kiya zinni, bo iya te, "Lende naga nime medi miyandi ne, lende ma na de. Lende 'ba Boko'ba na. Bo na me koja ma kako dolinjo nime bine. <sup>XVII</sup> Bilaka ame ga ko'doko to'do ako'doko 'ba Boko'ba ne na 'jaa ti kikali akiyandi nime. Ala lende ma na ya, ala 'ba Boko'ba mo na ngi ya lijë na ti kikali 'jaa. <sup>XVIII</sup> Romoyi bilaka ame kedi kiyandi komo bilaka bo kebe tiya mo, bo kiya te, akiyandi nime lende abo na, ziye ngi 'do tikali mo ro ma laka boto nima o'doko abo ka 'do bilaka kiya

te bo na ro bilaka ma löbu. Ne bo ame kako 'ba bo kiya te, bilaka moto na koja bo ti akiyandi laka nime ne, ziye tikali mo ro ma laka bo na ro bo lende kodoro kina lende kenyi inza gbi mi bo. <sup>XIX</sup> Koro ma kongoke, Musa na me kugu kö'du ki'di 'ba Boko'ba ziye, ne boto ma koto moto ame 'do kö'bö ngi toro kö'du ki'di nime di mi longö ye bina ne inza yo. Ne eddi komake goma 'do tupö ma yaga go wa'di?"

<sup>XX</sup> Bilaka ma konzi ame ga kedi yayi ne enyi kiya zi Yesu, iya te, "Rumo na kedi ko'do yi. Ye mo na kedi koma göyi mo 'do tupö yi?"

<sup>XXI</sup> Yesu iya te, "Töne mo'do 'bama wa nge do koto mi kada 'ba ro kindawo ne, i'dike lende mo kebe kiliko doye pili go wa'di? <sup>XXII</sup> Ne kpe 'böwu, ebeke tilele kole kuru 'be ga mi kada 'ba ro kindawo. Koro lende mo ame Musa kiya ne tara. Ne dikalike 'deni ngi ro ma laka, akilele nima lende 'ba Musa na de romoyi bulöbu ma molo naga tone bine oloma gbi to'do mo tara. <sup>XXIII</sup> Kina me kedi kileleke kole titi mi kada 'ba ro kindawo 'do kileme lende koro 'ba kö'du ki'di ame Musa kugu ziye ne. Ne go wa'di na kenyike ro 'diri tö go ako'do 'bama ame milejo yida ro bilaka pili mi kada 'ba ro kindawo ne ya? <sup>XXIV</sup> Kinza kodoro ke bici lende de ngi roma go wa ame ga kedi ko'jake ti komoye ne. Ziye 'do kodoro ke bici lende ti lende laka mo."

<sup>XXV</sup> Kina bilaka moto ga 'ba Yerosalema kenyi ngi tilende ro bo, iya te, "Demba bo tone turu ze ga kedi ro toma go bo 'do tupö bo ne, bo na me ne ya? <sup>XXVI</sup> Ne ongoke yayi bine bo edi kilende ngi ro do ngolo. Turu iya a moto de gbi zi bo yo. Ala motoga lijë ti komeri 'deni, kiya te bo na ro Kurisito mo ame Boko'ba kedi koja kako di mitoro ne oto? <sup>XXVII</sup> Tine Kurisito mo ame kedi kako di mitoro ne, boto inza kikali dolinjo mo. Ne 'ba Yesu mo nime, tondo ze pili dikali dolinjo abo?"



XXVIII Kina ɔɔo Yēsu kēdī 'deni tiyandi kɔmɔ bilaka di mī reki 'ba rō lōbu 'ba Boko'ba tine, bo ɛnyī ngī kiya rɔ ma kembe, bo iya te, "Kpe nima, ikalike ma ra? Doliŋɔ ma ame mako di teyi ne, ikalike ra ngī? Tako nime mako bine ne, mako dē gɔ dɔma. Boko'ba ame kɔtɔ kpōkī mītorɔ ne na koja ma. Ne ikalike bo dē yɔ. XXXIX Ma 'bama mikali bo 'deni, bo na me koja ma 'dɔ ki'di ma mako bine ne."

XXX Kina lijē ko'dɔkɔ ngī 'dɔ tinda'ba bo gɔ lende nime. Ne tine bɔtɔ mɔtɔ osa kōzini dē rɔ bo rōmōyī kada abo ame Boko'ba ki'di 'dɔ bilaka kinda'ba bo teyi ne ɔmō dē gba. XXXI Bilaka ma konzi mɔtɔ ga i'di dōnni 'deni ngī gɔ lende abo. Kina lijē koloma ngī rɔ tiya mo, iya te, "Yēsu nime na ngī ti kēdī rɔ Kurisītō mo tōnē Boko'ba kēdī koja kako di mītorɔ ne, rōmōyī a mɔtɔ inza kpe ame gɔ bo mɔtɔ kako ko'dɔ kulōwō rɔ dɔ kiteli di dɔ ame ga bo ko'dɔ ne."

XXXII Kina ɔɔo Parosi mɔtɔ ga kuwō lende nima bilaka naga nima kiya ne 'deni te tine, lijē ɛnyī ngī kari tususu kpēnni ti lōbu 'ba bo akumu ni. Kina lijē kēnyī ngī koja bo kanya 'bēnni ga kari tinda'ba Yēsu.

XXXIII Yēsu oloma rɔ tiya mo zi bilaka naga nima yayi, bo iya te, "Mēdī moloma nge tiye bine mbowa tine mēdī muyī ama dɔma, mileki mari zi bo ame koja ma kako bine ne. XXXIV Kina ti kebeke 'deni ngī toma gɔma, ne inza ko'jake ma kpe rōmōyī inza kikalike tari tōmō n̄bō mī gɔ bi ame mēdī teyi ne."

XXXV Kina turu mɔtɔ ga kēnyī ngī tiya mo rɔ gɔ rōnni, lijē iya te, "Wa'di mo ga na bo kēdī kiya 'ba bo tara? Bo ɛdī kari n̄bō kulōwō te yala ga kina bo kiya te dinza do'jake bo? Ala bo ɛdī ko'dɔkɔ tari toloma zi bilaka ze ame ga kēdī koloma mī dɔyayi 'ba bo lōwō ne ɔtɔ. Mɔtɔga bo ɛdī ko'dɔkɔ tari tiyandi kɔmɔ bo lōwō naga nima di yayi. XXXVI Ne ma kinza tara yɔ dēne bo ti kiya te

ɔɔo domake bo pele dinza do'jake bo? Lende kiya wa'di mo ga na bo kebe kiya 'ba bo, bo kiya te gɔ bi ame bo kēdī kari teyi ne, dinza dikalike 'beze tōmō teyi?"

### *Yēsu Mini 'Ba Dīdī*

XXXVII Kina ɔɔo kōmō 'deni mī tō'dō 'ba tote karama nima ame rɔ kada ma lōbu 'ba karama mo ne tine, Yēsu ɛnyī kɔrɔ tɔrɔ kɔmɔ bilaka naga nima. Kina bo kuwōwō dɔ bo rɔ ma kembe, bo iya te, "Ya ame ga kēdī ti koda mini ne, i'dike lijē kako zō tuwē mo. XXXVIII Lende nime ɛdī 'deni kɔzɔ ma tōnē kugu mī buku 'ba Boko'ba ne, ame kiya te, 'Ya ame ga ki'di dōnni 'deni ngī rɔ ma laka gɔ lende ma ne, mini 'ba dīdī ti kɔlɔ 'deni di mīnni kɔzɔ yōpō tara.' "

XXXIX Dɔŋgala nime, Yēsu ɛdī kiya gɔ lende 'ba Nyi Kɔtɔ Laka ame Boko'ba kēdī ko'dɔkɔ ti'di mo zi ya ame ga ki'di dōnni gɔ lende 'ba Yēsu ne. Mī kada nima yayi Boko'ba i'di Nyi Kɔtɔ Laka dē gba zi bilaka rōmōyī Yēsu ileki dē gba kari mītorɔ.

XL Lende nime Yēsu kiya ne, ɔɔo ya mɔtɔ ga kuwō 'deni tine lijē ɛnyī ngī kiya te, "Rɔ ma laka bo nime, bo na ngī rɔ bo kumē lende mo tōnē Boko'ba kēdī koja ne."

XLI Ya mɔtɔ ga iya te, "Bo nime na rɔ Kurisītō."

Ya mɔtɔ ga iya te, "Bo nime Kurisītō na dē rōmōyī Kurisītō inza rɔ bilaka 'ba Galilaya. XLII Rōmōyī ugu 'deni mɔlo mī buku 'ba Boko'ba, iya te, Kurisītō ɛdī kɔdɔ di mī kupō n̄ere Dawidi. Kina gɔ kōyō bo Beteleme mī doliŋɔ 'ba Dawidi."

XLIII Lende kiya 'ba bilaka naga nima oza mīnni 'deni kɔzɔ a nima tara. XLIV Kina ya mɔtɔ ga ko'dɔkɔ ngī tinda'ba Yēsu, ne tine bɔtɔ mɔtɔ osa kōzini dē du te rɔ bo.

### *Ndo'ji 'Ba Parosi Ni*

XLV Kina ɔɔo bo kanya naga nima kēnyī kileki 'deni kari zi Parosi ni ti lōbu 'ba bo akumu naga nima tine, lijē ɛnyī kititi bo kanya naga nima,

iya te, “O'deke Yēsu mo dē kako zize bine gɔ wa'di?”

**XLVI** Bɔ kanya naga nima iya te, “Wōwō, do'ja bɔtɔ mɔtɔ dē gba ame kiya lende kɔzɔ lende kiya 'ba bɔ nime.”

**XLVII** Lijē iya te, “I'dike bo ku'bōlu ye 'deni gbī. **XLVIII** Uwōke ra ze

Parosi ni ti löbu 'be mɔtɔ ga diya lende abo naga nima rɔ lende laka?

**XLIX** Ya ma yawa naga na nge ma kēdī kuti gɔ lende abo naga nima ne rōmōyī lijē ikali kō'du ki'di 'ba Boko'ba dē. Kada mɔtɔ Boko'ba ēdī ku'du lijē mī pa'do 'ba Gehena.”

**L** Kina Parosi ma tōnē kīdēkī mōyī mo rɔ Nikuduma bo kako pa molo zi Yēsu ne kēnyī ngī tɔrɔ tiya lende zinnī, **LI** bo iya te, “Onḡoke te, inza rɔ ma laka mī kō'du ki'di ze ame Boko'ba ki'di zize ne 'dɔ todɔ karama ngī dɔ bɔ mɔtɔ tara kinza ma kuwō lende 'ba kpamo titi koḡḡo ndī lende mo.”

**LII** Lijē ileki zi Nikuduma, iya te, “Nī 'deni gbī rɔ bilaka 'ba Galilaya mɔtɔ? Ari kīdēkī buku 'ba Boko'ba te, ti ko'ja kugu yayi, iya te, bɔ kumē lende 'ba Boko'ba inza kɔdɔ di mī Galilaya.”

**LIII** Kina lijē pili kēnyī kiyēyī rōnnī ngī kari liḡɔ 'bēnnī ga rɔ kɔtɔkɔtɔ.

## VIII

**I** Yēsu ɔdɔ ngī di mī rō löbu 'ba Boko'ba bo kari dɔ dōku 'ba Bilaya.

### *Yēsu Ni Ti Kō'du Ki'di*

**II** Molo mī dɔḡbɔ na Yēsu kileki ngī kari mī reki 'ba rō löbu 'ba Boko'ba. Kina bilaka kototo rōnnī ngī ḡbanḡi zi bo yayi. Kina bo koloma ngī bēri tiyandi lijē.

**III** Kina bɔ kɔmɔ kiyandi mɔtɔ ga ti Parosi ni kako ngī zi bo. Lijē o'de 'ja mɔtɔ ame kinda'ba 'deni di bi 'ba to'dɔ yērī. Lijē i'di 'ja nima kɔrɔ kɔmɔ bilaka konzi naga nima.

**IV** Kina lijē kēnyī kititi Yēsu, iya te, “Bɔ kɔmɔ kiyandi, 'ja nime dinda'ba loko di bi 'ba to'dɔ yērī. **V** Kina kɔzɔ ame kugu 'deni molo mī kō'du ki'di 'ba Boko'ba ma Musa kugu zize ne, iya te, 'ja ma ko'dɔ yērī kɔzɔ a nime

te 'dɔ ku'du ti kulugbī dōku kōlē yaga. Ne ma 'bēyī iya tondo?”

**VI** Akititi nime lijē ēdī koma kpa Yēsu timo rɔ toma rōmōyī ɔdɔ kiya te bo kiya lende mɔtɔ rɔ ma kēnyē gɔ lijē kari kususu bo timo zi turu. Tine bo ileki abo dɔmɔ dē. Bo odi abo dɔ bo ngī le bēri tugu dɔ yayi ti dɔkole kōzi bo. **VII** Kina lijē koloma ngī nduwē rɔ tititi bo rɔ aliri. Kina bo kombi dɔ bo ngī tɔrɔ, bo kēnyī kileki zinnī, iya te, “ɔdɔ kiya te bɔ mɔtɔ di mī lōḡḡo ye nima bina, bo kikali rɔ bo, bo ko'dɔ lende kēnyē mɔtɔ dē, bo kēnyī dɔḡba ku'du 'ja nima ti dōku.”

**VIII** Kina bo kodi dɔ bo ngī gbī bēri tugu dɔ yayi ti dɔkole kōzi bo.

**IX** Kina ɔdɔ bɔ kɔmɔ kiyandi naga nima kuwō lende nime 'deni kɔzɔ a nime te tine, lijē ēnyī ngī tu'bōḡō rōnnī rɔ kɔtɔkɔtɔ kita'ba yaga di ḡgila bo. Ya ma löbu rɔ dɔ kiteli mo ga tōnē lijē na kisaki todɔ dɔḡba yaga. Kina rɔ ḡburuḡburu mo tine Yēsu ni na kola 'deni ngī nge riyō yayi ti 'ja tōnē kɔmɔ tīndī naga nima. **X** Bo ombi dɔ bo tɔrɔ kina bo kititi 'ja nima, bo iya te, “Lijē ēdī yala? Bɔtɔ ma kɔtɔ mɔtɔ ɔdɔ karama dē du te dōyī?”

**XI** Loko iya te, “Nere, bɔtɔ mɔtɔ inza.”

Bo ileki kiya zi 'ja nima, bo iya te, “Kina ma gbī, minza modɔ karama dōyī. Ari ē'bī, ne kisaki di mī kada nime tōne kinza kari ko'dɔ lende kēnyē mɔtɔ dē kpe.”

### *Yēsu, Bi Kɔpɔ 'Ba Dɔliḡɔ*

**XII** Di pōtō mo 'deni yayi tine na Yēsu kēnyī kiya zi Parosi ni, bo iya te, “Ma na rɔ bi kɔpɔ zi dɔliḡɔ nime. Ya ame ga pili kōsō 'deni ḡoma ne ilingere dē kpe mī bi kōlu. Bi kɔpɔ nime ti kīdīdī lijē 'deni ngī yaga rɔ ma lōlōwō.”

**XIII** Parosi naga nima ēnyī kileki kiya zi bo, iya te, “Lende yawa 'bī naga nima dɔḡḡo 'deni, nī ē'bī ngī ka kɔzɔ bilaka ame kēdī kodɔrɔ bīcī lende abo gɔ dɔ bo ne.”

XIV Bo ileki dɔmo zɔnni, bo iya te, “Lende yawa na dɛ. Ne ɔɔ kiyake pele te mɛdi miya lende naga nime dɔmɔyi lende 'ba gbagba ma, ele gbi. Rɔmɔyi ma bɔ mo, ma na mikali gɔ bi ame mako di teyi ne, kina ma na gbi mikali gɔ bi ame mɛdi mari teyi ne. Kpe nima bina, ikalike dɛ mako di yala, ala mɛdi mari yala. XV Kpe 'beye ɛddi ko'dɔke burɛ 'ba rɔma ngi kɔzɔ burɛ ko'dɔ 'ba bilaka lesi tara, ne 'bama minza mo'dɔ burɛ 'ba bɔtɔ. XVI Ne ɔɔ kiya te mo'dɔ burɛ 'ba bilaka pele, burɛ ko'dɔ ma ti kɛdi ngi rɔ ma kodɔrɔ rɔmɔyi minza mo'dɔ gɔ dɔma. Dɛdi do'dɔ ze ti 'bu ma ame koja ma kako di mitorɔ ne. XVII Ne ɔngɔ, lende nime ugu 'deni mɔlo mi kɔ'du ki'di ame ki'di ziye ne, iya te, ɔɔ bɔ kodɔrɔ bici lende riyɔ kiya pili rɔ lende kɔtɔkɔtɔ nima, lende nima ɛdi ngi rɔ ma laka. XVIII Kina me ma rɔ bɔ kodɔrɔ bici lende ma kina 'bu ma ame koja ma kako bine ne, bo gbi rɔ bɔ kodɔrɔ bici lende ma.”

XIX Parosi naga nima ɛnyi kiya zi bo, iya te, “Bu yi mo ɛdi yala?”

Bo iya te, “Kpe ikalike 'bu ma dɛ. Kina gbi ikalike ma dɛ. Rɔmɔyi ɔɔ kiya te kikalike ma 'deni, ti kikalike 'bu ma gbi.”

XX Lende nime Yɛsu iya di mi reki 'ba rɔ lɔbu 'ba Bɔko'ba ko'ja bo kɛdi rɔ tiyandi kɔmɔ bilaka di gɔ bi ame bilaka kɛdi ki'di kpa kɔzi ki'di 'benni ga zi Bɔko'ba di teyi ne. Mi kada nima yayi turu inda'ba bo dɛ rɔmɔyi kada abo ame Bɔko'ba ki'di 'dɔ bilaka kinda'ba bo yimo ne ɔmɔ dɛ gba.

XXI Di pɔtɔ mo na Yɛsu kɛnyi kiya zi turu lɔbu naga nima, bo iya te, “Mɛdi mari ama kada mɔtɔ kina ti kɛnyike 'deni ngi toma gɔma, ne inza kikalike tari tɔmɔ gɔ bi ame mɛdi mari teyi ne. Ti kɔ'bɔke mi lende kɛnyɛ 'be ga nbɔ mi tɔlɛ.”

XXII Turu naga nima iya te, “Lende abo nima, bo kiya te dinza dikalike

tari gɔ bi ame bo kɛdi kari teyi ne, bo ɛdi ko'dɔko tari tupɔ rɔ bo yaga?”

XXIII Bo iya te, “Kpe 'beye rɔ 'ba dɔliɔ nime. Ne ma 'bama mako di dɔyayi 'ba mitorɔ. Kpe 'beye di mi dɔliɔ nime. Ne ma 'bama minza di mi dɔliɔ nime. XXIV Gɔ kɔ'du mo kina ma 'dɔ ki'di miya te ti kɔ'bɔke mi lende kɛnyɛ 'be ga nbɔ mi tɔlɛ. ɔɔ kiya te ki'dike dɔye dɛ ngi gɔmo rɔ ma laka ma na rɔ bɔ ame rɔ ma mo ne, ti kɔ'bɔke mi lende kɛnyɛ 'be ga nbɔ mi tɔlɛ.”

XXV Lijɛ ɛnyi kititi bo, iya te, “Ni yɛ mo na?”

Bo iya te, “Ma na rɔ bɔ ma tɔnɛ miya lende mo pa ziye bine ne. XXVI Mɛdi ti lende nbani 'dɔ tiya mo gɔ lende 'be. Kina mɛdi gbi ti lende mɔtɔ ga nbani ame gɔ mo'dɔ burɛ 'be timo. Bɔ ame koja ma kako dɔliɔ nime bine ne, lende abo rɔ ma kodɔrɔ. Kina lende ame ga nge muwɔ di kpa bo ne, kina me mɛdi miya ziye kpe bilaka 'ba dɔliɔ nime.”

XXVII Lende nime Yɛsu kiya ne, turu naga nima ikali dɛ ma bo kɛdi rɔ tiya lende 'ba 'bu bo Bɔko'ba.

XXVIII Kina bo kiya zɔnni, bo iya te, “Ma kole 'ba bilaka lesi, ti kutɔtike ma 'deni dɔ ngɛri tɔrɔ kupɔke ma. Ne tine ti kikalike ma ngi 'jaa rɔ bɔ ame rɔ ma mo ne, kina ti kikalike gbi 'jaa omba wa naga nime mɛdi mo'dɔ ne, minza mo'dɔ gɔ dɔma. Kina ti kikalike ngi rɔ ma laka wa ame ga nge 'bu ma kiya zɔ ne na ma ga mɛdi miya zi bilaka ne. XXIX Bo na koja ma kina bo ɔ'bɔ tɔ bi kɔtɔ, bo ola ma dɛ kutu ma rɔmɔyi lende ame ga mɛdi mo'dɔ ne, kina kiyɛyi dɔki'di bo.”

XXX Lende nime Yɛsu kiya ne i'di bilaka ma konzi mɔtɔ ga ngi ki'di dɔnni gɔ lende abo.

### *Kupɔ Ma Laka 'Ba Abarayama*

XXXI Yɛsu ɛnyi kiya zi Yudayi naga nima ki'di dɔnni 'deni gɔ lende abo ne, bo iya te, “ɔɔ kiya te ko'dɔke wa pili ngi kɔzɔ ame mɛdi miyandi ye timo ne, ti kɛddike ngi rɔ ma laka

ro bo koso goma ga. <sup>XXXII</sup> Kina gbi ti kikalike lende laka 'ba Boko'ba ngi. Kina lende laka 'ba Boko'ba ti ki'di ye ngi kolomake ro do ngolo. Kinza keddike ra kpe ro atoli."

<sup>XXXIII</sup> Bilaka naga nima iya te, "Ze kupo Abarayama ga na. Molo kako di zi 'bu ze lobu ga boto inda'ba ze de ro atoli. Go wa'di na kiya te ti doloma ro do ngolo?"

<sup>XXXIV</sup> Bo iya te, "Ro ma laka miya ziye, bilaka pili ame ga ro bo ko'do lende kenyé ne, lende kenyé inda'ba 'deni ro 'boki. Kina lende kenyé na 'deni le'jete ro bo donni. <sup>XXXV</sup> Kozo ma kikalike atoli oloma de ko'bo nburu ro kole 'ba lijo. Ne kole 'ba bo do lijo na ti koloma ngi nburu ko'bo kpa do'bo'ba 'bu bo nima. <sup>XXXVI</sup> Kina odo kiya te kole 'ba Boko'ba na kuté goye 'deni di zi bo ame kinda'ba ye ne, boto moto inza kpe ame 'do kedí ro bo doye. <sup>XXXVII</sup> Mikali ye 'deni ngi ro kupo Abarayama ga. Ne eddi komake kori 'ba tupo ma go wa'di? Lende kiya ma naga nime na konmi de doki'di ye? <sup>XXXVIII</sup> Lende naga nime medí miya ne na ro ame 'bu ma kileme zo. Kina 'beye ndobo ame ga gbi 'bu ye kileme ziye ne na ma ga gbi keddi ko'doke."

<sup>XXXIX</sup> Lije iya te, "Abarayama na ro 'bu ze."

Kina bo kenyi kileki domo zinni, bo iya te, "Inza tara. Ma kiya te keddike ra ngi ro kole 'ba Abarayama ga देने eddi ko'doke gbi kozo 'ba Abarayama. <sup>XL</sup> Ne le'jete eddike e'be za ro toma kori ame 'do kupoke ma timo, ma mo tone medí miyeti lende ma laka ame ga muwo di kpa Boko'ba ziye ne. Lende ko'do 'ba Abarayama inza tara. <sup>XLI</sup> Ndoboko'do do 'bu ye na ma keddike ro to'do mo ne."

Lije iya te, "Ze kole koyo mi manba na de. Boko'ba na nge koto ro 'bu ze."

<sup>XLII</sup> Bo iya te, "Ma kiya te Boko'ba na kedí ra ro 'bu ye देने eddi ko'oke ma romoyi tako nime mako ziye bine ne, mako di zi Boko'ba. Mako

de go doma. Boko'ba na koja ma. <sup>XLIII</sup> Ne kpe bilaka o'dokoke de tuwo lende naga nime medí miya ne go wa'di? Lende ma laka kozo a nime te na ko'jike? <sup>XLIV</sup> Ne ongo, 'bu ye na ro Satani romoyi wa ame ga bo ko'doko ne kina ko'dokoke to'do mo. Bo 'ba bo 'deni molo ro bo a kupo. Bo o'doko abo de to'do lende laka 'ba Boko'ba romoyi bo ilagi lende laka 'ba Boko'ba 'deni molo pili. Wa 'ba bo ma bo ko'bo to'do mo na ro tunzo beti romoyi bo bo beti na. Kina bo 'deni ro nere 'ba beti.

<sup>XLV</sup> Ne 'bama nime, medí miya lende laka 'ba Boko'ba ziye ne na me ki'di kilagike ti'di doye go lende ma ne. <sup>XLVI</sup> Ongoke lende naga nima medí mo'do ne te. Ma kenyé mo ga edi? Odo kedí, iyake zo. Ne odo lende ma naga nima kedí me ro ma laka ne, o'dokoke de ti'di doye gomo go wa'di? <sup>XLVII</sup> Ya ame ga ro kole 'ba Boko'ba ne edi kuwo lende 'ba Boko'ba. Ne kpe 'beye nime inzake ro kole 'ba Boko'ba romoyi ilagike lende abo 'deni."

<sup>XLVIII</sup> Lije iya te, "Ni nime, ni na de ngi ro ma laka ro bo rumo 'ba Somorona kozo ma tone diya bine ne?"

<sup>XLIX</sup> Bo iya te, "Ma bo rumo na de. 'Bama ro toro 'bu ma. Ne kpe ebeke 'beye za titi'ja ma. <sup>L</sup> Wa naga nime medí mo'do ne minza mo'do 'do bilaka koro ma gomo, kiya ma ro bilaka ma lobu. Bo moto edi ame bo ko'doko 'do bilaka koro ma ne. Bo na ro bo ame kedí kodoro bici lende ma ro ma kodoro ne. <sup>LI</sup> Ro ma laka miya ziye, ya ame ga kedí ko'do lende pili ngi kozo wa ame ga medí miya ne, a moto ro tole inza kikali du te tomó donni."

<sup>LII</sup> Lije iya te, "Ni bo nime, dikali yi 'deni ro ma laka. Ni bo rumo na. Iya te bilaka ame ga ko'do lende kozo ko'du kiya 'bi naga nima inza kole kpe. 'Bu ze lobu Abarayama ni ole 'deni pili ti bo kume lende ma lobu 'ba Boko'ba tone ga. <sup>LIII</sup> Go wa'di na kebe kiya 'beyi royi mbiri lobu di do 'bu ze lobu Abarayama ni ma ti bo kume lende ma lobu 'ba Boko'ba



ame ga kölë ne? O'doko to'do röyi ro wa'di?"

<sup>LIV</sup> Bo iya te, "Ma 'bama nime, miya roma dë te mēdi mbiri. Ɔdo kiya te miya kozo a nima tara, lende ma inza kpe ko'do ɔto. 'Bu ma nima kēddi kidekike möyi mo ro Boko'ba kēddi koroke ne, bo na nge kiya te mēdi mbiri. <sup>LV</sup> Ne kpe 'beye ikalike bo dë. Ma na nge mikali bo. Ne ɔdo miya te mikali bo dë, ma 'deni gbī ro bo bēti kozo 'beye. Ne ongo, kina me mikali Boko'ba, wa pili ame ga bo kiya zo ne, kina me ga mēdi ro to'do mo. <sup>LVI</sup> 'Bu ye löbu Abarayama ēdi ti mi këyi römöyi mi kada nima yayi Boko'ba iya zi bo, iya te, ti ko'ja kada ma ame mēdi mako timo doliŋo nime ne 'deni ngi. Kina me bo o'ja 'deni ngi. Go kö'du mo bo 'deni ti mi këyi."

<sup>LVII</sup> Lijë iya te, "Ni nime komo koo 'bi ömō dë gba kuluku koto yo. Ro ma tondo mo ga na kebe kiya te o'ja Abarayama?"

<sup>LVIII</sup> Bo ileki domo zi ya naga nima, bo iya te, "Ro ma laka miya ziye gba kinza köyö Abarayama dë, mēdi 'deni molo ro bo ame ro ma mo ne."

<sup>LIX</sup> Kina lijë kënyi ngi tototo kulugbi doku 'do tu'du bo timo tupö bo yaga. Kina bo kënyi kolo abo ro bo ngi, bo kodo yaga di mi reki 'ba rö löbu 'ba Boko'ba yayi.

## IX

### *Yësu Ni Ti Bo Komo Kölu*

<sup>I</sup> Kina ɔdo Yësu kēdi 'deni kilingere tine, do bo ondoŋo ngi ti bo komo kölu mato ame köyö 'deni molo ro komo kölu ne. <sup>II</sup> Kina bo koso go bo ga kënyi kititi bo, lijë iya te, "Bo komo kiyandi, lende kënyë 'ba yë na me ki'di 'do köyö bo nime ro komo kölu ne? Lende kënyë abo na ala lende kënyë ko'do 'ba 'bu bo ni na?"

<sup>III</sup> Yësu iya te, "Töyö nime köyö bo nime ro komo kölu ne inza go lende kënyë abo ala gbī go lende kënyë ko'do 'ba 'bu bo ni. Tine öyö bo nime ro komo kölu 'do ki'di Boko'ba kileme tigo abo tö zi bilaka mi tilenjo

bo nime. <sup>IV</sup> Ndoɔo ame Boko'ba koja ma dömöyi mo ne, mēdi mo'do giri nime ko'ja go bi kēdi gba ro mi kada. Römöyi korondo ɔwo dë kpe, ame bilaka lesi inza kikali kpe to'do a mato. <sup>V</sup> Ne ame mēdi 'deni doliŋo bine ne, ma na 'deni ro bi kopo zi doliŋo."

<sup>VI</sup> Kina bo koto'bi woro ngi bēri, bo konyopi mando'do mo ngi kosa komo bo komo kölu tönë. <sup>VII</sup> Kina bo kiya te, "Ari kurögö komöyi mi daa 'ba Siloma." Ame 'jo 'ba möyi mo nima tēgë "Oja 'deni."

Kina bo tönë kari kurögö komo bo ngi. Na komo bo kopo ngi bo kileki ngi kari liŋo ro bo komo kopo.

<sup>VIII</sup> Kina ɔdo bo nima kēdi 'deni liŋo tine, bilaka ma mi tirī ma ngosingosi naga ti ya mato ga ame kikali bo 'deni molo tönë pa bine ro bo kpasi ne, ako ngi tongo bo, lijë iya te, "Wa, bo nime na dë tönë kēdi koloma pa kpa kori 'dë yayi tokpasi wa ne?"

<sup>IX</sup> Ya mato ga iya te, "Yëë, bo na."

Tine ya mato ga ënyi 'benni kiya te, "Bo nima na dë. Bo nime o'de rōni ka ro to'de ti bo."

Kina bo kënyi ngi kiya zinni, bo iya te, "Ma na ngi nime."

<sup>X</sup> Ya naga nima iya te, "Kömöyi ënyi kopo ko'ja go bi totondo?"

<sup>XI</sup> Bo iya te, "Bo nima kideki möyi mo ro Yësu ne na konyopi mando'do ti woro, bo kosa komo ma, na bo kiya zo go mari murögö komo ma mi daa 'ba Siloma. Kina me mari murögö komo ma yo, na komo ma kopo ngi."

<sup>XII</sup> Lijë iya te, "Yësu mo ēdi yala?"

Bo iya te, "Mikali dë."

<sup>XIII</sup> Di pötö lende nime na ya mato ga kënyi koto bo tönë ngi kari zi Parosi ni. <sup>XIV</sup> Kada nima Yësu konyopi mando'do ti woro kosa komo bo nima 'do kopo ngi yaga yimo ne, kada 'ba ro kindawo na. <sup>XV</sup> Parosi ni ebe gbī tititi bo nima go lende 'ba komo bo ame kënyi kopo 'böwu yaga ko'ja go bi ne. Tine bo ileki kiya zinni, bo iya te, "Yësu na ko'do mando'do komo ma. Kina

mari murögö yɔ. Kina me kɔmɔ ma kɔpɔ ngi.”

**XVI** Parosi mɔtɔ ga iya te, “Bo nime ako dɛ du te di zi Bɔko'ba, ma bo kɛdi kako ra ngi di zi Bɔko'ba dɛne bo ɛdi koro kada 'ba rɔ kindawo.”

Ya mɔtɔ ga iya te, “Ne ma bo kɛdi ra rɔ bo lende kɛnyɛ tara dɛne ndɔbɔ lɔbu naga nime, bo ti kikali to'dɔ mo totondo ga?”

Parosi tɔnɛ ga oza mɔnni 'deni kɔzɔ a nime te.

**XVII** Kina lijɛ kɛnyɛ 'bɔwu kititi bo tɔnɛ, lijɛ iya te, “Wa'di na komeri 'bɛyi gɔ lende 'ba Yɛsu nima bo ki'di kɔmɔyi kɔpɔ 'deni yaga ne?”

Bo nima iya te, “Bo bo kumɛ lende 'ba Bɔko'ba na.”

**XVIII** Parosi ni i'di dɔnni dɛ gba gɔ lende nima kiya te bo nima kɔmɔ mo pa rɔ ma kɔlu kina ma kɛnyɛ 'bɔwu kɔpɔ yaga ne, lijɛ iya te bɛti na ka. Kina lijɛ kidɛki 'bu 'ba bo nima ti ma mo ngi kako zinni. **XIX** Kina lijɛ kititi e'be 'bu mo naga nima, lijɛ iya te, “Kole 'be nime kiyake te ɔyɔ mɔlo rɔ kɔmɔ kɔlu ne, bo na me? Ne kɔmɔ bo ɛnyɛ kɔpɔ 'bɔwu yaga tɔne rɔ ma totondo?”

**XX** Lijɛ iya te, “Dikali ngi rɔ ma laka bo kole ze na. Kina dikali 'deni gbɛ laka ɔyɔ bo mɔlo rɔ kɔmɔ kɔlu. **XXI** Ne ɔtɔ abo tɔ nima kiyɔpɔ kɔmɔ bo tɔne ne, dikali dɛ. Bɔtɔ abo tɔ nima kiyɔpɔ kɔmɔ bo ne, dikali eze dɛ gbɛ. Ititike bo. Bo na ma, bo inza gbɛ gba rɔ kole titi. Bo na ti kikali tiyɛti lende abo nima.”

**XXII** 'Bu bo ni iya tara rɔmɔyi lijɛ ere turu 'ba Yudayi naga nima. Rɔmɔyi turu naga nima iya lende mɔtɔ 'deni mɔlo yayi, iya te, bilaka ame ga pili kiya te Yɛsu na rɔ Kurisitɔ ame Bɔko'ba koja kako di mitorɔ ne, 'dɔ ko'jɔɔ nburu yaga di bi tɔdɔ mi rɔ 'ba mɔtu. **XXIII** Lende nima na ma 'dɔ ki'di 'bu bo ni kiya te, “Bo na ma, bo inza gba rɔ kole titi. Ititike bo.”

**XXIV** Parosi ni ɛnyɛ 'bɔwu gbɛ kidɛki bo tɔnɛ kako zinni. Kina lijɛ kiya zi bo, lijɛ iya te, “Ulɔmu rɔyi ti mɔyi lɔbu 'ba Bɔko'ba nime. Dikali

'deni bo nima bo kilɛɔ yi ne bo bo lende kɛnyɛ na.”

**XXV** Bo tɔnɛ iya te, “Mikali dɛ ala bo bo lende kɛnyɛ na ya? Wa 'bama ame mikali ne na nge rɔ ame ma pa mɔlo rɔ bo kɔmɔ kɔlu. Kina me tɔne kɔmɔ ma kɔpɔ 'deni yaga ko'ja gɔ bi.”

**XXVI** Lijɛ iya te, “Wa'di na Yɛsu mo nima ko'dɔ ziyi? Bo o'dɔ tondo kina ma 'dɔ ki'di kɔmɔyi kɛnyɛ kɔpɔ yaga ne?”

**XXVII** Bo iya te, “Ne o'ja miyɛti lende naga nime 'deni gbɛ dɔgba ziye bine 'di, uwɔke dɛ. Gɔ wa'di na ko'dɔkɔke 'bɔwu 'dɔ mɛnyɛ gbɛ tiyɛti mo ziye teyi? O'dɔkɔke 'deni gbɛ tɔsɔ gɔ bo?”

**XXVIII** Kina lijɛ kɛnyɛ ngi titi'ja bo tɔnɛ, lijɛ iya te, “Ni 'bɛyi na rɔ bo kɔsɔ gɔ Yɛsu. Ne ze 'beze rɔ bo kɔsɔ gɔ 'bu ze lɔbu Musa. **XXIX** Rɔmɔyi Musa na dikali nge Bɔko'ba koloma rɔ tilende teyi bine. Ne bɔtɔ tɔ nima rɔ Yɛsu ne, dikali dɛ bo ako di yala.”

**XXX** Bo nima iya te, “Lende 'be igayi ma 'deni. Yɛsu na me kiyɔpɔ kɔmɔ ma 'deni yaga. Tine kpe ikalike bi ame bo kako di teyi ne dɛ yɔ. **XXXI** Dikali 'deni mɔlo rɔ ma laka Bɔko'ba oloma dɛ tuwɔ dɔ bo lende kɛnyɛ. Tine lijɛ ame ga koro bo ko'dɔ ako'dɔkɔ abo ga ne, na nge bo kuwɔ dɔmo. **XXXII** Bɔtɔ mɔtɔ uwɔ dɛ mɔlo kako di bi tisaki bicɛ dɔliɔ nime ma bo mɔtɔ kiyɔpɔ kɔmɔ bilaka ame kɔyɔ 'deni mɔlo rɔ kɔmɔ kɔlu kɔzɔ a nime te. **XXXIII** Ma kiya te bo nime rɔ Yɛsu ne, bo kako dɛ ngi di zi Bɔko'ba dɛne bo inza kikali to'dɔ a mɔtɔ.”

**XXXIV** Parosi naga nima iya te, “Ni ame kɔyɔ yi mɔlo di mi rɔ bo lende kɛnyɛ ne, ni na ko'dɔkɔ 'dɔ kɛnyɛ tiyandi ze?”

Kina lijɛ koga bo nima ngi yaga.

**XXXV** Tine ɔdɔ Yɛsu kuwɔ 'deni, tɛgɛ Parosi ni oga bo tɔnɛ 'deni yaga na bo kari ngi tɔngɔ mo. Kina bo kititi bo nima, bo iya te, “I'di dɔyi ra gɔ lende 'ba kole 'ba bilaka lesi?”

**XXXVI** Bɔ nima iya te, “Nere, iya zɔ te 'di bo yɛ na, 'dɔ mi'di dɔma gɔ lende abo.”

**XXXVII** Yɛsu iya te, “O'ja bo 'deni mɔlo. Ma mo nime ngɔ mɛdi milende ziyi ne, ma na ngɔ rɔ kole 'ba bilaka lesi mo.”

**XXXVIII** Kina bɔ nima kileki ngɔ kiya zi Yɛsu, iya te, “Nere ma, mikali yi 'deni ngɔ tɔne rɔ ma laka rɔ kole 'ba Boko'ba.”

Kina bo kolɔdɔ ngɔ bɛri tilɛlu Yɛsu.

**XXXIX** Yɛsu iya te, “Mako 'deni dɔlinɔ bine 'dɔ toza mi bilaka 'dɔ ki'di ya ame ga rɔ bɔ kɔmɔ kɔlu ne ko'ja bi, kina gɔ ya ame ga rɔ bɔ kɔmɔ kɔpɔ ne, gɔ kɔmɔ mo kebe kɔlu yaga.”

**XL** Parosi mɔtɔ ga ɛdi gbɔ ti Yɛsu ni yayi. Kina ɔdɔ lijɛ kuwɔ lende nima 'deni tara tine, lijɛ ɛnyɔ kiya zi Yɛsu, lijɛ iya te, “Lende kiya 'bi nima iya te ze bɔ kɔmɔ kɔlu na gbɔ?”

**XLI** Bo iya te, “ɔdɔ kiyake te ɛddike rɔ kɔmɔ kɔlu, inzake ti lende kɛnyɛ. Ne iyake rɔye rɔ bɔ kɔmɔ kɔpɔ. Kina ma lende kɛnyɛ 'be ga ti kulɔmɔ kɔ'bɔ tiye.”

## X

### *Dɔngala 'Ba Bɔ Koda Kamɔlɔ*

**I** Yɛsu iya te, “Rɔ ma laka miya ziye, ɔdɔ kɔngɔke bilaka mo kɛdi kari kpa jɔlɔ 'ba kamɔlɔ tine bo kɛnyɔ kɛki za kebe dɔ reki kinza bo kari dɛ kebe kpa dɔri nima, ikalike bo laka bo bɔ 'bɔgɔ na. Bo ako tu'bɔgɔ kamɔlɔ naga nima. **II** Ne bo ame ɔdɔ kɔngɔke kɛdi kari kpa jɔlɔ kɔdɔ ngɔ kebe kpa dɔri nima, bo na rɔ bɔ koda kamɔlɔ naga nima. **III** Bo na ti bɔ koda kpa dɔri 'ba jɔlɔ nima kurɔgɔ kpa dɔri zi bo. Kina ɔdɔ bo kidɛki kamɔlɔ abo naga nima ti mɔyi mo ga rɔ kɔtɔkɔtɔ, kina lijɛ kɛdi kuwɔ dɔ bo ngɔ. Kina bo ti koja lijɛ yaga di mi jɔlɔ. **IV** Kina ɔdɔ bo koja lijɛ 'deni pili yaga tine, bo ti kɔsɔ ngɔ dɔgba zinni bo kari toda lijɛ. Kamɔlɔ abo ga ikali mugu bo, na kɔsɔ ngɔ gɔ bo. **V** ɔdɔ bɔ

lɔwɔ mɔtɔ ame 'beri lijɛ kikali mugu mo dɛ ne na kako kidɛki lijɛ, lijɛ inza kɔsɔ gɔmo. Lijɛ pili ɛdi kirina ɛ'bɛnni mɔkɔ.”

**VI** Yɛsu iya lende nime rɔ dɔngala zi Parosi naga nima kɔzɔ a nime te. Kina tine lijɛ ikali 'jɔ mo dɛ.

**VII** Kina bo kɛnyɔ kiya zinni, bo iya te, “Rɔ ma laka miya ziye, ma na rɔ kpa dɔri 'ba jɔlɔ. **VIII** Ya naga nime kako dɔgba di zɔ ne bɔ akolɔ ni ma ti bɔ 'bɔgɔ ni na. Kina kamɔlɔ inza kikali tari tɔsɔ gɔnni. **IX** Ma na rɔ kpa dɔri. Ya ame ga pili kɛdi kɔdɔ kebe zɔ ne lijɛ ɔmɔ 'deni di mi tɔlɛ kina lijɛ ti kilɛlɛ rɔnni 'deni ngɔ nduwɛ kebe teyi gbɔ kinza lisa 'ba a mɔtɔ. **X** Rɔmɔyi bɔ 'bɔgɔ naga nima, akikali 'bɛnni nge rɔ tu'bɔgɔ mo ti tupɔ mo kina gbɔ ti tirasi mo. Ne ndɔbɔ 'bama ame mako gɔmo ne na rɔ ti'di didi ti tigɔ zi bilaka ma ga.

**XI** Ma na rɔ bɔ koda kamɔlɔ ma laka, ame kilanɔ rɔni 'deni 'dɔ kɔlɛ gɔ kamɔlɔ abo ga. **XII-XIII** Bilaka mɔtɔ ame ɔdɔ kiya te bo kinza rɔ bɔ dɔ kamɔlɔ, bo kɛdi koda abo kamɔlɔ mo tɔ naga nima nge dɔmɔyi lende 'ba girisi, bo omeri abo lende 'ba kamɔlɔ naga nima dɛ. Kina ɔdɔ bo ko'ja kuruku kɛdi kako, bo ɛdi kirina abo ngɔ yaga. Bo kola kamɔlɔ naga nima zi kuruku kinda'ba mɔtɔ ga kiyɛyi mi kɔsɔ mo ga ngɔ rɔ kɔtɔkɔtɔ. Bo irina abo yaga rɔmɔyi kamɔlɔ abo ga na dɛ. **XIV** Ne ma 'bama na rɔ bɔ koda kamɔlɔ ma laka. Mikali kamɔlɔ ma ga me rɔ kɔtɔkɔtɔ. Kina lijɛ me ikali ma gbɔ. **XV** Kɔzɔ 'bu ma ame kikali ma kina mikali bo gbɔ ne tara. Kina me milanɔ rɔma 'deni 'dɔ mɔlɛ gɔ kamɔlɔ ma ga.

**XVI** Kina mɛdi gbɔ ti kamɔlɔ mɔtɔ ga ame kinza gba mi jɔlɔ nime bine ne. Ndɔbɔ ma na gbɔ rɔ to'de mo kako bine. Lijɛ ti kuwɔ dɛki 'ba dɔma 'deni. Kina kamɔlɔ pili ti kɛdi 'deni ngɔ rɔ dɔtumu kɔtɔ. Kina bo koda mo ti kɛdi 'deni ngɔ le kɔtɔ.

**XVII** Onɔgɔke, kina me mi'di rɔma 'deni zi bilaka lesi 'dɔ kupɔ ma gɔ

mënyî mîdîdî 'jaa rɔ ma lölöwö. Gɔ lende mo na ma ki'di 'bu ma Boko'ba kɔ'ɔ ma kulöwö ne. <sup>XVIII</sup> Ne bilaka inza kikali tupö ma gɔ dönnî. Ma na mëdî mi'di rɔma zînnî 'dɔ gɔ lijê kupö ma. Mëdî ti tigo 'ba ti'di rɔma zi bilaka gɔ kupö ma. Kina mëdî gbî ti tigo 'ba tënyî tidîdî 'böwu di pötö tolê. To'dɔ wa naga nime, Boko'ba 'bu ma ose gɔmo 'deni pili zö."

<sup>XIX</sup> Lende naga nime Yësu kiya te ne i'di turu 'ba Yudayi naga nima ngî koza minnî. <sup>XX</sup> Ya ma konzi mɔtɔ ga di mî löngö lijê yayi iya te, "Bɔ nime, nöki ëdî dɔmo. Bɔ rumö na. Èddî kuwöke lende abo naga nima gɔ wa'di?"

<sup>XXI</sup> Tine ya mɔtɔ ga iya te, "Lende kiya 'ba bɔ nime, lende 'ba bɔ nöki na dë. Bɔ nöki ti kikali tiyɔpɔ kɔmo bɔ kɔmo kölu?"

#### *Yudayi Ilagi Lende 'Ba Yësu*

<sup>XXII</sup> Kina ɔdɔ kômö 'deni mî kada 'ba karama 'ba tomeri gɔ tulömu rö löbu ame mî Yerosalema ne zi Boko'ba tine kada 'ba bi këyi ame kulöwö ne na 'deni. <sup>XXIII</sup> Kina ɔdɔ Yësu këdî kilingere 'deni kebe mî dëdë ame ga nêre Solomo ko'ba mî reki 'ba rö löbu 'ba Boko'ba yayi ne, <sup>XXIV</sup> tine turu mɔtɔ ga otɔtɔ rönni ngî kako zi bo, lijê iya te, "Nî nime, lende 'bî ilikö dɔze sowa. Nî mo na ngî rɔ Kurisîtö ame Boko'ba këdî koja kako dɔlinɔ nime bine ne ala nî mo na dë? Iya lende yaga bi kɔpɔ zize kinza kilikö dɔze dë."

<sup>XXV</sup> Bo iya te, "Lende nime miya 'deni molo ziye. Tine kpe na ko'dɔkɔke e'be dë ti'di dɔye gɔ lende ma. Kina me gbî ndɔbɔ pili naga nime mëdî mo'dɔ ti közi kakpa 'ba 'bu ma Boko'ba ne ileme ma 'deni gbî laka ziye. <sup>XXVI</sup> Ne kpe ebe kilagike ti'di dɔye gɔmo römöyî kpe kamölö ma ga na dë. <sup>XXVII</sup> Kamölö ame ga rɔ 'bama ne uwö dɔma pili laka. Kina mikali lijê 'deni gbî. Kina me lijê pili ösö 'deni gɔma. <sup>XXVIII</sup> Kina mi'di didî ma nburunburu 'deni zînnî kinza bɔtɔ mɔtɔ kirasi lijê ra. Bɔtɔ mɔtɔ ikali

dë kpe 'dɔ kako kolɔ lijê di zö. <sup>XXIX</sup> Römöyî 'bu ma na ki'di lijê 'deni zö. Kina bɔtɔ mɔtɔ inza mî dɔlinɔ nime bine ame këdî ti tigo rɔ dɔ kiteli di dɔ 'bu ma. Kina me 'deni bɔtɔ mɔtɔ inza kpe ame 'dɔ kikali tako tolɔ lijê di zi bo. <sup>XXX</sup> Römöyî ze ti 'bu ma rɔ akɔtɔ."

<sup>XXXI</sup> Kina ɔdɔ bilaka naga nima lijê kuwö Yësu kiya 'deni te bo rɔ akɔtɔ ti Boko'ba tine, lijê ënyî ngî totɔtɔ kulugbî dökü 'dɔ tu'du bo timo 'dɔ lijê kupö bo yaga gɔ lende kiya abo nima. <sup>XXXII</sup> Tine bo ënyî kileki kiya zînnî, bo iya te, "O'jake ndɔbɔ naga nime mëdî mo'dɔ ne dë? Wa ame ga mo'dɔ ti közi kakpa 'ba 'bu ma ne, pili rɔ ma laka. Ne ëddî ko'dɔkɔke tupö ma gɔ wa'di?"

<sup>XXXIII</sup> Lijê iya te, "Dinza dupö yi gɔ lende laka ko'dɔ 'bî. Dëdî do'dɔkɔ tupö yi gɔ dölî 'bî ame kudölî Boko'ba ne. Nî ame rɔ bilaka lesi ne ebe tombi döyî kiya röyî n̄bö rɔ Boko'ba."

<sup>XXXIV</sup> Bo ileki kiya zi bilaka naga nima, bo iya te, "Kpe onɔke tɔ ma, lende mɔtɔ ugu 'deni molo mî buku 'ba Boko'ba, iya te, 'Kpe bilaka lesi, kpe gbî rɔ Boko'ba.' <sup>XXXV</sup> Kina kɔzɔ ame dikalike 'deni lende 'ba Boko'ba ö'bö nduwê rɔ ma kodɔrɔ. Kina me kɔzɔ duwöke bine Boko'ba bo iya zi bilaka naga nima bo kilende teyi ne, bo iya te lijê gbî rɔ Boko'ba. <sup>XXXVI</sup> Ne 'bama nime miya te ma kole 'ba Boko'ba na ne, ebe kiyake za 'böwu rɔ tudölî Boko'ba totondo ga? Ma na nge rɔ bɔ ame 'bu ma kigeli koja kako dɔlinɔ nime bine rɔ bɔ laja abo. <sup>XXXVII</sup> Kina ɔdɔ kiya te kongɔke wa naga nime mëdî mo'dɔ ne kinza 'deni ngî du rɔ lende 'ba Boko'ba tine, omba kina ti kikalike ma 'jaa ngî rɔ ma laka minza rɔ kole abo. <sup>XXXVIII</sup> Ne ɔdɔ ki'dike dɔye dë pele gɔ lende kiya ma naga nime, lende 'ba Boko'ba ame ga ko'jake ma mëdî mo'dɔ ne na ti ki'di ye kikalike ma ngî rɔ ma laka rɔ kole abo. Kina ti kikalike 'deni ngî omba ma ngî rɔ akɔtɔ ti 'bu ma. Kina 'bu ma bo gbî rɔ akɔtɔ tö."



XXXIX Kina lijë ko'doko ngi gbi tinda'ba Yësu go lende nime, ne tine Yësu ënyi kolo abo ro bo ngi yaga di zinni.

XL Bo ënyi di Yerosalema yayi, bo kari kumu gönyi yöpö 'ba Yaradene. Bo kari koloma go bi ma tönë pa Yowani koloma ro to'do bapatisi do bilaka di teyi ne. XLI Kina bilaka kolo ngi kari zi bo yayi. Tine bilaka naga nima oloma tiya mo ro go rönni, lijë iya te, "Yowani o'do lende ame ga kigayi bilaka ne de tine bo iya lende 'ba bo nime ro Yësu ne. Kina me bo kako 'deni ngi te kozo lende kiya 'ba Yowani tönë."

XLII Kina ma konzi ki'di dönni ngi go lende 'ba Yësu di yayi.

## XI

### Tölë 'Ba Lazara

I-II Bo moto ro Lazara edi koloma Betaniya. Kina lëmi bo ga Mariya ni ti Marata edi gbi koloma yayi. Mariya mo na tönë 'do ko'de 'bu kato kele kulöwö moto kinzanza ro Yësu, loko kosa gbi ndi Yësu ti sunë dönne.

Kina odo rokoko kinda'ba bo tönë ro Lazara ne 'deni, III lëmi bo ga tönë ënyi koja laja go Yësu, iya te, "Nere, ako, bo murë yi edi do rokoko."

IV Kina odo Yësu kuwö 'deni tara tine, bo iya te, "Rokoko 'ba Lazara nime nburunburu mo inza ro tölë. Tine rokoko nime i'di röni 'deni 'do Boko'ba kileme tigo abo timo zi bilaka, kina gbi 'do bo kileme tigo ma 'ba kole abo timo."

V Tine kozo ame Yësu bo koko Mariya ni ti Marata ti löndö lijë Lazara nima pele ro mbëmbë ne, VI bo oloma titi ko'do tö'do do riyö bi nima laja 'ba rokoko 'ba Lazara ko'ja bo teyi ne. VII Kina bo kënyi kiya zi bo köso go bo ga, bo iya te, "Ënyike dilekike darike Betaniya."

VIII Lijë iya te, "Bo komo kiyandi, ya naga nima o'doko tönë 'do tu'du yi ti doku kupö yi yaga giri naga nime di yayi. Eddi ko'doko gbi tari 'böwu yayi go wa'di?"

IX Bo iya te, "Laka. Ongoke kada te. Odo kada kodo 'deni ro mi donbo edi keze nbö komo mi dokopiyari. Bilaka ame keddi kilingere ro mi kada ne ikali de ma 'do kila'ba mi go ma titi ame ga mi kori ne, romöyi go bi edi ro ma koro. X Ne odo kiya te bilaka moto kënyi bi lingere ro mi korondo, bo edi kila'ba mi go, romöyi bi koro inza."

XI Kina bo kiya gbi 'böwu zinni, bo iya te, "Bo murë ze Lazara ödö 'deni, ne tine meddi mari mindini bo yaga."

XII Lijë iya te, "Yëe, nere. Odo bo keddi bi tö'do, na laka, 'do do bo kitewu di potö rokoko nima."

XIII Dëmba bo edi ro tiya lende 'ba tölë 'ba Lazara, tine lijë omeri 'bënni tégë bo edi ro tiya lende 'ba tö'do ma laka.

XIV Kina bo kumo mi 'jo 'ba lende nima zinni, bo iya te, "Lazara öle 'deni ro tölë. XV Ne meddi ti mi këyi romöyi minza ti bo yayi. Ne lende nime ti ki'di ye 'deni ngi ki'dike doye ro ma laka go lende ma. Ënyike darike tongo bo."

XVI Toma ame bilaka keddi kidëki möyi bo moto gbi ro Ronja ne, odo bo kongo Yësu kiya lende 'deni kozo a nima tara tine, bo ënyi ngi toro, bo kiya zi lepï bo naga nima, bo iya te, "Darike 'do dölëke bi koto ti nere ze."

XVII Kina odo Yësu ni kari 'deni komo Betaniya tine, bilaka iya zi bo tégë toku nima o'do 'deni do sowo mi gö. XVIII Gawo mo nima owo de di ngila Yerosalema. XIX Kina bilaka ma konzi moto ga ako 'deni di yayi tuyë komo Mariya ni ti Marata di potö tölë 'ba löndö nni nima.

XX Marata uwö lende 'ba tako 'ba Yësu nima 'deni. Kina loko kënyi ngi kari turë do Yësu go kori. Mariya na kileke 'bëni lijo. XXI Marata iya gbo zi Yësu, iya te, "Yö, nere, ma kiya te keddi ra tize bine dëne löndö ma nime inza köle kozo a nime te. XXII Ne pele mikali 'deni Boko'ba ti ko'do wa ame ga pili kititi di zi bo ne ngi."

XXIII Yēsu iya te, “Löndö yī ēdī kēnyī kīdīdī kōdō yaga di mī tölē nime.”

XXIV Marata iya te, “Mikali 'deni ngī tara rō ma laka bo ti kēnyī ngī kōdō yaga di mī tölē kōtō ti tōku ma laki mōtō ga mī kada ame 'deni rō nburunburu 'ba dōliṅō nime ne.”

XXV Yēsu iya te, “Ma na rō bo tīdīdī bilaka yaga. Ma na rō bo ti'di tōku kēnyī kōdō yaga. Ya ame ga pili ki'di dōnnī 'deni gō lende ma ne, odo lijë kōlē pele, ti kēnyī kīdīdī 'deni. XXVI Ya ame ga pili ki'di dōnnī 'deni gō lende ma lijë kēnyī kīdīdī 'deni ne, lijë inza kōlē kpe. I'di dōyī 'deni ngī gō lende nime?”

XXVII Marata iya te, “Nere, mi'di dōma 'deni ngī rō ma laka gōmo nī na rō Kurīsītō ame Boko'ba kēdī koja kako dōliṅō nime ne. Kina mi'di dōma 'deni gbī gōmo nī na rō kole 'ba Boko'ba.”

XXVIII Kina loko kēnyī ngī kari kīdēkī Mariya. Loko kugu gōmo liwo zīnī, iya te, “Bo kōmō kiyandi ze omō 'deni yaga 'dē yayi. Bo ēdī kīdēkī yi.”

XXIX Kina odo Mariya kuwō lende nima 'deni kōzō a nima tara tine, loko ēnyī kobari rōnī ngī welo di bēri kari turē dō Yēsu. XXX Tine Yēsu omō dē gba liṅō. Bo ēdī gba gō kōri gō bi ma tōnē Marata kurē dō bo teyi ne. XXXI Kina odo bilaka ma tōnē ga kēdī rō tuyē kōmō Mariya yayi ne kōṅgō loko 'deni ngī kobari rōnī welo kōdō yaga kōzō a nima tara tine, lijë ēnyī 'deni kozi gōnī. Rōmōyī lijë omeri 'bēnnī, lijë iya te mōtōga loko ēdī kari bi monō kpa tī'bōrō nime kusu löndō nī Lazara teyi ne.

XXXII Kina odo Mariya kōmō 'deni ko'ja kōmō Yēsu tine, loko olōdō ngī bēri tīlēlu bo, loko iya te, “Yō, nere, ma kiya te kēddī ra tize bine dēne löndō ma nime inza kōlē kōzō a nime te.”

XXXIII Kina odo Yēsu bo kōṅgō Mariya ni ti bilaka pili ame ga ngila nī yayi ne kēdī 'deni pili kudu kōzō a nima tara tine, lende mo o'ō 'deni

ngī rō bo n̄bō kōdō dōkī'dī bo, XXXIV bo iya te, “Usuke tōku nime yala?”

Lijē iya te, “Nere, ako kōṅgō gō bi ame dusu teyi ne.”

XXXV Kina tōlo ki'di tōlōdō ngī di kōmō Yēsu. XXXVI Bilaka naga nima yayi ēnyī tiya mo rō gō rōnnī, lijë iya te, “Oṅgōke tō ma, lende 'ba Lazara o'ō 'deni rō bo sowa.”

XXXVII Ya mōtō ga iya te, “Bo ikali tiyōpō kōmō bo kōmō kōlu. Ne gō wa'di na bo kōkōnyī Lazara dē kinza kōlē?”

### *Tōdō 'Ba Lazara Di Mī Tölē*

XXXVIII Kina odo Yēsu bo kari kōmō 'deni gō bi ame kusu Lazara teyi ne, tine lende mo o'ō 'deni gbī kōdō dōkī'dī bo. Tōku nima usu 'deni mī tī'bōrō kina ulōli kpamo 'deni teyi ti kulugbī dōku ma lōbu. XXXIX Yēsu iya te, “Ululuke dōku nima yaga.”

Marata ma tōnē rō lēmī 'ba Lazara mo ne iya te, “Nere, bo olē 'deni ko'dō tō'dō dō sowō. Yida rō bo ti kato 'deni.”

XL Bo iya te, “Omeri gō lende ma tōnē miya zīyī ne, odo ki'di dōyī 'deni ngī rō ma laka gōmo, ti ko'ja tigō 'ba Boko'ba ngī.”

XLI Bilaka naga nima ululu dōku tōnē yaga. Kina Yēsu kombi kōmō bo ngī mītōrō, bo iya te, “'Bu ma, mo'do yēē'dī zīyī rō mbēmbē gō ame kēddī kuwō dōma ne. XLII Mikali 'deni ngī rō ma laka ēddī nduwē kuwō dōma. Ne mēdī miya tara 'dō ki'di bilaka naga nime bine ne ki'di dōnnī ngī gōmo nī na koja ma kako dōliṅō nime bine.”

XLIII Kina bo kīdēkī ngī rō ma kembe, bo iya te, “Bo ne, Lazara, odo yaga.”

XLIV Kina Lazara tōnē 'deni rō tōku ne, kēnyī ngī kōdō yaga di mī tī'bōrō. Bo odo 'deni pili ti bōṅgō 'ba tusu tōku ame kusu bo timo ne rō bo ti bōṅgō ma mbowa mōtō ame kudōdu kōmō bo timo ne. Yēsu iya zi ya naga nima, iya te, “Opeke bo yaga 'dō bo kari abo.”

*To'ji Yēsu**(MT 26:1-5; MK 14:1-2; LK 22:1-2)*

**XLV** Bilaka ma tönē ga kako tonḡo Mariya ni ne, o'ja lende löbu nima Yēsu ko'do, bo ki'di Lazara kēnyī kindiḡi kodo yaga di mi tölē ne 'deni. Kina ya ma konzi mato ga ki'di dönni ḡḡi ḡo lende 'ba Yēsu mi kada nima.

**XLVI** Ya mato ga ēnyī 'bēnni kari kiya lende mo zi Parosi ni. **XLVII** Kina Parosi ni kēnyī kodo'bo rōnni ḡḡi ti löbu 'ba bo akumu ni. Kina lijē kototo kpēnni ḡḡi bi koto ti bo burē ni, lijē iya te, "Wa'di ga na ḡo do'doke ḡḡi zi bo nime ro Yēsu ne? Bo ö'bö 'ba bo za to'do ḡo koto ma kozo wa naga nime te. **XLVIII** Odo dolake bo nduwē kö'bö to'do lende abo naga nime kozo a nime te, bilaka pili ēdi ki'di dönni ḡḡi me ḡo lende abo kina lijē kēdi kōsö ḡḡi pili ḡo bo, kina turu 'ba Romo kēdi kalo ya ḡḡi doze, kirasi doliḡo ze nime, kitiko rö löbu 'ba Boko'ba ze nime ḡḡi yaga."

**XLIX** Bo mato ro Kayapa, ame bo na mbiri ro bo do bo akumu mi kōmo koo mo nima ne, bo ēnyī tōro tilende zinni. Bo iya te, "Kpe nime, ikalike oto dē du te. **L** Omerike to ma, ma laka na ziye ḡḡi 'do ti'di bo koto nima na 'do kōlē di do ame 'do bilaka löbu nime kōlē kpaki kote dönni yaga ne."

**LI** Lende nime Kayapa kiya ne, lende 'ba ti do bo na dē. Kayapa bo na ro bo do bo akumu mi kōmo koo nima. Kina ma lende nime, bo umē 'deni di zi Boko'ba ame kiya te Yēsu na ḡge ḡo kōlē ame 'do kutē ḡo bilaka 'ba Yudayi pili di mi tölē ne. **LII** Tine dē ḡge tutē ḡo Yudayi ni koto, ne gbī tutē ḡo bo löwö ame ga ro kole 'ba Boko'ba ne todo'bo mo pili ro akoto.

**LIII** Mi kada nima yayi na löbu 'ba Yudayi naga nima kususū kpēnni ḡḡi nati ro Yēsu 'do tupö mo.

**LIV** Kina odo Yēsu bo konḡo 'deni tara tine, bo ilingere dē kpe kileme ro bo bi kopö mi gawo 'ba Yerosalema. Bo ēnyī kari mi doliḡo ma

mbowa mato kideki möyi mo ro Eporima ḡḡosi ti yi mökö. Kina lijē kari koloma ḡḡi yayi ti bo kōsö ḡo bo ga.

**LV** Kina odo tö'dö 'ba karama 'ba Pasaka kola 'deni ḡḡosi tine, bilaka 'ba mi doliḡo ma titi naga ototo rōnni 'deni kari Yerosalema. Lijē ari molo gba di kōmo kada 'ba karama tari to'do dölēti 'bēnni ame 'do ki'di lijē kēdi ro ma kopö kōmo Boko'ba ne.

**LVI** Kina ya mato ga ki'di ḡḡi toma ḡo Yēsu di yayi. Lijē ototo dönni mi reki 'ba rö löbu 'ba Boko'ba. Lijē koloma ro tiya mo, iya te, "Omerike 'deni tondo? Bo ti kako mi karama nime?"

**LVII** Lijē iya lende nima tara rōmöyi ya ame ga ro löbu 'ba bo akumu ni ne ti Parosi ni i'di lende mo 'deni zi bilaka naga nima pili di yayi tēgē, odo bilaka mato kikali ḡo bi ame Yēsu kēdi teyi ne, ḡo bo mo kako kiya zinni 'do lijē kari kinda'ba Yēsu.

**XII***Ondi 'Bu Ro Yēsu Di Betaniya*  
*(MT 26:6-13; MK 14:3-9)*

**I** Mi tö'dö do modokoto gba di kōmo kada 'ba karama 'ba Pasaka, na Yēsu kēnyī ḡḡi kileki kari Betaniya liḡo 'ba Lazara ma tönē bo kindiḡi yaga di mi tölē ne.

**II** Kina ko'do akonyo ḡḡi zinni di yayi bi koto ti Lazara. Tine Marata na koloma ro toja laja zinni.

**III** Mariya ēnyī 'bēni kari ko'de ro 'bu ma kato kele kulöwö mato ame ndögö mo kitigö kulöwö ne. Kina loko kinzanza ḡḡi ḡo ndi Yēsu. Kina loko koloma ḡḡi ro tosa gomo ti sunē dönī. Tato 'ba 'bu nima ogba mi rö ame lijē kēdi yimo ne 'deni ḡḡi ti rōni.

**IV** 'Bu nima Mariya kinzanza ro Yēsu ne lende mo ēnyī kēnyē ḡḡi mi Yuda Isikarita ma tönē ro bo ma koto mato di mi löngö bo kōsö ḡo Yēsu ga ne. Bo na ro bo ame kēdi kari kususū Yēsu zi turu kada mato ne. **V** Bo iya te, "Ja nime loko kēdi kugö

'bu 'bēni nime ra mōkō dēne loko ēdi kora mi girisi ngi ro ma kēnyē kozo girisi ame bo ndobo kēdi ko'ja mi komo koo koto ne tara, 'do loko kokonyi bo lisa timo."

<sup>VI</sup> Lende nima Yuda kiya kozo a nima ne, bo omeri dē go lende 'ba bo lisa. Tine bo iya tara rōmōyi bo bo 'bōgō na. Bo na ro bo kikeki girisi ame bilaka kēdi ki'di zi bo kōsō go Yēsu ga ne. Kina mi kada mōto ga bo ēdi nduwē ko'wali mōto ga zi bo.

<sup>VII</sup> Yēsu iya te, "Kinza konbenbe loko dē. Wa nime loko ko'do ne ēdi ro ma laka. Loko ikeki 'bu nime 'deni 'do loko kosa roma kozo a nime te 'do kilejo yida roma molo ndo koda do tolē ma ame mēdi mōlē ne. <sup>VIII</sup> Bo lisa naga nima lijē ēdi kō'bō tiye bine. Ne ma 'bama minza mō'bō tiye bine."

#### *Titeri Tupō Lazara*

<sup>IX</sup> Mi kada nima yayi bilaka ma konzi uwō lēbi 'ba Yēsu ame bo kēdi Betaniya ne 'deni. Kina lijē kolo ngi kari zi bo yayi kina gbī 'do tari tonjo Lazara ma tōnē Yēsu ki'di kindiŋi yaga di mi tolē ne. <sup>X</sup> Kina löbu 'ba bo akumu ni kususu kpēnni ngi gbī ro Lazara 'do tupō mo yaga, <sup>XI</sup> rōmōyi kō'du go lende abo na me ki'di bilaka pili kilagi lende 'bēnni 'deni ki'di dōnni 'deni me go lende 'ba Yēsu.

*Todo 'Ba Yēsu Mi Yerosalema*  
(*MT 21:1-11; MK 11:1-11; LK 19:28-40*)

<sup>XII</sup> Mi bi kēzē mōto 'bōwu bilaka ma konzi ame ga kolo 'deni kari to'do karama 'ba Pasaka mi Yerosalema ne uwō tēgē Yēsu ēdi ko'doko tako todo mi gawo. <sup>XIII</sup> Kina lijē koga mbili mbirō ngi kōzinni. Lijē kari turē do bo timo go kori tilēlu bo ti towawa do mbili mbirō 'bēnni naga nima. Lijē ulōri timo ro ma kembe tēgē, "Dilēluke Boko'ba. Yēyi kēdi do bo ame kako ti mōyi bo nere Boko'ba ne. Boko'ba ko'do yēyi do nere 'ba Yisarele."

<sup>XIV</sup> Yēsu o'ja akaca 'deni kina bo kēki 'deni dōmo kēdi kako timo mi Yerosalema. Ēdi 'deni kozo lende

ma tōnē kugu molo mi buku 'ba Boko'ba ne tara. Ame kiya te, <sup>XV</sup> "Kpe bilaka 'ba Yerosalema, kinza kereke dē kpe. Nere 'be na me 'dē kēdi 'deni liya ro tako. Bo ēki 'deni do kole akaca."

<sup>XVI</sup> Bo kōsō go Yēsu ga ikali 'jo 'ba lende nima dē gba. Kina odo Yēsu kēnyē kodo 'deni yaga di mi tolē tine, kina 'jaa lijē koloma ro tomeri mo dēmba lende nime ugu ro dōmōyi Yēsu kina me bilaka ko'do 'deni ngi tara zi bo.

<sup>XVII-XVIII</sup> Mi kada nima Yēsu kēdi kako Yerosalema ne, bilaka ma konzi ari turē do bo go kori go kō'du 'ba Lazara. Rōmōyi lijē uwō lende mo 'deni di zi ya ame ga tōnē kēdi ti Yēsu ni yayi mi kada nima bo kindiŋi Lazara, bo kideki kodo yaga di mi ti'bōrō yimo ne. <sup>XIX</sup> Kina odo Parosi ni konjo 'deni bilaka kēdi kolo kari turē do Yēsu go kori kozo a nima tara tine, na lijē kebe ngi ro tiya mo ro go rōnni lijē iya te, "Onjoke te, ze 'beze do'doke oto dē kpe, bilaka ona 'deni ngi 'doyi kari go bo nime 'dē."

#### *Bo Löwō Ako Zi Yēsu*

<sup>XX</sup> Mi kada nima yayi bo löwō mōto ga ako 'deni gbī mi Yerosalema yayi bi to'do mōtu zi Boko'ba. <sup>XXI</sup> Kina lijē kako ngi kilende zi Pilipō rōmōyi bo di mi bilaka 'ba Betesayida ame di mi dōyayi 'ba Galilaya ne. Lijē iya te, "Do'doko tilende ti Yēsu."

<sup>XXII</sup> Kina Pilipō kēnyē kari kiya ngi zi Andareya. Kina lijē kari kiya lende tōnē ngi zi Yēsu. <sup>XXIII</sup> Bo iya te, "Kada ame 'do bilaka ko'ja tigo 'ba kole 'ba bilaka lesi timo ne omō 'deni. <sup>XXIV</sup> Ro ma laka mēdi miya ziye, lende nime ēdi kozo 'jo nyönyu tara. 'Jo nyönyu koto odo kiya te kikeki, ēdi kō'bō le 'biri koto go bi mo nima. Ne odo kiya te kidiyē 'jo nima 'deni mi yayi, kenme 'deni yaga, ēdi kōtu ngi kiyōbu kari toro nbo kana nbanj dōmo. <sup>XXV</sup> Kina ēdi gbī tara, ya ame ga ko'doko toloma to'bō mi dolijo nime bine ne, lijē



ti kölë 'deni ngî. Ne ya ame ga ko'dɔkɔ də 'dɔ toloma tɔ'bɔ dɔlɔŋɔ nime bine ne, lijë na ngî ti kɛdî ti didî ma ŋburunburu. <sup>XXVI</sup> Ya ame ga lijë ko'dɔkɔ toja laja zö ne i'dike lijë kôsö gɔma 'dɔ lijë ame ga rɔ bɔ laja ma ga ne kɛdî nduwë bi kɔtɔ tɔ. Kina 'bu ma ti ki'di kôzi kakpa 'ba löbu abo 'deni ngî zinni.

<sup>XXVII</sup> Kina me le'jete ma 'deni ngî ti meri rɔ mbëmbë, mikali də ɔdɔ 'dɔ miya tondo mo ga. 'Dɔ mititi 'bu ma gɔ bo kiyese ma yaga di zi gɔmɔ 'ba mi kada ma tɔne nime? Ne ɔdɔ kiya te miya tara, ele də. Römöyî lende 'ba 'dɔ tɔdɔ mi gɔmɔ nime kina me mako gɔmɔ dɔlɔŋɔ nime bine ne. <sup>XXVIII</sup> Tine ti miya te, "Bu ma, ileme löbu 'bî zi bilaka.' "

Kina gɔ lende nime Yësu kiya kɔzɔ a nime te ne yɔ, kina birɔ kudu ngî kako di mitorɔ tégë, "Mileme löbu ma 'deni mɔlo zi bilaka, ne ti mileme gbî 'böwu rɔ ma lölöwö."

<sup>XXIX</sup> Bilaka ma konzi ame ga kɛdî kɔrɔ yayi ne, uwö birɔ nima kudu ne 'deni. Ya mɔtɔ ga iya rɔ tɔrɔ kapi, tine ya mɔtɔ ga iya te malayika 'ba Bɔko'ba na kɛdî kilende zi Yësu. <sup>XXX</sup> Kina bo kileki kiya zinni, bo iya te, "Birɔ nime udu də dömöyî ma. Udu gɔ lende 'be. <sup>XXXI</sup> Kada ame Bɔko'ba ko'dɔkɔ to'dɔ burë 'ba dɔlɔŋɔ nime yimo ne kina me 'deni tɔne. Kina kada ame 'dɔ Bɔko'ba koga Satani ame ko'dɔ rɔni 'deni rɔ ŋere 'ba dɔ dɔlɔŋɔ nime timo yaga ne, kina me 'deni gbî tɔne. <sup>XXXII</sup> Kina ɔdɔ bilaka kogba ma 'deni kutötî ma dɔ ngëri tɔrɔ tine, ti mo'de bilaka pili 'deni ngî kako zö."

<sup>XXXIII</sup> Lende nime, bo iya te 'dɔ bilaka kikali lende 'ba tölë abo nime kɛdî kako ne. <sup>XXXIV</sup> Tine bilaka naga nima ënyî kiya zi bo, iya te, "Ugu 'deni mɔlo mi buku 'ba Bɔko'ba iya te Kurisîtö ame Bɔko'ba kɛdî koja kako dɔlɔŋɔ nime bine ne ëdî kako koloma kö'bö rɔ ŋburunburu. Ne rɔ ma tondo mo ga na kebe kiya 'böwu, kiya te Bɔko'ba o'dɔkɔ 'dɔ bilaka kogba kole 'ba bilaka lesi kutötî dɔ

ngëri tɔrɔ? Yë mo na rɔ kole 'ba bilaka lesi mo?"

<sup>XXXV</sup> Bo iya te, "Bi kɔrɔ 'ba dɔlɔŋɔ nime ëdî koloma ŋge tiye mbowa. Ne kina laka 'dɔ kilingereke ko'ja bi kɔrɔ nima kɛdî gba tiye, kinza mandölu kutu'bö ye ra di gɔ kɔri. Ya ame ga kɛdî kilingere 'bënnî mi mandölu ne, lijë ikali kɔri ame lijë kɛdî kari teyi ne də. <sup>XXXVI</sup> Ne tine ɔdɔ kiya te bi kɔrɔ nime kɛdî gba kɔzɔ a nime te, i'dike dɔye gɔ lende mo 'dɔ keddike rɔ kole 'ba bi kɔrɔ."

Kina ɔdɔ Yësu kote tiya lende naga nime 'deni kɔzɔ a nima tara tine, bo ënyî kari kusu abo dɔ bo ngî titi mbowa yaga bi mɔtɔ di zi tindi 'ba bilaka naga nima. <sup>XXXVII</sup> Bilaka naga nima lijë o'ja Yësu pele ngî kɛdî ko'dɔ lende ame ga kö'du mo ga kigayi bilaka pili ne, lijë i'di dönñî də gɔ lende abo. <sup>XXXVIII</sup> Èdî 'deni kɔzɔ lende ma tönë Yesaya kugu mi buku 'ba Bɔko'ba, kiya te, "Nere, lijë o'ja tigɔ 'bî pele tine bɔtɔ mɔtɔ i'di dönñî də gɔ lende ze nime."

<sup>XXXIX</sup> Kina ma ki'di bilaka naga nima ko'dɔkɔ də ti'di dönñî gɔ lende 'ba Yësu, römöyî Yesaya ugu lende mɔtɔ 'deni gbî yayi, iya te, <sup>XL</sup> "Bɔko'ba iya te, 'Miyölu kömönnî 'deni yaga, kina mîdiri kpa kɔri ma kari mi dökü 'ba dönñî 'deni gbî teyi. Kinza lijë kɔŋgɔ ra ti kömönnî, kina kinza kɔdɔ ra gbî mi dökü 'ba dönñî. Kinza lijë kɔtɔ dönñî ra di mi lende kënyë 'bënnî ga lijë kileki zö milenjo lijë.' "

<sup>XLI</sup> Yesaya iya lende nime te gɔ kö'du 'ba Yësu römöyî bo o'ja löbu 'ba Yësu 'deni mɔlo.

<sup>XLII</sup> Dëmba ya ma konzi mɔtɔ ga di mi löngö bilaka löbu 'ba Yudayi naga nima i'di dönñî 'deni rɔ ma laka gɔ lende 'ba Yësu. Tine lijë rɔ tikere di zi Parosi ni kinza ko'jɔŋɔ lijë ra yaga di bi tɔdɔ mi rɔ 'ba mötu. Kina ki'di lijë kɛdî koloma ngî kinza tumö mi lende nima yaga. <sup>XLIII</sup> Römöyî tiyëyî dökî'dî bilaka lesi na za lijë ki'di kö'du mo kɔ'ɔ rönñî

rɔ dɔ kiteli di dɔ t̄ȳȳi d̄ɔki'di Boko'ba.

<sup>XLIV</sup> M̄i kada m̄ɔtɔ 'b̄owu na Ȳesu k̄enȳi kiya rɔ ma kembe, iya te, "Ya ame ga ki'di d̄ɔnn̄i 'deni ŋ̄gi rɔ ma laka gɔ lende ma ne, 'bu ma ame koja ma kako d̄ɔliŋɔ nime bine ne kina ma 'deni gb̄i lij̄e ki'di d̄ɔnn̄i ḡɔmo. <sup>XLV</sup> Bilaka ame ga ko'ja ma 'deni 'bu ma na ma 'deni gb̄i lij̄e ko'ja. <sup>XLVI</sup> Mako 'deni d̄ɔliŋɔ nime bine rɔ bi k̄ɔpɔ 'dɔ ki'di ya ame ga ki'di d̄ɔnn̄i gɔ lende ma ne koloma d̄e kpe m̄i mand̄ɔlu. <sup>XLVII</sup> Ne ya ame ga lij̄e kuw̄ɔ lende ma nime pele, lij̄e ko'd̄ɔkɔ d̄e to'dɔ mo ne, ma na d̄e m̄edi mo'dɔ bur̄e 'b̄enn̄i. R̄ɔm̄oȳi mako d̄e d̄ɔliŋɔ nime bine bi to'dɔ bur̄e 'ba bilaka lesi. Mako t̄ɔm̄ɔ bilaka di m̄i t̄ɔl̄e. <sup>XLVIII</sup> Ya ame ga ko'ji ma ko'd̄ɔkɔ lende ma d̄e ne, lende naga nime m̄edi miya ne na k̄edi kiya bur̄e 'ba r̄ɔnn̄i kada m̄ɔtɔ m̄i kada ame 'deni rɔ ŋ̄buruŋburu 'ba d̄ɔliŋɔ nime ne. <sup>XLIX</sup> Lende naga nime m̄edi miya ne, minza miya ti k̄ɔzi kakpa 'ba gbagba ma. 'Bu ma ame koja ma kako d̄ɔliŋɔ nime bine ne, bo na ki'di lende naga nime z̄ɔ pili rɔ k̄ɔt̄ɔk̄ɔt̄ɔ 'dɔ miya. <sup>L</sup> Kina mikali ŋ̄gi rɔ ma laka toro k̄ɔ'du ki'di abo na k̄edi ki'di bilaka k̄edi ti d̄idi ma ŋ̄buruŋburu. Kina lende ame ga 'bu ma kiya z̄ɔ ne, kina ma ga ŋ̄gi m̄edi miya koko ziye k̄ɔz̄ɔ ame bo kiya z̄ɔ ne tara."

### XIII

#### *Ȳesu Ur̄ɔḡɔ Nd̄i B̄ɔ Laja*

<sup>I</sup> Kina ɔdɔ k̄ɔm̄ɔ 'deni m̄i t̄ɔ'd̄ɔ ma d̄ɔndende di k̄ɔm̄ɔ kada 'ba karama 'ba Pasaka tine, Ȳesu ikali 'deni m̄ɔlo kada 'ba tileki abo di d̄ɔliŋɔ nime bine 'dɔ tari zi 'bu bo ɔw̄ɔ d̄e kpe. Ne bilaka abo ga ame bo k̄ɔ'ɔ di m̄i d̄ɔliŋɔ nime bine ne, bo ti kileme ŋ̄buruŋburu 'ba ak̄ɔ'ɔ abo ŋ̄gi teyi.

<sup>II</sup> M̄i kada nima yayi Ȳesu ni ot̄ɔt̄ɔ d̄ɔnn̄i 'deni ti b̄ɔ k̄ɔs̄ɔ gɔ bo ga m̄i d̄ɔk̄ɔpiyari tonyo akonyo. Tine Satani i'di meri mo 'deni m̄ɔlo m̄i Yuda kole 'ba Simona Isikarita 'dɔ bo kari kususu Ȳesu zi turu.

<sup>III</sup> Ȳesu ikali 'deni 'bu bo Boko'ba i'di tiḡɔ 'ba wa pili 'deni zi bo. Kina bo ikali 'deni gb̄i bo ako di zi Boko'ba kina me bo k̄edi kileki 'deni gb̄i kari zi Boko'ba. <sup>IV</sup> Kina bo k̄enȳi ŋ̄gi t̄ɔrɔ, bo kolɔ b̄ɔŋgɔ ma l̄ɔbu yaga di rɔ bo. Kina bo kogba b̄ɔŋgɔ 'ba tididi rɔ ŋ̄gi, bo kud̄ɔdu 'b̄omb̄ɔ bo. <sup>V</sup> Kina bo kun̄ɔ mini ŋ̄gi m̄i lebe. Kina bo ki'di ŋ̄gi tur̄ɔḡɔ nd̄i b̄ɔ k̄ɔs̄ɔ gɔ bo ga. Kina bo koloma ŋ̄gi nduw̄e tididi mo ti b̄ɔŋgɔ mo nima.

<sup>VI</sup> Kina ɔdɔ bo k̄ɔm̄ɔ 'deni dɔ Simona P̄it̄ɔr̄ɔ tine, P̄it̄ɔr̄ɔ ̄enȳi kiya zi bo, iya te, "N̄ere, n̄i na 'dɔ kur̄ɔḡɔ nd̄ɔ?"

<sup>VII</sup> Bo iya te, "Wa nime m̄edi mo'dɔ ne, ikali 'jɔ mo d̄e, ne ti kikali 'jɔ mo 'jaa kada m̄ɔtɔ."

<sup>VIII</sup> P̄it̄ɔr̄ɔ iya te, "A m̄ɔtɔ ŋ̄gi rɔ nd̄ɔ 'dɔ kur̄ɔḡɔ, inza du te."

Bo iya te, "ɔdɔ kiya te mur̄ɔḡɔ nd̄iȳi d̄e, inza kpe rɔ 'bama."

<sup>IX</sup> P̄it̄ɔr̄ɔ iya te, "N̄ere, ne ɔdɔ k̄edi tara, kinza kur̄ɔḡɔ d̄e ŋge rɔ nd̄ɔ. Tine ur̄ɔḡɔ r̄ɔma pili kala ŋ̄b̄ɔ d̄ɔma t̄ɔrɔ kpaki ti k̄onyɔ ma ga."

<sup>X</sup> Bo iya te, "Bilaka ame kur̄ɔḡɔ r̄ɔn̄i 'deni r̄ɔmo 'deni m̄ɔlo rɔ ma k̄ɔpɔ. Tine nd̄i bo na ŋge kola 'dɔ tur̄ɔḡɔ mo. Kpe nime bine me rɔ ma k̄ɔpɔ. Ne b̄ɔ ma k̄ɔt̄ɔ di m̄i l̄ɔŋḡɔ ye na ŋge kinza rɔ ma k̄ɔpɔ."

<sup>XI</sup> Lende 'ba b̄ɔ ma k̄ɔt̄ɔ ma kinza rɔ ma k̄ɔpɔ nima bo kiya ne, bo ikali b̄ɔ ame k̄edi ko'd̄ɔkɔ tari tususu bo zi turu ne 'deni.

<sup>XII</sup> Kina ɔdɔ bo kote tur̄ɔḡɔ nd̄i b̄ɔ k̄ɔs̄ɔ gɔ bo ga 'deni pili tine, bo olɔ b̄ɔŋgɔ ma l̄ɔbu abo t̄ɔn̄e ŋ̄gi rɔ bo. Kina bo koloma ŋ̄gi b̄eri. Bo iya te, "Lende nime mo'dɔ ziye ne, ikalike 'jɔ mo ra? <sup>XIII</sup> Kina k̄ɔz̄ɔ ame k̄ɔ'b̄ɔke nduw̄e tid̄eki ma rɔ b̄ɔ k̄ɔm̄ɔ kiyandi, kina gb̄i rɔ ŋere tara ne, ele, r̄ɔm̄oȳi ma ŋ̄gi rɔ ma laka rɔ b̄ɔ k̄ɔm̄ɔ kiyandi 'be gb̄i rɔ ŋere 'be. <sup>XIV</sup> Ne kina me ma mo t̄ɔn̄e rɔ b̄ɔ k̄ɔm̄ɔ kiyandi 'be gb̄i rɔ ŋere 'be ne, na me moja laja 'deni ziye k̄ɔz̄ɔ a nime te. Kina laka 'dɔ kari kojake laja gb̄i tara rɔ gɔ r̄oye. <sup>XV</sup> Lende

nime mo'do 'deni 'do ko'doke gbi kozo ame mo'do ziye ne tara. <sup>XVI</sup> Ro ma laka miya ziye, bo ndobo inza mbiri di do bo do ndobo. Kina bo laja inza gbi mbiri di do bo ame koja bo ne. <sup>XVII</sup> Lende naga nime ikalike laka, odo ko'doke kozo a nima tara, ti keddike ngi ti mi keyi.

<sup>XVIII</sup> Ne mi keyi nime miya lende mo ne, miya de ziye pili ro goye. Kpe ame ga migeli ye ne, mikali ye 'deni laka. Kina me medi miya 'deni ro ma laka ziye, ti kedi 'deni ngi kozo lende tone kugu mi buku 'ba Boko'ba kiya te, 'Bo ma tone ngi kusu kosi bo mi lebe koto to ne kina me kenyi kuyi do giliti kuruku 'deni zo.' <sup>XIX</sup> Kina me medi miya 'deni molo te ziye gba kinza ko'do roni de. Romoyi odo kiya te ko'do roni yayi 'do kikalike ngi omba ma na ro Boko'ba ame kedi ro nburunburu ne. <sup>XX</sup> Ne kina gbi me medi miya ziye ro ma laka, bilaka ame ga lije ki'di donni go lende 'ba bo laja ma ga ne, lende ma na 'deni gbi lije ki'di donni gomo. Kina gbi bilaka ame ga lije ki'di donni go lende ma ne ro ma laka lende 'ba Boko'ba ame koja ma ne na 'deni gbi lije ki'di donni gomo."

*Yesu Iya Go Tususu Bo*  
(*MT 26:20-25; MK 14:17-21; LK 22:21-23*)

<sup>XXI</sup> Kina odo Yesu bo kote tiya lende naga nime 'deni kozo a nime te tine, meri oso 'deni ngi mi bo. Kina bo kenyi kiya zi bo kosogoboga, bo iya te, "Ro ma laka medi miya ziye, bo ma koto motogodi mi longoye nima bina na kedi kari kususu ma."

<sup>XXII</sup> Lije ikali de bo edi ro tiya ye. Kina lije koloma ngi ro tongo donni. <sup>XXIII</sup> Bo ame Yesu ko'oboro do kiteli ne edi koloma ngosi ngila Yesu yayi. <sup>XXIV</sup> Kina Simona Pitoro kilende ngi teyi ti komobo, iya te, "Ititi bo te, ye na bo kedi ro tiya mo."

<sup>XXV</sup> Kina bo kese ngi ngosi ngila Yesu. Bo iya te, "Ye mo na ya, nere?"

<sup>XXVI</sup> Yesu iya te, "Bo ame odo kongo monye mangolo'bo musu do moku mi'di teyi nima, omba bo nati."

Kina bo konye mangolo'bo ngi, bo kusu do moku. Kina bo ki'di ngi zi Yuda kole 'ba Simona Isikarita. <sup>XXVII</sup> Kina odo Yuda konyo mangolo'bo tone yo, na Satani kodo ngi mi bo. Kina Yesu kenyi kiya ngi zi bo, iya te, "Enyi ti kari welo to'do ndobo 'bi."

<sup>XXVIII</sup> Bo kosogoboga bo motogoga ame yayi ne ikali 'jo 'ba lende nima Yesu kiya zi Yuda ne de. <sup>XXIX</sup> Romoyi Yuda na ro bo kikeki girisi 'benni, go ko'du mo na ya motogoga nima komeri 'benni, iya te, motogoga Yesu edi koja Yuda kari tugowa ame ga lije ko'doko mi kada 'ba karama ne. Ala motogoga Yesu edi koja bo kari ti'di girisi zi bo lisa motogoga.

<sup>XXX</sup> Kina odo Yuda konyo mangolo'bo nima Yesu ki'di zi bo ne 'deni tine, bo enyi ngi kodo yaga. Kina bo 'deni ngi mi bi kolu.

### *Ko'du Ki'di Ma La'ja*

<sup>XXXI</sup> Di potogodi Yuda kari 'deni na Yesu kenyi kiya zi bo kosogoboga, bo iya te, "Kada 'ba tongo lobu 'ba kole 'ba bilaka lesi omoo 'deni ngi zi bilaka. Kina go lende mo lije ti kongo lobu 'ba Boko'ba 'deni gbi. <sup>XXXII</sup> Kina odo kileme lobu abo 'ba Boko'ba 'deni bo ti kileme lobu abo ngi gbi welo koto ti lobu 'ba kole 'ba bilaka lesi.

<sup>XXXIII</sup> Kole ma ga, minza moloma kpe tiye bine gomo kowoo. Kina ti kebeke 'deni ngi tomeri goma yayi tine ti kedi ngi ziye kozo lende tone miya zi lobu 'ba bilaka tone ga ne, ame miya te, 'Gobi nime medi mari teyi ne inza kikalike tari tomoo teyi.' <sup>XXXIV</sup> Ne ongo kina me medi mose ko'du ki'di ma la'ja 'deni ziye 'do ko'oke roye ro go roye. Medi mose ziye 'do ko'oke lepi ye ga gbi kozo ame motogoye ne tara. <sup>XXXV</sup> Odo ko'oke lepi ye ga 'deni ngi kozo a nime te na bilaka ti ki'di donni ngi

gomo ro ma laka kpe bo koso goma ga na."

XXXVI Simona Pitoro iya te, "Nere, eddi kari 'beyi yala ga ya?"

Bo iya te, "Bi nime medii mari teyi ne, inza kikali tozi tone tari teyi. Ne ti kari 'jaa kada moto."

XXXVII Pitoro iya te, "Nere, go wa'di na 'do mozi de mari tiyi tone gbi teyi ya? Mo'doko ngi 'do mole go lende 'bi."

XXXVIII Bo iya te, "Ti ko'bo ngi 'do tole go lende ma? Ro ma laka medii miya ziyi, mi korondo nime tone gba kinza gongo kidapa de, eddi koga kpeyi nbob mi mota kiya zi bilaka, kiya te, ikali ma de."

## XIV

### *Yesu, Kori Ma Kari Zi 'Bu*

I Yesu enyi kiya zi bo koso go bo ga te, "Kinza ki'dike doki'di ye kombi de. Otoke nduwe ti'di doye go lende 'ba Boko'ba. Kina 'do kotoke gbi nduwe ti'di doye go lende ma.

II Medii mari nime tileno go bi ziye. Mi lino 'ba 'bu ma Boko'ba 'de yayi ro edi nbanj. Ma kiya te kinza tara dene minza miya lende mo ziye.

III Kina odo mileno go bi 'deni kote tine ti mileki 'jaa mako goye bine 'do moto ye kari teyi go dari dolomake bi koto tiye. IV Go bi nime medii mari teyi ne kori mo ikalike 'deni."

V Kina Toma kanyi kititi bo, iya te, "Nere, go bi nime keddi kari teyi ne dikali de. Tine 'do dikali kori ma kari teyi totondo mo ga?"

VI Yesu iya te, "Ma na ro kori, ro lende ma kodoro, gbi ro didi. Boto moto ikali de ma 'do komo zi 'bu ma Boko'ba tine nge koto to. VII Ikalike ma 'deni kina ti kikalike 'bu ma Boko'ba gbi. Kina me le'jete ro ma laka o'jake bo 'deni kina ikalike bo 'deni gbi."

VIII Pilipo iya te, "Nere, ileme 'bu yi mo nime zize 'do lende mo kodo laka doze."

IX Yesu iya te, "Pilipo, ma nime medii moloma molo tiye bine ne, ikali ma de gba? Bo ame ko'ja ma

'deni, bo o'ja 'bu ma 'deni gbi. Ne go wa'di na kebe kititi ma 'bowu kiya te 'do mileme 'bu ma ziye? X Ze ti 'bu ma kpaki riyoro akoto. I'di doyi de gba go lende nime? Kina ongo gbi kozo lende naga nima medii miya ziye ne, lende 'ba gbagba ma ga na de. Lende 'ba 'bu ma ame do'bo nburu ti bo ro akoto ne na, ndobo abo ga na ma ne. XI Lende nime miya ziye, miya te ze ti 'bu ma ro akoto ne, i'dike lende mo kodo laka doye. Odo kiya te lende mo kodo de gba laka doye, omerike go ndobo ame ga mo'do ne kina ti kikalike ngi ro ma laka. XII Ro ma laka miya ziye, kpe ame ga ki'dike doye 'deni ngi ro ma laka go lende ma ne, ti ko'doke ndobo naga nime 'deni gbi kozo 'bama, kina gbi ro do kiteli. Romoyi medii mari nime tari toloma ti 'bu ma. XIII Kina me kpe ame ga ro 'ba ma ne, odo kititike Boko'ba go wa moto ti mo'do ngi ziye 'do kileme ngi zi bilaka ro ma laka 'bu ma na ro lobu 'ba do wa pili. XIV Kpe ame ga 'deni ro 'bama ne, wa pili ame ga keddi kititike di zo ne, ti mi'di ngi ziye.

### *Ndose 'Ba Nyi Koto Laka*

XV Ne kina me koke ma 'deni o'doke kodo ki'di naga nime mose ziye ne. XVI Ti mari mititi 'bu ma ngi go lende 'be 'do bo koja bo konyi moto kako ziye. Bo konyi nima ti kako koloma ko'bo nburu tiye bine, XVII ame bo na ro Nyi Koto Laka 'ba Boko'ba ne. Kina bo ti ki'di ye 'deni ngi kikalike lende laka 'ba Boko'ba pili. Bilaka 'ba dolino nime inza ko'ja kine bo, kina lije inza kikali bo gbi. Kina bo inza kako gbi koloma tinni. Tine kpe na nge ti kikalike bo romoyi bo edi kako koloma tiye, bo ko'bo gbi miye.

XVIII Tari ma nime medii mari ne, minza mari go mola ye ro kiri'bala. Medii muyi doma 'jaa kada moto mako ziye. XIX Kina me le'jete to'do mo owo de kpe ame 'do bilaka 'ba dolino nime kikali de kpe to'ja kine



ma. Ne kpe 'beye ti ko'jake ma 'deni ngi gbi romoyi medi ti didi ma nburunburu kina kpe gbi ti keddike 'deni gbi ti didi ma nburunburu.

**XX** Kina odo Nyi Koto Laka kako 'deni ziye tine, ti kikalike 'deni ngi omba ze ro akoto ti 'bu ma. Kina kpe 'deni gbi ro akoto to. **XXI** Ni ame kuwo ko'du ki'di ma nime ko'do ngi ne, ni na ro bo ame ko'o ma 'deni kina ni na gbi ti 'bu ma ko'o yi. Kina ti mo'o yi gbi mileme roma ziyi."

**XXII** Kina bo kosö go bo moto ame kideki moyi mo ro Yuda ne kényi ngi kititi bo. Yuda ame 'beri, inza ro Yuda Isikarita. Bo iya te, "Nere, ro ma totondo mo ga na 'do kileme royi nge zize 'do ze na nge do'ja yi kinza bilaka ma laki ko'ja yi de?"

**XXIII** Yesu ileki domo zinni, iya te, "Ya ame ga pili ko'o ma ne, ti ko'do lende ma 'deni ngi kina 'bu ma ti ko'o lijé 'deni gbi. Kina ze ti 'bu ma, ti dako doloma 'deni ngi tinni. **XXIV** Ne ya ame ga ko'o ma de ne, lijé inza ko'bo to'do lende ma. Lende nime keddi kuwoke ne, lende ma na de. Lende 'ba 'bu ma ame koja ma kako dolingo nime bine ne na.

**XXV** Kina me medi miya lende naga nime 'deni molo te ziye ko'ja medi gba tiye bine, **XXVI** ne tine 'bu ma ti koja Nyi Koto Laka 'deni 'do kako ro bo konyi ziye. Ti bo koja 'deni ngi 'do kako ziye ti kosi kakpa ma. Nyi Koto Laka na ti kako kiyandi ye ti wa pili. Kina bo ti ki'di lende 'ba wa ame ga miya ziye ne 'deni ngi koyö miye. **XXVII** Kina me medi 'deni mari ama, tine ti miyeyi doki'di ye 'deni ngi. Doki'di kiyeyi 'bama inza kozo 'ba bilaka 'ba dolingo nime ame lijé keddi kiyeyi doki'di lepi nni ga timo ne tara. Medi miyeyi doki'di ye kolomake gbi kozo 'bama ti mi keyi, kinza kolomake ra ro tikere. **XXVIII** Uwöke lende tone miya ziye ne 'deni, ame miya te, 'Medi 'deni mari kina ti mileki 'jaa mako ziye.' Odo ko'oke ma ngi ro ma laka, ti keddike ro lango go tari ma ame medi mari

zi 'bu ma ne, romoyi bo na mbiri di doma.

**XXIX** Medi miya lende naga nime molo te ziye gba kinza ko'do roni. Romoyi odo ko'do roni kada moto 'do ki'dike doye ngi go lende ma. **XXX** Ne minza moloma kpe gomo kowo bi tiya lende nbanji ziye, romoyi Satani ame ro nere 'ba do dolingo nime ne edi 'deni kako goma. Satani inza ti tigo 'ba 'do ta'da ma timo, **XXXI** ne medi mo'do kozo ame 'bu ma kose zo ne tara 'do bilaka 'ba dolingo nime kicali ngi ro ma laka omba mo'o 'bu ma. Kina 'deni enyike darike yaga di go bi nime."

## XV

### *Yesu, Ngëri 'Ba Didi*

**I** Yesu iya te, "Ma na ro mowo ma kidiyé, kina 'bu ma Boko'ba na ro bo domo. **II** Dongila mo ga ame keddi koloma 'beni kinza ko'doko tana de ne, bo ti kokpekpe 'deni ngi pili ku'du moko. Tine dongila ame ga keddi kana ne, bo ti kilejo 'deni ngi 'do kana laka. **III** Kpe 'beye, lende naga nime medi miya ne ilejo ye 'deni molo ro ma laka. **IV** Kina ti olomake ro akoto to kina ti moloma gbi ro akoto tiye.

Odo dongila ngëri koza roni 'beri kutu ni yaga di ro bititini, inza kicali kpe tana go doni. Kina kpe na gbi tara, inza kikalike to'do a moto odo kiya te ko'böke de ngi ro akoto to. **V** Ma na ro ngëri nima kina kpe na ro dongila mo ga. Bo ame koloma 'beni ko'bö ro akoto to kina ma gbi ro akoto ti bo ne, bo ti keddi 'ba bo 'deni ngi kozo dongila ngëri ame keddi kana ro mbembé ne tara. Romoyi inza ko'böke to'do a moto odo kiya te ma na de ngi mokonyi ye. **VI** Bo ame ko'bö de ro akoto to ne edi 'ba bo kozo dongila ngëri ame koke 'deni ku'du moko kina kututu ngi ne tara. Bilaka ti kako 'deni kototo dongila ngëri ma kututu naga nima kulu domo ro kurugumu kusu pa'do yimo kilanma yaga.

**VII** Ne odo ko'böke ro akoto to ki'dike lende ma gbi koloma ko'bö

tiye, ɔɔo kititike Boko'ba go wa ame ga ko'dɔkɔke ne bo ti ki'di ngi ziye. <sup>VIII</sup> Kpe ame ga 'deni ro bo kɔsɔ goma ne ɔɔo keddike 'deni ngi kɔzɔ dɔngila ngeri ame ga kedii kana ro mbembɛ ne tara ti kileme lɔbu 'ba Boko'ba 'deni ngi zi bilaka. <sup>IX</sup> Mɔ'ɔ ye 'deni ngi ro ma laka kɔzɔ ame 'bu ma kɔ'ɔ ma gbi ne tara. Kina 'do kɔ'bɔke mi kori 'ba akɔ'ɔ ma nime. <sup>X</sup> ɔɔo ko'dɔke kɔ'du ki'di ma ame ga mose ziye ne ti kikalike ngi tɔ'bɔ ro ma laka mi kori 'ba akɔ'ɔ ma, kɔzɔ 'bama ame mo'do kɔ'du ki'di 'ba 'bu ma Boko'ba 'do ki'di ma me mɔ'bɔ mi kori 'ba akɔ'ɔ abo ne. <sup>XI</sup> Kina me mose 'deni ziye 'do ki'di mɛdi ro lɔɔo go lende 'be kina 'do keddike gbi ti lɔɔo ma lɔbu.

<sup>XII</sup> Kɔ'du ki'di nime mɛdi mose ziye 'do kɔ'ɔke lɛpi ye ga gbi kɔzɔ ame mɔ'ɔ ye ne tara. <sup>XIII</sup> Akɔ'ɔ ame kulɔwɔ ro do kiteli ne na ro ti'di yida ro tɔlɛ tutɛ go lɛpi mɔɔo. <sup>XIV</sup> Kpe ame ga ko'dɔke kɔ'du ki'di ma 'deni ne kpe 'deni ro lɛpi ma ga, <sup>XV</sup> midɛki ye dɛ kpe ro atɔli, rɔmɔyi atɔli ikali bici lende 'ba bo do roba dɛ. Kina me mɛdi midɛki ye 'deni le'jete ro lɛpi ma ga rɔmɔyi miyɛti go lende ame ga muwɔ di kpa 'bu ma Boko'ba ne 'deni pili ziye. <sup>XVI</sup> Kpe na dɛ kigelike ma ro lɛpi ye, ma na migeli ye 'do keddike ro lɛpi ma ga 'do moja ye tari to'do ndɔbo ma ro ma laka. Kina 'do keddike kɔzɔ dɔngila ngeri ame ga kana ro mbembɛ ne tara, ame 'do dɔngeri ma kana mo ga kɔ'bɔ ngi ro nburunburu. Kina go kɔ'du mo kpe ame ga ro 'bama ne, Boko'ba ti ki'di wa ame ga keddii kititike di zi bo ne 'deni ngi ziye.

<sup>XVII</sup> Kɔ'du ki'di ame mɛdi mose ziye ne na me, ɔ'ɔke lɛpi ye ga. <sup>XVIII</sup> Bilaka 'ba dɔliɔo nime ti kɛnyi 'deni bi to'ji ye tine 'do komerike ngi di go ndo'ji 'benni ma tɔnɛ lijɛ ko'ji ma 'deni mɔlo ne. <sup>XIX</sup> Ne ma keddike ra gba ro 'ba dɔliɔo nime dɛne dɔliɔo ti kɔ'ɔ ye gbi rɔmɔyi kpe gba ro lɛpi nni ga. Ne kina me le'jete migeli ye 'deni di mi lɔngɔ lijɛ. Kinzake kpe ro akɔto tinni.

Kina ma 'deni lijɛ kedii ko'ji ye gɔmo. <sup>XX</sup> Omerike go lende tɔnɛ miya ziye ne. Bo ndɔbo inza mbiri di do bo do ndɔbo. Kina me ya mɔto ga ti kodo gomo ngi roye gbi kɔzɔ ame lijɛ kedii kodo gomo roma ne tara. Tine ya mɔto ga ti ki'di dɔnni 'deni ngi gbi go lende 'be kɔzɔ ame lijɛ ki'di dɔnni go 'bama ne tara. <sup>XXI</sup> Bilaka naga nima lijɛ ikali Boko'ba ame koja ma ne dɛ, kina ti lijɛ ko'do lende naga nime 'deni ngi pili ziye rɔmɔyi kpe 'bama ga na. <sup>XXII</sup> Bilaka naga nima ma kiya te mako dɛ dɔliɔo nime bine 'do milende zinni kɔzɔ a nime te dɛne lijɛ inza kikali go lende 'benni naga nima ro lende kɛnyi. Ne kina me mako milende 'deni zinni, lende kɛnyi 'benni ga 'deni ro wali rɔnni. <sup>XXIII</sup> Ya ame ga ko'ji ma ne, 'bu ma Boko'ba na ma gbi lijɛ ko'ji 'deni. <sup>XXIV</sup> Ma kiya te lijɛ ko'ja ma dɛ ngi mo'do wa ame ga bɔto ko'do dɛ mɔlo ne dɛne lende kɛnyi 'benni ga inza ro wali rɔnni. Ne kina me lijɛ ko'ja ndɔbo naga nime mo'do ne 'deni, kina lijɛ kɛnyi ko'ji ze 'deni ngi kpaki riyɔ ti 'bu ma. <sup>XXV</sup> Lende 'benni ɛdi 'deni kɔzɔ lende tɔnɛ ga kugu mɔlo mi buku 'ba Boko'ba ne tara. Ame kugu 'deni kiya te, 'Lijɛ o'ji ma ngi ro ma sari kinza yi lende mo.' <sup>XXVI</sup> Ne Nyi Koto Laka ti kako 'deni ngi 'basi ziye ro bo kɔnyi. Ti moja bo kako ziye di zi 'bu ma Boko'ba 'do bo kiya lende ma nime ro ma kodɔo ziye. <sup>XXVII</sup> Kina 'do kari kiyake lende ma gbi zi bilaka rɔmɔyi kpe na mɔlo tɔ di bi tisaki mo."

## XVI

### *Nɔɔo 'Ba Nyi Koto Laka*

<sup>I</sup> "Kina me miya lende mo 'deni ziye kinza kɛnyi ke ra toga kpeye goma kada mɔto ɔɔo kada 'ba gomo mo kɔmɔ 'deni. <sup>II</sup> Mi kada mo naga nima yayi lijɛ ti kebe toga ye yaga di mi rɔ 'ba mɔtu. Kina ya ame ga kedii kupɔ ye ne ti kɛnyi 'deni gbi tiya mo tɛgɛ laja 'benni ma lijɛ koja zi Boko'ba na ma ro lɔpɔ nima lijɛ

kupö ye ne. <sup>III</sup> Lijë ti ko'do lende naga nime 'deni ngi te römöyï lijë ikali ma dë, kina lijë ikali ë'bënni 'bu ma Boko'ba dë gbi.

<sup>IV</sup> Tine mēdi miya 'deni molo te ziye 'do odo kēdi ko'do rōni ziye dayi 'do komerike ngi di go lende naga nime miya ne. Molo misaki ndobo 'ba akiyandi ma nime mo'doko dē tiya lende naga nime ziye römöyï mēdi gba moloma tiye bine. <sup>V</sup> Ne kina me le'jete mēdi 'deni mo'doko 'do tileki tari zi bo ame koja ma ne. Tine boto ma koto moto 'do kënyï kititi ma ngi di mi lõngö ye nima kiya te, 'Eddi kari yala?' ne inza yo. <sup>VI</sup> Kpe 'deni ngi za ti meri ro mbembë go lende naga nime miya ziye ne. <sup>VII</sup> Ro ma laka mēdi miya ziye, tari ma nime ti kēdi 'deni ngi ro lende laka ziye. Römöyï odo kiya te mari dë, bo kënyï nima inza kikali tako ziye bine. Ne odo mari 'deni ti moja bo kako ziye.

<sup>VIII</sup> Kina odo bo kako 'deni bine tine, bo ti ki'di bilaka 'deni ngi kikali go meri ame ga lijë koco 'deni timo ne. Bo ti ki'di lijë 'deni kikali go meri ame ga lijë koco 'deni timo go kö'du 'ba lende kënyë ne gbi ti ame ga lijë koco 'deni timo kiya te ma bo lende laka na dë ne. Bo ti ki'di lijë 'deni ngi kikali ro ma laka meri 'bënni ga ame lijë komeri go lende 'ba burë löbu 'ba Boko'ba nime ne odo 'deni gbi. <sup>IX</sup> Lijë ti kikali go meri ame ga lijë koco 'deni timo go kö'du 'ba lende kënyë ne 'deni ngi, römöyï lijë i'di dönni dë go lende ma. <sup>X</sup> Lijë ti kikali go meri ame ga lijë koco 'deni gbi timo kiya te ma bo lende laka na dë ne, römöyï mēdi 'deni mileki mari zi 'bu ma. Kina inza ko'jake kinë ma kpe. <sup>XI</sup> Lijë ti kikali go meri ame ga lijë koco 'deni timo go lende 'ba burë löbu 'ba Boko'ba nime ne 'deni gbi, römöyï Boko'ba odo karama 'deni molo do Satani ame 'deni ro bo do dolingo nime ne.

<sup>XII</sup> Mēdi ti lende moto ga nbanj ame mo'doko go miya ziye giri nime, ne o'boke dë gba tikali mo laka.

<sup>XIII</sup> Ne Nyi Koto Laka ame bo na ro bo kileme go lende laka 'ba Boko'ba zi bilaka ne ti kako 'deni 'basi. Bo ti ki'di ye 'deni ngi kikalike go lende laka 'ba Boko'ba me. Bo inza kiya lende moto go do bo, lende ame ga bo kuwo ne na nge bo kēdi kiya. Kina bo ti kiya lende 'ba wa ame ga ko'do rōnni dē gba ne 'deni gbi ziye. <sup>XIV</sup> Lende ame ga bo kuwo di zö ne na nge bo kēdi kako kiya ziye 'do bo kileme löbu ma ziye. <sup>XV</sup> Wa pili ame ga ro 'ba 'bu ma ne, ma na ro bo domo. Kina me miya 'deni ziye lende ame ga Nyi Koto Laka kēdi kuwo di zö ne na bo kēdi kako kiya pili ziye.

<sup>XVI</sup> Kada mo owo dë kpe ame 'do kikalike dë kpe to'ja kinë ma. Tine di pötö mo mbowa yayi ti ko'jake ma 'deni gbi 'böwu."

#### *Kada Mo Owo Dë Kpe*

<sup>XVII</sup> Kina bo kösö go bo moto ga kënyï ngi tititi rōnni ro go rōnni, lijë iya te, "Lende abo to nime bo kēdi konyonyo kiya 'ba bo tēgë, 'Kada mo owo dë kpe ame 'do kikalike dë kpe to'ja kinë ma, tine di pötö mo mbowa yayi ti ko'jake ma 'deni gbi 'böwu,' kina lende kiya abo moto ga gbi tēgë, 'Römöyï mēdi mileki mari zi 'bu ma,' 'jo 'ba lende abo naga nime tēgë totondo mo ga? <sup>XVIII</sup> Kada 'ba wa'di mo ga na bo kēdi kiya 'ba bo tēgë ola 'deni mbowa? Lende abo to naga nime ilikö za do bilaka."

<sup>XIX</sup> Yësu ikali 'deni lijë o'doko 'do tititi bo go 'jo 'ba lende naga nima bo kiya ne. Kina bo kiya zinni, bo iya te, "Lende nime miya ziye miya te, 'Kada mo owo dë kpe ame 'do kikalike dë kpe to'ja kinë ma. Tine di pötö mo mbowa yayi ti ko'jake ma 'deni gbi 'böwu,' ne kina kēddike ro tititi roye go lende mo? <sup>XX</sup> Ro ma laka miya ziye, ëddi kudoku 'beye kada moto, konyoke kökö, tine bilaka 'ba dolingo nime ti kēdi 'bënni 'deni ngi ro lõngö. Ti kolomake 'deni gbi do meri kina meri 'be ti kuyi rōni 'deni ro lõngö ziye di pötö mo. <sup>XXI</sup> Ti

kēdī 'deni ziye kɔzɔ kada 'ba löyö 'ba 'ja tara. ɔɔɔ mī 'ja kēdī 'deni kɔ'ɔ, loko ngī rɔ meri römöyī loko ikali kada 'ba gomɔ ömö 'deni. Ne ɔɔɔ loko köyö kole 'bēnī nima 'deni tine, dōnī udölu ngī me yaga di gɔ gomɔ 'bēnī tönē ga, römöyī loko öyö bilaka lesi 'bēnī 'deni dɔyayi nime. Kina loko ngī rɔ lɔŋɔ gɔ lende mo. **XXII** Kina ti kēdī gbī ziye tara yayi. Ti kēddike rɔ meri girī nime. Ne ɔɔɔ kiya te mileki 'deni mako 'böwu ziye bine kada mɔtɔ ti kēddike 'deni gbī rɔ lɔŋɔ. Kina bɔtɔ mɔtɔ inza kpe ame gɔ kako ka'da ye di mī lɔŋɔ 'be nima. **XXIII** Kina mī kada mo naga nima yayi inza kititike ma kpe rɔ tititi. Rɔ ma laka miya ziye, kpe ame ga 'deni rɔ 'bama ne, wa ame ga pili kēddī kititike di zi 'bu ma Boko'ba ne, bo ti ki'di ngī ziye. **XXIV** Römöyī mɔlo di bi tisaki mo n̄bō kōmō mī kada nime tōne, kpe ame ga rɔ 'bama ga ne ititike wa mɔtɔ dē gba di zi bo. Kina me miya 'deni ziye, ititike wa di zi Boko'ba kina bo ti ki'di ngī ziye ame 'dɔ ki'di lɔŋɔ 'be kēdī rɔ dɔ kiteli.

**XXV** Lende naga nime kina me miya 'deni me ziye rɔ dɔŋgala. Ne ɔɔɔ kōmō 'deni mī kada mo dayi kada mɔtɔ, minza miya lende kpe ziye rɔ dɔŋgala. Mēdī miyētī gɔ lende 'ba 'bu ma Boko'ba pili yaga ziye bi kɔpɔ. **XXVI** Kina mī kada mo naga nima yayi kpe ame ga rɔ 'bama ne ti kititike wa 'deni ngī di zi Boko'ba, römöyī bo ɔ'ɔ ye 'deni mɔlo. A mɔtɔ inza kpe ame 'dɔ ma na mititi bo gɔ lende 'be. **XXVII** Bo ɔ'ɔ ye 'deni gɔ lende nime kɔ'oke ma ki'dike dɔye gbī gɔ tako ma ame mako di zi bo ne. **XXVIII** Tako ma nime mī dɔlɔŋɔ bine ne mako di zi 'bu ma Boko'ba. Kina me le'jete mēdī mēnyī 'deni mola dɔlɔŋɔ nime mileki mari zi bo."

#### *Aka'da 'Ba Yēsu*

**XXIX** Kina bɔ kōsö gɔ bo ga kēnyī kiya zi bo, iya te, "Nere, ma le'jete ēddī 'deni ngī kiya 'jɔ 'ba lende yaga bi kɔpɔ zize. Iya dē kpe rɔ dɔŋgala

kɔzɔ ma dɔgba. **XXX** Le'jete dikali yi 'deni nī na rɔ bɔ kikali 'jɔ 'ba lende pili. Lende ame ga bilaka kēdī komeri ti mīnnī 'dɔ lijē kititi yi timo ne, ikali ngī mɔlo gba kota kinza lijē kititi dē. Lende naga nime i'di ze 'deni ngī le'jete dikali yi rɔ ma laka rɔ bɔ ame ngī kako di zi Boko'ba ne."

**XXXI** Bo ileki dɔmo zīnnī, bo iya te, "I'dike dɔye 'deni laka gɔ lende nime? **XXXII** Kada tönē mēdī miya te ti kōmō 'deni ne, bo na me 'deni tōne, ame 'dɔ kita'bake me di rɔma rɔ kɔtɔkɔtɔ, kolake ma rɔ dɔ kutu ma. Ne tine, minza rɔ dɔ kutu ma. 'Bu ma Boko'ba ēdī tō.

**XXXIII** Lende naga nime miya 'deni ziye 'dɔ ki'di ye kēddike rɔ akɔtɔ tō, kina 'dɔ kēddike gbī ti dōkī'di kēyī. Gomɔ 'ba dɔlɔŋɔ nime ti kɔdɔ rɔye, tine ogbake rɔye laka kpamo römöyī ma'da dɔlɔŋɔ 'deni."

## **XVII**

### *Yēsu Umötu Gɔ Bɔ Laja*

**I** Kina ɔɔɔ Yēsu kote tiya lende naga nime 'deni zi bɔ kōsö gɔ bo ga kɔzɔ a nime te tine, na bo kombi kɔmɔ bo ngī kari mītɔrɔ, bo kiya te, "'Bu ma, kada 'ba tölē ma ömö 'deni. Kina i'di ti 'dɔ bilaka kikali ma kole 'bī rɔ löbu 'ba dɔ wa pili. Kina 'dɔ mileme zīnnī rɔ ma laka, nī na gbī rɔ löbu 'ba dɔ wa naga nime pili. **II** I'di kōzī kakpa 'ba dɔ bilaka pili 'deni zö, kina 'dɔ mi'di didī ma n̄burun̄buru ti zi ya ame ga ki'di 'deni zö ne. **III** Didī ma n̄burun̄buru nime na rɔ tikali yi, nī Boko'ba gbī tō ma Yēsu Kurisītö. Nī Boko'ba na n̄ge kɔtɔ 'dɔ bilaka koro yi. Kina ma na rɔ bɔ ame koja 'deni kako dɔlɔŋɔ nime bine ne.

**IV** 'Bu ma, ndɔbɔ 'bī ame ga koja ma to'dɔ mo ne, mote 'deni. Mileme yi 'deni zi bilaka 'ba dɔlɔŋɔ nime rɔ löbu 'ba dɔ wa pili. **V** Kina me mēdī mititi yi 'dɔ ki'di ma ti mileki mari ngila yi yayi rɔ löbu 'ba dɔ wa pili, kɔzɔ ma tönē moloma pa mɔlo rɔ löbu 'ba dɔ wa pili gba kinza ko'ba



doliṅo nime dē ne. <sup>VI</sup> Bilaka ame ga ki'di 'deni zō di mī lōngō bilaka 'ba doliṅo nime ne, mi'di lijē 'deni kikali yi. Lijē ē'bi ga na, nī na ki'di lijē zō. Kina me le'jete lijē i'di dōnni 'deni ro ma laka go lende 'bi ti dōki'di koto. <sup>VII</sup> Kina lijē ikali 'deni gbī wa pili naga nime, nī na ki'di zō. <sup>VIII</sup> Lende tōnē ga kose zō ne, miyētī 'deni pili zinni, lijē kuwō. Kina lijē ikali 'deni ngī ro ma laka mako di ziyī. Kina me le'jete lijē i'di dōnni 'deni ngī ro ma laka gomo nī na koja ma. <sup>IX</sup> Mititi yi dē 'do kokonyi bilaka 'ba doliṅo nime pili. Mititi yi nge go ya ame ga ki'di 'deni zō ne na 'do kokonyi, rōmōyī lijē 'deni ro 'bēyī. <sup>X</sup> Wa pili ame ga ro 'bama ne, ē'bi na. Kina wa pili ame ga 'deni ro 'bēyī ne, ama ga na 'deni gbī. Go lende mo na me lijē kileme lōbu ma 'deni.

<sup>XI</sup> Kina me mēdi mo'doko 'deni tileki tari ziyī yayi. Minza kpe tinni mī doliṅo nime. Ne lijē 'bēnni na me gba mī doliṅo nime bine. 'Bu ma, nī ame koto laka ne, ongo go bilaka naga nime ti tigo 'bi ame ki'di 'deni gbī zō ne. Ongo gōnni 'do ki'di lijē kēdi ro akoto kozo ame ze ma ze tūyī ro akoto ne tara. <sup>XII</sup> Mī kada ame ga mēdi tinni bine ne, moloma 'deni tongo gōnni ti tigo 'bi ame ki'di zō ne. Kina mitata lijē 'deni pili laka. Ma koto moto ōlu dē du te di mī lōngō lijē. Bo ma kōlu di mī lōngō lijē na nge koto ro bo ame bo na ko'doko abo 'do bo kōlu ne. Kina me bo ōlu 'deni kozo lende tōnē kugu molo mī buku 'bi go lende abo ne tara.

<sup>XIII</sup> Kina me le'jete mēdi 'deni mari ziyī, na me mēdi mose lende naga nime 'deni mī doliṅo bine 'do lijē koloma gbī ti loṅo ma lōbu kozo 'bama. <sup>XIV</sup> Miyandi lijē 'deni laka ti kori 'ba lende 'bi kina me le'jete bilaka 'ba doliṅo kēnyī 'deni to'ji lijē rōmōyī lijē inza kpe ro 'ba doliṅo gbī kozo 'bama ame minza kpe ro 'ba doliṅo nime ne. <sup>XV</sup> Ne mititi yi dē 'do kogba lijē yaga di mī doliṅo nime. Mēdi mititi yi nge go kitata lijē di zi Satani ame bo na ro nere

'ba lende kēnyē ne. <sup>XVI</sup> Bilaka naga nime inza kpe ro 'ba doliṅo nime gbī kozo 'bama ame minza kpe ro 'ba doliṅo nime ne. <sup>XVII</sup> Kina me mititi yi 'deni 'do ki'di lijē koloma ro ē'bi ga ti tigo 'ba lende laka 'bi nime. Lende laka na ro ē'bi. <sup>XVIII</sup> Mēdi moja lijē kari toja laja mī doliṅo nime kozo ame gbī koja ma mako toja laja mī doliṅo nime bine ne tara.

<sup>XIX</sup> Kina me mi'di roma 'deni kōziyī go lende 'bēnni 'do lijē kēdi ngī kada moto ro ma laka ro ē'bi ga. <sup>XX</sup> Mititi yi dē nge koto gōnni tine gbī go bilaka ame ga kēdi kuwō dōnni ki'di dōnni ngī go lende ma nime ne. <sup>XXI</sup> Mititi yi 'do kodobō lijē pili kēdi ro akoto, 'do ki'di lijē kēdi gbī ro akoto tize gbī kozo ame ze ma ze tūyī, 'bu ma, ro akoto ne tara. 'Do ki'di bilaka 'ba doliṅo nime ki'di dōnni ngī gomo ro ma laka nī na koja ma. <sup>XXII</sup> Lijē bilaka ma 'bama mo naga nime mi'di lijē 'deni 'do kēdi ro lōbu gbī kozo ame ki'di ma ro lōbu ne tara. 'Do lijē pili kēdi gbī ro akoto kozo ame ze ma ze tūyī ro akoto ne tara. <sup>XXIII</sup> Kina gbī 'do lijē kēdi ro akoto tize 'do ki'di bilaka 'ba doliṅo nime kikali ngī go lende mo nī na me koja ma, kina me k'o ya naga nime 'deni gbī kozo ame k'o ma ne tara.

<sup>XXIV</sup> 'Bu ma, nī na me ki'di bilaka naga nime zō. Mititi yi 'do ki'di lijē pili kēdi bi koto tō 'do lijē kikali ngī o'o ma 'deni molo gba kinza ko'ba doliṅo nime dē, kina me ki'di ma 'deni ro lōbu 'ba do wa pili.

<sup>XXV</sup> 'Bu ma, nī na ro bo lende laka. Tine bilaka 'ba doliṅo ikali yi dē, ne ma 'bama mikali yi 'deni laka, kina me le'jete bilaka naga nime lijē ikali 'deni ngī ro ma laka nī na me koja ma kako doliṅo nime bine ne. <sup>XXVI</sup> Mileme yi 'deni zinni kina ti mō'bō gbī nduwē tileme yi zinni kozo a nima tara 'do ki'di lijē pili kēdi ro akoto tō 'do lijē k'o lēpī nni ga gbī kozo ame k'o ma ne tara."

## XVIII

*Tinda'ba Yësu*  
(*MT 26:47-56; MK 14:43-50; LK 22:47-53*)

<sup>I</sup> Di pötö mo na Yësu ni kënyî ngî ti bɔ kösö gɔ bo ga kudö kebe mi gbögbö 'ba Kidirona kari mi nyaka mɔto. <sup>II</sup> Yuda bɔ kususu Yësu zi turu tönë, bo ikali gɔ bi nima 'deni mɔlo römöyî Yësu ni oloma nduwënduwë rɔ totɔto dönni yayi ti bɔ kösö gɔ bo ga. <sup>III</sup> Kina Yuda kënyî ngî ti bɔ kanya 'ba Romo gbî ti bɔ kanya ame ga löbu 'ba bɔ akumu ni ti Parosi ni koja ne, lijê kari yayi. Lijê ɔlo ti mee 'bënni ga ti lamba gbî ti pa'do dɔ kali. <sup>IV</sup> Yësu ikali wa ame ga pili kedi ko'dɔko to'dɔ rönî zi bo ne 'deni mɔlo, kina bo kari ngî zinni, bo kiya te, "Yë na këddike rɔ toma mo?"

<sup>V</sup> Lijê iya te, "Yësu 'ba Nazareta na dëdi doma."

Bo iya te, "Ma mo na me."

Yuda bɔ susu mo tönë, bo ëdi gbî yayi ti bɔ kanya naga nima. <sup>VI</sup> Kina ɔdo lijê kuwö Yësu 'deni kiya te, "Ma mo na me," tine lijê ënyî kilipëtê ngî kileki ti gönni yî'böwu. <sup>VII</sup> Kina Yësu kënyî kileki kiya zinni, iya te, "Yë mo na këddike rɔ toma mo?"

Lijê iya te, "Yësu 'ba Nazareta na dëdi rɔ toma mo."

<sup>VIII</sup> Bo iya te, "Kina me miya ziye ma mo na ngî nime. ɔdo kiya te ma mo na ngî këddike rɔ toma mo, olake bɔ kösö goma naga nime kari ë'bënni."

<sup>IX</sup> Bo iya lende nima 'deni tara 'dɔ ko'dɔ rönî kɔzɔ lende ma tönë bo kiya 'deni mɔlo bo kiya te, "Bu ma, bilaka naga nime ki'di zö ne, mola ma kɔto dë du te kôlu di mi löngö lijê."

<sup>X</sup> Simona Pitörö ëdi yayi ti kulu abo, kina bo koto ngî yaga di mi poka mo kina bo koga bɔ laja 'ba bɔ ame rɔ löbu 'ba dɔ bɔ akumu ne ngî timo. Möyî bɔ laja mo nima rɔ Maluku. Kina kulu koke mbili Maluku ma kapa dörî ngî yaga. <sup>XI</sup> Yësu iya te, "Pitörö, usu kulu 'bî kileki mi poka mo. Omeri 'bëyî iya te gomɔ nime 'bu ma ki'di zö ne ti milagi di rɔmo?"

<sup>XII</sup> Kina bɔ kanya 'ba Romo naga nima ti bɔ dönni mo ti bɔ kanya ma 'ba Yudayi ni kinda'ba Yësu ngî, lijê kudödu közimo ngî teyi. <sup>XIII</sup> Kina lijê koto bo ngî titi dɔgba kari lijê 'ba turu ma löbu mɔto kideki möyî mo rɔ Ana, bɔ lanzo 'ba Kayapa bɔ dɔ bɔ akumu ma mi kɔmɔ kɔo nima. <sup>XIV</sup> Kayapa nime na tönë kiya zi löbu 'ba Yudayi mɔto ga, kiya te, ma laka na 'dɔ bilaka kɔto na nge 'dɔ köle di dɔ ame 'dɔ bilaka pili kote dönni ne.

*Kpa Koga 'Ba Pitörö*

(*MT 26:69-70; MK 14:66-68; LK 22:55-57*)

<sup>XV</sup> Kina ɔdo lijê koto Yësu 'deni kari lijê 'ba turu löbu nima tine, Simona Pitörö ni ti bɔ kösö gɔ Yësu mɔto ozi ngî kari yayi. Bɔ kösö gɔ Yësu mɔto mo nima, lijê ikali rönni 'deni mɔlo ti turu löbu nima koto Yësu kari lijê mo ne. Kina bo kɔdo 'ba bo ngî kari lijê gɔ Yësu yayi. <sup>XVI</sup> Tine Pitörö ɔro 'ba bo kileke kpa reki yaga. Bɔ kösö gɔ Yësu mɔto mo nima ari kiya zi nyiti bɔ koda kpa reki nima, kina ko'de Pitörö ngî. <sup>XVII</sup> Tine na nyiti mo tönë kititi Pitörö, iya te, "O'ja, ni bɔ kösö gɔ Yësu na gbî 'di?"

Pitörö iya te, "Ee, ma bɔ kösö gɔ bo na dë."

<sup>XVIII</sup> Bɔ laja 'ba turu löbu nima ti bɔ kanya mo ga ulö'jö pa'do 'deni mi kirikeli yayi, lijê kedi rɔ tubi rönni kɔmɔ mo di zi bi këyî. Kina Pitörö kari ngî kɔro ngila lijê yayi tubi rɔ bo.

*Tititi Kpa Yësu*

(*MT 26:59-66; MK 14:55-64; LK 22:66-71*)

<sup>XIX</sup> Turu löbu nima oloma rɔ tititi kpa Yësu, iya te, "Bɔ kösö göyî ga ëdi ndö? Kina lende ma këddi kiyandi mo ga tégê tondo?"

<sup>XX</sup> Yësu iya te, "Miya lende 'deni nduwë rɔ kɔmɔ kada bi kɔpɔ zi bilaka. Miyandi bilaka 'deni di mi rö 'ba mötu kina gbî di mi reki 'ba rö löbu 'ba Boko'ba, bi ame ga bilaka kedi kototo dönni teyi ne. Miya lende mɔto dë rɔ kusu, <sup>XXI</sup> ne gɔ

wa'di na kēddi kititi ma gɔ lende 'ba akiyandi ame ga moloma rɔ tiyandi mo ne? Ititi bilaka ame ga koloma rɔ tuwö mo ne. Lijë na kikali lende ma miyandi."

**XXII** Kina bɔ kanya mɔtɔ kēnyī ngi kokɔsɔ Yēsu, iya te, "Ēddi kilende zi turu löbu nime tara gɔ wa'di 'bi tɔ ne?"

**XXIII** Yēsu iya te, "Ɔdɔ miya lende mɔtɔ rɔ ma kēnyē iya yaga, ne ɔdɔ kiya te lende ma kēdi rɔ ma laka kinza komba ma dē."

**XXIV** Kina Ana koja Yēsu ngi 'bato kari zi Kayapa bɔ dɔ bɔ akumu. Kōzi Yēsu gba rɔ ma kudödu teyi.

**XXV** Pitörö ēdi yayi bi tubi rɔ bo kɔmɔ pa'do. Kina ya mɔtɔ ga kako kititi bo, iya te, "O'ja ni bɔ kōsɔ gɔ Yēsu na gbī 'di?"

Pitörö andi gɔmo, iya te, "Ee, ma bɔ kōsɔ gɔ bo na dē."

**XXVI** Bɔ mɔtɔ ēdi gbī yayi rɔ bɔ laja 'ba bɔ dɔ bɔ akumu nima. Bɔ nima löndö bo na tönē Pitörö koke mbili mo ne. Kina bo kako gbī kititi Pitörö, iya te, "O'ja kɔzɔ mo'ja yi gbī di mi nyaka 'dē yayi ti Yēsu 'di?"

**XXVII** Pitörö ēnyī gbī kandi gɔmo, kina mbowa te yɔ na gɔngɔ kidapa ngi.

*Yēsu Ɔrɔ Kɔmɔ Pilato  
(MT 27:1-2; MK 15:1-5; LK 23:1-5)*

**XXVIII** Kina ɔdɔ kōmō 'deni mi kano bi tine, lijë ogba Yēsu ngi di liɲɔ 'ba Kayapa koto kari liɲɔ 'ba turu ma löbu 'ba Romo ame rɔ bɔ dönni mo ne. Tine lijë ari dē nbö kɔdɔ mi liɲɔ mo yayi rōmōyī dölētī 'bēnni 'ba Yudayi o'jɔɲɔ ya ame ga kɔdɔ mi liɲɔ 'ba bɔ löwö ne 'deni di bi tari mi karama mi kada mo nima. **XXIX** Kina turu 'ba dönni mo nima kideki möyī mo rɔ Pilato ne kɔdɔ ngi kako zinni yaga, bo kiya te, "Lende kēnyē wa'di na kiya te bo o'dɔ?"

**XXX** Lijë iya te, "Ma kiya te bo kinza rɔ bɔ ko'dɔ lende kēnyē dēne dinza do'de bo kako ziyi bine."

**XXXI** Pilato iya te, "Ne ɔdɔ kēdi tara ari ko'doke e'be burē abo gɔ dölētī 'be 'ba Yudayi."

Lijë iya te, "Kpe Romo o'jɔɲɔke gɔ tupö bilaka ame ga do'ja ko'dɔ lende kēnyē ne 'deni di zize."

**XXXII** Lende nime o'dɔ rōni 'deni te 'dɔ ki'di kōri 'ba tölē 'ba Yēsu kēdi kɔzɔ lende 'ba tölē abo ame bo kiyētī kōri mo 'deni molo ne tara.

**XXXIII** Kina Pilato kileki ngi kari liɲɔ kina bo kideki Yēsu ngi kari zi bo yayi. Kina bo kititi Yēsu, iya te, "Ni na rɔ nere bɔ doliɲɔ 'ba Yudayi?"

**XXXIV** Yēsu iya te, "Lende 'bi nima kititi ma timo ne, ni na komeri e'bi ti döyī, ala bilaka mɔtɔ ga na kiya lende ma ziyi?"

**XXXV** Pilato iya te, "Ma Yudayi na dē. Bilaka 'bi ga ti löbu 'bi mɔtɔ ga na me ko'de yi kako zö. Wa'di ga na ko'dɔ?"

**XXXVI** Yēsu iya te, "Nere 'bama inza kɔzɔ nere 'beye 'ba bilaka 'ba doliɲɔ bine. Ma nere 'bama kēdi ra kɔzɔ nere 'beye 'ba bilaka 'ba doliɲɔ nime dēne bɔ kōsɔ gɔma ga o'dɔ ya 'deni molo ti bɔ kanya 'ba löbu 'ba bɔ akumu naga nima dēne lijë inza kinda'ba ma. Ne nere 'bama inza rɔ nere 'ba doliɲɔ nime."

**XXXVII** Pilato iya te, "Dēmba ni nere na ya?"

Yēsu iya te, "Ni na kiya e'bi tara. 'Bama, öyö ma doliɲɔ bine nge gɔ lende kɔtɔ kpöki. Lende ma mako dömyi mo na rɔ tiya lende laka zi bilaka. Kina ya ame ga ko'doko lende laka ne lijë uwö dōma 'deni."

**XXXVIII** Pilato iya te, "Wa'di mo ga na rɔ lende laka?"

Di pötö mo na Pilato kēnyī kɔdɔ ngi gbī kileki kari yaga zi bilaka konzi naga nima. Bo iya te, "Mo'ja lende ɔtɔ dē di rɔ bɔ nime ame 'dɔ modɔ karama dɔ bo gɔmo. **XXXIX** Ne kɔzɔ mi kada 'ba karama nime molo nduwē rɔ kɔmɔ kɔɔ ēdi koja bilaka kɔtɔ yaga ziye di mi maboso. Tine ma tōne nere 'ba Yudayi nime na 'dɔ ki'dike moja ziye ya?"

XL Lijë pili ënyî kulöri kiya ro ma kembe tégë, “Do'doko bo nima dë, do'doko eze ro Baraba.”

Baraba mo nima ro bo akolo.

## XIX

*Tose Do Yësu*  
(MT 27:15-31; MK 15:6-20; LK 23:13-25)

I Pilato oja bo kanya kari tomba Yësu ti korobayi. II Kina lijë ko'do kono ngi kozo a 'ba do nere tara ki'di do Yësu. Kina lijë kogba bongo ma kasi kele moto ngi kolo ro bo. III Kina lijë koloma ngi ro tose do bo tégë, “Yëë'di kedi ro mbembë ziyi, nere 'ba Yudayi.”

Kina lijë koloma ngi ro tokoso bo.

IV Pilato ënyî 'böwu kodo kari yaga zi bilaka naga nima, bo iya te, “Kpe uwöke doma. Mëdi mo'de bo kako yaga ziye bine 'do kikalike mo'ja lende oto dë di ro bo ame 'do modo karama do bo gomo.”

V Kina Yësu kodo ngi yaga ti kono tonë do bo ti bongo kasi mo tonë kolo ro bo ne. Kina Pilato kiya zi bilaka naga nima, iya te, “Bo na 'deni me.”

VI Kina odo löbu 'ba bo akumu ni ti bo kanya 'bënni ga, lijë ko'ja kinë Yësu 'deni kozo a nima tara tine, lijë ënyî ngi pili kulöri ro ma kembe, iya te, “Upö bo yaga. Ari kutöti bo do ngëri, bo kolë yaga.”

Pilato iya te, “Kina ogbake e'be bo tiya kari kutötike. 'Bama mo'ja lende oto dë di ro bo ame 'do ki'di modo karama do bo gomo.”

VII Lijë iya te, “I'di kö'du ki'di 'deni molo zize, kina 'do kupö bo go lende mo römöyi bo ebe kiya ro bo ro kole 'ba Boko'ba.”

VIII Kina odo Pilato kuwö lende nima 'deni tara tine i'di bo ngi kulöwö ro tikere. IX Kina bo kënyî ngi kileki kari lijo abo ti Yësu tititi mo. Bo iya te, “Ni nime ako di yala ga?”

Tine Yësu ileki domo dë kpe zi bo. X Kina bo kiya zi Yësu bo iya te, “O'doko dë tileki do lende ma go wa'di? Ikali dë iya te mëdi ti közi

kakpa 'do tope yi? Kina ikali dë gbï mëdi ti közi kakpa 'do tutöti yi?”

XI Yësu iya te, “Boko'ba na ki'di közi kakpa 'ba doma ziyi. Ma kiya te Boko'ba na dë ki'di közi kakpa nima ziyi dëne inza kikaliki 'do këddi ti közi kakpa doma. Ne bo ame ko'de ma kako ziyi ne lende kënyë ma 'ba bo na 'deni ro do kiteli.”

XII Lende nime i'di Pilato ngi ki'di toma kori 'ba lende moto ame 'do bo kope Yësu timo ne. Tine tindi ame ga kedi yayi ne ulöri ngi kozo timo ro ma kembe tégë, “Odo kope bo nima kola kari, inza kpe lipo ro bo go nere 'be 'ba Romo ame ro bo do doyyayi ze nime ne. Römöyi bilaka ame kiya roni ro nere kozo a nime te ne na kedi kënyî konyo burutu ndi nere ma löbu 'ba Romo.”

XIII Kina odo Pilato kuwö lende 'bënni nima 'deni kozo a nima tara tine, bo o'de Yësu ngi kako yaga di ro. Kina bo kari koloma ngi do kitii 'ba burë. Go bi 'ba to'do burë mo nima idëki möyi mo ro “Do doku kopiyari.” Ro kpa Yudayi idëki ro Gabata. XIV Kada 'ba karama mo nima na gbï ro kada ame Yudayi ni kedi kilejo wa pili ndö yimo go lende 'ba kada 'ba ro kindawo ne.

Kina ko'ja kada kodoro 'deni tine, Pilato ënyî kiya zi bilaka naga nima tégë, “Ongoke te, nere 'be na me.”

XV Tine lijë ënyî kulöri ngi kozo timo ro ma kembe, iya te, “Upö bo yaga. Upö bo yaga. Ari kutöti bo yaga.”

Pilato iya te, “O'dokoke 'deni 'do mupö nere 'be yaga?”

Löbu 'ba bo akumu ni iya te, “Nere ze ma dikali kina nge koto ro nere ma löbu 'be 'ba Romo.”

*Tutöti Yësu*  
(MT 27:32-56; MK 15:21-41; LK 23:26-49)

XVI Go lende 'bënni nime na Pilato ki'di Yësu ngi zinni 'do lijë kari kutöti. XVII Kina lijë kogba Yësu ngi di mi gawo kari timo go bi moto kidëki möyi mo ro “Kulöngbö do,” ame kidëki ro kpa Yudayi ro Gologota ne. Lijë i'di Yësu na kombi



ngëri abo ame kedi kari kutoti bo domo ne teyi. <sup>XXVIII</sup> Kina lijë kari kutoti bo ngi di yayi yoki ngëri nima kina lijë kidëyi domo ngi korɔ ti bo tɔɔ. Utoti ya ma riyö mɔɔ ga 'deni gbi dɔ ngëri mɔɔ ga yayi. Mɔɔ dɔ dori bo kina mɔɔ 'bëni kebe dɔ gali bo. Bo na 'ba bo zana.

<sup>XIX</sup> Pilato i'di 'deni kugu lende mɔɔ ga dɔ wa ma kö'bö mɔɔ tégë, "Yësu 'Ba Nazareta, Nere Bɔ Dɔliɔ 'Ba Yudayi." Kina bo ki'di kari kutoti wa nima ngi tɔɔ bi dɔ Yësu dɔ ngëri yayi. <sup>XX</sup> Bilaka ma konzi mɔɔ ga idëki lende nima kugu ne 'deni, römöyi gɔ bi mo nima kutoti Yësu teyi ne ɔwɔ dë di dɔ ngila gawo. Lende nima ugu gbi rɔ kpa Yudayi, gbi rɔ kpa Romo kina gbi rɔ kpa Giriki. <sup>XXI</sup> Kina löbu 'ba bɔ akumu ni kënyi ngi kari zi Pilato, lijë iya te, "Lende nima dëne 'dɔ kugu dë kɔɔ a nima tara kiya te, 'Nere bɔ dɔliɔ 'ba Yudayi.' Dëne 'dɔ kugu ra kiya te, 'Bɔ nime iya rɔ bo tégë bo na rɔ nere bɔ dɔliɔ 'ba Yudayi.' "

<sup>XXII</sup> Pilato iya te, "Wa ame mugu 'deni ne koloma ngi tara."

<sup>XXIII</sup> Kina ɔdɔ bɔ kanya naga nima lijë kutoti Yësu 'deni tine, lijë irica mi bɔngɔ abo ngi mi sowɔ, 'dɔ bɔ mɔɔ kogba kapa mɔɔ, bɔ mɔɔ kogba kapa mɔɔ. Tine bɔngɔ abo mɔɔ rɔ ma kö'bö löbu, ku'jö ngi kɔɔ rɔ ma kakpa. <sup>XXIV</sup> Lijë iya te, "Diricake yimo dë, du'duke ti bödö 'dɔ kikali ɔdɔ yë na ti kidili."

Lende nime o'dɔ rönï 'deni te 'dɔ kedi kɔɔ lende ma tönë kugu mi buku 'ba Boko'ba mɔlo kiya te, "Lijë oza bɔngɔ ma ga 'deni pili rɔ gɔ rönni, kina lijë u'du ma kɔɔ 'deni mi bödö."

<sup>XXV</sup> Kina ma bɔ kanya naga nima ko'dɔ 'deni tara. Ma 'ba Yësu ni ti leni bo ni ti Mariya 'ja 'ba Kelopa ni ti Mariya Magadala ni edi gbi korɔ ngosi ngila ngëri nima kutoti Yësu domo ne yayi. <sup>XXVI</sup> Kina ɔdɔ bo ko'ja ma bo ni 'deni kedi korɔ yayi ti bɔ laja abo ma tönë bo kɔ'ɔ kulöwö ne

tine, bo iya te, "Iya, kole 'bi na 'deni ma."

<sup>XXVII</sup> Kina bo kileki gbi kiya zi bo nima, bo iya te, "Möyi na 'deni ma."

Mi kada mo nima na bɔ nima kogba ma 'ba Yësu ni ngi kari timo ki'di koloma liɔ abo.

<sup>XXVIII</sup> Di pötö lende nime tine Yësu bo ikali bo ote ndɔbɔ abo 'deni. Kina bo kënyi kiya te, "Koda mini o'dɔ ma."

Bo iya tara 'dɔ ko'dɔ rönï kɔɔ lende ma tönë kugu mɔlo mi buku 'ba Boko'ba ne. <sup>XXIX</sup> Kete mɔɔ edi yayi ti layi ko'ba'ba yimo. Kina bo mɔɔ kari kogba lipɔ ngi kusu yimo kiraki dɔ kolokɔ koja ngi kari kpa Yësu. <sup>XXX</sup> Kina ɔdɔ Yësu bo kuwë 'deni tine, bo iya te, "Mote ndɔbɔ ma 'deni."

Kina bo kodi dɔ bo ngi bëri kina bo kulöku ngi.

### *Tujë Yoki Yësu*

<sup>XXXI</sup> Kada nima na rɔ kada 'ba rɔ kileɔ 'ba Yudayi koda kada 'ba rɔ kindawo. Gɔ kö'du mo na löbu 'ba Yudayi ni o'dɔkɔ dë 'dɔ töku Yësu ni koloma dɔ ngëri tɔɔ nbö kömö mi kada 'ba rɔ kindawo römöyi kada ma löbu rɔ dɔ kiteli 'bënni na. Kina lijë kënyi ngi kari zi Pilato kari kititi bo 'dɔ ki'di kari koke ndi Yësu ni kupö welo yaga 'dɔ kombi töku mo ga bëri.

<sup>XXXII</sup> Kina bɔ kanya mɔɔ ga kari ngi koke ndi bɔ mɔɔ ame kutoti dɔ ngila Yësu yayi ne. Kina lijë kuyi rönni ngi gbi koke ndi bɔ mɔɔ ame kebe dɔ kapa Yësu mɔɔ ne. <sup>XXXIII</sup> Kina ɔdɔ lijë kolokɔ 'deni kari tonɔ Yësu tine, lijë ari ko'ja bo köle 'deni mɔlo. Kina ngi lijë oke ndi bo dë kpe. <sup>XXXIV</sup> Bɔ kanya mɔɔ na nge kënyi kujë yoki Yësu ti mee kina roma ni ti mini kolɔ ngi yaga.

<sup>XXXV</sup> Bɔ nime ko'ja lende naga nime ne, bo na me kedi kiya lende naga nime, kina 'dɔ ki'dike dɔye gɔmo rɔ ma laka römöyi bo iya beti dë. Bo ikali lende naga nime pili bo kedi kiya ne lende laka na. <sup>XXXVI</sup> Lende naga nima o'dɔ rönni 'deni tara 'dɔ kedi kɔɔ lende ma

tönë ga kugu molo mi buku 'ba Boko'ba kiya te, "Kilinba bo ma koto moto te inza kodowe." <sup>XXXVII</sup> Kina lende moto ugu 'deni gbi, iya te, "Bilaka ti kodo komönni 'deni tonjo bo ame lijë kujë yoki mo ne."

*Tusu Yësu*  
(*MT 27:57-61; MK 15:42-47; LK 23:50-56*)

<sup>XXXVIII</sup> Di pötö mo na Yesepa moto di Arimataya kënyï ngi kari kititi Pilato 'do kodo kpa töku Yësu zi bo 'do bo kari kusu. Yesepa mo nima bo gbi ro bo köso go Yësu, tine bo oloma 'ba bo töso go Yësu ro kusu römöyi bo ere turu 'ba Yudayi. Kina Pilato kodo kpa töku Yësu ngi zi bo kina bo kari ngi tombi mo. <sup>XXXIX</sup> Nïkuduma ma töne kari pa zi Yësu ro mi korondo ne ënyï gbi kari ti Yesepa 'do lijë kari kombi töku nima. Bo ogba wowa ma kato kele moto ga kari timo ame tirindi mo kozo kilö 'butë mota tara ne. Wowa nima o'do di mi ngëri moto ga ame kidëki möyi mo ro muri ni ti alowa ne. <sup>XL</sup> Kina Yesepa ni ti Nïkuduma kombi töku Yësu ngi kolo mi bonjo ti wowa nima. Römöyi dölëti 'ba tusu töku 'bënni 'ba Yudayi na molo tara.

<sup>XLI</sup> Nyaka moto ëdi ngosi yayi ngila go bi nima kutöti Yësu teyi ne ti ti'börö 'ba tusu töku yimo ame koga 'deni gba ro ma la'ja, kina usu töku moto de gba yimo.

<sup>XLII</sup> Kina Yesepa ni kari kusu Yësu yayi römöyi ti'börö nima na ngosi. Kina gbi römöyi kada ame bilaka këdi kilejo rönni ndö yimo koda kada 'ba ro kindawo ne na.

## XX

*Todo 'Ba Yësu Di Mi Tölë*  
(*MT 28:1-10; MK 16:1-11; LK 24:1-12*)

<sup>I</sup> Mi bi këzë ma di pötö kada 'ba ro kindawo nima na Mariya Magadala kënyï ngi molo mi kano bi kari kpa ti'börö nima kusu Yësu yimo ne. Loko ari kömö yayi gba ti bi nyunyuru. Tine loko o'ja kulugbi döku mo töne kululu 'deni yaga di

kpamo. <sup>II</sup> Kina loko kënyï kirinja ngi kari zi Simona Pitörö ni ti bo köso go Yësu moto ame Yësu ko'co kulöwö ne. Loko ari kiya zinni tégë, "Ombi töku nere ze 'deni di mi ti'börö koto bito to ne, kina go bi ame koto kari teyi ne dikali de."

<sup>III</sup> Kina Pitörö ni ti bo köso go Yësu moto mo nima kënyï ngi tirinja kari kpa ti'börö nima. <sup>IV</sup> Lijë ënyï kpaki riyo ro rinja, tine bo köso go Yësu moto mo nima ndimo ololo Pitörö ngi. Kina bo kari kömö ngi dogba kpa ti'börö yayi. <sup>V</sup> Tine bo udë do bo kingëngë mi ti'börö. Bo o'ja bonjo ame kolo töku Yësu yimo ne yayi, tine bo odo de mi ti'börö.

<sup>VI</sup> Kina odo Simona Pitörö kömö 'ba bo di yi'böwu tine bo odo ngi mi ti'börö nima. Bo ari ko'ja bonjo nima 'deni yayi <sup>VII</sup> ti bonjo ma mbowa moto ame kudödu komo Yësu timo ne kuköku röni 'deni teyi caki yaga. <sup>VIII</sup> Kina bo ma kömö dogba mo töne kodo ngi gbi kari mi ti'börö yayi. Wa naga nima bo ko'ja tine na 'jaa bo ki'di do bo laka go todo 'ba Yësu yaga di mi töle. <sup>IX</sup> Römöyi lijë ikali 'jo 'ba lende ame kugu molo mi buku 'ba Boko'ba go todo 'ba Kurisito yaga di mi töle ne de.

<sup>X</sup> Kina lijë kuyi dönni ngi kileki kari linjo. <sup>XI</sup> Mariya Magadala ileke 'bëni koro ngosi kpa ti'börö yayi tome kuwu. Kina odo loko kënyï kudë döni 'deni 'böwu kingëngë mi ti'börö nima tine, <sup>XII</sup> loko o'ja malayika 'ba mitoro riyo 'deni koloma yayi. Lijë oloma 'deni go bi ame ko'ba töku Yësu pa teyi ne. Moto oloma kebe bi do bo kina moto oloma 'bëni kebe bi ndi bo. Lijë pili riyo ti bonjo ma kanmi nböwö rönni. <sup>XIII</sup> Malayika naga nima ititi loko, iya te, "Eddi kudu go wa'di?"

Loko iya te, "Töku nere ma inza kpe bine 'di. Lijë ombi 'deni koto kari bito to ne. Kina go bi ame lijë koto 'deni teyi ne mikali de."

<sup>XIV</sup> Kina odo loko kënyï kuyi kömöni 'deni loko konjo bi göni, tine loko o'ja Yësu 'deni këdi koro

yayi. Ne tine loko ikali bo dē kpe ro Yēsu. <sup>XV</sup> Kina bo kēnyī kititi loko, iya te, “Ēddī kudu gɔ wa'di? Yē na kēddī ro toma gomo?”

Loko omeri 'bēnī tēgē, mɔtɔga bo do nyaka nima na ma ti kēdī kilende zīnī ne. Loko iya te, “Baba, ɔdo kiya te nī na kombi tōku nime yaga di bine, ileme gɔ bi ame koto teyi ne zō 'do mari gomo.”

<sup>XVI</sup> Kina bo kīdēkī mōyī nī ngī tēgē, “Mariya.”

Kina loko kuyī kōmōnī ngī, loko ko'ja ro Yēsu. Kina loko kopapa bo ngī ro kpa Yudayi tēgē, “Raboni,” ame 'jo 'ba lende mo tēgē, “Bo kōmo kiyandi.”

<sup>XVII</sup> Bo iya te, “Kinza kinda'ba yida roma dē rōmōyī mileki dē gba mari tɔro zi 'bu ma. Ari zi bo kōsō goma ga. Ari kiya zīnnī yayi, iya te, mēdī mari mītɔro zi Boko'ba. Boko'ba na ro 'bu ma, kina bo na gbī ro 'bu nni. Bo na ro bo ame moro ne, kina bo na ma gbī 'deni lijē koro.”

<sup>XVIII</sup> Kina loko kari ngī zi bo kōsō gɔ Yēsu ga, loko iya te, “Wu, mo'ja nere ze 'deni.” Kina loko kiyētī gɔ lende ma tōnē ga bo kiya zīnī ne ngī zi lijē.

*Yēsu Ileme Ro Bo Zi Bo Kōsō Gɔ Bo Ga*

(MT 28:16-20; MK 16:14-18; LK 24:36-49)

<sup>XIX</sup> Kada mo nima na 'deni ro bi kēzē mɔto ame di pōtō kada 'ba ro kindawo 'ba Yudayi ni ne. Bo kōsō gɔ Yēsu ga lijē ototo dōnnī 'deni ro mī dɔkɔpiyari mī rō mɔto, lijē kulōlī kpadōrī dōnnī 'deni teyi, rōmōyī lijē ēdī ro tere turu 'ba Yudayi. Kina Yēsu kako kɔdo ngī kɔro mī lōngō lijē di rō yayi. Kina bo kiya zīnnī, bo iya te, “Lende kēyī koloma tiye.”

<sup>XX</sup> Kina bo kileme kōzī bo ga ti yoki bo ma tōnē kujē ne ngī zīnnī. Kina lijē ngī pili ro lɔɔ gɔ to'ja nime lijē ko'ja kinē nere 'bēnnī 'deni ne.

<sup>XXI</sup> Kina bo kēnyī kileki kiya 'bōwu zīnnī, bo iya te, “Lende kēyī koloma tiye. Mēdī moja ye gbī karike zi bilaka 'ba doliɔ nime kɔzo ame 'bu

ma Boko'ba koja ma kako doliɔ nime bine ne tara.”

<sup>XXII</sup> Kina bo kawo ngī ro ma kembe dōnnī, bo iya te, “Mēdī 'deni mi'di Nyī Kɔto Laka 'ba Boko'ba ziye, <sup>XXIII</sup> 'do ɔdo kolake bilaka ame ga ko'do lende kēnyē ne gɔ lende kēnyē ko'do 'bēnnī ga, Boko'ba ti kola lijē gbī. Ne ɔdo kiya te kolake lijē dē gɔ lende kēnyē 'bēnnī ga, Boko'ba inza kola lijē gbī.”

<sup>XXIV</sup> Mī kada nima Yēsu kɔdo kileme ro bo zi bo kōsō gɔ bo ga ne, Tōma inza tīnnī yayi. Tōma bo gbī ro bo ma kɔto mɔto di mī lōngō ya ma 'butē dɔmoriyō naga nima ame lijē kīdēkī mōyī bo mɔto gbī ro Roja ne. <sup>XXV</sup> Kina ɔdo bo kako 'deni tine lēpī bo naga nima iya zi bo tēgē, “Do'ja kinē nere ze Yēsu 'deni.”

Bo iya te, “ɔdo kiya te mo'ja kpa mbero 'ba masimari ame ga kutōtī kōzī bo timo ne dē ngī ti kōmo ma 'do mi'di dɔkole kōzō kpa mbero mo ga, kina ɔdo momomo kpa mbero 'ba yoki bo dē ngī gbī ti kōzō nime, minza mi'di dōma du te gɔ lende 'be naga nima.”

<sup>XXVI</sup> Kina ɔdo kōmō 'deni mī tō'dō do modɔmoriyō tine, bo kōsō gɔ Yēsu ga ototo dōnnī 'deni gbī mī rō, mī kada ama tine Tōma ēdī 'deni gbī yayi. Lijē ulōlī kpadōrī dōnnī 'deni teyi. Kina Yēsu kɔdo kɔro ngī mī lōngō lijē. Kina bo kiya zīnnī, bo iya te, “Lende kēyī koloma tiye.”

<sup>XXVII</sup> Kina bo kīdēkī Tōma, iya te, “Tōma, i'di dɔkole kōziyī kpa mbero 'ba kōzō bine, ongo kōzō kina omomo kpa yoki ma. Kinza ki'di lende nime dē kpe kilikō dōyī. I'di dōyī ti gomo ro ma laka ma na.”

<sup>XXVIII</sup> Tōma iya te, “Nere ma, mi'di dōma 'deni ngī gomo ro ma laka nī na ro nere Boko'ba ma.”

<sup>XXIX</sup> Bo iya te, “Tōma, to'ja nime ko'ja kinē ma ne na 'jaa ki'di dōyī gɔ lende ma? Ne ya ame ga ko'ja ma dē pele ki'di dōnnī ngī gɔ lende ma ne, lijē na Boko'ba ti ko'do yēyī ma laka dōnnī ro mbēmbē.”

XXX Yësu o'do wa ma konzi mato ga ame 'do kileme bo ro kole 'ba Boko'ba ne 'deni di komo bo kosö go bo ga ame kugu de du te mi buku nime bine. XXXI Ame ga kugu bine ne ugu 'deni 'do ki'dike doye gomo Yësu na ro ma laka ro Kurisito kole 'ba Boko'ba ame bo keddi koja kako doling nime bine ne, kina gbi 'do ti'di doye gomo ki'di ye ro 'ba bo ga go kididi ye yaga ro ma lolowo.

## XXI

### *Tileki Mi Atoy*

I Yësu enyi kodo 'bowu gbi di potö mo zi bo kosö go bo ga di kpa popö 'ba Tiberiya. Bo odo kileme ro bo zinni kozo a nime te.

II Mi kada mo nima Simona Pitöro ni edi yayi ti Toma ame kideki moyi mo mato gbi ro Roja ne, ti Natinele ame di Kana Galilaya ne. Kole riyö 'ba Zebedayo ga edi gbi tinni yayi ti bo kosö go Yësu ma riyö mato ga.

III Kina Simona Pitöro kényi ngi kiya zinni, tegé, "Medi mari ama 'deni tugu kenze."

Lije pili enyi kiya te, "Dedi dari gbi koto tiyi."

Kina lije kényi keki ngi mi sorope lije kari nduwé ro go popö bi tugu kenze. Ne mi korondo mo nima lije upö kenze ma koto de du te.

IV Kina odo bi kezé 'deni na Yësu kako ngi korö do kpa götö tine lije ikali bo de. V Kina bo kititi lije bo iya te, "Kpe yobi naga nima, o'jake kenze 'be ra?"

Lije iya te, "Dupö kenze ma koto te de."

VI Bo iya te, "U'duke duru 'be nima kileki do kapa sorope ma döri kina keddi ko'jake kenze tone."

Kina odo lije ku'du duru 'benni toné ngi kileki do kapa sorope ma döri yo na kunzö kenze ngi ro ma kénye bi 'ba toto mo kileki mi sorope konya dönni. VII Kina bo ma toné Yësu ko'ö kulowo ne kényi kopapa Pitöro ngi, iya te, "Nere ze Yësu na."

Kina odo Simona Pitöro kuwö 'deni kiya te nere 'benni Yësu na, kina bo kényi ngi kogba bongö abo

bo kudödu go bo romöyi bo edi nge yayi ti bongö ma mbowa mato go bo. Kina bo ku'du ro bo ngi mi mini tumu tari zi Yësu. VIII Kina ya mato mo naga nima kujé 'benni sorope ngi nduwé kari timo do kpa götö. Lije kilala kenze konzi toné ga ngi nduwé ti duru mo lije kari timo. Romöyi lije edi 'deni ngosi do kpa götö, (ma keddi ra ro lingere ti ndi 'do kombi ndi ngi mi kuluku riyö 'do komö do kpa götö).

IX Kina odo lije kodo keki 'deni kari yaga do kulongö popö tine, lije ari ko'ja pa'do kurö'bo 'deni molo yayi ti kenze domo ti mangolo'bo ngila mo. X Yësu iya te, "Kenze naga nime kuguke giri nime ne o'deke mato ga kako dayi."

XI Kina Simona Pitöro kileki ngi kari mi sorope, bo kari kilala duru toné yaga do kpa götö. Kenze ma löbu na 'do kilaka koso mi duru nima. Kenze naga nima edi pili kuluku mota kodo domo mota (153). Kenze naga nima koso pele mi duru nima kozo a nima tara ne duru ö'bo é'beni ngi te go bi mo, irica de gbi yo. XII Kina bo kiya zinni tegé, "Akoke tonyo mo."

Tine lije ilaja rönni de kpe tititi bo, kiya te, "Ni ye mo na?" Romöyi lije ikali bo 'deni ro nere 'benni Yësu. XIII Kina bo kogba mangolo'bo mo toné ga ngi koza zinni gbi ti kenze mo ga.

XIV Ame na ro tado 'ba Yësu ma mi mota ame bo koloma ro tado tileme ro bo zi bo kosö go bo ga di potö tado abo ame bo kényi kodo yaga di mi tolé ne.

### *Yësu Ni Ti Simona Pitöro*

XV Kina odo lije konyo kpenni 'deni pili tine, Yësu enyi kititi Simona Pitöro, bo iya te, "Simona kole 'ba Yowani, ni nime o'ö ma ngi ro do kiteli di do to'ö nime lepí yi ga ko'ö ma ne ya?"

Pitöro iya te, "Nere, ro ma laka ikali 'deni ngi mo'ö yi."

Bo iya te, "Laka, ongo go kamölö ma naga nime."



**XVI** Kina bo kënyī kititi Pītörö gbī 'böwu, bo iya te, “Simona kole 'ba Yowani, nī nime ɔ'ɔ ma ŋgī?”

Pītörö ileki dɔmo zi bo, iya te, “Nere, ɔ ma laka ikali 'deni ŋgī mɔ'ɔ yi.”

Bo iya te, “Laka, oŋgɔ gɔ kamölö ma naga nime.”

**XVII** Kina bo kileki kititi Pītörö 'böwu gbī 'deni ɔ mī mota mo, bo iya te, “Simona kole 'ba Yowani, nī nime ɔ'ɔ ma ŋgī?”

Pītörö 'deni ɔ meri gɔ lende 'ba akititi nime Yësu kileki kititi bo ŋbö mī mota ti akititi kɔtɔkɔtɔ nime ne. Bo iya te, “Nere, ikali wa pili 'deni mɔlo, kina ikali 'deni ŋgī ɔ ma laka mɔ'ɔ yi.”

Yësu iya te, “Laka, oŋgɔ gɔ kamölö ma naga nime. **XVIII** ɔ ma laka miya zīyī, tönē këddī gba dɔ yɔbi 'bī bine ne, oloma ɔ tusu bɔŋgɔ 'bī rōyī, kënyī kari ë'bī gɔ bi ame ko'dɔkɔ tari teyi. Ne ɔdɔ kiya te köndē 'deni, ti koloma 'deni toja közīyī, kina bo mɔtɔ ti kako 'deni ŋgī kudödu yi koto yi kari gɔ bi ame ko'dɔkɔ ë'bī dē tari teyi ne.” **XIX** Dɔŋgala nime Yësu këdī ɔ tiya mo ne, bo ëdī kiya tölē ame këdī kömö dɔ Pītörö kada mɔtɔ ame 'dɔ kileme löbu 'ba Bɔko'ba ne.

Kina bo kënyī kiya zi Pītörö, bo iya te, “Ösö gɔma.”

**XX** Kina ɔdɔ Pītörö kuyī kɔmɔ bo kileki yī'böwu tine, bo o'ja bɔ mɔtɔ 'deni gbī këdī kozi gönnī. Bɔ ma tönē Yësu kɔ'ɔ kulöwö ne, bo na ma gbī kënyī kösö gönnī ne. Bo na tönē kese ŋgɔsi ŋgila Yësu mī kada ma tönē lijē këdī ɔ tonyo kpënnī ne 'dɔ bo kititi Yësu, bo kiya te, “Yë mo na këdī kari kususū yi zi turu ya, nere?”

**XXI** Kina ɔdɔ Pītörö ko'ja bɔ nima 'deni kɔzɔ a nima tara tine, bo iya te, “Nere, bɔ nime wa'di na ti ko'dɔ rönī zi bo?”

**XXII** Yësu iya te, “ɔdɔ kiya te mo'dɔkɔ pele 'dɔ bo koloma ŋbö koda kada ma ame mëdī mileki mako timo dɔliŋɔ nime bine ne ndɔbɔ 'bī inza teyi. Nī 'bëyī ösö gɔma.”

**XXIII** Gɔ lende nime Yësu kiya kɔzɔ a nime te ne na bɔ kösö gɔ bo ga koloma ɔ tiya mo, lijē iya te bɔ nima inza kölē kpe. Ne tine, lende nima Yësu iya dē te, bɔ nima inza kölē kpe. Lende ma bo kiya, bo iya te, “ɔdɔ mo'dɔkɔ pele 'dɔ bo koloma ŋbö koda kada ma ame mëdī mileki mako timo dɔliŋɔ nime bine ne ndɔbɔ 'bī inza teyi.”

**XXIV** Bɔ mo nima bo na me këdī kiya lende naga nime ne, kina bo na me gbī ki'di 'dɔ kugu. Kina dikali ŋgī lende abo naga nime ëdī ɔ ma laka.

**XXV** Gɔ ɔ lende ma na me, ne lende mɔtɔ ga ame Yësu ko'dɔ ne ëdī ŋbanjī ame kugu dē su bine. ɔdɔ kiya te ki'di ɔ, ɔ tugu mo ɔ kɔtɔkɔtɔ mī waraga, bi inza ɔmo mī dɔliŋɔ bine.

## NDŌBO 'BA BŌ LAJA 'Ba Kurisitö Ga

<sup>I</sup> Ziyi Tewopilo, lende ma tönë ga mugu mi buku ma dōndende tönë ne, kina rō lende 'ba wa ame ga Yēsu kisaki to'do mo gbī ti wa ame ga pili bo kisaki tiyandi bilaka timo <sup>II</sup> ḡbō kōmō mi kada ame Boko'ba kogba bo kari mitorō ne. Gba kinza bo kari dē mitorō bo oloma 'deni rō tose gomo zinni bo laja abo ga ame bo kigeli 'deni molo ne ti tigo 'ba Nyi Koto Laka. <sup>III</sup> Bo oloma 'deni tō'dō mo dō 'butē sowo di pōtō tōlē abo bi tileme rō bo zinni nduwēnduwē 'dō ki'di lijē kikali ḡgi rō ma laka bo ididi 'deni. Lijē o'ja bo 'deni, kina bo oloma 'deni gbī rō tilende zinni gō lende 'ba ḡere löbu 'ba Boko'ba. <sup>IV</sup> Mi kada ma dō koto mōto ko'ja bo kēdi tinni, bo ose 'deni zinni, bo iya te, "Kinza kēnyike dē di mi Yerosalema bine. Olomake bine koda dō wa tönē 'bu ma kiya ti'di mo ziye kina gbī tönē miya lende mo ziye ne. <sup>V</sup> Kōzo ma Yowani ko'do bapatisi 'deni tönē bine dō bilaka ti mini ne, ti kobapatisi ye 'deni ti Nyi Koto Laka giri naga nime."

### *Tileki 'Ba Yēsu Mitorō*

<sup>VI</sup> Kina odo bo laja 'ba Yēsu ga kototo dōnni 'deni gbī mi kada mōto bi koto tine, na lijē kititi bo, iya te, "Nere, ti kileki doliḡo ze 'ba Yisarele nime giri naga nime mi kōmō kōzize ya?"

<sup>VII</sup> Bo iya te, "Bu ma na ḡge koto ti kōzi kakpa 'ba 'dō toza kada ame wa naga nima kēdi ko'do rōnni yimo ne. Lende ma 'dō kikalike na dē. <sup>VIII</sup> Ne Nyi Koto Laka 'ba Boko'ba ti kako 'deni dōye 'dō ki'di tigo ziye. Kina ti kari kiyētike lende ma 'deni ḡgi zi bilaka mi Yerosalema bine gbī kebe mi dōyayi 'ba Yudayi pili ti 'ba Somorona gbī zi bilaka 'ba dōyayi pili."

<sup>IX</sup> Kina odo Yēsu kote tiya lende naga nime 'deni te tine, Boko'ba

ogba bo ḡgi kari mitorō di kōmō bo laja abo ga. Kina pōli kiyōlu gō bo ḡgi di kōmōnni.

<sup>X</sup> Tine ko'ja lijē kēdi kōro gba yayi tongo bi kari mitorō di pōtō bo yo na ya mōto ga riyō ti bōḡo kanmi rōnni kōdo ḡgi tugu'du te kōro ḡgila lijē. <sup>XI</sup> Ya naga nima iya te, "Kpe bilaka 'ba Galilaya, wa'di na kēddi kōroke kombike kōmōye kō'bō mitorō gōmo? Yēsu nime kogba 'deni di ziye kēdi kari mitorō ne, ti kileki gbī kako doliḡo nime bine kada mōto kōzo ame kēddi kōḡoke bo kēdi kari ne tara."

### *Bō Ndobo Pōtō Yuda*

<sup>XII</sup> Lende nime o'do rōni di dō dōku 'ba Bilaya ame mbowa ḡgosi ḡgila Yerosalema ne. Kina bo laja 'ba Yēsu ga kēnyī ḡgi di yayi kileki kari mi gawo 'ba Yerosalema, <sup>XIII</sup> lijē kari mi rō tōro 'bēnni ame lijē kēdi koloma yimo ne. Lijē mo ga na rō Pitōrō ni ti Yowani ti Yakoba ti Andareya ti Pilipō ti Tōma ti Batolimayo ti Matayo ti Yakoba 'ba Alapayo ti Simona bo ko'do ya gō dōyayi 'bēnni, ti Yuda 'ba Yakoba. <sup>XIV</sup> Lijē pili o'bō nduwē tototo dōnni bi to'do mōtu ti 'ja mōto ga ti Mariya ma 'ba Yēsu ni ti löndō 'ba Yēsu ga.

<sup>XV</sup> Kina odo lijē ame ga ki'di dōnni 'deni gō lende 'ba Yēsu ne kēnyī kototo dōnni pili bi koto tine, lijē ēdi 'deni ḡbō kōzo kuluku riyō kōdo dōmo 'butē riyō (120) tara. Kina Pitōrō kēnyī tōro tilende zinni, bo iya te, <sup>XVI</sup> "Löndō ma ga, Boko'ba o'doko 'deni 'dō lende tönē ga kugu molo mi buku abo ne ko'do rōnni. Nyi Koto Laka i'di Dawidi 'deni kiya lende tönē ga molo bine gō lende 'ba wa ame 'dō ko'do rōni zi Yuda ame ko'de bo kako kinda'ba Yēsu ne. <sup>XVII</sup> Yuda gbī rō lēpi ze ma koto mōto ame Yēsu kigeli 'dō ko'do ndobo nime koto tize."

<sup>XVIII</sup> Pitōrō iya lende nime te rōmōyi mi kada nima Yuda ko'ja girisi ti lende kēnyē ko'do abo nima ne, bo ari kugō nyaka mōto timo kina bo kari kōlē ḡgi yayi. Kina bo

kila'ba ngi bëri, mi bo kapi, wa 'ba mi bo ga kolo pili yaga. <sup>XIX</sup> Bilaka ame ga pili koloma Yerosalema ne uwö lende 'ba tölë 'ba Yuda nima kina lijë ki'di möyi nyaka nime ngi ro "Akele Dama" ro kpënni. 'Jo 'ba lende mo tégë, "Nyaka 'ba roma."

<sup>XX</sup> Pitörö oto nduwë tiya lende nime kari timo, bo iya te, "Lende nime ugu 'deni molo mi buku 'ba Akilëlu, iya te, 'Rö abo ti koloma ro ma sari, kinza boto moto koloma de kpe yimo.' Ugu moto 'deni gbi yayi, iya te, 'Bo moto ti kinda'ba ndobo 'ba pötö bo.' <sup>XXI-XXII</sup> Kina me ma laka mo go dongoke bo moto ame ko'ja tado 'ba Yesu di mi tölë ne 'do kedï ro bo tiyëti mo koto tize. Bo kedï ro bo ame molo tize mi lingere pili 'ba Yesu ma tonë kisaki di mi kada ma Yowani ko'do bapatisi do Yesu ne nbö kömö mi kada 'ba togba bo kari mitoro."

<sup>XXIII</sup> Kina bilaka naga nima kototo dönni yayi ne kigeli möyi bilaka ma riyö moto ga ngi, Matiyo ni ti Yesepa ame kidëki möyi bo moto gbi ro Yoseto Barasaba ne. <sup>XXIV</sup> Kina lijë kititi Boko'ba ngi go lende mo, lijë iya te, "Nere, ni na kikali doki'di bilaka pili. Ileme bo ame kigeli 'deni di mi löngö ya riyö naga nime, <sup>XXV</sup> 'do kinda'ba ndobo 'ba laja nime Yuda kola 'deni bo kari abo mi go bi ame ro 'ba bo ne."

<sup>XXVI</sup> Kina lijë ku'du bödö 'ba bilaka riyö naga nima ngi. Kina bödö kigeli Matiyo ngi, kina bo kodobö ro bo ngi ti bo laja ma 'butë dookoto naga nima.

## II

### *Tako 'Ba Nyi Koto Laka*

<sup>I</sup> Kina odo kömö 'deni mi kada 'ba karama 'ba Penitikosi tine, ya ame ga ki'di dönni 'deni go lende 'ba Yesu ne ototo dönni 'deni pili bi koto.

<sup>II</sup> Kina biro kudu ngi welo kako di mitoro kozo biro lili ma kembe naga tara kudu ngi pili kote mi rö nima lijë kedï yimo ne. <sup>III</sup> Tine na lijë ko'ja a moto ga ngi kozo dande'de pa'do köbö tara koza rönni 'deni koloma

pili dönni ro koto koto. <sup>IV</sup> Kina lijë ngi pili lo ti Nyi Koto Laka ki'di lijë pili ro koto koto kebe ngi tilende ro kpa löwö.

<sup>V</sup> Yudayi ma konzi moto ga ame kako di mi dolingo moto ga ne edi mi Yerosalema yayi bi to'do motu zi Boko'ba. <sup>VI</sup> Kina odo lijë kuwö biro nima 'deni tine, lijë ototo rönni ngi ro tindi kari tongo mo. Lijë pili ari kuwö bo ki'di dönni go lende 'ba Yesu naga nima kedï kilende kpënni ga ame pili ro gege ne. <sup>VII</sup> Kina kigayi lijë koto ngi ro gönni. Lijë iya te, "Lende wa'di mo ga na te? Bilaka naga nime kedï kilende ne lijë pili ro bilaka 'ba Galilaya. <sup>VIII</sup> Ne ro ma totondo mo ga na duwö lijë za 'böwu kedï kilende ro kpa bilaka 'ba dolingo ze ga ame pili ro 'beri'beri ne? <sup>IX</sup> Ze di Parotiya di Mada di Elama. Ya moto ga di mi löngö ze nime bine di mi bilaka 'ba Mesopotamiya, ya moto ga di Yudayi, ya moto ga di Kapadokiya, di Ponito, di Asiya, <sup>X</sup> di Parugiya, di Pambuliya, di Ezipeto, ya moto ga di do kapa Libiya ame ngosi ngila gawo 'ba Kurënë ne. Ya moto ga di mi löngö ze nime bine ro Yudayi ame ga kedï koloma Romo ne gbi ti bilaka 'ba Romo ame ga koro Boko'ba 'deni ne. <sup>XI</sup> Ya moto ga ro bilaka 'ba Kurëtë, moto ga ro Arabi. Ze bilaka 'ba dolingo konzi naga nime pili ro gege ne, duwö lijë ngi kedï kiya ndobo löbu 'ba Boko'ba nime ro kpeze ga."

<sup>XII</sup> Lende nime igayi tindi naga nima ngi pili ki'di lijë kebe bi tititi rönni ro go rönni, lijë iya te, "Wa'di mo ga na te?"

<sup>XIII</sup> Tine ya moto ga di mi löngö tindi naga nima yayi ögö lijë, iya te, "Layi na kupö lijë 'deni."

### *Pitörö Ilende Zi Tindi*

<sup>XIV</sup> Kina Pitörö kënyi ngi koro toro mi löngö bo laja ma 'butë dookoto naga nima tilende zi tindi naga nima. Bo iya te, "Kpe bilaka 'beze ga 'ba Yudayi tiye kpe ya ame ga keddi kolomake mi Yerosalema bine

ne, uwöke doma 'do modoro bici lende nime ziye. <sup>XV</sup> Ya naga nime layi na de kupö. Go bi na me e'bëni gba te ro mi donbo, layi upö bilaka molo kabate yo? Inza tara. <sup>XVI</sup> Lende nime edi 'deni kozo kö'du tonë Yowele kumë molo bine ne tara. <sup>XVII</sup> Ame kiya te, 'Boko'ba iya te, "Mi kada ame 'deni ro nburunburu 'ba dolinjo nime ne ti moja Nyi Koto Laka ma kako kila'ba do bilaka pili. Kole 'be ga kpaki ti yitoti 'be ga ti kumë lende ma 'deni. Kina ti mi'di nyi 'deni ko'de do yobi 'be ga gbi do bulöbu 'be ga. <sup>XVIII</sup> Mi kada mo nima ti moja Nyi Koto Laka ma kako kila'ba do ya ame ga pili keddi koja laja ma ne. Meddi mi'di kila'ba do botoni ni kpaki ti 'ja 'do ki'di lijë pili kumë lende ma. <sup>XIX</sup> Kina ti mi'di segë moto ga 'deni ko'do ronni mitoro gbi mi doyayi bine. Roma ti keddi 'deni ti pa'do ti kotu ame keddi kanyo kozo kotu 'ba lindi tara ne. <sup>XX</sup> Kada ti kuyi roni 'deni yaga ro ma kolu, kina nyepe ti kasi 'deni yaga kozo roma tara. Wa naga nime edi ko'do ronni titi dogba, kina 'jaa kada löbu ma ame meddi mako yimo ne keddi komö. <sup>XXI</sup> Mi kada mo nima yayi lijë ame ga pili keddi kidëki ma 'do mokonyi lijë ne, ti momo lijë 'deni ngi yaga di mi tolë."'

<sup>XXII</sup> Uwöke doma kpe bilaka 'beze ga 'ba Yisarele. Yesu 'ba Nazareta na tonë Boko'ba koja kako ziye. Kina me Boko'ba i'di bo 'deni ko'do akileme ma löbu ame ga lende mo kigayi bilaka ne 'do kikalike ngi oja bo ro ma laka. Bo o'do wa naga nime 'deni mi longö ye bine kikalike ngi ro ma laka. <sup>XXIII</sup> Ne tine Boko'ba bo ikali wa ame ga 'do ko'doke zi Yesu ne 'deni molo kina me bo kola ye 'deni ko'doke tara. Bo i'di Yesu 'deni köziye kupöke yaga ki'dike bo lende kënyë kutöti bo yoki ngëri. <sup>XXIV</sup> Ne tine Boko'ba olo bo 'deni di mi to'bo 'ba tolë ki'di bo kënyë kodo yaga di mi tolë, romöyï tolë ikali de ma 'do ka'da bo. <sup>XXV</sup> Edi 'deni kozo lende tonë bo dolinjo Dawidi kiya molo bine go lende 'ba Yesu ne tara.

Ame bo kiya te, 'Mongö 'deni ngi nere ma edi nduwë tö. Bo edi ngosi dongila ma, boto moto inza kpe ma 'do konbenbe ma. <sup>XXVI</sup> Ma 'deni ti mi këyi ro mbembë go kö'du mo. Mi lende ma ga meddi miliya ngi ti lonjo. Ma ro yida 'ba yayi ne mikali 'deni ngi a ma kënyë moto inza komö kpe yida roma, <sup>XXVII</sup> romöyï ni Boko'ba inza kola ma mi tolë. Inza kola bo laja 'bi nime ki'di doni 'deni go lende 'bi ne kenme mi gö. <sup>XXVIII</sup> Kina me kileme kori 'ba didi 'deni zo, ma 'deni ngi ro lonjo meddi miliya go lende mo, romöyï eddi tö.'

<sup>XXIX</sup> Löndö ma ga, ma tone meddi miya lende 'ba 'bu ze löbu Dawidi ro do ngölö ziye. Bo öle 'deni molo tonë ga bine kusu bo, ne dogö bo na me 'biri gba mi longö ze bine. <sup>XXX</sup> Kina me dikalike 'deni ro ma laka lende naga nima bo kiya ne, bo iya 'deni ro lende ame bo kumë di zi Boko'ba. Bo ikali wa ame ga Boko'ba kulömu 'do ko'do zi bo ne 'deni molo. Boko'ba ulömu 'deni molo iya te, 'Ti mi'di bilaka ma koto moto di mi kupö yi ga go keddi gbi ro bo dolinjo ma löbu kozo ni te.'

<sup>XXXI</sup> Kina me dikalike 'deni lende nima Dawidi kiya te, Boko'ba inza kola bo mi tolë, kina inza kola bo gbi kenme mi gö ne, bo edi ro tiya todo 'ba Kurisitö di mi tolë.

<sup>XXXII</sup> Yesu na Boko'ba ki'di 'deni kënyë kodo yaga di mi tolë, kina ze do'ja bo 'deni gbi ti komoze. <sup>XXXIII</sup> Kina me ogba bo 'deni mitoro kari koloma do dori Boko'ba, ki'di Nyi Koto Laka 'deni zi bo kozo ame tonë kiya lende mo 'deni molo bine ne. Kina me bo ki'di Nyi Koto Laka 'deni kila'ba doze tone kozo ame keddi kongoke kina kuwöke gbi ne tara.

<sup>XXXIV</sup> Dikalike 'deni ro ma laka Dawidi na de kari mitoro, romöyï bo iya te, 'Nere Boko'ba iya zi nere ma, tegë, "Oloma do dori ma bine <sup>XXXV</sup> 'do mi'di yi ka'da bo ya 'bi ga."'

<sup>XXXVI</sup> Ne tine kina laka 'do kpe bilaka 'ba Yisarele pili kuwöke lende nime laka. Yesu tonë kutötike do ngëri bine kolë ne, bo na me



Boko'ba ki'di bo 'deni 'do kēdī rō ɲere 'ba dō dōliɲo nime pili gbī rō Kurisitō ame 'do bo koja kako tokonyi bilaka abo ga ne."

### *Laja 'Ba Dō Koto*

<sup>XXXVII</sup> Kina ɔdɔ tindi naga nima kuwō Pitōrō kiya lende 'deni kɔzɔ a nima tara tine, lijë ngi ti mī kombi rō meri gō lende mo. Lijë iya te zi Pitōrō ni, "Löndö ze ga, gō do'do tondo?"

<sup>XXXVIII</sup> Pitōrō iya te, "Otōke dɔye di mī lende kënyë 'be ga, i'dike dodo mini 'ba bapatisi dɔye 'do këddike rō 'ba Yēsu Kurisitō ga. Kina Boko'ba ti kola ye 'deni ngi gō lende kënyë 'be ga bo ki'di Nyi Koto Laka abo ziye. <sup>XXXIX</sup> Römöyī bo iya 'deni molo ti'di mo ziye, gbī zi kupō ye ga, kina gbī zi ya ame ga kēdī koloma ɲbō rō ma kowō ne. Lende nime ti kēdī 'deni ngi pili zi ya ame ga ɲere ze Boko'ba kideki 'deni ne."

<sup>XL</sup> Kina Pitōrō kiya lende ma konzi mɔtɔ ga ngi gbī zinni gō lende 'ba Boko'ba. Bo ileki kiya zinni bo iya te, "Olōke rɔye yaga di mī löngö bō lende kënyë 'ba dōliɲo nime."

<sup>XLI</sup> Ya ma konzi mɔtɔ ga di mī löngö tindi naga nima uwō lende nime kina lijë ki'di ngi kodo mini 'ba bapatisi dönni. Mī kada nima yayi bilaka ma konzi kɔzɔ kuluku 'butë bi modɔɔkɔtɔ (3000) tara i'di dönni 'deni gō lende 'ba Yēsu. Kina lijë kodo'bo rōnni ngi ti ya ma molo naga nima. <sup>XLII</sup> Kina bō laja 'ba Yēsu ga koloma ngi rō tiyandi lijë. Kina lijë kö'bō ngi nduwë bi todo'bo dönni bi koto tonyo akonyo ti to'do mötu zi Boko'ba.

### *Loma 'Ba Bō Ki'di Dōnni Gō Lende 'Ba Yēsu*

<sup>XLIII</sup> Mī kada naga nima yayi Boko'ba i'di bō laja 'ba Yēsu ga 'deni koloma rō to'do wa ma konzi mɔtɔ ga ame lende mo kigayi bilaka ne. Kina bilaka ma laki ngi pili rō ma kere lijë. <sup>XLIV</sup> Kina lijë ya ame ga pili ki'di dönni 'deni gō lende 'ba Yēsu ne kö'bō ngi nduwë todo'bo dönni bi koto tokonyi rōnni rō gō rōnni ti wa

ame ga pili lijë kēdī timo ne. <sup>XLV</sup> Lijë ugō wa 'benni mɔtɔ ga mökö koza girisi mo ga zi ya ame ga kēdī rō leri mo ne 'do ki'di lijë pili ko'ja wa ame ga leri mo ko'do lijë ne. <sup>XLVI</sup> Kina lijë kö'bō ngi nduwë rō tototo dönni rō gō bi kēzë pili mī reki 'ba rō löbu 'ba Boko'ba gbī bi tonyo akonyo bi koto mī liɲo 'benni ga ti löɲo rō do ngölö. <sup>XLVII</sup> Kina lijë koloma ngi rō to'do yēe'di zi Boko'ba. Bilaka ma laki pili oloma 'deni ngi rō tiya lende 'benni rō ma laka. Kina rō komo lëndö Boko'ba ki'di ya ame ga bo kēdī kokonyi ne kö'bō ngi nduwë todo'bo rōnni tinni.

## III

### *Gō Koto*

<sup>I</sup> Mī kada ma dō koto mɔtɔ Pitōrō ni ti Yowani ënyī mī komo kada kari mī reki 'ba rō löbu 'ba Boko'ba mī saa 'ba mötu. <sup>II</sup> Kina ɔdɔ lijë kari komo 'deni kpa reki 'ba rō löbu 'ba Boko'ba ame kideki möyī mo rō Kpa Reki ma Kele ne tine, dönni ondoso ngi ti ya mɔtɔ ga kēdī kombi bō mɔtɔ ame ndimo keɲme 'deni rō kilawo kpaki riyō molo di bi tōyō mo ne. Bo nima, ëdī kombi bo nduwë molomolo tara ki'di bo koloma kpa reki nima bi tokpasi girisi di zi bilaka ame ga kēdī kari mī reki 'ba rō löbu 'ba Boko'ba ne. <sup>III</sup> Kina ɔdɔ bo koɲgɔ Pitōrō ni 'deni kēdī ko'do todo mī reki nima tine, bo okpasi girisi ngi di zinni. <sup>IV</sup> Kina lijë koro ngi bi tidayi bō nima. Pitōrō iya te, "Oɲgɔ bi te dɔze yöyī."

<sup>V</sup> Kina bō tönë kombi komōni ngi toro tonɲo Pitōrō ni. Bo omeri 'ba bo tēgë mɔtɔga lijë ti kēdī ki'di girisi zi bo. <sup>VI</sup> Ne tine Pitōrō ileki kiya te, "Minza ti girisi. Ne wa ame mëdī timo ne ti mi'di ziyi. Milende ziyi ti közi kakpa 'ba Yēsu Kurisitō 'ba Nazareta, Enyī toro kilingere."

<sup>VII</sup> Kina bō kinda'ba közi bō tönë ma dōri ngi bo kokonyi kënyī toro. Kina ndimo ga ti dōkiliɲbi mo ga kidiɲga ngi kitigo yaga, bo köpu ngi kisasi tilingere. <sup>VIII</sup> Kina bo kodo

ngi koto ti Pitörö ni mi reki 'ba rö löbu 'ba Boko'ba tilingere nduwë ti töpu tilëlu Boko'ba. <sup>IX</sup> Bilaka ma konzi ame ga yayi ne o'ja bo nima 'deni kedi kilingere ti tilëlu Boko'ba. <sup>X</sup> Kina lijë kikali bo ngi ro bo kpassi tonë molo kedi koloma kpa reki yayi tokpassi girisi di zi bilaka ne. Kina lende 'ba wa nima ko'do rönni zi bo nima ne kigayi lijë ngi yaga.

### *Pitörö Iyandi Wa Mi Reki 'Ba Rö Löbu*

<sup>XI</sup> Bo nima oloma ngi ko'ba'ba ro bo ngila Pitörö ni ti Yowani di mi dedë ame kidëki möyi mo ro Dëdë 'ba Nere Solomo ne yayi. Kina odo bilaka naga nima ko'ja 'deni tara na lijë kirina ngi kototo rönni ngila ya naga nima yayi römöyi lende mo igayi lijë 'deni. <sup>XII</sup> Kina odo Pitörö konggo tindi naga nima 'deni kedi kidayi lijë tara tine, bo iya te, "Kpe bilaka 'beze ga 'ba Yisarele, go wa'di na ki'dike lende nime kigayi ye keddi kidayike ze tara gomo? Omerike 'beye iyake te ze na di'di bo nime kilingere ti tigo ze ala gbi ti tigo 'ba motu ze? <sup>XIII</sup> Inza tara, ame na ro lende 'ba Yësu bo laja 'ba Boko'ba ame koloma ro tonggo go Abarayama ni ti Yisika ti Yakoba gbi ti 'bu ze löbu moto ga bine ne. Boko'ba i'di ro löbu 'deni zi Yësu, ne kpe i'dike bo 'deni tonë zi turu. Pilato o'doko pele tope bo yaga, ususuke bo nduwë. <sup>XIV</sup> Bo ame koto laka ro bo ko'do lende laka 'ba Boko'ba ne ebe kususuke zi turu. Ititike za ro bo ame ro bo akupö ne na 'do kope yaga ziye, <sup>XV</sup> tine bo ame ro bo tididi wa ne na kupöke ngi yaga. Ne Boko'ba i'di bo 'deni kënyi kodo yaga di mi tolë do'ja kinë bo ti komoze. <sup>XVI</sup> Tigo 'ba Yësu na me kilenjo bo nime keddi kongoke kikalike gbi ne. Römöyi bo i'di do bo 'deni go lende 'ba Yësu, kina me ki'di tigo 'deni me zi bo di komoye 'do bo kilingere ti.

<sup>XVII</sup> Löndö ma ga, wa nima ko'doke kpe ti bulöbu 'be ga zi Yësu ne mikali 'deni o'doke e'be ngi kinza

lende kikali mo. <sup>XVIII</sup> Ne tine Boko'ba i'di bo kumë lende abo 'deni pili molo kuwöwö lende 'ba gomo 'ba Kurisito nime. Kina me bo ki'di 'deni ko'do rönni tara. <sup>XIX-XX</sup> Kina ti, otöke doye kilekike zi Boko'ba 'do bo kupupu lende kënyë 'be yaga. Römöyi 'do odo kada mo kömö 'deni go bo ko'do yëyi ma laka doye bo koja Yësu ame bo ki'di lende mo 'deni molo go kedi ro Kurisito ne. <sup>XXI</sup> Bo o'doko 'do Yësu koloma mitoro nbö kömö mi kada abo ame bo kedi ki'di wa pili 'deni 'do kedi ro ma la'ja ne. Bo i'di bo kumë lende ni 'deni molo kiya lende naga nime. <sup>XXII</sup> Musa na kiya te, 'Nere 'be Boko'ba ti ki'di bilaka ma koto moto 'deni di mi löngö ye nima kedi ro bo kumë lende kozo 'bama. Uwöke lende ame ga pili bo kedi kiya ne, <sup>XXIII</sup> römöyi lijë ame ga pili kuwö do bo de ne inza kpe ro 'ba Boko'ba ti kote dönni pili yaga.'

<sup>XXIV</sup> Ame na ro lende kiya 'ba Musa. Kina Samölë ni gbi ti bo kumë lende moto ga ame tonë koloma ro tiya laja 'ba Boko'ba ne iya lende naga nima 'deni tara go kö'du 'ba mi kada 'beze ma le'jete nime. <sup>XXV</sup> Kina me lende 'ba bo kumë lende 'ba Boko'ba ma dogba tonë ga bine ne iya rönni 'deni gbi go lende 'be. Lömu tonë Boko'ba ko'do molo bine ti 'bu ye löbu ga ne kina me 'deni gbi tiye. Bo iya te zi Abarayama, 'Ti kupö yi ga na ti mo'do yëyi ma laka ngi do bilaka pili 'ba dolinjo nime.' <sup>XXVI</sup> Kina me medii miya 'deni ziye, Yësu na Boko'ba kigeli 'deni ro bo laja abo. Kina me bo koja 'deni dogba kako ziye 'do ko'do yëyi ma laka doye go ki'di ye kolake go lende kënyë 'be ga yaga."

## IV

### *Burë Ro Pitörö Ni Ti Yowani*

<sup>I</sup> Ko'ja Pitörö ni ti Yowani kedii gba ro tiya lende nime zi bilaka naga nima kina bo akumu moto ga kömö ngi ti Sadoke moto ga ti bo do bo kanya 'ba rö löbu 'ba Boko'ba. <sup>II</sup> Lijë ngi ro 'diri go lende nime

Pitörö ni kēdi kiyandi bilaka kiya te, Yēsu ēnyī kōdō 'deni yaga di mī tōlē ne, rōmōyī lende nima ileme 'deni tōdō 'ba tōku di mī tōlē ēdi rō ma laka. <sup>III</sup> Kina lijē kinda'ba Pitörö ni ngi koto kari ki'di kō'dō mī maboso rōmōyī gō bi 'deni rō mī dōkōpiyari.

<sup>IV</sup> Bilaka ma konzi ame ga kuwō lende kiya 'ba Pitörö ni nima ne i'di dōnni 'deni gō lende 'ba Yēsu. Kina ya ma ki'di dōnni gō lende 'ba Yēsu kōdō'bo rōnni ngi pili kuluku 'butē bi 'butē (5000).

<sup>V</sup> Mī bi kēzē ma di gōmo na löbu 'ba Yudayi ni kotōtō kpēnni ngi mī Yerosalema ti bō kōmō kiyandi 'bēnni ga. <sup>VI</sup> Ana ma tōnē rō bō dō bō akumu 'ba Boko'ba ne ēdi gbī mī lōngō lijē yayi ti Kayapa ti Yowani ni ti Alesandoro gbī ti bilaka mōtō ga 'ba Ana. <sup>VII</sup> Kina lijē ki'di Pitörö ni ngi kōrō kōmōnni yayi. Lijē iya te, “Kpe, ilejoke bō nime ti wa'di? Kōzi kakpa 'ba yē na me kō'dōke lende nime timo?”

<sup>VIII</sup> Pitörö ngi lo ti Nyi Koto Laka 'ba Boko'ba ēnyī kileki kiya zinni, iya te, “Kpe turu ze ga ti bulöbu ze ga, <sup>IX</sup> ndobo laka nime do'do dilejo bō rōkō'o nime ne kina me kēddi kititike ze gōmo ne ya? <sup>X</sup> Ne oṅgō, ti miya ziye pili ti bilaka 'ba Yisarele. Tigo 'ba Yēsu Kurisitō 'ba Nazareta na me kilejo bō nime kēdi kōrō mī kada nime tōne kōmōye rō bilaka ma laka ne. Utōtike Yēsu Kurisitō 'deni tōnē bine, ne Boko'ba i'di bō 'deni kēnyī kōdō yaga di mī tōlē. <sup>XI</sup> Kō'du gō lende abo na tōnē kugu mī buku 'ba Boko'ba kiya te, 'Dōku nime u'du pa mōkō, kpe bō ko'ba rō ti dōku ni ilagike 'deni di rōmo. Ne le'jete bo na 'deni 'böwu rō dōku ma laka rō dō kiteli mī gbōndō 'ba rō.' <sup>XII</sup> Bo na nge kōtō kpōkī rō bō tōmō bilaka di mī tōlē rōmōyī Boko'ba i'di kōzi kakpa mo dē zi bōtō mōtō tine nge zi bo.”

<sup>XIII</sup> Dō ṅgölō 'ba Pitörö ni ti Yowani igayi bilaka naga nima kotōtō dōnni yayi ne ngi, rōmōyī lijē ikali ya naga nima rō bilaka ma sari, tine uwō lijē

kiya lende ngi rō dō kitēwu kōzō bō kikali waraga tara. Kina lijē kikali ya naga nima ngi rō bō kōsō gō Yēsu ga. <sup>XIV</sup> Bō mo tōnē kilejo ne ēdi gbī kōrō tinni yayi kina ngi i'di lijē kikali dē kpe tiya lende ma kēnyē mōtō zinni. <sup>XV</sup> Kina lijē koja Pitörö ni ngi titi yaga di mī lōngō lijē yayi. Kina lijē koloma ngi rō to'dō burē mo, <sup>XVI</sup> lijē iya te, “Wa'di ga na gō do'dōke zi ya naga nime? Bilaka ame ga pili kēdi koloma mī Yerosalema bine ne ikali lende 'ba gō kōtō nime lijē kō'dō ne 'deni pili. Kina dinza dikalike gbī tandi gōmo. <sup>XVII</sup> Ne ma laka mo gō diyake zinni kinza lijē kari kiya lende 'ba Yēsu dē kpe zi bōtō ma kōtō mōtō. Kinza bilaka ma konzi mōtō ga kuwō lēbī 'ba lende nima ra.”

<sup>XVIII</sup> Kina lijē kideki Pitörö ni ngi 'böwu kako kiya teyi kinza lijē kari kiya lende 'ba Yēsu dē kpe, kina kinza lijē kiyandi bilaka dē kpe timo. <sup>XIX</sup> Ne tine Pitörö ni ti Yowani ēnyī kileki dōmo zinni, iya te, “Omerike lende nime te, kpe na gō duwō dōye ala Boko'ba na gō duwō dōmo? <sup>XX</sup> Ne 'beze wa ame do'ja 'deni kina duwō 'deni gbī ne a mōtō ngi gō dola gō tiya mo du te inza.”

<sup>XXI</sup> Kina ngi bilaka naga nima ikali dē kpe ma 'dō kōdō karama dō Pitörö ni rōmōyī bilaka pili ēdi 'deni ngi kilēlu Boko'ba gō lende 'ba tilejo nima kilejo bō nima ne. Tine lijē ose gō lende 'bēnni nima nduwē rō ma kitigo zi Pitörö ni kina lijē kope ngi. <sup>XXII</sup> Bō mo nima kilejo ne kōmō kōzō mo ēdi 'deni kōzō 'butē sowō gbī ti dōmo teyi tara.

### *Mötu Gō Tigo*

<sup>XXIII</sup> Kina odo kope Pitörö ni 'deni ti Yowani kōzō a nima tara tine, lijē ileki ngi kari zi lēpī nni ga kiyētī gō lende naga nima löbu 'ba bō akumu ni ti bulöbu ni kiya zinni ne. <sup>XXIV</sup> Kina lijē pili koloma ngi rō tilēlu Boko'ba bi koto kiya te, “Nere ze, ni na me ko'ba mitorō ni ti dōyayi ti yöpō ni pili ti wa ame

ga pili kēdi koloma yimo ne. <sup>XXV</sup> Ni na me kilende ti Nyi Koto Laka mi 'bu ze löbu Dawidi bo laja 'bi ame 'do ki'di bo kiya te, 'Go wa'di na bo löwö ni kënyi ngi ro ya, kina bilaka kebe ngi tususu kpenni ro yawa gomo? <sup>XXVI</sup> Nere 'ba doliᅇo pili ileᅇo rönni 'deni ndö bi to'do ya, kina bo doliᅇo 'benni ga kototo rönni ngi tususu kpenni ro nere Boko'ba gbi ro Kurisitö abo ame bo koja kako doliᅇo nime bine ne.' <sup>XXVII</sup> Kina me lende tönē ga Dawidi kiya ne o'do rönni 'deni ngi tara. Nere Erode ni ti bo doliᅇo Pönitiyo Pilato ususu kpenni 'deni tönē di mi gawo nime bine ti bo löwö ni ti bilaka 'ba Yisarele ro Yesu ame ro bo laja 'bi koja kako doliᅇo nime bine ne. <sup>XXVIII</sup> Lijē ususu kpenni 'deni 'do to'do wa tönē ga kiya te ēdi ko'do rönni ne. Iya 'deni te wa naga nime ēdi ko'do rönni römöyi ako'doko 'bi na kina ēddi gbi ti tigo mo.

<sup>XXIX</sup> Nere Boko'ba ze, uwö kpa kose 'ba bulöbu naga nime kose kpenni roze ne. Ze bo laja 'bi ga na, i'di tigo zize go duwöwö lende 'bi ro do ngölö zi bilaka. <sup>XXX</sup> Ileme tigo 'bi zi bilaka ti ti'di ze dileᅇo bo roko'ö. Kina i'di ze ti do'do go koto ame ga lende mo kigayi bilaka ne ti közi kakpa 'ba bo laja 'bi Yesu."

<sup>XXXI</sup> Kina odo lijē kote tititi Boko'ba 'deni kozo a nima yo, kina go bi nima kiyaya röni ngi kozo kizikizi tara. Kina lijē ngi pili lo ti Nyi Koto Laka ki'di lijē ngi bi tiya lende 'ba Boko'ba zi bilaka ro do ngölö.

### *Konyi 'Ba Bo Ki'di Dönni Go Lende 'Ba Yesu*

<sup>XXXII</sup> Mi kada naga nima yayi bo ki'di dönni go lende 'ba Yesu ga oloma ngi pili ti meri koto gbi ti doki'di koto. Bo moto iya de te, "Ama naga nime wa 'ba gbagba ma na." Tine lijē pili oloma ga ngi tokonyi rönni ti wa ame ga lijē kēdi timo ne. <sup>XXXIII</sup> Bo laja 'ba Yesu ga ö'bö ngi ᅇburu ti tigo bi tuwöwö tado 'ba Yesu yaga di mi töle. Kina

Boko'ba kö'bö ngi nduwē to'do yēyi dönni ro mbembē. <sup>XXXIV-XXXV</sup> Ya moto ga ame di mi löngö lijē yayi kēdi ti nyaka ni ti rö ro ma konzi ne, ari kugö moto ga ngi mökö ko'de girisi mo ga kako zi bo laja. Kina koza ngi kozo ame lijē kēdi ro leri mo ne tara. Boto moto inza kpe ro leri 'ba wa moto di mi löngö lijē nima yayi.

<sup>XXXVI</sup> Bo moto ro Yesepa o'do gbi tara. Bo di mi kupö bilaka 'ba Lēwē, öyö bo mi doyi 'ba Kupuriyö. Bo laja 'ba Yesu ga i'di möyi bo ro Baranaba ame 'jo 'ba lende mo tēgē, "Bo toco mi kēddi." <sup>XXXVII</sup> Bo ugö nyaka abo moto mökö bo ko'de girisi mo ngi ki'di zi bo laja.

## V

### *Ananiya Ni Ti Sapira*

<sup>I-II</sup> Bo moto kidēki möyi mo ro Ananiya lijē ti 'ja abo Sapira, lijē ugö nyaka 'benni moto mökö kina bo kogba girisi mo ngi ro e'benni koso ma ndö te na nge bo ko'de ki'di zi bo laja. 'Ja abo Sapira ikali go lende nima gbi. <sup>III</sup> Pitörö iya te, "Ananiya, go wa'di na ki'di Satani ka'da yi ki'di yi kebe kunzö beti zi Nyi Koto Laka 'ba Boko'ba go lende 'ba girisi nima kogba 'deni ro e'bi ne gomo? <sup>IV</sup> Nyaka ro nyaka 'bi, kina me kugö mökö girisi mo gbi ro e'bi. Ne go wa'di na kebe komeri to'do lende nima tara gomo? Bēti nime o'do de zi bilaka, ne Boko'ba na me 'deni ko'do beti teyi."

<sup>V</sup> Kina Ananiya kuwö lende nime Pitörö kiya ne yo, na bo kila'ba ngi bēri ro töku. Bilaka ame ga kuwö lende 'ba töle abo nima ne ngi pili ro tikere. <sup>VI</sup> Kina yobi ndende moto ga kako kolo töku bo ngi mi bongo kombi kari kusu.

<sup>VII</sup> Tēgē me mbowa kozo saa mota tara di pötö mo na 'ja mo kömö ngi. Loko ikali de te me'de ni öle 'deni. <sup>VIII</sup> Pitörö ititi loko, iya te, "Iya zo ro ma laka girisi 'ba nyaka nime kugöke ne go romo na nge me ne?"

Loko iya te, "Yēē, kina ma pili ne."



<sup>IX</sup> Pitörö iya te, “Gò wa'di na kpe ti mè'dè yì kususuke kpeye bi to'dò bèti zi Nyì Kòtò Laka 'ba Bòkò'ba gòmo? Oṅgò bi 'dè te, bilaka ame ga kusu mè'dè yì ne na me 'dè gba kèdì kòrò kpadòrì. Lijè èdì kòmbi tòku yì tònè girì nime kari kusu.”

<sup>X</sup> Kina lòkò kila 'ba ṅgì rò tòku bèrì kòmò Pitörö. Yòbi ndende tònè ga ako kò'ja lòkò kòlè 'deni gbì, kina lijè kòmbi tòku nì ṅgì yaga kari kusu ṅgila mè'dè nì. <sup>XI</sup> Kina bilaka 'ba kanisa pili ti ya ame ga kuwò lende mo mì kada nima yayi ne ṅgì pili rò tikere gò kò'du mo.

### *Gò Kòtò Ma Konzi*

<sup>XII</sup> Mì kada naga nima bò laja 'ba Yèsu ga oloma ṅgì to'dò gò kòtò ma konzi ame ga lende mo kigayi bilaka ne yayi. Kina bilaka ame ga pili rò 'ba kanisa ne kò'bò ṅgì nduwè bi totòtò dònñi mì dèdè 'ba ṅere Solomo ame mì reki 'ba rò löbu 'ba Bòkò'ba ne. <sup>XIII</sup> Ya ame ga ki'di dònñi dè gò lende 'ba Yèsu ne ilaṅa rònñi dè tari todò'bo dònñi ti ya naga nima. Ne tine bilaka pili ò'bò ṅgì tiya lende 'bènni rò ma laka. <sup>XIV</sup> Kina ki'di bilaka ma konzi mòtò ga bòtòni gbì ti 'ja kò'bò ti'di dònñi ṅgì gò lende 'ba ṅere Yèsu lijè kodò'bo rònñi ti bilaka 'ba kanisa. <sup>XV</sup> Kina bilaka koloma ṅgì rò tombi bò ròkò'ò ma konzi kò'ba kpa kòri dò laṅgiri ni ti sora ni 'dò òdò kiya te Pitörö kudò kebe yayi gò dò mbèlì bò kudò kebe dònñi. <sup>XVI</sup> Bilaka ma konzi òlò kako di mì dòlìṅò ame ga ṅgila Yerosalema yayi ne ti bò ròkò'ò ma konzi ti bò nòkì ni kò'de kako zi Pitörö nì, kina kileṅò lijè ṅgì pili.

### *Gòmò 'Ba Bo Laja*

<sup>XVII</sup> Kina bò dò bò akumu ni ti ya ame ga rò 'ba bò kídèkì mòyì dòmò rò Sadoke ne ṅgì lò ti mì kòmbi rò bò laja naga nima. <sup>XVIII</sup> Kina lijè kindà'ba bò laja naga nima ṅgì ki'di mì maboso.

<sup>XIX</sup> Kina òdò kòmò 'deni mì koròndò tine, malayika 'ba Bòkò'ba ako ṅgì kurögò kpadòrì 'ba maboso nima yaga, kina kò'de lijè ṅgì yaga,

iya te, <sup>XX</sup> “Arike mì reki 'ba rò löbu 'ba Bòkò'ba gò kari kiyake kòri 'ba didì nime zi bilaka.”

<sup>XXI</sup> Kina òdò bò laja naga nima kuwò lende nime 'deni te tine, lijè ènyì ṅgì mì bi kèzè mo kari mì reki 'ba rò löbu 'ba Bòkò'ba kisaki ṅgì tiyandi kòmò bilaka.

Mì dònḅò mo nima na bò dò bò akumu ni ti bilaka abo ga kídèkì bilaka ma löbu 'ba Yudayi ṅgì pili kotòtò rònñi mì gò bi 'ba tiya burè. Kina lijè kòja bò kanya ṅgì 'dò kò'de bò kòja laja naga nima kako zìnni di mì maboso. <sup>XXII</sup> Kina òdò bò kanya naga nima kari kòmò yayi tine, lijè o'ja bò laja tònè ga inza kpe mì maboso yayi. Lijè ileki kako kiya lende mo zi bilaka löbu naga nima, tégè, <sup>XXIII</sup> “Dari do'ja kpadòrì 'ba maboso laka rò ma kòpì teyi ti bò kanya bò kòda bi mo ga kèdì kòrò kpamo yayi. Tine dopi kpamo yaga dòdò rò yayi do'ja lijè dè du te.”

<sup>XXIV</sup> Kina òdò bò dò bò kanya 'ba rò löbu 'ba Bòkò'ba ni ti löbu 'ba bò akumu ni kuwò lende nima 'deni tara tine, lende mo ilikò ṅgì dònñi. Lijè ikali dè wa'di na kò'dò rònì zi ya naga nima. <sup>XXV</sup> Tine bò mòtò ako kiya zìnni, tégè, “Ya tònè ga ki'dike mì maboso ne lijè èdì mì reki 'ba rò löbu 'ba Bòkò'ba 'dè yayi bi tiyandi bilaka.”

<sup>XXVI</sup> Kina bò dò bò kanya nima kènyì ṅgì ti bò kanya abo ga kari gò bò laja tònè ga. Ne tine lijè itìṅṅì ya naga nima dè rò ya, ròmòyì lijè ere kinza bilaka naga nima yayi ne kènyì ra rò ya tìnni tu'du lijè ti dòku. <sup>XXVII</sup> Lijè o'de bò laja naga nima ki'di kòrò kòmò bilaka löbu naga nima mì bi 'ba burè yayi ne. Bò dò bò akumu nima ènyì kiya zi bò laja naga nima bò iya te, <sup>XXVIII</sup> “Kpe, dota gò tiyandi bilaka ti lende 'ba Yèsu nima 'deni tònè mòlò di ziye bine. Ne ebe ki'dike lende 'ba akiyandi 'be nime 'deni ṅgì le'jete kita'ba kote mì Yerosalema nime pili. O'dòkòke 'deni ṅgì 'dò ze na dinda rò bò kupò Yèsu.”

XXIX Pītōrō ni ēnyī kileki dōmo zīnnī iya te, “Ma dō kiteli mo Boko'ba na gō duwō dōmo, inza dē rō kpe bilaka lesi na gō duwō dōye. XXX Bo na rō bō ame 'bu ze lōbu ga koro ne. Kina me bo i'di Yēsu 'deni gbī kēnyī kōdō yaga di mī tōlē. Kpe 'beye upōke Yēsu 'deni tōnē ti tutōtī mo dō ngērī. XXXI Ne Boko'ba i'di Yēsu 'deni koloma dō dōrī bo mītōrō rō n̄ere gbī rō bō tōmō wa di mī tōlē, 'dō ki'di bilaka 'ba Yisarele koto dōnnī di mī lende kēnyē 'bēnnī ga gō bo kola lījē. XXXII Wa naga nime ze do'ja 'deni ti kōmōze, kina me dēdī 'deni rō tiya mo zi bilaka. Kina Nyī Kōtō Laka ti ki'di lījē 'deni ngī kikalī lende naga nime, rōmōyī Boko'ba i'di Nyī Kōtō Laka abo 'deni zi ya ame ga koro bo ne.”

XXXIII Lende nime i'di bō burē naga nima ngī kēnyī rō 'dīrī ko'dōko 'dō tupō ya naga nima. XXXIV Tine bō mōtō rō Gamalele ēnyī tōrō kilende zi bilaka naga nima mī bi 'ba burē yayi ne. Bo rō Parosi ame kēdī kiyandi bilaka ti kō'du ki'di 'ba Boko'ba, kina bilaka ngī me rō ma koro bo. Bo i'di bō kanya koto bō laja naga nima titi kari mbowa yaga. XXXV Kina bo kiya zi bilaka 'ba burē naga nima bo iya te, “Kpe lōndō ma ga bilaka 'ba Yisarele, omerike dōye titi gō lende nime ko'dōkōke to'dō mo zi ya naga nime ne. XXXVI Omerike lende 'ba Tuda ma tōnē kēnyī ko'dō rō bo pa mī dōyayi nime bine rō wa lōbu, bilaka kōsō kulōwō gō bo n̄bō kōzō kuluku modōmota (400) tara ne te. Ne me tōnē kupō bo ne wa'di na ko'dō rōnī? Ya ame ga pili ki'di dōnnī gō lende abo ne ita'ba ngī kiyēyī rōnnī rō kotōkōtō lende nima kilikō ngī yaga rō yawa. XXXVII Di pōtō mo Yuda di Galilaya ēnyī gbī mī kada ma tōnē kēdī kugu mōyī bilaka ne ki'di bilaka ma konzi mōtō ga kōsō gō bo. Ne me tōnē kupō bo gbī ne wa'di na ko'dō rōnī? Ya ame ga ki'di dōnnī gō lende abo ne ita'ba ngī gbī kiyēyī rōnnī rō kotōkōtō.

XXXVIII Ne kina me gbī kōzō lende 'ba ya naga nime kinza ko'dōke wa mōtō dē zīnnī. I'dike lījē kari ē'bēnnī. Meri 'bēnnī ti ndōbō 'bēnnī nima o'dō kiya te kēdī rō 'ba bilaka lesi ēdī kote rōnī ka gīrī naga nime. XXXIX Ne o'dō kiya te kēdī rō 'ba Boko'ba inza kō'bōke ta'da mo. Mōtōga ti kēddike e'be za rō to'dō ya ti Boko'ba.”

XL Kina bilaka 'ba burē naga nima pili kōrō ngī gō lende kiya 'ba Gamalele nima. Kina lījē kidēkī bō laja naga nima ngī kako ki'di komba n̄ge ti korobayi. Lījē ose gōmo gbī rō ma kitigō zīnnī kinza lījē kari kiya lende 'ba Yēsu dē kpe. Kina lījē kope bō laja naga nima ngī ki'di kari. XLI Tine bō laja naga nima di bi tōdō 'bēnnī di mī bi 'ba burē nima lījē ngī lō ti lōn̄o, rōmōyī Boko'ba oza lījē 'deni laka tombi gōmō gō lende 'ba Yēsu.

XLII Tine di pōtō mo bō laja naga nima oloma ngī nduwē tiyandi bilaka di mī reki 'ba rō lōbu 'ba Boko'ba gbī kebe mī līn̄o. Lījē ō'bō ngī nduwē tūyētī mo Yēsu na rō Kurīsītō ame Boko'ba koja kako dōlīn̄o nime ne.

## VI

### *Bō Kokonyi Ndobo*

I Kina o'dō bō kōsō gō Yēsu ga konzi 'deni kōzō a nima tara mī kada naga nima yayi tine, ya ame ga mī lōngō lījē yayi kilende rō kpa Giriki ne ebe ngī togba kpēnnī ti ya ma kilende 'bēnnī rō kpa Yudayi. Ya ma kilende 'bēnnī rō kpa Giriki naga nima iya te, makuru'bē ma 'bēnnī ga o'ja a 'ba konyi ame kēdī koza nduwē rō gō bi kēzē pili ne dē. II Kina bō laja ma 'butē dōmorīyō naga nima kidēkī bō kōsō gō Yēsu ga ngī pili kotōtō rōnnī bi kotō. Lījē iya te, “Ma kele mo na rō wa'di? Ndobo 'ba tuwōwō lende 'ba Boko'ba na gō dola bērī dari mī ndōbō 'ba toza a 'ba konyi zi bilaka? III Lōndō ze ga, ma laka mo o'dōkō ziye 'dō kigelike bilaka mōtō ga modōmorīyō di mī lōngō ye bina rō ya ame ga kikalike

kēdi lo ti Nyi Koto Laka ki'di 'deni kikali lende ne, 'do di'dike lijē na kēdi ro bo konḡo ḡo ndobo nime, <sup>IV</sup> ḡo ndobo 'beze kēdi ḡe ro to'do mōtu ti tuwōwō lende 'ba Boko'ba zi bilaka."

<sup>V</sup> Kina bilaka naga nima pili kuti ḡi ḡo lende nima. Kina lijē kigeli Setepano ame lo ti Nyi Koto Laka ki'di dōni 'deni ḡo lende 'ba Yēsu Kurisito ti dōki'di koto ne ḡi. Tine lijē igeli Pilipō ni ḡi ti Purōkorō ti Nikanora ti Timono ti Peremona ti Nikolawo ame ro bilaka 'ba Anitakiya bo ko'do ro bo 'deni ro Yudayi ne. <sup>VI</sup> Lijē o'de ya modomoriyō naga nima kako zi bo laja 'ba Yēsu ga. Kina bo laja ki'di kōzinni ḡi dōnni kumōtu ḡo Boko'ba kokonyi lijē mi ndobo nima.

<sup>VII</sup> Mi kada naga nima yayi bilaka ma konzi i'di dōnni 'deni ḡo lende 'ba Boko'ba, kina bo kōsō ḡo Yēsu ga konzi ḡi ro ma kēnyē mi Yerosalema. Bo akumu ma konzi mōto ga i'di dōnni 'deni ḡi ḡo lende 'ba Yēsu Kurisito.

### *Tinda'ba Setepano*

<sup>VIII</sup> Tine Boko'ba o'bō ḡi to'do yēyi do Setepano ki'di tigo zi bo koloma ro to'do ḡo koto ma konzi mōto ga ame lende mo kigayi bilaka ne yayi. <sup>IX</sup> Tine bilaka mōto ga ēnyi ḡi bi to'do kowasa ti bo. Ya naga nima, lijē ro bilaka 'ba Kurēnē ti Alesandora ame ga kēdi ko'do mōtu mi ro 'ba mōtu ame kidēki mōyi mo ro, "Rō 'ba bo do ḡōlō" ne. Lijē ēnyi ḡi kodo'bo rōnni ti bilaka mōto ga 'ba Kilikiya ni ti Asiya. <sup>X</sup> Ne tine Nyi Koto Laka 'ba Boko'ba i'di Setepano ḡi kikali lende ro ma kēnyē kinza bilaka naga nima ka'da bo ra ti lende. <sup>XI</sup> Kina lijē kari koco ḡi zi ya mōto ga 'do kiya te, "Duwō bo nime koloma ro titi'ja Boko'ba ḡi ti 'bu ze löbu Musa."

<sup>XII</sup> Lende nime i'di bilaka 'ba Yerosalema ḡi pili ti bulöbu 'bēnni ga kpaki ti bo kōmō kiyandi ni kēnyi ro 'diri ti Setepano. Kina lijē kolodo ḡi do bo kinda'ba bo koto kari mi

bi 'ba burē. <sup>XIII</sup> Lijē i'di ya mōto ga koloma tususu bo ro bēti, kiya te, "Bo nima oloma ro tiya kpa kēnyē ro rö löbu 'ba Boko'ba ḡi ti kō'du ki'di mo ḡbō me. <sup>XIV</sup> Duwō bo koloma tiya mo tēḡe bo nima ro Yēsu 'ba Nazareta ne ti kiyēyi rö löbu 'ba Boko'ba yaga kada mōto kuyi mi dōlētī ame ga Musa kose ḡomo zize ne."

<sup>XV</sup> Bilaka naga nima pili mi bi 'ba burē yayi ne odo kōmōnni ḡi do Setepano, tine lijē o'ja kōmō bo uyi rōni 'deni ḡi yaga kōzo kōmō malayika.

## VII

### *Lende 'Ba Setepano*

<sup>I</sup> Kina bo do bo akumu nima kēnyi kititi Setepano, iya te, "Lende nime ro ma laka?"

<sup>II</sup> Setepano ileki dōmo, iya te, "Kpe löndō ma ga kpaki ti bulöbu mo ga, uwōke dōma. Mi kada ma mōlo tōnē ga bine Boko'ba ame ro bo do wa pili ne odo 'deni kileme rōni zi 'bu ze löbu Abarayama. Mi kada nima yayi Abarayama ēdi koloma mi dōyayi 'ba Mesopotamiya gba kinza bo kari dē Arana. <sup>III</sup> Boko'ba iya te, 'Ēnyi di dōyayi nime di mi löḡō e'be 'bu yi ga kari mi dōyayi ame mēdi mileme ziyi ne.'

<sup>IV</sup> Abarayama ēnyi 'deni mi kada nima di mi dōyayi 'ba Kalidaya yayi kari koloma Arana. Di pōtō tölē 'ba 'bu bo na me bo kēnyi di Arana kako mi dōyayi nime dēdi dolomake teyi. <sup>V</sup> Ne mi kada naga nima yayi Boko'ba i'di bi titi 'ba dōyayi nime mōto dē zi Abarayama. Tine Boko'ba iya 'deni 'do ti'di mo zi Abarayama kada mōto 'do kēdi ro yayi abo ḡi ti kupō bo ga. Boko'ba iya 'deni kōzo a nima tara pele ko'ja Abarayama kinza ti kole. <sup>VI</sup> Boko'ba iya te, 'Kupō yi ga ti koloma 'deni ro atoli mi dōyayi 'ba bo löwō. Kina bilaka 'ba dōyayi nima ti ki'di lijē 'deni ḡi koloma ro to'do ndobo zinni kodo ḡomo rōnni ḡbō kōmō kōo kuluku modōmota(400). <sup>VII</sup> Ne tine ti mako

'deni ngi modɔ karama dɔ bilaka mo naga nima. Kina kupɔ yi ga ti kɔdɔ 'deni ngi yaga di yayi kako to'dɔ mɔtu zɔ mi dɔyayi nime bine.'

**VIII** Boko'ba iya zi Abarayama gɔ ko'dɔ dɔlɛti 'ba akilele zi bilaka abo ga ame rɔ bɔtoni ne 'dɔ kɛdi rɔ kinɛ 'ba lɔmu abo 'ba Boko'ba. Kina ɔdɔ Abarayama kɔyɔ Yisika 'deni tine bo ilele ngi mi tɔ'dɔ dɔ modɔɔmota. Yisika ɔyɔ Yakoba kina bo ko'dɔ gbɛ tara teyi. Yakoba ɔyɔ kole 'butɛ dɔmoriyɔ abo ga kina bo kilele lijɛ gbɛ tara, ame lijɛ na rɔ yi lingi 'ba kpa goli ze ga ma le'jete nime ne.

**IX** Ne kole 'ba Yakoba ga ebe 'bɔwu kombi minni rɔ lɔndɔ nni Yesepa, lijɛ kugɔ bo mɔkɔ zi bilaka mɔtɔ ga koto kari Ezipeto rɔ atoli. Ne tine Boko'ba oloma 'deni nduwɛ ti Yesepa **X** kolɔ bo di mi gomɔ abo ga pili, i'di bo 'deni kikali lende 'dɔ dɔki'di bo dɔliɔ 'ba Ezipeto nima kɛyi rɔ bo. Bɔ dɔliɔ Paro i'di Yesepa koloma rɔ turu ma lɔbu dɔ Ezipeto gbɛ tonɔgɔ gɔ wa 'ba mi liɔ abo ga.

**XI** Tine sɛyi ebe kila'ba ngi mi dɔyayi 'ba Ezipeto ni ti Kanana ki'di bilaka koloma rɔ gomɔ. 'Bu ze lɔbu ga ame kɛdi koloma mi Kanana ne o'ja wa mɔtɔ dɛ gɔ lijɛ konyo. **XII** Ne tine Yakoba uwɔ lɛbi mo tɛgɛ nyɔnyu ɛdi Ezipeto, kina bo koja kole abo ga 'bu ze lɔbu ga ngi kari tugɔ mo. **XIII** Mi riyɔ 'ba tileki 'bɛnni na Yesepa kileme rɔ bo zinni rɔ lɔndɔ. Kina bɔ dɔliɔ 'ba Ezipeto nima gbɛ kikali lijɛ ngi rɔ bilaka 'ba Yesepa ga.

**XIV** Mi kada nima yayi Yesepa oja laja 'deni gɔ 'bu bo Yakoba 'dɔ kako Ezipeto pili ti bilaka abo ga ma kuluku kɔtɔ kɔdɔ dɔmo 'butɛ riyɔ dɔomu (75). **XV** Yakoba ni ɛnyi kari koloma Ezipeto nbɔ bo kɔlɛ yayi ti kole abo ga. **XVI** Kina di gomɔ tine na bilaka kombi tɔku lijɛ 'jaa kileki timo Sekeme kari kusu mi gɔ bi ma tɔnɛ Abarayama kugɔ ti girisi di zi bilaka 'ba Amora ne.

**XVII** Kina ɔdɔ kada 'ba wa ma tɔnɛ ga Boko'ba kiya lende mo zi Abarayama ne kola 'deni ngɔsi tine, 'bu ze lɔbu ga ara 'deni rɔ ma kɛnyɛ mi dɔyayi 'ba Ezipeto. **XVIII** Mi kada mo naga nima yayi bɔ dɔliɔ mɔtɔ ame kinza kikali Yesepa dɛ ne na 'deni dɔ dɔyayi 'ba Ezipeto. **XIX** Bɔ dɔliɔ nima uyɛ dɔngala mɔtɔ zi 'bu ze lɔbu ga koloma rɔ todɔ gomɔ rɔmo. Bo i'di lijɛ koloma rɔ tu'du kole kuru 'bɛnni ga mɔkɔ kɔlɛ yaga.

**XX** Mi kada 'ba lende nima na kɔyɔ Musa ngi rɔ kole ame kele kulɔwɔ ne. Ulu bo nyepe mota mi rɔ 'ba 'bu bo, **XXI** di gomɔ tine na kari kusu dɔ bo ngi mɔkɔ. Nyiti 'ba bɔ dɔliɔ Paro na kari kɔmɔ dɔ bo di mɔkɔ yayi kogba bo kari timo kulu rɔ kole 'bɛni. **XXII** Kina kiyandi bo ngi pili ti akikali 'ba Ezipeto, bo koloma ngi rɔ bɔ kpa kitigɔ gbɛ rɔ bɔ riri.

**XXIII** Kina ɔdɔ kɔmɔ kɔɔ abo kɛdi 'deni 'butɛ sowɔ tara tine, bo ɛnyi komeri lende 'ba 'dɔ tari tonɔgɔ lɔndɔ bo ga bilaka 'ba Yisarele. **XXIV** Kina bo kari ko'ja bɔ Ezipeto mɔtɔ ngi kɛdi rɔ tomba bɔ Yisarele mɔtɔ. Bo ari kɔkɔnyi lɛpi bo nima, bo kupɔ bɔ Ezipeto nima ngi yaga kpa dɔkolo mo. **XXV** Bo omeri 'ba bo, bo iya te bilaka 'bɛnni ga ti kikali ngi bo na Boko'ba ko'dɔkɔ 'deni 'dɔ kolɔ lijɛ di mi gomɔ nima. Ne tine lijɛ ikali ma tara dɛ.

**XXVI** Mi bi kɛzɛ mɔtɔ 'bɔwu bo ari ko'ja ya ma riyɔ 'bɛnni mɔtɔ ga 'ba Yisarele kɛdi rɔ tomba rɔnni. Kina bo kari tota lata mo, bo iya te, 'Uwɔke dɔma te, kpe rɔ lɔndɔ kɔtɔ ɛddi kombake rɔye gɔ wa'di?'

**XXVII** Tine bɔ ma koma 'diri mo nima ɛnyi kitiji Musa yaga kileki kiya te, 'Ni, yɛ na ki'di yi rɔ bo dɔze bi to'dɔ burɛ ze? **XXVIII** ɛddi ko'dɔkɔ tupɔ ma gbɛ kɔzɔ ame kupɔ bɔ Ezipeto tɔnɛ tipiyara ene ne?'

**XXIX** Lende nime i'di Musa ngi rɔ tikere kɛnyɛ di Ezipeto kirija kari koloma rɔ bɔ lɔwɔ mi dɔyayi 'ba Midiyana. Bo ari kɔyɔ kole riyɔ di yayi.



XXX Kina ɔɔ Musa ko'do kɔmɔ kɔɔ 'deni 'butɛ sowɔ yayi tine, mi kada ma do kɔto mɔto ko'ja bo kɛdi mi mɔkɔ do dɔku 'ba Sinayi, na malayika 'ba Boko'ba kɔdo kileme rɔni ngi zi bo mi pa'do kɔbɔ do morogo. XXXI Lende 'ba wa nima igayi Musa ngi ki'di bo kese ngɔsi tonɔ mo. Tine bo uwɔ Boko'ba kilende zi bo iya te, XXXII 'Ma na rɔ Boko'ba ame koloma rɔ tonɔ go 'bu yi lɔbu Abarayama ni ti Yisika ni ti Yakoba ne.'

Lende nime i'di rɔ Musa ngi kilɛ'di kilana rɔ bo dɛ kpe tonɔ mo. XXXIII Boko'ba iya te, 'Oto wari yaga di ndiyi. Go bi nima kɛdi kɔrɔ teyi ne go bi ma 'ba Boko'ba na. XXXIV Mo'ja lisa 'ba bilaka ma ga 'deni di Ezipeto kina muwɔ tileri 'bɛnni 'deni gbɛ. Kina me mako 'deni dɔliɔ nime 'do tolo lijɛ di mi gomɔ 'bɛnni ga. ɛnyi tɔrɔ, mɛdi moja yi kileki kari mi dɔyayi 'ba Ezipeto.'

XXXV Kina me mɛdi miya ziye lɔndɔ ma ga, Musa tɔnɛ bilaka kilagi, kiya te, 'Yɛ na ki'di yi rɔ bo dɔze bi to'do burɛ ze?' ne, bo na Boko'ba koja kari koloma rɔ bo dɔnni kolɔ lijɛ yaga di mi gomɔ 'bɛnni ga. Boko'ba i'di malayika nima Musa ko'ja di mi pa'do 'ba do morogo nima ne kose go lende naga nima zi bo. XXXVI Musa oja bilaka 'ba Yisarele 'deni yaga di mi dɔyayi 'ba Ezipeto ti to'do wa ma konzi mɔto ga ame lende mo kigayi bilaka ne mi dɔyayi nima yayi gbɛ di mi yɔpɔ lɔbu ame kidɛki rɔ Yɔpɔ Kasi ne. Bo oloma 'deni nduwɛ rɔ to'do lende 'ba go kɔto di mi mɔkɔ yayi nbɔ kɔmɔ kɔɔ 'butɛ sowɔ. XXXVII Bo na tɔnɛ kose zi bilaka 'ba Yisarele, kiya te, 'Boko'ba ti ki'di bo mɔto 'deni ngi di mi lɔngɔ ye nima kɛdi rɔ bo kumɛ lende kɔɔ 'bama.'

XXXVIII Musa nime bo na gbɛ tɔnɛ koloma ti bilaka 'ba Yisarele mi kada ma tɔnɛ lijɛ kotɔto dɔnni di mi mɔkɔ. Mi kada nima yayi malayika 'ba Boko'ba ilende zi bo bi kɔto ti 'bu ze lɔbu ga. Kina ki'di kɔ'du

ki'di 'ba Boko'ba ame 'do kɔ'bɔ rɔ nburunburu ne ngi zi bo 'do bo ki'di gbɛ zize.

XXXIX Di pɔtɔ mo 'bɔwu 'bu ze lɔbu ga ebe kilagi lende 'ba Musa kitinji yaga, lijɛ ko'dɔko 'bɔwu tileki Ezipeto. XL Lijɛ ari kiya zi Arona, iya te, 'Uku akoro zize 'do kileki ze Ezipeto, rɔmɔyi Musa bo koja ze yaga di mi dɔyayi 'ba Ezipeto nime dikali dɛ wa'di na ko'do rɔni 'deni zi bo di bitɔ yayi.'

XLI Mi kada nima yayi lijɛ i'di Arona kuku yamo zinni rɔ kole sa 'do kɛdi rɔ akoro zinni. Kina lijɛ kumu roma ngi teyi lijɛ ko'do karama 'ba akoro 'bɛnni ame lijɛ na ko'do ti kɔzinni ne. XLII Go kɔ'du mo na Boko'ba kɛnyi ngi rɔ ya tinni ki'di lijɛ koloma rɔ tulɔmu kpɛnni zi kada ni ti nyepɛ ni ti kɛlu 'ba mitɔrɔ. Lende nime o'do rɔni kɔzɔ kɔ'du tɔnɛ bo kumɛ lende 'ba Boko'ba kugu kiya te, 'Kpe bilaka 'ba Yisarele, mi kɔmɔ kɔɔ 'butɛ sowɔ ma tɔnɛ kɛddike mi mɔkɔ ne, akumu 'be ame ga pili kolomake rɔ tumu mo ne umuke dɛ go lende ma. XLIII Tine kilaka 'ba tubɔ mo rɔ mbɛli 'ba do akoro 'be ame kidɛki mɔyi mo rɔ Mɔlɔke ne na za kolomake rɔ tombi mo tilaki timo. Kina kolomake ngi gbɛ tombi akoro 'be ame kidɛki mɔyi mo rɔ Rapana kukuke kɔzɔ kɛlu tara ne. Wa ame ga ko'dɔke ti kɔziye ne na za kolomake tulɔmu kpɛye teyi. Go kɔ'du mo ti moga ye nbɔ kari kolomake gɔnyi Babele.'

XLIV Mi kada ame 'bu ze lɔbu ga kɛdi mi mɔkɔ ne, kilaka na lijɛ kubɔ rɔ mbɛli 'ba to'do mɔtu zi Boko'ba di yimo 'do lijɛ kikali ngi bo ɛdi tinni. Boko'ba i'di Musa 'deni kubɔ rɔ kilaka nima kɔzɔ kinɛ ti tiyɔbu mo ame bo kileme ne. XLV 'Bu ze lɔbu ga i'di rɔ kilaka nima 'deni zi kole 'bɛnni ga koloma rɔ tombi mo di pɔtɔ nni mi kada ma lijɛ kɛdi kari ti Yɛsuwa. Kina me 'do lijɛ kako koloma mi dɔyayi nime Boko'ba koga bo dɔyayi mo ga di dɔmo zinni ne. Rɔ kilaka nima oloma 'deni ti 'bu ze lɔbu ga nbɔ kɔmɔ mi kada 'ba

Dawidi. <sup>XLVI</sup> Boko'ba ngi ti mi keyi go lende 'ba Dawidi kina me Dawidi kititi Boko'ba 'do ki'di bo ko'ba ro zi Boko'ba ma konggo go Yisarele. <sup>XLVII</sup> Ne tine Boko'ba i'di Solomo kole 'ba Dawidi na 'jaa ko'ba ro zi bo.

<sup>XLVIII</sup> Ne ro ma laka miya ziye, Boko'ba ame bo na ro bo tigo do kiteli ne, bo oloma de mi ro ame ga bilaka lesi na ko'do ti kozinni ne. Kina kozo lende abo ma tone bo kume lende kume molo bine kiya te, <sup>XLIX</sup> 'Mitoro na ro kiti ma, tine dayayi na ro gara 'ba ndo. Ne ro ma tondo mo ga na 'do kpe bilaka lesi ko'bake ro zo? 'Do ko'doke bi 'ba ro kindawo zo totondo mo ga? <sup>L</sup> Ma na mo'ba wa pili.'

<sup>LI</sup> Londo ma ga, o'doke minyi kulowo. O'doke roye za kozo bo lowo ame ga kinza kikali Boko'ba de, kuwo lende mo de gbi ne tara. Oboke ro tilagi Nyi Koto Laka 'ba Boko'ba molo kako di zi 'bu ye lobu ga. <sup>LII</sup> 'Bu ye lobu ga odo gomo ro bo kume lende 'ba Boko'ba pili ro gomo. Kina lijje kupo ya ame ga koloma ro tuwowo mo kiya te Boko'ba edi koja bilaka ma laka moto kideki ro Kurisitoto kako dolijo nime bine ne ngi yaga. Kina me Kurisitoto ako 'deni dolijo nime bine, ne kina me kususuke kpeye ngi ro bo kupoke yaga. <sup>LIII</sup> Ko'du ki'di 'ba Boko'ba ame malayika kose zi 'bu ye lobu ga ne, ikalike pele o'dokoke de to'do mo yo."

### *Tu'du Setepano*

<sup>LIV</sup> Kina odo bilaka bo bure naga nima kuwo Setepano kiya lende nima 'deni tara tine, lijje pili enyi ngi ro 'diri konyo do tungu nni ro bo. <sup>LV</sup> Ne tine Setepano ngi lo ti Nyi Koto Laka kina bo kombi komo bo ngi mitoro bo ko'ja bi kopu 'ba Boko'ba ti Yesu kedii koro do dori Boko'ba yayi. <sup>LVI</sup> Bo iya te, "Ongoke, mo'ja kpadori 'ba mitoro kurogo 'deni yaga ro gbogbo, kina kole 'ba bilaka lesi na me 'de gbi kedii koro do dori Boko'ba."

<sup>LVII</sup> Ne tine bo bure naga nima ulori ngi ro ma kembe go lende nime lijje kuwo bo kiya kozo a nima tara ne. Lijje u'be mbili nni teyi ti kozinni. Kina lijje pili kenyi kolodo ngi do bo <sup>LVIII</sup> kinda'ba bo kari timo yaga di mi gawo. Kina lijje kari ku'du bo ngi di yayi ti doku tupo bo yaga. Bo ku'du doku naga nima olo bonggo 'ba ronni ga pili ki'di zi kole yobi moto kideki ro Solo tonggo gomo.

<sup>LIX</sup> Kina odo bilaka naga nima kedii ku'du Setepano 'deni ti doku tara tine, bo ulori ngi ro ma kembe kiya te, "Nere ma Yesu, ogba didi ma ziyi yayi."

<sup>LX</sup> Kina bo kolodo ngi beri, bo iya te, "Nere Yesu, ola bilaka naga nime go lende kenyi 'beni."

Odo bo kiya nburunburu 'ba lende abo nime 'deni kozo a nime te tine, na bo kole ngi.

## **VIII**

<sup>I</sup> Tine Solo uti ngi go lopu nima.

### *Ya 'Ba Solo Ti Kanisa*

Mi kada nima kupu Setepano ne na kosi kasi ma kinza kiya kisaki to'do roni zi bilaka 'ba kanisa di mi Yerosalema. Kina lijje pili kita'ba ngi kiyeyi ronni mi dolijo ma titi 'ba Yudayi ti Somorona kola bo laja na nge ro donni mi Yerosalema. <sup>II</sup> Ya moto ga ame ki'di ronni 'deni ro toro Boko'ba ne na kari kusu Setepano kudu bo ngi ro mbembe. <sup>III</sup> Kina Solo kenyi ki'di ro bo ngi ro tinda'ba bilaka 'ba kanisa. Bo oloma ngi ro tozi gonni kebe mi lijo 'beni ga tinda'ba botoni pili ti 'ja koto mi maboso.

### *Laja Mi Somorona*

<sup>IV</sup> Bilaka 'ba kanisa naga nima kiyeyi ronni mi dolijo titi naga nima oloma ga ngi nduwe ro tuwowo laja laka 'ba Yesu. <sup>V</sup> Pilipo ari koloma 'ba bo mi gawo moto 'ba Somorona, kina bo kobu ngi ro tuwowo mo zi bilaka ma yayi, Yesu na ro Kurisitoto ame Boko'ba koja kako di mitoro ne. <sup>VI</sup> Bilaka ma konzi uwu lende naga

nima Pilipö koloma ro tiya mo ne 'deni laka. Kina lijë o'ja wa ame ga bo ko'do kö'du mo kigayi lijë ne 'deni gbï laka. VII Bo i'di nöki ma konzi 'deni kita'ba di do bilaka ti birö ma kembe, kina bo ileño ya ma konzi mato ga ame ndimo ga kenme 'deni ro kilawo ne ti bo ka'bo ma konzi mato ga 'deni gbï. VIII Kina bilaka 'ba mi gawo nima ngi pili ti mi këyi go kö'du mo.

IX Ne tine bo kata mato edi mi gawo nima yayi kidëki möyi mo ro Simona. Bo edi molo yayi ti'di lende 'ba tata abo nima kigayi bilaka naga nima. Kina bo ko'do ro bo ngi ro wa löbu. X Bilaka 'ba mi gawo nima pili ö'bö tuwö lende abo ro ma laka kiya te, "Bo nime na ro Mitoro, möyi bo ro Tigö Do Kiteli."

XI Lijë ö'bö tuwö lende abo go tata mbëmbë abo nima bo këdi ko'do mi löngö lijë ne. XII Kina odo Pilipö kako kuwöwö laja laka 'ba nere löbu 'ba Boko'ba ti lende 'ba Yësu Kurisito 'deni tine, botoni 'ba mi gawo nima pili ti 'ja mo ga i'di dönni ngi ro ma laka gomo. Kina kodo mini 'ba bapatisi ngi dönni. XIII Simona bo kata tönë i'di do bo gbï gomo, na kodo mini 'ba bapatisi ngi do bo. Na bo kënyi ngi kösö go Pilipö, tine wa löbu ame ga Pilipö këdi ko'do ne lende mo igayi bo ngi.

XIV Kina odo bo laja ame ga mi Yerosalema ne kuwö lende mo 'deni kiya te bilaka 'ba Somorona i'di dönni 'deni go lende 'ba Boko'ba tine, lijë oja Pitörö ni ngi ti Yowani kari yayi. XV-XVI Lijë ari kömö yayi ko'ja kobapatisi bilaka naga nima 'deni ti möyi nere Yësu Kurisito, tine Nyi Koto Laka 'ba Boko'ba inza gba dönni. Kina Pitörö ni kititi Boko'ba ngi 'do ki'di Nyi Koto Laka zi ya naga nima. XVII Lijë i'di közinni do ya naga nima, na Nyi Koto Laka kila'ba ngi dönni pili.

XVIII Kina odo bo tönë ro Simona kongö 'deni Nyi Koto Laka kila'ba ngi do bilaka naga nima go közi ki'di 'ba Pitörö ni ti Yowani tara tine, bo ako ngi zinni ti girisi. XIX Bo iya te,

"I'dike tigö nima gbï zö 'do odo mi'di közö do bilaka 'do Nyi Koto Laka kila'ba gbï dönni."

XX Pitörö iya te, "Ni ee, ti kari koto ti girisi 'bi nima mi pa'do 'ba Gehena. Go wa'di na komeri 'do tugö wa ame Boko'ba ki'di ne ti girisi gomo? XXI Ö'bo oto de mi ndobo nime römöyi meri 'bi odoro de komo Boko'ba. XXII Oto döyi di mi lende kënyë 'bi nime kititi Boko'ba 'do mi bo këyi röyi bo kola yi go meri kënyë 'bi ga, XXIII römöyi mikali 'deni ni ngi ro bo mi kombi kina lende kënyë 'bi na 'deni ngi döyi."

XXIV Simona ënyi koma'jo röni zi Pitörö ni ti Yowani, iya te "Ititike Boko'ba kinza bo ki'di wa naga nime kiyake ne de ko'do rönni tara zö."

XXV Kina odo Pitörö ni ti Yowani kote tiya lende 'ba nere Yësu 'deni zi bilaka naga nima tine lijë ileki ngi kari Yerosalema nduwë ti tiya laja laka 'ba Kurisito kebe mi linjo ma konzi mato ga 'ba Somorona.

### *Pilipö Ni Ti Bo Mato Di Kusa*

XXVI Di pötö mo na malayika 'ba Boko'ba kako kiya zi Pilipö tégë, "Ënyi kari kapa do ro'ö 'de go kori ame kako di Yerosalema kari Gaza ne." (Kori mo nime boto ilingere de kpe kebe gomo le'jete.)

XXVII Pilipö ënyi kari na do bo kondoso ngi ti bo mato ro bilaka 'ba Kusa di yayi. Bo nima ro bo koja laja ma löbu 'ba 'ja bo dolinjo 'ba Kusa. Bo na ro bo do ndobo 'ba tikeki girisi 'ba 'ja nima. XXVIII Bo ari to'do motu zi Boko'ba mi Yerosalema kina bo këdi 'deni ro tileki ti aribiya abo ame kosani na këdi koto ne. Tine bo edi ro tidëki lende 'ba Boko'ba ma Yesaya kugu. XXIX Kina Nyi Koto Laka 'ba Boko'ba kilende ngi zi Pilipö, iya te, "Ënyi kari ngosi ngila aribiya nime 'de."

XXX Kina odo Pilipö kënyi kirina kari ngila aribiya nima tine, bo ari kuwö bo nima ngi këdi ro tidëki wa kugu 'ba Yesaya. Pilipö ititi bo, iya te, "Lende naga nima këddi kidëki ne, ikali 'jo 'ba lende mo ga?"

XXXI Bo nima iya te, “Do mikali 'jo 'ba lende mo kinza ma botɔ kiyɛti gomo zɔ totondo mo ga?”

Kina bo kidɛki Pilipɔ ngi kɛki koloma ngila bo mi aribiya nima yayi 'do lijɛ kari kotɔ ti bo. XXXII Lende mo naga nima bo koloma ro tidɛki mo di mi buku 'ba Bokoba ne kina me ga, “Bo ngi kɔzo kamolɔ ame bilaka kɛdi kari tumu mo ne tara. Bo ngi kɔzo kole kamolɔ ame kɛdi kumu sunɛ mo pele kudu dɛ ne tara. Kina pele tara bo ilende abo ga dɛ gbɛ. XXXIII Bilaka ose do bo, ne tine botɔ o'do burɛ abo dɛ du te ro ma kodoro. Kole abo to inza gbɛ ma 'do kilɛbi do bo rɔmoyi bilaka upɔ bo ngi ki'di bo kola doyayi nime.”

XXXIV Bo nima ileki kititi Pilipɔ, iya te, “Yɛ mo na me Yesaya kugu lende naga nime go kɔ'du mo ne? Bo ɛdi kiya ro bo ala bo ɛdi ro tiya bilaka motɔ 'beri?”

XXXV Kina Pilipɔ koloma ngi ro tiyɛti 'jo 'ba lende nima Yesaya kugu ne zi bo. Tine na Pilipɔ kiya lende 'ba laja laka 'ba Yɛsu ngi pili zi bo nima. XXXVI-XXXVII Kina doo lijɛ kari kɔmɔ 'deni kpa mini motɔ tine, bo nima iya te, “Mini na me 'deni, ne tine wa'di na ti kota yi di bi to'do bapatisi doma di bine?”

XXXVIII Kina bo ki'di kosani 'ba tilala aribiya abo nima ngi korɔ. Lijɛ ɛki bɛri ti Pilipɔ kari mi mini nima. Kina Pilipɔ kodɔ mini 'ba bapatisi ngi do bo di yayi.

XXXIX Kina doo lijɛ kodɔ 'deni yaga di mi mini tine, Nyi Kotɔ Laka oto Pilipɔ ngi yaga di ngila bo. Kina ngi bo o'ja kinɛ Pilipɔ dɛ kpe. Ne tine bo ari ngi nduwɛ mi lingere abo nima ro lonɔ. XL Pilipɔ ari ko'ja 'ba bo ro bo nbɔ mi gawo 'ba Azoto. Kina bo kilingere ngi pili kote mi dolinɔ ame ga yayi ne ti tiya lende 'ba laja laka 'ba Yɛsu. Ro nburunburu mo tine, na bo kako Kayisariya.

## IX

*Do Kotɔ 'Ba Solo  
(NDB 22:6-16; 26:12-18)*

I Tine Solo ututu 'deni ngi nduwɛ ti todo gomo ro bilaka ame ga ki'di donni 'deni go lende 'ba Yɛsu ne, ti to'do kɔzi kasi teyi. II Kina bo kari kititi bo do bo akumu ngi 'do kugu waraga zi bo do ro 'ba motu ame ga mi Damaseke ne, romoyi go bo kɛdi ti kɔzi kakpa 'ba 'do tari tinda'ba botoni kpaki ti 'ja ame ga bo ko'ja kɔso 'deni go kori 'ba lende 'ba Yɛsu nime di mi Damaseke yayi 'do bo kudodu ko'de lijɛ pili kako Yerosalema.

III Kina doo bo kari kɔmɔ 'deni ngosi ngila Damaseke yayi tine yo, na bi kopɔ kunyi ngi kako di mitoro kiyopɔ go bi ame bo kɛdi teyi ne yaga. IV Kina bo kɛnyi kila'ba ngi bɛri. Tine bo uwɔ birɔ kilende zi bo, iya te, “Solo, Solo, wa'di na kɛddi koworo kulowɔ todo gomo roma te gomo?”

V Solo iya te, “Nere, ni yɛ mo na?”

Birɔ nima udu kileki kiya zi bo, iya te, “Ma na ro Yɛsu ame kɛddi koworo kulowɔ timo ne. VI ɛnyi torɔ kari mi Damaseke. Wa ame ga 'do ko'do ne ti kiya 'deni ngi ziyi pili di yayi.”

VII Ya ame ga ti Solo yayi ne ro 'deni liwo, lijɛ uwɔ birɔ nima kudu ne tine lijɛ o'ja kinɛ botɔ mo dɛ. VIII Kina doo Solo kɛnyi torɔ konɔ bi tine kɔmɔ bo o'ja go bi dɛ kpe. Kina lijɛ kinda'ba kɔzi bo ngi kokokɔ bo kari timo mi Damaseke. IX Bo ari ko'do nbɔ do mota yayi ro kɔmɔ kolu kosa a motɔ ro akonyo ala akuwɛ dɛ gbɛ kpa bo.

X Bo motɔ ɛdi mi Damaseke yayi kidɛki moyi mo ro Ananiya, na nere Yɛsu ki'di nyi ko'de domo kidɛki bo, kiya te, “Ananiya.”

Bo iya te, “Ma na me, nere.”

XI Yɛsu iya te, “ɛnyi kari mi tiri nime kidɛki moyi mo ro Kori Kodoro ne. Bo motɔ di Taraseso kidɛki moyi mo ro Solo ɛdi yayi. Ari konɔ bo. Bo ɛdi linɔ 'ba Yuda yayi to'do motu zo. XII Mi'di nyi 'deni ko'de do bo, bo ko'ja bo motɔ ro Ananiya kako



kodo go bo ki'di kōzi bo do bo kiyopo kōmo bo yaga."

<sup>XIII</sup> Ananiya ileki dōmo, iya te, "Nere, bo nima muwō lēbi abo di zi bilaka ma konzi, iya te, bo na kēdi kodo gomō kulōwō rō bilaka 'bī ga di mī Yerosalema, <sup>XIV</sup> kina me löbu 'ba bo akumu ni koja bo 'deni ti kōzi kakpa 'do tinda'ba ya ame ga pili bine kēdi kīdēki möyī yī mī mötu ne."

<sup>XV</sup> Yēsu iya te, "Ari, bo nima ma na migeli 'deni 'do kiya lende ma zi bo löwō ni kpaki ti nere mo ga gbī ti bilaka 'ba Yisarele. <sup>XVI</sup> Ma na 'jaa ti mileme gomō ame 'do ko'ja bo go lende ma ne zi bo."

<sup>XVII</sup> Kina Ananiya kēnyī ngī kari kodo go Solo rō yayi ki'di kōzi bo do Solo. Bo iya te, "Bo löndō ma Solo, nere Yēsu tōnē kileme rō bo ziyī di go kori yayi ne bo na me koja ma ziyī tiyopo kōmöyī 'do ki'di kēddi lo ti Nyī Koto Laka."

<sup>XVIII</sup> Kina wa mōto kozo yoko kenze tara kila'ba ngī di kōmo Solo na kōmo bo kopo ngī yaga. Kina bo kēnyī ngī tōro kodo mini 'ba bapatisi do bo. <sup>XIX</sup> Kina bo konyo akonyo ngī, rō bo kitigo yaga.

### *Solo Isaki Laja Di Damaseke*

Solo oloma ko'do tö'dō titi kozo do ndō tara mī Damaseke yayi ti bo kōsō go Yēsu ga ame yayi ne. <sup>XX</sup> Kina bo koloma ngī nduwē rō tari mī rō 'ba mötu tiyētī mo zi bilaka, kiya te Yēsu na rō kole 'ba Boko'ba. <sup>XXI</sup> Lende abo igayi bilaka naga nima yayi ne ngī ki'di lijē koloma rō tiya mo rō go rōnni, kiya te, "Bo nime, bo na dē tōnē koloma rō tupō bilaka ame ga mī Yerosalema kēdi kīdēki möyī Yēsu mī mötu ne ya? Odo tara ne bo ako dē 'deni gbī tinda'ba ya ame ga bine ne toto mo kari zi löbu 'ba bo akumu ya?"

<sup>XXII</sup> Tine Solo ö'bō ngī rō tiya lende 'ba laja laka 'ba Yēsu rō mbēmbē, kina bilaka ma konzi ki'di dönni ngī go lende abo. Bo oloma 'deni rō tiyētī mo zi Yudayi ame ga mī Damaseke yayi ne, kiya te, Yēsu na

rō Kurisitō ame Boko'ba koja kako dolingo nime bine ne, kina ngī lijē ö'bō dē ta'da bo ti kowasa mo.

<sup>XXIII</sup> Kina odo Solo ko'do tö'dō 'deni do konzi mī Damaseke yayi tine, Yudayi naga nima ususu kpēnni rō bo 'do tupō mo yaga.

<sup>XXIV</sup> Ne tine bo uwō lende mo ngī molo. Lijē ēdī rō toda do bo kpa reki 'ba gawo nima kote kada, kote korondo 'do odo ko'ja bo go kupō yaga. <sup>XXV</sup> Kina ya mōto ga ame ki'di dönni 'deni go lende abo ne kari kokonyi bo ngī mī korondo mōto. Lijē i'di bo mī kee koja ti kowe kebe do reki nima kari gönyī mo.

### *Solo Mi Yerosalema*

<sup>XXVI</sup> Kina odo bo kari kōmō 'deni Yerosalema tine bo o'doko 'do todo'bo rō bo ti bo kōsō go Yēsu ga ama yayi. Ne tine lijē i'di dönni dē go lende nima kiya te bo 'deni gbī rō bo kōsō go Yēsu ne. Kina ki'di lijē pili ngī koloma kö'bō rō ma kere di zi bo. <sup>XXVII</sup> Baranaba na 'jaa kari kokonyi Solo kogba kari timo zi bo laja kiyētī go lende 'ba Yēsu ame kileme rōni kilende zi Solo di go kori ne. Kina Baranaba kiyētī go lende 'ba Yēsu ame Solo koloma rō tiya mo ngī rō do ngölō zi bilaka di Damaseke ne ngī gbī zinni.

<sup>XXVIII</sup> Kina Solo kodo'bo rō bo ngī ti bo laja tilingere kote mī Yerosalema <sup>XXIX</sup> tiya lende 'ba Yēsu yaga rō do ngölō. Bo oloma 'deni gbī rō tilende zi Yudayi ame ga kilende 'bēnni rō kpa Giriki ne, bo kö'bō nduwē rō to'do kowasa tinni. Kina lijē kususu kpēnni ngī rō bo 'do tupō mo yaga. <sup>XXX</sup> Ne tine bilaka 'ba kanisa uwō lende nime ngī molo. Kina lijē koja Solo ngī kari Kayisariya ki'di kēki mī sorope ma löbu di yayi nduwē kari mī gawo 'bēnni Taraseso.

<sup>XXXI</sup> Mī kada naga nima yayi bilaka 'ba kanisa ame ga pili kēdi koloma mī dōyayi 'ba Yudayi ti Galilaya gbī ti Somorona ne oloma ngī rō do kilēyī kinza gomō mōto. Kina Nyī Koto Laka 'ba Boko'ba kokonyi lijē ki'di bilaka ma konzi

moto ga ngi ki'di donni go lende 'ba Yesu, kina ki'di lijē kikali lende 'ba Yesu ngi laka lijē kö'bö nburu toro Boko'ba mi loma 'benni ga pili.

### *Pitörö, Bo Laja*

**XXXII** Kina odo Pitörö kedī 'deni bi lingere ro mi dolinjo tine, mi kada moto na bo kari tonjo bilaka 'ba Boko'ba ame ga mi Luda ne. **XXXIII** Bo ari ko'ja bo moto ro Ayineya di yayi. Bo nima enme 'deni beri ko'do nbo komo koo modoomota kö'bö ngi ro tö'dö nbanjiyi mi sora. **XXXIV** Pitörö ilende zi bo, iya te, "Ayineya, Yesu Kurisitö ilejo yi 'deni. Enyi toro kukoku sora 'bi."

Kina bo nima kényi ngi korö toro. **XXXV** Kina odo bilaka 'ba Luda ti bilaka ame ga kedī koloma kpa gbögbö 'ba Sarona ne ko'ja bo nima 'deni kedī kilingere tara tine, lijē pili i'di donni ngi go lende 'ba nere Yesu.

**XXXVI** Ne tine 'ja moto ro bo koso go Yesu edi Yapo, kidēki möyi mo ro Tabita. Möyi nima idēki ro kpa Giriki ro Doroka, 'jo 'ba lende mo tēgē, "Gole." 'Ja nima ro bo ko'do lende laka gbi ro bo tokonyi bo lisa. **XXXVII** Mi kada ma Pitörö kedī Luda na roko'ba kindā'ba 'ja nima ngi. Kina odo loko kolē 'deni tine, urögö ro töku ni ngi ki'di mi rö toro. **XXXVIII** Go bi mo nima ro Yapo ne owo de di ngila Luda. Kina bo koso go Yesu ga ame yayi ne koja ya ma riyö moto ga ngi kirinja kari zi Pitörö, romöyi lijē uwö lende mo bo edi Luda. Ya riyö naga nima ari kiya zi Pitörö, tēgē, "Enyi titi welo kako mi linjo ze."

**XXXIX** Pitörö enyi di yayi kari Yapo. Kina odo bo kari komö 'deni yayi tine ya naga nima oto bo ngi mi rö toro nima. Kina makuru'bē komomi rönni ngi koso ngila bo yayi bi monö tileme bonjo ame ga Tabita ko'do zinni ko'ja loko kedī gba ti komöni ne. **XL** Pitörö oga bilaka naga nima pili kodo yaga di rö yayi, na bo kolodo beri to'do mötu zi Boko'ba.

Bo uyi komo bo do töku nima bo kidēki, kiya te, "Tabita, enyi toro."

Kina loko kobenye komöni ngi loko ko'ja Pitörö na loko kényi ngi koloma toro. **XLI** Pitörö inda'ba közini ki'di loko kényi toro. Kina bo kidēki makuru'bē tonē ga ngi kako ti bilaka 'ba kanisa moto ga, bo kileme loko zinni 'deni ti komöni.

**XLII** Bilaka 'ba Yapo pili uwö lende nime na ya ma konzi moto ga ki'di donni ngi go lende 'ba nere Yesu. **XLIII** Tine Pitörö oloma ko'do tö'dö titi do konzi tinni yayi mi linjo 'ba bo kinyanyi kilaka moto kidēki möyi mo ro Simona.

## **X**

### *Pitörö Ni Ti Koroneliyo*

**I** Mi kada naga nima yayi bo moto kidēki möyi mo ro Koroneliyo edi koloma mi gawo 'ba Kayisariya. Bo ro bo do bo kanya 'ba Romo ma kuluku riyö moto ga di mi löngö ya ame ga kidēki möyi mo ro "Bo kanya 'ba Italiya" ne. **II** Tine bo ro bo koro Boko'ba kina bilaka 'ba linjo abo ga gbi pili ro ma koro Boko'ba. Bo ö'bö nduwē ro tokonyi bo lisa 'ba Yudayi gbi to'do mötu zi Boko'ba. **III** Kina mi kada ma do koto moto tine, na malayika 'ba Boko'ba kodo ngi mi komo kada 'deni kileme rönni zi bo. Malayika nima idēki bo, iya te, "Koroneliyo."

**IV** Kina tikere kindā'ba bo ngi kodo ro bi konjo zi bo do malayika nima. Bo iya te, "Nere, wa'di na ko'doko?"

Malayika nima iya zi bo, tēgē, "Boko'ba edi ti mi këyi ro mbembē go mötu ko'do 'bi gbi ti konyi 'bi ame ga keddi ko'do zi bo lisa ne. **V** Enyi toro koja bo laja 'bi ga kari Yapo go bo moto yayi kidēki möyi mo ro Simona Pitörö 'do bo kako ziyi. **VI** Bo edi koloma linjo 'ba bo moto yayi ro Simona bo kinyanyi kilaka linjo mo ngosi kpa yöpö."

**VII** Di pötö malayika nima kari 'deni tine, Koroneliyo idēki bo laja abo ga ma riyö kako zi bo ti bo kanya ma koto moto ame kedī ko'do

ndobo zi bo gbī rō bo koro Boko'ba ne. VIII Kina bo kiyēti gō lende 'ba malayika nima ngi zinni, bo koja lijē kari Yapo.

### Nyi 'Ba Pitörö

IX Mī bi kēzē mo nima 'dō ya naga nima kōmō 'deni ngōsi ngila Yapo yayi ne, Pitörö ēnyi 'deni mī zana kada kēki tōrō dō rō nima to'dō mōtu. X Tine bo 'deni ngi rō 'bō bo ko'dōko wa mōto gō bo konyo. Kina odo kēdi 'deni gba rō to'dō akonyo zi bo tine na ko'de ngi dō bo rō nyi. XI Bo o'ja mitorō kurögō rōni 'deni yaga rō gbōñō kina a mōto kōzo bōngō löbu tara ki'di ngi tako bēri dōyayi di mitorō. A mo nima inda ngi kōzo inda'ba dō kumu mo ga 'deni kpaki sowō na kēdi koja kako bēri. XII Dōkomali yēri pili ti wa ame ga kēdi kele kebe bēri ne ti yali ni na yimo. XIII Kina birō kudu ngi, kiya te, "Pitörö, ēnyi tōrō kupō konyo."

XIV Pitörö iya te, "Bu'bu nēre, mo'dō wa ma tara dē. Monyo wa ame ga kō'du ki'di 'ba Boko'ba kiya rō ti'da ne dē molo."

XV Kina birō nima kudu ngi 'bōwu kileki kiya zi bo, iya te, "Wa ame ga Boko'ba kiya 'deni rō ma kōzo ne kinza kiya dē te ēdi rō ti'da."

XVI Lende nime o'dō rōni kōzo a nime te ngbō mī mota 'dō na wa nima kēnyi ngi kileki kari mitorō. XVII Kina Pitörö kēnyi ngi tōrō koloma rō tomeri 'jō 'ba lende 'ba nyi nima ko'de dō bo ne.

Kina odo bo kēdi gba yayi bi tomeri gō lende nima tine, bilaka tōnē ga Koroneliyo koja ne o'ja liñō 'ba Simona nima 'deni kēdi kōzo yaga kpa reki yayi. XVIII Lijē ititi, iya te, "Nba mōto kīdēki mōyi mo rō Simona Pitörö ēdi koloma liñō nime bine ya?"

XIX Tine Pitörö ēdi gba tōrō dō rō tomeri gō lende nima. Kina Nyi Kōto Laka 'ba Boko'ba kilende ngi zi bo, iya te, "Uwō te, bilaka mota mōto ga omō 'deni kēdi rō toma göyi. XX Ēnyi kēki bēri 'dō kari tinni. Ma na moja

lijē kako göyi. Kinza kere dē di bi tari tinni."

XXI Kina Pitörö kari kileme rō bo ngi zi ya naga nima, bo iya te, "Ma bo kēddi komake gōma mo ne, ma na me. Akoke gōma gō wa'di?"

XXII Lijē iya te, "Koroneliyo na koja ze. Bo rō bo dō bo kanya ne tine Yudayi pili ikali gō bo rō bilaka laka kina bo gbī rō bo koro Boko'ba. Malayika 'ba Boko'ba na me kako kilende zi bo ki'di 'dō bo koja ze göyi gō kari liñō abo 'dō bo kuwō lende kiya 'bi."

XXIII Kina Pitörö kota lijē ngi yayi koloma tuyē kōmōnni rō nba.

### Pitörö Mī Löngö Bo Löwö

Mī bi kēzē mōto tine na Pitörö kēnyi ngi tari ti ya naga nima. Bilaka mōto ga 'ba kanisa ēnyi gbī di Yapo yayi kodō'bo rōnni kari kōto ti Pitörö ni. XXIV Lijē ari kōmō mī Kayisariya ngbō mī bi kēzē mōto. Koroneliyo ēdi ti kōmō ki'di tidabi lijē. Bo ototo bilaka abo ga kpaki ti lēpi bo ga 'deni pili bi kōto ti bo yayi. XXV Kina odo Pitörö ni kari kōmō 'deni liñō 'ba bo nima rō Koroneliyo ne yayi tine, bo ēnyi ngi kurē dō Pitörö, bo kolodo kōmō Pitörö tilēlu mo. XXVI Tine Pitörö i'di bo kēnyi tōrō kilende zi bo, iya te, "Ēnyi tōrō, ma gbī nge rō bilaka lesi kōzo nī tara."

XXVII Pitörö i'di nduwē tilende zi Koroneliyo ngbō lijē kari kodō rō. Kina odo bo kari ko'ja bilaka naga nima kototo rōnni 'deni yayi kōzo a nima tara tine, XXVIII bo iya zinni, bo iya te, "Ikali ke kō'du ki'di ze 'ba Yudayi ota gō todō'bo dōze tiye bo löwō gbī ti tōdo mī liñō 'be ga 'deni di zize. Ne tine Boko'ba ileme 'deni zō bo löwō inza rō ma kēnyē di kōmō bo. XXIX Gō kō'du mo na me bo laja 'be ga kititi ma tako tinni 'dō ki'di mēnyi ngi rō tēnyi kinza milagi dē ne. Ne tine mo'dōko tikali lende ame koja laja gōma teyi ne."

XXX Koroneliyo iya te, "Lende nime tō'dō mo iteli 'deni dō mota. Mēdi bi to'dō mōtu mī kōmō kada 'deni kōzo a nime te, na bo mōto

boṅṅo 'ba rɔmo ga rɔ ma kɔbɔ kɔdɔ ṅgɪ kileme rɔnɪ zɔ. <sup>XXXI</sup> Bo iya te, 'Koroneliyo, Boko'ba uwɔ mɔtu 'bɪ 'deni, bo ɛdɪ ti mɪ kɛyɪ rɔ mbɛmbɛ gɔ kɔnyɪ 'bɪ nime kɛddɪ ko'dɔ zi bɔ lisa ne. <sup>XXXII</sup> Oja bɔ laja 'bɪ mɔtɔ ga kari Yapɔ gɔ bɔ mɔtɔ rɔ Simona Pɪtɔrɔ 'dɔ kako zɪyɪ. Bo ɛdɪ koloma liɲɔ 'ba bɔ mɔtɔ yayɪ rɔ Simona bɔ kinyanyi kilaka liɲɔ mo ṅgɔsi kpa yɔpɔ.' <sup>XXXIII</sup> Kina ma 'dɔ mɛnyɪ ṅgɪ di pɔtɔ mo moja bɔ koja laja ma ga kari gɔyɪ ne. Kina me dɔkɪ'dɪ yɪ kɛyɪ 'deni gbɪ rɔze kako mɪ lɔṅṅɔ ze kɔzɔ a nime te. Ze na me dotɔtɔ rɔze 'deni pɪli bine, Boko'ba bo ɛdɪ gbɪ kɔtɔ tize, do'dɔkɔ tuwɔ lende ame ga pɪli ṅere Boko'ba ki'di 'deni zɪyɪ ne."

<sup>XXXIV</sup> Pɪtɔrɔ ileki kiya zɪnnɪ, iya te, "Rɔ ma laka mikali 'deni Boko'ba bo o'dɔ geli dɛ du te zi bilaka ma kɔtɔ mɔtɔ. <sup>XXXV</sup> Bo ɛdɪ ti mɪ kɛyɪ rɔ mbɛmbɛ rɔ ya ame ga di mɪ kupɔ pɪli koro bo 'deni gbɪ rɔ bɔ ko'dɔ lende laka ne. <sup>XXXVI</sup> Ikalike lende laka nime Boko'ba koja zi bilaka 'ba Yisarele ne 'deni 'dɔ ki'di dikalike Boko'ba o'dɔ lende kɛyɪ 'deni zize gɔ kɔ'du 'ba Yɛsu Kurisɪtɔ. Bo na rɔ ṅere 'ba dɔ bilaka pɪli. <sup>XXXVII</sup> Ikalike wa ma tɔnɛ ga Yɛsu 'ba Nazareta koloma rɔ to'dɔ mo pɪli kote mɪ dɔyayɪ 'ba Yudayɪ bine ne 'deni gbɪ. Bo isaki to'dɔ wa naga nime di Galilaya mɪ kada ma Yowani kɛdɪ rɔ tuwɔwɔ mo zi bilaka tako mɪ bapatisi. <sup>XXXVIII</sup> Kina me ikalike lende laka 'ba Boko'ba ame bo ki'di tigo abo ti Nyɪ Kɔtɔ Laka zi Yɛsu ne 'deni. Ame ki'di bo ṅgɪ koloma rɔ tilaki to'dɔ lende laka zi bilaka bi tilɛɲɔ ya ame ga pɪli Satani ka'da 'deni ne. Boko'ba ɛdɪ ti bo kina ma 'dɔ ki'di bo ko'dɔ wa naga nima. <sup>XXXIX</sup> Ze ame ga rɔ bɔ laja abo ga ne do'ja wa ame ga pɪli bo ko'dɔ mɪ dɔyayɪ 'ba Yudayɪ ti gawo 'ba Yerosalema ne 'deni. Kina me bilaka upɔ bo 'deni ti tutɔtɪ bo dɔ ṅgɛrɪ tɔrɔ. <sup>XL</sup> Ne tine mɪ tɔ'dɔ dɔ mota Boko'ba i'di bo kɛnyɪ kɔdɔ yaga di mɪ tɔlɛ, ki'di ko'ja kɪnɛ bo. <sup>XLI</sup> Bilaka ma laki na dɛ pɪli ko'ja

kɪnɛ bo, ze ame ga Boko'ba kigeli 'deni mɔlo 'dɔ diya lende abo nime ne, ze na ṅge do'ja kɪnɛ bo, donyo akonyo, duwɛ wa gbɪ bi kɔtɔ ti bo di pɔtɔ tɔdɔ abo di mɪ tɔlɛ. <sup>XLII</sup> Bo ose gɔmo 'deni zize gɔ diya lende abo zi bilaka 'dɔ ki'di bilaka kikali ṅgɪ bo na rɔ bɔ ame Boko'ba kigeli 'deni 'dɔ kiya burɛ 'ba bilaka pɪli ame ga gba rɔ ma kɪdɪdɪ ne gbɪ ti ya ame ga kɔlɛ 'deni ne. <sup>XLIII</sup> Bɔ kumɛ lende ni oloma 'deni tɔnɛ rɔ tiya lende gɔ kɔ'du abo bine, iya te, ya ame ga pɪli ki'di dɔnnɪ gɔ lende abo ne ti ko'ja akola gɔ lende kɛnyɛ ṅgɪ ti mɔyɪ bo."

### *Boko'ba Oɔ Nyɪ Kɔtɔ Laka Dɔ Bo Löwö*

<sup>XLIV</sup> Ko'ja Pɪtɔrɔ kɛdɪ gba rɔ tiya lende naga nime na Nyɪ Kɔtɔ Laka 'ba Boko'ba kila'ba ṅgɪ pɪli dɔ ya ame ga kɛdɪ rɔ tuwɔ mo ne. <sup>XLV</sup> Kina Yudayɪ ma tɔnɛ ga rɔ bilaka 'ba kanisa kako ti Pɪtɔrɔ ni di Yapɔ ne kɔtɔ ṅgɪ rɔ gɔnnɪ gɔ lende 'ba Nyɪ Kɔtɔ Laka ame Boko'ba ki'di gbɪ zi ya ame ga kinza rɔ Yudayɪ ne. <sup>XLVI</sup> Lɪjɛ uwɔ bɔ löwö naga nima pɪli koloma ṅgɪ rɔ tilende rɔ kpa löwö mɔtɔ ga gbɪ to'dɔ yɛɛ'dɪ zi Boko'ba. Tine Pɪtɔrɔ iya te, <sup>XLVII</sup> "Nyɪ Kɔtɔ Laka ila'ba 'deni gbɪ dɔ ya naga nime kɔzɔ ma tɔnɛ kila'ba dɔze ne tara. ɔtɔ mɔtɔ inza kpe 'dɔ kota ze di bi to'dɔ mini 'ba bapatisi dɔnnɪ."

<sup>XLVIII</sup> Kina bo ki'di ṅgɪ 'dɔ kɔdɔ mini 'ba bapatisi dɔ ya naga nima 'dɔ lɪjɛ kɛdɪ rɔ 'ba Yɛsu Kurisɪtɔ ga. Tine lɪjɛ ititi bo 'dɔ bo koloma titi ko'dɔ tɔ'dɔ dɔ ndɔ tara tɪnnɪ yayɪ.

## **XI**

### *Kɔnyɪ 'Ba Bo Löwö*

<sup>I</sup> Kina lɛbɪ 'ba lende 'ba bɔ löwö naga nima ki'di dɔnnɪ 'deni gɔ lende 'ba Boko'ba ne kɔmɔ ṅgɪ mbili bɔ laja 'ba Yɛsu ga gbɪ ti bilaka mɔtɔ ga 'ba kanisa ame ga mɪ dɔyayɪ 'ba Yudayɪ ne. <sup>II</sup> Kina ɔdɔ Pɪtɔrɔ ni kileki 'deni kari Yerosalema tine, ya ame ga kɛdɪ kɔnyɔ 'bɛnnɪ ti lende 'ba tilele bɔ löwö ne oloma ṅgɪ rɔ



tamo ti bo. <sup>III</sup> Lijë iya te, “Go wa'di na kari koloma ngi ro nba mi lijo 'ba ya ma kinza kilele de naga tonyo akonyo bi koto tinni gomo?”

<sup>IV</sup> Kina Pitöro kënyi ngi bi tiyëti go wa ame ga ko'do rönni zi bo ne di bi tisaki mo. <sup>V</sup> Bo iya te, “Mi kada ma do koto moto ko'ja mëdi ro to'do motu di Yapo kina nyi ko'de ngi doma. Mo'ja wa moto këdi kako bëri di mitoro kozo bonggo ma löbu tara. Wa nima oloma ngi ro tako kozo iya te ëdi ro tombi mo di do kumu mo ga kpaki sowo, kina kako ngi ngosi ngila ma. <sup>VI</sup> Kina moloma ngi ro tinyeli mo tine wa ma mo'ja yimo yayi ro dokomali yëri 'ba yi mökö kpaki ti 'ba lijo ti wa ame ga këdi kele kebe bëri ne ti yali ni. <sup>VII</sup> Tine muwö birö kudu ngi kako di mitoro kiya te, 'Pitöro ënyi toro kupö wa naga nime konyo.’

<sup>VIII</sup> Miya te, 'Bu'bu nere, minza mo'do tara. Monyo wa ame ga kö'du ki'di 'ba Boko'ba kiya ro wa ma kënye ne de molo.’

<sup>IX</sup> Kina birö kudu ngi 'böwu kako di mitoro, iya te, 'Wa ame ga Boko'ba kiya 'deni ro ma laka ne kinza kiya de te ëdi ro ma kënye.’

<sup>X</sup> Lende nime o'do röni nbö mi mota kina wa nima kileki ngi kari mitoro. <sup>XI</sup> Mbowa di pötö mo yo na bilaka mota moto ga kömö ngi lijo nima mëdi teyi yayi ne. Bo moto na koja lijë di Kayisariya kako goma. <sup>XII</sup> Nyi Koto Laka iya zö kinza mere de di bi tari ti ya naga nima. Kina mënyi ngi mari tinni. Löndö ze ma modokoto naga nime ënyi gbi kari koto tö. Na dari dömö lijo 'ba Koroneliyo yayi.

<sup>XIII</sup> Tine Koroneliyo oloma ro tiyëti mo zize, tégë bo o'ja malayika kodo korö mi rö abo. Kina malayika nima kiya zi bo, iya te, 'Oja bo laja 'bi ga kari Yapo go bo moto ro Simona Pitöro <sup>XIV</sup> 'do bo kako kiya kori 'ba konyi ame 'do kolo ye pili ti bilaka 'bi ga di mi tolë ne ziyi.’

<sup>XV</sup> Kina misaki tiya lende ngi zinni. Tine ko'ja mëdi gba ro tiya lende yo na Nyi Koto Laka kila'ba ngi dönni gbi kozo ma tönë kila'ba doze ne. <sup>XVI</sup> Kina momeri go lende 'ba nere Yësu tönë ngi ame bo kiya te, 'Yowani o'do bapatisi 'deni tönë bine do bilaka ti mini, ne ti kobapatisi ye 'deni ti Nyi Koto Laka.’ <sup>XVII</sup> Kina me do'ja 'deni ma Boko'ba ki'di Nyi Koto Laka abo zi bo löwö naga nima gbi ro ma koriya kozo ma tönë bo ki'di zize mi kada ame di'dike doze go lende 'ba nere Yësu Kurisito ne. Ne ma yë na 'do mota go ndobo 'ba Boko'ba?”

<sup>XVIII</sup> Kina odo lijë kuwö lende naga nime Pitöro kiya ne 'deni tine lijë oro ngi di bi tamo ti bo. Lijë pili i'di ngi tilëlu Boko'ba, iya te, “Dikali 'deni Boko'ba i'di kori 'ba do koto 'deni gbi zi bo löwö tomö mo mi didi.”

### *Kanisa Ma Anitokiya*

<sup>XIX</sup> Mi kada naga nima yayi bilaka ma konzi 'ba kanisa ita'ba 'deni di mi Yerosalema kiyëyi rönni di zi gomö ame këdi kodo kulöwö rönni di pötö tolë 'ba Setepano ne. Ya moto ga ala 'bënni nbö Pönikë, moto ga mi Kupuriyö, moto ga mi Anitokiya. Di mi go bi naga nima yayi lijë oloma nge ro tiya lende 'ba Yësu zi bilaka ame ga ro Yudayi ne. <sup>XX</sup> Tine bilaka 'ba kanisa moto ga ame di Kupuriyö ni ti Kurënë kirina kari Anitokiya yayi ne, iya 'bënni laja laka 'ba nere Yësu ngi zi bilaka kpaki ti ya ma kinza ro Yudayi. <sup>XXI</sup> Boko'ba i'di tigo mo ngi zinni. Na bo löwö ma konzi ki'di dönni ngi ro ma laka go lende 'ba nere Yësu.

<sup>XXII</sup> Lëbi 'ba lende nime ari kömö zi bilaka 'ba kanisa ame ga mi Yerosalema ne. Kina lijë koja Baranaba ngi kari Anitokiya yayi tongo lende nima. <sup>XXIII-XXIV</sup> Bo ro bilaka ma laka lo ti Nyi Koto Laka bo ki'di do bo 'deni go lende 'ba Yësu ti doki'di koto. Odo bo kari ko'ja Boko'ba ko'do yëyi 'deni zi bilaka 'ba kanisa

di Anitokiya tara tine, bo ngi ro lonjo go lende mo. Kina bo koloma ngi ro tiyija go wa ame ga 'do ki'di lijē kēdi ro 'ba n̄ere Yēsu ti mī kēddi ne zinnī. Kina ya ma konzi m̄oto ga ki'di dōnni ngi go lende 'ba n̄ere Yēsu.

<sup>XXV</sup> Baranaba ēnyī di Anitokiya yayi kari Taraseso toma go Solo. <sup>XXVI</sup> Bo ari ko'ja Solo di yayi bo kogba kari timo Anitokiya. Kina lijē kari kodo'bo rōnni ngi ti bilaka 'ba kanisa ama ga yayi ne tiyandi bilaka ma konzi m̄oto ga n̄bō kōmō kōo kōto. Di Anitokiya yayi na bilaka kisaki dōgba t̄idēki bō kōsō go Yēsu ga ro 'ba Kurisitō ga.

<sup>XXVII</sup> Mī kada naga nima yayi bō kumē lende 'ba Boko'ba m̄oto ga ako di Yerosalema mī Anitokiya yayi. <sup>XXVIII</sup> Kina Nyī Kōto Laka ki'di bō ma kōto m̄oto di mī lōngō lijē, mōyī mo ro Agabo, ngi kēnyī tōro tiya lende. Bo iya te, sēyī ma lōbu ēdi kako kila'ba mī dōyayi pili. (Sēyī mo nime na kila'ba 'jaa tōnē mī kada ma Kolawodiyo kēdi ro bō dōliṅo 'ba Romo ne.) <sup>XXIX</sup> Kina odo bilaka 'ba kanisa ame ga Anitokiya yayi ne kuwō lende nima Agabo kiya ne 'deni tara tine, lijē pili ro kōtokoto i'di girisi ngi kōzo ame lijē kēdi timo ne tara 'do tokonyi lōndō nnī ame ga mī dōyayi 'ba Yudayi ne timo. <sup>XXX</sup> Lijē ireke girisi nima ki'di kōzi Baranaba ni tine, na Baranaba ni ti Solo koto ngi kari zi lōbu 'ba kanisa ma mī Yerosalema.

## XII

### *Erode Odo Gomo Ro Bilaka 'Ba Kanisa*

<sup>I</sup> Mī kada naga nima na n̄ere Erode ki'di ro bo ngi todo gomō ro bilaka 'ba kanisa. <sup>II</sup> Bo i'di kupō Yakoba lōndō 'ba Yowani ni ti mbele. <sup>III</sup> Kina odo bo kōngō lende nime kōṅmi 'deni dōki'di lōbu 'ba Yudayi ni tine, bo ololo ngi nduwē to'do mo ro ma kēnyē. Bo i'di bō kanya abo ga ngi kinda'ba Pitōrō. Lende nima o'do rōni mī kada 'ba karama 'ba Pasaka. <sup>IV</sup> Kina ki'di Pitōrō ngi

mī maboso, bō kanya 'butē dōōmu dōokoto koloma ro toda mo ro sowo sowo. Erode o'doko 'do bo kodo karama do Pitōrō kōmō bilaka pili di pōtō kada 'ba Pasaka nima, <sup>V</sup> na bo ki'di Pitōrō ngi 'do koloma mī maboso. Tine bilaka 'ba kanisa ēdi nduwē ro tititi Boko'ba 'do kokonyi Pitōrō.

<sup>VI</sup> Mī korōndo ame gba di kōmō bi kēzē 'ba kada nima Erode kiteri todo karama do bo yimo ne, i'di bo kō'dō 'deni mī maboso yayi mī lōngō bō kanya riyō. Udōdu bo ti zingiri riyō 'do, ki'di bō kanya kōro pili ro go kpadōri 'ba maboso mo nima.

<sup>VII</sup> Tine yo na malayika 'ba Boko'ba kodo ngi zi bo di mī maboso yayi, kina bi kōro koyi mī rō 'ba maboso nima ngi pili yaga. Malayika nima okoso dōkōnyo bo kindiṅi bo yaga, iya te, "Ēnyī welo tōro."

Kina zingiri tōnē ga kilayi ngi go dōnni yaga di kōzi bo. <sup>VIII</sup> Malayika nima iya te, "Udōdu gasi 'ba go bōngō 'bī kusu wari 'bī ndiyī."

Kina odo Pitōrō ko'do wa naga nima 'deni pili tara tine, malayika nima iya te, "Olo bōngō ma lōbu 'bī rōyī kōsō goma."

<sup>IX</sup> Kina Pitōrō kōsō ngi go malayika nima kodo kari yaga di mī maboso. Tine bo ikali lende nima malayika ko'do ne dē laka, inda za zi bo kōzo nyī na kēdi ko'de do bo. <sup>X</sup> Kina lijē kiteli bō kanya ma dōgba mo ngi, lijē kiteli ma di gomo 'bōwu, lijē kari kōmō kpa reki 'ba maboso ame 'do kari ngi mī gawo ne. Kpadōri yamo nima urōgō rōni ngi yaga go dōni, lijē kodo nduwē kari ro go kōri 'ba mī gawo. Di yayi na malayika nima kari ē'bēni ngi kola Pitōrō.

<sup>XI</sup> Tine na 'jaa Pitōrō kikali go wa nima ko'do rōni zi bo ne. Bo iya te, "Ro ma laka mikali 'deni ngi Boko'ba na me koja malayika 'bēni kako kōmō ma di kōzi Erode, gbī di zi gomō ame bilaka lōbu 'ba Yudayi ko'doko to'do mo zō ne."

<sup>XII</sup> Kina odo bo kikali go bi 'deni di yayi tara tine, bo ari ngi liṅo 'ba

Mariya ma 'ba Yowani ame kidēki möyi bo mōto gbī rō Marako ne. Bilaka 'ba kanisa ma konzi otōto rōnni 'deni yayi kēdi rō tititi Boko'ba 'dō kokonyi Pītōrō. <sup>XIII</sup> Bo ukōkō kpadōri 'ba reki 'ba rō liṅo nima. Kina nyiti mōto ame kēdi ko'dō ndobo mi liṅo nima yayi, möyi mo rō Roda, kari ngi tōngō mo. <sup>XIV</sup> Tine loko ari kuwō ngi rō mugu Pītōrō. Kina odo loko kikali 'deni rō mugu bo tara tine, loko ngi rō lōṅo rō mbēmbē gō kō'du mo. Kina loko kirina ngi titi kileki tiya mo zi ya ma laki naga nima gba kinza loko kurōgō kpadōri yaga. Loko iya te, "Pītōrō na me 'dē yaga 'dē yayi."

<sup>XV</sup> Lijē iya zini tēgē, "Rumō na kōsō 'deni dōyi."

Loko iya te, "Rō ma laka bo ēdi yayi."

Lijē iya te, "Mōtoga malayika 'ba tōngō gō bo na."

<sup>XVI</sup> Tine Pītōrō ēdi gba rō tukōkō kpadōri 'ba reki nima. Kina liṅe kari kurōgō kpadōri ngi ko'ja rō bo, na lende mo kigayi liṅe ngi. <sup>XVII</sup> Bo ombi kōzi bo zinni 'dō liṅe kudumō titi yaga. Na bo kiyēti gō wa ame Boko'ba ko'dō zi bo koja bo yaga di mi maboso ne. Bo iya te, "Ari kiyake lende nime zi Yakoba gbī ti lōndō ze mōto ga."

Kina bo kēnyi ngi kari nduwē bito to ne ga.

<sup>XVIII</sup> Kina odo kōmō 'deni mi kano bi tine, kōmō lisa ma lōbu ti rō kilē'di ila'ba ngi zi bo kanya tōnē ga kpa maboso ne. Lijē ikali dē wa'di na ko'dō rōni 'deni zi Pītōrō. <sup>XIX</sup> Kina Erode ki'di liṅe ngi 'dō toma Pītōrō, ne tine liṅe o'ja bo dē du te. Gō kō'du mo na bo koloma ngi rō tititi kpēnni ki'di 'dō kupō liṅe yaga.

### *Tölē 'Ba Erode*

Tēnyi 'ba Erode di dōyayi 'ba Yundayi yayi na bo kari koloma Kayisariya. <sup>XX</sup> Odo bo kēdi 'deni rō ndo'ji ti bilaka 'ba Tura ni ti Sidona na liṅe koja bilaka 'bēnni mōto ga ngi kari tilende ti bo. Dōgba mo liṅe i'di bo mōto rō Bolaseto rō bo

dō rō 'ba ṅere na titi kokonyi liṅe. Tine na liṅe kari kilende zi Erode 'dō ki'di mi bo kēyi rōnni, rōmōyi bilaka 'bēnni ga oloma rō tugō nyōnyu di dōyayi abo. <sup>XXI</sup> Kina bo kuwōwō lende mo ngi 'dō bilaka kotōto rōnni mi kada nima mi kpa kotōto. Kina bo kolō bōngō abo 'ba ṅere ngi, bo kari koloma dō kitī abo kilende zi bilaka naga nima pili. <sup>XXII</sup> Tine na liṅe pili kēnyi ngi kulōri kōzō timo, iya te "Ame bilaka lesi na dē kpe kēdi kilende, Boko'ba na."

<sup>XXIII</sup> Kina malayika 'ba Boko'ba kako kōdō rōkō'o ngi dō bo, rōmōyi bo i'di bilaka 'deni kebe za tīlēlu bo kola Boko'ba. Kina kuru konyo wa 'ba mi bo ngi, bo kolē yaga.

<sup>XXIV</sup> Mi kada naga nima na bilaka ma konzi kinda'ba lende 'ba Boko'ba ngi. Kina bilaka 'ba kanisa konzi ngi rō ma kēnyē. <sup>XXV</sup> Tine Baranaba ni ti Solo ote ndobo 'bēnni 'deni di mi Yerosalema na liṅe kileki ngi kari Anitōkiya. Lijē ogba Yowani tōnē kidēki möyi mo mōto gbī rō Marako ne ngi kari tinni.

## **XIII**

### *Toja Baranaba Ni Ti Solo*

<sup>I</sup> Bo kumē lende 'ba Boko'ba mōto ga ti bo kōmō kiyandi ni ēdi gbī mi lōngō bilaka 'ba kanisa mi Anitōkiya yayi. Lijē na rō Baranaba ni ti Simona ame möyi bo mōto gbī rō Bō Kōlu ne, ti Lukiyō di Kurēnē, ti Manaya ame rō bo murē ma kiyōbu bi kōto ti bo dōliṅo Erode ma dōgba tōnē bine ne ti Solo. <sup>II</sup> Kina odo liṅe kebe ngi mi kada mōto to'dō mōtu zi ṅere Boko'ba gbī toro kpēnni tine, Nyi Kōto Laka iya zinni, tēgē, "Ozake Baranaba ni ti Solo zō 'dō liṅe kari to'dō ndobo ame migeli liṅe dōmōyi mo ne."

<sup>III</sup> Kina bilaka 'ba kanisa naga nima koloma ngi rō toro kpēnni ti mōtu ko'dō. Kina liṅe ki'di kōzinni ngi dō Baranaba ni ti Solo koja gō kōri.

### *Kupuriyō*

IV Kina ɔɔ Nyi Kɔɔ Laka koja Baranaba ni 'deni ti Solo kari tara tine, lijē ari ngi Selokiya ame ngɔsi kpa mini löbu ne. Di yayi tine, na lijē kēki ngi mi sorope kari mi ɔɔyayi 'ba Kupuriyö. V Lijē ari kömō mi gawo 'ba Salami. Kina lijē kari ngi tiya lende 'ba Boko'ba mi rö 'ba mötu 'ba Yudayi ame ga yayi ne. Tine Yowani Marako na koloma rö toja laja zinni.

VI Lijē ɛnyī di yayi kari nduwē rö mi ɔɔyayi 'ba Kupuriyö nbö kömō mi gawo 'ba Papo. Di yayi na lijē kari kondɔɔ ngi ti bö kata mɔɔ ko'do röni rö bö kumē lende 'ba Boko'ba. Bo rö Yudayi kideki möyi bo rö Barayesu, möyi bo mɔɔ gbī rö Eliyama, 'jo 'ba lende mo tēgē bö kata. VII Bo ɛdi koloma liɔ 'ba turu ma löbu 'ba Romo ame rö bö doliɔ nima ne. Turu löbu nima möyi mo rö Serogiya Pölo ne ngi rö bö dö kitewu 'ba tikali lende. Kina bo kose Baranaba ni ti Solo ngi kako zi bo römöyi bo o'doko tuwö lende 'ba Boko'ba. VIII Ne tine bö kata nima ö'bö ngi yayi tamo dönni römöyi bo o'doko dē 'do turu bö doliɔ nima ki'di döni gō lende 'ba Yesu. IX Solo ame kideki möyi mo mɔɔ gbī rö Pölo ne ngi lö ti Nyi Kɔɔ Laka kina ki'di bo ngi kuyi kɔmɔ bo konɔɔ dö bö kata nima. X Bo iya te, "Ni kole 'ba Satani, ni 'beyi rö bö 'bölu gbī rö bö dö kindendē. Ö'bö to'do ya ti bilaka ame ga rö bö lende laka ne kebe tuyi mi lende 'ba Boko'ba kiya yaga rö beti. XI Kina me miya ziyi, nere Boko'ba kodo karama mo döyi giri nime. Bo ki'di kömöyi nima kölu yaga kinza ko'ja wa mɔɔ ra titi mi tö'dö dö ndö nime."

Kina gō bi kuyi röni ngi rö mandölu zi bö kata nima. Bo koloma ngi rö tomomo gō bi toma boto mɔɔ ame 'do kokoko bo. XII Lende nime i'di turu bö doliɔ nima ngi ki'di döni gō lende 'ba nere Yesu. Kö'du 'ba akiyandi nima igayi bo 'deni.

### *Anitokiya Ma Pisidiya*

XIII Kina Pölo ni kënyi ngi di Papo yayi. Lijē ɛki mi sorope tumu dö mini löbu kari Peroga ame rö gawo mɔɔ mi ɔɔyayi 'ba Pambuliya ne. Kina Yowani Marako kola lijē ngi yayi kileki kari Yerosalema. XIV Lijē ɛnyī di Peroga kari nduwē nbö kömō Anitokiya mi ɔɔyayi 'ba Pisidiya. Mi kada 'ba rö kindawo 'ba Yudayi na lijē kari mi rö 'ba mötu kari koloma bēri yayi. XV Kina ɔɔ kideki kö'du ki'di ma Musa kugu 'deni gbī ti buku 'ba bö kumē lende 'ba Boko'ba tine, bö dö rö 'ba mötu naga nima oja laja kari zinni. Lijē iya te, "Löndö ze ga, ɔɔ keddike ti lende ame rö 'ba ti'di mi keddi zi bilaka ko'dokoke tiya mo, iyake."

XVI Kina Pölo kënyi ngi tɔɔ kiyeyi dö közi bo bi tiya lende. Bo iya te, "Kpe bilaka 'beze ga 'ba Yisarele gbī tiye kpe bö löwö ma koro Boko'ba naga nime, uwöke doma. XVII Boko'ba ame bilaka 'ba Yisarele pili koro ne igeli lijē 'deni rö 'ba bö ga. Mi kada ma lijē keddi rö atöli mi Ezipeto bo i'di lijē konzi rö mbembē. Bo oja lijē 'deni kɔɔ yaga di mi Ezipeto ti tigo abo, XVIII bo koloma rö tonɔɔ gönni mi kɔmɔ kɔɔ 'butē sowo ame ga lijē ko'do mi mökö ne. XIX Bo i'di lijē ka'da bilaka dö'be modomoriyö ame ga keddi koloma mi Kanana ne ngi bo ki'di yayi nima zinni. XX Lende naga nime o'do rönni 'deni pili mi kɔmɔ kɔɔ kuluku modomosowo (450).

Tine Boko'ba i'di bö ko'do burē na koloma rö bö dönni nbö kömō mi kada 'ba bö kumē lende abo Samölē. XXI Tine lijē ititi Boko'ba 'do ki'di nere rö bö doliɔ zinni. Kina bo ki'di Solo kole 'ba Kisi di mi göli 'ba Benyimona ngi rö nere ma löbu 'ba dönni nbö kɔmɔ kɔɔ 'butē sowo. XXII Di gomo na Boko'ba kiyese Solo yaga ki'di Dawidi rö bö doliɔ. Boko'ba iya lende 'deni gō kö'du 'ba Dawidi kɔɔ a nime te, 'Ma ti mi këyi rö mbembē gō lende 'ba Dawidi kole 'ba Yisayi römöyi bo o'do wa ame ga pili mo'doko ne 'deni.'



XXIII Yësu di mi kupö Dawidi, bo na Boko'ba ki'di 'deni 'do kómó bilaka 'ba Yisarele di mi tölé kózo ame bo kiya 'deni molo ne tara. XXIV Tine gba kinza Yësu kisaki ndobo abo dë, Yowani oloma 'deni ro tuwöwö mo zi bilaka 'ba Yisarele 'do lijë koto dönni di mi lende kënyë 'bënni ga go bo kodó mini 'ba bapatisi dönni. XXV Kina ko'ja Yowani kedi ko'do 'deni kózo do tote ndobo 'ba bo, bo iya zi bilaka, tégë, 'Ma na dë ro bo ame komerike ro ma ne. Bo mato edi kako to'do ndobo di pötö ma bine. Bo na löbu mbiri di doma, ma 'bama medi titiyi. Wari 'ba ndi bo pele minza mo'bo tope mo.'

XXVI Kina me medi miya ziye kpe löndö ame ga ro kupö Abarayama ne gbi tiye kpe bo löwö ame ga koroke Boko'ba 'deni ne, ze na me Boko'ba koja laja 'ba tomó wa di mi tölé nime 'deni zize. XXVII Tine bilaka 'ba Yerosalema kpaki ti bulöbu 'bënni ga ikali Yësu dë ro Kurisitö ame Boko'ba koja kako dolinjo bine ne. Lijë ikali 'jo 'ba lende ame ga bo kumë lende 'ba Boko'ba kugu molo bine lijë kö'bö tidëki mo mi kada 'ba ro kindawo ne dë. Lijë odo karama do Yësu kupö yaga, kina me ki'di lende 'ba bo kumë lende tönë ga ko'do röni 'deni ngi ro ma laka. XXVIII Lijë o'ja lende mato ame 'do kodó karama 'ba tölé do bo gomo ne dë pele di ro bo, lijë oco bo ngi nduwë zi turu bo do yayi Pilato kupö bo yaga. XXIX Kina lijë ko'do ngi pili kozo lende ma tönë ga kugu molo go kö'du abo ne tara. Lijë utöti bo do ngëri kogba töku bo bëri di pötö mo kari kusu mi ti'börö 'ba töku. XXX Ne tine Boko'ba i'di bo 'deni ngi kodó yaga di mi tölé. XXXI Ya ame ga koloma ro tilingere ti bo di Galilaya kala Yerosalema ne o'ja kinë bo 'deni mi tö'do do konzi. Kina me lijë kedi 'deni ro tiya lende mo zi bilaka 'ba Yisarele le'jete.

XXXII Kina me dako 'deni tiya lende 'ba laja laka 'ba Boko'ba ziye 'do kikalike ngi wa tönë Boko'ba kiya zi 'bu ze löbu ga kiya te bo edi ko'do

ne, XXXIII kina me bo ko'do 'deni zize ame ro kupö 'ba minni ga ne. Bo i'di Yësu 'deni kodó di mi tölé. Lende nime na tönë kugu mi Akilëlu ma mi riyö, kiya te, 'Ni na ro kole ma. Töne ma na 'deni ro 'bu yi.'

XXXIV Lende go tado 'ba Yësu di mi tölé nime kinza yida ro bo keñme dë mi gö ne na Boko'ba kiya bine, kiya te, 'Ro ma laka ti mo'do yëyi doye ti wa kele tönë ga miya lende mo zi Dawidi ne.'

XXXV Go kö'du mo na me gbi 'do ki'di Dawidi kiya te, 'Inza kola yida ro bo laja 'bi keñme mi gö.'

XXXVI Kina me dikalike 'deni Dawidi o'do ako'doko 'ba Boko'ba mi kada 'ba loma abo ga, kina odo bo kölé tine usu bo ngi ngila 'bu bo löbu nni yida ro bo keñme yayi. XXXVII Ne tine Yësu na Boko'ba ki'di 'deni kodó di mi tölé, bo na yida ro bo keñme dë.

XXXVIII Uwöke lende nime laka, löndö ma ga. Kö'du go lende 'ba Yësu na me ki'di 'do medi miya ziye miya te, Boko'ba o'doko tola ye go lende kënyë 'be ga ne. XXXIX Molo tönë bine kö'du ki'di 'ba Musa i'di ye dë këddike ro do ngölö di mi lanba 'ba lende kënyë 'be ga. Ne bo ame ki'di döni 'deni ngi go lende 'ba Yësu ne 'deni ro do ngölö di mi lanba 'ba lende kënyë abo ga pili. XL Kina me medi miya ziye, i'dike komoye kandi laka kinza lende tönë ga bo kumë lende 'ba Boko'ba kiya molo bine ga ne ko'do rönni ra ziye. Ame kiya te, XLI 'Kpe bo kose doma tönë ga, ongoke ti. Medi mo'do lende ame kigayi ye ne, kina ti köléke ngi yaga, römöyi wa naga nime mo'do mi kada ma 'beye nime, odo kiya te kiya pele ziye o'dokoke dë yo ti'di doye gomo.' "

#### *Ma Konzi Uwö Laja Laka*

XLII Kina odo Polo ni kodó 'deni yaga di mi rö 'ba mötu di pötö lende naga nime tine, ya naga nima ititi lijë 'do kako kiya lende nima gbi mi kada 'ba ro kindawo ma di go ama. XLIII Di bi tita'ba 'bënni 'deni di mi rö

'ba mötu tine, Yudayi ma konzi möto ga ti bo löwö ma konzi ame ga koro Boko'ba 'deni ko'do rönni ro Yudayi ne ari ngi koto ti Polo ni, kina Polo ni kiya lende ngi zinni 'do lijë kö'bö ti'di dönni go mi këyi 'ba Boko'ba.

XLIV Mi kada 'ba ro kindawo ma di go ama na bilaka 'ba mi gawo nima kolo ngi pili tuwö lende 'ba Boko'ba. XLV Kina odo Yudayi ko'ja bilaka 'deni kolo ro ma konzi tara tine, lende mo ënyë ngi minni lijë kebe to'do kowasa tiya kpa kënyë ro Polo. XLVI Tine Baranaba ni ti Polo iya lende ngi ro do ngölö zi Yudayi naga nima, kiya te, "Boko'ba o'doko go diya lende abo titi dogba ziye. Ne kina me kilagike e'be 'deni ko'dokoke de 'do këddike ti didi ma nburunburu. Olomake, ti dari eze zi bo löwö. XLVII Nere Boko'ba ose lende nime 'deni molo zize, iya te, 'Mi'di yi 'deni ro bi kopo zi bo löwö 'do tileme kori 'ba didi zi bilaka pili 'ba doayayi nime.' "

XLVIII Kina odo bo löwö naga nima kuwö lende 'ba Polo nime 'deni te tine, lijë ngi ro lonjo kebe bi to'do yë'di zi Boko'ba go kö'du mo. Ya ame ga Boko'ba ko'doko 'do këdi ti didi ma nburunburu ne i'di dönni ngi ro ma laka go lende 'ba Yësu. XLIX Kina lende 'ba nere Yësu kita'ba ngi kogba mi doayayi nima.

L Tine Yudayi ni ënyi kari koco zi 'ja bo wa ma koro Boko'ba naga gbi ti bilaka ma löbu 'ba mi gawo nima 'do ko'do wa kënyë zi Polo ni koga yaga di mi doayayi 'benni nima. LI Kina Polo ni komba lupu 'ba ndinni ngi ro lömu ro ya naga nima, lijë kari ë'benni Ikoniya. LII Ne tine bo köso go Yësu ga ma mi Anitokiya yayi 'deni ngi ro lonjo lo ti Nyi Koto Laka.

## XIV

### *Ikoniya*

I Di Ikoniya yayi lende o'do röni gbi zi Polo ni kozo ma ko'do röni di Anitokiya. Lijë ari kiya lende 'ba Boko'ba gbi mi rö 'ba mötu 'ba

Yudayi di yayi. Kina Yudayi ma konzi möto ga ti bo löwö ni ki'di dönni ngi go lende 'ba Yësu. II Ne tine Yudayi ame ga kilagi lende 'ba Yësu ne ari ki'di bilaka 'ba dolinjo nima ngi gbi kënyë ro 'diri ti Polo ni. III Ne pele tara Polo ni oloma titi kigabi yayi tiya lende 'ba nere Yësu ngi ro do ngölö kinza tikere. Kina Yësu ki'di lijë ngi koloma ro to'do wa ma konzi ame ga lende mo kigayi bilaka ne 'do kileme ngi omba lende 'ba mi këyi abo edi ro ma laka. IV Go kö'du mo na ki'di bilaka 'ba mi gawo nima koza minni ngi, ya möto ga ro ma ko'doko lende 'ba Yudayi ni möto ga ro ma ko'doko lende 'ba Polo ni.

V Kina Yudayi ni kari kususu kpenni ngi ti bilaka 'ba dolinjo nima kpaki ti löbu 'benni ga 'do to'do közi kasi zi Polo ni ku'du ti döku kupö yaga. VI Ne tine Polo ni uwö lende mo ngi molo kina lijë kënyë ngi di Ikoniya yayi kirina kari Lusëtura ni ti Darobe ame mi doayayi 'ba Lukoniya ne. Kina lijë kilingere ngi gbi kebe mi dolinjo ame ga ngosingosi yayi ne VII tiya laja laka 'ba Boko'ba zi bilaka.

### *Polo Ilenjo Bo Möto Di Lusëtura*

VIII Bo möto edi mi Lusëtura yayi ndimo ga enme ngi kpaki riyö kö'bö ro kurutu bëri molo go töyö mo. IX Kina odo bo këdi 'deni ro tuwö lende ame Polo këdi kiya ne tine, Polo ongo komo bo na ko'ja ngi bo i'di do bo 'deni ro ma laka go lende 'ba Yësu 'do Boko'ba kilejo bo. X Polo ilende zi bo ro ma kembe, iya te, "Ënyi koro kodoro göyi toro."

Kina bo nima kogori ngi di bëri kisasi tilingere di yayi. XI Kina odo tindä 'ba bilaka naga nima ko'ja lende nima Polo ni ko'do ne 'deni tine, lijë pili ënyi ngi kozo timo ro ma kembe ro kpenni Lukoniya, kiya te, "Akoro uyi rönni 'deni ro bilaka mi löngö ze."

XII Kina lijë ki'di möyi akoro möto ame kidëki ro Zëyu ne ngi do Baranaba, möto ame kidëki ro Erome ne

ngi dɔ Pɔlo rɔmɔyɪ bo na rɔ bɔ kiya lende.

<sup>XIII</sup> Bɔ dɔ akoro Zɛyu nima liɲɔ mo ɛdɪ gɔnyɪ reki 'ba gawo nima. Kina bo ko'de ngulɔ sa ngi kosi kpa reki yayi ti dɔwɔru. Lijɛ o'dɔkɔ tumu ngulɔ sa naga nima rɔ roma zi Pɔlo ni. <sup>XIV</sup> Kina ɔdɔ Pɔlo ni ti Baranaba kuwɔ lende nima ya naga nima ko'dɔkɔ to'dɔ mo ne 'deni tara tine, meri mo i'di lijɛ ngi kirica bɔngɔ di rɔnni. Lijɛ iriɲa kari mi lɔngɔ tindi 'ba bilaka naga nima ti tulɔri, kiya te, <sup>XV</sup> "Kpe bilaka naga nime, wa'di ga na kɛddi ko'dɔke te? Ze gbɪ rɔ bilaka lesi kɔzɔ kpe te. Dako nime tiya lende 'ba laja laka 'ba Bɔko'ba ziye 'dɔ ki'di kolake gɔ toro wa ma yawa naga nime yaga koroke rɔ Bɔko'ba ame ti didi ne. Bo na me ko'ba mitɔrɔ ni ti dɔyayi gbɪ ti yɔpɔ ti wa ame ga pili kɛdi koloma yimo ne. <sup>XVI</sup> Mɔlo tɔnɛ bine bo ola bilaka 'ba dɔyayi nime 'deni koloma rɔ to'dɔ wa ame ga pili lijɛ ko'dɔkɔ to'dɔ mo ne. <sup>XVII</sup> Tine bo ɔ'bɔ tileme rɔ bo nduwɛ zi bilaka ti wa ma kele ma bo kɛdi ko'dɔ. Bɔ i'di tɔrɔ ka'di ziye ki'di wa 'ba mi nyaka 'be ga kana 'dɔ kɛddike rɔ lɔɲɔ ti akonyo."

<sup>XVIII</sup> Lende naga nime Pɔlo ni kiya pele kɔzɔ a nime te ne, o'dɔ rɔ gbege na 'jaa kota ya naga nima di bi tumu roma zinni.

<sup>XIX</sup> Mi kada dɔ kɔtɔ mɔtɔ na Yudayi mɔtɔ ga kako di Anitɔkiya ame mi dɔyayi 'ba Pisidiya ne gbɪ di Ikoniya. Kina lijɛ kɔcɔ ngi zi tindi ma konzi kari ku'du Pɔlo ti dɔku. Kina lijɛ kilala bo ngi yaga di mi gawo nima. Lijɛ omeri 'benni tɛgɛ bo ti kɔlɛ 'deni. <sup>XX</sup> Di pɔtɔ mo tine, bilaka 'ba kanisa ari tori bo kɔrɔ ngila bo yayi, kina bo kindiɲi ngi kɛnyɪ 'bɔwu kileki kari mi gawo nima.

### *Tileki Anitɔkiya Ma Suriya*

Mi bi kɛzɛ mɔtɔ na lijɛ kɛnyɪ ti Baranaba kari Darobe. <sup>XXI</sup> Lijɛ ari kiya laja laka 'ba Bɔko'ba mi Darobe yayi kina lende kiya 'benni ki'di bilaka ma konzi ngi kɛdi rɔ bɔ kɔsɔ gɔ Yɛsu. Di yayi tine na lijɛ

kileki ngi kari Lusɛtura ti Ikoniya ti Anitɔkiya mi Pisidiya. <sup>XXII</sup> Lijɛ ilingere ngi nduwɛ ti tiyandi bo kɔsɔ gɔ Yɛsu ga kebe mi gɔ bi naga nima tiya mo zinni 'dɔ lijɛ kɔ'bɔ ti'di dɔnni gɔ lende 'ba Yɛsu ti mi kɛddi, iya te, "Ze pili dɛdi dombike gomo titi rɔ ma kɛnyɛ gba kinza do'jake nɛre lɔbu 'ba Bɔko'ba nime."

<sup>XXIII</sup> Lijɛ i'di ya mɔtɔ ga rɔ lɔbu 'ba kanisa mi gɔ bi naga nima pili. Kina lijɛ koloma ngi rɔ to'dɔ mɔtu tinni toro kpenni gbɪ tititi Bɔko'ba 'dɔ kɔngɔ gɔnni rɔmɔyɪ lijɛ i'di dɔnni 'deni gɔ lende abo. <sup>XXIV</sup> Kina lijɛ kɛnyɪ ngi kilingere nduwɛ kebe mi dɔyayi 'ba Pisidiya ɲbɔ kɔmɔ mi dɔyayi 'ba Pambuliya. <sup>XXV</sup> Lijɛ ari kiya lende 'ba Bɔko'ba mi gawo 'ba Peroga, na lijɛ kiteli ngi kari Ataliya.

<sup>XXVI</sup> Di yayi na lijɛ kɛki mi sorope kileki Anitɔkiya. Gɔ bi nima na tɔnɛ bilaka 'ba kanisa koja lijɛ di teyi kari to'dɔ ndobo nime ti mi kɛyɪ 'ba Bɔko'ba ne. Kina me ndobo mo tɔnɛ lijɛ ote 'deni. <sup>XXVII</sup> Kina ɔdɔ lijɛ kɔmɔ 'deni yayi tine lijɛ otɔtɔ dɔ bilaka 'ba kanisa ngi, lijɛ kiyɛti gɔ wa ame ga pili Bɔko'ba ko'dɔ zinni, gbɪ ti ame Bɔko'ba kumɔ kɔri 'deni zi bɔ lɔwɔ ame ga kinza rɔ Yudayi ne ti'di dɔnni gɔ lende 'ba Yɛsu. <sup>XXVIII</sup> Kina lijɛ koloma ngi kigabi yayi ti bɔ kɔsɔ gɔ Yɛsu ga ama yayi ne.

## **XV**

### *Kpa Kɔtɔtɔ 'Ba Bɔ Laja Mi Yerosalema*

<sup>I</sup> Ya mɔtɔ ga ako di Yudayi mi Anitɔkiya yayi koloma rɔ tiyandi bilaka 'ba kanisa, iya te, a mɔtɔ ngi rɔ tɔmɔ di mi tɔlɛ zinni inza kɔtɔ te tine nge ɔdɔ kilele lijɛ gɔ kɔ'du ki'di 'ba Musa. <sup>II</sup> Kina lende nime ko'de kowasa ma lɔbu ngi mi lɔngɔ Pɔlo ni ti ya naga nima. Kina bilaka 'ba kanisa koja Pɔlo ni ngi ti Baranaba ti ya mɔtɔ ga di mi lɔngɔ lijɛ yayi kari Yerosalema, rɔmɔyɪ 'dɔ lijɛ kari kiya ndi lende nime ti bɔ laja 'ba Yɛsu ga gbɪ ti lɔbu 'ba kanisa mɔtɔ ga.

III Kina ɔɔ bilaka 'ba kanisa 'ba Anitakiya koja lijē 'deni go kɔri tara tine, lijē udō ngi kebe mi dɔyayi 'ba Pōnikē ti Somorona. Di mi go bi naga nime pili lijē ilingere nduwē ti tiya lende 'ba bo lōwō ame ki'di dōnni 'deni go lende 'ba Boko'ba ne. Go kō'du mo na bilaka 'ba kanisa ngi pili ro loŋo.

IV Kina ɔɔ lijē kōmō Yerosalema tine, bilaka 'ba kanisa ti ya ma löbu mo ga ti bo laja 'ba Yēsu ga ota lijē ngi ro ŋba. Kina lijē koloma ngi ro tiyētī go wa ame ga Boko'ba ki'di lijē ko'do ne. V Tine Parosi moto ga ame ki'di dōnni 'deni go lende 'ba Yēsu ne, iya te, "I'dike kilele bo lōwō naga nima, 'do kiyake gbi zinni go lijē ko'do kō'du ki'di ame ga pili Musa kugu ne."

VI Kina bo laja 'ba Yēsu ga kototo dōnni ngi ti bilaka ma löbu 'ba kanisa tiya kɔri 'ba lende nime. VII Kina ɔɔ lijē kiya lende nime 'deni ngi kari timo ro go kɔwɔ tine, Pitōrō ēnyī tɔro kilende zinni, iya te, "Löndō ma ga, ikalike 'deni tōnē molo bine, Boko'ba igeli ma di mi löngō ye ki'di 'do bo lōwō kuwō lende 'ba laja laka abo di zō 'do lijē ki'di dōnni gomo. VIII Bo na ro bo kikali lende 'ba mi bilaka pili ro kotokoto. Kina me bo i'di Nyī Kɔto Laka abo 'deni gbi zinni kɔzɔ ma tōnē bo ki'di zize ne tara, go kō'du mo 'do kileme lijē 'deni ro 'ba bo ga. IX Bo o'do geli dē zinni. Bo ikali lijē i'di dōnni 'deni go lende nime, kina me bo ki'di lijē 'deni ro ma kɔpɔ di mi lende kēnyē 'bēnni ga. X Ne go wa'di na kēddi ko'dokoke tiyɔzɔ Boko'ba gomo? Go wa'di na ko'dokoke ti'di ya naga nima 'do ko'do kō'du ki'di ma kitigo ame 'bu ze löbu ga kō'bo dē to'do mo kina ze gbi dō'bōke dē to'do mo ne gomo? Kinza ko'doke dē tara. XI Nere ze Yēsu o'do mi kēyī 'deni zize Yudayi 'do di'dike dɔze go lende abo 'do bo kɔmɔ ze yaga di mi tölē. Kina me bo ko'do 'deni gbi ko tara zinni ya ame ga kinza ro Yudayi ne."

XII Di pötō lende 'ba Pitōrō nime na bilaka naga nima kudumō ngi pili. Kina Baranaba ni ti Polo kebe ngi tiyētī go lende 'ba go koto ame ga Boko'ba ki'di lijē ko'do mi löngō bo lōwō ne.

XIII Kina ɔɔ Baranaba ni ti Polo kote tiya lende ma 'bēnni 'deni tine, Yakoba ēnyī tɔro tilende, bo iya te, "Löndō ma ga, uwōke dōma. XIV Simona iyētī lende 'ba konyi nime Boko'ba ko'do zi bo lōwō ne 'deni tōnē molo bine, ame Boko'ba ki'di bo lōwō moto ga 'deni ro 'ba bo ne. XV Lende 'ba Boko'ba ma tōnē ga bo kumē lende kugu bine ne iya kō'du nime gbi kɔzɔ a nime te. Bo iya te, XVI 'Mēdi mileki mako kada moto. Kina ti mubō liŋɔ 'ba Dawidi 'deni ngi ro ma lölöwō. Itiko 'deni yaga, ne tine ti mo'ba ngi kitigo kileki teyi. XVII Ti mo'do tara 'do bo do'be moto ga kikali ma ro nere 'ba dōnni. Kina bo lōwō ame ga pili mi'di 'deni ro 'bama ga ne ti kako 'deni ngi zō. XVIII Ame na ro lende 'ba Boko'ba.' Ze dikalike 'deni tōnē molo bine.

XIX Ne 'bama miya te kinza di'dike lende ma kirīndi ma tara dē zi bo lōwō naga nima ki'di dōnni 'deni go lende 'ba Boko'ba ne. XX Waraga na go duguke zinni kiya te, kinza lijē konyo yida ame ga kumu zi akoro ne dē, kinza lijē ko'do yēri dē, yida ame ga kumu ngōngörō mo dē ne kinza lijē konyo dē gbi, kinza lijē kuwē roma dē. XXI Lende ma mbowa nime na nge 'do doseke zinni, rōmōyī kō'du ki'di ame Musa kugu ne ota go to'do wa naga nime 'deni pili di zize. Ze Yudayi dō'bōke tōnē molo bine nduwē ro tidēki kō'du ki'di naga nime mi kada 'ba ro kindawo mi rō 'ba motu ze ga. Mi gawo ame ga pili bilaka ze ga kēdi yimo ne, oloma nduwē ro tiyētī kō'du ki'di naga nime zize."

#### *Ndose 'Ba Bo Löwō*

XXII Kina bo laja 'ba Yēsu ga ti bilaka 'ba kanisa pili ti ya ma löbu mo ga kigeli ya moto ga ngi di mi löngō lijē yayi 'do koja kari



Anitokiya ti Pɔlo ni ti Baranaba. Kina lijè kigeli ya ma löbu mɔto ga ngi riyö di mi löngö lijè rɔ Sila ni ti Yuda ame kidèki möyi mo mɔto gbì rɔ Barasaba ne. <sup>XXIII</sup> Kina lijè kugu waraga ngi ki'di zi ya naga nima 'do kari timo. Lende ma kugu mi waraga mo na me, "Ze bo laja 'ba Yèsu ga gbì ti bilaka ma löbu 'ba kanisa, ze rɔ löndö ziye. Kina me dèdi dugu waraga nime ziye kpe löndö ma mi Anitokiya ti Suriya ti Kilikiya kpe ame kinzake rɔ Yudayi ne. Dumötö ye pili laka. <sup>XXIV</sup> Duwö kö'du mo tégè bɔto mɔto to ne ga ari di bine ziye kari kogba dɔye konbenbe ye ti lende kiya 'bènni ga. Bɔto naga nima ze na dè doja lijè. <sup>XXV</sup> Gɔ kö'du mo na me dototo dɔze digeli ya naga nime 'do doja kari ziye yayi ti Baranaba ni ti Pɔlo ame dɔ'ɔ lijè kulöwö ne. <sup>XXVI</sup> Lijè na gbì rɔ ya ame ga kilaŋa gɔ didi nni 'deni to'do lende 'ba nɛre ze Yèsu ne. <sup>XXVII</sup> Kina me dèdi doja Yuda ni ti Sila kari ziye. Lijè èdi kari kiya lende naga nime gbì ti kpènni ziye kɔzo ame dugu mi waraga nime ne tara. <sup>XXVIII</sup> Lende ze ti lende ame ga Nyi Kɔto Laka 'ba Boko'ba kiya zize ne na me. Kinza di'di lende ma kirindi kulöwö dè ziye. Wa ame ga 'do ko'doke ne kina nge me. <sup>XXIX</sup> Kinza konyoke wa ame ga kumu zi akoro ne dè, yida ame ga kumu ngöngörö mo dè ne kinza konyoke dè gbì, kinza kuwèke roma dè, kina kinza ko'doke yèri dè. Dɔo kiya te kolake gɔ wa naga nime 'deni pili kina laka. Ame na rɔ gɔ rɔ lende 'ba waraga ze nime."

### *Lɔŋɔ 'Ba Bo Löwö*

<sup>XXX</sup> Kina bilaka 'ba kanisa koja ya naga nima ngi kari koto ti waraga nima. Lijè ari nduwè mi kori 'bènni nima nbò lijè kömö Anitokiya. Kina dɔo lijè kömö 'deni yayi tine, lijè ototo dɔ bilaka 'ba kanisa ngi pili bi koto ki'di waraga nima teyi. <sup>XXXI</sup> Ya naga nima idèki waraga tönè na lijè ngi pili rɔ lɔŋɔ gɔ kö'du mo,

römöyi lende mo ga okonyi lijè 'deni. <sup>XXXII</sup> Tine Yuda ni ti Sila oloma titi kigabi tinni yayi. Lijè rɔ bo kumè lende 'ba Boko'ba kina lijè koloma ngi rɔ tokonyi ya naga nima ti lende ame ga 'do ki'di lijè kèdi ti mi kèddi ne. <sup>XXXIII-XXXIV</sup> Tine di pötö mo na ya naga nima koja lijè ngi gɔ kori, iya te. "Arike ti mi këyi." Kina lijè kileki ngi kari mi Yerosalema zi ya ame ga koja lijè ne.

<sup>XXXV</sup> Tine Pɔlo ni ti Baranaba oloma 'bènni titi kigabi Anitokiya yayi. Lijè oloma ngi nduwè ti ya mɔto ga rɔ tiyandi bilaka gbì tiya lende 'ba laja laka 'ba nɛre Yèsu. <sup>XXXVI</sup> Kina dɔo lijè koloma 'deni kigabi yayi tine, Pɔlo iya zi Baranaba, iya te, "Dari tori bilaka 'ba kanisa ame ga mi dɔliŋɔ ma tönè ga diya lende 'ba laja 'ba nɛre Yèsu teyi ne gɔ dari dongo dɔo lijè èdi tondo ga?"

<sup>XXXVII</sup> Baranaba o'doko 'do Yowani Marako kari tinni. <sup>XXXVIII</sup> Ne tine Pɔlo iya te inza rɔ ma laka zi bo nima 'do kari tinni, römöyi tönè pa bine bo ola lijè Pambuliya kinza ma bo kari dè nduwè tinni tote ndobo nima yɔ. <sup>XXXIX</sup> Kina lijè kamo ngi gɔ lende nime, lijè koza gönni ngi. Baranaba ogba Marako ti bo, lijè kari mi dɔyayi 'ba Kupuriyö.

<sup>XL</sup> Tine Pɔlo igeli 'ba bo rɔ Sila na gɔ kari ti bo. Bilaka 'ba kanisa ititi Boko'ba 'do kongɔ gönni. Kina lijè kari ngi. <sup>XLI</sup> Lijè ilingere kebe mi dɔyayi 'ba Suriya ti dɔyayi 'ba Kilikiya. Kina lijè koloma ngi nduwè rɔ tiyandi bilaka 'ba kanisa di yayi 'do lijè kö'bö ti mi kèddi.

## **XVI**

### *Tösö 'Ba Timatiyo*

<sup>I</sup> Pɔlo ni ari kömö Darobe lijè kala nbò Lusëtura. Bi mo nima bo mɔto möyi mo rɔ Timatiyo rɔ bo kösö gɔ Yèsu èdi teyi. Ma bo rɔ Yudayi ma ki'di dönì 'deni gɔ lende 'ba Yèsu, tine 'bu bo rɔ Giriki. <sup>II</sup> Bo nime rɔ Timatiyo ne bilaka 'ba kanisa ame ga Lusëtura ni ti Ikoniya ne iya lende abo pili rɔ ma laka. <sup>III</sup> Gɔ kö'du

mo na Pɔlo o'dɔkɔ togba Timatiyo ti bo mi lingere nima. Ne tine Yudayi ame ga kedi koloma mi dɔyayi nima yayi ne ikali 'bu 'ba Timatiyo ro Giriki. Kina Pɔlo kilele bo ngi 'do ki'di bo kedi ro Yudayi.

<sup>IV</sup> Kina lijɛ kilingere ngi nduwɛ kebe mi do gawo 'ba dɔyayi nima ti tiya ndose tonɛ bo laja 'ba Yɛsu ga ti lobu ma mi Yerosalema kose zi bilaka 'ba kanisa to'do mo ne. <sup>V</sup> Kina bilaka 'ba kanisa ko'bɔ ngi ti'di donni go lende 'ba Yɛsu ti mi keddi. Kina bilaka ma konzi motɔ ga ki'di donni ngi gbi go lende 'ba Yɛsu kozoli ronni ti bilaka 'ba kanisa.

### *Nyi 'Ba Pɔlo Di Torowa*

<sup>VI</sup> Tine Nyi Kɔto Laka ota go Pɔlo ni ngi di bi tari tiya lende 'ba Boko'ba mi dɔyayi 'ba Asiya. Kina lijɛ kari ngi kebe mi dɔyayi 'ba Parugiya ni ti Galatiya. <sup>VII</sup> Lijɛ ari komo do maga 'ba Musiya. Lijɛ o'dɔkɔ 'do tari tilingere kebe mi dɔyayi 'ba Bituniyo. Ne tine Nyi Kɔto Laka 'ba Yɛsu ota gonni ngi di bi tari. <sup>VIII</sup> Kina lijɛ kari ngi nduwɛ kebe mi Musiya nbɔ komo mi gawo 'ba Torowa ame ngosi kpa mini lobu ne. <sup>IX</sup> Mi korondo mo nima na nyi ko'de ngi do Pɔlo kileme bo motɔ di mi dɔyayi 'ba Makedoniya kedi korɔ yayi koma'jo roni zi bo, iya te, "Ako tokonyi ze di mi Makedoniya bine."

<sup>X</sup> Di potɔ nyi 'ba Pɔlo nime na denyi ngi domo tari Makedoniya. Romoyi dikali 'deni di go nyi nima Boko'ba o'dɔkɔ ze go dari diya laja laka abo zi ya naga nima.

### *Ludiya Di Pilipoyi*

<sup>XI</sup> Kina dekɛ ngi mi sorope di Torowa yayi dumu dari mi dootu motɔ kidɛki moyi mo ro Samotorake. Mi bi kezɛ ma di potɔ mo na dari nduwɛ ti sorope domo mi gawo motɔ kidɛki moyi mo ro Napoli. <sup>XII</sup> Di yayi na dilingere ngi ti ndize dari Pilipoyi gawo motɔ ma lobu 'ba Makedoniya. Tine bilaka mo ga me ro Romo. Kina doloma ngi do'do to'do titi do ndo tara yayi.

<sup>XIII</sup> Mi kada 'ba ro kindawo na denyi ngi di mi gawo dari kpa yopɔ. Domeri 'beze diya te motɔga bi 'ba motu 'ba Yudayi ti kedi yayi. Kina dari doloma ngi ro tiya lende zi 'ja ame ga kototo donni yayi ne. <sup>XIV</sup> Tine 'ja motɔ ro Ludiya edi mi longo lijɛ yayi. Loko di Towatira ro bo ndogo 'ba bongɔ kasi, ne loko ro bo koro Boko'ba. Kina odo loko kuwo lende ame ga Pɔlo kiya ne 'deni tine, Boko'ba omba doki'di ni ngi loko ki'di doni gomo. <sup>XV</sup> Kina dodo mini 'ba bapatisi ngi doni gbi ti bilaka 'ba mi liɔo 'beni ga. Loko oma'jo roni zize kiya te, "Odo komerike mi'di doma 'deni ngi ro ma laka go lende 'ba nɛre Yɛsu, ako kolomake liɔo ma."

Kina loko ko'do atiri ngi goze dari liɔo 'beni ro nba.

### *I'di Pɔlo Ni Mi Maboso Di Pilipoyi*

<sup>XVI</sup> Mi kada ma do koto motɔ ko'ja dedi dari mi bi 'ba motu kina doze kondoso ngi ti nyiti noki motɔ. Noki 'beni mo i'di loko koloma ro tumɛ lende. Loko ro atoli 'ba ya motɔ ga, na lijɛ ko'bɔ ngi nduwɛ to'ja girisi ro mbembɛ go tumɛ lende 'beni nima. <sup>XVII</sup> Kina loko kebe ngi ro tozi goze, ze ti Pɔlo ni, ti tulori tuwowo mo kiya zi bilaka tegɛ, "Ya naga nime lijɛ na ro bo laja 'ba Boko'ba ame mitoro ne. Lijɛ ti kiya kori 'ba didi ngi ziye."

<sup>XVIII</sup> Loko oto to'do lende 'beni nime kozo a nime te nduwɛ nbɔ mi kada do konzi. Kina kata ngi doki'di Pɔlo kenyi kamo do noki nima, kiya te, "Milende ziyi ti kosi kakpa 'ba Yɛsu Kurisitɔ, enyi yaga di do nyiti nime."

Kina noki tonɛ kola nyiti nima ngi. <sup>XIX</sup> Kina odo bo doni ga kikali 'deni loko inza ko'de yamo kpe zinni tine, lijɛ ari ngi kinda'ba Pɔlo ni ti Sila kilala koto kari zi turu 'ba donni ga mi bi 'ba bure. <sup>XX</sup> Lijɛ ari kiya zi turu naga nima yayi tegɛ, "Ya naga nime lijɛ ro Yudayi. Lijɛ edi ro tirasi do bilaka 'ba mi gawo ze nime. <sup>XXI</sup> Lijɛ ebe tiyandi bilaka ti doleti

ame ga kö'du ki'di ze 'ba Romo kota gomo 'deni ne."

**XXII** Kina tindi 'ba bilaka naga nima kolodo ngi do Polo ni ti Sila. Tine turu mo ga i'di bo kanya ngi kirica bongo yaga di ro Polo ni koloma ro tomba mo ti nyo'bo. **XXIII** Bo kanya naga nima omba Polo ni ngi ro ma kenyë koto ki'di mi maboso. Turu naga nima ose gomo kitigo zi bo do maboso nima 'do konggo go Polo ni laka kinza kusu ronnï ra. **XXIV** Bo nima oro kö'du 'ba turu naga nima. Go kö'du mo na bo ki'di Polo ni ngi mi rö ame nbö zana maboso ne kudödu ndimo mi löngö kpa kulugbu ma kirindi.

**XXV** Mi zana korondo 'deni tine na lijë koloma ngi ro to'do motu toba ngala zi Boko'ba. Kina bilaka ma laki ame ga mi maboso yayi ne koloma ngi ro tuwö dönni. **XXVI** Mbowa yo na kizikizi ma löbu ki'di dönï ngi. Mi maboso nima ebe ngi pili tiyaya rönï, kpadöri mo ga kurögö ronnï pili yaga. Kina zingiri ame ga kudödu közi bilaka 'ba maboso timo ne kope ronnï ngi pili yaga go dönni. **XXVII** Bo do maboso nima ongo bi di bi tö'dö o'ja kpadöri pili kurögö ronnï 'deni yaga. Bo omeri 'ba bo tégë bo maboso ti kirija 'deni. Kina bo koto mbele abo ngi 'do tupö ro bo timo yaga. **XXVIII** Tine Polo ulöri ro ma kembe kilende zi bo, iya te, "Kinza kupö röyi dë, ze na me pili bine."

**XXIX** Bo idëki bo motö ko'de pa'do zi bo. Kina bo kirija ngi kari rö ame Polo ni ti Sila këdi yimo ne, bo kari kolodo kömönni ti tikere ngi ti ro kilë'di ro mbëmbë. **XXX** Kina bo koja lijë ngi yaga di yayi, bo ititi lijë, bo iya te, "Nere ma ga, wa'di na go mo'do 'do ki'di komo ma yaga di mi tölë?"

**XXXI** Polo iya te, "I'di döyi ro ma laka go lende 'ba nere Yësu, kina bo ti komo yi ngi pili ti bilaka 'ba mi lijö 'bi ga di mi tölë."

**XXXII** Kina lijë kiyëti lende 'ba nere Yësu ngi zi bo nima pili ti bilaka

'ba lijö abo ga. **XXXIII** Bo nima urögö komo 'bonö 'ba nyo'bo ame ga mi yida ronnï ne ngi pili mi korondo nima. Kina lijë kodo mini 'ba bapatisi ngi do bo pili ti bilaka 'ba lijö abo. **XXXIV** Bo oto lijë kari rö abo ki'di akonyo zinnï. Go kö'du mo na bilaka 'ba lijö abo ga ngi pili ro lonjo römöyi lijë i'di dönni 'deni go lende 'ba Boko'ba.

**XXXV** Mi bi kënë mo nima na turu koja bo kanya kari kiya zi bo do maboso nima iya te, "I'di ya naga nima kari ë'bënni."

**XXXVI** Bo nima ari kiyëti zi Polo ni tégë, "Laja ako zö bine di zi turu ma löbu, iya te, 'do karike e'be. Kina arike ti, ti mi këyi."

**XXXVII** Polo ileki kiya zi bo kanya naga nima, iya te, "Turu 'be naga nima lijë i'di komba ze komo bilaka kinza ma kititi bicï lende ze dë yo. Ze ame aa ro bilaka 'ba Romo ne, lijë i'di koboso ze bine ro ma sari. Kina me tégë lijë këdi ko'doko 'do toja ze gbï lowo yaga. Lende nima ele dë. Gbagba lijë mo na ngi go kako bine koja ze yaga go dari."

**XXXVIII** Kina bo kanya naga nima kileki ngi kari kiyëti kpa Polo nime zi turu naga nima. Kina odo lijë kuwö 'deni kiya te Polo ni ti Sila ro bilaka 'ba Romo tine, lijë ngi ro tikere go kö'du mo. **XXXIX** Kina lijë kari ngi mi maboso yayi tileki kpënni zi Polo ni 'do kola lijë go lende nima. Lijë oja Polo ni yaga di yayi kiya teyi 'do kënyi kari yaga di mi gawo 'bënni nima. **XL** Kina Polo ni kënyi ngi di mi maboso yayi kari lijö 'ba Ludiya tori bilaka 'ba kanisa. Lijë ari kiya lende zi bilaka naga nima 'do koloma ti mi këddi. Kina lijë kari ë'bënni ngi di mi gawo nima.

## XVII

### *Tesalonika*

**I** Lijë ari nduwë mi lingere 'bënni nima kebe mi gawo 'ba Ambipoli ni ti Apoloniya kömö Tesalonika. Rö 'ba mötu 'ba Yudayi ëdi yayi. **II** Kina

Polo kari ngi yimo mi longo bilaka ame ga kototo donni yayi ne, kozo ma bo kedii ko'do molomolo naga tara. Bo oloma ro to'do kowasa tinni mi kada 'ba ro kindawo ma do mota 'do, <sup>III</sup> tiyeti go lende 'ba mi buku 'ba Boko'ba zinni, tegelende naga nima kugu ne ileme 'deni Boko'ba iteri 'deni molo 'do gomo ko'do Kurisitö ame bo koja kako dolingo nime ne go kenyi kodo yaga di mi tole. Polo iya te, "Yesu nime medii miya lende mo ziye ne, bo na ro Kurisitö."

<sup>IV</sup> Kina bilaka naga nima mota ga kuti ngi go lende 'ba Polo, kodobö rönni ngi tinni lijé ti Sila. Kina Giriki ma konzi mota ga ame ga koro Boko'ba 'deni ne kodobö rönni ngi gbi tinni ti 'ja ma ro koro ma konzi mota ga. <sup>V</sup> Tine na lende nime kenyé ngi mi Yudayi mota ga. Kina lijé kari kototo ya ma kedii kulé 'benni ro yawa mi go bi 'ba ndögö naga ngi koco teyi 'do kenyi ro 'diri ti Polo ni. Ya naga nima omomi rönni ngi ti tulöri ro mi gawo kari kolodo do lingo 'ba bo mota ro Yasona. Lijé o'doko tinda'ba Polo ni 'do ki'di bilaka pili ko'do buré mo mi kpa kototo 'benni nima. <sup>VI</sup> Ne tine lijé o'ja Polo ni de, kina lijé kinda'ba Yasona ngi pili ti bilaka 'ba kanisa mota ga kilala koto zi bo kiya buré 'benni ga. Lijé pili ulöri kozo timo tegé, "Ya toné ga kedii kirasi do bilaka konzi 'ba dolingo naga nime ne, lijé na me kako 'deni bine. <sup>VII</sup> Kina me bo nime ro Yasona kota lijé ngi ki'di koloma lingo abo ro nba. Ya naga nime lijé oro kö'du ki'di 'ba bo dolingo ma löbu 'ba Romo de. Lijé iya te bo mota to ne kidéki möyi mo ro Yesu na ro bo dolingo ma löbu."

<sup>VIII</sup> Lende nime i'di bo kiya buré ni ti bilaka mota ga ngi pili ti mi kombi. <sup>IX</sup> Kina lijé ki'di Yasona ni ngi titi kopi girisi, tine na 'jaa lijé kope kola kari.

### Beriya

<sup>X</sup> Mi korondo mo nima na bilaka 'ba kanisa koja Polo ni ti Sila ngi kari Beriya. Kina odo lijé komö 'deni yayi

tine lijé ari ngi mi rö 'ba motu 'ba Yudayi. <sup>XI</sup> Yudayi ama ga yayi ne ilagi lende 'ba Polo ni de kozo ma di Tesalonika. Lijé ngi ti mi keyi tuwö mo gbi tidéki buku 'ba Boko'ba mi kada pili tongo mo odo do lende mo ga uti go 'ba Polo. <sup>XII</sup> Kina Yudayi ma konzi gbi ti Giriki ma ro botoni ti 'ja ma konzi ame ga ro bo wa ne ki'di donni ngi go lende 'ba Yesu.

<sup>XIII</sup> Kina odo Yudayi ma mi Tesalonika kuwö lende mo 'deni kiya te, Polo edii 'deni gbi ro tiya lende 'ba Boko'ba mi Beriya tine, lijé ari koco ngi zi tindi 'ba bilaka kenyi ro 'diri ti Polo. <sup>XIV</sup> Kina bilaka 'ba kanisa koja bo ngi di mi gawo kari kpa mini löbu. Tine Sila ni ti Timatiyo ileke 'benni mi gawo yayi. <sup>XV</sup> Bilaka 'ba Beriya ame ga koto go Polo ne eki ngi koto ti bo mi sorope kari nbö mi gawo 'ba Ateniya. Bo oja ya naga nima kileki Beriya 'do kari kiya zi Sila ni ti Timatiyo kako welo zi bo.

### Ateniya

<sup>XVI</sup> Ko'ja bo kedii gba Ateniya yayi tidabi Sila ni ti Timatiyo, tine bo ngi ro meri kulöwö di zi akoro ma konzi ame ga komo bo kedii ko'ja di mi gawo nima ne. <sup>XVII</sup> Kina bo kö'bö ngi nduwé tari mi rö 'ba motu 'ba Yudayi to'do kowasa ti Yudayi gbi ti bo löwö ame ga koro Boko'ba 'deni ne. Bo oloma gbi nduwé tari mi bi 'ba ndögö mi kada pili to'do kowasa ti bilaka ma kako yayi. <sup>XVIII</sup> Bo komo kiyandi mota ga ame kidéki möyi mo ro Epikuro ti ya ame ga kidéki ro Sitowa ne, oloma gbi ro to'do kowasa ti bo di yayi. Ne tine ya mota ga iya te, "Wa'di na bo ngongö nima kedii ko'doko tiya mo?"

Ya mota ga iya te, "Motoga lende 'ba akoro mota ga 'ba bo löwö na ti bo kedii kiya." Lijé iya lende nima tara römöyi bo edii ro tiya lende 'ba Yesu ti lende 'ba tenyi todo di mi tole.

<sup>XIX</sup> Kina lijé koto bo ngi kari mi bi 'ba buré 'benni do doku mota kidéki möyi mo ro Ariyopago. Lijé iya te, "Do'doko tuwö lende 'ba akiyandi



la'ja nime. **XX** Wa mɔtɔ ga ame kɛddi kiya ne duwɔ lende mo ga dɛ mɔlo. Do'dɔkɔ tikali mi 'jo 'ba lende mo ga."

**XXI** Lijɛ iya tara rɔmɔyɛ bilaka 'ba Ateniya naga nima ti ya mɔtɔ ga ame kɛdi koloma mi lɔngɔ lijɛ yayi ne, wa ma ko'dɔkɔ 'bɛnni ma kulɔwɔ mo na rɔ tiya lende ma la'ja gbi ti tuwɔ mo.

**XXII-XXIII** Kina Pɔlo kɛnyɛ ngi tɔrɔ kɔrɔ kɔmɔ bilaka 'ba burɛ naga nima kiya te, "Kpe bilaka 'ba Ateniya, milingere 'deni pili kote mi gawo 'be mo'ja akoro konzi 'be naga nima. Kina mikali 'deni kpe ngi rɔ bɔ koro akoro rɔ mbɛmbɛ. Mo'ja gɔ bi 'ba tumu wa zi akoro 'be mɔtɔ gbi kugu lende teyi kiya te, 'Bi 'ba akoro ma kinza kikali.' Wa nima kɛddi koroke ngi kinza kikalike dɛ ne kina me mako 'deni tiya lende mo ziye. **XXIV** Boko'ba na. Bo na me ko'ba mitorɔ ni ti dɔyayi ti wa ame ga pili kɛdi koloma mi bi naga nime. Bo na rɔ bɔ dɔ mitorɔ ni ti dɔyayi. Tine bo oloma dɛ mi rɔ 'ba akoro ame ga bilaka na kubɔ ti kɔzinni ne. **XXV** Bo na me ki'di didi zi bilaka lesi ni kpaki ti yeri 'ba yi mɔkɔ 'dɔ kɛdi koloma. Bo na koja gɔ wa pili zinni. Bo inza rɔ leri 'ba wa mɔtɔ 'dɔ bilaka lesi ki'di zi bo. **XXVI** Bilaka kɔtɔ na tɔnɛ bo ko'ba 'dɔ kɛdi rɔ yi lɔngɔ 'ba bilaka lesi pili. Kina me bo ki'di bilaka kote mi dɔlɔŋɔ nime 'deni ngi pili. Gba kinza bo ko'ba lijɛ dɛ bo oza gɔ bi 'bɛnni ga ti kada mo ga 'deni me rɔ kɔtɔkɔtɔ. **XXVII** Bo o'dɔ tara 'dɔ ɔdɔ kiya te bilaka mɔtɔ ga kɛdi koma bo 'dɔ lijɛ komomo bi tara kari kɔmɔ zi bo, rɔmɔyɛ bo ɔwɔ dɛ di rɔze pili rɔ kɔtɔkɔtɔ. **XXVIII** Lende nime kina me tɔnɛ bɔ mɔtɔ kiya te, 'Bo na me kidi ze, ki'di ze doloma tilingere mi dɔyayi nime.' Eɛdi gbi kɔzɔ lende 'ba ngala 'be ma tɔnɛ kiya te, 'Ze pili rɔ kole abo ga.'

**XXIX** Ne ɔdɔ dɛdike 'deni rɔ kole 'ba Boko'ba tara tine, inza rɔ ma laka 'dɔ domerike diyake te bo eɛdi kɔzɔ wa mɔtɔ ga ame bilaka ma

miri ko'dɔ di mi yamo ala kose di mi dɔku ne tara. **XXX** Tine lende 'ba kada ma mɔlo tɔnɛ ga gba kinza bilaka kikali bo dɛ ne, bo ola 'deni pili. Ne kina me bo kɛdi kose 'deni zi bilaka 'ba gɔ bi naga nime pili 'dɔ kɔtɔ dɔnni di mi lende kɛnyɛ. **XXXI** Bo igeli kada ame 'dɔ bo ko'dɔ burɛ 'ba bilaka 'ba dɔlɔŋɔ nime pili rɔ ma kodɔrɔ yimo ne 'deni. Mi kada mo nima bo ti ki'di bɔ ame bo kigeli 'deni ne tiya burɛ 'ba bilaka. Bo ileme 'deni zi bilaka pili rɔ ma laka bo eɛdi ko'dɔ tara ti ti'di bɔ nima kɛnyɛ kɔdɔ di mi tɔlɛ."

**XXXII** Kina ɔdɔ bɔ burɛ naga nima kuwɔ Pɔlo kiya lende 'ba tɛnyɛ tɔdɔ 'ba bilaka yaga di mi tɔlɛ kɔzɔ a nima tara tine, ya mɔtɔ ga ɔgɔ bo ngi rɔ laja. Tine ya mɔtɔ ga iya te, "Do'dɔkɔ 'dɔ kako kiya lende nime gbi zize kada mɔtɔ."

**XXXIII** Kina ɔdɔ Pɔlo kɔdɔ 'deni yaga tine, **XXXIV** ya mɔtɔ ga ɔdɔ'bo rɔnni ngi ti bo ki'di dɔnni gɔ lende 'ba Yɛsu. Bɔ ma kɔtɔ di mi lɔngɔ lijɛ nima na rɔ Diyɔnusiyo bɔ kiya burɛ mi Ariyɔpago ti 'ja mɔtɔ kidɛki rɔ Damari gbi ti ya mɔtɔ ga.

## XVIII

### *Korinito*

**I** Di pɔtɔ mo na Pɔlo kɛnyɛ di Ateniya kari Korinito. **II** Di yayi na bo kari kondɔsɔ ti bɔ mɔtɔ rɔ Akowila. Bɔ nima rɔ Yudayi tine ɔyɔ bo Ponito. Bo eɛdi mɔlo koloma Romo, tine bɔ dɔlɔŋɔ 'ba Romo ame kidɛki mɔyɛ mo rɔ Kolawodiyo ne i'di kɔ'du 'deni 'dɔ Yudayi pili kɛnyɛ yaga di Romo. Gɔ kɔ'du mo na ki'di Akowila ni kɛnyɛ di Italiya yayi ti 'ja abo Purisikila kako gba rɔ ma la'ja Korinito. **III** Pɔlo ari tonɔgɔ lijɛ koloma tinni yayi turu kilaka, rɔmɔyɛ lijɛ pili rɔ bɔ kuru kilaka. **IV** Kina bo kɔ'bɔ ngi nduwɛ rɔ tari mi rɔ 'ba mɔtu mi kada 'ba rɔ kindawo pili tilende ti ya ame ga yayi rɔ Yudayi kpaki ti Giriki ni toɔ mo zinni gɔ lijɛ ki'di dɔnni gɔ lende 'ba Yɛsu.

V Kina ɔɔ Sila ni kōmō 'deni ti Timatiyo di Makedoniya tine Pɔlo ola ndobo 'ba turu kilaka ngi kodo ro bo nge go tiya lende 'ba Boko'ba gbi todoro gomo zi Yudayi ni, Yesu na ro Kurisitō ame Boko'ba koja kako doliŋo nime bine ne. VI Tine Yudayi oloma ngi to'do kowasa ti bo tiya kpa kēnyē ro bo. Go kō'du mo na bo komba lupu ngi yaga di ro boŋgo abo 'do kileme Boko'ba ilagi 'deni di rōnni. Bo iya te, "Ɔdo kɔɔke pele 'bōwu yaga di mi kari 'ba didi nime ama 'beye na, ma 'bama miyandi ye 'deni. Kisaki di mi kada nime tōne mēdi mari a ma tiya lende 'ba Boko'ba zi bo lōwō."

VII Kina bo kola rō 'ba mōtu nima ngi bo kari tuwōwō lende 'ba Boko'ba zi bilaka di liŋo 'ba bo lōwō mato kidēki mōyi mo ro Titiyō Yoseto ro bo koro Boko'ba. Bo nima liŋo mo ngila rō 'ba mōtu. VIII Kina bo do rō 'ba mōtu nima kidēki mōyi mo ro Kurisipō ne ti bilaka 'ba liŋo abo ga pili ki'di dōnni ngi go lende 'ba nere Yesu. Ya ma konzi mato ga ame kuwō lende 'ba Yesu di Korinito yayi ne i'di dōnni ngi gbi gomo, kina kodo mini 'ba bapatisi ngi dōnni.

IX Mi korondo ma do koto mato na nere Yesu kilende ngi zi Pɔlo ti nyi, iya te, "Kinza kere dē. Iya lende ma nduwē kinza kola gomo dē. X Mēdi tiyi, boto mato inza ko'do yi. Mēdi ti bilaka ro ma konzi mi gawo nime."

XI Kina Pɔlo koloma ngi yayi koma koo koto kodo dōmo nyepe modɔɔkoto tiyandi bilaka ti lende 'ba Boko'ba.

XII Kina ɔɔ bo mato ro Galiyo na 'deni ro turu 'ba dōyayi 'ba Giriki nima tine, Yudayi ototo rōnni ngi kolodo do Pɔlo koto koto mi go bi 'ba burē. XIII Lijē iya te, "Bo nime ēdi ro tiya mo zi bilaka 'do koro Boko'ba ti to'do wa ame ga kō'du ki'di kota gomo 'deni ne."

XIV Pɔlo o'doko tilende, ne tine Galiyo na koke dōmo ngi dōgba kiya zinni te, "Kpe bilaka 'ba Yudayi, ɔɔ kiya te ko'deke bo nime bine go lende kēnyē ko'do mato ala go 'bōlu

abo, kina nge ti muwō lende 'be. XV Ne ame za ro lende 'ba kō'du to ne ga ti mōyi ti kō'du ki'di 'be 'ba Yudayi ne, kpe na ko'doke e'be burē mo. Ma 'bama mo'do burē 'ba wa ma tara dē."

XVI Kina bo ki'di ngi koga lijē yaga di mi go bi 'ba burē. XVII Tine na lijē kolodo ngi do Sɔsetene bo do rō 'ba mōtu tomba mo di mi go bi 'ba burē yayi. Ne pele Galiyo onyo abo lende mo dē.

### *Pɔlo Opo Do Bo Yaga*

XVIII Pɔlo oloma titi ko'do tō'dō do konzi ti bilaka 'ba kanisa yayi. Kina bo ko'do mōtō gbo ngi zinni bo kari Kenjoriya 'do tēki mi sorope di yayi tari mi dōyayi 'ba Suriya. Di Kenjoriya yayi na bo kopɔ do bo ngi yaga rōmōyi bo ulōmu ro bo 'deni zi Boko'ba. Kina bo kēki ngi mi sorope koto ti Purisikila ni ti Akowila. XIX Ne ɔɔ lijē kōmō 'deni Epeso tine, lijē ari dē kpe nduwē ti bo.

Bo ari mi rō 'ba mōtu 'ba Yudayi di Epeso yayi tilende ti bilaka ame ga yayi ne. XX Ya naga nima ititi bo 'do toloma titi mbowa tinni yayi. Ne tine bo o'doko dē. XXI Kina bo ko'do mōtō gbo ngi zinni. Bo iya te, "Ɔdo Boko'ba ko'doko zō ti mako 'jaa ziye bine kada mato."

Kina bo kēki ngi mi sorope di yayi kari nduwē. XXII Kina ɔɔ bo kōmō 'deni Kayisariya tine, bo ēki ngi di mi sorope kari mi Yerosalema tumōtō bilaka 'ba kanisa. Tine na bo kari ngi Anitokiya XXIII kari koloma titi ko'do tō'dō do ndō tara yayi.

Di pōtō mo na bo kēnyi di Anitokiya yayi kari kebe mi dōyayi 'ba Galatiya ni ti Parugiya ti'di mi kēddi zi bilaka 'ba kanisa.

### *Apolo*

XXIV Mi kada mo nima yayi Yudayi mato kidēki mōyi mo ro Apolo ako Epeso. Bo ro bo kpa kikali lende ma kikali lende 'ba mi buku 'ba Boko'ba 'doyi. XXV Bo uwō lende 'ba nere Yesu 'deni laka, bo kēdi kiyandi bilaka timo ro ma kodoro ti dōki'di

koṭo. Tine bapatisi ma bo kikali na nge ro bapatisi ame Yowani ko'do do bilaka ne. <sup>XXVI</sup> Purisikila ni ti Akowila ari kuwö bo ngi koloma ro tiya lende 'ba Boko'ba ro do ngölo di mi rö 'ba mötu. Kina lijë kogba bo ngi kari timo liṅo 'bënni kiyëti lende 'ba Boko'ba zi bo ro ma kodoro.

<sup>XXVII</sup> Mi kada mato yayi tine Apolo o'doko tari Giriki. Kina bilaka 'ba Epeso yayi kokonyi bo ngi kugu waraga zi bo koso go Yesu ga ma Giriki 'do ko'do nba ro bo laka.

Kina do bo komo 'deni Giriki yayi tine, bo o'bo ngi tokonyi ya ame ga lende keyi 'ba Boko'ba ki'di 'deni ki'di donni 'deni go lende 'ba Yesu ne. <sup>XXVIII</sup> Yudayi mato ga oloma to'do kowasa ti bo di komo bilaka ma konzi. Tine bo a'da lijë ngi ti kpa kitigo 'ba lende kikali abo. Bo iyëti lende 'ba mi buku 'ba Boko'ba ngi zinni ame kileme Yesu ro Kurisito ame Boko'ba koja kako doliṅo nime bine ne.

## XIX

### *Polo Ari Epeso*

<sup>I</sup> Mi kada ma Apolo kedä Korinito Polo edä 'ba bo tilingere kebe mi doyayi ame ga ro ma koro di kpa mini löbu ne. Di gomo na bo kako ngi Epeso. Di yayi na bo kari ko'ja bo koso go Yesu mato ga. <sup>II</sup> Bo ititi lijë, bo iya te, "Mi kada ame ki'dike doye go lende 'ba Yesu ne Nyi Koto Laka ako ra doye?"

Lijë iya te, "Duwö lende mo de kiya te Nyi Koto Laka 'ba Boko'ba edä."

<sup>III</sup> Bo iya te, "Ne o'do bapatisi doye totondo?"

Lijë iya te, "Bapatisi ma ko'do doze nge koro ame Yowani koloma ro to'do mo ne tara."

<sup>IV</sup> Bo iya te, "Bapatisi nima Yowani ko'do do bilaka ne edä ro lende kileme 'ba do koto di mi lende kënyë. Yowani iya gbä tonë zi bilaka 'ba Yisarele 'do ki'di donni go lende 'ba bo ame kedä kako di potö bo bine ne. Kina me 'deni ro Yesu."

<sup>V</sup> Kina do ya naga nima kuwö lende 'ba Polo nima 'deni, i'di ngi ko'do bapatisi donni 'do lijë kedä ro 'ba nere Yesu. <sup>VI</sup> Kina Polo ki'di közi bo ngi donni na Nyi Koto Laka kila'ba ngi donni pili ki'di lijë tilende ro kpa löwö tumë lende 'ba Boko'ba. <sup>VII</sup> Ya naga nima lijë edä pili koro 'butë domoriyo tara.

### *Polo Iyandi Wa Mi Rö 'Ba Mötu*

<sup>VIII</sup> Mi nyepe mota Polo o'bo ngi nduwë ro tilingere mi rö 'ba mötu tiya lende ro do ngölo zi bilaka gbä tilende tinni 'do lijë ki'di donni go lende 'ba nere löbu 'ba Boko'ba nime. <sup>IX</sup> Ne tine ya ma mbili minyi mato ga ame kilagi lende abo ne edä gbä yayi. Lijë ebe ngi tiya kpa kënyë zi bilaka ma konzi go kö'du 'ba kori 'ba lende 'ba Yesu nime. Kina Polo kënyë ngi di mi löngö lijë yayi kogba bo koso go Yesu ga ti bo. Kina bo koloma ngi nduwë tilende ti bilaka go lende 'ba Boko'ba kote kada pili di mi sukulu 'ba bo mato kidëki ro Torano. <sup>X</sup> Bo oloma nduwë to'do lende nime te nbo komo koro riyö. Kina ki'di bilaka 'ba Yudayi ame ga pili kedä koloma mi doyayi 'ba Asiya ne kpaki ti Giriki mo ga ngi kuwö lende 'ba nere Yesu.

<sup>XI</sup> Mi kada naga nima yayi Boko'ba i'di Polo ngi koloma ro to'do lende 'ba go koto ma konzi mato ga. <sup>XII</sup> Bongo ame ro 'ba tolo mo do bo ne kpaki ti ma bo kedä kudödu 'bömbö bo timo, bilaka oloma ngi ro toto mo zi bo roko'o kina roko'o mo ga kola ngi. Nöki ni kpaki ita'ba ngi yaga.

<sup>XIII</sup> Yudayi mato ga edä gbä mi doyayi nima yayi ko'do ronni tilingere toga nöki yaga di do bilaka. Lijë iyoro 'do toga nöki yaga di do bilaka ti möyi nere Yesu ti tiya lende teyi, kiya te, "Milende ziye ti közi kakpa 'ba Yesu ame Polo kedä kiya lende mo ne 'do kënyike yaga di do bo nime."

<sup>XIV</sup> Bo ko'do lende naga nime mato mo ga na ro kole modomoriyo 'ba bo akumu ma löbu 'ba Yudayi ame

kidēki möyi mo ro Sikiwa ne. <sup>XV</sup> Mi kada ma do koto moto na nöki kileki domo ngi zinni, iya te, “Mikali Yēsu, kina mikali lende 'ba Polo gbi. Ne kpe 'beye ye mo ga na?”

<sup>XVI</sup> Kina bo nöki nima kulöru ngi dönni kinyanyi lijē kirica bongo pili yaga di rönni nbö lijē kirina yaga di mi rö abo ti wētö rönni.

<sup>XVII</sup> Lende nime ömö ngi mbili Yudayi kpaki ti Giriki ame ga kedi koloma mi Epeso yayi ne. Kina ki'di lijē ngi ro tikere, lijē koloma tubi go möyi nere Yēsu ro mbembē.

<sup>XVIII</sup> Ya ma konzi ame ga ki'di dönni 'deni go lende 'ba Yēsu ne ari kodo kpenni ngi go lende kenyē 'benni ga bi koro. <sup>XIX</sup> Ya ma kata naga o'de buku 'ba tata 'benni ga ngi konja yaga di komo bilaka pili. Buku naga nima ndögö mo ga ma kodo'bo pili bi koto ti yamo kisi kuluku 'butē.

<sup>XX</sup> Tigo mbembē 'ba ndobo naga nime i'di bilaka ma konzi ngi ki'di dönni go lende 'ba nere Yēsu, kina ki'di bilaka 'ba kanisa ngi pili kedi ti mi keddi.

### *Ayayi Di Epeso*

<sup>XXI</sup> Di pötö mo Polo enyi kiteri ngi ti tigo 'ba Nyi Koto Laka tari tilingere kebe mi Makedoniya ti Giriki 'do tari ro nburunburu mo mi Yerosalema. Bo iya te, “Odo mömö Yerosalema, medī mari tongo Romo.”

<sup>XXII</sup> Kina bo koja Timatiyo ni ti Eraseto ame kedi koja laja zi bo ne ngi kari Makedoniya. Ne tine bo oloma 'ba bo titi mbowa mi doyayi 'ba Asiya.

<sup>XXIII</sup> Mi kada naga nima yayi kina bilaka 'ba Epeso kebe ngi to'do ayayi ma löbu ro kori 'ba lende 'ba Yēsu. <sup>XXIV</sup> Bo moto edi yayi möyi mo ro Demetoriyo ro bo kuku rö titi 'ba akoro Aritemisi di mi siteri. Ya ame ga pili kedi ko'do ndobo ti bo ne o'ja girisi ngi ro ma kenyē go ndobo nima. <sup>XXV</sup> Kina bo kari kototo bo ndobo abo naga nima ngi kpaki ti lepī nni ga. Bo iya te, “Kpe nime pili ikalike wa 'ba to'ja girisi ze

na ro ndobo nime. <sup>XXVI</sup> Kina me o'jake wa nima bo nima ro Polo kedi ko'do ne 'deni kuwöke gbi ti mbili ye. Bo iya te wa ame ga bilaka lesi kilejo ti közinni ne na de ro wa ma 'do bilaka koro. Kina me bo ki'di bilaka ma konzi 'ba Epeso ti bilaka 'ba mi doyayi 'ba Asiya nime 'deni ngi pili ki'di dönni go lende abo. <sup>XXVII</sup> Motoga kö'du abo ti ki'di bilaka kiya wa naga nime dedi dilenoke ne ngi ro wa ma yawa. Rö löbu 'ba Aritemisi nime pele motoga bilaka ti kiya ngi kada moto ro wa ma yawa. Kina lijē kedi kuburu bi 'ba akoro löbu nime bilaka 'ba Asiya kpaki ti 'ba doyayi moto ga pili koro 'deni ne ngi.”

<sup>XXVIII</sup> Lende nime i'di bilaka naga nima ngi kenyi ro 'diri kebe tulöri kozo timo ro ma kembe, kiya te, “Aritemisi, akoro 'ba Epeso na ro do kiteli.”

<sup>XXIX</sup> Kina bilaka 'ba mi gawo pili kembe ngi mi ayayi kari kinda'ba Gayo ni ti Aritaroko ame ga ro bilaka 'ba Makedoniya kedi koloma ti Polo ne ngi. Kina lijē kolo ngi nduwē kari ti ya naga nima mi go bi 'ba kpa kototo. <sup>XXX</sup> Polo o'doko 'do tari tilende zi tindi naga nima komomi rönni yayi ne. Tine bo köso go Yēsu ga ota go bo ngi di bi tari. <sup>XXXI</sup> Turu 'ba do gawo nima moto ga ame ro bo pori bo ga ne oja laja gbi kiya zi bo kinza bo kudömu de yayi.

<sup>XXXII</sup> Tindi naga nima pili oloma ngi tozo ti lende nima ro 'beri'beri. Ya ma konzi moto ga di mi löngö lijē yayi ikali de wa'di na lijē kototo rönni bina gomo. <sup>XXXIII</sup> Kina Yudayi ni ki'di bo moto ro Alesandoro ngi kari koro komo tindi naga nima. Bilaka naga nima pili o'doko bo 'do kilende. Kina bo kiyeyi do közi bo ngi zinni 'do lijē kudumö, 'do bo kiyeti kö'du nima zinni. <sup>XXXIV</sup> Ne tine bilaka naga nima ikali bo ngi ro Yudayi. Kina lijē pili kebe ngi tulöri timo nbö saa riyö, kiya te, “Aritemisi, akoro 'ba Epeso na ro do kiteli.”



XXXV Rɔ ɲburuɲburu mo na makunɲu 'ba mi gawo nima kako ki'di lijɛ 'jaa kudumɔ. Bo iya te, "Kpe bilaka 'ba Epeso, laki pili ikali ze rɔ bo konɲɔ gɔ rɔ lɔbu 'ba Aritemisi gbɛ ti dɔku nime kila'ba di mitɔrɔ ne. XXXVI Lende nime ikali dɛ ma 'dɔ kandi gɔmo. Udumɔke, kinza kulɔgbɔke dɛ ɲɔ rɔ yawa tara. XXXVII Ya riyɔ naga nime u'bɔgɔ ɔtɔ dɛ yɔ di mi rɔ 'ba akoro, lijɛ iti'ja akoro ze Aritemisi dɛ gbɛ. Kina me kinda'bake lijɛ ɲɔ ko'deke kako bine. XXXVIII ɔdɔ kiya te Demetoriyo ni ti bilaka abo naga nima kɛdɛ ti lende 'ba rɔ bilaka mɔtɔ, ma laka mo 'dɔ lijɛ kari kiyɛti 'jaa zi turu mi kada 'ba burɛ 'bɛnni. XXXIX Ne ɔdɔ kiya te kpe nima pili ko'dɔkɔke to'dɔ wa mɔtɔ tɔ ne 'beri, ma laka mo 'dɔ didɛki bilaka 'ba mi gawo nime pili kotɔtɔ rɔnni 'dɔ kote lende mo laka yaga. XL Ayayi nime ko'dɔke tone ne lende mo aga 'deni za rɔma dayi, mɔtɔga bo mɔtɔ ti kari kususu ze ɲɔ gɔmo zi turu 'ba Romo. 'Jɔ 'ba lende 'ba ayayi nime inza du te, kina dinza dikalike gbɛ tiyɛti ndimo laka."

XLI Di pɔtɔ makunɲu nima kote tiya lende 'deni kɔzɔ a nima tara tine, na bo kiyɛyi bilaka naga nima ɲɔ pili.

## XX

### *Pɔlo Ari Makedoniya*

I Kina ɔdɔ kpa ayayi 'ba bilaka 'ba Epeso naga nima kɔrɔ 'deni tine, Pɔlo otɔtɔ dɔ bo kɔsɔ gɔ Yɛsu ga ɲɔ kose gɔmo zɛnni 'dɔ lijɛ koloma kɔ'bɔ ti mi kɛddɛ. Kina bo ko'dɔ mɔtɔ gbɔ ɲɔ zɛnni bo kɛnyi kari Makedoniya. II Bo ari kilɔgere kebe mi Makedoniya yayi pili toɔ mi kɛddɛ zi bilaka 'ba kanisa ti lende ma konzi. Di yayi na bo kari ɲɔ mi dɔyayi 'ba Giriki III kari koloma yayi nyepe mota. Bo o'dɔkɔ 'dɔ tileki di yayi tari mi dɔyayi 'ba Suriya. Ne tine bo uwɔ lende mo Yudayi ɛdɛ rɔ tususu kpɛnni rɔ bo 'dɔ tupɔ bo yaga. Kina bo kɛnyi ɲɔ koga kebe mi dɔyayi 'ba Makedoniya. IV Ya

mɔtɔ ga ame kari ti bo ne na rɔ Sopatara kole 'ba Pura di Beriya, lijɛ ti Aritaroko ni ti Sekondo di Tesalonika ti Gayo di Darobe ti Timatiyo ti ya mɔtɔ ga di Asiya rɔ Tukikɔ ni ti Turɔpimɔ.

V Ya naga nime ari nduwɛ dɔgba tidabi ze ti Pɔlo mi Torowa. VI Di pɔtɔ karama 'ba Pasaka na dɛnyi di mi gawo 'ba Pilipoyi yayi dɛki mi sorope do'dɔ tɔ'dɔ ɲbɔ dɔ muyi na 'jaa dondɔsɔ ti ya ma tɔnɛ ga di Torowa. Kina dari doloma ɲɔ titi yayi kɔzɔ tɔ'dɔ dɔ modɔmoriyɔ tara.

### *Tari 'Ba Pɔlo Di Torowa*

VII Mi dɔkɔpiyari 'ba kada ma dɔgba di pɔtɔ kada 'ba rɔ kindawo 'ba Yudayi na dodɔ'bo rɔze ɲɔ ti bilaka 'ba kanisa tonyo maɲɔlɔ'bo. Kina Pɔlo koloma ɲɔ rɔ tiya lende 'ba Boko'ba zi bilaka. Bo iteri 'deni 'dɔ tɛnyi di yayi mi bi kɛzɛ ma di pɔtɔ ama, gɔ kɔ'du mo na bo koto tilende ɲɔ ɲbɔ kɔmɔ mi zana korɔndɔ. VIII Mi rɔ kodɔ'bo ze nima dɛdɛ mi rɔ tɔrɔ ti lamba ma kɔbɔ ɲbanɔ yayi. IX Kole yɔbi mɔtɔ kidɛki moyi mo rɔ Yutuku oloma 'ba bo ɲɔsi kpa bi gbɔɲɔ 'ba rɔ. Kina bo ki'di tinano ɲɔ ko'ja Pɔlo kɛdɛ 'deni rɔ tiya lende rɔ mbɛmbɛ. Rɔ ɲburuɲburu mo tine na tɔ'dɔ kinda'ba bo ɲɔ. Kina bo kɔmɔ ɲɔ pilisi di bi gbɔɲɔ 'ba rɔ nima kila'ba ɲbɔ kɔmɔ mi yayi bɛri. Bilaka ɛki kari tombi bo, tine ari ko'ja bo 'deni ɲɔ tɔku. X Kina Pɔlo kɛki ɲɔ kari kutu'bɔ rɔ bo dɔ bo nima kiramo. Bo iya te zi ya naga nima, "ɔrɔke di bi monɔ, bo ɛdɛ ti kɔmɔni."

XI Tine na Pɔlo kɛki kileki tɔrɔ tonyo maɲɔlɔ'bo ti bilaka ama ga. Kina bo koto tilende ɲɔ nduwɛ rɔ gɔgɔ ɲbɔ kɔmɔ mi kano bi yɔ na bo kɛnyi kari ɲɔ. XII Tine bilaka naga nima oto kole yɔbi tɔnɛ ɲɔ kari liɲɔ 'deni rɔ ma kididɛ na lijɛ ɲɔ pili rɔ lɔɲɔ.

### *Pɔlo Ari Mileto*

XIII Pɔlo iya zize 'dɔ dɛki mi sorope dari nduwɛ tɔti dɔgba rɔmoyi bo ɛdɛ ko'dɔkɔ 'ba bo tilingere ti ndi

bo. Kina dēki ngi mi sorope dari Aso turē dō bo yayi. <sup>XIV</sup> Di yayi tine na bo kēki ngi mi sorope koto tize kari nduwē Mitolene. <sup>XV</sup> Mi bi kēzē ma di gōmo na dari ngi nduwē ti sorope nbō dōmō ngōsi ngila dōyayi 'ba Kiyo. Di gōmo 'bōwu na dari nduwē ti sorope dōmō mi dōyayi 'ba Samo. Mi bi kēzē ma di gō ama tine na dari ngi gbī nduwē ti sorope dōmō mi gawo 'ba Mileto. <sup>XVI</sup> Pōlo o'dōko 'dō toke rō ma kodōrō kari Mileto kōzō a nima tara kugōgō dē kpe kebe Epeso kinza bo kigabi ra titi mi dōyayi 'ba Asiya. Bo o'dōko tari welo tara o'dō kēdi laka 'dō bo kari kōmō Yerosalema mi kada 'ba Penitikōsi.

<sup>XVII</sup> Gō kō'du mo na bo koja laja ngi kari zi lōbu 'ba kanisa ame ga Epeso ne 'dō kurē dō bo Mileto. <sup>XVIII</sup> Kina o'dō lijē kōmō 'deni yayi tine, bo ēnyi tiya mo zinnī, bo iya te, "Kpe pili ikalike loma tōnē moloma mi lōngō ye mōlo gō tako ma mi dōyayi 'ba Asiya bine ne 'deni. <sup>XIX</sup> Mileki rōma titiyi bēri mi laja 'ba Yēsu mō'bō ngi rō meri rō kōmō tōlo gō lende 'be gbī mi akiyari lōbu 'ba Yudayi ma kēdi kususū kpēnnī rōma. <sup>XX</sup> Ne pele mō'bō ngi tiya lende 'ba Boko'ba ziye gbī tiyandi kōmōye di bi 'ba bilaka konzi gbī kebe mi lijō 'be ga. Laja laka ame ga 'dō kokōnyi ye ne, musu dōmo dē du koto te di ziye. <sup>XXI</sup> Miya lende pili 'deni yaga zi Yudayi ni kpaki ti bō lōwō. Miya 'deni zinnī 'dō lijē koto dōnnī di mi lende kēnyē 'bēnnī ga lijē kuwō dō Boko'ba gō lijē ki'di dōnnī gbī gō lende 'ba nēre ze Yēsu.

<sup>XXII</sup> Kina me miya ziye, Nyi Koto Laka na me 'deni koja ma mēdi mari Yerosalema. Wa ame ga kēdi kari ko'dō rōnnī zō di yayi ne mikali dē. <sup>XXIII</sup> Di mi gawo ame ga pili moloma teyi ne Nyi Koto Laka o'bō ngi rō tiyandi ma timo, iya te bilaka ti koboso ma kada mōto kodō gomō rōma. <sup>XXIV</sup> Ne 'bama lende mo o'ō dē kpe rōma, o'dō mōmō ala mōlē. Wa ame nge lende mo kō'ō rōma ne na

rō tote ndobo nime nēre Yēsu ki'di zō to'dō mo ne. Ame rō tūyētī laja laka 'ba mi kēyi 'ba Boko'ba ne.

<sup>XXV</sup> Kina me miya ziye, kōzō ma tōnē pele moloma 'deni rō tiya lende 'ba nēre lōbu 'ba Boko'ba ziye ne, ma tōne mikali 'deni kpe pili inza ko'jake kinē ma kpe di gō ame. <sup>XXVI-XXVII</sup> Wa ame ga Boko'ba ko'dōko 'dō to'dō mo ziye ne miya 'deni pili ziye. Musu dō ama koto mōto te dē du di ziye. Kina me mēdi miya 'deni ziye tōne, o'dō kebe kōcōke 'bōwu gbī yaga di mi kōri 'ba didi nime lende ma inza kpe teyi.

<sup>XXVIII</sup> Kina 'deni ongoke gō yida rōye ti laka gbī ti kamōlō naga nime Nyi Koto Laka ki'di ye 'deni rō bō dōmo ne, rōmōyī lijē na rō kanisa 'ba Boko'ba. Tōlē 'ba kole abo na me 'deni ki'di lijē rō 'ba bo ga. <sup>XXIX</sup> Mikali 'deni wōliwōli ma kēnyē mōto ga ēdi kako di pōtō ma mi lōngō ye bine kindā'ba kamōlō naga nime. <sup>XXX</sup> Ya mōto ga di mi lōngō ye nima ti kēnyī gbī tiya bētī 'dō ki'di bō kōsō gō Yēsu ga kōsō gōnnī. <sup>XXXI</sup> Tine olomake ti bi koda. Omerike gō kōmō kōzō mota nima mo'dō bine tiyandi ye pili rō kōtōkōtō kote kada kote korōndō pili ne. Gomō o'bō nduwē to'ja ma gō lende 'be.

<sup>XXXII</sup> Kina me mi'di ye 'deni zi Boko'ba mi lende kēyi abo tōnē miya 'deni ziye ne. Lende nima na ti ki'di dōki'di ye kēddi 'dō ko'jake yēyi nime Boko'ba ko'dōko ti'di mo zi bilaka abo ga ne.

<sup>XXXIII</sup> Tōnē moloma bine miteri wa ma kōzō girisi ni ti bōngō dē di zi bōto 'beye ma koto mōto. <sup>XXXIV</sup> Ikalike 'deni mo'dō ndobo ma ti kōzō to'ja wa ma dēdi rō leri mo ti bilaka ma ga. <sup>XXXV</sup> Kina me mileme 'deni ziye 'dō ki'dike kōziye kitigo laka to'dō ndobo 'dō tokōnyi bō lisa. Omerike lende tōnē nēre ze Yēsu kiya te, 'Bō ma ki'di wa na ti kēdi rō lōngō rō dō kiteli di dō bō ma kogba mo.' "

**XXXVI** Kina ɔɔɔ Pɔlo kote tiya lende naga nime 'deni te tine, lijē olɔɔɔ ngi pili bēri ti löbu 'ba kanisa naga nima to'dɔ mötu zi Boko'ba. **XXXVII** Kina lijē pili kiramo bo ngi to'dɔ mötö gbo zi bo ti monɔ rɔ mbēmbē. **XXXVIII** Lijē pili rɔ meri römöyī bo iya te lijē inza ko'ja kinē bo kpe. Kina lijē koto gɔ bo ngi kēki mi sorope.

## XXI

### *Tari 'Ba Pɔlo Yerosalema*

**I** Kina do'dɔ mötö gbo ngi zinni dēki mi sorope dari rɔ ma kodɔɔ dömö mi dɔyayi 'ba Kɔsa. Mi bi kēzē ma di gɔmo na dari ngi di yayi Rodo dala 'böwu nduwē di yayi Patara. **II** Di yayi tine na do'ja bo sorope mɔtɔ ga kēdi kari mi dɔyayi 'ba Pönikē. Kina dēki ngi mi sorope ma 'bēnni nima dari nduwē tinni. **III** Dari nbö do'ja dɔyayi 'ba Kupuriyö kinda di bi kɔwɔ. Kina dari ngi nduwē ti dɔyayi nima kēdi kinda kebe dɔ kapa gali ze nbö dömö mi dɔyayi 'ba Suriya. Dari dēki bēri mi gawo 'ba Tura, römöyī bo sorope naga nima o'dɔkɔ tope wa ame ga yimo ne kola bina. **IV** Tine na dari do'ja bo kösö gɔ Yēsu ga ama yayi ne ngi kina doloma titi tinni yayi do'dɔ tö'dö dɔ modɔmoriyö. Tine Nyi Kɔtɔ Laka i'di lijē ngi koloma rɔ tumē lende gɔ kö'du 'ba Pɔlo. Gɔ lende mo na lijē kiya zi Pɔlo kinza bo kiteli dē kpe nduwē kari mi Yerosalema.

**V** Ne ɔɔɔ kada ze kɔ'bo 'deni tine dēnyī ngi dɔmo tari. Kina lijē kēnyī ngi pili ti 'ja 'bēnni ga kpaki ti kole titi 'bēnni ga koto gɔze nbö kɔɔ yaga di mi gawo ti'di ze gɔ kori. Kina dolɔɔɔ ngi bēri pili tinni di kpa götö 'ba mini löbu nima yayi to'dɔ mötu zi Boko'ba. Kina do'dɔ mötö gbo ngi zinni **VI** dēki mi sorope. Tine na lijē kileki 'bēnni ngi kari liɔ 'bēnni ga.

**VII** Kina dari ngi nduwē ti sorope di Tura nbö dömö Pitölemayi. Dari dumötö bilaka 'ba kanisa ama ga yayi ne do'dɔ tö'dö dɔ kɔtɔ tinni yayi. **VIII** Mi bi kēzē ma di gɔmo

na dari ngi nduwē dömö Kayisariya. Dari doloma liɔ 'ba Piliɔ bo kiya laja laka 'ba Yēsu. Bo di mi löngö ya ma modɔmoriyö tönē ga bilaka 'ba kanisa kigeli di Yerosalema 'dɔ to'dɔ ndobo 'ba kanisa ne. **IX** Bo ēdi ti yitöti sowɔ kpaki rɔ bo kumē lende 'ba Boko'ba.

**X** Doloma do'dɔ tö'dö titi kɔzɔ dɔ ndö tara tinni yayi. Bo kumē lende 'ba Boko'ba mɔtɔ ako di dɔyayi 'ba Yudayi yayi, möyī mo rɔ Agabo. **XI** Kina bo kako ngi kope gasi 'ba Pɔlo bo kudödu közi bo ga ti ndi bo ga timo. Bo iya te, "Ame na rɔ lende kiya 'ba Nyi Kɔtɔ Laka, 'Yudayi ēdi kari kudödu bo dɔ gasi nime te di Yerosalema ki'di közimo zi bo löwö.' "

**XII** Gɔ lende nime duwö te ne, ze pili ti ya ame ga yayi doma'jo rɔze zi Pɔlo kinza bo kari dē kpe Yerosalema. **XIII** Ne tiɔe bo ileki dɔmo zize, bo iya te, "Éddi kuduke tara gɔ wa'di? Éddi kupöke ma ti meri gɔ wa'di? Ma 'bama mere wa mɔtɔ rɔ tari tudödu ma di Yerosalema dē. Kina mere wa mɔtɔ dē gbi gɔ 'dɔ tari tölé yayi dömöyī lende 'ba nɔere ze Yēsu."

**XIV** Tine dɔ'bo dē kpe toɔ bo. Kina dɔɔɔ ngi di gɔ lende nima, diya te, "Boko'ba ko'dɔ ako'dɔkɔ abo."

**XV** Doloma titi mbowa yayi. Di gɔmo tine na dilenɔ akombi ze ga ngi dēnyī dari Yerosalema. **XVI** Bo kösö gɔ Yēsu mɔtɔ ga di Kayisariya ari kɔtɔ tize. Kina lijē koto ze ngi kari liɔ 'ba bo mɔtɔ rɔ Minasona 'dɔ doloma yayi. Bo di mi bilaka 'ba Kupuriyö rɔ bo kanisa 'deni kɔmo kɔɔ konzi.

### *Pɔlo Ni Ti Yakoba*

**XVII** Kina ɔɔɔ dömö 'deni Yerosalema tine, bilaka 'ba kanisa ako ngi tumötö ze ti közi riyö. **XVIII** Mi bi kēzē ma di gɔmo na dēnyī ti Pɔlo ni dari tonɔ Yakoba. Kina löbu 'ba kanisa kotɔtɔ rönni ngi pili tize yayi. **XIX** Kina Pɔlo kumötö lijē ngi kiyēti gɔ wa ame ga Boko'ba ko'dɔ mi löngö bo löwö mi laja koja abo ne pili rɔ kɔtɔkɔtɔ. **XX** Gɔ kö'du

mo na Yakoba ni kileki yëe'di ngi zi Boko'ba.

Tine lijë iya zi Pölo, iya te, “Bo löndö ze Pölo, ongo tindi 'ba Yudayi ma kinza kiya i'di dönni 'deni go lende 'ba Yësu, kina gbi lijë pili ro bo koro kö'du ki'di 'ba Musa ro mbëmbë. <sup>XXI</sup> Ya naga nime lijë uwö kore mo tégë oloma tiyandi Yudayi ame ga mi löngö bo löwö ne 'do koro kö'du ki'di naga nime de kpe, kinza lijë kilele kole 'bënni ga de, lijë ko'do dölëti ma molo 'ba bilaka ze ga de kpe. <sup>XXII</sup> Ne tine go do'doke tondo? Römöyi lijë edi kuwö lende mo omö 'deni bine. <sup>XXIII</sup> Ma laka mo ziyi 'do ko'do wa naga nime dedi diya ziyi ne. Ya ma sowo moto ga edi mi löngö ze bine ame kulömu rönni 'deni zi Boko'ba. <sup>XXIV</sup> Ari tinni ko'do dölëti 'ba ti'di yi ro ma kopö mi rö löbu 'ba Boko'ba. Kina 'do kopi girisi 'ba dölëti nima pili zinni ro go rönni 'do ki'di lijë kote to'do dölëti nima ti topo dönni yaga. Kina ti ki'di bilaka pili kikali omba kore 'ba röyi nima ka ro beti, ni gba ro ma koro kö'du ki'di 'ba Musa. <sup>XXV</sup> Ne 'ba bo löwö naga nima ki'di dönni 'deni go lende 'ba Yësu ne, dugu waraga 'deni tonë molo zinni. Dose zinni kinza lijë konyo yida ame ga kumu zi akoro ne de, yeri ma kumu mugu mo de naga kinza lijë konyo de. Kinza lijë kuwë roma de kina kinza lijë ko'do yeri de gbi.”

<sup>XXVI</sup> Mi bi kezë ma di pötö mo na Pölo kari ngi ti ya sowo naga nima to'do dölëti 'ba ti'di rönni ro ma kopö komo Boko'ba. Kina bo kari ngi mi reki 'ba rö löbu 'ba Boko'ba kose go kada ame 'do bo ko'de yeri pili 'ba tumu mo rönni tote dölëti nima timo yaga ne zi bo akumu.

### *Tinda'ba Pölo*

<sup>XXVII</sup> Tine ko'ja tö'dö do modomoriyö 'ba dölëti nima kedü ko'do 'deni tote roni, Yudayi moto ga ame kako di Asiya ne o'ja Pölo di mi reki 'ba rö löbu 'ba Boko'ba yayi kina lijë ki'di tindi naga nima yayi ne ngi kpaki kënyi ro ya ti bo. Lijë inda'ba bo <sup>XXVIII</sup> kebe tulöri timo,

kiya te, “Kpe bilaka 'ba Yisarele okonyike ze. Bo tonë koloma ro tiyandi bilaka kebe yala pili kiya bilaka ze ga ro wa yawa ti kö'du ki'di 'ba Musa kpaki ti rö löbu 'ba Boko'ba nime ne bo na me. Bo ako 'deni ti bo löwö ko'de mi rö löbu 'ba Boko'ba nime 'do tirasi mo.”

<sup>XXIX</sup> Lijë iya tara römöyi lijë o'ja Turöpimö bo Epeso ne pa ti Pölo di mi gawo yayi, lijë omeri 'bënni tégë motoga Pölo ti ko'de bo 'deni mi rö löbu 'ba Boko'ba.

<sup>XXX</sup> Kina bilaka 'ba mi gawo kebe ngi pili mi ayayi komomi rönni kari kinda'ba Pölo kilala yaga di mi reki 'ba rö löbu 'ba Boko'ba. Kina kurögö kpa reki mo ngi teyi. <sup>XXXI</sup> Lijë o'doko 'deni 'do tupö Pölo, ne tine bo moto ari kiya zi bo do bo kanya 'ba Romo tégë bilaka 'ba Yerosalema edi to'do ayayi. <sup>XXXII</sup> Kina bo kënyi ngi welo ti bo kanya abo ga kpaki ti bo këlu mo ga kirija kari mi löngö tindi naga nima.

Kina odo tindi naga nima ko'ja bo do bo kanya 'ba Romo nima komö 'deni ti bo kanya abo ga tara tine, lijë oro ngi di bi tomba Pölo. <sup>XXXIII</sup> Bo nima ari nbö komö ro Pölo kinda'ba kose gomo zi bo kanya abo ga 'do kudödu ti zingiri riyö 'do. Bo ititi ya naga nima, bo iya te Pölo ye na kina lende kënye wa'di na bo ko'do. <sup>XXXIV</sup> Tine ya moto ga iya 'bënni 'beri ya ama iya 'bënni 'böwu 'beri. Kina ngi do kudu nima i'di bo de kikali lende ma kodoro mo. Kina bo ki'di Pölo ngi közi bo kanya abo ga 'do koto kari mi bi 'ba loma 'bënni. <sup>XXXV</sup> Bo kanya naga nima ari ti Pölo komö timo kpa bi 'ba teki tari mi bi 'ba loma 'bënni ame do doku ne, tine bilaka naga nima o'do tolo Pölo. Kina bo kanya kombi bo ngi toro. <sup>XXXVI</sup> Bilaka naga nima lijë oloma nduwë ro tozi ti tulöri timo kiya te, “Upöke bo yaga.”

### *Pölo Odro Bici Lende Abo*

<sup>XXXVII</sup> Kina odo bo kanya naga nima kedü ko'do 'deni 'do toja Pölo mi reki 'bënni tine, bo iya zi bo



dönni nima, bo iya te, "Moma'jo rōma zīyī, i'di miya wa mōto."

Bo nima iya te, "Dēmba ikali kpa Giriki? <sup>XXXVIII</sup> Nī na dē rō bō Ezipeto ma tōnē ko'dō ya ti turu kēnyī mōkō ti bō akupō kuluku 'butē bi modōomota (4000) ne?"

<sup>XXXIX</sup> Pōlo iya te, "Ma rō Yudayi di Taraseso ame rō gawo ma dō kīlēbī 'ba dōyayi 'ba Kilikiya ne. Moma'jo rōma zīyī, i'di ma milende zi bilaka naga nime."

<sup>XL</sup> Bō nima utī dōmo ngī kōzō a nima tara zi bo. Kina bo kōrō ngī dō bi tēkī nima bo kīyēyī dō kōzī bo zi bilaka naga nima 'dō kudumō. Kina dōdō lījē kudumō 'deni tine, bo ebe ngī tilende zīnni rō kpēnni Yudayi.

## XXII

<sup>I</sup> Bo ilende zi tīndī naga nima, bo iya te, "Bu ma ga ti lōndō ma ga, uwōke mēdī modōrō bīcī lende ma nime ziye."

<sup>II</sup> Kina dōdō lījē kuwō Pōlo 'deni kilende zīnni rō kpēnni Yudayi tara tine, lījē udumō ngī pili. Bo iya te, <sup>III</sup> "Ma rō Yudayi, öyō ma Taraseso ame rō gawo 'ba Kilikiya ne. Ulu ma mī Yerosalema bine. Gamalele na kiyandi ma ti toro kō'du ki'di ame ki'di mōlo zi 'bu ze löbu ga ne laka. Mō'bō gbī to'dōkō to'dō lende 'ba Bōko'ba rō mbēmbē kōzō ama kpe pili kēddike rō to'dō mo tōne ne.

<sup>IV</sup> Moloma todō gomō rō bilaka gō kō'du 'ba kōri 'ba Yēsu nime mī'di kupō mōto ga yaga. Ya mōto ga 'bēnni ame ga rō bōtōni ni kpaki ti 'ja moloma tinda'ba mo ti'di mo mī maboso. <sup>V</sup> Bō dō bō akumu ni ti bilaka ma löbu ze ga pili ti kiya gbī ziye lende ma nime rō ma laka. Lījē na tōnē kugu waraga zō koja ma timo zi ya ma 'beze ame ga mī Damaseke ne 'dō tinda'ba ya ame ga rō 'ba Yēsu ne di yayi kudōdu ko'de kako bine todō karama dōmo.

<sup>VI</sup> Kina dōdō mari mōmō 'deni ngōsi ngila Damaseke tine, mī zana kada yō na bi kōpō ma rō dō kiteli kunyī ngī di mītorō kiyōpō gō bi toko yaga di yida rōma. <sup>VII</sup> Kina mila'ba ngī

bēri, tine muwō birō kilende zō iya te, 'Solo, Solo, gō wa'di na kēddi koworo kulōwō todō gomō rōma te teyi?'

<sup>VIII</sup> Miya te, 'Nere, nī yē mo na?'

Birō nima ileki zō, iya te, 'Ma na rō Yēsu 'ba Nazareta ame kēddi koworo kulōwō timo ne.'

<sup>IX</sup> Ya ame ga tō yayi ne o'ja bi kōpō nima, tine lījē uwō lende nima kiya rōni zō ne dē. <sup>X</sup> Miya te, 'Wa'di na gō mo'dō ya, nere?'

Nere Yēsu ilende zō iya te, 'Ēnyī kari mī Damaseke, bō mōto ēdī yayi bo ti kiya wa ame ga pili Bōko'ba kiyija 'deni zīyī to'dō mo ne.'

<sup>XI</sup> Bi kōpō kulōwō nima iyōlu kōmō ma 'deni, ya ame ga tō yayi ne na kinda'ba kōzō kokōkō ma kari Damaseke.

<sup>XII</sup> Bō mōto di Damaseke yayi rō Ananiya. Bo ö'bō nduwē toro Bōko'ba gbī ti kō'du ki'di mo ga. Yudayi ame ga pili kēdī koloma yayi ne iya lende abo pili rō ma laka. <sup>XIII</sup> Kina bo kako ngī kōrō ngila ma, bo iya te, 'Bō lōndō ma Solo, o'ja bi ti.'

Kina kōmō ma kōpō ngī mōngō bi dō bo. <sup>XIV</sup> Bo iya te, 'Bōko'ba ame 'bu ze löbu ga koro ne igeli yi 'deni tikali ako'dōkō abo gbī to'ja kole kōto laka abo gō kuwō mugu mo <sup>XV</sup> 'dō ki'di kiyētī wa nime ko'ja kina kuwō gbī ne zi bilaka 'ba dōyayi pili. <sup>XVI</sup> Kinza dōyī kīlēyī dē kpe, ēnyī ki'di kōdō mini 'ba bapatisi dōyī. Kina ititi Bōko'ba 'dō kola yi gō lende kēnyē 'bī.'

<sup>XVII-XVIII</sup> Kina ko'ja mileki 'deni Yerosalema bine mari to'dō mōtu mī reki 'ba rō löbu 'ba Bōko'ba na kinē nere Yēsu kileme rōni ngī zō. Bo iya te, 'Bilaka 'ba mī gawo nime inza ki'di dönni gō wa ama ga kēddi kiya dōmōyī ma. Ēnyī welo di bine kari.'

<sup>XIX</sup> Miya te, 'Nere, bilaka naga nima ikali ma moloma rō tilaki tinda'ba ya ame ga ki'di dönni gō lende 'bī ne di mī rō 'ba mōtu ma konzi pili moloma tomba mo. <sup>XX</sup> Mī kada ma kēdī kupō Setepano bō kiyētī lende 'bī mēdī gbī teyi yayi

tutì gò lópò nima tonḡo gò bəḡo 'ba ya ma kupò bo naga nima.'

XXI Yèsu ileki zò, iya te, 'Ènyì kari, mèdì moja yi zi bə lówò ame ga kèdì koloma ḡbò rə ma kəwə ne.'

### *Tudödu Pòlo*

XXII Lende ma Pòlo kèdì rə tiya mo zi tìndì naga nima na kəzə a nime te. Kina ədə lījè kuwò lende nima bo kiya gò kò'du 'ba bə lówò ne 'deni tara tine, lījè oke dəmo ḡḡi kulòri timo rə ma kembe kiya te, "Upò bo yaga. Bilaka ma tara ola dè 'biri koloma."

XXIII Kina lījè kebe ḡḡi tulòri rə ma kembe kəzə timo rə ya towawa bəḡo 'bènnì ga ti tulì yayi.

XXIV Kina bə də bə kanya nima ki'di bə kanya abo ga ḡḡi koto Pòlo kari mī gò bi 'ba loma 'bènnì 'də komba ti korobayi 'də bo kiyèti lende tə nima bilaka kèdì kulòri də bo gəmo ne.

XXV Kina ədə bə kanya kudödu Pòlo 'deni 'də tomba mo tine, Pòlo iya zi bə kèlu ame yayi ne, iya te, "Kò'du ki'di 'ba Romo ota gò tomba bilaka 'ba Romo ame ko'də burè mo dè gba ne dè su di ziye?"

XXVI Bə kèlu nima ari kiya zi bə də bə kanya nima, iya te, "Ti ko'də tondo? Bə nime 'dè bilaka 'ba Romo na."

XXVII Kina bə löbu nima kari ḡḡi tititi Pòlo. Bo iya te, "Iya zò, nī ḡḡi rə ma laka rə bilaka 'ba Romo?"

Pòlo iya te, "Ma ḡḡi rə ma laka."

XXVIII Bo iya te, "Ma gbagba ma mopi ḡirisì rə ma kènyè to'də rəma rə Romo."

Pòlo iya te, "'Bama öyö ma molo rə Romo."

XXIX Gò kò'du nime na bə ki'di 'də komba bo naga nima kilipètè ḡḡi yaga di rə Pòlo. Bə ma löbu mo nima ḡḡi rə tikere römöyì bo i'di 'deni kudödu Pòlo ame rə bilaka 'ba Romo ne.

### *Burè Rə Pòlo*

XXX Mī bi kèzè ma di pötö mo bo o'dəko gba tikali lende tə nima Yudayi kususu Pòlo gəmo ne. Kina bo kope Pòlo ḡḡi yaga bo ki'di löbu

'ba bə akumu ni ti bilaka ma löbu 'ba Yudayi pili kotəto rönni. Kina bo koto Pòlo ḡḡi ki'di kəwə kəmonì.

## XXIII

I Pòlo onḡo bi toko də bilaka naga nima kotəto rönni yayi ne. Bo iya te, "Löndö ma ga, mikali 'deni di yimö ma rə ma keke kəmo Bəko'ba mī loma ma ḡbò kəmo mī kada nime təne."

II Gò kò'du mo na Ananiya ame rə bə də bə akumu ki'di ya ma kèdì kəwə ḡḡila Pòlo yayi ḡḡi gò kokəso kpamo. III Pòlo iya te, "Nī, Bəko'ba ti kokəso yi 'deni ḡbì tara. Nī bə kəmo kandi nime, nī ḡḡi kəzə tēli ḡḡoro ame kora kəmo mo keke kulöwö ne. Oloma yayi bi to'də burè ma ti kò'du ki'di 'ba Bəko'ba kinza ma ko'də dè yə keke aa ki'di bilaka 'də komba ma."

IV Ya ame ga pili yayi ne iya te, "Èddì kiti'ja bə ame Bəko'ba ki'di 'deni rə bə də bə akumu abo ga ne tara gò wa'di?"

V Pòlo iya te, "Wu, löndö ma ga, mikali bə dè rə bə də bə akumu 'ba Bəko'ba. Römöyì ugu mī buku 'ba Bəko'ba iya te, 'Kinza kiya kpa kènyè dè rə bə ame mbiri də bilaka 'be ga ne.' "

VI Pòlo ikali ya mətə ga di mī löḡḡö bə kotəto rönni naga nima rə Sadoke, mətə ga rə Parosi. Kina bo kilende zinnì rə ma kembe, bo iya te, "Löndö ma ga, ma rə Parosi molo kako di zi 'bu ma löbu ga. Ne kina me kèdì 'deni ko'də burè ma təne gò kò'du 'ba tədo 'ba tōku di mī tölè nime mikali kèdì rə ma laka ne."

VII Gò lende nime bo kiya te ne, na ya ame ga rə Parosi ne keke ḡḡi togba kpennì ti ya ma rə Sadoke. Kina bilaka naga nima kotəto dönni yayi ne koza minni ḡḡi. VIII Ya ame ga rə Sadoke ne iyèni 'bènnì wa mətə inza rə tədo 'ba tōku di mī tölè, malayika ni ti wa mətə kideki rə marinyi inza ḡbì. Tine Parosi ni i'di 'bènnì dönni pili gò lende 'ba wa naga nime. IX Kina ko'de lamo ma löbu ḡḡi ti də kudu. Bə kəmo

kiyandi mato ga ame ro Parosi ne enyi ngi ro 'diri ti Sadoke ni kiya te, "Do'ja wa ma kenyē mato dē di ro bo nime. Motoga malayika ala marinyi na ti kilende 'deni zi bo."

<sup>X</sup> Bilaka naga nima ngi pili ro 'diri kina kaga ngi ro bo do bo kanya nima motoga ya naga nima ti koto Polo ngi mi lōngō lijē kupō yaga. Gō kō'du mo na bo ki'di bo kanya abo ga ngi kari mi lōngō bilaka naga nima kinda'ba Polo kari timo mi bi 'ba loma 'benni.

<sup>XI</sup> Mi korondo mo nima na nere Yēsu kileme rōni zi Polo, iya te, "Oloma ti mi kēddi. Iya lende ma 'deni zi bilaka mi Yerosalema bine, kina gbī tara mēdi mi'di yi kari kiya lende ma zi bilaka mi gawo 'ba Romo."

### *Titeri Polo*

<sup>XII</sup> Mi bi kēzē ma di pōtō mo na Yudayi mato ga kototo dōnni ngi toyō lende ro bo. Lijē ulōmu rōnni 'do tonyo wa mato dē, tuwē wa mato dē gbī odo kiya te lijē kupō Polo dē ngi du titi yaga. <sup>XIII</sup> Bo kulōmu rōnni naga nima ēdi nbō kozo 'butē sowo ti dōmo teyi tara. <sup>XIV</sup> Kina lijē kari ngi zi bo do bo akumu ti ya ma löbu naga, kiya te, "Dulōmu roze 'deni 'do tonyo wa mato dē, tuwē wa mato dē gbī odo kiya te dupō Polo dē ngi du titi. <sup>XV</sup> Kina me 'deni kpe ti ya ma löbu mato ga 'do kojake laja kari zi bo do bo kanya 'ba Romo nima kiyake te o'dokoke toma kori 'ba lende 'ba Polo nima laka, bo koja kako ziye. Tine dēdi dari toda do bo kori 'do dupō bo yaga gba kinza bo kōmō ziye bine."

<sup>XVI</sup> Ne tine kole 'ba lēmī 'ba Polo ni uwō lende nime 'deni. Kina bo kari ngi mi gō bi 'ba bo kanya naga nima yayi kiya lende mo zi Polo. <sup>XVII</sup> Kina Polo kidēki bo kēlu mato ngi kiya teyi, iya te, "Kole nime ēdi ti lende mato 'do tiya mo, oto bo kari zi bo dōye ma löbu nima."

<sup>XVIII</sup> Bo kēlu nima oto kole tōnē kari zi bo ma löbu 'ba dōnni nima, kiya te, "Bo maboso nime 'dē kidēki ro Polo ne idēki ma mari zi bo tine

bo iya te kole nime ēdi ti lende tiya mo 'do mo'de ziyi."

<sup>XIX</sup> Kina bo löbu tōnē kinda'ba kōzi kole nima ngi kari timo 'beri yaga tititi kpamo. Bo iya te, "Lende wa'di na kako timo 'do tiya mo zō?"

<sup>XX</sup> Kole nima iya te, "Yudayi mato ga ususu kpenni 'deni 'do tititi yi toja Polo zinni tilēndō mi kpa kototo 'benni kozo 'do toma kori 'ba lende mo laka tara. <sup>XXI</sup> Ne kinza kuti dē go lende 'benni nima. Ya 'benni mato ga ma 'butē sowo ti dōmo teyi ēdi ro toda do bo kori. Lijē ulōmu rōnni 'deni 'do tonyo wa dē kuwē wa mato dē gbī odo kiya te lijē kupō Polo dē ngi du titi. Kina me lijē kēdi 'deni ro tidabi do lende ma kileki 'bēyi."

<sup>XXII</sup> Bo löbu nima ileki kiya zi kole tōnē, iya te, "Kinza kari kiya dē zi botō mato, kiya te iyēti go lende nime 'deni zō."

Bo oja kole nima kari ē'bēni. <sup>XXIII</sup> Kina bo kidēki bo kēlu ma riyo kako zi bo kiya zinni, iya te, "I'dike bo kanya ma kuluku sowo 'be ga kēdi ndō do ndinni ti worota 'ba do kosani kuluku koto kodo dōmo 'butē riyo ti bo mee kuluku sowo 'do lijē kēnyi ti ndi kada kōmō 'deni modōmosowō mi korondo nime kari Kayisariya. <sup>XXIV</sup> I'dike kosani mato ga kēdi ndō zi Polo ni 'do kēki dōmo 'do karike pili tinni laka zi Pelika turu bo dōyayi nime."

<sup>XXV</sup> Kina bo kugu waraga ngi kozo a nime te, <sup>XXVI</sup> "Ma Kola-wodiyo Lusīya mēdi ti mi kēyi tugu waraga ma nime ziyi nere ma Pelika, mumōtō yi. <sup>XXVII</sup> Bo nime Yudayi inda'ba ko'doko tupō mo, ne tine mari mikali bo ngi ro Romo. Gō kō'du mo na mari ti bo kanya ma ga mōmō bo yaga di zinni. <sup>XXVIII</sup> Mo'doko tikali lende to nime lijē kusus bo gōmo ne. Kina moto bo kari mi kpa kototo 'benni. <sup>XXIX</sup> Tine mari mikali lende mo lijē ususu bo gō kō'du ki'di 'benni mato ga. Inza ro lende ma mbiri ma 'do kupō bo ala ti'di bo mi maboso gōmo. <sup>XXX</sup> Muwō lende mo di zi bo mato tēgē ya naga nima ususu

kpënni 'deni ro bo nime 'do tupö mo. Kina me mëdi moja bo ngi kari ziyi yayi. Miya 'deni gbi zi bo kususu bo naga nima 'do lijë kari 'jaa tiya susu 'bënni nima ziyi."

### *Rija Ti Pölo*

**XXXI** Kina bo kanya naga nima ko'do ngi kozo ame kiya zinni ne tara. Lijë ogba Pölo mi korondo nima kari timo nbö kömö mi gawo 'ba Andipatori. **XXXII** Mi bi kezë ma di gomo tine na ya ma ti ndinni mo ga kuyi 'bënni dönni ngi kileki mi go bi 'ba loma 'bënni mi Yerosalema. Ya ma do kosani naga nima na kari nduwë ti Pölo **XXXIII** kömö Kayisariya. Kina lijë kari ki'di waraga tönë ngi zi turu bo doyayi Pelika koto ti Pölo.

**XXXIV** Pelika idëki waraga nima kina bo kititi Pölo, bo iya te, "Öyö yi mi doyayi ma yala?"

Pölo iya te, "Öyö ma mi doyayi 'ba Kilikiya."

**XXXV** Tine Pelika iya te, "Odo bo kususu yi naga nima kömö 'deni na 'jaa ti moma kori 'ba lende 'bi."

Kina bo ki'di bo kanya ngi koloma toda bi ro Pölo di mi rö ame bo dolinq Erode kubö 'deni molo ne.

## **XXIV**

### *Yudayi Ususu Pölo*

**I** Di pötö tö'dö do muyi tine na bo do bo akumu Ananiya ni ti ya ma löbu mato ga kozi ngi kari Kayisariya ti bo kpa kitigo 'ba burë mato kidëki möyi mo ro Tërutulö. Lijë ari kususu Pölo zi turu bo doyayi nima ro Pelika ne. **II** Kina odo ko'de Pölo 'deni tine na Tërutulö kebe ngi tiyëti go susu 'ba ro Pölo zinni, iya te, "Nere ze, akikali 'bi ro mbëmbë, ame laka ko'do 'bi ko'de loma do kilëyi 'deni zize nbö komo koo konzi. **III** Ze nburu ti mi këyi go nere ko'do 'bi ame ko'de lende laka 'deni kulöwö zize ne. Dileki yë'di ziyi ro mbëmbë. **IV** Ne kinza mirasi kada 'bi dë kulöwö. Moma'jo roma ziyi 'do kuwö lende mbowa ze nime ti mi këyi. **V** Bo nime dikali bo ro

bo do kirasi. Bo i'di bilaka ze ga 'ba Yudayi ko'do ayayi 'deni pili kote mi doyayi. Kina bo na gbi ro bo do ya ma tönë ga didëkike ro bilaka 'ba Nazareta ne. **VI-VII** Bo o'doko tirasi rö löbu 'ba Boko'ba ame mi Yerosalema ne. Go kö'du mo na me dinda'ba bo. **VIII** Odo kititi kpa bo ni eddi kikali ngi gbi wa naga nime dususu bo gomo ne pili ro ma laka."

**X** Lende nime Tërutulö keddi kiya te ne na Yudayi ma laki kuti ngi pili gomo kiya te, "Ngi ro ma laka."

**X** Kina Pelika ki'di Pölo ngi kënyi toro 'do kilende. Pölo iya te, "Nere ma, mikali yi ro bo do kiti 'ba burë mbiri do bilaka ze ga mi komo koo konzi. Ma tone ti mi këyi tiyëti go lende ma ziyi. **XI** Odo kititi bilaka pele go lende ma lijë ti kiya gbi ziyi kozo a nime te, tö'dö 'ba kada ame mari yimo to'do motu zi Boko'ba mi Yerosalema ne gba nge do 'butë domoriyo. **XII** Ya naga nime lijë o'ja ma dë du te to'do kowasa ti botu ma koto mato di mi rö löbu 'ba Boko'ba. Kina lijë o'ja ma dë gbi ti'di bilaka ko'do ayayi di mi rö 'ba motu mato ala di mi gawo. **XIII** Oto mato ame ngi go kileme susu 'bënni nima ro ma laka ne inza du te. **XIV** Lende ma kodoro mo na nge me. Mëdi moja laja 'ba Boko'ba ma 'bu ze löbu ga 'ba Yudayi pili koro ti tösö go kori 'ba Yësu. Kina me lijë ya naga nima iya te kori nime ro ma kënyë. Ne ma 'bama mi'di doma 'deni pili go lende ame ga kugu mi buku 'ba kö'du ki'di 'ba Boko'ba gbi ti buku 'ba bo kumë lende abo ga. **XV** Kina me mëdi 'deni ro toda do kada 'ba tako 'ba Boko'ba toja bo lende laka ni kpaki ti bo lende kënyë yaga di mi tolë, gbi kozo ame lijë ya naga nime keddi ro toda domo ne. **XVI** Go kö'du mo na mogbo roma 'deni mö'bö tedi ro ma laka komo Boko'ba gbi komo bilaka lesi.

**XVII** Di pötö komo koo konzi ame ga mo'do nbö ro ma kowo di ro Yerosalema ne na me mileki to'de girisi zi bo lisa ze ga gbi ti'di kpa közi mi rö löbu 'ba Boko'ba. **XVIII** Kina me



ya naga nima kari ko'ja ma di yayi ko'ja mo'do dölëti 'ba ti'di roma ro ma koro komo Boko'ba 'deni. Tine tindi 'ba bilaka oto inza du te to yayi, kina ayayi oto inza gbi. Yudayi mota ga ame di Asiya ne edi gbi yayi. XIX Ne odo kiya te lije ko'doko tususu ma i'di lije kako kususu ma komoyi bine. XX Ne odo kinza tara lije ame ga bine ne ti kiya ziyi odo kiya te lije ko'ja ama kenyë mota ra di mi lende ma ame lije koloma ro toma kori mo di mi kpa kototo 'benni ga ne. XXI Motoga lende koto nime na ti lije kususu ma gomo ziyi, ame miya te, 'Eddi ko'doke bure ma tone go lende nime mikali tado 'ba toku di mi tole kedii ro ma laka ne.' "

XXII Tine Pelika uwö kori 'ba lende 'ba Yesu 'deni molo laka. Kina bo kenyi ngi toro kiyeyi lije gba kinza kodoro bici lende nima. Bo iya te, "Odo Lusiya bo do bo kanya nima komo tine na 'jaa ti mongo lende nime."

XXIII Kina bo ki'di bo kelo ngi 'do kongo go Polo, tine kola koloma ro do ngolo kinza kota go lepi bo ga de di bi tako tori bo.

#### *Polo Oro Komo Pelika Ni Ti Durusila*

XXIV Di potö tö'dö do ndö tara na Pelika ni kari ngi ti 'ja abo Durusila ame ro Yudayi ne koja laja go Polo 'do kako zinni. Bo oje mbili bo go ma Polo kedii kiya lende 'ba ti'di do go kö'du 'ba Yesu. XXV Kina Polo koloma ngi ro tiyëti lende 'ba tedi ro ma laka komo Boko'ba ti togbo do yida ro gbi ti lende 'ba tako 'ba Boko'ba bi to'do bure 'ba dolinjo nime kada mota. Lende nime i'di Pelika ngi kedii ro tikere. Bo iya te, "Ari toti, ti moja laja 'jaa goyi tako tilende tö odo kiya te medi le."

XXVI Bo omeri 'ba bo tegë motoga Polo ti kugö komo bo ti girisi. Kina bo koloma ngi nduwë toja laja go Polo tako tilende ti bo.

XXVII Mi riyö 'ba koo ma di potö lende nime na bo mota kidëki ro Porokiyo Peseto kinda'ba kiti 'ba turu 'ba dayayi nima ngi 'bato di

potö Pelika. Tine Pelika o'doko 'do Yudayi kedii ti mi keyi ro bo. Go kö'du mo na ki'di bo ngi kola Polo kinza tope mo yaga mi kada nima.

## XXV

### *Polo Iteri Tongo Turu Ma Löbu*

I Di potö tö'dö do mota 'ba tömö abo 'ba Peseto mi dayayi nima na bo kenyi di Kayisariya yayi kari Yerosalema. II Kina löbu 'ba bo akumu ni ti ya ma löbu 'ba Yudayi mota ga kari ngi tususu Polo zi bo. III Lije olo'ba rönni zi bo 'do bo ki'di mi bo keyi rönni bo koja Polo kari zinni Yerosalema. Lije iya tara romoyi lije ususu kpenni 'deni 'do tupö Polo di go kori. IV Tine Peseto iya te, "Ede ro toda bi ro Polo mi Kayisariya, kina me ma gbi medi mo'do tari yayi. V Odo bo kirasi lende mota i'dike löbu 'ba daye ga kari tö 'do kususu bo zö di yayi."

VI Ne tine bo oloma titi ko'do tö'dö kozo do modomota gbi aa kozo do 'butë ni tara kina 'jaa bo kileki Kayisariya. Mi bi kezë ma di gomo na bo kari koloma ngi mi bi 'ba bure kidëki Polo 'do ko'de kako zi bo. VII Kina odo Polo komo 'deni tine löbu 'ba Yudayi ame ga kako di Yerosalema ne enyi koro ngi kuru bo tususu bo ti lende konya ame ga ro ma kenyë ne. Tine lije ikali de ma 'do ti'di susu 'benni naga nima kedii ro ma kodoro. VIII Kina Polo kenyi ngi tiyëti go kö'du ma 'ba bo. Bo iya te, "Moro kö'du ki'di 'ba Yudayi pili kinza to'do wa ma kenyë mota. Mirasi rö löbu 'ba Boko'ba de gbi, kina mo'do ya to de gbi ti bo dolinjo ma löbu 'ba Romo."

IX Peseto o'doko 'do mi Yudayi keyi ro bo. Go kö'du mo na bo kileki kiya zi Polo, bo iya te, "Ti kuti do tari Yerosalema 'do mari mo'do bure 'bi di yayi?"

X Polo iya te, "Go bi 'ba bure 'ba bo dolinjo ma löbu 'ba Romo na me, o'do bure ma ngi bine. Ikali gbi laka mirasi wa ma koto mota te de du zi Yudayi. XI Ne ma kiya te medi mirasi wa mota ame 'do kupö ma gomo ne

ra dēne minza moma'jo rōma zīyī 'dō tōmō ma di mī tōlē nime. Wa naga nime lijē kususū ma gōmo ne, ɔdɔ kiya te kinza rō ma laka kinza bōtɔ ki'di ma dē zīnnī. Moma'jo rōma zi bō dōliŋɔ ma lōbu 'ba Romo na 'dō kodɔrɔ bīcī lende ma nime."

<sup>XII</sup> Kina Peseto ni koloma ŋgī rō tilende gō kō'du mo ti ya ma kēdī ki'di lende zi bo naga. Bo ileki kiya zi Pōlo, bo iya te, "Ele, nī na me koma'jo rōyī 'deni 'dō bō dōliŋɔ ma lōbu 'ba Romo kodɔrɔ bīcī lende 'bī. Ti kari gbō zi bo."

### *Burē Rō Pōlo*

<sup>XIII</sup> Mī tō'dō dō konzi di pōtō lende nime na ŋere Agoripa ni ti lēmī bo Bērunikē kako Kayisariya yayi tumōtō Peseto. <sup>XIV</sup> Kina ɔdɔ lijē koloma 'deni kigabi yayi tine, Peseto iyētī gō lende 'ba Pōlo zi Agoripa. Bo iya te, "Bō mōtɔ Pelika ki'di mōlo mī maboso ēdī gba bine. <sup>XV</sup> Tōnē mari Yerosalema ne lōbu 'ba bō akumu ni ti 'ba Yudayi ni ususu bo zō tēgē 'dō modɔ karama dō bo. <sup>XVI</sup> Tine mileki dōmo zīnnī miya te dōlētī 'beze 'ba Romo o'dɔkɔ bilaka mo kēdī bi kōtɔ ti bō susu 'ba rō bo 'dō bo kiyētī lende ma 'ba bo gbī. Kina gbī di'di bilaka mo dē titi rō yawa zi bō kususū bo naga nima kinza ma ko'dō titi kōzɔ a nime. <sup>XVII</sup> Kina me mileki mako bine micayi dē kpe, mī bi kēzē ma di pōtō mo na mari ŋgī moloma mī bi 'ba burē mūdēkī 'dō ko'de bō nima kako zō. <sup>XVIII</sup> Momeri 'bama miya te mōtoga bō susu 'ba rō bo naga nima ti kususū bo gō lende kēnyē ma bo ko'dō. Tine lijē o'dō dē yō. <sup>XIX</sup> Lijē oloma za rō togba kpēnnī gō lende abo gō kō'du 'ba mōtu ko'dō 'bēnnī tō ne ga ti lende 'ba bō mōtɔ rō Yēsu kōlē 'deni mōlo, tine Pōlo iya te ēdī gba rō ma kīdīdī. <sup>XX</sup> Bi 'ba tikali lende mo ilikō za dōma. Mititi bo miya te ɔdɔ bo ti kutī dō tari Yerosalema 'dō mari mo'dō burē abo di yayi. <sup>XXI</sup> Ne tine bo ititi ma 'dō mi'di bō kanya koda bi rō bo ŋbō 'dō bō dōliŋɔ ma lōbu ze 'ba Romo na gō kodɔrɔ bīcī lende abo nime. Kina me mi'di bō kanya

'deni kēdī rō toda bi rō bo koda kada mo 'dō moja bo kari zi bō dōliŋɔ ma lōbu."

<sup>XXII</sup> Agoripa iya te, "Ma gbagba ma mo'dɔkɔ tuwō kpa bo."

Peseto iya te, "Ēddī kuwō kpa bo 'deni 'basī tīlëndō."

### *To'de Pōlo Kōmō Agoripa*

<sup>XXIII</sup> Mī bi kēzē ma di gōmo na ŋere Agoripa ni ti Bērunikē kēnyī ŋgī tari mī bi 'ba burē. Tine na bilaka kebe ŋgī pili tīlēlu lijē. Kina lijē kari ŋgī ti bō dō bō kanya ni ti turu 'ba dō gawo ni kōdɔ mī rō 'ba kpa kotɔtɔ. Kina Peseto ki'di ŋgī 'dō ko'de Pōlo kako kōrɔ kōmōnnī yayi. <sup>XXIV</sup> Bo iya te, "Ŋere Agoripa kpaki tiye kpe ya ame ga tize bine ne, oŋgōke bō nime. Bo na Yudayi ame ga pili mī Yerosalema ti ame ga bine ne konyo monda mo zō. Kina lijē pili kulōrī ŋgī timo, tēgē ola bo dē kpe konyo kpa bo. <sup>XXV</sup> Ne 'bama mo'ja wa mōtɔ ame ŋgī bo ko'dō 'dō kupō bo gōmo ne dē. Kina me bo oma'jo rō bo 'deni 'dō bō dōliŋɔ ma lōbu ze 'ba Romo na gō kodɔrɔ bīcī lende mo. Miteri toja bo kari, <sup>XXVI</sup> ne lende 'ba rō bo mōtɔ ame ŋgī mo'ja 'dō mugu mī waraga zi bō dōliŋɔ ma lōbu ne inza du te. Kina me mo'de bo 'deni tōne kako kōmōye. Tine ma dō kiteli mo mo'de bo kōmōyī, ŋere Agoripa, 'dō toma kōri 'ba lende abo laka 'dō ki'di mikali wa ame gō mugu mī waraga zi bō dōliŋɔ ma lōbu ne. <sup>XXVII</sup> Gō meri 'bama bine toja bō maboso kari rō ma sari kinza wa ma kiyētī gō susu 'ba rōmo ele dē."

## XXVI

### *Lende 'Ba Pōlo*

<sup>I</sup> Agoripa iya zi Pōlo 'dō kiyētī lende ma 'ba bo. Kina Pōlo kēnyī ŋgī tōrɔ kiyēyī dō kōzī bo kiya te, <sup>II</sup> "Ŋere Agoripa, ma tōne ti mī kēyī rōmōyī nī na me 'deni mēdī miyētī gō kō'du nime Yudayi naga nime kususū ma gōmo ne zīyī. <sup>III</sup> Nī na rō bō kikali dōlētī ze 'ba Yudayi pili

ti kowasa mo ga. Moma'jo rōma zīyī tuwō lende ma nime ti mī kēyī.

**IV** Yudayi pili ikali gō loma ma ame moloma tōnē mī lōngō bilaka ma ga ko'ja mēdī gba mbowa kina gbī mī Yerosalema ne. **V** Ɔdo lijē ko'doko pele tiya mo zīyī lijē ti kiya gbī te, lijē ikali ma moloma mō'bō rō Parosi, kina ze Parosi ni na gbī rō bō tō'bō togbo rōze kinza tīyēyī mī kō'du ki'di 'ba Boko'ba rō dō kiteli di dō bilaka ma laki. **VI** Mi'di dōma ḡburu kō'bō gō wa tōnē Boko'ba kiya to'dō mo zi 'bu ze lōbu ga ne. Gō kō'du mo na me 'dō ki'di ko'de ma tōne mī gō bi 'ba burē nime. **VII** Rō ma laka bilaka pili 'ba dō gōli 'butē dōmorīyō ze naga nime ogbo rōnnī 'deni tumōtu Boko'ba rō gō bi kēzē pili 'dō lijē ko'ja wa ame bo kēdī ko'dō ne kada mōto. Kō'du 'ba wa naga nima na Yudayi naga nime kebe kususū ma gōmo. **VIII** Kpe bilaka lesi, gō wa'di na ko'dokoke dē ti'di dōye gō lende 'ba Boko'ba nime bo ki'di tōku kēnyī kōdō yaga di mī tōlē ne?

**IX** Ma tōnē mōlo bine momeri miya te ma laka mo na zō 'dō moworo ti bō ki'di dōnnī gō lende 'ba Yēsu 'ba Nazareta. **X** Kina moworo 'deni tōnē tīnnī tonḡbenḡbe lijē di mī Yerosalema. Bō dō bō akumu i'di kōzi kakpa mo zō moloma toboso bilaka ma konzi 'ba kanisa. Mī kada ma kōdō karama 'ba tōlē dōnnī naga mēdī gbī teyi yayi tuti gōmo. **XI** Mō'bō nduwē todō gomō rōnnī di mī rō 'ba mōtu pili 'dō ki'di lijē kola gō ti'di dōnnī gō lende 'ba Yēsu. Yimō ata ḡḡ rōnnī rō mbēmbē moloma tozi gōnnī kpaki kebe mī gawo ma lōwō naga tinda'ba lijē.

**XII** Gō kō'du mo tine bō dō bō akumu ni i'di kōzi kakpa zō 'dō tari to'dō mo gbī tara di Damaseke. **XIII** Tine di gō kori yayi 'deni mī zana kada na mo'ja bi kōpō ame kōbō kiteli kada ne ḡḡ kunyī kako di mītorō kiyōpō bi toko yaga di rōze ti ya ame ga tō ne. **XIV** Kina dila'ba ḡḡ pili bēri. Tine muwō birō kilende zō rō kpa Yudayi kiya te, 'Solo, Solo, gō wa'di na kēddī koworo kulōwō

todō gomō rōma teyi? Gō wa'di na nī kēdī kōdō gomō rōyī ḡḡ kōzō sa ame kīrērī rōnī kēdī kōmba pele ko'doko tari dē ne tara.'

**XV** Miya te, 'ḡere, nī yē mo na?'

Bo iya te, 'Ma na rō Yēsu ame kēdī koworo kulōwō timo ne. **XVI** Tine ēnyī kōrō tōrō, mileme rōma 'deni zīyī tōne ti'di yi rō bō laja bō tīyētī wa naga nime ko'ja ne zi bilaka gbī ti wa ma mēdī mileme zīyī. **XVII** Tī mōmō yi di zi ya e'be ye ga gbī di zi bō lōwō. Mēdī moja yi kari zīnnī **XVIII** tīyōpō kōmōnnī, tileki lijē di mī bi kōlu 'ba Satani kako mī bi kōpō 'ba Boko'ba. Lijē ti ki'di dōnnī 'deni ḡḡ gō lende ma. Kina Boko'ba ti kola lijē ḡḡ gō lende kēnyē 'bēnnī ga kōdō'bō lijē ti ya mōto ga ame bo kigeli 'deni rō 'ba gbagba bo ne.'

**XIX** ḡere Agoripa, wa nima kileme rōnī zō di mītorō ne milagi dē tuwō dōmo. **XX** Mari ḡḡ misaki tiya lende 'ba Boko'ba titi dōgba mī Damaseke kebe mī Yerosalema gbī kote mī dōyayi 'ba Yudayi pili gbī zi bō lōwō. Miya 'deni zi bilaka pili 'dō koto dōnnī di mī lende kēnyē 'bēnnī ga kako kuwō dō Boko'ba, kina gbī 'dō to'dō wa ame ga gō kileme dō koto 'bēnnī ga di mī lende kēnyē ma mōlo. **XXI** Gō kō'du mo na me Yudayi kinda'ba ma di mī reki 'ba rō lōbu 'ba Boko'ba ko'doko tupō ma. **XXII** Ne Boko'ba na me kokonyi ma ḡbō kōmō mī kada nime tōne ki'di ma tiya lende abo zi ya ame ga rō lōbu ni ne kpaki ti bilaka ma laki. Lende nime inza 'beri di gō ma tōnē Musa ni ti bō kumē lende 'ba Boko'ba ma mōlo naga kiya te ēdī ko'dō rōnnī ne. **XXIII** Ame kiya te Kurisītō ame Boko'ba koja kako dōliḡo nime bine ne ēdī kombi gomō. Kina bo na ti kēdī rō dōndende 'ba tōdō 'ba tōku di mī tōlē 'dō koyi kori 'ba dīdī zi Yudayi pili ti bō lōwō."

#### *Peseto Embe Dō Polo*

**XXIV** Gō lende nime Polo kiya te ne na Peseto kēnyī kembe ḡḡ dō bo, iya te, "Polo, nī 'deni rō rumō. Tīdēki waraga kulōwō uyī yi 'deni."

XXV Pɔlo iya te, “Nere ma, minza rɔ rumö. Lende nime mēdi miya ne lende 'ba rumö na dē, lende ma laka na. XXVI Nere Agoripa pele ikali kō'du mo gbī kina me mēdi miya 'deni zi bo rɔ dɔ ngölö. Mikali ngī bo uwö lende mo ga 'deni pili römöyī o'dɔ rōnī dē kebe gɔ ngolɔ'bo. XXVII Nere Agoripa, nī nime i'di dōyī ngī gɔ kō'du 'ba bo kumē lende 'ba Boko'ba ma dɔgba tōnē ga na? Rɔ ma laka mikali ngī i'di dōyī gomo.”

XXVIII Agoripa iya te, “Pɔlo omeri 'bēyī iya te ti koco ma ngī welo mēdi rɔ 'ba Kurisitö?”

XXIX Pɔlo iya te, “Mititi Boko'ba 'dɔ pele nge welo ala ndɔ yayi bo ki'di yi kpaki ti bilaka naga nima kēdi kuwö lende ma tōne ne kēdi rɔ 'ba Kurisitö gbī kɔzɔ 'bama te, tine nge kinza zingiri nime.”

XXX Kina Agoripa ni kēnyī ngī tɔrɔ ti Peseto ti Bērunikē ti ya ame ga tinnī yayi ne tɔdɔ yaga. XXXI Bilaka naga nima pili oloma rɔ tiya mo rɔ gɔ rōnnī, iya te, “Bɔ nime o'dɔ wa mɔtɔ ame ngī 'dɔ kupö bo ala koboso bo gomo ne dē.”

XXXII Tine Agoripa ileki kiya zi Peseto, iya te, “Ma kiya te Pɔlo koma'jo rɔ bo dē 'dɔ bo dɔlɔɔ ma löbu 'ba Romo na gɔ kodɔrɔ bīcī lende abo nime dēne 'dɔ kope bo ka ngī yaga.”

## XXVII

### *Tari 'Ba Pɔlo Romo*

I Kina ɔdɔ Peseto ko'dɔkɔ 'deni 'dɔ toja ze kari Romo tine, bo i'di Pɔlo ni ti bo maboso mɔtɔ ga ngī zi bo kēlu mɔtɔ kīdēkī rɔ Yuliyö 'dɔ ki'di kēkī mī sorope ma löbu koto Italiya. Bɔ nima na rɔ bo dɔtumu 'ba bo kanya ma kīdēkī rɔ “Bɔ kanya 'ba Bɔ Dɔlɔɔ ma Löbu.” II Bo o'ja bo sorope mɔtɔ ga 'ba Adaramota kēdi ko'dɔ tari mī gawo mɔtɔ ga ma mī dɔyayi 'ba Asiya. Kina bo ki'di ze ngī dēkī mī sorope 'bēnnī nima. Aritaroko bo Makedoniya di mī gawo 'ba Tesalonika ne ēdī gbī tize yayi.

Dēnyī ti sorope di mī dɔyayi 'ba Yudayi yayi. III Mī bi kēzē mɔtɔ na dari dōmō ngī Sidona. Tine Yuliyö ti mī kēyī abo ola Pɔlo ngī kari zi pɔri bo ga ame yayi ne gɔ kokonyi bo ti wa ma bo kēdi rɔ leri mo naga. IV Kina dēnyī ngī di Sidona yayi ti sorope nima tine lili i'di tome ngī rɔ ma kusē kako di kɔmɔze. Gɔ kō'du mo na dopa ngī kebe ngila Kupuriyö. V Di yayi na dari rɔ mī zana mini löbu diteli dɔyayi 'ba Kilikiya ni ti Pambuliya, dari dōmō mī gawo 'ba Mura mī dɔyayi 'ba Lukiya. VI Di Mura yayi tine na Yuliyö ko'ja bo sorope mɔtɔ ga kako di Alesandora kēdi kari Italiya, kina bo ki'di ze ngī dēkī mī sorope nima.

VII Kina dēnyī ngī di yayi ti sorope nima tine lili oloma ngī rɔ tome rɔ ma kusē kako di kɔmɔze. Kina dari ngī nduwē ndɔ do'dɔ tō'dö dɔ konzi nbö dōmō ngɔsi ngila dɔlɔɔ 'ba Kinido. Lili nima ola bi 'ba tari dɔgba dē kpe zize, na dugögö ngī diteli gɔ bi mɔtɔ kīdēkī rɔ Salomone dari nduwē kebe dɔ kapa dɔyayi 'ba Kurētē. VIII Dokoko rɔze ngī nduwē rɔ gomo ngɔsi kebe dɔ kpa götö nbö dōmō gɔ bi mɔtɔ kīdēkī rɔ “Kpaböñi ma Laka,” ngɔsi ngila dɔlɔɔ 'ba Laseya.

IX Kina doloma digabi ngī yayi. Kada 'ba kpa koro 'ba Yudayi kote rōnī, kina nyepe 'ba lili ma kēnyē 'ba lingere ti sorope na 'deni. Pɔlo iya zi bilaka naga nima mī sorope yayi ne, iya te, X “Rɔ ma laka gomo ma löbu ēdī ko'dɔ rōnī mī lingere ze 'ba tari dɔgba di bine. Akombi 'ba mī sorope pili ēdī kirasi rōnnī. Sorope ti kotopa 'deni kina tölē ti kēdi gbī bi mo zize.”

XI Ne tine bo dɔ sorope nima ti bo kugē mo oco ngī nduwē zi Yuliyö 'dɔ ki'di lijē kari kinza bo ki'di dɔ bo dē gɔ lende 'ba Pɔlo nima. XII Kpaböñi mo nima inza rɔ gɔ bi ma laka ame 'dɔ sorope ma löbu koloma teyi mī kpa dɔlili. Ya ma konzi mɔtɔ ga o'dɔkɔ tēnyī di yayi tari ti sorope nima kina kiyɔzɔ ngī tokoko mo 'dɔ



kari Pönikisi gɔ koloma yayi mi kpa dolili nima. Pönikisi na ti kpaɓɓi 'ba sorope ma löbu mɔto 'ba dɔyayi 'ba Kurètè teyi, kapa kari dɔ tɔrɔ.

### *Piwu Ti Mini Kikagba*

<sup>XIII</sup> Kpa lili ma kembe nima oke roni 'deni kola nge rɔ tome dɔziliwawa kako di dɔ ro'ɔ. Kina bo sorope naga nima omeri tēgē mɔtɔga ti dari dōmō timo nbō Pönikisi. Kina lijē kotɔ yamo kirindī ma kosi sorope rōmo nima ngi tɔrɔ. Dēnyi di yayi dari nduwē ngɔsi kebe dɔ kpa gōtō. <sup>XIV</sup> Ne mbowa tine yɔ na lili ma kēnyē rɔ dɔ kiteli ki'di ngi tome kako di dɔyayi. Ama na 'deni rɔ lili ma tōnē kidēki mōyi mo rɔ Yurakulō ne. <sup>XV</sup> Iyaya sorope ngi ki'di dikali dē kpe todɔrɔ kpamo, kina dola ngi gbɔ zi lili kukpīri timo.

<sup>XVI</sup> Dari dōmō ngɔsi ngila dōōtu 'ba Kawoda tine na kikētī lili 'jaa mbowa di rɔze. Kina doloma ngi rɔ topi rɔze gɔ sorope ma titi ame kosi bicī sorope ma löbu nima ne totɔ mo tɔrɔ. <sup>XVII</sup> Kina dotɔ ngi tɔrɔ mi sorope ma löbu kinza kōnzu ra mi mini. Bo sorope naga nima olo yaki sorope löbu nima ti kabi 'dɔ ki'di kitigɔ. Tine lijē ere kinza lili kitinjī sorope nima ra kari ku'bē rōni yaki tungulu 'ba yayi lida ame ga mi mini ngɔsi ngila dɔyayi 'ba Libiya ne. Gɔ kō'du mo na lijē kurōbō bɔngɔ ngi dɔ sorope löbu nima 'dɔ lili kitinjī kuyi kpamo timo. Kina sorope nima kiyōkō ngi nduwē kari tara.

<sup>XVIII</sup> Tine lili nima ö'bō ngi nduwē tome rɔ ma kēnyē kuwiti sorope. Mi bi kēzē ma di gōmo na bo sorope naga nima kisasi ngi rɔ tu'du akombi mɔtɔ ga gɔ mini. <sup>XIX</sup> Mi bi kēzē ma di gɔ ama tine, na lijē koloma ngi tu'du wa ame ga pele rɔ 'ba to'dɔ ndobo 'ba sorope timo ne gɔ mini.

<sup>XX</sup> Do'dɔ tō'dō 'deni dɔ konzi kinza ma do'ja kinē kada ni ti kēlu. Lili ö'bō ngi nduwē tome rɔ ma kembe, domeri 'beze diya te dinza dōmɔ kpe di kōzi tölē 'ba mini nima.

<sup>XXI</sup> Kina ɔdɔ bilaka 'ba mi sorope korɔ rōnni 'deni nbō kɔzɔ tō'dō dɔ ndō tara kinza tonyo ɔtɔ tine, Pɔlo ēnyi tɔrɔ kiya zinni, iya te, "Ma kiya te kēddi kuwōke dōma ra 'dɔ dolomake tōti Kurètè dēne gomɔ ma kɔzɔ a nime te inza ko'ja ze, dēne gbī wa 'ba mi sorope inza kikali tari gɔ mini. <sup>XXII</sup> Ne mi'di ame ziye 'dɔ kolomake ti mi kēddi. Ro ma laka bɔtɔ ma kɔtɔ mɔtɔ di mi lönggō ye nima bina inza kōlē mi mini nime. Sorope na nge ti kotopa ē'bēni. <sup>XXIII</sup> Rōmōyi ma bo laja abo 'ba Boko'ba na kina bo na gbī mēdi mo'dɔ mōtu zi bo, na me malayika abo kako kileme rōni zō ti korōndɔ ene kilende zō, <sup>XXIV</sup> iya te, 'Pɔlo, kinza kere dē kpe. Boko'ba ēdi ki'di yi kiyētī lende 'bi kōmɔ bo dolinjɔ ma löbu 'ba Romo. Bo Boko'ba ti ki'di mini kēyi rōyi kpaki ti ya ame ga pili mi sorope tiyi bine ne, ki'di ye kōmɔke di kōzi tölē 'ba mini nima.'

<sup>XXV</sup> Kina me miya 'deni ziye, olomake ti mi kēddi. Mikali ngi rɔ ma laka lende 'ba Boko'ba ēdi ko'dɔ rōni kɔzɔ ame kiya rōni zō ne tara. <sup>XXVI</sup> Tine lili ti kome sorope ze nime ku'bē rōni yaki dōōtu kotopa yaga."

<sup>XXVII</sup> Kina ɔdɔ lili kuwiti ze 'deni nbō tō'dō dɔ 'butē dōmosowɔ mi zana mini löbu tine, mi zana korōndɔ 'deni bo sorope naga nima omeri tēgē ti dōmō 'deni ngɔsi ngila dɔyayi mɔtɔ ga. <sup>XXVIII</sup> Kina lijē kosi kabi yaki kulugbi dōku ku'du tiyari mini timo. Tine lijē o'ja talo mo ēdi nbō kɔzɔ dōkōmɔ kumōgu 'butē sowɔ tara. Di pōtō mo ko'ja dari 'deni mbowa lijē o'dɔ gbī tara. Tine lijē o'ja talo 'ba mini ola 'deni dōkōmɔ kumōgu 'butē mota. <sup>XXIX</sup> Gɔ kō'du mo na lijē ngi rɔ tikere mɔtɔga sorope ti kari ku'bē rōni yaki dōku. Kina lijē kosi kabi ame ga kudōdu bicī sorope ne ngi yaki yamo kirindī mɔtɔ ga sowɔ 'dɔ ku'du mi mini 'dɔ kogbɔ sorope nima kinza kari. Lijē oloma rɔ tulōmu kpēnni zi akoro 'bēnni ga 'dɔ ki'di bi kēzē welo.

<sup>XXX</sup> Ya mɔtɔ ga ame kēdi ko'dɔ ndobo mi sorope yayi ne o'dōko

tu'bögö rönñi tiriña yaga. Lijë ope sorope ma titi tönë kudödu dö ma löbu 'beze nima yayi ne koja ti kowe kari bëri mĩ mini tindëndë rönñi timo 'dö kiya te lijë ëdĩ rō tosi yamo ma kirindĩ kano sorope nima togbo mo bëri. <sup>XXXI</sup> Tine Pölo ënyĩ kiya zi bō kanya naga nima ti bō kēlu 'ba dönni, iya te, “Ɖdō ya naga nima koloma dē tize mĩ sorope bine dinza dōmōke di kōzi tölē 'ba mini nime.”

<sup>XXXII</sup> Kina bō kanya naga nima koke kabi 'ba sorope ma titi nima ngĩ kola kari gō mini.

### *Sorope Kotopa*

<sup>XXXIII</sup> Mĩ kano gō bi 'deni tine na Pölo kebe ngĩ rō toco mĩ kēddi zi bilaka 'ba mĩ sorope naga nima pili 'dō konyo kpēnni. Bo iya te, “Tō'dō mo 'deni ñbō dö 'butē dōmosowō ame kō'bōke ngĩ rō meri kinza tonyo ɔto. <sup>XXXIV</sup> Milende ziye tōne, i'dike miye kēddi konyoke kpēye 'dō kōmōke rōye di kpa kōzi tölē 'ba mini nime. Rō ma laka miya ziye bōto ma kōto mōto inza kōlē mĩ mini nime.”

<sup>XXXV</sup> Kina bō kogba maṅgolo'bō ngĩ bō ko'dō yē'di mo zi Bōko'ba di kōmō bilaka naga nima pili. Bo onye maṅgolo'bō nima, bō konyo. <sup>XXXVI</sup> Kina dōki'di bilaka naga nima kolōdō 'jaa ti bëri tonyo akonyo. <sup>XXXVII</sup> Dēdi pili kuluku muyi kōdō dōmo 'butē riyo dōōmu dōkōto (276) mĩ sorope nima yayi. <sup>XXXVIII</sup> Di pōtō lijë konyo kpēnni 'deni kitēkpē tine, na lijë koloma rō titiñi nyōnyu ame ga sorope löbu nima kombi ne gō mini 'dō ki'di kitēwu kiyo'kō mbowa tōrō dö mini.

<sup>XXXIX</sup> Kina ɔdō gō bi kēdi kēzē 'deni tine bō sorope naga nima o'ja kpa gōtō kinda, ne tine lijë ikali dē ala dōyayi ma yala ga na. Lijë o'ja bi kugō 'ba mini löbu kinda ti dö yayi lida teyi. Kina lijë ko'dōkō 'dō toto sorope löbu nima kari kidēyi yayi. <sup>XL</sup> Kina lijë koke kabi 'ba yamo kirindĩ tönē ga kogbo sorope timo bëri ne ngĩ kola kōnzu bitō mĩ mini yayi. Lijë ileño rönñi ngĩ ndō ti ngērĩ 'ba tukpōtu sorope 'dō tuyi

kpamo timo. Kina lijë kurōbō bōngō ngĩ tōrō dö kano sorope nima 'dō lili kitinji gōmo kari kpa gōtō. <sup>XLI</sup> Tine sorope nima ari kilaka ngĩ dö yayi lida mōto mĩ zana mini. Kano mo usu rōni mĩ yayi lida kola bi 'ba tari dē kpe teyi. Kina tirindĩ 'ba mini ma kēdi kikagba kotopa dö kapa sorope ma yi'bōwu ngĩ.

<sup>XLII</sup> Bō kanya naga nima o'dōkō 'dō tupō bō maboso me yaga kinza mōto ga kele ra kari dö kpa gōtō kirinja. <sup>XLIII</sup> Tine Yuliyō bō dönni mo nima o'dōkō dē 'dō Pölo kōlē. Gō kō'du mo na bō kota bō kanya naga nima ngĩ di bi tupō bō maboso naga nima. Bō i'di kō'du mo 'dō ya ame ga kikali tele ne ku'du rönñi kele dōgba kari dö kpa gōtō, <sup>XLIV</sup> kina 'dō ya ma laki naga nima kulōli 'bēnni rönñi gō pōri ti ngērĩ ma kotopa di yōki sorope nima kozi 'jaa kari. Gō kō'du mo na ki'di ze dōmō ngĩ pili laka dö kpa gōtō.

## XXVIII

### *Tömö Melita*

<sup>I</sup> Kina ɔdō dari dōmō 'deni laka dö kpa gōtō tine, dikali gō bi nima idēki möyi mo rō Melita. <sup>II</sup> Bilaka 'ba dōyayi mo nima o'dō kōmō kele ngĩ dōze rō mbēmbē. Tōrō ëdĩ rō ta'di ti bi këyi rō ma kënyē na lijë kulō'jō pa'do ngĩ rōze kōngō gōze laka. <sup>III</sup> Pölo ari tunzō kpadōndō todō mo kōmō pa'do, kina murē kōdō ngĩ di mĩ kpadōndō nima di zi bi kututu 'ba pa'do koga kōzi bō ngĩ kō'bō teyi.

<sup>IV</sup> Kina ɔdō bilaka naga nima lijë kōngō murē 'deni kikilō rōni kō'bō kōzi Pölo tara tine, lijë iya rō gō rönñi, tēgē, “Dēmba bō nime ngĩ rō ma laka rō bō akupō ya? Bō ɔmō di kpa tölē 'ba mini nime, kina me akoro kēdi 'deni rō topi dōkolo mo di rō bō, inza kola bō kpe kōmō.”

<sup>V</sup> Pölo iyaya murē nima ngĩ di kōzi bō kila'ba mĩ pa'do ko'dō wētō ma titi mōto te dē gbĩ yō rō bō. <sup>VI</sup> Tine ya naga nima ëdĩ gba toje kōmōnni gō ma 'dō rō bō kō'bu ala mōtōga ti bō

kila'ba ngi bəri ro tɔku. Ne tine lijɛ oje kɔmɔnni ngi tara wa ma kɛnyɛ mɔto o'dɔ rɔni dɛ zi Pɔlo. Gɔ kɔ'du mo na lijɛ kuyi tiya lende abo 'bɔwu kiya bo ro sɛgɛ to ne ga.

<sup>VII</sup> Wɔkili 'ba dɔyayi mo nima kidɛki mɔyi mo ro Pubuliyɔ ɛdi ti nyaka ngɔsi ngila gɔ bi nima yayi. Kina bo kota ze ngi doloma ro nba liɔ abo nbɔ kada dɔ mota, bo kɔ'do kɔmɔ kele dɔze sowa. <sup>VIII</sup> Tine 'bu bo ɛdi bəri dɔ rɔko'ɔ 'ba zɛyi gbi ti mi kɔ'ɔ kɛdi koti. Pɔlo ari kɔdo gɔmo ro yayi ki'di kɔzi bo rɔmo kititi Bɔko'ba 'dɔ kileɔ, kina kileɔ bo ngi. <sup>IX</sup> Gɔ kɔ'du mo na bo rɔko'ɔ ma konzi 'ba mi dɔyayi nima koloma ngi ro tɔlo pili kako zize, kina kileɔ lijɛ ngi pili. <sup>X</sup> Lijɛ i'di kpa kɔzi zize ro ma kɛnyɛ. Mi kada ame dɛdi do'dɔko 'deni tɛnyi di yayi tari yimo ne na lijɛ ki'di wa ame ga dɛdi ro leri mo di mi liɔgere ze nima ne ngi gbi zize.

#### *Tɛnyi Di Melita Tari Romo*

<sup>XI</sup> Dari dondɔso ti bilaka 'ba Alesandora mɔto ga kɛdi koloma tote kpa dɔlili nima mi dɔyayi nima yayi. Kina ɔdo doloma 'deni do'dɔ nyepe mota yayi tine, na dɛki ngi tinni kɔto mi sorope 'benni mo kidɛki mɔyi mo ro "Roɔa." <sup>XII</sup> Kina dari ngi ti sorope nima nbɔ dɔmɔ mi gawo 'ba Sarakosa dari do'dɔ tɔ'dɔ dɔ mota yayi. <sup>XIII</sup> Di yayi na dɛnyi ti sorope dari mi gawo 'ba Regiyo. Mi bi kɛzɛ ma di gɔmo na lili kisasi ngi tome ro ma laka kako di dɔ ro'ɔ kitinɔi gɔze do'dɔ tɔ'dɔ dɔ riyo na dɔmɔ Putiyɔli.

<sup>XIV</sup> Di mi gawo nima yayi na do'ja bilaka 'ba kanisa mɔto ga. Kina lijɛ kota ze ngi ro nba do'dɔ tɔ'dɔ dɔ modɔmoriyo liɔ 'benni. Di yayi na dɛnyi ti ndize tari nati tɔmɔ Romo. <sup>XV</sup> Kina ɔdo bilaka 'ba kanisa ame ga Romo ne kuwɔ kɔ'du mo 'deni kiya te dɛdi ro tako tine, lijɛ ari ngi turɛ dɔze gɔ kori. Ya mɔto ga ondɔso tize mi bi 'ba ndɔgɔ 'ba Apiyo, tine ya mɔto ga ondɔso 'benni tize di gɔ bi mɔto kidɛki mɔyi mo ro "Rɔ Mota 'ba Nba." To'ja kinɛ ya naga nima

i'di mi kɛddi ngi zi Pɔlo, na bo kɔ'do yɛɛ'di zi Bɔko'ba. <sup>XVI</sup> Kina ɔdo dɔmɔ 'deni Romo tine turu i'di Pɔlo ngi koloma gɔ bi ma 'ba bo 'beri ti bo kanya 'ba tonɔo gɔ bo kɔto.

#### *Pɔlo Ni Ti Yudayi Ma Romo*

<sup>XVII</sup> Mi tɔ'dɔ dɔ mota ma bo kɔ'do yayi na bo kose bilaka ma lɔbu 'ba Yudayi ama ga yayi ne 'dɔ kototo rɔnni kako zi bo. Kina ɔdo lijɛ kototo rɔnni 'deni zi bo yayi tine, bo iya te, "Lɔndɔ ma ga, mo'dɔ wa ma kɛnyɛ mɔto dɛ pele zi bilaka ze ga, mirasi dɔlɛti ɔto 'ba 'bu ze lɔbu ga dɛ gbi yo, kina me bilaka 'ba Yerosalema kinda'ba ma 'deni ngi ki'di zi turu 'ba Romo. <sup>XVIII</sup> Mi kada ma turu naga nime kɔngɔ ndi lende ma lijɛ o'ja mo'dɔ wa ma kɛnyɛ mɔto dɛ 'dɔ kupɔ ma gɔmo. Lijɛ o'dɔko 'dɔ tope ma yaga, <sup>XIX</sup> ne tine Yudayi naga nime 'dɛ iya te kope ma dɛ. Tine wa mɔto inza kpe ma 'dɔ mo'dɔ. Gɔ kɔ'du mo na me ki'di 'dɔ moma'jo rɔma 'dɔ bo dɔliɔ ma lɔbu 'ba Romo na kodɔro bici lende ma. Ne mo'dɔko dɛ tususu bilaka ze ga 'ba Yudayi zi bo. <sup>XX</sup> Gɔ kɔ'du mo na me mose ye 'dɔ ki'di mo'ja ye milende ziye. Onɔoke zingiri ma kudɔdu ma 'deni te. Wa tɔnɛ ga Yisarele pili kɛdi ti kɔmɔ ki'di gɔmo ne na me kɔ'dɔ ma 'deni te gɔmo."

<sup>XXI</sup> Yudayi naga nima iya te, "Do'ja waraga ɔto ma kako di mi dɔyayi 'ba Yudayi dɔmɔyi lende 'bi dɛ. Bɔto ze ma kako di yayi ki'di kɔ'du mo zize ala kiya lende 'ba rɔyi ro ma kɛnyɛ zize inza gbi. <sup>XXII</sup> Wa ma dikali na nge ro ma bilaka 'ba dɔyayi pili kɛdi kiya lende 'be 'ba bilaka 'ba kanisa ro ma kɛnyɛ. Do'dɔko yi 'dɔ kiyɛti gɔ lende 'bi zize."

<sup>XXIII</sup> Kina lijɛ kose dɔ tɔ'dɔ 'ba kada ma 'dɔ lijɛ kako 'bɔwu zi bo teyi mo ngi. Mi kada mo nima na lijɛ kako ngi ro ma konzi mi gɔ bi nima bo kɛdi koloma teyi ne yayi. Kina mɔlo mi kada nbɔ kɔmɔ mi korɔndɔ bo oloma ngi tɛyɛti lende 'ba nɛre lɔbu 'ba Bɔko'ba zinni. Bo i'di lijɛ komeri gɔ kɔ'du ki'di 'ba

Musa gbī ti akugu 'ba bo kumē lende ma molo tōnē ga 'do lijē kikali lende 'ba Yēsu laka. <sup>XXIV</sup> Kina ya mōto ga ki'di dōnnī ngī go lende abo nima, tine ya mōto ga i'di ē'bēnnī dōnnī dē.

<sup>XXV</sup> Di bi tita'ba 'bēnnī di yayi lende 'bēnnī ga oza mīnī ngī. Tine Polo ileki kiya gbō zīnnī te, “Rō ma laka lende nime ēdī 'deni kōzo kō'du tōnē Nyī Kōto Laka 'ba Boko'ba kiya zi Yesaya go kō'du 'ba 'bu ye lōbu ga ne, ame kiya te, <sup>XXVI</sup> 'Ēnyī kari kiya zi bilaka naga nima, “Ti kuwōke lende ma rō tuwō, tine inza kikalike 'jo 'ba lende mo. Ti kongōke rō tongō, tine inza ko'jake wa ma mēdī mo'do.” <sup>XXVII</sup> Iya zīnnī tara rōmōyī kpa kōri 'ba dōku dōnnī idirī 'deni teyi. Mbili lijē u'bē 'deni kina lijē otomo kōmōnnī 'deni gbī teyi. Ma kiya te kinza tara dēne lijē ēdī ko'ja ti kōmōnnī, kuwō gbī ti mbili nni, lende mo kōdo dōnnī go lijē koto dōnnī kako zō 'do milenjo lijē.’ ”

<sup>XXVIII-XXIX</sup> Polo iya zi bilaka lōbu 'ba Yudayi naga nima, bo iya te, “Mo'doko ziye 'do kikalike Boko'ba i'di lende 'ba kōri 'ba didī nime 'deni kuwōwō rōni gbī zi bo lōwō, kina lijē na ti ki'di dōnnī gōmo.”

<sup>XXX</sup> Polo oloma ko'do kōmo kōo ṅbō riyō 'do mī rō 'ba topi gōmo ti yamo. Bo ō'bō nduwē tuyē kōmo bilaka ame ga pili kako rō ṅba rō bo ne <sup>XXXI</sup> gbī tūyētī lende 'ba ṅere lōbu 'ba Boko'ba zīnnī, tiyandi kōmōnnī gbī ti lende 'ba ṅere Yēsu Kurisitō. Mī loma abo nima bo iya wa naga nime pili rō do ṅgōlō bōto ota gōmo dē.



## Akugu 'Ba Polo Zi Kanisa Ma ROMO

I Ma Polo bo ndobo 'ba Yësu Kurisitö ma Boko'ba kidëki 'deni koweli yaga ro bo laja tuwöwö laja laka abo nime.

II Laja laka abo nime na tönë bo kiya molo ti bo kumë lende abo ga bine kugu 'deni mi buku abo ne. III-IV Iya rönï 'deni go lende 'ba Yësu Kurisitö kole abo nere ze. Bo ro bilaka lesi di mi kupö Dawidi. Tine bo gbï koto laka römöyï ileme bo 'deni yaga ti tigo do kiteli ro kole 'ba Boko'ba mi tado abo yaga di mi tolë. V Ti bo Kurisitö na me mo'ja mi këyi 'ba Boko'ba 'deni. Bo i'di ma 'deni ro bo laja 'ba Kurisitö 'do bilaka 'ba doliño nime pili ki'di dönni go lende abo kuwö do bo. VI Kpe na me kodobö ye 'deni gbï yimo bine ro ma Boko'ba kidëki 'deni ro 'ba Yësu Kurisitö.

VII Kina me mëdi mugu waraga nime ziye kpe ame ga pili mi Romo, Boko'ba koto ye kidëki ye 'deni ro bilaka abo ga ne. Lende këyi ti yëyi 'ba Boko'ba 'bu ze ti 'ba nere Yësu Kurisitö koloma koto tiye.

### *Tileki Yëe'di*

VIII Ma dogba mo ti mileki yëe'di titi zi Boko'ba ni ti Yësu Kurisitö nere ze goye kpe pili römöyï le'jete doliño pili uwö lëbï 'be ma ki'dike doye go lende abo 'deni. IX Midëki bo Boko'ba ame mo'do ndobo mo ti doki'di koto mi tuwöwö laja laka 'ba kole abo nime ne bo kodoro bici lende ma ame miya te mi motu ma pili mö'bö nburu tititi bo goye ne. X Mi akititi ma zi bo Boko'ba dene ti mi konmi abo bo ki'di ma to kpe mari ziye yayi. XI Römöyï ma ngi bine ti meri mo ro mbembë 'do mo'ja kinë ye 'do mi'di yëyi 'ba Nyi Koto Laka ziye titigo ye. XII Omba kina ro ame go kulu ze koto kitigo ro do riya mi ti'di doze go lende 'ba Boko'ba.

XIII Ziye tikali mo laka, kpe löndö, mëdi molo nime ro titeri 'do tari ziye yayi mi konzi tine amo to ne ö'bö nburu ro tota ma di bi tari. Mo'doko 'do tototo domo zi Boko'ba di mi löngö ye yayi gbï kozo ma mototo di mi löngö bo löwö ma konzi. XIV Römöyï ma mëdi ti möri 'ba ndobo nime goma tote mo mi löngö bo mi gawo ni ti ma kinza mi gawo këdi yi mökö, mi löngö bo akikali ni ti ma kinza kiyandi naga. XV Go kö'du mo na mëdi mo'do teri mo kulöwö bine go muwöwö laja laka nime gbï ziye kpe ya ma Romo.

XVI Laja laka nime ma 'bama lende mo aya de roma römöyï kina ro tigo 'ba Boko'ba ro akomo wa di mi tolë zi ma ki'di dönni 'deni gomo naga, dogba mo 'deni zi Yudayi, kina me 'deni gbï zi bo löwö ni. XVII Römöyï timo na kileme ma Boko'ba ki'di bilaka lesi 'deni këdi laka komo bo. Tine bo o'do 'deni nge go ti'di dönni go lende 'ba Yësu Kurisitö, inza go a moto 'beri. Kina kozo ma tönë kugu mi buku 'ba Boko'ba ne tara, ame kiya te, "Lijë ame ga ro ma laka komo Boko'ba go ti'di dönni go lende abo ne lijë na ti këdi ti didi ma laka."

### *Lende Kirasi 'Ba Bilaka Lesi*

XVIII Ileme ya 'ba Boko'ba 'deni di mitoro ma këdi kako do bilaka. Römöyï lende kirasi ni ti lende kënyë 'bënni idimu do lende kodoro abo nime 'deni. XIX-XX Kori moto inza kpe zinni tupë rönni timo di yimo römöyï wa ame ga 'do tikali mo dömöyï bo Boko'ba ne bo ileme 'deni yaga bi koro zinni. Molo di bi tisaki 'ba doliño nime wa mo tönë ga gbï ti tigo abo ame ko'ja kinë mo de ne ileme 'deni yaga mi kinë ti wa ame ga bo ko'ba pili ne. XXI Lijë ikali bo Boko'ba ngi, tine lende koro ame 'do lijë ki'di këdi zi bo ala kileki yëe'di zi bo ne na kinza 'böwu. Tine meri 'bënni ngi lipo yaga ro wa ma yawa, mi doki'di rumo 'bënni mo naga ngi lo ti a 'ba bi kolu. XXII Ma di zinni tegë lijë bo lende kikali na, demba wa ga ka ngi ro rumo. XXIII Boko'ba ma nburunburu nime go lijë kilëlu

ne lijë ola za, akoro ma kose ko'do kɔzɔ kinë bilaka lesi kɔzɔ kinë yali naga kɔzɔ ŋgoro ne na za lijë kebe tulömu kpënni teyi.

**XXIV** Gɔ lende dɔ rumö 'bënni nime na ma Boko'ba kodo kpënni 'deni to'do lende kënyë nime ndörö mo koso kulöwö dönni ne gɔ lijë kodo laña mi yida rönni rɔ gɔ rönni. **XXV** Lende kodɔrɔ 'ba Boko'ba lijë ebe kutë za yaga ti bëti. Wa ma Boko'ba ko'ba naga na za lijë kebe toja laja teyi tulömu kpënni teyi kola bo bɔ ko'ba mo tönë ame 'do bo na kilëlu bo rɔ ŋburunburu ne. Amini.

**XXVI** Gɔ lende ko'do 'bënni nime na me Boko'ba kodo kpënni 'deni todo laña rönni to'do a nima ndörö mo koso kulöwö dönni ne. 'Ja 'bënni ga ola tö'dö ma laka mo tönë ti bɔtɔni ne za kari to'do lende ma dɔ kilikö naga. **XXVII** Bɔtɔni mo ga 'deni gbï tara, ola 'ja yaga kebe za to'do ndörö gɔ bɔtɔni lëpi. Bɔtɔni kebe za todo laña rönni gɔ lëpi nni mɔtɔ ga, kina ma kodo karama mo 'deni ŋgï dönni kɔzɔ ma lijë ko'do tara.

**XXVIII** Lijë bilaka ebe kola ti'di lende laka 'ba Boko'ba na gɔ këdi dönni za yaga. Kina ma bo kodo kpënni 'deni mi dɔ kirasi 'bënni mo tönë to'do wa ame ga dëne 'do ko'do dë ne. **XXIX** Minni 'deni ŋgï lɔ ti dɔkomali lende kënyë naga nime, mi kölu ni ti mi löbu ti mi kombi ti közi kasi ti 'diri ti 'bölu ti tuburu wa ti kore. **XXX** Lijë ŋgï rɔ bɔ dɔkosi rɔ bɔ ti'ja to'ji Boko'ba rɔ bɔ rɔ lëbë bɔ dɔ kombi, bɔ dölï, meri 'ba to'do lende kënyë na koso ŋgï lɔ minni lijë kuwö dɔ bɔ köyö lijë ga dë yɔ. **XXXI** Lijë ŋgï rɔ bɔ lende kënyë ma kinza kiya, lijë kikali dë kpe yɔ tɔrɔ gɔ kö'du ki'di 'bënni, lende 'ba bɔtɔ o'de lisa dë kömönni ma titi te yɔ. **XXXII** Lijë ikali ŋgï kö'du ki'di 'ba Boko'ba iya 'deni te bilaka ame ga pili loma mo tara ne ɔ'bo ŋgï 'do kölä yaga. Tine lijë önyö dë ŋge gɔ to'do wa naga nime, lijë ebe toco ya ame ga pili këdi ko'do gbï tara ne ŋgï yïmo rɔ mbëmbë.

## II

### Ya 'Ba Boko'ba

**I** Ni nima këddi ko'do 'bëyi burë 'ba lëpi yi ga ŋgï tara ne ti kupë ma 'bëyi röyi tondo? Wa naga nime pili lijë këdi ko'do ne na ma dë gbï ni këddi rɔ to'do mo ne? Burë 'ba röyi na ma 'deni gbï këddi rɔ to'do mo. **II** Ze dikalike 'deni Boko'ba ëdi ko'do burë 'ba bilaka pili rɔ ma kodɔrɔ gɔ a ma kɔzɔ a nima tara. **III** Ne ni ma 'bëyi nime ko'do a nima gbï kebe 'böwu to'do burë 'ba lëpi yi ga gomo ne, ma komeri tégë ti kokpe di kpa ya 'ba Boko'ba? **IV** Mi koŋmi löbu abo nime ti laka abo nime bo kö'bö ŋburu liya ne na kindiri? Ikali dë bo Boko'ba o'do mi koŋmi abo nima ziyi 'do koto yi mi dɔ koto?

**V** Ne gɔ dökï'di këddi ti minyi 'bi nima otɔtɔ kpa ya 'ba Boko'ba 'deni röyi mi kada mo ma bo këdi kako to'do burë 'ba bilaka rɔ ma kodɔrɔ. **VI** Mi kada mo nima na Boko'ba këdi kopi bi gomɔ rɔ, mɔtɔ 'bëyi ŋgï ziyi kɔzɔ ma ko'do tara. **VII** Ya mɔtɔ ga ame kö'bö to'do lende laka toma rɔ löbu ti lende koro ti didi abo 'ba Boko'ba ne, bo ti ki'di didi ma ŋburunburu ŋgï teyi. **VIII** Ne 'bënni 'ba bɔtɔ lijë bɔ mi kombi kilagi lende laka ako'dokɔ 'bënni rɔ lende kirasi naga nima ya abo 'ba Boko'ba na ti kodo dönni. **IX** Gomɔ ti to'ɔ 'ba yida rɔ na ti këdi zinni lijë bɔ lende kënyë naga nima, dɔgba mo dɔ Yudayi kina gbï dɔ bɔ löwö mo ga. **X** Tine Boko'ba ti ki'di rɔ löbu ti lende koro ti yëyi zi bɔ lende laka pili, dɔgba zi Yudayi mo ga kina gbï zi ma rɔ bɔ löwö ni. **XI** Römöyi bo Boko'ba o'do geli dë mi löngö bilaka lesi.

**XII** Lijë ame ga pili ko'do lende kënyë kinza kikali kö'du ki'di 'ba Boko'ba dë ne lijë ti kënyë ma 'bënni gbï ŋgï tara kinza ma ko'do gɔ kö'du ki'di abo. Tine lijë ame ga ko'do ma 'bënni kö'du kënyë ŋgï di mi kö'du ki'di nime lijë kikali ra pili ne, ti ko'do burë ma 'bënni gbï gɔ kö'du ki'di nime. **XIII** Römöyi bɔ kuwö kö'du ki'di ni na dë rɔ bɔ lende laka kɔmɔ Boko'ba, tine ŋge rɔ ya

ma ko'do mo ga. <sup>XIV</sup> Wa ame ga kö'du ki'di kose ne odo lijje bo löwö ni na koro ngi go dönni kinza ma kiya rönni zinni kina kileki ngi yaga ro lömu zinni. <sup>XV</sup> Omba ileme wa ame ga kö'du ki'di kose ne ugu 'deni molo mi döki'di nni. Römöyi meri 'benni ileme 'deni zinni lende ko'do 'benni ma yala ga na ro ma laka kina ma yala ga na ro ma kënyë. <sup>XVI</sup> Kina ti keddi ngi tara mi kada mo nima Boko'ba keddi ki'di Yesu Kurisitö ko'do bure 'ba bilaka 'doyi teyi pele go meri ma kusu naga ne. Kina ro laja mo ame tonë medii muwöwö ne.

### *Kö'du Ki'di*

<sup>XVII</sup> Ne ni 'beyi ma kiya royi ro Yudayi mo nima keddi koloma ro komo kö'du ki'di 'ba Boko'ba keddi kubii göyi kulöwö, kiya royi 'deni ro 'ba Boko'ba, <sup>XVIII</sup> kikali ako'doko abo, kö'du ki'di abo kiyandi yi 'deni toza a ma laka di ro ma kënyë ne. <sup>XIX</sup> Iya royi ro bo tokoko bo komo kolu, ro bi koro zi ma mi bi kolu naga, <sup>XX</sup> ro bo kodoro go lende zi ma rumo naga, ro bo komo kiyandi 'ba kole titi. Iya royi te ni 'deni mi kö'du ki'di kikali wa pili ti lende kodoro 'ba Boko'ba 'deni. <sup>XXI</sup> Ni bo keddi kiyandi lepi yi naga nima, eddi kiyandi yi? Iya te lepi yi ga ko'do 'bogo de, ne ni mo eddi ko'do 'bogo? <sup>XXII</sup> Ni bo kiya te ko'do yeri de mo tonë, ne ni ma 'beyi o'do yeri? Ni bo kiji akoro nima, eddi kolo a 'ba mi ro mo ga? <sup>XXIII</sup> Ni bo kubii göyi kulöwö ro bo toro kö'du ki'di mo tonë, ebe kirasi mi kö'du ki'di mo tonë 'bowu kuburu Boko'ba? <sup>XXIV</sup> Kina koro ma tonë kugu mi buku 'ba Boko'ba ne tara, ame kiya te, "Möyi Boko'ba uburu roni 'deni mi löngö bo löwö go lende ko'do 'be."

<sup>XXV</sup> Tine ni mo nima o'do döleti 'ba akilele 'deni ziyi? Odo koro kö'du ki'di 'ba Boko'ba akilele 'bi nima ti keddi ngi ziyi ro ma laka, ne odo koro de ni 'ebi ka ngi ro ma kinza kilele. <sup>XXVI</sup> Odo bo ame kinza kilele de ne na ko'do kö'du ki'di bo na ti keddi ro ma kilele komo Boko'ba. <sup>XXVII</sup> Kina ti lijje ma kinza

döleti 'ba akilele mi yida rönni tine lijje na ko'do kö'du ki'di mo naga nima kileme ye kpe ma kugu ziyi mo kebe kirasike yimo naga ngi ro bo lende kënyë.

<sup>XXVIII</sup> Tedi ro Yudayi ma laka mo inza di mi yida ro ma yaga nime ala go döleti 'ba akilele, <sup>XXIX</sup> tine nge di mi döki'di ti meri laka mo ame ro ako'do 'ba Nyi Koto Laka ne. Inza ro 'ba kö'du ki'di. Kina akilelu mo ako de di zi bilaka lesi tine di zi Boko'ba.

## III

### *Yudayi Na Kulöwö Ro Wa'di?*

<sup>I</sup> Tine tedi ro Yudayi na kulöwö ro wa'di? Kina wa'di ga na keddi kulöwö te go akilele? <sup>II</sup> Omba a ma kulöwö ro do kiteli mo Boko'ba i'di lende abo zinni lijje Yudayi.

<sup>III</sup> Tine moto mo ga inda'ba ga 'benni lende 'ba Boko'ba mo de. Tine ma tara ne Boko'ba ti kënyi kebe kuyi mi lömu abo gbi go lende 'benni? <sup>IV</sup> Inza du tara. Odo kiya te bilaka lesi pili ko'do rönni pele ro bo beti lende abo 'ba Boko'ba edi kobö nburu ro ma kodoro. Kina koro ma tonë kugu mi buku abo ne tara, ame kiya te, "Lende kiya 'bi na ti kileme laka 'bi. Kina mi bure 'ba royi ti ko'ja yi ni na laka."

<sup>V</sup> Ne odo lende kirasi ze na ki'di lende laka 'ba Boko'ba kinda yaga ti diyake tondo? Go diyake te ya abo nime bo koro doro ne na 'deni yaga ro lende kënyë? Medii miya nime go kpa bilaka lesi. <sup>VI</sup> Tine inza tara. Ma lende abo 'ba Boko'ba kinza ro ma kodoro dene bo ti ko'do bure 'ba bilaka 'ba dolingo nime tondo?

<sup>VII</sup> Ni moto ti kiya te, "Beti ma i'di lende kodoro 'ba Boko'ba kinda yaga ko'de akilelu zi bo, ne ti koro karama mo go wa'di doma?" <sup>VIII</sup> Ne ma keddi tara diyake de gbo te, "Dirasike eze lende 'do ko'de kö'du laka?" Kina gbi koro ma tonë ya moto ga kiti'ja ma kiya te ma na miya ne. Boko'ba na ti koro karama mo 'jaa dönni ro ma kodoro.

### *Boto Moto Inza Ro Ma Laka*

IX Ne tine ze Yudayi na 'deni kulöwö laka kɔmɔ Boko'ba di do bilaka ma laki? Inza du tara. Kina kɔzɔ ma tönë miyëti 'deni bine ne tara, Yudayi ti bɔ löwö 'bënni pili bicilende kënyë. X Kina gbï kɔzɔ ma tönë kugu mi buku 'ba Boko'ba kiya te, "Boto ma koto mɔto te inza rɔ ma laka kɔmɔ Boko'ba. XI Boto ma koto te ikali lende abo dë. Boto ma koto te o'dokɔ dë du tako zi bo. XII Lijë pili ilagi Boko'ba 'deni, lijë kirasi rönni 'deni ngi yaga. Boto ma koto mɔto te o'do lende laka dë. XIII Kpënni ngi rɔ gböngö kɔzɔ kpa gö 'ba tusu töku. Lijë i'di 'bölu na ngi köbö do kpënni. Lijë i'di lo'bo nni ngi koso lo ti wowo ma kata kɔzɔ woro kpa murë naga tara. XIV Kpënni ngi lo ti gboki ni ti lende ma kata naga. XV Ndinni ngi rɔ ma kitëwu bi tari to'do közi kasi tupö löpö. XVI Mi go bi pili ma lijë kudö kebe teyi akirasi ni ti gomɔ na lijë kola ngi jewo rɔ gomɔ. XVII Lijë ikali ɔto dë lipo te go kori 'ba lende këyi. XVIII Tere Boko'ba inza ma titi te do kömönni."

XIX Kina me le'jete ze dikalike 'deni wa tönë ga pili kö'du ki'di 'ba Boko'ba kiya ne, iya rönni zinni lijë bo ki'di zinni mo naga nima. Römöyi 'do a mɔto rɔ, rɔ kupë kinza kpe zize bilaka lesi go bo Boko'ba ko'de bilaka 'ba mi doliŋɔ löbu nime pili kako zi bo kɔmɔ kitï abo 'ba burë. XX Kina boto mɔto inza ame go këdi ngi rɔ ma laka kɔmɔ bo Boko'ba mi to'do kö'du ki'di abo nime. Tine ndɔbo 'ba kö'du ki'di na nge rɔ ti'di bilaka lesi tikali go lende kënyë 'bënni ga.

### *Laka Kɔmɔ Boko'ba*

XXI Kina me le'jete Boko'ba ileme kori 'ba ti'di bilaka këdi laka kɔmɔ bo 'deni yaga inza go to'do kö'du ki'di abo. Ma tönë pa bine ne bo kumë lende ni ti kö'du ki'di na koloma rɔ tiya lende mo. XXII Ame ti'di do go lende 'ba Yësu Kurisito na ki'di wa rɔ ma laka kɔmɔ Boko'ba ne. Kina me bo ko'do 'deni zi ame ga pili ki'di dönni go lende 'ba Yësu Kurisito ne. Geli inza kpe mi löngö

Yudayi ni ma ti bɔ löwö. XXIII Römöyi bilaka pili 'deni rɔ bo lende kënyë. Ma koto mo te inza kömö mi rɔ löbu abo 'ba Boko'ba. XXIV Tine bo i'di lijë pili 'deni ngi këdi laka kɔmɔ bo ti mi këyi abo rɔ ma sari go, go kutë nime Yësu Kurisito kako ko'do 'deni ne. XXV-XXVI Boko'ba oja bo 'deni doliŋɔ bine kumu rɔ roma 'do tola wa timo go lende kënyë ɔdo ki'di do go lende abo. Boko'ba o'do a nime te tileme lende kodoro abo timo. Römöyi pa tönë bine bo oloma ngi liya to'ba'bo go lende kënyë ko'do 'ba bilaka lesi. Tine ma le'jete bo ëdi 'deni kileme lende kodoro abo, bo na ki'di ma ki'di dönni go lende 'ba Yësu naga 'deni këdi rɔ ma laka kɔmɔ bo.

XXVII Ne me tine wa'di na kola kpe 'böwu zize tubi goze timo? ɔto inza kpe lipo te. Ne tine ɔro 'deni do wa'di? Go to'do kö'du ki'di? Inza du te gomɔ, 'deni nge go ti'di doze go lende 'ba Kurisito. XXVIII Römöyi dikalike 'deni Boko'ba i'di bilaka këdi nge laka kɔmɔ bo go ti'di do go lende 'ba Kurisito tine inza go to'do kö'du ki'di abo. XXIX Ne ma tara ne Boko'ba mo 'deni nge nati koto rɔ Boko'ba 'ba Yudayi? Bo na dë kpe gbï rɔ Boko'ba 'ba bɔ löwö ni? Rɔ ma laka inza tara. Bo na gbï rɔ Boko'ba 'ba bɔ löwö ni. XXX Römöyi bo Boko'ba nge koto. Kina bo ti ki'di Yudayi nge këdi laka kɔmɔ bo go ti'di dönni go lende 'ba Kurisito kina ti bo ki'di bɔ löwö ni gbï këdi nge laka kɔmɔ bo go ma lijë ki'di dönni gomɔ. XXXI Tine ze duburuke kö'du ki'di 'deni go lende 'ba ti'di do? Inza du tara. Tine ndimo na disiki 'deni kitigo.

## IV

### *Meri 'Ba Abarayama*

I Wa'di na ti diya nati go ama ko'do rönï zi 'bu ze löbu Abarayama yi lingi ze mo tönë? II Ma ndɔbo ko'do na këdi ki'di bo ra rɔ ma laka, dëne bo ëdi ti wa ma 'do kubi go bo timo. Tine bo inza kikali tubi go bo kɔmɔ Boko'ba. III Römöyi akugu iya 'deni te, "Abarayama i'di do bo go lende



'ba Boko'ba kina me ki'di Boko'ba kideki bo ro bo lende laka."

IV Kina gbi kozo ame bo ndobo bi gomo 'ba romo itete de ro kpa kosi ki'di, itete ro mori. V Tine bo ame ki'di doni go lende 'ba Boko'ba ma bo ki'di bo lende kenyere ro ma laka komo bo ne, bo na ti Boko'ba kideki ngi ro bo lende laka kinza ndobo 'ba gomo. VI Kina kozo ma tone Dawidi kiya go laka 'ba ya ma Boko'ba ki'di ngi ro bo lende laka kinza ma lije ko'do ndobo mo de yo ne tara. Ame tone bo kiya te, VII "Lije ame ga Boko'ba kola 'deni go lende kirasi ne na laka, lije ame ga bo kora do lende kenyere mo 'deni teyi ne. VIII Lije ame ga nere Boko'ba komeri lende kenyere 'beni ga de kpe na laka."

IX Tine ma kiya go ko'du 'ba laka mo nime ne, iya nge go lende 'beni lije Yudayi ma kilele mo naga nima? Inza tara. Iya ronni gbi go lende 'ba ya ma laki. Kina kozo ma tone diya gomo bine ne tara, "Abarayama i'di do bo go lende 'ba Boko'ba kina me ki'di Boko'ba kideki bo ro bo lende laka." X Tine o'do roni nyanya ga? Di pototo akilele ala gba kota kinza kilele bo de? Ro ma laka o'do roni gba kota kinza kilele Abarayama de. XI Di pototo mo na ma ki'di doloti 'ba akilele nima 'jaa zi bo ro akileme 'ba lende laka abo nime kudu 'deni do bo go ti'di do bo go lende 'ba Boko'ba ne. Omba kina ma 'do ki'di bo ngi kedi ro yi lingi 'ba ma kinza kilele de naga lije ma Boko'ba ki'di 'deni tedi ro ma laka komo bo go ti'di donni go lende abo ne. XII Abarayama na gbi ro yi lingi 'ba ya ma kilele do kiya te lije koro de nge go akilele, tine ti'di do go lende 'ba Boko'ba na lije kinda'ba mi loma 'beni gbi kozo ma 'ba bo tone bo ko'do bine gba kinza kilele bo de ne.

### *Abarayama Yi Lingi 'Ba Bo Meri*

XIII Yeyi nima Boko'ba kiya to'do mo zi Abarayama ti do kupo bo ga go lije kinda'ba dolingo nime pili ne, inza go to'do ko'du ki'di tine go

ti'di do go lende 'ba Boko'ba tedi ro ma laka komo bo. XIV Ne ma do Boko'ba kedi ki'di yeyi abo mo 'deni nge go toro ko'du ki'di, ti'di do go lende abo 'deni ngi ro wa sari nati ma? Ndose abo mo tone inza kpe ro oto ma? XV Tine ko'du ki'di o'de ma 'beni ngi ro ya 'ba Boko'ba na do bilaka. Romoyi go bi ame kinza ko'du ki'di teyi, a moto ro tirasi mi ko'du ki'di inza gbi teyi.

XVI Kina me ndose mo tone ro 'deni go ti'di do go lende 'ba Boko'ba. Kina 'do ko'do roni go lende keyi 'ba Boko'ba zi do kupo Abarayama ga pili. Inza nge zi ma ko'do ko'du ki'di abo 'ba Boko'ba tine gbi zi ma ki'di donni go lende abo kozo 'ba Abarayama tara. Romoyi bo na ro yi lingi ze pili. XVII Kina kozo ma tone kugu mi buku 'ba Boko'ba ne tara ame kiya te, "Mo'do yi 'deni ro 'bu lobu zi do'be ma konzi." Kina ti bo Boko'ba mo tone Abarayama ki'di do bo gomo ne ko'do ngi tara romoyi bo bo kididi toku ni ti bo ko'ba wa ma molo kinza naga mo tone ne na.

XVIII Abarayama i'di do bo gomo bo kiyeni ngi di mi wa ame 'do kiyeni de ne. Kina ko'do roni ngi zi bo kozo ma kiya zi bo tone tara, ame kiya te, "Kupo yi ga na ti konzi tara." XIX Komo koo 'ba Abarayama 'deni kozo kuluku riyö, tine pele bo idaki de di bi ti'di do bo go lende nime. Di mi ame yida ro bo ko'bo oto de kpe pele ne mi meri abo bo idaki de, di mi ame ngi pele 'ja abo Sara koro 'deni ro koto ne. XX Bo obö nburu mi ti'di do bo go ndose 'ba Boko'ba nima kina ki'di bo ngi koro kitigo tilelu Boko'ba. XXI Bo inda'ba lende mo kitigo Boko'ba o'bo to'do ndose nima ngi ko tara. XXII Kina me 'do ki'di Boko'ba kideki bo ro bo lende laka ne go ti'di do bo go lende 'ba Boko'ba. XXIII Tine ko'du 'ba tedi ro bo lende laka komo Boko'ba nima ugu de nge go lende 'ba Abarayama. XXIV Ugu 'deni gbi go lende ze ame ga ze 'deni pili ro ma laka komo Boko'ba go ti'di doze go lende abo 'ba bo koja nere ze Yesu Kurisito

yaga di mi tölē nime ne. <sup>XXV</sup> Bo na kupö 'deni go lende kënyē ze ga. Kina me koja bo 'deni yaga di mi tölē ti'di ze ro ma laka komo Boko'ba.

## V

### *Lende Këyi Ti Boko'ba*

<sup>I</sup> Kina go ame ki'di ze 'deni ro ma laka komo Boko'ba go ti'di do ne ze 'deni mi lende këyi ti bo Boko'ba domöyi nere ze Yësu Kurisito. <sup>II</sup> Bo na ko'de ze 'deni go ti'di doze go lende abo kako zi Boko'ba mi lende këyi nime dede 'deni yimo ne. Kina i'di diliyake nati go komo ki'di 'ba tari todo'bo ro ti bo mi ro löbu do kiteli abo. <sup>III</sup> Tine ma ro do kiteli mo i'di diliyake gbi ti mi gomö ze ga. Römöyi ze dikalike 'deni gomö na keddi ko'de mi keddi zize. <sup>IV</sup> Kina mi keddi na ti kileme dinda'bake lende 'ba Kurisito 'deni laka. Kina doo keddi 'deni tara ti ki'di ze ngi dedike ti komo ki'di go yeyi 'ba Boko'ba. <sup>V</sup> Komo ki'di nime inza ro a ma kiliko ro yawa. Römöyi ako'o 'ba Boko'ba na kodo 'deni lo mi doki'di ze ti Nyi Koto Laka nime bo ki'di zize ne.

<sup>VI</sup> Di mi ame ko'ja dedike gba kinza tigo oto ne, na Kurisito kako 'deni ngi kole goze bo lende kënyē mi kada ma laka mo ame Boko'ba koza 'deni ne. <sup>VII</sup> Me ye na kilanja didi ni ra tölē go kö'du 'ba boto ame pele ro bo lende kodoro ne? Ala doo bo keddi pele ro bo ame kinza kirasi oto de ne, ye na kilanja roni ra tölē go kö'du abo? <sup>VIII</sup> Ne ongoke te, Boko'ba ileme ako'o abo ngi zize di mi ame ze pele ro bo lende kënyē ne Kurisito ako ngi kole goze.

<sup>IX</sup> Kina kozo ame roma bo ki'di ze 'deni ro ma laka komo Boko'ba ne omba ma ro do kiteli mo bo ti komo ze ngi yaga di mi ya 'ba Boko'ba. <sup>X</sup> Tönē pele pa bine ze ro bo ya ti bo Boko'ba ne, na me bo kusī komoze 'deni yaga ti tölē 'ba kole abo. Kina go ame bo kole mo tönē kididi 'deni omba ma ro do kiteli mo ti bo komo ze ngi nati di mi tölē. <sup>XI</sup> Tine inza nge go ama, diliyake mi Boko'ba go

ame nere ze Yësu Kurisito ko'do ze 'deni ro bo pori zi Boko'ba ne.

### *Adama Ni Ti Kurisito*

<sup>XII</sup> Bilaka koto na me ko'de lende kënyē kako mi dolingo bine. Kina lende kënyē ko'de tölē ngi tini. Kina tölē kita'ba ngi kote go do kupö bilaka lesi pili römöyi bilaka lesi pili o'do lende kënyē 'deni. <sup>XIII</sup> Lende kënyē na 'deni molo mi dolingo bine gba kinza ki'di kö'du ki'di de zi Musa. Tine tönē gba kota kinza ki'di kö'du ki'di de ne, Boko'ba itete bo lende kënyē de. <sup>XIV</sup> Tine tölē isaki 'deni molo mi kada 'ba Adama nduwē komo mi kada 'ba Musa. Bilaka ame ga pili lende kirasi mo kinza pele kozo 'ba Adama tönē ne, tölē na ngi ro bo domo pili.

Dēmba tine Adama na ro kinē 'ba bo ma keddi kako mo nime, ame kina ro Kurisito ne. <sup>XV</sup> Tine aki'di ro ma sari 'ba Boko'ba nime inza ro ma koriya ti lende kënyē 'ba Adama. Ma konzi olē 'deni ngi go lende kënyē abo 'ba bo koto nima. Tine mi këyi abo 'ba Boko'ba na ro do kiteli gbi ti aki'di ro ma sari abo nime bo ki'di 'deni zi ma konzi ti mi këyi 'ba bo koto kpoki mo tönē ame kina ro Yësu Kurisito ne. <sup>XVI</sup> Aki'di ro ma sari nime inza ma 'beni kozo lende kënyē 'ba bo ma tönē mo ne tara. Lende kënyē 'ba bo koto nima na me ko'de wali 'ba Boko'ba ngi 'deni do bilaka lesi. Tine aki'di ro ma sari abo nime kako di potö lende kënyē ma konzi ko'do ronnē 'deni ne na ki'di wa 'deni ro ma laka komo bo. <sup>XVII</sup> Kina me go lende kënyē 'ba bo koto na tölē kako ngi ro bo do bilaka löbu nime pili. Kina ti konyi 'ba bo ma koto mo ame kina ro Yësu Kurisito ne keddi gbi tara, tine ti keddi ngi ro do kiteli. Römöyi lijē ame mo ga ngi kinda'ba lende këyi löbu mo nime laka ti aki'di ro ma sari mo nima ne ti keddi ro ma laka komo bo kari toloma ro bo do wa pili mi didi ma nburunburu.

<sup>XVIII</sup> Kina kozo ame lende kënyē koto na ko'de wali do bilaka lesi pili ne tara, kina 'deni gbi tara lende laka koto na ko'de didi ma

ɲburunɲburu 'deni zi bilaka lesi pili ki'di ro bo lende laka. <sup>XIX</sup> Kina kozo ame ko'do bilaka lesi ngi pili ro bo lende kenyē go lende 'ba bo koto ma kuwō do Boko'ba de ne tara, kina ti kedi gbi tara ti ki'di bilaka lesi ngi pili kedi ro ma laka go lende 'ba bo ma koto ame kuwō do Boko'ba laka ne.

<sup>XX</sup> Kö'du ki'di 'ba Boko'ba ako ma 'beni di potō lende kenyē ti'di mo kömbö. Tine odo lende kenyē kömbö 'deni tara tine na lende keyi 'ba Boko'ba kako kömbö ma 'ba bo ngi yaga ro do kiteli. <sup>XXI</sup> Kina kozo ame tolē na kileme tigo 'ba lende kenyē ne, kina gbi tara tigo 'ba lende keyi ti kinda mi ti'di bilaka ro bo lende laka komo Boko'ba mi didi ma ɲburunɲburu ti nere ze Yesu Kurisitō.

## VI

### *Didi Ti Yesu*

<sup>I</sup> Tine ame go diyake tondo nati? Go dö'böke gbo nduwē to'do lende kenyē 'do lende keyi 'ba Boko'ba kömbö nduwē? <sup>II</sup> Inza du te tara. Ze ma dölēke 'deni kope ze ro do ngölö di mi lende kenyē nime go dö'böke nduwē toloma yimo 'böwu tondo ga? <sup>III</sup> Kpe ikalike de du ze ame ga pili kobapatisi ze 'deni mi möyi Yesu Kurisitō ne obapatisi ze 'deni mi tolē abo? <sup>IV</sup> Mi bapatisi dölēke 'deni kusu ze koto ti bo 'do kozo ame ro löbu 'ba Boko'ba 'bu ki'di bo Kurisitō kodo yaga di mi tolē ne tara kina go ze gbi dididike yaga mi loma ma la'ja.

<sup>V</sup> Römöyi odo dedike 'deni ro akoto ti bo mi tolē kina ti dedike gbi ro akoto ti bo tara mi tado abo. <sup>VI</sup> Dikalike 'deni didi ma molo ze mo tonē na ma kutoti 'deni kolē ti bo do ngeri 'do yida ro ma 'ba lende kenyē ze nima kenme yaga yayi nati kinza dedike ra kpe 'böwu ro atoli zi lende kenyē. <sup>VII</sup> Römöyi bo ame kolē 'deni ne ope 'deni yaga ro do ngölö di mi lende kenyē.

<sup>VIII</sup> Ne di'dike doze 'deni gomo odo dölēke 'deni ngi koto ti Kurisitō ti dolomake ngi koto ti bo. <sup>IX</sup> Römöyi

dikalike toja nime koja Kurisitō yaga di mi tolē ne bo olē de kpe. A moto ro tolē inza kpe ti kōzi kakpa do bo. <sup>X</sup> Tolē nime bo kolē ne a'da lende kenyē ngi mi koto. Tine kina me bo kididi 'deni yaga bi koto ti Boko'ba.

<sup>XI</sup> Kina gbi tara, kpe omerike roye yaga ro toku zi lende kenyē, tine ro ma kididi zi Boko'ba ro akoto ti Yesu Kurisitō. <sup>XII</sup> Kina me kinza kolake lende kenyē na de kedi mbiri do yida roye kebe ki'di ye to'do ako'doko kenyē 'ba yida ro naga nima. <sup>XIII</sup> Ni moto kinza kebe kola yida royi de kedi yaga ro jama abo 'ba lende kenyē tirasi wa timo. Tine ni ame mo kodo 'deni yaga di mi tolē ne, i'di yida royi kedi ro jama 'ba to'do ndobo laka abo 'ba Boko'ba. <sup>XIV</sup> Römöyi kozo ame kpe e'be bici lende keyi 'ba Boko'ba kinzake e'be bici kö'du ki'di mo ne, lende kenyē ikali de kpe ma 'do kedi ti kōzi kakpa doye.

### *Atoli 'Ba Lende Kenyē*

<sup>XV</sup> Tine 'deni tondo nati? Go do'doke eze lende kenyē gbo nduwē nati römöyi dinzake bici kö'du ki'di go ame ze 'deni bici lende keyi 'ba Boko'ba ne? Inza du te tara. <sup>XVI</sup> Ikalike 'deni odo ni moto ki'di royi yaga ro atoli zi bo moto tuwō do bo ni 'deni ngi yaga ro ma laka ro atoli abo. Kina odo ni keddi 'deni ro atoli 'ba lende kenyē ti koto yi ngi mi tolē. Tine odo keddi 'deni ro atoli abo 'ba Boko'ba kuwō do bo ti ki'di yi ngi ro ma laka komo bo. <sup>XVII</sup> Tine ye'di kedi zi Boko'ba römöyi kpe ame mo tonē ga pa ro atoli 'ba lende kenyē ne kpe na kinda'bake lende abo ame kiyandi ye timo ne 'deni ngi ti doki'di koto. <sup>XVIII</sup> Utē goye 'deni yaga ro do ngölö di mi lende kenyē ko'de ye ro atoli 'ba lende laka.

<sup>XIX</sup> Mēdi milende ziye ti dangala 'ba atoli nime römöyi doye gba ro ma kirindi. Pa tonē bine kpe i'dike roye ngi lipo ro atoli zi wa ma kenyē ro do kiteli naga bi to'do wa ma ti'da naga. Kina 'do ki'dike roye gbi lipo tara ro atoli 'ba lende laka le'jete

to'do wa ame ga ko go ako'doko 'ba Boko'ba ne. <sup>XX</sup> Ma tönë mo pa kpe gba ro atoli 'ba lende kënyë ne inzake bicì lende laka. <sup>XXI</sup> Ne wa'di na ko'jake ra kulowò te go to'do wa mo naga nime lende mo kèdì kaya 'deni za yaga roye ma le'jete ne? Lijë wa naga nima kpa közi 'bënni na ngi ro tolë.

<sup>XXII</sup> Tine ma le'jete utë goye 'deni ngi yaga ro do ngölö di mi lende kënyë kpe 'deni ro atoli 'ba Boko'ba. Kina kpa közi ma 'beye 'deni ro loma ame mo ko go ako'doko abo ne. Tine wa ma 'do ko'jake gomo na ro didi ma nburunburu. <sup>XXIII</sup> Römöyì bi gomo 'ba ro go lende kënyë na ro tolë. Tine kpa közi ki'di ma 'ba Boko'ba na ro didi ma nburunburu ro akoto ti Yësu Kurisito nere ze.

## VII

### *Töku Zi Kö'du Ki'di*

<sup>I</sup> Löndö ma ga, kpe ikalike kö'du ki'di 'deni laka. Ikalike 'deni bilaka ame kèdì gba ti kömönì te ne na nge bicì kö'du ki'di. <sup>II</sup> Kina kozo ame odo me'dë kèdì gba ti kömönì kö'du ki'di kudödu 'ja ngi zi me'dë ni nburu tara ne. Tine odo me'dë mo nima kölë 'deni mi kö'du ki'di ope ni 'deni yaga ro do ngölö. <sup>III</sup> Odo loko kebe kinda'ba dönì ti bo moto ko'ja me'dë ni kèdì gba ti kömönì ti kideki loko ngi ro bo yerì. Ne odo me'dë kölë 'deni loko inza kpe bicì kö'du ki'di. Boto ame kogbe ni pele inza kpe zini ro yerì nati.

<sup>IV</sup> Kina gbì ziye tara löndö ma ga, ma di zi kö'du ki'di kpe öleke e'be 'deni. Römöyì kpe ro akoto ti yida ro bo Kurisito mo tönë kölë 'deni ne. Kina me le'jete kpe 'deni ro 'ba bo bo koja di mi tolë mo tönë. Kina go ze do'doke wa ma laka mo ngi nati zi Boko'ba. <sup>V</sup> Ame ze gba mi loma 'ba yida ro ne kö'du ki'di na koco ze to'doko lende kënyë kina lende kënyë ko'de tolë ngi. <sup>VI</sup> Kina me le'jete ope ze 'deni yaga di mi kö'du ki'di. Dölëke eze 'deni yaga di teyi. Dinzake kpe ro 'boki teyi nati.

Dinzake kpe ro atoli 'ba kö'du ki'di ma ki'di kugu mo tönë, tine ze 'deni ro bo laja 'ba Boko'ba mi kori ma la'ja 'ba Nyi Koto Laka.

### *Do Ngölö Di Mi Kö'du Ki'di*

<sup>VII</sup> Tine ame go diyake tondo nati? Kö'du ki'di mo tönë 'deni yaga ro lende kënyë? Inza du te tara. Tine bo kö'du ki'di mo na me ki'di ma mikali wa nima ro lende kënyë ne. Ma kiya te bo kö'du ki'di kiya de dëne minza mikali a moto kideki ro mi kombi. Kina tönë kugu kiya te, "Kinza kombi miyi de." <sup>VIII</sup> Kina lende kënyë ko'ja go kele abo ngi ti kö'du ki'di nima kina kodo mi kombi ngi lo yimö. Ma kiya te kö'du ki'di kinza dëne lende kënyë ngi ro töku. <sup>IX</sup> Tönë pa bine ma ngi ro ma kididi kinza bo kö'du ki'di mo nima ne. Tine ame mikali kö'du ki'di yo na lende kënyë kindini ngi yaga yimö, na mölë ngi. <sup>X</sup> Kö'du ki'di mo tönë Boko'ba ki'di 'do kèdì ro didi zo ne na kebe kusu kpama ngi 'böwu mi tolë. <sup>XI</sup> Römöyì go kele nime bo lende kënyë ko'ja ti kö'du ki'di ne na bo ku'bölu ma ngi timo kupö ma yaga.

<sup>XII</sup> Kina me medì miya, kö'du ki'di 'ba Boko'ba ro ma koro koto laka, kina ndose naga nime ro ma kodoro gbì ro ma laka. <sup>XIII</sup> Tine 'do bo wa laka mo tönë na kebe 'böwu ko'de tolë zo? Inza du te tara. Lende kënyë na ko'de tolë zo. Bo ebe kupö ma ngi ti wa ma laka mo tönë 'do ki'di gbagba bo mo kinda ngi silinbi yaga ro lende kënyë mo go bi mo. Kina ame kpe ti kö'du ki'di ne tine na bo ngi yaga ro lende kënyë ma kinza kiya mo nati.

<sup>XIV</sup> Dikalike kö'du ki'di nima ro 'ba mitoro. Tine ma 'bama ro bilaka lesi 'ba dolinjo nime, atoli 'ba lende kënyë. <sup>XV</sup> Wa ame ga monjo medì mo'do ne ilikö za doma. Römöyì wa ma kinza mo'doko naga na ngi medì mo'do tine ma mo'doko mo naga mo'do de 'böwu. <sup>XVI</sup> Ro ma laka ileme 'deni ngi zo omba kö'du ki'di 'ba Boko'ba na laka. <sup>XVII</sup> Kina me ngi wa naga nime pili ma na



dë mēdi mo'do, bo lende kënyë mo tönë koloma 'deni mī dōkī'di ma ne bo na kēdi ko'do abo. <sup>XVIII</sup> Römōyi ma mikali, mī yida rōma lende laka oṭo inza du te yimō. Miteri wa ma laka naga pele tine mo'bo dē to'do mo. <sup>XIX</sup> Römōyi lende laka mo tönë mo'doko ne mo'do dē yo. Tine lende kënyë ma kinza mo'doko dē mo tönë na za 'böwu mebe mo'do. <sup>XX</sup> Ne kina me odo mēdi 'deni ro to'do wa ma kinza mo'doko dē naga tara, ma mo na dē kpe ngi lipo ma? Lende kënyë mo tönë bo koloma 'deni yimō ne bo na kēdi ko'do abo ngi 'deni nati.

<sup>XXI</sup> Wa naga nime lijë na kinda ngi yaga zō. Odo mo'doko pele 'do to'do lende laka bo lende kënyë na ngi ndō zō. <sup>XXII</sup> Ma gbagba ma mo ngi ro loṅo di yimō go kō'du ki'di 'ba Boko'ba. <sup>XXIII</sup> Tine monḡo 'deni mī yida rōma kō'du ki'di ma 'beri mōto tōne na za ro bo dōmo. Bo kō'du ki'di mōto 'ba lende kënyë mo nima ēdi ngi ro to'do ya ti ma 'ba Boko'ba ame kina 'deni mī meri ma ne kina kinda'ba ma 'deni ro 'boki mo. <sup>XXIV</sup> Bu'bu, ro kata wa'di na kulōwō zō te? Yē na ti kako koto ma ngi to kpe yaga di mī yida ro 'ba tölē nime? <sup>XXV</sup> Yēē'di kēdi zi bo Boko'ba go toja Yēsu Kurisitō nēre ze kako toto ma yaga.

Kina me mēdi miya 'deni ziye, ma 'bama mī meri ndobo 'ba kō'du ki'di abo 'ba Boko'ba na mo'do. Tine mī yida ro, ndobo 'ba kō'du ki'di abo 'ba lende kënyë na mo'do.

## VIII

### *Akoto Ti Kurisitō*

<sup>I</sup> Lijë ame ga 'deni pili ro akoto ti Kurisitō ne Boko'ba inza kodo karama kpe dōmo. <sup>II</sup> Römōyi kōzi kakpa 'ba Nyi Koto Laka ame kididi ze 'deni ti Yēsu Kurisitō ne ope ma 'deni yaga ro do ngölō di mī kōzi kakpa 'ba lende kënyë ame ngi ro tölē ne. <sup>III</sup> Go tikenme ze na ki'di kō'du ki'di 'ba Boko'ba kō'bo dē todo karama do lende kënyë ze ga. Tine na me bo Boko'ba kodo karama 'deni dōmo ti toja kole abo kako mī yida ro kozo ze te ro akumu go lende

kënyë ze ga. <sup>IV</sup> Bo odo karama 'deni do lende kënyë di mī yida roze 'do kileme kō'du ki'di abo pili ro ma laka mize ame ga dōsōke 'deni go Nyi Koto Laka dinzake kpe ro to'do ako'doko 'ba yida ro ne.

<sup>V</sup> Römōyi lijë ame mo ga pili kēdi koloma go ako'doko 'ba yida ro ne meri 'benni pili go ako'doko 'ba yida ro. Kina ya ma kēdi koloma 'deni go ako'doko 'ba Nyi Koto Laka naga meri ma 'benni pili go ako'doko 'ba Nyi Koto Laka. <sup>VI</sup> Ti'di meri go ako'doko 'ba yida ro omba kina ngi ro tölē. Tine ti'di meri go ako'doko 'ba Nyi Koto Laka na ro didi ti lende këyi. <sup>VII</sup> Lijë ame ga meri 'benni go ako'doko 'ba yida ro ne lijë ngi ro bo ya 'ba Boko'ba. Lijë o'do kō'du ki'di abo dē römōyi lijë inza ti tigo 'ba to'do mo. <sup>VIII</sup> Kina ngi tara lijë ame ga ro bo to'do ako'doko 'ba yida ro ne o'bo dē to'do ako'doko 'ba Boko'ba.

<sup>IX</sup> Tine kpe ma 'beye inzake kpe to'do ako'doko 'ba yida ro, kpe 'deni ro bo to'do ako'doko 'ba Nyi Koto Laka odo kiya te bo Nyi Koto Laka 'ba Boko'ba mo kēdi 'deni ngi miye. Bo ame 'beni ngi tara kinza ti Nyi Koto Laka 'ba Kurisitō ne inza ro 'ba bo. <sup>X</sup> Ne odo Kurisitō na kēdi 'deni ngi miyi odo kolē pele mī yida ro go lende kënyë Nyi Koto Laka ti kididi yi ngi go ame ni ro ma laka komo Boko'ba ne. <sup>XI</sup> Odo kiya te Nyi Koto Laka abo 'ba bo koja Yēsu yaga di mī tölē nime kēdi 'deni ngi miyi bo ti ki'di didi ngi mī yida ro 'ba yayi 'bi nime ti Nyi Koto Laka abo mo nime kēdi 'deni miyi ne.

<sup>XII</sup> Kina me 'deni ti löndō ze ga, wali ma kēdi goze inza ro 'ba to'do ako'doko 'ba yida ro. <sup>XIII</sup> Römōyi odo ni koloma to'do ako'doko 'ba yida ro ti kolē ngi. Ne odo ki'di Nyi Koto Laka kupō ako'doko 'ba yida ro 'deni yaga ti kēdi ngi yaga ziyi ro didi ma laka. <sup>XIV</sup> Römōyi lijë ame ga pili Nyi Koto Laka abo 'ba Boko'ba kēdi kokoko ne 'deni ro kole abo ga.

<sup>XV</sup> Gɔ wa'di na ki'di Nyi Kɔto Laka zize? I'di dɛ gɔ dɛdike 'bɔwu rɔ atɔli tikere kudɔdu ze bɛri. Tine 'dɔ dɛdike rɔ kole 'ba Bɔko'ba 'dɔ duduke te, "Baba, 'bu ze." <sup>XVI</sup> Kina Nyi Kɔto Laka abo 'ba Bɔko'ba kuti dɔ lende ngi bi kɔto ti dɔki'di ze ma ze rɔ kole 'ba Bɔko'ba. <sup>XVII</sup> Kina ame ze 'deni rɔ kole ne ti dinda'bake yɛyi abo mo tɔnɛ bo kikeki 'deni koda bilaka abo ga ne ngi. Ti do'jake yɛyi nima gbɛ kɔto ti Kurisito. Rɔmoyi ɔɔ dombike gomo 'deni kɔto ti bo Kurisito ti do'jake rɔ lɔbu mo gbɛ kɔto ti bo.

### Rɔ Lɔbu

<sup>XVIII</sup> Miya ma 'bama gomo ma giri nime ne oriya dɛ ti rɔ lɔbu mo nime kɛdi kari ki'di zize yayi ne. <sup>XIX</sup> Rɔmoyi kina me wa pili 'ba dɔliɔ nime koloma 'deni ndɔ ti kɔmɔ ki'di toda tileme ze rɔ kole 'ba Bɔko'ba mo. <sup>XX</sup> Wa pili 'ba dɔliɔ nime 'deni ngi tɔnɛ bine rɔ a sari. Tine inza gɔ ako'dɔkɔ 'bɛnni. Bɔko'ba na ko'dɔ tara. <sup>XXI</sup> Rɔmoyi bo iteri tope lijɛ ngi yaga kada mɔto di mi tɛdi rɔ atɔli 'bɔki 'ba tɔlɛ nime 'dɔ lijɛ kɛdi ngi rɔ dɔ ngɔlɔ mi rɔ lɔbu ze 'ba kole abo ga.

<sup>XXII</sup> Ze dikalike 'deni nbɔ kɔmɔ mi kada nime tone wa pili 'ba dɔliɔ nime ɛdi kileri ngi kɔzɔ 'ja ame 'deni dɔ lɔyɔ ne tara. <sup>XXIII</sup> Tine wa 'ba dɔliɔ nime na dɛ nge kɛdi kileri, ze ma 'deni ti Nyi Kɔto Laka rɔ dɔndende 'ba kpa kɔzi ki'di abo mo nime dɛdi dilerike gbɛ tara rɔmoyi dɛdike rɔ toda dɔmo ma 'dɔ Bɔko'ba ko'dɔ ze rɔ kole abo, kina 'dɔ bo kutɛ gɔ yida rɔze yaga di mi tɔlɛ. <sup>XXIV</sup> Rɔmoyi ti kɔmɔ ki'di gomo na me bo kɔmɔ ze 'deni. Tine ma dɛdi do'jake kinɛ mo ra 'deni ti kɔmɔze dɛne dinzake kpe ti kɔmɔ ki'di gomo. Me ni yɛ na ti koloma ti kɔmɔ ki'di gɔ wa ame kɛddi ko'ja kinɛ mo ti kɔmoyi ne? <sup>XXV</sup> Tine ɔɔ ni kɛddi 'bɛyi ti kɔmɔ ki'di toda wa ma kinza ko'ja kinɛ mo dɛ gba nime, oda ti mi kɛddi.

<sup>XXVI</sup> Kina me gbɛ kɔzɔ ame Nyi Kɔto Laka kako 'deni tokɔnyi ze

wa kinza tigo naga nime ne tara. Gbagba ze mo dikalike dɛ gbɛ yo tumɔtu zi bo Bɔko'ba kɔzɔ ma bo ko'dɔkɔ. Tine bo Nyi Kɔto Laka na rɔ bo kpɛri gɔze kɔmɔ Bɔko'ba ti tileri ame ngi rɔ ma kinza kiya ne. <sup>XXVII</sup> Kina bo Bɔko'ba bo tikali mi dɔki'di pili ikali wa ame mi meri 'ba Nyi Kɔto Laka gɔze ne 'deni. Rɔmoyi kpɛri nime Nyi Kɔto Laka o'dɔ 'deni ko gɔ ako'dɔkɔ abo 'ba Bɔko'ba gɔ kɔ'du ze 'ba bilaka abo ga.

### Akɔ'ɔ 'Ba Bɔko'ba

<sup>XXVIII</sup> Dikalike 'deni Bɔko'ba ɛdi ki'di a ma ko'dɔ rɔnni kɛdi pili rɔ ma laka zi ma kɔ'ɔ bo naga, lijɛ ame mo ga pili bo na kɛdɛki 'deni ko gɔ akiteri abo ne. <sup>XXIX</sup> Lijɛ ame ga bo koza 'deni mɔlo ne omba bo oweli lijɛ 'deni 'beri yaga 'dɔ lijɛ kɛdi ko rɔ ma laka kɔzɔ 'ba kole abo tara. Rɔmoyi 'dɔ kole abo na kɛdi ti rɔ kole dɔndende mi lɔngɔ lijɛ ma konzi naga nima pili. <sup>XXX</sup> Kina me bo kɛdɛki bilaka abo ga ma bo koweli yaga mo ga 'deni. Ame mo ga ngi bo kɛdɛki ne bo i'di 'deni kɛdi yaga rɔ ma laka zi bo. Kina lijɛ ame mo ga bo ki'di 'deni kɛdi yaga rɔ ma laka zi bo ne na 'deni ti rɔ lɔbu abo.

<sup>XXXI</sup> Tine ame gɔ diyake tondo nati? Me ɔɔ bo Bɔko'ba na kɛdi 'deni tize yɛ na kpe ti ka'da ze? <sup>XXXII</sup> Bɔko'ba ota gɔ kole abo dɛ, bo oja ngi kako kɔlɛ gɔ lende ze. Ne ma tara bo ti ki'di wa pili dɛ ngi zize ti bo kole mo? <sup>XXXIII</sup> Yɛ na ti kɔ'bo ti'di mugu ni rɔ bilaka 'ba Bɔko'ba ame ga bo koweli abo 'deni ne. Bo Bɔko'ba mo na me ki'di abo ga 'deni kɛdi laka zi bo. <sup>XXXIV</sup> Yɛ na 'bɔwu 'dɔ kɔdɔ karama dɔmo? Kurisito Yɛsu na me kɔlɛ 'deni koja di mi tɔlɛ kari 'deni tɔrɔ dɔ dɔri Bɔko'ba, kina bo na me kari ko'dɔ kpɛri 'deni gɔze zi Bɔko'ba. <sup>XXXV</sup> Tine 'dɔ yɛ mɔto na kɔ'bo kpe 'bɔwu toza ze yaga di mi akɔ'ɔ 'ba Kurisito? 'Dɔ kɛdi gbɔ rɔ gomo ala lisa ala sɛyi ala kɔzi kasi ala leri 'ba bɔngɔ ala tɔlɛ ni ti kulu na gbɔ 'dɔ koza ze yaga di yimo? <sup>XXXVI</sup> Rɔmoyi ɛdi 'deni kɔzɔ ma tɔnɛ buku 'ba Bɔko'ba kiya ne ame kiya

te, “Gɔ kɔ'du 'bī ɲere, kina me kēdi kupɔ ze 'deni ɲgī rɔ kɔmɔ kada löbu nime pili. Ze 'deni ɲgī kɔzɔ kamölö ma kēdi kumu.”

<sup>XXXVII</sup> Tine ze na ti da'dake gomo naga nime pili ti tigo abo 'ba bɔ kɔ'ɔ ze mo nime. <sup>XXXVIII</sup> Römöyī rɔ ma laka mikali ɲgī, a ma kɔtɔ mɔtɔ inza kpe ma 'dɔ kɔ'bɔ tolɔ akɔ'ɔ 'ba Bɔko'ba nime yaga di zize, pele rɔ tölē ala didi ala malayika ala pele rɔ lijē tigo löbu ma mitɔrɔ ni ala wa ma giri naga nime ala ma kēdi kako ala tigo <sup>XXXIX</sup> ala wa ma mitɔrɔ ala ma bēri bine. A mɔtɔ inza ɲgī du te mi löngö lijē wa pili naga nime bo kɔ'ba ne ma 'dɔ kɔ'bɔ tolɔ akɔ'ɔ 'ba Bɔko'ba nime Yēsu Kurisitö ɲere ze kɔ'de 'deni ne yaga.

## IX

### *Bilaka 'Ba Bɔko'ba*

<sup>I</sup> Ame mēdi miya ne ɲgī rɔ ma laka. Ma rɔ 'ba Kurisitö, mɔ'dɔ bēti dē. Nyi Kɔtɔ Laka ame kina yimö ne na kileme 'deni <sup>II</sup> ma ɲgī rɔ meri rɔ mbēmbē gönñi lijē bilaka ma ga 'ba Yudayi. Lende 'bēnni lijē ma ɲgī rɔ 'bama di mi roma ma naga nime kpamo ɔ'ɔ ɲgī zö kɔdɔ mi dōki'di ma kulöwö. <sup>III</sup> Gɔ kɔ'du 'bēnni miteri ɲgī miya te dēne 'dɔ Bɔko'ba kusönö ma gbɔ ɲgī yaga minza kpe rɔ 'ba Kurisitö. <sup>IV</sup> Römöyī lijē na rɔ kupö Yisarele ame mo ga Bɔko'ba koza 'deni rɔ kole zi bo ne. Lijē na rɔ ame mo ga Bɔko'ba kileme bi nzari 'ba bi kɔpɔ abo zinnī bo kɔ'dɔ lömu 'deni tinnī, bo ki'di kɔ'du ki'di abo 'deni zinnī. Lijē na rɔ bɔ kumötu bo rɔ ma kodɔrɔ mo tönē ga. Lijē na bo kulömu 'deni 'dɔ to'dɔ yēyi dönñi. <sup>V</sup> Lijē na rɔ kupö ma kɔdɔ kako di yi lɲngi ze mo tönē. Ma rɔ gɔ 'ba bilaka lesi Kurisitö ɔdɔ di mi dɔ kupö lijē. Akilēlu kēdi zi bo Bɔko'ba löbu 'ba dɔ wa pili nime rɔ ɲburunburu. Amini.

<sup>VI</sup> Tine wa naga nime mēdi miya ne inza gɔ ame kiya 'deni te lömu 'ba Bɔko'ba mo tönē ilikö 'deni rɔ yawa. <sup>VII</sup> Römöyī dɔ kupö Yisarele pili na

dē rɔ ma bo koza 'deni rɔ 'ba bo mo ga. Pele rɔ dɔ kupö Abarayama ga inza pili rɔ gomo rɔ kole 'ba Bɔko'ba. Römöyī Bɔko'ba na kiya tönē bine zi Abarayama te, “Yisika na ti koja dɔ kupö yi yaga.”

<sup>VIII</sup> Omba bine ileme ɲgī kole 'ba Abarayama ama ga köyö ɲge gɔ 'ba yida rɔ ne inza rɔ 'ba Bɔko'ba. Tine ame mo ga köyö gɔ kpa bo Bɔko'ba ne na rɔ 'ba bo ga rɔ kupö ma laka 'ba Abarayama mo ga. <sup>IX</sup> Römöyī bo Bɔko'ba ulömu 'deni mɔlo kiya te, “Mēdi mileki mako kabate kina Sara ti köyö kole ɲgī.”

<sup>X</sup> Tine gomo na dē ɲge nima. Kole riyo tönē ga Rebeka köyö ne 'bu mo ɲge kɔtɔ ame bo na rɔ 'bu ze löbu Yisika ne. <sup>XI-XII</sup> Tine Bɔko'ba iya mɔlo zi Rebeka te, “Bɔ ma löbu mo ti koja laja zi ma titi mo.” Lende nime Bɔko'ba iya 'deni te gba kota kinza köyö lijē dē, gbī gba kota kinza ma lijē kɔ'dɔ ɔtɔ mɔtɔ ma laka ala ma kēnyē. Bo iya 'deni mɔlo tara 'dɔ kileme bɔ ma bo koweli 'deni mo. Bo o'dɔ te gɔ ako'dɔkɔ abo 'dɔ kileme yēyi abo ma kēdi dɔ ma kɔtɔ mo nima gɔ dēki abo, tine inza gɔ a ma kole nima kɔ'dɔ. <sup>XIII</sup> Eđi 'deni kɔzɔ ma tönē kugu mi buku 'ba Bɔko'ba ne tara, ame kiya te, “Yakoba na mɔ'ɔ. Milagi 'deni di rɔ Esawu.”

<sup>XIV</sup> Ne tine wa'di na gɔ diyake nati? Gɔ diyake te Bɔko'ba na kirasi lende zi ma kɔtɔ mo nima? Inza du te tara. <sup>XV</sup> Römöyī bo iya zi Musa te, “Ma, ti mileme mi koɲmi ma ti mi këyi ma zinnī lijē ame ga migeli 'deni ne.”

<sup>XVI</sup> Omba akoweli nime inza kpe gɔ ako'dɔ ala gɔ ako'dɔkɔ ze 'ba bilaka lesi, tine 'deni ɲge gɔ mi këyi 'ba Bɔko'ba. <sup>XVII</sup> Römöyī mi buku 'ba Bɔko'ba iya 'deni tönē zi bɔ dɔliɲɔ 'ba Ezipeto te, “Mo'dɔ yi 'deni rɔ bɔ dɔliɲɔ 'dɔ mileme tigo dɔ kiteli ma tiyi. Kina 'dɔ möyi ma kilēbi ti timo kote mi dɔyayi nime pili.” <sup>XVIII</sup> Gɔ ako'dɔkɔ abo 'ba Bɔko'ba na me bo kēdi kɔ'dɔ abo mi këyi 'deni zi ame ga bo kigeli ne. Kina gɔ ako'dɔkɔ abo na ma gbī bo kēdi ki'di ama ga kēdi yaga rɔ minyi.

*Ya Ti Tigo*

**XIX** Tine motoga ni moto ti kebe kiya zo te, "Ne ma kedii tara yo bo Boko'ba edii ko'ja bi ngoro gba 'bowu di ro bilaka ro ma totondo ga? Ye na ti ka'da ako'doko abo?" **XX** Ne ni bo pori ma, ti miya ziiyi, "Ni ye na 'do kileki do lende tara zi Boko'ba? Kete ebe ra kititi bo ko'ba ni kiya te, 'O'ba ma te go wa'di?' " **XXI** Bo la'ba mo na ko'ba ebenni kozo ma bo ko'doko. Motoga di mi koroboko konzo koto nima na bo ko'ba kete ngi riyö, moto ro kete 'ba wa ma kondi tine moto ro 'ba wa ma yawa naga.

**XXII** Kina gbi tara mi ako'doko 'ba Boko'ba. Ya ti tigo abo nime bo ko'doko pele tileme mo zi bilaka ne tine bo ogbo ro bo 'deni le totii liya zinni lijé ma bo kedii kote donni ti ya abo mo tone ga. **XXIII** Kina moto gbi ro lobu abo nime na bo ko'doko tileme mori mo ame bo kodo 'deni doze ma ro a 'ba mi keyi abo mo ga ne. Ze ma bo kilejo 'deni 'do do'jake ro lobu abo mo tone ne. **XXIV** Romoyi ze na ro ma bo kidéki 'deni mo ga. Tine bo idéki de nge koto di mi longo Yudayi, gbi di mi longo bo lowo ni. **XXV** Kina kozo ma tone Boko'ba kiya mi akugu 'ba Oseye ne tara, ame kiya te, "Bilaka ame ga pele kinza ro 'bama ne ti midéki 'deni ro 'bama. Do kupö ame ga pele mo'ö de ne ti midéki 'deni ro ma mo'ö. **XXVI** Kina gbi bi koto mo nima na tone kiya te, 'Kpe ma 'bama ga na de,' tine ti kidéki lijé 'deni ro kole 'ba Boko'ba bo didi."

**XXVII** Kina gbi kozo ma tone bine Yesaya kiya te, "Yisarele nima konzi pele kulöwö kozo yayi lida 'ba kpa mini lobu ne, koso ma ndö te mo ga na nge ti komo. **XXVIII** Romoyi bo nere Boko'ba ti kote todo karama abo ngi welo donni lijé bilaka 'ba dayayi nime." **XXIX** Kina gbi kozo ma tone bo Yesaya kiya molo bine ne tara, ame kiya te, "Ma kiya te bo Boko'ba tigo do kiteli kola koso do kupö ze ga de, dene ze 'deni ngi kozo Sodom ni ma ti Gomora."

**XXX** Tine ame go diyake tondo nati? Demba tine lijé bo lowo mo tone ga koloma kinza ro bo toma go tedi ro ma laka komo Boko'ba ne le'jete lijé na ki'di donni go lende abo kina lijé na 'deni ro ma laka komo bo. **XXXI** Tine lijé Yisarele mo tone ga kedii koma ga go 'benni tedi ro ma laka ti to'do kö'du ki'di abo ne o'bo ga de kpe to'ja mo. **XXXII** Romoyi lijé oma ngi tara kinza ma lijé ki'di donni go lende mo, lijé oma ebenni nge ti ako'do 'benni. Kina doku mo tone buku 'ba Boko'ba kiya lende mo ne kokpe ndinni ngi. **XXXIII** Ame tone kiya roni go kö'du 'ba Kurisitö te, "Ongoke te, midéyi doku 'deni mi Yerosalema tokpe ndinni lijé bilaka. Doku ame 'do konma lijé ne. Tine lijé ame ga ki'di donni 'deni go lende abo ne kö'du mo inza kaya kpe ronni."

**X***Mötu 'Ba Polo Go Yudayi*

**I** Löndö ma ga, akiteri ame mi doki'di ma bine ti mötu ma gönii lijé Yudayi bilaka ma ga dene 'do komo lijé to kpe yaga. **II** Mikali ngi ro ma laka lijé minni lobu go ndobo 'ba Boko'ba, tine akikali mo na kinza. **III** Kori 'ba lende laka abo 'ba Boko'ba lijé ikali de yo, ma go donni na za lijé kebe to'do mo. Kina ngi kori 'ba 'do ti'di wa kedii ro ma laka komo Boko'ba mo tone lijé ebe kola 'deni za yaga. **IV** Romoyi kö'du ki'di u'bé kpéni 'deni pili ro Kurisitö 'do ame ga ki'di donni ngi go lende abo ne na kedii ti ro ma laka komo Boko'ba.

**V** Kina tone 'do Musa kiya bine go lende 'ba tedi ro ma laka komo Boko'ba go toro kö'du ki'di ne. Ame bo kiya te, "Bo ame ko'do kö'du ki'di naga nime ne ti kididi ngi yaga." **VI** Tine ma kugu mi buku 'ba Boko'ba go tedi ro ma laka komo bo go ti'di do go lende abo mo na me te, "Ni, kinza kebe kiya de ti miyi te, 'Ye na ti kari komo nbö mitoro to'de Kurisitö mo kako beri bine? **VII** Ye na ti kodo nbö kari mi maliti toja Kurisitö mo



kodo yaga di mi tolè?" " VIII Kina ugu 'deni gbi iya te, "Ni motò lende 'ba Boko'ba 'deni noli te do ngila yi, do dande'de yi, kina gbi 'deni mi doki'di yi." Omba gogo 'jo 'ba ti'di do go lende 'ba Kurisitò mo tonè na ma duwöwö 'deni ziye ne. IX Kina me odo ni na ngi kiya te ti kpèyi Kurisitò na ro nje, ki'di döyi ngi gomo Boko'ba oja bo 'deni yaga di mi tolè, ti komo yi ngi.

X Römöyi odo ze di'dike doze ngi gomo ti doki'di koto na ti ki'di ze ngi ro ma laka komo Boko'ba. Kina odo diyake ngi yaga ti kpeze kina ti komo ze ngi. XI Mi buku 'ba Boko'ba iya 'deni te, "Lijè ame ga pili ki'di dönni 'deni go lende abo ne kö'du mo inza kaya kpe rönni." XII Tine iya röni 'deni zi bilaka pili. Römöyi le'jete geli inza kpe mi löngö Yudayi ni ma ti bo löwö. Boko'ba na ro nje 'ba bilaka nime pili. Yèyi löbu abo nime 'deni pili ro ma koriya do ame ga kedì kidèki bo ne. XIII Kina tonè gbi kugu mi buku 'ba Boko'ba kiya te, "Lijè ame ga pili kidèki bo nje Boko'ba tokonyi lijè ne, bo ti komo ngi."

XIV Tine ti lijè kidèki bo totondo odo lijè ki'di dönni dè go lende abo? Kina ti lijè ki'di dönni gomo tondo ga odo lijè kuwö lende abo dè? Kina ti lijè kuwö tondo mo ga odo kuwöwö dè zinni? XV Kina ti kuwöwö röni tondo ga odo koja bo laja dè? Kina tonè buku 'ba Boko'ba kiya bine te, "Tako 'ba bo ko'de laja laka naga nime ele te go wa'di?"

XVI Tine pele tara bilaka mo ga pili na dè 'böwu kuti go lende mo. Römöyi Yesaya mo na tonè kiya te, "Nere, yè na ki'di döni ra go lende ze?" XVII Kina me ti'di do gomo ako di mi tuwö lende mo. Tine tuwö mo ako di mi laja 'ba Boko'ba mo tonè kuwöwö ne.

XVIII Ne i'dike mititi te, "Lijè Yudayi mo ga na kuwö ma 'bènni dè?" Ro ma laka lijè uwö römöyi kozo ma tonè kugu mi buku 'ba Boko'ba bine kiya te, "Dönni lijè bo laja ma ga

udu ngi kogba mi dolinjo. Lende 'bènni ote mi doyai nime ngi pili." XIX Kina i'dike mititi gbi te, "Tara ne lijè Yisarele ikali 'jo 'ba lende nime dè?" Musa na dogba kileme ma lijè kikali 'deni. Ame bo kiya tonè te Boko'ba iya te, "Ti mi'di miye ngi kombi ro bilaka ame ga kinza du ro oto ne. Kina ti mi'di lijè bo rumö naga nima koma kpeye go ko'doke 'diri."

XX Kina Yesaya na kilaja ro bo 'deni tonè kiya te, "Boko'ba iya te, 'Bilaka ame ga pele koma ma dè ne na za 'böwu ko'ja ma. Bilaka ame ga kidèki ma dè ne na za mileme roma 'deni teyi.'" XXI Ma go lende 'ba Yisarele na bo kiya tonè te, "Moro 'deni ngi kada koso doma ro yawa tidèki lijè wa kinza kuwö doma bo lende kusè naga nime."

## XI

### *Kupö Yisarele Ma Laka*

I Kina i'dike mititi te, "Bo Boko'ba ebe kilagi 'deni 'böwu yaga di ro bilaka abo mo tonè ga?" Inza du te tara. Ma gbagba ma mo nime ro Yisarele di mi kupö Abarayama, kpa goli 'ba Benyimona. II Boko'ba ilagi dè du te yaga di ro bilaka abo ga ame bo koza 'deni molo di bi tisaki mo ne. Ikalike ma tonè kugu mi buku 'ba Boko'ba ne dè? Ame Eliya koloma ro toma'jo ro bo zi Boko'ba ro wali rönni Yisarele kiya te, III "Nere, bilaka naga nime lijè ote do bo kumè lende 'bi ga 'deni 'doyi yaga. Bi 'ba tonjma akumu 'bi ga lijè icaca domo 'deni ngi 'doyi yaga. Ma na nje me kola ma 'deni koto kpöki. Kina me lijè kedì 'deni ro toma goma 'do tupö ma gbi yaga." IV Tine Boko'ba ileki domo 'deni tonè zi Eliya te, "Di mi löngö lijè nime mogba ma 'bama ga 'deni zö di yimo kuluku 'butè bi 'butè domosowo (7,000) ame ga kinza kulömu kpènni dè zi akoro Bala ne."

V Kina 'deni gbi tara mi kada nime tone, koso Yisarele ma ndö te mo ga èdi ame Boko'ba koweli 'deni

yaga gɔ mi këyi abo. <sup>VI</sup> Ne kina me ɔɔ toweli mo këdi 'deni nge gɔ mi këyi, inza kpe nati gɔ ndɔɔ ko'do. Römöyi ɔɔ kinza tara mi këyi abo inza kpe nati gɔ bi mo rɔ mi këyi.

<sup>VII</sup> Tine gɔ diya 'böwu tondo ga gɔmo nati? Wa mo tönë lijë Yisarele koloma rɔ toma mo ne lijë ebe ko'ja dë 'böwu, tine ma Boko'ba koweli di mi löngö lijë mo naga na nge ko'ja. Tine ma 'bënni lijë ma laki mo naga nime minyi 'bënni 'deni ngi kɔɔ ma tönë kugu mi buku 'ba Boko'ba kiya te, <sup>VIII</sup> “Bilaka naga nime, dɔ ti dökidi ma kinza ko'do ndɔɔ na Boko'ba ki'di 'deni ngi zinni, kina me 'deni nbö kömö mi kada nime tɔne kömönni o'ja gɔ bi dë, mbili nni uwö lende dë gbï.” <sup>IX</sup> Kina me gbï tönë 'dɔ Dawidi kiya te, “Ee, Boko'ba kodɔ karama tɔ kpe dönni. Nbele 'bënni nima kuyi rönni tɔ kpe yaga zinni rɔ ngɔwo ko'ba lijë. <sup>X</sup> Kiyölu kömönni nima tɔ kpe yaga kinza lijë ko'ja gɔ bi ra. Odi gönni nima tɔ nburu lijë kö'bö tombi gomɔ 'bënni ga nduwë rɔ kɔmɔ lëndö.”

<sup>XI</sup> Kina i'dike mititi gbï te, “Me tönë lijë Yudayi kɔɔ yaga ne na kɔɔ ngi rɔ la'ba ma nburu zinni?” Inza du te tara. Lende kirasi 'bënni na me ko'de kënyi ngi zi ma rɔ bɔ löwö ni. Römöyi 'dɔ ki'di lijë Yudayi kuti gbï to'ja mo kɔɔ 'ba bɔ löwö. <sup>XII</sup> Ne kina me ɔɔ lende kënyë 'bënni 'ba Yudayi mo tönë na këdi ko'de yëyi ma dɔ kiteli 'deni mi dɔyayi, tɔɔ yaga 'bënni na këdi ko'de yëyi ma dɔ kiteli 'deni zi bɔ löwö tara tine, todɔ'bo lijë Yudayi rɔ gɔmo mo, yëyi mo ti këdi ngi kulöwö tondo ga na te?

### *Könyi 'Ba Bɔ Löwö*

<sup>XIII</sup> Mëdi miya ame 'deni ziye kpe ma rɔ bɔ löwö ni. Kina kɔɔ ame ma na 'deni rɔ bɔ laja ziye ne tara, ti moyo rɔma ti gɔ laja koja ma <sup>XIV</sup> gɔ ki'di Yudayi ma 'beze mo tönë ga kebe kuti ti gɔmo, gɔ kɔmɔ mɔɔ ga 'jaa yayi. <sup>XV</sup> Me ɔɔ bo Boko'ba kilagi di rönni na bo ko'do pəri ngi ti bilaka lesi pili, ɔɔ bo kuti 'deni

dönni lijë Yudayi kada mɔɔ yayi ti këdi ngi tondo? Omba kina ti këdi ngi rɔ yëyi ma löbu kɔɔ tidi tiku.

<sup>XVI</sup> Kina kɔɔ ame ɔɔ döndende 'ba wa na kulömu 'deni zi Boko'ba, omba kɔɔ mo nima 'deni pili rɔ abo. Kina ɔɔ kulömu ngira'da lijë Yudayi mo na 'deni zi bo, omba döngila mo ga 'deni pili rɔ abo. <sup>XVII</sup> Ngëri ma bo Boko'ba kidiyë mo tönë na me koke döndende ma kunzi mo ga 'deni yaga konzo 'ba ngëri 'ba mökö teyi. Kpe bɔ löwö ni na 'deni rɔ döngila ma konzo mo naga 'dɔ këddike ti tigɔ dɔ kiteli 'ba ngira'da nime. <sup>XVIII</sup> Tine kpe kinza kebe kudölike lijë döngila ma koke 'deni yaga mo naga nima dë. Kpe gɔ kebe kudölike lijë rɔ ma totondo? Yë na këdi kogbo ye kpe döngila, ngira'da na dë këdi kogbo ye?

<sup>XIX</sup> Tine ma 'dɔ kiyake na te, “Oke döngila mo 'deni yaga 'dɔ konzo ma dömo.” <sup>XX</sup> Omba kina ngi te rɔ ma laka, tine oke lijë 'deni yaga gɔ lende kinza ti'di dɔ gɔmo 'bënni. Ne ma 'beye Boko'ba onzo ye 'deni dömo gɔ ti'di dɔye gɔ lende abo. Kina kinza kolomake dë ti dɔ kombi, olomake ti tikere. <sup>XXI</sup> Me ɔɔ lijë Yudayi ame mo ga rɔ döngila ma kötu timo mo ga na kɔ'ɔ rɔmo dë tara, ma komerike 'beye iyake te kpe na ti bo kɔ'ɔ rɔye tégé?

<sup>XXII</sup> Bine do'jake 'deni ma mi këyi ti mi kata abo 'ba Boko'ba na tondo. Mi kata abo ngi kulöwö rɔ ame ga ko'do lende kënyë ne. Tine kpe mi këyi abo nge ziye ɔɔ kö'böke mi kori mo. ɔɔ kö'böke dë tara bo ti koke ye gbï yaga. <sup>XXIII</sup> Kina ɔɔ lijë Yudayi mo naga nima kënyö dë ngi nduwë gɔ lende 'ba kinza ti'di dönni gɔ lende abo nime, bo ti konzo lijë ngi kileki teyi. Römöyi bo Boko'ba na ti tigɔ mo 'dɔ tonzo lijë kileki 'böwu teyi. <sup>XXIV</sup> Me ɔɔ kpe ma kötuke mökö naga na bo kebe koke 'deni konzo dɔ ngira'da ma kidiyë nima kinza rɔ ma kötu tiye mo ne, tonzo lijë döngila ma kötu timo naga

nima kileki gɔ bi mo na ti konya dɔ bo?

### *Mi Kɛyɪ 'Ba Bɔko'ba*

**XXV** Kpe lɔndɔ ma ga, mo'dɔkɔ ziye kinza kolomake dɛ ngɪ kulɔwɔ ti meri mo te, ikalike wa 'deni rɔ dɔ kiteli. Tine 'jɔ 'ba wa ma rɔ ma kusu naga ti mileme 'deni ziye. Minyi nime inza kɔ'bɔ nɔburu tara. Inda'ba dɔ kapa Yisarele ma konzi 'deni nge tino nɔbɔ lijɛ bɔ lɔwɔ ma bo koweli 'deni naga kako pili zi bo Bɔko'ba.

**XXVI** Kina 'dɔ kɔmɔ lijɛ Yisarele pili ngɪ ti yaga kɔzɔ ma tɔnɛ kiya te, "Bɔ kɛdɪ kako tɔmɔ wa di mi tɔlɛ ti kɔdɔ 'deni di mi Yerosalema. Bo na ti kona lende kɛnyɛ 'deni 'doyi yaga di mi kupɔ Yakoba. **XXVII** Ma Bɔko'ba, ti mo'dɔ lɔmu ma nime tinni ɔdɔ mombi lende kɛnyɛ 'bɛnni 'deni yaga."

**XXVIII** Kina me Bɔko'ba 'deni rɔ ya ti lijɛ Yudayi gɔ kokonyi ye kpe bɔ lɔwɔ rɔmɔyɪ lijɛ ma 'bɛnni i'di dɔnni dɛ gɔ laja laka abo. Tine 'bu nni lɔbu ga na rɔ ma bo koweli mo kina me akɔ'ɔ abo gba gɔnni. **XXIX** Rɔmɔyɪ ɔdɔ bo Bɔko'ba koweli abo 'deni to'dɔ yɛyɪ dɔmo bo uyɪ yimo dɛ. **XXX** Tine kpe ma 'beye bɔ lɔwɔ, tɔnɛ pa bine uwɔke dɔ bo dɛ. Kina me ma le'jete kpe na ko'jake mi kɛyɪ abo 'ba Bɔko'ba 'deni rɔmɔyɪ lijɛ Yudayi mo ga ebe kuwɔ dɔ bo dɛ kpe. **XXXI** Ma le'jete lijɛ ebe kuwɔ dɔ bo dɛ kpe rɔmɔyɪ gɔ lijɛ ko'ja mi kɛyɪ kɔtɔ nima ko'jake ne gbɪ nati. **XXXII** Rɔmɔyɪ Bɔko'ba na me kodɔ kpa bilaka 'deni pili me kuwɔ dɔ bo dɛ 'dɔ bo na ko'dɔ mi kɛyɪ abo 'jaa zinni pili.

**XXXIII** Ongɔke ti yayi. Yɛyɪ ti akikali abo 'ba Bɔko'ba na ngɪ rɔ dɔ kiteli. Bɔtɔ mɔtɔ ɔ'bo dɛ tɪyɛtɪ gɔ burɛ ko'dɔ abo ala kɔ'bo tiyari gɔ ndɔbɔ ko'dɔ abo. **XXXIV** Kina kɔzɔ ma tɔnɛ kugu mi buku 'ba Bɔko'ba ne tara, ame kiya te, "Yɛ na ti kɔ'bo tikali meri 'ba dɔ Bɔko'ba? Yɛ na ti kɔ'bo ti'di lende zi bo? **XXXV** Yɛ na ki'di wa ra zi bo kiteri 'bɔwu 'dɔ bo kopi bi mo teyi?" **XXXVI** Wa pili bo na

me ko'ba. Wa pili naga nime bo na me ki'di 'dɔ kɛdɪ kina 'dɔ kɛdɪ zi bo. Rɔ lɔbu kɛdɪ ti zi bo Bɔko'ba rɔ nɔburunɔburu. Amini.

## **XII**

### *Loma Ma Laka*

**I** Kina me 'deni ti ziye kpe lɔndɔ ma ga, moma'jɔ rɔma ziye gɔ mi kɛyɪ 'ba Bɔko'ba nime zize ne. I'dike rɔye kɛdɪ kɔtɔ laka rɔ kpa kɔzɪ zi Bɔko'ba 'dɔ loma 'be kɪyɛyɪ dɔki'di bo. Ame kina rɔ mɔtu ma laka ziye to'dɔ mo zi bo. **II** Kinza ki'dike rɔye dɛ ngɪ kɛdɪ yaga kɔzɔ wa 'ba dɔlinɔ nime. I'dike Bɔko'ba kuyɪ ye yaga mi meri la'ja. Rɔmɔyɪ 'dɔ kikalike ako'dɔkɔ 'ba Bɔko'ba gɔ lende ko'dɔ 'be pili kɪyɛyɪ dɔki'di bo.

**III** Mi'di ame 'deni ziye pili te ti mi kɛyɪ nime bo ki'di 'deni zɔ ne. Ni mɔtɔ kinza komeri rɔyɪ dɛ kiya te ni na 'deni ngɪ kulɔwɔ laka rɔ dɔ kiteli. Tine ma laka mo oloma le kɛyɪ mi meri 'bi. Laka 'bi 'ba bɔ mɔtɔ na rɔ ti'di dɔyɪ gɔ lende 'ba Yɛsu Kurisitɔ kɔzɔ ame Bɔko'ba ki'di 'deni zɪyɪ ne. **IV** Rɔmɔyɪ kɔzɔ ame mi yida rɔ kɔtɔ kapa 'ba yida rɔ ngɪ nɔbanɪ ti ndɔbɔ mo ga pili rɔ 'beri'beri ne, **V** kina gbɪ tara ze pele rɔ ma konzi nime mi rɔ kodɔ'bo ti Kurisitɔ ze pili rɔ yida rɔ kɔtɔ. Kina rɔ gɔze nime pili rɔ kɔtɔkɔtɔ, ze kapa 'ba yida rɔ kɔtɔ ze nime na.

**VI** Kina Bɔko'ba i'di kpa kɔzɪ 'deni zize pili rɔ 'beri'beri gɔ mi kɛyɪ abo. Kina do'dɔke ndɔbɔ mo ti. Mɔtɔ o'dɔ ti ma 'bɛyɪ ma ki'di 'deni zɪyɪ mo. ɔdɔ kpa kɔzɪ 'bɛyɪ 'ba bɔ mɔtɔ kɛdɪ rɔ tumɛ lende, o'dɔ ti gɔ ma bo ki'di 'deni zɪyɪ ki'di dɔyɪ gɔmo mo nima. **VII** ɔdɔ ma 'bɛyɪ kɛdɪ rɔ ndɔbɔ mi kanisa mo, o'dɔ ti. Ne ɔdɔ kɛdɪ rɔ akiyandi, iyandi ti. **VIII** Ala ɔdɔ kɛdɪ rɔ tɔcɔ mi kɛddi, oɔ ti. Ni ame kɛdɪ ki'di ma 'bɛyɪ rɔ aki'di zi bɔ lisa ni ne i'di ti, ti mi kɔtɔ. Ala ɔdɔ ma 'bɛyɪ kɛdɪ rɔ kɔzɪ kakpa mo ogbɔ rɔyɪ laka teyi. Ne ɔdɔ ma 'bɛyɪ kɛdɪ rɔ to'dɔ mi konmi o'dɔ ti, ti lɔnɔ mo.

### *Akɔ'ɔ Ma Laka*

<sup>IX</sup> I'dike ako'ɔ 'be kēdī ti, ti dōkī'dī kɔɔ. O'jike lende kēnyē. Lende laka na kinda'bake kitigo. <sup>X</sup> Ɔ'oke rɔye rɔ go rɔye kɔɔ lōndō kɔɔ mī Kurīsītō. Kpe, ɔ'bōke ti ŋburu kitigo mī toro rɔye rɔ go rɔye.

<sup>XI</sup> Inda'bake ndɔɔ kitigo kinza nī mɔɔ ko'dɔ tikēpī dē. Tine ogbōke rɔye laka toja laja zi ŋere Kurīsītō. <sup>XII</sup> Kina iliyake ti mī kɔmɔ ki'di 'be go yēyī abo 'ba Boko'ba. Mī gomɔ 'be ga pili olomake ti mī kēddī ŋburu ti mōtu ko'dɔ. <sup>XIII</sup> Okɔnyike lōndō ame ga rɔ leri ne ti wa ma kēddike timo. I'dike liŋɔ 'be ga kpamo kēdī ŋburu yaga rɔ gbōŋɔ zi bɔ lōwō.

<sup>XIV</sup> Ya ame ga ko'dɔ kōzī kasi ziye ne ititike Boko'ba ko'dɔ yēyī dɔmo. Yēyī na kititike bo gɔmo bo ko'dɔ dōnnī kinza kititike bo dē tusōnō lijē. <sup>XV</sup> Olomake rɔ lɔŋɔ ti ya ame ga rɔ lɔŋɔ ne. Uduke kɔɔ ti ame ga kēdī kudu ne. <sup>XVI</sup> Kinza ko'dɔke geli dē mī lōŋgō ye. Kinza ko'dɔke dɔ kombi dē. Ilekike rɔye liya bēri toja laja rɔ go rɔye. Kinza ko'dɔ rōyī dē kulōwō kiya te nī na rɔ bɔ lende kikali.

<sup>XVII</sup> Kinza kebe kilekike dɔ lende kēnyē dē ti lende kēnyē. I'dike ako'dɔ 'be kēdī rɔ ame bilaka pili kuti gɔmo ne. <sup>XVIII</sup> Ogbō rōyī ti'di lende kēyī na 'dɔ kēdī mī lōŋgō yī ma ti bilaka ma laki pili.

<sup>XIX</sup> Kpe ame ga mɔ'ɔ ye ne, kinza kebeke dē topi dɔkolo. Ola zi bo Boko'ba 'dɔ bo ko'dɔ go ya abo. Rōmōyī mī buku abo 'ba Boko'ba bo iya 'deni te, "Ma na ti mopi dɔkolo. Monda nima ma na ti mileki dɔmo." <sup>XX</sup> Kina gbī kɔɔ ma tōnē kugu ne tara, "Ɔdɔ ko'ja bɔ ya 'bī kēdī rɔ 'bō i'di akonyo teyi. Ɔdɔ ko'ja bo kēdī rɔ koda mini i'di mini zi bo. Rōmōyī ti to'dɔ mo kɔɔ a nime te na ti ko'de dɔ kulu'buti zi bo."

<sup>XXI</sup> Nī kinza kola rōyī dē zi lende kēnyē ka'da yi. Tine a'da lende kēnyē yaga ti lende laka ko'dɔ 'bī.

## XIII

### *Tuwō Dɔ Turu*

<sup>I</sup> Kina ti kpe rɔ gɔye pili uwōke dɔ turu 'ba mī dɔyayi 'be. Rōmōyī kōzī kakpa 'ba wa pili ako di zi Boko'ba. Kina me kōzī kakpa nime le'jete mī dɔyayi 'be ne bo na ki'di. <sup>II</sup> Bɔ ame kilagi tuwō dɔ turu ne, ndose 'ba Boko'ba na bo kilagi 'deni. Kina bɔɔ ame ko'dɔ tara ne ti ko'de karama 'ba Boko'ba ŋgī timo dōnī. <sup>III</sup> Rōmōyī bilaka ame ga rɔ bɔ lende laka na dē kēdī kere bɔ dōnnī ga, tine bɔ lende kēnyē na kēdī kere.

Nī o'dɔkɔ 'dɔ dōkī'dī yī kō'bō ŋburu rɔ ma kōpu di zi bɔ kōzī kakpa? Ne ɔdɔ ko'dɔkɔ dē, o'dɔ wa ma laka 'dɔ mī bo kēyī rōyī. <sup>IV</sup> Rōmōyī bo na 'deni rɔ bɔ laja 'ba Boko'ba bine tokonyi yi. Ne ɔdɔ nī kikali rōyī 'deni rɔ bɔ kirasi lende kinza ki'di dōmbēli yī kolɔdɔ dē rōmōyī turu nima ki'di dɔ bo ne i'di dē rɔ ma sari. Ndɔɔ abo na rɔ todɔ ya 'ba Boko'ba dɔ bɔ lende kirasi. <sup>V</sup> Kina me nī mɔɔ zīyī tuwō dɔ turu, tine inza ŋge go ame 'dɔ kɔmɔ timo di kpa ya 'ba Boko'ba ne, o'dɔ go kēdī rɔ lende laka zīyī.

<sup>VI</sup> Gɔ kō'du mo na gbī ki'di kēddī kopike awada ne rōmōyī lijē turu na 'deni rɔ bɔ laja abo 'ba Boko'ba mī ndɔɔ nime. <sup>VII</sup> Kina opike wali 'ba gɔye ga ti pili yaga zīnnī rɔ go dɔkomali awada pili ti lende koro ti rɔ koyo mo.

### *Ɔ'ɔ Lēpī Yī*

<sup>VIII</sup> Kinza kolake wali 'ba a mɔɔ dē kēdī gɔye, tine 'dɔ wali 'ba ako'ɔ na ŋge ki'dike kēdī gɔye. Rōmōyī nī ame kɔ'ɔ lēpī yī mɔɔ ne, kō'du ki'di abo 'ba Boko'ba na me 'deni gbī pili ko'dɔ. <sup>IX</sup> Rōmōyī kō'du ki'di iya 'deni tōnē bine te, "Kinza ko'dɔ yēri dē. Kinza ko'dɔ rōyī dē rɔ bɔ kōzī roma. Kinza ko'dɔ 'bōgō dē. Kinza ko'dɔ mī kombi dē." Kina kō'du ki'di naga nime ti mɔɔ ga pili ɔɔ 'deni dɔ ame kiya te, "Ɔ'ɔ bilaka lesi lēpī yī mɔɔ gbī kɔɔ ame kɔ'ɔ yida rōyī ne tara." <sup>X</sup> Ako'ɔ i'di kirasi lende dē zi lēpī mɔɔ, omba kina kote go kō'du ki'di pili 'ba Boko'ba.



<sup>XI</sup> Kina o'doke ti te römöyī ikalike 'deni kada mo na yala. Kada 'ba tonḡo bi yaga di bi 'ba tō'dō na me kōmō 'deni. Römöyī ma le'jete kada abo 'ba tōmō ze mo tōnē 'deni ḡoli rōze di rō ma tōnē gba bine di'dike dōze ḡomo ne. <sup>XII</sup> Korōndo ēdī kote rōnī yaga ḡiri nime kada na 'deni ḡoli tize. Kina i'di du'duke ako'do 'ba bi kōlu ti yaga mōkō dusuke rō jama 'ba ya 'ba mī kada na rōze. <sup>XIII</sup> Kina di'dike rōze ti kēdī yaga laka rō bilaka 'ba mī kada. Kinza di'dike rōze dē kēdī rō 'ba ndōrō tuwē layi rō dō kōzī kēnyē, to'do yērī, to'do 'dirī ala mī kombi. <sup>XIV</sup> Tine jama 'ba ya 'ba ḡere Yēsu Kurīsītō na kinda'bake, kolake ḡo lende kēnyē 'ba yida rō yaga ti ako'dokō mo ga.

## XIV

### *Kinza Kilende Dē Rō Bōto*

<sup>I</sup> Kpe kinza ko'doke kowasa dē ti bilaka ame ga kitigō dē gba laka mī ti'di dōnnī ḡo lende 'ba Kurīsītō ne. Tine o'deke lijē kako mī lōḡḡō ye. <sup>II</sup> Römöyī 'ba bō mōto ti'di dō bo ḡo lende 'ba Kurīsītō i'di bo ḡḡi konyo wa pili rō ḡomo. Tine ma 'ba bō mōto ame bo kitigō dē gba laka yīmo ne i'di bo ḡḡi ḡe konyo ma 'ba bo rō mōku. <sup>III</sup> Kina kinza bō ma konyo mo nima kebe dē tudōlī bō ma koro tonyo mo nima. Kina kinza bō ma koro mo nima kebe dē tilende rō bō ma konyo 'deni mo nima römöyī Bōko'ba utī 'deni dōnnī kpaki rō 'ba bo ga. <sup>IV</sup> Nī yē na kebe ḡḡi tilende rō bō laja 'ba bō mōto tara? Lōbu abo na ḡe kēdī kiya laka ti kēnyē 'ba ndōbo abo. Kina ti bo ko'do ḡḡi laka römöyī Kurīsītō lōbu ze mo o'bo ḡḡi 'dō ti'di bo ko'do tara.

<sup>V</sup> Bō mōto omeri 'ba bo tēḡē kada ma dō kōto mōto na koro kulōwō rō dō kiteli di dō mōto. Tine bō mōto omeri ma 'ba bo tēḡē kada pili rō ḡomo rō ma koriya. Ne ma laka mo nī mōto 'bēyī mo nima i'di lende mo kōdo laka mī dōyī. <sup>VI</sup> Bō ama komeri lende 'ba kada ma dō kōto mōto na ḡḡi kulōwō ne, bo o'do 'deni toro Kurīsītō ḡere ze timo. Kina

bo ama konyo ma 'ba bo dōkomali wa 'doyi rō ḡomo ne o'do 'deni ḡbī toro Kurīsītō ḡere ze timo römöyī bo ileki yēē'dī mo ḡḡi zi Bōko'ba. Kina bō ame koro tonyo wa mōto ga ne, o'do 'deni ḡbī toro Kurīsītō ḡere ze timo kina bo kileki yēē'dī mo ḡḡi zi Bōko'ba. <sup>VII</sup> Römöyī ma kōto mōto di mī lōḡḡō ze nime bine oloma dē ḡe toro ḡbagba bo ala tōlē ḡo toro ḡbagba bo. <sup>VIII</sup> Tine odo dolomake bine, loma ze pili toro bo Kurīsītō ḡere ze. Kina odo dōlēke, ti dōlēke toro bo. Kina me odo ze dōlēke ala dolomake, ze pili rō 'ba bo 'ba Kurīsītō ḡere ze.

<sup>IX</sup> ḡo kō'du mo na me 'dō ki'di Kurīsītō kako kōlē bine kōdo yaga di mī tōlē ne 'dō bo kēdī rō ḡere zi bō loma ni ḡbī ti tōku ni. <sup>X</sup> Tine nī ēddī kilende rō lōndō yī mōto ḡo wa'di? Nī mōto mo ēddī kudōlī lōndō yī mōto ḡo wa'di? Ze nime pili dēdī dari dōroke kōmō kiti 'ba burē 'ba Bōko'ba. <sup>XI</sup> Römöyī ugu 'deni ame tōnē bo ḡere Bōko'ba kiya te, "Kōzo dīdī ma, rō ḡo bilaka lesi pili ti kolōdo ḡḡi bēri kōmō ma. Kina ti lijē kutī ḡḡi kiya te ma na rō Bōko'ba." <sup>XII</sup> Kina rō ḡoze nime pili mōto nī na ti kiyētī ḡo lende ti ako'do 'bī zi Bōko'ba.

### *Kinza Kirasi Mī Meri 'Ba Bōto Dē*

<sup>XIII</sup> Kina ti, i'dike dolake ḡo tilende rō lēpī ze ga yaga. Ma laka mo kinza debe duruwōke a 'ba la'ba dē kēdī yaga mī kōri zi lēpī ze mōto ga ame kēdī ki'di lēpī yī kila'ba ḡḡi mī lende kēnyē ne. <sup>XIV</sup> ḡo ame ma 'deni rō akōto ti Yēsu Kurīsītō ne mikali ḡḡi akonyo mōto inza ame ki'di bilaka rō ti'da kōmō Bōko'ba. Ne odo nī bō mo na komeri ē'bī kiya te a mōto nima ti ki'di yī kēdī rō ti'da, ti ko'do rōnī ḡḡi tara zīyī. <sup>XV</sup> Kina me odo wa ame kēddī konyo ne kebe ko'do lēpī yī mōto dē kpe kele omba nī inza ē'bī kpe nati mī kōri 'ba akō'o. Tine nī kinza ki'di wa ame kēddī konyo ne dē kebe kirasi ma kōto ame Kurīsītō kōlē 'deni bine ḡo lende mo ne.

<sup>XVI</sup> Kinza kebe ki'di wa ame koza 'deni yaga zi'yi ro ma laka ne de kinda ngi ro lende kenyë zi lepï yi moto. <sup>XVII</sup> Römöyï tedi mi nere löbu 'ba Boko'ba inza go wa ma keddi konyo ala kuwë, tine nge go ame Nyi Koto Laka ki'di yi 'deni laka komo Boko'ba toloma mi lende keyi ti lonjo. <sup>XVIII</sup> Bo ame koja laja ngi zi Kurisitö kozo a nime te ne na ro ma Boko'ba ko'doko kina bilaka lesi kuti gbi gomo.

<sup>XIX</sup> Kina di'dike komoze ti go wa ame ga kedï ko'de lende keyi gbi ti tigo zi lepï ze ga ne. <sup>XX</sup> Kina kinza kebe kirasike ndobo 'ba Boko'ba de ngi yaga go lende 'ba akonyo. Wa pili ro gomo ro ma kele ro akonyo. Tine odo ni moto kebe ki'di lepï yi moto kebe kila'ba di mini go wa ma keddi konyo, na ro ma kenyë mo. <sup>XXI</sup> Tine ma laka mo a moto ame kedï ki'di löndö yi moto kila'ba di mini ne, kinza ko'do de lipo odo kedï pele ro tonyo yida ala tuwë layi ni pili ti a moto ga.

<sup>XXII</sup> Meri 'bi nima keddi timo go lende 'ba akonyo naga nime ne, i'di kedï nge mi löngö ye kpe ti bo Boko'ba. Ni ame kodoro bici lende de royi go wa ma kikali kinza ro ma laka ne na ti ye'yi. <sup>XXIII</sup> Tine ni ama konyo wa ma döyï ro ma kilikö gomo nima Boko'ba ti kodo karama mo ngi döyï römöyï o'do de du mi ti'di döyï go lende abo. Wa ame ga pili keddi ko'do kinza ki'di döyï de gomo kedï ro lende 'ba Boko'ba ne, 'doyi ro gomo ro lende kenyë.

## XV

### *Omeri Lende 'Ba Lepï Yi*

<sup>I</sup> Ze ma ditigoke 'deni mi ti'di doze go lende 'ba Kurisitö mo naga nime, ma laka mo zize 'do tombi gomo 'ba ya ma kinza ti tigo naga. Tine kinza ze dö'böke de nge tiyeyi döki'di ze. <sup>II</sup> Ni moto zi'yi tomeri lende 'ba lepï yi 'do ko'do ro wa ame go kedï ro ma kiyeyi döki'di bo kiyeddi mi bo ne. <sup>III</sup> Römöyï Kurisitö tonë bine ne döki'di bo na de bo kiyeyi. Kina

kozo ma tonë kugu bine mi buku 'ba Boko'ba ne tara, ame kiya te, "Ti'ja mo tonë kiti'ja yi Boko'ba timo ne ileki 'deni pili roma." <sup>IV</sup> Wa pili naga nime kugu mi buku 'ba Boko'ba ne, ugu 'deni tiyandi ze timo 'do dedike ti komo ki'di liya ti mi keddi gomo.

<sup>V</sup> Bo Boko'ba bo do loma liya ti mi keddi ki'di ye to kpe ko'doke kozo 'ba Yesu Kurisitö kolomake ti meri koto mi löngö ye. <sup>VI</sup> Kina 'do kpe pili kiléluke Boko'ba 'ba Yesu Kurisitö nere ze ame gbi ro 'bu bo ne ti pili ro goye ti biro koto.

<sup>VII</sup> Kina ti kpe o'doke lepï ye moto ga gbi laka kozo löndö, kozo ma Kurisitö ko'do ye tara 'do ma konzi kilëlu Boko'ba ti gomo. <sup>VIII</sup> Miya ziye, Kurisitö ileki ro bo 'deni ro bo laja zi Yudayi tileme mo zinni Boko'ba ti ko'do ye'yi zi ma kodo ngi di mi yi lingi 'benni mo nima go lömu mo tonë bo ko'do 'deni zinni, <sup>IX</sup> kina gbi 'do ma ro bo löwö mo ga kilëlu Boko'ba ti go mi keyi abo nime kozo ma tonë kugu mi buku 'ba Boko'ba bine kiya te, "Kina ti, ti milëlu yi ngi mi löngö bo löwö ni. Ti moba ngala mo ngi milëlu möyï yi." <sup>X</sup> Kina gbi ti ma tonë kiya te, "Kpe ma ro bo löwö ni iliyake ti koto tinni lijë bilaka abo ga 'ba Boko'ba." <sup>XI</sup> Moto na gbi kiya te, "Kpe bo löwö pili iléluke bo nere Boko'ba. Kpe bilaka 'ba dolinjo pili iléluke bo." <sup>XII</sup> Kina tonë Yesaya kiya gbi bine te, "Kupö Yisayi ti kodo 'deni, ti ki'di bo ngi kedï ro bo do bo löwö ni. Lijë ti kedï ngi ti komo ki'di go ye'yi abo." <sup>XIII</sup> Boko'ba bo do komo ki'di go mi keyi abo mo nime ki'di ye to kpe kiliyake keddike lo ti lonjo mi ti'di doye gomo. Kina 'do komo ki'di 'be gomo koto tiyöbu ti nduwë ti tigo 'ba Nyi Koto Laka.

### *Ro Koyo 'Ba Polo*

<sup>XIV</sup> Löndö ma ga, ma di zo bine kpe indake ngi lo ti lende laka ti dokomali akikali, keddike 'deni tiyandi lepï ye moto ga gbi. <sup>XV</sup> Tine mi akugu nime moja kpama 'deni mbowa ziye mi wa tonë ga bine ne kinza kudölu di doye. Moja kpama

'deni tara go mi këyi tönë Boko'ba ko'do 'deni zö <sup>XVI</sup> ki'di ma ro bo laja 'ba Yësu Kurisitö ziye kpe bo löwö ne. Mi tuwöwö laja 'ba Kurisitö nime ma 'deni ngi kozo bo akumu 'ba Boko'ba 'do mo'de ye bo löwö zi bo ro kpa közi ma laka ma bo kuti domo kulömu 'deni ti Nyi Koto Laka.

<sup>XVII</sup> Kina kozo ame ma 'deni ro akoto ti Kurisitö ne, ti moyo roma ngi go ndobo ma mo'do zi Boko'ba.

<sup>XVIII</sup> Tine ma minza milana roma tilende go wa ame ga Kurisitö ko'bo'bi de tö ne, go ki'di bo löwö tuwö do Boko'ba. Bo o'do 'deni ti lende kiya gbi ti ako'do ma <sup>XIX</sup> gbi ti tigo 'ba Nyi Koto Laka mi go koto ma konzi. Mi lingere ma nime kisaki molo di Yerosalema nbö kömö Iloriko ne, laja laka 'ba Kurisitö na muwöwö 'deni pili teyi. <sup>XX</sup> Akiteri ma nduwë tuwöwö laja 'ba Kurisitö nime mi go bi ame ga lebi mo kömö de gba teyi ne. Römöyi kinza mebe mo'ba ma 'bama ra do gbondo kujë 'ba bo moto. <sup>XXI</sup> Kina kozo ma tönë mi buku 'ba Boko'ba kiya te, "Lijë ame ga kiya lende abo de zinni ne ti ko'ja ngi. Kina lijë ame ga kuwö de ne ti kikali ngi."

### *Teri 'Ba Polo Go Tari Romo*

<sup>XXII</sup> Go kö'du mo na me këdi kota ma 'deni nduwë mi konzi kinza tömö ziye yayi ne. <sup>XXIII</sup> Tine le'jete ndobo ma mi kapa go bi moto naga nime bine mote 'deni. Kina kozo ame miteri 'deni kulöwö 'do tari ziye yayi komo koo mo konzi ne, <sup>XXIV</sup> miteri 'do to'ja ye mi tari ma Sepaniya. Kina 'do kpe na ki'dike ma 'jaa go kori di yayi odo moloma 'deni ngi mbowa miliya roma tiye laka. <sup>XXV</sup> Tine ma giri nime mëdi gba mari Yerosalema toto a 'ba konyi zi bilaka 'ba Boko'ba ama ga yayi ne. <sup>XXVI</sup> Römöyi kanisa ma mi Makedoniya ti ma Giriki bine omeri lende 'ba bo lisa ma mi löngö bilaka 'ba Boko'ba ma mi Yerosalema 'deni kina me lijë koja kpa közi 'do toto mo zinni. <sup>XXVII</sup> Lijë na ngi kiteri ë'bënni to'do mo. Tine ro ma laka edi ngi ro wali zinni topi mo tara

römöyi lijë bo löwö ni o'ja yëyi 'ba Boko'ba 'deni di zi Yudayi. Kina ma laka mo na ngi zinni lijë ma ro bo löwö tokonyi Yudayi tara ti wa ma lijë këdi timo.

<sup>XXVIII</sup> Tine odo mote ndobo nime 'deni mi'di kpa közi nime 'deni zinni, ti mudö kebe ziye yayi mala nduwë Sepaniya. <sup>XXIX</sup> Kina mikali ngi tömö ma ziye yayi ti këdi ngi lo ti yëyi 'ba Kurisitö.

<sup>XXX</sup> Kpe löndö ma ga, kozo ame ze 'deni ro akoto mi nere ze Yësu Kurisitö ne, moma'jo roma ziye, odo'bake roye koto tö mi motu ko'do goma, mi ako'o 'ba Nyi Koto Laka.

<sup>XXXI</sup> Umötuke goma 'do Boko'ba kokonyi ma kitata ma di zi ma kinza ki'di dönni de go lende abo ga di mi doyayi 'ba Yudayi ne. Kina gbi go bo ki'di bilaka abo ga ma mi Yerosalema kogba kpa közi nime mëdi moto ne ti mi këyi. <sup>XXXII</sup> Kina go mako ti ziye lo ti lonjo kina odo këdi ngi ro ako'doko abo 'ba Boko'ba go mindawo roma titi mbowa ziye yayi. <sup>XXXIII</sup> Boko'ba bo lende këyi koloma to kpe koto tiye pili. Amini.

## **XVI**

### *Akumötö 'Ba Polo*

<sup>I</sup> Ma na me mëdi moja lëmi ze Poyibe kari ziye. Loko na ro bo ndobo 'ba kanisa ma mi Kenjoriya.

<sup>II</sup> Inda'bake ni laka ro 'ba Kurisitö nere ze, kpe bilaka 'ba Boko'ba okonyike ni ti wa ma loko ko'doko di ziye. Römöyi loko o'do konyi 'deni zi ma konzi gbi ti gbagba ma.

<sup>III</sup> Umötöke Purisikila ni ti Akowila bo ndobo lepi ma ga mi Yësu Kurisitö. <sup>IV</sup> Lijë na tönë kilana rönni go lende ma ame ma na de nge koto mëdi mileki yëe'di mo zinni, tine ro go bilaka 'ba kanisa pili ma ro bo löwö mo ga ne. <sup>V</sup> Kina umötöke bilaka 'ba kanisa ame ga pili këdi kototo kpenni bi motu lonjo 'bënni ne.

Umötöke Epaneto ame mo'o kulöwö ne. Bo na ro döndende 'ba bilaka ma ki'di dönni go lende

'ba Kurisitö dɔgba di mi dɔyayi 'ba Asiya. <sup>VI</sup> Umötöke Mariya. Loko ma ko'do ndobo kulöwö ziye mo tönë. <sup>VII</sup> Umötöke Andonika ni ti Yuniya, lijë ma ro wado ma mo tönë ga koloma ga tö mi maboso ne. Lijë na ro ma kilëbi kulöwö di mi löngö bo laja 'ba Kurisitö kina lijë na gbi ki'di dönni go lende 'ba Kurisitö dɔgba di zö.

<sup>VIII</sup> Umötöke Ambolato ame ro 'ba Kurisitö mo'ɔ bo kulöwö ne. <sup>IX</sup> Umötöke Orobano lepï ze mi ndobo 'ba Kurisitö. Kina umötöke Sitakiso ame mo'ɔ kulöwö ne gbi. <sup>X</sup> Umötöke Apele, bo ame kilagi toga kpa bo go Kurisitö ne. Umötöke bilaka lijɔ 'ba Aritobolo ga. <sup>XI</sup> Umötöke wado ma Erodiyona. Umötöke bilaka 'ba nɛre Kurisitö ame ga lijɔ 'ba Narokiso ne.

<sup>XII</sup> Umötöke Turupina ni ti Turupösa, lijë ma ko'do ndobo 'ba nɛre Kurisitö mo naga tönë ne, gbi ti Perosisi ame mo'ɔ kulöwö ko'do ndobo 'ba nɛre Kurisitö kulöwö ne. <sup>XIII</sup> Umötöke Rupusa, bo ame ngi ro ma laka ro 'ba nɛre Kurisitö ne. Kina umötöke ma bo gbi, loko ma tönë ko'do ma ngi kulöwö kɔzo kole 'bënni ne. <sup>XIV</sup> Umötöke Asunuritö ni ti Pelegono ti Erome ti Pataroba ti Eroma ti löndö ame ga tinni ne. <sup>XV</sup> Umötöke Pilologo ni ti Yuliya gbi ti Nerewo ni ti lëmi bo ti Olomba ti bilaka 'ba Boko'ba ame ga pili kedi koloma tinni ne.

<sup>XVI</sup> Umötöke roye ro go roye ti közi riyö. Kanisa 'ba Kurisitö ame ga pili bine ne umötö ye pili.

### *Ndose Ma Nburunburu*

<sup>XVII</sup> Löndö ma ga, moma'jo roma ziye, i'dike komoye kandi laka di zi lijë bilaka naga nima kedi kiyandi a moto to ne ga 'beri di go ma kiyandi ye timo lijë kedi ko'de ro koza mi kanisa ki'di ya moto ga koco yaga di mi kori 'ba Boko'ba. Kinza kodoboke dɔye dë tinni. <sup>XVIII</sup> Römöyï lijë ama ga tara ne inza kpe ro toja laja 'ba Kurisitö nɛre ze, a 'ba go kömönni na lijë kedi ë'bënni ro to'do mo. Lende konmi

'bënni nima lijë kedi kinene ne na lijë ku'bölu ma kinza ngi lipo ti lende ɔto naga ngi timo. <sup>XIX</sup> Ne ma 'beye lebï 'be ame kpe ti doki'di koto mi laja nime ne, ma konzi pili uwö 'deni. Go kö'du mo na ma 'deni ngi ti mi këyï go lende 'be. Tine mo'doko ye go këddike ti akikali mi lende laka, tine lipo tara ro rumö zi lende kënyë. <sup>XX</sup> Kina ti bo Boko'ba bo lende këyï kiyanni Satani ngi yaga ku'du bëri bi ndiye.

Lende këyï 'ba Yësu nɛre ze koloma tiye.

<sup>XXI</sup> Timatiyo bo ndobo lepï ma umötö ye pili. Wado ma ga Lukiyö ni ti Yasona ti Sosipata umötö ye gbi pili.

<sup>XXII</sup> (Ma Terotiyo bo ma ki'di tugu waraga mo nime ne, mumötö ye pili mi möyï nɛre Kurisitö.)

<sup>XXIII-XXIV</sup> Gayo bo ma, ma Polo mēdi moloma lijɔ mo bilaka 'ba kanisa kedi kototo kpenni bi motu lijɔ abo ne umötö ye pili. Eraseto bo kikeki yamo 'ba turu ma mi gawo mo nime umötö ye. Löndö ze Korato umötö ye gbi pili.

<sup>XXV</sup> Dilekike yëe'di ti zi bo Boko'ba ame tigo abo ki'di ye 'deni koroke kitigo mi ti'di dɔye go laja laka 'ba Yësu Kurisitö mo tönë muwöwö ziye ne. Ame kina ngi ko ro laja mo tönë pa ro ma kusu komo koo mo konzi ne, kina me kileme 'deni 'jaa nati yaga. <sup>XXVI</sup> Ileme 'deni yaga bi kopo ti akugu 'ba bo kumë lende 'ba Boko'ba ga. Kina bo Boko'ba ma ro nburunburu mo tönë na me ki'di kö'du mo 'deni zi bilaka 'ba dɔyayi nime pili tikali mo go lijë ki'di dönni gomo ko'do pili. <sup>XXVII</sup> Ro löbu kedi zi bo Boko'ba ame bo na koto kpöki ro bo akikali ne nduwë ro nburunburu ti möyï Yësu Kurisitö. Amini.



## Akugu Ma Dɔgba 'Ba Polo Zi Kanisa Ma KORINITO

I Ma Polo mo ame Boko'ba kigeli ma 'deni gɔ ako'doko abo rɔ bɔ laja 'ba Yɛsu Kurisitɔ ne, ze ti Sosetene bɔ lɔndɔ ze, dumɔtɔ ye pili. II Mɛdi mugu ame ziye kpe kanisa 'ba Boko'ba ma mi Korinito, kpe ame ga Boko'ba kidɛki ye 'deni rɔ 'ba bo ga rɔ akoto ti Yɛsu Kurisitɔ gbɛ mi rɔ kodɔ'bo ti ma konzi mɔto ga ame mi dɔliɔ nime pili kɛdi kumɔtu ti mɔyi bo Yɛsu Kurisitɔ nɛre 'bɛnni ame kina gbɛ rɔ nɛre ze ne.

III Lende kɛyi ti yɛyi abo 'ba Boko'ba 'bu ze ti 'ba nɛre ze Yɛsu Kurisitɔ koloma koto tiye.

### *Yɛyi Ti Kurisitɔ*

IV Mɛdi nduwɛ rɔ to'do yɛ'edi mo zi bo Boko'ba ma gɔ lende 'be gɔ mi kɛyi nime bo ko'do 'deni ziye kpe ma rɔ akoto ti Yɛsu Kurisitɔ ne. V Bo odo mɔri 'deni dɔye ki'di akikali gbɛ ti kpa kikali lende 'deni ziye. VI Kina gbɛ ngira'da 'ba laja 'ba Kurisitɔ alo 'deni ngi miye, VII kɔkɔke dɛ du te di do yɛyi ma Boko'ba kɛdi ko'do pili ziye naga mi kɔmɔ ki'di 'be gɔ tako 'ba nɛre ze Yɛsu Kurisitɔ tileme rɔ bo. VIII Bo na ngi ti kogbo ye kɔ'boke ti mi kɛddi nbɔ kɔmɔ mi kada ma rɔ nburunburu 'ba dɔliɔ nime kota ye kinza boti mɔto roye mi kada 'ba tako abo nima. IX Bo Boko'ba na me kidɛki ye 'deni mi rɔ kodɔ'bo ti kole abo Yɛsu Kurisitɔ nɛre ze nime kina bo bɔ tuyi mi lende abo na dɛ.

### *Lamo Ti Rɔ Koza*

X Kpe lɔndɔ ma ga, mɛdi mi'di ame ziye ti kɔzi kakpa 'ba nɛre ze Yɛsu Kurisitɔ. Utike do lende 'be bi koto kinza rɔ koza yimo. Odo'boke miye nburu koto mi meri 'be gbɛ ti lende kiya 'be ga. XI Rɔmɔyi muwɔ lɛbi mo bine e'be Kulowɛ ga iyeti zo tɛgɛ lamo edi 'deni mi lɔngɔ ye

yayi. XII Kpe lende 'be pili rɔ gɔye, ya mɔto ga ebe tiya mo te, "Ma 'bama mɔsɔ gɔ Polo," ya mɔto ga iya 'bɛnni te, "Ma 'bama rɔ 'ba Apolo," mɔto ga tɛgɛ, "Ma 'ba Pitɔrɔ na," tine ya mɔto ga iya 'bɛnni te, "Ma 'ba Kurisitɔ na." XIII Wa'di ga na tara? Kurisitɔ mo ebe koza mini 'deni? Polo na me kutoti kolɛ bine do ngɛri gɔye ne? Obapatisi ye rɔ bɔ kɔsɔ gɔ Polo ga?

XIV Yɛ'edi kɛdi zi Boko'ba, 'bama mobapatisi ama botɔ dɛ di mi lɔngɔ ye yayi. Bilaka ma mobapatisi na nge rɔ Kurisipɔ ni ti Gayo. XV Kina kinza botɔ mɔto kebe kiya dɛ te obapatisi bo rɔ bɔ kɔsɔ goma. XVI Tine mɔto e'be Setepana ga na nge mobapatisi. Momeri 'bama botɔ mɔto ma mobapatisi 'bɔwu di gɔ ame inza kpe. XVII Kurisitɔ oja ma dɛ toapatisi bilaka, tine oja ma tuwɔwɔ laja laka abo. Kina bo oja ma dɛ gbɛ 'do tuwɔwɔ mo ti akikali 'ba mi do bilaka lesi kinza kuburu bi 'ba tutoti Yɛsu nime ra yaga.

### *Akikali Ma Laka*

XVIII Rɔmɔyi tolɛ 'ba Kurisitɔ do ngɛri nime ma di zinni lijɛ ma 'deni rɔ a 'ba tolɛ naga nima inda ngi kɔzo lende sari. Ne ma di zize ze ame kɛdi kɔmɔ ze ne ileme ngi rɔ tigo 'ba Boko'ba. XIX Mi buku 'ba Boko'ba yayi iya te, "Ti mirasi mi akikali 'ba bo lende kikali ni yaga. Kina ti miliko mi kɔmɔ kandi 'ba bo kɔmɔ kandi ni yaga."

XX Ne odo kina kɛdi 'deni te tine lijɛ bo lende kikali ni edi 'deni yala nati? Kina gbɛ lijɛ ma rɔ bɔ kɔmɔ kiyandi 'ba kɔ'du ki'di mo tonɛ ga lijɛ edi 'deni yala nati? Lijɛ bo kpa kitigo mo tonɛ ga edi 'deni yala nati? Kina me Boko'ba kileme 'deni bine akikali 'ba dɔliɔ nime ka ngi rɔ wa sari. XXI Rɔmɔyi bo Boko'ba ti akikali do kiteli abo i'di tikali bo 'deni konya donni lijɛ bilaka lesi ti akikali ma 'bɛnni mo tonɛ. Tine ma ki'di donni gɔ laja rumo abo nime dɛdi duwɔwɔ kɔzo akiya 'bɛnni 'ba laki ni ne na Boko'ba kɛdi kɔmɔ. XXII Yudayi iteri ma 'bɛnni rɔ gɔ koto rɔ akileme mo,

tine Giriki oma 'bënni ro go akikali mo. <sup>XXIII</sup> Tine ma 'beze duwöwö eze nge ro lende 'ba tutöti Kurisito ame koja kako di mitoro ne. Kina me 'böwu Yudayi omba ma 'bënni za ro gönni teyi, tine ma di zi bo löwö ni ngi ro wa sari. <sup>XXIV</sup> Na ma di zinni lijë Yudayi ni ti Giriki ame ga Boko'ba kidëki 'deni ne, Kurisito mo na me ngi dedü duwöwö. Bo na ro tigo 'ba Boko'ba gbi ro akikali mo. <sup>XXV</sup> Römöyi wa ame kedü kiya ro rumö 'ba Boko'ba ne ebe akikali 'ba bilaka lesi. Kina wa ame kedü kiya ro tikenme 'ba Boko'ba ne ebe tigo 'ba bilaka lesi.

<sup>XXVI</sup> Kpe löndö ma ga, omerike te ma tönë Boko'ba kidëki ye ne. Ma konzi di mi löngö ye inza ro bo akikali 'ba dolinjo nime. Ma konzi inza gbi ro bo tigo ala ro kole 'ba löbu ni. <sup>XXVII</sup> Tine Boko'ba igeli abo ro wa ame ga bilaka 'ba dolinjo nime kidëki ro rumö ne 'do kodö ro kaya rönni lijë bo lende kikali ni. Bo igeli abo ro wa ame dolinjo kidëki ro ma kenme naga ne 'do kodö ro kaya rönni lijë bo tigo ni. <sup>XXVIII</sup> Bo igeli abo ro wa ame ga dolinjo kindiri kudöli kiya ro wa ma yawa ne 'do kuburu lijë bo ro löbu ni. <sup>XXIX</sup> Bo Boko'ba o'do kozo a nima tara kinza boto kari kebe ra tonyo koso mo zi bo. <sup>XXX</sup> Bo Boko'ba na ko'de ye 'deni ro akoto ti Yesu Kurisito. Kina me bo i'di Kurisito 'deni ro akikali zize. Ti Kurisito na ki'di ze 'deni ro ma laka komo Boko'ba gbi ro 'ba bo ga kutë goze 'deni yaga. <sup>XXXI</sup> Kina 'deni kozo ma tönë mi buku 'ba Boko'ba kiya te, "I'dike lijë ame ga ko'doko tonyo koso ne konyo ti go wa ma Boko'ba ko'do."

## II

### *Laja 'Ba Kurisito*

<sup>I</sup> Ne ma 'bama, löndö ma ga, me tönë mari ziye yayi tuwöwö a ma Boko'ba kusu domo 'deni pa naga ne, muwöwö de ti kpa kitigo ala ti akikali 'ba bilaka lesi. <sup>II</sup> Mi kada ma medü tiye yayi nima mi'di doma kudölu ngi di go wa pili, Kurisito na

nge mi'di komo ma tuwöwö mo ziye gbi ti lende 'ba tutöti bo. <sup>III</sup> Mi kada nima ma ngi du kinza tigo mo, roma kö'bö tilë'di di zi tikere. <sup>IV</sup> Kina laja ma ti lende kiya ma ngi du kinza lende kikali mo, tine ro akileme tigo 'ba Nyi Koto Laka. <sup>V</sup> Tine ti'di doye go lende 'ba Kurisito inza go akikali 'ba do bilaka lesi. Tigo 'ba Boko'ba na.

### *Akikali Ma Ro 'Ba Boko'ba*

<sup>VI</sup> Ne ma di zi ya ame ga kandi 'deni mi lende 'ba Boko'ba ne lende kikali mo na me dedü duwöwö. Ne tine inza ro akikali ma 'ba dolinjo nime ala 'ba nere mo ga ame kedü kiteli ë'bëni ngi yaga ne. <sup>VII</sup> Akikali nime dedü duwöwö ne 'ba Boko'ba na. Bo na kusu abo domo 'deni di zi bilaka. Bo iteri 'deni molo di bi tisaki mo 'do do'ja ro löbu timo.

<sup>VIII</sup> Nere 'ba doyayi nime ma koto moto te ikali akikali nime de. Ma lijë kedü kikali ra dene lijë inza kutöti Kurisito nere 'ba do wa pili. <sup>IX</sup> Tine kozo ma tönë mi buku 'ba Boko'ba ne iya te, "Wa ame komo ko'ja de mbili kuwo de gbi doki'di boto komeri de ne na ro wa ma Boko'ba kilejo 'deni domöyi ya ma ko'bo naga." <sup>X</sup> Tine Boko'ba i'di Nyi Koto Laka 'deni kugbë'du gomo zize. Römöyi Nyi Koto Laka na ro bo kote go lende 'ba Boko'ba ame ga pele njo ro ma kusu bito ga yayi ne. <sup>XI</sup> Kina gbi kozo ame ni moto doki'di yi na nge ro bo kikali go lende 'bi ga 'doyi ne, kina gbi tara Nyi Koto Laka abo 'ba Boko'ba na nge ro bo kikali go lende abo ga 'doyi. <sup>XII</sup> Kina ma 'beze a 'ba dolinjo nime na de ki'di röni zize. Nyi Koto Laka abo 'ba Boko'ba na bo ki'di zize tikali kpa közi abo ma bo ki'di zize.

<sup>XIII</sup> Kina me dinza kpe dilende ti akikali ame ro meri 'ba bilaka ne. Tine dedü dilende ti wa ame ga Nyi Koto Laka na kiyandi ze timo ne, tiyëti go lende mo zi ame ga bo kedü 'deni yimo ne. <sup>XIV</sup> Bo ame kinza Nyi Koto Laka yimo ne o'ja a moto ro kpa közi nime kako di zi Nyi Koto Laka ne de du te. Ikali de gbi inda ngi ro

lende sari di zi bo. Römöyī todoro bīcī lende mo nge ti Nyī Koto Laka. <sup>XV</sup> Kina bo ame ti Nyī Koto Laka ne na ro bo kodoro bīcī lende pili, tine boro o'bo de todoro bīcī lende abo. <sup>XVI</sup> Kina koro ma tonē mi buku 'ba Boko'ba ne iya te, "Yē na kikali meri 'ba Boko'ba? Yē na ko'bo ti'di lende zi bo?" Tine na ro ze mo. Ze na ki'di akikali 'ba Kurisitō 'deni zize.

### III

#### *Tiyöbu Mi Laja 'Ba Kurisitō*

<sup>I</sup> Ne kpe löndö ma ga, mo'bo de tilende ziye koro tilende zi ya ame ga 'deni ti Nyī Koto Laka naga tara. Milende 'deni ziye koro tilende zi bilaka 'ba dolinjo nime römöyī kpe gba ro kole kuru mi ti'di dōye go lende 'ba Kurisitō. <sup>II</sup> Mba na go mi'di kpeye. Mi'di akonyo ma kitigo de ziye römöyī o'boke de gba tonyo mo. Kpe gba o'boke de tonyo wa. <sup>III</sup> Kpe e'be ngi gba koro bilaka ma 'ba dolinjo nime. Me mi kombi ni ti kpa kogba kedī gba mi löngö ye ne kpe 'ba dolinjo nime na de gba ya? Kpe gba ngi nburu mi loma 'ba dolinjo nime. <sup>IV</sup> Me odo ya moto ga kēnyī kiya 'bēnni te, "Mösö 'bama go Polo," moto ga iya te, "Mösö 'bama go Apolo," ne lende 'ba dolinjo nime na de?

<sup>V</sup> Apolo mo bo ro wa'di? Kina Polo mo bo ro wa'di ga? Ze eze ka ngi ro bo ndobo 'ba Boko'ba ziye ti'di dōye go lende 'ba Yēsu Kurisitō. Ze nime kpaki riyō moto ndobo ma nere Yēsu ki'di 'deni ziyi na me keddi ko'do. <sup>VI</sup> Midiyē ma 'bama 'deni ro kupō mo kina Apolo ako ma 'ba bo 'deni kodō ro mini dōmo. Tine Boko'ba na ki'di 'deni kiyöbu. <sup>VII</sup> Kina me bo ma kidiyē mo ti bo ma kodō mini dōmo pili inza ro a ma kembe. Boko'ba bo ki'di kiyöbu mo nima bo na ro do kiteli. <sup>VIII</sup> Bo kidiyē mo ti bo kodō mini dōmo lijē kpaki riyō ro ma koriya. Ze nime moto Boko'ba edī ki'di bi gomo 'ba rōyī ziyi koro ma ko'do. <sup>IX</sup> Ze ro lepī mi ndobo abo 'ba Boko'ba kina kpe

na ro nyaka abo mo ga. Kina kpe na gbī ro rö abo 'ba Boko'ba.

<sup>X</sup> Ti mi këyī nime Boko'ba ki'di ra zō ne ma ngi ro ajonyi 'ba to'ba ro mugē gbōndō mo 'deni kina me bo moto kedī 'deni ro to'ba dōmo teyi. Tine ni moto ongo rōyī laka di bi to'ba mo. <sup>XI</sup> Römöyī Kurisitō Yēsu na nge koto kpōki Boko'ba kugē 'deni ro gbōndō rö nime. Gbōndō moto ma 'do kugē 'beri di go ame inza kpe. <sup>XII</sup> Kina ya moto ga ti kubō dōmo 'deni teyi ti yamo köbököbō ti sitēri ti dōku ma kele kulöwō naga. Kina moto ga ti kubō ma 'bēnni 'deni ti ngēri ni ti mōli ti koloko. <sup>XIII</sup> Tine teteni 'ba ndobo mo ti kinda 'jaa mi kada 'ba tileme Kurisitō. Römöyī mi kada mo nima pa'do ma löbu ti kako ku'dō'dō go ndobo ko'do 'bi 'ba moto kileme kinē mo yaga. <sup>XIV</sup> Odo a 'bēyī 'ba moto ame kubō do gbōndō nima ne konya do pa'do ti ko'ja kpa közi 'bi ngi. <sup>XV</sup> Ne odo 'bēyī 'ba moto na kilanma yo o'ja oto de kpe gomo. Ni mo na nge ti komo e'bi ngi koro a ma komo di mi pa'do.

<sup>XVI</sup> Ikalike 'deni ro ma laka kpe na ro rö löbu 'ba Boko'ba kina Nyī Koto Laka abo edī koloma miye. <sup>XVII</sup> Kina me odo bo mo kebe kirasi rö 'ba Boko'ba nime Boko'ba ti kirasi bo mo to nima gbī. Römöyī rö löbu abo 'ba Boko'ba ro a ma koro, kina me 'deni ro kpe.

<sup>XVIII</sup> Kinza boro moto kebe ku'bōlu ro bo de kpe. Bo ame komeri ro bo tēgē bo bo lende kikali na go akikali 'ba dolinjo nime ne, i'dike bo kuyi ro bo ti yaga ro rumō go bo kedī ro bo lende kikali ma laka. <sup>XIX</sup> Römöyī wa ame bilaka 'ba dolinjo nime kedī kidēki ro akikali ne ka ngi ro lende yawa di komo Boko'ba. Koro ma tonē kugu mi buku abo ne iya te, "Boko'ba o'ba lijē bo lende kikali ni 'deni lijē kilaka mi komo kandi 'bēnni ga." <sup>XX</sup> Kina moto gbī iya te, "Nere Boko'ba ikali meri 'ba bo akikali ni nima do oto mo inza." <sup>XXI</sup> Kina kinza ni moto kidewo boro moto de ka ndeni. Wa pili ziyi ro e'bi ga. <sup>XXII</sup> Polo ni ti Apolo ti Pitörö ti

doliŋo nime ti dīdī ni ti tōlē ti wa ma giri naga nime gbī ti ma 'jaa kowo yayi naga ro gönni lijē wa naga nime pili ē'bi ga na. <sup>XXIII</sup> Tine ni ro 'ba Kurisitō kina Kurisitō ma 'ba bo ro 'ba Boko'ba.

## IV

### *Bo Ndobo 'Ba Kurisitō*

<sup>I</sup> Ma 'beze ma laka mo na go kongoke ze kozo bo ndobo 'ba Kurisitō ga bo konggo go a 'ba Boko'ba mo tōnē ga pa ro ma kusu ne. <sup>II</sup> Tine wa ma ko'doko di zi bo konggo go wa na ro tonggo gomo laka. <sup>III</sup> Ne ma 'bama ame go kpe ala bilaka moto kodoro bici lende roma go ndobo ko'do ma ne, o'do oto dē zō. Ma pele modoro bici lende mo dē gbī. <sup>IV</sup> Ma di zō ma ro ma kopō mī ndobo ma, ne tine ileme dē du te ma 'deni ngi ro ma laka. Nere Yēsu na ti kodoro bici lende ma. <sup>V</sup> Kina kinza kodoroke bici lende 'ba boto moto dē ngi gba tōti tara kota kinza ma kada mo kōmō titi. Burē ma nburunburu pili ēdī koda tako 'ba nere Yēsu titi nbo. Bo na ti koja wa pili ma ro ma kusu naga pili yaga kpaki ti meri 'ba mī dōki'di bilaka. Kina ti nī moto ko'ja ro koyo ame koriya tiyi ne ngi di zi Boko'ba.

<sup>VI</sup> Kina me löndō ma ga, wa naga nime pili dangala mo ga miyari 'deni tize, ze ti Apolo 'do kutuke roye go lende ko'do ze. Kina gbī go kikalike mī 'jo 'ba lende mumē tōnē kiya te, "Mī akiyēni oroke go ame kugu ne." Kina kinza nī moto kombi dōyi dē kubī go ya moto ga tine kebe kudōli moto ga. <sup>VII</sup> Nī, yē na ki'di yi mbiri do lepī yi ga? Tara ne ē'bi naga nima Boko'ba na dē pili ki'di? Ne go wa'di na kēddi kombi dōyi timo kozo i'di dē ro ti'di ziyi tara gomo?

<sup>VIII</sup> Kpe, ēddike 'deni ti wa ma ko'dokoke mo naga? Kina kpe 'deni ro bo mōri mo nati? Kpe 'deni ro nere mo nati ko'ja dēdī 'beze gba ro bo sari? Ne ma kiya te kēddike ra 'deni ngi ro nere mo dēne ēdī kele ngi sowa go dēdī gbī ro nere

koto tiye. <sup>IX</sup> Tine ma di zō bine inda kozo iya te Boko'ba i'di ze bo laja abo ga tēdī ngi wōti titiyi bēri kozo bilaka ame kodo karama 'deni dōmo tupō mo yaga kōmō bilaka pili te ne tara 'do kōmō doliŋo löbu nime ti malayika ni pili ko'ja ro kaya ze. <sup>X</sup> Ze ma 'beze 'deni ngi yaga ro rumō dōmōyi Kurisitō, tine kpe ma 'beye na 'deni ro bo akikali. Deŋme ma 'beze 'deni ngi du yaga, tine kpe na 'beye ro ma kitigo. Kpe koro ye 'beye kubī goye, tine kudōli ze ma 'beze. <sup>XI</sup> Mōlo tōnē bine nbo kōmō mī kada nime tōne ze ngi ro 'bō ti koda mini kinza bonggo roze kēdī koto tomba ze dulē dote go bi ti yida roze, <sup>XII</sup> do'do ndobo ti kōzize ti tende. Odo kogboki ze do'do ngi ro yēyi zi bilaka mo ga. Odo kodo gomo roze dombi ngi. <sup>XIII</sup> Odo kumu kpa pele goze dileki dōmo ngi ro ma kēyi. Mōlo nime ze ngi kozo yēri naga tara zi doliŋo pili.

<sup>XIV</sup> Wa naga nime mēdī mugu ne, minza mugu ziye 'do ki'di roye kaya. Tine mugu ziye tiyandi ye timo rōmōyi kpe kole ma ga ma mō'o kulōwō na. <sup>XV</sup> Kpe 'deni le'jete ti bo konggo goye ga nbanj mī kori 'ba Kurisitō nime, tine 'bu ēdī nge koto. Ma na 'deni nge ro 'bu ziye mī kori 'ba Kurisitō nime rōmōyi ma na muwōwō laja laka mo ziye. <sup>XVI</sup> Kina me mēdī miya ziye ogbake görō dōma. <sup>XVII</sup> Go kō'du mo na me mēdī moja Timatiyo kari ziye yayi ne. Bo na ro kole ma ame mō'o kulōwō ne. Bo bo ndobo ma laka 'ba nere ze Kurisitō mo na. Bo ti ki'di ye 'deni ngi komerike go akiyandi mo ga ame mo'do kote mī kanisa naga nime mī go bi löbu nime pili ne.

<sup>XVIII</sup> Ya moto ga ubōtō ga rōnni 'deni ngi yayi nime te, lijē omeri 'bēnni tēgē minza mako kpe tori ye. <sup>XIX</sup> Ne odo nere Yēsu Kurisitō ko'doko ngi zō ti mōmō giri naga nime yayi. Kina ti mako muwō, mongo a löbu to nima lijē boto bo kubōtō rōnni naga nima kēdī ko'do ne. <sup>XX</sup> Rōmōyi nere löbu 'ba Boko'ba



inza nge ro lende kiya, tine kina ro tigo. <sup>XXI</sup> Kina me ma yala na ko'dokoke? Go mako ziye ti nyo'bo? Ala go mako ti ako'c ti doki'di keyi?

## V

### *Lende Kenye Mi Kanisa*

<sup>I</sup> Mi'di ame te ziye, lebī mo edi kiya roni kako zo bine tegē yeri ko'do ma kenyē ame ya ma kinza kikali Boko'ba de naga pele ko'bo de to'do mo ne edi 'deni ko'do roni mi longo ye yayi. Bo mato kebe ko'do ti 'ja 'ba 'bu bo. <sup>II</sup> Ne ma tara ne 'do koyoke roye tondo ga? O'ja dene 'do kudoku kogake bo bato bo ko'do mo nima yaga di mi longo ye. <sup>III-IV</sup> Ne ma 'bama ame yida roma pele nbō ro ma kowō di roye ne, medi tiye mi meri. Kina me mi moyi Yesu Kurisitō nere ze, modo karama mo 'deni do bato bo ko'do lende nime kozo yida roma edi tiye yayi. Mi kpa kototo 'be ti medi ngi tiye mi meri. Kina ti tigo 'ba nere Yesu <sup>V</sup> odoke kpa bo nima zi Satani 'do kupō yida ro bo mo nima yaga tine go nere Yesu komo didi bo 'jaa mi kada ame 'deni ro 'ba bo 'ba nere ne.

<sup>VI</sup> Do kombi 'bi 'ba mato ileki aa royi. Ikalike lende mumē tōnē kiya te, "Langa titiyi pele i'di ruzu ma löbu ngi ko'bu." <sup>VII</sup> Kina ti ototoke langa ma molo 'ba lende kenyē ti yaga di mi longo ye 'do keddike ti yaga 'doyi ro wa la'ja kozo mangolo'bo 'ba Pasaka ame kinza langa gomo ne tara. Ro ma laka kpe na 'deni ngi tara romoyi Kurisitō kamölö 'ba karama 'ba Pasaka ze mo tōnē umu 'deni. <sup>VIII</sup> Kina donyoke karama ze ti. Tine kinza donyoke de ti mangolo'bo ma ti langa molo tōnē ga gomo ame ro dokomali lende kenyē ne. Donyoke ti mangolo'bo ma laka ma kinza langa gomo ame kina ro lende kodoro ni ti doki'di koto ne.

<sup>IX</sup> Mi waraga ma tōnē mugu ziye ne miya 'deni ziye kinza kodoboke doye de ti bo yeri. <sup>X</sup> Tine miya de te kinza kodoboke doye de ti bo yeri

ma gba kinza kikali Boko'ba de naga ti bo tomomi wa ni ti bo 'bogo ni ti bo akoro ni. Todob doye de tinni mo omba kina ro tenyi tari nburu mi koto yaga di mi dolijo nime. <sup>XI</sup> Tine 'jo 'ba lende ma miteri mo, ya ame ga ngi kedi kideki rōnni 'deni zize ro londō tine kedi gba to'do yeri ro bo tomomi wa ro bo kulōmu kpenni zi akoro ro bo ti'ja ro bo layi gbi ro bo 'bogo ne na go kodoboke doye de tinni. Bilaka ma kozo a nime te pele ro akonyo kinza konyoke de gbi timo bi koto.

<sup>XII-XIII</sup> Tine todo karama do ya ma kinza ro 'ba kanisa naga nima ndobo ma na de. Boko'ba na ti kodo karama dōnni. Ne go wa'di na kpe kodoke karama de do lepi ye ga ame tiye mi kanisa ne? Mi buku 'ba Boko'ba yayi iya 'deni te, "Ogake bo lende kenyē yaga di mi longo ye."

## VI

### *Burē Mi Longo Bilaka 'Ba Boko'ba*

<sup>I</sup> Go wa'di na odo ni mato keddike ti lende mbowa mi longo ye ti londō yi mato kebe kogba lende mo za koto kari zi bilaka ma yaga kola bilaka 'ba Boko'ba? <sup>II</sup> Ni, ikali de du bilaka 'ba Boko'ba na kedi ko'do burē 'ba dolijo nime pili kada mato? Ne odo kpe na keddi ko'doke burē 'ba dolijo 'deni, go wa'di na ko'bōke de tileno lende ma titi naga nime? <sup>III</sup> Ikalike de du ma ze na dedi do'doke burē 'ba malayika ni kada mato? Ma tara ne kina de kirindi kebe lende 'ba loma ze bine? <sup>IV</sup> Ne kina me 'bowu odo lende ma te ga ko'do rōnni, go wa'di na kebe kotoke za zi ya ma kinza ro oto mi kanisa naga? <sup>V</sup> Langa roye. Kpe nima pili bato ma koto mato te inza mi longo ye nima ro bo kikali lende ame go ko'bo tote burē 'ba mi longo ma londō? <sup>VI</sup> Kina me ngi 'deni ni mato kogba londō yi ngi koto za zi ma kinza ki'di dōnni go lende 'ba Boko'ba naga na ko'do burē mo.

<sup>VII</sup> Me keddi kari koroke 'deni za komo burē te ne, o'ja Satani na ka'da ye 'deni 'di? Ma laka mo

dëne kolake ra ngi gbo kirasi lende ziye kolo e'be ga kinza lende gomo? VIII Ne ame kpe ma tönë mo 'deni ko ro löndö ne na kënyike za aa 'böwu tirasi lende tolo wa ro go roye.

IX Ikalike dë du? A moto ro bo lende kënyë 'do kodo mi nhere löbu 'ba Boko'ba inza du te. Kinza ki'dike ku'bölu ye dë. Bo ronyo ni ti bo tulömu kpenni zi akoro ni ti bo yeri ni ti botoni ma kedï ki'di kö'dö tinni naga X ti bo 'bögo ni ti bo tomomi wa ni ti bo layi ni ti bo ti'ja ni ti bo akolo ni, lijë nime pili a moto ro tado zinni mi nhere löbu 'ba Boko'ba inza du te. XI Ya moto ga di mi löngö ye nima bina kina gbi pa tönë kozo a nime te. Tine urögö ye 'deni di mi lende kënyë. O'de ye 'deni zi Boko'ba ki'di ye 'deni yaga ro ma laka komo bo ti möyi nhere ze Yesu Kurisitö gbi ti Nyi Koto Laka abo 'ba Boko'ba ze.

### *I'di Yida Röyi Zi Kurisitö*

XII Ni moto ti kiya te, "Ma ro do ngölö bi to'do wa pili." Ne ti mileki ziyi te, "Yëë, tine wa pili inza ro yeyi ziyi." Ma gbi ro do ngölö bi to'do wa pili. Tine mola roma dë zi a moto kuyi ma ro atöli 'beni. XIII Ne odo ni moto kiya te, "Akonyo zi mi kina mi zi akonyo," ti miya te, "Yëë, ne tine kada moto Boko'ba ti kote domo kpaki riyö yaga." Yida ro nima i'di dë zi bilaka 'do to'do yeri timo, tine i'di 'do toja laja 'ba nhere Kurisitö timo. Kina bo na gbi kedï koja go wa pili zi yida roze. XIV Boko'ba ombi Kurisitö 'deni koja yaga di mi töle kina ti bo ko'do gbi tara zize ti tigo abo nime.

XV Kpe ikalike dë du yida roze nime na ro kapa yida ro Kurisitö? Tine 'do kebe kogba kapa yida ro Kurisitö nime 'böwu tondo ga ko'do ro kapa yida ro bo ronyo? Kinza kpe du tara lipo. XVI Kpe, ikalike dë? Ni bilaka ame kinda'ba döyi 'deni ti bo ronyo ni 'deni ro akoto tini. Buku 'ba Boko'ba iya lende nime 'deni te, "Lijë nima kpaki riyö 'deni ro yida ro koto." XVII Kina me

bo ame kodo'bo roni 'deni ti Kurisitö 'deni ro akoto ti Kurisitö.

XVIII Kpe, otöke roye yaga di ro yeri. Lende kënyë ma laki naga nima pele pili edï 'benni yaga di mi yida ro. Tine bo ame ko'do yeri ne irasi lende 'deni mi yida ro bo. XIX Ikalike dë du yida roye na ro rö 'ba Nyi Koto Laka ame Boko'ba ki'di 'deni ziye kedï koloma miye ne? Kpe, inzake kpe ro 'ba gbagba ye, tine kpe 'deni yaga ro 'ba Boko'ba. XX Bo ugö ye 'deni ro tugö. Kina i'dike yida roye ti kileme ro löbu abo 'ba Boko'ba.

## VII

### *Lende 'Ba Togbe 'Ja*

I Go lende 'ba wa ma tönë ga kuguke zö bine ne, dogba mo miya te ele zi botoni 'do kosa a moto ro 'ja dë. II Ne go ame yeri ko'do kedï 'deni ngi kulöwö te ne, ma laka mo ziyi ni botoni kogbe 'ja 'bi ziyi, go 'ja gbi yo moto kedï ti më'dë yi. III Kina go ni më'dë kinda'ba 'ja 'bi laka. Kina 'ja gbi tara loko kinda'ba më'dë ni laka. IV 'Ja loko inza ti közi kakpa do yida roni, a 'ba më'dë ni na. Kina botoni gbi inza ti közi kakpa do yida ro bo, a 'ba 'ja abo na. V Kinza kebeke dë toza mi rö, tine nge odo kpe na kutike e'be do lende mo 'deni 'do toloma titi mbowa tara mi tö'dö do ndö bi to'do motu. Di potö mo ileki kodo'böke doye kinza Satani ko'ja kpa kori ra di roye ti akiyozo mi togbo do yida roye nima.

VI Miya ama 'deni nge tara, tine inza ro kö'du ki'di. VII Miteri 'bama dëne go këddike ra pili kozo ma te. Ne ongo, Boko'ba oza loma 'deni pili zize ro gege ni moto ti 'beyi ama gbi ti 'ba bo.

VIII Tine zi ya ma kinza kogbe rönni dë gba naga ti makuru'bë ni, ma laka mo zinni go lijë koloma ë'benni kö'bö nburu kutu nni tara kozo 'bama te. IX Ne odo ni moto ko'bo dë togbo do yida röyi, ogbe 'beyi ziyi. Togbe mo na laka kinza ako'doko 'ba yida ro kogba döyi ra.

X Tine ziye kpe ame ga kogbeke roye 'deni ne, wa nime mēdi miya ne lende ma na dē, tine 'ba n̄ere ze Yēsu na. Kinza 'ja kebe kēnyī dē di go mē'dē nī. XI Ɔdo nī 'ja mo kēnyī, oloma ngī n̄buru tara m̄otoga kileki zi mē'dē yī mo nima. Kina kinza nī bot̄oni kebe koga 'ja 'bī dē gbī.

XII Ziye kpe ma laki mo ga, ame mēdi miya ziye ne ma 'bama na, 'ba n̄ere Yēsu na dē. Ɔdo nī löndö m̄otö kēddi ti 'ja ame gba ki'di dönī dē go lende 'ba Yēsu ne, kinza koga ni dē Ɔdo loko kuti toloma tiyī. XIII Kina gbī tara nī 'ja ame kēddi ti mē'dē ma kinza ki'di dönī dē go lende 'ba Boko'ba ne, kinza kēnyī dē di go bo Ɔdo bo kuti toloma tiyī. XIV Römöyī bot̄oni ma kinza ki'di dönī dē pele gba go lende 'ba Yēsu nima ti ko'ja yēyī 'ba Boko'ba go lende 'ba 'ja abo. Kina 'ja ma kinza ki'di dönī ti ko'ja yēyī gbī go lende 'ba mē'dē nī. Ɔdo kinza tara kole 'be ga ti kēdi ngī ro ti 'da k̄om̄o Boko'ba. Tine ro ma laka lijē ro 'ba bo. XV Ne Ɔdo kiya te ma kinza ki'di dönī dē mo nima ko'doko tiyēyī gbe 'bēnni nima, i'dike lijē koza gönni ngī. Römöyī a m̄otö inza bine ame kudödu löndö ti lēmī nime ro ak̄ot̄o. Boko'ba idēki ye toloma mī lende kēyī. XVI Nī 'ja, ikali tondo ma kēdi k̄om̄o mē'dē yī di mī tölē? Kina nī bot̄oni, ikali tondo ma kēdi k̄om̄o 'ja 'bī?

#### *Ndose 'Ba P̄olo Zi Kanisa*

XVII Tine ndose ame mola zi kanisa pili na me. Nī m̄otö oloma kö'bö go loma 'bī ame n̄ere Kurisitö ki'di 'deni ziyī Boko'ba kidēki yi teyi ne. XVIII Nī ame dēki k̄om̄o ziyī ko'ja kilele yi 'deni ne, kinza kebe dē kpe 'do tiyölu kpa mbero mo tēgē yaga. Kina nī ame dēki k̄om̄o ziyī ko'ja kilele yi dē gba ne kinza kebe koma go a m̄otö ro akilele dē kpe. XIX Römöyī tilele mo ala kilele dē pele nima inza ro lende kembe. A ma ro do kiteli mo na ro tuwö do kö'du ki'di 'ba Boko'ba.

XX Nī m̄otö ziyī toloma k̄ozo ame dēki abo 'ba Boko'ba kota yi ne tara.

XXI Nī ame dēki kota yi kēddi ro atoli ne kinza kinda'ba meri mo dē. Ne Ɔdo ko'ja k̄ori 'ba 'do t̄odo yaga di yimo tēdi ro do ngölö, laka o'do ngī. XXII Römöyī atoli ame kidēki 'deni ro ak̄ot̄o ti bo Kurisitö ne bo ope 'deni yaga ro do ngölö. Kina gbī tara ma kidēki kēdi ro do ngölö naga 'deni yaga ro atoli zi Kurisitö. XXIII Boko'ba ugö ye 'deni ro tugö kina kinza kebe ki'dike roye dē kpe ro atoli zi bilaka m̄otö. XXIV Löndö ma ga, nī m̄otö oloma kö'bö k̄ozo ma tönē dēki kota yi ne tara k̄om̄o Boko'ba.

#### *Lende 'Ba Paranga Ni Ti Makuru'bē*

XXV Go lende 'ba ya ame ga gba kosa a m̄otö ro, ro kogbe dē ne, minza ti ndose m̄otö ma Kurisitö kose zö gomo. Tine ma ame mo bo ki'di ma 'deni ti mī kēyī abo 'do ki'dike doye go lende ma ne, ma na mēdi mo'de ame 'deni ziye ti meri ma. XXVI K̄ozo ame ze 'deni le'jete mī gomo ne, ma laka mo ngī ziyī nī m̄otö toloma ē'bī ngī tara. XXVII Nī ame kēddi ma 'bēyī 'deni ti 'ja kinza koma k̄ori m̄otö dē kpe romo toga mo yaga. Nī ame kogbe dē gba ne kinza koma ē'bī dē. XXVIII Ne Ɔdo nī bot̄oni kogbe inza ro lende kēnyē. Kina Ɔdo kogbe yi nyiti inza ro lende kēnyē. Ne tine mo'doko tokonyi ye kpe ma 'beye di zi gomo löbu nima lijē bo kogbe rōnni nī kēdi kusu kpēnni yimo ro k̄om̄o löndö ne.

XXIX Löndö ma ga, kada ze mī dolinj̄o bine gomo Ɔwo dē kpe. Kina kisasi di mī kada nime t̄one ma kogbe 'ja 'deni pele naga koloma k̄ozo inza ti 'ja. XXX Ma ti t̄olo k̄om̄oni, koloma k̄ozo inza ro meri. Ma kēdi k̄ogö koloma k̄ozo inza ro lonj̄o. Ma kugö wa naga koloma k̄ozo inza ro ē'bēnni. XXXI Ma kēdi kom̄omi m̄ori 'ba dolinj̄o nime konj̄o yaga k̄ozo nd̄ob̄o abo na dē. Römöyī dolinj̄o nime dēdi donj̄oke ne ēdi kiteli pili yaga girī naga nime.

XXXII Kina mo'doko ye go kolomake kinza dōki'di kombi. Bo ame gba kogbe 'ja dē ne, meri mo ö'bö ngī

ɲburu gɔ ndɔɔ 'ba ɲere Yɛsu 'do tɪyɛyɪ dɔkɪ'dɪ mo. <sup>XXXIII</sup> Ne bɔ ame ti 'ja ne mɪ bo ɔ'bɔ rɔ ma kombi gɔ a 'ba dɔlɪɲɔ nime tɪyɛyɪ dɔkɪ'dɪ 'ja abo timo. <sup>XXXIV</sup> Kina dɔkɪ'dɪ bo ɔ'bɔ ɲgɪ ɲburu rɪyɔ. Lɪjɛ ame ga kinza ti mɛ'dɛ ne, meri 'bɛnnɪ ɔ'bɔ ɲgɪ ɲburu gɔ ndɔɔ 'ba ɲere Yɛsu. Lɪjɛ i'di ma 'bɛnnɪ rɔnnɪ ɲgɪ kpaki ti meri 'ba mɪnnɪ kɛdɪ lipo rɔ ma laka zi bo. Tine 'ja ma kogbe 'deni meri mo ɔ'bɔ ɲgɪ ɲburu gɔ a 'ba dɔlɪɲɔ nime. Rɔmɔyɪ lɔko o'dɔkɔ tɪyɛyɪ dɔkɪ'dɪ mɛ'dɛ nɪ. <sup>XXXV</sup> Minza miya nime 'dɔ to'jɔɲɔ ye di rɔmo. Tine mo'dɔkɔ tokɔnyɪ ye to'dɔ lende laka toja laja 'ba ɲere ze Yɛsu nime ti dɔkɪ'dɪ kɔɔ.

<sup>XXXVI</sup> Kpe ame ga kɪlibɔke rɔye 'deni ne, ɔɔ kɔɲɔ lende ko'dɔ 'bɪ kari dɛ laka tɪnɪ tine ako'dɔkɔ 'ba yida rɔ ka'da yɪ 'deni ɲgɪ to'dɔ mo, o'dɔ kɔɔ ma kiteri kogbeke rɔye. Kina inza rɔ lende kɛnyɛ. <sup>XXXVII</sup> Tine nɪ ame kinda'ba dɔkɪ'dɪ yɪ kɔɔ mɪ libɔ 'bɪ kogbɔ dɔ yida rɔyɪ ɲburu laka a mɔɔ ka'da yɪ dɛ komeri 'deni tara dɔyɪ tola lɔko koloma tɔtɪ ko'doko'do ne, ele gbɪ. <sup>XXXVIII</sup> Bɔ ama kogbe ma 'ba bo ɲgɪ ne, o'dɔ 'deni gbɪ laka. Kina nɪ ma kola 'bɛyɪ tara nima o'dɔ 'deni laka gbɪ rɔ dɔ kiteli.

<sup>XXXIX</sup> Nɪ ame kogbe mɛ'dɛ 'deni ne, inza rɔ dɔ ɲgɔlɔ. Tine ɔɔ mɛ'dɛ yɪ kɔlɛ 'deni yaga nɪ ɛ'bɪ ɲgɪ nati rɔ dɔ ɲgɔlɔ bi togbe mɛ'dɛ mɔɔ ma ko'dɔkɔ. Kina 'dɔ mɛ'dɛ mo kɛdɪ rɔ ma ki'di dɔnɪ 'deni gɔ lende 'ba Yɛsu. <sup>XL</sup> Tine ma momeri 'bama ma laka mo zɪyɪ toloma tara kinza togbe mɛ'dɛ mɔɔ. Ma, ma Pɔlo momeri ma 'bama na tara kina mikali ɲgɪ mɛdɪ ti Nyɪ Kɔɔ Laka.

## VIII

### *Yida 'Ba Akoro*

<sup>I</sup> Ti miya ame ziye gɔ lende 'ba yida ma kɛdɪ kumu zi akoro naga. Dikalike 'deni rɔ ma laka ze pili ti akikali kɔɔ ma kiya rɔnɪ. Tine akikali na kɛdɪ ko'de dɔ kombi. Akɔ'ɔ na rɔ a ki'di tigo. <sup>II</sup> Bɔ ame

komeri tɛgɛ bo ikali wa ne, bo ikali ɔɔ dɛ gba laka. <sup>III</sup> Tine bɔ ame ko'ɔ Bɔko'ba ne na ɲge Bɔko'ba kikali.

<sup>IV</sup> Kina gɔ lende 'ba tonyo wa ma kumu zi akoro ti miya te ze dikalike 'deni rɔ ma laka akoro inza rɔ ɔɔ. Bɔko'ba ɲge kɔɔ mɪtɔrɔ, a mɔɔ inza. <sup>V</sup> Kina kɔɔ ame pele ya mɔɔ ga kɛdɪ kiya te, Bɔko'ba mɔɔ ga ɛdɪ mɪtɔrɔ, mɔɔ ga mɪ yayi bɛrɪ ne, ɔɔ Bɔko'ba tɔ mo naga nima ti ɲere 'ba dɔ mɪtɔrɔ mo tɔ naga nima kɛdɪ pele yayi <sup>VI</sup> ma 'beze dikali Bɔko'ba ɲge kɔɔ ame bo na rɔ 'bu ze ne. Bo na me ko'ba wa pili ki'di ze me dolomake mɪ laja abo ne. Kina ɲere 'ba dɔ mɪtɔrɔ gbɪ ɲge kɔɔ ame bo na rɔ Yɛsu Kurisɪtɔ. Bo na me ki'di ze ti wa pili 'ba dɔlɪɲɔ nime kɔɔ ame dɛdɪke ne.

<sup>VII</sup> Tine ya mɔɔ ga di mɪ lɔɲgɔ ze bine ikali ma 'bɛnnɪ lende nima dɛ. Toro akoro na 'deni za kikali rɔnnɪ. Pele girɪ nime ɔɔ lɪjɛ konyo akonyo mo tɛgɛ lɪjɛ onyo wa koro 'deni. Meri 'bɛnnɪ itigo dɛ gba na tonyo a nima kirasi yɪmo ɲgɪ yaga. <sup>VIII</sup> Tine akonyo o'dɔ ɔɔ dɛ zize kɔmɔ Bɔko'ba. ɔɔ donyoke dɛ, iyɛnyɛ ze dɛ ɲgɪ buju kɔmɔ bo. Kina ɔɔ kiya te donyoke pele ileɲɔ ze dɛ ɲgɪ lipo kɔmɔ bo.

<sup>IX</sup> Nɪ rɔ dɔ ɲgɔlɔ tonyo mo, tine kinza ki'di dɛ kɛdɪ yaga rɔ a 'ba la'ba zi ma meri mo ga kitigo dɛ gba naga. <sup>X</sup> Rɔmɔyɪ ɔɔ kiya te bɔ ame meri mo kitigo dɛ gba ne ko'ja yɪ nɪ bo lende kikali mo tɔnɛ na kɛdɪ 'deni tonyo wa di mɪ rɔ 'ba akoro, rɔ ma tondo na 'dɔ kɔɔ bo dɛ tonyo wa ma kumu zi akoro? <sup>XI</sup> Omba bine akikali 'bɪ mo tɔnɛ na aa 'bɔwu kupɔ bɔ nima 'deni za yaga. Bine bo gbɪ rɔ lɔndɔ zɪyɪ Kurisɪtɔ kɔlɛ 'deni gbɪ gɔ bo. <sup>XII</sup> Lende kɛnyɛ ame ko'dɔ zi lɔndɔ ma gba meri mo kitigo dɛ kɔɔ a naga nime te ne, Kurisɪtɔ na ko'dɔ lende kɛnyɛ 'deni teyɪ.

<sup>XIII</sup> Ne kina me ɔɔ kiya te a tɔnɛ monyo ne na ki'di lɔndɔ ma 'deni kila'ba mɪ lende kɛnyɛ kɔɔ a nima tara, a mɔɔ rɔ yida minza monyo kpe kinza ma na mebe mɔrɔ ra rɔ bo



közi, ti'di löndö ma kila'ba mi lende kënyë.

## IX

### *Bɔ Laja 'Ba Yësu*

<sup>I</sup> Onḡoke di rɔma, ma gbagba ma rɔ do ḡölö. Ma rɔ bɔ laja 'ba Yësu. Mo'ja kinë ḡere ze Yësu ti kɔmɔ ma. Kina kpe na rɔ kinë 'ba ndɔbɔ ma mi tigɔ 'ba ḡere Yësu. <sup>II</sup> Kina kɔzɔ ame ma konzi mɔtɔ ga kiya pele te minza rɔ bɔ laja ne, ma di ziye ma ḡi rɔ bɔ laja 'ba Yësu. Römöyï tedi 'be rɔ akɔtɔ ti ḡere ze Yësu na kileme 'deni Boko'ba na koja ma.

<sup>III</sup> Tine ḡɔ 'ba ya ma kiya kpenni rɔma naga nima ti miya zinni te, <sup>IV</sup> "Ma di ziye kpe nima, inza rɔ ma laka ḡɔ kokonyi ze ti mini ni ti akonyo 'ba kpeze? <sup>V</sup> Inza rɔ ma laka zize ḡɔ togbe 'ja di mi yitö ame ga 'deni mi kanisa ne tilingere timo kɔzɔ ma 'ba Pitörö ni ma ti bɔ laja mɔtɔ ga 'ba ḡere Yësu ti löndö bo ga tara ya? <sup>VI</sup> ḡɔ wa'di na ze ma 'beze ti Baranaba na ḡere ḡɔ do'dɔ ndɔbɔ 'ba kpeze ti közize? <sup>VII</sup> Yë na ko'dɔ ndɔbɔ 'ba bɔ kanya ra mɔlo ti yamo 'ba gbagba bo? Yë na kidiyë ḡeri ra ḡi tara kinza konyo ma kana mo? Yë na koda sa ra ḡi tara kinza ma kuwë wi mo?"

<sup>VIII</sup> Minza miyari ḡere ḡɔ 'ba bilaka lesi. Kö'du ki'di iya ḡi te. <sup>IX</sup> Ugu mi kö'du ki'di 'ba Musa bine iya te, "Ḳɔ ki'di sa tomba nyönyu kinza kudödu kpamo dë teyi." Tara ne lende 'ba sa na kɔ'ɔ kulöwö rɔ Boko'ba? <sup>X</sup> Rɔ ma laka wa nima bo iya ḡɔ lende ze. Römöyï bɔ korɔ'dɔ mo ti bɔ komba mo mi kɔmɔ ki'di 'ba ndɔbɔ 'benni lijë ti konyo ḡi di yimo. <sup>XI</sup> Kina me duli kupö 'ba Nyi Kɔtɔ Laka 'deni miye. Ne ḡɔ wa'di na 'do do'ja 'ba tulu yida rɔ dë ḡomo di ziye?

<sup>XII</sup> Me këdi rɔ ma laka zinni lijë mɔtɔ mo naga nima titeri mo di ziye ne, o'ja dëne ḡɔ ma 'beze na këdi rɔ do kiteli 'di? Ne onḡo ze donyɔ eze kori mo dë. Dosa eze ḡi pili rɔze kinza kebe kuruwö roni ra mi

kori 'ba laja laka 'ba Kurisitö nime. <sup>XIII</sup> Ikalike 'deni laka bɔ ndɔbɔ 'ba mi rö löbu 'ba Boko'ba edi konyo kpenni di yayi. Kina bɔ akumu ni ḡi ogba kapa 'ba yida ma kumu naga rɔ akonyo zinni. <sup>XIV</sup> Kina me ḡi tara ḡere ze Kurisitö ose 'deni 'do bɔ kuwöwö laja laka abo ga konyo kpenni timo.

<sup>XV</sup> Ne onḡo 'bama monyɔ ama lende mo dë. Kina minza mugu lende nime ḡi te bine zö rɔ kpasì. Ma laka mo zö 'do tolë ḡi titi du yaga di do ame 'do bɔ mɔtɔ na kari koyoyo rɔ bo do wa ma 'do moyo rɔma ḡomo mo tönë ne. <sup>XVI</sup> Römöyï tuwöwö laja laka 'ba Boko'ba na dë rɔ wa ma 'do moyo rɔma timo. Ndɔbɔ ma, ma Boko'ba kose zö na. Bu'bu zö do kiya te muwöwö dë. <sup>XVII</sup> Do muwöwö ḡi ḡɔ ako'dɔko mo ti mo'ja bi ḡomɔ 'ba rɔma ḡi. Tine mo'dɔ ḡi kɔzɔ ndɔbɔ ma ki'di ma teyi ḡɔ ame Boko'ba kolɔ 'deni dɔma ne. <sup>XVIII</sup> Ne tine 'do wa'di na mo'ja rɔ bi ḡomɔ 'ba rɔma? Omba kina rɔ laja laka 'ba Kurisitö nime zö tuwöwö mo rɔ ma sari kinza bɔtɔ kopi do dë zö ḡomo, zö to'jɔɔ rɔma yaga di bi to'ja bi ḡomɔ 'ba rɔma.

<sup>XIX</sup> Di mi ame pele minza rɔ atoli 'ba bɔtɔ ne mileki rɔma 'deni yaga rɔ atoli zi bilaka pili rɔ buru 'do mokonyi ma konzi ti'di dönni ḡɔ lende 'ba Yësu. <sup>XX</sup> Zi ma rɔ Yudayi mo ga mileki rɔma ḡi yaga rɔ Yudayi 'do tokonyi lijë. Di mi ame minza pele bicì kö'du ki'di 'ba Musa ne mileki rɔma ḡi yaga tara mi ndɔbɔ ma tinni ḡɔ mokonyi lijë. <sup>XXI</sup> Kina ḡi tara zi ma rɔ bɔ löwö naga mileki rɔma yaga rɔ bɔ löwö 'do mokonyi lijë ame ga kinza bicì kö'du ki'di 'ba Musa ne. Tine inza dë du te moro kö'du ki'di 'ba Boko'ba dë. Kö'du ki'di 'ba Kurisitö mbiri dɔma. <sup>XXII</sup> Mi löḡö ma kinza meri mo kitigɔ dë naga mileki rɔma ḡi kɔzɔ lijë tara 'do mokonyi lijë. Mileki rɔma yaga mo'dɔ wa pili rɔ ma koriya ḡɔ loma 'ba bilaka lesi zö tomɔ lijë yaga. <sup>XXIII</sup> Mo'dɔ wa pili

'deni tara go laja 'ba Kurisitö 'do mo'ja yeyi ma gomo.

**XXIV** Ikalike 'deni mi riña doli bilaka ro ma konzi. Tine pele bo ma kotö na nge kedä kari ko'ja kpa közimo. Kina ti ni motö iriña ti ro ma kembe mi loma 'bi 'do ko'ja kpa közi 'ba gomo. **XXV** Mi leyë pili motö ogbo do yida ro bo laka go bo ko'ja kpa közi. Ro kupö ma 'benni nime le ka go kpa közi kinza kigabi to. Tine kpa közi ma 'beze nime dedä dupö roze gomo ne ö'bö 'beni ngi ro nburunburu. **XXVI** Kina me medä miriña 'deni ro ma kodoro milapo bi tote mo. Ma 'deni ngi kozo bilaka ame komba mobö abo de ngi sowa mi lili yayi ne tara. **XXVII** Monzo yida roma ga 'deni 'do mero njo kitigo romöyi kinza kebe ko'jonjo ma, ma bo kuwöwö laja laka 'ba Kurisitö mo tonë ra ti kpa közimo kada motö yayi.

## X

### *Akiyandi Go Lende 'Ba Akoro*

**I** Löndö ma ga, mo'doko ziye 'do komerike wa ma ko'do roni zi 'bu ze löbu tonë ga kari ti Musa ne. Lijë nima pili poli itata 'deni kumu do Yöpö Kasi ti ndinni. **II** Obapatisi lijë pili 'deni ro bo kösö go Musa ga mi poli ti mini löbu nima. **III** Lijë pili onyo akonyo kotö nima Nyi Kotö Laka ki'di zinni ne. **IV** Lijë pili uwë mini kotö nima Nyi Kotö Laka koja zinni di mi doku mo nima kö'bö nduwë tinni ne. Omba kina ro Kurisitö. **V** Tine pele tara gba doki'di Boko'ba eyi de ro ma konzi motö mo ga. Kina töku lijë kileke ngi yi mökö.

**VI** Wa naga nime pili o'do rönni ro akileme zize kinza debeke ra titeri lende kënyë kozo 'benni ma lijë ko'do **VII** ala dulömuke kpeze gbi zi akoro kozo ma 'benni. Kozo ma kugu mi buku 'ba Boko'ba ne tara iya te, "Lijë oloma ngi bi tonyo karama tuwë wa lijë kënyë bi tusi ngala." **VIII** Kinza debeke de gbi to'do yeri kozo ma 'ba ya

'benni motö ga ame ki'di ma kuluku 'butë bi 'butë sowo döömu dookoto (23,000) kolë ngi pili kada kotö ne. **IX** Kina kinza debeke de gbi tiyozo nere ze Boko'ba kozo ma 'ba ya ma 'benni motö ga ame ki'di murë koloma tupö lijë ne. **X** Kinza debeke de gbi tonjboro roze kozo ma 'ba ya ma 'benni motö ga ame ki'di malayika 'ba tolë kupö lijë ne.

**XI** Wa naga nime pili o'do rönni 'deni zinni te 'do kedä ro akileme zi ya motö ga. Kina me kugu 'deni 'do ki'di komo kandi mo zize. Romöyi dedike ma 'beze nime 'deni ngi mi komo koo ame 'deni ngi ro 'ba tako 'ba nburunburu 'ba dolinjo nime ne. **XII** Kina me botö ame komeri ro bo tégë bo edä ro ma koro toro ne, bo ki'di komo bo kandi laka kinza bo kila'ba ra. **XIII** Akiyozo ame ga pili kedä komo ziyi ne na gbi komo zi ya ma laki tara. Boko'ba oro nburu ti mi këyi go lende abo kina bo ola akiyozo de ko'do roni ziyi motö kebe do tigo 'bi. Mi akiyozo bo ti ki'di kori 'ba tolo ro ngi ziyi. Bo ki'di tigo mo ziyi togbo röyi kpamo.

**XIV** Kina me 'deni ti, kpe löndö ma ame ga mo'ö ye ne, kinza ko'doke oto de kpe ti akoro. **XV** Medä miya ziye kpe ma kikalike lende 'deni igelike ma laka ti ma kënyë mo 'jaa di yimo. **XVI** Kösu tonë dulömu dileki yë'di mo zi Boko'ba duwëke di yimo ne na ro, ro kodö'bo zize mi roma Kurisitö. Kina gbi mangolo'bo mo tonë donye yimo donyoke ne na ro, ro kodö'bo zize mi yida ro Kurisitö. **XVII** Ze pili donyoke 'deni di mi mangolo'bo kotö nima. Kina me ze pele ro ma konzi nime ze pili 'deni ngi ro akoto.

**XVIII** Ongoke Yudayi ni te, ame ga pili konyo yida 'ba akumu ne odo'bo ngi pili mi yeyi 'ba akumu nima. **XIX** Tine wa'di ga na me medä miya bine ne? Tara ne akumu zi akoro ni ti akoro mo ro a löbu? **XX** Inza tara. Tine miya te, akumu ma 'ba bo kinza kikali Boko'ba ni naga nima lijë edä kumu zi Satani. Inza zi Boko'ba. Tine ma mo'doko de ziye 'do kodö'boke roye ti Satani. **XXI** Ro

ma tondo mo ga na gɔ kuwēke gbī di mī kōsu 'ba Kurīsītō ɲere ze kebe kilekike 'böwu kuwēke di mī 'ba Satani? Rɔ ma tondo mo ga na 'dɔ konyoke di dɔ tarabiza 'ba Kurīsītō ɲere ze kebe kilekike 'böwu konyoke di dɔ 'ba Satani? <sup>XXII</sup> Gɔ wa'di? Do'dɔkɔke gɔ dōkī'dī bo Kurīsītō ɲere ze kombi rɔze? Ala domerike 'deni ditigɔke kebe bo?

### *Wa Pili Inza Rɔ Yēyī*

<sup>XXIII</sup> Ti nī mɔtɔ kebe kiya te, "Ma rɔ dɔ ɲgölö bi to'dɔ wa pili." Ti miya zīyī te, "Ele. Ne tine wa pili inza rɔ yēyī zīyī." Ze rɔ dɔ ɲgölö bi to'dɔ wa pili rɔ gɔmo. Tine lijē wa mo naga nima itigɔ wa dē pili. <sup>XXIV</sup> Kinza nī mɔtɔ ko'dɔ wa dē ɲge tokɔnyi gbagba yī timo, tine o'dɔ tokɔnyi lēpī yī ga timo.

<sup>XXV</sup> Nī rɔ dɔ ɲgölö tonyo yida ame pili kugö ē'bī ne kinza akītiti teyi tikali mo. <sup>XXVI</sup> Römöyī ugu 'deni mī buku 'ba Boko'ba, iya te, "Doliɲɔ nime ti amo ga pili a 'ba ɲere Boko'ba na."

<sup>XXVII</sup> Ɔdɔ bɔ ma kinza kikali Boko'ba dē kose yi tari liɲɔ 'bēnī, wa ame ko'de kōmōyī ne onyo ɲgī. Kinza kititi dē. <sup>XXVIII</sup> Ne ɔdɔ bɔtɔ mɔtɔ kiya 'deni mɔlo zīyī te, "Wa nima umu zi akoro," kinza konyo dē. Römöyī bo omeri lende 'deni ti mī bo rɔ akonyo nima. <sup>XXIX</sup> Nī na dē komeri 'dɔ tikali mo, tine bɔ nima na.

Tine mɔtɔga ti kiya te, "Gɔ wa'di na 'dɔ lende 'ba bɔ mɔtɔ kota ma di bi tonyo wa ame ma rɔ dɔ ɲgölö tonyo mo ne? <sup>XXX</sup> Ɔdɔ mileki yēē'dī mo 'deni zi Boko'ba 'dɔ bɔ mo kiya kpēnī rɔmo tondo?"

<sup>XXXI</sup> Ne rɔ ma laka ɔtɔ ame ko'dɔ ala konyo kuwē gbī ne, o'dɔ pili zi Boko'ba kilēlu bo gɔmo. <sup>XXXII</sup> Kinza ki'di loma 'bī dē kebe ko'de lende zi ma rɔ Yudayi gbī ti ma rɔ bɔ löwö mo ga ala zi kanisa 'ba Boko'ba. <sup>XXXIII</sup> O'dɔ kɔzɔ ma mo'dɔ, miteri tīyēyī dōkī'dī ma konzi pili ti wa ame ga mēdī mo'dɔ ne. Mo'dɔ dē

zi gbagba ma, tine mo'dɔ zīnnī ma konzi pili 'dɔ kɔmɔ lijē di mī tölē.

## **XI**

<sup>I</sup> Kpe ogbake görö dɔma gbī kɔzɔ ma 'bama ame mogba görö dɔ Kurīsītō ne.

### *Toro Kurīsītō*

<sup>II</sup> A nime ki'di mēdī mubī gɔye ne römöyī ēddike nduwē rɔ tomeri ma, kōsōke gɔ akiyandi ma mo tōnē moto ziye ne. <sup>III</sup> Ne mo'dɔkɔ ziye 'dɔ kikalike ame gbī laka, Kurīsītō na mbiri dɔ bɔtɔni. Kina mē'dē na mbiri dɔ 'ja. Kina Boko'ba na mbiri dɔ Kurīsītō. <sup>IV</sup> Kina me bɔtɔni ame kēdī kumōtu ala kiya lende 'ba Boko'ba ti wa dɔ bo ne odo laɲa 'deni rɔ Kurīsītō ame kina mbiri dɔ bo ne. <sup>V</sup> Kina gbī 'ja ame kumōtu ala kiya lende 'ba Boko'ba rɔ dɔ sari ne odo laɲa 'deni rɔ bɔ ame mbiri dōnī ne. Ti kēdī zīnī rɔ, rɔ kaya ma löbu. Lɔko 'deni kɔzɔ 'ja ame kopɔ dɔmo yaga ne. <sup>VI</sup> Ɔdɔ 'ja mo ko'dɔkɔ tudödu wa dē dōnī ma laka mo lɔko kiɲgenge gbɔ yaga. Ne kɔzɔ ame dɔ kiɲgenge ni ti dɔ kopɔ rɔ, rɔ kaya zi 'ja ne, ma laka mo lɔko kudödu wa dōnī.

<sup>VII</sup> A mɔtɔ inza ame 'dɔ ki'di bɔtɔni kudödu wa dɔ bo römöyī bo rɔ akileme kīnē rɔ löbu 'ba Boko'ba. Tine 'ja 'bēnī rɔ akileme rɔ löbu 'ba bɔtɔni. <sup>VIII</sup> Römöyī bɔtɔni na dē ko'ba di mī yida rɔ 'ja, tine 'ja na ko'ba di mī yida rɔ bɔtɔni. <sup>IX</sup> Kina o'ba bɔtɔni dē gbī gɔ lende 'ba 'ja, tine 'ja na ko'ba gɔ lende 'ba bɔtɔni. <sup>X</sup> Gɔ kō'du mo na mī mötu ala mī tiya lende 'ba Boko'ba zi 'ja 'dɔ kudödu dōnī teyi rɔ akileme 'ba kōzi kakpa 'ba mē'dē nī di kɔmo malayika.

<sup>XI</sup> Tine ma di zize ze ma rɔ akɔtɔ ti Kurīsītō ɲere ze nime, bɔtɔni ɔɔ dē di rɔ 'ja kina 'ja ɔɔ dē gbī di rɔ bɔtɔni. <sup>XII</sup> Kɔzɔ ame pele ko'ba 'ja di mī yida rɔ bɔtɔni ne, 'ja na 'deni le'jete kēdī köyö bɔtɔni. Kina wa pili ako di zi Boko'ba.

<sup>XIII</sup> Tine kpe na gɔ kiyake e'be ti yayi. Ɔdɔ tara ne ēdī rɔ ma laka zi

'ja 'dɔ kumötu rɔ dɔ sari? <sup>XIV</sup> Akikali iyandi wa 'deni timo te, ɔdɔ sunë döyï nï ame rɔ botɔni ne kidakpa kulöwö nima laɲa na. <sup>XV</sup> Ne ma 'ba 'ja, ɔdɔ sunë dönni kidakpa kulöwö nima tele na. Boko'ba i'di sunë kidakpa nima 'deni zinni 'ja rɔ bi 'ba akudödu dɔ. <sup>XVI</sup> Ne ɔdɔ bɔ mo kebe kowasa lende ma 'beze nime, dölëti ma 'beze ti 'ba kanisa 'ba Boko'ba na me nge diya 'deni.

### *Akonyo 'Ba Nere*

(*MT 26:26-29; MK 14:22-25; LK 22:14-20*)

<sup>XVII</sup> Tine mi ndose naga nime a mɔtɔ mubi gɔye dë. Römöyï ɔdɔ kotɔɲike dɔye mi mötu 'be mo tönë 'dɔ këdi rɔ ma laka ne, tine uyike za 'böwu yaga rɔ a kënyë. <sup>XVIII</sup> Ma dɔgba mo muwö tégë mi mötu 'be 'ba kanisa rɔ koza ebe kusu rönï za yimo. <sup>XIX</sup> Momeri ti këdi ngï tara römöyï gɔ kileme ma dökï'di Boko'ba këyï rɔmo mo ga.

<sup>XX</sup> Mi kpa kotɔtɔ 'be 'dɔ konyoke ngï tɔ rɔ, rɔ kodɔ'bo 'ba Kurisitö nere ze mo ne inza yɔ. <sup>XXI</sup> Römöyï di bi tonyo mo mɔtɔ ile'de ngï mɔlo tötï rɔ akonyo ma 'bëyï. Ya mɔtɔ ga kari ma 'bënni ngï ti 'bö, tine mɔtɔ ga konyo 'bënni 'deni ngï kitëkpë, layi kupö mɔtɔ ga. <sup>XXII</sup> Wa'di ga na tara? Inzake ti liɲɔ tonyo kpeye tuwë wa di teyi? E'be nima kanisa 'ba Boko'ba na ko'dɔkɔke titi'ja mo todo laɲa rɔ bɔ lisa mo ga? Wa'di na kiterike gɔ miya ziye gɔmo? Tégë 'dɔ mubi gɔye? Lipo, mubi gɔye ɔtɔ dë.

<sup>XXIII</sup> Römöyï akiyandi nime ako zö di zi Yësu Kurisitö nere ze na me mëdi molɔlɔ ziye. Mi korɔndɔ nima ki'di közi bo zi turu teyi ne, bo ogba mangolɔ'bo ngï <sup>XXIV</sup> kileki yë'di mo zi Boko'ba bo konye yimo kiya te, "Ame na rɔ yida rɔma ame ki'di 'deni gɔye. Kina ti o'dɔke nduwë te tomeri ma timo." <sup>XXV</sup> Kina gbï 'böwu di pötö akonyo 'deni na bo kogba kösu ngï kiya te, "Akuwë nime na rɔ lömu ma la'ja 'ba Boko'ba ma korɔ 'deni dɔ roma ma.

Kina ti ɔdɔ këddi kuwëke, o'dɔke nduwë te tomeri ma timo." <sup>XXVI</sup> Kina ɔdɔ kotoke tonyo mangolɔ'bo nima kuwëke gbï nduwë te di mi kösu nima ëddike rɔ tuwöwö lende 'ba tölë 'ba nere Yësu timo nɔbɔ bo kileki kako dɔliɲɔ bine.

<sup>XXVII</sup> Kina nï bɔ ame këddi konyo mangolɔ'bo 'ba nere Yësu kuwë di mi kösu abo nime ngï tara kinza lende koro mo ne, yida rɔ bo ti roma mo nime na këddi ë'bï 'deni ka rɔ tuburu bi mo. <sup>XXVIII</sup> Nï mɔtɔ omeri kongɔ röyï titi na 'jaa 'dɔ konyo kuwë di mi kösu nime. <sup>XXIX</sup> Römöyï nï bɔ ame këddi konyo 'bëyï kuwë ngï tara di mi kösu nime kinza meri ma kodɔrɔ mo ne, burë na ka këddi ko'de ë'bï döyï. <sup>XXX</sup> Gɔ lende mo na ma, ma konzi 'beye mɔtɔ ga 'deni ngï rɔ korɔ'bo rɔ, rɔ kɔ'ɔ mɔtɔ ga kölä 'deni ne. <sup>XXXI</sup> Ma kiya te dëdi dodɔrɔke bïci lende ra rɔze laka dëne Kurisitö inza kodɔrɔ bïci mo rɔze. <sup>XXXII</sup> Ne tine bo odɔrɔ bïci lende 'deni rɔze bo kodɔ karama yaga dɔze kinza Boko'ba kodɔ'bo ze ra kotɔ kote dɔze ti dɔliɲɔ nime.

<sup>XXXIII</sup> Kina me mëdi miya ziye löndö ma ga, ɔdɔ kotɔɲike dɔye 'deni tonyo akonyo 'ba nere Yësu, odake rɔye. <sup>XXXIV</sup> Ne ɔdɔ nï mɔtɔ këddi rɔ 'bö onyo kpëyï mɔlo di liɲɔ 'bi kinza Boko'ba kari kodɔ karama ra döyï gɔ tako mi kpa kotɔtɔ nima. Tine lende mɔtɔ naga nima ti modɔrɔ gɔmo 'jaa ɔdɔ mömö 'deni ziye yayi.

## **XII**

### *Kpa Közi Ki'di 'Ba Nyi Kɔtɔ Laka*

<sup>I</sup> Kina ame ziye kpe löndö ma ga, wa nime rɔ kpa közi ki'di 'ba Nyi Kɔtɔ Laka ne, mo'dɔkɔ ziye 'dɔ kikalike laka. <sup>II</sup> Ikalike 'deni tönë gba bine kinza ki'dike dɔye dë gɔ lende 'ba Boko'ba ne, a ma yawa naga a'da ye ngï ki'di ye toro akoro ni ame ga ngï rɔ töku kinza kilende dë ne. <sup>III</sup> Kina me mëdi miya ziye bɔ ame këdi kilende ti tigo 'ba Nyi Kɔtɔ Laka ne inza kebe kpe kogboki kiya te, "Jo kɔmɔ nima döyï ne Yësu."



Kina gbī bōto inza kō'bo tiya mo te, "Yēsu na rō ɲere," tine ɲge ti tigo 'ba Nyī Kōto Laka.

<sup>IV</sup> Bine kpa kōzī ki'di 'ba Nyī Kōto Laka ēdī pili rō 'beri'beri, tine bo Nyī Kōto Laka ma ki'di mo ɲge kōto. <sup>V</sup> Kōri 'ba laja 'ba Kurīsītō ɲere ze nime gbī pili rō 'beri'beri. Tine bo Kurīsītō ɲere ze mo ɲge kōto. <sup>VI</sup> Tigo 'ba to'do ndobo pili rō 'beri'beri. Tine bo Boko'ba bo ki'di mo zi bilaka pili nime ɲge kōto.

<sup>VII</sup> Ziyī nī mōto Boko'ba i'di rō Nyī Kōto Laka abo ame ɲgī kō'bo tokonyi bilaka 'ba kanisa abo ga pili ne. <sup>VIII</sup> Nyī Kōto Laka i'di ziyī mōto rō akikali tuwōwō lende. Tine ma 'bēyī mōto bo kōto mo nima i'di ziyī rō tiyētī mo laka. <sup>IX</sup> Ma 'bēyī mōto bo i'di ziyī rō ti'di dōyī laka gō lende 'ba Kurīsītō. Tine ma 'bēyī mōto bo kōto mo nima i'di ziyī rō tigo 'ba akileŋo. <sup>X</sup> Ma 'bēyī mōto bo i'di ziyī rō to'do gō kōto. Tine ma 'bēyī mōto bo kōto mo nima gbī i'di ziyī rō tumē lende 'ba Boko'ba. Kina bo kōto mo nima na gbī kēdī ki'di yi nī mōto tikali lende ma yala na rō 'ba Boko'ba tine ma yala na kinza rō 'ba Boko'ba. Ma 'bēyī mōto bo i'di ziyī rō tilende rō kpa lōwō. Tine ma 'bēyī mōto bo kōto mo nima i'di ziyī rō tiyētī mī 'jō 'ba lende mo. <sup>XI</sup> Tine bo Nyī Kōto Laka kōto kpōkī nime bo na me pili kō'do wa naga nime ne. Bo i'di kpa kōzī nime pili rō 'beri'beri zi bilaka rō kōtokōto kōzo ma bo kō'doko.

### *Kapa 'Ba Yida Rō*

<sup>XII</sup> Tine Kurīsītō ēdī kōzo yida rō ame pele kōto kapa mo ga ɲbaɲi ne tara. Kapa nima konzi pele ɲbaɲi tara nima lijē pili yida rō kōto nima na. <sup>XIII</sup> Kina gbī tara ze nime pili, Yudayi ni ti bo lōwō mo ga ti atōli ni ti ma kinza rō atōli ni pili, obapatisi ze 'deni ti bo Nyī Kōto Laka tēdī rō yida rō kōto. Ze pili duwēke 'deni di mī bo Nyī Kōto Laka kōto nime.

<sup>XIV</sup> Kōzo ma kōŋōke yida rō inza ɲge kōto, kapa mo ga ɲbaɲi. <sup>XV</sup> Me odo ndī kēnyī kebe kiya te, "Minza ama rō kapa 'ba yida rō rōmōyī ma

kōzī na dē." Tara ne lende nime ti ki'di bo ɲgī yaga kinza kpe rō kapa 'ba yida rō? <sup>XVI</sup> Ala odo mbili kēnyī kebe kiya te, "Minza ama rō kapa 'ba yida rō rōmōyī ma kōmo na dē." Tara ne lende nime ti ki'di bo ɲgī yaga kinza kpe rō kapa 'ba yida rō? <sup>XVII</sup> Me odo yida rō pili na kēdī ɲge kōto rō kōmo ti kuwō lende tondo? Ala odo kēdī ɲge pili rō mbili ti kumē wa tondo? <sup>XVIII</sup> Tine Boko'ba iyija kapa 'ba yida rō naga nime pili te gō ako'doko abo. <sup>XIX</sup> Ma kiya te kapa ma kōto na ɲge pili kēdī dēne a mōto kīdēkī rō yida rō inza.

<sup>XX</sup> Kina kōzo ame donḡoke, kapa pele ɲbaɲi tine yida rō kōto nima na. <sup>XXI</sup> Kina me kōmo inza kikali tiya mo zi kōzī te, "Ari yayi mo'doko yi dē." Kina do inza kikali tiya mo gbī zi ndī te, "Nī, ari yayi mo'doko yi dē." <sup>XXII</sup> Tine kapa 'ba yida rō naga nime pili dēdī diyake te inza rō a kembe ne, odo lijē kinza yida rō inza kō'bo to'do odo. <sup>XXIII</sup> Tine kapa ame mo ga tōnē donḡoke kinza rō a bota odo ne kina debe doroke za 'bōwu yaga rō do kiteli. Kapa ma tōnē mo ga kinē mo ga kaya rō ne na za 'bōwu donḡoke dōmo kulōwō. <sup>XXIV</sup> Tine kapa ma yaga kele naga nime bōto onyo lende mo dē.

Boko'ba odo'bo kapa 'ba yida rō 'deni na ma ki'di kōŋo do ma kinza rō a bota odo mo ga, <sup>XXV</sup> kinza ndo'ji kēdī ra yaga mī lōŋgō yida rō. Tine gō lijē kapa mo naga nima pili kō'o ga rōnni rō akōto. <sup>XXVI</sup> Kina odo a mōto kō'do kapa mōto 'deni kapa ma laki naga nime pili gbī yaga rō ma kō'o. Odo kīlēlu kapa mōto kapa ma laki naga nima pili ēnyī gbī bi tiliya.

<sup>XXVII</sup> Kina me kpe na rō yida rō Kurīsītō. Tine kpe pili nī mōto rō kapa bo mōto. <sup>XXVIII</sup> Kina me Boko'ba kiyija ye 'deni tara mī kanisa abo. Dōgba mo bo i'di bo laja mo ga. Rīyō mo bo i'di bo kumē lende ni. Mota mo bo i'di bo kōmo kiyandi ni kina ki'di bo to'do gō kōto ni. Kina bo kebe ɲgī tiyija ya ama ga nati, bo akileŋo ni ti bo to'do konyi

ni ti bo do kanisa ni ti bo tilende ro kpa lowo ni. <sup>XXIX</sup> Kpe pili inzake nge ro bo laja ala ro bo kume lende ala ro bo komo kiyandi. Kpe pili inzake ti kosi kakpa 'ba to'do go koto <sup>XXX</sup> ala 'ba tilejo rok'o ala 'ba tilende ro kpa lowo ala 'ba tiyeti mi 'jo 'ba lende mo.

<sup>XXXI</sup> Kpe, laka miye nge mbiri ro ma kombi go kpa kosi ame ga kulowo ro do kiteli ne. Tine a moto ma kulowo ro do kiteli mo ti mileme 'deni nge ziye, bo na ro ako'o.

### XIII

#### *Ako'o*

<sup>I</sup> Kina me ni moto do kikali pele tilende kpa bilaka lesi ti kpa malayika, tine ni nge ro ma sari kinza ako'o ti keddi e'bi ka nge kozo biro lalana ni ti kaliseye ma kudu kulowo naga tara. <sup>II</sup> Do keddi pele ti tigo 'ba tumé lende 'ba Boko'ba keddi pele ti akikali 'ba wa pili kikali wa ma ro ma kusu naga, meri 'bi ko'bo pele tiyese doku ma lobu naga, tine do kiya te kinza ti ako'o, inza du te ro do. <sup>III</sup> Do koza e'bi ga pele pili yaga ki'di yida royi gbulungu domo ro akonma, do kiya te kinza ti ako'o inza ko'do do lipo te zyi.

<sup>IV</sup> Ako'o na ro lende keyi ni ti lende laka. Ako'o inza ti mi kombi ala do kombi ni ti tuboto ro. <sup>V</sup> Ako'o inziri de. Yimo ututu de. Doki'di mo apa de gbi. Ako'o inda'ba tiyeli de. <sup>VI</sup> Kina bo inza gbi ro lono ti lende kénye, tine lono abo nge ti lende ma kodoro. <sup>VII</sup> Ako'o ombi ma 'ba bo gomo 'ba wa pili ko'bo ti'di doni ti komo ki'di ti mi keddi mo pili.

<sup>VIII</sup> Ako'o ote roni de kozo 'ba kpa kosi naga nima. Tumé lende ni ti kiteli. Tigo 'ba tilende ro kpa lowo ni ti kiteli. Kina akikali ni gbi ti kote ronni. <sup>IX</sup> Romoyi akikali ma 'beze nime ti tumé lende mo ga kpaki ti boti romo. <sup>X</sup> Tine do kiya te ma laka kinza boti romo mo komo yo kina ma ti boti romo tone ga ti kolu nge yaga.

<sup>XI</sup> Tone medi gba ro kole titi ne, meri ma ti lende ma pili kozo 'ba

kole titi. Tine do komo ma koro 'deni mola go lende do kole titi nge pili yaga. <sup>XII</sup> Kina me ma giri nime dedike gba ro tongo Boko'ba nyuru kozo di mi mandara. Tine yayi ti dongoke bo 'deni te di do komo di do komo. Ma giri nime gbi mikali bo nge gba mbowa, tine yayi ti mikali bo 'deni nge pili kozo ame bo Boko'ba kikali ma pili ne.

<sup>XIII</sup> Kina me miya 'deni ziye lije wa mota naga nime ti'di do go lende 'ba Boko'ba ti komo ki'di mo ti ako'o ti ko'bo nge nburu. Tine ma ro do kiteli mo kina ro ako'o.

### XIV

#### *Tilende Ro Kpa Lowo*

<sup>I</sup> Ako'o na ki'dike keddi dogba komoye. Kina i'dike miye gbi keddi mbiri go kpa kosi moto ga 'ba Nyi Koto Laka, ma ro do kiteli mo 'ba tigo 'ba tumé lende abo 'ba Boko'ba nima. <sup>II</sup> Bo ame keddi kilende ro kpa lowo ne inza kilende zi bilaka lesi, tine nge zi Boko'ba romoyi boto moto uwó mi kpa bo de. A ma kinza kikali naga na ma Nyi Koto Laka keddi ki'di bo kiya. <sup>III</sup> Tine bo ma kume ma 'ba bo lende 'ba Boko'ba nima edi kilende 'ba bo zi bilaka lesi ki'di konyi koco mi keddi teyi. <sup>IV</sup> Bo ame keddi kilende ro kpa lowo ne okonyi beni nge ro gbagba bo. Tine ma kume 'ba bo lende 'ba Boko'ba nima okonyi bilaka 'ba kanisa nge pili.

<sup>V</sup> Kina me mo'doko ye pili 'do kilendeke ro kpa lowo. Tine a ma mo'doko ziye ro do kiteli mo na ro lende kume. Bo ame kume lende 'ba Boko'ba ne, bo na mbiri di do ma kilende ro kpa lowo. Tine nge do bo moto kiyeti mi 'jo 'ba lende mo 'do kokonyi bilaka pili 'ba kanisa.

<sup>VI</sup> Londó ma ga, me tone mako ziye yayi ne, ma medi milende ra ro kpa lowo देने ti mokonyi ye tondo ga? O'ja mo'de nge ro akileme mo ti akikali mo ti lende kume mo gbi ti akiyandi mo 'di. <sup>VII</sup> Me a ma kinza didi naga nime pele kozo more ni ti tomo ni ne, do kingelo yimo de

laka yë na ti kuwö yïmo? VIII Me ɔɔɔ bo kanya kome tototi dë laka yë na ti kileño rönï ndö koda dɔ ya? IX Kpe na gbï tara. ɔɔɔ kebe kilende rɔ kpa löwö bilaka kuwö yïmo dë 'dɔ lijë kikali tondo? Eddi kilende ë'bï ka ngï mi lili.

X Mi dɔlinɔ bine kpa bilaka na me ga pili nbanjɔ rɔ gege ti 'jɔ 'ba lende mo ga. XI Tine ɔɔɔ muwö mi 'jɔ 'ba lende mo dë ma 'deni rɔ bo löwö zi bo kiya mo tɔ nima. Kina bo 'deni gbï yaga rɔ bo löwö zö. XII Ne dëne kɔzɔ ma 'beye nime kiterike kpa kɔzi 'ba Nyi Kɔtɔ Laka kulöwö ne, ma laka mo 'dɔ kogboke rɔye tokɔnyi bilaka 'ba kanisa.

XIII Kina me nï ame këddi kilende rɔ kpa löwö ne, ititi Boko'ba ki'di yi gbï tiyëti mi 'jɔ 'ba lende mo. XIV Römöyï ma 'bama ɔɔɔ mumötu rɔ kpa löwö dökï'di ma na nge këdi kumötu, tine meri 'ba dɔma o'ja ɔtɔ dë di teyi. XV Ne tine gɔ mo'dɔ tondo? Ti mumötu ti dökï'di ma gbï ti meri 'ba dɔma. Ti moba ngala ti dökï'di ma gbï ti meri 'ba dɔma. XVI Me ɔɔɔ kileki yëe'di mo nge ti dökï'di yi zi Boko'ba 'dɔ bilaka ama ga yayi ne ko'dɔ "Amini" tondo gomo kinza ma bo kikali wa ma këddi kiya mo dë? XVII Mɔtɔga mötu 'bï nima ti këdi rɔ ma laka, tine bo ama tiyi ne o'ja ɔtɔ dë di teyi.

XVIII Ne ma 'bama mileki yëe'di zi Boko'ba gɔ ame milende kpa löwö kebe ye. XIX Tine ma di mi kanisa tilende mbowa ti meri 'ba dɔma ti kpa ma kuwö yïmo naga na mo'dɔkɔ tiyandi ya mɔtɔ ga timo. Ame na rɔ dɔ kiteli zö di dɔ tilende kulöwö rɔ kpa löwö.

XX Löndö ma ga, kinza komerike lende dë kɔzɔ kole titi. Tine ilekike rɔye nge rɔ boyi titi zi lende kënyë. Meri 'be i'dike këdi rɔ 'ba bulöbu. XXI Mi buku 'ba Boko'ba iya 'deni te, "Ti moja bo löwö tilende zinni lijë bilaka ma naga nime. Ti milende zinni rɔ kpa löwö. Tine pele lijë inza kuwö dɔma."

XXII Kina me dikalike 'deni tilende rɔ kpa löwö nima i'di rɔ akileme zi

ma kinza ki'di dönni dë gɔ lende 'ba Boko'ba naga. Tine inza zi ma ki'di dönni 'deni. Kina tumë lende i'di rɔ akileme zi ma ki'di dönni gɔ lende 'ba Boko'ba naga, inza zi ma ki'di dönni dë mo ga. XXIII Me ɔɔɔ kpe bilaka 'ba mi kanisa pili kebeke ngï bi tilende rɔ kpa löwö na bo mɔtɔ ame kinza rɔ 'ba kanisa ne kako kɔdɔ yayi, bo ti kiya dë te kpe nöki na? Ne bo ame ki'di dönni dë gba gɔ lende 'ba Boko'ba ne XXIV ɔɔɔ bo kɔdɔ ko'ja kpe pili këddike tumë lende 'ba Boko'ba, wa ame ga bo kuwö ne ëdi komba dökï'di bo ngï bo komeri gɔ lende kënyë abo ga. Lende ma bo kuwö nima na ti kote burë abo ngï XXV koja lende kënyë ma dökï'di bo pili yaga bi kɔpɔ, bo ti kolɔdɔ bëri tumötu Boko'ba kiya te, "Boko'ba ëdi ngï mi löngö ye."

#### *A Ma Kodɔrɔ Mi Kanisa*

XXVI Löndö ma ga, a ma miteri ziye na me. ɔɔɔ kotɔnɔke dɔye 'deni mi mötu nima mɔtɔ koba ngala, mɔtɔ kiyandi wa, mɔtɔ kiyëti gɔ akileme ma këdi ko'dɔ rönï, mɔtɔ kilende rɔ kpa löwö, mɔtɔ kiyëti mi 'jɔ 'ba lende mo. Tine i'dike ko'dɔ wa pili rɔ kɔnyi rɔ gɔ rɔ. XXVII Ne ɔɔɔ mɔtɔ ga këdi kilende rɔ kpa löwö, i'dike lijë këdi nge kɔzɔ riyö ala mota tara. Kina 'dɔ lijë kilende gbï rɔ kotɔkɔtɔ ki'dike bo mɔtɔ kiyëti mi 'jɔ 'ba lende mo. XXVIII Ne ɔɔɔ bo kiyëti kpënni kinza i'dike lijë kudumö ma 'bënni ngï, lijë kilende nge ti minni zi Boko'ba. XXIX I'dike ma riyö ala mota ame ga rɔ bo kumë lende 'ba Boko'ba ne na kilende mɔtɔ ga kuwö ma 'bënni nge tara kitemo gomo. XXX Ne ɔɔɔ Boko'ba ki'di lende abo ngï mi bo mɔtɔ di mi kpa kototo yayi, bo ma këdi kilende dɔgba mo nima kudumö ma 'ba bo ngï gbo yaga. XXXI Kina ti kpe pili kiyëtike lende 'ba Boko'ba rɔ kotɔkɔtɔ 'dɔ kiyandi ma konzi pili ki'di mi këddi teyi. XXXII Bo kumë lende ni ko'bo titi togbo dɔ a ma këdi kɔdɔ di kpënni. XXXIII Römöyï bo Boko'ba inza rɔ bo akirasi. Bo rɔ bo lende këyi.

Kina me mi kpa kototo 'ba bilaka 'ba Boko'ba pili <sup>XXXIV</sup> kinza 'ja kusè dè ti lende. Kola lijè dè kilende römöyì kö'du ki'di 'ba Musa iya 'deni tönè bine te, "A mato ro 'ja kinza mbiri do botoni." <sup>XXXV</sup> Odo lijè kö'doko tikali a mato lijè kari kititi m'edè nni ga 'jaa di lijo. Odo 'ja mo kusè ti lende mi kpa kototo 'ba kanisa loko odo ro kaya 'deni roni.

<sup>XXXVI</sup> Mikali dè, e'be nima go ame lende 'ba Boko'ba kisasi kako di ziye ne? Ala go ame e'be kako nge ziye ne? <sup>XXXVII</sup> Ne odo ni mato kiya röyì tégè ro bo kumè lende ro bo kèdì ti kpa közi 'ba Nyi Koto Laka ikali a nime mugu ne na ngi ro kö'du ki'di 'ba Kurisitö njeze. <sup>XXXVIII</sup> Boto ame kuwö do kö'du ki'di nime dè ne kinza ni mato kuwö do bo dè.

<sup>XXXIX</sup> Kina me ti löndö ma ga, tumè lende mo na ki'dike dökì'di ye gomo. Tine kinza ko'joroke go tilende ro kpa löwö dè. <sup>XL</sup> Wa pili o'doke ro kpa koriya.

## XV

### *Todo 'Ba Kurisitö Di Mi Tölè*

<sup>I</sup> Kina me ti löndö ma ga, mo'doko tileki tiya go laja laka tönè muwöwö 'deni bine ne gbì ziye. Ame kina kinda'bake 'deni koroke kitigo timo mi meri 'be ne. <sup>II</sup> Ama kina ro laja koto laka mo ma muwöwö ziye. Kina ti komo ye ngi timo di mi tölè odo kinda'bake ki'dike doye laka gomo. Ne odo kinza tara, omba i'dike e'be doye 'deni ka ngi gomo ro beti.

<sup>III</sup> Ma ro do kiteli mo ma muwö mololo gomo miya ziye mo na me, Kurisitö ölè 'deni go lende kënyè ze ga kozo ma kugu molo mi buku 'ba Boko'ba tara. <sup>IV</sup> Usu bo 'deni tine bo enyi 'deni kodo yaga di mi tölè mi tö'dö do mota kozo ma kugu yayi.

<sup>V</sup> Kina bo odo 'deni kileme ro bo zi Pitörö. Bo ileme ro bo gbì zi bo laja abo ga ma 'butè domoriyo.

<sup>VI</sup> Kina bo kodo gbì kileme ro bo zi bo kuwö lende abo ga ma konzi kozo kuluku 'butè (500) tara pili bi koto,

ame ma konzi mato mo ga kèdì gba ti kömönni ko'ja kabate ne. Ala odo mato ga ti kölè 'deni pele. <sup>VII</sup> Kina bo odo kileme ro bo zi Yakoba, gbì zi bo laja abo mato ga pili. <sup>VIII</sup> Tine ma ro nburunburu mo pili na bo kari kodo ngi zo ma ame ro kole köyö kinza kö'de bi do oto dè mo nime.

<sup>IX</sup> Ma na 'bama ngi woti ro bo laja ame mo du kinza ro oto ne. Mo'bo dè 'do kidèki ma ro bo laja 'ba Kurisitö. Römöyì moloma pa ro to'do közi kasi zi kanisa 'ba Boko'ba. <sup>X</sup> Ne tine ti mi keyi 'ba Boko'ba na me ma 'deni te ne. Kina gbì mi keyi nima ilikö dè ngi tara ro yawa, römöyì ma na mo'do ndobo ngi kebe bo laja ma laki pili. Tine ndobo kö'do ma na dè. Mi keyi 'ba Boko'ba na kö'do ndobo tö. <sup>XI</sup> Kina me odo kèdì pele ro ma kako di zo ala di zinni lijè ma ro bo laja mato mo naga nime kina kpaki ro wa ma duwöwö mo ame ki'dike doye 'deni gomo ne.

### *Todo 'Ba Töku Di Mi Tölè*

<sup>XII</sup> Kina me laja pili ma duwöwö iya te Kurisitö odo 'deni yaga di mi tölè. Ne ro ma tondo mo na ya ma 'beye mato ga kèdì kiya 'benni 'bowu te töku inza kindini kpe? <sup>XIII</sup> Ne odo kèdì ro ma laka, omba Kurisitö indini dè du. <sup>XIV</sup> Kina odo kindini Kurisitö dè gbì yaga di mi tölè a mato inza kpe ame go duwöwö. Kina a mato inza kpe gbì ziye ti'di doye gomo. <sup>XV</sup> Kina ma ro do kiteli mo ti kileme ze ngi dunzo beti 'deni kpa Boko'ba. Römöyì diya 'deni te Boko'ba indini Kurisitö 'deni yaga di mi tölè. Ne odo kèdì 'deni ro ma laka töku kindini dè indini Kurisitö dè ma? <sup>XVI</sup> Römöyì odo kindini töku dè indini Kurisitö dè gbì. <sup>XVII</sup> Kina odo kindini Kurisitö dè meri 'be ame ki'dike doye gomo ne 'deni ka ngi bi sari, wali 'ba lende kënyè 'be edi gba doye. <sup>XVIII</sup> Kina lijè ame ga kö'dö 'deni mi Kurisitö ne ölu 'deni gbì. <sup>XIX</sup> Kina me odo komo ki'di ze go Kurisitö nime kèdì 'deni nge go loma 'ba dolijo nime, lisa ma 'beze na ngi 'deni kulöwö nati.



XX Ne lende ma ɔ ma kodɔɔ mo na me, indiŋi Kurisitō 'deni di mī tölē. Bo na 'deni ɔ dɔndende 'ba tɔɔ di mī tölē zi ame ga pili kēdi kōlē ne. XXI Römōyi kɔɔ ame bilaka lesi na ko'de tölē ne, kina me 'deni gbī bilaka lesi na ko'de tɔɔ di mī tölē. XXII Kina kɔɔ ame ma konzi kōlē 'deni kɔɔ ti Adama ne tara ma konzi ti kɔɔ gbī yaga di mī tölē kɔɔ ti Kurisitō. XXIII Mī tumu ame mo ŋgi ɔ ma kodɔɔ ziyi mɔɔ ne, Kurisitō na 'deni ɔ kole dɔndende 'ba tɔɔ di mī tölē. Kina 'jaa 'dɔ kiyija ame ga ɔ 'ba bo 'ba Kurisitō ne ti mī kada 'ba tako abo. XXIV Kina ŋburunburu 'ba dɔliŋɔ mo tōnē ti kōmō ŋgi nati. Kurisitō ti ka'da wa pili ma ɔ löbu dɔ dɔliŋɔ nime ti ma ti kōzi kakpa ti bɔ tigo mo ga ŋgi pili kogba ŋere löbu ki'di zi Boko'ba 'bu. XXV Römōyi bo Kurisitō na Boko'ba ki'di 'deni mɔlo 'dɔ kēdi ɔ bɔ dɔ dɔliŋɔ nime ŋbō bo ka'da bɔ ya abo ga ŋgi pili.

XXVI Tine bɔ ya ma ŋburunburu ma 'dɔ ka'da mo tōnē na ɔ tölē. XXVII Buku 'ba Boko'ba iya 'deni te, "Boko'ba i'di bo ka'da wa pili 'deni." Tine wa pili nime kiya te bo a'da ne, Boko'ba inza yimo. Römōyi Boko'ba na ki'di bo ka'da wa pili mo naga nima. XXVIII Kina ɔɔ bo ka'da wa pili 'deni bo kole gbī ti kileki ɔ bo bēri bi ndi Boko'ba ame ki'di wa pili 'deni bi ndi bo bēri ne. Kina ɔ Boko'ba na kēdi ŋgi nati ɔ bɔ dɔ wa pili.

XXIX Ne ɔ wa'di na bilaka kēdi ko'dɔ bapatisi ti möyi tōku 'bēnni ga gomo? Ma kiya te tɔɔ di mī tölē kinza yɔ ti ko'dɔ bapatisi ti möyi tōku ni ɔ wa'di? XXX Ne kina me ɔ wa'di na dilaŋa 'beze ɔze ŋgi ŋburu tombi gomo? XXXI Löndō ma ga, ma 'bama ŋgi ɔ komo lēndō mī tölē. Dɔ kombi ma ɔye mī loma ze mī Kurisitō ŋere ze na me kēdi ki'di ma miya wa naga nime pili te ne. XXXII Ma mēdi ra ŋge ɔ yida ɔ 'ba dɔyayi nime dēne ti mo'dɔ ya ti kuruku 'ba mōkō naga nime di Epeso bine ne ka ɔ wa'di? Wa'di

ga na ti mo'ja di gomo? Ɔɔ kiya te tōku ni kindiŋi dē kpe kɔɔ yaga donyoke eze kpeze ti tone duwēke römōyi tilēndō dēdi dölēke kɔɔ ma tōnē kiya rōni ne.

XXXIII Kpe, kinza kōluke lende dē. Ɔɔ ma laka kɔɔ lende mumē tōnē, lēpi kēnyē ēdi kirasi lende laka 'bi. XXXIV Ilekike komerike dɔye kolake ɔ lende kēnyē yaga. Mēdi miya nime ɔ laŋa ɔye römōyi ya mɔɔ ga yayi ikali Boko'ba dē.

### *Kinē Ma Kēdi Kɔɔ Timo Di Mī Tölē*

XXXV Ya mɔɔ ga ti kileki kiya te, "Ti tōku ni kɔɔ tondo mo ga? Kinē ma tondo mo ga na 'dɔ lijē kɔɔ timo?" XXXVI Ti miya te, ni rumō nime, kupō ɔɔ kogba kidiyē mī yayi, ēdi kōlē titi gba na 'jaa kōtu. XXXVII Tine ma kidiyē mo tōnē inza ɔ ma kōtu mo nima pili. Kupō na ŋge ŋgi kidiyē ē'bi ɔ silinbi. Mɔɔga bo abo ɔ 'jɔ nyönyu ala 'jɔ 'ba a mɔɔ. XXXVIII Kina Boko'ba kogba kinē ame bo ko'dɔkɔ abo ne ki'di zi kupō nima kōtu timo. Kupō pili ɔ gomo bo i'di kinē teyi ɔ ame ga koriya timo ne.

XXXIX Kina me kinē wa ame ga pili ti didi yimo ne inza kɔɔ. Bilaka lesi ti kinē ma 'bēnni 'beri. Yēri ti ma 'bēnni 'beri. Yali gbī ti ma 'bēnni 'beri. Kina kenze ni gbī ti ma 'bēnni ga 'beri. XL Kina me kinē a ma mitoro 'beri. Kinē ma mī dɔyayi bine gbī 'beri. Kina tele 'ba a ma mitoro 'beri, ma 'ba mī dɔyayi bēri bine gbī 'beri. XLI Kada ti tele ma 'bēni, nyepe gbī ti ma 'bēni kina kēlu ni gbī ti tele ma 'bēnni ga. Tine pele di mī löngō kēlu naga nima tele mo ga ēdi gbī pili ɔ gege.

XLII Kinē tele nime na ti kēdi tara zi tōku ame ga kɔɔ di mī tölē ne. Tōku ame kēdi kusu 'deni ne ŋgi ɔ yida 'ba yayi, tine ɔɔ kɔɔ 'deni yaga eŋme dē kpe. XLIII Mī tusu mo ēnyē ē'bēni 'deni ŋgi yaga tigo mo tɔ kinza kpe. Tine ɔɔ kɔɔ 'deni ele ŋgi ŋburu ti tigo ɔ mbēmbē. XLIV Mī tusu mo ɔ yida ɔ ma sari nime, tine

ɔɔɔ kɔɔɔ 'deni ŋɔɔ rɔ 'ba Nyi Kɔɔ Laka.

Kina kɔɔɔ ame dikalike yida rɔ ma sari nime kɛɔɔ ne, omba yida rɔ 'ba Nyi Kɔɔ Laka ɛɔɔ gbɔ tara. <sup>XLV</sup> Rɔmɔyɔ buku 'ba Bɔkɔ'ba iya 'deni te, "Bilaka ma dɔndende mo tɔnɛ rɔ Adama ne o'ba 'deni ti dɔɔ yɔmo." Tine Adama ma ŋburuŋburu mo na 'ba bo rɔ bo ti'di dɔɔ. <sup>XLVI</sup> Dɔŋgɔke 'deni bine yida rɔ ma Nyi Kɔɔ Laka ki'di na dɛ titi kako dɔgba, tine yida rɔ ma sari nime na kako dɔgba. <sup>XLVII</sup> Adama ma dɔndende nima o'ba di mɔ lupu 'ba dɔyayi. Tine Adama ma rɔ mɔ riyɔ mo ako ma 'ba bo di mɔtɔrɔ. <sup>XLVIII</sup> Kina me ya ame ga mɔ dɔliŋɔ ne ŋɔɔ kɔɔɔ bo ma ko'ba di mɔ lupu nima. Tine ya ame ga mɔtɔrɔ ne ŋɔɔ kɔɔɔ bo ma kako di tɔrɔ mo nima. <sup>XLIX</sup> Kina kɔɔɔ ame dɔlɔke kinɛ 'ba bilaka ma ko'ba di mɔ lupu 'deni rɔze ne, kina gbɔ tara yayi ti dɔlɔke kinɛ 'ba bilaka 'ba dɔyayi 'ba mɔtɔrɔ 'deni rɔze.

<sup>L</sup> Lɔndɔ ma ga, wa ame mɛɔɔ miya ziye ne na me. Wa ame ga ko'ba kɛɔɔ ti roma ti yida rɔ ne inza ti gɔ bi mɔ ŋere lɔbu 'ba Bɔkɔ'ba. Kina ame rɔ yida 'ba yayi ne inza ti gɔ bi mɔ dɔliŋɔ ma kote rɔni dɛ kɔ'bo rɔ ŋburuŋburu nima.

<sup>LI-LII</sup> Uwɔke lende kusu nime tɔ ma. Ze nime pili dinza dɔlɛke ŋɔɔ 'doyi yaga. Tine ɔɔɔ birɔ tɔtɔti ma ŋburuŋburu mo tɔnɛ na kudu yɔ ŋɔɔ kpiliŋi kɔɔɔ kɔmɔyɔ ame komba ne te na ze nime pili dɛɔɔ duyike rɔze ŋɔɔ yaga welo. Rɔmɔyɔ ɔɔɔ birɔ tɔtɔti nima kudu yɔ na tɔku ni kɛɔɔ kɔɔɔ ŋɔɔ ti yida rɔ ame keŋme dɛ kpe ne. Kina kɛɔɔ kuyɔ ze ŋɔɔ pili. <sup>LIII</sup> Wa ma tɔnɛ ga rɔ yida 'ba yayi ne ɛɔɔ kolɔ yida rɔ ma keŋme dɛ ne ŋɔɔ rɔnnɔ. Wa ma tɔnɛ ga kɛɔɔ kolɛ ne ɛɔɔ kolɔ yida rɔ ma kinza kolɛ ŋɔɔ rɔnnɔ. <sup>LIV</sup> Kina me ɔɔɔ wa ma rɔ yida 'ba yayi ni na kɛɔɔ kolɔ yida rɔ ma keŋme dɛ 'deni, wa ma kɛɔɔ kolɛ naga kɛɔɔ kolɔ yida rɔ ma kinza kolɛ 'deni tara tine, omba ɛɔɔ 'deni ŋɔɔ ko rɔ ma laka kɔɔɔ ma tɔnɛ buku 'ba

Bɔkɔ'ba kiya ne. Ame kiya te, "A'da tɔlɛ 'deni, iyɔlu kpa bo 'deni yaga. <sup>LV</sup> Ni tɔlɛ, aka'da 'bi ɛɔɔ yala? Ni tɔlɛ, 'di yɔ mo tɔnɛ ɛɔɔ yala?" <sup>LVI</sup> 'Di abo 'ba tɔlɛ ame bo kɛɔɔ ko'be wa timo ne na rɔ lende kɛnyɛ. Kina bi tigɔ 'ba lende kɛnyɛ na ti kɔ'du ki'di 'ba Musa. <sup>LVII</sup> Ne tine yɛɛ'di kɛɔɔ zi bo Bɔkɔ'ba gɔ ame bo ki'di aka'da 'deni zize ti ŋere ze Yɛsu Kurisitɔ ne.

<sup>LVIII</sup> Kina me ti ziye kpe lɔndɔ ma ga ma mɔ'ɔ kulɔwɔ nime, ɔ'boke kitigɔ ti mɔ kɛɔɔ ogbɔke rɔye ŋburu mɔ ndɔbo 'ba ŋere Yɛsu Kurisitɔ. Rɔmɔyɔ kɔɔɔ ame kikalike 'deni a mɔtɔ ame ko'dɔ dɔmɔyɔ bo ŋere ne ilikɔ dɛ ŋɔɔ du tara rɔ yawa.

## XVI

### Akireke

<sup>I</sup> Mɛɔɔ mi'di ame ziye tikali mo gɔ lende 'ba girisi ame 'dɔ kireke tokɔnyi bilaka 'ba Bɔkɔ'ba ma mɔ Yudayi timo ne. Ziye gbɔ 'dɔ tɔ'dɔ mo kɔɔɔ ma mɔse zi kanisa ma Galatiya. <sup>II</sup> Rɔ gɔ kada lɔbu pili ni mɔtɔ ogba girisi gɔ tigɔ 'bi ki'di bɛri 'dɔ kireke dɔni. Rɔmɔyɔ ɔɔɔ mɔmɔ kinza kɛnyɔ 'jaa 'bɔwu tireke mo di rɔma.

<sup>III</sup> ɔɔɔ mɔmɔ yayi bilaka ame ga kɔŋgɔke 'deni ne na ŋɔɔ ti moja ti waraga kari ti kpa kɔzi ki'di 'be nima Yerosalema. <sup>IV</sup> Ne ɔɔɔ kinda gbɔ laka zɔ 'dɔ mari, ti dilingere kɔtɔ tinni.

### Akumɔtɔ

<sup>V</sup> Ti mɔmɔ 'jaa ziye ɔɔɔ mudɔ 'deni titi kebe Makedoniya. Rɔmɔyɔ mɔ'dɔkɔ titi tudɔ kebe yayi. <sup>VI</sup> Mɛɔɔ mari nime 'dɔ toloma titi mbowa tiye yayi. Mɔtɔga ti mote lɔwa nime pili tiye yayi. Kina 'dɔ ki'dike ma 'jaa gɔ kɔri tari dɔgba mɔ lingere ma di yayi tari gɔ bi mɔtɔ ame zɔ 'dɔ tari teyi ne. <sup>VII</sup> Mo'dɔkɔ dɛ 'dɔ tɔŋgɔ ye ŋge rɔ kɔrɔkɔrɔ titeli ŋɔɔ dɔmo. Momeri 'dɔ migabi titi mbowa tiye kɔɔɔ ako'dɔkɔ abo 'ba Kurisitɔ ŋere ze tara.

<sup>VIII</sup> Tine ti moloma titi ŋbɔ kada 'ba Penitikosi kota ma Epeso bine.

IX Bi 'ba tiliya rɔ ɔ ndɔbɔ ma laka mo tɔnɛ na me 'jaa bine ne. Tine a mo ngoro titi mɔtɔ ga ɛdɪ nbaɲi bine tonyo burutu ma.

X ɔdɔ Timatiyo kɔmɔ yayi i'dike bo koloma dɔmbɛli bo kolɔdɔ bɛri rɔmɔyi bo ɛdɪ rɔ to'dɔ ndɔbɔ 'ba nɛre Yɛsu kɔzɔ 'bama. XI Kina kinza bɔtɔ mɔtɔ kebe dɛ kudɔli bo. Ojake bo kari mi kari abo liya ti yɛyi mo, bo kileki kako zɔ bine. Rɔmɔyi mɛdɪ nɔgi bine ti kɔmɔ ki'di gɔnnɪ lijɛ ti lɔndɔ mɔtɔ ga.

XII Tine ma 'ba bɔ lɔndɔ ze ame rɔ Apolo ne, ma na mɔcɔ 'deni zi bo kulɔwɔ 'dɔ bo kari ti lɔndɔ naga nime kɔmɔ tɔnɔ ye yayi. Tine inza ɔ ako'dɔkɔ abo na 'dɔ tari giri nime. Bo ti kari nɔgi ɔdɔ bo ko'ja kari mo.

XIII I'dike kɔmɔye kɛdɪ kilegbe korɔke kitigɔ mi a ma ki'dike dɔye ɔmo. Olomake kinza tikere ti mi kɛddɪ. XIV O'dɔke wa pili ti akɔ'ɔ.

XV Lɔndɔ ma ga, ikalike 'deni bilaka liɲɔ 'ba Setepana na ki'di dɔnnɪ dɔgba ɔ lende 'ba Yɛsu di Giriki yayi. Kina lijɛ na gbɪ ki'di rɔnnɪ 'deni 'dɔ to'dɔ ndɔbɔ 'ba tokɔnyi bilaka 'ba Bɔko'ba ga. Kina me mɛdɪ miya ziye, XVI lijɛ ma kɔzɔ a nime te naga nime na ɔ kuwɔke dɔnnɪ gbɪ ti lɛpi nni mɔtɔ ga ame kopi rɔnnɪ mi ndɔbɔ nime ne. XVII Miliya nɔgi kulɔwɔ ɔ tako 'ba Setepana ni ti Pɔtonato ti Akayiko ame lijɛ kako kɔmɔ nɔgi zɔ bine ne. Lijɛ nɔgi kɔzɔ iya te kpe mo na 'deni tara. XVIII Lijɛ idinɔga dɔma nɔgi yaga gbɪ kɔzɔ ame lijɛ kidinɔga dɔye ra ne. Lijɛ bilaka ma kɔzɔ a naga nime te o'dɔkɔ ɔ lende 'bɛnnɪ na kinda'ba.

XIX Kanisa ame ga pili mi dɔyayi 'ba Asiya bine ne umɔtɔ ye pili. Akowila ni ti Purisika ti bilaka 'ba kanisa ma kɛdɪ tɪnnɪ liɲɔ naga umɔtɔ ye rɔ mbɛmbɛ mi mɔyi nɛre Kurisitɔ. XX Lɔndɔ ma bine naga nime umɔtɔ ye pili. Kina umɔtɔke rɔye rɔ ɔ rɔye ti kɔzi riyɔ mi mɔyi Bɔko'ba.

XXI Ma Pɔlo na me mugu mɔtɔ nime ti kɔzɔ. Mɔtɔ ma ziye pili.

XXII Bɔtɔ ame kinza ti akɔ'ɔ 'ba Kurisitɔ ne sɔnɔ kɛdɪ dɔmo.

Nɛre ze, ileki ti kako.

XXIII Lende kɛyi 'ba Yɛsu Kurisitɔ nɛre ze koloma tiye. XXIV Akɔ'ɔ ma koloma tiye mi mɔyi Yɛsu Kurisitɔ.

## Akugu Ma Mi Riyö 'Ba Polo Zi Kanisa Ma KORINITO

I Ma Polo ma ro bo laja 'ba Yësu Kurisitö go ako'doko 'ba Boko'ba mo tönë, ze ti bo löndö ze ma kidëki ro Timatiyo na me dedë dugu waraga nime ziye kpe bilaka 'ba kanisa ame ga mi Korinito gbi ti bilaka 'ba Boko'ba ma mi doyayi 'ba Giriki pili.

II Yëyi ti lende këyi abo 'ba Boko'ba 'bu ze ti 'ba nere ze Yësu Kurisitö koloma tiye.

### *Polo Ni Ilekiki Yë'di Zi Boko'ba*

III I'di dilekike yë'di ti zi bo Boko'ba 'bu 'ba Yësu Kurisitö nere ze. Bo na ti mi këyi, konyi ze pili ako di zi bo. IV Bo na kokonyi ze 'deni di mi dokomali gomö ze ga pili 'do dokonyike motö ga ame këdi ti gomö ne gbi ti kinë konyi kotö nime do'jake 'deni di zi bo ne. V Kina kozo ame dombike gomö 'deni kulöwö kotö ti Kurisitö ne, ti bo na gbi ti do'jake konyi löbu 'ba Boko'ba nime.

VI Tine ze ma 'beze ödö dombi gomö na ti këdi ngi ro konyi ziye tomö ye. Kina ödö bo kokonyi ze ti ko'de konyi ki'di tigo 'ba tombi gomö mo gbi ziye kozo 'beze. VII Diyëni ngi bine ro ma laka kozo ame kpe 'deni gbi ro lepï zize mi tombi gomö nime ne ti kokonyi ye 'deni gbi tara.

VIII-IX Löndö ze ga, do'doko ye 'do kikalike gomö nima tönë dombi di mi doyayi 'ba Asiya ne. Gomö nima a'da ze ngi lipo. Domeri a motö de kpe ro tomö di yimo tine 'deni ngi ro tolë zize. Dëmba bine iyandi ze timo kinza di'di doze de kpe go gbagba ze, tine bo Boko'ba ame ro bo tididi töku ni ne na go di'di doze nge gomö. X Bo na me komö ze 'deni di mi tolë nime kina ti bo koto tomö ze ngi nduwë tara. Bo na di'di komöze 'deni domö 'do komö ze XI ödö kpe gbi kokonyike ze ti mötu. Kina ti bo kuwö mötu 'ba ma konzi nima ngi

kina ma konzi ti kileki yë'di ngi zi bo go yëyi nime bo ko'do zize ne.

### *Meri 'Ba Polo*

XII A motö inza ma 'do kaya roze römöyi mi dolinö bine lende ko'do ze pili ro ma laka. Kina me dedë do'do gbi ziye kotö laka kozo ma 'ba bo 'ba Boko'ba. Inza go akikali 'ba doyayi tine ti lende këyi abo 'ba Boko'ba. XIII-XIV Mi akugu ze ga ziye dugu a motö de tine nge ro wa ame ga kidëkike kikalike mi 'jo 'ba lende mo ne. Kina kozo ame le'jete kikalike lende ze 'deni gba mbowa ne, do'doko ziye 'do kikalike pili kinza roye kebe kaya ze ra gbi kozo ame roze kaya ye de ne tara mi kada 'ba tako 'ba Kurisitö kada motö dayi.

XV Mikali edi ngi tara ro ma laka kina me mo'doko 'do tari pa titi dogba ziye yayi 'do këddike ti yëyi ro mbembë, ro mbembë mi riyö 'do. XVI Miteri 'do tudö tongö ye ödö medï mari Makedoniya. Kina motö gbi ödö kiya te medï muyi domä 'deni di yayi go mudö gbi tongö ye. Kina 'do ki'dike ma 'jaa go kori tari nduwë mi lingere ma dogba di yayi mi doyayi 'ba Yudayi.

XVII Mi meri ma nime ma di ziye minda ngi kozo ngö'do naga tara? Ala akiteri ma mo ga na kozo 'ba bilaka 'ba dolinö nime tuti domö tilagi mo gbi aa kpaki yayi? XVIII Ro ma laka kozo ame bo Boko'ba na nge kotö ro ma kodoro ne, lende ma nime ziye ne inza ro ma 'do kuyi yimo te. XIX Römöyi Yësu Kurisitö kole 'ba Boko'ba ame duwöwö lende mo tönë ziye ze ti Silibano ni ti Timatiyo ne, bo inza ro ame 'do kebe kuyi te. Kina bo u'bölu botö de gbi. XX Römöyi lömu 'ba Boko'ba ame ga pili bo kiya te, "Ti mo'do," ne o'do rönni pili ti Yësu Kurisitö. Kina me ki'di do'doke "Amini" ze pili ti möyi bo tilëlu ro löbu 'ba Boko'ba.

XXI Boko'ba na kogbo ze 'deni tiye ro akoto ti Kurisitö. Bo na kigeli ze 'deni tiye ro 'ba bo ga. XXII Bo na ko'do kinë abo 'deni me roze



bo kodo Nyi Koto Laka abo 'deni mi doki'di ze ro akileme 'ba wa ma bo kikeki 'deni mitoro koda ze. **XXIII** Mideki bo Boko'ba ro bo kodoro ndi lende ma. Lende nime ki'di mebe mako de tori ye kpe Korinito ne mo'doko de go kaya roye. **XXIV** Ze na de ro nere do meri 'ba miye. Kpe oroke 'deni molo kitigo mi ti'di doye. Tine ame dedi do'doke koto tiye ne ro lono mo ziye.

## II

**I** Kina me ki'di 'do momeri doma 'deni miya te tari ma ziye ma di go ame kinza kpe ro lingere kpa ko'o. **II** Romoyi me odo mebe mi'di ye 'bowu keddike ro meri, ye ga na ti kola kpe 'bowu zo ro bo tidinga doma? O'ja kina ngi aa ro kpe mo 'di. **III** Go lende mo na ma ki'di mugu waraga ma dogba tone ziye 'do odo momo ziye kpe bo tiyeyi doki'di ma mo tone ga kinza ki'dike ma ra 'bowu mebe medi ro meri. Miyeni ma 'bama bine, odo medi ro lono omba kpe gbi pili ro lono. **IV** Ama tone mugu 'deni ngi ziye ti meri ma kidari 'deni kotopa doki'di ro komo tolo. Tine inza 'do ti'di ye keddike ro meri. Mo'doko go kikalike ako'o ma ame kulowo goye ne.

### *Lende Kirasi*

**V** Ne odo moto kebe ma 'ba bo ki'di bilaka kedi ro meri, ama bo o'do de zo. Bo o'do ziye na, motoga ala nge mbowa ziye. Tine mo'doko de 'do topoto bo kulowo. **VI** Karama nima kpe ma konzi kodoke 'deni do bo ne o'bo 'deni tara. **VII** Tine olake bo gbo gomo ki'dike mi keddi zi bo kinza meri mo kososo bo. **VIII** Ma miya ziye na me, ilemeke ako'o laka zi bo.

**IX** Kina ma mugu waraga tone ziye, mo'doko tiyozo ye tongo mo odo eddike ngi tuwo doma mi wa pili na ya. **X** Kina boto ame kolake 'deni go lende kirasi mo ne, ma gbi ti mola bo mo to nima. Wa ame odo mola 'deni ngi nima omba mola 'deni go lende 'be komo Kurisitö. **XI** Romoyi kinza Satani kebe kogogo ro bo ra

doze, dongala abo naga nime dikali 'deni pili.

### *Ro 'Boki, Tine Ro Bo Aka'da*

**XII** Tone momo Torowa tuwowo laja 'ba Kurisitö ne, nere Boko'ba ope domo ngi zo. **XIII** Tine pele doki'di ma olodo de romoyi mo'ja bo londö ma Tito de di yayi. Kina menyü ngi domo di yayi mumoto lijé ngi gbo mari nduwé mi Make-doniya.

**XIV** Ne tine yee'di kedi zi bo Boko'ba go ame bo ko'bo toja ze ma ro akoto ti Kurisitö nime yaga kozo 'boki ma ka'da ne. Bo i'di ze 'deni dinzanza lebi 'ba Kurisitö nime kote go bi kozo akato kele ma kinzanza tara. **XV** Ze na 'deni ro akato kele ma Kurisitö kinzanza zi Boko'ba do ma komo 'deni di mi tole mo ga gbi ti ma kolu naga. **XVI** Zinni lijé ma kolu 'deni naga ngi ro tato ma 'do kupö wa kole yaga. Tine ma zi ma komo 'deni naga ngi ro tato 'ba didi.

Me ye na ti ko'bo a ma te? **XVII** Dinza ma 'beze kozo laki ma konzi moto ga ame kedi kinda'ba lende 'ba Boko'ba nime ngi do kozinni kozo wa sari tugö mo ne tara. Ma 'beze mo bo Boko'ba na koja ze, na me dedi diya 'deni ti mi koto komo bo kozo bo laja 'ba Kurisitö.

## III

### *Bo Laja 'Ba Boko'ba*

**I** Ti kinda ziye bine te dedi 'deni 'bowu ro tubi go ndobo ko'do ze? Omerike te dedi kozo ya moto naga nima titeri waraga tileme ze ziye ro bilaka laka? Ala go diteri ye go kuguke waraga ze zi bilaka ma laki? **II** Tine kpe gbagba ye mo nima na 'deni ro waraga ma kugu di mi doki'di ze zi ma konzi pili tideki mo tikali mo. **III** Kina ileme 'deni gbi kpe na ro waraga kugu 'ba Kurisitö ame kina koja ze 'deni timo ne. Waraga nime ugu de ti galama tine ugu 'deni ti Nyi Koto Laka 'ba Boko'ba bo didi. Ugu de do lere 'ba doku tine ugu 'deni mi doki'di bilaka lesi.

<sup>IV</sup> Ame na 'deni ro matikpëri ze ma dorɔ gomo mi Boko'ba ti Kurisitö. <sup>V</sup> A moto inza ame go debi roze timo diya te ti do'bo to'do ndobo mo. Tigo ze pili ako di zi Boko'ba. <sup>VI</sup> Bo na me ki'di ze 'deni do'bo toja laja 'ba lömu la'ja abo nime. Ame ro lömu kinza kugu bëri tine Nyi Koto Laka na kudödu domo. Römöyï lömu ma kugu bëri nima bo na me ko'de tolë tine Nyi Koto Laka o'de ma 'bëni ro didi.

<sup>VII</sup> Lömu nima ugu 'deni ro tugu do lere 'ba döku kina ro löbu 'ba Boko'ba kodo ngi mi ti'di mo nima. Ame ki'di kpa do Musa köbö kebe kölu pele 'jaa yaga ne, tilaka mo pa ngi kulöwö ki'di Yisarele konjo bi de do bo. Ne me odo lömu ame ngi nge ro 'ba to'de tolë ne na kako 'deni ti ro löbu ma kozo a nime te tine, <sup>VIII</sup> ro löbu ame ro ndobo 'ba Nyi Koto Laka ne ti kiyöbu ma 'bëni 'deni kulöwö tondo ga yayi? <sup>IX</sup> Odo ro löbu 'ba lömu kodo karama do bilaka nime na köbö 'deni kulöwö tara, ma kileme lende laka ti köbö ma 'bëni 'deni ngi kulöwö ro do kiteli tondo ga yayi na? <sup>X</sup> Kina ti diyake te ro löbu ame kedï köbö 'deni kulöwö ro do kiteli giri nime ne iteli ma dogba tonë bine köbö ngi kulöwö ne 'deni yaga. <sup>XI</sup> Me odo lömu ma ki'di toloma nge mbowa nima na 'deni ti ro löbu tara omba ma nburunburu ti kedï ngi ti ro löbu ro do kiteli.

<sup>XII</sup> Mi komo ki'di ze go ro löbu nime na me doze ngi ro ma kitëwu. <sup>XIII</sup> Dinza kpe kozo 'ba Musa tonë koloma tolo do komo bo teyi ti bonjo kinza Yisarele ko'ja do komo köbö kebe kölu 'jaa abo mo tonë ne. <sup>XIV</sup> Kina ngi lende oto odo de du te dönni. Römöyï nbö komo mi kada nime tone bonjo kolo nima na ku'bë kpa kori 'ba döku dönni 'deni ngi teyi. Odo lijë kidëki akugu 'ba lömu ma molo nima pele bonjo kolo nima ombi roni de ma titi te yaga. Römöyï iyese 'deni nge yaga zi ma ro akoto ti Kurisitö. <sup>XV</sup> Kina ngi nduwë tara ko'ja mi kada nime tone

odo lijë kidëki akugu 'ba Musa nima pele bonjo kolo nima utu'bö roni ngi nbuku dönni. <sup>XVI</sup> Tine odo kiya te bilaka mo kuyi komoni 'deni zi nere Boko'ba bonjo kolo nima ombi roni ngi yaga.

<sup>XVII</sup> Kina me nere Boko'ba na ro Nyi Koto Laka. Kina Nyi Koto Laka abo na ki'di do ngölö zize. <sup>XVIII</sup> Kina me ze pili doze kedï köbö kilaka 'deni ngi ti ro löbu 'ba nere Boko'ba kinza a moto ma kutu'bö roni domo. Bo nere ze mo ame ro Nyi Koto Laka ne kuyi ze ti mi kinë abo mi ro löbu ame kulöwö ro do kiteli ne.

## IV

### *Tigo 'Ba Boko'ba*

<sup>I</sup> Kina kozo ame bo Boko'ba ko'do mi keyi 'deni zize koja ze mi laja abo nime ne, doki'di ze idaki de kpe di gomo. <sup>II</sup> Lijë dkomali wa ma kaya ro kedï ko'do ro kusu naga duli 'deni pili mökö. Do'do oto de kpe ti 'bölu ni ala duyï mi lende 'ba Boko'ba. Tine ngi mi tileme wa nime kiya ro lende kodoro mo tonë ne ti dinda ngi ro ma laka komo bilaka pili kina gbi ro ma laka komo Boko'ba.

<sup>III</sup> Ne odo kiya te laja nime duwöwö ne na kedï 'deni ngi ro kusu ti kedï nge ro kusu zinni lijë ama ga kedï kölu ne. <sup>IV</sup> Lijë ama ga ilagi Boko'ba römöyï Satani nere 'ba dolijo nime na kiyölu komonni 'deni di bi to'ja bi kopo löbu 'ba laja laka 'ba Kurisitö nime ame kina ro kinë Boko'ba ne. <sup>V</sup> Römöyï lende 'ba gbagba ze ga na de dedï duwöwö, nere Yesu Kurisitö mo na dedï duwöwö kina ze ro bo laja ziye mi ndobo abo. <sup>VI</sup> Römöyï bo Boko'ba na tonë kiya te, "I'di bi kopo koyi roni ti mi mandölu," kina bo na me gbi koja bi kopo abo 'deni koyi mi doki'di ze 'do ko'de akikali 'ba ro löbu abo zize ame kina ma kedï 'deni ro tobö kpa do Kurisitö ne.

<sup>VII</sup> Tine ro löbu kulöwö ro do kiteli nime i'di ngi mize ame ka ro kete korobö ne. Kina ame 'do kileme tigo do kiteli mo nima eze na de, a 'ba Boko'ba na. <sup>VIII</sup> Gomo iyaya ze ra

ma, tine itiko ze dē. Mɔto ga kilikō doze pele, tine dōki'di ze idaki dē. IX Kuruku 'ba rɔze ga onzi ngi nbanji. Tine bo bo pɔri ɔɔ dē di zize. Kina ame ko'do ze pele 'bowa, tine upō ze dē. X Mi loma ze pili dombi tolē 'ba Yēsu tōnē ngi mī yida rɔze tine 'do didi mo kinda gbī di rɔze. XI Mi kada 'ba loma ze, ze ngi nburu mī gomo 'ba tolē dōmōyi Yēsu 'do kinē didi abo kinda di mī yida rɔ 'ba yayi ze nime. XII Kina me ze ma 'beze 'deni ngi rɔ yida 'ba tolē, tine 'do kēdi ziye rɔ didi.

XIII Buku 'ba Boko'ba iya 'deni te, "Milende rōmōyi mi'di dōma go lende 'ba Boko'ba." Kina Nyi Koto Laka i'di ze 'deni gbī di'di doze go lende 'ba Boko'ba kina me dilende 'deni yaga. XIV Dikali 'deni rɔ ma laka bo bo kindi nɛre ze Yēsu di mī tolē nime ti kindi ze ti Yēsu ko'de ze koto tiye kako kōmɔ bo. XV Mo'do a naga nime pili go lende 'be 'do lende kēyi 'ba Boko'ba kōmō nduwē zi ma konzi lijē pili kileki yē'di mo rɔ mbēmbē zi Boko'ba kilēlu rɔ löbu abo.

### *Loma Ti Mi Kēddi*

XVI Go kō'du mo na ma kinza ki'di rɔze kunzō dē ne. Yida rɔ 'ba yayi ze nime kēdi kenme ē'bēni ngi pele tine didi ēdi kiyōbu ma 'bēni ngi nduwē mize rɔ kōmɔ lēndō. XVII Gomo ma mbowa 'ba tō'do do ndō nime dēdi dombi ne ti ko'de rɔ löbu ma do kiteli ame rɔ nburunburu ne 'deni ngi zize. Ame kina mbiri löbu kebe bo gomo mo nima ne. XVIII Rōmōyi kōmɔ ki'di ze inza do wa ame ga kēdi ko'ja ti kōmɔ ne, tine go wa ma kinza ko'ja kinē mo dē naga. Wa ma ko'ja kinē mo naga nima oloma nge mbowa tine ma kinza ko'ja kinē mo ga na kō'bō ma 'bēni ngi nburu.

## V

I Rōmōyi dikali ɔɔ kiya te kiyēyi yida rɔ mira nime 'deni di mī dōliɔ bine rō ma nburunburu ēdi ngi mitoro ame Boko'ba na kubō kinza rɔ kpa kōzi bilaka lesi ne. II Ma

giri nime ti dileri di kpa gomo ti kōmɔ ki'di go rō nima mitoro ne. III Rōmōyi 'do ɔɔ dō dō dō 'deni yimo dinza kpe rɔ bo kulē. IV Ame dēdi gba tōti mī mira mo nime dōliɔ bine ne, ti dileri di kpa gomo ma kirindi. Tine inza tēgē dēdi do'do 'deni tūyōlu bo yida 'ba yayi nime yaga. Tine yida rɔ 'ba dōyayi 'ba mitoro na do'doko tolo mo rɔze. Rōmōyi go didi kindiyo wa ma rɔ a 'ba dōyayi nime pili yaga. V Bo Boko'ba na kileɔ 'do tuyi ze kozo a nime te. Kina me bo ki'di Nyi Koto Laka abo 'deni zize rɔ akileme 'ba wa tōnē ga pili bo kiyija 'deni dōmōyi ze ne.

VI Kina me ze ngi nburu ti mī kēddi. Dikali ame dēdi gba mī mira nime dōliɔ bine ne ze gba rɔ ma kōwɔ di rɔ liɔ 'ba nɛre Yēsu. VII Rōmōyi didi ze ɔɔ 'deni do ti'di doze go lende 'ba Boko'ba inza go wa ma ko'ja ti kōmɔ. VIII Ze 'deni ngi ti mī kēddi. Ma laka mo ngi ka zize tola yida rɔ nime dari ngi mī liɔ nime 'dē ti nɛre Yēsu ne. IX Tine a ma rɔ do kiteli zize mo ame ze pele gba rɔ ma kōwɔ bine ala di mī liɔ mo yayi ne, dōki'di bo na do'doko tiyēyi mo. X Rōmōyi ze nime pili dēdi dari doro ke kōmɔ kitē 'ba burē abo 'ba Kurisitō. Kina 'do nī mɔto ko'ja kpa kōzi 'bi ngi ko go ndobo ko'do 'bi ame koloma pa rɔ to'do mo mī yida rɔ bine, rɔ ma laka ala rɔ ma kēnyē ne.

### *Pɔri Zi Boko'ba*

XI Kina me go tere bo Boko'ba na ki'di 'deni dēdi doko ti'di do go lende 'ba Kurisitō zi ma konzi. Bo Boko'ba na kikali ma dēdi do'do ngi ti dōki'di koto. Kina miya 'bama kpe gbī ikalike 'deni laka. XII Bine dinza kpe 'bōwu tubi goze ziye tine dēdi dileɔ gomo laka ziye 'do kēddike ti, ti do kombi goze. Kina go kikalike gbī tileki do lende zi ya ma kēdi kombi dōnni za kulōwō go yida rɔ ma yaga nime kola mī dōki'di ne.

XIII ɔɔ kiya te dilende rɔ do rumō, dilende 'deni zi Boko'ba. Tine ɔɔ

dilende laka, ele sowa go lende 'be. <sup>XIV</sup> Ako'ɔ abo 'ba Kurisitö na kogbo ze 'deni römöyï dikali 'deni laka bo koto na köle 'deni go bilaka löbu nime pili. Omba tine kina ro ame bilaka löbu nime köle 'deni kpaki koto ti bo ne. <sup>XV</sup> Bo öle 'deni go bilaka pili 'do ame mo ga komo ne koloma de kpe nati go dönni tine ro 'ba bo bo köle gönni kënyï kodo di mi töle mo nima.

<sup>XVI</sup> Kina kinza debe todoro bici lende de kpe ro boto moto go akikali 'ba bilaka lesi. Odo dodoro bici lende ra pele pa tone bine ro Kurisitö go akikali 'ba bilaka lesi do'do de kpe tara. <sup>XVII</sup> Römöyï bo ame 'deni ro akoto ti Kurisitö ne 'deni yaga ro wa la'ja. Bo ma molo mo tone iteli 'deni ma la'ja na kako 'deni 'bato. <sup>XVIII</sup> Wa naga nime pili a ko'do abo 'ba Boko'ba na. Na me ti Kurisitö bo uyi ze 'deni yaga ro bo pori zi bo di mi ma tone ze pa ro bo ya zi bo ne. Kina me bo ki'di ndobo löbu nime 'deni zize to'de ma konzi moto ga gbi kako mi pori nime ti bo ne. <sup>XIX</sup> Kina ro laja 'beze, Boko'ba o'do pori ti bilaka pili nime go lende 'ba Kurisitö. Boko'ba ikeki wali 'ba lende kënyë de kpe go bilaka abo ga. Bo na me ki'di laja abo 'ba to'do pori tinni lijë bilaka abo ga nime 'deni zize me tuwöwö mo.

<sup>XX</sup> Kina me dedi diya lende 'ba Kurisitö 'deni ngi me kozo iya te bo Boko'ba mo na kedï kilende 'deni ti kpeze tara. Ti moyi Kurisitö doma'jo roze ziye i'dike Boko'ba kuyi ye yaga ro bo pori zi bo. <sup>XXI</sup> Kurisitö ngi lipo ro ma kopo kinza a moto ro lende kënyë. Tine go ko'du ze na Boko'ba ki'di bo 'deni konyonyo ro bo mi lende kënyë ze römöyï 'do ze gbi dedike ro akoto ti bo ro bo lende laka abo ga 'ba Boko'ba.

## VI

### *Kada 'Ba Konyi*

<sup>I</sup> Mi ndobo nime koto ti bo Boko'ba doma'jo roze ziye kinza kolake lende këyï 'ba Boko'ba nime de kilikö ngi ro yawa. <sup>II</sup> Uwöke 'deni tone bo

Boko'ba kiya bine te, "Mi tö'do ame mo ngi ro ma laka mo ne muwo mono 'bi 'deni. Kina mi kada ame mo ngi ro ma laka mo ne mokonyi yi 'deni." Kina me kada 'ba to'ja mi këyï abo 'ba Boko'ba na me 'deni. Kada 'ba to'ja konyi abo na me 'deni tone.

<sup>III</sup> Ze didëyi mudu de go kori zi boto kinza ko'ja bi ngoro ra di ro laja koja ze. <sup>IV</sup> Tine mi wa pili ma do'do dileme 'deni ngi ze ro bo laja 'ba Boko'ba. Römöyï dombi gomo ma gege 'deni pili ti mi keddi. <sup>V</sup> Omba ze, koboso ze, ko'do ayayi roze, ki'di ze mi ndobo ma kirindi naga. Tö'do kinda'ba komoze de, ze ro 'bö. <sup>VI</sup> Tine go ame ze ngi lipo ro ma laka mi akikali mo ti mi keddi ti lende laka ko'do ne ileme ze 'deni ro bo laja 'ba Boko'ba ti Nyi Koto Laka gbi ti akoto ma kodoro mo <sup>VII</sup> ti lende laka mo gbi ti tigo 'ba Boko'ba. Lende laka ko'do ze na 'deni ro jama zize to'do ya timo gbi titata roze timo. <sup>VIII</sup> Lijë mo tone ga oro ze kebe 'bowu kopoto ze. Iti'ja ze kebe kilëlu ze. Iya ze ro bo beti tine lende ze ro ma kodoro. <sup>IX</sup> Ko'do kponi roze kozo bilaka ma kinza kikali tine kebe kikali ze. Ko'do ze ngi kozo a ma 'do köle yaga tine ze gba 'biri ro ma kididi. Odo gomo pele kulowo roze tine upo ze de. <sup>X</sup> O'do ze pele go dedi ro meri tine ze ngi nburu ro lono. Dinda ro lisa kinza oto tine do'do mori ngi ro mbembë zi ma konzi. Dinda ngi kozo oto inza lipo zize tine ze ngi ti dokomali wa naga nima pili.

<sup>XI</sup> Kina ma ti ziye kpe lepï ze ga ame mi Korinito ne, diya wa 'deni pili yaga bi kopo ziye. Dodo doki'di ze 'deni ngi po mi koto ziye. <sup>XII</sup> Ze dotomo kpa doki'di ze de teyi di ziye tine kpe na kedï kotomoke kpa doki'di ye teyi di zize. <sup>XIII</sup> Medï milende 'deni ngi ziye kozo iya te kpe kole ma ga tara. Kina ti o'doke ze gbi kozo ame dedi do'do ye ne. Odoke doki'di ye ti gbi po zize.

### *Kinza Kodo'bo Röyï Dë Tinni*



XIV Kinza kodɔ'boke roye dɛ kɔɔ ti ya ma kinza ki'di dɔnni go lende 'ba Kurisitɔ naga nima. Rɔmɔyi tara o'de rɔni dɛ. Ti wa ma laka ni ti ma kɛnyɛ kodɔ'bo dɔnni tondo ga? Ti bi kɔɔ ni koloma kɔɔ ti bi kɔlu tondo ga? XV 'Dɔ Kurisitɔ kuti dɔ lende bi kɔɔ ti Satani tondo ga? A mɔɔ inza ame kodɔ'bo ma ki'di dɔni go lende 'ba Kurisitɔ ti ma kinza ki'di dɔni ne. XVI Wa'di na go ki'di rɔ lobu 'ba Boko'ba ni kodɔ'bo dɔni kɔɔ ti akoro? Ze na rɔ rɔ lobu 'ba Boko'ba bo didi kɔɔ ame bo kiya abo ne tara, ame bo kiya te, "Ti moloma minni milingere tinni. Ti mɛdi rɔ ɲere Boko'ba 'benni kina ti lijɛ kɛdi rɔ bilaka ma ga."

XVII Kina ma 'dɔ bo Boko'ba kiya te, "ɔɔke yaga di mi lɔngɔ lijɛ go kɛddike e'be 'beri. Kinza kosake wa ame ga di zɔ rɔ ti'da ne dɛ kina ti minda'ba ye ɲgi rɔ 'bama ga. XVIII Ti mɛdi rɔ 'bu ziye. Kina ti kɛddike ɲgi rɔ kole ma ga gbɛ rɔ yitoti ma ga." Akiya abo 'ba Boko'ba tigo dɔ kiteli na.

## VII

I Kina me 'deni ziye kpe lɛpi ma ga ma mɔ'ɔ kulɔwɔ naga nime, yeyi naga nime pili Boko'ba ulomu 'deni zize. Kina ti dilɛjoke rɔze ti rɔ ma kɔɔ di mi wa ma kɛnyɛ ame ga pili kɛdi ki'di yida rɔ ti didi ze ga kɛdi rɔ ti'da kɔmɔ Boko'ba ne. Tikere abo 'ba Boko'ba na dolomake timo mize.

### Lɔɲɔ 'Ba Polo

II Odɔke miye pɔ zize. Ze bo tirasi lende zi bɔɔ na dɛ. Du'bɔlu bɔɔ dɛ kina do'bali wa 'ba bɔɔ dɛ gbɛ. III Tine minza miya nime rɔ ma kɛnyɛ roye. Rɔmɔyi kɔɔ ma tɔnɛ miya mɔlo bine ne tara, ze dɔ'ɔ ye kulɔwɔ go dɔ'bɔ ɲburu rɔ akɔɔ tiye mi didi ala pele rɔ tɔlɛ. IV Mikali dɔki'di ye laka, ma rɔ dɔ kombi nime go lende 'be. Mi gomo mbɛmbɛ ze naga nime pili ma ɲgi ti dɔki'di kɛddi. Lɔɲɔ na koso 'deni ɲgi lɔ yimɔ dɔmɔyi ye.

V Di pɔtɔ tɔmɔ ze Makedoniya bine bi 'ba rɔ kindawo inza zize.

Gomo na ɲgi kurɛ dɔze timo. Lamo ututu 'beni ɲgi ti yida rɔze ma yaga nime kina mi ma 'beni ɲgi lɔ ti tikere. VI Tine bo Boko'ba bo tiyeyi dɔki'di ame ga ɲgi mi lisa ne iyeyi dɔki'di ze 'deni ti tako 'ba Tito. VII Tine inza ɲge go tako abo, ma kulɔwɔ mo na rɔ lɛbi 'be ame bo kako timo zize ti ame gbɛ kpe kiyeyike dɔki'di bo ne. Bo iyeti 'deni zize ma kɛddike ti meri mo kulɔwɔ 'dɔ tɔɲɔ ze, ma kpe gbɛ rɔ mono go lende kɛnyɛ 'be, ti teri 'be ame kpe ndɔ 'dɔ tɔɔ tɔ ne bo iya 'deni gbɛ zize. Na me ma 'deni ɲgi le'jete kulɔwɔ rɔ lɔɲɔ rɔ mbɛmbɛ gomo.

VIII Tine ame ɔɔ waraga ma tɔnɛ mugu yayi ne kiya rɔni pele rɔ ma kata ziye kɔɔ dɔki'di ye minza kpe pɔri gomo. Monɔ bine waraga nima ɔɔ ɲgi dɔki'di ye sowa ame tɔ'dɔ mo pele dɔ ndɔ ne. IX Tine lɔɲɔ ma inza go ame mi'di ye rɔ meri, ma rɔ lɔɲɔ rɔmɔyi meri nime i'di ye 'deni kɛddi kɔɔke dɔye. Boko'ba o'dɔ ndɔɔ abo 'deni ti meri nima. Dɛmba tine wa nima do'dɔ ziye ne inza rɔ ma kɛnyɛ. X Rɔmɔyi meri ame Boko'ba ko'dɔ ndɔɔ abo 'deni timo ne ɛdi ko'de dɔ kɔɔ kɔmɔ wa di mi tɔlɛ. Kina a mɔɔ rɔ tɛdi pɔri gomo inza mi ama. Ne meri ame rɔ 'ba dɔliɲɔ ne o'de ma 'beni ɲgi rɔ tɔlɛ. XI Kina ɔɲɔke ma Boko'ba ko'dɔ meri 'be nime ziye te? ɔɲɔke ma ki'di roye ɲgi kɔɲmi mi ndɔɔ abo te? ɔɲɔke ma ki'di tigo ziye kileme laka 'be te? ɔɲɔke ma ki'di miye ɲgi kɛdi lobu go lende laka te? ɔɲɔke ma kiyoti ye te? ɔɲɔke ma ki'di meri 'ba tɔɲɔ ma ziye te? ɔɲɔke ma ki'di kodɔke miye go ndɔɔ abo te? ɔɲɔke ma ki'di ye ɲgi ndɔ 'dɔ tɔɔ karama dɔ bo kirasi lende te? Ileme ye 'deni ɲgi lipo mi wa nime kinza bɔti mɔɔ roye.

XII Kina kɔɔ ama pele mugu waraga nime ne inza go lende 'ba bo ma kirasi lende nima ala gbɛ go lende 'ba bo ma kirasi lende teyi mo nime. Tine mugu 'dɔ kikala yaga bi kɔɔ ziye kɔmɔ Boko'ba ma kodɔke

döki'di ye 'deni ngi pö mi koto zize. XIII Kina me ki'di kiyeyi döki'di ze.

Tine inza nge go ame kiyeyi döki'di ze, ma ro do kiteli mo go lonjo ame do'ja di ro Tito go konyi ma ko'doke zi bo kidingake do bo ngi bo koloma kinza tomeri a moto ne. XIV Kina me wa ma tone ga miya zi bo mubi goye kulowo ne inza kaya kpe roma romoyi 'deni pili ro ma laka. Kina kozo ame lende kiya ze ziye pili ro ma kodoro ne tara na me ma dubi goye zi Tito 'deni gbi ro ma laka. XV Le'jete ako'c abo goye ngi ro do kiteli. Bo edi nduwë komeri ma kpe ngi ndo tuwo do lende abo gbi ti ma tone kinda'bake bo laka ti tikere Boko'ba ti ro kilè'di mo ne. XVI Ma medi miya ngi nati romoyi le'jete döki'di ma olodo 'deni ngi mi koto go ndobo ko'do 'be.

## VIII

### *Kpa Közi Ki'di Mi Kanisa*

I Löndö ze ga do'doko ziye 'do kikalike wa ma lende keyi 'ba Boko'ba ko'do mi kanisa ma Make-doniya. II Akiyozo 'ba gomo o'do roni ngi zinni ro do kiteli. Tine lijë onya domo ngi, lonjo 'benni kobö ngi ro mbembë. Kina lijë ngi ro do ngölö mi kpa közi ki'di 'benni pele di mi lisa nime lijë kedï yimo ne.

III Ro ma laka medi miya ziye lijë i'di wa ngi kebe do ame dene go lijë ki'di ne. IV Ti ako'doko 'benni na lijë koloma ngi ro toma'jo ronnï zize ro atiri go duti domo zinni lijë kodobö ronnï gbi mi to'do konyi nime zi bilaka 'ba Boko'ba ma Yudayi. V Miya ziye aki'di 'benni ebe ame domeri 'do ko'do roni ne ngi. Dogba mo yida ronnï na lijë ki'di ngi zi nere Boko'ba. Kina me go ako'doko 'ba Boko'ba na lijë ki'di gbagba nni ngi gbi zize.

VI Kina me ze doco Tito bo kisaki tototo kpa közimo nime ne 'deni 'do bo koto to'do mo nduwë tokonyi ye tote ndobo 'ba Boko'ba nime. VII Ma 'beye yayi kpe 'deni ngi ro mori ti dokomali wa naga nime pili. Kpe

'deni ngi ro mori mi ti'di do go lende 'ba Kurisitö, mi lende kiya 'be, mi akikali, mi ti'di ro to'do konyi gbi mi ako'c 'be goze. Kina do'doko gbi ziye 'do keddike ro do ngölö tara mi kpa közi ki'di nime.

VIII Tine minza tudödu mo berï ro lömu ziye. Mileme nge ro ame moto ga kodo döki'di nni 'deni pö mi kpa közi ki'di nime ne. Mo'doko tikali mo ako'c 'be edi kulowo tondo. IX Romoyi kpe ikalike lende keyi 'ba Yësu Kurisitö nere ze 'deni. Di mi mori mbembë nime pele bo koloma yimo ne bo ebe kileki ro bo yaga ro lisa go lende 'be 'do lisa abo nima kodo mori doye.

X Tine meri ma 'bama go ndobo mo nima na me. Ma laka mo ziye 'do koteke wa ma kisakike ti koo ene tone nima yaga. Romoyi kpe na ro dandende 'ba tenyi ti ndobo nima. Tine inza nge ro tenyi timo kpe na gbi ro dandende 'ba bilaka ame ga ki'di ronnï ngi to'do mo ne. XI Kina ti otoke nduwë tari timo koteke ndobo mo yaga. I'dike lende 'ba 'do tote mo kedï löbu ziye kozo ame tone kisakike timo ne. Kina ma 'deni ziye o'doke ti, ti wa ame ga keddike timo. XII Odo ni na ko'doko ngi ti döki'di yi 'do ti'di mo Boko'ba ti kuti ngi do kpa közi ki'di 'bi nima kozo ame ki'di ne tara. Tine ame kinza timo bo ikali gbi.

XIII Tine ame minza miya tiketi ya moto ga timo go bi kirindi mo koloko nge koto doye. XIV Tine romoyi kozo ame keddike timo nbanji giri nime ne ma laka mo na ziye 'do tokonyi ya ame ga kedï ro leri mo ne. Kina odo kiya te kpe gbi keddike ro leri kada moto yayi lijë kedï timo 'do lijë kokonyi ye gbi. Omba te na ti ki'di ako'do kedï pili laka ro ma koriya. XV Kozo ame buku 'ba Boko'ba kiya ne tara, ame kiya te, "Ni ame kutö'du pele kulowo ne inza timo ro do kiteli. Kina ni ame kutö'du nge mbowa ne inza nge timo woti kulowo titiyi."

*Ako'c 'Ba Bilaka 'Ba Kanisa*

XVI Ze dilekike yëë'di ro mbëmbë zi Boko'ba go ame bo ki'di Tito 'deni ngi kodo mini po ziye kozo ma 'beze ne. XVII Tine inza nge go ame bo kuti go lende ze, bo gbagba bo molo ndo 'do tari ziye go ako'doko abo gba kinza ma diya. XVIII Kina me dede doja londö ze ma koro kulöwö mi kanisa pili mi ndobo abo 'ba tuwöwö lende 'ba Boko'ba nime 'deni kari koto ti Tito ziye yayi. XIX Kina moto gbi kanisa na konggo bo ki'di bo tilingere tize mi ndobo 'ba kpa közi ki'di nime go kileme ak'o ze ti ro lobu 'ba nere Yesu.

XX Tine ze dede doko roze laka to'do mo kinza kebe ko'de lende ra. XXI Do'doko to'do a ma kodoro komo Boko'ba gbi komo bilaka lesi.

XXII Kina me dede doja londö moto kari koto tinni. Do'ja 'deni ngi mi konzi di ro bo ma bo kodo mi bo 'deni go ndobo nime. Kina me ma le'jete bo odo mi bo 'deni ngi gomo romöyö doki'di bo olodo 'deni ngi mi koto go ndobo ko'do 'be. XXIII Tine ma 'ba Tito bo ro lepö zo mi ndobo ma ziye. Kina londö ama ga keddi kari ti bo ne lijë na ro komo kanisa to'de ro lobu keddi zi Kurisito. XXIV Ilemeke ak'o 'be zinni 'do ki'di kanisa ma laki kikali ngi timo omba dede dubi goye gbi nime ro ma laka.

## IX

### *Konyi 'Ba Bilaka 'Ba Kanisa*

I Tine zo de ka 'do tugu wa naga nime ziye go lende 'ba a 'ba konyi ame go koja zi bilaka 'ba Boko'ba ma mi Yudayi. II Mikali ngi kpe o'dokoke kulöwö tokonyi lijë. Kina ki'di mubi goye gomo kulöwö zi ya ma Makedoniya miya te, "Londö ame ga mi Giriki ne edi 'deni molo ndo ti koo ene to'do konyi." Kina akiteri kulöwö 'be nima oco ma konzi 'deni ngi gbi to'do mo.

III Kina me mede moja londö naga nime kari ziye yayi kinza tubi nime dubi goye kulöwö ne kari kiliko ra ngi ro yawa, tine go kpe keddike ndo kozo ame miya ne tara.

IV Romöyö motoga bilaka moto di Makedoniya bine ti kako koto to 'do ki'di ko'ja ye 'deni ngi ndo kozo ma miya zinni. Me odo kiya te kako ko'ja ye de ngi ndo tara o'ja ti keddi ro laja ma lobu roze 'di, go tubi nime ze dubi goye ra kulöwö ne. Kina ti keddi gbi ro laja ma lobu roye. V Kina ma momeri 'do ki'di moja londö naga nime kari totti dogba komo ma yayi. Romöyö 'do lijë kiyija kpa közi lobu mo tonë ga kiyake ti'di mo ne keddi molo ndo. Wa naga nima ti'di mo keddi molo ndo koda doma yayi ngi ro kpa közi ame ni moto ki'di go ako'doko 'ba miyi ne tine kinza ro ame ki'di ngi gbo yayi ne.

VI Kpe omerike lende nime. Bo ame kuli kupö mo nge mbowa ne umu gbi ngi nge mbowa. Kina bo ame kuli kupö mo mbiri ne umu gbi mbiri. VII Kina ti ni moto ziyi ti'di mo kozo ame miyi ko'doko ne tara. Tine kinza ro ame ki'di 'do kebe ko'do bu'bu 'bowu gomo ne, ala gbi go ame keddi 'deni ngi kozo wali naga tara goyi ni moto ne. Romöyö bo ame ki'di ti lonjo mo ne na Boko'ba ko'o. VIII Kina bo o'bo gbi ti'di mo nduwë ziyi ro do kiteli 'do keddi ti wa ame ga ko'doko zi gbagba yi ne. Kina ti bo ki'di gbi ziyi ro do kiteli go ndobo ko'do laka 'bi ga pili. IX Kozo ame buku 'ba Boko'ba kiya ne tara, ame kiya te, "Boko'ba uli 'deni kpaki kote go bi zinni lijë bo lisa ni. Lende laka abo na ko'bo 'deni ro nburunburu."

X Kina me bo Boko'ba bo ti'di kupö zi bo kuli mo naga nima, bo bo ti'di akonyo mo tonë ti ki'di wa ame ga pili ko'dokoke ne ngi ziye. Bo ti ki'di domo köyö teyi 'do lende laka 'be ga konzi gbi. XI Bo ti ko'bo ngi ti'di mo ziye 'do ki'dike gbi nduwë zi bo lisa. Kina ti yëë'di mo keddi zi bo ro mbëmbë go kpa közi nime dede doto ne. XII Romöyö ndobo nime inza ko'doke nge tokonyi bilaka abo ga 'ba Boko'ba tine edi ko'de yëë'di ma lobu gbi zi bo. XIII Kpa közi ki'di 'be nime ti kileme tuwö do Boko'ba 'be gbi ti ma ki'dike doye go laja

laka 'ba Kurisitö. Kina ma konzi ti kilëlu ro löbu 'ba Boko'ba ngi gomo, gbi go mi këyi 'be zinni ti ya moto ga pili. <sup>XIV</sup> Kina ti lijë komeri goye kumötu do möyi ye go lende këyi 'ba Boko'ba nime kileme röni 'deni tiye ne. <sup>XV</sup> Yëe'di këdi zi bo Boko'ba go kpa közi löbu do kiteli abo nime.

## X

### *Pölo Iya Gó Ndóbo Abo*

<sup>I</sup> Kina me ma Pölo mëdi moma'jo roma ziye ti mi këyi ti tiliya ro abo 'ba Kurisitö. Ma bo ame laki kiya te odo mëdi mi löngö ye kpama ro ma konmi mo tönë, tine odo moto goma 'deni yaga na 'jaa mebe tiya wa ziye ne. <sup>II</sup> Kina me mëdi moma'jo roma ziye kinza ki'dike ma de mebe tiya wa ro ma kata ziye odo mako. Römöyi ro ma laka lijë bilaka naga nima këdi kiya te dedü do'do ndóbo nime ka go yida ro 'ba döyayi nime ne ti mikali ngi tiya wa zinni. <sup>III</sup> Römöyi kozo ame dedü pele doloma döyayi ne dinza to'do wa 'ba döyayi. <sup>IV</sup> Jama 'ba ya ze nime inza ro 'ba döyayi, tine kina ro ame tigo mo ngi ro 'ba Boko'ba ko'bo titiko wa ma kitigo naga ngi 'doyi. <sup>V</sup> Kowasa ni ti kinë 'ba do kombi pili ame ga këdi ko'doko tikiti mugu nni ti akikali 'ba Boko'ba ne dicaca domo 'deni 'doyi yaga. Kina meri 'ba mize 'doyi dogbo domo 'deni 'do domeri nge koto ro lende 'ba Kurisitö. <sup>VI</sup> Kina me ze 'deni ngi ndo todo karama do ya ma gba ro minyi naga odo kpe kuwöke do lende abo 'ba Boko'ba 'deni.

<sup>VII</sup> Kpe kapa ma yaga naga nime na nge këddi kongoke e'be. Tine odo bo moto këdi ti mi këddi bo kiya te bo 'ba Kurisitö na i'dike bo komeri do bo laka ze gbi ro 'ba Kurisitö. <sup>VIII</sup> Römöyi a moto inza kpe 'do këdi ro, ro kaya zo odo kiya te mubi go közi kakpa nime bo ki'di zize ne ra pele kulöwö. Ame kina ro 'ba tokonyi mo kinza ro 'ba tirasi mo ne.

<sup>IX</sup> Bine mo'doko de 'do kinda kozo iya te mëdi mo'doko tiyere ye ti

waraga nime. <sup>X</sup> Römöyi ya moto ga ti kiya te, "Waraga kugu abo ga irindi kata koso mo kileki de. Tine odo gbagba bo mo na këdi bine bo iya wa de kulöwö zi bilaka kozo a nime te, lende abo ga le ro ma këyi." <sup>XI</sup> Tine i'dike lijë bilaka to naga nima kikali laka, wa ame ga dedü dugu mi waraga ne odo dedü bi mo to nima na gbi dedü do'do ko tara.

<sup>XII</sup> Ro ma laka ma 'beze dilana roze de todoro bici lende roze ala tiyari roze ti lijë bo këdi kilëbë rönni kulöwö naga nima. Lijë wa rumö naga nima. Lijë ebe ti'di gbagba lijë na ro a 'ba tiyari rönni timo todoro bici lende 'bënni ngi kinza do oto mo yo. <sup>XIII</sup> Tine ma 'beze ti doyo roze nge go wa ma do'do mi maga nime Boko'ba ki'di zize ame kpe gbi kebe yimo ne. <sup>XIV</sup> Kina kozo ame kpe ma 'beye miyo ma dayi ne tönë dari yayi ne dumu de gönyi maga ma 'de mi kada nima doto laja laka 'ba Kurisitö ziye ne. <sup>XV</sup> Go kö'du mo na 'beze dilëbë roze de do ndóbo ko'do 'ba bilaka moto ga ame lijë ko'do 'deni nbö kala gönyi maga ma Boko'ba ki'di zize tönë ne. Tine diyëni bine kpe ti kö'böke nduwë ro do kiteli ti'di doye go lende 'ba Kurisitö go do'do wa ma kinza kiya naga nduwë mi löngö ye mi maga abo nime ne. <sup>XVI</sup> Kina ti dari duwöwö laja laka nime ngi mi dolingo moto ga ame kebe gönyi ye yayi ne kinza dilëbë roze ra do ndóbo ame ya moto ga ko'do 'deni mi go bi ma ki'di zinni ne.

<sup>XVII</sup> Tine kozo ma tönë buku 'ba Boko'ba kiya ne tara, ame kiya te, "I'dike lijë ame ga ko'doko tonyo koso ne konyo ti go wa ma Boko'ba ko'do." <sup>XVIII</sup> Römöyi laka 'ba bilaka lesi edi kinda nge odo nere Boko'ba na komeri kiya te bo mo edi laka. Tine inza ro wa ame 'do ni moto na komeri röyi kiya te eddi laka.

## XI

*Pölo Ni Ti Bo Laja Do Kindëndë Moto Ga*



<sup>I</sup> Momeri bine kpe ti kinda'bake miye koto to pele di mi lende do rumo ma nime. Moma'jo roma ziye kina 'do ko'doke ngi tara. <sup>II</sup> Romoyi ma bine ti mi kombi go ko'du 'be kozo ma Boko'ba gbi ti mi kombi goye ne tara. Kpe ma ro doti do ko'do milibo 'deni zi bo ma koto ame kina ro Kurisitö ne. <sup>III</sup> Ma ro meri bine kozo ma toné Satani ku'bölu Awa ti donjala 'ba komo kandi abo ne bo ti kebe kuyi meri 'ba doye gbi möko tara di mi kori 'ba ti'di ro ngi ro ma laka koto zi Kurisitö nime. <sup>IV</sup> Romoyi mongo odo kiya te boto moto kako kuwöwö lende 'ba Yesu moto to ne 'beri ziye di do ma 'beze nime na kutike e'be za domo kinda'bake Nyi Koto Laka mo kpaki ti laja mo ga.

<sup>V</sup> Tara ne ma di ziye ma 'deni ngi kulöwö woti du beri di zi bo laja löbu 'be to mo naga nima? <sup>VI</sup> Odo kiya te lende kiya na mikali de pele tine medii ngi ti akikali mo. Kina me mileme 'deni laka ziye mi akiyandi pili.

<sup>VII</sup> A nime kinza miteri girisi de di ziye mi kada nima medii muwöwö laja 'ba Boko'ba ziye ne na kileki ma 'deni yaga ro bo lende kenyé ziye? Mo'do tara tileki roma titi go kpe na keddike löbu. <sup>VIII</sup> Mi kada naga nima moloma go girisi ma kako di mi kanisa moto ga. Mebe ngi ro tolo wa di zinni tokonyi ye timo. <sup>IX</sup> Kina ma 'do ki'di mi kada naga nima medii tiye yayi ne odo leri 'ba a moto ko'do ma pele mo'doko de toma'jo ye kinza mebe medii ra yaga ro kpanbiri ma löbu ziye. Tine konyi ma ga, löndö ma kako di Makedoniya naga na ko'de. Kina kozo ma toné mo moko roma ne ti mö'bö nduwé toko roma tara kinza mebe medii ra ro kpanbiri ma löbu ziye. <sup>X</sup> Ro ma laka kozo ame lende kodoro abo 'ba Kurisitö kedii yimö ne ro koyo ma nime inza kuburu roni ma titi te mi doyai 'be 'ba Giriki yayi pili. <sup>XI</sup> Go wa'di na ki'di miya tara? Mo'c ye de ro to'c? Tine inza du tara. Boko'ba ikali ngi mo'c

ye.

<sup>XII</sup> Ti mö'bö nduwé to'do mo kozo ma dogba tara kinza lijé boto bo laja moto to naga nima kebe ra tilébé rönni tégé lijé o'do ndobo nime gbi kozo ma 'beze. <sup>XIII</sup> Romoyi lijé ma 'benni nima bo laja do kindendé bo 'bölu mi ndobo ko'do na lijé kedii kuyi kiné nni tégé ro bo laja 'ba Kurisitö. <sup>XIV</sup> Tine a ma 'do kigayi wa na de. Romoyi Satani pele ebe gbi tuyi kiné ni go bo kinda kozo malayika 'ba bi koro. <sup>XV</sup> Kina inza ro a ma kembe odo kiya te bo laja 'beni ga kuyi kiné nni kinda kozo bo laja 'ba lende laka. Mi nburunburu 'benni lijé edi kari ko'ja kenyé mo ko kozo wa ma lijé koloma to'do mo bine nima.

### *Gomo 'Ba Polo*

<sup>XVI</sup> Kina me medii mileki 'deni gbi miya gomo ziye. Kinza boto moto komeri de kiya te ma rumo na. Ne odo kiya te kpe kutike 'deni pele domo te ma rumo na, uwöke do lende ma 'do medii gbi ti a moto mbowa toyo roma gomo. <sup>XVII</sup> Tine ame medii miya ne ma kako di zi nere Yesu na de. Go lende 'ba ro koyo ma nime na ki'di ma 'deni ngi ko medii milende kozo rumo. <sup>XVIII</sup> Kina kozo ame ma konzi kedii koyo rönni 'deni kulöwö go a 'ba dolingo nime ne ma gbi ti mo'do tara. <sup>XIX</sup> Romoyi le'jete kpe ma gbagba ye mo toné kikalike wa kulöwö ne ebe kinda'bake do lende 'ba bo rumo 'deni za. <sup>XX</sup> Boto ame ko'doko pele to'do ye ro atoli, kuyi ye, kotori kpeye, kudöli ye ala kokoso komoye ne ebe kinda'bake lende mo ngi aa yayi. <sup>XXI</sup> Ma 'bama a ma tara ga tiya mo aya za roma. A ma tara ga aga za roze.

Tine odo bo mo kilana ro bo tilébé ro bo do a moto kina me ki'di medii milende 'deni ngi ko ro do rumo. Kina ti ma gbagba ma mo'do gbi tara. <sup>XXII</sup> Lijé mo nima tégé di mi kupö ye mo ga? Lijé Yudayi mo ga na? Ma gbi ro Yudayi. Lijé Yisarele mo ga na? Ma gbi ro Yisarele. Lijé kupö Abarayama mo ga na? Ma gbi

rɔ kupɔ Abarayama. <sup>XXIII</sup> Ala tɛgɛ lijɛ bɔ ndɔbɔ 'ba Kurisitɔ mo ga na? Ne ɔɔ kiya te kɛdi rɔ ama mo tine ma na rɔ mi teri mo. Mo'dɔ ndɔbɔ mo 'deni kebe lijɛ nima pili. Mɔɔ 'deni mi maboso mi konzi gɔ kɔ'du mo kebe 'bɛnni. Omba ma gɔmo ti nyɔ'bo mi konzi kebe 'bɛnni. Mɔmɔ pe di kpa tɔlɛ mi konzi gɔmo kebe 'bɛnni. <sup>XXIV</sup> Nyɔ'bo komba kpa 'butɛ mota dɔɔmu dɔmosowɔ 'ba Yudayi naga onyo ma ra ɳbɔ mi muyi 'do. <sup>XXV</sup> Turu 'ba Romo omba ma ra mi mota 'do. U'du ma 'deni mi kɔtɔ ti dɔku. Sorope otopa ra tɔ mi mota 'do mi zana mini lɔbu. Mukɔri ra mɔ'dɔ gonyi dɔ kɔtɔ mi mini. <sup>XXVI</sup> Mi lingere mbɛmbɛ ma naga nima ma ɳgi mi lɔngɔ ɳbaka ni ma ti lɛɳbɛ di kpa kɔzi mini koso ni ma ti bɔ akolɔ, di zi Yudayi ze mo ga ti bɔ lɔwɔ 'bɛnni mo ga, di mi gawo kpaki kebe yi mɔkɔ pili kebe dɔ mini lɔbu ni, kina gbɛ di zi bɔ laja lɛpi ze mɔtɔ ga ame rɔ bɔ laja dɔ kindɛndɛ ne. <sup>XXVII</sup> Ndɔbɔ ni ti gomɔ na ɳgi kɔɔ rɔma tɔ'dɔ kinda'ba kɔmɔ ma dɛ, rɔ 'bɔ ti koda mini, rɔ leri 'ba akonyo ni ti bɔɳgɔ, ma gbɛ kinza mbɛli 'ba dɔma.

<sup>XXVIII</sup> Tine kola gomɔ mɔtɔ ga ame kinza kitɛtɛ dɛ ne, ma ɳgi ɳburu rɔ kɔmɔ lɛndɔ rɔ meri gɔ kanisa pili. <sup>XXIX</sup> ɔɔ mɔtɔ kidaki 'deni ɳgi tigo mo kinza kpe, ma ɳgi gbɛ tara. ɔɔ kiya te mɔtɔ kila'ba mi lende kɛnyɛ ma ɳgi dɔ meri.

<sup>XXX</sup> ɔɔ kiya te gɔ moyo rɔma ti moyo rɔma ɳgi gɔ wa ame kileme tikenme ma mo ne. <sup>XXXI</sup> Bɔko'ba 'bu 'ba ɳere ze Yɛsu Kurisitɔ ame akilɛlu kɛdi ti mɔyi bo rɔ ɳburuɳburu ne ikali ɳgi ma mo'dɔ bɛti dɛ. <sup>XXXII</sup> Kina tɔnɛ di Damaseke turu 'ba bɔ dɔliɳɔ Aretasi i'di koda bi toko yɔki gawo 'dɔ tinda'ba ma. <sup>XXXIII</sup> Tine i'di ma ɳgi mi kee koja ma ti kowe kebe bi gbɔɳɔ 'ba tɛli 'ba rɔ gawo nima miriɳa mɔmɔ ɳgi di kpa kɔzi bo.

## XII

### Rɔ Koyo 'Ba Pɔlo

<sup>I</sup> Kina me 'deni zɔ ti moto nduwɛ tubi gɔma ame pele kinza mo'ja ɔtɔ dɛ gɔmo ne. Ne i'dike 'bato mebe rɔ tɛyɛti gɔ nyi ti akileme 'ba ɳere Yɛsu ma ko'dɔ zɔ. <sup>II</sup> Mikali bɔ mɔtɔ ame rɔ 'ba Kurisitɔ pa tɔnɛ bine kɔmɔ kɔɔ mo iteli 'deni 'butɛ dɔmosowɔ. Ombi bɔ nima ɳgi kari tɔrɔ kɔɔ ɳbɔ mitorɔ. Tine mikali dɛ ɔɔ wa ne ɳgi rɔ ma laka ala nyi na ya, ama Bɔko'ba na kikali. <sup>III-IV</sup> Mikali ogba bɔ nima ɳgi kari mi dɔliɳɔ 'ba Bɔko'ba. Tine gbɛ mikali dɛ ɔɔ wa ne rɔ ma laka ala nyi na ya, ama Bɔko'ba na kikali. Di yayi na bo koloma ɳgi rɔ tuwɔ wa ame ga kinza kiya bɔtɔ kɔ'bo dɛ tombi kpɛni gɔmo ne. <sup>V</sup> Kina ma ti mubi gɔ bɔ nima. Tine ma 'ba gbagba ma mo 'dɔ mubi gɔma na ko'dɔ rɔni rɔ a ma kinza, ti mubi ɳge rɔ gɔ tikenme ma mo. <sup>VI</sup> Ne ɔɔ mo'dɔkɔ pele tubi gɔma minza mɛdi ɳgi rɔ rumɔ, rɔmɔyi mɛdi miya rɔ a ma kodɔrɔ. Tine mola kinza tɔ'dɔ mo tara rɔmɔyi mo'dɔkɔ 'dɔ kodɔrɔ lende ma ɳge gɔ a ma mo'dɔ ko'ja di yida rɔma ala kuwɔ gbɛ di kpama.

<sup>VII</sup> Tine 'dɔ togbɔ ma kinza toyo rɔma ra kulɔwɔ gɔ a lɔbu naga nime mo'ja ne na kusu a ma kɔ'ɔ 'deni mi yida rɔma. Kina 'deni ɳgi kɔzɔ bɔ laja 'ba Satani mi yida rɔma tomba ma ɳburu kinza moyo rɔma ra. <sup>VIII</sup> Moma'jo rɔma 'deni ɳbɔ mi mota zi ɳere Bɔko'ba 'dɔ bo kogba a nime yaga di mi yida rɔma. <sup>IX</sup> Tine bo ileki kiya zɔ te, "Lende kɛyi ma ti ki'di yi kɔ'bo tombi wa pili. Tikenme 'bi i'di tigo ma ɳgi kɛdi rɔ dɔ kiteli." Gɔ kɔ'du mo na ti mɛdi ɳgi ti mi kɛyi rɔ mbɛmbɛ toyo rɔma gɔ tikenme ma nime. Rɔmɔyi gɔ tigo 'ba Kurisitɔ kɛdi tɔ. <sup>X</sup> Dɔmɔyi Kurisitɔ ma ɳgi ti mi kɛyi di mi tikenme ma, di mi ti'ja, di mi gomɔ, di mi kɔzi kasi ma ko'dɔ zɔ. Rɔmɔyi ɔɔ kiya te mɛɳme kina mitigo ɳgi yaga.

### Ndose 'Ba Pɔlo Zi Korinito

<sup>XI</sup> Ma 'deni ɳgi du rɔ rumɔ mo gɔ bi mo nati. Kpe na ki'dike ma 'deni mila'ba yimo. Dɛne 'dɔ kpe

na kubike goma. Tine kozo ame ma minza pele ro oto ne, minza ngi woti du beri di zi bo laja lobu 'be to mo naga nima. <sup>XII</sup> Wa ame kileme ma ro bo laja ma laka ne na ma kedi ko'do ronni 'deni mi longo ye yayi ti mi keddi ne, kina gbi ti go koto mo ti ndobo mo ame ngi kulowo ro do kiteli ne. <sup>XIII</sup> Tine ro ma tondo na mo'do ye de ro ma koriya ti kanisa ma laki? Kina de nge ro ma tone moma'jo ye de mi'di akirindi doye ne? Tine kpe olake ma gbo go lende kirasi ma nime.

<sup>XIV</sup> Bine mi mota mo na 'deni me ma medi ndo 'do tari ziye yayi. Tine minza medi ro akirindi doye romoyi e'be ga na de medi moma, tine gbagba ye mo na medi moma gomo. Romoyi kole na de 'do ki'di wa zi 'bu, tine 'bu na kedi ki'di wa zi kole. <sup>XV</sup> Ma ti mi keyi tote wa ame ga medi timo ne pili go ko'du 'be mi'di yida roma gbulungu domo. Kina kozo ame mo'o ye 'deni kulowo ne 'do ko'oke ma gbi nge mbowa gomo?

<sup>XVI</sup> Ro ma laka ikalike 'deni ma mi'di roma de yaga ro akirindi ziye. Tine moto ga ebe 'beni tiya mo te, ma Polo ro bo dangala medi ro to'ba ye ti beti. <sup>XVII</sup> Mogogo roma doye nyanya ga mi ndose ma moja bo laja timo naga? <sup>XVIII</sup> Ma na mi'di Tito ma 'do kari yayi. Kina ma moja londö moto ame ro 'ba Kurisitö ne kari koto ti bo. Tine iyake ra te Tito ogogo ro bo doye? Ndobo ze ma ze ti bo na kari de kori koto?

<sup>XIX</sup> Kpe eddike molo nime ro tomeri mo te dedi do'doko titata roze yaga di komoye? Inza du tara. Ziye kpe ma mo'o kulowo naga nime, dedi dilende ziye nime pili mi Kurisitö komo Boko'ba 'do kulu ye. <sup>XX</sup> Romoyi ma medi mere bine motoga ti mako mo'ja za kinzake kozo ma mo'doko. Kina kpe gbi yo ti ko'jake ma minza kozo wa ma ko'dokoke. Motoga lamo ni na za ti kedi ti mi kombi ti 'diri ti mi kututu ti ngoggo ti kore ti ro kote gbi ti lende kirasi. <sup>XXI</sup> Momeri gbi odo

mari 'bowu Boko'ba ma ti kileki ma beri di komoye. Kina ti mudu ngi ro ma kenyé go lende 'ba ya ame ga nban mi longo ye ko'do lende kenyé tone bine koto ga donni de di yimo ne. Lije ma kinza koto donni de yo di mi lende ko'do ti'da 'beni naga nima ti yeri ni ti ndoro 'ba gomo mo ne.

## XIII

### *Ndose Ma Nburunburu*

<sup>I</sup> Ame na 'deni ro mi mota ma 'ba tako ziye yayi. Lende moto ame kedi o'doko go kiya ti bo kodoro ndimo ga teyi riyö ala mota kozo ma buku 'ba Boko'ba kiya tara. <sup>II</sup> Mi'di ame te zinni lije bo ko'do lende kenyé tone ga yayi ti ya moto mo naga nima ne, odo mako di go ame boto moto inza komo di kpa karama mo. Ma pele ro ma kowo nime medi miya gbi kozo ma tone miya 'deni molo ziye mi tari ma, ma ro mi riyö mo tone ziye yayi ne. <sup>III</sup> Kpe ti kikalike 'deni ngi ro ma laka bo Kurisitö na kedi kilende to. Mi ndobo abo tiye bo inza ro ma kenme tine tigo abo ngi kulowo ro mbembé. <sup>IV</sup> Romoyi tikenme mo na tone kutoti bo yimo ne, na me bo kodo 'deni di mi tole mi tigo 'ba Boko'ba. Mi ro kodo'bo ti bo ze ngi ro ma kenme, tine mi to'do ndobo mo tiye dodo ngi dididi ti bo mi tigo 'ba Boko'ba.

<sup>V</sup> Iyozoke roye 'do kikalike laka odo ki'dike doye ra ngi laka go lende 'ba Kurisitö. Ikalike de Kurisitö edi ngi miye? Odo kiya te kpe mo na kirasike roye 'deni na nge. <sup>VI</sup> Ma 'beze momeri 'bama ti kikalike ngi dirasi roze de. <sup>VII</sup> Kina dumotu Boko'ba goye ki'di ye to kpe kirasike lende de. Tine inza go ame kiya te ze na 'deni lipo ro ma laka mo ne. Ne tine nge 'do ko'doke wa ame ro ma laka ne odo kiya te ze mo na dinda 'deni pele dirasi roze. <sup>VIII</sup> Romoyi ze do'bo de to'do oto ame kuti doni de ti lende kodoro ne. A ma kodoro na nge dedi do'do.

<sup>IX</sup> Ze ti mi keyi go ame ze ma 'beze ro ma kenme tine kpe na ro ma

kitigo ne. Wa ma 'beze ma dēdi dumōtu gōmo bine 'dō kpe kiyōbuke laka mboloro mi wa pili. <sup>X</sup> Mēdi mugu ame tōti ko'ja mēdi gba rō ma kōwō 'dō ɔdō mōmō yayi kinza miya wa ra ziye mi kōzi kakpa nime ɲere Yēsu ki'di zō ne. Rōmōyi i'di 'deni zō rō 'ba tototo mo tine inza rō 'ba tiyēyi yimo.

<sup>XI</sup> Tine ma rō ɲburuɲburu mo ziye kpe löndö, mötö gbō ziye. Kpe i'dike rōye kēdi laka mi wa pili, kuwōke dōma. Utike dō lende rō gō rōye kolomake ti lende kēyi. Kina ti bo Boko'ba 'ba ako'ɔ ni ti lende kēyi mo ti koloma ɲgi ɲburu tiye.

<sup>XII</sup> Umötöke rōye rō gō rōye ti kōzi riyo mi möyi Boko'ba. <sup>XIII</sup> Bilaka 'ba Boko'ba ame ga pili bine ne umötö ye.

<sup>XIV</sup> Lende kēyi 'ba Yēsu Kurisitö ɲere ze ti ako'ɔ 'ba Boko'ba ti rō kodō'bō 'ba Nyi Koto Laka koloma koto tiye pili.



## Akugu 'Ba Pɔlo Zi Kanisa Ma GALATIYA

I Ma Pɔlo bɔ laja 'ba Kurisitɔ ame bilaka lesi na dɛ koja ma ala gɔ ako'dɔkɔ 'ba bɔtɔ tine bo Yɛsu Kurisitɔ gbagba bo mo na koja ma lijɛ ti Bɔko'ba 'bu bɔ koja bo di mɪ tɔlɛ ne. II Ze ti lɔndɔ ame ga tɔ bine ne dugu waraga nime ziye kpe kanisa ma mɪ dɔyayi 'ba Galatiya. III Lende kɛyɪ ti yɛyɪ 'ba Bɔko'ba 'bu ze ti 'ba Yɛsu Kurisitɔ nɛre ze koloma kɔtɔ tiye. IV Bo na ki'di didi bo 'deni gɔze bine 'dɔ kola ze gɔ lende kɛnyɛ ze ga 'dɔ bo kɔmɔ ze di mɪ lende konya 'ba dɔyayi nime. Ame kina rɔ ako'dɔkɔ 'ba Bɔko'ba 'bu ze. V Akilɛlu kɛdɪ zi bo nduwɛ nɔbɔ rɔ nɔburunɔburu. Amini.

### *Lende 'Ba Laja Laka*

VI Kpe pele lende 'be igayi ma 'deni. Kpe ame mo tɔnɛ Bɔko'ba kidɛki ye 'deni ti lende kɛyɪ 'ba Kurisitɔ ne kpe na kɛddɪ kolake bo 'deni nɔgɪ nɔgala kari kutike za gɔ a mɔtɔ tɔ ne ga ame kidɛki gbɪ tɛgɛ rɔ laja laka 'ba Kurisitɔ ne. VII Tine laja laka 'ba Kurisitɔ nɛge kɔtɔ. Mɛdɪ miya nime gɔ lende 'ba ya mɔtɔ ga ame kɛdɪ kilikɔ dɔye 'dɔ tuyɪ mɪ laja laka 'ba Kurisitɔ nime ne. VIII Kina me miya ziye, ɔdɔ pele rɔ ze ala rɔ malayika di mɪtɔrɔ na kako kuwɔwɔ a mɔtɔ 'beri di gɔ ame, ee, sɔnɔ 'ba Bɔko'ba kɛdɪ dɔ bo. IX Kɔzɔ ma tɔnɛ miya pa ziye bine ne kina me gbɪ mɛdɪ mileki gɔmo 'deni miya ziye ɔdɔ bɔ mo kako kuwɔwɔ laja mɔtɔ ziye 'beri di gɔ ame ki'dike dɔye 'deni gɔmo ne, ee, sɔnɔ 'ba Bɔko'ba kɛdɪ dɔ bo.

X Mɪ lende ma nime inda kɔzɔ mɛdɪ tiyɛyɪ dɔki'di bilaka rɔma? Inza tara. Bɔko'ba na mo'dɔkɔ tiyɛyɪ dɔki'di mo. Minza miya 'dɔ tiyɛyɪ dɔki'di bilaka timo. Ne ma mɛdɪ ra gba mo'dɔ tiyɛyɪ dɔki'di bilaka timo

dɛne minza kpe rɔ bɔ laja ma laka 'ba Kurisitɔ.

### *Pɔlo Rɔ Bɔ Laja*

XI Lɔndɔ ma ga, mo'dɔkɔ ziye 'dɔ kikalike lende nime laka. Laja laka nime muwɔwɔ ziye ne lende 'ba bilaka lesi na dɛ. XII Mogba dɛ di zi bɔtɔ kina bɔtɔ na dɛ gbɪ kiyandi ma timo. Tine Yɛsu Kurisitɔ na ki'di mɪ rɔ kileme abo zɔ tɔnɛ.

XIII Uwɔke 'deni tɔnɛ moworo kulɔwɔ bine mɪ kɔ'du ki'di ze 'ba Yudayi to'dɔ kɔzi kasi zi kanisa 'ba Bɔko'ba toboso mo 'dɔ tɔrɔ mo yaga. XIV Mɔ'bɔ ti'di rɔma to'dɔ kɔ'du ki'di 'ba 'bu ze lɔbu ga rɔ dɔ kiteli kebe 'ba lɛpi ma ga pili. XV Dɛmba tine pele mɔlo gba kinza kɔyɔ ma dɛ Bɔko'ba oweli ma 'deni ti mɪ kɛyɪ abo rɔ 'ba bo. XVI Kina me mɪ kada mo ame bo kɔ'dɔkɔ 'deni tine na bo kileme kole abo nɔgɪ zɔ 'dɔ muwɔwɔ laja laka mo zi bɔ lɔwɔ ni pili. Tine mɛnyɪ mileki dɛ kpe 'bɔwu zi bilaka lesi mɔtɔ tiyija gɔ lende mo. XVII Mari dɛ kpe gbɪ Yerosalema 'dɔ dilende gɔmo ti ya ma tɔnɛ mo ga 'deni mɔlo rɔ bɔ laja 'ba Yɛsu Kurisitɔ yayi ne. Mɛnyɪ nɔgɪ mari moloma mɪ dɔyayi 'ba Arabi kina di pɔtɔ mo na mileki Damaseke.

XVIII Di pɔtɔ mo kɔ'dɔ kɔmɔ kɔɔ 'deni mota tine na mileki mari Yerosalema dari dikali rɔze ti Pitɔrɔ mo'dɔ tɔ'dɔ nɛge dɔ 'butɛ dɔɔmu ti bo yayi. XIX Tine bɔ laja 'ba Kurisitɔ ga ma kɔtɔ mɔtɔ mo te mo'ja dɛ du te di yayi, lɔndɔ bo Yakoba na nɛge mo'ja. XX Rɔ ma laka miya ziye kɔmɔ Bɔko'ba wa naga nime mɛdɪ mugu ziye ne bɛti na dɛ.

XXI Di pɔtɔ mo na mari Suriya ni ti Kilikiya. XXII Mɪ kada nima bilaka 'ba kanisa ame ga mɪ Yudayi ne ikali kinɛ ma dɛ gba, XXIII lijɛ uwɔ gba nɛge rɔ lende ma ame kiya te, "Bɔ tɔnɛ koloma pa rɔ to'dɔ kɔzi kasi zize ne ileki 'deni tuwɔwɔ laja laka 'ba Yɛsu Kurisitɔ tɔnɛ bo kiteri toboso mo pa 'dɔ kɔrɔ yaga ne." XXIV Kina lijɛ kilɛlu Bɔko'ba nɔgɪ gɔ lende ma.

## II

### *Polo Ni Ti Bo Laja Mɔto Ga*

<sup>I-II</sup> Kina ɔɔo kɔmɔ kɔɔ mo kiteli 'deni 'butɛ dɔmosowɔ tine na Bɔko'ba kileme ngi zɔ 'do mɛnyi ti gbi mari Yerosalema. Kina dɛnyi ngi dari ti Baranaba mogba Tito gbi tɔ. Mi kpa kotɔto ze ame nge rɔ dɔze ti lɔbu 'ba kanisa mo ga ne na miyɛti go lende 'ba laja laka ma muwɔwɔ zi bo lɔwɔ ngi zinni rɔmɔyi mo'dɔko dɛ 'do ndɔbo ma tɔnɛ ga mo'do pa bine gbi ti ma mɛdi mo'do giri naga nime kilikɔ ra rɔ yawa. <sup>III</sup> Tine lijɛ uti ngi go akiyandi ma zi bo lɔwɔ. Tito ame pele rɔ Giriki tɔ ne lijɛ utɔri dɛ ko'do dɔlɛti 'ba akilele 'ba Yudayi kɔzɔ ma laki mɔto ga kiteri. <sup>IV</sup> Lende 'ba akilele nima iya rɔni 'deni nge tara go lende 'bɛnni lijɛ bo ko'do rɔnni rɔ lɔndɔ zize lijɛ kako 'deni mi lɔngɔ ze naga nima. Tine lijɛ ako rɔ mali rɔze tikali go do ngɔlɔ ze ame 'deni rɔ akɔto ti Yɛsu Kurisito di mi lende 'ba kɔ'du ki'di 'bɛnni ga 'ba Yudayi go lijɛ kobili ze gbi 'bɔwu kileki yimo. <sup>V</sup> Ne duti dɛ go lende 'bɛnni nima kɔto te rɔmɔyi kinza kolɔ laja laka 'ba Bɔko'ba nime ra yaga di ziye.

<sup>VI</sup> Ne tondo lijɛ ame mo ga rɔ lɔbu 'ba kanisa mo ga ne kiya ɔto dɛ go laja nime mɛdi muwɔwɔ ne? (Midɛki lijɛ tara tine kɔzɔ ma tɔnɛ lijɛ kɛdi pele pa mɔlo bine ne inza rɔ ɔto zɔ rɔmɔyi Bɔko'ba o'do geli dɛ mi lɔngɔ bilaka.) <sup>VII</sup> Tine lijɛ ikali ngi Bɔko'ba na ki'di ndɔbo lɔbu 'ba tuwɔwɔ laja laka abo zi bo lɔwɔ nime zɔ gbi kɔzɔ ma bo ki'di zi Pitɔrɔ tari tuwɔwɔ mo zi Yudayi tara. <sup>VIII</sup> Rɔmɔyi tigɔ abo na ki'di ze do'do wa naga nime. <sup>IX</sup> Kina me lijɛ Yakoba ni ti Pitɔrɔ ti Yowani lijɛ ame mo ga kidɛki lijɛ rɔ lɔbu 'ba kanisa ne, mi kada nima lijɛ kikali ngi lende kɛyi 'ba Bɔko'ba na me koja ma mi ndɔbo nime ne lijɛ iyaya kɔzize ngi ze ti Baranaba go dɛdi rɔ lɛpi tinni mi ndɔbo nime, go dɛdi 'beze ti Baranaba mi lɔngɔ bo lɔwɔ tine go lijɛ kɛdi 'bɛnni mi lɔngɔ

Yudayi. <sup>X</sup> A ma nge lijɛ kose gomo zize na rɔ tokɔnyi Yudayi ma lisa naga kɔzɔ ame mo'dɔko 'deni tɔnɛ mɔlo to'do mo ne.

### *Polo Amo Do Pitɔrɔ*

<sup>XI</sup> Tine mi kada ma tɔnɛ bo Pitɔrɔ mo kako Anitɔkiya ne mamɔ do bo kɔzɔ a nime te go wa ame bo ko'do kinda rɔ ma kɔɔ ne. <sup>XII</sup> Rɔmɔyi ma dɔgba pa bo oloma tonyo kpa bo ti bo lɔwɔ bi kɔto tine 'bɔwu mi kada nima bo ko'ja ya mɔto ga ame kako di zi Yakoba 'deni kɔmɔ yo na bo kere ngi go lende 'ba laki naga nima kɛdi kiya te bilaka 'ba kanisa pili 'do kɛdi ti dɔlɛti 'ba akilele ne. Kina bo kebe ngi tilagi tonyo kpa bo bi kɔto ti bo lɔwɔ <sup>XIII</sup> ki'di lɔndɔ mɔto ga ame rɔ Yudayi ne koloma ngi rɔ to'do ndɔbo ti dɔki'di riyyoriyo go lende abo ki'di Baranaba pele gbi kila'ba di mi bo go lende 'bɛnni. <sup>XIV</sup> Kina ɔɔo mongo 'deni lende 'bɛnni nima ko'de lende laka 'ba Bɔko'ba dɛ kpe ame rɔ laja laka mo ne tine na milende ngi zi Pitɔrɔ di kɔmɔ bilaka 'ba kanisa pili kɔzɔ a nime te, miya te, "Ni Pitɔrɔ, ni ame rɔ Yudayi ame koloma 'deni kɔzɔ bo lɔwɔ kinza to'do dɔlɛti 'ba Yudayi ne go wa'di na kɛddi kiteri 'do ti'di bo lɔwɔ naga nime 'do ko'do dɔlɛti 'ba Yudayi?"

### *Lende 'Ba Yudayi Ni Ti Bo Lɔwɔ*

<sup>XV</sup> Ne 'beze ze ame mo ga rɔ Yudayi ne dinza rɔ bo lɔwɔ bo lende kɛnyɛ ni <sup>XVI</sup> dikali 'deni toro kɔ'du ki'di i'di bɔto dɛ du te rɔ ma laka kɔmɔ Bɔko'ba, tine nge kɔto go ti'di do go lende 'ba Yɛsu. Kina me ze gbi di'di dɔze 'deni go lende 'ba Yɛsu Kurisito 'do meri ze mo na ki'di ze rɔ ma laka kɔmɔ Bɔko'ba. Tine inza go toro kɔ'du ki'di rɔmɔyi ugu 'deni mɔlo iya te, "Toro kɔ'du ki'di i'di bɔto dɛ du te kɛdi rɔ ma laka kɔmɔ Bɔko'ba."

<sup>XVII</sup> Iya rɔni 'deni te ze ame ga 'deni rɔ akɔto ti Kurisito ne ɔɔo debeke gbi toma 'do tɛdi rɔ ma laka kɔmɔ Bɔko'ba kɔzɔ a nima tara, ze 'deni gbi rɔ bo lende kɛnyɛ kɔzɔ 'ba bo lɔwɔ naga nima koro kɔ'du ki'di dɛ ne. Ne ɔɔo kɛdi 'deni tara

tine Kurisitö mo na 'deni kedi koto ze kori lowo mi lende kenyë? Inza du tara. <sup>XVIII</sup> Ne odo ma mo tone mongo kö'du ki'di 'deni pa kozo wa sari ne na menyï 'deni mi'di kö'du ki'di kedi mbiri ro do kiteli di doma, ro ma laka mo'do roma 'deni ro bo lende kenyë. <sup>XIX</sup> Mi kö'du ki'di ma 'deni ro toku kina kö'du ki'di inza kpe mbiri doma tine mididi 'deni Boko'ba na mbiri doma. <sup>XX</sup> Kö'du ki'di nima bo na me kupö ma 'deni kutöti ma ti Kurisitö. Loma ma medi yimo nime inza kpe ro 'bama tine 'ba bo 'ba Kurisitö na romoyi didi Kurisitö na 'deni ro akoto tö. Loma ma nime pele mi yida ro ne tine ti'di do go lende 'ba kole 'ba Boko'ba na kitigo ma 'deni. Bo na ko'c ma 'deni bo kilaña go didi bo go kö'du ma. <sup>XXI</sup> Kina me odo tedi ro ma laka komo Boko'ba na kedi 'deni go toro kö'du ki'di, Kurisitö ole 'deni ka ngi bi sari. Ame ngi 'do ki'di mi keyi 'ba Boko'ba kulë ro yawa ne ma 'bama muti de gomo.

### III

#### *Ti'di Do Go Laja Laka Na Ro Do Kiteli*

<sup>I</sup> Kpe Galatiya rumo naga nime, ye na ko'do do gege roye? Go wa'di na ki'dike doye de kpe go lende 'ba tutoti Kurisitö ame tone kiyeti roni 'deni laka yaga ziye ne? <sup>II</sup> Akoto nime na nge mo'doko tikali mo di ziye. Wa'di na ko'de Nyi Koto Laka doye, toro kö'du ki'di ala ti'di do go laja laka 'ba Boko'ba nime kuwöwö ziye kuwöke ne?

<sup>III</sup> Ne go wa'di na kpe ngi ro rumo tara gomo? Isakike 'deni ti Nyi Koto Laka, ne go wa'di na kebe kuyike kpeye 'bowu ti'di doye go tigo 'be 'ba bilaka lesi? <sup>IV</sup> Ombike gomo 'deni kulöwö go lende 'ba Kurisitö. Tine a nime pili inza ro oto ziye? Kinza to kpe du tara. <sup>V</sup> O'jake 'deni ma Boko'ba koja Nyi Koto Laka abo ziye go ko'do go koto ma konzi mi longö ye. Me bo koja ziye ne go toro kö'du ki'di 'be ala go ti'di doye go laja laka abo nime kuwöke ne?

<sup>VI</sup> Ongoke Abarayama te, bo i'di do bo go lende 'ba Boko'ba kina ki'di bo ngi kedi ro ma laka komo Boko'ba. <sup>VII</sup> Go kö'du mo na dikali ngi lijë ame ga ki'di donni ro ma laka go lende 'ba Boko'ba ne lijë na ro kupö Abarayama mo ga. <sup>VIII</sup> Romoyi Boko'ba ileme 'deni molo 'do bo ki'di bo lowo ni kpaki kedi ro ma laka komo bo mi ti'di do go lende abo. Kina ma 'do kuwöwö zi Abarayama mi laja laka kiya te, "Tiyi na ti mo'do yeyi ma laka pili do bilaka 'ba doyayi." <sup>IX</sup> Kina ti Boko'ba ko'do yeyi 'deni ngi donni lijë ame ga pili ki'di donni go lende abo ne gbi kozo ma bo ko'do zi Abarayama ame ki'di do bo gomo ne.

<sup>X</sup> Ne 'benni lijë laki bo kiya te toro kö'du ki'di na ti ki'di lijë kedi ro ma laka komo Boko'ba naga nima sonö 'ba Boko'ba ti koriya tinni. Romoyi ugu 'deni molo mi buku 'ba Boko'ba iya te, "Lijë ame ga pili kö'bö de ro to'do wa naga nime kugu mi buku 'ba kö'du ki'di 'doyi ne ti sonö 'ba Boko'ba koriya tinni." <sup>XI</sup> Ro ma laka to'do kö'du ki'di i'di boto de ro ma laka komo Boko'ba romoyi ugu 'deni gbi iya te, "Lijë ame ga ro ma laka komo Boko'ba go ti'di donni go lende abo ne lijë na ti kedi ti didi ma laka." <sup>XII</sup> To'do kö'du ki'di nima lende mo edi gbi 'beri romoyi ugu 'deni iya te, "Bo ame ko'do wa ame ga kö'du ki'di ko'doko 'doyi ne ti ko'ja didi ma laka ngi."

<sup>XIII</sup> Ne go ame sonö 'ba Boko'ba koriya 'deni tize ne na me Kurisitö utë goze 'deni yaga di yimo go koriya ti gbagba bo. Romoyi ugu 'deni mi buku 'ba Boko'ba iya te, "Bo ame kutöti 'deni do ngeri ne sonö 'ba Boko'ba koriya timo." <sup>XIV</sup> Bo o'do tara 'do bilaka pili 'ba doyayi nime ko'ja yeyi kozo ame bo Boko'ba kose gomo 'deni molo zi Abarayama ne. Go kö'du mo na me 'do ki'di Nyi Koto Laka kako zize ze ame ga di'dike doze 'deni go lende abo ne.

*Kö'du Ki'di Ni Ti Lömu*

XV Löndö ma ga, ti mileme lende nime ziye ti wa 'ba doliṅṅ nime. Ame ɔdo kiya te ni mato ko'do lömu 'deni bato mato ɔ'bo de kpe tiyeyi yimo ala konzo domo teyi. XVI Kina gbi tara kozo ame kugu mi buku 'ba Boko'ba bo Boko'ba kiya te bo ti ko'do yeyi do Abarayama kpaki ti kupö mo ne. Tine inza ngi ro go do kupö Abarayama mo ga kpaki ro buru, omba kupö bo ma koto ro Kurisitö nime na.

XVII Kina me medii miya ziye Boko'ba o'do lömu nima 'deni molo zi Abarayama, tine nbö di poto komo koo kuluku modoomota kodo domo 'butë mota (430) 'deni tine na 'jaa bo koja kö'du ki'di nima zi bilaka. Tine kö'du ki'di nime inza kikali tiyeyi mi lömu ma molo nime bo ko'do 'deni ne ala kiyese yeyi mo mbowa yaga. XVIII Ne go wa'di na kebe kiyake te Boko'ba ti ko'do yeyi do bilaka go toro kö'du ki'di? Ma ɔdo kedii 'deni tara lömu abo nime inza kpe ro oto. Ne dikali 'deni Boko'ba o'do yeyi do Abarayama go lömu abo 'ba Boko'ba.

XIX Ne Boko'ba i'di kö'du ki'di go wa'di? Ti miya ziye bo i'di kö'du ki'di 'deni 'do bilaka kikali wa ame ga ro lende kenyë ne timo 'do kitata bilaka toti koda kupö Abarayama mo tonë bo ki'di kö'du mo 'deni molo 'do to'do yeyi timo ne. Bo i'di kö'du ki'di abo 'deni zi malayika ko'de zi Musa bo kpëri 'ba goze ko'de kako zize bilaka lesi. XX Bo i'di lömu abo de ti bato bo kpëri tine gbagba bo koto mo na kiya abo zi Abarayama.

XXI Ne ɔdo kedii 'deni tara kö'du ki'di uti doni de kpe ti lömu mo tonë bo ko'de ne ma? Ne ti miya ziye inza tara. Bato mato ikali de ma 'do ko'do kö'du ki'di pili ro gomo 'do kedii ro ma laka komo Boko'ba. Ma toro kö'du ki'di na kedii 'deni kozo lömu nima ti'di bilaka kedii ti didi ma laka dene ti ki'di lijë gbi kedii ro ma laka komo Boko'ba. Ne inza tara. XXII Ugu 'deni mi buku 'ba Boko'ba iya te doliṅṅ nime bo domo ro lende kenyë. Kina me yeyi

abo 'ba Boko'ba mo tonë bo kulömu 'deni molo 'do ti'di mo zi ma ki'di donni go lende abo ne bo ti ki'di zinni lijë ma ki'di donni 'deni go lende 'ba Yësu Kurisitö naga nime.

XXIII Tine gba kinza ti'di do go lende 'ba Boko'ba nime kako de kö'du ki'di na koboso ze pa me mi maboso abo nbö Boko'ba kileme ti'di do go lende 'ba Kurisitö. XXIV Kö'du ki'di na tonë koloma ro bo kokoko ze nbö Kurisitö komo 'do di'dike doze go lende abo go dedike ro ma laka komo Boko'ba. XXV Ne kina me kori 'ba ti'di do go lende 'ba Kurisitö mo tonë na 'deni me. Go kö'du mo na bo bo kokoko ze nima bo inza kpe ti közi kakpa doze nati.

#### *Akoto Ti Kurisitö*

XXVI Kina me ziye pili, ni mato ɔdo ki'di döyi 'deni go lende 'ba Yësu Kurisitö ni 'deni ro akoto ti bo ro kole 'ba Boko'ba. XXVII Obapatisi yi 'deni mi ro kodo'bo ti Kurisitö kolo bo 'deni ro bonggo röyi. XXVIII A mato inza kpe 'beri ro Yudayi ala ro bo löwö, atoli ala ma kinza ro atoli, botoni ala 'ja, kpe 'deni pili ro ma koriya ro akoto ti Yësu Kurisitö. XXIX Kina me kpe ma 'deni ro 'ba Kurisitö naga nime na 'deni ro kupö Abarayama 'do Boko'ba ko'do yeyi ti doye kozo ma tonë bo kiya 'deni molo ne tara.

## IV

I Onṅoke toma kozo ame kole na pele ro bo kinda'ba apoto ne, dogba mo bo gbi kozo atoli tara, ko'ja bo na ngi kedii kari koloma ro bo do wa naga nima pili. II Ko'ja bo kedii gba mbowa bo mato na koloma ro tongo go a bo ga ti'di lende zi bo. Bo oloma tara nbö komo mi kada mo ame 'bu bo konggo bo 'deni ko'bo tedii ro bo do wa pili ne. III Kina ze gbi tara ma tonë bine dikalike Kurisitö de gba ne, ze ngi ro atoli zi dölëti ni ti kö'du ki'di 'ba 'bu ze löbu ga. IV Tine ɔdo komo 'deni mi kada mo ame Boko'ba ko'doko ne na me bo koja kole abo ngi kako zize doliṅṅ bine. Bilaka lesi na gbi köyö bo bici kö'du ki'di ma



molo tönë ga <sup>V</sup> 'do tutë gøze ame ga bıcı kö'du ki'di ne gø dëdike ti rø kole 'ba Boko'ba.

<sup>VI</sup> Kina me kpe 'deni rø kole 'ba Boko'ba na ma bo koja Nyi Koto Laka 'ba kole abo 'deni mize. Nyi Koto Laka nima na me kedi kiya te, "Baba, 'bu ma," mi motu ze ga ne.

<sup>VII</sup> Kina me inzake kpe rø atoli. Kpe 'deni rø kole 'ba Boko'ba. Kina bo Boko'ba ti ki'di mæri abo ngi ziye rømöyi kpe 'deni rø kole abo ga.

### *Ndose 'Ba Polo Zi Galatiya*

<sup>VIII</sup> Tönë gba bine kinza kikalike bo Boko'ba dë ne kpe ngi rø atoli zi akoro ni ame ga tigo mo kinza gbi yø kzo 'ba Boko'ba ne. <sup>IX</sup> Ne ma le'jete ikalike Boko'ba 'deni rø 'bu ye, tine ma laka mo ti miya te Boko'ba na kicali ye 'deni rø kole abo ga. Ne gø wa'di na keddï ko'døke 'böwu tileki to'do dölëti ni ti kö'du ki'di ma yawa naga nima kzo 'ba 'bu ye löbu ga? Gø wa'di na keddï ko'døke 'böwu tileki røye rø atoli zi wa naga nima gomo?

<sup>X</sup> Gø wa'di na kebeke za 'böwu ti'di komoye gø 'do to'do karama 'ba kpa dökikëri ni ti kpa dölili ti kpa nyepe ni gbi ti komo kzo la'ja ni gomo? <sup>XI</sup> Ma ti mi kombi gø lende 'be rømöyi inda kzo gomo löbu nime mupø roma kulöwø timo gø lende 'be ne 'deni ka ngi rø ma sari.

<sup>XII</sup> Moma'jo roma ziye löndö, o'døke røye gbi kzo ma rømöyi ma 'deni gbi rø do ngölö kzo 'beye tara. Tönë molo bine o'døke lende kënyë oto dë zö. <sup>XIII</sup> Kzo ma kikalike røko'ø na ko'de ma tönë dögba ziye 'do ki'di moloma ngi rø tuwöwö laja laka 'ba Kurisito ziye ne. <sup>XIV</sup> Mi kada nima røko'ø i'di ma ngi rø akirindi ma löbu døye ne pele tara o'døke riti ma ngi sowa bato o'ji ma dë yo. O'døke ma ngi kzo iya te ma mo na rø malayika 'ba Boko'ba naga tara, ngi gbi kzo ma na 'deni rø Yësu Kurisito mo mi tako ma ziye. <sup>XV</sup> Kpe ngi rø lono rø mbëmbë. Ne wa'di na komo 'deni 'böwu le'jete? Miya 'bama mi kada naga nima yayi

ma kiya te komo kedi ra rø a toto roni, dëne iyagbake komoye ga 'deni ki'dike zö 'do mokonyi roma timo.

<sup>XVI</sup> Tara ne lende laka 'ba Boko'ba nime medï miya ziye ne na kebe kuyi ma 'deni le'jete yaga rø bo ndo'ji ziye?

<sup>XVII</sup> Ne 'benni 'ba laki naga nima tönë lijë ko'doko ye gø keddike ti doki'di këyi rønni ne lende laka oto inza du te zinni. Lijë o'doko ye gø kozake røye yaga di roma keddike ti doki'di këyi rønni. <sup>XVIII</sup> Ne ma do kiteli mo tedi ti doki'di këyi rø bo ame kedi kiya lende laka ne na laka odo medï pele tiye ala minza.

<sup>XIX</sup> Kpe kole ma ga, ma 'deni 'böwu do mi ko'ø 'be kzo 'ja ame kedi ko'do töyö ne nbö 'jaa odo ngira'da 'ba Kurisito kogbo rønni 'deni miye. <sup>XX</sup> Lende 'be iliko 'deni ngi doma sowa. Mo'doko ngi 'do mako ra røye tilende ziye ti lende këyi.

### *Akileme Ti Agara Ni Ti Sara*

<sup>XXI</sup> I'di mititi ye kpe bo kiterike to'do røye rø atoli zi kö'du ki'di naga nime te. Uwöke wa nime kugu mi buku 'ba kö'du ki'di 'ba Boko'ba ne dë? <sup>XXII</sup> Ugu yayi iya te, Abarayama ti kole riyö, ma koto Agara 'ja ma rø atoli mo na köyö tine moto mo Sara 'ja ma kogbe abo mo na köyö. <sup>XXIII</sup> Kole ma köyö 'ba 'ja atoli nima öyö ngi kzo löyö ma laki, tine ma köyö 'ba 'ja ma kogbe mo nima öyö 'deni gø lende 'ba kpa Boko'ba.

<sup>XXIV</sup> Kina me lende nime edi 'deni rø dongoala røze. Rømöyi 'ja riyö naga nime ileme lömu riyö. Lömu ma dögba mo tönë ki'di di do doku Sinayi ne kina me kileme 'deni ti Agara 'ja ma köyö kole atoli tönë. <sup>XXV</sup> Agara na 'deni kzo doku Sinayi mo tönë mi døyayi 'ba Arabi ne, kina loko na 'deni rø akileme 'ba Yerosalema ma le'jete mo nime ngi rø atoli zi kö'du ki'di pili ti bilaka mo ga ne. <sup>XXVI</sup> Tine Yerosalema ame mo mitoro ne loko na rø do ngölö. Kina loko na rø moze. <sup>XXVII</sup> Kzo ame kugu mi buku 'ba Boko'ba kiya te, "Ni koto kinza kicali to'ø 'ba löyö dë

tönē ãnyĩ ti tiliya konyo kiyeyĩ koba ngala römöyĩ nĩ ame tönē pa kola yi rɔ kɔtɔ kutu yĩ ne nĩ na ti keddĩ ti kole kebe lɔko bɔ koloma ti mē'dē nima."

**XXVIII** Kina me löndö ma ga, kpe na 'deni kɔzɔ Yisika rɔ kole 'ba Bɔko'ba di mĩ lömu ma laka mo. **XXIX** Tine mĩ kada nima yayi kole ma tönē mo köyö bo kɔzɔ löyö ma laki ne ebe 'böwu todɔ gomɔ rɔ kole ma köyö ti tigo 'ba Nyĩ Kɔtɔ Laka nima. Lende nima na me 'deni gbĩ kɔzɔ ma le'jete naga nime. **XXX** Tine ugu 'deni mĩ buku 'ba Bɔko'ba iya te, "Oga 'ja atoli nima yaga ti kole 'bēnĩ nima. Römöyĩ kinza kole 'ba 'ja atoli nima kinda'ba apötö ra gbĩ kɔtɔ ti kole 'ba 'ja ma kogbe nima." **XXXI** Kina me mēdĩ miya ziye löndö ma ga, ze kole 'ba 'ja atoli mo na dē. Ze kole 'ba 'ja ma kogbe rɔ togbe mo na.

## V

### *Dɔ Ngölö*

**I** Kurisitö utē gɔze 'deni gɔ dēdike yaga rɔ dɔ ngölö. Kina ti ɔrɔke kitigɔ kinza kolake rɔye dē kpe rɔ atoli zi a mɔtɔ.

**II** Uwöke dɔma ma Pɔlo mēdĩ milende ziye, ɔdɔ kebe kolake rɔye 'böwu zi bilaka kilele ye Kurisitö inza kpe lipo rɔ ɔtɔ ziye. **III** Kɔzɔ ma tönē miya 'deni pa ziye bine kina me mēdĩ mileki 'deni gbĩ miya gɔmo ziye. Nĩ mɔtɔ ame kola røyĩ kilele yi 'deni nĩ 'bēyĩ nima 'deni rɔ bɔ 'dɔ to'dɔ kö'du ki'di 'ba Yudayi pili kinza tola ma kɔtɔ mo.

**IV** Kpe ame ga ko'dɔkɔke tēdĩ rɔ ma laka kɔmɔ Bɔko'ba gɔ ndɔbɔ 'be 'ba to'dɔ kö'du ki'di ne, onyeke rɔye 'deni yaga di rɔ Kurisitö. Kina lende këyĩ 'ba Bɔko'ba inza kpe rɔ ɔtɔ ziye. **V** Ne ma 'beze mĩ ti'di dɔ gɔ lende 'ba Kurisitö na me Nyĩ Kɔtɔ Laka ki'di ze 'deni ti kɔmɔ ki'di 'dɔ dēdĩ rɔ ma laka kɔmɔ Bɔko'ba. **VI** Römöyĩ ma di zize ze ame ga 'deni rɔ akɔtɔ ti Yēsu Kurisitö ne ya ma kinza kilele naga nima gbĩ kɔzɔ ma kilele 'deni naga nima tara. A ma rɔ dɔ kiteli zize na rɔ ti'di dɔ gɔ lende 'ba Yēsu

ame kina kodo'bo ze 'deni mĩ akɔ'ɔ ne.

**VII** Tönē bine olomake ngĩ rɔ to'dɔ lende 'ba Kurisitö rɔ ma laka ne wa'di na kōmō 'böwu le'jete ko'jɔɔ ye di bi to'dɔ lende laka 'ba Bɔko'ba?

**VIII** Inza rɔ bo Bɔko'ba mo na ko'jɔɔ ye di bi to'dɔ mo römöyĩ bo na tönē kīdēki ye yīmo molo bine ne. **IX** Tine ame ēdĩ 'deni kɔzɔ lende mumē ma tönē kiya te, "Langa titiyi pele i'di ruzu löbu ngĩ kö'bu." **X** Ne ze ma ze tiye 'deni rɔ akɔtɔ mĩ ɔere Yēsu Kurisitö kina me ki'di ma 'deni ti mĩ keddĩ gɔye kinza komerike lende mɔtɔ kpe 'böwu 'beri rɔma. Bɔtɔ nima kēdĩ kilikö dɔye ne Bɔko'ba ti kodo karama dɔmo ɔdɔ bo kēdĩ pele rɔ ye tɔ ne.

**XI** Ne ma 'bama löndö ma ga, ma mēdĩ mö'bö ra nduwē tuwöwö mo miya te ko'dɔ dölētĩ 'ba akilele dēne ti Yudayi ni kēdĩ ko'dɔ közi kasi gba zö kodo gomɔ rɔma gɔ wa'di? Ma kēdĩ ra tara dēne tutötĩ Yēsu nime mēdĩ muwöwö zinnĩ ne lijē inza gba kilagi. **XII** Ne 'bēnnĩ lijē bɔtɔ bɔ kēdĩ kososo ye 'dɔ kilele ye naga nima ma laka mo gbɔ zinnĩ dēne 'dɔ lijē könyö ti lende 'bēnnĩ nima ɔbö kore lijē timo yaga rɔ kpēzö.

**XIII** Ne kpe ma 'beye löndö ma ga, Bɔko'ba idēki ye 'deni mĩ dɔ ngölö. Ne kinza ki'dike dɔ ngölö 'be nime dē kindēndē ye kebeke to'dɔ ako'dɔkɔ 'ba yida rɔ. Zize ɔge tēdĩ ti akɔ'ɔ gbĩ ti konyi rɔ gɔ rɔze. **XIV** Römöyĩ kö'du ki'di pili 'ba Bɔko'ba na me kotɔtɔ kpēnnĩ 'deni kɔrɔ dɔmo tara, ame kiya te, "ɔ'ɔ bilaka lesi lēpĩ yĩ mɔtɔ gbĩ kɔzɔ ame kɔ'ɔ yida røyĩ ne tara." **XV** Ne ɔdɔ kebeke za togba görö dɔ kuruku tonyo lēpĩ ye ga tirica mo, ɔngɔke rɔye laka ēdĩ kari 'deni tiye tiyenyē ye.

### *Nyĩ Kɔtɔ Laka Ni Ti Ako'dɔkɔ 'Ba Yida Rɔ*

**XVI** Kina me mēdĩ miya ziye, olomake ti Nyĩ Kɔtɔ Laka kinza kujēke dɔ ako'dɔkɔ 'ba yida rɔ ra **XVII** römöyĩ lijē rɔ bɔ ya ti ako'dɔkɔ

'ba Nyi Koto Laka. Kina Nyi Koto Laka ro ya tinni kinza ko'dake de nge ro ako'doko 'be ga. XVIII Odo ko'böke nge ti to'do ndobo 'ba Nyi Koto Laka inzake kpe ro atoli zi ko'du ki'di.

XIX Dikalike 'deni laka ndobo ko'do 'ba ako'doko 'ba yida ro na ro yeri ni ti lende ko'do do rumo ni kinza ro kaya XX-XXI ti kpa kulomu zi akoro ni ti tata ti ndo'ji ti lamo ti mi kombi ti 'diri ti mi kututu. Kina gbi ma kedii ko'de ro koza toloma ro bo ya ti mi kata tuwe layi ro do rumo go kupo wa yaga 'do ki'di kebe to'do wa ma kenyé naga. Miya 'deni tone ziye bine kina me gbi medii mileki miya gomo ziye, lijé ame ga kedii ko'do wa naga nime todo zinni mi nere lobu 'ba Boko'ba inza du te.

XXII Tine ndobo 'ba ako'doko ame ro 'ba Nyi Koto Laka ne na ro ako'o ni ti lonjo ti mi keyi ti loma liya ti lende keyi ti lende laka ti mi keddi XXIII ti lende liya gbi ti togbo do yida ro. Wa naga nime pili ko'du ki'di moto inza ame kota gomo. XXIV Lije ame ga ro 'ba Kurisitö ne upo ako'doko ma molo ame ro 'ba yida ro ne 'deni pili yaga ti do gege mo ga. XXV Nyi Koto Laka na ki'di didi 'deni zize kina loma ze ga ko'bö ti nburu go ndobo abo. XXVI Kinza do'böke de kpe tuboto roze ala toma kpa lepi ze ga go kenyi ro 'diri kina kinza do'dake mi kombi de gbi kpe.

## VI

### *Tomo Lepi Di Mi Lende Kenye*

I Löndö ma ga, odo lepi yi moto kilaka mi lende kenyé kpe ame ga ti tigo 'ba Nyi Koto Laka ne otoke bo liya yaga kodoro ke bo go kori ma laka. Tine ongoke roye laka kinza kilakake ra gbi mi lende kenyé. II Kpe pili ombike gomo 'ba lepi ye ga, to'do mo te na ro to'do ko'du ki'di 'ba Kurisitö ko kari do 'bö mo. III Römöyi ze bilaka lesi pili ro a sari. Ne odo ni moto kebe tudöli lepi yi ga ko'do royi ro wa lobu, u'bolu royi 'deni.

IV Ni moto omeri ndobo ko'do 'bi toma. Ne odo kedii laka oloma ti, ti lonjo kinza do kombi tudöli lepi yi ga. V Römöyi ni moto ni na keddi kombi ako'do 'bi.

VI Tine ni ame kedii kiyandi yi ti lende 'ba Boko'ba ne ozake mi 'ebi ga kpe ti bo komo kiyandi 'bi nima.

VII Kinza ku'bolu royi de. Boto moto o'bo de to'do komo kandi zi Boko'ba. A nime edii kozo kupo, odo kuli mi nyaka kumu gbi te ro kiné mo ne tara. VIII Kina gbi tara, ni bo ame kuli 'beyi ro kupo 'ba lende kenyé ne ti kumu 'deni dayi ro tole. Tine bo ame kuli 'beni ro kupo ko'do 'ba Nyi Koto Laka ne ti kumu 'beni 'deni ngi dayi ro didi ma nburunburu. IX Kina ti, dotoke nduwe to'do lende laka kinza dasike de di romo römöyi odo donyöke nduwe gomo to'do mo ti dumuke 'deni ngi ro a ma laka mi kpa dolili mo. X Kina kozo ame dedike 'deni ti go kele zize to'do lende laka zi bilaka ma laki ma do kiteli mo zize to'do lende laka zi lepi ze ga ame ki'di donni 'deni go lende 'ba Yesu ne.

### *Ndose Ma Nburunburu*

XI Ma na me medii mugu lende naga nime ziye ti kozo. Ongoke akugu 'jo ngurogbo ma naga nime.

XII Ti miya ziye, lijé laki naga nime kedii kutöri 'do to'do doléti 'ba akilele ziye ne lijé o'doko tilébé rönni ro bo to'do doléti 'ba bilaka lesi. Lijé o'doko de kinza bilaka kodo gomo ra rönni go lende 'ba tole 'ba Yesu. XIII Ne pele lijé ma kilele mo to naga nima oro ko'du ki'di 'ba Boko'ba de gbi yo. Kina lijé kedii kiteri gbi 'do kilele ye go lijé kilébé rönni doye go doléti ma ko'do roye.

XIV Ne ma 'bama mo'doko de tilébi ti oto, tole 'ba nere Yesu Kurisitö ame kutöti do ngéri ne na nge ro a ma 'do milébi timo. Römöyi ti tole abo wa pili 'ba dolinjo nime 'deni ro toku zo kina gbagba ma 'deni gbi ro toku zi dolinjo. XV Lende 'ba tilele ro ala kilele de pele nima inza ro a kembe. Wa ma ro do kiteli mo ze 'deni 'bowu le'jete ro wa la'ja. XVI Ee,

lende këyi ti mi këyi koloma tinni lijë  
ame ga koro lende nime kinda'ba  
kitigo ne. Lijë na ro ma laka ro 'ba  
Boko'ba.

<sup>XVII</sup> Nburunburu 'ba lende ma na  
me, kinza boto kodo gomo de kpe  
roma romoyi kpa mbero naga nime  
roma ne ileme ma 'deni ro atoli 'ba  
Kurisitö.

<sup>XVIII</sup> Lende këyi 'ba Yesu Kurisitö  
nere ze koloma tiye pili löndö ma  
ga. Amini.



## Akugu 'Ba Pɔlo Zi Kanisa Ma EPESO

<sup>I</sup> Ma Pɔlo, ma ame Boko'ba kigeli ma 'deni gɔ ako'dɔkɔ abo rɔ bɔ laja 'ba Yɛsu Kurisitɔ ne, mɛdi mugu waraga nime ziye kpe bilaka 'ba Boko'ba ame ga mi Epeso ne, kpe ame ki'dike dɔye 'deni gɔ lende 'ba Yɛsu Kurisitɔ ne. <sup>II</sup> Lende kɛyi ti yɛyi 'ba Boko'ba 'bu ze ti 'ba Yɛsu Kurisitɔ nɛre ze koloma kɔtɔ tiye.

### *Yɛyi Ti Nyi Kɔtɔ Laka*

<sup>III</sup> Dilekike yɛɛ'di zi bo Boko'ba 'bu 'ba Yɛsu Kurisitɔ nɛre ze ame bo na gbɛ rɔ Boko'ba nɛre abo ne. Bo Boko'ba na ko'dɔ yɛyi 'deni zize ti wa pili 'ba mitɔrɔ ti Nyi Kɔtɔ Laka gɔ tɛdi ze rɔ akɔtɔ ti Kurisitɔ. <sup>IV</sup> Gba kinza ko'ba dɔliɲɔ nime dɛ Boko'ba igeli ze 'deni mɔlo rɔ 'ba bo rɔ akɔtɔ ti Yɛsu Kurisitɔ gɔ dɛdike ngi lipo kɔzɔ 'ba bo kinza a ma kɛnyɛ mɔtɔ mize kɔmɔ bo. Ti akɔ'ɔ abo gɔze na me <sup>V</sup> bo koja Yɛsu Kurisitɔ 'deni kako dɔliɲɔ bine to'de ze rɔ kole abo ga. Ame na rɔ ako'dɔkɔ abo ma kalo mi dɔki'di bo.

<sup>VI</sup> Dilɛluka bo ti gɔ lende kɛyi lɔbu abo nime bo ko'dɔ zize ze ma 'deni rɔ akɔtɔ ti kole abo ame bo kɔ'ɔ kulɔwɔ ne. <sup>VII</sup> Rɔmɔyi roma Kurisitɔ na kope ze 'deni rɔ dɔ ngɔlɔ tola ze gɔ lende kɛnyɛ ze ga. Lende kɛyi nime bo ko'dɔ zize ne ngi rɔ dɔ kiteli. <sup>VIII</sup> Ti akikali dɔ kiteli abo <sup>IX</sup> bo i'di ze 'deni tikali wa ame ga pa rɔ ma kusu, bo kiteri zi Kurisitɔ to'dɔ mo ne. <sup>X</sup> Akiteri abo nime kada mo ɔdɔ kɔmɔ 'deni na Kurisitɔ ti kuyi wa pili 'ba mitɔrɔ ni ma ti dɔyayi ngi yaga rɔ akɔtɔ ti bo gɔ bo na kɛdi rɔ bɔ dɔmo.

<sup>XI</sup> Wa pili ɛdi ko'dɔ rɔnni gɔ akiteri abo 'ba Boko'ba. Bo na kiteri abo 'deni mɔlo zize gɔ dɛdi rɔ bilaka abo ga rɔ akɔtɔ ti Kurisitɔ. Kina me le'jete bo koza ze 'deni rɔ 'ba bo ga, <sup>XII</sup> gɔ ze ma rɔ dɔndende 'ba ti'di

dɔ gɔ tako 'ba Kurisitɔ mo tɔnɛ ga dilɛlu rɔ lɔbu abo ti.

<sup>XIII</sup> Kina kpe 'deni gbɛ tara rɔ akɔtɔ ti Kurisitɔ rɔmɔyi uwɔke laja laka 'ba Boko'ba ame bo kɔmɔ ye di mi tɔlɛ ne 'deni. I'dike dɔye gɔmo na me Boko'ba ki'di Nyi Kɔtɔ Laka 'deni ziye kɔzɔ ma bo kiya mɔlo gɔ kileme ye rɔ 'ba bo ga. <sup>XIV</sup> Nyi Kɔtɔ Laka na ki'di ze ame 'deni rɔ 'ba Boko'ba ne tikali mo ti do'jake wa pili ame kose zize ne ngi kina gbɛ ti kope ze rɔ dɔ ngɔlɔ. Kina dilɛluka rɔ lɔbu abo ti.

### *Mɔtu 'Ba Pɔlo*

<sup>XV</sup> Kina me mɔlo tɔnɛ muwɔ ki'dike dɔye 'deni gɔ lende 'ba nɛre ze Yɛsu kɛddi kɔ'ɔke bilaka 'ba Boko'ba 'deni gbɛ pili ne <sup>XVI</sup> ma bine mɔlɔ'bɔ dɛ di bi tileki yɛɛ'di zi Boko'ba gɔ lende 'be. <sup>XVII</sup> Mi mɔtu ma pili mititi bo Boko'ba 'ba Yɛsu Kurisitɔ nɛre ze, 'bu bɔ tigo dɔ kiteli ki'di Nyi Kɔtɔ Laka abo 'ba akikali ziye 'dɔ kiyandi ye kikalike bo Boko'ba laka.

<sup>XVIII</sup> Akikali 'be kɛdi ti kulɔwɔ gɔ kikalike wa ame ga bo komeri to'dɔ mo ziye kpe ma bo kidɛki ye 'deni ne. Kina gɔ kikalike yɛyi laka abo ma 'dɔ bo ki'di zi bilaka abo ga pili <sup>XIX</sup> gbɛ ti tigo dɔ kiteli abo ame bo kokɔnyi ze ma di'dike dɔze gɔ lende abo 'deni timo ne. <sup>XX</sup> Ti tigo dɔ kiteli abo nime na bo ki'di Kurisitɔ kɛnyi kɔdɔ di mi tɔlɛ kari koloma dɔ dɔri bo mitɔrɔ. <sup>XXI</sup> Kurisitɔ na 'deni yayi rɔ nɛre mbiri dɔ lɔbu ni ti bɔ tigo bɔ kɔzi kakpa ni 'ba mi dɔyayi ma le'jete nime gbɛ ti dɔyayi ma kɛdi kako nime 'dɛ. <sup>XXII</sup> Rɔmɔyi Boko'ba i'di wa pili 'deni kɛdi bɛri bici kɔzi kakpa abo 'ba Kurisitɔ. Kina ko'dɔ bo 'deni rɔ nɛre 'ba dɔ wa pili rɔ bo dɔ bɔ meri abo ga. <sup>XXIII</sup> Kanisa na rɔ yida rɔ bo Kurisitɔ kina bo ɔɔ dɛ di yimo gbɛ kɔzɔ ame bo kɔɔ dɛ di mi a ma kɔtɔ mɔtɔ ame ko'ba mi dɔliɲɔ bine ne.

## II

### *Didi Ti Kurisitɔ*

I Ma molo tönë bine kpe ngi ro töku go kö'du 'ba kinza tuwö do Boko'ba kolomake za ro to'do lende kënyë. II Kori 'ba a 'ba doliño nime na za kösöke gomo tuwö do Satani, nere 'ba nöki, ame bo na ro bo do ya ma kinza kuwö do Boko'ba de naga. III Dëmba ze nime pili gbi kozo lijë tara, dolomake eze ngi pa go ako'doko 'ba doliño nime to'do ako'doko 'ba yida roze ga ti ma domerike naga. Ze gbi kozo lijë tara, ya 'ba Boko'ba udödu ze 'deni kpaki.

IV Ne mi këyi abo 'ba Boko'ba ro do kiteli. Bo o'zo ze 'deni kulöwö. V Kina me ze pele ro töku go lende kinza tuwö do bo, bo ebe kididi ze 'deni 'böwu yaga ro ma la'ja ti Kurisito. Mi këyi abo 'ba Boko'ba na me komo ze 'deni. VI Bo oja ze 'deni di mi töle kombi ze 'deni mitoro toloma yayi ro akoto ti Yesu Kurisito. VII Bo o'do 'deni te 'do kileme a ma bo ko'do goze ti Yesu Kurisito 'do löbu 'ba mi këyi abo kindi ti yaga zi bilaka pili mi kada ma kedii kako naga nime 'de. VIII Römöyi ti mi këyi abo na me komo ye 'deni go ti'di doye go lende abo. Ako'do abo 'ba Boko'ba na, IX tigo 'bi 'ba boto na de. Kina kinza ni moto kebii royi de timo. X Boko'ba na ko'ba ze 'deni ro ma la'ja. Bo i'di ze 'deni ro akoto ti Yesu Kurisito go do'doke lende laka ame bo kileño 'deni molo ndo zize to'do mo ne.

### *Akoto Ti Kurisito*

XI Kpe ame ga molo köyö ye ro bo löwö, lijë Yudayi bo kilele ni kedii kideki ye ro ya ma kinza kilele de naga. Tine akilele nima dölëti na ka toke kpa 'bana 'ba ro yaga. XII Omerike ma tönë keddike gba nbö ro ma kowo di ro Kurisito ne te. Inzake e'be ro kupö Yisarele. Kina lömu 'benni ma Boko'ba ko'do tinni 'do tomo lijë di mi töle ne inza ziye, e'benni nge koto zinni yayi. Tönë bine olomake e'be mi doliño nime kinza Boko'ba gbi kinza komo ki'di go yeyi mo. XIII Tine ame kpe 'deni ro akoto ti Kurisito ne, kpe ma tönë pa nbö ro ma kowo yaga ne roma

Kurisito o'de ye 'deni ngi ngosi 'de ro Boko'ba.

XIV Bo na ro bo lata ze. Bo na me kodobö ze Yudayi 'deni le'jete ro akoto tiye kpe bo löwö. Reki löbu 'ba ndo'ji tönë mi löngö ze tiye ne inza kpe, bo urö 'deni beri ti yida ro bo nime bo ki'di kupö ne. XV Kö'du ki'di ma molo 'ba Yudayi mo tönë ga bo i'di 'deni yaga kinza kpe ro oto römöyi 'do kodobö ye tize ro a la'ja. Kina me bo ko'do lata 'deni gomo mi löngö ze. XVI Bo i'di 'deni kutöti bo do ngëri bo köle 'do kiyeyi kpa ndo'ji nime mi löngö ze ne yaga go kodobö ze kpaki ro akoto zi Boko'ba.

XVII Kina me bo Kurisito mo tönë kako 'deni kuwöwö laja laka 'ba lata nime ziye kpe bo löwö ame gba nbö ro ma kowo di ro Boko'ba ne kina gbi zize Yudayi mo ga ma ngosi ro bo mo tönë ga. XVIII Ti bo Kurisito na me ki'di ze pili 'deni dedii ti Nyi Koto Laka to'de ze zi Boko'ba 'bu.

XIX Kina me 'deni inzake kpe ro bo löwö, kpe 'deni ro bo do yayi gbi kozo 'beze ze bilaka 'ba Boko'ba. XX Kpe 'deni ro döku ma ko'ba ro 'ba Boko'ba timo, ame gbondo mo na ro bo laja ni ti bo kumë lende 'ba Boko'ba ne, tine Yesu Kurisito na ro döku ma do kiteli 'ba go dogali mo. XXI Bo na kogbo döku ama ga 'deni pili toro gbi ro ma koro zi Boko'ba. XXII Kina me kpe ame 'deni ro akoto ti bo ne o'ba ye 'deni gbi ro bi loma 'ba Nyi Koto Laka 'ba Boko'ba.

## III

### *Polo Ti Bo Löwö*

I Kina me ma Polo, ma koboso go lende 'ba Yesu Kurisito ma moto ziye kpe bo löwö, mumötu Boko'ba goye. II Mikali 'deni laka uwöke yeyi ma Boko'ba ko'do zo ki'di ma to'de mo ziye nima 'deni. III Bo Boko'ba na kileme akiteri abo ame ro ma kusu ne 'deni yaga zo. Mugu lende mo 'deni tönë molo bine mbowa ziye. IV Odo kidëkike ti ko'jake wa ma mikali di mi akiteri 'ba Boko'ba ame ro ma kusu zi Kurisito to'do mo ne ngi. V Molo mi kada 'ba 'bu ze löbu

tönë ga bine bɔɔ ikali a ma te dë. Tine Boko'ba ileme 'deni le'jete yaga ti Nyi Koto Laka abo zi bɔ laja ni ti bɔ kumë lende abo ga ame bo kigeli 'deni ne. <sup>VI</sup> A nime na me mi laja koto laka abo kpe bɔ löwö ni 'deni rɔ akoto tize Yudayi mi Kurisitö Yësu rɔ 'ba Boko'ba to'ja kpa közi ma bo kose mo tönë gbï koto tize.

<sup>VII</sup> Mi këyi abo 'ba Boko'ba na me ki'di ma rɔ bɔ ndɔbɔ 'ba laja laka abo nime ti tigo abo. <sup>VIII</sup> Ma ame pele kulöwö wöti bëri di mi löngö bilaka abo ga ne bo o'do mi këyi zö koja ma tuwöwö laja abo ziye kpe bɔ löwö. Kina gbï 'do tileme yëyi löbu do kiteli abo nime ziye. <sup>IX</sup> Bo oja ma gbï 'do ti'di bilaka pili kicali akiteri kusu abo tönë na tondo. Römöyi bo Boko'ba bɔ ko'ba wa pili 'ba doliŋɔ nime usu do a nime 'deni molo tönë bine mi kada 'ba 'bu ze löbu ga <sup>X</sup> 'do kanisa na kileme 'jaa kɔzɔ a nime te tɔne zi malayika ame ga lijë na rɔ löbu mitɔrɔ ne, bo Boko'ba na rɔ 'bu 'ba akicali pili. <sup>XI</sup> Boko'ba o'do a nime 'deni go akiteri abo ame molo di bi tisaki mo zi Yësu Kurisitö nɛre ze ne.

<sup>XII</sup> Kina me ze ma ze tiye mi ti'di do go lende 'ba Yësu Kurisitö gbï rɔ akoto ti bo ti ki'di ze rɔ do ngölö tako komo bo Boko'ba ti mi këddi. <sup>XIII</sup> Go lende mo na me miya ziye, kinza kolomake dë rɔ meri go gomo nime mëdi yimo bine go lende 'be ne. Tine na 'do koyoke rɔye gomo.

### *Akɔ'ɔ 'Ba Kurisitö*

<sup>XIV</sup> Go kö'du mo na molodo bëri komo Boko'ba 'bu moma'jo roma zi bo. <sup>XV</sup> Bo na rɔ 'bu ma koto laka zi bilaka pili 'ba mi doliŋɔ nime kpaki ti malayika 'ba dɔyayi 'ba mitɔrɔ. <sup>XVI</sup> Moma'jo roma zi bo Boko'ba bo ko'do yëyi tɔ kpe dɔye ti Nyi Koto Laka ti tigo mo ki'di mi këddi ziye <sup>XVII</sup> Kurisitö kö'bö ti nburu miye kpe ma ki'dike dɔye 'deni go lende abo naga nime, akɔ'ɔ abo këdiyë rönï ti kitigo miye <sup>XVIII</sup> 'do kpe gbï pili ti bilaka abo ga 'ba Boko'ba kikalike go löbu ti talo 'ba akɔ'ɔ 'ba Kurisitö

nime gbï ti tigo do kiteli mo. <sup>XIX</sup> Kina doo kiya te këddike 'deni ti akɔ'ɔ nime bɔɔ kicali dë 'doyi ne, loma 'be ti këdi nati kɔzɔ 'ba Boko'ba.

<sup>XX-XXI</sup> Akilëlu ti rɔ löbu këdi zi bo Boko'ba nduwë rɔ nburunburu go Yësu Kurisitö gbï ti kanisa abo. Römöyi Boko'ba bo i'di tigo abo 'deni ngi kulöwö zize to'do ndɔbɔ miye kebe ma dititike ti ma dikalike naga.

## IV

### *Lende Laka*

<sup>I</sup> Ma bɔ koboso ma 'deni go lende 'ba Kurisitö nɛre ze mo tönë, mëdi milende ziye, i'dike loma 'be këdi rɔ ma laka go akɔ'doko abo 'ba Boko'ba ame këdëki ye ne. <sup>II</sup> Ni moto oto ë'bï döyi le bëri kiliya röyi kɔ'ɔ lëpï yi ga ti komo kele mo pele doo ko'do yi dë laka. <sup>III</sup> Ogbɔ röyi toloma kinza ndo'ji mi löngö yi ti lëpï yi moto kinza mi kata römöyi kpe 'deni rɔ akoto mi Nyi Koto Laka. <sup>IV</sup> Nyi Koto Laka nge koto kina ze 'deni rɔ yida rɔ koto gbï kɔzɔ ame meri ze 'deni nge koto go wa ma Boko'ba këdëki ze teyi ne. <sup>V</sup> Nɛre ze mo nge koto, a ma di'dike doze gomo nge koto kina bapatisi ze gbï nge koto. <sup>VI</sup> Boko'ba nge koto rɔ 'bu 'ba bilaka pili. Bo na rɔ nɛre 'ba do wa pili bo na gbï miye ko'do ndɔbɔ pili tize.

<sup>VII</sup> Tigo i'di rönï 'deni rɔ 'beri'beri zize. Römöyi bo Kurisitö na rɔ bo ki'di kpa közi ma laka. <sup>VIII</sup> Eädi 'deni kɔzɔ ma tönë kiya rönï mi akugu te, "Bo ari nbö tɔrɔ ti 'baki nbanj kina bo ki'di kpa közi ngi zi bilaka." <sup>IX</sup> Tine 'jo 'ba lende 'ba tari nbö tɔrɔ nima omba kina rɔ tako abo ame titi mi doliŋɔ bëri bine ne. <sup>X</sup> Kina bo Kurisitö koto mo tönë kako bëri bine ne bo na me gbï kari 'deni nbö gönyï poli tɔrɔ 'do bo kote go bi pili ti yida rɔ bo. <sup>XI</sup> Bo na me ki'di tigo zi ya moto ga tedi rɔ bo laja, moto ga rɔ bɔ kumë lende, moto ga rɔ bɔ tuwöwö laja laka, moto ga rɔ pasita tine moto ga rɔ bɔ komo kiyandi. <sup>XII-XIII</sup> Bo o'do te 'do kiyija

ze bilaka 'ba Boko'ba ndö ro akoto ti Yësu Kurisitö mi ndöbo abo. Kina ti'di doze go lende kiya 'ba kole 'ba Boko'ba gbi ti tikali bo kodobo ze ti ro akoto tiye dandike mi tigo ma laka 'ba Kurisitö.

**XIV** Kina odo keddi 'deni tara tine dinzake kpe ro kole titi 'do dngala 'ba akiyandi 'ba bo 'bolu ni kuyi kpeze ngi welo mokö di go kori kozo sorope ma di zi piwu naga tara.

**XV** Tine dönyöke go lende kodoro ti akoto kina ti dedike ngi ro akoto ti Kurisitö ame bo na ro bo doze ne.

**XVI** Ze pili ro kapa 'ba yida ro bo ga ame bo na konzo ze 'deni pili ro kotokoto kogbo ze mi leri 'ba yida ro bo. Kina yida ro bo ti kiyöbu ngi kogbo roni laka odo kiya te ze kapa mo naga nime dinda'bake akoto laka ro go roze.

#### *Loma Ma La'ja Ro 'Ba Boko'ba*

**XVII** Kina me mi'di ame ziye mi möyi nere ze Yësu Kurisitö, kinza kolomake de kpe to'do lende kozo 'ba ya ma kinza ro 'ba Boko'ba naga tara. Lije 'benni nima meri 'benni pili do oto mo inza kina gbi kinza akikali. **XVIII** Lije ngi kinza didi 'ba Boko'ba minni romöyi lije ngi ro bilaka minyi ga kinza mbili. Lije bo kilagi akikali 'ba Boko'ba naga nima. **XIX** Lije odo minni ngi po kinza ro kaya go to'do dokomali lende kenyë.

**XX** Lende 'ba Kurisitö mo ame kiyandi ye timo ne edi tara?

**XXI** Mikali ro ma laka loma abo 'ba Yësu iya gomo 'deni ziye. Lende ma kodoro 'ba Boko'ba ame mo bo kileme zize ne iyandi ye 'deni timo.

**XXII** Kina ti, olake go loma 'be ma molo tonë ga yaga. Romöyi bo bo ma molo nime ti ndoro abo ga edi koto ye mi tolë. **XXIII** Meri 'ba doye ti doki'di ye i'dike ti keddi yaga ro ma la'ja. **XXIV** Odoke mi loma ma la'ja ame ro 'ba Boko'ba ro ma koro koto laka ro ma kodoro ne.

**XXV** Kina me ti, a moto ro beti kinza kpe. Ni moto lende ma kodoro na kiya zi lepï yi. Romöyi ze pili 'deni ro kapa 'ba yida ro Kurisitö. **XXVI** Odo ni moto kenyi ro 'diri tine

kinza kola 'diri 'bi nima de koto yi mi lende kenyë. Kina kinza koloma de gbi ti 'diri miyi nbo kada kosö domo. **XXVII** Romöyi kinza ki'di bici lende de yaga royi zi Satani.

**XXVIII** Ni ame keddi ro bo 'bögo ola go 'bögo yaga kileki to'do ndobo 'bi ti koziyi 'do kokonyi bo lisa gbi timo. **XXIX** Kinza kobö de tumu kpëyi zi bilaka. Tine wa ame ga ro ma keyi ro 'ba tileno mi longo bilaka ne na kiya go ki'di lende kiya 'bi kokonyi ya ame ga keddi kuwö ne. **XXX** Kina kinza ki'di Nyi Koto Laka 'ba Boko'ba de keddi ro meri. Romöyi Nyi Koto Laka i'di 'deni ziye ro kinë 'ba 'do tope ye yaga mi kada mo yayi ro do ngolo ro 'ba Boko'ba.

**XXXI** Kinza ki'dike a moto ro mi kombi ala tiyeli ala 'diri ni ti ti'ja de kpe keddi mi longo ye. A moto ro ndo'ji kinza kpe. **XXXII** Tine olomake ti mi keyi to'do lende laka zi lepï ye ga. Kina 'do kolake lepï ye ga gbi go lende kenyë kozo ame Boko'ba ki'di Kurisitö 'deni dolingo bine tola ye go lende kenyë ne.

## V

#### *Loma Mi Bi Koro*

**I** Kpe ame 'deni ro kole 'ba Boko'ba bo koto ye 'deni kulowo ne, inda'bake loma abo nima. **II** O'doke wa pili ti akoto kozo 'ba Kurisitö ame koto ze ki'di didi bo goze kozo akumu ame konma zi Boko'ba 'do tato kele mo kiyeyi doki'di bo ne.

**III** Kpe 'deni ro 'ba Boko'ba, tine kinza ki'dike ama kozo yeri ni ti a pili ma ro ti'da naga 'doyi ti mi kombi ni kideki moyi mo de kpe mi longo ye. **IV** Kinza kiyake lende do rumo ti a ame ga ro ti'da ne de kpe romöyi lende mo o'de ye kpe ame ga ro bilaka 'ba Boko'ba ne de kpe. Tine yeedi na 'do koboke ti'di mo zi Boko'ba. **V** Ro ma laka miya ziye tikali mo, bo yeri ni ti lije bo to'do wa 'doyi ma ro ti'da naga nima ti mi kombi ni inza ti go bi koto te mi nere lobu 'ba Kurisitö ni ame ti



Boko'ba ne. Römöyī mī kombi nima toro akoro na.

<sup>VI</sup> Kinza ki'dike boto ku'bölu ye de ti wa naga nime. Römöyī go lende mo ya 'ba Boko'ba edi kako do kole kinza koro lende abo. <sup>VII</sup> Kina kinza ni moto kodoboto royi de tinni. <sup>VIII</sup> Römöyī molo nime kpe 'deni mi bi kolu. Tine le'jete kpe 'deni ro 'ba Kurisitö ro bi koporo zi bilaka. Kina olomake ti koporo kole 'ba bi koporo tara. <sup>IX</sup> Römöyī bi koporo na kedii koja 'beni ro lende laka ni ti lende ma kodoro 'ba Boko'ba <sup>X</sup> Wa ame Boko'ba ko'doko ziyi moto 'do ko'do ne ongo te. <sup>XI</sup> Kinza kodoboto royi de kpe ti ako'doko 'ba bi kolu, lende kinza domo kodoro de 'beni naga nima. Tine oja lijē yaga mi bi koporo. <sup>XII</sup> Wa ma laki kedii ko'do ro kusu mo naga nima tiya mo yaga aga za kpa bilaka. <sup>XIII</sup> Tine a ame yaga mi bi koporo na kina laka mo kinda. <sup>XIV</sup> Wa ame kileme yaga ne bo na 'deni ro bi koporo. Kina me 'do ki'di kiya te, "Ni bo tö'do nime, indiji yaga. Odo yaga di mi töle. Kina Kurisitö ti koyi bi döyi."

<sup>XV</sup> Kina ti, i'dike komoye kandi laka go loma 'be. Kinza koloboke de ngi ro ndako tine olomake koporo bo lende kikali. <sup>XVI</sup> Wa ame koja gonii 'deni ziyi moto inda'ba ndimo laka römöyī doyayi le'jete ele de kpe. <sup>XVII</sup> Kinza kolomake de ro rumo, ongoke a ma Boko'ba ko'doko ziye to'do mo.

<sup>XVIII</sup> Kinza koboke de ngi tuporo roye ti layi ame bo 'ba bo ngi ro tirasi ye yaga ne. Tine Nyi Koto Laka na 'do ki'dike koso lo miye. <sup>XIX</sup> Odo kiya te kotonike doye 'deni nima ngala ti akilölu ame ro 'ba Nyi Koto Laka ne na kobake, kilöluke nere Boko'ba ti mi koto, <sup>XX</sup> oboke tileki yeedi 'ba wa pili zi Boko'ba 'bu ti möyi Yesu Kurisitö nere ze.

### *'Ja Ni Ti Më'dë*

<sup>XXI</sup> I'dike roye ti tuwö do lepī ye ga toro Kurisitö.

<sup>XXII</sup> Kpe 'ja, uwöke do më'dë ye ga koporo Kurisitö tara. <sup>XXIII</sup> Römöyī

më'dë bo na ti közi kakpa do 'ja abo gbi koporo 'ba Kurisitö ame kedii ti közi kakpa do kanisa ne. Kurisitö na ro doze, ze 'deni ro yida ro bo römöyī bo na komo ze 'deni di mi töle. <sup>XXIV</sup> Kina ti kpe 'ja ni uwöke do më'dë ye ga laka mi wa pili koporo ame kanisa kuwö do Kurisitö laka ne tara.

<sup>XXV</sup> Kina ti kpe më'dë, o'oke 'ja 'be ga ti koporo 'ba Kurisitö ame koporo kanisa ne. Bo ilanja didi bo 'deni go lende ze kanisa abo ga <sup>XXVI</sup> 'do ti'di ze ro 'ba bo. Bo i'di lende abo 'deni zize kurögö ze koporo ti mini 'ba bapatisi <sup>XXVII</sup> 'do ko'de ze kanisa abo zi bo ro ma kele koporo 'ja la'ja romo mboloro kinza tirigbili moto do 'bana 'ba romo, tine ngi lipo koto laka kinza lende kënyë oto.

<sup>XXVIII</sup> Kpe më'dë, ni moto o'oke 'ja 'bi koporo yida royi. Ni ame koporo 'ja 'bi 'deni, gbagba yi na ma 'deni gbi koporo. <sup>XXIX</sup> Boto moto ame ngi ko'ji yida roni ne na ro ye? Ni moto yida royi oboto tulu mo kongoro gomo laka gbi koporo 'ba Kurisitö ame kedii kongoro go kanisa abo ne. <sup>XXX</sup> Römöyī ze na 'deni ro kapa 'ba yida ro bo ga. <sup>XXXI</sup> Koporo ame kugu mi buku 'ba Boko'ba ne, iya te, "Go kö'du mo na botoni ti kololo di yoki 'bu bo ni ti ma bo kari kodoboto ro bo ti 'ja abo kina lijē kpaki riyö 'deni ro akoto." <sup>XXXII</sup> Lende löbu nime 'jo mo ma mongoro bine moto ma ro ma kusu mo tonë kileme 'deni yaga ne edi kiya roni zi Kurisitö ti kanisa abo. <sup>XXXIII</sup> Tine moto mo edi kiya roni ziye ti 'ja 'be ga 'do kpe më'dë ni pili, ni moto koporo 'ja 'bi koporo yida royi kina kpe 'ja pili gbi tara, ni moto koro më'dë yi.

## VI

### *Kole Ni Ti 'Bu Nni Ga*

<sup>I</sup> Kpe kole titi, ame kpe 'deni ro akoto ti Kurisitö ne, ndobo ma laka ro do kiteli ziye na me. Ni moto uwö do 'bu yi ni ti möyi. <sup>II</sup> Boko'ba ose 'deni molo tonë bine iya te, "Oro 'bu yi ni ti möyi." Di mi kö'du ki'di

abo ga pili ame na dɔgba bo kulömu gomo teyi kiya te, <sup>III</sup> “Dɔ a ma laka na kurë döyī ti yēyī mo koloma göyī kɔwɔ mī döyayi bine.”

<sup>IV</sup> Kina ti, kpe bɔ kole ni kinza ko'dɔke lijē dē rɔ ma kënyē ki'di minni kata rɔye. Tine uluke lijē laka mī akiyandi 'ba Kurisitö nɛre ze ki'dike kɔmɔ kandi mo zinni.

#### *Atoli Ni Ti Bɔ Dönni Ga*

<sup>V</sup> Kpe atoli ni, oroke bɔ döye ga ti tikere ti rɔ kilē'di kuwöke dönni ti mī kɔɔ kɔɔ ma kuwöke dɔ Kurisitö. <sup>VI</sup> Kina kinza kebeke dē nge to'dɔ mo ɔdɔ lijē kēdi tiye tonɔgo gɔye 'dɔ tu'bölu kömönni. Ama ele dē. Ma laka mo ziye tuwö dönni nɛburu römöyī ako'dɔkɔ 'ba Boko'ba na kina kpe 'deni gbī rɔ atoli 'ba Kurisitö ga. <sup>VII</sup> Kina ti, o'dɔ ndɔbɔ 'ba atoli 'bī nima rɔ dɔ rɔ konmi kɔɔ ɛddi ko'dɔ zi Kurisitö, tine inza zi bilaka lesi. <sup>VIII</sup> Ikali 'deni bo na rɔ bɔ ti'di kpa közi zi bilaka pili rɔ buru, atoli kpaki ti ma kinza rɔ atoli gɔ ndɔbɔ laka 'bī 'ba mɔɔ.

<sup>IX</sup> Kpe bɔ dɔ atoli ni, o'dɔke lijē gbī laka tara kinza kpa kose. Ikalike 'deni nɛre ɛdi nge kɔɔ mitɔrɔ ame bo na mbiri dɔ atoli ni gbī dɔ bɔ dɔmo ga ne. Bo o'dɔ 'ba bo geli dē mī löngö mo.

#### *Jama 'Ba Ya 'Ba Boko'ba*

<sup>X</sup> Lende ma rɔ nɛburunɛburu mo ziye na me nati, kpe ame ga 'deni rɔ akɔɔ ti Kurisitö ne i'dike tigɔ dɔ kiteli abo kogbɔ ye kitigɔ. <sup>XI</sup> Inda'bake jama 'ba ya 'ba Boko'ba ame ki'di 'deni ziye ne teyi kitigɔ titata rɔye timo di zi dɔngala kënyē 'ba Satani. <sup>XII</sup> Ya ma 'beze nime dinza do'dɔke ti bilaka lesi tine ti malayika kënyē 'ba Satani ga ame lijē na 'deni ti közi kakpa dɔ bilaka 'ba bi kölu nime pili ne.

<sup>XIII</sup> Kina ti, inda'bake jama 'ba ya 'ba Boko'ba ti ndö tiye le'jete römöyī 'dɔ ɔdɔ kada kënyē mo nima kömö 'deni dayi 'dɔ kogbɔke rɔye timo kinza kirinake ra di zinni bɔ ya 'be mo naga nima tine di pötö mo pele koroke nɛburu kitigɔ. <sup>XIV</sup> Udöduke

lende kodɔrɔ 'ba Boko'ba 'bömbö ye rɔ gasi. Oloke lende laka 'ba Boko'ba rɔye 'dɔ kitata kpa dɔngɔ'do ye di zi kɔmo 'ba bɔ ya. <sup>XV</sup> Usuke laja laka 'ba lende këyī 'ba Boko'ba rɔ wari ndiye togbɔ rɔye timo. <sup>XVI</sup> Ombike ti'di dɔ gɔ lende 'ba Kurisitö nduwē tiye rɔ makēti tikēti kpa pa'do 'ba kɔmo 'ba Satani timo yaga di rɔye. <sup>XVII</sup> Akɔmɔ abo 'ba Boko'ba nime bo ko'dɔ zize di mī tölē ne na 'dɔ kinda'bake teyi titata döye timo. Lende 'ba Boko'ba ame Nyi Koto Laka kuwöwö 'deni ne na 'dɔ kogbake rɔ mbele ziye.

<sup>XVIII</sup> Tine mī ya nime ö'böke ti mötu. Ititike bo Boko'ba gɔ bo kokɔnyi ye. Mī wa pili ogbɔke rɔye ti mötu kɔɔ ma Nyi Koto Laka ki'di ziye. Umötuke gbī nduwē gɔ bilaka 'ba Boko'ba ga. <sup>XIX</sup> Kina umötuke gbī goma 'dɔ bo ki'di lende kikali zö ɔdɔ kada 'ba lende ma kömö 'dɔ miya laja laka abo rɔ dɔ kitewu zi ya ame ga molo kikali dē ne. <sup>XX</sup> Ma pele ti zingiri nime ndö mī maboso bine ma gba tuwöwö laja laka nime. Kina umötuke gomo 'dɔ Boko'ba ki'di ma tiya laja abo nime rɔ dɔ kitewu kɔɔ ma bo ko'dɔkɔ zö.

#### *Akumötö*

<sup>XXI</sup> Tukikö, löndö ma dɔ'ɔ kulöwö bɔ kinda'ba ndɔbɔ 'ba Kurisitö laka nime ti kiya gɔ a ma ko'dɔ rönī zö pili 'jaa ziye 'dɔ kikalike gbī mēdi tondo. <sup>XXII</sup> Mēdi moja bo 'dɔ tari ti lende ma 'beze bine pili tiyētī mo ziye yayi gɔ dökī'di ye këyī.

<sup>XXIII</sup> Ee, Boko'ba 'bu ti Yēsu Kurisitö nɛre ze ki'di ye kpe löndö ama ga yayi ne kö'böke ti'di döye gɔ lende abo ti akɔ'ɔ ti mī këyī. <sup>XXIV</sup> Lende këyī 'ba Boko'ba kēdi tinni lijē ame ga pili ti akɔ'ɔ ma nɛburunɛburu 'ba Yēsu Kurisitö nɛre ze ne.

## Akugu 'Ba Pɔlo Zi Kanisa Ma PĪLĪPŌYĪ

### *Mōtu 'Ba Pɔlo*

<sup>I</sup> Ma Pɔlo mugu waraga nime ziye kpe bilaka 'ba Boko'ba ame ga pili mī Pīlipōyi ame kpe 'deni rɔ akɔtɔ ti Yēsu Kurisītō ne. Mugu ziye ti ya ma löbu 'be ga pili, kpaki ti ya ame ga rɔ bɔ ndɔbɔ mī kanisa ne. Ze ti Timatiyo lēpī ma bɔ ndɔbɔ 'ba ɲere ze Yēsu Kurisītō dumötö ye pili. <sup>II</sup> Yēyi ti lende këyi 'ba Boko'ba 'bu ze ti 'ba ɲere ze Yēsu Kurisītō koloma tiye.

<sup>III</sup> Mī kada pili ma momeri gɔ lende 'be mo'dɔ yēē'di zi bo Boko'ba bɔ konɔ goma. <sup>IV</sup> Mī mötu ko'dɔ ma gɔye pili ma rɔ lɔɲɔ, <sup>V</sup> römöyi ēddike nduwē tokonyi ndɔbɔ 'ba tuwöwö laja laka 'ba Boko'ba kɔtɔ tō kisasi molo di mī kada ma tönē ki'dike dɔye gɔ lende 'ba Yēsu ɲbö kömō mī kada nime tōne. <sup>VI</sup> Mikali 'deni Boko'ba isaki to'dɔ lende laka abo 'deni miye, kina bo ti kö'bö gbī nduwē to'dɔ mo tara ɲbö kömō mī kada 'ba tileki 'ba Yēsu Kurisītō kako dɔlɔɲɔ nime bine.

<sup>VII</sup> Kpe na rɔ ya ma kiyēyi dōki'di ma kulöwö kina ma laka mo na 'deni zö 'dɔ miya lende te gɔ kö'du 'be pili. Tine pele ko'ja mēdi mī maboso bine ala ma tönē kota ma gba mēdi rɔ tiyēti lende 'ba laja laka 'ba Boko'ba zi bilaka 'dɔ ki'di dönni gomo ti mī kēddi ne, odo'bōke rɔye gbī tō to'dɔ ndɔbɔ nime Boko'ba ki'di zize to'dɔ mo ti mī këyi abo ne. <sup>VIII</sup> Boko'ba ikali mēdi miya lende ma kodɔɔ ame miya te mɔ'ɔ ye pili gbī kɔzɔ ma Yēsu Kurisītō kɔ'ɔ ze ne tara.

<sup>IX</sup> Mī mötu ma gɔye mititi bo Boko'ba ki'di ye kotoke tɔ'ɔ rɔye rɔ dɔ kiteli kikalike bo gbī ti kori 'ba lende abo. <sup>X</sup> Ame na ti ki'di ye tikali toza wa ma laka 'ba Boko'ba. Kina odo Yēsu Kurisītō kēdi kileki 'deni kako dɔlɔɲɔ nime bine tine, ti

kēddike 'deni ɲgi lipo kinza wali 'ba lende kënyē <sup>XI</sup> römöyi bo i'di ye 'deni ɲge tō'bö to'dɔ wa ma laka. Kina ti ko'dɔ yēē'di 'deni ɲgi zi bo Boko'ba kilēlu bo gɔ kö'du mo.

### *Loma Ti Kurisītō, Mi Didī Gbī Mi Tölē*

<sup>XII</sup> Löndö ma ga, mo'dokɔ gbī ziye tikali mo gomo nime mēdi yimo bine ne i'di bilaka ma konzi 'deni le'jete kuwö laja laka 'ba Boko'ba. <sup>XIII</sup> Bɔ kanya ame ga pili kēdi koda liɲɔ 'ba bɔ dɔlɔɲɔ ma löbu bine kpaki ti ya mɔtɔ mo ga uwö 'deni oboso ma bine dömöyi Kurisītō. <sup>XIV</sup> Bilaka 'ba kanisa ma konzi o'ja konyi abo 'ba ɲere Yēsu 'deni di rɔma ma mēdi mī maboso, kina gɔ kö'du mo lijë ikali 'deni ɲgi bo ti kokonyi lijë gbī. Kina me lijë kēdi 'deni rɔ tiya lende abo le'jete rɔ dɔ ɲgölö kinza tikere.

<sup>XV</sup> Ya mɔtɔ ga ombi dōki'di nni rɔma ko'ji ma kina ma lijë kēdi rɔ tiyēti lende 'ba Kurisītō. Tine ya mɔtɔ ga ēdi kiya 'bēnni ɲgi kɔdɔ di mī zana 'ba lende laka. <sup>XVI</sup> Lijë ɔ'ɔ ma, na me lijë ikali ndɔbɔ ma Boko'ba ki'di zö na rɔ tiyēti laja laka abo. <sup>XVII</sup> Ya ma laki naga nima o'dokɔ to'dɔ rönni mbiri löbu kebe ma. Gɔ kö'du mo na lijë iya lende 'ba Kurisītō dē dɔ mī kɔtɔ. Lijë o'dokɔ ti'di gomo mɔtɔ dɔma di mī maboso bine. <sup>XVIII</sup> Ne pele o'dɔ ɔtɔ dē zö. Ame ya ma kēdi ko'dɔ 'bēnni dɔ mī kɔtɔ naga kpaki ti ma kēdi ko'dɔ 'bēnni dɔ mī riyö naga kēdi 'deni rɔ tuwöwö lende 'ba Kurisītō ne, ma 'deni ɲgi ti mī këyi.

Kina ti mö'bö nduwē ti mī këyi tara <sup>XIX</sup> römöyi mikali ēddike tititi Boko'ba goma tokonyi ma. Tine Yēsu Kurisītō ti ki'di Nyi Kɔtɔ Laka abo ɲgi konɔ goma 'dɔ wa pili ko'dɔ rönni laka zö. <sup>XX</sup> Kina mi'di dɔma 'deni ɲgi ti dōki'di kɔtɔ gomo Boko'ba inza kola ma kodɔ rɔ kaya rɔma, tine bo ti ki'di ma mēdi rɔ dɔ kitēwu kɔzɔ ma dɔgba, kina gbī 'dɔ odo mēdi pele gba ti komo ma te ala odo mölē pele, lēbi ma ti ki'di bilaka ɲgi kubī gɔ Kurisītō.

XXI Ne ma 'bama ame ma pele gba ti kɔmɔ ma ne mēdi kɔtɔ ti Kurisitō. Kina ɔdɔ mōlē 'deni yayi tine ti mēdi ngi ti bo rɔ dɔ kiteli. XXII Ne ɔdɔ moloma gba ti kɔmɔ ma ti mo'dɔ ndɔbɔ ngi zi Kurisitō rɔ dɔ kiteli, tine gɔ kō'du mo na mikali dē ma yala na 'dɔ mo'dɔkɔ, 'dɔ toloma gba ala 'dɔ tölē. XXIII Wa riyō naga nime ēdi gba kilaka ma. Ne ma mo'dɔkɔ mo na 'dɔ tölē gɔ mari toloma ti Kurisitō, rōmōyi ama na rɔ ma laka zō. XXIV Ne 'dɔ toloma gba bine ēdi gbi rɔ ma laka rōmōyi gɔ mokɔnyi ye. XXV Ame na rɔ dɔ kiteli gɔ kō'du mo mikali mēdi moloma gba titi ti kɔmɔ ma. Ti mō'bō nduwē tokɔnyi ye 'dɔ ki'dike dɔye gɔ lende 'ba Boko'ba rɔ dɔ kiteli kina gbi ti lɔŋɔ gɔ kō'du mo. XXVI Kina ɔdɔ mileki 'deni ziye yayi ti kubike gɔ Yēsu Kurisitō 'deni ngi gɔ ame ma gba tiye ne.

XXVII Tine ma rɔ dɔ kiteli mo na me mēdi miya ziye, o'dɔke nge rɔ lende laka mi loma 'be ga pili rōmōyi kpe 'deni rɔ 'ba laja laka 'ba Kurisitō. Ne kina me ɔdɔ mako pele tonɔ ye ala muwō pele nge rɔ lēbi 'be di bi kɔwɔ mo'dɔkɔ tikali mo ma kēddike nduwē ti mi kēddi gbi ti mi kɔtɔ 'dɔ kogbɔke rɔye laka tō'bō to'dɔ lende 'ba laja laka 'ba Kurisitō kinza toga kpeye gomo. XXVIII Ɔdɔ kiya te kereke dē kpe di zi bɔ kēdi ki'di mugu nni rɔye naga nima ti kēdi ngi rɔ akileme zinni ma Boko'ba kēdi ku'du lijē mi pa'do 'ba Gehena, tine bo ti kɔmɔ ye di mi tölē. XXIX Ti kēdi ngi tara rōmōyi mi kēyi abo 'ba Boko'ba ame ki'di ye ki'dike dɔye 'deni gɔ lende 'ba Kurisitō ne i'di ye 'deni gbi tombi gomɔ mo. XXX Kina me kēddi kopike rɔye 'deni nduwē tombi gomɔ ame ga bilaka kēdi rɔ todo mo rɔye 'deni gbi kɔzɔ ma tōnē ko'jake lijē koloma rɔ to'dɔ mo zō ne. Kina me uwōke 'deni gbi ma lijē kēdi gba rɔ to'dɔ mo zō tara.

## II

### Rɔ Löbu 'Ba Kurisitō

I Ze ma ze tiye ame 'deni rɔ 'ba Kurisitō ne, gɔ docoke mi kēddi dē kpe nati rɔ gɔ rɔze? Tara ne ze kinza akɔ'ɔ tiyēyi dōki'di lēpi ze ga ya? Dinzake rɔ akɔtɔ ti Nyi Kɔtɔ Laka tomeri kō'du 'ba lēpi ze ga ya? II Ne ɔdɔ kēdi 'deni tara, kina me miya ziye, olomake pili ti meri kɔtɔ 'dɔ ki'dike ma rɔ lɔŋɔ rɔ dɔ kiteli. Ɔ'ɔke rɔye pili rɔ gɔ rɔye kinza kɔmɔ geli yimo. Kina 'dɔ ki'dike dɔ lende kuti 'be kēdi kinza dɔ kudu teyi. III Tine kinza kebeke dē to'dɔ wa ame ga 'dɔ to'dɔ rɔye timo rɔ wa löbu gbi ti rɔ kubötö. Ilekike rɔye bēri, omerike lende 'ba lēpi ye ga na laka kebe 'beye. IV Ni mɔtɔ kinza kō'bō dē nge tokɔnyi gbagba yi, tine gbi nduwē ziyi tokɔnyi ya mɔtɔ ga.

V I'dike meri 'be kēdi kɔzɔ 'ba Yēsu Kurisitō. VI Bo ö'bō nduwē gbi kɔzɔ Boko'ba, tine bo omeri inza rɔ ma laka zi bo 'dɔ tōnyō gɔ löbu dɔ kiteli nima tēdi rɔ ma koriya ti Boko'ba. VII Gɔ kō'du mo na me bo kola löbu dɔ kiteli nima bo kileki rɔ bo bēri kɔzɔ bɔ laja zi bilaka. Öyö bo 'deni rɔ bilaka lesi, bo koloma dɔyayi bine kɔzɔ bilaka ma sari. VIII Bo ileki rɔ bo bēri tuwō dɔ Boko'ba mi wa pili pele di mi tölē. Bo i'di rɔ bo zi bilaka kutötö bo dɔ ngērī kupö bo. IX Gɔ kō'du 'ba dɔ kuwō na Boko'ba kogba bo 'deni mitorɔ ki'di bo rɔ löbu 'ba dɔ wa pili, X 'dɔ ya ma mitorɔ pili ti ma mi dɔyayi nime kpaki ti ya ma 'deni bicī yayi bēri naga koro bo XI gbi ti tilēlu bo, kiya te, "Yēsu Kurisitō na rɔ nɔre." Kina akilēlu ti kēdi ngi zi Boko'ba 'bu gɔ kō'du mo.

### Bi Kɔpɔ Mi Dɔliŋɔ

XII Kina ti kpe ame ga mɔ'ɔ ye ne, kɔzɔ ame kō'bōke 'deni tuwō dɔ Boko'ba ko'ja mēdi tiye yayi ne, kina me ma 'deni rɔ ma kɔwɔ uwōke dɔ bo gbi rɔ dɔ kiteli. Oroke bo ti tikere, kodoke rɔye gɔ ndɔbɔ nime rōmōyi kpe na bo kɔmɔ 'deni di mi tölē. XIII Bo na ki'di ye to'dɔkɔ kō'du abo bo ki'di tigɔ ziye to'dɔ mo. XIV Ne kinza ko'dɔke wa mɔtɔ dē ti rɔ konɔboro ala gbi ti kpa kuri. XV Kina



ya ma laki pili ti konḡo ḡḡi wa ma kēnyē mōto inza mī loma 'be rōmōyi ēddike 'deni kinza lende kēnyē kōzo kole 'ba Boko'ba mī lōḡḡo bō lende kēnyē ma kilagi bo naga nima. Kina ti kēddike ḡḡi zīnni kōzo kēlu ame kēdi kiyōḡḡo bi mī mandōlu ne tara, <sup>XVI</sup> rōmōyi ozake lende 'ba Boko'ba ame rō kari 'ba dīdi ne 'deni zīnni. Odo kō'bōke nduwē to'do mo te, mī tileki 'ba Kurīsītō kako dōliḡḡo nime bine ti mēdi ḡḡi ti mī kēyi, rōmōyi moḡḡo 'deni ndōbo nime mopi rōma to'do mo mī lōḡḡo ye ne ilikō dē rō yawa.

<sup>XVII-XVIII</sup> Kina me mōtoga bilaka ti kupō ma ḡiri nime. Ne odo kēdi pele tara yayi ti mēdi rō lōḡḡo ḡḡo kō'du mo. Kina kpe gbī 'do kēddike rō lōḡḡo ḡḡo kō'du mo, rōmōyi ti mēdi ḡḡi kōzo roma ame kumu zi Boko'ba, kina ti'di dōye ḡḡo lende abo ti kēdi gbī rō akumu zi bo. Kina ti mozoli rōma kōto ti akumu ma 'beye nima. ḡḡo kō'du mo olomake ti, ti mī kēyi kōto tō.

#### *Akiteri 'Ba Pōlo*

<sup>XIX</sup> Odo ḡere Yēsu ko'doko zō mōmeri toja Timatiyo kari ziye ḡiri naga nime, 'do bo kileki ti lēbi 'be zō ḡḡo dōma kitēwu yaga. <sup>XX</sup> Bo na mēdi moja kari ziye rōmōyi bōto mōto ma bine komeri kō'du 'be ḡḡi rō mbēmbē kōzo 'bama te ne inza du te ḡere rō bo. <sup>XXI</sup> Kō'du 'ba tokōnyi ḡbagba lijē ga na ḡere kō'cō rōnni, lijē onyō a mōto rō lende 'ba Yēsu Kurīsītō dē. <sup>XXII</sup> Kina me ikalike gbī Timatiyo na kileme rō bo 'deni rō bilaka ma laka, ko'do ndōbo 'ba tuwōwō laja laka 'ba Boko'ba nime kōto tō kōzo kole ni ma ti 'bu nī tara. <sup>XXIII</sup> Odo mikali wa ma kēdi ko'doko to'do rōni zō 'deni, mōmeri 'do toja bo welo kari ziye yayi. <sup>XXIV</sup> Kina odo ḡere Yēsu ko'doko zō, miteri 'do tari gbī ti ḡbagba ma welo ziye yayi.

<sup>XXV</sup> Mōmeri bine ma laka mo na 'do moja bō lōndō ze Epapodito kari ziye ḡiri nime. Bo na rō bō ame ko'do ndōbo 'ba Boko'ba nime kōto tō kōzo bō kanya riyō ma kitaka rōnni kpa ya tara. Kpe na tōnē

kojake bo, na me bo okōnyi ma 'deni <sup>XXVI</sup> bo o'doko 'do tileki ziye yayi. Dōki'di bo rō ma kombi ḡḡo kō'du 'be rōmōyi lēbi mo ari ziye yayi tēḡē rōkō'cō o'do bo sowa. <sup>XXVII</sup> Rō ma laka rōkō'cō o'do bo ḡḡosi 'deni 'do tōlē. Ne Boko'ba o'do mī kēyi 'deni rō bo gbī rōma kōmō bo, kinza mēdi ra kulōwō rō meri. <sup>XXVIII</sup> ḡḡo kō'du mo na me mo'doko toja bo kari ḡiri nime ziye 'do to'ja kinē bo 'bōwu ki'di ye kēddike ti mī kēyi. Kina ti ki'di ma 'jaa moloma kinza tēdi rō meri. <sup>XXIX</sup> Tine odo bo kōmō ziye yayi olomake rō lōḡḡo ti bo, o'doke bo laka rō 'ba ḡere Yēsu. Ma laka mo na 'do koroke bilaka ma kōzo bo tara <sup>XXX</sup> rōmōyi bo pa ḡḡosi 'do tōlē mī ndōbo 'ba Kurīsītō nime. Bo ilaḡḡa ḡḡo dīdi bo ti'di kōnyi ame kō'bōke dē ti'di mo ne zō.

### III

#### *Ti'di Dō ḡḡo Laja Laka Na Rō Dō Kiteli*

<sup>I</sup> Lōndō ma ga, olomake ti mī kēyi rōmōyi kpe 'ba ḡere Yēsu ga na. Ne 'bama 'do tileki tugu a mōto ame mugu 'deni dōḡba ziye bine ne embe dē zō, kina ti kokōnyi ye ḡḡi.

<sup>II</sup> Kina me mēdi miya ziye i'dike kōmōye kandi laka di zi bi naga nima. Ya bō lende kēnyē naga nima kēdi kōnyō ti dōlētī 'bēnni 'ba akilele tō nima rō yawa. <sup>III</sup> Lijē 'bēnni nima inza du kōto te rō 'ba Boko'ba, ze ame dumōtu bo ti tigo 'ba Nyi Kōto Laka dubi ḡḡo ako'do 'ba Yēsu Kurīsītō ne ze na ḡere rō 'ba bo ga. Kina dikali 'deni rō ma laka lende 'ba bilaka lesi na dē ti ki'di ze rō 'ba Boko'ba.

<sup>IV</sup> Ne odo kiya te dōlētī na pele kēdi ki'di wa rō 'ba Boko'ba, ti kēdi gbī rō ma laka zō, ti ki'di ma gbī mēdi rō 'ba Boko'ba rō dō kiteli di dō ya ma laki pili. <sup>V</sup> Ilele ma mōlo mī tō'dō dō modōmōta di pōtō ma kōyō ma. Ma rō Yisarele di mī kupō Benyimona, kupō ze na mōlo rō Yudayi kako di zi 'bu ze lōbu ga. Ma rō Parosi, bō kōnyō toro kō'du ki'di 'ba bilaka ze ga. <sup>VI</sup> Moworo tōnē

bine kulöwö todo gomö ro bilaka 'ba kanisa. Boto moto ame ngi go kiya te mola wa ma koto moto kinza toro mo di mi kö'du ki'di 'do tedi ro ma laka komo Boko'ba ne inza du te.

<sup>VII</sup> Ne wa ma molo naga nima pili kozo mori ko'do ni ne, mongo 'deni ngi le'jete kozo wa ma yawa go wa ame Kurisitö ko'do ne. <sup>VIII</sup> Ro ma laka mongo dölöti ni 'deni ngi pili kozo wa ma yawa römöyi tikali Yesu Kurisitö ro nere ma na mbiri ro do kiteli. Mola go wa naga nima 'deni pili go wa ma bo ko'do zo. Mongo lijé pili 'deni ngi kozo yöri tara <sup>IX</sup> 'do medü ro akoto ti Kurisitö go ndobo abo ki'di ma ro ma laka komo Boko'ba. Mi'di doma 'deni go lende 'ba Kurisitö go kö'du mo na Boko'ba ko'do ma 'deni ro ma laka komo bo. Ne tine inza go ako'do laka ma 'ba toro kö'du ki'di abo. Boko'ba i'di ma 'deni medü ro ma laka komo bo römöyi mi'di doma go lende 'ba Kurisitö. <sup>X</sup> Wa ma mo'doko na nge ro tikali Kurisitö. Bo na kodo 'deni di mi töle, go kö'du mo mo'doko 'do tedi ti tigo abo kina gbi kozo 'ba bo tara tombi gomö ti töle. <sup>XI</sup> Kina Boko'ba ti koja ma ngi yaga di mi töle.

### *Riña Ro Ma Kodoro*

<sup>XII</sup> Tine minza tyeni mo giri nime te mikali Kurisitö 'deni lipo mi koto, kina minza gbi ro tiya mo te Boko'ba i'di ma 'deni mi koto kinza a ma kenyé yimö. Medü gba ro togbo roma 'do tikali Kurisitö ngi lipo mi koto, römöyi go kö'du mo na me Yesu Kurisitö koza ma ro 'ba bo.

<sup>XIII</sup> Löndö ma ga, ro ma laka mikali Kurisitö de ngi gba lipo mi koto. Medü gba mi riña döli kozo bilaka ame di mi riña döli abo ko'ba njalo 'ba wa ma bo kiteli 'deni naga de ne tara. <sup>XIV</sup> Tine mi'di roma 'deni tiriña ro ma kodoro tari tömö bi 'ba tote mo 'do mo'ja kpa közi. Mo'do 'deni tara 'do mo'ja kpa közi ame Boko'ba koja Yesu tideki ma dömöyi mo ne, kina ro loma ti bo mitoro.

<sup>XV</sup> Ya ma komo kopö mi kö'du 'ba Boko'ba naga ti kuti gbi go lende ma

nime. Ne odo kutike de pele gomo Boko'ba ti kileme 'jaa ziye 'do tikali mo laka. <sup>XVI</sup> Ma do kiteli mo wa ame ga Boko'ba kileme 'deni zize pili ro kotokoto to'do mo ne, na go do'doke nduwé darike timo.

<sup>XVII</sup> Löndö ma ga, ö'böke nduwé toloma kozo 'bama kina i'dike komoye go ya naga nima mi löngö ye yayi kedü koloma kozo ma toné ko'jake ze doloma ne tara. <sup>XVIII</sup> Ya moto ga edü 'deni ame loma 'benni ga kileme lijé ro bo ndo'ji 'ba lende 'ba töle 'ba Kurisitö nime. Kina miya 'deni toné molo bine ziye 'do ki'dike komoye kandi laka di zinni. Kina me medü mileki 'deni gbi miya ziye ro komo toto. <sup>XIX</sup> Ya naga nima njburunburu 'benni na mi Gehena, römöyi wa ma lijé koro na nge ro ako'doko 'ba yida rönni ga, kina lijé ngi ro do kombi go wa ame ga dene go lijé ki'di lende mo ra kaya rönni ne. Meri 'ba wa 'ba dolijo nime na lijé ki'di ngi nge kö'bö dönni. <sup>XX</sup> Ne ze 'beze ma ze tiye nime go bi 'beze na ro do yayi 'ba mitoro. Kina me dedü 'deni ro toda do tileki 'ba nere ze Yesu Kurisitö di yöyi tomo ze yaga di mi töle. <sup>XXI</sup> Kina ti tigo mbembé abo kuyi yida ro 'ba do yayi ma 'beze nime 'deni ngi go kedü kozo ma kele köbö 'ba bo 'ba mitoro nima tara, römöyi tigo nima i'di wa pili 'deni kuwö do bo.

## IV

<sup>I</sup> Kpe löndö ma ga ame mo'ö ye kulöwö ne, lende 'be'ö roma sowa römöyi kpe na 'deni ki'di ma ro lojo, kina kpe na gbi ro akileme laka 'ba laja ma zi Boko'ba. Go kö'du mo na miya ziye 'do tö'bö tuwö do lende nime ti tigo 'ba nere Yesu.

### *Toco To'do Lende Laka*

<sup>II</sup> Kpe Ewodiya ni ti Sunduké, moco ziye tuti do lende ro go roye kozo ame nere Yesu ko'do ye 'deni ro lami ne. <sup>III</sup> Tine ni ame ko'do ndobo nime ro ma laka tö ne, milende ziyi 'do kokonyi 'ja naga nime 'de tuti do lende ro go rönni, römöyi lijé na kogbo rönni 'deni

laka tiya laja laka 'ba Boko'ba koto tō gbī ti Kilemeneti ni ti ya mōto ga, Boko'ba ugu möyi lijē 'deni pili mī buku abo ame bo kugu möyi ya ma ti didi ma ḡburuḡburu naga 'deni yimo ne.

<sup>IV</sup> Kpe pili 'do kö'bōke nduwē ro loḡo rōmöyi kpe 'deni ro 'ba ḡere Yēsu. Kina me mēdi mileki gbī mose ziye, ö'bōke ro loḡo. <sup>V</sup> I'dike 'do bilaka kikali ako'do 'be ga ēdi pili ro ma laka rōmöyi tako 'ba ḡere Yēsu owo dē kpe. <sup>VI</sup> Kinza kolomake dē ti komo kilē'di go wa mōto. Ne odo kiya te kēddike ti gomō umōtuke Boko'ba ko'doke yē'di zi bo kiyētike go wa ame ga pili ko'dokoke ne zi bo. <sup>VII</sup> Kina bo ti kiyēyi dōki'di ye 'deni ḡḡi rōmöyi kpe 'ba Yēsu Kurisito ga na. Mī keyi abo ame ro do kiteli kebe wa pili ne ti kitata ye kinza komo kilē'di ti tikere koḡbenḡbe ye ra.

<sup>VIII</sup> Ma ro ḡburuḡburu mo na me miya ziye löndö ma ga, ö'bōke ḡere tomeri lende laka ame bilaka pili kēdi kubī gomō ne. Meri 'ba lende laka ame kinza wa mōto ma yawa yimo ne na 'do kēddike timo, ti lende ma kele kinza wa mōto ma kēnyē yimo ti wa ame ga 'do kokonyi bilaka kinza wa mōto ma kirasi mo ne. <sup>IX</sup> Kina o'doke wa tōnē ga ko'jake moloma ro to'do mo kuwōke gbī moloma ro tiya kö'du mo ne. Wa naga nime na odo ko'doke 'deni Boko'ba ti kiyēyi dōki'di ye ḡḡi bo kö'bō tiye.

### *Yēē Ma*

<sup>X</sup> Ma ti mī keyi ro mbēmbē mileki yē'di mo zi ḡere Yēsu rōmöyi ilenoke kpa kori 'ba ako'c 'be ma gomā 'deni 'böwu teyi di pōtō ame tōnē gomō kigabi 'deni sowa ne. Mikali ḡḡi ro ma laka ēddike tomeri ma, tine kori na kinza ziye 'do kilemeke zō. <sup>XI</sup> Minza miya nime go leri 'ba roma. Toloma ḡere go wa ame ga 'do ko'do rōnni zō ne ikali roma 'deni. <sup>XII</sup> Mandi 'deni mī loma 'ba tēdi ro leri gbī ti ame ti wa ro ma konya ne. Miyandi roma 'deni mōlo

laka ti 'jo 'ba lende 'ba 'do toloma liya di mī go bi ame ga pili mēdi teyi ne. Tēdi ti akonyo ro ma konya ala pele ḡḡi ro 'bö kpaki ro ma koriya zō. Kina gbī ma 'do tēdi ti wa ro ma konzi ala ro leri kpaki ro ma koriya zō. <sup>XIII</sup> Kurisito i'di tigo 'deni zō ta'da wa naga nime timo. <sup>XIV</sup> Ne kpe gbī o'doke 'deni laka ame kokonyike ma di mī gomō nime ne.

<sup>XV</sup> Kpe löndö ma ga ame mī Pīlipōyi, ikalike 'deni tōnē mari dogba tiya laja laka 'ba Boko'ba ziye ne kpe na ḡere koto kokonyike ma. Mī tēnyī ma di Makedoniya bilaka 'ba kanisa ma laki okonyi ma dē ti wa ma kozo ḡirisi, tine kpe na ḡere ki'dike zō. <sup>XVI</sup> Pele tōnē ko'ja mēdi Tesalonika ojake wa ame ga mēdi ro leri mo ne gbī zō mī konzi. <sup>XVII</sup> Minza miya nime go ma mo'doko kpa közi 'be, tine miya tara rōmöyi mo'doko 'do Boko'ba kileki go bi mo ziye ro yēyi ma laka. <sup>XVIII</sup> Wa ame ga pili kojake ne ömō 'deni zō ki'di ma 'deni ro bo wa. Epapodito i'di 'deni zō minza kpe ro leri. Lijē 'deni kozo akumu ame koḡma zi Boko'ba 'do tato kele mo kiyēyi mī bo ne. <sup>XIX</sup> Bo Boko'ba ma na ro bo wa ma do kiteli. Bo ti ki'di Yēsu Kurisito 'deni ḡḡi koja go wa ame ga pili kēddike ro leri mo ne ziye.

<sup>XX</sup> Akilēlu kēdi zi bo 'bu ze nduwē ro ḡburuḡburu. Amini.

### *Akumötö*

<sup>XXI</sup> I'dike mōtö ma zi ya ame ga pili ro 'ba Yēsu Kurisito ne. Löndö ame ga tō bine ne umötö ye pili laka. <sup>XXII</sup> Bilaka 'ba Boko'ba ma bine pili, ma kulowö mo ya ma liḡo 'ba bo doliḡo ma löbu umötö ye pili. <sup>XXIII</sup> Lende keyi 'ba ḡere Yēsu Kurisito koloma tiye.

## Akugu 'Ba Polo Zi Kanisa Ma KOLOSE

I Ma Polo mo ame Boko'ba kigeli ma 'deni go ako'doko abo ro bo laja 'ba Yesu Kurisitö ne, ze ti löndö ze Timatiyo na me II dedä dugu waraga nime ziye kpe bilaka 'ba Boko'ba ame ga mi Kolose ne, kpe ame ga 'deni ro löndö ma ki'di dönni go lende 'ba Kurisitö ne. Yeyi ti lende keyi 'ba Boko'ba 'bu ze koloma koto tiye.

### *Mötu Ti Yee'di*

III Dedi nduwë dileki yee'di kembe zi bo Boko'ba 'bu 'ba Yesu Kurisitö nere ze mi mötu ko'do ze goye. IV Römöyi duwö lende mo 'deni ma ki'dike doye go kö'du 'ba Yesu Kurisitö, ko'oke bilaka 'ba Boko'ba pili V mi komo ki'di go yeyi nime kikeki 'deni dömöyi ye mitoro ne. Lende mo ga na kuwöke 'deni tonë mi kada ma gogo laja laka 'ba Boko'ba mo komo ziye. VI Laja laka edi kita'ba 'deni ngi kana kote mi dolingo kozo ma kedä kana gbi mi löngö ye yayi kisaki molo di mi kada mo tonë dogba kuwöke teyi kikalike go yeyi 'ba Boko'ba laka ne. VII Eapora bo laja lepä ze ma do'ö kulöwö ne na kiyandi ye timo. Bo inda'ba laja 'ba Kurisitö 'deni do mi koto bo kiyandi ye. VIII Ako'ö nima Nyi Koto Laka ki'di ziye ne bo na kiya gomo zize.

IX Go kö'du mo na me dedä dumötu 'deni nduwë goye molo tonë duwö lende 'be ne. Dititi bo Boko'ba kodo akikali 'ba ako'doko abo lo miye keddike ti akikali pili mi Nyi Koto Laka. X Kina 'do loma 'be kedä ko laka ro 'ba bilaka abo 'ba nere Boko'ba ko'bo tiyeyi doki'di bo, lende ko'do 'be ga pili kedä ro ma laka ti akikali mo nduwë ro do kiteli. XI Dumötu bo Boko'ba tigo löbu do kiteli abo kogbo ye to kpe kitigo, kombike gomo ti doki'di keddi ti

longo, XII kilekike yee'di zi bo römöyi bo ilejo ye 'deni tinda'ba wa tonë ga kikeki zi bilaka abo ga mi nere löbu abo 'ba bi koro ne. XIII Bo na komo ze 'deni kolo ze di mi tigo 'ba nere 'ba bi kolu ko'de ze mi nere löbu 'ba kole abo nime bo ko'ö kulöwö ne. XIV Ti bo kole mo na me kutë goze 'deni kola ze go lende kenyë ze ga.

### *Yesu Na Ro Kinë Boko'ba*

XV Kinë Boko'ba boto o'ja dë, tine kole abo na ro kinë bo mo ame kileme 'deni zize. Bo na ro kole döndende 'ba Boko'ba ro bo do wa pili. XVI Römöyi ti bo na me wa pili 'ba mitoro ni ti doyayi ko'ba rönni, ma ko'ja kinë mo kpaki ti ma kinza ko'ja kinë mo dë naga, pili ro go malayika ni ti wa ma ti közi kakpa ti tigo naga. Ti bo na me wa pili ko'ba rönni 'deni toro bo. XVII Gba kinza wa naga nime ko'ba rönni dë bo edi 'deni molo yayi. Ti bo na me wa naga nime pili kedä mi go bi mo ga ne. XVIII Kozo ame do na do yida ro ne tara, bo na ro do kanisa. Bo na ro tisaki mo, bo na ro döndende 'ba tado di mi tolë 'do bo na kedä ro löbu do kiteli do wa pili. XIX Go akiteri abo 'ba Boko'ba na ma bo koweli kole abo nime kolo kinë bo pili teyi. XX Ti bo kole na me Boko'ba ko'de wa pili 'ba mi doyayi ni ti mitoro 'deni kinda'ba minni koto ti bo go lende 'ba roma kole abo nime kulöwu bine do ngeri ne.

XXI Ne ma 'beye, tonë pa bine kpe ro ma kowo di ro Boko'ba ro bo ya abo ga. Meri 'be ti lende ko'do 'be ga pili ro ma kenyë. XXII Ne pele tara bo enyi ko'de ye 'deni tinda'ba miye koto ti bo ti tolë 'ba kole abo ame yida romo kolë bine ne. Bo o'de ye 'deni go keddike zi bo koto laka kinza a ma kenyë moto komo bo. XXIII Tine ziye ti tö'bö mi kori 'ba ti'di do go lende abo, kinza kebe kuyike kpeye dë kpe 'böwu yaga di ro yeyi mo tonë keddike ti komo ki'di gomo mi kada ma laja laka 'ba Boko'ba komo ziye ne. Laja laka uwöwö rönni 'deni kote mi doyayi, ame ma Polo gbi ro bo laja mo ne.



### *Pɔlo Bɔ Laja*

XXIV Kina me le'jete ma ngi ro lonɔ go gomo nime medi mombi go lende 'be ne. Ti mo'do ngi ndo mote koso gomo 'ba Kurisitö ma kileke gba nime mi yida roma go kö'du 'ba yida ro bo ame ro kanisa ne. XXV Ma 'deni ro bo laja 'ba kanisa. Boko'ba na ki'di ma 'deni kpamo 'do tuwöwö laja laka abo pili ziye. XXVI Mi kada 'ba 'bu ze löbu tonë ga pa bine laja laka nime oloma 'deni ro ma kusu. Tine ma le'jete ileme 'deni yaga zi bilaka abo ga. XXVII Ako'doko abo 'ba Boko'ba na 'do lijë kikali 'jo 'ba lende kusu abo tonë ame yeyi ma löbu keddi zi ma kinza kikali bo molo naga. Omba lende ma kusu mo tonë na me, Kurisitö eddi 'deni miye. Kina ti keddike ngi ti komo ki'di go löbu abo mo tonë.

XXVIII Lende 'ba Kurisitö na me deddi duwöwö zi bilaka pili. Di'di komo kandi mo 'deni diyandi wa 'doyi ti akikali mo ga 'do ko'de yi moto komoyi kopo yaga ro akoto ti Kurisitö komo Boko'ba. XXIX Go 'do to'do mo na me medi mulö doma mogbo roma ti tigo ame pili Kurisitö ki'di zo mi ndobo abo nime ne.

## **II**

I Mo'doko ziye 'do kikalike do kulö ma nime laka ame medi mulö doma goye kpe bilaka 'ba Kolose ni ti Lodikiya gbi ti ma konzi moto ga ame kinza ko'ja kinë ma de ne.

II Medi moco miye go kinda'bake doki'di ye ti koto mi ako'o 'do keddike ro mori mi akikali ma laka tikali go a 'ba Boko'ba tonë pa ro ma kusu, ame kina ro Kurisitö ne. III Bo Kurisitö na ki'di mori mbembë 'ba Boko'ba nime 'deni ziye ro lende kikali abo.

IV Medi miya ziye nime kinza kowasa ma kindili moto ga kebe koto ye ra yaga di mi kori nime. V Kozo ame pele yida roma kinza tiye yayi ne medi tiye mi meri. Tine ma ro lonɔ di bi tonɔ mo ma keddike ti mi koto ki'dike doye 'deni nburu laka go lende 'ba Kurisitö.

### *Loma Ro Akoto Ti Kurisitö*

VI Kina kozo ame kinda'bake Yesu Kurisitö 'deni miye ro nere ne, olo-make ti ro akoto ti bo. VII Ogboke ngira'da ye kalo mi bo kuböke roye ti bo. Ogboke roye kitigo mi ti'di doye go lende abo kozo ma kiyandi ye timo kinza kiliköke doye de. Ö'böke ti tileki yee'di ro do kiteli zi Boko'ba.

VIII Onɔoke laka kinza boto koto ye ra yaga di mi kori nime ti akiyandi rumo ro beti naga nima. Ame ka ngi ro 'ba dolinɔ nime ro kö'du ki'di ni ti dolëti ma molo ne. Tine inza du te ro ma kako di zi Kurisitö. IX Boko'ba na ma pili mi yida ro Kurisitö. X Kina me kpe 'deni ro akoto ti bo ne kpe na 'deni ti didi ma laka mo tonë. Bo Kurisitö na ro bo do malayika ni pili ti wa ame ga keddi ti kosi kakpa ne.

XI Tine tedi 'be ro akoto ti Kurisitö na kilele ye 'deni inza ro akilele ame ro 'ba yida ro 'ba bilaka lesi ne. Akilele ma 'beye ro 'ba Kurisitö ame koke lende kenyë ku'du 'deni piri mökö. XII Mi bapatisi usu ye 'deni koto ti bo. Kina me kodoke 'deni gbi koto ti bo di mi tole mi ti'di doye go tigo 'ba Boko'ba ame koja bo di mi tole ne.

XIII Tonë pa bine kpe ngi ro toku mi lende kenyë 'be ga kinzake ro 'ba Boko'ba. Ne ma le'jete Boko'ba ididi ye 'deni ti Kurisitö. Bo ola ze 'deni go lende kenyë ze ga pili. XIV Kogba wali löbu tonë goze ne bo upupu 'deni pili yaga. Bo oga 'deni ngi ko'do ti kabi romo kutoti ti Yesu do ngeri. XV Ti tole 'ba Kurisitö do ngeri na ka'da tigo löbu ni ti wa ma ti kosi kakpa naga 'deni pili. Oja lijë 'deni yaga bi kopo go konɔ ma bo Boko'ba ka'da lijë 'deni.

XVI Kina me kinza boto moto kebe tilende de kpe tiye go wa ma keddidi konyoke ala kuweke. Kinza boto moto ki'di kö'du de kpe ziye go lende 'ba kada ma koro ala karama 'ba nyepe la'ja ni ti kada 'ba ro kindawo. XVII Lijë wa naga nima pili do mbeli 'ba wa ma keddi ko'do roni naga nime na ka, ame Kurisitö na ro

gogo mo ne. <sup>XVIII</sup> Kinza ki'dike bɔto mɔto kudöli ye dē kiya te uburuke roye 'deni go kinza tumötu malayika kɔzo 'benni. Ɔdo kedi pele ro akileme na bo kiya te bo o'ja, do kombi abo nima ka ro ma sari. Meri kenyē abo ma mi bo na ka'da bo 'deni. <sup>XIX</sup> Bo ope kōzi bo 'deni di go Kurisitō ame kina ro do kanisa ne. Do na kedi kogbo yida ro pili bi koto go kpa domoso mo ga tyyöbu kozo ma Boko'ba kiteri.

### *Tölē Tididi Ti Kurisitō*

<sup>XX</sup> Kpe, öleke 'deni koto ti Kurisitō kope ye ro do ngölö di mi dölēti ni ti kö'du ki'di. Ne go wa'di na kēddi kilekike roye gba 'böwu kozo iya te kpe 'ba doliŋo? <sup>XXI</sup> Kö'du ki'di naga nime kiya te, "Kinza ko'do ɔto dē ti a ma te. Kinza konyo a ma te dē. Kina kinza kosa ro a ma te dē gbī," ne. Eddi kuwöke domo gba go wa'di?

<sup>XXII</sup> Wa naga nime guti mo ɔdo ko'do 'deni yo na kote e'bēni rōni ngi aa bina. Lijē nima pili dɔngala ni ti kö'du 'ba bilaka lesi na ka, kinza ki'dike e'be doye dē gomo. <sup>XXIII</sup> Laka, lijē inda ngi ro akikali mi toco wa go kedi ro ma kitigo mi mötu gbī ti toto do bēri ti gomɔ mo ma ko'do yida ro kpamo k'o. Tine pele okonyi boto dē koto te ta'da ako'doko kenyē 'ba yida ro.

## III

### *Ya 'Ba Boko'ba*

<sup>I</sup> Oja ye 'deni yaga di mi tölē mi didi ti Kurisitō. Kina i'dike dōki'di ye ti go wa ame ga mitoro ti Kurisitō bi ame bo koloma 'deni ro bo domo do dōri Boko'ba ne. <sup>II</sup> A 'ba mitoro na 'do kiterike, kinza kiterike 'ba doliŋo nime dē. <sup>III</sup> Römöyī öleke 'deni tine eddike 'deni ro toloma ti Kurisitō komo Boko'ba. <sup>IV</sup> Kina ɔdo koja Kurisitō bo tididi ye 'deni kedi kileme yaga ti kodoke koto ti bo mi löbu abo.

<sup>V</sup> Kina wa ame ga pili miye ro 'ba doliŋo nime ne upöke ti koteke domo 'doyi yaga. Lijē yēri ni ti ndörö mo ti komo kilē'di ma kenyē, ti kodi ti mi kombi ni ame na ro

tumötu a ma yawa kinza ro Boko'ba ne. <sup>VI</sup> Ame go lende mo ya 'ba Boko'ba kedi kako do kole ma kinza koro lende abo ne. <sup>VII</sup> Tönē pa bine kpe olomake gbī yimo to'do mo.

<sup>VIII</sup> Tine ma le'jete iyeseke lijē pili yaga, 'diri ni ti dōki'di kenyē ti go'de'de ti dokosi ti kpa kumu. <sup>IX</sup> Kinza kunzöke bēti dē kpe zi lepī mɔto. Römöyī kinē ma molo tönē olöke 'deni yaga ti a ma kenyē mo ga. <sup>X</sup> Tine le'jete olöke kinē ma la'ja 'deni roye. Boko'ba na ko'ba abo kina me bo kedi kileŋo ye 'deni nduwē tö'bö nburu kozo kinē bo tikali bo ro ma laka. <sup>XI</sup> Kina me a mɔto inza kpe ziye ro bo löwö ala Yudayi, ma kilele ala ma kinza kilele, ma koloma ngi kozo a 'ba mökö naga tara ala ma kinza meri, atoli ala ma kinza ro atoli. Tine ma ro do kiteli mo Kurisitō na 'deni pili miye.

<sup>XII</sup> Kpe na ro bilaka 'ba Boko'ba ame ga bo k'o kigeli 'deni ro 'ba bo ne. Kina olöke kinē ma la'ja 'ba mi këyi ni ti komo kele ko'do ti, ti loma liya kinza do kombi ti lende liya. <sup>XIII</sup> Osake lende konya 'ba lepī ye ga le roye kolake lijē go wa ma lijē kirasi ziye. Boko'ba ola ye 'deni go lende kenyē kina 'do kolake lepī ye ga gbī tara. <sup>XIV</sup> Ma ro do kiteli mo inda'bake ako'o römöyī ako'o na kodob'o wa pili mi koto.

<sup>XV</sup> Lende këyi 'ba Kurisitō nime bo ki'di ne kokoko ye römöyī gomo na me bo kidēki ye 'deni ko'de ye ro kupö koto. Ö'böke ti tileki yē'di zi Boko'ba. <sup>XVI</sup> I'dike laja 'ba Kurisitō koloma kalo miye kiyandike roye ro go roye ti akikali mo ki'dike komo kandi mo ti toba ngala ti akilēlu ame ro 'ba Nyi Koto Laka ne. Ilēluke Boko'ba ti mi koto kilekike yē'di zi bo. <sup>XVII</sup> Wa pili ame ga kēddi ko'doke ala pele ro ndobo ala bo ro lende kiya, o'doke ti möyī nere Yēsu kilekike yē'di mo zi 'bu ze Boko'ba go lende abo.

### *Loma Ma Laka*

**XVIII** Kpe 'ja, uwöke dɔ mē'dē ye ga. Römöyī na tara ziye kpe ame 'deni rɔ akɔtɔ ti Kurisītō ne.

**XIX** Kpe mē'dē, ɔ'oke 'ja 'be ga. Tine kinza kō'bō dē ti mugu kinyawo.

**XX** Kpe kole ni, uwöke dɔ bɔ köyö ye ga mī wa 'doyi. Römöyī ziye 'dɔ to'dɔ mo te na ti kiyeyi dōki'di Kurisītō nɛre ze.

**XXI** Kpe 'bu, kinza kogbake dōki'di kole dē kulöwö, kinza dōki'di nni kidaki ra.

**XXII** Kpe atoli, uwöke dɔ bɔ dɔye ga ame mī doliŋɔ bine ne nduwē. Kinza ko'dɔke ndɔbɔ dē nge di rōnni tu'bölu kömönni timo. Tine o'dɔke ti dōki'di ye pili toro Boko'ba. **XXIII** Mī ndɔbɔ 'bi o'dɔ ti dōki'di kɔtɔ kɔzɔ eddi ko'dɔ zi Kurisītō, tine inza zi bilaka lesi. **XXIV** Kina bo na ti kopi bi gomɔ 'ba röyī ziyi rɔ yeyi mo tönē Boko'ba kose molo ne. Römöyī Kurisītō na rɔ nɛre bɔ dɔye pili. **XXV** Bɔ ame rɔ bɔ lende kënyē ne ti ko'ja kpa közi 'ba gomo gbi. Römöyī Boko'ba eddi ko'dɔ burē 'ba bilaka pili rɔ ma koriya.

## IV

**I** Kpe bɔ dɔ atoli ni, o'dɔke atoli 'be ga laka römöyī kpe eddike gbi ti bɔ mɔtɔ mbiri dɔye rɔ nɛre mitoro.

### *Tocɔ To'dɔ Lende Laka*

**II** Kpe pili ö'böke nburu ti mötu ko'dɔ ti bi koda ti tileki yēē'di zi Boko'ba. **III** Kina ititike Boko'ba gɔze 'dɔ ki'di do'ja kori 'ba 'dɔ tuwöwö lende kusu 'ba Kurisītō nime kileme ra zize ne. Gɔ kö'du mo na me le'jete ma mī maboso. **IV** Kina ititike bo gbi goma 'dɔ miya lende nime rɔ ma kodɔrɔ römöyī ndɔbɔ ma 'bama mo na.

**V** Mī ndɔbɔ ko'dɔ 'be mī löngö bilaka ma kinza rɔ 'ba kanisa naga nima o'dɔke ti lende kikali mo. Tine ɔdɔ kari kila'ba ra ziyi mɔtɔ kɔzɔ gɔ kele naga tara iyēti lende 'ba Boko'ba liki zinni. **VI** Ilende rɔ ma koŋmi zinni tine i'di tikɔ'dɔ kpēyi kina ti kikalike nɔgi tileki dɔ akiriti mo ga laka.

### *Ndose Ma Njburunburu*

**VII** Bɔ löndö ze Tukikö ma dɔ'ɔ kulöwö nime ti kari kiyēti lende ma 'jaa pili ziye. Bo na ko'dɔ ndɔbɔ nime 'deni kɔtɔ tize mī toja laja 'ba Kurisītō nɛre ze ti dōki'di kɔtɔ. **VIII** Gɔ kö'du mo na me mēdi moja bo kari ziye towawa dɔ mbili ye tiya mo ziye ma dēdi tondo kina gbi toco ye mī lende 'ba Boko'ba. **IX** Onesimo bɔ löndö ze mɔtɔ ame rɔ lēpi ye dɔ'ɔ gbi kulöwö kēdi ko'dɔ ndɔbɔ nime ti mī këyi ne eddi kari kɔtɔ ti Tukikö. Lijē ti kiyēti wa ame ga pili kēdi ko'dɔ rōnni bine ne ziye.

**X** Aritaroko ame kēdi tö mī maboso bine ne umötö ye gbi pili. Marako bɔ lano 'ba Baranaba ni tönē umötö ye gbi. Momeri 'bama ndose abo ti kömö 'deni ziye yayi ame gɔ koŋgɔke gɔ bo laka ko'dɔke nba rɔ bo ɔdɔ bo kömö ziye yayi ne. **XI** Yēsuwa ame kidēki gbi rɔ Yoseto ne umötö ye gbi. Lijē ya mota naga nime na nge rɔ Yudayi ma kēdi ko'dɔ ndɔbɔ tö mī tiyandi lende 'ba nɛre löbu 'ba Boko'ba. Lijē nime ogbo ma nɔgi sowa.

**XII** Epapora ma tönē rɔ lēpi ye bɔ ndɔbɔ 'ba Kurisītō ne umötö ye pili. Bo ö'bö nburu tumötu gɔye tititi Boko'ba 'dɔ kokonyi ye toro kitigɔ kandike mī to'dɔ ako'dɔko 'ba Boko'ba ti dōki'di kɔtɔ. **XIII** Topi rɔ bo nime kulöwö gɔye gbi ti bilaka 'ba Lodikiya ni ti 'ba Irapoli ne mo'ja nɔgi.

**XIV** Luka bɔ kikali dɔ wɔwɔ ze ma dɔ'ɔ kulöwö nime umötö ye pili lijē ti Dema.

**XV** Ma 'bama na me, umötöke löndö ma Lodikiya pili gbi ti Nyamba ti bilaka ame ga pili kēdi kotɔtɔ kpēnni bi mötu liŋɔ 'bēni ne.

**XVI** ɔdɔ kidēkike waraga nime 'deni kote ojake gbi kari Lodikiya 'dɔ kari kidēki zi kanisa ma yayi. Kina ti lijē koja waraga ma 'bēnni gbi kako ziye. **XVII** Iyake ndose ma nime zi Akipo te, "Omeri ndɔbɔ löbu nime Kurisītō nɛre ze ki'di yi kpamo 'dɔ koto ko dɔ 'bö mo ne."

XVIII Ma Polo mugu môtô ma nime  
ziye ko ti kôzô. Kinza ki'dike  
lende 'ba toboso ma nime dë kudölu  
di doye. Lende këyi 'ba Boko'ba  
koloma tiye.



## Akugu Ma Dɔgba 'Ba Polo Zi Kanisa Ma TESALONIKA

### *Polo Ileki Yëë'di*

<sup>I</sup> Ze Polo ni ti Silibano ti Timatiyo dugu waraga nime ziye kpe bilaka 'ba kanisa ma mi Tesalonika, kpe ame 'deni ro 'ba 'bu ze Boko'ba ti nɛre ze Yësu Kurisito ne. Dumoto ye, dititi Boko'ba 'do bo ki'di yeyi ziye kolomake ti mi keyi.

<sup>II</sup> Dedi nduwë ro to'do yëë'di zi Boko'ba goye pili. Dolo'bo de di bi tititi bo 'do tokonyi ye. <sup>III</sup> Do'do yëë'di zi 'bu ze Boko'ba go ame ti'di doye go lende abo ki'di ye 'deni kuyike to'do lende ma laka. Yëë'di keddi gbi zi bo go ame to'ɔ roye ro go roye ki'di ye 'deni kogboke roye laka tokonyi roye ro go roye. Do'do yëë'di gbi zi bo go ame ti'di doye go tileki 'ba nɛre ze Yësu Kurisito ki'di ye 'deni keddike ti doki'di keddä.

<sup>IV</sup> Londö ze ga, do'do yëë'di zi Boko'ba romoyi dikali 'deni bo ɔ'ɔ ye kigeli ye ro 'ba bo ga. <sup>V</sup> Dikali a nime 'deni romoyi mi kada ma tone do'de laja laka abo ziye ne, duwöwö de nge ti lende 'ba kpeze tine ti tigo 'ba Nyi Koto Laka. Kina di'di doze gbi go laja laka nime ti doki'di koto. Ikalike loma ze ma tone doloma mi longo ye ne di'di roze 'do tokonyi ye.

<sup>VI</sup> Mi kada naga nima yayi olo-make gbi ro to'do mo kozo 'beze ma ti nɛre ze Yësu. Ö'böke ti'di doye go lende abo gomo keddi kodo pele roye ro mbembë. Tine Nyi Koto Laka i'di ye ngi kolomake ro lonɔ. <sup>VII</sup> Go kö'du mo na me ya ame ga pili mi Makedoniya ni ti Giriki ki'di donni 'deni go lende 'ba Yësu ne o'doko 'deni gbi 'do tedi ti doki'di keddä kozo 'beye tara. <sup>VIII</sup> Lende 'be i'di bilaka ma konzi 'ba mi doyyai naga nime 'deni kuwö do lende 'ba nɛre ze Yësu. Bilaka pili uwö 'deni ma

ki'dike doye go lende 'ba Boko'ba. Wa moto inza kpe kulöwö ma 'do diya zinni go lende 'be. <sup>IX</sup> Lije edi 'deni ro tiya lende 'ba mi kada ma tone dari dogba mi longo ye ne ro go ronni. Lije edi gbi ro tiya mo ma kolake go akoro 'deni kilekike toja laja 'ba Boko'ba ma ti didi ame bo na nge koto kpoki 'do bilaka koro ne. <sup>X</sup> Bilaka naga nime pili edi gbi tiya mo ma keddike 'deni ndo toda do tako 'ba Yësu kole 'ba Boko'ba ma bo keddi kako di mitoro. Bo na Boko'ba ki'di 'deni kenyi kodo yaga di mi tole. Kina me bo komo ze 'deni di zi ya 'ba Boko'ba ame keddi kako do bilaka ne.

## II

### *Ndobo 'Ba Polo Di Tesalonika*

<sup>I</sup> Londö ze ga, ikalike 'deni lingere ze ma tone dari dogba ziye bine ne iliko de ngi ro yawa. <sup>II</sup> Ikalike kosi kasi ma tone ko'do zize di Pilipoyi kiti'ja ze kulöwö gba kinza dari ziye yayi ne 'deni. Ne Boko'ba ame ro bo konggo goze ne i'di tigo ngi zize diya laja laka abo ziye ro do ngolo ya moto ga keddi kiya kpa pele roze.

<sup>III</sup> Tone dedi toco mo ziye 'do ti'di doye go lende 'ba Boko'ba ne lende ze pili ro ma laka kinza ama kenyë moto yimo. Kina du'bölu boto de gbi. <sup>IV</sup> Boko'ba na kikala ze 'deni ro ma laka 'do diya laja laka abo zi bilaka. Kina me dedi diya 'deni ko tara. Lende naga nime dinza diya tiyeyi doki'di bilaka timo roze. Tine dedi diya kozo ma Boko'ba ko'doko zize 'do tiya mo. Bo na ro bo ame keddi kiyozo meri ze ga kikali gomo gbi pili.

<sup>V</sup> Ikalike 'deni tone dedi tiya laja laka 'ba Boko'ba ziye bine ne, diya kpa konmi de 'do tu'bölu ye timo. Kina Boko'ba ikali gbi dindende ye de 'do to'ja wa moto di ziye. <sup>VI-VII</sup> Kozo ame ze ro bo laja 'ba Kurisito ga ne, ma dedi dedeki wa ra pele di ziye dene inza gbi ro ma kenyë. Ne di'di ye, ala bilaka moto ga de 'do koro ze. Diliya roze ngi

ziye kɔzɔ ma ame kɛdɪ kɪlɛlu dɔ kole 'bɛnɪ ga ne tara. <sup>VIII</sup> Dɔ'ɔ ye ŋgɪ rɔ dɔ kiteli gɔ kɔ'du mo na di'di gbagba ze 'deni gɔye. Do'dɔkɔ tiya laja laka 'ba Bɔko'ba ziye gbɪ togbɔ rɔze ti tigo pili 'dɔ tokɔnyi ye.

<sup>IX</sup> Lɔndɔ ze ga, diya lende nime rɔmɔyɪ omerike ndɔbɔ ma do'dɔ ti tende 'ba rɔze 'deni. Mɪ kada ma dɛdɪ rɔ tuwɔwɔ laja laka 'ba Bɔko'ba ziye naga do'dɔ ndɔbɔ 'ba gbagba ze ti kɔzize kote kada kote korɔndɔ rɔmɔyɪ kinza dɛdɪ ra rɔ kpaɲbiri ma lɔbu ziye.

<sup>X</sup> Kpe 'beye ikalike 'deni ma do'dɔ ye rɔ ma laka kpe ame ga ki'dike dɔye gɔ lende 'ba Yɛsu ne, dirasi wa mɔtɔ dɛ gbɪ ziye. Bɔko'ba ikali lende nime gbɪ. <sup>XI</sup> Rɔmɔyɪ ikalike 'deni ma do'dɔ ye pili laka kɔzɔ 'bu ame kɛdɪ ko'dɔ kole 'ba gbagba bo ga rɔ ma laka ne tara. <sup>XII</sup> Dɔ'bɔ nduwɛ rɔ toɔ mo ziye 'dɔ ki'di kolomake ti mɪ kɛddɪ kinza tikere. Kina dose 'deni gbɪ tɔnɛ ziye 'dɔ koroke Bɔko'ba mɪ loma 'be ma mɪ dɔliɲɔ nime rɔmɔyɪ bo ti kɛdɛki ye 'deni ŋgɪ rɔ 'ba bo ga mɪ kada ame bo kɛdɪ kako 'deni kada mɔtɔ rɔ ɲere ma lɔbu 'ba dɔ wa pili ne.

<sup>XIII</sup> Wa mɔtɔ ma do'dɔ yɛɛ'dɪ nduwɛ gbɪ rɔ mbɛmbɛ zi Bɔko'ba gɔmo na me, rɔmɔyɪ mɪ kada ma tɔnɛ diya lende 'ba Bɔko'ba ziye uwɔke ŋgɪ rɔ ma laka ki'dike dɔye gɔmo. I'dike dɔye ŋgɪ gɔmo dɛ ɲge kɔzɔ lende 'ba bilaka, ne tine ŋgɪ lipo rɔ lende 'ba Bɔko'ba mo bi mo. Rɔ ma laka lende 'ba Bɔko'ba na ŋgɪ, kpe ame ga ki'dike dɔye gɔmo ne i'di ye 'deni kɛddike rɔ ma laka.

<sup>XIV</sup> Lɔndɔ ze ga, ɛddike 'deni gbɪ tombi gɔmɔ ti mɪ kɛddɪ kɔzɔ 'ba bilaka 'ba kanɪsa 'ba Bɔko'ba ame ga mɪ dɔyayi 'ba Yudayi ne tara. Lijɛ 'deni rɔ 'ba Yɛsu Kurisitɔ kina me Yudayi kɛdɪ 'deni rɔ todɔ gɔmɔ rɔnnɪ gbɪ kɔzɔ ma tɔnɛ bilaka 'ba dɔyayi 'be yayi koloma to'dɔ mo ziye ne. <sup>XV</sup> Yudayi tɔnɛ ga na, lijɛ bɔ kupɔ ɲere ze Yɛsu gbɪ ti bɔ kumɛ lende 'ba Bɔko'ba ma mɔlo naga,

lijɛ na gbɪ tɔnɛ koga ze yaga di mɪ gawo mɔtɔ ga. Wa ko'dɔ 'bɛnnɪ ga i'di dɔki'di Bɔko'ba 'deni kata rɔnnɪ. Kina lijɛ kɔ'bɔ ŋgɪ rɔ ya ti bilaka pili. <sup>XVI</sup> Lijɛ oma tota ze di bi tiya lende ziye kpe ma kinzake rɔ Yudayi naga kinza kɔmɔ ye ra yaga di mɪ tɔlɛ. Kina me wa nime i'di ndɪ lende kɛnyɛ 'bɛnnɪ ga 'deni ŋgɪ kɛddɪ. Ma rɔ ɲburuɲuru mo tine ya 'ba Bɔko'ba ɛdɪ 'deni dɔnnɪ.

### *Meri 'Ba Pɔlo*

<sup>XVII</sup> Ne 'beze lɔndɔ ze ga, tɔnɛ ya mɔtɔ ga ki'di ze dɛnyɪ mbowa yaga di mɪ lɔngɔ ye ne dɛdɪ tomeri mo 'dɔ tileki tɔngɔ ye gbɪ. Dɛdɪ nduwɛ rɔ topi rɔze 'dɔ tileki tari ziye yayi. Tine ame do'ja kinɛ ye dɛ pele ti kɔmɔze kɔ'du 'be ɔ'ɔ rɔze sowa. <sup>XVIII</sup> Ze pili do'dɔkɔ 'dɔ tileki tari ziye yayi. Ma Pɔlo mopi rɔma 'deni mɪ konzi 'dɔ tileki yayi tine Satani ola ze dɛ. <sup>XIX</sup> Do'dɔkɔ 'dɔ tari tori ye rɔmɔyɪ bɔtɔ mɔtɔ inza ma kebe ye ti ti'di dɔki'di ze kɛddɪ rɔ lɔɲɔ 'dɔ ki'di ze dɛdɪ rɔ dɔ kombi gɔ ndɔbɔ ze kɔmɔ ɲere ze Yɛsu mɪ kada 'ba tileki abo kako dɔliɲɔ nime bine. <sup>XX</sup> Kpe na ti kɛddike rɔ lɛbɪ ma dɔ kiteli zize 'dɔ ki'di ze dɛdɪ rɔ lɔɲɔ.

## III

<sup>I</sup> Kina ma rɔ ɲburuɲuru mo tine meri 'ba 'dɔ to'ja kinɛ ye na kupɔ ze 'deni ŋgɪ rɔ tupɔ. Gɔ kɔ'du mo na diya te ma laka mo zi Timatiyo 'dɔ kola ze kutu ze mɪ Ateniya bine, <sup>II</sup> gɔ doja bo kari ziye yayi. Bo na rɔ lɔndɔ ze ame ko'dɔ ndɔbɔ 'ba tiya laja laka 'ba Kurisitɔ nime gbɪ bi kɔtɔ tize. Do'dɔkɔ 'dɔ bo kari kikɛtɪ ye ti'di dɔye gɔ lende 'ba Bɔko'ba ti mɪ kɛddɪ <sup>III</sup> kinza bɔtɔ mɔtɔ kileki ra yi'bɔwu di zi tikere 'ba gɔmo ame kɛdɪ ko'dɔ ye ne. Kpe gbɪ ikalike 'deni rɔ ma laka wa ma Bɔko'ba ko'dɔkɔ di zize na ma 'dɔ dombike gɔmɔ ti mɪ kɛddɪ. <sup>IV</sup> Tɔnɛ dɛdɪ gba tiye yayi ne diya 'deni mɔlo ma 'dɔ dombike gɔmɔ mo kɔzɔ a nime te. Kina me kikalike 'deni kɛdɪ ko'dɔ rɔnnɪ tara. <sup>V</sup> Gɔ kɔ'du 'ba meri 'be ame kupɔ ma 'deni ŋgɪ rɔ tupɔ ne

na me moja Timatiyo 'do kari tongo mo do eddike ngi nduwë ti'di doye go lende 'ba Boko'ba. Ma ti meri mo bine motoga Satani ti kususu doye 'deni ki'di ndobo ze nime kilikö ro yawa.

### *Longo 'Ba Polo*

<sup>VI</sup> Ne kina me Timatiyo kileki kako di ziye dayi kiya te eddike nduwë ro ma kitigo mi meri 'be ti'di doye go lende 'ba nere Yesu gbi to'c roye ro go roye, ze 'deni ro longo ro mbembë go lende mo. Bo ako gbi kiya zize ma keddike nduwë ti mi keyi tomeri goze 'do to'ja kinë ze gbi kozo ame dedi timo bine ne tara.

<sup>VII</sup> Löndö ze ga, lende 'be ame keddike nduwë ro ma kitigo mi meri 'be ti'di doye go lende 'ba Yesu ne, i'di ze 'deni ngi ti mi keddï pele di mi gomo mbembë nime kedï ko'do ze ne. <sup>VIII</sup> Ame dikali 'deni kö'böke ro akoto ti nere ze Yesu ne lende mo ididi ze 'deni ngi ro ma laka.

<sup>IX</sup> Go kö'du mo do'do yeë'di ro mbembë zi Boko'ba go lende 'be. Bo i'di longo ma löbu ro do kiteli 'deni zize go lende 'be. <sup>X</sup> Dedi nduwë toma'jo roze zi bo kote kada kote korondo 'do bo ki'di ze to kpe do'ja kinë ye ti komoze. Kina gbi 'do diyandi ye ti wa ame ga kikalike de gba mi loma 'ba ti'di do go lende 'ba Yesu Kurisitö nime ne.

<sup>XI</sup> 'Bu ze Boko'ba ti nere ze Yesu kokonyi ze to kpe tari ziye yayi. <sup>XII</sup> Nere ze Yesu ki'di ak'o ma do kiteli abo kedï tiye to'c roye ro go roye gbi to'c bilaka pili nduwë ro mbembë kozo ame do'c ye ne tara. <sup>XIII</sup> Do ak'o ma do kiteli kedï 'deni tiye kozo a nime te ti keddike ngi ti mi keddï. Kina ti koroke 'deni ngi ro ma kopo kinza lende kënyë moto komo 'bu ze Boko'ba mi kada ma nere ze Yesu kedï kileki 'deni kako dolingo nime ti ya ame ga ro 'ba bo ne.

## IV

### *Ako'doko 'Ba Boko'ba*

<sup>I</sup> Löndö ze ga, do'doko tiya mo gbi ziye 'do kö'böke to'do wa ame ga Boko'ba ko'doko ne. Ze na tonë diyandi ye ti wa naga nima kina me keddike 'deni ro to'do mo. Ne do'doko toco mo ziye ti közi kakpa 'ba nere ze Yesu to'do mo ro do kiteli. <sup>II</sup> Ikalike ndose 'ba nere ze Yesu naga nime 'deni laka.

<sup>III</sup> Wa ma Boko'ba ki'di kö'du mo 'do ko'doke na ro lende laka abo kinza yeri ko'do. <sup>IV</sup> Kpe botoni pili ziye tikali togbo do yida roye ga mi kori mo ame ro ma koro zi Boko'ba ne. <sup>V</sup> Kinza ki'dike kö'du 'ba tö'do ti ro de koso doye kozo 'ba ya ma kinza kikali Boko'ba de naga. <sup>VI</sup> Togbo do yida ro kozo a nime te na ti ki'di kolomake kinza ko'doke komo riyö zi löndö ye ga ala gbi tirasi wa moto teyi go kö'du 'ba 'ja.

Tönë molo bine diya 'deni yaga ziye kinza ko'doke lende kënyë naga nime de romöyi ya ame ga pili ko'do ne Boko'ba edi kodo karama domo. <sup>VII</sup> Ma tonë bo kidëki ye ti'di doye go lende abo ne bo idëki ye de 'do to'do lende kënyë ma kozo yeri ni. Tine lende laka abo na bo kidëki ye to'do mo. <sup>VIII</sup> Ya ame ga kilagi lende ze nime ne lende 'ba bilaka lesi na de lijë kedï kilagi, lende 'ba Boko'ba ame ki'di Nyi Koto Laka 'beni ziye ne na.

<sup>IX</sup> Tine go lende 'be wa moto inza kpe ma 'do diya ziye go lende 'ba to'c roye ro go roye romöyi Boko'ba na kiyandi ye 'deni to'do mo. <sup>X</sup> Kina me keddike 'deni ro to'c bilaka 'ba kanisa ame ga pili mi doyayi 'ba Makedoniya yayi ne. Ne pele dedï doco 'deni nduwë ziye 'do ko'oke lijë ro do kiteli.

<sup>XI</sup> Diya 'deni gbi tonë ziye 'do kogboke roye laka toloma le kinza to'do go'de'de mi lende 'ba ya moto ga. O'doke ndobo 'be ga ti köziye kozo ma tonë diya molo ziye ne <sup>XII</sup> kinza keddike ra ro bo go közi ya moto ga. Ma te na ti ki'di ya ma kinza ki'di dönni go lende 'ba Yesu naga kiya ye 'jaa ro bilaka ma laka.

### *Tölë*

XIII Löndö ze ga, do'doko tiya ame ziye go lende 'ba ya ame ga kölë 'deni ne. Do'doko ziye tikali mo ro ma kodoro go kö'du 'benni kinza kudoku ra kulowö kozo 'ba ya ma kinza ki'di dönni go todo 'ba toku yaga di mi tolë naga. XIV Ne ze 'beze ma ze tiye dikalike Yësu öle 'deni kënyë 'böwu kodo yaga di mi tolë. Kina go di'dike doze gbi gomo tara kada moto Boko'ba edi ki'di ya ma ki'di dönni go lende 'ba Yësu lijë kölë 'deni naga kodo di mi tolë kari koloma ti Yësu.

XV Wa nime dedë diyandi ye timo ne, lende ma nere ze Yësu kiya na. Mi kada ma bo kedë kileki kako dolinjo bine ze ame ga gba ti komoze ne dinza darike titi dogba zi bo di zi ya ame ga kölë 'deni molo ne. XVI Mi kada mo nima ti duwöke biro tapi 'ba Boko'ba ti biro 'ba mugu 'ba bo ma ro löbu 'ba do malayika gbi ti tudu 'ba tototi 'ba Boko'ba. Tine na nere Yësu ti kako bëri di mitoro. Kina dogba mo tine ya ma ki'di dönni go lende abo ame ga kölë 'deni ne ti kodo yaga di mi tolë. XVII Kina Boko'ba ti kogba ze ya ame ga gba ti komoze ne 'deni kodo'bo tinni tari mi poli toro turë do nere Yësu mi löngö mitoro ni ti doyai. Di yayi tine na ti dolomake nburu ti bo. XVIII Kina me lende nime mo'doko ziye 'do kotoke nduwë tiya mo ro go roye 'do ki'di doki'di keddi ziye.

## V

### *Loma Ti Bi Koda*

I Löndö ze ga, wa moto inza kpe ma 'do diya ziye go lende 'ba kada ma wa naga nime kedë ko'do rönni yimo, II römöyë kpe gbi ikalike 'deni boto moto inza kikali kada ma nere Yësu kedë kileki kako timo dolinjo nime bine. Kada mo edi komo ngi tugu'du kozo tako 'ba bo 'bögo ro mi korondo naga tara. III Odo bilaka kiya te, "Go bi pili edi laka," tegë me tondo te yo na kada 'ba gomo ma löbu ku'du röni ngi zinni kozo mi ko'bo 'ba löyö ame kedë komo do 'ja

ne tara. Tine boto moto inza kokpe di mi gomo nima.

IV Ne kpe 'beye löndö ze ga, inzake mi bi kölu kina tako 'ba nere Yësu inza kiyere ye ngi kozo tako 'ba bo 'bögo naga tara. V Kpe pili ro bilaka ma kedë ko'do wa yaga mi kada. Ze 'beze ma tiye nime dinzake kpe ro 'ba bi kölu. VI Go kö'du mo kinza dö'böke de nduwë tö'do kozo 'ba ya ma laki. Zize tedë ro ma kongo bi togbo do yida roze ga. VII Mi korondo na bilaka kedë kö'do, kina mi korondo na gbi bilaka kedë kitiri rönni ti layi nbö kupö wa. VIII Ne ze 'beze 'deni ro bo to'do wa yaga mi kada kina go dogboke do yida roze ti. Zize go dö'böke ti'di doze go lende 'ba Boko'ba ti to'bo lepë ze ga 'do dedike ti wa 'ba titata yida roze timo di zi komo 'ba Satani. Dö'böke gbi ti'di doze gomo ma Yësu kedë komo ze di mi tolë 'do dedike ti wa 'ba titata doze timo di zi komo 'ba Satani.

IX Römöyë Boko'ba igeli ze de 'do todo karama doze. Tine bo igeli ze 'do ki'di nere ze Yësu Kurisitö komo ze di mi tolë. X Kina me Yësu kölë 'deni tokonyi ze 'do mi kada ma bo kedë kako yimo nima odo dedike gba ti komoze ala dolëke 'deni pele go dedike ti didi ma nburunburu koto ti bo. XI Kina me lende nime otoke nduwë tiya mo ro go roye 'do koco mi keddi ziye kozo ame keddi ro to'do mo ne.

### *Ndose Ma Nburunburu*

XII Diya ame ziye löndö ze ga, oroke ya ame ga kedë ko'do ndobo 'ba Boko'ba mi löngö ye ne. Nere Yësu na ki'di lijë 'deni 'do tongo goye gbi tiyandi ye. XIII Go kö'du mo 'do k'oke, koroke lijë gbi ro mbembë go ndobo ma lijë kedë ko'do nima. Kina go kolomake ti, ti mi këyë ro go roye.

XIV Kina ame gbi ziye löndö ze ga, ziye 'do tamo do ya ma tikëpi naga. Ooko ya ma doki'di kökobo naga go kedë ti mi keddi. Okonyike ya ma kor'bo naga kina 'do keddi ke ti komo kele do bilaka pili. XV Kinza



kebeke dē tileki dō lende kēnyē ti lende kēnyē. Tine i'dike rōye to'dō lende laka rō gō rōye gbī zi bilaka pili.

<sup>XVI</sup> Ziye tō'bō rō lōṅṅ <sup>XVII</sup> ti mōtu ko'dō zi Boko'ba <sup>XVIII</sup> kina 'dō kō'bōke to'dō yēē'dī nduwē zi bo mī kada 'ba wa pili. Ame na rō wa ma Boko'ba ko'dōko ziye 'dō to'dō mo rōmōyī kpe 'deni rō akoto ti Yēsu Kurīsītō.

<sup>XIX</sup> Kinza kilagike tuwō wa ame ga Nyī Koto Laka kēdī kiya ziye ne dē. <sup>XX</sup> Kinza kudōlike kō'du 'ba bō kumē lende dē gbī, <sup>XXI</sup> tine iyozoke pili kina 'dō koroke ma laka mo ga ame rō 'ba Boko'ba ne <sup>XXII</sup> tine gō kilagike ma kēnyē mo ga pili yaga.

<sup>XXIII</sup> Boko'ba na kēdī ki'di ze pili toloma ti mī kēyī. Bo ki'di ye nduwē to'dō lende laka abo 'dō odo ṅere ze Yēsu Kurīsītō kēdī kileki 'deni kako dōliṅṅ nime 'dō koroke kōmo bo rō ma kōpō kinza wa ma kēnyē mōto du te mī loma 'be. <sup>XXIV</sup> Boko'ba na kīdēki ye 'deni bo ti ko'dō wa naga nime gbī pili ziye rōmōyī bo ēdī nduwē ko'dō wa ame ga bo kiya to'dō mo ne.

<sup>XXV</sup> Ititike Boko'ba gbī gōze, lōndō ze ga. <sup>XXVI</sup> Umōtōke lōndō ma yayi naga nima pili ti kōzī riyō mī mōyī Boko'ba.

<sup>XXVII</sup> Mi'di kō'du mo ziye ti kōzī kakpa 'ba ṅere Yēsu tīdēki waraga nime zi bilaka 'ba kanisa pili.

<sup>XXVIII</sup> Lende kēyī 'ba ṅere ze Yēsu Kurīsītō koloma tiye.

## Akugu Ma Mi Riyö 'Ba Polo Zi Kanisa Ma TESALONIKA

### *Polo Iteki Yëë'di*

<sup>I</sup> Ze Polo ni ti Silibano ti Timatiyo, dugu waraga nime ziye kpe bilaka 'ba kanisa ma mi Tesalonika kpe ame 'deni ro 'ba 'bu ze Boko'ba ti njeze ze Yësu Kurisito ne. <sup>II</sup> Dumoto ye, dititi 'bu ze Boko'ba ti njeze ze Yësu Kurisito ko'do yeyi doye ki'di ye kolomake ti mi keyi.

<sup>III</sup> Londö ze ga, ma laka mo na 'do dö'bö nduwë to'do yëë'di zi Boko'ba go kö'du 'be römöyi eddike 'deni ti'di doye go lende abo ro mbembë keddike 'deni gbi to'go roye ro go roye ro do kiteli. <sup>IV</sup> Go kö'du mo na dedä 'deni ro tubi goye zi bilaka 'ba kanisa moto ga go ame gomo kedä ko'do ye pele ro ma kënyë kö'böke ngi ti'di doye go lende 'ba Yësu ti mi keddä ne.

<sup>V</sup> Wa naga nime ileme 'deni Boko'ba ti ko'do burë 'ba bilaka pili ro ma kodoro. Kina bo ti koweli ye 'deni ngi to'bo tedä ro 'ba njeze löbu abo nime, römöyi kö'du go lende 'ba njeze löbu abo nime na me ki'di keddä kombike gomo le'jete. <sup>VI</sup> Ne tine bo ti ko'do wa ngi pili ro ma kodoro. Bo ti ki'di gomo gbi ko'do bo kedä kodo gomo roye naga nima. <sup>VII</sup> Kina bo ti keyeyi döki'di ye kpe ya ma ti gomo naga nima 'deni gbi koto tize. Bo ti ko'do te mi kada ma bo kedä kileme njeze Yësu 'deni tako di mitoro ti malayika abo ga ame ti tigo do kiteli. <sup>VIII</sup> Njeze ze Yësu edi kako ti pa'do köbö todo karama do ya ma kilagi Boko'ba ko'doko de ti'di dönni go lende 'ba laja laka abo 'ba Yësu naga nima. <sup>IX</sup> Kina bo ti kodo karama mo dönni ro töle ma nburunburu. Bo ti koga lijë nbö yaga di ro bo gbi di ro bi kopo do kiteli abo ro nburunburu. <sup>X</sup> Mi kada mo nima ya ame ga pili ki'di dönni

go lende abo 'deni ro 'ba bo ga ne, ti kilëlu bo ngi kikali bo ro löbu 'ba do wa pili. Kina kpe na ti keddike gbi mi löngö ya naga nime römöyi i'dike doye 'deni go lende tonë ga diya ziye ne.

<sup>XI</sup> Go kö'du mo na dedä 'deni nduwë tititi Boko'ba ze 'do bo ki'di ye nduwë kö'böke to'do lende laka abo römöyi kpe 'ba bo ga na, bo ki'di tigo abo gbi kedä tiye to'do wa ma laka ame ga pili ko'doko to'do mo ne römöyi i'dike doye 'deni go lende 'ba Yësu. <sup>XII</sup> Ma te na ti ki'di bilaka kilëlu njeze ze Yësu go kö'du 'be, kina lijë ti kilëlu ye gbi römöyi kpe 'deni ro 'ba bo ga. Mi keyi 'ba Boko'ba ti 'ba njeze ze Yësu Kurisito na ti ko'do wa naga nime.

## II

### *Njeze 'Ba Lende Kënyë*

<sup>I</sup> Londö ze ga, uwöke wa ma diya ziye go kada 'ba tileki 'ba njeze ze Yësu Kurisito ma bo kedä kileki kako mi dolingo nime bine, kina gbi ti ame 'do bo kototo ze tari tedä ti bo ne. <sup>II</sup> Odo bilaka kiya te kada mo ömö 'deni kinza ki'dike doye kilikö de mi lende mo kina kinza ki'dike döki'di ye kombi de gbi. Odo komeri pele kiya te lende ma Nyi Koto Laka kileme zize na, ala lende 'ba akiyandi ze, ala pele ro lende ma dugu mi waraga moto ga, kinza ki'dike doye de gomo. <sup>III</sup> Kinza ki'dike boto moto ku'bölu ye de ti lende nime, römöyi ikalike 'deni kada nima inza komö titi gba kota ame kinza bilaka ma konzi kilagi Boko'ba gbi ti ame 'do bo ma ro njeze 'ba lende kënyë nima kodo kileme rönä zinni. Bo na ro bo ma Yësu Kurisito kedä ku'du mi pa'do 'ba Gehena. <sup>IV</sup> Ne ma dogba mo bo ti ko'do kpa toga titi ro wa ame ga pili bilaka koro kö'bö tulömu kpenni teyi ne. Bo ti ko'do ro bo ro wa ma löbu ro do kiteli di dönni pili, kina bo ti kari kutë kitä abo mi rö löbu 'ba Boko'ba kiya ro bo ro Boko'ba.

<sup>V</sup> Omerike de ma tonë medä tiye yayi miya kö'du 'ba wa naga nime

ziye? <sup>VI</sup> Kina me ikalike 'deni wa ma kēdi kota wa naga nima gba di bi to'do rōnni ki'di kinza bo ma ro n̄ere 'ba lende kēnyē nima kileme rōni titi zi bilaka, tine 'do 'jaa n̄bo mī kada mo ma kigeli 'deni zi bo ne.

<sup>VII</sup> Tigo abo 'ba bo nima na me kēdi 'deni molo le'jete ki'di bilaka kilagi kō'du ki'di 'ba Boko'ba tine lījē ikali gomo dē. Ne bo inza kileme ro bo titi zi bilaka, tine 'jaa n̄bo odo kiyese bo ma kēdi kota bo nima 'deni yaga.

<sup>VIII</sup> Kina odo bo kileme ro bo yo na n̄ere Yēsu kēdi kako kupō bo ngī yaga ti tawo ro bo ki'di bi kopo do kiteli kiyopo bi di ro bo.

<sup>IX</sup> Satani na kēdi koja bo nima kako dolinjo bine, kina kēdi ki'di tigo ma do kiteli ngī teyi to'do lende 'ba go koto 'do tu'bōlu bilaka. <sup>X</sup> Kina bo nima ti kindēndē bilaka ngī ro ma kēnyē. Ya ma bo kēdi kindēndē naga na ro lījē ma kilagi lende kodoro 'ba Boko'ba, go kō'du mo na Boko'ba inza komo lījē di mī tolē. <sup>XI</sup> Ne kina ma 'deni tara, Boko'ba ti ki'di lījē kilikō yaga di mī kori abo lījē ki'di dōnni go wa ma ro bēti naga, <sup>XII</sup> 'do bo kodo karama do bo kinza ki'di dōnni go lende kodoro abo naga nima lījē ko'doko 'bēnni n̄ge ro to'do wa ma kēnyē ne.

### *Ro Ma Laka Ti Nyi Koto Laka*

<sup>XIII</sup> Ne kpe 'beye lōndō ze ga ame n̄ere ze Yēsu ko'c ye ro mbēmbē ne, ma laka mo na zize 'do dō'bō to'do yē'di zi Boko'ba go kō'du 'be, rōmōyi Boko'ba igeli ye 'deni molo 'do komo ye di mī tolē, kina me ki'dike dōye go lende laka abo nime, Nyi Koto Laka abo i'di ye 'deni ro bilaka ma laka abo ga. <sup>XIV</sup> Go lende mo na ma bo ki'di ze tiya laja laka abo ziye 'do kēddike ro lōbu kada moto ti n̄ere ze Yēsu Kurisito mitoro.

<sup>XV</sup> Kina laka lōndō ze ga, o'bōke kinza ki'dike boto kilikō dōye dē, i'dike wa ma laka naga nima diyandi ye timo ne gbī kō'bō dōye. Diyandi ye 'deni ti wa naga nime kpaki mī kada ma tōnē ga dēdi tiye gbī ti

waraga ma dugu ziye tōnē dogba bine ne.

<sup>XVI-XVII</sup> Nere ze Yēsu Kurisito ti 'bu ze Boko'ba ki'di mī kēddi ziye 'do kō'bōke n̄buru ti lende laka. Bo o'c ze ma ze tiye ni 'deni ko'do mī kēyi zize ti togbo ze ti'di dōze gomo ma bo kēdi ki'di dēdi ma n̄burun̄buru zize.

## III

### *Mötu*

<sup>I</sup> Lōndō ze ga, do'doko ziye 'do kititike Boko'ba gbī goze, 'do bo kokonyi ze ki'di bilaka ma konzi kuwō do lende 'ba n̄ere ze Yēsu nime gbī ti kō'du koro mo kozo 'beye tara, <sup>II</sup> kina gbī 'do bo kitata ze di zi ya ma ro wa kēnyē naga, rōmōyi ya moto ga ēdi ame lījē ko'ji akiyandi ze nime.

<sup>III</sup> Tine ma 'beye dikali 'deni ro ma laka n̄ere ze Yēsu Kurisito inza kola kpe bilaka abo ga ro dōye. Bo ti ki'di mī kēddi ziye kitata ye di mī akiyari. <sup>IV</sup> Kina me bo i'di 'deni dikali ma kēddike ro to'do wa ma dose gomo ziye tōnē ga, ne ti kō'bōke ngī nduwē to'do mo tara. <sup>V</sup> Bo ki'di ye tō'bō tikali ako'c abo laka, gbī 'do tombi gomo ti tigo abo 'ba Kurisito.

### *Tikēpi*

<sup>VI</sup> Lōndō ze ga, di'di kō'du ame ziye ti kōzi kakpa 'ba n̄ere ze Yēsu Kurisito, 'do konyeke roye yaga di ro ya ma tikēpi naga nima mī lōngō ye yayi ne, ame lījē ko'doko 'bēnni dē tuwō do lende ma tōnē ga dose gomo zinni ne. <sup>VII</sup> Kpe gbī ikalike 'deni 'do kogbake görō 'ba loma ze ma tōnē doloma mī lōngō ye yayi. Do'do tikēpi dē, <sup>VIII</sup> kina donyo wa 'ba boto dē gbī ro ma sari kinza topi go bi mo teyi. Mī kada naga nima dēdi tiye yayi ne, dō'bō nduwē to'do ndobo ze ga ti kōzize ro ma kitigo ti tende 'ba roze kote kada pili kinza dēdi ra ro kpanbiri ma lōbu moto ziye. <sup>IX</sup> Dēdi ngī ti kōzi kakpa 'ba 'do tidēki akonyo di ziye, ne tine do'do ma tara dē, go kō'du mo do'doko

'dɔ konɔke di ɔ loma ze nima ɔ ko'dɔke gbɪ tara. <sup>X</sup> Mi kada ma tɔnɛ ga dɛdɪ tiye yayi ne dɔ'bɔ nduwɛ tiya mo ziye te, "Bɔ ame ko'dɔkɔ dɛ to'dɔ ndɔbɔ ne 'dɔ ki'di dɛ konyo kpɛnɪ."

<sup>XI</sup> Diya lende nime te rɔmɔyɪ duwɔ kɔ'du mo ya ma tikɛpɪ mɔtɔ ga ɛdɪ mɪ lɔngɔ ye yayi, ame lijɛ ko'dɔkɔ 'bɛnnɪ dɛ to'dɔ ndɔbɔ, lijɛ kandi nge rɔ to'dɔ ɔ go'de'de mɪ ndɔbɔ 'ba ya mɔtɔ ga.

<sup>XII</sup> Kina me dɛdɪ dilende zɪnnɪ bilaka naga nima ti kɔzi kakpa 'ba nɛre ze Yɛsu Kurɪsɪtɔ 'dɔ lijɛ kɛnyɪ to'dɔ ndɔbɔ 'bɛnnɪ ga liya to'ja akonyo 'ba kpɛnnɪ timo.

<sup>XIII</sup> Ne kpe 'beye mɔtɔ mo naga nima lɔndɔ ze ga, ziye tɔ'bɔ to'dɔ lende laka kinza tola ɔmɔ. <sup>XIV</sup> Tine ɔdɔ kiya te bɔ mɔtɔ kuwɔ dɔ lende naga nime dugu bine ne dɛ, ziye pili 'dɔ ti'di bɔ mo tɔ nima kinda yaga, kina kinza kodɔ'bɔke rɔye dɛ kpe ti bo 'dɔ lende mo kaya rɔ bo. <sup>XV</sup> Ne kinza ko'dɔke bo dɛ kɔzɔ bɔ ya tara, tine iyandike bo rɔ lɔndɔ.

### *Ndose Ma Nburunburu*

<sup>XVI</sup> Yɛsu Kurɪsɪtɔ nɛre 'ba mɪ kɛyɪ ki'di lende kɛyɪ abo nduwɛ ziye rɔ mbɛmbɛ bo koloma kɔ'bɔ tiye.

<sup>XVII</sup> Ma Polo mugu mɔtɔ nime ziye ko ti kɔzɔ kɔzɔ ma mugu mɪ waraga ma ga pili. Wa kugu ma na kɔzɔ a nime te. <sup>XVIII</sup> Lende kɛyɪ 'ba nɛre ze Yɛsu Kurɪsɪtɔ koloma tiye pili.



## Akugu Ma Dɔgba 'Ba Pɔlo Zi TIMATIYO

<sup>I</sup> Ma Pɔlo bɔ laja 'ba Yɛsu Kurisitɔ, mugu waraga nime ziiyi Timatiyo. Bɔko'ba bɔ tɔmɔ ze di mi tɔlɛ gbɪ ti Yɛsu Kurisitɔ na ki'di ma mi ndɔbɔ nime. Bo na rɔ bɔ ame di'di dɔze 'deni gɔmo 'dɔ kokonyi ze nduwɛ.

<sup>II</sup> Ni Timatiyo na kɔzɔ kole 'ba gbagba ma mi ti'di dɔ gɔ lende 'ba Yɛsu. 'Bu ze Bɔko'ba ti nɛre ze Yɛsu Kurisitɔ ko'dɔ yɛyi ziiyi ti lende kɛyi ti mi kɛyi.

### *Ndose 'Ba Pɔlo Zi Timatiyo*

<sup>III</sup> Mo'dɔkɔ yi 'dɔ koloma Epeso yayi kɔzɔ ma tɔnɛ mɔcɔ mɔlo ziiyi mi tari ma Makedoniya. Ya mɔtɔ naga nima yayi kɛdi tiyandi bilaka 'ba kanisa ti wa ame ga rɔ bɛti ne, mo'dɔkɔ ziiyi 'dɔ ki'di lijɛ kola gɔmo yaga. <sup>IV</sup> Kina 'dɔ kiya zinni kinza lijɛ kɔ'bɔ dɛ tiyija gɔ mɔyi gɔgɔ 'ba 'bu nni lɔbu naga nima ti ndɔbɔ mo ga. Lende naga nima na kɔ'bɔ ngi to'de kpa kogba mi lɔngɔ lijɛ ki'di lijɛ kola gɔ laja ti'di dɔ gɔ lende 'ba Bɔko'ba.

<sup>V</sup> Miya gɔ ki'di kɔ'du nime zinni lijɛ koja laja ti dɔki'di kɔtɔ ti meri laka 'ba minni ti ti'di dɔnni laka gɔ lende 'ba Bɔko'ba. Wa naga nime na ti ki'di akɔ'ɔ ma laka zinni. <sup>VI</sup> Ne kina me lijɛ kola wa naga nime 'deni lijɛ kɔcɔ za 'bɔwu yaga tiya lende ma yawa. <sup>VII</sup> Lijɛ o'dɔkɔ to'dɔ rɔnni tɛgɛ rɔ bɔ kɔmɔ kiyandi, tiyandi bilaka ti kɔ'du ki'di 'ba Bɔko'ba. Tine lijɛ ikali mi 'jɔ 'ba lende mo ga ti wa ma lijɛ kɛdi kiyandi kulɔwɔ naga dɛ gbɪ yɔ.

<sup>VIII</sup> Dikali ngi tomeri gɔ kɔ'du ki'di 'ba Bɔko'ba ɛdi rɔ ma laka ɔdɔ kiya te meri mo kɛdi ngi rɔ ma kodɔrɔ. <sup>IX</sup> Ne bɔ ma komeri gɔmo o'dɔkɔ 'dɔ bo kikali Bɔko'ba i'di kɔ'du ki'di abo nime dɛ dɔmɔyi bɔ lende laka. Bo i'di gɔ kɔ'du 'ba ya ma kinza kuwɔ dɔ bo, ti bɔ ko'dɔ ya ti bo, ti ya ma kinza koro bo, ti bɔ lende kɛnyɛ, ti

ya ma kinza ko'dɔkɔ lende abo, ti bɔ ti'ja ni, kina gbɪ gɔ lende 'ba ya ma kupɔ 'bu nni ga ti mɔnni ga, ti ya ma rɔ bɔ akupɔ naga, <sup>X</sup> ti bɔ yɛri ni, ti ya ma rɔ bɔ tɔ'dɔ ti bɔtɔni lɛpi nni naga, ti bɔ 'bɔgɔ kole ni, ti bɔ bɛti ni, ti bɔ to'dɔ lɔmu rɔ bɛti ni, ti ya ma kɛdi ko'dɔ wa mɔtɔ ga ame lende ma kodɔrɔ kota gɔmo ne. <sup>XI</sup> Ame na rɔ laja laka 'ba Bɔko'ba bɔ dɔ wa pili. Bo na nburu ti yɛyi. Laja laka nime na bo koja ma tuwɔwɔ mo.

### *Mi Kɛyi 'Ba Bɔko'ba*

<sup>XII</sup> Mileki yɛɛ'di zi nɛre ze Yɛsu Kurisitɔ, gɔ tigo ma bo ki'di 'deni zɔ to'dɔ ndɔbɔ nime timo. Mo'dɔ yɛɛ'di zi bo gɔ ame bo ko'ba nalo ma 'deni ki'di ma toja laja zi bo <sup>XIII</sup> ko'ja moloma pele tɔnɛ tiya kpa kɛnyɛ rɔ bo to'dɔ gɔmɔ rɔ bilaka abo ga, moworo tudɔli bo. Ne Bɔko'ba ti mi kɛyi rɔma rɔmɔyi mi'di dɔma dɛ gba gɔ lende 'ba Yɛsu Kurisitɔ, kina ki'di mikali wa ma mɛdi mo'dɔ naga nima dɛ. <sup>XIV</sup> Tine mi nɛre ze Yɛsu Kurisitɔ ɛyi 'deni ngi rɔ mbɛmbɛ rɔma, kina bo ki'di ma 'deni rɔ akɔtɔ ti bo ti'di dɔma nduwɛ gɔ lende abo gbɪ tɔ'ɔ bilaka abo ga.

<sup>XV</sup> Kina me miya ziye, Yɛsu Kurisitɔ ako dɔlinɔ nime 'dɔ tɔmɔ bɔ lende kɛnyɛ di mi tɔlɛ. Lende nime na rɔ ma laka kina 'dɔ bilaka pili ki'di dɔnni gɔmo. Tine ma 'bama na rɔ bɔ lende kɛnyɛ ma dɔ kiteli. <sup>XVI</sup> Ne kina me Bɔko'ba ko'dɔ mi kɛyi 'deni rɔma. Bo i'di Yɛsu Kurisitɔ 'deni kileme akɔ'ɔ dɔ kiteli abo ame kikali tote rɔni dɛ ne ti tɔmɔ ma bɔ lende kɛnyɛ dɔ kiteli nime, 'dɔ ki'di bilaka ma konzi ko'ja, gɔ ki'di dɔnni gɔ kɔ'du abo 'dɔ lijɛ ko'ja didi ma nburunburu. <sup>XVII</sup> Kina ti dilɛluke bo bɔ ma 'dɔ koro, nɛre lɔbu abo kɔ'bɔ rɔ nburunburu, bɔ kɔlɛ dɛ, ma kinza ko'ja kinɛ mo, ame bo na nge kɔtɔ rɔ Bɔko'ba ne. Dilɛluke doroke bo ti rɔ nburunburu. Amini.

### *Ndose 'Ba Pɔlo Zi Timatiyo*

<sup>XVIII</sup> Ni kole ma Timatiyo, mo'dɔkɔ yi 'dɔ kiya ndose ma nime zi bilaka

naga nima. Ame gɔ kɛdɪ kɔzɔ a ma tɔnɛ bɔ kumɛ lende 'ba Bɔko'ba kiya 'deni molo bine gɔ kɔ'du 'bɪ ne tara. Omeri lende naga nime laka 'dɔ kɛdɪ kɔzɔ jama 'ba ya zɪyɪ to'dɔ ya timo laka ti bɔ ya 'ba Bɔko'ba ga. <sup>XIX</sup> Kina 'dɔ kɔ'bɔ ti'di dɔyɪ gɔ lende 'ba Bɔko'ba kina 'dɔ ko'dɔ wa ame ga kikali kɛdɪ rɔ wa ma laka ne. Ya mɔtɔ ga ola gɔ to'dɔ wa ame ga ŋgɪ lijɛ kikali kɛdɪ rɔ ma laka ne 'deni. Kina gɔ kɔ'du mo lijɛ i'di dɔnnɪ dɛ kpe gɔ lende 'ba Bɔko'ba. <sup>XX</sup> Ya mɔtɔ mo ga na rɔ Omenayo ni ti Alesandoro ame modɔ karama 'deni dɔnnɪ ti ti'di lijɛ mɪ kɔmɔ kɔzɪ Satani, 'dɔ wa nime kiyandi lijɛ ki'di lijɛ kola gɔ tiya kpa kɛnyɛ rɔ Bɔko'ba.

## II

### *Mötu 'Ba Bilaka 'Ba Kanisa*

<sup>I</sup> Wa ma dɔgba ma mɔɔ zɪyɪ na me, bilaka 'ba kanisa kɔ'bɔ tititi Bɔko'ba ti mötu 'dɔ kokɔnyɪ bilaka pili. Lijɛ kɔ'bɔ to'dɔ yɛɛ'dɪ zi bo gɔ yɛyɪ abo. <sup>II</sup> Lijɛ kɔ'bɔ tititi bo gbɪ gɔ bɔ dɔlɪŋɔ ti bɔ gɔmo ga pili 'dɔ bo Bɔko'ba kokɔnyɪ lijɛ gɔ dolomake ŋburu rɔ dɔ ŋgölɔ to'dɔ lende laka kɔmɔ Bɔko'ba gbɪ kɔmɔ bilaka lesi. <sup>III</sup> Mötu ma te na laka, kina gbɪ rɔ ma Bɔko'ba ko'dɔkɔ. Bo na kɔmɔ ze 'deni di mɪ tölɛ, <sup>IV</sup> kina bo o'dɔkɔ gbɪ tɔmɔ bilaka pili yaga di mɪ tölɛ lijɛ kikali lende laka abo.

<sup>V</sup> Bɔko'ba ŋge kɔtɔ ame 'dɔ bilaka koro, kina Yɛsu Kurisitɔ na gbɪ ŋge kɔtɔ rɔ bɔ ame kodɔ'bɔ bilaka lesi 'deni kɔtɔ ti Bɔko'ba. Bo oloma 'deni dɔlɪŋɔ bine rɔ bilaka lesi, <sup>VI</sup> tine bo i'di rɔ bo 'deni 'dɔ tutɛ gɔ bilaka pili di mɪ tölɛ. Ndɔbɔ 'ba Yɛsu nime ileme 'deni zi bilaka mɪ kada ma laka mo, Bɔko'ba o'dɔkɔ tɔmɔ bilaka di mɪ tölɛ. <sup>VII</sup> Ame na rɔ wa ma bo koja ma bɔ laja abo tuwöwö mo zi bilaka. Munzö dɛ rɔ bɛtɪ, lende ma laka na mɛdɪ miya. Bo oja ma 'deni tiyandi bɔ löwö ti lende ma kodɔrɔ ame 'dɔ lijɛ ki'di dɔnnɪ gɔmo.

<sup>VIII</sup> Mɪ kanisa pili mo'dɔkɔ gɔ bo kinda'ba mötu kɛdɪ ŋge rɔ bɔtɔni

ame ga rɔ bɔ ko'dɔ lende 'ba Bɔko'ba ne. Kina ɔdɔ lijɛ kɛdɪ kombi kɔzɪnnɪ tɔrɔ to'dɔ mötu kinza lijɛ ki'di 'dirɪ, ala tiyeli dɛ kɛdɪ minni.

<sup>IX</sup> Kina gbɪ tara mo'dɔkɔ dɛ gɔ 'ja kebe tote rɔnnɪ ti tusu bɔŋgɔ ma keke kulöwö naga. Lijɛ kodɔ rɔnnɪ liya kinza lijɛ kɔ'bɔ dɛ ŋge tomeri 'dɔ tiyada rɔnnɪ ti dɔ ku'jɔ, kina gbɪ ti wa 'ba tele ame ga kilɛŋɔ di mɪ yamo ma kɔbökɔbɔ ne ti nyileki ni, gbɪ ti bɔŋgɔ ma ndögö mo ga kitigo kulöwö naga. <sup>X</sup> Rɔ kiyada 'bɛnnɪ o'dɔkɔ 'dɔ kɛdɪ rɔ lende ko'dɔ laka. Ame na rɔ, rɔ kiyada ma laka 'ba 'ja ame ga kiya te lijɛ oro Bɔko'ba 'deni ne. <sup>XI</sup> Tine lijɛ kudumö koje mbili nni tuwö lende 'ba Bɔko'ba. Kina 'dɔ lijɛ kuwö dɔ löbu 'ba dɔ kanisa. <sup>XII</sup> 'Bama mola 'ja dɛ 'dɔ kiyandi bilaka ti lende 'ba Bɔko'ba. Kina mɪ'di kɔzɪ kakpa dɛ gbɪ zɪnnɪ tɛdɪ mbiri dɔ bɔtɔni. Tine 'dɔ lijɛ kudumö 'bɛnnɪ kotomo kpɛnnɪ teyi di mɪ kanisa. <sup>XIII</sup> Römöyɪ Adama na Bɔko'ba ko'ba dɔgba, di gɔmo tine na 'jaa ko'ba Awa. <sup>XIV</sup> Kina Adama ne dɛ gbɪ Satani ku'bölu. Tine 'ja abo Awa na Satani ku'bölu ki'di kiyeyɪ mɪ kɔ'du ki'di 'ba Bɔko'ba.

<sup>XV</sup> Tine o'dɔkɔ 'dɔ 'ja kodɔ rɔnnɪ liya ti'di dɔnnɪ gɔ lende 'ba Bɔko'ba, kina gbɪ to'dɔ mo 'dɔ tɔ'ɔ lɛpɪ nni ga. ɔdɔ lijɛ ko'dɔ ŋgɪ te mɪ kada 'ba löyö Bɔko'ba ti kɔmɔ lijɛ ŋgɪ di mɪ tölɛ.

## III

### *Löbu 'Ba Kanisa*

<sup>I</sup> Kina ɛdɪ ŋgɪ rɔ ma laka kɔzɔ ame kiya ne, bɔ ame kiteri tɛdɪ rɔ löbu 'ba dɔ kanisa ne a ma laka na bo kiteri 'deni.

<sup>II</sup> Kina me mɛdɪ miya zɪyɪ, bɔ ame rɔ löbu 'ba dɔ kanisa ne o'dɔkɔ 'dɔ bo kɛdɪ rɔ bɔ ame kinza a mɔtɔ ma 'dɔ bilaka ko'ja bi ŋgɔrɔ timo di rɔ bo. Bo kɛdɪ ŋge ti 'ja kɔtɔ bo kogbɔ dɔ yida rɔ bo gbɪ kinza to'dɔ wa ame ga rɔ dɔ rumö ala rɔ 'ba laja ne. Bo kɛdɪ rɔ bɔ ko'dɔ ŋba, kina gbɪ rɔ bilaka ame kikali tiyandi wa laka.

<sup>III</sup> Kinza bo kɛdɪ dɛ rɔ bɔ kitiri rɔnnɪ ti layɪ, rɔ bɔ 'dirɪ, tine gɔ bo kɛdɪ rɔ

bilaka ame liya rɔ bɔ lende këyi ne, dɛ rɔ bɔ mi löbu gɔ yamo.

<sup>IV</sup> Kina me mɛdi miya ziyi, bɔ ame rɔ löbu 'ba dɔ kanisa ne 'dɔ bo këdi rɔ bɔ ame kikali togbɔ dɔ bilaka 'ba mi liɲɔ abo ga, gbɛ rɔ bɔ ame kiyandi kole abo ga kö'bö tuwö dɔ bo koro bo laka ne. <sup>V</sup> Römöyɛ bilaka ame kikali dɛ togbɔ dɔ bilaka 'ba mi liɲɔ abo ga ne, inza kikali gbɛ tonɲɔ gɔ bilaka 'ba Boko'ba. <sup>VI</sup> Kina kinza bo këdi dɛ gbɛ rɔ bilaka ame kako rɔ 'ba Kurisito 'jaa rɔ ma la'ja ne. Römöyɛ ɔdɔ bo këdi tara, mɔtɔga bo ti kebe tubötö rɔ bo. Kina Boko'ba ti kodɔ karama dɔ bo kɔzɔ ame bo kodɔ dɔ Satani gɔ tubötö rɔ ne tara. <sup>VII</sup> Kina gbɛ bilaka ame rɔ löbu 'ba dɔ kanisa ne 'dɔ këdi rɔ bilaka ame laki pili kiya te bo na laka ne, kinza rɔ bo kari kaya ra bo kilaka mi ɲɔwo 'ba Satani.

#### *Bɔ Ndɔbɔ Mi Kanisa*

<sup>VIII</sup> Ya ame ga rɔ bɔ ndɔbɔ mi kanisa ne gbɛ tara. 'Dɔ lijɛ këdi rɔ bilaka ame ga këdi ko'dɔ wa pili rɔ ma kodɔ bilaka kö'bö tubi gomo ne. Dɛ rɔ bɔ dɔ kindëndɛ. Dɛ gɔ lijɛ këdi rɔ bɔ tuwɛ layi rɔ mbɛmbɛ, ala rɔ bɔ ko'dɔ mi löbu gɔ wa. <sup>IX</sup> Tine gɔ lijɛ këdi rɔ ya ame ga ki'di dönni gɔ lende ame Boko'ba kileme 'deni ne ti meri laka 'ba minni. <sup>X</sup> Kina ma dɔgba mo 'dɔ kiyɔzɔ lijɛ titi, ɔdɔ ko'ja a ma kënyɛ mɔtɔ dɛ di mi loma 'benni, kina gɔ ki'di lijɛ rɔ bɔ ko'dɔ ndɔbɔ mi kanisa. <sup>XI</sup> Kina 'ja 'benni ga 'dɔ këdi gbɛ rɔ bɔ to'dɔ lende ma kodɔ rɔ ma laka ame ga bilaka këdi kubɛ gomo ne. Kinza lijɛ kinza dɛ gbɛ rɔ bɔ kore, tine 'dɔ lijɛ këdi laka togbɔ dɔ yida rönni rɔ ma bilaka pili ki'di dönni gɔ lende mo ga.

<sup>XII</sup> Kina botoni mo naga nima ɲge rɔ ya ame ga këdi ti 'ja kɔtɔ ne. Kina gɔ lijɛ këdi rɔ bilaka ame ga kikali togbɔ dɔ kole 'benni ga laka pili ti bilaka ma këdi koloma mi liɲɔ 'benni ga. <sup>XIII</sup> ɔdɔ lijɛ ko'dɔ ndɔbɔ 'ba kanisa 'deni laka bilaka pili ti kiya lende 'benni rɔ ma laka. Kina

lijɛ ti këdi ɲgi rɔ dɔ ɲgölö tiya mo ma lijɛ ki'di dönni 'deni gɔ lende 'ba Yɛsu Kurisito.

#### *Lende Löbu*

<sup>XIV</sup> Tine ma 'bama mo'dɔkɔ tari giri nime ziye yayi. Ne kina me mɛdi mugu ndose naga nime tötɛ ziyi <sup>XV</sup> ɔdɔ wa mɔtɔ ga kilikö doma 'dɔ kikali loma 'ba mi löngö bilaka 'ba Boko'ba. Römöyɛ lijɛ bilaka 'ba kanisa na rɔ 'ba Boko'ba ame rɔ bɔ dɔ didi ma ɲburunburu ne. Lijɛ na këdi ki'di lende kodɔ 'ba Boko'ba nime kö'bö dɔyayi kɔzɔ lɔsɔ ma këdi kogbɔ mata tara.

<sup>XVI</sup> Tine botɔ mɔtɔ inza ame 'dɔ kandi gomo kiya te wa ma Yɛsu kileme zize naga nime inza rɔ wa ma löbu. Ma löbu mo na me bo ileme rɔ bo 'deni rɔ bilaka lesi. Kina Nyi Kɔtɔ Laka ileme bo 'deni gbɛ rɔ ma laka kɔmɔ Boko'ba, kina malayika 'ba Boko'ba o'ja bo 'deni. Kina laja abo uwöwö rönɛ 'deni toko zi bilaka 'ba dɔyayi nime. Kina ma konzi di mi dɔliɲɔ bine i'di dönni 'deni gomo. Kina me kogba bo 'deni mi löbu mitɔrɔ.

## IV

#### *Akiyandi 'Ba Satani*

<sup>I-II</sup> Nyi Kɔtɔ Laka 'ba Boko'ba ileme 'deni njo mi kada ma ɲburunburu 'ba dɔliɲɔ nime bilaka ti koga kpenni gɔ lende 'ba Boko'ba. Lijɛ ti ki'di dönni gɔ akiyandi 'ba Satani ame bo ki'di nöki abo ga 'deni tindëndɛ bilaka timo. Nöki abo ga na ki'di ya ma rɔ bɔ beti naga 'deni tu'bölu wa ti akiyandi abo nime römöyɛ lijɛ 'benni ikali dɛ kpe toza wa ma laka di rɔ ma kënyɛ. <sup>III</sup> Ya naga nime lijɛ ebe tiyandi bilaka tɛgɛ kinza kogbe 'ja dɛ, kina gbɛ tɛgɛ kinza konyo wa mɔtɔ ga dɛ. Tine Boko'ba o'dɔkɔ 'dɔ ya ame ga ki'di dönni 'deni gɔ laja kodɔ abo nime kikali 'deni laka ne, gɔ ko'dɔ yɛ'di mo zi bo kina gɔ lijɛ konyo wa naga nima bo ko'ba ne.

<sup>IV</sup> Wa naga nime Boko'ba ko'ba ne pili rɔ ma laka. A mɔtɔ inza ame gɔ dilagike di rɔmo. Tine zize tuti gomo

ti to'do yëe'di mo zi bo. <sup>V</sup> Römöyî lende 'ba Boko'ba ti yëe'di ko'do ze i'di wa naga nime 'deni laka ro a 'ba Boko'ba.

### *Bɔ Laja Ma Laka 'Ba Kurisitö*

<sup>VI</sup> Ndose nime ɔdo koto ngi zi bilaka 'ba kanisa ti keddî ngi ro bo laja ma laka 'ba Yësu Kurisitö. Römöyî nî iyandi yi 'deni laka ti lende 'ba Boko'ba keddî 'deni gbî to'do mo laka ki'di tigo ziyî mî ndobo nime. <sup>VII</sup> Kina 'do kilagi yaga di ro lende ma yawa 'ba bulöbu ma molo naga, ame nge ro lende 'ba doliŋo nime ne. Tine ma laka mo 'do kutu röyî to'do lende 'ba Boko'ba. <sup>VIII</sup> Lijë ma kutu rönni kitigo mî yida ro, okonyi rönni mbowa. Tine ze ma dutuke roze 'deni mî lende 'ba Boko'ba nime ti dokonyike roze ngi ro mbembë. Römöyî dikalike 'deni dedike ti didi ma laka giri nime kina gbî ro nburunburu. <sup>IX-X</sup> Kina me do'doke ndobo 'deni ti tigo ze ga gbî ti tende 'ba roze, go ame dikalike 'deni Boko'ba edi kokonyi ze. Bo na ro bo ame ti didi ma nburunburu ne. Bo na ko'bo tokonyi bilaka pili di mî tolë, tine pele bo okonyi ya ma ki'di dönni go lende abo naga 'deni molo. Lende nime na ro ma laka kina 'do bilaka pili ki'di dönni gomo.

<sup>XI</sup> Kina oto ndose nime zi bilaka 'ba kanisa 'do kiyandi lijë timo. <sup>XII</sup> Kinza ki'di boto kudöli yi de go titi 'ba röyî. Tine loma 'bî na 'do ki'di kö'bö ro ma laka 'do bilaka 'ba kanisa kogba görö 'ba wa ma keddî ko'do ti ma keddî kiya kina gbî ti ako'ɔ 'bî ma go lepî yi ga. Kina 'do lijë ki'di dönni go lende 'ba Boko'ba to'do mo gbî nge kinza a ma kënyë moto kozo 'bëyi tara. <sup>XIII</sup> Kina 'do ki'di röyî gbî tidëki buku 'ba Boko'ba zi bilaka. Kina 'do kuwöwö laja nime zinni go kiyandi lijë to'do mo nbö mako. <sup>XIV</sup> Kinza kuburu bi 'ba tigo nime Boko'ba ki'di ziyî ne de, ame ki'di 'deni ziyî mî kada ma tönë bo kumë lende abo moto ga kumë lende go kö'du 'bî kina löbu 'ba do kanisa ki'di közi 'deni döyî 'do to'do

ndobo nime ne. <sup>XV</sup> Kina 'do ki'di röyî ti to'do ndobo nime go boto pili konggo ma keddî ko'do ro ma laka. <sup>XVI</sup> Tine i'di kömöyî kandi laka di mî wa ame ga keddî ko'do ne, gbî ti ma keddî kiyandi. Ö'bö nduwë to'do wa naga nime miya 'deni ziyî ne. To'do mo te na ti ki'di yi gbî ti ya ame ga kedî kuwö lende 'bî ne komo di mî tolë.

## V

### *Bilaka 'Ba Kanisa*

<sup>I</sup> Kinza kamo de do bulöbu ma mî kanisa. Tine ileki lende zinni kozo 'bu yi ga tara. Kina 'do kilende zi yobi mo ga kozo löndö yi ga tara, <sup>II</sup> kina zi 'ja löbu 'ba mî kanisa kozo möyî ga tara, tine zi 'ja titi mo ga kozo lëmi yi ga tara kinza a ma kënyë moto.

<sup>III</sup> Okonyi makuru'bë ame ga ro lisa ne. <sup>IV</sup> Tine ɔdo makuru'bë mo kedî ti kole ala kole 'ba kole 'bëni ga, lijë na 'do kutu rönni toro Boko'ba ti tonggo go liŋo 'bënni ga. Zinni to'do mo te tileki mo zi bo kulu lijë ga. Ame na ro wa ma Boko'ba ko'doko di zinni.

<sup>V</sup> Makuru'bë ame ga kola 'deni ro lisa go dönni kinza kole, lijë ki'di dönni 'deni gomo Boko'ba na kedî kokonyi lijë tine lijë ö'bö 'deni kote kada kote korondo tumötu zi Boko'ba tititi bo tokonyi lijë. <sup>VI</sup> Tine makuru'bë ame ga ki'di rönni 'deni to'do ako'doko 'ba gbagba lijë ga ne, lijë 'bënni nima 'deni ka ro töku pele lijë kedî gba ro ma kididi nima. <sup>VII</sup> Kina 'do koto ndose nime zi bilaka 'ba kanisa kinza boto moto ko'ja bi ngoro moto ra di rönni. <sup>VIII</sup> Römöyî boto ame ko'ba njalo 'ba wado de, konggo go bilaka 'ba mî liŋo abo de laka ne, andi 'deni go lende 'ba Boko'ba. Bo 'ba bo 'deni ngi ro ma kënyë ro do kiteli di do ya ma kinza ki'di dönni go lende 'ba Boko'ba naga.

<sup>IX</sup> Makuru'bë ame ga nge komo koo mo kebe kuluku koto kodo domo 'butë 'deni ne na 'do kugu möyî mo mî waraga 'ba tugu möyî makuru'bë



'ba mi kanisa. Kina 'do lijë kedi gbi ro 'ja lobu ame ga ko'do yeri de di do me'de, <sup>X</sup> ame lende ko'do laka 'benni kikali gomo pili. Kina lijë konjo go kole 'benni ga 'deni kiyöbu laka, kina lijë gbi ro bo tota bo löwö ro nba mi linjo 'benni ga, toja laja mi kanisa kina gbi tokonyi ya ma ro gomo naga, kina 'do lijë kedi ro ya ame ga ki'di ronni 'deni to'do lende laka ne.

<sup>XI</sup> Tine kinza kugu möyi makuru'bë ame ga gba ro 'ja titi ne de mi waraga nima. Motoga yayi ndobo 'ba toja laja 'ba Kurisitö nime inza konji kpe ronni lijë ko'doko e'benni togbe me'de moto 'bowu, <sup>XII</sup> kina Boko'ba ti kodo karama ngi donni go tiyeyi mi lömu ame lijë ko'do 'deni ne. <sup>XIII</sup> Motoga lijë ti koloma ro tikipi tilaki ro go linjo kinza to'do ndobo, za to'do kore ti go'de'de mi lende 'ba ya moto ga, kina gbi tiya lende ma kenyë naga. <sup>XIV</sup> Go kö'du mo mo'doko 'do makuru'bë ame ga gba ro 'ja titi ne kogbe me'de go lijë köyö kole 'do lijë konjo gomo. Kinza ya ma ko'ji ze naga ko'ja a moto ra ro ma koco tiya kpa kenyë gomo roze. <sup>XV</sup> Römöyi makuru'bë naga nima moto ga oco 'deni molo di mi kori 'ba Kurisitö kosö 'deni go Satani.

<sup>XVI</sup> Kina me odo 'ja ame ro bilaka 'ba Kurisitö ne kedi ti makuru'bë linjo 'beni loko na 'do konjo go makuru'bë naga nima kinza ki'di lijë de kö'bö ro akirindi do bilaka 'ba kanisa. Tine bilaka 'ba kanisa 'do konjo nge ro go makuru'bë ame ga kola 'deni go donni ne.

<sup>XVII</sup> Kina lobu 'ba kanisa ame ga ko'do ndobo 'deni laka ne ko'do konyi teyi ro mbembë. Römöyi lijë ogbo ronni 'deni tiyandi wa gbi tuwöwö lende 'ba Boko'ba. <sup>XVIII</sup> Tokonyi lijë römöyi ugu 'deni molo mi buku 'ba Boko'ba, iya te, "Odo ki'di sa tomba nyönyu tine kinza kudödu kpamo de ndinji teyi." Kina ugu 'deni gbi, iya te, "Bo ndobo o'bo ngi to'ja bi gomo 'ba ro bo."

<sup>XIX</sup> Tine odo bo moto kako kususu lobu naga nime ma koto moto ziyi, kinza ki'di döyi de titi gomo. Tine odo bo mo ko'de ya moto ga riyö ala mota ti bo ro bo ngila bo kina nge 'do kuwö lende mo. <sup>XX</sup> Odo lobu naga nime kirasi a moto, ileki lende zinni di komo bilaka 'ba kanisa pili 'do lobu moto ga kedi gbi ro tikere di bi to'do mo kozo 'benni tara.

<sup>XXI</sup> Medii mose ndose nime ziyi komo Boko'ba gbi ti nere ze Yesu Kurisitö kina gbi ti malayika abo ga ame bo kigeli 'deni toja laja zi bo ne. Ndose naga nime o'do ro ma kodoro kinza komo geli teyi. <sup>XXII</sup> Kinza koza bilaka moto de ngi welo ti'di köziyi domo to'do mo ro lobu 'ba do kanisa. Inza laka 'do toza bilaka moto ngi welo, motoga ti kodo'bo yi mi lende kenyë abo. Onye röyi kowo yaga di ro lende kenyë.

<sup>XXIII</sup> Tine kinza kö'bö de kpe nge tuwë mini, udölö yimo mbowa ti layi go kedi ro wowo zi miyi. Römöyi ö'bö nduwë tonë bine ro rako'o.

<sup>XXIV</sup> Kina go lende 'ba ya moto ga, pele gba kinza konjo kö'du mo de, lende kenyë mo ga inda ngi yaga bi kopo. Tine 'ba ya moto ga lende kenyë 'benni ga edi ko'ja nge odo konjo kö'du 'benni 'deni. <sup>XXV</sup> Kina gbi tara lende laka moto ga edi kinda gbi yaga bi kopo, tine moto ga odo ko'ja de pele inza kusu doni ngi nburu yaga.

## VI

<sup>I</sup> Bilaka 'ba kanisa ame ga ro atoli ne 'do kö'bö laka toro bo donni ga, kinza bilaka kiya kpa kenyë ra ro Boko'ba, gbi ti akiyandi ze nime.

<sup>II</sup> Atoli ame ga bo domo ro 'ba Kurisitö ne kinza lijë kose domo de go ame lijë 'deni ro löndö zinni ne. Tine 'do lijë komeri ngi bo donni naga nima 'deni ro 'ba Kurisitö ame Boko'ba k'o'o ne. Kina 'do lijë koja laja laka zinni römöyi ti kokonyi lijë.

*Mori Ma Laka*

Kina me 'dɔ koto ndose nime kuwōwō zi bilaka 'ba kanisa kiyandi lijē timo. <sup>III</sup> Ya ma kēdī kiyandi 'bēnnī wa ma 'beri koriya dē ti lende kodɔɔ 'ba ɲere ze Yēsu Kurīsītō nime koriya dē gbī ti to'dɔ ako'dɔkɔ 'ba Boko'ba ne, <sup>IV</sup> lijē 'bēnnī nima ulu'butī 'deni ɲgī ti rɔ kote kikali a mɔtɔ dē kpe. Lijē ome 'bēnnī rōnnī 'deni ɲgī gɔ to'dɔ kowasa ti tamo gɔ kō'du 'ba lende. Kina wa naga nime ko'de mī kombi ɲgī ti 'dirī ti ti'ja kina gbī ti susu ma kēnyē. <sup>V</sup> Lijē ō'bō ɲburu rɔ kowasa rōmōyī dōnnī irasi rōnī 'deni, lijē ikali wa ma laka dē kpe. Kina ma lijē komeri 'bēnnī tēgē to'dɔ lende 'ba Boko'ba nime ēdī rɔ wa 'ba to'ja yamo. <sup>VI</sup> Tine ēdī ɲgī tara, bɔ ame ko'dɔ lende 'ba Boko'ba ɔdɔ bo kikali ɲgī toloma ɲge gɔ wa ame ga 'dɔ ko'dɔ rōnī zi bo ne, bo ti ko'ja wa ma kele ɲgī rɔ mbēmbē.

<sup>VII</sup> Rōmōyī mī kada ma kōyō ze do'deke a mɔtɔ dē mī dōliɲɔ bine. Kina ɔdɔ dōlēke dinza dogbake a mɔtɔ gbī darike timo di mī dōliɲɔ nime. <sup>VIII</sup> Kina laka ɔdɔ dēdike 'deni ti akonyo ti bɔɲgɔ 'ba yida rɔze gɔ di'dike lende mo ko'bo ze. <sup>IX</sup> Ne lijē ya ma ko'dɔkɔ tēdī ti wa rɔ mbēmbē naga nima Satani ususu dōnnī 'deni to'dɔ lende kēnyē kina lijē kilaka 'deni mī ɲgɔwo abo. Lijē iteri 'bēnnī tomɔmī wa ɲgī rɔ dɔ rumō, tine wa naga nima inza kokonyi lijē, ēdī koto lijē ɲgī mī tōlē. <sup>X</sup> To'dɔkɔ tēdī ti wa rɔ mbēmbē na rɔ ɲgira'da 'ba tisaki 'ba lende kēnyē. Ya mɔtɔ ga ēdī ti meri mo kina ki'di lijē kɔcɔ 'deni di mī kōri 'ba Kurīsītō nime. Kina ko'de gomɔ ma kēnyē 'deni ɲgī dōnnī.

### *Tocɔ To'dɔ Lende Laka*

<sup>XI</sup> Tine nī 'bēyī ame rɔ 'ba Boko'ba ne, onye rōyī yaga kɔwɔ di rɔ lende kēnyē naga nima. Ogbɔ rōyī to'dɔ lende laka 'ba Boko'ba gbī toro bo, ti'di dōyī gɔ lende 'ba Kurīsītō. Kina 'dɔ kogbɔ rōyī gbī to'ɔ lēpī yī ga, tine gbī togbɔ rōyī laka tɔrɔ kpa gomɔ mo ti dōkī'di kēddī. Kina 'dɔ tēdī ti kɔmɔ kele dɔ bilaka pili. <sup>XII</sup> Loma 'ba

bilaka ame ki'di dōnnī 'deni gɔ lende 'ba Kurīsītō nime ēdī kɔzɔ riɲa dōlī tara. Kina gɔ kirɲa ti rɔ ma kembe ti tigo 'dɔ ko'ja kpa kōzī 'ba gɔmo, ame rɔ didī ma ɲburuɲburu ne. Wa nime na Boko'ba kīdēkī yī gɔmo mī kada ma tōnē kumō yīmo ti kpēyī di kɔmɔ bilaka ma konzi kiya te i'di dōyī 'deni gɔ lende 'ba Kurīsītō ne.

<sup>XIII</sup> Kina me mose zīyī kɔmɔ Boko'ba ame ki'di didī mī wa pili, gbī kɔmɔ Yēsu Kurīsītō ame kiya lende laka 'ba Boko'ba kɔmɔ Pɔnitiyo Pilato ne. <sup>XIV</sup> Miya zīyī 'dɔ kuwō dɔ ndose naga nime kēdī kiya rōnī ne ɲbō kōmō mī kada 'ba tileki 'ba ɲere ze Yēsu Kurīsītō kako mī dōliɲɔ nime, kinza bɔtɔ mɔtɔ kiya ra te irasi a mɔtɔ. <sup>XV</sup> Boko'ba na ti ki'di Kurīsītō kileme rɔ bo mī kada ma laka mo. Bo na ɲburu ti yēyī ɲge kɔtɔ rɔ lōbu dɔ dōliɲɔ pili, dɔ bɔ dōliɲɔ pili kina gbī dɔ ɲere ni pili. <sup>XVI</sup> Bo na ɲge rɔ bɔ ame kōlē dē ne. Bi loma abo mī bi kɔpɔ ma kōbōkōbō dɔ kiteli ame bɔtɔ ko'bo dē tari ɲɔli rɔmo. Bɔtɔ mɔtɔ o'ja bo dē kina bɔtɔ ɔ'bo dē gbī ma 'dɔ ko'ja bo. Ti dilēlu tigo abo nduwē rɔ ɲburuɲburu. Amini.

<sup>XVII</sup> Iya zīnnī lijē ame ga rɔ bo mɔri ne, kinza lijē kombi dōnnī dē. Kina kinza lijē komeri dē gbī tēgē wa mbēmbē 'bēnnī naga nima ti kō'bō nduwē tokonyi lijē. Rōmōyī wa nime rɔ mɔri ko'dɔ ne ō'bō dē ɲgī nduwē ɲburu. Tine 'dɔ lijē kikali laka Boko'ba na ti kokonyi lijē. Bo na rɔ bɔ ki'di wa pili zize ame gɔ ki'di ze dēdike rɔ lɔɲɔ. <sup>XVIII</sup> Ma laka mo 'dɔ lijē kō'bō to'dɔ lende laka ame 'dɔ kēdī rɔ mɔri ko'dɔ 'bēnnī ne. 'Dɔ lijē kō'bō gbī tokonyi ya mɔtɔ ga ti wa 'bēnnī ga. <sup>XIX</sup> Wa nime na ti kēdī rɔ mɔri ko'dɔ 'bēnnī ame gɔ kulu dōnī 'dɔ kokonyi lijē mī kada ma kēdī kako ki'di didī ma laka zīnnī.

<sup>XX</sup> Timatiyo, mēdī miya zīyī, oɲgɔ gɔ wa naga nime Boko'ba ki'di yī 'deni mbiri dɔmo ne laka. Onye rōyī kɔwɔ yaga di rɔ lende yawa ti kowasa mo naga nima bɔ 'bōlu ni

kidëki ro akikali ne. XXI Ya moto ga  
iya te, lijë ëdi 'deni ti akikali nima.  
Go kö'du mo na lijë koco 'deni yaga  
di mi kori 'ba Yësu Kurisito.

Lende këyi 'ba Boko'ba koloma  
tiye pili.

## Akugu Ma Mi Riyö 'Ba Polo Zi TIMATIYO

<sup>I</sup> Ma Polo, go ako'doko 'ba Boko'ba ro bo laja 'ba Yësu Kurisito mugu waraga nime ziyi Timatiyo. Bo Boko'ba oja ma 'deni tiyëti mo ame bo kedi ki'di didi ma laka zi ya ma kedi 'deni ro akoto ti Yësu Kurisito naga.

<sup>II</sup> Ni Timatiyo na ro kole ma ame mo'c kulowo ne. 'Bu ze Boko'ba ti nere ze Yësu Kurisito ki'di ye'yi ti lende keyi ti mi keyi ziyi.

### Ndose Ti Akoco 'Ba Polo

<sup>III</sup> Medii mo'do ye'di nduwë göyi zi Boko'ba mi motu ko'do ma. Bo na medii moja laja mo 'deni ti meri laka 'ba yimo kozo 'ba 'bu ma lobu ga tara. Mö'bö 'deni tumotu bo göyi kote kada kote korondo. <sup>IV</sup> Ma ro mbembë mo mo'doko 'do to'ja kinë yi romöyi medii nduwë tomeri go mono 'bi tonë. To'ja yi di go ame ti ki'di ma ngi medii ro lonjo. <sup>V</sup> Medii gbi nduwë tomeri mo ma ki'di döyi 'deni go lende 'ba Yësu Kurisito ti mi koto kozo 'ba möyi Yunisi gbi kozo 'ba möyi lobu Loyisi ame lijë koloma to'do mo bine. Mikali 'deni i'di döyi 'deni gbi gomo kozo 'benni tara. <sup>VI</sup> Kina me medii mole yimo 'deni teyi 'do kö'bö nduwë tome kpa ndobo 'ba Boko'ba nime ti tigo abo tonë bo ki'di ziyi mi kada ma mi'di kozö döyi mi ndobo abo nime ne. <sup>VII</sup> Romöyi Nyi Koto Laka nime Boko'ba ki'di zize ne i'di ze de ro tikere. Tine i'di tigo ti akoc'c gbi ti togbo do yida ro zize.

<sup>VIII</sup> Kina kinza ki'di röyi kaya tiyëti lende 'ba nere ze Yësu Kurisito de, kinza röyi kaya ma de gbi go ame medii mi maboso go lende abo ne. Tine i'di röyi 'do tombi gomo to go kö'du 'ba laja laka 'ba Yësu nime. Romöyi Boko'ba ti ki'di tigo ngi ziyi tombi gomo nima timo. <sup>IX</sup> Bo na me komo ze 'deni di mi tolë ki'di kidëki ze ro bilaka abo ga. Tine

dëki abo nime inza go lende laka ze, bo o'do 'deni go ako'doko abo ti lende keyi abo ame goze ne. Bo o'do lende keyi nime 'deni zize ti Yësu Kurisito molo di bi tisaki mo. <sup>X</sup> Kina me bo kileme 'deni zize ti toja Yësu Kurisito kako mi dolinjo nime 'do komo ze di mi tolë. Yësu Kurisito na ro bo ka'da tolë kina bo kileme didi ma nburunburu 'deni zize ti laja laka abo.

<sup>XI</sup> Ame na ro laja laka ma Boko'ba koja ma tuwöwö mo zi bilaka gbi tiyandi mo. <sup>XII</sup> Go kö'du mo na 'deni me medii mombi gomo. Tine roma aya gomo nime de romöyi mikali Yësu Kurisito ame mi'di doma go lende mo ne 'deni. Kina mikali ngi bo ti konjo go ndobo 'ba laja laka abo nime bo kose zo ne nbo komo mi kada mo ame bo kedi kileki yimo mi dolinjo nime ne. <sup>XIII</sup> Go kö'du mo na 'do kö'bö ti nduwë tiya lende laka 'ba Boko'ba zi bilaka ko kozo ame kuwo di zo ne tara. Kina 'do kö'bö ro akileme zinni ti ti'di döyi go lende 'ba Yësu Kurisito to'c bilaka ti tigo abo. <sup>XIV</sup> Boko'ba i'di lende laka abo nime 'deni ziyi kina 'do konjo gomo ti, ti tigo 'ba Nyi Koto Laka ame koloma 'deni mize pili ne.

<sup>XV</sup> Ikali 'deni bilaka 'ba kanisa ma mi döyayi 'ba Asiya pili oga kpenni 'deni goma, kina Pugelö ni ti Eromogene na 'deni gbi tinni. <sup>XVI</sup> Nere ze Yësu Kurisito ki'di mi bo keyi ro bilaka 'ba Onesiporo, romöyi Onesiporo iyëddi yimo 'deni do konzi. Pele medii mi maboso nime ro bo aya ma de gbi. <sup>XVII</sup> Mi kada ma bo komo Roma bine, bo i'di ngi toma goma nbo bo kari ko'ja ma. <sup>XVIII</sup> Kina ikali 'deni gbi laka ma bo kokonyi bilaka 'ba kanisa di mi Epeso yayi. Ee, nere Yësu ki'di mi bo keyi ro Onesiporo mi kada 'ba tileki abo dolinjo bine.

## II

### Tuwö Do Boko'ba

<sup>I</sup> Tine ni 'beyi kole ma, oloma kö'bö ro ma kitigo go lende keyi nime Yësu Kurisito ki'di 'deni ziyi



ne. <sup>II</sup> Uwö lende 'ba Boko'ba 'deni molo di zö kina bilaka ma konzi uti 'deni gbi gomo kiya te edi ro ma kodoro. Kina 'do koto toza lende nima nduwé zi ya ma kinza kari kola de ngi kiliko ro wa yawa naga, lijé ame ga kikali tiyandi mo gbi dogba zi ya moto ga ne.

<sup>III</sup> I'di royi tombi gomo koto to go lende 'ba Yesu Kurisitö kozo bo kanya ame kedí ko'do ndobo abo ro ma laka ti to'ja gomo teyi ne tara.

<sup>IV</sup> Bo o'joro ro bo 'deni di ro wa ame ga ya ma laki kedí ko'do ne. Römöyí bo o'doko tiyeyi doki'di bo ame mbiri di do bo ne. <sup>V</sup> Kina 'do keddi kozo bo riña doli ame kedí kuwö do ko'du ki'di 'ba riña nima go bo ko'ja kpa kozoimo ne tara. <sup>VI</sup> Kina 'do keddi gbi kozo bo nyaka ma ko'do ndobo ro mbembé ame bo na ro dogba 'ba tonyo wa la'ja 'ba mi nyaka ne. <sup>VII</sup> Omeri go lende ma naga nime, kina Boko'ba ti kokonyi yi ngi tikali mo pili.

<sup>VIII</sup> Omeri go lende 'ba Yesu Kurisitö ame di mi kupö Dawidi kényi kodo yaga di mi tole ne. Ame na ro laja laka ma medí miya zi bilaka. <sup>IX</sup> Go ko'du mo na me medí mombi gomo 'deni ku'du ma mi maboso kudödu ndö ti zingiri bine kozo bo 'bögo. Ne lende 'ba Boko'ba udödu ndimo de koto te. <sup>X</sup> Tine masi de di bi tombi gomo naga nime 'do tokonyi bilaka ame ga Boko'ba kigeli 'deni ro 'ba bo ne. Ame 'do Yesu Kurisitö komo lijé di mi tole ki'di lijé koloma ro nburunburu mitoro.

<sup>XI</sup> Kina lende nime edi ro ma laka, ame kiya te, "Odo dölöke 'deni ti bo, ti dididike 'deni 'böwu gbi ti bo. <sup>XII</sup> Odo dasike de di bi tombi gomo koto ti bo, ti dedike ngi gbi ro nere koto ti bo. Odo dilagike di ro bo, bo ti kilagi ngi gbi di roze. <sup>XIII</sup> Odo dogake kpeze go bo, tine bo oga 'ba bo kpa bo de. Römöyí bo ikali de ma 'do tuyi mi lende abo."

### *Kpa Kogba*

<sup>XIV</sup> Lende naga nime oto tiyeti mo zi bilaka 'ba kanisa. Kina iya zinni komo Boko'ba kinza lijé

kogba kpenni de go ko'du 'ba lende. Römöyí kpa kogba go ko'du 'ba lende okonyi boto de, tine edi kirasi mi ya ma kuwö naga. <sup>XV</sup> Tine ogbo royi tedi ro ma laka kozo ma Boko'ba ko'doko ziyi. Iyeti lende 'ba Boko'ba ko ro ma kodoro kozo bo ndobo ame romo kaya ndobo abo ma bo ko'do de ne tara.

<sup>XVI</sup> Kinza kodo'bo royi de mi lende rumo ma yawa naga nima. Römöyí bo kowasa rumo naga nima oco 'deni nbö kowo yaga di mi kori 'ba Boko'ba. <sup>XVII</sup> Lende 'benni ga irasi wa ngi kozo 'böno madowuko ame kedí konyo yida ro bilaka ne tara. Omenayo ni ti Pileto na ro bo kiya lende naga nime. <sup>XVIII</sup> Lijé oco 'deni nbö yaga di mi kori 'ba lende kodoro 'ba Boko'ba. Lijé ebe kiya te tenyi todo yaga di mi tole 'ba ya ame ga ro 'ba Kurisitö ne o'do roni 'deni molo. Lende 'benni nime na me ki'di ya moto ga de kpe ki'di donni laka go lende 'ba Boko'ba. <sup>XIX</sup> Tine lende 'ba Boko'ba oro 'benni 'deni ngi ndini kozo doku ma lobu ame kidéyi 'deni mi gbondo 'ba ro ne tara. Ame boto moto ko'bo de gbi tiyaya mo. Tine ugu lende 'deni domo, iya te, "Nere Boko'ba ikali bilaka abo ga," kina gbi, "Bo ame kiya roni 'deni ro 'ba Boko'ba ne 'do bo kola go to'do lende kénye yaga."

<sup>XX</sup> Bilaka 'ba kanisa edi kozo jama 'ba mi ro 'ba bo wa ame kine mo pili ro gege. Moto ga ro ma kele kileno di mi yamo, moto ga ro gberi ni ti kete. Ma kele naga nima edi ko'do ndobo ma ro miri timo, tine moto mo ga to'do wa ma ene naga timo. <sup>XXI</sup> Kina gbi tara, ya ma kilagi ko'du 'ba bo lende yawa naga Boko'ba ti ki'di ndobo ma ro miri gbi zinni römöyí lijé wa ma laka abo ga na. Ame bo kikali ngi to'do ndobo timo lijé ko'bo 'deni ndö toda do wa ame ga pili bo ko'doko to'do mo ne.

<sup>XXII</sup> Kina ni 'beyi 'do kola go to'do wa ame ga pili ro ma kari go doki'di yobi ne yaga. Tine lende laka 'ba Boko'ba na 'do kogbo royi to'do mo

ti'di döyî gomo gbî ti akò'ò ti lende këyî koto ti ya ame ga pili 'deni ti dökî'dî koto kopapa Boko'ba 'deni tokonyi lijê ne. <sup>XXIII</sup> Kina 'dò konye røyî ñbò yaga rò ma kowò di rò bò kowasa rumò naga nima lijê kikali wa ma lijê kèdî ko'dò kowasa mo naga dè yò. Ikali 'deni wa naga nima na kèdî ko'de 'dirî. <sup>XXIV</sup> Tine inza rò ma laka ziyî bò laja 'ba Boko'ba 'dò ko'dò 'dirî. Nî bò laja oloma liya rò ma laka ti bilaka pili. Kina 'dò kikali laka tiyandi bilaka kinza tënyî rò 'dirî. <sup>XXV</sup> Dò koloma liya tiyètî lende 'ba Boko'ba zi ya ma kèdî kiya kpa kënyè romo naga nima, motoga Boko'ba ti ki'di lijê koto dònñî kikali lende laka abo. <sup>XXVI</sup> Kina ngî lijê ti kindinji yaga lijê kòmò di mî ngowo 'ba Satani ame lijê kilaka 'deni yîmo ki'di lijê to'dò ako'dòkò ame ga rò 'ba bò 'ba Satani ne.

### III

#### *Kada Ma Nyurunburu*

<sup>I</sup> Kina me mèdî miya ziyî tikali mo rò ma laka. Mî kada mo ame 'deni rò nyurunburu 'ba doliño nime ne ti kèdî rò kada ma kënyè rò dò kiteli zi bilaka 'ba Boko'ba. <sup>II</sup> Bilaka ti kèdî ñge rò bò to'ò gbagba lijê ga, rò bò to'ò gîrisî, rò bò doli, rò bò dò kombi, rò bò ti'ja koro 'bu ni ma ti ma ni dè, lijê ti kèdî rò bò tuyî dò giliti kuruku zi bilaka. Kina lijê ti kilagi gbî to'dò lende laka 'ba Boko'ba, <sup>III</sup> tine lijê ti kèdî rò bò ndo'ji kodò'bò rònñî dè gbî ti bilaka ma laki, rò bò dò kosi toworo to'dò a ma kënyè ko'dòkò lende ma laka dè, <sup>IV</sup> rò bò susu to'dò wa kòzò kuruku ma kënyè kina lijê ti kulu'butî ngî ti rò kote. Ako'dòkò 'ba gbagba lijê ga na lijê ki'di kebe akò'ò 'ba Boko'ba. <sup>V</sup> Lijê ti kidewo rònñî rò bò tumòtu Boko'ba tine ola go bi dè zi tigo 'ba Boko'ba 'dò kèdî minnî.

Kina 'dò konye røyî yaga kowò di rò bilaka ma kòzò a nime te. <sup>VI</sup> Römöyî kò'du 'bènnî motò tu'bòlu bilaka 'dò kota lijê rò ñba tine 'dò lijê kebe toco 'ja ma rumò mo ga 'dò kòsò gönñî. 'Ja naga nime lijê

na rò ya ma kèdî ti dökî'dî kombi go lende kënyè ma mbèmbè 'bènnî ga kina meri gege 'bènnî ga ki'di lijê ngî ko'dò lende kënyè. <sup>VII</sup> Lijê èdî nduwè ti kòmò ki'di 'dò tutu rònñî to'dò lende laka ma kodòrò tine lijê o'bo dè.

<sup>VIII</sup> Bò 'bòlu naga nime o'dòkò tirasi mî lende kodòrò 'ba Boko'ba nime kòzò 'ba Yane ni ti Yambore ma tònè koma tirasi mî lende 'ba Musa molo bine ne tara. Tine bò 'bòlu naga nima dònñî irasi rònñî 'deni kina Boko'ba kilagi lijê 'deni römöyî lijê i'di dònñî dè go lende abo. <sup>IX</sup> Kina bilaka pili ti konjo lende 'bènnî ngî rò kò'du yawa kòzò 'ba Yane ni ti Yambore tònè tara. Kina lijê inza kò'bò tirasi mî lende 'ba Boko'ba.

#### *Toco Mi Kèddî*

<sup>X</sup> Ne 'bèyî ikali akiyandi ma ti loma ma kina gbî ti wa ma mo'dòkò to'dò mo 'deni laka. Ikali ma mi'di doma go lende 'ba Boko'ba 'deni kina gbî ti ame mò'ò bilaka pili mo'dò 'dirî dè ti boto. <sup>XI</sup> Kina gbî ikali 'deni ma mòrò kpa gomo ti mî kèddî. Ame tònè bilaka kodò gomo ma kinza kiya roma di Anitakiya ni ti Ikoniya ti Lusétura. Ne mogbo roma ngî kpamo na Boko'ba omò ma gbî 'deni di yîmo pili. <sup>XII</sup> Rò ma laka miya ziyî lijê ame ga pili ko'dòkò tedi rò akoto ti Yèsu Kurisütö gbî to'dò lende laka mo ne ti kodò gomo ngî rònñî. <sup>XIII</sup> Tine ya ma rò wa kënyè naga ti bò 'bòlu ni ti koto nduwè to'dò ndòbò 'bènnî ga kari timo rò dò kiteli. Satani ti ku'bòlu lijê kina lijê ti ku'bòlu ya motò ga gbî.

<sup>XIV</sup> Tine ma 'bèyî 'dò kò'bò ti'di döyî go lende 'ba Boko'ba ame kiyandi yi 'deni molo timo ki'di döyî gomo ne. Ikali 'deni bò kòmò kiyandi 'bî ga iyandi yi timo rò ma kodòrò. <sup>XV</sup> Kina pele molo tònè kèddî gba rò kole titi ne ikali lende 'ba mî buku 'ba Boko'ba 'deni. Lende 'ba mî buku 'ba Boko'ba na ti ki'di kòmò kandi ziyî 'dò ki'di döyî go lende 'ba Yèsu Kurisütö kina ti

komo yi ngi di mi tole. <sup>XVI</sup> Romoyi wa ame ga pili mi buku 'ba Boko'ba ne Nyi Koto Laka na ki'di zi bilaka mo ga tugu mo. Kina pili ro ma laka tiyandi wa ma kodoro, toro'bo go wa ma ro ma koco, tileki ze mi kori 'ba ako'doko 'ba Boko'ba. Kina gbi tutu bilaka mi loma ma laka. <sup>XVII</sup> Bo Boko'ba i'di lende naga nime 'deni te mi buku abo 'do bo laja abo ga pili kedii ti akikali 'ba to'do lende laka ame ga pili ro 'ba bo ne.

## IV

<sup>I</sup> Medii mose gomo 'deni ziyi koma Boko'ba gbi ti Yesu Kurisitö. Romoyi bo edi kileki kada moto kako dolingo bine koloma ro bo dolingo, to'do bure 'ba ya ma gba ti komonni naga gbi ti toku ni. <sup>II</sup> Kina me mose gomo 'deni ziyi 'do koto nduwé tuwöwö laja laka 'ba Boko'ba zi bilaka. Odo lije ko'doko ala ko'doko de pele i'di kpeyi kitigo nduwé tiya mo. Oloma ndo tileki donni todoro go lende kenyé 'benni ga. Kina mi akiyandi 'bi iliya royi toco lije to'do lende 'ba Boko'ba. <sup>III</sup> Kina me medii mose gomo ziyi romoyi kada moto yayi bilaka ti kilagi akiyandi ma laka, tine lije ti kebe za tomomi bo koma kiyandi ma konzi ame ga kedii kiya nge ro wa ma go minni ga ne. Romoyi lije o'doko e'benni nge to'do ako'doko 'benni ga. <sup>IV</sup> Go ko'du mo na lije ko'doko de kpe toje mbilinni tuwö do lende ma kodoro, tine lije o'doko e'benni nge ro 'ba bilaka lesi. <sup>V</sup> Tine ni 'beyi isiki royi nburu kitigo kina gbi 'do tombi gomo. O'bo nduwé tuwöwö laja laka 'ba Boko'ba to'do ndobo ame ga pili bo ki'di 'deni ziyi ne.

<sup>VI</sup> Tine 'bama kada 'ba 'do toja didi ma timo owo de kpe. Ne didi ma ti kedii ngi ro kpa kosi zi Boko'ba. <sup>VII</sup> Mi loma ma bine edi 'deni kozo rina doli, ame bo mo kogbo roni 'deni nbö komo bi 'ba tote mo ne. Kina me mogbo roma 'deni tara mi laja koja ma zi Boko'ba mo'do wa ame ga bo kose zo ne 'deni pili

kote kinza toga kpama go lende abo. <sup>VIII</sup> Kina ti mo'ja wa ma laka mo ngi gomo di zi Yesu Kurisitö kozo bo rina doli ame kololo wa 'deni ne tara. Mi kada 'ba bure nere Yesu bo to'do bure ro ma kodoro ti ki'di kpa kosi ma laka ngi zo romoyi mo'do lende laka abo 'deni. Bo inza ki'di nge koto zo tine gbi zi ya ame ga pili kedii ti koma ki'di go tileki abo mi dolingo nime ne.

## Zi Timatiyo

<sup>IX</sup> Tine opi royi to kpe ndo kako welo zo bine. <sup>X</sup> Dema ola ma 'deni. Wa 'ba dolingo nime na koso 'deni kulowo ro bo, kina bo kenyi 'deni kari Tesalonika. Koresekene ari 'ba bo 'deni Galatiya, kina Tito ari 'deni Dalomatiya. <sup>XI</sup> Luka na nge kileke to bine.

Kina odo keddi kako o'de Marako tiyi, bo ti kedii ngi ro konyi ma lobu zo mi ndobo ma. <sup>XII</sup> Moja Tukiko 'deni kari Epeso. <sup>XIII</sup> Kina odo keddi kako o'de bonggo 'ba bi keyi ma nima mola Torowa yayi ro 'ba Karopo ne. Kina 'do ko'de buku ma ga gbi, ma do kiteli mo buku ma laka ro kilaka naga nima.

<sup>XIV-XV</sup> Kina i'di komoyi kandi laka di zi Alesandoro bo tapini nima. A nime bo ko'do zo bine ne kpamo o'o ngi kozo oto. Ne Boko'ba ti kodo karama mo 'basi do bo. Kina 'do ki'di komoyi gbi kandi laka di zi bo, romoyi bo o'ji lende ze nime ngi ro mbembé.

<sup>XVI</sup> Mi kada ma dogba ame koto ma koma bure tiyeti lende ma ne, botu ma koto moto oro de to. Ola ma nge ro do kutu ma. Ne bo Boko'ba kola lije gomo. <sup>XVII</sup> Tine nere Yesu oro 'deni to ki'di tigo zo miyeti lende abo bo lowo pili kuwo. Bo okonyi ma 'deni kozo wa ame koma di kpa tabiyö ne. <sup>XVIII</sup> Mikali 'deni bo ti kokonyi ma nduwé momo di kpa wa ma kenyé pili nbö bo kogba ma mitoro mi nere lobu abo yayi. Yee'di kedii zi bo nduwé ro nburunburu. Amini.

## Akumötö

**XIX** Umötö Purisika ni ti Akowila gbi ti bilaka 'ba Onesiporo ga. **XX** Eraseto oloma 'deni Korinito, tine Turöpimö edi do rako'c kina mola bo 'deni Mileto. **XXI** Tine opi röyi to kpe ndo 'do kömö zö bine gba kota kinza kpa dölili kömö. Yubulö ni ti Pudënitö ti Linö ti Kolawodiya umötö yi pili. Kina löndö mato ga umötö yi gbi pili.

**XXII** Nere Boko'ba koloma kö'bö tiiyi. Lende këyi abo koloma tiye pili.



## Akugu 'Ba Pɔlo Zi TITO

<sup>I</sup> Ma Pɔlo mugu waraga nime ziiyi Tito. Ma bo ndɔbo 'ba Boko'ba gbi bo laja 'ba Yesu Kurisitɔ. Bo Boko'ba i'di ma 'deni to'do ndɔbo abo nime 'do tokonyi ya ame ga bo kigeli 'deni ne 'do ki'di dɔnni go lende kodɔɔ abo, kina gbi tikali loma ame bo Boko'ba ko'doko zinni ne. <sup>II</sup> Mɛdi mo'do rɔmɔyi ma 'deni ti kɔmɔ ki'di go didi ma nburunburu ma bo kedi ki'di zize. Bo Boko'ba o'do beti de, bo iya 'deni mɔlo di bi tisaki mo 'do ti'di didi ma nburunburu zi bilaka abo ga. <sup>III</sup> Kina ame na 'deni ro kada ma laka mo, bo ileme lende 'ba didi abo tonɛ 'deni zize. Lende 'ba didi nime Boko'ba bo tɔmɔ ze di mi tole i'di 'deni zo, kose gomo 'do muwowo zi bilaka ma laki.

<sup>IV</sup> Ni Tito na ro kole 'ba gbagba ma mi ti'di do go lende 'ba Yesu Kurisitɔ. 'Bu ze Boko'ba ti Yesu Kurisitɔ bo tɔmɔ ze di mi tole ko'do yei doyi ki'di lende keyi koloma tiyi.

### *Tito Bo Laja Mi Dɔyayi 'Ba Kurɛtɛ*

<sup>V</sup> Mola yi mi Kurɛtɛ 'do kilego go ndɔbo 'ba kanisa laka kina gbi 'do ki'di lobu 'ba do kanisa mi doligo mo ga pili. Kina kɔzo ma mose ziiyi tikali mo laka go lende 'ba ti'di lobu 'ba do kanisa. <sup>VI</sup> Lobu 'ba do kanisa 'do kedi ro bilaka ame kinza bi ngoro 'ba lende mɔto rɔmo. Kina 'do bo kedi gbi nge ti 'ja kɔto, ro bo ame kole abo ga kuwo do bo laka ki'di dɔnni go lende 'ba Yesu Kurisitɔ, tine gbi kinza wa mɔto ame 'do bilaka kususuu lije timo mi loma 'benni ne. <sup>VII</sup> Lobu 'ba do kanisa 'do kedi ro bo ame kinza bi ngoro mɔto rɔmo ne rɔmoyi bo na ro bo konggo go bilaka 'ba Boko'ba. Kina 'do bo kedi ro bilaka ame kinza ro bo to'do mi lobu, ro bo tenyi welo ro 'diri. Kina kinza bo kinza gbi ro bo layi, ro bo ko'do ya ala gbi ro bo to'ja yamo ti kori ma kenye.

<sup>VIII</sup> Tine 'do bo kedi ro bo ko'do nba, ko'doko nge ro lende ma laka. Bo kedi ro bo ma ko'do lende de ro do rumo, tine ro bo togbo do yida ro bo nge to'do lende laka ame Boko'ba ko'doko ne. <sup>IX</sup> Kina 'do bo kedi ro bo ame kinda'ba laja laka 'ba Boko'ba kɔzo ma miyandi yi timo. Kori nime na ti ki'di bo ngi ko'bo toco bilaka 'ba kanisa ti akiyandi ma kodoro kina ti lende abo kodowe dokonyo ya ma kinza ko'doko lende 'ba Boko'ba de naga nima ngi.

<sup>X</sup> Lobu 'ba do kanisa na 'do kedi kɔzo a nime te, rɔmoyi ma konzi mɔto ga uwɔ do lende 'ba Boko'ba de, ngi ro bo 'bolu bo lende yawa. Bo 'bolu naga nime ma konzi mo ga di mi Yudayi. <sup>XI</sup> Lije i'di kpa goli ma konzi mɔto ga 'deni kɔzo yaga di mi kori 'ba lende 'ba Boko'ba. Tine ziiyi 'do koboso kpa akiyandi kenye 'benni nima koro yaga, ame lije kedi ko'do nge to'ja yamo timo ne. <sup>XII</sup> Rɔmoyi bo 'bosi 'benni mɔto 'ba Kurɛtɛ iya 'deni tonɛ te, "Bilaka 'ba Kurɛtɛ lije ngi ro bo beti, bo kpa gboro, bo tikapi ro kuruku ma kenye." <sup>XIII</sup> Lende nime edi ro ma laka, kina miya ziiyi 'do kilende zinni ro ma kitigo 'do lije ko'bo ti'di dɔnni go lende 'ba Boko'ba, kinza lije koga kpenni de gomo. <sup>XIV</sup> Tine kinza lije ki'di dɔnni de gbi go lende yawa 'ba Yudayi naga nima. Kina kinza lije kuwo do ko'du ki'di 'ba bo kilagi lende kodoro 'ba Boko'ba naga nima de.

<sup>XV</sup> Lende ma ro domoyi bilaka naga nima na me. Bo ame 'deni ro ma koro kɔmɔ Boko'ba, wa mɔto 'ba doligo nime inza kpe ma 'do ki'di bo ro ti'da di kɔmɔ Boko'ba. Tine ya ma kinza ki'di dɔnni de go lende abo naga nima 'deni pili ro ti'da di kɔmɔ bo. Lende 'benni ga 'deni kpaki ro ti'da kina dɔnni irasi roni 'deni lije ikali lende ma laka de kpe. <sup>XVI</sup> Lije idewo rɔnni ro bo tikali Boko'ba tine ndɔbo 'benni ga ileme ngi lije ikali bo Boko'ba de du te. Lije uwɔ do Boko'ba de tine lije ebe gbi to'do wa ma bo ko'ji naga. Kina ngi lije o'bo

dē kpe to'do wa mato ro ma laka.

## II

### *Akiyandi Ma Laka*

<sup>I</sup> Tine ni 'beyi iyandi lijē to'do wa ame kuti dōni ti akiyandi laka 'ba Boko'ba nime ne. <sup>II</sup> Ilende zi bilaka 'ba kanisa ame ga ro bulöbu ne 'do lijē kogbo do yida rōnni, ko'do a ma kodoro tine dē to'do wa ma ro do rumō. Kina 'do lijē ki'di dōnni go lende 'ba Boko'ba ti dōki'di koto gbi to'o bilaka kina tombi gomō kinza tola gomō.

<sup>III-IV</sup> Kina 'do kilende gbi zi 'ja löbu mo ga, lijē 'ba Boko'ba na, loma 'bēnni kō'bō ro ma laka. Kinza lijē kō'bō dē ro bo kore ala ro atoli 'ba layi. Tine zinni tiyandi 'ja titi ti lende laka to'o mē'dē nni gbi ti kole 'bēnni ga. <sup>V</sup> Kina 'do lijē 'ja titi kogbo do yida rōnni ti kinza to'do yeri. Go lijē ko'do ndobo 'ba do lijo 'bēnni ga na ro ma laka ti mi keyi gbi ti tuwō do mē'dē nni ga. Ame na ngi ti ki'di bilaka kiti'ja lende 'ba Boko'ba dē kpe.

<sup>VI</sup> Kina ilende gbi zi yobi mo ga togbo do yida rōnni ga laka. <sup>VII</sup> Tine ni 'beyi 'do kō'bō ro bo kileme lende laka mi ako'do 'bi pili. Akiyandi 'bi i'di kedī kinza 'bōlu kina gbi kinza lende yawa yimo. <sup>VIII</sup> Mi akiyandi pili o'bō ti lende laka ame kinza bilaka ko'ja bi ngoro mato 'do kususū yi timo. 'Do bo kilagi lende ze naga nima romo kaya ngi kikali dē kpe tiya a ma kēnyē mato ti möyi ze.

<sup>IX</sup> Kina 'do kilende gbi zi bilaka 'ba kanisa ame ga ro bo ndobo zi ya mato ga ne. Kina laka 'do lijē kuwō do bo dōnni ga gbi to'do ako'doko mo ga pili kinza lende mato teyi. <sup>X</sup> Kina kinza lijē ko'bali wa mo ga dē gbi. Tine 'do lijē ko'do wa ame ga go kileme lijē ro bilaka laka zi bo dōnni ga mi ndobo ko'do 'bēnni ne. Kina ti kileme ngi akiyandi 'ba Boko'ba bo tomo ze di mi tölē nime edi ro lende laka.

<sup>XI</sup> Miya te rōmöyi Boko'ba i'di lende keyi abo 'deni zi bilaka pili koyi bi koro bi koro tara. Rōmöyi ti lende keyi abo na me bo komo dokomali bilaka lesi 'deni pili di mi tölē. <sup>XII</sup> Bo ose 'deni zize 'do dodoke roze ti beri di mi ako'do ti ako'doko 'ba dolijo nime. Tine zize tolo ma mi dolijo nime togbo do yida roze. Kina gbi 'do do'doke lende laka toro Boko'ba. <sup>XIII</sup> Rōmöyi dedike 'deni ti komo ki'di ti bi koda go kada laka ame 'do Yesu Kurisitō kileme ro bo ro löbu 'ba do wa pili ne. Bo na ro Boko'ba ze ame ro do kiteli, bo komo ze 'deni yaga di mi tölē ne. <sup>XIV</sup> Bo öle 'deni tutē goze di mi lende kēnyē pili ti'di ze ro ma koro ro 'ba gbagba bo ga nge tōnyō go lende ko'do laka.

<sup>XV</sup> Oto ndose naga nime zi bilaka 'ba kanisa. Rōmöyi Boko'ba i'di közi kakpa 'deni ziyi toco lijē mi lende laka tamo dōnni go lende kēnyē. Tine ni kinza ki'di boto mato kudöli yi dē.

## III

### *Loma 'Ba Bilaka 'Ba Kanisa*

<sup>I</sup> Iya zi bilaka 'ba kanisa kinza lijē kola go tuwō do turu ni ti ya ma ti közi kakpa naga dē. Ma laka mo na 'do lijē koro ya naga nime. Kina 'do lijē kō'bō nburu ndo to'do a ma laka ame ga kedī kiya zinni to'do mo ne. <sup>II</sup> Kinza lijē kiti'ja boto dē, ko'do 'diri dē gbi. Tine 'do lijē kokonyi bilaka pili gbi tolo ma ti komo kele.

<sup>III</sup> Rōmöyi pa molo bine gba kinza dedike ro 'ba Kurisitō dolomake 'deni to'do lende do rumō doroke bilaka dē kina do'doke lende laka oto dē gbi yo. Dō'bōke eze nge to'do dokomali wa ame ga ro ako'doko 'ba yida roze ga ne. Dolomake 'deni bine ro bo ko'do lende kēnyē, ti mi kombi. Bilaka o'ji ze, kina ze gbi tara do'jike bilaka. <sup>IV</sup> Tine kina me Boko'ba kileme ako'o abo 'deni gbi ti yeyi mo ame 'do bo komo ze di mi tölē. <sup>V</sup> Bo o'do 'deni go mi keyi abo tine inza du te go lende ko'do laka ze ga. Nyi Koto Laka abo urögō ze 'deni ro ma koro yaga di mi lende kēnyē

ze ga ki'di ze 'deni tēdi ro wa la'ja. <sup>VI</sup>Bo i'di Kurisitō komo ze 'deni yaga di mi tölē, bo koja Nyi Koto Laka abo 'deni kulowō kako kila'ba doze. <sup>VII</sup>Lende keyi abo zize ro mbembē kina me bo ki'di ze 'deni 'do dēdike ro ma laka komo bo. Go kō'du mo na dikalike 'deni ti do'jake didi ma nburunburu ngi ro apötō. <sup>VIII</sup>Lende naga nime ro ma laka kina 'do koto tiya mo nduwē zi bilaka 'ba kanisa, kinza kudölu ra di do ya ma ki'di dönni 'deni go lende 'ba Boko'ba naga nima lijē könyö nduwē go to'do ndobo ma laka mi loma 'benni ga ame 'do kokonyi bilaka moto ga gbi ro apötō.

<sup>IX</sup>Tine ni 'beyi kinza konyonyo royi de mi kowasa yawa naga nima ti lende 'ba titete moyi bulöbu ma molo naga ro gögö. Kina gbi kinza kodobö royi de ti bo kedī kamo ko'do 'diri go kō'du ki'di 'ba Musa naga nima. Lende naga nima pili ro kō'du yawa okonyi botö de koto te. <sup>X</sup>odo bo moto kedī ame kedī ki'di bilaka 'ba kanisa ko'do lamo ro go rönni, ilende zi bo mo kola go to'do mo yaga. Odo bo kola gomo de ileki kiya gbi zi bo. Tine odo bo kō'bö nduwē to'do mo kinza kodobö royi de kpe ti bo. <sup>XI</sup>Ikali 'deni, lijē bilaka ma kozo wa naga nima tara, ölu 'deni yaga di mi kori 'ba Boko'ba kina ako'do 'benni ga ileme lijē 'deni ro bo lende kënyē.

### *Ndose Ma Nburunburu*

<sup>XII</sup>Mēdi mo'do toja Arotema motoga Tukikö kari ziyi yayi. Odo bo komö 'deni opi royi ndo kako zo Nikopoli. Römyi mēdi mo'do tari toloma yayi mi kada 'ba bi keyi. <sup>XIII</sup>Kina 'do kopi royi gbi tokonyi Zena bo toweli mi burē ni lijē ti Apolo. Odo lijē kedī ko'do tenyi di ziyi yayi ongo gönni laka 'do lijē kedī ti wa pili ma 'do kokonyi lijē mi lingere nima.

<sup>XIV</sup>Iyandi bilaka ze ga 'ba kanisa laka to'do ndobo 'do lijē kokonyi ya ma kedī ro leri 'ba wa. Kina gbi

kinza loma 'benni kedī ra ngi ro yawa mi dolinjo nime.

<sup>XV</sup>Löndö ame ga pili tö bine ne, umötö yi laka. Kina 'do kumötö ya ama ga yayi ro bo ki'di dönni go lende 'ba Kurisitō kozo ze kulowō ne. Lende keyi 'ba Boko'ba koloma tiye pili.

## Akugu 'Ba Pɔlo Zi PILEMONA

I Ma Pɔlo bɔ koboso gɔ lende 'ba Yɛsu Kurisitɔ mo tɔnɛ, ze ti Timatiyo na me dɛdɛ dugu waraga nime ziyi Pilemona, ni lɛpi ze ma dɔ'ɔ kulɔwɔ, II gbɛ ti lɛmi ze Apiya ni ti Akipo bɔ ya lɛpi ze, kina gbɛ ti bilaka 'ba kanisa ame ga kɛdɛ kotɔtɔ dɔnnɛ liɲɔ 'bɛ yayi ne.

III Lende kɛyi ti yɛyi 'ba Bɔko'ba 'bu ze ti 'ba Yɛsu Kurisitɔ ɲere ze koloma kɔtɔ tiye.

### *Akɔ'ɔ 'Ba Pilemona*

IV Mi mɔtu ma pili mɔ'bɔ tileki yɛɛ'dɛ gɔyi zi Bɔko'ba ma V rɔmɔyi ti'di dɔyi gɔ lende 'ba ɲere ze Yɛsu muwɔ 'deni gbɛ ti akɔ'ɔ 'bɛ ma zi bilaka 'ba kanisa lɛpi ze ga pili. VI Mumɔtu Bɔko'ba ki'di rɔ kodɔ'bo ze mi ti'di dɔze gɔ lende 'ba Kurisitɔ nime ko'de ɲgira'da 'ba akikali ma kalo ziyi mi wa ma laka naga pili ame kina 'deni zize 'dɔ to'dɔ mo dɔmɔyi Kurisitɔ ne.

VII Lɔndɔ ma, akɔ'ɔ 'bɛ i'di ma 'deni ɲgi mɛdɛ lɔ ti lɔɲɔ bi tiliya gɔ ame ni na kɔɔ bilaka 'ba Bɔko'ba 'deni le'jete kulɔwɔ mi lende laka.

### *Ndose 'Ba Pɔlo Zi Pilemona*

VIII Gɔ lende mo na ma bɔ lɔndɔ yi mi Kurisitɔ, dɛne 'dɔ mɛdɛ ɲgi rɔ dɔ kitɛwu ti'di kɔ'du mo ziyi 'dɔ to'dɔ wa ame ga gɔ ko'dɔ ne. IX Ne tine akɔ'ɔ i'di ma 'deni 'dɔ moma'jo rɔma ziyi. Ma Pɔlo ame ma 'deni pele rɔ bulɔbu, kina ma rɔ dɔ kiteli mo ma 'deni mi maboso gɔ lende 'ba Kurisitɔ ne, ti mo'dɔ ɲgi tara. X Moma'jo rɔma ziyi gɔ lende 'ba Onesimo kole ma nime mɛdɛ moja kari ziyi yayi ne. Di dɔ zingiri nime mɛdɛ dɔmo mi maboso bine ne mileki ɲgi yaga rɔ 'bu zi bo. XI Kina kɔɔ ma tɔnɛ pa bo kinza pele mɔlo ziyi rɔ ɔtɔ ne, tine le'jete bo 'deni yaga rɔ a ma laka ziyi gbɛ zɔ.

XII Toja bo kari ziyi yayi nime ɲgi kɔɔ kapa ma na 'deni kari.

XIII Mo'dɔkɔ 'dɔ ti'di bo koloma gbɔ gɔ bi 'bɛ tɔ bine tokɔnyi ma di mi maboso nime mɛdɛ 'deni yimo gɔ lende 'ba laja laka 'ba Kurisitɔ ne.

XIV Tine kinza ma muwɔ lende 'bɛ gba titi mo'dɔkɔ dɛ to'dɔ a mɔtɔ kinza lende ko'dɔ laka 'bɛ kɛdɛ ra ɲge gɔ ndose ma. Tine mo'dɔkɔ 'dɔ ni na ko'dɔ ɛ'bɛ gɔ miyi. XV Kina mɔtɔga gɔ ame bo kese 'deni titi mbowa yaga di rɔyi ne bo kileki gbɔ koloma nati ɲburu tiyi, XVI dɛ kpe nati rɔ atoli tine 'deni yaga rɔ dɔ kiteli rɔ lɔndɔ. Bo 'deni ɲgi rɔ ame mɔ'ɔ kulɔwɔ ne. Kina ti kɛdɛ gbɛ tara ziyi rɔmɔyi bo di liɲɔ 'bɛ tine 'deni gbɛ yaga rɔ lɔndɔ mi Kurisitɔ.

XVII Kina me ɔdɔ kiya te kikali ma ɲgi rɔ lɛpi yi, inda'ba bo kɔɔ ma na kinda'ba. XVIII ɔdɔ bo kirasi a mɔtɔ ziyi ala bo ko'dɔ wali mɔtɔ momba dɔɲgɔ'do ma 'deni teyi, ti mopi ziyi.

XIX Ma Pɔlo mɛdɛ mugu a nime ziyi te ti kɔzɔ, "Ti mopi ziyi." Dɛne ni Pilemona na gɔ kopi zɔ gɔ didi yi, ne miya dɛ tara.

XX Lɔndɔ ma, mo'dɔkɔ yi 'dɔ ko'dɔ kɔɔ a nime te zɔ mi mɔyi ɲere Yɛsu. Iyɛyi dɔki'dɛ ma kɔɔ lɔndɔ mi Kurisitɔ tara. XXI Mikali ɲgi rɔ ma laka kɔɔ ame mugu waraga nime ziyi ne ti ko'dɔ ɲgi tara kina gbɛ rɔ dɔ kiteli. XXII Kina mɔtɔ gbɛ ilɛɲɔ rɔ zɔ ndɔ koda ma yayi. Rɔmɔyi mɔtɔga Bɔko'ba ti kuwɔ mɔtu 'be kileki ma ziye yayi.

XXIII Epapora ame gbɛ tɔ mi maboso bine gɔ lende 'ba Yɛsu Kurisitɔ ne, oja mɔtɔ abo ziyi. XXIV Bɔ ndɔbɔ lɛpi ze ga Marako ni ti Aritaroko ti Dema ti Luka umɔtɔ yi gbɛ.

XXV Lende kɛyi 'ba Yɛsu Kurisitɔ ɲere ze koloma kɔtɔ tiye pili.



## Akugu Zi EBERE

### *Lende 'Ba Boko'ba*

<sup>I</sup> Pa tönë molo bine Boko'ba oloma 'deni ro tilende go a ma gege zi 'bu ze löbu ga mi konzi ti bo kumë lende ni. <sup>II</sup> Tine ma giri nime mi kada ame 'deni ro nburunburu mo ne, kole abo ame bo ki'di 'deni ro bo do wa pili ne na bo koja 'deni kako kilende zize. Ti bo na me Boko'ba ko'ba wa pili 'ba doliᅇo nime. <sup>III</sup> Bo na ro bi kopᅇ ma löbu 'ba Boko'ba, kinë bo ro kinë Boko'ba. Tigᅇ 'ba lende abo na me ki'di wa pili 'deni kedi kö'bö mi go bi mo ga. Bo ako 'deni kurögᅇ ze yaga di mi lende kënyë ze ga na me bo kari 'deni mitᅇro koloma do döri Boko'ba tigᅇ do kiteli. <sup>IV</sup> Bo na Boko'ba ki'di 'deni mbiri löbu di do malayika ni kᅇzo möyi ma ki'di do bo ro kole, ame kina mbiri di do möyi malayika ne.

<sup>V</sup> Me malayika ma yala na Boko'ba kilende ra teyi kiya te, "Ni na ro kole ma. Tᅇne ma na 'deni ro 'bu yi"? Me tönë 'do bo kiya gbᅇ te, "Ti mēdi ro 'bu zi bo kina ti bo kedi ro kole ma," ne bo iya dᅇ go lende 'ba malayika ma kotᅇ motᅇ.

<sup>VI</sup> Mi kada nima bo Boko'ba kedi ko'do 'deni toja kole dᅇndende abo nime kako mi doliᅇo bine ne, bo iya gbᅇ te, "Malayika ma ga pili ti kilᅇlu bo."

<sup>VII</sup> Lende 'ba malayika abo ga 'ba Boko'ba na bo kiya kᅇzo a nime te, "Boko'ba i'di lijᅇ malayika abo ga ro lili, lijᅇ bo laja abo ga ro pa'dᅇ."

<sup>VIII</sup> Tine lende ma bo kiya go kö'du 'ba kole abo na te, "Ni Boko'ba, kitᅇ 'bi ti kö'bö ro nburunburu, ko'dᅇ lende laka nburu mi nᅇre löbu 'bi.

<sup>IX</sup> Ako'dᅇko 'bi ro lende laka, o'ji lende kënyë. Go kö'du mo na me bo Boko'ba 'bi ko'dᅇ yi mbiri löbu ti lᅇᅇo mo kebe 'ba lepᅇ yi ga."

<sup>X</sup> Boko'ba iya gbᅇ te, "Nᅇre, ni o'ba wa pili 'deni di bi tisaki mo, doyi ni ti mitᅇro köziyi na ko'ba. <sup>XI</sup> Lijᅇ

pili ti kote rönni tine ni 'bᅇyi ti kö'bö nburu. Lijᅇ ti köndᅇ kᅇzo bᅇᅇᅇ, <sup>XII</sup> ti kukᅇku lijᅇ kᅇzo bᅇᅇᅇ nᅇro, kutᅇ lijᅇ ti ma la'ja. Tine ni 'bᅇyi ö'bᅇ te go bi mo, loma 'bi ote röni dᅇ."

<sup>XIII</sup> Malayika ma yala na Boko'ba kiya ra teyi te, "Oloma do döri ma bine nᅇö mi'di yi ka'da bo ya 'bi ga"? <sup>XIV</sup> Ne tine ndᅇbo 'ba malayika ni 'deni ro wa'di? Lijᅇ na ro bo ndᅇbo zi Boko'ba, tokᅇnyi ame ga kedi komᅇ di mi tölᅇ ne.

## II

### *Kᅇnyi Löbu 'Ba Boko'ba*

<sup>I</sup> Go kö'du mo nati zize 'do dogboke roze laka go lende laka naga nime duwᅇke ne kö'bᅇ doze kinza debe doᅇke ra. <sup>II</sup> Dongᅇke 'deni kö'du ki'di 'ba Boko'ba ma tönᅇ ga malayika kuwᅇwᅇ zi 'bu ze löbu ga ne ro ma kodᅇro. Kina me lijᅇ ame ga pili kinda'ba dᅇ ala kuwᅇ doᅇmo dᅇ ne ndoro mo asi 'deni rönni. <sup>III</sup> Tine ze ma 'beze ti doᅇke tondo doᅇ kiya te debe dilagike kᅇnyi löbu 'ba Boko'ba nime bo komᅇ ze 'deni ti kole abo di mi tölᅇ ne ra yaga? Nᅇre Yᅇsu na kuwᅇwᅇ lende nime 'deni doᅇba. Kina me lijᅇ ya ma kuwᅇ di kpa bo mo ga ileme 'deni zize ma kedi ro ma kodᅇro. <sup>IV</sup> Kina Boko'ba ileki gᅇmo 'deni gbᅇ teyi, ᅇdi ro ma kodᅇro. Bo o'dᅇ go kotᅇ ma konzi 'deni, bo koza Nyᅇ Kotᅇ Laka abo zize kᅇzo ma bo kiteri.

### *Bo Doliᅇo*

<sup>V</sup> Tine malayika na dᅇ bo ki'di ro bo doliᅇo nime 'dᅇ kedi kako ne, ame mēdi mugu lende mo ziye ne.

<sup>VI</sup> Römyᅇ ugu 'deni mi go bi motᅇ mi buku 'ba Boko'ba yayi, iya te, "Bilaka lesi mo ga lijᅇ wa'di ga na yo 'do ni Boko'ba komeri lende 'bᅇnni, ki'di kᅇzo röyi? <sup>VII</sup> Tondo kileki tigᅇ 'bᅇnni nᅇᅇ nᅇe tᅇti titiyi di zi 'ba malayika ni? Tine odo ro löbu 'deni dönni ti lende koro mo, <sup>VIII</sup> ki'di lijᅇ ro bo do wa pili."

Iya röni 'deni bine tᅇᅇ, "Boko'ba i'di bilaka lesi 'deni ro löbu 'ba do

wa pili,” kinza kola ma koto yaga. Ne ma giri nime dongo 'deni bilaka lesi inza ti kosi kakpa do oto pili na me nati. <sup>IX</sup> Tine Yesu na do'ja 'deni kinda'ba ro lobu ni ti lende koro mo go gomo nime bo kombi mi tole abo ne. Tondo te yo na Boko'ba kileki bo ngi nge toti titiyi di zi malayika ni ngi kinza tigo 'do bo kole goze bilaka pili.

<sup>X</sup> Bo Boko'ba na ko'ba wa pili ki'di gbi kedi koloma ko'bo mi go bi mo ga. Kina edi ngi ro ma laka 'do bo ki'di Yesu kinda'ba ro lobu ma laka abo ti tombi gomo. Romoyi Yesu omo kole ma konzi 'ba Boko'ba 'deni ko'de kako mi lobu abo. <sup>XI</sup> Bo na ki'di ze 'deni ro ma koro ro bilaka 'ba Boko'ba. Kina me ze pili 'deni ro kole 'ba 'bu koto ti bo. Go lende mo na tiki ze ro londö inza kaya ro bo. <sup>XII</sup> Koro ame bo kiya te, “Boko'ba, ti miya lende 'ba lobu 'bi zi londö ma ga. Ti milölu yi mi kpa kototo 'benni.” <sup>XIII</sup> Bo iya gbi te, “Ti mi'di doma go lende 'ba Boko'ba.” Kina bo kiya gbi te, “Ma na me bine ti kole ame ga Boko'ba ki'di 'deni zo ne.”

<sup>XIV</sup> Tine koro ame ze kole mo ga nime ro bilaka lesi yida roze te ti roma teyi ne, go ko'du mo na me Yesu kako 'deni ro bilaka lesi koro ze te 'do bo kole go bo kicaca do tigo 'ba Satani bo do tole tone yaga <sup>XV</sup> 'do kope ze yaga ro do ngolo di mi loma to'bo nburu ro atoli ze nime bine di zi tikere 'ba tole ne. <sup>XVI</sup> Dikali 'deni malayika na de bo kokonyi. Romoyi ugu 'deni mi buku 'ba Boko'ba iya te, “Kupo Abarayama ga na bo kokonyi.”

<sup>XVII</sup> Omba kina me ki'di 'do bo kako gbi koro kiné ze londö bo ga te ne 'do bo kedi ti mi keyi ti mi konji to'do ndobo 'ba Boko'ba laka ro bo akumu ma lobu 'do ki'di Boko'ba kola bilaka abo ga go lende kenyé. <sup>XVIII</sup> Bo ti ko'bo tokonyi ma Satani kedi kiyari naga 'deni ngi romoyi iyari gbagba bo 'deni gbi tara bine bo kombi gomo mo.

### III

#### *Yesu Ni Ti Musa*

<sup>I</sup> Kina ti kpe londö ma ga ame pili Boko'ba kideki ye 'deni ro 'ba bo ga ne, omerike lende 'ba Yesu nime Boko'ba koja 'deni zize ro bo akumu ma lobu dutike 'deni go lende mo ne. <sup>II</sup> Ndobo ame Boko'ba ki'di bo teyi ne bo o'do 'deni laka koro 'ba Musa ame ko'do lijo 'ba Boko'ba ne tara. <sup>III</sup> Tine ro lobu ma 'ba bo mbiri kebe 'ba Musa koro ame ro lobu 'ba bo kubö ro na mbiri kebe 'ba ro mo ne tara. <sup>IV</sup> Ro pili edi ti bo kubö mo ga teyi. Tine Boko'ba na ki'di wa pili mi dolijo nime.

<sup>V</sup> Musa o'do ndobo 'deni laka koro 'ba bo laja tara lijo 'ba Boko'ba bo kileme wa ma Boko'ba kedi kuwöwö kada moto. <sup>VI</sup> Tine Kurisitö o'do ma 'ba bo 'deni laka koro kole 'ba bo lijo ame bo na mbiri do lijo nima ne. Kina ze na ti dedike ngi mi lijo abo odo kiya te do'boke ngi ti mi keddi ti'di doze gomo ma dedi do'jake ye'yi di zi Boko'ba.

#### *Lömu 'Ba Boko'ba*

<sup>VII</sup> Kina koro ma tone Nyi Koto Laka kiya te, “Mi kada nime tone odo kuwöke mugu bo Boko'ba kilende ziye <sup>VIII</sup> kinza ko'boke de ro minyi koro 'ba 'bu ye lobu tone ga bine kilagi Boko'ba di yi mökö kudöli bo ne. <sup>IX</sup> Boko'ba iya 'deni te, ‘Lije o'ja wa ma mo'do zinni mi komo koo 'buté sowo pele tine lije udöli ma 'biri. <sup>X</sup> Go lende mo na yimö kata rönni miya te, “Lije uwö doma de, lije ko'bo ngi nburu ro toco yaga di mi kori ma.” <sup>XI</sup> Kina yimö kata ngi mulömu ro döki'di kata miya te, “Lije inza kodo du te mi bi 'ba ro kindawo ma.” ’ ’ ’

<sup>XII</sup> Kina me ti londö ma ga, ongoke roye laka kinza ni moto kinda'ba döki'di kölu de, ame kedi ki'di yi ni moto ko'bo ngi kinza ki'di döyi kpe go lende 'ba Boko'ba kebe za kangi mökö di ro Boko'ba bo didi ne. <sup>XIII</sup> Ro komo lendö lobu nime pili odo keddi gba mi kada mo tone Nyi Koto Laka kedi kideki ro “Tone” ne, o'boke toco mi keddi ro go roye to'bo mi kori 'ba Boko'ba

kinza lende kënyë koto yi nĩ mato ra kowo yaga ki'di yi ro minyi.

<sup>XIV</sup> Di bi tisaki mo di'dike doze 'deni ngi go lende 'ba Boko'ba kinza a mato ma ro ma kilikö yimo. Kina do do böke ngi nduwë tara ro nburunburu mo dedike 'deni ro lepĩ ma laka zi Kurisitö. <sup>XV</sup> Lende nime iya röni 'deni te, "Mi kada nime tone do kuwöke mugu bo Boko'ba kilende ziye, kinza kö'böke de ro minyi kozo 'ba 'bu ye löbu tonë ga bine kilagi lende 'ba Boko'ba ne."

<sup>XVI</sup> Tine yë mo ga na ro bo kuwö lende 'ba Boko'ba mo naga nime kebe kilagi ne ya? Lijë na ro ya ame ga pili Musa kokoko koja yaga di Ezipeto ne. <sup>XVII</sup> Yë ga na mi Boko'ba kata romo komo koo mo 'butë sowo ne ya? Lijë bilaka kotokoto naga nime na. Go lende kënyë 'bënni na lijë köle ngi pili kote dönni yi mökö yayi. <sup>XVIII</sup> Ne ame Boko'ba kulömu lijë kiya te, "Lijë inza kodo mi doyayi ma ame 'do mi'di lijë kindawo rönni di teyi ne," yë ga na bo këdi kiya? Lijë bilaka kotokoto naga nime na gbi römöyi lijë uwö do bo de.

<sup>XIX</sup> Kina me dikalike 'deni a ma kota lijë kinza ki'di lijë kodo de mi yayi nima na ro tilagi ti'di dönni go lende 'ba Boko'ba.

## IV

<sup>I</sup> Kina me Boko'ba kose 'deni zize bine te bo ti ki'di ze doko mi bi 'ba ro kindawo. Kina ti ongoke roye laka kinza ni mato kari kolobö 'beyi ra kori kinza ma kodo yimo. <sup>II</sup> Römöyi ze duwöke lende 'ba Boko'ba 'deni gbi kozo 'bënni 'ba 'bu ze löbu tonë ga. Tine tuwö mo nge tara okonyi lijë de römöyi lijë i'di dönni de gomo. Kina me lijë mo nime ömö ga de mi bi 'ba ro kindawo mo tonë. <sup>III</sup> Ze ma di'dike doze go lende abo 'ba Boko'ba naga ze na dömöke 'deni teyi, kozo ma bo kiya tonë te, "Yimö ata rönni mulömu lijë te, 'Lijë inza kodo mi doyayi ma ame 'do mi'di lijë kindawo rönni di teyi ne.' " Tine bo ote ndobo abo ga

'deni pili mi kada 'ba to'ba dolingö. <sup>IV</sup> Römöyi ugu 'deni mi go bi mato mi buku 'ba Boko'ba yayi go kö'du 'ba tö'dö do modomoriyö iya te, "Mi tö'dö do modomoriyö Boko'ba indawo ro bo 'deni di potö ndobo pili abo ga." <sup>V</sup> Kina me kileki kiya go lende 'ba ro kindawo nime 'böwu gbi te, "Lijë inza kodo mi doyayi ma ame 'do mi'di lijë kindawo rönni di teyi ne."

<sup>VI</sup> Lijë ma dogba mo naga nime kuwöwö lende naga nime zinni ne do ga de du te mi go bi 'ba ro kindawo nima go lende kinza kuwö 'bënni. Ola 'deni zi ya mato ga na 'do kodo teyi. <sup>VII</sup> Kina me Boko'ba koza kada mato 'deni kidëki möyi mo ro "Tone" ki'di Dawidi kilende gomo tonë bine di potö komo koo konzi 'deni kiya te, "Mi kada nime tone do kuwöke mugu bo Boko'ba kilende ziye, kinza kö'böke de ro minyi."

<sup>VIII</sup> Ne ma kiya te Yësuwa këdi kokoko bilaka naga nima ra komö mi go bi 'ba ro kindawo mo nime dene Boko'ba inza kiya lende 'ba kada mato kpe. <sup>IX</sup> Dëmba tine, go bi 'ba ro kindawo 'ba Boko'ba edi 'bënni ka ro ma sari koda ma 'ba bo ga. <sup>X</sup> Bo ame kari 'deni kodo teyi ne ti kindawo röni ngi di potö ndobo pili kozo 'ba Boko'ba.

<sup>XI</sup> Kina ti dogboke roze laka 'do dömöke go bi nima tindawo roze kinza ni mato kebe kozo ra yaga go lende kinza kuwö kozo 'ba 'bu ze löbu ga tonë bine ne. <sup>XII</sup> Römöyi lende 'ba Boko'ba na ro didi kitigo kiteli kulu ma kapa ame këdi kirati bi ngi koke moro 'ba mi ti kpa domoso ni pili yaga ne. Bo ote go meri ti ako'doko 'ba mi doki'di bilaka 'doyi. <sup>XIII</sup> A mato inza di mi lönggö wa naga nime bo ko'ba ne ro ma kusu di komo bo Boko'ba. Wa pili yaga bi kopö zi bo. Bo na ti kari kititi kpeze pili go ni mato kiyeti go ako'do 'bi.

*Bo Akumu Ma Löbu*

XIV Ne kinza dolake gɔ wa ame di'dike dɔze 'deni gomo ne dē kpe. Römöyī le'jete dēdike 'deni ti bɔ akumu ma löbu ame kari 'deni nbö mitorɔ zi Boko'ba, omba kina rɔ kole abo Yēsu. XV Bo bɔ akumu ma löbu 'beze inza ngi tara komeri a mɔtɔ rɔ tikenme ze dē. Tine dēdike 'deni ti bɔ akumu ma löbu ame Satani kopi rōni 'deni gomo kiyɔzɔ konya dōni, ko'dɔ a mɔtɔ rɔ lende kēnyē dē ne. XVI Kina dakoke ti rɔ dɔ ngölö kɔmɔ bo Boko'ba 'dɔ bo konɔgɔ lisa 'ba rɔze, ko'dɔ mi kēyi zize kokonyi ze mi kada mo ame ɔdɔ kōmō 'deni dɔze.

## V

I Bo akumu ma löbu pili igeli di mi löngö bilaka lesi ki'di to'dɔ ndɔbɔ 'ba Boko'ba gɔ ya ma laki pili, to'de kpa közi ti akumu tonma mo zi Boko'ba gɔ lende kēnyē 'bēnni ga. II Lijē gbī rɔ bilaka kinza tigo, tine lijē ikali gbī tiliya rōnni zi ma rumö kōlu 'deni kinza kikali a mɔtɔ rɔ lende 'ba Boko'ba dē naga. III Lijē bɔ akumu ma löbu ni gbī rɔ bɔ lende kēnyē kina lijē kēdi ko'de akumu gbī gɔ lende kēnyē ma 'bēnni ga kɔtɔ ti 'ba bilaka ma laki. IV Bɔtɔ mɔtɔ i'di rōni dē gɔ dōni rɔ bɔ akumu ma löbu. Boko'ba na kēdi kīdēki wa mi ndɔbɔ nime kɔzɔ ame bo kīdēki Arona ne tara.

V Kina gbī tara Kurisitö na dē ki'di rɔ bo mi löbu nime tēdi rɔ bɔ akumu ma löbu. Tine Boko'ba na kiya zi bo te, "Ni na rɔ kole ma. Tōne ma na 'deni rɔ 'bu yi." VI Mi akugu mɔtɔ gbī yayi bo iya te, "Ti kö'bö rɔ bɔ akumu ma nburunburu kɔzɔ 'ba Malekisedeke."

VII Mi kada 'ba loma abo 'ba Kurisitö mi dɔlinɔ bine bo oma'jo rɔ bo 'deni zi Boko'ba rɔ ma kembe ti monɔ römöyī Boko'ba na kɔ'bɔ tɔmɔ bo di mi tölē. Akititi abo ga Boko'ba uwö 'deni ngi römöyī bo uwö dɔ Boko'ba. VIII Bo pele rɔ kole 'ba Boko'ba tine mi gomɔ nime na bo kikali ngi tuwö dɔ Boko'ba na tondo. IX Kina ɔdɔ bo kikali 'deni laka tara tine bo na 'deni kileki yaga

nati rɔ ngira'da 'ba tɔmɔ di mi tölē ma nburunburu zi ma kuwö dɔ bo naga. X Kina me Boko'ba kīdēki bo 'deni rɔ bɔ akumu ma löbu kɔzɔ 'ba Malekisedeke.

### Lende 'Ba Dɔ Kɔtɔ

XI Mēdi ti lende nbanj 'dɔ tiya mo ziye gɔ kö'du nime tine a mo bi 'ba tūyētī mo ziye pele inɔɔa ma 'deni römöyī kpe dɔye irindī kulöwö. XII Dēne a nime tōnē molo bine ne kpe na 'deni le'jete kēddi kiyandike ya mɔtɔ ga 'bato. Ne 'böwu o'dɔkɔke gba 'dɔ bilaka na kiyandi ye ti bi tisaki 'ba lende 'ba Boko'ba nime. Kpe 'deni ngi ka rɔ kole kuru ame kikali tonyo a ma kitigɔ dē kēdi kulu ma 'bēni gba rɔ mba ne. XIII Bo ame gba rɔ kole kuru kēdi kulu 'bēni nge rɔ mba ne ikali a ma laka dē mi loma 'bēni. XIV Tine akonyo ma kitigɔ nge zi bulöbu ame kinene dɔ wa naga nime 'deni 'doyi mi loma abo kikali ma laka ti ma kēnyē mo ne.

## VI

I Kina ti, dolake dɔzɔli 'ba akiyandi 'ba Kurisitö tōnē ga tōti titi gɔze deseke te mbowa dɔgba mi 'ba bulöbu. Akiyandi ma dɔgba tōnē kiya rōni bine rɔ dɔ kɔtɔ di mi lende ma yawa ti'di dɔ gɔ lende 'ba Boko'ba II ti bapatisi ni ti közi ki'di 'ba yēyi mo ti tɔdɔ 'ba tōku yaga di mi tölē ti kada 'ba burē ma rɔ nburunburu ne minza kpe mileki miyandi gomo teyi ziye. III Tine deseke mbowa dɔgba. Kina ɔdɔ Boko'ba ko'dɔkɔ ngi zize wa nime na ti do'dɔke.

IV Ne 'bēnni lijē ame ga kebe koga kpēnni 'deni gɔ Kurisitö ne kōri mɔtɔ inza kpe zinnī toto dōnni timo. Römöyī pa tōnē bine lijē oloma 'deni mi bi kopɔ 'ba Boko'ba. Kpa közimo ga lijē o'ja 'deni gbī, kodɔ Nyi Kɔtɔ Laka dōnni kɔtɔ tize. V Lijē kikali laka 'ba lende 'ba Boko'ba 'deni gbī yaga ti tigo 'ba nere löbu abo ame kēdi kako ne. VI Tine pele te lijē ebe 'böwu koga kpēnni gomo yaga rɔ dɔ domo. Kōri mɔtɔ inza kpe zinnī nati



ma 'do lijë koto dönñi timo, lijë na 'deni kēdi rɔ tutōti kole 'ba Boko'ba kēdi kodo laŋa rɔmo.

**VII** Ikalike 'deni, yayi ame kēdi kuwē mini 'ba tɔrɔ ma kēdi ka'di koja akonyo zi bilaka ma koro'do mo ga ne na ti yēyi di zi Boko'ba. **VIII** Ne yayi ame kebe koja ma 'bēni rɔ kono ni ti wuru ne ngi rɔ a yawa. Usōnō 'deni koŋma yaga ti pa'do.

**IX** Ne kpe löndö ma ga ma mo'ɔ ye kulöwö naga nime, kɔzɔ ame dēdi dugu wa naga nime pele kulöwö rɔ ma kata ziye te ne dikali ngi kpe ēddi karike ti kori ma laka ame rɔ 'ba tɔmɔ di mi tölē ne. **X** Burē ko'do abo 'ba Boko'ba na rɔ ma kodarɔ. Bo inza ki'di konyi 'be tönē ko'doke zi bilaka abo ga nduwē gba ko'ja kabate ne kudölu di do bo römöyi ileme ngi ɔ'oke bo. **XI** Ma diteri 'beze kulöwö ziye ni mɔtɔ önyö nburu gomo kɔzɔ a nime te 'do kari ko'ja kpa közimo tönē ga kēddi ti kɔmɔ ki'di gomo ne ngi pili. **XII** Kinza ko'do tükēpi dē, oloma kɔzɔ ya ma ki'di dönñi 'deni gɔ lende 'ba Boko'ba ti mi kēddi naga tara ame lijë na ko'ja yēyi tönē Boko'ba kulömu molo ti'di mo 'deni ne.

### *Yēyi 'Ba Boko'ba*

**XIII** Mi kada nima Boko'ba kiya te bo ti ko'do yēyi zi Abarayama ne bo o'do lömu 'deni teyi. Tine a mɔtɔ inza mbiri di do bo Boko'ba 'do bo kulömu rɔ bo timo. Gɔ kö'du mo na bo kulömu ti möyi bo Boko'ba. **XIV** Bo iya te, "Ti mo'do yēyi ma laka ziyi. Kupö yi kara konzi." **XV** Tine Abarayama oloma ngi gomo kɔwɔ liya ti mi kēddi nbö bo ko'ja yēyi nima Boko'ba kulömu zi bo ne.

**XVI** Kina me ma 'beze 'ba bilaka ɔdo dēdi do'doke lömu möyi ame mbiri löbu di doze ne na debeke tulömu rɔze timo tote lende pili.

**XVII** Kina Boko'ba kulömu rɔ bo gbī tara gɔ wa ame ga bo kiya ne 'do lijë ame ga pili kēdi ko'ja yēyi abo ne kikali ngi bo inza kpe kuyi mi lende abo. **XVIII** Kina me 'deni yēyi 'ba Boko'ba ileme rōni 'deni nati laka ti wa riyö, lende kiya ni ti lömu abo

'ba Boko'ba. Wa riyö naga nime bēti inza yimo kina bo uyī yimo dē gbī. Kina me ze ma dirinake 'deni toma konyi di zi bo Boko'ba naga oco mi kēddi 'deni zize tö'bö ti kɔmɔ ki'di gɔ yēyi nima.

**XIX** Ze 'deni ti kɔmɔ ki'di gɔ yēyi nime Boko'ba kiya te bo ēdi ki'di zize ne. Kɔmɔ ki'di ze gomo na 'deni rɔ lösī ame kosi dīdi ze rɔmo kinza darike ra kpe bitɔ di rɔ bo Boko'ba. Kɔmɔ ki'di ze nime na kindā'ba ze 'deni ngi koto ze nbö gönyī bɔngɔ 'ba mi rö löbu 'ba Boko'ba tɔdo mi bi ma koro kulöwö mo. **XX** Römöyi bo mɔtɔ ari 'deni molo dɔgba kɔmɔze yayi. Omba bo na rɔ Yēsu ame 'deni rɔ nburunburu rɔ bo akumu ma löbu kɔzɔ 'ba Malekisedeke ne.

## **VII**

### *Malekisedeke, Bɔ Akumu*

**I** Malekisedeke nime na tönē molo bine rɔ nere 'ba Salema kina bo gbī rɔ bo akumu 'ba Boko'ba ma mitorɔ. Bo ari kurē do Abarayama ko'ja Abarayama kēdi kileki di bi ta'da nere mɔtɔ ga bo ko'do yēyi zi Abarayama. **II** Kina Abarayama koza kapa ma 'butē 'ba wa ma bo kolo di mi ya nima ngi ki'di zi Malekisedeke. Möyi Malekisedeke nime 'jɔ mo tēgē, "Nere 'ba lende laka." Kina bo gbī rɔ nere 'ba Salema ame kiya te, "Nere 'ba lende këyi." **III** Bo ngi kɔzɔ kole 'ba Boko'ba tara kö'bö rɔ bo akumu rɔ nburunburu. 'Bu bo ni ti ma bo lende mo iya rōni dē bɔtɔ kuwö gbī ti 'ba 'bu bo löbu ga. Töyö bo ti tölē abo bɔtɔ ikali dē gbī.

**IV** Ikalike 'deni Malekisedeke rɔ löbu ma do kiteli römöyi Abarayama yi lüngi ze i'di kapa ma 'butē 'ba wa ma bo kolo di mi ya teyi. **V** Tine kupö e'be Lēwē ame ga 'deni rɔ bo akumu ne lijë na kö'du ki'di 'ba Musa kigeli 'deni 'do kireke kapa ma 'butē 'ba wa di zi Yudayi lēpi nni ga. Kina ma lijë koloma rɔ tireke wa di zi bilaka ame ga ngi rɔ löndö lijë ga ne ko'ja lijë pili aa rɔ kupö kɔtɔ 'ba Abarayama nime. **VI** Tine

Malekisedeke ame kinza 'ba bo ro kupö e'be Lëwë ga ne ogba kapa ma 'butë 'ba wa di zi Abarayama, bo ko'do yëyi zi Abarayama mo tönë Boko'ba kiya to'do yëyi teyi ne.

**VII** Ne dikalike 'deni ro ma laka bo ko'do yëyi na mbiri kebe bo ma ko'do yëyi teyi. **VIII** Ne ma 'ba bo akumu ni lijë ame gbï ro yida 'ba tölë ne na kedi kireke wa di zi lepï nni ga. Ma 'ba Malekisedeke mo tönë bo kogba kapa ma 'butë 'ba wa di zi Abarayama ne, ugu yayi iya te, bo ö'bö ngï ro nburunburu. **IX** Tine ti kiya roni te, kapa ma 'butë 'ba wa nima Abarayama ki'di ne lijë kupö e'be Lëwë ame ga ro bo akumu kedi kireke wa di zi bilaka ne kopi 'ba gbagba lijë ga gbï zi Malekisedeke. **X** Römöyi mi kada nima Abarayama kondoso ti Malekisedeke ne öyö 'bu nni löbu Lëwë de gba, tine Lëwë edi gba ro 'bö mi yida ro Abarayama.

#### *Bo Akumu Moto Gbi Kozo Malekisedeke*

**XI** Boko'ba i'di kö'du abo zinni Yudayi ti bo akumu naga nime di mi kupö lijë e'be Lëwë ne. Ne ma kiya te a moto komo de gba mbowa yaga di mi ndobo 'benni lijë bo akumu naga nime dene Boko'ba inza koja bo akumu moto kpe 'beri di go dotumu ma 'ba Arona ni e'be Lëwë mo naga nima. Ne ongo bo oja kako kozo Malekisedeke. **XII** Kina me dikalike 'deni kozo ame koja bo akumu ma la'ja 'deni ne omba kö'du ki'di ma la'ja ako 'deni gbï. **XIII** Römöyi nere ze mo nime kugu lende naga nime go kö'du mo ne, bo abo di mi do kupö moto 'beri. Kupö lijë inza molo ro bo akumu. **XIV** Ikali 'deni pili laka bo di mi kupö e'be Yuda. Do kupö nime tönë mi ti'di bo akumu ni bine ne Musa iya möyi mo de.

**XV** Kina me kowasa tönë ikala roni 'deni laka mo kinda yaga go ame bo akumu ma kozo Malekisedeke mo tönë kako 'deni ne. **XVI** I'di bo de ro bo akumu go do kupö bo tine go tigo 'ba didi abo ame kote roni de ne. **XVII** Römöyi ugu 'deni iya te, "Ti

kö'bö ro bo akumu ma nburunburu kozo 'ba Malekisedeke."

**XVIII** Kö'du ki'di ma molo tönë inza ti tigo kina me kiyese 'deni yaga. **XIX** Römöyi kö'du ki'di ma molo 'ba Musa mo nime ileño oto de. Tine na me Boko'ba ki'di a ma laka 'deni zize ti'di komoze gomo ame kina ko'de ze 'deni ngosi 'de ro Boko'ba ne.

**XX** Kina a moto edi 'deni gbï bine ro lömu 'ba Boko'ba. Lömu ma te inza mi ti'di lijë bo akumu ma laki naga nima tönë bine ne. **XXI** Tine i'di Yësu 'deni ro bo akumu ti lömu ame kulömu kiya te, "Ma nere Boko'ba mo'do lömu ma 'deni kina minza kpe muyi yimo. Ti kö'bö ro bo akumu ma nburunburu." **XXII** Na me lömu ame Boko'ba ko'do 'deni tize go Yësu ne ebe ma tönë bo ko'do ti ya ma dogba tönë ga bine ne 'deni.

**XXIII** Kina moto gbï lijë bo akumu ma tönë ga bine ne ngï nbanj römöyi moto ga ö'bö tölë ngï nduwë koto go ndobo mo de kowo yo. **XXIV** Ne ma 'ba Yësu bo ö'bö ngï ro nburunburu, bo ololo ndobo potö bo de ki'di zi boto moto. **XXV** Kina me bo ö'bö 'deni ngï ndö 'do tomo ame ga pili kako 'deni zi Boko'ba go kö'du abo ne. Bo oloma 'deni ngï kö'bö nburu tititi Boko'ba gönni.

**XXVI** Tine Yësu na 'ba bo ro bo akumu ma löbu ame kö'bo ngï 'do tokonyi ze mi koto yaga. Römöyi bo na koto laka a moto ro lende kirasi inza mi bo. Loma abo 'beri di go ma 'beze, ze bo lende kënyë ni. Kina me koja bo 'deni di mi tölë kari koloma mitoro. **XXVII** Bo akumu ma löbu ma laki pili ö'bö tumu akumu ro komo lendö zi Boko'ba. Akumu ma dogba mo go lende kënyë ma 'ba gbagba lijë ga tine ma di gomo na 'jaa go lende kënyë 'ba bilaka ma laki. Ne ma 'ba Yësu inza mi riyö tara. Bo umu akumu ma 'ba bo nge mi koto nburu ro yida ro bo go lende kënyë 'ba bilaka pili. **XXVIII** Kö'du ki'di ma 'ba Musa tönë i'di ma kinza tigo naga ngï ro bo akumu ma löbu. Tine ma di potö mo na Boko'ba ko'do kole abo ngï ro bo akumu ma löbu ti

lömu. Bo na koja kole abo ame ngi mi koto ro ma laka ro nburunburu ne.

## VIII

### *Yësu, Bò Akumu Ma Löbu*

<sup>I</sup> Ame na ro 'jo 'ba wa ame ga pili mēdi miya ziye ne. Ze le'jete dēdike 'deni ti bō akumu ma löbu ame kari 'deni koloma mitoro dō dōri Boko'ba tigo dō kiteli. <sup>II</sup> Bo na ro Yësu. Bo ēdi ko'do ndobo ma 'ba bo mi rō ame mo ngi ko ro 'ba Boko'ba ne. Nere Boko'ba na ko kubō abo, inza ro ma ko'do 'ba bilaka lesi.

<sup>III</sup> Bō akumu ma löbu pili i'di lijē 'dō ko'de akumu ti kpa kōzimo ga zi Boko'ba. Kina me dikalike 'deni bo bō akumu ma löbu ma 'beze ēdi gbī ti a mōto ti'di mo zi Boko'ba. <sup>IV</sup> Ma bo kēdi koloma ra kō'bō mi dōlino bine dēne bo inza ro bō akumu rōmōyī bō akumu mōto ga ēdi 'deni gbī molo bine, ame kēdi ko'de kpa kōzi ki'di zi Boko'ba kozo ma kō'du ki'di mo kiya ne. <sup>V</sup> Tine ndobo ma 'bēnni 'ba bō akumu ame ga bine ne dō mbēli 'ba ame 'dē mitoro ne na ka kozo 'ba Musa tōnē ne. Mī kada nima 'dō Musa ko'do rō kilaka zi Boko'ba ne, Boko'ba iya zi bo te, "Onḡo laka 'dō ko'do kozo wa ma tōnē mileme ziyi di dō dōku bine ne." <sup>VI</sup> Tine ma 'ba Yësu ndobo 'ba bō akumu nime ki'di zi bo ne na mbiri ro dō kiteli di dō 'ba bō akumu mōto ga nima gbī kozo ame lömu 'ba Boko'ba ame bo ko'do zize na kulōwō mbiri di dō ma tōnē 'ba Musa ne tara. Rōmōyī ro 'deni pili dō yēyī dō kiteli ma 'dō Boko'ba ko'do zize.

<sup>VII</sup> Ne ma kiya te a mōto kōmō dē mbowa di mi lömu ma dōgba nima bo ti ko'de ma la'ja nime gbī 'bōwu gō wa'di? <sup>VIII</sup> Tine nere Boko'ba o'ja lende ma kōmō di zinni lijē bilaka abo ga na ma 'dō ki'di bo kiya lende rōnni te, "Kada mo ti kōmō 'deni ame gō mo'do lömu ma, ma la'ja tinni lijē bilaka ma ga Yisarele gbī ti e'be Yuda. <sup>IX</sup> Tine ame inza kpe kozo lömu ma tōnē mo'do bine ti 'bu nni löbu ga ne, mi kada ma minda'ba kōzinni moja lijē yaga di

Ezipeto. Lömu ma ame mo'do tinni ne lijē ebe koro dē dōmo na milagi lende 'bēnni ngi yaga. <sup>X</sup> Tine lömu mo tōnē 'dō mo'do tinni lijē Yisarele kada mōto ne na me. Ti mi'di kō'du ki'di ma kōdō dōnni koloma mi dōki'di lijē. Ti mēdi ro Boko'ba 'bēnni kina lijē ti kēdi ro 'bama ga. <sup>XI</sup> Boto mōto inza kiyandi löndō ala lēpi ni mōto kpe 'dō tikali ma Boko'ba. Rōmōyī lijē pili ro gönni, ma titi ti ma löbu pili ro gōmo ti kikali ma ngi. <sup>XII</sup> Kina ti mola lijē gō lende kēnyē 'bēnni ga dōma kudōlu yaga di gō lende kirasi 'bēnni ga pili."

<sup>XIII</sup> Mī lende kiya 'ba Boko'ba gō lömu ma la'ja nime bine i'di lömu ma dōgba tōnē ngi kinda yaga ro ma molo. Kina me wa ame 'deni yaga ro ma molo kōndē 'deni ne ēdi kōlu ngi yaga.

## IX

### *Bō Akumu Ni Ti Rō Löbu*

<sup>I</sup> Lömu ma dōgba tōnē ga bine ēdi gbī ti kō'du ki'di mo ga 'ba mōtu ko'do ti rō mo ma bilaka kubō teyi. <sup>II</sup> Rō kilaka ma tōnē mo ko'do ne oke yimo 'deni riyō kozo a nime te. Mī ma yaga mo ame kīdēki ro bi ma koro mo ne na ti a 'ba tidēyī lamba mo ti tarabiza 'ba mangolo'bo ma kēdi ki'di zi Boko'ba mo teyi. <sup>III</sup> Tine mi ama kebe gō bōḡo ma miyō mo nima yayi ne na kīdēki ro bi ma koro ro dō kiteli mo. <sup>IV</sup> Kina ti bi 'ba toḡma akumu ma di mi yamo kōbōkōbō mo tōnē teyi toḡma akato kele dōmo. Kina ti sandu 'ba lömu mo tōnē komba rōmo ti yamo kōbōkōbō ne teyi. Sandu nime na ti lere riyō mo tōnē ga kugu lömu mo dōmo ne yimo gbī ti pēri 'ba Arona mo tōnē kebe kunzi 'deni ne ti kete 'ba akīdēki ro mani mo tōnē gbī di mi yamo kōbōkōbō ne yimo. <sup>V</sup> Dō sandu mo nima toro na kīdēyī sasa riyō mo tōnē ga kileme bi loma 'ba Boko'ba ne teyi kakala mo ga kutu'bō gō bi ame bo kēdi kola wa gō lende kēnyē di teyi ne. Tine

ame kada 'ba t̄ȳēt̄i ḡo wa naga nime rokpe na d̄e.

**VI** Kina kiyija wa naga nime pili tara. Kina b̄o akumu ni k̄ed̄i kari nduw̄e r̄o k̄om̄o l̄end̄o m̄i r̄o ma yaga mo nima to'd̄o nd̄ob̄o 'b̄enn̄i mo ga. **VII** Tine b̄o akumu ma l̄obu mo na n̄ge k̄ed̄i k̄od̄o m̄i r̄o ma miȳo mo nima m̄i k̄ot̄o k̄p̄ok̄i m̄i k̄om̄o k̄oo k̄ot̄o. T̄od̄o abo yayi n̄ge ti roma ame bo kumu 'deni gb̄i ḡo lende k̄enȳe ma 'ba bo ti 'ba bilaka ma laki ame lij̄e ko'd̄o ra liwo yayi kinza ma lij̄e kikali ḡomo ne. **VIII** Tine timo na Nyi K̄ot̄o Laka kiya 'deni yaga bi k̄op̄o te, kpad̄ori 'ba bi loma 'ba B̄oko'ba gba ur̄oḡo d̄e yaga ɔd̄o r̄o ma yaga nime k̄ed̄i gba k̄or̄o t̄or̄o. **IX** Ed̄i 'deni gb̄i r̄o akileme zize m̄i kada ma 'beze nime. R̄om̄oyi kpa k̄oz̄i ki'di ni ti roma ma kumu naga nime ɔ'b̄o d̄e tur̄oḡo m̄i d̄ok̄i'd̄i k̄op̄o. **X** Tine lij̄e ka n̄ge r̄o a 'ba yida r̄o k̄oz̄o akonyo ni ma ti akuw̄e ti d̄ol̄eti 'ba k̄oz̄i kur̄oḡo. Wa naga nime pili r̄o d̄ol̄eti zi bilaka t̄or̄o t̄oti ḡomo n̄b̄o B̄oko'ba ko'd̄o wa pili r̄o ma la'ja.

### *Roma Ti Akumu*

**XI** Tine Kuris̄it̄o ako 'deni r̄o bo akumu ma l̄obu nati to'd̄o lende laka zize. R̄o ma 'ba bo ame bo koja laja ȳimo ne na mbiri l̄obu r̄o d̄o kiteli. Bilaka lesi na d̄e kub̄o ti k̄oz̄inn̄i, inza gb̄i r̄o wa 'ba d̄oliŋ̄o nime. **XII** Kina me bo kari k̄od̄o 'deni m̄i bi ma koro r̄o d̄o kiteli mo t̄on̄e n̄buru m̄i k̄ot̄o. Bo ɔd̄o ma 'ba bo d̄e ti roma banya ala roma sa. Tine bo ɔd̄o ti roma 'ba gbagba bo tut̄e ḡoze pili timo n̄buru di m̄i lende k̄enȳe ze ga. **XIII** B̄o akumu ma 'ba d̄oliŋ̄o nime uli 'b̄enn̄i r̄o roma banya ni ti roma sa ti buruku 'ba kole sa ame koŋma 'deni ne r̄o bilaka ame ga r̄o ti'da di k̄om̄o B̄oko'ba ne tur̄oḡo mo yaga r̄o ma k̄op̄o. **XIV** Ne ɔd̄o k̄ed̄i 'deni tara roma Kuris̄it̄o ame kul̄ow̄o r̄o d̄o kiteli di d̄omo ne ti kur̄oḡo d̄ok̄i'd̄i ze n̄gi k̄op̄o yaga 'doyi. R̄om̄oyi Nyi K̄ot̄o Laka abo na r̄o n̄burun̄buru ki'di bo 'deni r̄o akumu ma laka zi B̄oko'ba ḡoze. Roma bo ti kur̄oḡo

d̄ok̄i'd̄i ze n̄gi di m̄i lende yawa 'd̄o dojake laja zi bo B̄oko'ba b̄o d̄o did̄i.

**XV** Kina me bo Kuris̄it̄o na 'deni r̄o bo k̄p̄eri ame ko'de l̄omu ma la'ja 'deni 'd̄o ame ga B̄oko'ba k̄ed̄i k̄id̄eki ne ko'ja ȳeyi ma n̄burun̄buru mo t̄on̄e B̄oko'ba ki'di k̄o'du mo 'deni m̄olo ne. R̄om̄oyi t̄ol̄e 'ba Kuris̄it̄o ut̄e ḡonn̄i 'deni di m̄i lende k̄enȳe ma m̄olo t̄on̄e ga lij̄e ko'd̄o ko'ja lij̄e k̄ed̄i gba bic̄i l̄omu ma m̄olo bine ne.

**XVI** Kina k̄oz̄o ame k̄or̄o 'deni d̄o ndose 'ba 'd̄o to'd̄o mo di p̄ot̄o mo ne ti ko'd̄o r̄on̄i n̄gi 'jaa di p̄ot̄o t̄ol̄e. **XVII** R̄om̄oyi ɔd̄o bo bo kose mo k̄ed̄i gba ti k̄om̄o bo tara inza ko'd̄o r̄on̄i titi tine 'jaa di p̄ot̄o t̄ol̄e abo. **XVIII** Kina me ki'di 'd̄o l̄omu ma d̄ogba t̄on̄e ko'd̄o 'b̄enni r̄on̄i 'deni ti roma. **XIX** D̄ogba mo t̄on̄e Musa iȳeti k̄o'du ki'di 'ba B̄oko'ba 'deni pili zi bilaka. Bo ogba roma sa kud̄ol̄o ȳimo ti mini, bo kogba kuyu kud̄odu ti kabi kasi kusu ȳimo kul̄i r̄o buku 'ba l̄omu gb̄i r̄o bilaka naga nima. **XX** Kina bo kiya te, "Ame na r̄o roma ma kud̄odu l̄omu 'ba B̄oko'ba ame bo ki'di 'deni zize tuw̄o d̄omo." **XXI** Kina bo kul̄i roma gb̄i tara r̄o r̄o mo t̄on̄e ti jama mo ga pili. **XXII** M̄i k̄o'du ki'di nima wa pili ti k̄ed̄i n̄ge r̄o ma k̄op̄o ti roma. Kina ti kola wa gb̄i n̄ge ḡo lende k̄enȳe ɔd̄o kiya te roma kul̄ow̄u 'deni titi du b̄eri.

**XXIII** Wa naga nime pili r̄o d̄o mb̄eli 'ba wa 'ba m̄i d̄oyayi 'ba m̄it̄or̄o. Tine tilen̄o lij̄e ḡo k̄ed̄i r̄o ma k̄op̄o k̄om̄o B̄oko'ba na pili te. Ne ma laka mo nime r̄o 'ba d̄oyayi 'ba m̄it̄or̄o ne o'd̄oko r̄o akumu ma laka. **XXIV** R̄om̄oyi bi ma koro mo nima Kuris̄it̄o k̄od̄o teyi ne inza r̄o ame bilaka lesi na ko'd̄o ti k̄oz̄inn̄i n̄ge ka r̄o d̄o mb̄eli mo ne. Bo ɔd̄o ma 'ba bo 'deni ko m̄it̄or̄o bo k̄or̄o 'deni le'jete k̄om̄o B̄oko'ba tilende ti bo ḡo lende ze. **XXV** B̄o akumu ma l̄obu ni ɔ'b̄o ma 'b̄enn̄i t̄od̄o m̄i bi ma koro r̄o d̄o kiteli 'b̄enn̄i mo nima r̄o k̄om̄o k̄oo pili ti roma ȳeri ame kumu ra ne. Tine Kuris̄it̄o ɔ'b̄o ma 'ba bo d̄e t̄od̄o ti'di roma abo m̄i konzi k̄oz̄o a nima tara. **XXVI** Ma kiya te k̄ed̄i ra tara d̄ene bo ed̄i kasaki tombi



gomo molo di bi tisaki 'ba doliṅo. Ne kina me 'deni le'jete mi kada ame 'deni ro ṅburunburu mo ne na bo kako 'deni ti'di ro bo ro akumu mi koto ṅburu tombi lende kénye 'ba bilaka. **XXVII** Bilaka nime pili, ni mato eddi kole nge mi koto. Di potō mo na ṅgi ro burē 'bi ma Boko'ba kedi ko'do. **XXVIII** Kina gbi tara umu Kurisitō 'deni nge mi koto ro akumu tombi lende kénye 'ba bilaka konzi nime pili. Kina bo ti kodo 'böwu di gomo tine inza kpe 'do tombi lende kénye, tine 'deni 'do tamo ame ga pili ti koma ki'di go bo ne di mi tolē.

## X

### *Kö'du Ki'di 'Ba Musa*

**I** Dēmba kö'du ki'di 'ba Musa nima ka ro do mbeli 'ba wa ame Boko'ba kedi kiteri to'do mo ne. Inza ro ma laka mo. Kina me akumu mo ga obō ṅgi ro to'do mo nduwē ro koma koo. Tine akumu mo nima ti kurögō bilaka tondo ro ma koro koma Boko'ba? **II** Ne ma kiya te kedi kurögō lijē mo ra ṅgi yaga koro di mi lende kénye 'benni mo ga dēne lijē inza komeri rōnni kpe ro bo lende kénye. Dē me pele kpa akumu oke rōni 'deni gbi. **III** Tumu akumu nduwē ro koma koo nime laka mo na ro ti'di bilaka tomeri go lende kénye ko'do 'benni ga. **IV** Rōmōyi roma banya ni ti sa obō dē tombi lende kénye.

**V** Go kö'du mo na me 'do mi kada ma bo Kurisitō kedi ko'do 'deni tako doliṅo bine bo kiya zi Boko'ba te, "O'doko a mato ro akumu ni ti kpa kōzi ki'di dē. Tine ileṅo yida ro 'deni zō. **VI** Inza ti mi keyi go akumu ma koṅma pili gbi ti 'ba tombi lende kénye. **VII** Kina me miya te, 'Boko'ba, ma na me bine to'do ako'doko 'bi koro ame kugu rōni 'deni tara ne go lende ma mi buku 'bi.' "

**VIII** Dōgba mo Kurisitō iya 'deni te, "O'doko a mato ro kpa kōzi ti akumu ala akōṅma ti ame ga 'ba go lende kénye ne dē. Inza ebī ti mi keyi gomo." Tine pele wa naga nime pili kedi ko'do ne odo di mi kö'du ki'di.

**IX** Kina me bo kiya te, "Boko'ba, ma na me bine to'do ako'doko 'bi." Di bine inza ṅgi bo oke kpa akumu ma molo tōnē ga 'deni yaga 'do to'do ako'doko 'ba Boko'ba na kinda'ba potō mo ti 'bato. **X** Go ako'doko abo 'ba Boko'ba nime tumu Yēsu Kurisitō urögō ze pili 'deni ṅgi yaga ro ma koro nati ṅburu mi koto ṅgi.

**XI** Bo akumu ni obō ma 'benni tari ro koma lēndō toro mi rō löbu 'ba Boko'ba to'do ndobo mo, ame kina ro tumu roma ne nduwē zi Boko'ba. Tine 'do kombi lende kénye oto ṅgi ne inza du te. **XII** Ne tine Kurisitō i'di 'ba bo ro bo 'deni mi koto kombi lende kénye ṅburu yaga, bo kari koloma 'deni toro do dōri Boko'ba. **XIII** Bo oloma 'deni toda dōmo ma Boko'ba kedi ki'di bo ka'da bo ya abo ga. **XIV** Tumu bo Kurisitō nime nge 'deni mi koto ne urögō ya ma ro 'ba Boko'ba naga 'deni ṅgi ro ma koro ṅburu yaga di mi lende kénye.

**XV** Kina koro ma tōnē Nyi Koto Laka kiya zize bine, dōgba mo bo iya te, **XVI** "Nere Boko'ba iya te, 'Lōmu ma mo tōnē 'do mo'do tinni kada mato ne na me. Ti mi'di kö'du ki'di ma koro dōnni koloma mi dōki'di nni." **XVII** Kina mato gbi bo iya te, "Ti mi'di dōma kudōlu yaga di go lende kénye gbi ti lende kirasi 'benni ga pili."

**XVIII** Ne odo kina Boko'ba kola ze 'deni go lende kénye koro a nime te tine a mato ro akumu tombi lende kénye inza kpe nati.

### *Tömö Zi Boko'ba*

**XIX** Kina me ti löndō ma ga, roma Kurisitō i'di do ṅgölō 'deni zize tari zi Boko'ba. **XX** Bo unyē kpa kori ma la'ja 'ba didi 'deni zize ṅbö kala gönyi bōṅgo koro 'ba mi rō löbu 'ba Boko'ba mo tōnē ti ti'di yida ro bo. **XXI** Dēdike 'deni gbi ti bo akumu ma löbu ame mbiri ro bo doze mi liṅo 'ba Boko'ba. **XXII** Kina i'di dakoke ti ṅgosi ro Boko'ba ti dōki'di koto ti ti'di doze go lende abo. Dōki'di ze 'deni yaga ro ma koro, urögō rōze 'deni ti mini ma koro.

**XXIII** Kina ti, dōnyōke ti nduwē go ti'di doze go lende laka nime

duwöwöke ne. Römöyî Boko'ba ame kiya 'do ti'di wa naga nime pili zize ne lende abo bo uyî yîmo dë. **XXIV** Kina i'di dolomake ti, ti meri 'ba lëpî ze ga 'do do'oke røze do'doke lende laka rø gø røze. **XXV** Kinza dolake gø kpa kototø ze ga dë gbî kozo ma 'ba ya motø ga. Tine zize 'do toco mo nduwë zi lëpî ze ga na laka. Römöyî kozo ma konçoke kada 'ba burë mo tönë na me kômö ë'bëni 'deni ngosi.

**XXVI** Ze ame ga dikalike lende 'ba Boko'ba 'deni ne odo debe diterike 'böwu to'do lende kënyë rø do domo, a motø rø akumu inza kpe nati ngî lipo gø lende kirasi ze ga. **XXVII** A motø inza kpe nati zize tine 'deni nge ngî rø toda do karama 'ba pa'do löbu 'ba Boko'ba gbø ngî ti tikere ame këdi kako 'deni tonma bø kilagi lende abo ga ne. **XXVIII** Onçoke 'deni botø ame kilagi kö'du ki'di 'ba Musa ne 'ba bo ngî rø tolë, a motø rø mi këyî inza kpe rø bo odo bø kodoro bicî lende rø bo këdi 'deni riyö ala mota. **XXIX** Ne bø ame kopotø ma 'ba bo Kurisütø kole 'ba Boko'ba ne 'ba bo ti këdi tondo nati yayi? Lijë bø kindiri roma Kurisütø ame kina ngî kurögö lijë 'deni yaga rø ma kopo lömu 'ba Boko'ba korø 'deni domo ne kina gbî tinni lijë bø kiti'ja Nyî Koto Laka ame kina ngî ko'de yëyî ra zinni naga nima 'bënni ti këdi tondo? **XXX** Dikalike 'deni bo bø kiya te, "Ma na ti mopi dokolo. Monda nima ma na ti mileki domo," tönë bo na me gbî kiya te, "Nere Boko'ba ti ko'do burë 'ba bilaka abo ga." **XXXI** Tine tikere 'ba kinza tila'ba mi komo közi Boko'ba bø didi na 'do di'dike këdi kulöwö.

**XXXII** Omerike gø kada ma dogba tönë ga bi kopo 'ba Boko'ba koyi ye ne te. Mi kada nima ombike gomo 'deni rø ma kënyë tine a'da ye dë yø. **XXXIII** Motø ga kiti'ja ye komo bilaka ma konzi ko'do ye rø ma kënyë, kënyî kodo'bøke røye ngî ti ya motø ga ame këdi ko'do gbî tara ne. **XXXIV** Ombike gomo koto ti ya ame ga mi maboso ne. Kina odo kolø

e'be ga pele kpe ngî le ti mi këyî, ikalike 'deni ma këddike ti a motø ame rø nburunburu ne.

**XXXV** Kina me kinza kebe kolø'bøke dë 'do ko'jake bi gomo 'ba røye. **XXXVI** Ogbøke dökî'di ye kitigo to'do ako'doko 'ba Boko'ba kina ti ko'jake yëyî abo ame bo këdi ko'do ne ngî. **XXXVII** Kozo ame tönë mi akugu kiya te, "Nge mbowa te yø na bø ma ko'doko tako mo tönë ti kômö ngî. Bo inza kigabi. **XXXVIII** Kina bø lende laka ma ga ti kididi ngî gø ti'di dönni gø lende ma. Ne odo motø kileki koga kpëni goma yimö inza këyî kpe romo."

**XXXIX** Dinzake kpe rø bilaka ame 'do kileki 'böwu koga kpënni gø bo kebe kölu yaga ne. Di'dike doze 'deni gø lende abo kina bo ti komo ze ngî yaga di mi tolë.

## XI

### *Meri*

**I** Ti'di do gø lende 'ba Boko'ba na rø tikali wa ame ga dëdike ti komo ki'di gomo ne, kina tikali mo gbî wa ame ga gba kinza ko'ja kinë mo dë ne ëdi ngî rø ma laka. **II** Gø kö'du 'ba ti'di do gø lende 'ba Boko'ba na ki'di bo Boko'ba ngî ti mi këyî rø 'bu ze löbu ga ma tönë bine ne.

**III** Ti'di do gø lende 'ba Boko'ba na me ki'di 'do dikalike Boko'ba na ko'ba wa pili naga nime ti lende 'ba kpa bo. Wa ame ga kinza ko'ja kinë mo dë ne bo o'do kinda yaga ko'ja ti komo.

**IV** Ti'di do gø lende 'ba Boko'ba na ki'di Abele ko'de kpa közi ki'di ma laka zi Boko'ba kebe 'ba Kayina. Kina Boko'ba ngî ti mi këyî gø kpa közi ki'di abo konço bo rø bø lende laka. Ti'di do gø lende 'ba Boko'ba na me ki'di lende 'ba Abele këdi gba kiyandi ze ko'ja bo kölë abo 'deni molo.

**V** Ti'di do gø lende 'ba Boko'ba na ki'di tolë kupö Enoka dë tine kogba bo tara rø ma kididi kari torø zi Boko'ba, kinë bo kinda dë kpe mi doyyai bine. Römöyî mi akugu

yayi iya te gba kinza kogba bo dē Boko'ba ēdī ti mī kēyī rō bo. <sup>VI</sup> Tine bōtō mōtō ɔ'bo dē ma 'dō kiyēyī dōkī'dī Boko'ba ngī tara kinza ma bō mo ki'di dōnī gō lende 'ba Boko'ba. Rōmōyī bō ame kēdī kumōtu bo Boko'ba o'dōkō ki'di dōnī ngī gōmo rō ma laka Boko'ba ēdī kina ti ki'di bi gōmō 'ba rōmo ngī.

<sup>VII</sup> Ti'di dō gō lende 'ba Boko'ba na ki'di 'dō Nowa kuwō ma Boko'ba kose kpa bilaka 'deni ti wa ame gba rō ma kōwō bo ko'ja kinē mo dē ne, ki'di bo ko'dō sorope lōbu tōmō rōnnī yīmo ti bilaka abo ga. Ti'di dō abo 'ba Nowa na kileme ma laki ngī pili rō bō lende kēnyē kina ki'di Boko'ba kōngō bo rō bō lende laka.

<sup>VIII</sup> Ti'di dō gō lende 'ba Boko'ba na ki'di Abarayama kuwō dō Boko'ba kēnyī di mī dōyayi 'bēnnī kari mī gō bi ame 'dō Boko'ba kari ki'di 'jaa zi bo rō yayi abo ne. Bo ēnyī ngī di mī dōyayi 'bēnnī bo kari kinza ma bo kikali bi ma bo kēdī kari teyi mo. <sup>IX</sup> Gō ti'di dō gō lende 'ba Boko'ba Abarayama oloma 'deni mī rō kilaka kōzō bō lōwō mī yayi nima Boko'ba kiya 'deni ti'di mo zi bo ne. Yisika ni ti Yakoba oloma 'deni gbī yayi tara kōzō bō lōwō ko'ja Boko'ba kiya ra ngī te yayi nima ti kēdī rō ē'bēnnī. <sup>X</sup> Rōmōyī Abarayama ēdī ti kōmō ki'di gō toloma mī gawo ame bō kiteri mo ti bō kubō mo na rō ɲere Boko'ba ne gō kō'bō ngī ɲburu gō bi mo.

<sup>XI</sup> Ti'di dō gō lende 'ba Boko'ba na ki'di Abarayama kebe kōyō kole ko'ja Sara kōrō ra pa tara rō kōtō bo kōndē abo 'deni kote. Bo omeri ngī wa ame Boko'ba kose 'deni zinnī ne ti ko'dō rōnī ngī rō ma laka. <sup>XII</sup> Gō lende mo na me Abarayama kōtō kpōkī mo tōnē kōndē 'deni yaga rō tōku ne kupō mo kēnyī kara ngī konzi kōzō kēlu 'ba mītōrō ni ti yayi lida 'ba kpa mini lōbu ame bōtō ko'bo dē titētē mo ne tara.

<sup>XIII</sup> Lijē bilaka naga nime olē ga 'deni pili mī meri 'bēnnī mī ti'di dōnnī gō lende 'ba Boko'ba gba kinza ma lijē ko'ja yēyī lōbu mo tōnē

Boko'ba kiteri 'deni 'dō ti'di mo zi bilaka abo ga ne. Tine lijē o'ja 'deni ɲge tara rō ma kōwō na lijē ngī ti mī kēyī gōmo. Rōnnī aya dē di bi tīdēkī lijē rō bō lōwō mī loma 'bēnnī mī dōyayi nime bine <sup>XIV</sup> ame kinda ngī lijē ēdī toma yayi mōtō ame gō kēdī zinnī rō ē'bēnnī ne. <sup>XV</sup> Dōyayi ame lijē kola 'deni gōnnī ne na dē kpe lijē kēdī komeri. Ma kiya te na lijē kēdī komeri lende mo ra dēne lijē ti kēnyī kuyī dōnnī kileki kari teyi. <sup>XVI</sup> Tine lijē o'dōkō dōyayi ma laka ame kina rō dōyayi 'ba mītōrō ne. Kina rō Boko'ba aya dē gbī di zinnī gō ame lijē kēdī kīdēkī bo rō Boko'ba 'bēnnī ne rōmōyī bo ilēgō gawo 'deni zinnī koda lijē.

<sup>XVII-XVIII</sup> Ti'di dō gō lende 'ba Boko'ba na ki'di Abarayama ko'de Yisika tōɲma mo rō akumu zi Boko'ba. Boko'ba iya 'deni mōlo zi bo te, "Ti Yisika na ti mi'di yi kēddī rō 'bu lōbu zi ma konzi." Tine pele tara ɔdō Boko'ba kēnyī kiyōzō meri abo bo ilagi dē di bi to'de kole kōtō kpōkī abo nima rō akumu zi Boko'ba. <sup>XIX</sup> Bo iyēnī ngī Boko'ba ti ko'bo toja Yisika yaga di mī tōlē. Kina me kōzō dōɲgala mo ngī tara Boko'ba oja Yisika 'deni yaga zi bo di mī tōlē.

<sup>XX</sup> Ti'di dō gō lende 'ba Boko'ba na me ki'di Yisika kose gō yēyī ame ga Boko'ba kēdī ko'dō zi kole abo ga Yakoba ni ti Esawu kada mōtō ne.

<sup>XXI</sup> Ti'di dō gō lende 'ba Boko'ba na ki'di Yakoba ko'dō yēyī dō kole riyō 'ba Yesepa ga mī kada 'ba tōlē abo. Bo ēnyī 'deni kogbō rō bo ti pērī abo bo kumōtu Boko'ba.

<sup>XXII</sup> Ti'di dō gō lende 'ba Boko'ba na ki'di Yesepa ɔdō bo ko'bo tōlē 'deni kiya tōdō 'ba Yisarele di Ezipeto bo kose zinnī 'dō lijē kombi kilīɲba bo kari timo.

<sup>XXIII</sup> Ti'di dō gō lende 'ba Boko'ba na ki'di 'bu 'ba Musa ni ti ma bo kusu dō bo ɲbō nyepe mo mota mī kada ma kōyō bo ne. Lijē oɲgō bo rō kole ma kele kina ngī i'di lijē kere rōnnī dē kpe di zi lende 'ba bō dōlīɲō.

XXIV Ti'di dɔ ɔ lende 'ba Boko'ba na ki'di Musa kilagi kinza kideki bo de ro kole 'ba nyiti 'ba bo doliɔ 'ba Ezipeto nima ko'ja bo kiyöbu 'deni yaga ne. XXV Bo oza abo ro tombi gomo ti bilaka 'ba Boko'ba di dɔ ame 'dɔ bo koloma nge mbowa ro lɔɔ mi lende kenyä. XXVI Bo omeri 'deni ngi tombi gomo 'ba ti'ja kɔɔ 'ba Kurisitö ame Boko'ba kedä koja ne na laka di dɔ mɔri mbembë 'ba mi dɔyayi 'ba Ezipeto. Römöyï bo ëdi ti kɔmɔ ki'di 'dɔ to'ja bi gomo 'ba ro bo di zi Boko'ba.

XXVII Ti'di dɔ ɔ lende 'ba Boko'ba na ki'di Musa kënyï kola Ezipeto. Bo ere a mɔto ro doki'di kata 'ba bo doliɔ nima de kpe. Bo ö'bö ngi ti mi keddi kɔɔ iya te bo o'ja kinë Boko'ba kinza ko'ja de mo nime 'deni tara. XXVIII Ti'di dɔ ɔ lende 'ba Boko'ba na ki'di Musa kiyija ɔ to'dɔ karama 'ba Pasaka zi Yisarele. Bo iya zinni ɔ lijë kulï roma ɔ kpadöri 'bënni ga kinza malayika 'ba tolë kɔɔ kupö kole dɔndende 'bënni ga ra.

XXIX Ti'di dɔ ɔ lende 'ba Boko'ba na ki'di Yisarele ngi kumu dɔ Yöpö Kasi kebe mi dɔyayi ma këlä. Tine ɔɔ Ezipeto kɔɔ ma 'bënni ɔ na mini kileki ngi pi'di kote dɔmo pili yaga.

XXX Ti'di dɔ ɔ lende 'ba Boko'ba na ki'di teli 'ba Yereko kulöru ko'ja Yisarele kilingere 'deni kuru dɔmo nbö tö'dö mo dɔ modomöryö. XXXI Ti'di dɔ ɔ lende 'ba Boko'ba na ki'di Raba 'ja bo ronyo tonë kɔmɔ ngi kinza kupö ni de kɔto ti bo kinza kuwö dɔ Boko'ba naga nima. Römöyï loko na kota bo kore 'ba Yisarele ro nba.

XXXII 'Dɔ milëri nduwë timo? Tine kada ɔ'bo ma de kpe 'dɔ miyëti ɔ lende 'ba Gideni ni ti Baraka ti Samosona ti Yepete ti Dawidi ti Samölë gbï ti bo kumë lende 'ba Boko'ba mɔto ga. XXXIII Mi ti'di dönni ɔ lende 'ba Boko'ba lijë o'dɔ ya 'deni ti bo doliɔ pili lijë ka'da. Lijë o'dɔ lende laka 'deni lijë ko'ja yëyi mo tonë Boko'ba kose zinni ne.

Lijë otomo kpa tabiyö ni 'deni teyi, XXXIV lijë kiyölu pa'do ma löbu naga, lijë kɔmɔ di kpa kulu. Lijë ro ma kenme tine lijë ebe kitigo yaga. Lijë embe kɔɔ ɔto di mi ya lijë ka'da bo kanya 'ba bo löwö ni ngi lijë koga kirija. XXXV Ti'di dɔ ɔ lende 'ba Boko'ba na ki'di 'ja mɔto ga kogba bilaka 'bënni ga ame pa ro töku ne kindiɔ kidi'di yaga zinni. Tine mɔto ga ilagi 'bënni dɔ ngölö na kölä ngi mi anɔɔi 'dɔ koja lijë 'jaa mi lɔɔ ma laka di pötö tolë. XXXVI 'Ba ya mɔto ga opɔto komba. Kudödu mɔto ga ti zingiri ku'du mi maboso. XXXVII U'du lijë ti döku kotopa minni riyö kupö lijë ti mbele. Lijë kulë ngi tara ro ɔ nbululu nge ti kilaka banya ni ti kamölö na gönni kɔɔ bo lisa kodo gomo rönni ko'dɔ kponi rönni nime te. XXXVIII Dɔyayi ma kele ko'bo tinni inza. Lijë koloma ngi ro tulë kebe yi mökö kebe mi löngö döku ni. Bi 'ba loma 'bënni kö'bö ngi mi ti'börö ni ti gö.

XXXIX Ti'di dönni ɔ lende abo 'ba Boko'ba i'di bo ngi ti mi këyi rönni. Tine pele yëyi mo tonë Boko'ba kose ne lijë o'ja de gba. XL Römöyï Boko'ba iteri a ma laka 'deni zize 'dɔ to'dɔ ze pili ro löbu koto tinni.

## XII

### *Loma Dɔ Döri Boko'ba*

I Ma 'beze tine lijë bo laja ma konzi tonë ga dɔgba bine ne na kedä 'deni nati ro tidayi ze. Kina ti, donake wa ame ga kedä kirakpa rönni kpa kori zize ne ti pili yaga. Dopepeke rɔze yaga di zi lende kënyë nime kënyö 'deni ngi ɔze ne. Dogboke rɔze laka 'dɔ dololoke di mi riɔa döli nime mi loma ze. II Di'dike kɔmɔze ti kö'bö nburu dɔ Yësu ame bo na kodoro kori 'deni zize ti'di dɔze ɔ lende abo kokonyi ze 'deni gbï yimo ne. Pele mi tutöti bo tonë bo asi de yaga di ro ndobo abo. Lende 'ba lɔɔ nime kedä koda bo i'di ro bo ngi kaya de di bi tolë dɔ ngëri. Kina me le'jete bo kedä koloma 'deni dɔ döri Boko'ba.



III Omeri gɔ gomɔ nime Yēsu kombi di kpa kōzi bɔ ndo'ji bɔ lende kēnyē ni ne te. Kina kinza ki'di dōki'di yi kombi dē kidaki ngi. IV Rɔ kopi 'bī mī lende kēnyē ōmō dē gba mī tōlē. V Lende 'ba dōki'di kēddi tōnē kiya zize bine kɔzɔ kole tara ne udōlu 'deni di dɔye? Ame kiya te, “Kole ma, ɔdɔ bo Boko'ba kileki ndoro 'bī dōyi kinza kenje dē yaga di rɔmo. Kina ɔdɔ bo kamo dōyi kinza koto dē ngi kporo. VI Rōmōyi ya ame ga pili bo kɔ'ɔ ne na bo kēdi kamo dɔmo tara mɔlo. Ame ga bo kɔ'ɔ rɔ kole abo ga ne bo ēdi kiyandi mɔlo tara bo ko'do yida rɔmo.”

VII Ombi gomɔ 'bī ga ti pili ti mī kēddi rōmōyi 'bu na kēdi rɔ tiyandi yi. Gomɔ nime i'di 'deni ngi kinda Boko'ba na kēdi rɔ tiyandi yi nī kole abo. Tara ne kole mɔtɔ ēdi ame 'bu mo kiyandi dē ko'do yida rɔmo? VIII ɔdɔ kiya te kɔmɔ ma 'bēyi ngi du di mī gomɔ nime kinza ma ko'ja yi dē kɔzɔ 'ba kole ma laki, nī ma 'bēyi nima ti kinza rɔ kole ma laka ɔtɔ. Nī kole mī maŋba na ka. IX 'Bu ze ga ma mī dɔliŋɔ nime bine iyandi ze ko'do yida rɔze kɔ'ɔ na doroke lijē. Ne 'bu yi ma lōbu nime mītɔrɔ ne ebe koro bo dē gɔ wa'di 'dɔ ko'ja didi ma nburunburu? X 'Bu ze ga ma mī dɔliŋɔ nime bine iyandi ze ti to'do yida rɔze kɔ'ɔ gɔ wa ame ga lijē ko'dokɔ gɔ ko'do laka zinni ne. Ne ma 'ba Boko'ba bo ēdi ko'do rɔ lende laka zize gɔ dēdike gbi rɔ ma laka kɔzɔ 'ba bo. XI ɔdɔ akiyandi kōmō ziyi mɔtɔ ebe kinda za yaga 'bōwu rɔ gomɔ kinza kpe rɔ lɔŋɔ. Tine ame ga kiyandi 'deni laka timo ti ko'ja kpa kōzimo ngi rɔ lende kēyi 'ba bɔ lende laka ni.

XII Kina ti, ombi konyɔ yi ma kilada 'deni mo nima tɔrɔ kogbɔ ndiyi ma kidaki nima yaga kitigɔ. XIII Ilenɔ kɔri kodɔrɔ zi ndiyi kinza ma ka'bo naga kenje ra bēri, tine kilenɔ lijē yaga.

### *Loma Ti Lende Kēyi*

XIV Ogbɔ rōyi toloma mī lende kēyi ti ya ma laki pili to'do mo nje rɔ

lende laka 'ba Boko'ba. Rōmōyi ɔdɔ ko'do dē tara to'ja Boko'ba ziyi na ti kinza nati. XV Onjɔ rōyi laka kinza kebe kɔzɔ ra yaga di mī kɔri 'ba lende kēyi 'ba Boko'ba. Nī mɔtɔ onjɔ laka kinza kebe konza ngira'da ma kata ne ra kebe tirasi bilaka. XVI Onjɔ laka kinza kēddi ra rɔ bɔ yēri ala kɔzɔ Esawu bɔ kinza koro Boko'ba tōnē kugɔ rɔ lōbu abo 'ba kole dɔndende ngi dɔ lebe kɔtɔ 'ba akonyo ne. XVII Ikali 'deni, di pōtō mo 'bōwu bo ileki tēgē 'dɔ 'bu bo ko'do yēyi zi bo. Tine ilagi ngi yaga di zi bo rōmōyi ɔ'bo dē kpe zi bo tuyi yimo bo koma pele ti tɔlɔ kɔmɔ bo.

XVIII Inzake kɔzɔ 'ba Yisarele tōnē ga lijē kako kōmō ngi dɔ wa ame lijē ko'ja ti kōmōnni kuwō gbi ne. Lijē ako 'deni kōmō dɔ dōku 'ba Sinayi ti pa'do kōbō gbi ti mandōlu ti lili ma kembe XIX ti birɔ tapi 'ba tototi ti mugu Boko'ba ma kilende. Kina ɔdɔ lijē kuwō 'deni tara tine lijē oma'jo rōnni zi bo kinza ki'di bo kilende dē kpe zinni. XX Rōmōyi kō'du ki'di abo mo ga itigɔ ra kulōwō. Ame kiya te, “ɔdɔ a ma kɔzɔ banya ni ti kamōlō ni pele kosa rɔ dōku nima ku'du ngi kupō yaga ne.” XXI Kinē mo i'di bilaka kere kulōwō, Musa kiya ngi te, “Ma rɔ tikere. Rōma ēdi kilē'di.”

XXII Tine kpe ma 'beye ōmōke 'deni dɔ dōku 'ba Ziyona, gawo Yerosalema ame mo mītɔrɔ, liŋɔ 'ba Boko'ba bɔ didi ne, ti tindi 'ba malayika ma konzi. XXIII Ōmōke 'deni mī njele 'ba kole dɔndende 'ba Boko'ba ame ga kugu mōyi mo 'deni mī buku 'ba didi ne. Ōmōke 'deni zi Boko'ba bɔ to'do burē kodɔrɔ dɔ bilaka pili, gbi zi bɔ lende laka ma mɔlo tōnē ga bo ki'di lijē 'deni kēdi kɔzɔ bo gbi tara ne. XXIV Ōmōke 'deni gbi zi Yēsu bɔ ko'de lōmu la'ja zize, roma bo kuli 'deni rɔze turōgō ze. Roma nime udu dē kɔzɔ 'ba Abele, tine udu 'ba bo gɔ wa ma laka zize.

XXV Onjɔke rōye laka kinza kebe kilagike lende 'ba Boko'ba ame bo

kēdi kilende ziye ne dē. Ya ma dōgba tōnē ga kilagi lende abo di dō dōku bine ne, lijē okpe dē du te yaga di mī gomō mo. Ne dō dilagike ma 'beze lende ame di mītorō ne, ti dōpuke yala di kpa gomō mo? **XXVI** Mī kada nima yayi mugu bo ma kudu iyaya yayi 'deni. Kina me le'jete bo iya te, "Ti miyaya dōyayi ni ti mītorō nge mī kōto nati." **XXVII** Tine ame bo iya te, "Nge mī kōto nati." Omba kina me kileme 'deni wa naga nime pili ko'ba ne ti kiyaya gomō 'deni ngī kona yaga, tine 'dō ma kinza kiyaya mo ga na nge koloma.

**XXVIII** Kina dolomake ti, ti mī kēyi. Boko'ba ēdi ki'di nere löbu abo zize ame kinza kiyaya dē ne. Doroke bo Boko'ba ti dumōtuke bo kōzo ako'dōko abo. **XXIX** Römōyi bo Boko'ba ze na rō pa'do ma kitene wa kudī 'doyi.

### XIII

#### Ndose

**I** Ö'bōke ti nburu tō'ō löndō ye ga. **II** Kinza kolake gō tota bō löwō rō nba dē. Römōyi ya mōto ga pele ota malayika 'deni rō nba kinza ma kikali gomō. **III** Omerike ya ma tōnē ga koloma mī maboso ne te, ngī kōzo iya te kpe na mī maboso tinnī tara. Omerike ya ma tōnē ga mī gomō ne te, ngī kōzo iya te kpe na 'deni mī gomō kōzo 'bēnnī tara.

**IV** Rō kogbe ki'di lende mo kēdi rō ma koro. Mē'dē ni ti 'ja kinda'ba ga lende mo laka. Römōyi Boko'ba ēdi kodō karama dō bō yēri ni kada mōto.

**V** Kinza kö'bō dē tombi dōki'di yi gō lende 'ba girisi. Wa ame kēddi 'deni timo i'di lende mo kō'bo yi. Römōyi Boko'ba iya 'deni te, "Minza mola yi. Minza milagi di rōyi." **VI** Kina dolomake ti, ti mī kēddi gō diyake te, "Nere Boko'ba na rō bō kōnyi ma. Minza mere kpe. Bilaka lesi inza kō'bo to'dō o'to zō."

**VII** Omerike bō dō kanisa ma mōlo tōnē ga koloma rō tiya laja 'ba

Boko'ba ziye ne te. Loma 'bēnnī ga ti tōlō mo, omerike te. Kina 'dō kinda'bake gbī kōzo ma 'bēnnī tara mī ti'di dōye gō lende 'ba Boko'ba. **VIII** Römōyi Yēsu Kurisitō uyī rōnī dē. Bo ö'bō 'deni tara tipiyara ene gbī tara tōne nduwē n̄bō rō n̄burun̄buru.

**IX** Kinza kolake dō kupō akiyandi ma löwō mōto ga dē kōto ye yaga di mī kōri. A ma 'dō ki'di dōki'di kēddi ziye na rō lende kēyi 'ba Boko'ba. Dölētī gō lende 'ba akonyo naga nima okōnyi lijē bōto bō koro mo ga dē du te.

**X** Ma 'beze dēdike 'deni ti kpa kōzi ki'di zi Boko'ba ame lijē bō akumu mo tōnē ga mī rō mo yayi ne kosa akonyo mo dē du te kpēnnī. **XI** Bō akumu ma löbu 'bēnnī mo ga ö'bō to'de roma yēri na mī gō bi ma koro mo rō kpa kōzi ki'di zi Boko'ba gō lende kēnyē 'ba bilaka. Tine yida mo oñma n̄bō yaga mōkō di mī taya 'bēnnī mo. **XII** Kina me 'deni gbī tara, Kurisitō ölä 'deni n̄bō mōkō yaga di mī gawo 'dō roma bo kurögō bilaka pili yaga kōpō. **XIII** Kina ti, dēnyike dōdōke yaga di mī taya 'ba bō mo ga darike zi bo 'dō laja tōnē kodō rō bo ne kodō gbī rōze. **XIV** Römōyi dinzake ti gawo ma n̄buru mī dōyayi bine. Dēdike rō toma gawo ame kēdi kako 'jaa kada mōto ne.

**XV** Kina ti, gō lende 'ba Yēsu dō'bōke ti nburu tilēlu Boko'ba. Akilēlu na rō kpa kōzi ki'di 'beze 'ba ya ma kēdi kīdēki bo rō nere naga. **XVI** Tine kinza kola gō to'dō lende laka ti tokōnyi bilaka dē römōyi kina rō kpa kōzi ma kiyēyi dōki'di Boko'ba.

**XVII** Ya ame ga mbiri rō bō dōye mī kanisa ne, uwōke dōmo. Lijē na kēdi kōngō gōye römōyi lijē na ti kiyētī gō lende 'be ga kada mōto kōmo Boko'ba. I'dike lijē ko'dō ndōbo nime ti mī kēyi kinza meri gō lende 'ba kinza tuwō dōnnī. Römōyi ma tara inza kokōnyi ye.

**XVIII** Umōtuke nduwē gōze. Dikali ngī dinza rō to'dō lende kēnyē, tine

do'dɔkɔ loma ze gɔ kö'bö rɔ ma laka.  
 XIX Kina ma rɔ dɔ kiteli mo mititi ye  
 pili 'dɔ kumötuke goma gɔ Boko'ba  
 kileki ma welo ziye yayi.

### *Mötu*

XX Ee, bo Boko'ba bɔ lende liya  
 kokɔnyi ye. Bo na kombi Yësu  
 ɲere ze bɔ kɔnyi ma löbu koja  
 yaga di mĩ tölë gɔ lende 'ba roma  
 Yësu ame lömu ma ɲburuɲburu  
 abo kɔrɔ 'deni ɲburu dɔmo ne.  
 XXI Bo ki'di lende laka abo ti pili  
 ziye to'dɔ ako'dɔkɔ abo. Bo ki'di  
 Yësu Kurisitö ko'dɔ ndɔbɔ mize 'dɔ  
 diyëyike dökĩ'di bo. Rɔ löbu kedi  
 zi bo Yësu nduwë rɔ ɲburuɲburu.  
 Amini.

XXII Löndö ma ga, mugu wa naga  
 nime 'deni ti'di dökĩ'di keddĩ timo  
 ziye. Moma'jo rɔma ziye, uwöke  
 dɔmo ti mĩ këyi römöyĩ lende mo  
 ka le ɲgĩ mbowa. XXIII Mi'di ame  
 ziye tikali mo, ope löndö ze Timatiyo  
 'deni yaga di mĩ maboso. ɔdɔ bo  
 kömö gĩri naga nime zö bine, ti dari  
 kɔtɔ ti bo ziye yayi.

XXIV Umötöke bɔ dɔ kanisa ma  
 yayi naga nima pili ti möyĩ ma ti  
 bilaka 'ba Boko'ba pili. Bilaka ma  
 Italiya umötö ye.

XXV Lende këyi 'ba Boko'ba  
 koloma tiye pili.

## Akugu 'Ba YAKOBA

I Ma Yakoba bo koja laja 'ba Boko'ba kina gbi 'ba n̄ere Ȳesu Kuris̄it̄o, mum̄ot̄o ye kpe bilaka 'ba Boko'ba ame ga kiȳeȳike r̄oye 'deni m̄i d̄olin̄o nime pili ne.

### *Gom̄o Ti Akiyari*

II L̄ond̄o ma ga, ɔd̄o akiyari 'ba gom̄o ma gege m̄oto ga ko'ja ye olomake r̄o l̄on̄o r̄o mb̄emb̄e ḡo lende mo. III Miya ziye, ɔd̄o konyake d̄o gom̄o mo naga nima 'deni ti ti'di d̄oye nḡi r̄o ma laka ḡo lende 'ba Ȳesu ti k̄o'b̄oke 'deni nḡi nduw̄e di p̄ot̄o mo r̄o bo m̄i k̄edd̄i. IV ̄O'b̄oke nduw̄e ti m̄i k̄edd̄i kinza kogake kpeye ra ḡo lende nime 'd̄o k̄edd̄ike r̄o bilaka ma laka zi Boko'ba kinza a ma k̄enȳe m̄oto k̄ed̄i ra miye.

V Ne ɔd̄o kiya te ni bo m̄oto k̄edd̄i r̄o lisa 'ba akikali, ititi Boko'ba, kina bo ti ki'di yi 'deni nḡi kikali wa. R̄om̄oȳi Boko'ba na r̄o bo ki'di wa r̄o ma sari zi bilaka kinza d̄o kose teyi. VI Kina ɔd̄o kiya te kititi Boko'ba ḡo wa m̄oto, ziȳi ti'di d̄oȳi ḡomo r̄o ma laka Boko'ba ɛd̄i ki'di nḡi ziȳi. Kina kinza ki'di lende mo d̄e kilik̄o d̄oȳi. Bilaka ame k̄ed̄i ki'di lende nime kilik̄o d̄on̄i ne bo ɛd̄i 'ba bo k̄oz̄o surupu 'ba d̄o mini l̄obu ame lili k̄ed̄i kome nduw̄e kilaki timo ne tara. VII-VIII Bo inza ti meri ma kod̄oro m̄i bo kina ma ki'di bo k̄o'b̄o nḡi nduw̄e tuȳi k̄ori abo ne. Kina 'd̄o bo kikali nḡi r̄o ma laka Boko'ba inza ki'di wa ma k̄oto m̄oto du te zi bo.

### *Bo Lisa*

IX Kpe bilaka 'ba Kuris̄it̄o ame ga r̄o lisa ne, olomake ti m̄i k̄eȳi r̄om̄oȳi ɛdd̄ike 'deni r̄o wa ma mbiri di k̄om̄o Boko'ba. X Kina gbi tara, kpe bilaka 'ba Kuris̄it̄o ame ga r̄o bo wa ne, olomake ti m̄i k̄eȳi r̄om̄oȳi ɛdd̄ike 'deni r̄o wa ma titiyi di k̄om̄o bilaka 'ba d̄olin̄o nime. R̄om̄oȳi bo wa ni ti kote r̄onn̄i kada m̄oto ti wa 'b̄enni ga k̄oz̄o d̄ow̄oru 'ba nḡeri

ame lili k̄ed̄i kome kote yaga ne tara. XI Kada ɔd̄o di b̄eri ti tututu 'b̄enni kon̄ma nḡeri nḡi kututu yaga. Kina d̄ow̄oru mo ga kilayi nḡi me yaga tele mo kirasi r̄on̄i nḡi. Kina gbi tara, bo wa ti k̄ol̄e 'deni gbi di d̄o wa 'b̄enni ga tara.

### *Mi K̄edd̄i*

XII Ne ɔd̄o ni bo m̄oto ki'di miȳi nḡi k̄edd̄i zi gom̄o, koloma kinza koga kp̄eȳi d̄e ḡo lende 'ba Ȳesu, Boko'ba ti ko'd̄o ȳeȳi ma laka 'deni nḡi d̄oȳi ti did̄i ma n̄burun̄buru. K̄oz̄o ame bo Boko'ba bo kiya 'deni m̄olo ti'di did̄i ma n̄burun̄buru zi ya ame ga ko'bo ne tara.

XIII Ne ɔd̄o ni bo m̄oto gom̄o k̄ed̄i 'deni ko'd̄o yi, kinza kiya d̄e te, "Boko'ba na me 'deni k̄ed̄i ki'di gom̄o nime ko'd̄o ma 'd̄o mari mo'd̄o lende k̄enȳe." Inza du tara, wa m̄oto inza ame 'd̄o ki'di Boko'ba ko'd̄o lende k̄enȳe, kina bo i'di gom̄o d̄e gbi ko'd̄o bilaka 'd̄o ki'di lij̄e kari to'd̄o lende k̄enȳe. XIV Meri k̄enȳe 'b̄enni 'ba bilaka lesi na kind̄end̄e lij̄e 'deni kinda'ba lij̄e, kina ma ki'di lij̄e ko'd̄oko nḡi r̄o to'd̄o lende k̄enȳe. XV Kina meri k̄enȳe 'b̄enni ga k̄enȳi k̄om̄o nḡi k̄oȳo r̄o lende k̄enȳe. Kina ɔd̄o lende k̄enȳe nima kulu r̄on̄i 'deni na k̄oȳo 'b̄enni nḡi r̄o t̄ol̄e.

XVI Kpe l̄ond̄o ma m̄o'ɔ kul̄ow̄o naga nime, kinza kilik̄oke d̄oye d̄e. XVII Wa ame ga pili Boko'ba k̄ed̄i ki'di zize ne kina 'd̄o r̄o wa ma laka kina gbi n̄ge r̄o wa ma kele. Bo na me ko'ba kada ni, ti nyep̄e ni gbi ti k̄elu 'ba m̄itor̄o. Ne bo ̄o'b̄o d̄e tiyese r̄o bo yaga k̄oz̄o 'ba kada ame k̄ed̄i kiyese r̄on̄i yaga 'd̄o ki'di ḡo bi k̄ed̄i k̄olu d̄oyayi nime ne tara, kina bo uȳi r̄o bo d̄e gbi. XVIII Bo o'd̄oko ze 'd̄o d̄ed̄ike r̄o wa ma kele r̄o d̄o kiteli di m̄i l̄onḡo wa pili ame ga bo ko'ba d̄olin̄o nime bine ne, kina me bo kuw̄ow̄o lende kod̄oro abo 'deni zize 'd̄o ki'di ze did̄id̄ike yaga r̄o ma l̄ol̄ow̄o.

### *Mbili Ni Ti Kpa*

XIX Kpe l̄ond̄o ma m̄o'ɔ kul̄ow̄o naga nime, ziye tikali lende naga



nime laka. I'dike mbili ye kapa tuwö lende ne tine, i'dike kpeye kedi ro ma kirindi di bi tiya mo. Kina kinza kényike de gbi welo ro 'diri ti bilaka mato, <sup>XX</sup> romöyí bilaka ame 'deni ro 'diri ne inza kikali to'do wa ma laka ame ga Boko'ba ko'doko ne. <sup>XXI</sup> Olake go lende kénye pili, kinza ko'doke mi kombi de kpe. Ojeke mbili ye laka go lende 'ba Boko'ba. Bo i'di lende naga nima 'deni miye 'do ki'di tigo ziye 'do komo ye di mi tole.

<sup>XXII-XXIII</sup> Ne kinza ko'böke de tuwö lende 'ba Boko'ba nge ro tuwö, ziye gbi 'do tari to'do mo. Bo ame kedi kuwö 'beni lende 'ba Boko'ba nge ti mbili ni kinza bo ko'do de ne, bo edi 'ba bo ka ku'bölu ro bo ro tu'bölu. Bo edi 'ba bo kozo bilaka ame kedi konjo roni di mi mandara ne tara.

<sup>XXIV</sup> Bo onjo ro bo laka di mi mandara ne odo bo kari 'deni mbowa yaga kine bo tone udölu ngi yaga di do bo. <sup>XXV</sup> Ne bo ame kinda'ba kö'du ki'di 'ba Boko'ba ko'do ki'di kinza kudölu di do bo ne, bo na ti kedi ti yei ma laka mi ako'do abo, romöyí kö'du ki'di 'ba Boko'ba na pili ro ma laka ki'di ze gbi dedike ro do ngölo.

<sup>XXVI</sup> Ni bo mato ma di ziyi iya te ni bo ko'do motu na? Ne odo kiya te kogbo do dande'de yi de beri di bi tiya lende, eddi e'bi ka ku'bölu röyi ro tu'bölu. Kina motu ko'do 'bi naga nima edi ka ngi ro wa sari zi Boko'ba. <sup>XXVII</sup> Romöyí motu ma laka ame 'bu ze Boko'ba ko'doko di zize ne, kina ro tokonyi kiri'bala ni ti makuru'be ame ga ro lisa ne di mi gomo 'beni ga, kina gbi 'do donjoke roze laka di zi lende konya 'ba dolijo naga nime.

## II

### *Komo Geli*

<sup>I</sup> Kpe löndö ma ga ame ki'dike doye 'deni go lende 'ba nere ze Yesu Kurisitö löbu 'ba do wa pili ne, kinza ko'doke komo geli de zi bilaka. <sup>II</sup> Odo kiya te bilaka ma riyö mato ga kako mi bi 'ba motu 'be, bo mato ro bo wa ti bonjo ma kele roni ti wa 'ba

dokele közi ma kele, kina bo mato 'beni ro bo lisa ti bonjo ngoro roni kako gbi, kinza ko'doke geli de mi löngö lijé. <sup>III</sup> Ne odo kiya te bo ama ti bonjo ma kele roni ne na kényike nge kumötoke ro ma laka kiyake teyi, kiya te, "Ako koloma do kiti ma laka nime bine." Kina kebe kényi kuyike komoye do bo ma ti bonjo ngoro roni nima kiyake te, "Ni, oro 'beyi yayi, ala ako koloma beri mi yayi bi ndize bine." <sup>IV</sup> Irasike kö'du 'deni romöyí ebeke 'deni za kozake mi bilaka ti to'do buré 'ba bilaka ro ma kénye.

<sup>V</sup> Kpe löndö ma mato kulöwö naga nime, uwöke lende nime laka. Bo lisa 'ba dolijo naga nime lijé na Boko'ba koza 'deni 'do ki'di dönni go lende 'ba Yesu. Kina lijé na ti kedi kozo bo wa tara komo bo. Bo edi ko'do yei zinni ti wa ma laka 'ba mitoro kozo ame bo kiya 'deni molo to'do yei zi ya ame ga koto bo ne tara. <sup>VI</sup> Ne kina me kpe kebeke za 'böwu titi'ja bo lisa. Ma kikalike 'beye, ye mo ga na kedi konbenbe ye ne? Bo wa na de? Bo wa naga nima lijé na kedi kitini goye komo kiti 'ba buré. <sup>VII</sup> Ikalike de, lijé na gbi tone koloma bine ro tiya kpa kénye ro nere ze Yesu Kurisitö ame kpe ro bilaka mo ga ne?

<sup>VIII</sup> Kö'du ki'di 'ba nere ze Boko'ba ame kugu mi buku abo ne, iya te, "Odo lepi yi mato gbi kozo ame koto yida röyi ne tara." Odo kiya te ko'doke 'deni ngi tara o'doke lende ma laka 'deni. <sup>IX</sup> Ne odo kebe ko'doke geli 'deni mi löngö bilaka, o'doke lende kénye 'deni kina inzake gbi kpe ro bo koro kö'du ki'di 'ba Boko'ba. <sup>X</sup> Romöyí kö'du ki'di 'ba Boko'ba nime odo koro 'deni me kina kebe kényi 'böwu kirasi nge ro ma koto mato, irasi lijé nima 'deni pili ro gomo. <sup>XI</sup> Kö'du ki'di 'ba Boko'ba mato iya 'deni te, "Kinza ko'do yeri de." Kina mato iya 'deni gbi te, "Kinza kupö bilaka de." Ne odo kiya te ko'do yeri de pele, kina odo kupö bilaka 'deni irasi kö'du

ki'di 'ba Boko'ba 'deni kina inza kpe ro bo koro mo.

**XII** Kina me miya 'deni ziye, i'dike lende ko'do 'be ga ti lende kiya 'be ga kö'bö pili ro ma laka. Römöyî kö'du ki'di 'ba Boko'ba i'di ye 'deni kolomake ro do ngölö. Kina i'dike lende mo kedi döye, Boko'ba edi ko'do buré 'be kada mato ti lende naga nime. Odo kiya te o'doke ala o'doke de pele. **XIII** Mi kada 'ba buré mo nima yayi Boko'ba inza ki'di mi bo keyi kpe ro bilaka ame ga ko'do mi keyi de gbi zi lepni nni ga ne. Bo ti kodö karama ngi dönni. Ne ya ame ga ro bo mi keyi ne inza koloma ro tikere mi kada mo nima.

### *To'do Lende Laka*

**XIV** Löndö ma ga, odo ni bo mato kiya te i'di döyi 'deni go lende 'ba Yesu Kurisitö, ne odo kiya te ko'do lende laka mo de lende 'bi naga nima edi ka ngi ro wa sari. Kina gbi ti'di döyi nge go lende 'ba Yesu Kurisitö nima inza kikali tomö yi di mi buré 'ba Boko'ba. **XV** Odo kiya te ni bo mato kari ko'ja löndö yi ti lemni yi mato ga kedi ro leri 'ba bongo ala 'ba wa mato ame go lijé konyo ne, **XVI** kina kënyi kiya zinni, kiya te, "Boko'ba ki'di yeyi laka abo koloma döye, koja go akonyo ziye go konyoke, ki'di bongo 'ba bi keyi ziye." Ma komeri 'beyi lende 'bi nima ti ko'do wa'di zi bilaka naga nima? Ro ma laka odo kiya te ki'di wa mo to nima lijé kedi ro leri mo ne de zinni, lende 'bi naga nima inza ko'do wa mato du te zinni. **XVII** Kina gbi tara, bo ame kedi kingele 'beni nge kiya te bo i'di dönni 'deni go lende 'ba Yesu Kurisitö kinza bo ko'do lende laka 'ba Boko'ba mo de ne, lende kiya abo naga nima edi ka ro töku.

**XVIII** Odo bo mato kënyi 'ba bo kiya te, "Bo nime na ki'di dönni 'deni ro ma laka go lende 'ba Yesu Kurisitö, kina bo ame na ro bo ko'do lende laka 'ba Boko'ba." Ti menyî mititi bo mo nima miya te, "Ïyëti zö te, bilaka mato ti kikali 'ba bo nge ti'di dönni go lende 'ba Yesu Kurisitö ro ma sari

kinza ma bo ko'do lende laka mo totondo mo ga?" Ne 'bama ndobo ko'do ma na ti kileme ro ma laka ziye mi'di doma 'deni go lende 'ba Yesu Kurisitö. **XIX** I'dike döye 'deni gomo Boko'ba edi nge koto. Tine ele sowa. Ne nöki ame gbi ro bo koja laja 'ba Satani ne lijé ikali lende nima gbi kozo wa nima tara, kina rönni ki'di ngi tilé'di di zi tikere go kö'du mo.

**XX** Ni bo do kirindi nime, medî mileme ziyi ro ma laka. Odo bo mato kiya te bo i'di dönni 'deni go lende 'ba Yesu Kurisitö kina odo bo ko'do lende laka 'ba Boko'ba de, lende abo naga nima edi ka ro wa sari. **XXI** Ongöke 'bu ze löbu Abarayama te. Wa'di na ki'di Boko'ba kidëki Abarayama ro bo lende laka? Lende ko'do laka 'ba Abarayama ame bo kilagi de 'do tumu kole abo Yisika ro roma zi Boko'ba ne, kina ma ki'di 'do Boko'ba kidëki bo ro bo lende laka ne. **XXII** Kina dongöke te, Abarayama i'di do bo go lende 'ba Boko'ba kina bo ko'do lende mo ro ma laka. Kina ndobo abo naga nime ki'di bo ngi kikali lende 'ba Boko'ba ro ma laka. **XXIII** Lende nime o'do röni 'deni kozo lende ma toné kugu molo mi buku 'ba Boko'ba kiya te, "Abarayama i'di do bo 'deni go lende 'ba Boko'ba kina me ki'di Boko'ba kidëki Abarayama ro bo lende laka ne." Kina ma 'do kiya te Abarayama ro bo pori ma laka 'ba Boko'ba ne.

**XXIV** Kina me dikalike 'deni lende ko'do laka 'ba bilaka na kedi ki'di Boko'ba kidëki lijé ro bo lende laka. Inza nge go lende 'ba ti'di dönni go lende abo. **XXV** Kina gbi kozo lende 'ba Raba ma toné ro 'ja bo ronyo mi kada 'ba 'bu ze löbu ga bine ne tara. Boko'ba idëki loko 'deni ro bo lende laka go lende laka 'beni ame loko ko'do zi bo kore ze ga 'ba Yisarele ame koja kari bi tongo mi dolingö 'benni ne, ame loko kota lijé koloma lingö 'beni kina loko kokonyi lijé ki'di kirina kebe go kori mato ne. **XXVI** Kina gbi tara bo ame kiya te bo i'di dönni 'deni go lende 'ba Yesu Kurisitö ro ma sari kinza bo ko'do

lende laka 'ba Boko'ba dē ne, lende abo nima ēdī ka rō tōku kōzō yida rō ame 'deni kinza didī yīmo ne tara.

### III

#### *Dōnde'de*

<sup>I</sup> Lōndō ma ga, kinza bilaka ma konzi 'beye mōtō ga koloma dē me rō bō kōmō kiyandi 'ba lende 'ba Boko'ba. Rōmōyī dikalike 'deni ze ame ga rō bō kōmō kiyandi ne, ze na Boko'ba kēdī kodōrō bīcī lende rōze rō dō kiteli di dō 'ba ya ma laki pili.

<sup>II</sup> Ze bilaka lesi pili dirasike lende ma konya. Ne odo bō mōtō kirasi lende ma kōtō mōtō dē ti tiya lende ma kēnyē, bo na rō ma laka rō ma kōpō, kina bo na gbī ti kikali togbō dō yida rō bo ga pili bēri.

<sup>III</sup> Dōngōke kosani te, ze bilaka lesi di'dike yamo kpamo kina dosike kabi yōki mo 'dō ki'di kuwō dōze, ame 'dō dikalike tuyī kpamo gō kōri ame ga dēdī dō'dōkōke tari teyi ne.

<sup>IV</sup> Kina dōngōke lende 'ba sorope ame ga kēdī kilingere kebe dō mini lōbu ne gbī te. Sorope naga nima iyōbu 'bēnnī ngī rō dō kiteli ame lili ma kembe na nge kēdī kitīnjī gōmo 'dō kari. Ne bilaka ebe tuyī kpamo ti ngērī ma titiyi kari gō kōri ame lijē kēdī ko'dōkōke tari teyi ne. <sup>V</sup> Dōnde'de ze bilaka lesi nime na gbī tara. Bo na ma le titiyi, tine bo ebe tēbī rō bo ti tiya lende ma lōbu naga.

Dōngōke pa'do te, pa'do ma titiyi odo kogba kusu mī līndī 'ba mōli ma lōbu ēdī koṃma tara kote yaga.

<sup>VI</sup> Dōnde'de ze bilaka lesi nime ēdī gbī kōzō pa'do tara, bo na rō mī zana 'ba lende kēnyē 'ba dōliṅṅō nime. Kina me bo gbī rō kapa 'ba yida rōze mōtō kina bo ki'di lende kēnyē ngī kita'ba kote rōze pili. Kina me dōnde'de kusu pa'do ma lōbu 'ba Gehena 'deni ngī rō didī ze ga 'dō kirasi loma ze ga pili yaga.

<sup>VII</sup> Ze bilaka lesi dikalike ti'di dōkomali yērī 'ba yī mōkō, ti yali ni, ti wa ma titi ma kēdī keke kebe bēri naga, ti kenze ni kēdī mī kōmō kōzize. <sup>VIII</sup> Ne bōtō ma kōtō mōtō

ikali dē ma 'dō kogbō dō dōnde'de nī bēri. Dōnde'de 'bēnnī ngī rō wa ma kēnyē ame kikali dē toloma le, bo oso 'bēnnī ngī lō ti wōwō ma kata ame ga kēdī kupō bilaka ngī kōzō wōwō 'ba murē tara ne.

<sup>IX</sup> Kina me dēdī dīlēluke nere Boko'ba ame rō 'bu ze ne ti dōnde'de ze ga kina debe duyīke 'bōwu gbī tulōmu bilaka lēpī ze ga ame Boko'ba ko'ba 'deni gbī kōzō bo tara ne tīmo. <sup>X</sup> Akīlēlu ma laka ni ti lōmu ma kēnyē naga ēdī kodō kpaki di mī kpa kōtōkōtō nima. Lōndō ma ga, lende nima ele dē, kinza dō'dōke dē tara. <sup>XI</sup> Daa kōtō ikali dē ma 'dō kulōwu mini ma kindili gbī ti mini ma kata di kōmō kōtōkōtō nima. <sup>XII</sup> Ngērī kēlu ikali dē ma 'dō kana kōlō kina ngērī maa ikali dē gbī ma 'dō kana kēlu. Kina gbī tara daa ame kēdī kulōwu 'bēnnī rō ma konzolōrō ne ikali dē ma 'dō kulōwu mini ma laka.

#### *Akikali Ma Laka*

<sup>XIII</sup> Nī bō mōtō odo kēddī rō bō kikali lende, oloma rō bō ko'dō lende laka 'dō lende kēyī 'bī na kileme akikali 'bī nima. <sup>XIV</sup> Ne odo kēddī rō bō mī kombi, rō bō mī kata, kina gbī rō bō mī kututu, kinza kebe dē tēbī rōyī gō dōyī kiya te nī bō kikali lende na. Nī bō ame kēddī kiya tara ne lende 'bī nima inza du te rō ma kodōrō. <sup>XV</sup> Kina akikali 'bī nima inza gbī rō ma Boko'ba ki'di. Akikali 'ba Satani ni ti 'ba bilaka 'ba dōliṅṅō nime na ka. <sup>XVI</sup> Rōmōyī mī kombi ni ma ti mī kututu na kēdī ki'di bilaka kebe to'dō lamo ni ti lende ma kēnyē mōtō ga.

<sup>XVII</sup> Ne bilaka ame ga Boko'ba na ki'di akikali 'bēnnī teyi ne lijē o'dō 'bēnnī wa pili rō ma kodōrō. Lijē o'dō 'dīrī dē ti bōtō kina lijē o'dō kōmō kēnyē dē gbī dō bilaka. Kina lijē o'dō mbili minyi dē gbī, lijē o'bō 'bēnnī ti mī kēyī, kina lende ko'dō 'bēnnī ga kō'bō ngī pili rō ma laka. Ya ame ga 'deni te ne o'dō kōmō geli dē zi bilaka, meri 'bēnnī pili rō ma laka. <sup>XVIII</sup> Lijē na rō bō lata mī lōngō ya ma konzi, ame lende kēyī 'bēnnī

ki'di bilaka 'deni 'dɔ koloma kɔ'bɔ to'dɔ lende laka 'ba Bɔko'ba.

## IV

### *Mi Kombi*

<sup>I</sup> Wa'di ga na kɛdi ki'di ye kamoke ko'dɔke 'diri rɔ gɔ rɔye? Meri gɔ ako'dɔko ma kɛnyɛ 'ba yida rɔye ga na kɛdi ko'de lende naga nima. Rɔmɔyɛ meri naga nima ɔ'bɔ ngi rɔ to'dɔ ya miye 'dɔ kogbɔ ye bɛri. <sup>II</sup> O'dɔkɔke wa mɔtɔ ga, kina ɔdɔ ko'jake dɛ yɔ kina miye kɛnyɛ kombi ngi rɔ lɛpi ye ga. Kina mi kombi 'be ga kodɔ ngi rɔ lamo ni ti 'diri ziye 'dɔ tupɔ lɛpi ye ga yaga.

Ne wa mo naga nima ko'dɔkɔke ne o'jake dɛ rɔmɔyɛ ititike Bɔko'ba dɛ su gɔ lende mo. <sup>III</sup> Ne ɔdɔ kititike Bɔko'ba gɔ lende 'ba wa mo naga nima bo inza ki'di gbɛ ziye rɔmɔyɛ akiriti 'be ga ele dɛ. Eddi kititike wa naga nima ɔdɔ ki'di 'deni ziye 'dɔ ki'dike nge koloma rɔ wa 'ba lɔɔ 'ba gbagba ye ga.

<sup>IV</sup> Kpe bilaka ebeke toga kpeye gɔ lende 'ba Bɔko'ba kɔzɔ 'ja ame kɛdi ko'dɔ yɛri di dɔ mɛ'dɛ ni ne tara. Ikalike dɛ su tɔ'ɔ wa 'ba dɔliɔ nime na rɔ wa ame kɛdi ko'dɔ ya ti Bɔko'ba? Bilaka ame ga kiya rɔnni rɔ bɔ kɔ'ɔ wa 'ba dɔliɔ nime kulɔwɔ ne lijɛ na ko'dɔ rɔnni 'deni rɔ bɔ ko'dɔ ya ti Bɔko'ba. <sup>V</sup> Ikalike dɛ, lende tɔnɛ kugu mi buku 'ba Bɔko'ba ne ɛdi ngi rɔ ma laka, ame kugu kiya te, dɔki'di nime Bɔko'ba ki'di miye ne ngi rɔ dɔki'di 'ba mi kombi? <sup>VI</sup> Tine Bɔko'ba mi bo ɛyi rɔze sowa kina me bo ki'di tigo ame rɔ dɔ kiteli di dɔ mi kombi ze ga ne. Eddi 'deni gbɛ kɔzɔ lende ma tɔnɛ kugu mɔlo mi buku 'ba Bɔko'ba kiya te, "Bɔko'ba ɛdi rɔ ya ti bilaka ame ga kɔ'bɔ tubɔtɔ rɔnni ne. Mi bo ɛdi kɛyi nge rɔ ya ame ga kɔtɔ ɛ'benni dɔnni le bɛri ne."

<sup>VII</sup> Kina me mɛdi miya ziye lende 'ba Bɔko'ba na kuwɔke dɔmo. Ilagike yaga di rɔ 'ba Satani 'dɔ ki'di bo kirina yaga di rɔye. <sup>VIII</sup> Akoke zi Bɔko'ba kina bo ti kako gbɛ ziye.

Kpe bɔ lende kɛnyɛ naga nime, olake gɔ lende kɛnyɛ yaga. Kpe bɔ dɔki'di riyɔ naga nime, i'dike dɔye gɔ lende 'ba Bɔko'ba ti dɔki'di kɔtɔ. <sup>IX</sup> Uduke mɔlo te di zi lende kɛnyɛ 'be ga. Kinza kɔgɔke dɛ kpe, ɔ'bɔke rɔ monɔ. Kinza kolomake dɛ kpe rɔ lɔɔ, ne tine ɔ'bɔke rɔ meri. <sup>X</sup> Ilekike rɔye titiyi bɛri kɔmɔ Bɔko'ba kina bo ti ki'di ye 'deni ngi kɛddike mbiri.

<sup>XI</sup> Lɔndɔ ma ga, kinza kiti'jake lɛpi ye ga dɛ. Ni bɔ ame kɛddi kiti'ja lɛpi yi ga ame 'deni rɔ 'ba Kurisitɔ ne, kiya lijɛ rɔ ma kɛnyɛ, kɔ'du ki'di 'ba Bɔko'ba na ma 'deni kiti'ja kiya rɔ ma kɛnyɛ ne. Kina inza ɛ'bi kpe rɔ to'dɔ kɔ'du ki'di 'ba Bɔko'ba, ɛddi ɛ'bi 'deni za rɔ to'dɔ burɛ mo. <sup>XII</sup> Tine Bɔko'ba bo na nge kɔtɔ kpɔki rɔ bɔ ko'dɔ burɛ, kina bo na gbɛ nge rɔ bɔ ki'di kɔ'du ki'di. Bo na nge ti tigo 'ba tɔmɔ bilaka di mi tɔlɛ, kina bo ɛdi gbɛ ti tigo 'ba tupɔ bilaka timo. Ne ni 'bɛyi o'dɔkɔ 'deni to'dɔ rɔyi rɔ ye, ɔdɔ kebe gbɛ bi to'dɔ burɛ 'ba rɔ lɛpi yi ga?

### *Tudɔli Bɔko'ba*

<sup>XIII</sup> Uwɔke dɔma te, kpe bilaka ame ga kɛddi kiyake te, "Tilɛndɔ dɛdi dari dɔ gawo ma te 'dɔ dari doloma yayi kɔmɔ kɔɔ kɔtɔ bi tugɔ ndɔgɔ 'dɔ do'ja yamo." <sup>XIV</sup> Ikalike lende 'ba bi kɛzɛ ma tilɛndɔ ra? Kina ikalike lende 'ba loma 'be ga ra gbɛ yɔ? Rɔ ma laka loma 'be ga ɛdi nge kɔzɔ matutu tara. Oloma nge mbowa kina koya ngi yaga. <sup>XV</sup> Lende 'beye ame 'dɔ kɔ'bɔke rɔ tiya mo ne kina me, iyake te, "ɔdɔ kiya te nɛre Bɔko'ba ko'dɔkɔ zize ki'di gɔ bi kɛzɛ laka dɔze tilɛndɔ 'dɔ dari do'dɔke wa ma te." <sup>XVI</sup> Dɛne lende kiya 'be naga nima ti kɛdi ka rɔ dɔli. Kina dɔli ma kɔzɔ wa nima tara ɛdi rɔ lende kɛnyɛ.

<sup>XVII</sup> Kina me le'jete ikalike lende laka 'deni, ne ɔdɔ ko'dɔke dɛ o'dɔke lende ma kɛnyɛ 'deni.

## V

### *Bɔ Wa*



I Kpe bo wa ni, uwöke doma. Uduke konyoke kökö molo te di zi gomö löbu nime kedi ko'doko todo mo doye ne. II Wa mbembë 'be naga nima edi kirasi rönni, kina kulörö edi konyo bonjo kele 'be naga nima gbi. III Ro yamo 'be naga nima edi koromaro, kina odo romo koromaro 'deni kirasi roni tine, ti kileme lende 'ba yida roye 'deni ngi. Ti konma yida roye 'deni ngi kozo pa'do tara. Romöyi kada ame ro nburunburu 'ba dolijo nime ne kina 'deni me, ne kina keddike 'beye za gba bi tototo wa ro mbembë.

IV Onjoke bo ndobo ame ga kedi kumu nyönyu di mi nyaka 'be ga ne te. Opike girisi 'benni ga de yo, kina me lijë 'deni ngi ti monö ro ma kënyë go lende mo. Monö 'benni ömö 'deni nbö mbili Boko'ba bo tigo do kiteli. V Ne 'beye kpe ngi ro lonjo di dolijo nime bine ti wa nbanji. Kina ki'dike yida roye 'deni ngi kono kozo kamölo ame kedi ko'doko 'deni 'do tari tumu mo ne tara. VI Odoke karama 'deni do bilaka ma laka naga kina kupöke motö ga 'deni gbi ngi yaga ro ma sari kinza ma lijë ko'do wa motö ziye.

### *Loma Ti Komö Ki'di*

VII Löndö ma ga, olomake liya ti komö ki'di nbö kömö mi kada 'ba tako 'ba nere ze Yësu Kurisito ame bo kedi kileki kako dolijo nime bine ne. Onjoke bo nyaka ni ma kedi koloma e'benni ga le liya ti komö ki'di go toro nbö kömö mi kpa dolili te. Lijë oloma ti komö ki'di nbö lijë ko'ja wa ma laka di mi nyaka 'benni ga mi kada 'ba kpa dolili. VIII Kina 'do kolomake gbi tara ti komö ki'di ti mi keddi romöyi kada 'ba tako 'ba nere ze Yësu Kurisito owo de kpe.

IX Löndö ma ga, gomö ame ga kedi ko'do ye ne kinza kudoku monö mo de ti lepï ye motö ga. Odo kebeke tudu monö mo ti lepï ye ga, Boko'ba edi kodö karama doye gomö mi kada 'ba burë abo. Kina me 'deni kada mo owo de kpe.

X Löndö ma ga, onjoke lende ko'do 'ba bo kumë lende 'ba Boko'ba ma molo tonë ga koloma ro tiya lende 'ba Boko'ba zi bilaka ne te. Lijë oloma ti mi keddi kina lijë kogbo rönni ngi koro kpa gomö mo. Kina 'do ko'doke gbi kozo 'benni tara. XI Lijë ogbo doki'di nni kina me deddi diyake te Boko'ba o'do yeyi ma laka zinni ne. Kina ikalike di go lende 'ba Eyobo ame bo koloma ti mi keddi ro go kowo ne, kina ikalike 'deni gbi ma Boko'ba kokonyi bo di potö gomö abo romöyi Boko'ba bo edi ti mi keyi ro mbembë ro bilaka abo ga.

### *Ndose Ma Nburunburu*

XII Löndö ma ga, lende ame ro do kiteli ne kina me meddi miya ziye. Kinza kulömuke roye de ti mitoro ala ti doyayi ala ti wa motö. Odo kuti 'deni go lende mo to nima, iya te, "Yëë." Ne odo kilagi e'bi 'deni, iya te, "Ee." Odo ko'do 'deni pili tara, Boko'ba inza kpe kodö karama döyi.

XIII Ni bo motö odo keddi ti gomö ititi Boko'ba 'do bo kokonyi yi. Ni bo motö odo keddi ro lonjo ilëlu Boko'ba ti ngala koba. XIV Ni bo motö odo keddi do rok'o ideki bilaka ma löbu 'ba kanisa kako ziyi 'do lijë kondi 'bu röyi kititi Boko'ba ti közi kakpa 'ba nere ze Yësu Kurisito go bo kilejo yi. XV Lijë i'di dönni 'deni go lende 'ba Boko'ba, kina bo ti kileki do akititi 'benni nima ngi kilejo yi di do rok'o 'bi nima. Kina odo kiya te ko'do lende kënyë motö ga 'deni pele molo, Boko'ba edi kola yi ngi gomö.

XVI Kina o'doko ziye 'do kodöke kpeye go lende kënyë 'be ga ro go roye, kina 'do kititike Boko'ba gbi go lende 'ba lepï ye ga 'do bo kokonyi lijë. Kina Boko'ba ti kilejo ye ngi di do rok'o 'be ga romöyi akititi 'ba bo lende laka edi ti tigo ro do kiteli. XVII Dongöke Eliya te, bo gbi ro bilaka lesi kozo ze te. Bo ititi Boko'ba ti doki'di kotö 'do ko'jonjo toro kinza ka'di mi doyayi 'ba Yisarele. Kina kada keze ngi nbö komö koo mota kodö domo nyepe modokoto. XVIII Kina bo kileki kititi

Boko'ba 'böwu 'do ki'di tɔɔ ka'di  
kina tɔɔ ka'di ŋɔ̄i rɔ ma kënyë,  
dokomali wa 'ba dɔyayi pili kënyï  
kôtu yaga.

<sup>XIX</sup> Löndö ma ga, i'dike lende nime  
këdi laka dɔye. ɔdo bɔ mɔtɔ di mi  
löŋgö ye nima kënyï kɔcɔ yaga di  
mi kɔri 'ba lende laka 'ba Boko'ba  
kina ɔdo bɔ mɔtɔ kari ko'de bo 'deni  
'böwu mi kɔri nima, <sup>XX</sup> bilaka mo  
nima bo olo lëpi bo nima ko'do lende  
kënyë ne 'deni yaga di mi tölë. Kina  
Boko'ba ti kola bilaka mo nima ŋɔ̄i  
gɔ lende kënyë ma konzi ame ga bo  
ko'do ne.

## Akugu Ma Dɔgba 'Ba PĪTÖRÖ

I Ma Pītörö bɔ laja 'ba Yēsu Kurīsītō mēdi mugu waraga nime ziye kpe ame ga Boko'ba kigeli ye 'deni kēddi kolomake ngi kɔzo bɔ lōwō tara rɔ kɔtɔkɔtɔ mi dɔyayi 'ba Pɔnito ti Galatiya ti Kapadokiya ti Asiya ti Bituniyō pili ne. II Bo oza ye 'deni gɔ akiteri abo 'ba Boko'ba 'bu ame bo kiteri 'deni molo, ki'di Nyi Kɔtɔ Laka ko'do ye 'deni rɔ ma laka rɔ 'ba bo tuwō dɔ Yēsu Kurīsītō ame roma mo ki'di ye 'deni kēddike rɔ ma kɔpɔ ne.

Yēyi ti lende kēyi mo kēdi tiye rɔ dɔ kiteli.

### *Mi Kēyi 'Ba Boko'ba*

III Do'doke yē'di zi Boko'ba 'bu 'ba nɛre ze Yēsu Kurīsītō gɔ mi kēyi nime bo ko'do 'deni zize rɔ mbēmbē, bo ki'di Yēsu Kurīsītō kɔdɔ 'deni yaga di mi tölē 'dɔ ki'di ze mi didi la'ja ne. Kina gɔ kō'du mo dikalike 'deni ngi Boko'ba ti ko'do yēyi ma laka zize kada mɔtɔ ti wa ma laka IV ame bo kikeki 'deni mitorɔ kēdi koda bilaka abo ga ne, ame kikali tote rōni dē gbi, kato dē gbi, kina kirasi rōni dē gbi ne. V Bo ti kitata ye kpe ame ga ki'dike dɔye 'deni gɔ lende abo ne nduwē ti tigo abo nɔbō kōmō mi kada ma nɔburunɔburu 'ba dɔliɔ nime 'dɔ kileme zi bilaka ma bo kɔmɔ ye 'deni di mi tölē.

VI Olomake ti lɔɔ gɔ lende naga nime ɔdɔ kēddike pele rɔ meri giri naga nime gɔ lende 'ba gomɔ ma gege ame ga kēdi ko'do ye ne. Gomɔ naga nime inza koloma gomɔ kɔwɔ, VII ēdi nge kiyɔzo ye ɔdɔ inda'bake lende abo 'ba Boko'ba 'deni ngi rɔ ma laka. Kina kɔzo ma kɔngɔke yamo kōbōkōbō ame pele rɔ wa 'ba dɔliɔ nime ne, bilaka ēdi kiyɔzo titi dɔgba ti pa'do 'dɔ kikali laka mo. Kina gbi tara, meri 'be ame rɔ dɔ kiteli di dɔ yamo kōbōkōbō ne na

me 'deni gbi kēdi rɔ tiyari mo, 'dɔ ɔdɔ Yēsu Kurīsītō kēdi kileki 'deni kada mɔtɔ dayi 'dɔ mi Boko'ba kēyi rɔye ko'do ye rɔ a löbu. VIII Yēsu Kurīsītō nime kina kɔzo ame ko'jake bo dē pele molo ne, tine ɔ'oke bo. Kina gbi kɔzo ame ko'jake bo dē pele giri nime, ne tine i'dike dɔye gɔ lende abo. 'Dɔ kēddike ti lɔɔ ma löbu ame bɔtɔ kikali dē tiya mo ne IX rōmōyi ikalike bo Yēsu Kurīsītō ame ki'dike dɔye gɔ lende abo ne na me kēdi kɔmɔ ye le'jete di mi tölē.

X Mi kēyi nime Boko'ba ko'do ziye ne na tōnē bɔ kumē lende abo ga koloma molo rɔ tiya lende mo bine zi bilaka ne. Lijē ti meri mo Boko'ba ti kolɔ bilaka tondo ga di mi tölē. XI Kina ki'di lijē ngi koloma rɔ toma kɔri 'ba lende 'ba Boko'ba 'dɔ lijē kikali ɔdɔ bo ti kɔmɔ bilaka totondo ga kina kada mo ti kēdi gbi nyanya mo ga ya. Tine Nyi Kɔtɔ Laka 'ba Kurīsītō ēdi minni kileme gomɔ ame ga kēdi ko'do rōni zi Kurīsītō gba kinza Boko'ba ko'do bo rɔ löbu 'ba dɔ wa pili ne ngi zinni. XII Ne tine Boko'ba ileme 'deni zinni gɔ wa naga nime lijē kumē lende mo ne, inza ko'do rōnni mi kada 'bēnni, ne tine ēdi ko'do rōnni 'jaa mi kada ma 'beye. Kina me Nyi Kɔtɔ Laka ame Boko'ba koja kako di mitorɔ ne ki'di bilaka ame ga kēdi kiya lende 'ba laja laka nime ne kēdi 'deni gbi rɔ tiyētī gomɔ ziye. Kina me wa ame ga malayika 'ba Boko'ba ko'dokɔ tikali mo ne ikalike 'deni.

### *Togbo Dɔ Yida Rɔ*

XIII Kina gɔ lende mo ö'bōke ti laka mi laja 'ba Boko'ba. Ogbōke dɔ yida rɔye ga kolomake laka ti kɔmɔ ki'di gɔ yēyi löbu nime Boko'ba kēdi ko'do ti'di mo ziye mi kada 'ba tileki 'ba Yēsu Kurīsītō ne. XIV Olomake rɔ bɔ kuwō dɔ Boko'ba kinza kilekike dē kpe mi lende kēnyē ma tōnē ga pa kɔ'oke to'do mo kulōwō bine gba kinza kikalike Boko'ba dē ne. XV Bo bɔ kideki ye mo na nge kɔtɔ laka kina kpe gbi tara 'dɔ kēddike rɔ ma laka. XVI Lende nime ēdi 'deni kɔzo ma tōnē kugu molo mi buku

'ba Boko'ba kiya te, "Ma na nge koto laka kina kpe gbì 'do ko'doke nge ro lende laka."

**XVII** Mì mötu 'be ëddi kidëkike bo Boko'ba ro 'bu. Tine bo na ro bo ko'do burë pili ro ma kodoro kinza to'ba'bo go a ko'do 'bi 'ba mato. Kina olomake ti, ti lende koro ro do kiteli zi bo mi koso loma 'be nime. **XVIII** Ongoke tutë nime bo kutë goye di mi dölëti yawa 'ba 'bu ye löbu ga ne te. Bo utë de ti yamo 'ba dolingo nime ame kedì kirasi roni ne. **XIX** Bo utë goye 'deni ti tolë kpa ko'o 'ba Kurisito kole abo ame roma mo 'deni kozo roma kamolo laka kinza oto ma kënyë romo ma kumu ne. **XX** Molo gba kinza Boko'ba ko'ba dolingo nime de bo iteri 'deni molo zi Kurisito tako tolë kozo a nime te. Kina me bo ko'de Kurisito 'deni ziye mi kada ame ga 'deni ro nburunburu 'ba dolingo nime ne. **XXI** Römöyì kö'du go lende 'ba Kurisito na me ki'di ye 'do ki'dike doye go lende 'ba Boko'ba ne. Boko'ba i'di bo 'deni kënyì kodo yaga di mi tolë ki'di bo ro löbu 'ba do wa pili. Go lende mo na me ki'dike doye 'deni ro ma laka go lende 'ba Boko'ba, komo ki'di 'be 'deni pili do Boko'ba.

**XXII** Kina kozo ame kuwöke do lende 'ba laja laka nime 'deni, konake meri ma kënyë 'deni yaga di mi doki'di ye ne, o'oke lepì ye ga ame 'deni gbì ro 'ba Kurisito ne ti ngi ro ma laka. Kina me medì miya ziye 'do ko'oke lepì ye ga ro mbembë. Ako'o ame 'do kö'bö kinza kote roni ne. **XXIII** Römöyì bilaka lesi ame ro yida 'ba tolë ne na de ki'di ye mi didi la'ja nime tine Boko'ba ame kedì koloma 'bëni ngi nburu kinza kolë ne, bo na. Bo ididi ye 'deni ti lende abo ame kedì kö'bö ngi ro nburunburu ne. **XXIV** Eði 'deni kozo lende ma tonë kugu molo mi buku 'ba Boko'ba, kiya te, "Lijë bilaka lesi ngi kozo moli. Tigo 'bënni nge kozo dowöru. Ututu ngi welo kolë kilayi yaga. **XXV** Ne lende 'ba Boko'ba ö'bö 'bëni 'deni ngi ro

nburunburu." Kina ma kuwöwö 'deni ziye.

## II

### *Döku 'Ba Didì*

**I** Kina ti, olake go meri kënyë ti pili yaga. Kinza ko'doke bëti de kpe, kina kinza ko'doke komo kandi de gbì zi lepì ye ga. Kinza ko'doke mi kombi de, kina kinza ko'doke kpa de gbì. **II** Olomake nge ro bo ko'doko lende 'ba Boko'ba kozo kole kuru ame ko'doko ë'bëni nge ro tulu mba ne tara. Lende 'ba Boko'ba na ti kulu ye kolomake ro ma kitigo nbö komo mi kada ame 'do Boko'ba komo ye di mi tolë. **III** Römöyì o'jake mi këyì 'ba ngeri ze 'deni ti komoye.

**IV** Akoke 'deni zi ngeri ze Yësu Kurisito bo didi, bilaka ilagi 'deni di ro bo kozo döku ame bo ko'ba rö ni kilagi pa di romo ne, tine Boko'ba i'di bo 'deni mbiri löbu. **V** Kina me kpe ame bo kididi ye 'deni ne, i'dike roye ti zi Nyi Koto Laka 'do kodo'bo ye ro akoto to'ba rö löbu 'ba Boko'ba timo. Bo ko'do ye ro bo akumu zi Boko'ba 'do Yësu Kurisito ki'di ye ko'doke lende laka ame ro ako'doko 'ba Boko'ba ne. **VI** Ugu lende mo 'deni molo mi buku 'ba Boko'ba, iya te, "Migeli döku ma laka 'deni 'do midëyì mi gbondo rö ma mi Yerosalema. Bilaka ame ga ki'di dönni 'deni go lende abo ne kö'du mo inza kaya kpe ronnì."

**VII** Kina ziye kpe ame ga ki'dike doye 'deni go lende 'ba Yësu Kurisito ne, bo edi 'deni ro wa ma laka ro do kiteli ziye. Ne ya ame ga ki'di dönni de gomo ne, ti kedì zinni kozo lende ma tonë kugu molo kiya te, "Döku tonë bo ko'ba rö ni kilagi pa di romo ne na kileki 'deni ro döku ma laka ro do kiteli mi gbondo 'ba rö."

**VIII** Eði 'deni gbì kozo lende mato ame kugu kiya te, "Döku nime na ti kokpe ndinni 'do ki'di lijë kila'ba." Kina me ya ame ga ki'di dönni de go lende 'ba Boko'ba ne ila'ba 'deni, römöyì Boko'ba iya lende nime 'deni molo go kö'du 'bënni.



<sup>IX</sup> Ne tine, kpe 'beye na 'deni ro kpa goli ame Boko'ba kigeli 'deni ne. Kpe na 'deni ro bo akumu 'ba njeze ze Boko'ba gbi ro do kupö ame ga bo kigeli 'deni ro 'ba bo ne, 'do kuwöwöke lende laka abo zi bilaka ma laki pili. Bo na me kidëki ye 'deni di mi bi kölu kako mi bi kopö do kiteli abo nime. <sup>X</sup> Ma tönë pa bine inzake ro 'ba Boko'ba, ne ma le'jete kpe 'deni ro bilaka abo ga. Ma tönë pa bine ikalike mi këyi 'ba Boko'ba dë, ne kina me le'jete bo o'do mi këyi 'deni ziye.

### *Bo Laja 'Ba Boko'ba*

<sup>XI</sup> Kina me ti ziye kpe ya ame ga mo'c ye 'deni ne, olomake ti mi dolinjo nime bine kozo bo löwö tara, ilagike yaga di ro ako'doko 'ba yida ro, römöyi lijë na këdi molo ro to'do ya ti didi. <sup>XII</sup> I'dike lende ko'do 'be ga kö'bö nburu ro ma laka 'do ya ame ga ki'di dönni dë go lende 'ba Boko'ba ne ko'ja di roye. 'Do odo kiya te lijë kari kususu ye kiya ye ro bo lende kënyë, 'do lijë ko'ja lende ko'do 'be ga ngi pili ro ma keke. Kina odo Boko'ba këdi kako 'deni bi to'do burë 'bënni tine lijë ti kileki 'deni ngi kilëlu bo.

<sup>XIII</sup> O'doke kö'du ki'di 'ba ya ame ga ro turu 'ba doye ne römöyi Yësu Kurisito o'do gbi tara. Oroke njeze ma löbu ame ro bo do yayi pili ne, <sup>XIV</sup> gbi ti bo ame koja 'deni 'do këdi ro turu 'ba do dolinjo ne. Ndobö 'bënni na ro todo karama do ya ame ga kirasi lende ne, kina gbi ro to'do yë'di zi ya ame ga ko'do lende ma laka ne. <sup>XV</sup> Lende ame Boko'ba ko'doko ne na me, o'doke ro lende laka kinza ya ame ga kikali lende 'ba Boko'ba dë ne kari kususu ye ra ngi ro ma sari. <sup>XVI</sup> Olomake ti ro do ngölö, ne kinza kuyike do ngölö 'be nima dë ro a 'ba to'do lende kënyë römöyi kpe 'deni ro bo laja 'ba Boko'ba. <sup>XVII</sup> Oroke bilaka pili kina o'oke ya ame ga 'deni ro 'ba Kurisito ne. Ereke Boko'ba kina oroke njeze ma löbu ame ro bo do doyyayi pili ne.

### *Gomo Kozo 'Ba Yësu*

<sup>XVIII</sup> Ni ame këddi ko'do ndobö zi bo motö ne, oro bo döyi mo nima kuwö do bo. Kina o'do wa ame ga pili bo këdi kiya ne, odo kiya te bo ko'do yi pele ro ma laka ala ro ma kënyë. <sup>XIX</sup> Odo gomo këdi kodö pele röyi ro ma sari kinza lende kënyë mo, udumö le römöyi ikali lende 'ba Boko'ba 'deni. Kina Boko'ba ti ko'do yëyi ma laka 'deni ngi döyi. <sup>XX</sup> Odo kiya te kudumö le di kpa lamba ame këdi komba yi go lende kirasi 'bi ne kina dë ro a ma 'do këbi röyi timo. Ne odo kiya te kudumö le di kpa közi gomo ame këdi ko'do yi go lende laka 'bi ne, Boko'ba na 'jaa ti ko'do yëyi ma laka ziyi.

<sup>XXI</sup> Lende ame Boko'ba kidëki ye gomo ne kina me 'do gomo ko'do ye gbi kozo a nima tara. Römöyi gomo nime o'do Yësu 'deni gbi molo go lende 'ba tokonyi ye. Kina me bo kileme kori mo 'deni ziye 'do ko'doke gbi kozo 'ba bo tara. <sup>XXII</sup> Bo o'do lende kënyë odo dë kina bo iya bëti dë gbi. <sup>XXIII</sup> Odo kiti'ja bo pele bo ileki domo dë gbi ti ti'ja. Kina odo këdi kodö gomo pele ro bo, bo ote kpa bo dë gbi. Bo i'di abo ro bo njeze zi Boko'ba ame këdi kiya burë pili ro ma kodoro ne.

<sup>XXIV</sup> Bilaka utöti Kurisito 'deni do ngëri, bo kombi lende kënyë ze ga 'deni pili ro bo, 'do ki'di dinzake kpe ro bo lende kënyë go dolomake nburu nati ro bo ko'do lende laka. Gomo 'ba Kurisito nime na me 'deni kilejo ye. <sup>XXV</sup> Tönë pa bine, kpe ngi kozo kamölö ame ga kölu 'deni ne tara. Ne le'jete Kurisito o'de ye 'deni kako zi bo. Bo na ro bo koda ye gbi ro bo kitata ye.

## **III**

### *'Ja Ni Ti Më'dë*

<sup>I</sup> Kina gbi tara ziye 'ja, uwöke do më'dë ye ga 'do odo ni motö më'dë yi ki'di dönni dë go lende 'ba Boko'ba 'do bo ko'ja ngi di ro lende laka 'bi go bo koto do bo ngi kinza ma ni na kiya ra zi bo. <sup>II</sup> Bo ti kikali ngi lende

ko'do 'bi ga edī ro ma laka kina eddi 'deni gbī toro Boko'ba.

III Tine ziye kinza kö'böke de nge tomeri go a 'ba tele tiyada roye timo, do ku'jö ni ti garatili ni ti akano ti bonjo ma kele naga. IV Ama ro do kiteli mo miye na 'do ki'dike kedī ro ma kele. Wa ma kele ame kedī kö'bö 'bēni ngī ro nburunburu ne kina ro loma le ti to'do komo kele do bilaka. Lende nime na Boko'ba kiya ro wa ma kele ro do kiteli. V Tele ma laka ma tönē 'ja löbu ze ga 'ba Yudayi ma molo tönē ga bine ko'do mi ti'di dönni go lende 'ba Boko'ba ne kina te, lijē uwö do mē'dē nni ga. VI Kina Sara gbī tara, loko uwö do mē'dē ni Abarayama, loko kidēki bo ro nere 'bēni. Kina kpe ma le'jete nime gbī tara, odo ko'doke lende laka kolomake kinza kereke de di zi a moto, kpe 'deni ro yitoti 'ba Sara ga.

VII Kina gbī tara ziye kpe mē'dē. Olomake laka ti 'ja 'be ga kozo ame kikalike lijē itigo de kozo 'beye tara ne. Tine oroke lijē römöyī Boko'ba edī ki'di didi ma nburunburu gbī zinni koto tiye. Lende naga nime na ko'doke kinza a moto kuruwö rōni ra mi akititi 'be ame kedī kititike di zi Boko'ba ne.

### *To'do Lende Laka*

VIII Tine ma nburunburu mo na me. Kpe ame ga 'deni ro 'ba Boko'ba ne kinza kebeke de togba kpeye ro go roye. Olomake ti mi keyi ro go roye k'oke roye kozo löndö koto. O'doke lende laka ro go roye kinza do kombi teyi. IX Odo kiya te bilaka moto ko'do lende kënyē pele ziye kinza kilekike domo de gbī ti lende kënyē. Kina kinza kilekike do ti'ja de gbī ti ti'ja. Tine ititike Boko'ba ko'do yeyi ma laka dönni. Römöyī Boko'ba o'do ye 'deni ro bilaka abo ga 'do ko'doke yeyi zi ya ma laki kina bo ti ko'do yeyi ma laka 'deni ngī gbī ziye.

X Edī 'deni kozo lende tönē kugu kiya te, "Bo ame k'o didi ko'doko to'ja kada 'ba lonjo ne, bo koto

donde'de bo yaga di mi lende kënyē kpa bo kiya beti de kpe. XI Bo ko'do nge ro lende laka tine bo kilagi lende kënyē, bo ki'di lende keyi na 'do koso mi bo. XII Römöyī ya ame ga ro bo ko'do lende laka ne na Boko'ba kedī ro tonjo gomo, kina gbī bo kedī kuwö akititi mo ga. Tine bo ro ya ti bo lende kënyē."

XIII Ne kpe 'beye odo kolomake 'deni nburu ro bo ko'do lende laka bototo mototo inza ko'do lende kënyē kpe ziye. XIV Ne odo kiya te bilaka kodo gomo pele roye go lende laka 'ba Boko'ba bo ti ko'do yeyi ma laka 'deni ngī ziye go lende mo. Kina kinza kereke de di zi bilaka kinza ki'dike roye kilē'di de gbī. XV Oroke Kurisitö nere 'be ti doki'di koto. Ö'böke nburu ndö tileki do lende zi ya ma kedī kititi ye go ti'di doye go lende 'ba Boko'ba naga. Ne tine kinza ki'dike do lende kileki 'be ga de kedī ro ma kisili, XVI römöyī ikalike 'deni lende laka na. Kina odo bilaka kiya kpa kënyē roye, kpe ame ga ro 'ba Kurisitö ne, 'do lende kiya 'bēni ga kileki za kaya rōnni. XVII Kina go lende mo i'dike 'do gomo ko'do ye nge go lende laka ko'do 'be ga odo kiya te Boko'ba ko'doko ziye. Kina laka di do ame 'do gomo ko'do ye go lende kënyē ko'do 'be ga ne. XVIII Ongoke te, Kurisitö ame ro bo lende laka ne öle 'deni tutē goze bo lende kënyē mi koto yaga di mi lende kënyē ze ga to'de ze kako zi Boko'ba. Bilaka upö yida ro bo 'deni, ne tine Boko'ba i'di bo 'deni kënyē kididi 'böwu ro ma la'ja ti Nyi Koto Laka. XIX Nyi Koto Laka i'di bo 'deni kari gbī tuwöwö lende nime zi ya ame ga köle 'deni molo Boko'ba koboso 'deni mi pa'do 'ba Gehena ne.

XX Ya naga nime lijē na ro ma tönē ga kilagi Boko'ba bo kidabi lijē liya 'do lijē koto dönni di mi lende kënyē, mi kada ma tönē ga Nowa kedī ro tose sorope ne. Mi kada nima yayi bilaka ma modomota na nge këki mi sorope löbu nima, kina lijē na nge komo di zi töle 'ba mini koso

nima. Sorope nima iyökö koloma ro tilingere tinni kebe do mini koso nima kote do bilaka ma laki pili ne. <sup>XXI</sup> Kina me 'deni gbi ziye tara le'jete nime mini 'ba bapatisi omo ye 'deni yaga di mi tolé. Todó 'ba Yésu Kurisitó ame bo kënyí kodo yaga di mi tolé ne kina me ki'di mini 'ba bapatisi 'deni komo ye. Bapatisi nima inza ro 'ba turögö ti'da 'ba roye ma yaga nime. Eäi ro wa 'ba tititi Boko'ba 'do kileme urögö doki'di ye 'deni ro ma kopo. <sup>XXII</sup> Kurisitó ari 'deni koloma do döri Boko'ba mitoro ro bo do malayika ti közi kakpa 'ba do wa 'ba doyai 'ba mitoro pili.

## IV

### *Ako'doko 'Ba Boko'ba*

<sup>I</sup> Kozo dikalike gomo o'do yida ro Kurisitó 'deni, kina me bo köle 'deni. Tine kpe gbi tara 'do kilejoke roye ti ndö ti mi keddí kotokoto 'ba Kurisitó nima. Römöyí lijé ame ga pili kombi gomo köle 'deni gbi ne osa a moto ro lende kënyé de kpe. <sup>II</sup> Kina kisasi di mi kada nime tone kari nduwé dogba kinza ko'doke ako'doko 'ba yida ro de kpe. Ako'doko 'ba Boko'ba na nge ko'doke mi koso loma 'be nime mi doyai bine ne. <sup>III</sup> Töné molo bine ö'böke 'deni to'do lende kozo 'ba bo kinza kikalí Boko'ba de naga, ro bo ndörö go ronyo tö'bö tototo do tuwé layi nbö kupö wa yaga, tulömu kpa nburu zi akoro ti lende ma Boko'ba ko'ji naga. <sup>IV</sup> Ne kina me le'jete lende 'be igayi lijé 'deni römöyí o'dokoke de kpe todó'bo roye tinni mi lende ko'do ma yawa naga nima. Kina lijé kënyí ngi bi titi'ja ye. <sup>V</sup> Ne kada moto Boko'ba ti kititi kpenni 'deni 'do go lijé kiyeti go lende ko'do 'benni ga zi bo. Bo na 'deni ndö to'do buré 'ba ya ma gba ti komönni naga gbi ti töku ni. <sup>VI</sup> Kina ma ki'di 'do kuwöwö laja laka 'ba Yésu Kurisitó nime 'deni gbi zinni töku ni ne römöyí 'do odo buré ko'do röni pele ro ma koriya go ako'do 'bi

'ba moto 'do lijé kedí gbi kozo 'ba Boko'ba mi loma 'benni ti tigo 'ba Nyi Koto Laka.

### *Ako'o*

<sup>VII</sup> Nburunburu 'ba wa pili owo de kpe. Kina olomake ti liya ti mi keddí ti motu ko'do zi Boko'ba. <sup>VIII</sup> Lende ma ro do kiteli mo na me, ö'böke to'o lepí ye ga. Römöyí ako'o na kedí kiyeyí kpa lende kënyé ma konzi. <sup>IX</sup> I'dike kpa linjo 'be ga kedí nburu ro gböngö zi bilaka tari teyi kinza tonboro ro yimo. <sup>X</sup> Boko'ba i'di tigo 'deni pili ziye ro kotokoto 'do ko'doke ndobo abo ga me timo ro 'beri'beri. Kina ti, o'doke ti mi löngö ye ti tigo mo nima kozo bo laja ma laka tara. <sup>XI</sup> Ni moto odo Boko'ba ki'di 'beyí ziyí ro tigo 'ba tiya lende, iya nge ro lende 'ba Boko'ba. Odo ni moto ki'di 'beyí ziyí ro ndobo, o'do ti, ti tigo nima bo ki'di ziyí ne. O'doke wa naga nime 'do ki'di bilaka kubí go Boko'ba timo dömöyí Yésu Kurisitó. Löbu 'ba do wa pili ti tigo do kiteli na ro bo Boko'ba ro nburunburu. Amini.

### *Akiyozo*

<sup>XII</sup> Kpe ame ga mo'o ne, kinza ki'dike lende 'ba gomo löbu nime kedí ko'do ye ne de kilikö doye. Eäi ko'do röni ziye tiyozo meri 'be timo, odo i'dike doye 'deni ngi ro ma laka go lende 'ba Boko'ba nime ya. Tine kinza ki'dike lende mo de kilikö doye, <sup>XIII</sup> olomake ro lonjo römöyí gomo 'be nime eäi 'deni gbi kozo ma töné ko'do Kurisitó ne. Kina 'do odo kömö 'deni mi kada ame bilaka pili kedí konjo bo 'deni kedí kako bëri ti tigo do kiteli abo tine, 'do lonjo 'be kedí ngi ro do kiteli.

<sup>XIV</sup> Kpe ame ga odo kiti'ja ye dömöyí Kurisitó ne na laka. Bo ti ki'di tigo löbu 'ba Nyi Koto Laka abo 'deni ngi koloma tiye. <sup>XV</sup> Kinza ki'dike gomo de za ko'ja ye go lende kënyé ko'do 'be ga, go tupö bilaka, go 'böggö ala go go'de'de ko'do mi lende 'ba ya moto ga. <sup>XVI</sup> Ne odo kiya te gomo kedí ko'ja ye römöyí kpe 'ba

Kurisitö ga na, kinza ki'dike lende mo de kaya roye. O'doke yee'di zi Boko'ba go moyi Kurisitö nima kideki doye ne.

**XVII** Kada ame Boko'ba kedii kisasi tiya bure 'ba bilaka yimo ne na me 'deni tane. Ze ya ame ga ro 'ba bo ne na kedii kiya bure ze dogba. Ne tine odo bure nima na kedii kisasi roni 'deni tize kozo a nima tara, wa'di na ti ko'do roni zi ya ma kinza ki'di donni de go laja laka 'ba Boko'ba nime ne ya? **XVIII** Ti kedii 'deni ngi zinni kozo lende tone kugu molo, kiya te, "Ne odo tokonyi bo lende laka na 'deni ro ma kitigo tara tine, wa'di na ti ko'do roni zi bo lende kenyä bo kilagi lende 'ba Boko'ba ni ya?"

**XIX** Kina me medii miya ziye, odo Boko'ba ko'doko ziye 'do gomo ko'do ye, oboke nduwe to'do lende laka 'do ki'dike roye zi bo. Bo na ko'ba ye, kina bo inza kicali tola ye ro wa ma kulä.

## V

### *Kamolö 'Ba Boko'ba*

**I** Medii milende ziye kpe löbu 'ba kanisa ama ga yayi kozo ma te ne. Gomo tone ko'do Kurisitö ne mo'ja ngi ti komo ma. Kina ti medii ngi koto ti bo kada moto odo Boko'ba kedii kileme bo 'deni ro löbu 'ba do wa pili. **II** Kina me medii miya 'deni ziye 'do kongoke go kamolö naga nime Boko'ba ki'di ziye ne. Ne kinza ko'doke de kozo wa ame kedii kutöri ye to'do mo. Tine o'doke ti mi keyi romoyi ako'doko 'ba Boko'ba na. Kinza ko'doke de go lende 'ba girisi tine o'doke ti doki'di koto. **III** Kinza ko'doke roye de ro a löbu do kamolö naga nime Boko'ba ki'di 'deni ziye 'do kongoke gomo ne. Tine o'doke wa pili ro ma kodoro 'do lijä kogba görö doye gbi. **IV** Odo koboke ngi nduwe to'do mo te, Yesu Kurisitö nere 'ba do bo koda kamolö ni ti kileki 'deni kako kada moto ki'di ye ti bo ro löbu ma do kiteli. Löbu ame kobö ngi ro nburunburu ne.

**V** Kina me gbi medii miya ziye kpe ame ga ro yobi ne, uwöke do ya ame ga 'deni ro bulöbu ne. 'Do ki'di kpe ya ame ga 'deni ro 'ba Boko'ba ne kojake laja ro go roye kinza do kombi teyi. Romoyi ugu 'deni molo, iya te, "Boko'ba edi ro ya ti bilaka ame ga kobö tubötö ronni ne. Mi bo edi keyi nge ro ya ame ga koto ebenni donni le beri ne."

**VI** Ilekike roye titiyi beri komo bo Boko'ba bo tigo mbembé go bo ki'di ye 'jaa löbu kada moto, **VII** kinza kolomake de kpe ro meri romoyi bo na kedii kongo goye.

**VIII** Olomake ndö ro ma kitigo ti bi koda romoyi bo ya 'be Satani edi ko'doko tako to'do ya tiye. Bo edi kilingere kozo monö tabiyö ame kedii kilaki ti monö toma yida ame 'do bo konyo ne. **IX** I'dike doye laka go lende 'ba Boko'ba kina o'doke ya ti Satani. Kozo ame kikalike lepi ye moto ga ame gbi ro 'ba Boko'ba mi dolingo nime bine ne, gomo kotokoto nime edi gbi ko'do kozo 'beye tara. **X** Ne odo gomo naga nima ko'do ye 'deni mbowa yayi tine Boko'ba ti kilejo ye di yimo. Bo edi nduwe ko'do mi keyi ziye kina me bo kideki ye 'deni 'do kako kodoboke roye ti Kurisitö 'do keddike ro löbu koto ti bo ro nburunburu. Bo na kedii ki'di tigo ziye kinza a moto ka'da ye ra. **XI** Yee'di kedii ro mbembé zi bo Boko'ba ame tigo abo na kedii kobö ngi ro nburunburu ne. Amini.

### *Akumötö*

**XII** Akugu mbowa ma nime, Silibano na kokonyi ma ti tugu mo ziye. Bo na ro löndö ma laka ame mikali doki'di mo. Miya lende naga nime 'deni 'do go ki'di mi keddi laka ziye kikalike ngi ro ma laka mi keyi 'ba Boko'ba na kozo a nime te. Kina i'dike doye ti gomo ro ma laka ti doki'di koto.

**XIII** Lepi ye ame ga Boko'ba kigeli 'deni gbi ro 'ba Kurisitö mi Babele bine ne umötö ye pili laka. Kole ma Marako umötö ye gbi laka. **XIV** Kina



kpe gbì 'dò kumötöke røye kiramoke  
røye ti akò'ò.

Lende këyi koloma tiye kpe ame  
ga pili rø 'ba Kurisitö ne.

## Akugu Ma Mi Riyö 'Ba PĪTÖRÖ

I Ma Simona Pītörö bə ndəbə gbī bə laja 'ba Yēsu Kurisītö, mēdi mugu waraga nime ziye kpe ame ga ki'dike dɔye 'deni gbī gə lende 'ba Yēsu Kurisītö nime kɔzɔ 'beze te ne. Bo na nduwē rɔ bə ko'dɔ lende laka kina me bə ki'di ze 'deni di'dike dɔze gə lende abo. Bo na rɔ Bəko'ba, bə ɔŋgɔ gɔze 'deni laka kina bə ɔmɔ ze 'deni gbī pili di mī tölē. II Yēyi ti lende kēyi mo kēdi rɔ dɔ kiteli tiye kpe ma kikalike Bəko'ba 'deni gbī ti ɲere ze Yēsu Kurisītö.

### *Dēki 'Ba Bəko'ba*

III Bəko'ba ame rɔ löbu dɔ kiteli gbī kɔtɔ laka ne bə na kīdēki ze 'deni tēdi rɔ 'ba bə. Kina me gə ame dikalike bə 'deni ne ididi ze 'deni yaga ti tigɔ abo 'ba Bəko'ba, bə i'di tigɔ nima 'deni zize 'dɔ do'dɔke ako'dɔkɔ abo ga pili. IV Kina me bə ko'dɔ yēyi ma laka 'deni dɔze kɔzɔ ma tönē bə kiya kö'du mo mɔlo bine ne. Bo o'dɔ 'deni tara 'dɔ ki'di loma 'be kēdi kɔzɔ 'ba bə 'ba Bəko'ba 'dɔ kɔmɔke di mī tölē nime ndörö ko'dɔ 'ba bilaka gə lende kēnyē ko'de 'deni mī dɔliŋɔ ne.

V Gə kö'du mo na kpe ame ga ki'dike dɔye 'deni gə lende 'ba Yēsu Kurisītö ne, ogbəke rɔye ti, ti meri laka. O'dɔke lende laka kina ogbəke rɔye gbī laka tikali lende 'ba Bəko'ba. VI Ne kinza kolomake dē ɲge rɔ bə kikalili lende 'ba Bəko'ba, tine ogbəke rɔye gbī laka togbɔ dɔ yida rɔye ga bēri. Ogbəke dɔ yida rɔye ga bēri kina olomake gbī ti mī kēddi. Ne kinza kolomake dē ɲge rɔ bə mī kēddi, tine ogbəke rɔye gbī laka to'dɔ ako'dɔkɔ 'ba Bəko'ba. VII O'dɔke ako'dɔkɔ 'ba Bəko'ba, kina ogbəke rɔye gbī laka tɔ'ɔ rɔye rɔ gə rɔye kɔzɔ löndö kɔtɔ. Ne tine kinza kɔ'ɔke rɔye dē ɲge rɔ gə rɔye, tine ogbəke rɔye gbī laka tɔ'ɔ bilaka pili. VIII ɔdɔ kiya te kö'böke nduwē to'dɔ lende naga nime rɔ dɔ

kiteli ti kēddike 'deni ɲgi rɔ bilaka ma kandi 'dɔ kikalike ɲere ze Yēsu Kurisītö ti rɔ mbēmbē. IX Ne bə ame kinza ko'dɔkɔ 'ba bə dē to'dɔ lende naga nime ne, bə ēdi 'ba bə kɔzɔ bilaka ame kɔmɔ mo kēdi kudömu 'deni ne tara. Bo 'deni ɲgi kɔzɔ bə kɔmɔ kölu dɔ bə udölu 'deni di gə tola nime Bəko'ba kola bə gə lende kēnyē abo ga ma mɔlo ame ga bə ko'dɔ, ki'di bə 'deni rɔ ma kɔpɔ ne.

X Gə kö'du mo na me miya ziye löndö ma ga, ogbəke rɔye ti laka to'dɔ wa ame ga 'dɔ kileme tigeli 'be ame Bəko'ba kigeli ye 'deni rɔ 'ba bə ga ne zi bilaka. ɔdɔ ko'dɔke ɲgi te inza kɔcɔke kpe yaga di mī kəri 'ba lende 'ba Bəko'ba. XI Kina Bəko'ba ti ki'di ye 'deni ɲgi ti mī kēyi dɔ kiteli abo kēddike kɔtɔ ti ɲere ze Yēsu Kurisītö rɔ löbu 'ba dɔ wa pili. Bo na me kɔmɔ ze 'deni di mī tölē.

XII Kina mēdi mo'dɔ tiya lende naga nime nduwē te ziye kinza kudölu ra di dɔye. Ne kina kɔzɔ ame kikalike lende naga nime 'deni pele mɔlo, könyöke 'deni gə lende kodɔrɔ ame ga kiya 'deni ziye ne. XIII Momeri 'bama ma laka mo na zö gə mö'bö nduwē tole mī lende nime ziye ko'ja mēdi gba ti kɔmɔ ma kɔzɔ a nime te. XIV Römöyi mikali 'deni mēdi mola yida rɔ 'ba dɔyayi nime giri nime, kɔzɔ lende tönē ɲere ze Yēsu Kurisītö kiya mɔlo zö bi kɔpɔ ne tara. XV Ne ti mogbɔ rɔma ti'di kpa kəri 'ba lende nime kēdi yaga rɔ gböŋö ziye 'dɔ ki'di kö'böke nduwē tomeri lende naga nime di pötö ma bine.

### *Rə Löbu 'Ba Kurisītö*

XVI Tako 'ba ɲere ze Yēsu Kurisītö ame diya lende mo ziye diya te bə ēdi kileki kako dɔliŋɔ nime bine ti tigɔ dɔ kiteli abo ne, lende ma kɔzɔ komo ko'dɔ 'ba bilaka na dē. Dikali ēdi rɔ ma laka römöyi do'ja tigɔ löbu dɔ kiteli abo ame kɔzɔ 'ba Bəko'ba tara ne 'deni ɲgi ti kɔmɔze. XVII-XVIII Ze na ti bə dɔ dökü 'ba Bəko'ba yayi mī kada mo nima 'bu bə Bəko'ba kileme bə rɔ löbu tigo dɔ kiteli ne. Kina birɔ kudu kako

di zi Boko'ba di mi bi kopo do kiteli, iya te, "Bo na ro kole ma ame mo'bo kulöwö ne, ma 'deni ti mi këyi go lende abo." Birö nima kudu kako di mitoro ne duwö 'deni ti mbili ze.

<sup>XIX</sup> Kina lende nime i'di ze 'deni dikali ngi ro ma laka lende tonë ga bo kumë lende ni kiya ne edi ko'do ronni ngi. Kina laka omerike go lende kiya 'ba bo kumë lende naga nime, romöyi ti kedï 'deni ngi ziye kozo pa'do ame kedï koyi go bi mi bi kölu ne tara nbö Yësu Kurisito kileki kako ziye kada moto. Bo ti kedï 'deni ngi ziye kozo toro bi kezë ni ma ti bi kezë tara, kina bo ti ki'di ye 'deni ngi kikalike wa laka.

<sup>XX</sup> Ne kina me medï miya a ma ro do kiteli mo 'deni ziye. Akiya 'ba bo kumë lende naga nima bilaka lesi inza kikali tiyëti 'jo 'ba lende mo ga ngi go dönni ro ma laka. <sup>XXI</sup> Romöyi lijë iya de kozo lende kiya 'ba bilaka lesi tara. Nyi Koto Laka 'ba Boko'ba na ki'di lijë kiya ro wa ame ga kako di zi Boko'ba ne.

## II

### *Bo Kumë Lende Do Kindëndë*

<sup>I</sup> Tine mi kada ma molo tonë ga bine bo kumë lende ma do kindëndë moto ga oloma gbï ro tindëndë bilaka. Kina me 'deni gbï tara le'jete ya moto ga ti këyi 'deni gbï ko'do ronni ro bo komo kiyandi 'ba lende 'ba Boko'ba mi löngö ye bine. Kina lijë ti ku'bölu ma konzi moto ga 'deni ti akiyandi 'bënni ga ame kedï koto bilaka mi tolë ne. Kina lijë ti kebe 'deni gbï bi toga kpënni go Yësu Kurisito ma tonë bo na ngi kutë gönni 'deni di mi lende kënyë 'bënni ga ne. Kina go lende mo Boko'ba ti kote dönni 'deni ngi yaga giri naga nime.

<sup>II</sup> Bilaka ma konzi moto ga ti kebe 'deni gbï kogba görö dönni ti lende ko'do kënyë 'bënni naga nima, kina go kö'du mo ya moto ga ti këyi 'deni ngi bi tiya kpa kënyë ro kori 'ba lende 'ba Boko'ba nime. <sup>III</sup> Bilaka naga nima lijë ö'bö 'bënni ngi ro bo mi kombi. Kina lijë ti ku'bölu ye

'deni ti bëti 'bënni naga nima 'do lijë komomi girisi timo di ziye. Ne Boko'ba odo karama mo 'deni molo dönni, kina bo ödö de gbï. Bo edi le'jete ndö bi 'ba tako tote dönni pili yaga.

<sup>IV</sup> Dikalike 'deni ro ma laka malayika moto ga 'ba Boko'ba ma dogba tonë ga bine ko'do lende kënyë ne, Boko'ba odo karama 'deni domo. Bo i'di 'deni ku'du lijë mi Gehena kina kudödu lijë 'deni ti nyori 'do lijë koloma mi bi kölu nima yayi nbö koda kada 'ba burë abo. <sup>V</sup> Kina dikalike 'deni gbï laka Boko'ba odo karama 'deni do bilaka 'ba doyayi nime pili tonë mi kada 'ba Nowa. Mi kada nima yayi bilaka lesi pili ilagi lende 'ba Boko'ba 'deni kina bo ki'di mini koso ngi kote dönni pili yaga. Ne tine bo okonyi Nowa 'deni ti bilaka ma modomoriyö moto ga. Nowa na ro bo ame koloma tuwöwö lende laka 'ba Boko'ba zi bilaka naga nima mi kada naga nima yayi. <sup>VI</sup> Kina dikalike 'deni gbï ro ma laka Boko'ba odo karama 'deni gbï tonë bine do bilaka 'ba Sodomoni ti Gomora. Bo odo pa'do 'deni dönni komma lijë pili yaga ti lijo 'bënni ga 'do kedï ro akileme zi bilaka pili ame ga kilagi lende abo ne. <sup>VII</sup> Kina dikalike 'deni gbï bo komo Loto ame ro bo ko'do lende laka abo ne 'deni di mi tolë nima. Mi kada nima yayi Loto oloma 'deni ngi ro meri di zi ndörö ko'do go lende kënyë 'ba bilaka 'ba dolijo nima. <sup>VIII</sup> Romöyi bo edi koloma mi löngö lijë kina ro komo kada löbu nime pili komo bo edi nduwë ko'ja lende kënyë ame ga bilaka naga nima kedï ko'do ne, mbili bo kedï kuwö gbï. Lende ko'do 'ba bilaka naga nima i'di bo koloma ngi ro kponi.

<sup>IX</sup> Kina go kö'du mo dikalike 'deni nere Boko'ba ikali ngi tamo bilaka ame koro bo ne di mi gomo 'bënni nima. Kina bo ikali gbï todo karama do bo lende kënyë 'do lijë koloma nbö koda kada 'ba burë abo, <sup>X</sup> ma do kiteli mo lijë ame ga kö'bö 'bënni nge bi to'do lende kënyë 'ba

ako'doko 'ba yida rönni ga lijë kilagi 'deni yaga di ro lende 'ba nere löbu 'ba Kurisito nime ne.

Bo do kindendë naga nima ko'do rönni ro bo komo kiyandi 'ba lende 'ba Boko'ba ne, lijë 'benni ngi ro bo mbili minyi, lijë ere oto de gbi. Kpenni aga de gbi yo di bi titi'ja malayika ame ga ro wa löbu mi doyayi 'ba mitoro ne. <sup>XI</sup> Ne tine malayika ame pele ti tigo ro do kiteli di dönni ne ususu rönni de ti ti'ja zi Boko'ba kozo a nima tara. <sup>XII</sup> Ma 'benni wa ame ga lijë kikali 'jo 'ba lende mo de ne lijë ebe ngi titi'ja mo. Lijë ebe za to'do lende ro do rumo kozo yeri 'ba mökö naga tara. Ne 'ba yeri 'ba mökö o'ja öyo lijë nge zi bilaka ro a 'ba tinda'ba mo kupö yaga. Kina Boko'ba ti kupö lijë bo do kindendë naga nima gbi tara kada moto. <sup>XIII</sup> Bo ti ki'di gomo naga nime lijë kedï kodö kulöwö ro bilaka moto ga ne 'deni gbi ko'do roni zinni tara kada moto.

Bo do kindendë naga nima wa 'benni ame lijë ko'doko ro do kiteli ne kina ro toloma tonyo bi ti tuwë layi pele mi zana kada ma kata naga. Kina lende ko'do 'benni ga kileki kodö ro kaya ngi za yaga roye. Odo lijë konyo akonyo bi koto tiye lijë ebe aa 'böwu bi tu'bolu ye kina lende mo konmi ngi minni. <sup>XIV</sup> Lijë ö'bö 'benni ngi nduwë ro bo ko'do yeri kina lijë o'doko go lijë ko'do lende kënyë 'benni naga nima ngi nduwë kari timo ro kpërikpëri. Lijë ebe bi tususu do ya ame ga ki'di dönni 'deni go lende 'ba Yësu Kurisito kinza mi keddi ne go kari bi to'do lende kënyë. Lijë ö'bö 'benni ngi nburu ro bo mi kombi. Ee, Boko'ba kusönö lijë. <sup>XV</sup> Lijë ola kori ma kodoro 'ba lende 'ba Boko'ba nime 'deni za caki yaga. Kina lijë kebe 'deni za bi to'do lende kozo lende ko'do 'ba Balama kole 'ba Bora ma tonë koloma ro to'do mo molo bine ne. Balama bo ro bo kumë lende 'ba Boko'ba, ne bo ebe kuti 'deni do to'do lende kënyë go mi kombi 'ba girisi. <sup>XVI</sup> Ne tine Boko'ba amo do

bo go lende kënyë nima ki'di akaca abo ame pele ro yeri ma kinza kikali tilende de ne kënyë kilende zi bo ro kpa bilaka lesi koro bo di bi to'do lende kënyë nima.

<sup>XVII</sup> Bo do kindendë naga nima lijë 'benni ngi kozo daa ame kulöku 'deni ne tara. Lijë ngi ro wa ma yawa kozo poli ame ga lili kedï kome yaga ne. Ne Boko'ba ilejo go bi 'benni 'deni molo mi bi kölu 'ba Gehena. <sup>XVIII</sup> Lijë ebe bi tuboto rönni ti lende yawa tindendë bilaka ame ga kirina e'benni 'deni kako giri naga nime di mi löngö ya ma kinza kikali Boko'ba de naga. Lijë indendë ya naga nima 'deni 'do kënyë gbi bi to'do lende kënyë 'ba ako'doko 'ba yida rönni ga. <sup>XIX</sup> Lijë ebe tiya mo tegë lijë ti ki'di ya naga nima 'deni kedï mi do ngölö, kinza ma lijë kedï 'benni ro do ngölö yo. Lende kënyë 'benni ga na ka'da lijë 'deni ngi ro bo dönni, römöyi wa ame ka'da yi ni moto 'deni ne na ngi ro bo döyi.

<sup>XX</sup> Lijë ame ga kola lende kirasi 'ba dolingo nime 'deni lijë kako kikali nere ze Yësu Kurisito bo tomo bilaka di mi tolë 'deni ne, odo lijë kebe kola rönni 'böwu gbi zi lende kënyë kinda'ba lijë gomo ma 'benni na ti kënyë ngi ro do kiteli di do ma dogba tonë ga. <sup>XXI</sup> Ma laka mo dene 'do lijë kikali lende laka 'ba Boko'ba nime de ka molo ndeni di do ame 'do kikali 'böwu laka kebe kënyë 'böwu kuyi kpa mökö di bi 'ba to'do kö'du ki'di ame ga Boko'ba ki'di ne. <sup>XXII</sup> Lende 'benni edi 'deni kozo a tonë ga bilaka kedï kiya ro mumë kiya te, "Bi ebe kileki 'böwu aa kitene te'de 'beni." Kina moto gbi tegë, "Odo ba'do kurögö roni pele kopo enyi kileki 'böwu kuturo roni mi mando'do."

### III

#### *Tileki 'Ba Kurisito*

<sup>I</sup> Kpe ame ga mo'ö ye kulöwö ne, waraga ma mi riyö mo na me 'deni medï mugu ziye. Mugu waraga riyö naga nime 'deni ziye 'do ki'di



ye kolomake mi meri 'ba laja laka 'ba Boko'ba ame kikalike 'deni molo ne. <sup>II</sup> Mo'doko ziye 'do komerike go lende 'ba bo kume lende abo tone ga molo bine ne gbi ti ko'du ki'di 'ba Yesu Kurisitö nere ze ame komo ze 'deni di mi tole ne. Bo oja bo laja abo ga 'deni kari tiya ko'du ki'di nime ziye.

<sup>III</sup> Wa ame ro do kiteli ziye 'do tikali mo ne na me. Mi kada ame 'deni ro nburunburu 'ba dolingo nime ne bilaka moto ga ti kenyi 'deni nge to'do ako'doko 'ba yida ronni ga. Lije ti kose doye <sup>IV</sup> kiya te, "Yesu Kurisitö mo ileki de kako go wa'di? Ne o'ja teger bo edi kileki kako dolingo nime bine 'di? 'Bu ze ga ni ole 'deni molo, ne wa pili 'ba dolingo nime na me ga ngi le te go bi mo ga kozo ma molo kako di bi 'ba tisaki bici dolingo nime ne tara."

<sup>V</sup> Bo do kose naga nima lije o'doko de tomeri mo kiya te Boko'ba na me ko'ba wa pili naga nime molo tone ga bine ne. Lende kiya 'ba kpa bo na me ko'ba mitoro ni ti doyayi nime. Bo i'di yayi 'deni kodo di mi mini kina bo kileno 'deni gbi ti mini 'ba toro. <sup>VI</sup> Kina tone gbi molo bine ti tigo abo bo i'di mini 'deni koso kote do wa 'ba dolingo nime pili yaga. <sup>VII</sup> Kina me bo ki'di ko'du mo 'deni gbi 'do bo kako kiyeyi mitoro ni ti dolingo ma le'jete nime yaga. Bo ogbo 'deni 'do bo koja pa'do 'jaa kako konma pili yaga mi kada ame bo kedii kodo karama 'deni do ya ame ga kilagi bo ne, 'do kupö lije pili yaga.

<sup>VIII</sup> Kpe ame ga mo'o ye 'deni kulowo ne, kinza ki'dike lende nime medii miya ziye ne de kudolu di doye. To'do do koto edi di komo nere ze Yesu Kurisitö kozo komo koo ma konzi tara kina komo koo ma konzi edi gbi di komo bo kozo to'do do koto tara. <sup>IX</sup> Ro bo irindi de ro tirindi di bi to'do wa ame ga bo ki'di ko'du mo 'deni 'do to'do mo ne kozo ame bilaka moto ga kedii komeri ne tara. Ne tine, mi bo na keyi ro teyi roye. Bo o'doko de go bo kupö bilaka

ma koto moto, bo o'doko 'do bilaka pili koto donni di mi lende kenyi 'benni ga.

<sup>X</sup> Ro ma laka miya ziye, Yesu Kurisitö ti kileki 'deni ngi kako dolingo nime bine kada moto. Ne boto ma koto moto inza kikali kada ame bo kedii kako yimo ne, bo edi komo ngi tugu'du kozo tako 'ba bo 'bogo naga tara. Mi kada mo nima yayi mitoro ni ti kolu 'deni yaga ti biro 'ba wuruwuru. Pa'do ti konma kada ni ti nyepe ni ti kolu ni 'deni pili yaga kina doyayi ti kolu 'deni gbi yaga kpaki ti wa ame ga doni ne.

<sup>XI</sup> Kina go lende mo o'doko ziye 'do komerike doye laka go wa ame ga kedii ko'doke ne. Olomake ro bo koro Boko'ba kina gbi ro bo ko'do lende laka mo. <sup>XII</sup> Olomake ti komo ki'di go kada 'ba tako 'ba Boko'ba ame bo kedii kako tiya bure 'ba bilaka pili ne. Mi kada mo nima yayi mitoro ni ti kilanma 'deni pili kolu yaga kina kada ni ti nyepe ni ti kolu ni ti kileze 'deni di zi pa'do. <sup>XIII</sup> Kina me dedike 'deni ro toda do lende tone ga Boko'ba kiya molo teger bo edi kako ko'ba mitoro ni ti dolingo ma la'ja ame ro 'ba lende laka ne.

### *Ndose Ma Nburunburu*

<sup>XIV</sup> Kpe ame ga mo'o ye kulowo ne, kozo ame kpe ti komo ki'di 'do Boko'ba ko'do wa naga nime ne ogboke roye ti bi to'do lende laka kinza lende kenyi moto yimo 'do ki'di mi Boko'ba keyi roye. <sup>XV</sup> Kina 'do komerike gbi Yesu Kurisitö o'doko tomo bilaka abo ga di mi tole kina me ki'di kinza bo kileki de welo ne.

Bo londö ze Polo ame do'oke kulowo ne ugu lende kotokoto naga nime 'deni gbi te mi waraga abo ame ga bo kugu ziye ne. Boko'ba na ki'di wa kikali nima zi bo, <sup>XVI</sup> kina me bo kugu lende naga nime 'deni kpaki kozo a nime te mi waraga ame ga pili bo kugu ne. Mi akugu abo nime akiyandi ma kitigo moto ga edi yayi. Kina me ngi ya moto ga ame kikali lende de laka ne ti ya ame ga yimo

këddi dë ne kebe 'bënni ngi bi 'ba tuyi yimo ro bëti gbi kozo ma tönë lijë koloma ro tuyi mi lende mato ga ame kugu mi buku 'ba Boko'ba ne tara. Ne Boko'ba ti kupö lijë 'deni ngi yaga go kö'du mo.

<sup>XVII</sup> Kpe ame ga mo'o ye 'deni kulöwö ne, ikalike lende naga nime 'deni molo gba kinza ko'do rönni. Kina i'dike komoye kandi laka kinza bo kilagi Boko'ba naga nima ki'di ye ra kocoke yaga karike gbi bi to'do lende kënyë kozo 'bënni. <sup>XVIII</sup> Tine ö'böke ti laka mi kori 'ba nere ze Yësu Kurisitö bo tomö ze di mi tolë. Lende këyi abo këdi tiye ro do kiteli ki'di ye kikalike bo laka.

Dilëluke bo ti kisasi di mi kada nime tone kari nduwë ro nburunburu. Amini.

## Akugu Ma Dɔgba 'Ba YOWANI

### *Lende 'Ba Didī*

<sup>I</sup> Dēdī dugu waraga nime ziye gɔ kō'du abo 'ba lende 'ba didī. Bɔ nime rɔ lende 'ba Bɔko'ba ne bo ēdī 'deni mɔlo bine di bi tisaki 'ba dɔlɔŋɔ nime. Tine duwō bo 'deni ti mbili ze do'ja bo ti kɔmɔze kɔzize kosa rɔ bo gbī. <sup>II</sup> Bo na rɔ didī ma laka zi bilaka. Mī tileme bo tōnē ze na do'ja bo. Gɔ kō'du mo kina me dēdī diya ziye, bo na rɔ didī ma ŋburuŋburu. Bo gbī kɔtɔ ti Bɔko'ba kina me kileme bo 'deni zize. <sup>III</sup> Rɔ ma laka wa nime do'ja 'deni duwō gbī ne na me dēdī diya 'deni gbī ziye, rōmōyī 'dɔ kpe kodɔ'bɔke rɔye kɔtɔ tize. Ma 'beze dēdī 'deni mī rɔ kodɔ'bɔ ti Yēsu Kurisītō kole 'ba Bɔko'ba gbī kɔtɔ ti 'bu bo Bɔko'ba. <sup>IV</sup> Na ma dēdī dugu ame 'deni ziye gɔ rɔ kodɔ'bɔ 'be tize ki'di ze ti dēdī lɔ ti lɔŋɔ.

<sup>V</sup> Ame na rɔ laja ma duwō di zi Yēsu kina me dēdī diya ziye. Bɔko'ba na rɔ bi kɔpɔ, ma di zi bo a mɔtɔ rɔ bi kōlu inza. <sup>VI</sup> Kina ɔdɔ diyake te dēdike 'deni mī rɔ kodɔ'bɔ ti bo ko'ja loma ze kēdī gba mī bi kōlu do'dɔke bētī 'deni, ako'dɔ ze ga inza du te rɔ lende ma kodɔrɔ abo. <sup>VII</sup> Ne ɔdɔ loma ze ga kēdī mī bi kɔpɔ kɔzɔ ame bo Bɔko'ba kēdī mī bi kɔpɔ ne tine, ɔdɔ'bɔ ze 'deni ŋgī rɔ akɔtɔ. Roma Yēsu kole 'ba Bɔko'ba urōgō ze 'deni yaga kɔpɔ di mī lende kēnyē ze ga.

<sup>VIII</sup> ɔdɔ diyake te dinzake ti lende kēnyē, du'bōluke rɔze 'deni kina lende ma kodɔrɔ ɔtɔ 'ba Bɔko'ba inza du te mīze. <sup>IX</sup> Ne ɔdɔ dɔdɔke kpeze gɔ lende kēnyē ze ga na laka, Bɔko'ba ti ko'dɔ kō'du laka abo ŋgī kɔzɔ ame bo ki'di kō'du mo 'deni mɔlo tara ne. Bo ti kola ze gɔ lende kēnyē ze ga pili bo kurōgō ze yaga kɔpɔ di yīmo.

<sup>X</sup> Ne ɔdɔ diyake te do'dɔke lende kēnyē ɔtɔ dē du te, di'dike Bɔko'ba

'deni rɔ bo bētī. Kina a mɔtɔ rɔ lende abo inza du te mīze.

## II

### *Kurisītō Bɔ Kpērī Gɔze*

<sup>I</sup> Mēdī mugu waraga nime ziye kole ma ga kinza kari ko'dɔke lende kēnyē ra. Ne ɔdɔ nī mɔtɔ di mī lōŋgō ze nime bine ko'dɔ lende kēnyē, Yēsu Kurisītō na kō'bō 'deni rɔ bo kpērī ze mī lōŋgō ze ti Bɔko'ba 'bu. Rōmōyī bo na rɔ bo ame ko'dɔ lende laka 'ba Bɔko'ba 'deni <sup>II</sup> bo kombi laŋba 'ba lende kēnyē ze 'deni ti tōlē abo. Dē ŋge rɔze kɔtɔ tine rɔ gɔze bilaka 'ba mī dɔyayi nime pili.

<sup>III</sup> Kina me miya ziye, wa ame 'dɔ kileme ze rɔ bo tikali Bɔko'ba rɔ ma laka ne na rɔ toro kō'du ki'di abo ga. <sup>IV</sup> ɔdɔ bo mo kiya te bo ikali Bɔko'ba 'deni ŋgī tara kinza ma bo koro kō'du ki'di mo ga dē yɔ, bo 'deni rɔ bo bētī, kina lende ma kodɔrɔ ɔtɔ 'ba Bɔko'ba inza du te mī bo. <sup>V</sup> Tine lījē ame ga pili kēdī ko'dɔ lende 'ba Bɔko'ba ne lījē na rɔ ya ame ga ako'ɔ 'ba Bɔko'ba kēdī ko'dɔ ndɔbɔ ŋgī rɔ ma laka minnī ne. Wa ame 'dɔ kileme ma dēdī 'deni rɔ akɔtɔ ti Bɔko'ba ne na me. <sup>VI</sup> Bɔ ame kiya te bo ō'bō 'deni rɔ akɔtɔ ti Bɔko'ba ne bo ki'di loma abo kēdī kɔzɔ 'ba Yēsu Kurisītō.

### *Kō'du Ki'di*

<sup>VII</sup> Kpe ame ga mɔ'ɔ ye ne, kō'du ki'di nime mēdī mugu ziye ne wa la'ja na dē. Kō'du ki'di mɔlo tōnē ki'di ziye mɔlo di bi tisaki mo ne na. Kina kō'du ki'di mɔlo nime bo na rɔ laja ma tōnē kuwōke ne. <sup>VIII</sup> Tine bo na gbī rɔ kō'du ki'di ma la'ja. Loma 'ba Yēsu ti loma 'be na kileme la'ja mo 'deni. Rōmōyī bi kōlu ēdī 'deni kote rōnī bi kɔpɔ ma laka na 'deni kēdī kiyɔpɔ gɔ bi.

<sup>IX</sup> Bɔ ame kiya te bo ēdī 'deni mī bi kɔpɔ tine bo gba rɔ ma ko'ji lōndō ne, bo ēdī abo ka gba mī bi kōlu. <sup>X</sup> Lījē ame ga kɔ'ɔ lōndō nnī ga ne na rɔ ya ma kēdī 'deni mī bi kɔpɔ. Kina a mɔtɔ inza kpe rɔ ma kēnyē minnī ame gɔ ki'di lījē kɔzɔ yaga di

mī kōri 'ba Boko'ba. <sup>XI</sup> Tine bō ame ko'ji lōndō nī ne bo ēdī abo gba mī bi kōlu. Kina bo ēdī gba kilingere mī bi kōlu kinza ma bo kikali bi ma bo kēdī kari teyi. Rōmōyī bi kōlu iyōlu kōmō bo 'deni.

### *Tō'ō Dōlīṅṅ*

<sup>XII</sup> Kole ma ga, mēdī mugu wa naga nime ziye rōmōyī Boko'ba ola ye 'deni gō lende kēnyē 'be ga gō kō'du 'ba Yēsu. <sup>XIII</sup> Kpe bulōbu, mēdī mugu wa naga nime ziye rōmōyī ikalike bō ma tōnē koloma mōlo di bi tisaki mo ne 'deni. Kpe yōbi, mēdī mugu wa naga nime ziye rōmōyī a'dake Satani bō ma kēnyē ne 'deni. <sup>XIV</sup> Kpe kole ma ga, mēdī mugu wa naga nime ziye rōmōyī ikalike 'bu ze Boko'ba 'deni. Kpe bulōbu, mēdī mugu wa naga nime ziye rōmōyī ikalike bō ma tōnē koloma mōlo di bi tisaki mo ne 'deni. Kpe yōbi, mēdī mugu wa naga nime ziye rōmōyī kpe na rō bō tīgō kina lende 'ba Boko'ba ō'bō 'deni gbī mīye ka'dake Satani bō ma kēnyē ne 'deni.

<sup>XV</sup> Miya ziye pili, kinza kō'oke dōlīṅṅ nime dē gbī ti wa mo ga. Bō ame kō'ō dōlīṅṅ nime inza kikali tō'ō 'bu ze Boko'ba. <sup>XVI</sup> Rōmōyī wa pili 'ba dōlīṅṅ nime ame ga kōzō ako'dōkō 'ba yida rō ni ti mī kombi ni ti dō kombi ni naga nima inza rō 'ba Boko'ba, lijē 'ba dōlīṅṅ nime na. <sup>XVII</sup> Kina me dōlīṅṅ nime ti kote rōnī kōtō yaga ti wa mo naga nima bilaka kēdī ko'dō ndōrō gōmo ne. Tine lijē ame ga ko'dō ako'dōkō 'ba Boko'ba ne ti koloma ṅgī kō'bō rō ṅburunṅburu.

### *ṅburunṅburu 'Ba Dōlīṅṅ*

<sup>XVIII</sup> Kole ma ga, kada ma ṅburunṅburu 'ba dōlīṅṅ nime na 'deni me. Tōnē mōlo bine uwōke 'deni tēgē bō ndō'ji bō ya 'ba Kurisitō ti kōdō 'deni. Kina me le'jete bō ndō'ji ma konzi bō ya 'ba Kurisitō ōdō 'deni. Gō kō'du mo na me ki'di dikali 'deni kada mo tōnē ōmō 'deni. <sup>XIX</sup> Bō ndō'ji naga nime lijē ēnyī 'deni konye rōnnī yaga di

mī lōṅgō ze. Tine lijē inza du te rō lēpī ze ga, rōmōyī ma lijē kēdī ra ṅgī ko rō lēpī ze ga dēne lijē ēdī kō'bō tize. Tine lijē ēnyī koza rōnnī yaga di rōze kina me kileme 'deni ṅgī ma kōtō 'bēnnī mōtō inza du te rō lēpī zize.

<sup>XX</sup> Ne ma 'beye Kurisitō ōdō Nyī Kōtō Laka 'deni dōye kina me kpe pili ikalike lende ma laka 'deni. <sup>XXI</sup> Tine ame mēdī mugu wa nime ziye ne, miya dē te ikalike lende ma kodōrō dē. Ne mēdī mugu ziye rōmōyī ikalike lende ma kodōrō 'deni kina ikalike 'deni gbī a mōtō rō bētī inza mī lende ma kodōrō.

<sup>XXII</sup> Ne tine yē na rō bētī? Bētī na rō bō ame kiya te Yēsu na dē rō Kurisitō ma Boko'ba koja ne. Rōmōyī Boko'ba 'bu gbī ti Kurisitō kole mo na ma bo kilagi 'deni. Kina me bōtō mo nima bo 'deni rō bō ndō'ji bō ya 'ba Kurisitō. <sup>XXIII</sup> Rōmōyī lijē ame ga pili kilagi ti'di dōnnī gōmo Yēsu na rō kole 'ba Boko'ba ne, lijē ikali Boko'ba 'bu 'ba Yēsu dē. Ne lijē ame ga pili ki'di dōnnī gōmo Yēsu na rō kole 'ba Boko'ba ne lijē na kikali Boko'ba 'bu 'ba Yēsu 'deni gbī.

<sup>XXIV</sup> Kina me ziye, ō'bōke ti'di dōye gō lende naga nime kuwōke 'deni mōlo di bi tisaki mo ne. Rōmōyī ōdō kō'bōke ti'di dōye ṅgī gōmo ti kō'bōke 'deni ṅgī rō akōtō ti Yēsu kole 'ba Boko'ba gbī rō akōtō ti 'bu bo Boko'ba. <sup>XXV</sup> Tō'bō rō akōtō ti Boko'ba nime na rō loma ma ṅburunṅburu mo tōnē Yēsu kiya 'deni mōlo tēgē 'dō bo ki'di zize ne.

<sup>XXVI</sup> Kina me mugu lende naga nime 'deni ziye gō kō'du 'ba bōtō naga nima kō'dōkō tu'bōlu ye ne. <sup>XXVII</sup> Ne kpe 'beye nime Kurisitō kōdō Nyī Kōtō Laka abo 'deni dōye kō'bō 'deni mīye ne, ēddī kō'dōkōke 'bōwu 'dō bilaka lesi kiyandi ye gō wa'di? Nyī Kōtō Laka abo nima na ti kiyandi ye ti wa pili kina akiyandi abo na rō ma kodōrō, bētī inza mī bo. Kina 'dō kolomake rō akōtō ti Kurisitō kōzō ame Nyī Kōtō Laka kiyandi ye ne tara.



**XXVIII** Kina me mēdi miya gbī ziye kole ma ga, olomake rɔ akɔto ti Kurisitō rōmōyī mī kada 'ba tileki abo bine gɔ dɔze kēdi rɔ ma kitēwu kinza debeke ra tusu dɔze di zi bo ti rɔ kaya. **XXIX** Rōmōyī ikalike 'deni Kurisitō na rɔ bɔ lende laka. Kina 'dɔ kikalike gbī ze ame ga pili do'dɔke lende laka ne öyö ze 'deni yaga rɔ ma la'ja rɔ kole 'ba Boko'ba.

### III

#### *Kole 'Ba Boko'ba*

**I** Kina me o'jake akɔ'ɔ löbu nime Boko'ba ko'dɔ gɔze ki'di kideki ze rɔ kole abo ga ne 'deni. Rɔ ma laka ze kole abo ga na. Ne bilaka 'ba doliɔ nime ikali Boko'ba dē gɔ lende mo na ma ki'di lijē kikali ze dē rɔ kole 'ba Boko'ba. **II** Kpe ame ga mɔ'ɔ ye ne, ze 'deni rɔ kole 'ba Boko'ba. Tine tēdi ze ma di dɔgba yayi mo ileme dē gba zize. Ne ma dikalike mo ɔdɔ Yēsu kako 'deni kileme rɔ bo ti dēdike gbī kɔzɔ bo rōmōyī ti do'jake bo ngī ko kɔzɔ ame bo kēdi ne tara. **III** Kina me ze ame ga 'deni pili ti kɔmɔ ki'di 'dɔ tēdi kɔzɔ Kurisitō ne di'dike lende ze ga ti kō'bō nburu rɔ ma laka kɔzɔ 'ba bo 'ba Kurisitō tara.

**IV** Ya ame ga kō'bō 'bēnni to'dɔ lende kēnyē ne, lijē na rɔ ma kilagi kō'du ki'di 'ba Boko'ba 'deni naga. Rōmōyī to'dɔ lende kēnyē na rɔ tilagi kō'du ki'di 'ba Boko'ba. **V** Ikalike 'deni Kurisitō ako doliɔ bine tombi lende kēnyē 'ba bilaka kina a mɔtɔ rɔ lende kēnyē inza mī bo. **VI** Kina me bɔ ame kō'bō 'deni rɔ akɔto ti Kurisitō ne ö'bö dē kpe to'dɔ lende kēnyē. Tine 'bēnni 'ba bɔtɔ bɔ ko'dɔ lende kēnyē naga nima lijē ma 'bēnni o'ja Kurisitō dē kikali bo dē gbī yɔ.

**VII** Kpe kole ma ga, kinza ki'dike bɔtɔ mɔtɔ ku'bölu ye dē. Ya ame ga kō'bō to'dɔ lende laka ne lijē na rɔ ma laka di kɔmɔ Boko'ba gbī kɔzɔ Kurisitō tara. **VIII** Ne lijē ame ga kō'bō to'dɔ lende kēnyē ne lijē 'ba Satani na rōmōyī Satani isaki to'dɔ lende kēnyē 'deni mɔlo kako di bi

tisaki mo. Kō'du 'ba 'dɔ tūyēyī mī ndobɔ kēnyē 'ba Satani nime yaga na me 'dɔ ki'di Boko'ba koja kole abo kako gɔmo doliɔ nime bine ne.

**IX** Bɔ ame 'deni rɔ kole 'ba Boko'ba ö'bö dē kpe nduwē to'dɔ lende kēnyē rōmōyī bo 'deni rɔ kupö 'ba Boko'ba. Boko'ba na rɔ 'bu ze dɔ'bɔke dē kpe to'dɔ lende kēnyē. **X** Wa nime na kēdi kileme rɔ ma laka yē ga na rɔ kole 'ba Boko'ba kina yē ga na 'bēnni rɔ 'ba Satani. Lijē ame ga pili ko'dɔ lende laka dē kɔ'ɔ löndö nni ga dē ne inza rɔ kole 'ba Boko'ba.

**XI** Ame na rɔ lende ame kuwöke 'deni mɔlo di bi tisaki mo, zize tɔ'ɔ lēpī ze ga. **XII** Tine dē 'dɔ tēdi kɔzɔ 'ba Kayina ma tönē bine kupö bɔ löndö bo ne. Bo 'ba bo nima rɔ 'ba Satani. Ne gɔ wa'di na bo kupö bɔ löndö bo? Rōmōyī lende abo ga pili rɔ ma kēnyē 'ba bɔ löndö bo na rɔ ma laka kɔmɔ Boko'ba.

**XIII** Löndö ma ga, kinza ki'dike lende nime dē kilikö dɔye ɔdɔ doliɔ kēdi ko'ji ye. **XIV** Ze 'beze ma ze tiye nime ditelike dɔ tölē 'deni dɔdɔke mī didi ma nburunburu. Akɔ'ɔ ze ame dɔ'ɔke löndö ze ga ne na ki'di ze 'deni dikalike wa nime. Rōmōyī lijē ame ga kɔ'ɔ löndö nni ga dē ne ö'bö 'bēnni 'deni mī tölē. **XV** Lijē ame ga pili ko'ji löndö nni ga ne lijē bɔ akupö na. Kina kɔzɔ ma kikalike lijē ama ga tara ne ti kɔ'bɔ tēdi ti didi ma nburunburu te tondo ga?

**XVI** Dikalike wa nime rɔ akɔ'ɔ ne 'deni rōmōyī Kurisitō ilagi dē di bi ti'di rɔ bo tölē gɔze. Kina gbī tara kinza dilagike dē di bi tölē gɔ löndö ze ga. **XVII** Ne ongɔke te, nī mɔtɔ ame kēdi ti wa 'ba doliɔ nime tine kebe kupupu dökī'di yī ngī lipo bēri di bi tokonyi löndö mɔtɔ ame rɔ leri mo ne, ti akɔ'ɔ 'ba Boko'ba kēdi miyī totondo?

#### *Dɔ Kitēwu Kɔmɔ Boko'ba*

**XVIII** Kole ma ga, kinza di'dike akɔ'ɔ 'beze kō'bö dē nge dɔ kpeze tine zize 'dɔ tokonyi lēpī ze ga ngī ko rɔ ma laka. **XIX** ɔdɔ do'dɔke te na ti dikalike ngī lende laka 'ba Boko'ba ēdi mize. **XX** Kina ɔdɔ dökī'di ze

kēdi pele rɔ ma kombi gɔ kō'du 'ba lende kēnyē ze ga ti dēdike ngi ti mi kēyi kɔmɔ Boko'ba. Römöyī akikali abo 'ba Boko'ba na rɔ dɔ kiteli kebe 'beze. Kina bo na kikali wa pili.

<sup>XXI</sup> Kpe ame ga mɔ'ɔ ye ne, ɔdɔ kēdi 'deni tara dōki'di ze kombi dē kpe gɔ kō'du 'ba lende kēnyē ze ga, ti dolomake rɔ dɔ kitēwu kɔmɔ Boko'ba. <sup>XXII</sup> Kina bo ti ki'di wa pili ame ga dititike ne ngi zize römöyī dēdi duwōke dɔ kō'du ki'di abo 'deni dēdi dɔ'dɔke ako'dɔkɔ abo ga. <sup>XXIII</sup> Wa ma bo kose zize na rɔ ti'di dɔze gɔ lende 'ba kole abo Yēsu Kurisitō kina gbī 'dɔ tɔ'ɔ lēpī ze ga kɔzɔ ame Kurisitō ki'di kō'du mo zize ne tara. <sup>XXIV</sup> Ze ame ga pili duwōke dɔ ndose 'ba Boko'ba ne ze 'deni rɔ akoto ti bo Boko'ba kina bo 'deni gbī rɔ akoto tize. Nyi Koto Laka abo nime bo ki'di mize ne na ki'di ze 'deni dikali ma bo Boko'ba kēdi 'deni rɔ akoto tize.

## IV

### *Bɔ Kumē Lende Dɔ Kindēndē*

<sup>I</sup> Kpe ame ga mɔ'ɔ ye ne, i'dike kɔmɔye kandi laka, bɔ kumē lende dɔ kindēndē ma konzi ita'ba 'deni kote mi dɔliɲɔ. Kina kinza ki'dike dɔye dē ngi welo gɔ lende 'ba bɔtɔ ame ga pili kēdi kiya te lijē ēdi ti Nyi Koto Laka 'ba Boko'ba minni ne. Tine ziye titi tiyɔzɔ mo 'dɔ kikalike ɔdɔ kēdi ngi rɔ 'ba Boko'ba. <sup>II</sup> Tikali mo na kɔzɔ a nime te, lijē ame ga kēdi kiya te Yēsu Kurisitō ako 'deni dɔliɲɔ bine rɔ bilaka lesi ne lijē na rɔ 'ba Boko'ba. <sup>III</sup> Ne lijē mɔtɔ ama ga pili kowasa lende nime kiya te Kurisitō ako dē su dɔliɲɔ bine rɔ kinē bilaka lesi ne lijē inza rɔ 'ba Boko'ba. Lijē 'bēnni 'ba bɔ ndo'ji bɔ ya 'ba Kurisitō tōnē na. Uwōke 'deni molo bine iya te bɔ ndo'ji nima ēdi kako mi dɔliɲɔ kina me bo kōmō 'deni.

<sup>IV</sup> Kole ma ga, kpe na rɔ kole 'ba Boko'ba kina a'dake bɔ kumē lende dɔ kindēndē naga nima 'deni. Römöyī bo Boko'ba ame miye ne bo na mbiri di dɔ Satani nima minni lijē bilaka 'ba dɔyayi nime ne. <sup>V</sup> Kina

ma bɔ kumē lende dɔ kindēndē naga nima lijē 'bēnni rɔ bilaka 'ba mi dɔyayi nime. Kina lende 'bēnni ga pili rɔ 'ba dɔyayi nime gɔ kō'du mo na ma bilaka 'ba dɔyayi nime kēdi kuwō dɔ lende 'bēnni ne. <sup>VI</sup> Ne ze 'beze ma ze tiye nime ze 'deni rɔ kole 'ba Boko'ba. Kina ame ga pili kikali Boko'ba ne na ti kuwō dɔ lende ma 'beze. Tine lijē ame ga pili kinza rɔ kole 'ba Boko'ba ne lijē uwō dɔ lende ze dē. Kina me bɔ ame ɔdɔ dɔngɔ bo kuwō dɔ lende ze nima, omba bo na rɔ bɔ ame Nyi Koto Laka 'ba lende kodɔrɔ 'ba Boko'ba kēdi mi bo ne. Tine ma kinza kuwō dɔ lende ze dē naga nima ti dikali lijē ngi rɔ ma laka rɔ 'ba Satani bɔ bēti.

### *Akɔ'ɔ*

<sup>VII</sup> Kpe ame ga mɔ'ɔ ye ne, dō'bōke ti nduwē tɔ'ɔ rɔze. Römöyī akɔ'ɔ na rɔ 'ba Boko'ba. Kina me ze ame ga pili ti akɔ'ɔ mize ne ze na rɔ kole abo 'ba Boko'ba kina ze na gbī rɔ bilaka ame ga kikali bo ne. <sup>VIII</sup> Tine lijē ame ga 'bēnni kinza akɔ'ɔ minni lijē kɔ'ɔ lēpī nni ga dē ne, lijē ikali Boko'ba dē du te römöyī Boko'ba bo na rɔ mi zana 'ba akɔ'ɔ. <sup>IX</sup> Boko'ba ileme akɔ'ɔ abo 'deni zize ti toja kole koto kpōki abo kako mi dɔliɲɔ ame ti bo na dēdike 'deni ti didi ma nburunburu ne. <sup>X</sup> Akɔ'ɔ ame rɔ ma laka ne inza rɔ ma dɔ'ɔke bo Boko'ba. Akɔ'ɔ ma laka mo na rɔ ame bo kɔ'ɔ ze bo koja kole koto abo kako kombi lanɲa 'ba lende kēnyē ze ga ti tölē abo ne.

<sup>XI</sup> Kpe ame ga mɔ'ɔ ye ne, kɔzɔ ame Boko'ba kɔ'ɔ ze 'deni kulōwō ne zize gbī 'dɔ tɔ'ɔ lēpī ze ga. <sup>XII</sup> Bɔtɔ mɔtɔ inza koto te ame ko'ja kinē Boko'ba. Tine ɔdɔ dɔ'ɔke lēpī ze ga 'deni Boko'ba 'deni rɔ akoto tize, akɔ'ɔ abo ēdi 'deni ngi ko'dɔ ndɔbɔ laka mize.

<sup>XIII</sup> Dikalike 'deni ze rɔ akoto ti Boko'ba kina bo gbī rɔ akoto tize gɔ Nyi Koto Laka abo nime bo ki'di 'deni mize ne. <sup>XIV</sup> Kina gbī do'ja 'deni Boko'ba 'bu 'ba Yēsu Kurisitō oja kole abo dɔliɲɔ bine tɔmɔ bilaka di mi tölē na me dēdi duwōwō 'deni ti. <sup>XV</sup> Kina me lijē ame ga pili

kutɪ gɔmo Yɛsu na ngɪ rɔ kole 'ba Bɔko'ba ne lijɛ na kɔ'bɔ 'deni rɔ akɔtɔ ti Bɔko'ba kina Bɔko'ba gbɪ rɔ akɔtɔ tinni. <sup>XVI</sup> Dikalike laka 'ba akɔ'ɔ 'ba Bɔko'ba gɔze 'deni. Bo na rɔ mɪ zana 'ba akɔ'ɔ. Kina lijɛ ame ga pili kɔ'bɔ tɔ'ɔ lɛpɪ nni ga ne lijɛ na 'deni rɔ akɔtɔ ti Bɔko'ba kina bo gbɪ rɔ akɔtɔ tinni.

<sup>XVII</sup> Kina ɔɔ akɔ'ɔ 'ba Bɔko'ba kɛdɪ 'deni ngɪ ko'dɔ ndɔbɔ mɪze rɔ ma laka ti dɛdike ngɪ rɔ dɔ kitɛwu mɪ kada 'ba burɛ lɔbu nima kɛdɪ kako ne. Dɔ kitɛwu ze ti kɛdɪ ngɪ gɔ loma ze mɪ dɔliŋɔ bine ame 'deni gbɪ ko kɔzɔ 'ba Kurɪsɪtɔ tara ne. <sup>XVIII</sup> Tikere ni ti akɔ'ɔ ɔɔ'ɔ dɔnnɪ dɛ bi kɔtɔ. Kina me ɔɔ kiya te akɔ'ɔ 'ba Bɔko'ba kɛdɪ 'deni ko'dɔ ndɔbɔ rɔ ma laka mɪze ti koga tikere ngɪ ŋbɔ yaga. Rɔmɔyɪ tikere ɛdɪ koloma mɪ bilaka gɔ lende 'ba karama nime Bɔko'ba kɛdɪ kɔdɔ dɔ bilaka ne. Kina me lijɛ ame ga rɔ tikere ne akɔ'ɔ 'ba Bɔko'ba o'dɔ ndɔbɔ dɛ du te laka mɪnnɪ.

<sup>XIX</sup> Bɔko'ba na kɔ'ɔ ze 'deni dɔgba kina gɔ kɔ'du mo 'dɔ dɔ'ɔke bilaka gbɪ. <sup>XX</sup> Nɪ bɔ ame ko'ji lɔndɔ yɪ ne ɔɔ kiya te ɔ'ɔ Bɔko'ba nɪ bɔ bɛtɪ na. Rɔmɔyɪ ɔɔ kɔ'ɔ lɔndɔ yɪ ame kɛddɪ ko'ja kɪnɛ mo ne dɛ, ti kɔ'ɔ Bɔko'ba ame kinza ko'ja kɪnɛ mo dɛ ne totondo ga? <sup>XXI</sup> Kina gbɪ kɔ'du ki'di ame Kurɪsɪtɔ ki'di zize na me lijɛ ame ga pili kɔ'ɔ Bɔko'ba ne gɔ lijɛ kɔ'ɔ lɔndɔ nni ga gbɪ.

## V

### *Ta'da Dɔliŋɔ*

<sup>I</sup> Lijɛ ame ga pili ki'di dɔnnɪ 'deni ngɪ gɔmo Yɛsu na rɔ Kurɪsɪtɔ ma Bɔko'ba koja ne lijɛ na rɔ kole 'ba Bɔko'ba. Kina me bɔ ame kɔ'ɔ 'bu ne ɔ'ɔ kole mo 'deni gbɪ. <sup>II</sup> Gɔ lende mo na me dikalike 'deni ɔɔ dɔ'ɔke Bɔko'ba doroke kɔ'du ki'di mo gbɪ, omba dɔ'ɔke kole abo 'ba Bɔko'ba 'deni. <sup>III</sup> Tɔ'ɔ bo Bɔko'ba na rɔ tɔ'dɔ kɔ'du ki'di abo. Kina kɔ'du ki'di abo inza rɔ gomo zize <sup>IV</sup> rɔmɔyɪ lijɛ ame ga pili rɔ kole 'ba Bɔko'ba ne ɛdɪ ta'da wa 'ba dɔliŋɔ nime ngɪ pili rɔ gomo. Ti'di dɔze gɔ lende

'ba Yɛsu na rɔ aka'da ame da'dake dɔliŋɔ 'deni timo mɪ kɔtɔ. <sup>V</sup> Kina me mɛdɪ miya ziye, bɔtɔ mɔtɔ inza ame ka'da dɔliŋɔ tine ŋge kɔtɔ rɔ bɔ ame ki'di dɔnnɪ ngɪ gɔmo Yɛsu na rɔ kole 'ba Bɔko'ba ne.

### *Lende 'Ba Yɛsu Kurɪsɪtɔ*

<sup>VI</sup> Yɛsu Kurɪsɪtɔ na rɔ bɔ ame kako 'deni dɔliŋɔ bine ti mini 'ba bapatisi gbɪ ti roma 'ba tɔlɛ abo. Bo ileme rɔ bo dɛ ŋge ti mini tine bo ileme rɔ bo ti mini gbɪ ti roma. Kina Nyɪ Kɔtɔ Laka ɔɔrɔ gɔmo 'deni yaga laka. Rɔmɔyɪ Nyɪ Kɔtɔ Laka na rɔ bɔ lende kɔdɔrɔ. <sup>VII</sup> Kina me wa ɛdɪ 'deni mota ame kileme laka 'ba lende 'ba Yɛsu. <sup>VIII</sup> Lijɛ wa mota naga nima Nyɪ Kɔtɔ Laka ni ti mini 'ba bapatisi ti roma 'ba tɔlɛ abo utɪ dɔ lende pili bi kɔtɔ.

<sup>IX</sup> Ŋgɔke te, ze dutike gɔ wa ma bilaka kileme zize, ne 'ba Bɔko'ba ame bo kileme na rɔ dɔ kiteli di dɔ 'ba bilaka lesɪ. Lende 'ba kole abo na me bo kileme bine. <sup>X</sup> Kina me lijɛ ame ga ki'di dɔnnɪ 'deni gɔ lende 'ba kole 'ba Bɔko'ba ne akileme abo nime ɛdɪ 'deni mɪ dɔki'di mo. Tine lijɛ ame ga pili ki'di dɔnnɪ dɛ gɔ lende 'ba Bɔko'ba ne lijɛ o'dɔ Bɔko'ba 'deni yaga rɔ bɔ bɛtɪ. Rɔmɔyɪ lende 'ba Bɔko'ba ame bo kileme kole abo timo ne na ma 'deni lijɛ kilagi ti'di dɔnnɪ gɔmo.

<sup>XI</sup> Ame na gbɪ rɔ akileme abo mo. Bo i'di didɪ ma ŋburunburu 'deni zize ti kole abo. <sup>XII</sup> Kina me bɔ ame 'deni rɔ akɔtɔ ti kole 'ba Bɔko'ba ne ɛdɪ 'deni ti didɪ ma ŋburunburu. Tine bɔ ame kinza rɔ akɔtɔ ti kole 'ba Bɔko'ba ne inza ti didɪ ma ŋburunburu.

### *Didɪ Ma Ŋburunburu*

<sup>XIII</sup> Wa naga nime mugu 'deni ziye 'dɔ kikalike ɛddike 'deni ti didɪ ma ŋburunburu. Rɔmɔyɪ kpe na rɔ ya ame ga ki'dike dɔye 'deni gɔ lende 'ba kole 'ba Bɔko'ba. <sup>XIV</sup> Ze 'beze ma ze tiye nime 'deni rɔ dɔ kitɛwu kɔmɔ Bɔko'ba rɔmɔyɪ gɔ ako'dɔko abo ɔɔ dititike bo gɔ wa mɔtɔ bo ɛdɪ nduwɛ tuwɔ dɛki 'ba dɔze. <sup>XV</sup> Gɔ kɔ'du mo dikalike ngɪ laka ɔɔ

dititike a mɔtɔ di zi bo dikalike ngi dɛdɛke 'deni timo.

<sup>XVI</sup> Ɔdɔ ni mɔtɔ ko'ja lɔndɔ yɛ mɔtɔ kɛdi ko'dɔ lende kɛnyɛ ame kinza rɔ 'ba tɔlɛ ne, ititi Bɔko'ba gɔ bo. Kina bo ti ko'ja didi ma nburunburu ngi ɔdɔ lende kɛnyɛ abo mo nima kinza rɔ 'ba tɔlɛ. Rɔmɔyɛ lende kɛnyɛ mɔtɔ ga ɛdi bina rɔ 'ba tɔlɛ. Kina me lende nime miya te 'dɔ kititi Bɔko'ba gɔ bɔ lende kɛnyɛ ne inza gɔnni ya ame ga ko'dɔ lende kɛnyɛ ma te ne. <sup>XVII</sup> Lende kirasi pili rɔ gɔmo rɔ lende kɛnyɛ di kɔmɔ Bɔko'ba. Tine lende kɛnyɛ mɔtɔ ga inza rɔ 'ba tɔlɛ ma nburunburu.

<sup>XVIII</sup> Dikalike kole ame ga rɔ 'ba Bɔko'ba ne ɔ'bɔ dɛ kpe nduwɛ to'dɔ lende kɛnyɛ. Rɔmɔyɛ Yɛsu kole 'ba Bɔko'ba itata lijɛ 'deni. Satani osa rɔnni dɛ kpe. <sup>XIX</sup> Ze pili dikalike 'deni gbɛ ze 'ba Bɔko'ba na, ne dɔliŋɔ nime pili ɛdi kɔzi Satani. <sup>XX</sup> Dikalike 'deni kole 'ba Bɔko'ba ako 'deni dɔliŋɔ bine ti'di wa naga nime kɛdi njo zize 'dɔ dikalike Bɔko'ba ame nge kɔtɔ kpɔki mitɔrɔ ne. Ze 'deni rɔ akɔtɔ ti bo Bɔko'ba rɔmɔyɛ ze 'deni rɔ akɔtɔ ti kole abo Yɛsu Kurisitɔ. Bo na rɔ Bɔko'ba ame kɔtɔ kpɔki mitɔrɔ ne. Kina bo na rɔ bɔ dɔ didi ma nburunburu.

<sup>XXI</sup> Kina me kole ma ga, kinza kupɔke rɔye dɛ ti lende 'ba akoro.



## Akugu Ma Mi Riyö 'Ba YOWANI

I Ma bulöbu mēdi mugu waraga nime zīyi nī lēmī ame Boko'ba koweli yi 'deni ne gbī zi kole 'bī ga ma mɔ'ɔ kulöwö rɔ ma laka ne. Tine ma na dē nge koto mɔ'ɔ ye, ya ame ga pili kikali laka 'ba lende kodoro 'ba Boko'ba nime ne ɔ'ɔ ye gbī pili.

II Römöyī lende kodoro abo ö'bö 'deni mize ma ze tiye ni kina ti kö'bö nduwē tize nbö rɔ nburunburu.

III Dö'böke ti mī lende kodoro abo gbī mī akɔ'ɔ 'dɔ yēyī ti mī konmi ti loma liya 'ba Boko'ba 'bu 'ba Yēsu Kurisitö ni ti 'ba kole abo koloma koto tize.

### *Tiliya Rɔ Lɔŋɔ*

IV Mēdi 'deni nḡi tiliya rɔ lɔŋɔ gɔ ame mo'ja kole 'bī mɔ'ɔ ga 'deni kēdi ko'dɔ lende kodoro mo tönē ga ko 'bu ze Boko'ba kose gomo zize ne.

V Lēmī ma, wa ame 'dɔ miya zīyi ne na me, dɔ'ɔke lēpī ze ga pili. Kö'du ki'di nime mēdi mose zīyi ne ma la'ja na dē tine ma molo tönē ki'di zize molo di bi tisaki mo ne na. VI Römöyī tɔ'ɔ bo Boko'ba na rɔ tinda'ba kö'du ki'di abo. Kina gbī kö'du ki'di ame kuwöke molo di bi tisaki mo ne iya te dolomake ti akɔ'ɔ.

### *Bɔ 'Bölu*

VII Kina me mēdi miya 'deni ziye römöyī bɔ 'bölu ma konzi mɔ'ɔ ga ita'ba 'deni kote mī doliŋɔ, lijē na rɔ bɔ kēdi kiya te Yēsu Kurisitö ako dē su mī doliŋɔ bine rɔ bilaka lesi. Lijē naga nima kēdi kiya te ne, lijē na rɔ bɔ 'bölu bɔ ndo'ji bɔ ya 'ba Kurisitö.

VIII Kina i'dike komoye kandi laka kinza dɔ gomo 'ba roye nime kilikö ra rɔ yawa, tine 'dɔ ko'jake kpa közi 'ba gomo pili di zi Boko'ba.

IX Kina me mēdi miya ziye, bɔ ame ki'di dɔ bo dē kö'bö gɔ akiyandi 'ba Kurisitö tine bo kebe tudölö yimo ti lende mɔ'ɔ ga ne, bo bɔ'ɔ mo nima inza rɔ akoto ti Boko'ba. Ne lijē ame ga pili kö'bö ti'di dönni gɔ akiyandi

'ba Kurisitö ne, lijē na rɔ akoto ti Boko'ba 'bu 'ba Kurisitö gbī ti bo kole mo. X ɔdɔ bilaka mɔ'ɔ ga kako liŋɔ 'be ga ti akiyandi ame ga kinza rɔ 'ba Kurisitö, kinza kolake lijē dē koloma. Kina kinza kumötöke lijē dē gbī XI römöyī ya ame ga pili kēdi kumötö lijē bilaka naga nime ne, ti konyonyɔ rönni nḡi mī lende kēnye 'bēnni nima.

### *Ndose Ma Nburunburu*

XII Mēdi ti lende mɔ'ɔ ga gba nbanj ame mo'dokɔ gɔ miya ziye. Tine mo'dokɔ dē kpe tugu mo ti galama mī waraga. Miteri 'dɔ ma mo na nḡi mari ti gbagba ma 'dɔ dilendeke tiye di dɔ komɔ di dɔ komɔ kɔzɔ a nime te 'dɔ dēdike lɔ ti lɔŋɔ.

XIII Lēmī yī ame Boko'ba koweli 'deni bine ne kole 'bēni ga umötö yi laka.

## Akugu Ma Mi Mota 'Ba YOWANI

<sup>I</sup> Ma bulöbu mugu waraga nime ziyi bo pori ma Gayo. Ni ame mo'bo yi 'deni ngi kulöwö ro ma laka ne.

<sup>II</sup> Ni ame mo'bo yi ne, Boko'ba ki'di yi kö'bö ti ro këyi, yeyi abo kedii tiyi kozo ma keddi laka komo bo.

<sup>III</sup> Lende ma muwo di zi löndö ma kedii kako di ziyi dayi naga nime i'di ma 'deni ngi medii miliya ti loho. Ame muwo 'deni kiya te onyo 'deni nduwe kö'bö go kori 'ba lende kodoro nime kozo ma tone keddi ko'do molo ne. <sup>IV</sup> Tiliya ma, ma ro do kiteli na go ame muwo 'deni kole ma ga kinda'ba kori 'ba lende ma kodoro nime 'deni ne.

### Konyi

<sup>V</sup> Ni ame mo'bo yi ne, ma laka mo na ro konyi ko'do 'bi zi löndö tine ma ro do kiteli mo zi löndö ame ga ro bo löwö ne. <sup>VI</sup> Lijje iyeti go akobo 'bi 'deni mi kanisa bine. Kina ma laka mo ziyi toja lijje ro ame kari go komo Boko'ba ne mi kori 'ba lingere 'benni. <sup>VII</sup> Römöyi lijje edi kari mi lingere nima mi möyi Kurisitö kinza tideki oto di zi bo löwö ame ga kikali Yesu Kurisitö de ne. <sup>VIII</sup> Kina zize ti 'do tokonyi lijje ma te naga nime römöyi go dedii gbi ro bo ndobo lepi zinni mi lende kodoro 'ba Boko'ba.

<sup>IX</sup> Mugu waraga mbowa 'deni zi kanisa. Tine a mo Diwotepa bo koyoyo ro bo ro löbu mo nima inza kuwo do lende ze. <sup>X</sup> Kina odo mako 'deni ti mora go lende abo naga nima yaga zi bilaka, beti abo naga nima bo kunzo kpama gbi ti kore mbembë abo naga nima. Tine a ma kënye kulöwö ro do kiteli mo na ro ame bo ko'doko nba 'ba kanisa de ne. Kina lende abo gbi tota gomo toga lijje ame ga kedii kota nba naga nime liho 'benni ga ne yaga di mi kanisa.

<sup>XI</sup> Ni ame mo'bo yi ne, kinza kogba gorö 'ba lende kënye de tine 'ba

lende laka na kogba. Römöyi bo ame kedii ko'do lende laka ne na ro 'ba Boko'ba. Tine bo ame kedii ko'do 'ba bo ro lende kënye ne o'ja Boko'ba de.

<sup>XII</sup> Bilaka pili edi kiya lende 'ba Demetoriyo ro ma laka. Kina lende laka ko'do abo ileme bo 'deni ngi ro ma laka. Kina duti 'deni gbi gomo lende abo edi ro ma laka. Kina ikali 'deni do lende kuti ze edi ro ma laka.

### Akumötö

<sup>XIII</sup> Medii ti lende moto ga nbanj 'do tiya mo ziyi. Tine mo'doko de kpe tugu mo mi waraga ti galama. <sup>XIV</sup> Miteri ngi go mo'ja yi giri naga nime go dilende di do komo di do komo kozo a nime te.

<sup>XV</sup> Yeyi abo kedii tiyi. Pori yi ga ame bine ne umoto yi pili. Kina 'do kumoto pori ma ga ama yayi ne me ro kotokoto.

## Akugu 'Ba YUDA

<sup>I</sup> Ma Yuda bo laja 'ba Yësu Kurisitö ame bo löndö ma na ro Yakoba ne. Medï mugu waraga nime ziye kpe ame ga kidëki ye, Boko'ba 'bu ko'ö ye 'deni, Yësu Kurisitö kedï kitata ye ne.

<sup>II</sup> Mi këyi ti lende liya ti ako'ö mo koloma tiye ro do kiteli.

### *Bo Kumë Lende Do Kindëndë*

<sup>III</sup> Kpe ame ga mo'ö ye 'deni kulöwö ne, ma ngi ti doki'di kombi 'do tugu lende 'ba tomö ze ma ze tiye di mi tolë nime ziye. Tine momeri ma kulöwö ro do kiteli mo go tugu mo ziye toco ye kinza kolake go lende 'ba Boko'ba nime bo ki'di 'deni nge mi koto nburu zi bilaka abo ga ne, <sup>IV</sup> romöyi ya ma kinza kere Boko'ba de motö ga iyaga 'deni liwo kodö kako mi löngö ye. Lijë na ro ma kedï kuyi mi lende këyi 'ba Boko'ba za yaga zinni ro a 'ba to'do lende kënyë timo lijë kilagi di ro Yësu Kurisitö mo ma nge koto kpöki ro nere bo doze mo ne. Ugu 'deni molo tönë kiya te 'do Boko'ba kodö karama dönni.

<sup>V</sup> Kina kozo ame kikalike 'deni pele pili molo ne, mo'doko tiyëti gomo gbï laka ziye ma tönë bo Boko'ba komö Yisarele di mi doyayi 'ba Ezipeto, tine di pötö mo 'böwu yayi bo kileki kote do ma kinza ki'di dönni de go lende abo mo ga ngi yaga. <sup>VI</sup> Omerike gbï malayika ma tönë ga koro de go maga 'ba közi kakpa ma ki'di zinni ne ame lijë kebe kilagi go bi ma ki'di zinni mo ne. Boko'ba udödu lijë ngi ti nyöri ma nburunburu mi bi kölu tönë bëri koda do kada löbu nime kedï kako ne 'do bo kodö karama dönni.

<sup>VII</sup> Omerike gbï Sodomö ni ti Gomora ti mi tiri ma ngila mo ga. Bilaka mo ga o'do lende gbï kozo 'ba malayika naga nime. Kina lijë kombi gomo mo 'deni ro pa'do ma nburunburu ro akileme zi boto pili go ndörö ko'do

'bënni ma go yeri ti lende kirasi motö ga.

<sup>VIII</sup> Kina gbï tara lijë ya naga nime nyi i'di lijë 'deni kirasi yida rönni lijë kilagi közi kakpa 'ba Boko'ba lijë kiti'ja malayika ame ga ro löbu do kiteli ne. <sup>IX</sup> Tine Mayikolo ame pele ro bo do malayika ni ne o'do de tara mi kada ma lijë kedï kamo ti Satani mi tilaka rönni go töku Musa. Bo ilaja ro bo de kogboki Satani ti ti'ja. Tine bo iya abo nge te, "Ni, Boko'ba kamo döyi." <sup>X</sup> Tine ma 'bënni lijë ya naga nime wa ma kinza lijë kikali de pele naga, lijë iti'ja aa ngi. Tine ma lijë kikali mo naga nima akikali mo kapi ngi go dönni zinni kozo 'ba yeri 'ba yi mökö naga tara ne na ma 'deni kedï kote dönni.

<sup>XI</sup> Bu'bu zinni, lijë inda'ba kori bi ndi Kayina 'deni. Go lende 'ba girisi na lijë kusu kpënni 'deni ngi mi lende kënyë ko'do 'ba Balama tönë. Lijë aya 'deni ngi kozo 'ba bo tönë ro Kora ne. Kina kozo ma tönë kupö bo ne, na kupö lijë 'deni gbï tara.

<sup>XII</sup> Lijë ngi kozo akididi ziye mi akonyo 'ba karama 'be ga, rönni kaya de yo. Lende 'ba gbagba nni ga na nge lijë komeri. Lijë ngi kozo poli ame lili kombi kari timo toro mo ka'di de yo ne. Lijë ngi kozo ngëri ma kinza kana de naga, pele mi kpa dolili. Lijë ngi kozo ngëri ame koto 'deni bëri ti ngira'da mo kututu ë'bënni 'deni ne. <sup>XIII</sup> Lijë ngi kozo mini ma kikagba ti surupu 'ba domo mi lende ko'do kinza ro kaya 'bënni nima. Lijë ngi kozo këlu ma kulë 'ba mitoro ame Boko'ba kilejo go bi mo 'deni mi bi kölu 'ba Gehena ne.

<sup>XIV</sup> Enoka kupö ma ro mi modokoto ma kodö kako di zi Adama na kumë lende nime 'deni go kö'du 'bënni. Ame kiya te, "Onjo te, nere Boko'ba ti kako ti tindï 'ba malayika koto laka abo ga <sup>XV</sup> to'do burë 'ba boto pili, todo karama do bo kilagi Boko'ba naga nima go lende kirasi 'bënni ame ga pili lijë ko'do ne gbï ti ma donde'de lijë koja ro Boko'ba." <sup>XVI</sup> Ya naga nime lende

'bënni n̄buru rɔ ton̄boro rɔnni toto kɛnyɛ kpa lɛpi nni ga. Ako'dɔko 'ba lende kɛnyɛ 'bënni ga na lijɛ kinda'ba kɔri mo. Lijɛ ɛbi rɔnni nime te lijɛ ko'dɔ kpa koŋmi zi lɛpi nni ga to'ja kɔri timo zinni.

### *Ndose*

<sup>XVII</sup> Tine kpe lɛpi ma ga ame mɔɔ ye kulɔwɔ ne, omerike a tɔnɛ ga bɔ laja 'ba Yɛsu Kurisito n̄ere ze kiya molo ziye bine ne te. <sup>XVIII</sup> Lijɛ iya 'deni ziye te, "Ɔɔ kada ma n̄burun̄buru kɔmɔ 'deni, bilaka mɔɔ ga ti kɔɔ topɔ ye. Lijɛ na rɔ ma kɔsɔ gɔ ako'dɔko 'bënni 'ba tilagi Boko'ba naga." <sup>XIX</sup> Lijɛ na rɔ bɔ kɛdi ko'de rɔ koza mo tɔnɛ ga. Ako'dɔko 'ba yida rɔnni ga na mbiri dɔnni, a mɔɔ rɔ Nyi Kɔɔ Laka inza minni.

<sup>XX</sup> Ne kpe 'beye lɛpi ma ga, uluke rɔye nduwɛ kiyɔbuke mi lende laka nime kinda'bake 'deni ne. Umɔtuke ti tigo 'ba Nyi Kɔɔ Laka. <sup>XXI</sup> Kina ogbɔke rɔye ti mi ako'ɔ 'ba Boko'ba kɔɔ ame kɛddi kodake Yɛsu Kurisito n̄ere ze 'deni 'ɔ ki'di didi ma n̄burun̄buru ziye ti mi kɛyi abo ne.

<sup>XXII</sup> Ilemeke mi kɛyi zi ma dɔmo kilikɔ 'deni naga. <sup>XXIII</sup> Ɔmɔke mɔɔ mo ga tolo mo yaga di mi pa'do. Ilemeke mi kɛyi gbɛ zi ya mɔɔ ga, tine bɔŋgɔ 'ba rɔnni mo naga nima kɛri kulɔwɔ di zi ndɔrɔ 'ba gɔ lende kɛnyɛ ne na 'ɔ ko'jike kinza kiyɔlu rɔye.

### *Mɔtu*

<sup>XXIV-XXV</sup> Rɔ lobu ti tigo ɔ kiteli ti kɔzi kakpa ti tigo ma tɔnɛ mo molo gba kinza ɔ kisasi rɔni dɛ kɔ'bɔ nduwɛ ko'ja kabate 'deni rɔ n̄burun̄buru ne kɛdi zi Boko'ba bɔ togbɔ ye di mi la'ba ko'de ye kinza a ma kɛnyɛ mɔɔ zi bo ti tiliya, ame bo Boko'ba na n̄ge kɔɔ rɔ bɔ tɔmɔ ze ti Yɛsu Kurisito ne. Amini.



## TILEME RO 'BA WA Zi Yowani

<sup>I</sup> Ame na ro akileme 'ba Yësu Kurisitö ame Boko'ba ki'di zi bo 'do kileme wa ma kedä ko'doko 'do to'do rönni giri naga nime zi bo laja abo ga ne. Bo ileme gomo 'deni laka yaga ti toja malayika abo zi bo laja abo Yowani, <sup>II</sup> ame bo Yowani kiyeti go wa ame ga pili bo ko'ja ne 'deni yaga. Omba kina ro lende 'ba Boko'ba ame Yësu Kurisitö kodoro ndimo 'deni ne.

<sup>III</sup> Lijë ame ga kidëki lende kumë naga nime kugu bine ne ti kedä ngi ti yëyi. Lijë ame ga kuwö kinda'ba kitigo mi doki'di nni ne ti kedä ngi gbi ti yëyi römöyi kada mo owo de kpe.

### *Kanisa Modomoriyö*

<sup>IV</sup> Ma Yowani mugu waraga nime ziye kpe kanisa ma modomoriyö mi dayayi 'ba Asiya. Lende këyi ti mi këyi abo 'ba Boko'ba ame bo kedä 'deni molo di bi tisaki mo nduwë kömö giri nime nbö ro nburunburu ne koloma tiye gbi ti yëyi 'ba Nyi Koto Laka modomoriyö ma komo kiti 'ba Boko'ba, <sup>V</sup> ti yëyi 'ba Yësu Kurisitö koloma gbi tiye. Bo na lende abo nburu ro ma kodoro, kole dandende 'ba todo di mi tolë, nere 'ba do nere ni pili.

Bo ame ko'vo ze 'deni kulöwö köle goze 'do kope ze yaga di mi lende kënyë ze ga ti roma bo, <sup>VI</sup> ki'di ze 'deni ro 'ba nere löbu abo ro bo akumu toja laja zi Boko'ba 'bu bo ne. Akilëlu ti tigo do kiteli kedä zi bo nduwë nbö ro nburunburu. Amini.

<sup>VII</sup> Ongoke te, bo edi kako beri ti poli kina bo kupö bo tonë ga ti laki pili ti ko'ja bo ngi, do kupö pili 'ba dolingo ti kudu bo 'deni ngi. Yëë, kedä ngi tara. Amini.

<sup>VIII</sup> Nere Boko'ba ame kedä 'deni molo di bi tisaki mo nduwë kömö giri nime nbö ro nburunburu ne bo tigo do kiteli iya te, "Ma Boko'ba na ro tisaki mo gbi ro tote mo."

### *Nyi*

<sup>IX</sup> Ma löndö ye Yowani na. Ma gbi ro lepi ye ame ro akoto ti Yësu mi tombi gomo ro atiri go nere löbu nime liya ti mi kedä. Oga ma 'deni medä mi döotu 'ba Patomosi go kö'du 'ba tiyële lende 'ba Boko'ba ame Yësu Kurisitö kodoro ndimo 'deni ne. <sup>X</sup> Mi kada löbu ma do koto moko Nyi Koto Laka inda'ba ma ngi mbi. Kina muwö biro kudu ngi kebe goma ro ma kembe kozo biro tototi naga tara, <sup>XI</sup> iya te, "Wa ame ga pili ko'ja ne ugu koja zi kanisa ma modomoriyö ame ga mi gawo 'ba Epeso, mi Semorona, mi Pegamona, mi Towatira, mi Saradisi, mi Piladapiya ni ti Lodikiya ne."

<sup>XII</sup> Kina muyi komo ma ngi tongo oto nima kedä kilende zo ne. Kina odo muyi komo ma 'deni tine mo'ja ndeni yamo ma köbököbö modomoriyö 'ba tidëyi lamba 'deni yayi. <sup>XIII</sup> Kina mi löngö ndeni naga nima yayi mo'ja bo moko kozo kole 'ba bilaka lesi tara kedä koro, kusu jalabiya 'deni nbö kilala yayi, kudödu kpa dongo'do bo 'deni ti gasi ma köbököbö. <sup>XIV</sup> Sunë do bo ga anmi ngi kozo alato ni ma ti buruku naga tara. Komo bo öbö kozo pa'do, <sup>XV</sup> ndi bo ga anmi kozo yamo ame kuböbö 'deni kileze yaga ne tara, mugu bo udu kozo bituru 'ba mini ma kedä kolo. <sup>XVI</sup> Bo inda'ba kèlu 'ba mitoro modomoriyö közi bo ma döri, kina mbele ame kikapa kpamo 'deni kapa kpaki riyö ne kodo ngi di kpa bo. Komo bo öbö ngi kozo kada ame 'deni mi zana kada ma kata ne tara.

<sup>XVII</sup> Kina odo mo'ja bo 'deni tara tine, menyä ngi mila'ba beri ndi bo kozo toku. Tine bo enyi ki'di közi bo ma döri roma, bo iya te, "Kinza kere de. Ma na ro tisaki mo gbi ro tote mo <sup>XVIII</sup> Ma na ro bo didi, möle 'deni pa ne mididi 'deni yaga ro nburunburu. Kpadöri 'ba tolë ni ti maliti 'deni pili mi közo. <sup>XIX</sup> Kina ti, wa ame ga pili ko'ja ne ugu ti, ma giri naga nime kpaki ti ma kedä ko'doko 'do to'do rönni 'jaa

naga nima. <sup>XX</sup> Këlu modomoriyö naga nima ko'ja minda'ba közo ma dörî ne gbî ti ndëñî yamo köbököbö modomoriyö 'ba tîdëyî lamba naga nima, 'jô 'ba lende mo ga na te. Këlu modomoriyö naga nima lijê na rô malayika 'ba kanisa ma modomoriyö naga nima. Kina ndëñî modomoriyö naga nima na rô kanisa ma modomoriyö mo tönë ga."

## II

### *Kanisa Ma Epeso*

<sup>I</sup> "Ugu kozo a nime te zi malayika 'ba kanisa ma Epeso.

Ame na rô ndose abo 'ba bô ame kind'a'ba këlu modomoriyö közi bo ma dörî, bo këdi kilîngere mî lînggö ndëñî modomoriyö di mî yamo köbököbö 'ba tîdëyî lamba tönë ga ne. <sup>II</sup> Mikali ndôbo ko'dô 'be 'deni, közi kitigô 'be mî ndôbo ti mî këddî 'be mikali 'deni. Mikali 'deni ma kogake roye yaga di rônî lijê bô lende kënyë naga nima. Ya ma kidewo rônî tégë lijê na rô bô laja 'ba Boko'ba naga iyozoke lijê 'deni kotake gô bëtî 'bënnî yaga ma lijê kinza rô ma laka. <sup>III</sup> Mikali ma kogboke roye 'deni ti mî këddî tombi gomo gô lende ma du kinza ma kogake kpeye goma.

<sup>IV</sup> Ne pele mëdi gba ti wa naga nime tiya mo yida roye. Monjo ye idakike 'deni di mî akô'ô 'be, inzake kpe kozo ma dogba tönë bine ne. <sup>V</sup> Omerike gô la'ba 'be ame kileki ye 'deni nbô nyati yî'böwu ne te. Otôke dôye di yîmo kilekike to'dô wa tönë ga kolomake pa rô to'dô mo dogba bine ne. Jôdo kotôke dôye dë ti mako ziye mogba ndëñî 'ba lamba 'be nima yaga di mî gô bi mo.

<sup>VI</sup> Tine ame na rô lende laka 'be ame kö'bôke nburu to'ji akiyandi 'ba bilaka 'ba Nikolawo naga nima ne gbî kozo 'bama ame mö'bô to'ji akiyandi 'bënnî nima ne tara.

<sup>VII</sup> Kina ti, bô ame këdi ti mbili ne i'dike bo kuwô lende naga nime Nyî Koto Laka kiya zi kanisa naga nime

ne. Bô ame ka'da wa 'deni ti mi'di bo tonyo döngëri 'ba didî ame mî dolîjo 'ba Boko'ba ne."

### *Kanisa Ma Semorona*

<sup>VIII</sup> "Ugu kozo a nime te zi malayika 'ba kanisa ma Semorona.

Ame na rô ndose abo 'ba bô ame bo rô tisaki mo gbî rô tote mo ne. Bô ame tönë kölé kënyî këdidi 'deni 'böwu yaga ne. <sup>IX</sup> Mikali gomo 'be ti lisa 'be 'deni. Ne tine inzake lipo rô lisa, kpe rô bô mori. Kore 'ba roye muwô 'deni ma lijê bô kiya rônî rô Yudayi naga nima këdi ko'dô. Lijê iya rônî tégë lijê na rô Yudayi, dëmba lijê ka rô bô laja 'ba Satani ga. <sup>X</sup> Kinza kereke dë koto te di zi gomo ame ga 'dô kombike ne, römöyî rô ma laka mëdi miya ziye, Satani ti ku'du ya moto ga di mî lînggö ye bina mî maboso tiyozo ye tîmo. Kina ti kombike gomo 'ba közi kasi ma këdi ko'dô ziye nbô kada dô 'butë. Tine önyôke nduwë gomo ti mî këddî nbô mî tölë kina ti mi'di kpa közîmo ngî ziye rô didî.

<sup>XI</sup> Kina ti, bô ame këdi ti mbili ne i'dike bo kuwô lende naga nime Nyî Koto Laka kiya zi kanisa naga nime ne. Bô ame ka'da wa 'deni ne inza kinene tölë ame rô mî riyô ne kpe."

### *Kanisa Ma Pegamona*

<sup>XII</sup> "Ugu kozo a nime te zi malayika 'ba kanisa ma Pegamona.

Ame na rô ndose abo 'ba bô ame ti mbele kpa riyô ma kapa kulôwô ne. <sup>XIII</sup> Mikali bi 'ba loma 'be ame Satani këdi 'deni ti kitî löbu abo teyi ne. Ne pele ö'bôke nduwë rô ma kitigô mî möyî ma kinza toga kpeye goma. Ö'bôke ti'di dôye gô lende ma pele mî kada 'ba tupô Anitipa bô laja laka ma nime ame kupô mî gawo 'be nima Satani këdi koloma teyi ne.

<sup>XIV</sup> Ne pele tara mëdi ti lende moto ga mbowa bine yida roye. Eddike ti bilaka 'be moto ga yayi ame ki'di dönnî 'deni gô akiyandi 'ba Balama ame tönë koloma molo bine tiyandi Balaka toco bilaka 'ba Yisarele mî lende kënyë ti tonyo wa ame ga kumu zi akoro ne gbî to'dô yëri.

XV Kina me 'deni gbì tara, èddike ti bilaka 'be mɔto ga ame ki'di dɔnni 'deni go akiyandi 'ba bilaka 'ba Nikolawo ne. XVI Kina me ti otɔke dɔye dene ti malo dɔye giri naga nime moga lijè bilaka naga nima ti mbele 'ba kpama.

XVII Kina ti, bo ame kedi ti mbili ne i'dike bo kuwö lende naga nime Nyi Koto Laka kiya zi kanisa naga nime ne. Bo ame ka'da wa 'deni ti mi'di akonyo ame kako di mitoro ne zi bo. Kina ti mi'di lele kanmi gbì zi bo ti möyi la'ja kugu 'deni dɔmo ame bo bo kogba mo na nge kikali 'jo mo ne."

### *Kanisa Ma Towatira*

XVIII "Ugu kozo a nime te zi malayika 'ba kanisa ma Towatira.

Ame na ro ndose abo 'ba kole 'ba Boko'ba, bo ame komo bo kobö kozo pa'do, ndi bo kanmi kozo yamo ma kuböbö 'deni kileze yaga ne tara.

XIX Mikali ndobo ko'do 'be 'deni, ako'ɔ 'be ti ti'di dɔye go lende ma ti laja koja 'be gbì ti mi kedi 'be ga pili mikali 'deni. Kina gbì mikali 'deni ma kedi ko'doke 'deni le'jete ro do kiteli di do ma dogba tonè bine ne.

XX Ne pele tara medi gba ti wa naga nime tiya mo yida roye. Kpe ö'böke tujè do 'ja nima ro Jezebele loko kiya roni ro bo kumè lende 'ba Boko'ba ne. Kina me loko ki'di bo laja ma ga 'deni kozo yaga ti akiyandi 'beni nima to'do yeri gbì tonyo wa ame ga kumu zi akoro ne. XXI Mola ni pele mbowa 'do loko koto doni di mi yeri 'beni nima, tine loko o'doko de. XXII Ne ti mudödu loko beri do lanba ti roko'ɔ do kose. Kina ti modö gomö ma kinza kiya gbì dónni lijè bo ko'do yeri tini naga nima odo lijè koto dónni de di mi kori 'ba lende 'beni nima. XXIII Ti mupö bo kösö göni ga yaga. Kina bilaka 'ba kanisa pili ti kikali ngi ma na ro bo koma mi doki'di bilaka gbì ti mi meri 'ba do. Kina kpe pili ti mopi ngi tara ziye, 'beyi 'ba bo moto ko go ndobo ko'do 'bi.

XXIV Kina me medi miya 'deni zi koso ye ama ga mi Towatira yayi,

kpe ma kinza ki'dike dɔye de go akiyandi 'beni naga nima ne, ame gbì kiyandi ye de ti oto 'beni nima lijè laki ni kidèki ro do gege 'ba Satani ne. Mi'di akirindi moto de kpe dɔye. XXV Tine wa naga nime kedi ko'doke le'jete ne na 'do könyöke nduwè gomo nbö mileki mako ziye.

XXVI Bo ame ka'da wa 'deni ko'do ako'doko ma nbö komö mi tote mo ti mi'di közi kakpa 'ba do, do kupö pili 'ba dolinjo nime teyi. XXVII Bo ti kedi ti közi kakpa dónni pili ti peri yamo. Bo ti kitiko dónni yaga kozo kete tara. Ame ti kedi gbì kozo közi kakpa ame mo'ja 'deni di zi 'bu ma ne. XXVIII Kina ti mi'di toro bi kezè gbì zi bo mo nima.

XXIX Kina ti, bo ame kedi ti mbili ne i'dike bo kuwö wa naga nime Nyi Koto Laka kiya zi kanisa naga nime ne."

## III

### *Kanisa Ma Saradisi*

I "Ugu kozo a nime te zi malayika 'ba kanisa ma Saradisi.

Ame na ro ndose abo 'ba bo ma Nyi Koto Laka modomoriyö 'ba Boko'ba ti kèlu modomoriyö tonè ga kedi mi közi bo ne. Ndobo ko'do 'be ga mikali 'deni. Mikali 'deni eddi kidèkike roye iyake te kpe gba ti didi miye demba kpe e'be 'deni ka molo ro töku. II Ne tine enyike kindinike yaga kisikike koso ye ama kedi ko'doko 'deni gbì tulöku ne. Römöyi monjo 'deni ako'do 'be ga inza gba njo go komo Boko'ba ma.

III Wa ame ga tonè kiyandi ye timo kuwöke 'deni ne, omerike gomo. Uwöke domo ti 'do kotoke dɔye di mi lende kënyè 'be ga. Jodo kënyike kindinike de yaga ti mako tugu'du ziye kozo bo 'bögo naga tara. Kina inza kikalike saa 'ba tako ma.

IV Ne pele tara èddike ti bilaka 'be moto ga mi Saradisi yayi ame lijè kuturö bonjo ma 'beni ga de mi mando'do ne. Lijè ti kilingere koto to ti bonjo kanmi rónni, römöyi lijè na laka kozo a nime te. V Lijè ame ga ka'da wa 'deni ne ti musu bonjo

kanmi ngi rōnni tara. Kina minza more möyi lijē kpe yaga di mi buku 'ba didi. Ti mumō möyi lijē yaga komō 'bu ma ni ti malayika abo ga, miya te, lijē 'bama na.

<sup>VI</sup> Kina ti, bō ame kēdi ti mbili ne i'dike bo kuwō lende naga nime Nyi Kōto Laka kiya zi kanisa naga nime ne."

### *Kanisa Ma Piladapiya*

<sup>VII</sup> "Ugu kōzo a nime te zi malayika 'ba kanisa ma Piladapiya.

Ame na rō ndose abo 'ba bō ame kōto laka gbī nge rō bō lende kodōro ne. Bo na kinda'ba kōzi kakpa 'ba Dawidi bō dōliņo 'deni. Wa ame bo kunyē kpamo 'deni yaga, bōto urōgō dē kpe teyi. Kina wa ame bo kurōgō kpamo 'deni teyi bōto unyē dē kpe yaga. <sup>VIII</sup> Wa ame ga kēddi ko'dōke ne mikali 'deni, kina mikali 'deni gbī tigo 'be inza mbiri. Ne pele inda'bake lende ma 'deni kitigo kogake kpeye dē gōma. Murōgō kpadōri 'deni yaga ziye rō gbōņō ame bōto mōto kō'bō dē kpe turōgō mo teyi.

<sup>IX</sup> Ne 'bēnni 'ba bōto bō bēti dōtumu 'ba Satani naga nima lijē kēdi kiya rōnni rō Yudayi ne, ti mi'di lijē kako kolōdo bēri kōmōye. Kina ti lijē kikali ngi mō'ō ye. <sup>X</sup> Kina gō ame kogbōke kō'du ki'di ma 'deni kō'bō miye liya ti mi kēddi ne, ti mitata ye ngi di zi gomō lōbu nime kēdi kako dō dōliņo pili tiyōzo bilaka 'ba mi dōyayi ne.

<sup>XI</sup> Kina 'deni mēdi mako gīri nime, ōnyōke nduwē gō wa ame ga kēddi ko'dōke ne kinza bōto mōto kebe ye ra kinda'ba kpa kōzi 'be. <sup>XII</sup> Bō ame ka'da wa 'deni ne ti mō'dō bo rō matikpēri 'ba mi rō lōbu 'ba Bōko'ba ma. Kina bo inza kola gōmo kpe. Ti mugu möyi Bōko'ba ma rō bo ti möyi gawo la'ja 'ba Bōko'ba ma ame kina rō Yerosalema ma la'ja ame kēdi kako bēri di mitorō di zi Bōko'ba ma ne. Kina ti mugu möyi ma, ma la'ja gbī rō bo.

<sup>XIII</sup> Kina ti, bō ame kēdi ti mbili ne i'dike bo kuwō wa naga nime Nyi

Kōto Laka kiya zi kanisa naga nime ne."

### *Kanisa Ma Lodikiya*

<sup>XIV</sup> "Ugu kōzo a nime te zi malayika 'ba kanisa ma Lodikiya.

Ame na rō ndose abo 'ba bō ame rō Amini lende abo nburu rō ma kodōro ne, bo na rō bō dō wa ame ga pili Bōko'ba ko'ba ne. <sup>XV</sup> Mikali ndōbo ko'dō 'be ga 'deni, ēyi dē gbī kina ututu dē gbī. Miya te ti kēddike rō mini ma kōto mōto di bine, <sup>XVI</sup> dēmba kpe ngi rō murē dō riyō, ēyi dē gbī kina ututu dē gbī. Ne gō kō'du mo ti moto'bi ye yaga di kpama.

<sup>XVII</sup> Ebeke tiya mo te, 'Ze 'deni rō mōri ti wa nbanj dileri oto dē kpe.' Dēmba dēne kpe ka ngi rō bō lisa, bō sari komō kōlu rō gō nbululu. <sup>XVIII</sup> Kina me mi'di komō kandi mo 'deni ziye, ako kugōke yamo ma kōbōkōbō ame kilē'di 'deni yaga rō gbagba mo ne di zō 'dō kēddike rō ma laka rō bō mōri. Kina gbī ako kugōke bōņgō kanmi 'dō kolōke rōye kutu'bōke dō laņa 'ba gō nbululu 'be nima timo yaga. Kina gbī ako kugōke wōwō 'ba komō 'dō kodōke kōmōye gō kōpo yaga.

<sup>XIX</sup> Ya ame ga pili mō'ō ne mēdi mamō dōmo modō karama dōmo. Kina ti, i'dike rōye kēdi rō ma kindili, kotōke dōye di mi lende kēnyē. <sup>XX</sup> Uwōke te, ma na me mōro 'deni kpadōri mēdi tukōkō mo. Dō bō mo kuwō dōma kurōgō kpadōri zō ti mōdo ngi mi rō abo moloma monyo akonyo bi kōto ti bo.

<sup>XXI</sup> Bō ame ka'da wa 'deni ne ti mi'di bo koloma tō dō kiti ma gbī kōzo 'bama ame ma'da wa moloma 'deni dō kiti abo 'ba 'bu ma ngila bo ne tara.

<sup>XXII</sup> Kina ti, bō ame kēdi ti mbili ne i'dike bo kuwō wa naga nime Nyi Kōto Laka kiya zi kanisa naga nime ne."

## IV

### *Mitorō*

<sup>I</sup> Di pōtō mo na mombi komō ma mo'ja kpadōri 'ba mitorō kurōgō



'deni yaga ro gböñö. Kina biro tönë muwö dögba kilende zö kapi kozo tototi naga tara ne, iya te, "Ako toro bine 'do mileme wa ame ga kedi ko'do rönni di pötö ame ga ne ziyi."

II Kina Nyi Koto Laka kutu'bö ma ngi, na mo'ja kiti kidëyi 'deni koma ma mitoro yayi ti bo moto koloma 'deni domo. III Bo mo nima koloma do kiti yayi ne romo ese ngi kozo kinë kili'di 'döyi ni ma ti gbëyi ma nbowo naga tara. Kina azumuli ma kuruwö roni toko yoki kiti mo nima öbö ngi kese ro tese kozo kinë biliwa naga tara. IV Kiti ma 'butë riyö domosowo moto ga edi gbi yayi kuru do ama toko teyi. Kina löbu ma 'butë riyö domosowo naga koloma 'deni domo gbi yayi. Bongo 'ba rönni ga me ro ma kanmi, lijë ti agëni 'ba löbu ma ro yamo köbököbö dönni. V Kina toro kunyi ngi nyelo di mi kiti nima kebë ngi kapi ro ma koriki. Pa'do köbö edi bi modomoriyö koma kiti yayi ame kina ro Nyi Koto Laka ma modomoriyö 'ba Boko'ba ne. VI Kina gbi bi ma koma kiti nima yayi inda ngi kozo yöpö mandara naga tara ro ma kilaka kozo 'de'di.

Mo'ja yeri sowo moto ga mi zana yayi kuru do kiti nima. Koma mo ga ötu ngi kpaki kote yida romo pili kebe gomo ga. VII Yeri ma dögba mo kozo tabiyö. Ma mi riyö mo kozo kole sa. Ma mi mota mo koma mo kozo koma bilaka lesi. Kina ma mi sowo mo kozo yagi yiri ma kedi köpu tara. VIII Yeri sowo naga nima pili ti kakala ro modokoto ti koma kote romo kpaki kebe bicä kakala mo ga. Kote kada ti korondo 'beni pili lijë udumö de di bi toba mo kiya te, "Boko'ba tigo do kiteli na koto laka, koto laka, koto laka, bo na ro bo ame kedi 'deni molo di bi tisaki mo nduwë komö giri nime nbö ro nburunburu ne."

IX Kina odo yeri sowo naga nime kedi koba ngala 'ba ro löbu ti lende koro gbi ti yee'di mo 'deni zi bo do kiti nima, bo bo didi ma nburunburu kinza köle de nima tine, X na löbu 'butë riyö domosowo

tönë ga kolodo ngi beri koma bo do kiti nima kilëlu bo bo didi ma nburunburu kinza köle de nima. Lijë u'du agëni 'ba löbu 'beni ga beri koma kiti yayi na lijë kiya te, XI "Nere Boko'ba ze, ni na ko'bo tinda'ba ro löbu ti lende koro gbi ti tigo. Römyö ni na ko'ba wa pili, kina ti ako'doko 'bi na me ko'ba lijë 'do kedi ne."

## V

### *Bö Dö Kiti*

I Tine mo'ja bo do kiti nima kedi ti buku löbu közi bo ma döri, kugu a mo ga 'deni kebe kapa mo ga kpaki riyö, kina kora kpamo 'deni teyi ti 'bona nbö mi modomoriyö. II Kina mo'ja malayika ma ti tigo do kiteli kënyi ngi tuwöwö mo ro ma kembe, iya te, "Ye na ti ko'bo tunyë 'bona naga nime yaga kobenye mi buku nime?"

III Tine boto ma koto moto te inza ame ko'bo tunyë 'bona naga nima yaga kongö mi buku nima, pele di mi bilaka 'ba mitoro ala di mi döyayi bine ala di mi maliti. IV Gö kö'du mo na mudu ngi ro ma kënye römyöi o'ja boto ma koto moto de du te ame ko'bo tunyë 'bona naga nima yaga kongö mi buku nima. V Tine löbu ma koto moto ënyi kiya zö te, "Kinza kudu de, tabiyö 'ba e'be Yuda kupö do kilëbi 'ba nere Dawidi a'da wa 'deni. Bo na ti kunyë 'bona modomoriyö naga nima yaga kongö mi buku nima."

VI Kina mo'ja kamölö 'bo'bi yayi kinda kozo umu 'deni kedi koro mi löngö kiti nima ti yeri sowo naga nima ti löbu 'butë riyö domosowo naga nima. Kazo mo modomoriyö kina koma mo gbi modomoriyö, ame kina ro Nyi Koto Laka modomoriyö 'ba Boko'ba ame koja 'deni kari mi döyayi nime toko ne. VII Kina mongö kamölö 'bo'bi tönë kako ngi kogba buku tönë di döri bo nima koloma do kiti ne.

VIII Kina odo bo kari kogba 'deni tara tine, na yeri sowo tönë ga gbi ti löbu 'butë riyö domosowo tönë

ga kënyī kolodo ngi bēri koma bo. Löbu naga nima me ti tomo kina lijē pili inda'ba lebe yamo ma köbököbö teyi kpaki lo ti a ma kato kele yimo. Omba kina ro motu 'ba bo lende laka 'ba Boko'ba. <sup>X</sup> Kina lijē koloma ngi ro toba ngala la'ja ame kiya te, "Ni na laka ko'bo tinda'ba buku nima kunyē 'boña mo ga yaga, römöyī umu yi 'deni kina me kugö bilaka 'deni ti roma yi ko'de zi Boko'ba di mi do kupö pili ame ga kpamo ro gege ne pili ro go dokomali bilaka. <sup>X</sup> O'do lijē 'deni ro 'ba nere löbu 'ba Boko'ba ro bo akumu toja laja zi Boko'ba ze nime kina lijē ti kēdi ngi ti közi kakpa do doyyayi."

<sup>XI</sup> Kina mongo, muwö biro 'ba malayika ame lijē ngi ro tindi ma kinza kiya konzi ngi ro do kiteli ne ngi. Lijē ako koro kuru do kiti tonē ti yeri sowo tonē ga gbi ti löbu 'butē riyö domosowo tonē ga. <sup>XII</sup> Kina lijē koloma ngi ro toba ngala ro ma kembe, kiya te, "Kamölö 'bo'bi ame kumu 'deni ne na laka ko'bo tinda'ba közi kakpa ti mori ti akikali ti tigo ti lende koro gbi ti ro löbu ti akilēlu."

<sup>XIII</sup> Kina muwö dokomali wa pili ma mitoro ti ma mi doyyayi kpaki ti ma mi maliti ti ma mi mini löbu ni, pili ro go wa ame ga ti didi yimo ne kēdi koba kiya te, "Akilēlu ti lende koro ti ro löbu ti tigo kēdi zi bo ame koloma 'deni do kiti ne gbi zi kamölö 'bo'bi nduwē nbö ro nburunburu."

<sup>XIV</sup> Kina yeri sowo tonē ga kënyī kuti ngi gomo, tēgē, "Amini." Kina löbu ma 'butē riyö domosowo tonē ga kolodo ngi bēri to'do motu.

## VI

### *Kamölö 'Bo'bi*

<sup>I</sup> Kina mongo te kamölö 'bo'bi tonē i'di ngi topepe 'boña ma dogba mo yaga di kpa buku nima ame kora kpamo 'deni timo teyi mi modomoriyö ne. Kina odo bo kopepe ma dogba mo nima 'deni yaga tine, na muwö yeri ma dogba di mi löngö yeri sowo tonē ga kapi

ngi ro ma kembe ti mugu ame kudu kozo toro kapi naga nima tara, iya te, "Ako." <sup>II</sup> Mongo, kina mo'ja kosani kanmi kodo ngi yayi. Bo ma kēki domo ti kanya sagba közi bo, kina ki'di agēni 'ba löbu 'deni do bo, bo kēki 'deni kēdi kari yaga kozo bo aka'da ame kēdi kari 'deni gbi ta'da wa ne.

<sup>III</sup> Kina odo kamölö 'bo'bi kopepe 'boña ma mi riyö mo yaga tine, na muwö yeri ma mi riyö mo ngi kiya te, "Ako." <sup>IV</sup> Kina kosani moto ro ma kasi liyi kodo ngi. Bo ma kēki domo i'di közi kakpa 'deni teyi 'do bo kogba lende këyi yaga di mi doyyayi, tine 'do bo ko'de ro ya na mi doyyayi go bilaka kënyī tupö rönni ro go rönni. Kina mongo te i'di kogba mbele 'deni közi bo.

<sup>V</sup> Kina odo kamölö 'bo'bi kopepe 'boña ma mi mota mo 'deni tine, na muwö yeri ma mi mota mo ngi kiya te, "Ako." Mongo, kina mo'ja kosani kölu kodo 'deni yayi. Bo ma kēki domo inda'ba gbere 'deni közi bo. <sup>VI</sup> Kina muwö a moto ngi kudu kozo mugu bilaka tara, di mi löngö yeri sowo naga nima, kiya te, "Bi gomo 'ba mi kada do koto nge ro akugö nyönyu gbere koto. Kina gbi nge ro akugö mana gbere mota. Tine kinza kirasi ngēri ama ga ro 'ba 'bu ti 'ba akuwē ne dē."

<sup>VII</sup> Kina odo kamölö 'bo'bi kopepe 'boña ma mi sowo mo 'deni yaga tine, na muwö yeri ma mi sowo mo tonē ngi kiya te, "Ako." <sup>VIII</sup> Mongo, kina mo'ja kosani kanmi yowa kodo 'deni yayi. Bo ma kēki domo idēki möyi mo ro Tölē, kina Maliti kēdi kozi 'beni kebe gomo. Kina ki'di közi kakpa 'ba do kapa sowo 'ba doyyayi nime ngi zinni 'do lijē kupö bilaka mo ga yaga ti mbele, ti seyī, ti rok'o ma kako kozo agutupowo naga nima tara, kina gbi ti'di mo 'do kuruku 'ba yi mökö na kupö.

<sup>IX</sup> Kina odo kamölö 'bo'bi nima kopepe 'boña ma mi muyi mo 'deni yaga tine, na mongo te didi 'ba bo lende laka ame ga tonē kupö lijē go

kò'du 'ba Boko'ba gbì gò tuwöwö mo ne ëdì 'deni bīcī bi 'ba akumu 'ba Boko'ba yayi. <sup>X</sup> Kina lijē kēdī kulōrī rō ma kembe, iya te, “Nere Boko'ba, nī ame koto laka gbī rō bō lende kodoro ne. Eddi kola kpa bilaka 'ba mī dōyayi naga nima kunzī n̄bō nyanya ga kinza ma kodo karama dōnnī kpa dokolo roma ze nime ya?”

<sup>XI</sup> Kina koza bōngō kan̄mi ngī me zīnnī rō kotokoto. Kina kileki kiya zīnnī 'dō lijē koda titi mbowa kupō löndö lijē ti lēpī n̄nī mōto ga ame 'dō kupō gbī kozo 'bēnnī tara ne titi.

<sup>XII</sup> Kina mon̄gō te kamölö 'bō'bi nima opepe 'bōja ma mī modokoto mo ngī yaga. Kina kizikizi ma kinza kiya ki'di dōnī ngī. Kada uyī rōnī ngī yaga rō ma kōlu kozo durō 'ba pötö toku. Kina nyepe kuyī rōnī ngī yaga rō ma kasi kozo roma. <sup>XIII</sup> Kina kēlu ni ki'di ngī tilayi bēri di mitoro kozo dokukuru 'ba kēlu ma kana ame kēdī kilayi di zi lili ma kembe ne tara. <sup>XIV</sup> Kina mitoro kukoku rōnī ngī yaga kozo kilaka naga tara. Kina dōku ma löbu naga ti dōotu ni kiyese rōnnī ngī me yaga di bi mo ga ma molo. <sup>XV</sup> Kina rō gō bilaka pili, bō dōyayi ni ti turu ni ti bō dō bō kanya ni ti bō mōri ni ti bō tigo ni kpaki ti bilaka ma laki pili ti atoli ni kusu dōnnī ngī mī tī'börö, mōto ga kebe mī löngö dōku. <sup>XVI</sup> Kina lijē koloma ngī rō topapa dōku löbu ni ti ma titi naga, iya te, “Akoke kila'bake dōze 'dō kutu'bōke ze yaga di kōmō bō ame koloma 'deni dō kitī dō kiteli nime ne. Kina 'dō kutu'bōke ze gbī yaga di zi ya 'ba kamölö 'bō'bi nime. <sup>XVII</sup> Römōyī kada 'ba ya ma dō kiteli 'bēnnī ömō 'deni. Tine yē na ti kō'bō toro kpamo?”

## VII

### *Kupō Yisarele*

<sup>I</sup> Di pötö mo na mo'ja malayika sowo koro 'deni dō kumu sowo 'ba dōliṅo nime pili. Lijē oro 'deni tirakpa kpa lili yaga kinza kome ra kako di mī dō kumu sowo naga nima mī dōyayi ala yöpö ala dō ngērī

ma koto mōto. <sup>II</sup> Kina mon̄gō te malayika mōto ömō ngī kēdī kako di yibi. Bo na ti wa 'ba tugu möyī Boko'ba bō didi. Kina bō kīdēkī malayika ma sowo ma tōnē ga ki'di kōzī kakpa 'ba tirasi dōyayi ni ti yöpö ni yaga 'deni teyi ne ngī rō ma kembe, <sup>III</sup> iya te, “Kinza kirasike dōyayi ala yöpö ala ngērī ni dē titi, tine 'jaa n̄bō dō dugu möyī Boko'ba 'deni kpa dō bō laja ame ga rō 'ba Boko'ba ze ne.”

<sup>IV</sup> Kina muwö tēgē ya ma kugu möyī Boko'ba 'deni kpa dōmo mo ga titētē mo ëdī pili kuluku kpa mota kodo dōmo kuluku 'butē bi 'butē mota dōömu dōomota (144,000). Lijē pili di mī dō kupō ma 'butē dōmoriyō 'ba Yisarele mo tōnē ga. <sup>V</sup> Ugu kuluku 'butē bi 'butē riyō dōmosowo (12,000) di mī kupō Yuda, kuluku 'butē bi 'butē riyō dōmosowo di mī kupō Rubēni, kuluku 'butē bi 'butē riyō dōmosowo di mī kupō Gada, <sup>VI</sup> kuluku 'butē bi 'butē riyō dōmosowo di mī kupō Asera, kuluku 'butē bi 'butē riyō dōmosowo di mī kupō Napatali, kuluku 'butē bi 'butē riyō dōmosowo di mī kupō Manase, <sup>VII</sup> kuluku 'butē bi 'butē riyō dōmosowo di mī kupō Simona, kuluku 'butē bi 'butē riyō dōmosowo di mī kupō Lēwē, kuluku 'butē bi 'butē riyō dōmosowo di mī kupō Yisakara, <sup>VIII</sup> kuluku 'butē bi 'butē riyō dōmosowo di mī kupō Zebolona, kuluku 'butē bi 'butē riyō dōmosowo di mī kupō Yesepa, kuluku 'butē bi 'butē riyō dōmosowo di mī kupō Benyimona.

### *Tindi*

<sup>IX</sup> Di pötö mo na mon̄gō te tindi 'ba bilaka ma kinza kiya ame bōto kō'bō dē titētē mo oro 'deni kōmō kitī gbī kōmō kamölö 'bō'bi tōnē. Tindi naga nima lijē di mī dō kupō bilaka pili 'ba dōliṅo nime ame ga kpamo rō gege ne pili rō gō dokomali bilaka. Lijē 'deni me ti bōngō kan̄mi rōnnī ti mbili mbirō kōzīnnī. <sup>X</sup> Kina lijē kulōrī ngī timo rō ma kembe, kiya te, “Tomō ze di mī tölē nime ako

di zi bo Boko'ba ze ame bo koloma 'deni do kitı ne, kina gbı di zi kamölö 'bo'bi."

XI Tine malayika tönë ga yayı ne ɔɔ 'deni kuru do kitı nima gbı ti löbu tönë ga ti yëri sowo mo tönë ga toko teyi, kina lijë kënyı ngı pili kodi dönnı bërı kotomo kömönnı kómo kitı yayı. Kina lijë kilëlu Boko'ba, XII iya te, "Amini. Akilëlu ti ro löbu ti akikali ti yëe ma mo ti lende koro ti tigo ti tedi ro do kiteli kedı zi bo Boko'ba ze nduwë nbö ro nburunburu. Amini."

XIII Kina löbu ma koto mato kënyı kititi ma, iya te, "Bilaka naga nima ti bongo kanmi rönnı ne lijë yë mo ga na? Kina lijë ako di yala?"

XIV Tine mileki domo zi bo miya te, "Nere, mikali dë. Ni na kikali."

Bo iya te, "Ya naga nime lijë na ro ya ame ga kodo 'deni yaga lowe di mi gomo 'ba közi kasi mbembë 'ba mi doyayi. Kina me lijë kurögö bongo 'benni ga 'deni yaga ko'do kanmi nbowo ti roma 'ba kamölö 'bo'bi. XV Kina me ki'di lijë 'deni kömö kómo kitı 'ba Boko'ba toja laja zi bo mi rö löbu abo yayı kote kada kote korondo. Kina bo mo tönë koloma 'deni do kitı ne ti kutu'bo ro bo ngı ro mbeli dönnı. XVI 'Bö inza kosa rönnı kpe, kina koda mini inza kosa rönnı gbı kpe. Kada kata inza ko'be dönnı kpe ala pele ro amomoti 'ba bi kututu mato o'do lijë dë kpe. XVII Römyı kamölö 'bo'bi ame 'de dongo kitı ne na 'deni ro bo koda lijë. Bo ti kitata lijë koto lijë kpa daa 'ba mini 'ba didi. Kina Boko'ba ti kididi tolo 'deni ngı pili yaga di kömönnı."

## VIII

### Malayika Modomorıyo

I Kina doo kamölö 'bo'bi kopepe 'bona ma mi modomorıyo mo tönë yaga tine na bi kudumo ngı liwo titi di mitoro, koloma ngı yiyo gomo kowo titi mbowa. II Kina mo'ja malayika ma modomorıyo ame ga lijë na kedı koro kómo Boko'ba

ne ngı yayı. Kina kogba tototi modomorıyo ngı koza közinni.

III Kina malayika mato kömö 'ba bo ngı ti kita'ba ma di mi yamo köbököbö 'ba tonma akato kele yimo. Kina bo kako koro ngı ngila bi 'ba akumu na kogba akato kele ngı mbiri ki'di zi bo 'do bo kodo'bo ti motu 'ba bo lende laka ni go bo konma do bi 'ba akumu ma di mi yamo köbököbö nima kómo kitı 'ba Boko'ba yayı ne. IV Kina koto 'ba akato kele nima kanyo ngı kari toro koto ti motu 'ba bo lende laka ni di közi malayika nima kómo Boko'ba. V Kina malayika mo nima kogba kita'ba mo tönë ngı na bo kuzo pa'do ngı lo yimo di do bi 'ba akumu. Kina bo ku'du ngı kako bërı doyayi, na toro kunyi ngı nyelo kebı kapi ro ma koriki, kina kiziki kiyaya doyayi ngı.

### Tototi

VI Kina malayika ma modomorıyo mo tönë ga yayı ti tototi ne kilejo ga rönnı ngı ndo tome mo. VII Malayika ma dogba mo ome tototi ma 'ba bo, na 'de'di ki'di döni ngı ti pa'do kudolo mini ti roma. Kina kodo ngı kako bërı doyayi, na doyayi kilanma ngı genyi kpaki ti ngeri mo ga ti moli ma kunzi mo ga pili.

VIII Malayika ma mi rıyo mo ome tototi ma 'ba bo, na a mato kozo doku löbu tara ame 'deni ro kololo pa'do ne na ku'du ngı mi mini löbu. Kina kuyı mini löbu ngı yaga genyi ro roma. IX Kina wa 'ba mi mini löbu ni kole ngı genyi, sorope löbu ni kitiko ngı genyi yaga.

X Malayika ma mi mota mo ome tototi ma 'ba bo, na kelo löbu mato ki'di döni ngı ro ma köbö kozo pa'do do kali naga tara na kila'ba ngı di mitoro kako bërı mi yöpo ni genyi ti daa ni. XI Möyı kelo mo nima ideki ro Kulumë. Kina mini 'ba mi yöpo ni ti daa ni kuyı rönnı ngı genyi yaga ro ma kata. Kina bilaka kole ngı ro ma kënyë di zi mini nima kata 'deni yaga ne.



<sup>XII</sup> Malayika ma mi sowo mo ome tototi ma 'ba bo, na kokoso kapa 'ba komo kada ni ti nyepe ti kèlu ni ngi gènyiyi yaga 'do kapa lijè ama ga kuyi ronnì yaga ro mandölu. Kina bi kèzè kari ngi gènyiyi ro mandölu gbì ti korondo mo tara.

<sup>XIII</sup> Kina odo mènnyì mongo tine na muwö yagi yiri ngi kokpe mìnì 'deni kèdì köpu kebe mi poli toro ti tulöri ro ma kembe, kiya te, "Wuwu, wuwu, kpe bilaka 'ba doyyayi, ti kèdì ro gomö ma kënyè ro do kiteli ziye odo koso malayika ma mota naga nime kome mi tototi ma 'bènni ga."

## IX

### Mömi

<sup>I</sup> Malayika ma mi muyi mo ome tototi ma 'ba bo kina mo'ja kèlu moto ngi kila 'ba 'deni bëri mi doyyayi di mitoro. Kina kogba mapata 'ba tunyè kpa gö kalo kinza kota bicì mo dè tönè ngi ki'di zi bo. <sup>II</sup> Kina odo bo kari kunyè kpamo 'deni tine na kötu kanyo ngi di yimo kozo kötu 'ba lindi naga tara, kiyölu komo kada ngi komo poli kölu yaga kozo mandölu. <sup>III</sup> Kina mömi kodo ngi di mi kötu nima nati kako mi doyyayi. Kina ki'di tigo ma kozo 'ba nyi naga nima tara ngi zinni. <sup>IV</sup> Tine ose zinni kinza lijè ko'do oto dè zi moli ni ti a ma kunzi naga ti ngèri ni, bilaka lesi ame ga kinza möyi Boko'ba kpa domo ne na nge 'do lijè kozi gomo. <sup>V</sup> I'di tigo 'ba tupö bilaka naga nima dè zinni, tine 'do ti'di mo nge kononji tara nbö ko'do nyepe muyi. To'ö mo kozo 'ba nyi ma ko'be bilaka. <sup>VI</sup> Kina mi kada mo naga nima bilaka ti koma go tolè tine inza ko'ja. Bilaka ti kiteri tolè, tine tolè ti kirija è'bèni gbiringili bito to ne ga di zinni.

<sup>VII</sup> Mömi mo naga nima ngi kozo kosani ame kiyija 'deni ndö tari kpa ya ne. Lijè ti a moto ga dönni kozo agènjì yamo köbököbö tara, kömönni o'de komo bilaka lesi. <sup>VIII</sup> Sunè 'ba ronnì idakpa kozo sunè 'ba do 'ja tara, kilinba kpènni kozo kilinba kpa tabiyö. <sup>IX</sup> Lijè ti a

moto kozo makèti yamo tara kpa dongo'do lijè. Biro kakala lijè èbi kozo biro aribiya 'ba ya ma konzi ame kosani mo ga kèdì koto 'deni tari kpa ya ne tara. <sup>X</sup> Lijè èdì ti do giliti ti 'dì teyi kozo 'ba nyi naga nima tara. Do giliti lijè nima na tigo 'bènni 'ba ti'di bilaka kononji nyepe muyi tönè kèdì teyi. <sup>XI</sup> Lijè èdì gbì ti bo dönni, bo na ro malayika 'ba Satani ro bo do gö kalo kinza kota bicì mo dè tönè. Möyi bo ma ro kpa Yudayi idèki ro Abadono kina ma ro kpa Giriki idèki ro Apolono, ame 'jo 'ba lende mo tégè, "Bo tote do."

<sup>XII</sup> Gomö ma dogba oya 'deni tine ola koso mo gba riyo 'do kako.

<sup>XIII</sup> Malayika ma mi modokoto mo ome tototi ma 'ba bo, kina muwö biro kudu ngi kako di do kumu sowo 'ba bi 'ba akumu ko'ba di mi yamo köbököbö tönè komo Boko'ba yayi ne. <sup>XIV</sup> Biro nima ilende zi malayika ma mi modokoto nima ti tototi ne, iya te, "Ope do malayika sowo 'ba Satani tönè ga koboso lijè 'deni kpa yöpö do kilèbi 'ba Epurate ne."

<sup>XV</sup> Kina kope do malayika tönè ga kikeki lijè 'deni le ndö yayi toda do saa nima, kada nima ti nyepe nima ti koo nima ne ngi, 'do tupö bilaka yaga gènyiyi. <sup>XVI</sup> Kina muwö tégè worota mo ga ame ki'di 'deni ndö yayi ne èdì pili kuluku kpa sowo bi 'butè mota domoriyo (200,000,000). <sup>XVII</sup> Kosani naga nima ti bilaka ma kèki domo mo ga ma mo'ja di mi nyi ma nima inda kozo a nime te. Makèti yamo 'ba kpa dongo'do lijè ro ma kasi liyi ro ma kese gbì ro dömi'bö'bö. Kosani mo ga domo kozo do tabiyö tara. Kina pa'do ni ti kötu ti kulugbi döku ma kèdì kilanma kodo ngi di kpènni. <sup>XVIII</sup> Kina a mota naga nime kodo di kpènni ne kote do bilaka ngi gènyiyi. <sup>XIX</sup> Bi 'ba tigo 'ba kosani naga nima na ro kpamo ti do giliti mo ga. Römöyi do giliti lijè ngi kozo murè tara ti do teyi toga bilaka timo.

<sup>XX</sup> Tine koso bilaka lesi ame ga komo di kpa gomö löbu naga nime

kupö lijë dë ne, oto dönni dë ma koto te di mi ndobo ko'do 'bënni ga. Lijë ola go tulömu kpënni zi akoro 'bënni ga dë. Kina gbi ti akoro 'bënni ga ame lijë kilejo di mi yamo ma köbököbö, di mi siteri, ti mato ga ma kose ro ngëri ni ti doku ni ame ga pili kongö bi dë, kilende dë, kilingere dë gbi yo ne, lijë ola go tulömu kpënni teyi dë koto te. **XXI** Lijë oto dönni dë gbi koto te di mi ako'do kënyë 'bënni naga nima, di mi tedi ro bo közi roma, di mi tata, di mi yeri gbi di mi 'bögö.

## X

### *Malayika Ti Buku Titi*

**I** Kina mo'ja malayika ma do kiteli mato ngi kedii kako beri di mitoro. Poli utu'bö ro bo toko teyi ti azumuli kebe bi do bo toro. Komo bo öbö kozo kada tara. Ndi bo ga kozo ngoriya naga nima tara tine ro pa'do. **II** Bo edi ti buku titi mato közi bo yimo ro ma kitenye. Kina bo kutë ndi bo ma dori ngi mi mini löbu, tine ma gali mi doyayi. **III** Kina bo kënyi kulöri ro ma kembe kozo biro mugu tabiyö naga nima tara. Kina odo bo kulöri 'deni tara tine na biro toro kapi ma modomoriyö tonë ga kilende ngi.

**IV** Kina odo toro kapi naga nima kilende 'deni tine miteri tugu mo. Tine na muwö biro ngi di mitoro, iya te, "Utu'bö kpa lende naga nima toro kapi naga nima kedii kiya ne beri, kinza kugu dë."

**V** Kina malayika mo tonë mo'ja kedii koro yayi ndimo ma koto mi mini löbu mato mi doyayi ne kombi közi bo ma dori ngi mitoro to'do lömu. **VI** Kina bo kulömu ro bo ngi ti Boko'ba bo ame kö'bö 'ba bo ro nburunburu ne, bo ko'ba mitoro ni ti doyayi ni ti mini löbu ni kpaki ti wa ame ga yimo ne, bo iya te, "Kola gomo dë kpe kigabi. **VII** Tine mi kada mo to nima malayika ma mi modomoriyö mo kedii kome tototi ma 'ba bo ne na 'do ko'do wa 'ba Boko'ba ame ga molo ro ma kusu ne

ngi ko kozo ame bo kuwöwö 'deni molo zi bo laja abo ga bo kumë lende ni ne."

**VIII** Kina muwö biro tonë 'böwu kilende zö di mitoro, iya te, "Ari kogba buku nima yimo ro ma kitenye ne di közi malayika nima kedii koro ndimo ma koto mi mini löbu mato mi doyayi ne."

**IX** Kina mari ngi zi malayika nima mititi 'do bo ki'di buku titi nima zö. Bo iya te, "Me, ogba konyo. Ti kuyi miyi ro ma ko'ba'ba, ne di kpëyi ti kindili kozo tagi."

**X** Kina mogba buku titi tonë ngi di közi malayika nima na monyo ngi. Tine di kpama indili ngi kozo tagi tara, kina odo monyo 'deni yayi tine na yimö kuyi roni ngi ro ma ko'ba'ba. **XI** Kina kilende zö iya te, "Tine ti kumë lende gbi go kö'du 'ba bilaka do kupö ma konzi ame ga kpamo ga ro gege ne gbi ti bo dolijo ni."

## XI

### *Bo Laja Ma Riyö*

**I** Kina ki'di peri kulöru ngi zö kozo a 'ba tiyari wa naga nima tara. Kina kose gomo zö, iya te, "Ari kiyari ro löbu 'ba Boko'ba gbi ti bi 'ba akumu mo. Kina 'do kitete bilaka mo ga ame kedii kumötu yimo yayi ne. **II** Tine kinza kiyari reki ma yaga mo nima dë, ola. Römöyi i'di 'deni zi bo löwö. Lijë ti koloma nbö nyepe 'butë sowö domoriyö mi gawo koto laka nime tirasi mo yaga. **III** Tine ti mi'di tigo zi bo laja ma riyö ma ga kina lijë ti kusu bongö 'ba mono rönni lijë kari tiya laja 'ba Boko'ba nbö nyepe 'butë sowö domoriyö."

**IV** Bo laja riyö naga nima lijë na ro ngëri riyö 'ba 'bu ti lamba riyö tonë ga kedii koro koma nere Boko'ba bo doyayi yayi ne. **V** Odo boto ko'doko tako ro ya tosa rönni te, na pa'do kodo ngi di kpënni kote do bo ya mo to ne naga nima yaga. Boto ame ko'doko to'do a ma kënyë zinni ne oloma ngi nduwë ro tolë kozo a nime te. **VI** Ya naga nime edi ti tigo

'ba 'do tora kɔmɔ pɔli liyɔ teyi kinza tɔrɔ ka'di ra mi dɔyayi mi kada ma lijɛ kɛdi tiya laja nima. Kina lijɛ ɛdi gbɛ ti tigo 'ba tuyi mini timo rɔ roma kina gbɛ to'de dɔkomali sɛyi ma kɛnyɛ naga kako mi dɔyayi kɔzɔ a ma lijɛ ko'dɔkɔ tara.

<sup>VII</sup> Tine ɔɔ lijɛ kote tiya lende 'bɛnni nime 'deni, na kuruku mɔtɔ ti kɔɔɔ ngi di mi gɔ kalo kinza kota bicɛ mo dɛ tɔnɛ ko'dɔ ya tinni ka'da lijɛ kupɔ yaga. <sup>VIII</sup> Tɔku lijɛ ti koloma yaga mi gawo dɔ kilɛbi ame mɔyi mo ga ma kidɛki rɔ dɔngala rɔ Sodomoni ti Ezipeto ne. Gawo nime na gbɛ kutɔti nɛre 'bɛnni yimo. <sup>IX</sup> Mi tɔ'dɔ dɔ mota ti dɔmo teyi bilaka di mi dɔ kupɔ pili ame ga kpamo rɔ gege ne pili rɔ gɔ dɔkomali bilaka ti kebe tɔngɛngɛ tɔku lijɛ kota gɔmo kinza kusu dɛ. <sup>X</sup> Bilaka 'ba dɔyayi ti kogora gɔnni ko'dɔ nɛbele mo ti toja kpa kɔzi rɔ gɔ rɔnni. Rɔmɔyi ya riyo naga nime i'di bilaka 'ba dɔliɔ nime 'deni kɔɔɔni kɛnyɛ.

<sup>XI</sup> Tine di pɔtɔ tɔ'dɔ dɔ mota ti dɔmo teyi na lili 'ba didi kako ngi di zi Bɔko'ba kɔɔɔ mi ya riyo tɔnɛ ga. Kina lijɛ kɛnyɛ ngi kɔrɔ tɔrɔ na tikere ma kinza kiya kinda'ba ya ame ga pili ko'ja lijɛ ne ngi. <sup>XII</sup> Kina lijɛ kuwɔ birɔ kudu ngi rɔ ma kembe di mitɔrɔ kilende zinni, iya te, "Akoke tɔrɔ bine." Na lijɛ kari ngi ti pɔli mitɔrɔ bɔ ya 'bɛnni tɔnɛ ga kɛdi kɔngɔ gɔnni ngi nyanɔwo.

<sup>XIII</sup> Mi saa mo nima na kizikizi ma kembe ki'di dɔni ngi. Kina kapa ma 'butɛ 'ba gawo nima kulɔru ngi yaga. Kina kizikizi nima kupɔ bilaka ma kuluku 'butɛ bi 'butɛ dɔmosowɔ (7,000) ngi, na kɔɔ tikere ngi mi kɔzɔ ma kɔmɔ mo ga kebe tubi gɔ lɔbu 'ba Bɔko'ba 'ba mitɔrɔ.

<sup>XIV</sup> Gomɔ ma riyo mo oya 'deni, tine ola 'deni 'bato rɔ ma mi mota mo nati 'dɔ kako giri naga nime.

### *Tɔrɔ Kapi*

<sup>XV</sup> Malayika ma mi modɔmoriyɔ mo ome tɔtɔti ma 'ba bo, na birɔ 'ba ya mɔtɔ ga kudu ngi rɔ ma kembe di mitɔrɔ, iya te, "Dɔliɔ nime ɛdi

'deni mi kɔmɔ kɔzi nɛre Bɔko'ba ze lijɛ ti Kurisitɔ abo. Kina bo ti koloma ngi kɔ'bɔ ti kɔzi kakpa 'ba dɔmo nduwɛ rɔ nɛburunburu."

<sup>XVI</sup> Kina lɔbu 'butɛ riyo dɔmosowɔ mo tɔnɛ ga koloma dɔ kitɛ 'bɛnni ga kɔmɔ Bɔko'ba yayi ne kɛnyɛ ga ngi kodi dɔnni bɛri kotomo kɔmɔnni tilɛlu Bɔko'ba, <sup>XVII</sup> iya te, "Dilɛlu yi ni nɛre Bɔko'ba tigo dɔ kiteli ni ame kɛdi 'deni mɔlo di bi tisaki mo nduwɛ kɔmɔ giri nime ne. Rɔmɔyi inda'ba tigo dɔ kiteli 'bi 'deni kisaki 'deni tɛdi rɔ nɛre 'ba dɔmo. <sup>XVIII</sup> Dɔ kupɔ ame ga kikali yi Bɔko'ba dɛ ne yimo ti kata rɔyi rɔmɔyi kada 'ba ya 'bi ɔmɔ 'deni, kada 'ba to'dɔ burɛ 'ba tɔku ni. Kada 'ba 'dɔ ti'di kpa kɔzi zi bɔ laja 'bi ga bɔ kumɛ lende ni na 'deni kina gbɛ zi bɔ lende laka ni ti ya ame ga koro mɔyi yi ne, ma titi kpaki ti ma lɔbu. Kada mo ɔmɔ 'deni 'dɔ tote dɔ bɔ kirasi mi dɔyayi tɔnɛ ga yaga."

<sup>XIX</sup> Kina kpa rɔ lɔbu 'ba Bɔko'ba ame mitɔrɔ ne kurɔgɔ rɔni ngi yaga rɔ gbɔnɔ, kina ko'ja sandu 'ba lɔmu 'ba Bɔko'ba ngi kɛdi mi rɔ lɔbu nima yayi. Kina tɔrɔ kɛbi ngi kunyi kapi rɔ ma koriki, kina kizikizi ti 'dɛ'di ma kinza kiya ki'di dɔni ngi.

## **XII**

### *Marɔngo Ni Ti 'Ja Mɔtɔ*

<sup>I</sup> Kina sɛgɛ 'ba wa ma kinza kiya kɔɔɔ ngi mitɔrɔ. 'Ja mɔtɔ bɔngɔ 'ba rɔmo rɔ kada ti nyɛpe ndini bɛri. Agɛni 'ba dɔni kɛlu 'ba dɔmo nɔbɔ 'butɛ dɔmoriyɔ. <sup>II</sup> Lɔko rɔ ma kɔmɔ kindasi 'deni ngi ngɔsi 'dɔ kɔyɔ. Kina lɔko kɛnyɛ ngi tome kuwu di zi tɔ'ɔ 'ba kole. <sup>III</sup> Kina sɛgɛ mɔtɔ kɔɔɔ ngi gbɛ mitɔrɔ, kogba marɔngo kasi mɔtɔ dɔmo modɔmoriyɔ kpaki ti agɛni teyi, kazo dɔmo nɔbɔ 'butɛ. <sup>IV</sup> Kina bo kona kɛlu ngi gɛniyi di mitɔrɔ ti dɔ giliti bo ku'du bɛri mi dɔyayi. Bo ari kɔrɔ kɔmɔ 'ja tɔnɛ kɛdi ko'dɔ tɔyɔ ne, rɔmɔyi 'dɔ ɔɔ lɔko kɔyɔ yɔ gɔ bo kindiyɔ kole mo ngi. <sup>V</sup> Lɔko ɔyɔ rɔ kole botoni rɔ nɛre bɔ dɔ bilaka pili ame 'dɔ bo

koloma rɔ bɔ dɔmo pili ti pɛrɪ yamo ne. Kina kolɔ kole 'bɛnɪ tɔnɛ nɔɣɪ kari mɪtɔrɔ zi Bɔko'ba kɔmɔ kitɪ abo. <sup>VI</sup> Kina 'ja tɔnɛ kiraɲa nɔɣɪ kari yɪ mɔkɔ gɔ bi ame Bɔko'ba kileɲo 'deni zini 'dɔ kɔɲɔ gɔni di teyi nɔbɔ nyepe 'butɛ sowɔ dɔmoriyɔ ne.

<sup>VII</sup> Kina ya kila'ba nɔɣɪ mɪtɔrɔ. Mayikolo ame rɔ lɔbu 'ba dɔ malayika 'ba Bɔko'ba ne ti malayika ma 'ba bo ga ota kpɛnnɪ nɔɣɪ rɔ ya ti maroɲɔ tɔnɛ gbɪ ti malayika ma 'ba bo ga. <sup>VIII</sup> Tine maroɲɔ nima itigɔ dɛ laka, kina ka'da bo nɔɣɪ ti malayika ma 'ba bo ga, koga lijɛ nɔɣɪ gɔ lijɛ koloma dɛ kpe mɪtɔrɔ. <sup>IX</sup> Kina kitɪɲi kogba maroɲɔ bulɔbu murɛ Satani bɔ susu tɔnɛ nɔɣɪ bɛrɪ mɪ dɔyayi kpaki ti malayika mo ga. Bɔ susu tɔnɛ kɛdɪ ki'di bilaka 'ba dɔyayi pili kɔɔ yaga di mɪ kɔri 'ba Bɔko'ba ne, bo na.

<sup>X</sup> Kina muwɔ birɔ kudu nɔɣɪ rɔ ma kembe di mɪtɔrɔ, iya te, "Kɔnyɪ ɔmɔ 'deni di zi Bɔko'ba ze. Kina tigo ti nɛre lɔbu abo ɔmɔ 'deni gbɪ ti kɔzi kakpa 'ba Kurisitɔ abo. Rɔmɔyɪ bɔ susu tɔnɛ kɔ'bɔ tususu lɛpɪ ze ga kote kada kote korɔndɔ zi Bɔko'ba ne, bo inza kpe itɪɲi bo 'deni bɛrɪ. <sup>XI</sup> Lijɛ a'da bo 'deni ti roma kamɔlɔ 'bɔ'bi gbɪ ti lende kodɔrɔ ame lijɛ kuwɔwɔ 'deni ne. Lijɛ ilaɲa gɔ didi nni 'deni 'dɔ tɔlɛ. <sup>XII</sup> Kina ti, kpe mɪtɔrɔ ni iliyake ti, ti ya ame ga pili yɪmo ne. Ne bu'bu ma lɔbu ziye dɔyayi ni kpe ti mini lɔbu rɔmɔyɪ bɔ susu tɔnɛ ari 'deni bɛrɪ ziye yayi. Bo ɛdɪ kɔ'bɔ nɔɣɪ lɔ ti mɪ kata rɔmɔyɪ bo ikali kada abo gɔmo ɔwɔ dɛ."

<sup>XIII</sup> Kina ɔdɔ maroɲɔ tɔnɛ bo kɔɲɔ kitɪɲi bo 'deni mɪ dɔyayi tara tine, na bo ki'di nɔɣɪ toga gɔ 'ja tɔnɛ kɔyɔ kole bɔtɔni nima ne. <sup>XIV</sup> Tine onzo kakala 'ja nima nɔɣɪ kɔɔ 'ba yagi yiri naga nima tara 'dɔ lɔko kɔpu timo kari mɪ gɔ bi 'bɛnɪ tɔnɛ kileɲo 'deni zini yɪ mɔkɔ ne. Kina 'dɔ kɔɲɔ gɔni di yayi nduwɛ nɔbɔ nyepe 'butɛ sowɔ dɔmoriyɔ kitata lɔko di zi maroɲɔ nima.

<sup>XV</sup> Kina ɔdɔ maroɲɔ kɔɲɔ 'ja nima 'deni kɔpu tara tine, na bo kitɛ'dɛ mini nɔɣɪ di kpa bo 'dɔ koso dɔ 'ja nima yaga. <sup>XVI</sup> Tine yayi okɔnyɪ 'ja nima nɔɣɪ. Yayi obe kpɛnɪ nɔɣɪ na kindiyɔ mini tɔnɛ maroɲɔ nima kɛdɪ kitɛ'dɛ ne nɔɣɪ pili. <sup>XVII</sup> Kina mɪ maroɲɔ tɔnɛ kata nɔɣɪ kɔɔ ɔtɔ tɔ ne rɔ 'ja nima. Kina bo kapo nɔɣɪ kari to'dɔ ya ti kɔɔ dɔ kupɔ 'ja nima ame ga rɔ bɔ ki'di dɔnnɪ gɔ kɔ'du ki'di 'ba Bɔko'ba ne, kina gbɪ ti ame ga pili kinda'ba laja laka kodɔrɔ 'ba Yɛsu nime. <sup>XVIII</sup> Kina bo kari kɔrɔ nɔɣɪ dɔ yayi lida 'ba kpa mini lɔbu.

## XIII

### *Kuruku Di Mi Mini Lɔbu*

<sup>I</sup> Kina mɔɲɔ te kuruku mɔtɔ ɔdɔ nɔɣɪ di mɪ mini lɔbu, dɔmo modɔmoriyɔ kazo dɔmo 'butɛ 'dɔ kpaki ti agɛɲi teyi. Dɔmo ga pili rɔ gɔmo ti akugu teyi rɔ mɔyɪ ti'ja 'ba rɔ Bɔko'ba. <sup>II</sup> Kuruku mo nima mo'ja ne o'de rɔni ti kagba tine ndimo ga kɔɔ ndi aɲburuku tara, kina kpamo kɔɔ kpa tabiyɔ. Kina maroɲɔ ki'di tigo abo ti kitɪ ti kɔzi kakpa ma dɔ kiteli nɔɣɪ zi kuruku nima. <sup>III</sup> Dɔmo ma kɔtɔ inda kɔɔ kogba wɛtɔ ame 'dɔ kupɔ nɔɣɪ yaga ne ɛdɪ teyi, tine wɛtɔ mo andi 'deni. Lende abo igayi bilaka 'ba mɪ dɔliɲɔ nime nɔɣɪ pili kina kɔsɔ nɔɣɪ gɔ bo. <sup>IV</sup> Kina bilaka koloma nɔɣɪ tilɛlu maroɲɔ rɔmɔyɪ bo na ki'di kɔzi kakpa zi kuruku nima. Kina lijɛ koloma gbɪ tilɛlu kuruku nima, iya te, "Yɛ na ti kɛdɪ kɔɔ kuruku nime? Yɛ na ti kɔ'bo to'dɔ ya ti bo?"

<sup>V</sup> I'di lende mɔtɔ ga nɔɣɪ kpa kuruku nima tiya mo ame rɔ 'ba dɔ kombi ni ti ti'ja 'ba rɔ Bɔko'ba 'dɔ to'dɔ mo nɔbɔ nyepe 'butɛ sowɔ dɔmoriyɔ. <sup>VI</sup> Kina bo kebe nɔɣɪ titi'ja Bɔko'ba tɔɲɔɲɔ mɔyɪ mo ti bi 'ba loma mo ga kpaki ti ya ame ga kɛdɪ koloma mɪtɔrɔ ne. <sup>VII</sup> I'di kɔzi kakpa 'deni zi bo 'dɔ bo kɔ'dɔ ya ti bɔ lende laka ni gɔ bo ka'da lijɛ. Kina ki'di kɔzi kakpa nɔɣɪ zi bo dɔ, dɔ kupɔ



bilaka pili 'ba doliᅇo nime ame ga kpamo rɔ gege ne rɔ gɔ dɔkomali bilaka pili. <sup>VIII</sup> Rɔ gɔ dɔ kupɔ bilaka lesi pili 'ba mi doliᅇo nime ti kɛnyi tilɛlu kuruku nime. Tine ya ame ga ᅇge kugu mɔyi mo 'deni mɔlo gba kinza ko'ba doliᅇo nime dɛ mi buku 'ba didi ne na ti kilɛlu bo dɛ. Ame na rɔ buku 'ba didi 'ba kamɔlɔ 'bɔ'bi ame kumu 'deni ne.

<sup>IX</sup> Bɔ ame kɛdi ti mbili i'dike bo kuwɔ lende nime.

<sup>X</sup> Bɔ mɔto ɔdɔ ki'di 'bɛyi 'deni 'dɔ kinda'ba yi mi ya, ti kinda'ba yi ᅇgi. Bɔ mɔto ɔdɔ ki'di 'bɛyi 'deni 'dɔ kupɔ yi ti mbele, ti kupɔ yi ᅇgi.

Lende nime uwɔwɔ 'deni 'dɔ bɔ lende laka ni kɔ'bɔ ti'di dɔnni gɔ lende 'ba Bɔko'ba ti mi kɛddi.

#### *Kuruku Di Mi Yayi*

<sup>XI</sup> Di pɔtɔ mo 'deni tine na mo'ja kuruku mɔto kɔdɔ ᅇgi yaga di mi yayi, kazo dɔmo riyo kɔzɔ 'ba kamɔlɔ tara. Tine bo ilende za 'bɔwu kɔzɔ maroᅇgo. <sup>XII</sup> Kina bo ki'di ᅇgi to'dɔ wa ame ga pili rɔ 'ba kɔzi kakpa 'ba kuruku ma dɔgba tɔnɛ. Kina bo ki'di dɔyayi nime ti bilaka mo ga pili ᅇgi kebe tilɛlu kuruku ma dɔgba mo tɔnɛ kogba wɛtɔ mo kandi 'deni ne. <sup>XIII</sup> Kina bo kebe ᅇgi to'dɔ gɔ kɔto ma kinza kiya naga, mɔto ga bo i'di pa'do kako bɛri di mitɔrɔ di kɔmɔ bilaka pili te ko'ja. <sup>XIV</sup> Kina bo kindɛndɛ bilaka 'ba dɔyayi ᅇgi ti lende lɔbu naga nime bo ko'dɔ ti kɔzi kakpa 'ba kuruku ma dɔgba mo tɔnɛ ne. Bo i'di lijɛ ko'ba akoro 'dɔ toro kuruku mo tɔnɛ koga wɛtɔ pa dɔmo ti mbele tine kɛnyi kɔmɔ 'biri ne. <sup>XV</sup> I'di tigo mo ᅇgi zi bo 'dɔ bo ki'di tawo mi akoro nima gɔ kɛnyi tilende 'dɔ ki'di kupɔ ya ame ga pili ko'dɔkɔ tilɛlu mo dɛ ne yaga. <sup>XVI</sup> Kina bo kutɔri bilaka pili ᅇgi gbɛ 'dɔ kugu mɔyi bo dɔ kɔnyɔ mo ga ma dɔri mɔto ga kpa dɔmo. Bo utɔri lɔbu ni ti ya ma laki ni, bɔ lisa ni ti bɔ mɔri, bɔ liᅇo ni ti atɔli ni ᅇgi pili 'dɔ ko'dɔ a nime. <sup>XVII</sup> Tɛgɛ bilaka ame kinza kugu mɔyi bo ala akitɛtɛ abo rɔmo ne gɔ kugɔ ndɔgɔ dɛ.

<sup>XVIII</sup> Ame i'di 'deni toma akikali timo. Bɔ ame rɔ bɔ akikali ne bɔ kokɔkɔ 'jɔ 'ba akitɛtɛ nime. Rɔmɔyi akitɛtɛ nima kuluku 'butɛ dɔɔmota kɔdɔ dɔmo 'butɛ dɔɔmu dɔɔkɔto (666) teyi nima tɛgɛ mɔyi kuruku nima rɔ mɔyi bilaka lesi.

## **XIV**

### *Kamɔlɔ 'Bɔ'bi Dɔ Dɔku 'Ba Ziyona*

<sup>I</sup> Kina ɔdɔ moᅇgo tine mo'ja kamɔlɔ 'bɔ'bi 'deni ᅇgi kɛdi kɔrɔ kɔmɔ ma yayi dɔ dɔku 'ba Ziyona, ya ma kuluku kpa mota kɔdɔ dɔmo kuluku 'butɛ bi 'butɛ mota dɔɔmu dɔɔmota (144,000) tɔnɛ ga kɛdi ti mɔyi bo gbɛ ti mɔyi 'bu bo rɔ ma kugu kpa dɔnni ne na ti bo yayi. <sup>II</sup> Kina muwɔ birɔ kudu ᅇgi di mitɔrɔ kɔzɔ birɔ mini kɔlo naga tara, kɔzɔ birɔ tɔrɔ kapi ame rɔ ma kembe rɔ ma koriki ne. Birɔ nima muwɔ ne udu kɔzɔ birɔ tɔmo ma konzi ame bɔ komba mo ga kɛdi tomba mo ne tara. <sup>III</sup> Lijɛ ya ma ti kamɔlɔ 'bɔ'bi naga nima na kɛdi koba ᅇgala la'ja kɔmɔ kitɛ 'ba Bɔko'ba yayi kɔmɔ yɛri sowo tɔnɛ ga ti lɔbu mo tɔnɛ ga. Bɔto mɔto ɔ'bɔ dɛ tikali ᅇgala nime tine ᅇge rɔ lijɛ ya ma kuluku kpa mota kɔdɔ dɔmo kuluku 'butɛ bi 'butɛ mota dɔɔmu dɔɔmota (144,000) ame ga kutɛ gɔnni 'deni di mi dɔyayi ne. <sup>IV</sup> Lijɛ nime na rɔ ya ame ga konyɔnyɔ rɔnni dɛ mi yɛri ti 'ja ne, kina me lijɛ kogbɔ rɔnni 'deni kɔ'bɔ rɔ ma kɔpɔ. Lijɛ ɔsɔ 'deni nduwɛ gɔ kamɔlɔ 'bɔ'bi mi bi ame ga pili bo kari teyi. Lijɛ na rɔ ame ga kutɛ gɔnni 'deni di mi lɔᅇgɔ bilaka lesi 'ba doliᅇo nime ki'di lijɛ 'deni rɔ kpa kɔzi ma laka zi Bɔko'ba ni ti kamɔlɔ 'bɔ'bi ne. <sup>V</sup> O'ja a mɔto rɔ bɛti dɛ di kpɛnni, lijɛ 'bɛnni ᅇgi lipo kinza bi ᅇgɔrɔ rɔnni.

### *Malayika Mota*

<sup>VI</sup> Kina mo'ja malayika mɔto kokpe mini 'deni ᅇgi kɛdi kɔpu kebe mi poli tɔrɔ. Bo ɛdi ti laja laka 'ba Bɔko'ba ma ᅇburuᅇburu tuwɔwɔ mo zi bilaka pili ame ga kɛdi koloma

mī dɔyayi ne, rɔ ɔ dɔ kupɔ bilaka pili ame ga kpamo rɔ gege ne pili rɔ ɔ dɔkomali bilaka. <sup>VII</sup> Bo iya rɔ ma kembe, tɛgɛ, “Ereke Bɔko'ba, i'dike rɔ lɔbu kɛdɪ zi bo rɔmɔyɪ kada 'ba burɛ abo ɔmɔ 'deni. Umɔtuke bo bɔ ko'ba mitorɔ ni ti dɔyayi ti mini lɔbu gbɪ ti daa ni.”

<sup>VIII</sup> Malayika ma mī riyɔ mo ozi gbɪ ɔ ma dɔgba nima, kiya te, “Gawo 'ba Babele dɔ kilɛbɪ tɔnɛ ki'di dɔ kupɔ pili kuwɛ layi kata 'ba yɛrɪ 'bɛnɪ tɔnɛ ne, inza kpe, lɔko ulɔru 'deni.”

<sup>IX</sup> Malayika ma mī mota mo ozi gbɪ ɔ ya ama ga, kuwɔwɔ rɔ ma kembe, iya te, “Bɔ ame kilɛlu kuruku nima ti akoro mo kugu mɔyɪ mo kpa dɔnɪ ala dɔ kɔnyɔ nɪ ne, <sup>X</sup> bo ti kinene ya kututu 'ba Bɔko'ba nime koti 'deni rɔ ma kata lɔwɔ mī kɔsu 'ba ya abo ne ɔgɪ. Ti ki'di bɔ mo ɔgɪ tɔɔɔɔnɪ mī pa'do ti kulugbɪ dɔku ma kɛdɪ kilanma di kɔmɔ malayika kɔtɔ laka ni te ti kamɔlɔ 'bɔ'bi. <sup>XI</sup> Ti kɔtu 'ba aɔɔɔnɪ 'bɛnɪ nima kanyo ɔgɪ nduwɛ ɔbɔ rɔ ɔburunburu. Bɔ kumɔtu kuruku ni ti akoro mo, ti ma ti mɔyɪ mo rɔ bo nima, lijɛ 'bɛnɪ rɔ kindawo inza zɪnnɪ kote kada kote korɔndɔ.”

<sup>XII</sup> Ame uwɔwɔ rɔnɪ 'deni 'dɔ ki'di bɔ lende laka ni kɔ'bɔ ti mī kɛddɪ, lijɛ ame ga kuwɔ dɔ kɔ'du ki'di 'ba Bɔko'ba 'deni lijɛ kɔ'bɔ ti'di dɔnnɪ ɔ lende 'ba Yɛsu ne.

<sup>XIII</sup> Kina muwɔ birɔ kudu di mitorɔ, iya te, “Ugu kɔzɔ a nime te. Ya ame ga kisaki di mī kada nime tɔne kɛdɪ kɔlɛ mī laja 'ba Kurisito ne na laka.”

Nyɪ Kɔtɔ Laka iya te, “Yɛɛ, rɔ ma laka lijɛ ti kindawo rɔnnɪ 'deni ɔgɪ di mī ndɔbɔ lɔbu 'bɛnɪ naga nime. Rɔmɔyɪ kpa kɔzɪ 'ba ndɔbɔ laka 'bɛnɪ ti kɔzɪ nduwɛ ɔgnɪ.”

### *Tumu A 'Ba Mī Dɔyayi*

<sup>XIV</sup> Tine mɔɔɔ, kina mo'ja pɔli kanmi ɔgɪ dɔgba kɔmɔ ma yayɪ. Bɔ ma koloma dɔ pɔli mo nima kɔzɔ kole 'ba bilaka lesi. Bo ti agɛɔnɪ yamo kɔbɔkɔbɔ ti yibo ma kapa kɔzɪ bo. <sup>XV</sup> Kina malayika mɔtɔ kɔdɔ ɔgɪ di

mī rɔ lɔbu 'ba Bɔko'ba kiya zi bɔ ma koloma dɔ pɔli tɔnɛ rɔ ma kembe, tɛgɛ. “Ogba yibo 'bɪ kumu ti, rɔmɔyɪ kada 'ba tumu mo ɔmɔ 'deni. A 'ba mī dɔyayi andi 'deni.”

<sup>XVI</sup> Kina bɔ ma koloma dɔ pɔli mo tɔnɛ kuwɪrɪ yibo abo ɔgɪ kari mī dɔyayi kina kumu wa 'ba mī dɔyayi ɔgɪ. <sup>XVII</sup> Kina malayika mɔtɔ kɔdɔ ɔgɪ gbɪ di mī rɔ lɔbu 'ba Bɔko'ba mo nima mitorɔ yayɪ ne. Bo gbɪ ti yibo ma kapa. <sup>XVIII</sup> Kina malayika ame rɔ bɔ tɔɔɔɔ ɔ pa'do ne kako ɔgɪ di bi 'ba akumu kiya rɔ ma kembe zi bɔ ama ti yibo kapa ne, tɛgɛ, “Ogba yibo kapa 'bɪ nima kari koke dɔsulu 'ba dɔɔgɛrɪ kindili timo di dɔyayi rɔmɔyɪ lijɛ asi 'deni.”

<sup>XIX</sup> Malayika nima uwɪrɪ yibo abo mī dɔyayi kina kokpekpe dɔɔgɛrɪ ma kana kindili mo ɔgɪ kɔdɔ mī bi 'ba tuzɪ mo ame kileme ya lɔbu 'ba Bɔko'ba ne. <sup>XX</sup> Uzi dɔɔgɛrɪ tɔnɛ ga ɔgɪ mī bi 'ba tuzɪ mo ame yaga caki di rɔ gawo ne. Kina roma ku'bulɪ ɔgɪ di yɪmo kɔzɔ mini 'ba yɔpɔ ma koso tara. Gɔmo ma kakpa ari ɔbɔ kɔzɔ mayile kuluku mota kɔdɔ dɔmo 'butɛ mota (180) tara. Kina ma kalo mo ɔbɔ kɔzɔ dɔkɔmɔ kumɔgu riyɔ.

## **XV**

### *Sɛyɪ Ma ɔburunburu*

<sup>I</sup> Kina mo'ja sɛgɛ 'ba wa ma kinza kiya ɔgɪ di mitorɔ. Malayika mɔtɔ ga modɔmoriyɔ ti sɛyɪ modɔmoriyɔ ame ga rɔ 'ba ɔburunburu 'ba ya 'ba Bɔko'ba ne.

<sup>II</sup> Kina mo'ja a mɔtɔ ɔgɪ 'deni yayɪ kɔzɔ yɔpɔ mandara naga tara kudɔlɔ mɪnɪ ti pa'do. Tine ya ma ka'da kuruku tɔnɛ ga na kɛdɪ kɔrɔ kpa yɔpɔ nima yayɪ. Lijɛ na rɔ ya ame ga ka'da kuruku nima 'deni ti akoro abo mo tɔnɛ gbɪ ti akɪtɛtɛ 'ba mɔyɪ bo mo tɔnɛ ne. Lijɛ pili ti tɔmo kɔzɪnnɪ, Bɔko'ba na ki'di 'deni zɪnnɪ.

<sup>III</sup> Kina lijɛ koloma ɔgɪ rɔ toba ɔgala 'ba Musa bɔ laja 'ba Bɔko'ba, ame gbɪ rɔ ɔgala 'ba kamɔlɔ 'bɔ'bi. Ame koba kiya te, “Nere Bɔko'ba tigo dɔ

kiteli, ndɔɔ ko'do 'bi ga na kulöwö rɔ mbembë rɔ do kiteli. Nere 'ba do bilaka nime pili, kori 'bi na njo rɔ ma kodɔɔ. <sup>IV</sup> Yö nere, botɔ motɔ inza ame gɔ kö'bö kinza kere yi dë, kilëlu möyi yi dë gbï ne. Römöyi ni na nge kɔɔ laka. Do kupö bilaka nime pili ti kako kolɔɔ bërï kömöyi tilëlu yi. Römöyi lende laka ko'do 'bi kinë mo ileme rönï 'deni."

<sup>V</sup> Di pötö mo 'deni tine na mo'ja kpadörï 'ba rö löbu 'ba Boko'ba ame rɔ bi loma 'ba lende abo ne kurögö rönï 'deni yaga. <sup>VI</sup> Kina malayika ma modomorïyö mo tönë ga ti sëyi mo tönë ga ne kodɔ ga ngï yaga di yïmo. Bɔngɔ kanmi ame kɔɔ ngï köbö rɔ töbö ne na lijë kolɔ 'deni me rönni, lijë kudödu kpa dɔngɔ'do nni 'deni ti gasi ma köbököbö. <sup>VII</sup> Kina yëri ma kɔɔ di mi löngö yëri sowɔ tönë ga koza kita'ba yamo köbököbö ngï pili közinni modomorïyö me lo ti ya 'ba Boko'ba bɔ tö'bö rɔ nburunburu yïmo. <sup>VIII</sup> Kina kötu 'ba löbu abo 'ba Boko'ba ti tigo do kiteli abo kanyo ngï koso mi rö löbu abo mo nima. Tine botɔ inza kodɔ kpe titi yïmo tine 'jaa nbö ɔɔ sëyi 'ba mi kita'ba 'ba malayika modomorïyö naga nima kote rönni 'deni.

## XVI

### *Kita'ba Modomorïyö*

<sup>I</sup> Kina muwö birɔ kudu ngï rɔ ma kembe di mi rö löbu 'ba Boko'ba kilende zi malayika ma modomorïyö naga nima, iya te, "Arike todɔ ya 'ba Boko'ba di mi kita'ba naga nima mi dɔliɔ."

<sup>II</sup> Kina malayika ma dɔgba mo kari ngï kodɔ wa 'ba mi kita'ba ma 'ba bo mi dɔyayi. Kina 'böngö ma kënyë ame tɔ'ɔ mo ngï rɔ mbembë ne kodowe ngï tonyo ya ma ti möyi kuruku tönë ga rönni kilëlu akoro mo ne.

<sup>III</sup> Kina malayika ma mi riyö mo kari kodɔ wa 'ba mi kita'ba ma 'ba bo ngï mi mini löbu. Kina mini kuyi rönï ngï rɔ roma kɔɔ roma 'ba di rɔ

töku tara, kina wa pili 'ba mi mini kölä ngï kote dönni yaga.

<sup>IV</sup> Kina malayika ma mi mota mo kari kodɔ wa 'ba mi kita'ba ma 'ba bo ngï mi yöpö ni ti daa kina kuyi rönni ngï me rɔ roma. <sup>V</sup> Kina muwö malayika ame rɔ bɔ tɔngɔ gɔ mini ne ngï koloma rɔ tiya mo tégë, "Ni bɔ ame këdi giri nime, gbï mɔlo tönë di bi tisaki mo ne, ɔɔ karama 'bi nime 'deni ngï njo rɔ ma kodɔɔ dönni. <sup>VI</sup> ɔɔ 'deni ngï ko tara dönni römöyi lijë na koja roma bɔ lende laka 'bi ga ti bɔ kumë lende mo ga. Kina me ki'di roma 'deni zinni tuwë mo."

<sup>VII</sup> Kina muwö birɔ kudu di mi bi 'ba akumu iya te, "Nere Boko'ba tigo do kiteli, burë ko'do 'bi na ngï pili rɔ ma kodɔɔ."

<sup>VIII</sup> Kina malayika ma mi sowɔ mo kari kodɔ wa 'ba mi kita'ba ma 'ba bo ngï kɔmɔ kada. Kina ki'di tigo ngï zi kada torɔ bilaka ti pa'do ma kututu. <sup>IX</sup> Orɔ bilaka naga nima ti pa'do kututu nima, kina lijë kebe ngï togboki möyi Boko'ba bɔ do sëyi naga nima. Tine pele lijë ilagi nduwë 'biri totɔ dönni di mi lende kënyë gbï tilëlu bo gɔ löbu abo nime.

<sup>X</sup> Kina malayika ma mi muyi mo kari kodɔ wa 'ba mi kita'ba ma 'ba bo ngï do kitï 'ba kuruku tönë, kina mandölu kutu'bö dɔliɔ 'bëni ngï. Kina bilaka koloma ngï rɔ tunyi kpenni di zi wa ma këdi kɔ'ɔ mi yida rönni. <sup>XI</sup> Kina lijë kebe ngï togboki Boko'ba ame mitɔɔ ne, römöyi gɔ tɔ'ɔ 'ba yida rönni gbï ti 'böngö mo ga. Tine pele lijë ilagi nduwë 'biri totɔ dönni di mi lende kënyë ko'do 'bëni ga.

<sup>XII</sup> Kina malayika ma mi modɔkɔɔ mo kari kodɔ wa 'ba mi kita'ba ma 'ba bo ngï mi yöpö do kilëbi 'ba Epurate. Kina mini mo kulöku ngï 'doyi 'do kileɔ kori ndö zi bɔ dɔliɔ ni ma këdi kako di yibi. <sup>XIII</sup> Kina mo'ja bikoro mota ko'de rönni ti nyɔ'do kodɔ ngï di mi kpa marongo tönë, gbï di mi kpa kuruku tönë kina gbï di mi kpa bɔ kumë lende ma do kindëndë mo.

XIV Bikoro naga nime na ro bo laja 'ba Satani ga ame kedı ko'do go koto ne. Kina lijė kari ngi zi bo dolıno pili 'ba mi doyyayi nime to'de lijė pili kako bi koto kpa ya ti Boko'ba tigo do kiteli mi kada ma nburunburu abo.

XV "Ne uwöke ti, medı mako ngi tugu'du kozo bo 'bögö naga tara. Bo ame kö'bö ro ma kongo bi ndö ti bongo abo ga ne kina laka, römyi kinza bo kari ra yaga komo bilaka ro go nbululu ro, ro kaya."

XVI Kina bikoro mota tönė ga kototo bo dolıno 'ba doyyayi nime ngi pili mi go bi moto kidėki möyi mo ro kpa Yudayi ro Aramegido.

XVII Kina malayika ma mi modomorıyo mo kodo wa 'ba mi kita'ba ma 'ba bo ngi mi lili. Kina birö kudu ngi ro ma kembe di mi rö löbu 'ba Boko'ba di mi kiti mo, iya te, "O'do 'deni kote." XVIII Kina toro kebı ngi kunyi kapi ro ma koriki gbi ti kizikizi ma kinza kiya. Kinė kizikizi ma te ako de gba bilaka ko'ja di mi doyyayi nime. Akiyaya mo ngi ro ma kenyė ro do kiteli. XIX Kina gawo do kilėbi tönė konye mini ngi bi mota, kina kurö gawo löbu 'ba mi doyyayi nime ngi pili yaga. Lende 'ba Babele do kilėbi tönė udölu de di do Boko'ba, kina bo ki'di Babele ngi ko kinene ya kata kozo wowo abo tönė. XX Kina döotu ni kote rönni ngi kolu yaga, kurungu ni ti döku ni pili kinda de kpe. XXI Kina 'de'di gbögburögbö ki'di tila'ba ngi kako bėri do bilaka di mitoro. 'Jo 'de'di mo naga nima koto tirindi mo kilo kuluku koto. Bilaka naga nime lijė oloma ngi ro togboki Boko'ba go gomö 'ba 'de'di nima, römyi gomö mo enyė 'deni ngi ro do kiteli.

## XVII

### *'Ja Yėri Mbėmbė*

I Kina malayika ma koto di mi löngö ya ma modomorıyo ti kita'ba tönė ga kako kilende zö, iya te, "Ako 'do mileme karama ma kedı kodo do 'ja yėri mbėmbė, gawo

do kilėbi tönė kpa mini löbu ne ziyi. II Loko na bo dolıno 'ba mi doyyayi nime ko'do yėri 'deni me tini. Kina me layi 'ba yėri mbėmbė 'bėni ga komono do kupö bilaka 'ba mi doyyayi nime 'deni ngi pili ro gomö."

III Kina Nyi Koto Laka kinda'ba ma ngi mbi na malayika tönė kombi ma ngi koto ma kari yi mökö. Di yayi na mo'ja 'ja moto ngi koloma 'deni go kuruku kasi moto toro. Kuruku mo möyi ti'ja 'ba ro Boko'ba na kugu ngi pili kote yida romo ga. Domo nbö modomorıyo, kazo mo 'butė. IV 'Ja mo nima usu ro kinė bongo kasi ma kele kozo oto 'ba nere naga na röni. Kina loko kiyada röni 'deni ngi ti a 'ba tele ma ko'do di mi yamo köbököbö naga ti lele ma ndögö kitigo naga ti nyileki ni. Tine kosu yamo köbököbö na loko kinda'ba közini lo ti a ma kenyė 'ba ndoro 'ba yėri 'bėni ga. V Kina ugu möyi mulugu 'deni kpa döni yayi kozo a nime te, "Babele do kilėbi, ma 'ba yėri ni ti a ma kenyė 'ba mi doyyayi nime." VI Tine mongo 'ja mo tönė, roma bo lende laka ni ti roma ya ma köle mi kori 'ba lende 'ba Yėsu naga omono loko 'deni ngi ko'do loko kozo layi tara.

Kina odo mo'ja loko 'deni tara tine, lende 'bėni igayi ma ngi. VII Tine malayika nima enyi kititi ma, iya te, "I'di lende mo kigayi yi go wa'di? Ti miyėti mi 'jo 'ba lende mulugu 'ba 'ja nima ti kuruku nima kombi ni ne 'basi ziyi, kuruku nima domo modomorıyo kazo domo 'butė ne. VIII Kuruku nima ko'ja ne bo oloma pa bine tine le'jete bo inza kpe. Kina bo ti kodo 'jaa 'böwu yaga di mi gö kalo kinza kota bicı mo de tönė go bo kari ngi mi go bi ame 'do kiyölu bo teyi ne. Bilaka lesi 'ba mi doyyayi nime ame ga kugu möyi mo de mi buku 'ba didi molo di bi tisaki 'ba dolıno nime ne, ti koto ngi ro gönni odo lijė ko'ja kuruku nime. Römyi bo oloma tönė pa bine, kina me bo inza kpe tine go bo kodo 'böwu.



<sup>IX</sup> Ame i'di 'deni toma akikali timo di mi dɔ bilaka. Dɔ modɔmoriyö naga nima kina rɔ kurunḡu modɔmoriyö ame ga 'ja nima koloma dɔmo. <sup>X</sup> Kina lijë na gbi rɔ bɔ dɔliḡɔ ma modɔmoriyö. Tine ma muyi mo ga inza kpe, ma kɔtɔ na nḡe kedi. Ma kɔtɔ mo ako dë gba. Ne ɔdɔ bo kako bo ti koloma nḡe mbowa. <sup>XI</sup> Kuruku mo tönë koloma pa bine kinza kpe le'jete ne bo na rɔ bɔ dɔliḡɔ ma mi modɔmota mo. Bo rɔ ma kɔtɔ di mi löḡḡö ma modɔmoriyö naga nima tine bo ari 'deni mi bi ma 'dɔ kiyölu bo teyi.

<sup>XII</sup> Kazo 'butë naga nima ko'ja ne, bɔ dɔliḡɔ ma 'butë ame ga gba kinda'ba kitï dë ne na. Tine kitï 'benni lijë ti kinda'ba nḡe ko'dɔ saa kɔtɔ ti kuruku nima. <sup>XIII</sup> Lijë ti kodɔ'bo rönni kɔtɔ tuti ti'di tigo ti közi kakpa 'benni ga zi kuruku nima. <sup>XIV</sup> Lijë ti ko'dɔ ya ti kamölö 'bɔ'bi, tine kamölö 'bɔ'bi ti ka'da lijë römöyi bo na rɔ nḡere 'ba dɔ nḡere ni, bɔ dɔliḡɔ 'ba dɔ bɔ dɔliḡɔ ni. Kina bɔ kösö ḡɔ bo ga ame ga bo kigeli 'deni kö'bö ti mi kedi ne na ti kedi gbi ti bo mi aka'da nima."

<sup>XV</sup> Kina malayika nima kënyi kiya zö, iya te, "Mini löbu nima ko'ja 'ja yeri nima koloma kpamo ne na rɔ dɔ kupö bilaka pili 'ba dɔliḡɔ nime ame ga kpamo rɔ gege ne rɔ ḡɔ dɔkomali bilaka lesi pili. <sup>XVI</sup> Kazo 'butë nima ko'ja ne gbi ti kuruku mo nima ti kënyi to'ji 'ja yeri nima. Lijë ti kolɔ a 'ba röni ga me yaga kola loko rɔ ḡɔ nbululu. Lijë ti konyo yida ni koḡma loko yaga ti pa'do. <sup>XVII</sup> Römöyi Boko'ba na ki'di 'deni molo mi doki'di lijë 'dɔ to'dɔ ako'dɔko abo tara ti to'dɔ'bo rönni tuti ti'di tigo 'benni zi kuruku nima tinda'ba kitï nḡö kote lende 'ba Boko'ba kömö dɔ 'bö mo. <sup>XVIII</sup> 'Ja nima ko'ja ne loko na rɔ gawo dɔ kilëbi ame kinda'ba közi kakpa 'ba dɔ bɔ dɔliḡɔ 'ba mi dɔyayi nime pili ne."

## XVIII

### Tulöru 'Ba Babele

<sup>I</sup> Di pötö mo na mo'ja malayika mɔtɔ kedi kako beri di mitɔrɔ. Bo na rɔ bɔ közi kakpa ma dɔ kiteli. Kina rɔ löbu abo töbö mo kiyɔpɔ mi dɔyayi nime nḡi pili nbenbilenbe yaga. <sup>II</sup> Kina bo kënyi kapi nḡi rɔ ma kembe, iya te, "Inza kpe, Babele dɔ kilëbi tönë loko ulöru 'deni. Ola loko 'deni nḡi le'jete rɔ ti'börö 'ba dɔkomali nöki pili, ti dɔkomali wa ma kënyë naga ti yali ma kënyë ame ga bilaka ko'ji kinë mo ne. <sup>III</sup> Römöyi dɔ kupö bilaka 'ba dɔliḡɔ nime pili uwë layi kata mbëmbë 'ba yeri 'benni nima 'deni. Bɔ dɔliḡɔ 'ba mi dɔyayi pili ö'dö 'deni tini. Bɔ ndögö ma löbu naga 'deni pili rɔ mori di zi wa konya 'benni ga."

<sup>IV</sup> Kina muwö birɔ mɔtɔ 'böwu di mitɔrɔ, iya te, "Kpe bilaka ma ga, ɔdɔke yaga di mini, kinza kebe konyonyoke rɔye ra gbi mi lende kënyë 'benni naga nima. Römöyi kinza ḡomɔ mbëmbë nime kedi kodɔ dönï ne mɔtɔ mo ga kari ko'ja ye ra gbi. <sup>V</sup> Lende kënyë 'benni ulu dönï 'deni nḡö kota mitɔrɔ. Akënyë ame ga loko ko'dɔ ne lende mo udölu dë du kɔtɔ te di dɔ Boko'ba.

<sup>VI</sup> Kina ti kpe malayika, ilekike gbi kopike zini közɔ ame loko ki'di ne tara. Opikë zini korake dɔmo teyi kpa wa ame loko ko'dɔ ne. Orosokë wɔwɔ ma kata rɔ dɔ kiteli zini mi kösu 'benni kebe ma loko koloma ti'di mo. <sup>VII</sup> Odɔke ḡomɔ rɔ mbëmbë dönï ti tileri közɔ rɔ löbu ti wa konya tönë ga loko koloma ti'di mo bine ne tara. Loko oloma tönë bine tubötö röni tiya mo ti doki'di ni tégë, 'Ma na rɔ bɔ dɔliḡɔ. Ma makuru'bë na dë. A mɔtɔ rɔ monɔ 'ba tölë minza mudu.' <sup>VIII</sup> ḡɔ kö'du mo na ḡomɔ naga nime ti kota kpëni 'deni pili mi kada kɔtɔ, ḡomɔ 'ba tölë ni ti monɔ ti 'bö sëyi. Kina ti koḡma loko kulötö yaga ti pa'do. Römöyi nḡere Boko'ba ame ko'dɔ burë 'benni ne bo na ti tigo dɔ kiteli."

<sup>IX</sup> Kina ɔdɔ bɔ dɔliḡɔ 'ba mi dɔyayi tönë ga kö'dö tini lijë konyonyo rönni gbi tini tonyo wa mbëmbë

'bēni tōnē ga ne ko'ja kōtu 'ba dōni 'deni loko kēdi kilaŋma tine, lijē ti kudu ŋgī konyo kōkō gōni. <sup>X</sup> Tikere 'ba gomō löbu nime kodō 'deni dōni ne ti kinda'ba lijē 'deni ŋgī lijē kōrō ŋbō caki rō ma kōwō kudu kiya te, "Bu'bu, bu'bu, yō Babele gawo dō kilēbi gawo 'ba tigo tōnē, ora kpēyi 'deni ŋgī mī saa kōtō." <sup>XI</sup> Bō ndögō ma löbu 'ba mī dōyayi ni ti kudu nī rōmōyi bōtō mōtō inza kpe ame 'dō kugō wa 'ba ndögō 'bēnni ga, <sup>XII</sup> ma kōzō yamo kōbōkōbō ni sitēri ni lele ma kele ndögō mo kitigo kulōwō naga ti tiyi nyileki ni ti bōŋgō kumōru ma kele kulōwō naga ti ma kinē 'beri'beri naga, ti ŋgēri ma kato kele naga ti dōkomali wa ame ga pili kileŋo di mī kpa kē'dē ni ti ŋgēri ma ndögō kitigo naga ti 'bilēŋi ni ti yamo ni ti kulugbi dōku ni <sup>XIII</sup> ti dōkomali wa ma kato kele naga ti layi ni ti 'bu ti ruzu ni ti nyōnyu ti sa ni ti kamölō ti kosani ni ti aribiya 'ba gōmo ga, gbi ti atoli ni.

<sup>XIV</sup> Kina lijē bō ndögō löbu mo naga tōnē ti kēnyi 'böwu gbi kiya zini te, "Wa tōnē kombi dōki'di yi gōmo ne inza kpe ololo yi 'deni. Wa 'ba mōri 'bi ti a kōbōkōbō 'bi tōnē ga inza kpe nati ololo yi 'deni, inza ko'ja kōmō mo kpe."

<sup>XV</sup> Bō ndögō mo tōnē ga kugō wa naga nime mōkō ko'ja mōri di zini ne, ti kōrō ŋbō mōkō di zi tikere 'ba gomō nime ko'ja nī 'deni ne. Lijē ti kudu kulōri konyo kōkō, <sup>XVI</sup> kiya te, "Bu'bu, bu'bu, yō gawo dō kilēbi, nī tōnē kō'bō tusu bōŋgō ma kele kulōwō kinē kumōru naga rōyi kō'bō tilaka di zi yamo ma kōbōkōbō ni ti lele ma ndögō kitigo naga ti tiyi nyileki ni ne. <sup>XVII</sup> Mōri mbēmbē ma kōzō a nime te kote dōmo ŋgī yaga mī saa kōtō?"

Bō kugē sorope 'ba dō mini löbu ni ti ya ame ga pili yimo kēdi kilingere kebe dō mini löbu kō'bō rō bi 'ba tonyo kpēnni ne ti kōrō caki rō ma kōwō, <sup>XVIII</sup> tōŋgō kōtu 'ba dōni loko kēdi rō tilaŋma. Lijē ti kopapa

kiya te, "Gawo mōtō inza mōlo di bi tisaki mo kōzō gawo dō kilēbi nime."

<sup>XIX</sup> Kina lijē ti kunzō buruku kodō dōnni ti monō konyo kōkō kulōri kiya te, "Bu'bu, bu'bu, nī gawo dō kilēbi tōnē bō kugē sorope löbu ni kō'bō to'ja a 'ba mōri di miyi to'dō rōnni timo rō bō mōri ne, nī na kitiko yi ŋgī yaga mī saa kōtō te?"

<sup>XX</sup> Kina iliyake ti kogorake gōni kpe mitorō ni. Kina iliyake ti kogorake gōni kpe bō lende laka ni, bō laja 'ba Kurisitō ni ti bō kumē lende ni. Bōko'ba odō karama 'deni ko dōni kōzō kōri ma tōnē loko koloma to'dō ye timo ne.

<sup>XXI</sup> Di pōtō mo na malayika tigo dō kiteli mōtō kombi toto löbu mōtō mbiri kōzō toto kuwu ndōwu ma löbu naga nima tara ŋgī ku'du mī mini löbu. Kina bō kiya te, "Ti kinda'ba Babele gawo dō kilēbi nima ti mī kata ma kōzō a nime ku'du kila'ba bēri kinē mo kinda dē kpe. <sup>XXII</sup> Inza kuwō birō ŋgala 'ba lōŋo ni ti birō tōmo ti more ti tōtōti kpe di miyi. Inza ko'ja bō miri 'ba a mōtō kpe di miyi. Inza kuwō birō ndōwu kpe di miyi. <sup>XXIII</sup> Pa'do 'ba lamba inza kōbō kpe miyi. A mōtō rō birō 'jōkō ni ti 'ja la'ja inza kuwō kpe di miyi. Bō ndögō 'bi ga na 'deni rō abi'dē mī dōliŋo nime pili. 'Bōsi 'bi na me kiyōlu bilaka 'deni me yaga di mī kōri ma laka. <sup>XXIV</sup> Loko gawo nime na ko'ja roma bō kumē lende ni ti bō lende laka ni di mīni, roma bilaka ame ga pili kupō mī dōliŋo bine ne."

## XIX

### *Kada Löbu 'Ba Kamölō 'Bō'bi*

<sup>I</sup> Di pōtō mo na muwō birō kudu ŋgī mitorō kōzō birō mugu tindi 'ba bilaka ma konzi naga tara kēdi kulōri kiya te, "Alēluya! Kōnyi ti rō löbu ti tigo na pili rō 'ba Bōko'ba ze. <sup>II</sup> Burē ko'dō abo na laka rō ma kodōrō. Bō odō karama 'deni dō 'ja yēri mbēmbē dō kilēbi tōnē koloma tirasi mī dōliŋo ti yēri 'bēni ne. Bō opi dōkolo bō laja abo ga ame loko kupō ne 'deni ko di rōni."

III Kina lijë kulöri 'böwu timo, kiya te, "Alëluya! Kötu 'ba pa'do ame koŋma ni ne anyo 'deni nduwë kari tɔɔ rɔ ɲburuɲburu."

IV Kina löbu 'butë riyö dɔmosowɔ tönë ga ti yëri sowɔ mo tönë ga kolɔɔ ɲgi bëri tilëlu Boko'ba, bo ame koloma 'deni dɔ kitï ne. Lijë kulöri timo iya te, "Amini! Alëluya!"

V Kina birɔ kudu ɲgi di kɔmɔ kitï tönë, iya te, "Rɔ gɔye kpe bɔ laja abo ga pili ma titi ti ma löbu ame kereke bo Boko'ba ze nime 'deni ne, ilëluke bo."

VI Kina muwö birɔ mɔtɔ ɲgi kudu gbï 'böwu kɔzɔ birɔ mugu tindi ma kinza kiya naga tara, kɔzɔ bituru 'ba mini ma kembe kɔzɔ birɔ tɔɔ kapi rɔ ma koriki ame rɔ ma kembe ne tara kulöri kiya te, "Alëluya! Nere Boko'ba ze tigɔ dɔ kiteli na kinda'ba kitï 'deni. VII Kina diliyake ti, ti mi këyi dubike gɔ löbu dɔ kiteli abo. Römöyi kada 'ba gbe 'ba kamölö 'bɔ'bi ömö 'deni. Kina 'ja la'ja mo ileɲo rönï 'deni ndö. VIII I'di bɔɲgɔ kele ma kɔpɔ 'deni zini tolo mo rönï." (Bɔɲgɔ kele nime ileme lende laka ko'dɔ 'ba bilaka 'ba Boko'ba.)

IX Kina malayika nima kënyi kiya zö, iya te, "Ugu lende nime, lijë ame ga kidëki lijë 'deni tonyo gbe 'ba kamölö 'bɔ'bi nime ne lijë na laka." Kina bo kileki gɔmo gbï kiya te, "Ame na rɔ lende ma kodɔɔ 'ba Boko'ba."

X Gɔ kö'du mo na molɔɔ ɲgi bi ndi bo bëri tilëlu bo. Tine bo iya zö te, "Kinza ko'dɔ dë, ma gbï rɔ bɔ laja lëpï yi gbï kɔzɔ löndö yi mɔtɔ ga ama kinda'ba lende laka 'ba Yësu nime 'deni ne. Boko'ba na kilëlu, römöyi Nyi Kɔtɔ Laka na me ki'di lijë 'deni kinda'ba lende laka 'ba Yësu nime kina bo na gbï ma ki'di yi tumë lende nime."

### *Mi Këddi Ti Lende Laka*

XI Mo'ja mitɔɔ kurögö rönï 'deni rɔ gbɔɲö kosani kaɲmi kɔɔ 'deni kɔmɔ ma yayi. Bɔ këki dɔmo möyi mo rɔ Mi Këddi ti Lende Laka. Burë ko'dɔ abo ti ya abo pili ti lende kodɔɔ mo. XII Kɔmɔ bo öbö kɔzɔ

pa'do. Bo ti agëɲi 'ba löbu ɲbaɲi dɔ bo. Bo ëdi ti möyi mɔtɔ kugu yida rɔ bo ame bɔtɔ mɔtɔ kikali dë tine bo na ɲge kikali abo. XIII Bɔɲgɔ abo ma bo kolɔ rɔ bo usu 'deni mi roma kosa rönï ɲgi kote rɔmo. Möyi bo na rɔ Lende 'ba Boko'ba. XIV Bo omɔmi bo ya 'ba mitɔɔ 'deni gɔ bo këki 'deni me dɔ kosani kaɲmi ti bɔɲgɔ kaɲmi ma kɔpɔ rönni. XV Kina mbele ma kapa kɔɔ ɲgi di kpa bo toga dɔ kupö bilaka 'ba dɔliɲɔ nime pili timo bëri. Bo ti kinda'ba kitï koloma rɔ bɔ dönni ti përi yamo. Bo ti kuzi layi 'ba ya löbu 'ba Boko'ba tigɔ dɔ kiteli. XVI Ugu möyi 'deni rɔ bɔɲgɔ abo gbï ti gölö bo kɔzɔ a nime te, "Bɔ dɔliɲɔ 'ba dɔ bɔ dɔliɲɔ ni, ɲere 'ba dɔ ɲere ni."

XVII Kina mo'ja malayika mɔtɔ ɲgi këdi kɔɔ kɔmɔ kada. Kina bo kulöri ɲgi rɔ ma kembe kilende zi yali pili ame ga këdi köpu kebe tɔɔ ne. Bo iya te, "Akoke, otɔtɔke rɔye rɔ akonyo löbu 'ba Boko'ba nime. XVIII Römöyi 'dɔ konyoke yida bɔ dɔliɲɔ ni ti yida bɔ dɔ bɔ kanya ni, yida kosani ni ti bɔ këki dɔmo mo ga ti yida bilaka pili, yida kole 'ba bɔ liɲɔ ni ti atɔli ni kpaki, ma löbu kpaki ti ma titi."

XIX Kina moɲgɔ te, mo'ja kuruku tönë ɲgi ti bɔ dɔliɲɔ 'ba mi dɔyayi ni ti bɔ kanya 'bënni ga kotɔtɔ ga rönni 'deni tari to'dɔ ya ti bɔ këki dɔ kosani tönë ti bɔ kanya ma 'ba bo ga. XX Tine na kinda'ba kuruku tönë ɲgi di mi ya nima, lijë ti bɔ kumë lende ma dɔ kindëndë mo. Bɔ kumë lende nime bo na rɔ bɔ koloma to'dɔ gɔ koto 'ba kuruku nima. Gɔ koto naga nima na bo ku'bölu bilaka pili ame ga ti möyi kuruku nima rönni koloma tilëlu akoro mo ne timo. Kina ku'du kuruku tönë ɲgi ti bɔ kumë lende dɔ kindëndë abo nima rɔ ma kididi mi pöpö 'ba pa'do köbö ame di mi kulugbi döku ma këdi kilanma ne. XXI Bilaka 'bënni mo ga ote dɔmo 'deni pili yaga ti mbele tönë kɔɔ di kpa bɔ këki dɔ kosani nima ne. Kina yali kako ɲgi koloma titiri rönni ti yida lijë.

## XX

### *Nyɔri Kudödu Satani*

<sup>I</sup> Kina mo'ja malayika mɔto ngi kedi kako beri di mitɔro. Bo ti mapata 'ba kpa gö kalo kinza kota bici mo de tönë közi bo ti kogba nyɔri kirindi mɔto. <sup>II</sup> Kina bo kinda'ba maroŋgo bulöbu murë Satani bo susu tönë ngi bo kudödu ti nyɔri tönë 'do koloma ro ma kudödu nbö komo koo kuluku 'butë riyö (1,000). <sup>III</sup> Kina bo ku'du Satani ngi mi gö kalo kinza kota bici mo de tönë kulöli kpamo ndiŋi teyi, kinza bo kebe ra gbi tu'bölu bilaka 'ba mi doliŋo nime. Tine 'do kope bo 'jaa koloma nge mbowa ro do ngölö di pötö komo koo kuluku 'butë riyö (1,000) nima.

<sup>IV</sup> Mo'ja kitì kiyija 'deni yayi kina ki'di közi kakpa 'ba to'do burë ngi zi ya ame mo ga koloma 'deni domo ne. Lijë na ro ya ame ga kupö lijë go lende 'ba tiyëti kpa Yësu nime gbi go lende 'ba Boko'ba ne, gbi ti ya ame ga kilëlu kuruku nima ala akoro mo de kilagi tugu möyi mo kpa dönni ala do konyo nni ne. Lijë na kindiŋi 'deni kodo yaga di mi tölë tinda'ba kitì nime koto ti Kurisito 'do toloma nbö komo koo kuluku 'butë riyö (1,000). <sup>V</sup> Koo töku ma laki naga nima indinji de kodo yaga di mi tölë tine 'jaa nbö di pötö komo koo kuluku 'butë riyö nima odo kote roni 'deni. Ame na ro tado 'ba töku ma dogba yaga di mi tölë. <sup>VI</sup> Lijë ame ga kodo mi tado 'ba töku ma dogba nime ne lijë na ti yeyi koto laka. Tölë ma mi riyö inza kpe ti közi kakpa dönni. Tine lijë ti koloma ro bo akumu 'ba Boko'ba gbi ro 'ba Kurisito. Kina lijë ti kinda'ba kitì ngi koloma koto ti bo nbö komo koo kuluku 'butë riyö (1,000).

### *Ta'da Satani*

<sup>VII</sup> Kina odo komo koo kuluku 'butë riyö nima kote roni 'deni na kedi kope Satani ngi yaga di mi maboso 'beni tönë. <sup>VIII</sup> Kina bo ti kari ngi tu'bölu bilaka 'ba mi do kumu sowo 'ba doliŋo nime pili. Do kupö naga

nima bo kedi kari tu'bölu mo ne na ro bilaka 'ba Gogo ni ti Magogo, 'do bo kototo lijë ko'de kpa ya. Lijë onzi kozo 'jo yayi lida 'ba kpa mini löbu. <sup>IX</sup> Lijë odo kari kogba mi doyyayi pili lijë kuru do taya 'ba bo kanya 'ba Boko'ba toko teyi gbi ti gawo löbu mo tönë bo ko'co kulowö ne. Tine pa'do odo ngi kako beri dönni di mitɔro kina kote dönni ngi pili yaga. <sup>X</sup> Kina kinda'ba Satani mo tönë ku'bölu lijë ne ngi ku'du mi pöpö 'ba pa'do ame kedi köbö ti kulugbi döku ma kedi kilanma ne. Pa'do tönë ku'du kuruku tönë ti bo kumë lende do kindendë mo yimo ne na. Ti ki'di lijë nduwë koloma toŋoŋi yayi kote kada kote korondo nbö ro nburunburu.

### *Kitì 'Ba Burë*

<sup>XI</sup> Kina mo'ja kogba kitì löbu kanmi mɔto ngi yayi ti bo mo domo. Kina doyyayi ni ti mitɔro kirinja kuturu ngi bito to ne ga di zi komo bo, ko'ja kinë mo ga de kpe. <sup>XII</sup> Kina mo'ja töku ni koro 'deni komo kitì yayi, ma titi kpaki ti ma löbu. Buku ni iteŋe yimo 'deni yayi. Kina kiteŋe mi buku mɔto ame ro 'ba didi ne ngi. Töku pili odo karama domo 'beyi 'ba bo mɔto ko go ako'do 'bi ame koloma tönë to'do mo kugu 'deni mi buku nima ne. <sup>XIII</sup> Kina ki'di koja töku pili ngi, mini löbu oja töku ma 'ba bo ga ame mi bo ne ngi yaga, kina tölë ni ti maliti koja töku ma 'benni ga ame lijë kupö kedi minni ne ngi gbi yaga. Kina koloma ngi todo karama dönni 'beyi 'ba bo mɔto go ako'do 'bi ame koloma tönë to'do mo bine ne. <sup>XIV</sup> Kina ku'du tölë ni ti maliti ngi mi pöpö 'ba pa'do. Pöpö 'ba pa'do nime na ro tölë ma mi riyö. <sup>XV</sup> Odo ni mɔto ko'ja möyi yi de kugu 'deni mi buku 'ba didi nima, u'du yi ngi mi pöpö 'ba pa'do nima.

## XXI

### *Mitɔro Ti Doyyayi Ma La'ja*

<sup>I</sup> Kina mo'ja mitɔro ma la'ja ni ti doyyayi ma la'ja ngi. Mitɔro ma dogba ti doyyayi ma dogba tönë ga



iteli 'deni. Mini löbu ni inza kpe. <sup>II</sup> Kina mo'ja gawo Yerosalema koto laka ma la'ja ngi kedi kako beri di mitoro di zi Boko'ba, kiyada 'deni keke koto 'ja la'ja ame kiyada roni 'deni ti bonggo ma keke toda do me'de ne tara. <sup>III</sup> Muwo biro kudu ro ma kembe di komo kiti 'ba Boko'ba, iya te, "Bi loma 'ba Boko'ba na 'deni ti bilaka lesi, bo ti koloma tinni. Kina lijé ti kedi ngi ro bilaka abo ga. Bo Boko'ba ti kedi ngi tinni ti gbagba bo. Kina bo ti kedi ngi ro Boko'ba 'benni. <sup>IV</sup> Bo ti kididi toto 'doyi yaga di komonni. A moto ro tole ni ti mono ti tileri di kpa a ma ko'o inza kpe nati. Romoyi lijé wa ma molo naga nima iteli 'deni."

<sup>V</sup> Kina bo koloma do kiti mo tone kenyi kiya te, "Medi mo'do wa me ro ma la'ja."

Kina bo kileki 'bowu kiya zo tegé, "Ugu wa nime beri. Romoyi lende naga nime na ro ma kodoro 'do ki'di do gomo."

<sup>VI</sup> Bo iya zo te, "O'do 'deni kote. Ma na ro tisaki mo ti tote mo. Bo ame ti koda mini ne ti mi'di mini zi bo di mi mini 'ba didi bo kuwe ro ma sari kinza topi oto gomo. <sup>VII</sup> Bo ame ka'da wa 'deni ne bo ti kinda'ba wa la'ja naga nime ngi pili. Ti medi ngi ro Boko'ba abo kina bo ti kedi ngi ro kole ma. <sup>VIII</sup> Ne bo tikere ni ti bo kilagi lende ma ni ti bo do gege ni ti bo kosi roma ni ti bo yeri ni ti bo kata ni ti bo akoro ni ti bo beti ni pili, go bi 'benni na ti kedi mi popo 'ba pa'do kobö ti kulugbi doku ma kedi kilanma nime 'de. Ame na ro tole ma mi ryo."

### *Yerosalema Koto Laka*

<sup>IX</sup> Malayika ma koto di mi longgo ya ma modomoroyo tone ga pa ti kita'ba kozinni pili lo ti seyí ma nburunburu ne, ako kiya zo te, "Ako mileme 'ja la'ja 'ba kamolo 'bo'bi ziyi."

<sup>X</sup> Kina Nyi Koto Laka kinda'ba ma ngi mbi na malayika nima kombi ma ngi do doku löbu kakpa to ne. Kina bo koloma ngi tileme gawo Yerosalema koto laka ame kedi kako

beri di mitoro di zi Boko'ba ne zo. <sup>XI</sup> Romo ilaka ngi ro tilaka di zi bi koro 'ba löbu 'ba Boko'ba. Tobo mo ngi ro do kiteli koto 'ba nbélé ma kobö naga tara koto kiné kili'di 'doyi kobö koto 'de'di tara, <sup>XII</sup> ti kogba reki kakpa toko romo kpadori mo ga 'buté domoriyo, kina gbi ti malayika 'buté domoriyo ro bo domo ga pili ro kotokoto. Kpadori naga nima pili 'buté domoriyo ugu moyi do kupo 'buté domoriyo 'ba Yisarele tone ga 'deni pili teyi. <sup>XIII</sup> Kpadori naga nima ro mota mota pili go do kumu sowo naga nima. Mota kapa kari yibi, mota kapa do tugbu, mota kapa do ro'o, mota kapa do toro. <sup>XIV</sup> Reki nima o'ba ro to'ba ti doku kina doku ame ga ko'ba gbondo mo domo edi 'buté domoriyo ame kugu moyi bo laja ma 'buté domoriyo 'ba kamolo 'bo'bi tone ga 'deni domo.

<sup>XV</sup> Malayika nima kilende zo ne bo edi ti peri yamo ma kobokobö koto a 'ba tiyari wa. Bo o'doko tiyari gawo nima ti reki mo ti kpadori mo ga timo. <sup>XVI</sup> Gawo nima ro do 'baga ro ma koriya go ma kakpa mo gbi koto gomo ma kobö. Malayika nima iyari gawo tone ngi ti peri 'ba tiyari wa timo abo nima. Go ma kakpa mo ti ma kobö mo edi mayile kuluku 'buté mota (1,500) kina takpa mo gbi tara. <sup>XVII</sup> Malayika nima iyari reki mo gbi, tine takpa mo ma kari toro edi dokomo kumogu kuluku koto kodo domo 'buté go akiyari 'ba bilaka.

<sup>XVIII</sup> Reki nima o'ba di mi doku kiné kili'di 'doyi. Tine gawo mo o'ba di mi yamo ma kobokobö ame mo ngi ko ro gbagba mo ne, kobö koto mandara tara. <sup>XIX</sup> Gbondo reki 'ba ro gawo nima iyoru ti kiné doku ma keke naga. Gbondo ma dogba mo di mi doku kiné kili'di 'doyi. Ma mi ryo mo di mi doku kiné kese. Ma mi mota mo di mi doku kiné kumoru. Ma mi sowo mo di mi doku moto kiné mo ro ma kese koto biliwa. <sup>XX</sup> Ma mi muyi mo di mi doku moto kiné mo ro ma kumoru kilindekilinde, ma

mī modɔkɔtɔ mo di mī dōku mɔtɔ kinē mo kɔzɔ gbēyī ma n̄bɔwɔ naga. Ma mī modɔmorīyō mo di mī dōku mɔtɔ kinē mo rɔ dōmī'bō'bō. Ma mī modɔmota mo di mī dōku mɔtɔ kinē mo rɔ ma kese 'diki'diki. Ma mī modɔmosowɔ mo di mī dōku mɔtɔ kinē mo kɔzɔ dōwōru dɔnɔte tara. Ma mī 'butē mo di mī dōku mɔtɔ kinē mo rɔ ma kīdīdī. Ma mī 'butē dɔkɔtɔ mo kinē mo di mī dōku mɔtɔ rɔ ma kese tīyōtīyō. Ma mī 'butē dɔmorīyō mo kinē dōku mo rɔ ma kasi liyi. <sup>XXI</sup> Kpadōrī 'butē dɔmorīyō naga nima ose di mī nyileki pili rɔ gomo rɔ kɔtɔkɔtɔ. Kōrī mīrī 'ba mī gawo mo nima o'ba ti yamo kōbōkōbō kilaka n̄gī kɔzɔ mandara tara.

<sup>XXII</sup> Mo'ja rō lōbu 'ba Boko'ba dē kinda mī gawo mo nima. Rōmōyī n̄ere Boko'ba tigo dɔ kiteli ni ti kamōlō 'bɔ'bi na 'deni yayi. <sup>XXIII</sup> Gawo nima ititi lende 'ba kada ni ti nyepe ni dē kpe 'dɔ koyi go bi yīmo. Rōmōyī rɔ lōbu 'ba Boko'ba iyɔpɔ yīmo 'deni n̄gī n̄benbilenbe yaga. Kina kamōlō 'bɔ'bi na rɔ lamba mo. <sup>XXIV</sup> Dɔ kupō bilaka pili ti kilingere go bi kɔpɔ mo. Kina bɔ dɔlīnɔ 'ba mī dɔyayi ni ti ko'de wa 'ba m̄rī 'bēnnī ga yīmo. <sup>XXV</sup> Kpadōrī 'ba rɔ gawo nima ō'bō n̄gī n̄buru rɔ gbōn̄jō kote kada rōmōyī korɔndɔ inza yayi. <sup>XXVI</sup> Rɔ lōbu 'ba bilaka pili ti m̄rī mo ga ti ko'de mī gawo nima. <sup>XXVII</sup> Tine wa ame ga rɔ ti'da ne inza kɔdɔ du kɔtɔ te mī gawo nima. Kina gbī bɔ bēti ni ti bɔ lende kēnyē ni inza kɔdɔ du kɔtɔ te yayi. Tine ya ame ga n̄ge kugu mōyī mo 'deni mī buku 'ba dīdī 'ba kamōlō 'bɔ'bi ne na ti kɔdɔ.

## XXII

<sup>I</sup> Kina malayika nima kileme yōpō 'ba mini 'ba dīdī n̄gī zō. Yōpō mo nima n̄gī rɔ ma kōbō kilaka kɔzɔ mandara tara kēdī kɔlɔ di ndī kīti 'ba Boko'ba ni ti kamōlō 'bɔ'bi <sup>II</sup> kari mī kōrī mīrī ma lōbu 'ba mī gawo tōnē. N̄gērī 'ba dīdī ɔrɔ kebe kapa dɔ kulōn̄gō yōpō nima kpaki rīyō. Ame kō'bō tana n̄gī nduwē rɔ kɔmɔ

nyepe. Mbili mo ga na rɔ a 'ba tilenɔ dɔ kupō bilaka 'ba dɔlīnɔ nime. <sup>III</sup> A mɔtɔ ma ti sōnō inza kpe nati.

Kīti 'ba Boko'ba ni ti kamōlō 'bɔ'bi ti kēdī n̄gī mī gawo nima. Kina bɔ laja abo ga ti kumōtu bo n̄gī. <sup>IV</sup> Lījē ti kōn̄gɔ kɔmɔ bo kina mōyī bo ti kēdī n̄gī kpa dōnnī. <sup>V</sup> A mɔtɔ rɔ korɔndɔ inza kpe. Lījē inza kpe kititi go a mɔtɔ rɔ pa'do 'ba lamba ni ala bi kɔpɔ 'ba kada. Rōmōyī n̄ere Boko'ba ti kiyɔpɔ bi zīnnī. Kina lījē ti kinda'ba kīti n̄gī lījē koloma rɔ n̄burun̄buru.

### Tako 'Ba Yēsu

<sup>VI</sup> Malayika nima iya zō te, "Lende naga nime rɔ ma laka 'dɔ ki'di dɔ gomo. N̄ere Boko'ba bɔ ki'di Nyī Kɔtɔ Laka zi bɔ kumē lende abo ga bo na me koja malayika abo 'deni 'dɔ kileme wa ma kēdī ko'do rōnī giri naga nime zi bɔ laja abo ga."

<sup>VII</sup> Yēsu iya te, "Uwōke, mēdī mako gīrī nime. Lījē ame ga kinda'ba lende kumē nime kugu mī buku nime bine ne na laka."

<sup>VIII</sup> Ma Yowani, ma na muwō wa naga nime mo'ja gbī pili. Kina ɔdɔ muwō 'deni mo'ja gbī tara tine molɔdɔ n̄gī bērī bi ndī malayika nima kileme wa naga nime zō ne tīlēlu bo. <sup>IX</sup> Tine bo ileki kiya zō te, "Kinza ko'do dē. Ma gbī rɔ bɔ laja lēpī yī mɔtɔ, gbī kɔtɔ ti lōndō yī ama ga bɔ kumē lende ni ti ya ame ga pili kinda'ba lende 'ba mī buku nime ne. Boko'ba na kīlēlu."

<sup>X</sup> Kina bo kēnyī kiya zō tēgē, "Kinza kusu dɔ lende kumē naga nime mī buku nime ne dē, rōmōyī kada mo ɔwɔ dē kpe. <sup>XI</sup> Bɔ ame kēdī ko'do wa ma kēnyē ne i'dike bo ko'do abo nduwē. Bɔ ame rɔ ti'da ne i'dike bo kō'bō nduwē tara. Bɔ ame kēdī ko'do lende laka ne i'dike bo kō'bō nduwē to'do mo. Bɔ ame kɔtɔ laka ne i'dike bo kō'bō nduwē kɔtɔ laka."

<sup>XII</sup> Yēsu iya te, "Uwōke, mēdī mako gīrī nime. Mēdī mo'de kpa kōzī ma ga tō ti'di mo zīyī bɔ kɔtɔ kɔzɔ wa ame nī bɔ mo ko'do ne tara. <sup>XIII</sup> Ma

na rɔ tisaki mo ti tote mo, dɔgba mo ti ɲburuɲburu mo.”

<sup>XIV</sup> Ya ame ga kurögö bɔɲgo 'bënni ga 'deni kɔpɔ ne na laka. Lijë na ti kedi ɲgi ti közi kakpa tonyo döngëri 'ba didi nime go lijë kɔdɔ di kpadöri kari mi gawo nime. <sup>XV</sup> Tine bo lende kënyë ni na ti kedi 'bënni kebe gönyi gawo nima yaga yayi. Lijë bo kata ni ti bo yëri ni ti bo közi roma ni ti bo akoro ni ti ya ame ga rɔ bo kɔ'ɔ to'dɔ bëti ne, lijë na 'bënni yaga yayi.

<sup>XVI</sup> “Ma Yësu, moja malayika ma 'deni tuwöwö lende naga nime ziye mi kanisa. Ma na rɔ kupö Dawidi. Ma na rɔ tɔro bi këzë ame köbö kilaka kulöwö ne.”

<sup>XVII</sup> Nyi Kɔtɔ Laka ni ti 'ja laja tönë iya te, “Ako.”

Kina i'dike bɔtɔ ame pili kuwö lende nime ne kiya te, “Ako.”

Bo ame ti koda mini ne i'dike bo kako. Bo ame kɔ'dɔkɔ ne i'dike bo kako kogba kpa közi ki'di rɔ ma sari nime ame rɔ mini 'ba didi ne.

### *Ndose Ma ɲburuɲburu*

<sup>XVIII</sup> Ma Yowani, mi'di kɔmɔ kandi mo zi bɔtɔ ame ga pili kedi kuwö lende kumë naga nime kugu mi buku nime ne. ɔdɔ bo mo konzo lende mɔtɔ dɔmo, Boko'ba ti konzo dɔ gomɔ ma 'ba bo gbï teyi kɔzɔ sëyi ame kugu mi buku nime bine ne. <sup>XIX</sup> Ne ɔdɔ bo mɔtɔ kogba 'ba bo a mɔtɔ yaga di kɔmɔ lende kumë naga nime kugu mi buku nime bine ne, Boko'ba ti kogba közi kakpa 'ba tonyo döngëri 'ba didi 'ba bo ti közi kakpa 'ba toloma mi gawo kɔtɔ laka nime gbï yaga di zi bo kɔzɔ ame kugu mi buku nime ne tara.

<sup>XX</sup> Bo bo ma kodɔ kpa bo kuti gɔmo mo iya te, “Yëë, mëdi mako giri nime.”

Kina miya te, “Amini! Ako ti ɲere Yësu.”

<sup>XXI</sup> Lende këyi 'ba ɲere Yësu koloma ti bilaka 'ba Boko'ba ga pili. Amini!